

Cecylia Kuta

nIE CenzurOwane

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

Cecylia Kuta

NIECENZUROWANE

CENTRALNY
PROJEKT
BADAWCZY
IPN

Opozycja
i opór społeczny
w PRL 1956–1989

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

Cecylia Kuta

NIECENZUROWANE

Z DZIEJÓW DRUGIEGO OBIEGU WYDAWNICZEGO W KRAKOWIE W LATACH 1976–1990

KRAKÓW 2019

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu & Cecylia Kuta, Kraków 2019

Recenzenci
prof. dr hab. Tomasz Gąsowski
dr hab. Filip Musiał

Opracowanie redakcyjne
Przemek Gryc

Korekta
Katarzyna Ziębik

Projekt okładki
Katarzyna Dziedzic-Boboli

Zdjęcie na okładce
Marcin Kasprzycki

Skład i łamanie
Małgorzata Podziomek-Kotecka

ISBN 978-83-8376-827-4

Zapraszamy
ipn.gov.pl
ksiegarniaipn.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP 8
Przedmiot badań 8
Zakres chronologiczny i terytorialny 12
Stan badań 13
Baza źródłowa 20
Struktura pracy 22
Problemy badawcze 23

WPROWADZENIE 35
Geneza i specyfika krakowskiego drugiego obiegu wydawniczego 35

CZĘŚĆ PIERWSZA
PRASA DRUGIEGO OBIEGU W KRAKOWIE W LATACH 1976–1990

Rozdział pierwszy
Niezależna prasa krakowska w latach 1976–1980 63

Rozdział drugi
Najważniejsze tytuły wydawane od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981 roku 90
Prasa związkowa 90
Pisma zakładowe i branżowe 94
Prasa studencka 103
Pozostałe pisma 109

Rozdział trzeci
Prasa podziemna w okresie od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 roku 146

Pisma podziemnych struktur Solidarności ... 146
Pisma zakładowe i branżowe ... 155
Pisma społeczno-polityczne ... 169
Pisma niezwiązane z żadną strukturą opozycyjną ... 177
Prasa studencka ... 182
Pisma młodzieżowe ... 186
Pisma społeczno-kulturalne i literackie ... 189

Rozdział czwarty
Niezależna prasa krakowska od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 roku ... 277
Pisma regionalnych struktur Solidarności ... 277
Pisma zakładowe i branżowe ... 280
Pisma społeczno-polityczne ... 283
Pisma młodzieżowe ... 285
Pozostałe pisma ... 287

Rozdział piąty
Krakowska prasa drugiego obiegu w ujęciu statystycznym ... 300

CZĘŚĆ DRUGA
DRUKI ZWARTE

Rozdział szósty
Wydawnictwa drugiego obiegu w Krakowie w latach 1976–1990 ... 314
Wydawnictwa niezależne w drugiej połowie lat siedemdziesiątych ... 314
Wydawnictwa posierpniowe ... 320
Wydawnictwa powstałe po 13 grudnia 1981 roku ... 326

Rozdział siódmy
Dorobek krakowskich wydawnictw drugiego obiegu ... 361

CZĘŚĆ TRZECIA
DRUK I KOLPORTAŻ

Rozdział ósmy
Druk ... 384
Techniki druku ... 384
Drukarze i podziemne drukarnie ... 397

Rozdział dziewiąty
Kolportaż ... 410

CZĘŚĆ CZWARTA
DZIAŁANIA APARATU REPRESJI WOBEC KRAKOWSKIEGO DRUGIEGO OBIEGU

Rozdział dziesiąty
Ogólna charakterystyka działań Służby Bezpieczeństwa wobec drugiego obiegu w Krakowie ... 434
Stosunek Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej do drugiego obiegu ... 434
Stosunek Służby Bezpieczeństwa do drugiego obiegu ... 437

Rozdział jedenasty
Działania wobec poszczególnych redakcji i struktur wydawniczych w latach 1976–1980 ... 467
Zwalczanie poligrafii Studenckich Komitetów Solidarności ... 467
Służba Bezpieczeństwa wobec „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego" ... 475
Inne działania Służby Bezpieczeństwa przed sierpniem 1980 roku ... 477

Rozdział dwunasty
Działania wobec poszczególnych redakcji i struktur wydawniczych w latach 1980–1990 ... 484
Działania Służby Bezpieczeństwa wobec poligrafii Konfederacji Polski Niepodległej ... 484
Działania wobec struktur poligraficzno-kolportażowych Solidarności ... 492
Działania represyjne wobec pisma „Hutnik" ... 511
Rozpracowanie struktur kolportażowych ... 529
Zwalczanie poligrafii Niezależnego Zrzeszenia Studentów i innych struktur studenckich oraz środowisk młodzieżowych ... 559
Represjonowanie Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej ... 580
Inne działania operacyjne Służby Bezpieczeństwa wobec podziemia wydawniczego ... 587

ZAKOŃCZENIE ... 705

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW ... 713

BIBLIOGRAFIA ... 718

INDEKS NAZWISK ... 762

WSTĘP

Przedmiot badań

W odniesieniu do działalności wydawniczej prowadzonej w PRL w latach 1976–1990 bez zezwolenia władz stosuje się określenia drugi obieg, wydawnictwa niezależne, wydawnictwa podziemne, wydawnictwa bezdebitowe, wydawnictwa nieocenzurowane, wydawnictwa wydane poza cenzurą, wydawnictwa wydane poza obiegiem oficjalnym. Używa się też terminów bibuła[1] i samizdat[2]. Niezależnie jednak od preferowanej terminologii zawsze dotyczy to wydawania książek, prasy, różnych druków, które z uwagi na obowiązujący system cenzury ukazywały się bez zgody władz (czyli nie miały debitu) i bardzo często pozostawały wobec nich krytyczne. Były to publikacje o charakterze politycznym, historycznym, literackim, społeczno-kulturalnym, religijnym.

Pierwsze próby zdefiniowania zjawiska drugiego obiegu podejmowano już w latach osiemdziesiątych. Na łamach pisma literackiego „Obecność" Leszek Nowak w 1984 r. zauważył: *To, co nosi skromne miano „drugiego obiegu", jest jednym z podstawowych zjawisk późnego socjalizmu. Jest to bowiem, ni mniej, ni więcej, proces pozbawiania trój-panów jednej z ich władz – władzy duchowej, zakotwiczonej w monopolu na środki indoktrynacji. Najpierw przez przezwyciężenie samego tego monopolu, a więc na płaszczyźnie rzeczowej. A na tej podstawie* […] *polegającej na tworzeniu się nowych ośrodków decyzyjnych, zawiadujących alternatywnymi środkami przekazu treści kulturowych – odbywa się proces przeobrażania warstwy inteligencji twórczej*[3].

Konrad Tatarowski w artykule opublikowanym w 1987 r. w emigracyjnym piśmie „Widnokrąg" stwierdzał: *„Drugi obieg" jest pojęciem złożonym, wieloskładnikowym, trudnym do jednoznacznego zaklasyfikowania. Z punktu widzenia ekonomicznego jest współtwórcą – i składnikiem – wolnego rynku, rządzi się spontanicznymi regułami podaży i popytu – i nie podlega tym samym żadnym mechanizmom państwowej kontroli, planowania itd.* […] *„Drugi*

obieg" jest składnikiem – i jednym ze sposobów – przejawiania się kultury duchowej polskiego społeczeństwa, alternatywnym, ale podlegającym tym samym kryteriom wartości i ocen, co „obieg oficjalny", podlegający cenzurze, mecenatowi Partii – Państwa, planowaniu, subwencjonowaniu etc.[4]

Osoby zaangażowane w drugi obieg początkowo w ogóle nie stosowały tego określenia. Jacek Bocheński wspominał, że *kiedy zaczynali, mówili raczej o niezależnych, nieoficjalnych lub nieocenzurowanych wydawnictwach. Nie używali słowa obieg, bo żadnego obiegu wówczas nie było, mógł dopiero powstać, ale jego inicjatorzy nie wiedzieli przecież, czy się uda i czy przetrzyma represje. W swoich rozmowach i tekstach chcieli nazwać istotną cechę samej inicjatywy: rewoltę przeciw cenzurze*[5]. Jak trafnie zauważyła Magdalena Mikołajczyk: *Liczebnik „drugi", stosowany do odróżnienia autorów, wydawców, kręgów publiczności, zawierał znaczeniowo alternatywę do tego, co „pierwsze" – oficjalne – i w tym kontekście spopularyzował omawiane pojęcie*[6].

Zbigniew Bujak zjawisko to scharakteryzował następująco: *Historia naszego podziemia to w znacznym stopniu historia prasy i naszych wydawnictw. Przy pomocy tych instrumentów wpłynęliśmy w trwały sposób na zmianę stopnia świadomości społecznej i historycznej społeczeństwa*[7].

Niektórzy badacze, na przykład Zdzisław Zblewski, rozszerzają definicję drugiego obiegu, obejmując nią *całość inicjatyw podejmowanych w PRL w latach 1976–1990 mających na celu przełamanie państwowego monopolu informacji*[8]. Inni dążą do uszczegółowienia tego terminu i zawężają jego zakres. Biblioteka Narodowa przyjęła zasadę, że do publikacji niezależnych i podziemnych zaliczane są druki *wydane poza cenzurą przez nielegalne wydawnictwa, partie polityczne, grupy i ruchy religijne itp. w latach 1976–1989*[9]. Zdaniem Adama Rolińskiego, na drugi obieg składają się *publikacje o charakterze politycznym, historycznym, literackim i społeczno-kulturalnym niepublikowane oficjalnie (a więc niepodlegające cenzurze) ze względów politycznych*[10]. Autor ten wyjaśniał: *Drugim obiegiem określa się publikacje wydawane w okresie PRL w latach 1976–1990 bez wiedzy i zgody aparatu cenzury i komunistycznego państwa. Jednocześnie mianem tym określa się druki o treści politycznej, społeczno-kulturalnej i literackiej. Tego typu zawężenie jest konieczne, bo bez zgody cenzury wydawały swoje publikacje różnego rodzaju środowiska i grupy religijne, na przykład buddyści, Świadkowie Jehowy. Wydawcami tych publikacji były osoby prywatne oraz niezależne i niezarejestrowane oficyny wydawnicze. Wyjątkowo do drugiego obiegu włącza się wydawnictwa instytucji zalegalizowanych w okresie tzw. pierwszej Solidarności (1980–1981), czyli jej samej, organizacji studenckich, przede wszystkim Niezależnego Zrzeszenia Studentów, oraz organizacji rolniczych*[11].

We wstępie do książki *Monographien im polnischen Zweiten Umlauf. Druki zwarte w polskim drugim obiegu: 1976–1990*, wydanej przez Instytut Badań Europy Wschodniej przy Uniwersytecie Bremeńskim, Angela Murche-Kikut napisała: *W polskich kręgach naukowych pojęciem „drugiego obiegu" określa się*

wszystkie publikacje drukowane poza cenzurą i nieoficjalnie rozpowszechniane w Polsce Ludowej. Ukazywały się one w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych jako odpowiedź na monopol medialny państwa i jego autorytarną politykę dezinformacji. Wytrwałe dążenie społeczeństwa polskiego do wolności słowa i przepływu informacji spowodowało wkrótce rozłam narodowej sceny publikacyjnej na sferę oficjalną i niezależną. Poza cenzurą powstała równolegle kultura „drugiego obiegu", która osiągnęła w Polsce komunistycznej wymiar wagi historycznej[12].

Magdalena Mikołajczyk wyróżnia dwie definicje drugiego obiegu. Pierwszą wywodzi z teorii komunikacji: *Drugim obiegiem nazwiemy* [...] *taki system komunikowania, który jest alternatywny do innych współwystępujących systemów i wynika z działań kontrkulturowych, a więc zwracających się przeciwko ustanowionym regułom i porządkowi, aby zastąpić je własnymi, opozycyjnymi w stosunku do nich podmiotami, zasadami i wartościami*[13]. Definiując zaś niezależną i podziemną działalność wydawniczą według innej kwalifikacji, mianem drugiego obiegu nazywa *wszelkie działania pozapaństwowe, indywidualne i grupowe, oraz ich efekty zmierzające do stworzenia, opublikowania lub innego rozpowszechniania treści wykraczających poza przyjęty przez cenzurę system oceny i akceptacji.* Podkreśla przy tym, że w takim rozumieniu drugi obieg *jest fragmentem kultury niezależnej współtworzonej przez różnego typu podmioty życia społecznego*[14]. Zwraca też uwagę na inne cechy analizowanego zjawiska, takie jak *tworzenie publikacji przez oficyny niemające oficjalnie statusu prawnego*; *sygnowanie druków przez struktury opozycji lub powiązania wydawnictw z tymi strukturami*; *niedotowanie ich z budżetu państwa lub rejestrowanych organizacji społecznych*; *kolportowanie ich poza siecią oficjalnych punktów sprzedaży*[15]. Krzysztof Łabędź podniósł polityczno-społeczny charakter drugiego obiegu, zaliczając do niego *publikacje niepoddawane cenzurze państwowej, powstające w efekcie funkcjonowania oficyn wydawniczych działających wbrew instytucjonalnej kontroli partyjno-państwowej, który to obieg można określić jako polityczny (w odróżnieniu od religijnego, kontrkulturowego, wewnątrzorganizacyjnego czy jarmarcznego)*[16].

Z definicji drugiego obiegu Władysław Chojnacki i Wojciech Chojnacki wyłączyliby *publikacje pornograficzne, senniki i typową literaturę jarmarczną, a także książki popularyzujące ziołolecznictwo itp. wydawane wyłącznie dla celów komercyjnych*, ponadto zaś wydawnictwa kościelne, a także odbitki fotooffsetowe i kserograficzne podręczników i publikacji ukazujących się oficjalnie[17].

Opinii tej nie podzielił Stanisław Siekierski, który terminem drugi obieg określił *wszelkie druki, które ze względów cenzuralnych nie mogły ukazać się w wydawnictwach oficjalnych, czyli nie tylko publikacje różnych grup opozycyjnych, ale także książki i broszury produkowane z pobudek pozapolitycznych, na przykład religijnych, wizjonerskich, a nawet wyłącznie merkantylnych*[18].

Marek Jastrzębski, odnosząc się do definicji drugiego obiegu, rzecz starał się ująć krótko i węzłowato: *Za wydawnictwa drugiego obiegu uważam to, co się ukazało drukiem lub wcześniej w maszynopisie poza zasięgiem cenzury z powodów politycznych*[19]. W innym miejscu mianem drugiego obiegu określił *po prostu wszystko to, co powstało przeciw „czerwonemu"*[20].

Sformułowaniem Jastrzębskiego na potrzeby swoich badań posłużyła się Justyna Błażejowska[21]. Konrad Knoch z kolei uważał, że najtrafniejszą definicję drugiego obiegu zaproponował Krzysztof Łabędź[22]. Szczepan Rudka używał natomiast terminu wydawnictwa bezdebitowe[23].

Warto ponadto zwrócić uwagę, w jaki sposób omawiane zjawisko określne było przez tajne służby peerelowskie. W ich dokumentach rzadko pojawiała się nazwa drugi obieg. Posługiwano się głównie określeniami *nielegalne publikacje*, *nielegalna literatura*, *wydawnictwa bezdebitowe*. Używano też nazwy samizdat. Niekiedy niewielkie objętościowo pisma traktowano jako ulotki. W publikacji resortowej *Wybrane zagadnienia z genezy i działalności grup antysocjalistycznych w Polsce w latach 1975–1981*, opracowanej przez pułkownika Feliksa Bielaka i majora Henryka Kopczyka, samizdat zdefiniowano jako *samowydawanie. Nazwa zaczerpnięta z języka rosyjskiego, ogólnie używana przez zachodnie ośrodki dywersji, przez osoby i grupy prowadzące antysocjalistyczną działalność. Obiegowe określenie wszelkich publikacji wydawanych nielegalnie w kraju przez osoby i grupy o poglądach antysocjalistycznych, drukowanych za pomocą dostępnych środków technicznych (maszyna do pisania, powielacz itp.). „Samizdat" – według określeń przeciwnika – miał przełamywać państwowy monopol na informację i cenzurę*[24].

Biorąc pod uwagę liczne definicje drugiego obiegu, autorka niniejszego tekstu zaliczyła do niego wszelkie publikacje o charakterze politycznym, historycznym, literackim i społeczno-kulturalnym ukazujące się w PRL w latach 1976–1990 bez wiedzy i zgody władz, wydane z pominięciem instytucji cenzury, zarówno przez osoby prywatne, jak i niezarejestrowane oficyny wydawnicze. Do drugiego obiegu włączyła również publikacje wydawane w okresie legalnej działalności NSZZ Solidarność i Niezależnego Zrzeszenia Studentów w latach 1980–1981.

W prezentowanej publikacji skupiono się na drukach ciągłych oraz drukach zwartych wydawanych poza cenzurą, ukazujących się na terenie Krakowa od drugiej połowy 1976 do 31 sierpnia 1990 r., publikowanych zarówno przez struktury opozycyjne, jak i grupy z nimi niezwiązane. W analizie pominięto ulotki, literaturę science fiction, wydawnictwa jarmarczne i fantastyczne oraz artziny, które pojawiały się w drugiej połowie lat osiemdziesiątych w środowiskach różnych grup subkulturowych i kontrkulturowych w wyniku buntu pokoleniowego (zarówno wobec oficjalnej propagandy, jak i tradycyjnych wartości), nazywane trzecim obiegiem. Należy traktować je odrębnie, wyłączając z analizy poświęconej drugiemu obiegowi wydawniczemu.

Obecnie wiadomo, że niektóre drugoobiegowe periodyki czy wydawnictwa zostały założone z inspiracji SB. W związku z tym pojawia się pytanie, czy można je zakwalifikować do wydawnictw drugiego obiegu? Autorka, podobnie jak inni znawcy przedmiotu, odpowiedziała na nie twierdząco. Niezależnie bowiem od tego, jaką rolę w powstaniu danego wydawnictwa odegrały tajne służby PRL, jego publikacje ukazywały się poza obiegiem oficjalnym. Były to teksty autorów objętych zakazem druku i spełniające wszelkie kryteria stosowane wobec publikacji drugiego obiegu.

Zakres chronologiczny i terytorialny

O ile większość historyków jako cezurę początkową istnienia drugiego obiegu wydawniczego w Polsce przyjmuje robotnicze protesty w czerwcu 1976 r. oraz powstanie działającej otwarcie opozycji demokratycznej[25], o tyle w odniesieniu do daty końcowej formułowane są bardziej zróżnicowane opinie. Według Adama Rolińskiego funkcjonowanie w ramach niezależnego ruchu wydawniczego już od połowy 1988 r. *nie pociągało za sobą konsekwencji ze strony aparatu represji*[26]. Marek Jastrzębski za datę końcową uznał 31 grudnia 1988 r.[27] Wielu innych badaczy, w tym Jadwiga Czachowska i Beata Dorosz[28], Siobhan K. Doucette[29], Grażyna Fedorowicz, Krystyna Gromadzińska i Maria Kaczyńska[30], Elżbieta Gonet, Elżbieta Kamińska, Alina Pazdur i Krystyna Wunsch[31], Jerzy Kandziora[32], Jan Olaszek[33], Paweł Sowiński[34] i Bożena Wyrozumska[35], uważa, że koniec drugiego obiegu nastąpił w 1989 r.

Warto jednak zwrócić uwagę, że chociaż od początku 1989 r. podziemne publikacje ukazywały się bez przeszkód, to w dalszym ciągu były to wydawnictwa niekontrolowane przez instytucje państwowe. Poza tym duża część osób nadal publikowała, używając pseudonimów.

Szczepan Rudka za datę końcową istnienia drugiego obiegu przyjął 31 grudnia 1989 r. To był ostatni dzień, w którym funkcjonujące oficjalnie drukarnie wymagały od zleceniodawców wydawanego przez urząd cenzorski zezwolenia na druk[36]. Niemniej inni badacze, między innymi Justyna Błażejowska[37], Zbigniew Kantorosiński[38], Konrad Knoch[39], Elżbieta Kowalska i Joanna Skrzypkowska[40], Angela Murche-Kikut[41], Adam Roliński[42], Maciej Siekierski i Christopher Lazarski[43], Stefania Skwirowska[44], a także Zdzisław Zblewski[45], uważają, że faktyczny koniec drugiego obiegu nastąpił dopiero w 1990 r.

Prezentując te ostatnie opinie odnoszące się do daty końcowej istnienia podziemia wydawniczego, można przywołać kilka wydarzeń:

• 11 kwietnia 1990 r. – uchwalenie przez Sejm *Ustawy o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk oraz o zmianie ustawy o prawie prasowym* (zlikwidowany został wówczas Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk)[46];

• 6 czerwca 1990 r. – wejście w życie wzmiankowanej ustawy;
• 31 sierpnia 1990 r. – określony w rozporządzeniu ministra finansów ostateczny termin, do którego wydawnictwa podziemne miały ulec rozwiązaniu lub zarejestrować swą działalność.

Formalnie zatem, w aspekcie prawnym, tę ostatnią datę można przyjąć jako koniec działalności drugiego obiegu w Polsce, co też uczyniono w niniejszej publikacji.

Czternastolecie 1976–1990 charakteryzuje wewnętrzna różnorodność. Można w nim wyróżnić kilka okresów. Pierwszy to lata 1976–1980, kiedy niezależna działalność wydawnicza zaczęła się kształtować. Datą graniczną w tym wypadku jest powstanie Solidarności w sierpniu 1980 r. W kolejnym okresie, trwającym od 31 sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981 r., wydawnictwa drugoobiegowe powstawały i były kolportowane niemal jawnie – zakończyło się to w momencie wprowadzenia stanu wojennego. Zlikwidowano wówczas wiele struktur, a działania władz spowodowały znaczny spadek liczby wydawnictw. Mimo formalnego zniesienia stanu wojennego w lipcu 1983 r. represje wymierzone w podziemie wydawnicze trwały i osłabły dopiero pod koniec 1988 r. W datach 13 grudnia 1981 – 31 grudnia 1988 r. zamyka się zatem trzeci okres wydawniczy. Ostatni trwał od 1 stycznia 1989 i do 31 sierpnia 1990 r. W związku z przygotowaniami, a następnie rozmowami przy okrągłym stole władze komunistyczne rzadziej stosowały wówczas represje wobec niezależnych wydawców, których publikacje dostępne były niemal jawnie.

Temat pracy ogranicza się do Krakowa, stanowiącego duży ośrodek inteligencki, uniwersytecki i robotniczy. Trzeba zaznaczyć, że niektórzy wydawcy, podając w publikacjach jako miejsce wydania Kraków, w rzeczywistości działali poza miastem. Podobnie było w wypadku niektórych drukarni, które często z przyczyn technicznych i konspiracyjnych organizowano w domach stojących na obrzeżach miasta czy na działkach znajdujących się nawet kilka kilometrów poza Krakowem. Niekiedy dla zmylenia SB w publikacjach podawano fikcyjne miejsce wydania, a niektóre druki wydawało wspólnie kilka ośrodków. Przeprowadzone badania pozwoliły na weryfikację podawanych informacji i analizę faktycznego dorobku drugiego obiegu w Krakowie.

Stan badań

Stan badań nad niezależnym i podziemnym ruchem wydawniczym był już prezentowany[47], niemniej z oczywistych względów wymaga uzupełnienia. Nieco inne niż w poprzednich ujęciach są bowiem kontekst i specyfika omawianego zagadnienia. Chociaż temat został zawężony do Krakowa, to należy mieć na uwadze, że krakowska działalność drugoobiegowa stała się

przedmiotem badań w kontekście ogólnopolskim. Nie można zatem ograniczać się do przedstawienia publikacji krakowskich.

Pierwsze próby podsumowania dorobku niezależnego ruchu wydawniczego, w tym również krakowskiego, podjęto już w 1981 r. W Bibliotece Narodowej pojawiła się wówczas koncepcja opracowania niejako z autopsji wszystkich publikacji wydanych poza zasięgiem cenzury. Prace te przerwał stan wojenny. Opracowania bibliografii wydawnictw niezależnych w ramach Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie podjął się Władysław Chojnacki, któremu pomagał syn Wojciech. Efektem była publikacja bibliograficzna przygotowana przez paryskie wydawnictwo Editions Spotkania w 1988 r.[48]

W latach osiemdziesiątych dokumentowaniem i opisywaniem dorobku niezależnego i podziemnego ruchu wydawniczego zajmowali się Wojciech W. Wiśniewski[49] oraz Marek Jastrzębski[50]. Prace w tym zakresie prowadzono także później. W 1991 r., z inspiracji Koła NSZZ Solidarność Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, powstała opracowana przez zespół bibliotekarzy publikacja wzorowana na *Przewodniku bibliograficznym*, rejestrująca druki zwarte wydane w 1987 r.[51] W 1993 r. Wojciech Chojnacki i Marek Jastrzębski opublikowali drugą część bibliografii druków wydawnictw podziemnych[52]. Rok później Jastrzębski wydał nową wersję swojej bibliografii druków okresu stanu wojennego[53]. W 1995 r. w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej ukazała się *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1976–1989*, opracowana przez Grażynę Fedorowicz, Krystynę Gromadzińską i Marię Kaczyńską[54] (obecnie jest ona dostępna w postaci bazy internetowej Biblioteki Narodowej i na bieżąco uzupełniana[55]).

Na początku lat dziewięćdziesiątych opublikowane zostały pierwsze regionalne bibliografie druków zwartych drugiego obiegu, w tym łódzka, będąca rezultatem pracy Włodzimierza Domagalskiego i Andrzeja Janeckiego, rejestrująca dwieście trzydzieści jeden pozycji[56], a także krakowska, opracowana przez Wojciecha Frazika[57], zawierająca siedemset siedemdziesiąt trzy opisy bibliograficzne. W 2001 r. ukazała się bibliografa białostocka, przygotowana przez księdza Kazimierza Litwiejkę[58], a trzy lata później Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego opublikowało bibliografię podziemnych druków zwartych wychodzących w Krakowie po 13 grudnia 1981 r., którą zebrał Krzysztof Jaśko[59].

W latach dziewięćdziesiątych ukazywało się też stosunkowo wiele bibliografii tematycznych. Wśród nich były prace Jadwigi Czachowskiej i Beaty Dorosz[60], Jerzego Kandziory[61], Krzysztofa Łabędzia[62], Anny Sitarskiej i Stefanii Skwirowskiej[63], Mirosława Adama Supruniuka[64], a także Marka Wasiaka[65].

Wśród bibliografii druków ciągłych znalazły się publikacje rejestrujące pisma z całej Polski, w tym *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976–1990* (pod redakcją Stefanii Skwirowskiej, opracowana w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej)[66], bibliografia Mieczysława Adamczyka i Janusza Gmitruka (wydana przez Wszechnicę Świętokrzyską

w Kielcach i Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego)[67], a także prace Adama Konderaka[68].

Powstały również bibliografie opisujące prasę drugiego obiegu na szczeblu regionalnym, między innymi bibliografia autorstwa Wojciecha W. Wiśniewskiego i Adama Rolińskiego – rejestrująca dorobek czasopiśmienniczy w Krakowie i w Małopolsce[69], bibliografia Mieczysława Adamczyka i Jolanty Dzieniakowskiej – obejmująca czasopisma niezależne wydawane na Kielecczyźnie[70], publikacje Szczepana Rudki – dotyczące pism bezdebitowych ukazujących się we Wrocławiu[71], praca Stefana Pastuszewskiego – poświęcona czasopiśmiennictwu w Bydgoskiem[72], a także sporządzony przez Zbigniewa Rutkowskiego i Przemysława Zwiernika wykaz poznańskiej prasy niezależnej[73].

Ponadto w 1994 r. Andrzej W. Kaczorowski opublikował pierwszą bibliografię prasy chłopskiej ukazującej się w drugim obiegu w latach 1977–1989[74].

Dokonując przeglądu bibliografii drugiego obiegu, warto wspomnieć o opracowanych przez Władysława Chojnackiego bibliografiach obejmujących druki wydawane pod okupacją niemiecką oraz pod rządami komunistycznymi do 1953 r.[75] Publikacje te, a także wydany w 1962 r. przez Lucjana Dobroszyckiego *Centralny katalog polskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945*[76], chociaż dotyczą okresu wcześniejszego, to stanowią ważny materiał porównawczy i cenne źródło w badaniach obejmujących całość problematyki związanej z działalnością wydawniczą poza cenzurą.

Oprócz bibliografii opracowywano katalogi biblioteczne obejmujące publikacje wydane w drugim obiegu w latach 1976–1990. Opublikowane zostały katalogi druków zwartych Biblioteki Śląskiej w Katowicach[77], Ośrodka Karta w Warszawie[78] oraz Instytutu Hoovera w Stanford[79]. Wydawnictwa te, jak zauważył Adam Roliński, mają jednak pewne mankamenty. Katalog Biblioteki Śląskiej nie zawiera informacji o technice druku i szczegółowego opisu egzemplarza, w katalogu Karty brakuje numeracji opisów i sygnatur, zaś katalog Instytutu Hoovera zawiera jedynie skrócone opisy bibliograficzne[80]. Wszystkie elementy opisu bibliograficznego umożliwiające identyfikację druku zawiera katalog Biblioteki Jagiellońskiej, opracowany przez Adama Rolińskiego i Jana Brzeskiego[81]. Obejmuje pięć tysięcy trzysta dwie pozycje, opisane zgodnie z obowiązującą wówczas normą bibliograficzną.

W 2008 r. Instytut Badań Europy Wschodniej przy Uniwersytecie Bremeńskim wydał katalog druków zwartych ukazujących się w Polsce w drugim obiegu w latach 1976–1990, zarchiwizowanych w zbiorach tego Instytutu. Zarejestrowano trzy tysiące trzysta sześć publikacji, których objętość wynosi więcej niż trzy strony[82].

Wydano też katalogi niezależnych czasopism, w tym katalog Ośrodka Karta[83], a także katalogi biblioteczne Książnicy Pomorskiej w Szczecinie[84], Biblioteki Publicznej Miasta Stołecznego Warszawy – Głównej Biblioteki Województwa Mazowieckiego[85], Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima

Łopacińskiego w Lublinie[86] oraz katalogi i bibliografie prasy niezależnej publikowane na łamach czasopism emigracyjnych[87].

Wykazy i spisy wydawnictw niezależnych opublikowane w pismach drugoobiegowych i emigracyjnych są ważnym uzupełnieniem bibliografii i katalogów[88].

W badaniach nad drugim obiegiem wydawniczym bardzo pomocna jest internetowa bibliografia opracowana przez Krzysztofa Bronowskiego. Jak podkreśla jej autor, jest to zarazem *jeden z największych zbiorów publikacji niezależnych solidarnościowych i pozacenzuralnych wydawanych w Polsce w latach 1976–1989*[89]. Zbiór obejmuje druki zwarte, bibliografię wydawnictw niezależnych, a także ważny dla historyków dziejów opozycji w PRL *Wykaz druków zwartych dotyczących historii lat Solidarności 1976–1989*, który został podzielony na trzy części: wydane w Polsce, wydane poza jej granicami oraz *opisane ze strony wrogiej, czyli PRL-owskiej*[90]. Rejestruje on również umieszczane w internecie publikacje poświęcone historii Polski lat 1976–1989. Opracowana przez Bronowskiego bibliografia zawiera wszystkie elementy opisu bibliograficznego, choć nie zawsze jest on zgodny z przyjętymi normami bibliograficznymi[91].

Istotnym uzupełnieniem wzmiankowanych bibliografii i katalogów są spisy publikacji drugiego obiegu sporządzane przez funkcjonariuszy SB, na przykład *Wykaz literatury wydawanej poza cenzurą przez NSZZ Solidarność oraz inne wydawnictwa w latach 1980–1981* czy też *Informator bibliograficzny nielegalnych wydawnictw z lat 1980–1982 (z uwzględnieniem propagandy skierowanej na wojsko w latach 1980–1983)*, opracowany w 1984 r. w Oddziale II Zarządu V Wojskowej Służby Wewnętrznej przez Józefa Kowalczyka i Stefanię Bratkowską[92].

Wymienione bibliografie, katalogi, spisy i wykazy druków zwartych oraz pism drugoobiegowych były niezbędne przy opracowywaniu niniejszej publikacji. Oprócz nich wykorzystano również publikacje poświęcone niezależnemu ruchowi wydawniczemu.

Pierwsze teksty na ten temat pojawiły się w niezależnej prasie po 1976 r., a także na łamach pism emigracyjnych. Większą ich część stanowią wywiady z uczestnikami niezależnego ruchu wydawniczego[93]. W latach osiemdziesiątych ukazały się również niewielkie objętościowo rozprawy o charakterze popularyzatorskim i przeglądowo-informacyjnym autorstwa Seweryna Blumsztajna[94] i Zdzisława Jagodzińskiego[95]. Publikacje te, powstałe w tamtym czasie, z oczywistych względów nie obejmowały całości zagadnienia. Ponadto ze względów konspiracyjnych nie podawano w nich wielu istotnych dla współczesnych ustaleń informacji.

Pod koniec lat osiemdziesiątych ukazała się praca Dariusza Cecudy *Leksykon opozycji politycznej 1976–1989*[96], zawierająca krótkie encyklopedyczne informacje o organizacjach, wydawnictwach i pismach drugiego obiegu wydawanych od 1976 r. Autor gromadził je w czasie, gdy był funkcjonariuszem SB

i przygotowywał resortową publikację. Zmiany, które nastąpiły w 1989 r., spowodowały, że książka została wydana oficjalnie w wydawnictwie komercyjnym i stała się ogólnodostępna.

W latach dziewięćdziesiątych prasie drugiego obiegu poświęcono kilka publikacji będących pokłosiem seminariów, sesji naukowych i wystaw[97]. Ukazywały się również artykuły monograficzne, których autorzy omawiali pojedyncze tytuły niezależnej prasy[98].

Przełom w badaniach nad drugim obiegiem w Polsce nastąpił na początku pierwszej dekady XXI w. wraz z pojawieniem się monografii Szczepana Rudki dotyczącej wrocławskiej prasy bezdebitowej[99]. W kolejnych latach wiedzę na temat piśmiennictwa drugoobiegowego uzupełniały stopniowo publikacje innych autorów, między innymi Andrzeja Friszkego[100] i Pawła Sowińskiego[101]. Wydawano monografie i artykuły poświęcone konkretnym pismom podziemnym[102]. Ukazywały się książki, w których omawiano niezależne czasopiśmiennictwo w poszczególnych regionach, wśród nich rozprawa Jana Łuczka, Łukasza Różyckiego i Leszka Zaleskiego[103], a także monografie Zdzisława Janeczka[104], Krzysztofa Żurawskiego[105], Pawła Perchela i Roberta Adamczyka[106] oraz Katarzyny Tałuć[107]. Ponadto w 2006 r. wydano *Podziemne słowo* pod redakcją Elżbiety Binder[108] oraz materiały z konferencji „Literatura II obiegu w Polsce w latach 1976–1989", zorganizowanej w Koszalińskiej Bibliotece Publicznej[109].

Pojawiły się również monografie przedstawiające historię niezależnych oficyn wydawniczych: autorstwa Wojciecha Polaka – poświęcona gdańskiemu Wydawnictwu Alternatywy[110], oraz Mateusza Falkowskiego – ukazująca warszawskie wydawnictwo CDN[111]. Największe niezależne oficyny wydawnicze i pisma drugoobiegowe zostały też scharakteryzowane w *Encyklopedii Solidarności*[112].

Interesującą publikacją jest poświęcony niezależnemu ruchowi wydawniczemu numer 36 pisma „Scriptores", wydany w 2009 r. przez Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN w Lublinie.

Analizując stan badań nad niezależnym i podziemnym ruchem wydawniczym, wspomnieć należy o opracowaniach zawierających omówienie treści prasy drugoobiegowej, między innymi autorstwa Magdaleny Mikołajczyk[113] i Krzysztofa Łabędzia[114]. Warto też uwzględnić pracę socjologiczną *Śpiący rycerze*, przygotowaną przez zespół, którym kierował Adam Mielczarek[115].

Teksty dotyczące drugiego obiegu pojawiały się w wydawnictwach poświęconych opozycji w Polsce oraz w opracowaniach na temat stanu wojennego[116]. Nie obejmowały one jednak całości zagadnienia.

Problematykę drugiego obiegu omówiła kompleksowo Justyna Błażejowska w monografii wydanej w 2010 r.[117], a tematykę tę rozwijała szczegółowo w licznych artykułach naukowych i popularnonaukowych[118]. W tym samym czasie ukazała się książka *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, pod redakcją Marty Marcinkiewicz i Sebastiana Ligarskiego, przygotowana

w ramach projektu edukacyjnego Instytutu Pamięci Narodowej „Rok kultury niezależnej”[119]. Zawarte w tym albumowym wydawnictwie teksty (Justyny Błażejowskiej, Mirosława Chojeckiego, Kamila Dworaczka, Stanisława Flisa, Sebastiana Ligarskiego, Marty Marcinkiewicz, Piotra Niwińskiego, Jana Olaszka, Wojciecha Polaka, Witolda Pronobisa, Michała Siedziaki, Grzegorza Waligóry, księdza Jarosława Wąsowicza, Romana Wróblewskiego i Przemysława Zwiernika) ukazują powojenną prasę konspiracyjną, pisma młodzieżowe, zakładowe i chłopskie, gazetki wydawane w ośrodkach internowania i na emigracji, ale także przygotowywane przez SB tak zwane fałszywki oraz działania tajnych służb peerelowskich prowadzone wobec prasy drugoobiegowej[120]. W ramach wspomnianego projektu edukacyjnego IPN powstał też album autorstwa Moniki Bielak i Jacka Pawłowicza poświęcony niezależnej prasie na Mazowszu[121].

Oprócz wymienionych badaczy tematyką drugiego obiegu zajmowali się: Małgorzata Choma-Jusińska, która opisała współpracę lubelskiego pisma „Spotkania” z emigracją na Zachodzie[122], Tomasz Kenar – scharakteryzował ideowy profil prasy neoendeckiej[123], Jan Olaszek[124], Andrzej W. Kaczorowski, którego przedmiotem badań była niezależna prasa chłopska[125], a także autorka niniejszej publikacji[126].

W ostatnich latach ukazały się kolejne książki: Pawła Sowińskiego[127], Przemysława Zwiernika – na temat prasy podziemnej wydawanej przez opozycję polityczną w Poznaniu[128], Dobrochny Dabert – o pismach literackich ukazujących się w drugim obiegu w latach 1982–1989[129], synteza Jana Olaszka[130], a także publikacja Konrada Knocha, w której wiele miejsca poświęcono pismom krakowskim – „Merkuryuszowi Krakowskiemu i Światowemu” (i wydającej go Prywatnej Inicjatywie Krakowskiej) oraz „13 grudnia”[131]. Ważne artykuły metodologiczne i monograficzne dotyczące drugiego obiegu zamieszczone zostały w wydanych dotychczas dwóch tomach opracowania *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, redagowanych przez Tomasza Kozłowskiego i Jana Olaszka[132].

Pojawiły się ponadto prace poświęcone wydawnictwu Nowa: *N jak Nowa. Od wolności słowa do wolności 1977–1989*[133] oraz *Obieg NOW-ej*[134], a także opracowania zbiorowe: *Wbrew partii i cenzurze. Media podziemne w PRL. Studia i artykuły*, pod redakcją Piotra Kardeli, Pawła P. Warota i Tadeusza Wolszy[135], trzytomowy zbiór materiałów pokonferencyjnych *Czas bibuły*, pod redakcją Romana Wróblewskiego[136], oraz tom pokonferencyjny *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku*, pod redakcją Przemysława Gasztolda-Senia, Natalii Jarskiej i Jana Olaszka[137]. Do publikacji tych dodać trzeba wspomnienia Mariana Kalety poświęcone dostawom sprzętu poligraficznego dla opozycji antykomunistycznej w Polsce w latach 1978–1989[138].

Dzieje drugiego obiegu wydawniczego w Polsce budzą także zainteresowanie wśród badaczy zagranicznych. Stały się one tematem między innymi pracy doktorskiej Siobhan K. Doucette *Mightier than the Sword: Polish Independet*

Publishing 1976–1989, przy czym oparta ona została jedynie na źródłach publikowanych[139].

Choć w ostatnich latach zjawisko drugiego obiegu cieszy się popularnością wśród badaczy, to pozostaje pewien niedosyt wynikający ze stosunkowo niewielkiej liczby publikacji ukazujących działania SB wobec niezależnego ruchu wydawniczego, a także rolę, jaką odegrała w nim esbecka agentura. Wątek ten był podnoszony w artykułach Sławomira Cenckiewicza[140], Ewy Zając i Henryka Głębockiego[141], Ryszarda Terleckiego[142], a ponadto autorki niniejszego opracowania[143], natomiast w monografiach pojawia się raczej marginalnie. Problematyka dotycząca polityki władz PRL oraz komunistycznego aparatu represji wobec drugiego obiegu nie została jeszcze w pełni opracowana. Jedną z przyczyn jest znaczny stopień zniszczenia dokumentów na ten temat. Zaprezentowany i omówiony przez Jana Olaszka i Grzegorza Wołka w 2013 r. na łamach pisma „Pamięć i Sprawiedliwość" dokument z 1987 r. pokazuje, co o drugim obiegu wiedzieli funkcjonariusze SB i jakie działania podejmowali od wprowadzenia stanu wojennego do 1987 r.[144] Skróconą wersję tego dokumentu opublikował wcześniej Grzegorz Waligóra[145].

W badaniach nad drugim obiegiem istotne są także wspomnienia i relacje osób zaangażowanych w niezależną działalność wydawniczą, publikowane na łamach czasopism, w prasie codziennej oraz na portalach internetowych[146]. Prasie drugoobiegowej poświęcono również kilka filmów dokumentalnych[147].

Działalność krakowskiego podziemia wydawniczego w okresie po wprowadzeniu stanu wojennego stała się tematem powieści Doroty Zańko[148]. O podziemnej krakowskiej poligrafii w okresie stanu wojennego pisali też Mirosław Lewandowski i Maciej Gawlikowski w opracowaniu *Gaz na ulicach*[149].

Krakowska prasa podziemna była tematem prac magisterskich między innych Izabeli Patek[150], Agnieszki Kazaneckiej[151] i Ewy Stefańskiej[152] (w zbiorach Fundacji Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego w Krakowie). Rezultatem badań prowadzonych przez Pawła Należniaka nad niezależną prasą związkową w Krakowie była przygotowana przez niego praca doktorska poświęcona temu zagadnieniu[153].

W ostatnim okresie badania nad Wydawnictwem Myśli Nieinternowanej prowadzi Marcin Krzek-Lubowiecki. Szeroki rys historyczny tej oficyny opublikował jej twórca, Tomasz Gugała[154]. Dla niniejszej publikacji cenny okazał się również prowadzony przez Gugałę od 2008 r. program „Śledztwo w sprawie PRL-u", w ramach którego w formie audiowizualnej rejestrowane są rozmowy ze świadkami historii, a wśród nich z wieloma osobami związanymi z krakowskim niezależnym ruchem wydawniczym (skróty tych nagrań dostępne są także na portalu prowadzonym przez Gugałę od marca 2014 r.[155]).

Pojawiły się też inne projekty opracowywane przez osoby prywatne, w tym prowadzony przez Władysława Tyrańskiego portal internetowy poświęcony pismu „Mała Polska"[156].

Popularyzowaniem wiedzy na temat niezależnego ruchu wydawniczego i dokumentowaniem jego spuścizny od kilkunastu lat zajmuje się krakowska Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego, a ponadto Stowarzyszenie Wolnego Słowa, warszawski Ośrodek Karta oraz lubelski Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN[157].

Zjawisko drugiego obiegu wydawniczego w PRL jest zatem od kilku lat przedmiotem zainteresowania licznych badaczy, w tym historyków, historyków literatury, bibliografów i socjologów, czego rezultatem będą z pewnością kolejne opracowania dotyczące wydawnictw i czasopism ukazujących się poza zasięgiem państwowej cenzury.

Baza źródłowa

Podstawową bazę źródłową niniejszej publikacji stanowią wymienione powyżej bibliografie. Najczęściej odwoływano się do najnowszych, w miarę na bieżąco uzupełnianych internetowych bibliografii Biblioteki Narodowej oraz FCDCN. Pomocna okazała się również kolekcja drugoobiegowych czasopism z Archiwum Opozycji, zgromadzona w Ośrodku Karta, która także udostępniana jest w ramach Biblioteki Cyfrowej Ośrodka Karta[158], a także kolekcja w Wirtualnej Czytelni Bibuły, zamieszczona na podstronie internetowej *Encyklopedii Solidarności*[159].

Prasa drugiego obiegu była nie tylko przedmiotem badań, również publikowane w niej artykuły dostarczały informacji dotyczących niezależnego ruchu wydawniczego.

Niezwykle cenne, zwłaszcza przy przygotowywaniu części poświęconej działaniom aparatu represji wobec drugiego obiegu, były materiały archiwalne zgromadzone w zbiorach Archiwum IPN w Warszawie i w Krakowie. Większość z nich nie była wcześniej wykorzystywana przez badaczy bądź sięgano po nie w stopniu niewielkim. Plany i sprawozdania z pracy operacyjnej Wydziałów III i III-1, sprawozdania Inspektoratu I SB WUSW w Krakowie z lat 1985–1989, teczki zagadnieniowe i sprawy prowadzone przeciwko poszczególnym zespołom i strukturom wydawniczym oraz ich działaczom, akta procesowe i materiały śledztw dotyczące osób zaangażowanych w niezależną działalność wydawniczą, a także inne dokumenty, które według zamierzeń ich wytwórców nigdy nie miały zostać upublicznione, stały się bogatym źródłem informacji. Dzięki nim udało się niekiedy wyjaśnić okoliczności dekonspiracji struktur podziemnej poligrafii. Wykorzystano również akta personalne funkcjonariuszy komunistycznego aparatu represji, którzy w różnym zakresie angażowani byli w rozpracowywanie krakowskiego drugiego obiegu, prowadząc sprawy obiektowe, śledztwa, przesłuchania i rewizje. Nazwiska najważniejszych funkcjonariuszy oraz funkcje pełnione w latach 1976–1990,

a także ustalone formy działalności, przedstawiono w tabeli zamieszczonej w ostatnim rozdziale.

Istotnym uzupełnieniem archiwaliów była dokumentacja ewidencyjna byłego Biura „C" MSW w Warszawie (zajmującego się rejestrowaniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem i archiwizowaniem dokumentów proweniencji resortowej) i jego odpowiednika w terenie, czyli Wydziału „C" KWMO/WUSW w Krakowie. Konfrontując zapisy na kartach ewidencyjnych oraz w dziennikach rejestracyjnych i archiwalnych z dokumentami administracyjnymi, udało się ustalić istotne fakty, w tym kryptonimy wielu spraw obiektowych, których materiały nie zachowały się, a także personalia niektórych tajnych współpracowników SB. Wzbogaciło to wiedzę na temat stopnia inwigilacji i infiltracji krakowskiego drugiego obiegu wydawniczego. Informacje pojawiające się na kartach pochodzących z licznych kartotek, w tym kartoteki ogólnoinformacyjnej WUSW w Krakowie / Nowym Sączu / Tarnowie, tak zwanej kartoteki zniszczeniowej KWMO/WUSW w Krakowie, kartoteki odtworzeniowej pseudonimów WUSW w Krakowie, kartoteki odtworzeniowej kryptonimów WUSW w Krakowie, a ponadto w zapisach w dziennikach rejestracyjnych i archiwalnych, na kartach rejestracyjnych wycofanych z WUSW w Krakowie / Nowym Sączu / Tarnowie – pseudonimów i kryptonimów oraz na kartach zwróconych z Biura „C" MSW w Warszawie, przyniosły wiele istotnych faktów, pokazujących w nieco innym świetle dzieje nie tylko krakowskiego drugiego obiegu, ale i całej krakowskiej opozycji. Materiały ewidencyjne pozostają często jedynym źródłem informacji pozwalających określić czas prowadzonych rozpracowań obejmujących poszczególne osoby, grupy i zespoły wydawnicze, a w wypadku agentury ustalić okres formalnej współpracy z SB[160].

Wspomniane źródła poddano krytycznej analizie – są to dokumenty autentyczne, wytworzone przez tajne służby państwowe, wykorzystywane w pracy operacyjnej. Nie oznacza to, oczywiście, że nie pojawiają się w nich informacje nieprawdziwe, powstałe w wyniku błędnej interpretacji lub niewiedzy esbeckiej agentury.

Ważnym źródłem, a jednocześnie uzupełnieniem, informacji pozyskanych z zachowanych dokumentów były relacje osób zaangażowanych w niezależną i podziemną działalność wydawniczą w PRL. Są to świadectwa ustne i pisemne pozyskane przez autorkę w latach 2009–2017, a także relacje zebrane przez innych badaczy. Starano się przede wszystkim skontaktować z osobami, które wcześniej nie wypowiadały się na temat swojej działalności. Z oczywistych względów nie zawsze było to możliwe. Wszystkim, którzy znaleźli czas i zechcieli podzielić się swoimi wspomnieniami, autorka jest głęboko wdzięczna.

Istotne dla zagadnień poruszanych w publikacji były wspomniane już relacje zebrane przez Tomasza Gugałę w programie „Śledztwo w sprawie PRL-u". Były nie tylko cennym źródłem informacji, ale stanowiły też materiał porównawczy i uzupełniający. Ważne były również świadectwa

zebrane i opublikowane przez Zbigniewa Solaka i Jarosława Szarka w 2001 i 2005 r.[161] Wykorzystano również relacje zamieszczone na stronie internetowej *Encyklopedii Solidarności*[162].

Wykorzystując w badaniach ten rodzaj źródeł, należy brać pod uwagę, że wspomnienia są z natury subiektywne i obciążone upływem czasu. Niekiedy osoby działające w tych samych strukturach wydawniczych bądź biorące udział w tych samych wydarzeniach składają relacje wzajemnie się wykluczające, a ich weryfikacja jest trudna. W warunkach konspiracji nie prowadzono przecież dokładnych zapisków czy pamiętników. Często na wypowiedzi świadków wpływ ma późniejsza lektura dokumentów esbeckich. Po zapoznaniu się z takimi materiałami działacze dawnej opozycji przypominają sobie i potwierdzają wcześniejsze opowieści, ale bywa, że je zmieniają bądź są niekonsekwentni w swoich wypowiedziach. Mirosław Chojecki w rozmowie z Justyną Błażejowską przyznał: *Gdybyśmy rozmawiali trzy lata temu, to, rzecz jasna, moja pamięć byłaby dużo gorsza. Dziś jest ona lepsza. Lepsza jest z tego powodu, że przejrzałem te teczki. I to, o czym kompletnie nie pamiętałem, co mi umknęło, uciekło, to po lekturze mi się przypomniało, oczywiście.* […] *Z tego, co oni wiedzieli, można sobie łatwiej zrekonstruować to, o czym oni nie wiedzieli, po prostu* […] *wraca pamięć*[163].

Trzeba również pamiętać o pewnym aspekcie psychologicznym. Na relacje składane współcześnie przez byłych opozycjonistów istotny wpływ mają bowiem późniejsze sympatie i antypatie, a rola innych osób z danego środowiska jest często wyolbrzymiana albo pomniejszana pod wpływem różnych dawnych zaszłości między działaczami.

Struktura pracy

Książka ma charakter chronologiczno-problemowy, ale jej struktura jest nieco odmienna od dotychczasowych publikacji poświęconych drugiemu obiegowi wydawniczemu. Scharakteryzowane zostały najważniejsze pisma i wydawnictwa, opisano techniki druku i sposoby kolportażu, dużo uwagi poświęcono działaniom aparatu represji, który zwalczał krakowski niezależny i podziemny ruch wydawniczy. Niemniej znalezienie odpowiedniej struktury dla publikacji poświęconej analizowanemu zagadnieniu okazało się problematyczne, już choćby z tego względu, że na przykład krakowskich pism drugoobiegowych było znacznie więcej niż oficyn wydawniczych i przedstawienie całości problematyki tylko w dwóch odrębnych rozdziałach spowodowałoby znaczną dysproporcję. Książkę zdecydowano się zatem podzielić na cztery części, poświęcone pismom (część pierwsza), wydawnictwom (część druga), drukowi i kolportażowi (część trzecia) oraz zwalczaniu drugiego obiegu przez aparat represji (część czwarta), które podzielono na dwanaście rozdziałów, zachowując ciągłość ich numeracji.

We wprowadzeniu przedstawiono genezę oraz specyfikę krakowskiego drugiego obiegu wydawniczego w szerszym kontekście. Omówiono czynniki wpływające na jego rozwój i elementy wyróżniające go w poszczególnych okresach.

W kolejnych rozdziałach części pierwszej, odnoszących się do zaproponowanych w książce okresów wydawniczych, scharakteryzowano najważniejsze pisma bezdebitowe wydawane w Krakowie. W rozdziale pierwszym omówiono niezależną prasę krakowską ukazującą się w latach 1976–1980, w kolejnym zaś najistotniejsze tytuły wydawane od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981 r. Duża liczba tytułów zaważyła na objętości rozdziału drugiego i dlatego podzielony on został, podobnie jak kolejne rozdziały, na podrozdziały, w których przeanalizowano prasę związkową, pisma zakładowe, pisma branżowe, prasę studencką i inne. Rozdział trzeci poświęcono prasie podziemnej ukazującej się w okresie od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 r., czwarty natomiast niezależnej prasie krakowskiej pojawiającej się od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 r. Omawiając poszczególne tytuły – jeśli udało się uzyskać odpowiednie dane – podawano skład redakcji i nazwiska osób współpracujących z pismem, zakres chronologiczny wydawania tytułu, liczbę numerów, technikę powielania, format pisma oraz jego nadkład. W rozdziale piątym podsumowano dorobek wydawniczy dotyczący pism, prezentując krakowską prasę drugiego obiegu w ujęciu statystycznym za pomocą tabel i wykresów.

Część drugą książki poświęcono niezależnym i podziemnym wydawnictwom. Składają się na nią dwa niewielkie rozdziały. W szóstym opisano wydawnictwa działające w Krakowie w drugiej połowie lat siedemdziesiątych, następnie oficyny powstałe po sierpniu 1980 r., w końcu wydawnictwa utworzone po wprowadzeniu stanu wojennego. W rozdziale siódmym podsumowano dorobek wszystkich niezależnych i podziemnych krakowskich oficyn wydawniczych.

W trzeciej części, którą tworzą rozdziały ósmy i dziewiąty, analizie poddano szerokie zagadnienie druku i kolportażu.

W rozdziale dziesiątym, otwierającym część czwartą, przedstawiono ogólną charakterystykę postępowania SB wobec drugiego obiegu wydawniczego w Krakowie. W jedenastym z kolei opisano działania aparatu represji podejmowane przeciwko poszczególnym redakcjom i strukturom wydawniczym w latach 1976–1980, zaś w dwunastym – podobne działania w latach 1980–1990.

Problemy badawcze

Niniejsza publikacja różni się nieco od powstałych w ostatnich latach książek poświęconych zagadnieniom krakowskiego drugiego obiegu. Starano się nie tylko ukazać jego lokalną specyfikę, ale przedstawić ponadto skalę całego zjawiska, a także stopień infiltracji przez tajne służby. W trakcie przygotowywania

pracy pojawiło się szereg problemów badawczych. Mimo podjętych starań nie udało się ustalić nazwisk wszystkich członków redakcji oraz zespołów wydawniczych, a także drukarzy i kolporterów. Często osoby bezpośrednio zaangażowane w tworzenie jakiegoś pisma, oficyny czy struktury wydawniczej nie pamiętają dziś imion i nazwisk swoich ówczesnych współpracowników bądź znają tylko ich konspiracyjne pseudonimy. Ze względów bezpieczeństwa, co oczywiste, nie archiwizowano danych, dlatego nie zawsze możliwe jest również ustalenie liczby wydanych numerów pisma. Jeszcze większy problem pojawia się w wypadku nakładów. Nie zawsze bowiem ten, który podawano, odpowiadał rzeczywistości, a ustalenie stanu faktycznego w wielu wypadkach jest niemożliwe. Dokonując zatem obliczeń, prezentowanych w formie tabel i wykresów, starano się przede wszystkim pokazać skalę zjawiska. Opierając się na dostępnych bibliografiach i dotychczasowych danych, przedstawiono możliwie miarodajne wyliczenia. Warto jednak zaznaczyć, że wyniki w dużej mierze zależą od przyjętego sposobu liczenia, to znaczy, czy na przykład dane pismo, zmieniające kilkakrotnie tytuł, potraktowane zostanie jako jedno, czy kilka. Stąd też różnice pojawiające się zarówno w bibliografiach, jak i obliczeniach podawanych przez poszczególnych badaczy. Szerzej problemy te omówiono w rozdziałach podsumowujących dorobek czasopiśmienniczy i dorobek poszczególnych oficyn.

*

Niektóre kryptonimy prowadzonych spraw i kwestionariuszy ewidencyjnych, jak również pseudonimy agenturalne, powtarzają się, dlatego między innymi merytorycznie konieczne było w takich wypadkach podawanie w nawiasach właściwego numeru rejestracyjnego przypisanego przez SB. Kryptonimy prowadzonych spraw i pseudonimy zapisano w cudzysłowie.

Przypisy biograficzne zostały opracowane dla działaczy opozycji, członków redakcji pism i wydawnictw niezależnych, a także drukarzy i kolporterów. Notki biograficzne zawierają przede wszystkim dane z okresu działalności w ramach podziemia wydawniczego, niekiedy lapidarnie informując również o aktywności zawodowej po 1990 r. W kilku wypadkach niemożliwe było ustalenie danych pozwalających na jednoznaczną identyfikację osoby.

Występujące w źródłach warianty skrótu odnoszącego się do tajnych współpracowników (tw, t.w., tw., TW, T.W.) ujednolicono do zapisu TW, a powszechnie stosowane skróty rozwinięto bez oznaczeń. Pozostałe normy stosowano według ogólnie przyjętych zasad.

[1] W tym kontekście termin bibuła pochodzi od cienkiego papieru, na którym w zaborze rosyjskim w drugiej połowie XIX i na początku XX w. drukowano publikacje bez zezwolenia carskiej cenzury. Termin ten spopularyzował Józef Piłsudski, używając go w tytule swojej książki wydanej w 1903 r.

[2] Samizdat (z ros. *samodiejatielnoje izdatielstwo*) – samodzielne wydawnictwo. Nazwa użyta po raz pierwszy w latach czterdziestych XX w. przez poetę Nikołaja Głazkowa na określenie rozpowszechnianych w formie maszynopisu zbiorów jego poezji. Zob. W. Kasack, *Leksykon literatury rosyjskiej XX wieku. Od początku stulecia do roku 1996*, Wrocław 1996, s. 546–548.

[3] L. Nowak, *Dwie tezy o „drugim obiegu"*, „Obecność" 1984, nr 8, s. 104–107.

[4] K. W. Tatarowski, *„Drugi obieg" i kultura polska (1976–1986)*, „Widnokrąg" 1987, nr 5, s. 26–31.

[5] J. Bocheński, *Potencjał wolności*, „Odra" 1990, nr 5, s. 50.

[6] M. Mikołajczyk, *Jak się pisało o historii... Problemy polityczne powojennej Polski w publikacjach drugiego obiegu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych*, Kraków 1998, s. 13.

[7] J. Rolicki, *Zbigniew Bujak: Przepraszam za „Solidarność"*, Warszawa 1991, s. 105.

[8] Z. Zblewski, *Leksykon PRL-u*, Kraków 2000, s. 42.

[9] *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1976–1989*, oprac. G. Fedorowicz, K. Gromadzińska, M. Kaczyńska, Warszawa 1995, s. 5.

[10] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990 ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, oprac. J. Brzeski, A. Roliński, Kraków 2001, s. 6–7.

[11] *Dzieje drugiego obiegu. Z historykiem Adamem Rolińskim rozmawia Włodzimierz Knap*, „Dziennik Polski", 4 VII 2003.

[12] *Monographien im polnischen Zweiten Umlauf. Druki zwarte w polskim drugim obiegu 1976–1990*, red. A. Murche-Kikut, Stuttgart 2008, s. 16.

[13] M. Mikołajczyk, *Jak się pisało o historii...*, s. 11.

[14] *Ibidem*, s. 12; Z. Szczerski [Aleksander Wirpsza], *Dziesięciolecie kultury niezależnej w Polsce* [cz. 1], „Kontakt" 1986, nr 5, s. 34–43; *idem*, *Dziesięciolecie kultury niezależnej w Polsce* [cz. 2], *ibidem*, nr 6, s. 28–27.

[15] M. Mikołajczyk, *Jak się pisało o historii...*, s. 15.

[16] Według przeprowadzonych przez niego badań, wypowiedzi na tematy polityczne pojawiały się w około 40 proc. wszystkich publikacji drugoobiegowych w latach 1976–1986. Zob. K. Łabędź, *Spory wokół zagadnień programowych w publikacjach opozycji politycznej w Polsce w latach 1981–89*, Kraków 1997, s. 9.

[17] J. Kamińska [Władysław Chojnacki, Wojciech Chojnacki], *Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce 13 XII 1981 – VI 1986*, Paryż 1988, s. 13. Por. P. Sarzyński, *Ojczyzny bez adresu. „Drugi obieg"*, „Polityka" 1989, nr 9, s. 1.

[18] S. Siekierski, *Drugi obieg. Uwagi o przyczynach powstania i społecznych funkcjach* [w:] *Piśmiennictwo – system kontroli – obiegi alternatywne*, t. 2, red. J. Kostecki, A. Brodzka, Warszawa 1992, s. 296.

[19] *Dni chwały, dni klęski w drugim obiegu. Z Markiem Jastrzębskim rozmawia Grażyna Lewandowicz*, „Guliwer" 1992, nr 5, s. 21. Por. M. Jastrzębski, *Stan badań nad drugim obiegiem w Polsce* [w:] *Drugi obieg. Zbiór referatów wygłoszonych na seminarium poświęconym niezależnemu ruchowi wydawniczemu w Łodzi*, Łódź 1991, s. 10; *idem*, *Materiały do bibliografii druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury 13 XII 1981 – 31 XII 1998*, Warszawa 1994, s. 5–10.

[20] *Białe kruki z podziemnych drukarni. Rozmowa Justyny Błażejowskiej i Pawła Wieczorkiewicza z Markiem Jastrzębskim*, „Newsweek" 2006, nr 47 (dodatek historyczny *PRL. Świadkowie Historii*, z. 9: *Drugi obieg PRL. Polska powielaczowa*), s. 15. Por. J. Gajewski [Marek Jastrzębski], *Materiały do bibliografii druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury 1982–1986*, Kraków 1988, s. VII.

[21] J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Polsce 1976–1989/1990*, Warszawa 2010, s. 11.

[22] K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce w latach 1979–1990*, Warszawa 2015, s. 34.

[23] Sz. Rudka, *Wrocławskie pisma bezdebitowe 1973–1989. Bibliografia*, Wrocław 1992; *idem*, *Poza cenzurą. Wrocławska prasa bezdebitowa 1973–1989*, Warszawa – Wrocław 2001.

[24] AIPN, 01305/194, Feliks Bielak, Henryk Kopczyk, *Wybrane zagadnienia z genezy i działalności grup antysocjalistycznych w Polsce w latach 1975–1981*, Instytut Kryminalistyki i Kryminologii Akademii Spraw Wewnętrznych, Warszawa 1983, s. 161.

[25] Początki pojawienia się niezależnego ruchu wydawniczego usiłowano określić jeszcze podczas jego funkcjonowania. Konrad W. Tatarowski przyjął, że nastąpiło to wraz z publikacją pierwszego „Komunikatu" KOR, który ukazał się we wrześniu 1976 r. Zob. K. W. Tatarowski, *„Drugi obieg" i kultura polska*…, s. 25.

[26] *Dzieje drugiego obiegu. Z historykiem Adamem Rolińskim rozmawia Włodzimierz Knap*...

[27] M. Jastrzębski, *Materiały do bibliografii druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury 1982–1986*…, s. 8.

[28] J. Czachowska, B. Dorosz, *Literatura i krytyka poza cenzurą 1977–1989. (Bibliografia druków zwartych)*, Wrocław [1992]; B. Dorosz, *Literatura i krytyka literacka w drugim obiegu (1977–1989). Rekonesans bibliograficzny w zakresie druków zwartych* [w:] *Piśmiennictwo – systemy kontroli*…, t. 2, s. 336.

[29] S. K. Doucette, *Mightier than the Sword: Polish Independent Publishing 1976–1989*, PhD Dissertation, Washington, Georgetown University, 2013, https://m.repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/559491/Doucette_georgetown_0076D_12356.pdf?sequence=1 [odczyt: 15.05.2016].

[30] *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1976–1989*...

[31] *Katalog czasopism niezależnych w Książnicy Pomorskiej wydanych w latach 1980–1989*, oprac. E. Kamińska i in., Szczecin 1994.

[32] J. Kandziora, Z. Szymańska, K. Tokarzówna (współprac.), *Bez cenzury 1976–1989. Literatura, ruch wydawniczy, teatr. Bibliografia*, red. J. Kandziora, Warszawa 1999.

[33] J. Olaszek, *Rewolucja powielaczy. Niezależny ruch wydawniczy w Polsce 1976–1989*, Warszawa 2015.

[34] P. Sowiński, *Zakazana książka. Uczestnicy drugiego obiegu 1977–1989*, Warszawa 2011.

[35] B. Wyrozumska, *Wbrew cenzurze* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie. Materiały z sesji naukowej odbytej 26 czerwca 1992 roku*, Kraków 1993, s. 22.

[36] Sz. Rudka, *Wrocławskie pisma bezdebitowe*…, s. 5.

[37] J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja*..., s. 14.

[38] Z. Kantorosiński, *The Independent Press in Poland 1976–1990*, Washington 1991.

[39] K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu*…

[40] *Katalog czasopism niezależnych Działu Wydawnictw Periodycznych – 1976–1990*, oprac. E. Kowalska, J. Skrzypkowska, Warszawa 1995.

[41] A. Murche-Kikut, *Unabhängige periodika aus Polen 1976–1990*, Bremen 1992.

[42] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990*…, s. 5.

[43] *Polish Independent Publications 1976–1990. Guide to the Collection in the Hoover Institution Archives*, oprac. M. Siekierski, Ch. Lazarski, Stanford 1999; *Guide to the Polish Independent Publications 1976–1990 in the Hoover Institution Archives*, oprac. M. Siekierski, Ch. Lazarski, Stanford 1995.

[44] *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976–1990*, red. S. Skwirowska, Warszawa 2001, s. VI.

[45] Z. Zblewski, *Leksykon PRL-u*…, s. 42.

[46] Dz.U. 1990, nr 29, poz. 173, Ustawa o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy Prawo prasowe.

[47] Zob.: C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy 1980–1989* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, t. 2: *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 253–259; *eadem*, *Prasa drugiego obiegu w PRL* [w:] *Wbrew partii i cenzurze. Media podziemne w PRL. Studia i artykuły*, red. P. Kardela, P. P. Warot, T. Wolsza, Warszawa 2012, s. 10–15.

[48] J. Kamińska [Władysław Chojnacki, Wojciech Chojnacki], *Bibliografia publikacji podziemnych…*; M. Jastrzębski, *Stan badań nad drugim obiegiem w Polsce…*, s. 11–12.

[49] W. Pilecki [Wojciech W. Wiśniewski], *Bibliografia*, „Polityka Polska" 1983, nr 2/3, s. 97–103; *idem*, *Bibliografia. Konspiracyjne wydawnictwa zwarte z drugiej części zawieszonego stanu wojennego (1.04. – 22.07.1983)*, *ibidem*, 1984, nr 4, s. 86–99; *idem*, *Bibliografia. Okres amnestyjny 23 VII 1983 – 31 XII 1983*, *ibidem*, nr 5, s. 46–53; *idem*, *Bibliografia „drugiego obiegu". Cz. III: Materiały do bibliografii publikacji wydanych po 13 grudnia 1981 – 3200 pozycji. Zeszyt próbny (skrócony). Opracowanie przygotowane na 39. Międzynarodowe Targi Książki we Frankfurcie – październik 1987*, Kraków 1987.

[50] J. Gajewski [Marek Jastrzębski], *Materiały do bibliografii druków zwartych…*

[51] *Książki niezależne '87*, Warszawa 1991.

[52] W. Chojnacki, M. Jastrzębski, *Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce*, t. 2: *1 I 1986 – 31 XII 1987*, Warszawa 1993.

[53] M. Jastrzębski, *Materiały do bibliografii druków zwartych…*

[54] *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1976–1989…*

[55] Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=2.

[56] *Bibliografia łódzkich wydawnictw niezależnych 1977–1989*, oprac. W. Domagalski, A. Jarecki, Łódź 1992.

[57] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie w latach 1978–1990* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie…*, s. 109–227.

[58] K. Litwiejko, *Bibliografia druków niezależnych Białostocczyzny 1980–1990*, Białystok 2001.

[59] K. Jaśko, *Bibliografia podziemnych druków zwartych opublikowanych w Krakowie od wprowadzenia stanu wojennego 13 XII 1981 do roku 1990*, Kraków 2004.

[60] J. Czachowska, B. Dorosz, *Literatura i krytyka poza cenzurą 1977–1989…*

[61] J. Kandziora, Z. Szymańska, K. Tokarzówna (współprac.), *Bez cenzury 1976–1989*..

[62] K. Łabędź, *Wydawnictwa historyczne drugiego obiegu w Polsce. Materiały do bibliografii adnotowanej za lata 1980–1987*, Warszawa 1989.

[63] *Jan Paweł II poza cenzurą PRL. Bibliografia 1976–1989*, oprac. A. Sitarska, S. Skwirowska, Rzym – Warszawa 1996.

[64] M. A. Supruniuk, *Kultura. Materiały źródłowe do dziejów Instytutu Literackiego w Paryżu*, t. 2: *Bibliografia przedruków wydawnictw Instytutu Literackiego w Paryżu w niezależnych oficynach wydawniczych w Polsce w latach 1977–1990*, Warszawa 1995.

[65] M. Wasiak, *Wydawnictwo „Solidarność Walcząca", Wydawnictwo Społeczne „Fakt", Łódzki Zespół Oświaty Niezależnej. Materiały bibliograficzne*, Łódź 1991.

[66] *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976–1990…*

[67] M. Adamczyk, J. Gmitruk, *Polska prasa niezależna (1976–1990). Bibliografia. Katalog*, Kielce – – Warszawa 2008.

[68] A. Konderak, *Bibliografia prasy Solidarności. 28 VIII 1980 – 12 XII 1981*, Lublin 1990; *idem*, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL do wprowadzenia stanu wojennego*, Lublin 1998.

[69] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska w okresie od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1990* [w:] *Solidarność Małopolska*

w podziemiu. Solidarność Regionu Małopolska w latach 1981–1989, red. Cz. Brzoza, W. Bukowski, A. Roliński, Z. Solak, W. W. Wiśniewski, Kraków 1991, s. 211–304.

[70] M. Adamczyk, J. Dzieniakowska, *Prasa Kielecczyzny w latach 1811–1989. Bibliografia*, t. 2: *1945–1989*, Kielce 1996.

[71] Sz. Rudka, *Wrocławskie pisma bezdebitowe…*; *idem*, *Wrocławska prasa bezdebitowa w latach 1973–1989 w ujęciu statystycznym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis" 1995, nr 5, s. 183–191.

[72] S. Pastuszewski, *Prasa opozycyjna w woj. bydgoskim 28 VIII 1980 – 28 X 1991 roku* [w:] S. Pastuszewski, D. B. Rudnicki, *Czasopiśmiennictwo w woj. bydgoskim w latach 1980–1992 (zarys bibliograficzny)*, Bydgoszcz 1993, s. 9–66; *idem*, *Podziemna prasa opozycyjna w Bydgoszczy w latach 1981–1989*, „Kronika Bydgoska" 1991 [1993], t. 13, s. 41–49.

[73] Z. Rutkowski, P. Zwiernik, *Wykaz tytułów prasy niezależnej wydawanej w Poznaniu w okresie od 13 XII 1981 do 31 XII 1989*, „Kronika Miasta Poznania" 1994, nr 1–2, s. 374–379.

[74] A. W. Kaczorowski, *Bibliografia prasy chłopskiej drugiego obiegu 1977–1989*, „Pamiętnik Instytutu Macieja Rataja" 1994, z. 1, s. 55–67.

[75] W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych pod rządami komunistycznymi w latach 1939–1941 i 1944–1953. Czasopisma, druki zwarte, druki ulotne*, Warszawa 1996; *idem*, *Bibliografia zwartych i ulotnych druków konspiracyjnych wydanych na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, Warszawa 2005.

[76] *Centralny katalog polskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945*, oprac. L. Dobroszycki, Warszawa 1962.

[77] *Wydawnictwa niezależne 1976–1989 w zbiorach Biblioteki Śląskiej*, oprac. J. Pracka, B. Zgryzek, Katowice 1994. Uzupełnione i poprawione wydanie katalogu zob. *Wydawnictwa niezależne w zbiorach Biblioteki Śląskiej,* cz. 1: *Biblioteka Śląska*, oprac. J. Pracka, B. Zgryzek, Katowice 1996.

[78] *Katalog druków zwartych wydanych w Polsce poza cenzurą w latach 1976–1990 w zbiorach Ośrodka Karta*, Warszawa 1999.

[79] *Guide to the Polish Independent Publications 1976–1990…*; *Polish Independent Publications 1976–1990…*

[80] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 9.

[81] *Ibidem*.

[82] *Monographien im polnischen Zweiten Umlauf...*

[83] *Katalog czasopism niezależnych wydanych w latach 1976–1990 w zbiorach Archiwum Peerelu*, oprac. A. Iwaszkiewicz, współprac. A. Rudzińska, Warszawa 1996.

[84] *Katalog czasopism niezależnych w Książnicy Pomorskiej…*

[85] *Katalog czasopism niezależnych Działu Wydawnictw Periodycznych…*

[86] W. Pazura, *Katalog czasopism niezależnych 1976–1990 w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, Lublin 2002.

[87] *Zbiory krajowej prasy niezależnej. Lista czasopism, które przybyły z Polski między 1 IV a 31 VII 1986 r.*, „Kontakt" [Paryż] 1986, nr 9, s. 155–159; *Katalog prasy podziemnej nadesłanej do Biblioteki Polskiej i Komitetu Solidarności w Paryżu w drugim półroczu 1986 roku*, *ibidem*, 1987, nr 1/2, s. 223–234; *Katalog prasy podziemnej w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Nowe nabytki z 1987 roku*, *ibidem*, nr 10, s. 150–153; *Katalog prasy podziemnej w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Nowe nabytki październik 1987 – maj 1988*, *ibidem*, 1988, nr 7/8, s. 252–257; *Niezależna prasa polska w okresie stanu wojennego*, *ibidem*, 1982, nr 1, s. 64–65; *Niezależna prasa w kraju*, „Kultura" [Paryż] 1978, nr 7/8, s. 149–153; *Niezależna prasa krajowa*, *ibidem*, nr 9, s. 69–70.

[88] *Spis wydawnictw podziemnych, cz. 1*, „Kontakt" [Paryż] 1986, nr 11, s. 144–159; *Spis wydawnictw podziemnych, cz. 2*, *ibidem*, 1987, nr 1/2, s. 241–255; *Uzupełnienie spisu wydawnictw podziemnych zamieszczonego w nr 11/86 „Kontaktu"*, *ibidem*, nr 3, s. 160; *Niezależna prasa i wydawnictwa w kraju*, „Kultura" [Paryż] 1978, nr 5/368, s. 61–63; Z. Kaczyński, *Wykaz tytułów prasy chłopskiej*

wydawanej poza zasięgiem cenzury w latach 1977–1985, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego" 1992, nr 27, s. 139–142.

[89] Muzeum Wolnego Słowa, http://incipit.home.pl/bibula/index.html [odczyt: 1.06.2015].

[90] Zob. http://www.incipit.home.pl/bibula_/biblio/biblio.html [odczyt: 1.06.2015].

[91] Zob. http://www.incipit.home.pl/bibula_/index.html [odczyt: 1.06.2015]. Por. *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 9.

[92] AIPN, 0146/62, Wykaz literatury wydawanej poza cenzurą przez NSZZ „Solidarność" oraz inne wydawnictwa w latach 1980–1981; AIPN, 0397/688, t. 1, Informator bibliograficzny nielegalnych wydawnictw z lat 1980–1982 (z uwzględnieniem propagandy skierowanej na wojsko w latach 1980–1983) opracowany przez mjr. Józefa Kowalczyka i Stefanię Bratkowską w 1984 r. w Oddziale II Zarządu V Wojskowej Służby Wewnętrznej.

[93] Zob. m.in.: M. Chojecki, *Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWa*, „Kultura" [Paryż] 1981, nr 1/2, s. 175–180; *Dotacje pozwalają nam utrzymać się przy życiu*, „Brulion" 1987/1988, nr 4, s. 149–155; *Nowa czy stara? Rozmowa z szefem Niezależnej Oficyny Wydawniczej* [w:] G. Nawrocki, *Struktury nadziei*, Warszawa 1988, s. 166–175; G. Boguta, *Jak zostać wydawcą. Rozmowa z [...] przedstawicielem Niezależnej Oficyny Wydawniczej*, „Tygodnik Solidarność" 1981, nr 20, s. 8–9; *idem*, *Na początku była NOWa. O początkach i pierwszych latach istnienia Niezależnej Oficyny Wydawniczej opowiada jeden z jej założycieli i obecny szef*, „Grizzly" 1989, nr 10, s. 2–5; K. W. Tatarowski, *„Drugi obieg" i kultura polska…*, s. 25–39; W. Słodkowski, *Byłem podziemnym drukarzem*, „Kalejdoskop" 1990, nr 12, s. 37–38; *Smutne, ale prawdziwe. Z rozmowy z kolporterką*, „Kultura" [Paryż] 1987, nr 10, s. 67–68; D. Warszawski [Konstanty Gebert], *„Drugi obieg" – plusy i minusy*, *ibidem*, 1989, nr 6, s. 84–96; A. Wirecki, *Miękkie finansowanie. Rozmowa z wydawcami podziemnymi*, „Pogląd" 1988, nr 9, s. 48–53; *„Przedświt". Wywiad Vacatu z Wydawnictwem „Przedświt"*, „Vacat" 1984, nr 15, s. 22–26; *Niezależny ruch wydawniczy w nowej sytuacji... Rozmowa z przedstawicielami wydawnictwa „Przedświt"*, „Kontakt" [Paryż] 1989, nr 5, s. 25–33; P. Przegorzan, *Wywiad z NOW-ą*, „Kultura" [Paryż] 1984, nr 9, s. 80–91; *Trwałe wartości kultury. Rozmowa z przedstawicielami Wydawnictwa „Krąg"* [w:] G. Nawrocki, *Struktury nadziei...*, s. 20–28; *Kłócimy się o tytuły. Rozmowa z przedstawicielami Oficyny Literackiej (Kraków)* [w:] *ibidem*, s. 132–136; M. Sabat, *Starzy i młodzi zarazem. Z szefem „Mostu" rozmawia Marek Boruta*, „Pogląd" 1988, nr 12, s. 23–25.

[94] S. Blumsztajn, *Une Pologne hors censure. Éditions clandestines en Pologne*, *1981–1986*, Paris 1988.

[95] Z. Jagodziński, *Wydawnictwa niezależne w Polsce* [w:] *Prace Kongresu Kultury Polskiej na Obczyźnie, Londyn, 14–20 września 1985 r.*, t. 2: *Bieżące zagadnienia krajowe*, red. J. Drewnowski, Londyn 1986, s. 196–221.

[96] D. Cecuda, *Leksykon opozycji politycznej 1976–1989*, Warszawa – Toruń 1989.

[97] *Drugi obieg. Zbiór referatów…*; *Papierowa rewolucja. Les éditions clandestines en Pologne communiste 1976–1990*, red. C. Fedrigo, J. Sygnarski, Fribourg 1992; *Piśmiennictwo – systemy kontroli…*, t. 1–2, red. J. Kostecki, A. Brodzka, Warszawa 1992; *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie…*; *Drugi obieg wydawniczy w Polsce w latach 1976–1990 w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. Wystawa w Bibliotece Narodowej im. Mažvydasa w Wilnie*, oprac. J. Brzeski, A. Roliński, Kraków – Wilno 1994; R. Sułek, *Prasa podziemna w Warszawie w czasie stanu wojennego. Charakterystyka, rozwój i funkcje społeczne* [w:] *Wybrane zagadnienia z dziejów prasy warszawskiej. Materiały z sesji zorganizowanej 25 maja 1992 r. w Bibliotece Publicznej w Warszawie*, Warszawa 1995, s. 49–70.

[98] Zob. np.: R. Terlecki, *Moja historia „Arki"*, „Arka" 1990, nr 29 s. 4–8; S. Zgrzywa, *„Kos" – łomżyńska gazeta podziemna z okresu stanu wojennego*, „Kolekcjoner Łomżyński" 1993, nr 3, s. 36–39; M. Orłowski, *Prasa niezależna w regionie toruńskim 1980–1989, cz. 1: Od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981*, „Toruński Informator Solidarności" 1993, nr 13, s. 4–8; D. Dąbrowska, *Szczecińskie czasopisma drugiego obiegu w latach 1980–1990* [w:] *Kronika Szczecina 1992–1993*, Szczecin 1994, s. 166–171; K. Śreniowska, *Prasa podziemna stanu wojennego w Łodzi 1982–1987*, „Więź" 1994, nr 12, s. 121–129; K. Chojnacki, *„Kwadrat" – pismo Komisji Koordynacyjnej Pracowników Poligrafii NSZZ „Solidarność" (kwiecień-grudzień 1981)*, „Przegląd Zachodniopomorski" 1994,

t. 9, z. 4, s. 173–184; P. Zwiernik, *„Obserwator Wielkopolski" – osiem lat w podziemiu*, „Kronika Miasta Poznania" 1994, nr 1–2, s. 345–373; *idem*, *„Biuletyn Informacyjny Studentów" i „Podaj dalej" – czasopisma Niezależnego Zrzeszenia Studentów w Poznaniu*, *ibidem*, nr 3–4, s. 521–540; W. Tyrański, *„Mała Polska"*, „Zeszyty Prasoznawcze" 1995, R. 38, nr 1–2 (141–142), s. 175–194; *idem*, *„Mała Polska"*, *ibidem*, nr 3–4 (143–144), s. 154–162; Z. Sokół, *Bezdebitowe czasopisma literackie w Polsce Południowo-Wschodniej w latach 1980–1981*, „Fraza" 1995, nr 8, s. 203–210; E. Bednarska-Kolbiarz, L. Rubisz, *Prasa NSZZ „Solidarność" Śląska Opolskiego w latach 1980–1981*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Nauki Społeczno-Polityczne" 1995, nr 11, s. 15–20; L. Szaruga, *„Zapis". Zarys monograficzny, bibliografia zawartości*, Szczecin 1996; R. Rutkowski, *Z historii „Feniksa"*, „Feniks" 1997, nr 7, s. 8–9.

[99] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*

[100] A. Friszke, *Zaczęło się od „Robotnika"* [w:] *idem*, *Przystosowanie i opór. Studia z dziejów PRL*, Warszawa 2007, s. 284–295; *idem*, *Bibuła – sto lat doświadczeń* [w:] *„Przegląd Wiadomości Agencyjnych" 1984–1990. Przerwana historia ilustrowanej bibuły*, red. J. Bryłowski, J. Doktór, Ossa 2009; *idem*, *Czasopisma społeczno-kulturalne „drugiego obiegu" wydawniczego* [w:] *Czasopisma społeczno-kulturalne w okresie PRL*, red. U. Jakubowska, Warszawa 2010.

[101] P. Sowiński, *Siła wolnego słowa – Nowa, Krąg, CDN (1982–1989)* [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989*, red. A. Friszke, Warszawa 2006, s. 637–665; *idem*, *„Wola", czyli wolność. MKK, tygodnik, Grupa Polityczna (1982–1989)*, „Więź" 2005, nr 2, s. 87–99; *idem*, *Przełamać barierę strachu. Drugi obieg wydawniczy w latach osiemdziesiątych*, „Mówią wieki" 2005, nr 8, s. 33–37; *idem*, *Szkoła wolności. Prasa niezależna i Okrągły Stół*, *ibidem*, 2009, nr 7, s. 26–29; *idem*, *Nie do druku. Migawki z życia drukarzy książki zakazanej 1977–89*, „Konteksty" 2010, nr 4, s. 107–117; *idem*, *Ballada o podziemnych kolporterach*, „Wolność i Solidarność" 2012, nr 3, s. 86–100.

[102] Zob. np.: *„Przegląd Wiadomości Agencyjnych" 1984–1990…*; *Sztandar sprzeciwu. Podziemne pismo „Hutnik" – 1982–1989*, red. J. Surdykowski, Kraków 2007; W. Domagalski, *Biuletyn Łódzki*, Łódź 2006; *idem*, *Między Przystankami*, Łódź 2006; B. Brzostek, *Tygodnik Wojenny* [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989…*; T. Ruzikowski, *Bezpieka przeciwko „Robotnikowi"*, „BIPN" 2008, nr 8/9, s. 86–91; W. Kolasa, *Od „Arki" do „Arcanów", czyli prasa krakowskich konserwatystów*, „Sowiniec" 2001, nr 18, s. 131–135; M. de Hernandez-Paluch, *Tumany i fetysze, czyli... zarys historii „Bez dekretu"*, *ibidem*, 2006, nr 29, s. 117–123; P. Naleźniak, *„Hutnik". Pismo członków NSZZ „Solidarność" Huty im. Lenina*, *ibidem*, s. 55–80; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie (31 VIII 1980 – 12 XII 1981 roku)* [w:] *Między Sierpniem a Grudniem. „Solidarność" w Krakowie i Małopolsce w latach 1980–1981*, red. T. Gąsowski, współprac. B. Klich-Kluczewska, J. Mierzwa, Kraków 2006, s. 129–141; P. Wierzbicki, *„Tygodnik Mazowsze" – cudowne dziecko drugiego obiegu*, „Dzieje Najnowsze" 2012, nr 4, s. 63–76.

[103] J. Łuczak, Ł. Różycki, L. Zaleski, *Historia wydawnictw podziemnych w Regionie Konińskim w latach 1981–1989*, Konin 2000.

[104] Z. Janeczek, *Czasy „Solidarności". Siemianowickie druki niezależne oraz tzw. drugi obieg w latach 1980–1989*, Siemianowice Śląskie 2005.

[105] K. Żurawski, *„Grot", „Obraz", „Z Podziemia"... szczecińskie wydawnictwa drugiego obiegu*, Szczecin 2005.

[106] P. Perchel, R. Adamczyk, *Starachowickie wydawnictwa niezależne 1980–1990 na tle innych miast regionu*, Starachowice 2008.

[107] K. Tałuć, *„Naszą bronią jest wolne słowo". Niezależna produkcja wydawnicza w województwie katowickim w latach 1976–1990*, Katowice 2009.

[108] *Podziemne słowo*, red. E. Binder, Warszawa 2006.

[109] *Literatura II obiegu w Polsce w latach 1976–1989. Ogólnopolska konferencja. Materiały konferencyjne*, red. L. Laskowski, Koszalin 2006.

[110] W. Polak, *Wydawnictwo „Alternatywy". Z dziejów gdańskiej poligrafii podziemnej*, Gdańsk – Toruń – Bydgoszcz 2009.

[111] M. Falkowski, *Biznes patriotyczny. Historia Wydawnictwa CDN*, Warszawa – Gdańsk 2011.

[112] *Encyklopedia Solidarności* dostępna jest w formie elektronicznej na stronie http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl. Drukiem ukazały się, jak dotąd, dwa tomy: *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989* [dalej: ES], t. 1, red. M. Łątkowska, A. Borowski, W. Domagalski, A. Dudek, Ł. Kamiński, P. Miśkiewicz, G. Waligóra, Warszawa 2010; t. 2, red. G. Waligóra, A. Dudek, Ł. Kamiński, P. Miśkiewicz, Ł. Sołtysik, Warszawa 2012.

[113] M. Mikołajczyk, *Jak się pisało o historii...*

[114] K. Łabędź, *Spory wokół zagadnień programowych w publikacjach opozycji politycznej…*; *idem*, *Koncepcje polityczne w prasie NSZZ „Solidarność" w latach 1980–1981*, Toruń 2003.

[115] *Śpiący rycerze. Szeregowi działacze warszawskiego podziemia wydawniczego lat osiemdziesiątych*, oprac. A. Mielczarek, A. Domańska, J. Strękowski, P. Swianiewicz, Warszawa 2006.

[116] Zob. m.in.: P. Kapczyński, *Drukowanie bibuły uwalniało od poczucia bezsilności* [w:] *Stan wojenny. Wspomnienia i oceny*, Pelplin 1999, s. 134–142; *Świadectwa stanu wojennego*, wstęp J. Krupski, oprac. A. Dudek, K. Madej, Warszawa 2001; W. Zabłocki, *Stan wojenny w Małopolsce*, Kraków 1994; J. Olaszek, *Publicystyka polityczna na łamach poznańskiego dwutygodnika „Solidarność Walcząca"* [w:] *Organizacja Solidarność Walcząca w Wielkopolsce w latach 1983–1990*, red. K. Brzechczyn, P. Zwiernik, Poznań 2009, s. 135–145; M. Podemski, *Publicystyka na łamach prasy poznańskiej Solidarności Walczącej (przykład „Czasu" i „Komentarza")* [w:] *ibidem*, s. 146–161; *Czasopisma Solidarności Walczącej* [w:] *O wyzwolenie z komunizmu ludzi i narodów przysięgam walczyć! 25. rocznica powstania Solidarności Walczącej*, Warszawa 2007, s. 143–158; M. Choma-Jusińska, *Środowisko „Spotkań" – działalność wydawnicza i formacyjna* [w:] *eadem*, *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975–1980*, Warszawa – Lublin 2009, s. 144–205.

[117] J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja…*

[118] Zob.: *eadem*, *Poza cenzurą. Wokół narodzin „Zapisu"*, „BIPN" 2008, nr 8/9, s. 66–75; *eadem*, *Zapis na „Zapis"*, „Gazeta Polska" 2009, nr 6; *eadem*, *„Chciałem mieć w ręku broń" – zadrukowane kartki papieru. Pisma pozacenzuralne 1980–1989/1990* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989…*, t. 2, s. 189–247; *eadem*, *„Głos" niepodległości. Wokół narodzin i pierwszych miesięcy istnienia pisma*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" [dalej: ZHW] 2010, nr 32/33, s. 497–511; *eadem*, *Prekursorzy z Lublina*, „BIPN" 2010, nr 3, s. 43–49; *eadem*, *Drukarnia – duża szpilka, która kłuje. O strajkowej poligrafii na Wybrzeżu podczas wydarzeń Sierpnia '80*, *ibidem*, nr 9/10, s. 35–40; *eadem*, *Pod rękę z Gombrowiczem [relacja Krzysztofa Wyszkowskiego]*, *ibidem*, s. 168; *eadem*, *Zmierzch wydawniczej konspiry*, *ibidem*, 2011, nr 1–2, s. 105–112; *eadem*, *Broń zwana korkowcem. Początki „Komunikatu"*, *ibidem*, nr 4, s. 46–53; *eadem*, *„Głos" i wokół „Głosu" – jedno z najważniejszych środowisk politycznych lat 1970 i 1980* [w:] *Głos niepodległości. Wybór publicystyki środowiska Głosu 1976–1989*, oprac. J. Błażejowska, Kraków 2016, s. 418–422; *eadem*, *Surowiec strategiczny. Papier w rękach podziemnych wydawców w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych*, „Rocznik Muzeum Papiernictwa" 2008, t. 2, s. 75–88; *eadem*, *Potworne i niebezpieczne słowo – powielacz*, „BIPN" 2007, nr 12, s. 57–65; *eadem*, *Zarys dziejów drugiego obiegu wydawniczego* [w:] *Wydawnictwa drugiego obiegu PRL. Papier narzędziem w walce o wolność. Informator wystawy* [Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju], oprac. J. Błażejowska, [Warszawa 2007], s. 4–16; U. Sikorska-Kelus, *Bibliotekarstwo z dreszczykiem*, oprac. J. Błażejowska, „BIPN" 2010, nr 3, s. 92–96.

[119] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.

[120] Tom ten zawiera artykuły: P. Niwiński, *Prasa podziemia niepodległościowego w okresie stalinizmu* (s. 16–22); G. Waligóra, *Niezależna prasa przed powstaniem NSZZ „Solidarność"* (s. 26–33) i *Prasa niezależna ugrupowań niepodległościowych w latach 1982–1990* (s. 102–104); K. Dworaczek, *Od „Robotnika" do „Robotnika"* (s. 36–43); J. Błażejowska, *„Ryzykować za ptaszki i kwiatki". Drugoobiegowe pisma literackie i kulturalne* (s. 46–55); S. Flis, *Emigracja a czasopisma niezależne w kraju* (s. 56–61); W. Pronobis, *Placówka badań nad polską prasą niezależną w Radiu Wolna Europa* (s. 64–69); W. Polak, *Niezależne i podziemne pisma zakładowe w latach 1980–1989* (s. 72–81); J. Wąsowicz, *Krótka historia młodzieżowej bibuły (1977–1989)* (s. 82–91); M. Marcinkiewicz,

Gazetki internowanych (s. 94–98); J. Olaszek, *Prasa niezależnego ruchu chłopskiego (1977–1989)* (s. 106–112); M. Siedziako, *Prasa niezależna w Szczecinie 1976–1989* (s. 116–123); P. Zwiernik, *„Bibuła" SB* (s. 126–133); M. Chojecki, *Techniki drukarskie w podziemiu wydawniczym w PRL* (s. 138–147); S. Ligarski, *Działania Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa wobec prasy niezależnej w latach 1945–1990* (s. 148–155); R. Wróblewski, *Charakterystyka liczbowa prasy niezależnej z lat 1976–1990* (s. 156–176).

[121] M. Bielak, J. Pawłowicz, *Znane – nieznane. Prasa niezależna na Mazowszu 1976–1989*, Warszawa 2010.

[122] M. Choma-Jusińska, *Współpraca środowiska „Spotkań" z emigracją na Zachodzie. Przyczynek do badań*, „PiS" 2010, nr 1 (15), s. 187–210.

[123] T. Kenar, *Paleo- i neoendecy. Drugoobiegowa działalność wydawnicza narodowego nurtu opozycji demokratycznej w latach 1976–1989*, „Glaukopis" 2010, nr 19–20, s. 144–164.

[124] J. Olaszek, *Służba Bezpieczeństwa na tropie „Tygodnika Wojennego" (1982–1985)*, „Dzieje Najnowsze" 2010, nr 4, s. 29–47; *idem*, *Jak SB grała i przegrała z „Tygodnikiem Wojennym"*, „Gazeta Wyborcza", 26–27 II 2011; *idem*, *„Tygodnik Mazowsze" – głos podziemnej Solidarności 1982–1989*, „Wolność i Solidarność" 2012, nr 3, s. 65–85.

[125] A. W. Kaczorowski, *Chłopska „bibuła" (1977–1989)*, „Gromada – Rolnik Polski" 1993, nr 58, s. 3, 14; *idem*, *Niezależna prasa chłopska*, „Tygodnik Rolników Solidarność" 1989, nr 8, s. 4; *idem*, *Niezależna prasa chłopska (1977–1989)* [w:] *Wbrew partii i cenzurze…*, s. 26–43.

[126] C. Kuta, *Siła wolnego słowa z powielacza. Pisma drugiego obiegu w latach 1980–1989/1990* [w:] *Pokolenie '80. Niezależna twórczość młodych w latach 1980–89. Wystawa i katalog według koncepcji Tadeusza Boruty*, Kraków 2010, s. 213–217; *eadem*, *Wolne słowo – „oaza wolności" w czasach zniewolenia. Niezależna działalność wydawnicza w latach 1980–1989/1990* [w:] *ibidem*, s. 203–211; *eadem*, *„Pod kontrolą" i „z zachowaniem możliwości sterowania"*, „Glaukopis" 2011, nr 21–22, s. 266–276; *eadem*, *Przypadek TW „Joanna"* [w:] *Osobowe środki pracy operacyjnej – zagadnienia źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2013, s. 31–61; *eadem*, *„Słowo prawdy na wagę złota". Niezależna działalność wydawnicza w stanie wojennym*, „BIPN" 2011, nr 11–12, s. 117–121; *eadem*, *Prasa drugiego obiegu…*; *eadem*, *„Zapis" przeciw cenzurze*, „Dziennik Polski", 20 I 2012; *eadem*, *Biuletyn wolnego słowa*, *ibidem*, 17 VIII 2012; *eadem*, *„Arka – wolne pismo wolnych ludzi*, *ibidem*, 9 VII 2013; *eadem*, *Pisma drugiego obiegu w PRL*, http://nowahistoria.interia.pl/prl/news-pisma-drugiego-obiegu-w-prl,nId,1484219 [data publikacji: 16.08.2014].

[127] P. Sowiński, *Zakazana książka…*

[128] PP. Zwiernik, *Prasa podziemna opozycji politycznej w Poznaniu*, Warszawa – Poznań 2014.

[129] D. Dabert, *Między wizją a spełnieniem. Profile ideowe i artystyczne czasopism literackich w drugim obiegu wydawniczym 1982–1989*, Poznań 2014.

[130] J. Olaszek, *Rewolucja powielaczy…*

[131] K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu…*

[132] W tomie 1 (Warszawa 2011) znalazły się artykuły: K. Dworaczek, *Drugi obieg wydawniczy w PRL – uwagi źródłoznawcze* (s. 25–33); J. Olaszek, *Źródła historyczne do badań nad funkcjonowaniem drugiego obiegu wydawniczego (na przykładzie warszawskiej prasy podziemnej)* (s. 35–54); P. Sowiński, *Tylko nie obojętność. Autorzy książki zakazanej 1977–1989* (s. 55–84); D. Pazio-Wlazłowska, *Wydawnictwa niezależne lat 1976–1989* (s. 85–95); N. Jakubowska, *Studenckie pismo bezdebitowe „CDN" (1982–1986/1987)* (s. 97–117); B. Noszczak, *Bibuła nastolatków. Historia drugoobiegowego pisma „Uczeń Polski" (1979–1989) w świetle relacji jego twórców* (s. 119–135); K. Wasilewski, *Karnawał „Solidarności" czy rządy „rozwagi i spokoju?". Gorzowska prasa partyjna i niezależna w walce o dusze społeczeństwa* (s. 137–154). Zob. też J. Olaszek, *Życie w konspiracji? O stylu życia twórców i współpracowników warszawskich pism podziemnych (1982–1989)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 2, Warszawa 2014, s. 57–94.

[133] *N jak Nowa. Od wolnego słowa do wolności 1977–1989*, red. W. Borowik, T. Kuczborski, Warszawa 2012.

[134] *Obieg NOW-ej*, oprac. Ł. Bertram, Warszawa 2013.

[135] W zbiorze zamieszczono artykuły poświęcone prasie drugiego obiegu: C. Kuta, *Prasa drugiego obiegu…* (s. 10–25); A. W. Kaczorowski, *Niezależna prasa chłopska…* (s. 26–43); G. Wołk, *Publikacje drugiego obiegu w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej – rekonesans archiwalny* (s. 44–63); M. Marcinkiewicz, *Gazetki stanu wojennego wydawane w ośrodkach odosobnienia dla internowanych* (s. 64–71); J. Śreniowski, *Duży kolportaż prasy niezależnej w Łodzi po 13 grudnia 1981 roku* (s. 72–84); D. Rafalska, *Prasa drugiego obiegu Niezależnego Zrzeszenia Studentów Uniwersytetu Warszawskiego (1980–1981)* (s. 85–99); K. Nawrocki, *Elbląska prasa podziemna (1982–1986)* (s. 100–109); K. Kyc, *Rzeszowska prasa niezależna (1985–1990)* (s. 110–117); S. Pilarski, *Łódzka prasa nieoficjalna wobec wydarzeń w kraju i regionie (1988–1989)* (s. 118–138); K. Churska, *Wybory 1989 roku w bydgoskiej prasie niezależnej* (s. 139–155); P. Szulc, *Szczecińska prasa drugoobiegowa. Narracje rzeczywistości roku 1989* (s. 156–170); A. Kazański, *„Rozwaga i Solidarność" – pismo podziemnej „Solidarności" w Stoczni Gdańskiej im. Lenina (1982–1988)* (s. 171–180); P. Wójtowicz, *„Wolne Słowo" – biuletyn toruńskiej „Solidarności" (1980–1981)* (s. 181–190); D. Krysiak, *Olsztyński „Rezonans" – przyczynek do historii podziemnego pisma z lat 1982–1989* (s. 191–204); P. Kardela, *„Inicjatywy Warmińskie" – bezdebitowe pismo liberalnej opozycji* (s. 205–214); R. Gieszczyńska, *„Larwa. Pismo Federacji Młodzieży Walczącej Warmii i Mazur". Przyczynek do historii prasy podziemnej w Regionie Warmińsko-Mazurskim* (s. 215–225); P. P. Warot, *Działania operacyjne Służby Bezpieczeństwa wobec lokalnej prasy podziemnej na przykładzie „Echa Mrągowa"* (s. 226–242); J. Olaszek, *Relacje między redakcjami wybranych warszawskich pism drugiego obiegu a strukturami podziemnej „Solidarności"* (s. 243–251); B. Kaliski, *Etos walki. Porównanie treści pism „Hutnicy '82" (Warszawa) i „Hutnik" (Kraków)* (s. 252–274).

[136] *Czas bibuły*, t. 1–2, red. R. Wróblewski, Wrocław 2013; *Czas bibuły*, t. 3: *Studia i materiały*, red. R. Wróblewski, Wrocław 2014.

[137] *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku*, red. P. Gasztold-Seń, N. Jarska, J. Olaszek, Warszawa 2016.

[138] M. Kaleta, *Emigracyjna spółka „Szmugiel". Wspomnienia dostawcy sprzętu poligraficznego przemycanego do Polski dla opozycji antykomunistycznej w latach 1978–1989*, Warszawa 2015; *idem*, *Powielacze na szmuglerskim szlaku. Fragmenty wspomnień emigracyjnych*, „Sowiniec" 2005, nr 27, s. 169–180.

[139] S. K. Doucette, *Mightier than the Sword…*

[140] S. Cenckiewicz, *TW „Rybak" – agent artysta. (Trójmiejski Sierpień '80 w raportach konfidenta SB)*, „Arcana" 2005, nr 4–5 (64–65), s. 314–315.

[141] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika" – żywoty równoległe*, „ARwPL" 2005, nr 1, s. 73–362.

[142] R. Terlecki, *„Monika", czyli „nieprzerwany dopływ informacji"*, „BIPN" 2005, nr 3 (50), s. 55–67.

[143] C. Kuta, *„Pod kontrolą"…*; *eadem*, *Przypadek TW „Joanna"…*

[144] J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa*, „PiS" 2013, nr 1 (21), s. 369–435.

[145] *Analiza Departamentu III MSW na temat niezależnego ruchu wydawniczego w połowie 1987 r.*, oprac. G. Waligóra [w:] *Studia i materiały z dziejów opozycji i oporu społecznego*, t. 5, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Wrocław 2006, s. 170–182.

[146] Zob. m.in.: M. Chojecki, *Moje teczki*, „Zeszyty Historyczne" 2005, z. 152, s. 211–231; *idem*, *Prywatny rachunek*, „Tygiel Kultury" 2008, nr 1, s. 17–19; A. Grzesiak, W. Grochola, *Bujajcie się!*, Warszawa 2004; A. Grzesiak, *Opowieści wolnego drukarza*, „Karta" 2001, nr 33, s. 73–115; W. Grochola, *Słowo jak dynamit*, „Karta" 2006, nr 49, s. 82–125. Wspomnienia współpracowników wydawnictwa Przedświt oraz autorów publikujących w drugim obiegu zob. http://www.przedswit.org/1564/3823.html [odczyt: 2.06.2015].

[147] M.in.: *Mieliśmy tylko wolne słowo...* (1996), scen. i realizacja H. Urbanek; *Bibuła* (2005), scen. i realizacja D. Walusiak, współprac. M. Orski; *Drukarze* (2006), scen. i realizacja H. Urbanek; *Hutnik. Historia pisana powielaczem* (2007), scen. i realizacja M. Horodyski; *Tygodnik „Mała Polska"* (2008), scen. i realizacja D. Walusiak; *Niewidzialni drukarze* (2008), scen. E. Zając, M. Horodyski, realizacja M. Horodyski.

[148] D. Zańko, *Opowieści z powielacza*, Kraków 2008. Książka ukazała się nakładem Wydawnictwa Znak.

[149] M. Lewandowski, M. Gawlikowski, *Gaz na ulicach. KPN w Krakowie. Stan wojenny 1981–1982*, t. 1–2, Kraków 2011.

[150] FCDCN, sygn. RK 23 III, I. Patek, Prasa Niezależnego Zrzeszenia Studentów, [Kraków, ok. 1990 r.] (kserokopia fragmentów pracy magisterskiej), s. 12–13, 76–121.

[151] FCDCN, sygn. RK 10 III, A. Kazanecka, Krakowska „Arka" w latach 1983–1989, Kraków 1994 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Marii Kocójowej w Instytucie Filologii Polskiej UJ), mps.

[152] FCDCN, sygn. K 26 III, E. Stefańska, Krakowska prasa oficjalna i prasa drugiego obiegu w systemie komunikowania masowego (na przykładzie relacji z II pielgrzymki Ojca Świętego Jana Pawła II do Polski w 1983 roku), Kraków 1994 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Marii Kocójowej), mps.

[153] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie w okresie od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r., Kraków 2006, mps (praca doktorska), s. 205–210; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*; *idem*, *Nowohuckie czasopisma „Solidarności" („Solidarność Hutników" i „Nowohucki Biuletyn Solidarności")*, „Sowiniec" 2012, nr 40, s. 89–97.

[154] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej. Rys historyczny*, „Sowiniec" 2014, nr 44, s. 85–114.

[155] Zob. http://myslinieinternowane.pl/home.

[156] Zob. http://www.malapolska.org.

[157] Zob. „Scriptores" 2009, nr 36.

[158] Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Karta, Archiwum Opozycji, Czasopisma II obiegu, http://dlibra.karta.org.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=715 [odczyt: 7.09.2015].

[159] Wirtualna Czytelnia Bibuły, Encyklopedia Solidarności, http://repozytorium.encysol.pl/wiki/WCB_Katalog_alfabetyczny [odczyt: 7.09.2015].

[160] O ewidencji peerelowskiego aparatu represji, w tym także w kontekście prowadzonych badań naukowych, zob. m.in.: M. Komaniecka, *Dzienniki korespondencyjne, rejestracyjne, archiwalne i koordynacyjne jako źródło historyczne*, „ARwPL" 2006, nr 2 (4), s. 9–26; *eadem*, *Organizacja i funkcjonowanie kartotek ogólnoinformacyjnej i zagadnieniowej aparatu bezpieczeństwa* [w:] *Wokół teczek bezpieki – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2006, s. 231–262; *eadem*, *Miniprzewodnik po materiałach ewidencyjnych Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Osobowe źródła informacji – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2008, s. 263–293; E. Zając, *Ślad pozostaje w aktach. Wybrane zagadnienia dotyczące funkcjonowania ewidencji operacyjnej w latach 1962–1989* [w:] *Wokół teczek bezpieki…*, s. 281–300; R. Dyrcz, *Zasób ewidencyjny archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie – gromadzenie, struktura, digitalizacja i udostępnianie* [w:] *Wartość naukowa i stan opracowania zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej*, red. R. Kościański, R. Leśkiewicz, Poznań – Warszawa 2010, s. 61–75; A. Zieliński, *Przykłady dokumentacji wytworzonej przez pion ewidencji operacyjnej SB w latach 1972–1990 i jej wykorzystanie do badań naukowych*, „PAIPN" 2010, t. 3, s. 147–168.

[161] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*, oprac. Z. Solak, J. Szarek, współprac. E. Zając, Kraków 2001; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*, oprac. Z. Solak, J. Szarek, Kraków 2005.

[162] Zob. http://www.encysol.pl/wiki/SG_Relacje.

[163] J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja…*, s. 18.

WPROWADZENIE

GENEZA I SPECYFIKA KRAKOWSKIEGO DRUGIEGO OBIEGU WYDAWNICZEGO

Działalność wydawnicza prowadzona poza oficjalnym obiegiem i bez zezwolenia władz ma w Polsce długą tradycję i sięga XVI w.[1] Rozwijający się na szerszą skalę od drugiej połowy lat siedemdziesiątych XX w. niezależny ruch wydawniczy czerpał z doświadczeń konspiracji wojennej i powojennej. W czasie drugiej wojny światowej niecenzurowany tekst służył głównie do celów informacyjnych. Działalność Polskiego Państwa Podziemnego wspierały różne oficyny wydawnicze. Zakładały je Armia Krajowa, inne organizacje zbrojne, Delegatura Rządu RP na Kraj, stronnictwa i partie polityczne, organizacje społeczne, a także osoby prywatne. Władysław Chojnacki w *Bibliografii zwartych druków konspiracyjnych wydanych pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945* odnotował tysiąc siedemdziesiąt pięć książek i broszur wydanych w tysiąc dwustu trzydziestu dziewięciu częściach (tomach, zeszytach), które ukazały się na ziemiach polskich w latach 1939–1945 bez wiedzy i zgody władz okupacyjnych[2]. Z kolei w drugim, poszerzonym wydaniu tego opracowania, opublikowanym pod tytułem *Bibliografia zwartych i ulotnych druków konspiracyjnych wydanych na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, autor podał trzy tysiące sto czterdzieści cztery pozycje, w tym tysiąc siedemset dziewiętnaście druków zwartych, książek i broszur oraz tysiąc czterysta dwadzieścia pięć druków ulotnych wydanych w częściach (tomach, zeszytach)[3]. Według wspomnianej bibliografii w Krakowie w tym czasie wydano sto czternaście książek i broszur. Z badań Chojnackiego wynika również, że na ziemiach polskich znajdujących się pod okupacją

sowiecką w latach 1939–1941 ukazało się co najmniej czterdzieści czasopism[4]. Z kolei w latach 1944–1953 wydano w Krakowie trzydzieści jeden druków zwartych, czyli książek i broszur[5].

Doświadczenia z czasów okupacji wykorzystano po wojnie. W pierwszych latach powojennych niezależne publikacje wydawało podziemie niepodległościowe. Według Władysława Chojnackiego i Wojciecha Chojnackiego od lipca 1944 do końca 1949 r. ukazało się prawie trzysta tytułów[6]. Z badań Jerzego Jarowieckiego wynika, że w Krakowie od 1939 do 1945 r. różne ugrupowania polityczne wydały sto pięćdziesiąt osiem pism konspiracyjnych[7]. W zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej zgromadzono pięćset dwadzieścia pięć tytułów prasy konspiracyjnej z lat 1939–1945, które prezentowane są na stronie internetowej krakowskiej FCDCN[8], z czego sto pięć to tytuły ukazujące się w Krakowie[9]. Zebrano również trzynaście pism wychodzących w okresie 1945–1956, w tym pięć w Krakowie[10]. Działająca w podziemiu krakowska PPS – WRN wydawała nieregularnie pismo „AS". Była to kontynuacja ukazującego się pod okupacją niemiecką od grudnia 1944 r. periodyku „Agencja Socjalistyczna", który redagowali Kazimierz Pużak[11], Tadeusz Szturm de Sztrem[12] i Zygmunt Zaremba[13]. Numer 17 (ostatni) pisma „AS" wydano z datą 10 lipca 1945 r.[14]

Wiosną i latem 1945 r. nieregularnie pojawiała się „Rzeczpospolita Polska", sygnowana przez Departament Informacji i Prasy Delegatury Rządu na Kraj, będąca kontynuacją pisma wydawanego podczas okupacji[15]. Od kwietnia do października 1945 r. ukazywał się „Głos Wolności", redagowany przez Tadeusza Żenczykowskiego[16], prezentujący poglądy piłsudczykowskiej organizacji Związek Odbudowy Rzeczypospolitej[17].

Od jesieni 1945 do kwietnia 1946 r. Komitet Ziem Wschodnich wydawał w Krakowie miesięcznik „Biuletyn Wewnętrzny Kresowiaków", od numeru 4/5 (luty/marzec 1946 r.) jako „Biuletyn Kresowy". Pismo, o objętości od siedemnastu do trzydziestu siedmiu stron formatu A4, w postaci powielonej redagował Kazimierz Próchnik[18]. Na łamach periodyku omawiano problematykę dotyczącą społeczności polskiej zamieszkującej Kresy Wschodnie, stosunki polsko-sowieckie i polsko-ukraińskie, zamieszczano artykuły historyczne, poruszano kwestię zachodniej granicy Polski, komentowano bieżące wydarzenia polityczne[19].

Obszar Południowy Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość" wydawał od marca do grudnia 1946 r. miesięcznik „Orzeł Biały", który redagował Ludwik Naleziński[20] przy współpracy Czesława Nalezińskiego[21], Czesława Pajdy[22], Albina Pajdy[23], Stefana Pajdy[24], Barbary Rożek[25] oraz Stefana Mazura, u którego w domu w Maciejowie koło Gliwic mieściła się drukarnia[26]. Obszar Południowy WiN wydawał też w 1947 r. „Biuletyn Informacyjny"[27].

W 1946 r. w Krakowie ukazywały się konspiracyjne pisma „Niepodległość"[28] i „W służbie Ojczyzny"[29], a w latach 1946–1947 pismo Inspektoratu II

Narodowego Zjednoczenia Wojskowego Okręgu Rzeszów „Ku wolności", redagowane przez Tadeusz Pleśniaka[30] i Ludwika Marszałka[31].

Władysław Chojnacki w swojej bibliografii odnotował również inne tytuły ukazujące się w Krakowie w latach 1945–1946:

• „Głos Wolny Wolność Ubezpieczający" – będący kontynuacją pisma ukazującego się pod okupacją niemiecką od grudnia 1944 r., wydawany do września 1945 r. przez Centralny Organ Zjednoczenia Demokratycznego, redagowany przez Eugeniusza Czarnowskiego[32] i Zygmunta Kapitaniaka[33];

• „Harcerka" – pismo ukazujące się w 1945 r., ze względu na antydatowanie (podawano 1943 r.) zaliczane dotychczas do prasy okresu okupacji niemieckiej[34];

• „Młoda Polska" – pismo wydawane przez Stronnictwo Narodowe, kontynuacja tytułu z lat 1942–1944, ostatni numer ukazał się w maju 1946 r.[35];

• „Okręgowy Biuletyn Wewnętrzny" – pismo wydawane w 1945 r.[36];

• „Wiadomości Londynu" – pismo ukazujące się prawdopodobnie od stycznia do czerwca 1945 r.[37];

• „Wolność i Prawda" – pismo ukazujące się wiosną 1945 r., początkowo w Krakowie, następnie jako miejsce wydania podawano: Warszawa – Kraków – Katowice – Poznań[38];

• „Wolny Naród" – pismo wydawane od maja do września 1945 r.[39];

• „Przegląd Krajowy" – pismo wydawane przez PPS – WRN od stycznia do listopada 1946 r. w Krakowie i Warszawie, redagował je Tadeusz Szturm de Szterm[40];

• „Przegląd Polityczny z Audycji BBC" – pismo wydawane od lutego 1946 do lutego 1947 r. jako dodatek do „Orła Białego" [41];

• „Przegląd Prasowy" – pismo wydawane od marca 1946 do lutego 1947 r. jako dodatek do „Orła Białego"[42];

• „Wolna Polska" – pismo wydawane w 1946 r. w Krakowie i na Podhalu[43];

• „Z Polski i świata" – pismo NSZ wydawane od września 1945 do września 1946 r., następnie w październiku 1946 r. jako „Walka Narodu", a po piętnastomiesięcznej przerwie jako „Sfinx" w okresie od 30 grudnia 1947 do 10 lipca 1948 r.[44];

• Biuletyn" – pismo ukazujące się w 1946 r.[45];

• „Informator" – pismo ukazujące się w 1946 r.[46];

• „Młody Demokrata" – pismo ukazujące się w 1946 r.[47];

• „Narodowiec" – pismo NSZ ukazujące się w 1946 r.[48];

• „Wiadomości" – pismo ukazujące się w 1946 r.[49];

• „Wolności zew" – pismo ukazujące się w 1946 r.[50]

Podziemna działalność wydawnicza wymagała szczególnego przestrzegania zasad konspiracji, gdyż tego rodzaju aktywność była surowo karana. Wojciech W. Wiśniewski zauważył: *Prowadzenie wówczas takiej działalności*

– po pięcioletniej niewoli, po nierzadko kilkuletniej konspiracji, gdy wszyscy zmęczeni wieloletnim napięciem pragnęli spokoju i w znacznym stopniu byli zastraszeni i zniechęceni do wszelkiej dalszej walki opozycyjnej, czując beznadziejność dalszej działalności, gdy [...] *drukarze musieli się kryć przed kolegami, bojąc się denuncjacji czy wygadania przez nieostrożność, gdyż ludzie chcieli już żyć bez oglądania się wciąż za siebie i bez ważenia każdego słowa, a wydawanie było o wiele trudniejsze niż pod okupacją hitlerowską – wymagało wielkiej odwagi i poświęcenia. Nierzadko kończyło się wieloletnim pobytem w więzieniu, torturami, zesłaniem, a nawet śmiercią*[51].

Komuniści od momentu przejęcia władzy w Polsce starali się kontrolować publiczne wypowiedzi, w tym również drukowane. 19 stycznia 1945 r. powołano Centralne Biuro Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, które do 15 listopada tegoż roku pozostawało w strukturach MBP, później zaś podlegało prezydium Rady Ministrów[52]. Na mocy dekretu KRN z 5 lipca 1946 r. utworzono Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk[53]. Cenzura, starając się kontrolować całą działalność wydawniczą, była narzędziem władz służącym przeciwdziałaniu wszelkim przejawom *wrogich postaw*. Monopolem państwowym objęto produkcję oraz dystrybucję papieru i sprzętu poligraficznego[54]. Próby wydawania niezależnych publikacji kończyły się aresztowaniami. Tajne służby tropiły autorów ulotek i pism pojawiających się w momentach napięć politycznych. W UB, a później w SB, w pionie walki z podziemiem czy opozycją, funkcjonowały w różnych okresach wyodrębnione komórki (sekcje, referaty, grupy) zajmujące się *zwalczaniem wrogiej propagandy pisanej*[55].

Poza państwowym monopolem funkcjonowały jedynie wydawnictwa grup katolickich, w tym Instytut Wydawniczy Pax, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak (utworzony przez krakowskie środowisko „Tygodnika Powszechnego" i miesięcznika „Znak"), Wydawnictwo Novum (działające w ramach Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Społecznego), Biblioteka Więzi (wydawnictwo miesięcznika „Więź"), a także Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych. Niemniej i one podlegały cenzurze. Nieustannie zmagała się z nią krakowska grupa związana z „Tygodnikiem Powszechnym" i „Znakiem"[56].

Nieocenzurowane przez władze peerelowskie teksty i informacje docierały głównie z zagranicy, w postaci wydawnictw emigracyjnych, zwłaszcza publikacji Instytutu Literackiego w Paryżu[57], oraz za sprawą polskojęzycznych audycji Radia Wolna Europa, Radia BBC, Głosu Ameryki, a także Radia Madryt, Radia France International czy Radia Tirana, których odbiór w Polsce był zagłuszany.

Antypaństwowe ulotki pojawiały się w latach 1956–1957 i w 1968 r. Grono osób, nazwane w późniejszym procesie sądowym *grupą taterników*[58], przemycających z Polski do Instytutu Literackiego w Paryżu maszynopisy i przywożących do kraju wydawnictwa emigracyjne, wydawało w ponad tysięcznym nakładzie kilkunastostronicowy „Biuletyn Nieocenzurowany"[59]. W okresie od września 1969 do czerwca 1970 r. bez zgody cenzury swój

„Biuletyn" wydawała konspiracyjna organizacja Ruch[60]. Sporadycznie pojawiały się pisma o różnym zasięgu. Od stycznia 1973 r. we Wrocławiu ukazywał się nieregularnie „Organ Studia Kompozycji Emocjonalnej"[61]. Od kwietnia 1974 r. w Krakowie wydawano „Biuletyn Informacyjny", który redagował Waldemar Czyż[62], a prawdopodobnie od 2 sierpnia 1975 r. także pismo „Tu Polska"[63].

Od maja 1976 r. pojawiały się opracowania Polskiego Porozumienia Niepodległościowego. Miały one charakter programowy i analityczny, odbiegający od doraźnej tematyki większości periodyków podziemnych. Do końca 1981 r. opublikowano pięćdziesiąt tekstów[64].

Przełomowym momentem w dziejach drugiego obiegu wydawniczego w Polsce był 1976 r. Czerwcowe protesty robotnicze, głównie w Radomiu i Płocku oraz w warszawskich zakładach Ursus[65], powstanie Komitetu Obrony Robotników[66], a także społeczne pragnienie wiarygodnych informacji, wpłynęły na pojawienie się niezależnych pism o szerokim zasięgu. Pod koniec września 1976 r. zaczął ukazywać się korowski „Komunikat", a wkrótce potem „Biuletyn Informacyjny". Pierwsze numery tych pism, kolportowane również na terenie Krakowa, miały formę maszynopisu. Początkowo bowiem nie korzystano z powielaczy, zarówno z powodu grożących represji, jak i z obawy, że społeczeństwo może uznać powielony tekst za prowokację ze strony tajnych służb[67].

Pierwszym niezależnym tytułem drukowanym na powielaczu od października 1976 r. było pismo Nurtu Niepodległościowego „U progu"[68]. Kilka miesięcy później, w lutym 1977 r., po raz pierwszy w formie powielanej ukazał się korowski „Biuletyn Informacyjny". Wydrukowany został na sprzęcie kupionym we Francji przez studenta KUL Piotra Jeglińskiego[69] i przemyconym do kraju jeszcze przed czerwcem 1976 r. przez innego studenta tej uczelni, aktora Sceny Plastycznej KUL, Wita Wojtowicza[70]. Z Lublina powielacz trafił do Warszawy i służył formującym się środowiskom opozycji[71]. W 1977 r. pojawiały się kolejne inicjatywy wydawnicze związane ze środowiskiem KOR, a następnie Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR". Od wiosny tegoż roku ukazywał się „Biuletyn Informacyjny. Przegląd Prasy Zagranicznej", latem zaczęto wydawać kwartalnik „Postęp", a jesienią „Głos", z którego parę miesięcy później wyłoniła się „Krytyka"[72].

Z czasem również inne środowiska opozycyjne zaczęły przygotowywać pisma bezdebitowe: Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela wydawał „Opinię"[73], a Konfederacja Polski Niepodległej „Gazetę Polską"[74]. Periodyki te miały charakter informacyjny i publicystyczny, co wynikało z zapotrzebowania na tego rodzaju publikacje. Dopiero po zaspokojeniu pierwszego głodu informacji zaczęto przygotowywać pisma o bardziej zróżnicowanym charakterze, skierowane do określonych grup społecznych i odpowiadające na zróżnicowane potrzeby czytelnicze[75]. Objęci cenzorskimi zapisami pisarze warszawscy

założyli niezależne pismo literackie „Zapis" – numer 1 ukazał się w styczniu 1977 r., a w październiku tegoż roku w Łodzi ich koledzy zaczęli wydawać „Puls"[76]. Z kolei z myślą o środowiskach robotniczych powstał „Robotnik", „Robotnik Wybrzeża", „Robotnik Szczeciński", „Ruch Związkowy", zaś do mieszkańców wsi adresowany był „Gospodarz", a także „Niezależny Ruch Chłopski", który później zastąpiła „Placówka"[77]. Własne pisma wydawały Studenckie Komitety Solidarności, powstałe po śmierci krakowskiego studenta-opozycjonisty Stanisława Pyjasa[78]. Był to między innymi „Indeks" (przygotowywany przez środowisko krakowsko-warszawsko-łódzkie)[79], „Biuletyn Studenckiego Komitetu Solidarności w Warszawie", „Kurierek Akademicki" (Warszawa), „Podaj dalej", „Akademickie Pismo Informacyjne" i „Zgrzyt" (Wrocław), „Sygnał" (Kraków), a także pismo młodych katolików z Lublina „Spotkania".

W następnych miesiącach niezależny ruch wydawniczy rozwijał się, pojawiały się nowe tytuły i oficyny zawodowo zajmujące się działalnością wydawniczą poza cenzurą. W latach 1976–1980 właściwie każda organizacja opozycyjna miała swoje pismo, a niekiedy nawet kilka. Własne periodyki wydawały również grupy niezwiązane z opozycją. Szacuje się, że w tym okresie wydawniczym w drugim obiegu ukazywało się około stu tytułów[80], przy czym większość z nich zwykle krótko. Niektóre jednak ukazywały się regularnie przez dłuższy okres i odegrały istotną rolę w kształtowaniu się opozycji demokratycznej.

Rozwój pozacenzuralnej działalności wydawniczej uzależniony był od wielu czynników. Według Stanisława Siekierskiego, zajmującego się zagadnieniami czytelnictwa, pojawienie się drugiego obiegu wydawniczego uzależnione było w głównej mierze od trzech elementów: zapotrzebowania społecznego na prawdziwą informację, istnienia organizacji o charakterze politycznym lub społecznym i związanych z nimi wydawców, w końcu od złagodzenia represji, wynikającego ze zmian polityki władz wobec tego typu przedsięwzięć, w porównaniu z innymi działaniami postrzeganymi przez rządzących jako znacznie większe zagrożenie[81].

Wspomniane uwarunkowania zaistniały w drugiej połowie lat siedemdziesiątych. W środowiskach naukowych, organizacjach i grupach opiniotwórczych dotkliwie odczuwano wówczas brak dostępu do powstającej za granicą literatury i opracowań z różnych dziedzin. Naukowcy i artyści w swoich publicznych wypowiedziach coraz częściej mówili o szkodach, jakie istniejące restrykcje powodują na polu nauki i kultury polskiej. Potrzeby intelektualne pracowników naukowych oraz studentów, niezaspokajane przez wydawnictwa oficjalne, sprawiły, że wyższe uczelnie stały się swoistymi centrami opracowywania i kolportażu niezależnych publikacji[82].

Istotną rolę w procesie formowania się niezależnego obiegu wydawniczego odegrały ugrupowania i środowiska opozycyjne. Publikowały one

teksty, w których poruszano nie tylko kwestie polityczne, ale pisano także o problemach bliskich ludziom nie zawsze utożsamiającym się z programem danej grupy. Popularność materiałów wydawanych przez opozycję polityczną wynikała przede wszystkim z tego, że prezentowana w nich wiedza i poglądy były niezależne i wolne od komunistycznej doktryny. Ważne było również to, że wydające je grupy i organizacje potrafiły zorganizować ich kolportaż.

W Krakowie szczególne znaczenie dla rozwoju drugiego obiegu miało powstanie Studenckiego Komitetu Solidarności, który zainicjował w mieście niezależną działalność wydawniczą. Pierwszą akcją zorganizowaną przez SKS był protest przeciwko wydanemu 15 sierpnia 1977 r. przez rektora UJ rozporządzeniu w sprawie zakazu wypożyczania z biblioteki uniwersyteckiej na zewnątrz druków polskich wydanych do 1968 r., a także beletrystyki wydanej do 1969 r.[83] W opublikowanym 5 października 1977 r. oświadczeniu stwierdzano: *Uważamy, że zarządzenie oraz tryb jego podjęcia, uderzając bezpośrednio w środowisko Uniwersytetu Jagiellońskiego, naraża ogólną formułę studiów i rangę wykształcenia akademickiego. Zaniepokojeni zaistniałą sytuacją, apelujemy do wszystkich uczelni krakowskich o solidarne akty protestu przeciw tej decyzji, o interwencję we wszystkich formach u władz uczelni*[84]. Protest okazał się skuteczny. Trzy dni później, 8 października, rektor UJ cofnął swoje rozporządzenie. Wkrótce ośmieleni sukcesem działacze SKS podjęli działania w sprawie tak zwanych resów, czyli książek niemających debitu, a gromadzonych w magazynach bibliotecznych. Na uczelniach pojawiły się ulotki z żądaniem zniesienia ograniczeń w dostępie do publikacji naukowych i dzieł literackich, których nie udostępniano studentom z powodu interwencji cenzorskich. W ulotkach tych informowano, że w dokumencie podpisanym przez dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej, profesora Władysława Serczyka[85], do resów zaliczono *wydawnictwa wrogie ideologicznie lub politycznie, objęte nazwą „Res. spec.", jak na przykład propagujące rasizm, faszyzm, nawołujące do wojny lub pochwalające ją, nawołujące do szerzenia niepokoju publicznego, aktów sabotażu i terroru lub innych przestępstw itp.*, a ponadto *wydawnictwa poufne* […] *i tajne*[86]. Adnotacją *Res. spec.* opatrzone zostały między innymi dzieła Kazimierza Wierzyńskiego, Marka Hłaski, Czesława Miłosza, Witolda Gombrowicza, a także publikacje Leszka Kołakowskiego, Władysława Pobóg-Malinowskiego oraz Leszka Moczulskiego. Pod sygnaturą *Res. spec.* znajdowały się książki ze wszystkich dziedzin. Zakaz udostępniania dotyczył zarówno wydawnictw emigracyjnych, takich jak paryska „Kultura", jak też krajowych, autorów polskojęzycznych i obcych, których nazwiska objęte były zapisem cenzorskim. Wprawdzie profesorowie i docenci mieli możliwość korzystania z publikacji uznanych przez władze za zakazane, ale nie mogli rozpowszechniać ich treści. Studenci, doktoranci oraz młodsi pracownicy naukowi mogli natomiast korzystać z tych wydawnictw jedynie na podstawie specjalnego zezwolenia promotora pracy magisterskiej czy doktorskiej[87]. Dlatego też SKS

starał się argumentować: *Możliwość korzystania z tej części piśmiennictwa oznaczać będzie moralne uznanie autorytetu i odpowiedzialności studenta, a zarazem umożliwi mu poszerzenie i konfrontację własnej wiedzy o świecie, w którym żyje i który pragnie poznawać*[88]. Zaniepokojenie inicjatorów akcji wzbudzało także istnienie ewidencji wypożyczania resów, z której korzystali funkcjonariusze SB, wzywający później studentów na przesłuchania.

W nocy z 20 na 21 listopada 1977 r. w wybranych punktach Krakowa rozkolportowano i rozlepiono kilkaset plakatów krytykujących istnienie resów. Plakaty wykonane zostały przez Tadeusza Kensego[89], Aldonę i Jacka Nowaczków[90] oraz Janusza Gwoździkowskiego[91].

26 listopada 1977 r. SKS skierował odezwę do naukowców z krakowskich uczelni o poparcie inicjatywy mającej na celu udostępnianie resów studentom. Zwrócono przy tym uwagę na szkody, jakie dla kultury i nauki powoduje istnienie cenzury: *Trudno przecenić ogrom strat związanych z niszczycielską praktyką cenzury prewencyjnej. Dotyczy to również rzeczywistości polskiej – zarówno tej minionej, należącej do historii, jak i dziejącej się obecnie. Odcięte zostają całe płaty narodowej świadomości. Społeczeństwo nasze pozbawione zostało prawa do korzystania ze znacznej części dorobku tak istotnych dla kultury polskiej twórców i myślicieli, jak: Cz. Miłosz, W. Gombrowicz, L. Kołakowski, J. Andrzejewski, K. Brandys, St. Barańczak, J. Bocheński, Z. Herbert, T. Konwicki, W. Woroszylski, A. Słonimski, A. Zagajewski i inni. Wielu wybitnych twórców decyduje się na publikowanie swych tekstów poza zasięgiem aparatu prewencyjnej kontroli słowa. Wówczas jednak książki ich pozbawione są prawa debitu w Polsce, a zatem automatycznie – często niezależnie od ich treści – wędrują na półki czytelni specjalnych z adnotacją Res.* Wskazywano, że istnienie resów *jest formą ograniczania wolności nauki* i podkreślano: *Niezwykle niebezpieczną dla naszej świadomości narodowej konsekwencją* [...] *może być ukształtowanie nowego modelu kultury narodowej – analogicznie do modelu z epoki rozbiorów. Wówczas większość najwartościowszych dzieł literatury polskiej znana była społeczeństwu jedynie dzięki inicjatywom uznawanym przez władze ze nielegalne.* Proponowano, aby o umieszczeniu książki na liście resów decydował jej stan techniczny lub szczególna wartość i tylko w uzasadnionych wypadkach miałaby ona trafiać na tę listę ze względu na treść. W takich sytuacjach o ograniczeniu dostępu do publikacji decydować powinna komisja wyłoniona *w sposób demokratyczny spośród kompetentnych pracowników naukowych i studentów*[92]. Choć apel ten nie znalazł szerszego odzewu w środowisku naukowym, to działacze krakowskiego SKS pozostawali konsekwentni w krytyce resów. Na niektórych kierunkach na UJ (na przykład na drugim roku filologii polskiej, pierwszym roku historii, drugim roku fizyki) oraz AGH (na trzecim roku elektroniki i trzecim roku elektrotechniki) organizowano zebrania, podczas których uchwalano rezolucje w sprawie resów, kierując je następnie do rektorów i dziekanów, a także dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej.

Studenci historii z UJ w swojej rezolucji pytali retorycznie władze uczelni: *Czy pamiętniki Wincentego Witosa podburzają do walki z Polską Ludową, a może są publikacją pornograficzną? Czy do walki z ustrojem PRL nawołuje wydana przez Wydawnictwo Poznańskie praca Leszka Moczulskiego pt. „Wojna polska 1939"?*[93]

Działania krakowskiego SKS, mimo że nie przyniosły oczekiwanych rezultatów, wywarły duże wrażenie nie tylko w środowisku akademickim. Nagłośniły bowiem problemy wynikające z braku swobodnego obiegu informacji i ograniczania działalności naukowej. W tym kontekście postulat dostępu do literatury bezdebitowej był odtąd podnoszony stale przez różne ugrupowania opozycyjne.

Zorganizowana przez SKS akcja krytyki resów zbiegła się w czasie z wydaniem tajnych dokumentów peerelowskiej cenzury, ujawnionych przez Tomasza Strzyżewskiego, zbiegłego do Szwecji byłego pracownika krakowskiej delegatury Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Niektóre z tych dokumentów upubliczniło jesienią 1977 r. wydawnictwo Nowa w opracowaniu *Z księgi zapisów GUKPPiW*. Niemal równolegle ich pełną wersję, zatytułowaną *Czarna księga cenzury*, wydał emigracyjny kwartalnik „Aneks". Dokumenty wywarły ogromne wrażenie zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami, odsłaniając metody działania cenzury państwowej. Tym samym przyczyniły się do umocnienia postaw opozycyjnych i rozwoju niezależnego ruchu wydawniczego. Ujawnione zakres i charakter działań cenzury sprawiły, że zdecydowanie domagano się jej likwidacji[94]. 18 listopada 1977 r. KSS „KOR" wydał oświadczenie: *Nie wahamy się powiedzieć, że mamy do czynienia z jedną z największych demaskacji całego okresu powojennego* [...]. *Raz jeszcze potwierdza się teza, że w naszym życiu publicznym rolę dominującą pełni kłamstwo i dezinformacja.* [...] *Fałszuje się już nie tylko tradycję historyczną, sferę ideologii, narodową kulturę. Zniekształca się lub przemilcza również elementarne dane faktyczne, nawet takie, których przemilczanie lub zniekształcanie równoznaczne jest ze zbrodnią popełnioną na obywatelach.* [...] *Wyniszczająca i absurdalna polityka wyjaławiania polskiego życia publicznego i narodowej świadomości winna jak najprędzej stać się przedmiotem debaty ogólnokrajowej. Wszystkie materiały – po ich powieleniu – okazywać będziemy osobom publicznego zaufania, które się do nas zgłoszą. Całość dokumentów przekażemy Episkopatowi Polski, a w miarę możliwości technicznych będziemy je udostępniać całemu społeczeństwu. Dalsza jego zgoda na opisane praktyki jest zgodą na stopniową samozagładę*[95].

Niebagatelną rolę w rozwoju niezależnego ruchu wydawniczego odegrał też ostatni element analizy Stanisława Siekierskiego. W połowie lat siedemdziesiątych władze państwowe, którym zależało na dobrych relacjach z Zachodem i postrzeganiu Polski jako kraju, gdzie istnieją swobody demokratyczne, uznały, że dla ich wizerunku korzystniej będzie nie sięgać po radykalne metody represji

i poprzestać na działaniach nękających wobec środowisk rodzącej się wówczas opozycji i grup angażujących się w wydawanie publikacji poza oficjalnym obiegiem[96]. Taka taktyka walki z opozycją wynikała z sytuacji międzynarodowej i podpisania w 1975 r. przez władze peerelowskie *Aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie*, przyjęcia zobowiązań dotyczących praw człowieka i podstawowych wolności obywatelskich, a także ratyfikacji w 1977 r. *Międzynarodowych paktów praw człowieka*[97].

Wpływ na rozwój niezależnego ruchu wydawniczego w Polsce miał również rosyjski samizdat, który, jak twierdził Adam Krzemiński, *był niemal od początku* [...] *międzynarodowym systemem naczyń połączonych, w którym Polska odegrała rolę tarczy obrotowej*[98].

Istotny dla rozwoju drugiego obiegu był też obszar działania. W większym mieście, takim jak Kraków, łatwiej było zorganizować odpowiednią grupę ludzi, znaleźć stosowny lokal, zacząć pracę wydawniczą i stworzyć sieć kolportażu. Liczniejsze były państwowe drukarnie, co dawało większe możliwości wykorzystania ich bazy poligraficznej. Wiele zależało od zdolności organizacyjnych osób angażujących się w organizację działalności pozacenzuralnej, od sumienności i rzetelności współpracowników oraz skali podejmowanych działań. Istotne dla rozwoju i funkcjonowania niezależnego obiegu wydawniczego w Krakowie było również istnienie w mieście wielu ośrodków akademickich i naukowych.

Nie bez znaczenia była rola Kościoła katolickiego, który wprawdzie nie angażował się w samą działalność wydawniczą, ale udzielał niezależnym wydawcom wsparcia. Lokalne struktury parafialne były też doskonałym zapleczem do integracji tych środowisk[99]. W latach osiemdziesiątych niektóre krakowskie kościoły, parafie i duszpasterstwa były nie tylko miejscami spotkań osób zaangażowanych w działalność podziemną, ale pełniły również funkcję punktów kolportażu i wymiany wydawnictw bezdebitowych. Takie punkty zorganizowano między innymi w największych krakowskich ośrodkach kultury niezależnej, w tym w parafii pod wezwaniem Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach, parafii pod wezwaniem Matki Bożej Częstochowskiej na osiedlu Szklane Domy, parafii pod wezwaniem św. Maksymiliana Marii Kolbego w Mistrzejowicach, klasztorze i kościele karmelitów na Piasku, krakowskiej Wspólnocie Akademickiej przy kościele misjonarzy na Miasteczku Studenckim, a także przy Zespole Apostolstwa Świeckich Kamieniołom, istniejącym przy parafii pod wezwaniem św. Józefa na Podgórzu.

Największy rozwój niezależnego ruchu wydawniczego nastąpił po powstaniu NSZZ Solidarność. Przekazywane z rąk do rąk gazetki, informujące o bieżącej sytuacji, odegrały ważną rolę zarówno w sierpniu 1980 r., jak i później. Choć niektóre przedsierpniowe pisma przestały wychodzić, to w ich miejsce pojawiła się ogromna liczba nowych pism, biuletynów i komunikatów, i to nie tylko solidarnościowych. Sprzyjała temu swoista swoboda cechująca pierwszy

szesnastomiesięczny okres istnienia Solidarności, zwłaszcza po wprowadzeniu nowej ustawy o cenzurze. Uchwalona 31 lipca 1981 r. *Ustawa o kontroli publikacji i widowisk*, która weszła w życie w październiku tegoż roku, wymagała, aby zaznaczać w tekście, w formie stosownego zapisu, fragmenty skreślone przez cenzora, a nawet umożliwiała skierowanie skargi na zakaz publikacji do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Ustawa uwalniała także od obowiązku kontroli cenzorskiej biuletyny przeznaczone do użytku wewnętrznego, publikacje naukowe powielane w nakładzie do stu egzemplarzy oraz druki ukazujące się na prawach rękopisu[100].

Organizatorzy drugiego obiegu sprzed Sierpnia '80 musieli w nowej sytuacji rozstrzygnąć, jaki model działania wybrać. Prowadzenie prac redakcyjnych, druku i kolportażu w pełnej konspiracji utrudniało rozwój. Z drugiej jednak strony, ujawnienie miejsca druku czy skrzynek kolportażowych grozić mogło represjami w wypadku zaostrzenia przez władze represji wobec opozycji. Należało zatem głęboko się zastanowić, czy w pełni ujawnić swoją działalność, czy raczej nie.

W latach 1980–1981 nastąpił znaczny rozwój związkowej prasy branżowej i zakładowej. Swoje pisma wydawały poszczególne zakłady pracy: stocznie, fabryki, kopalnie, kombinaty budowlane, a ponadto urzędy, instytuty naukowe, uczelnie, komitety, związki, koła kombatanckie, grupy studenckie i uczniowskie. Prawie każda grupa zawodowa miała swój organ prasowy. Pisma wydawano nie tylko w dużych miastach, takich jak Warszawa, Kraków, Wrocław czy Gdańsk, ale również w mniejszych ośrodkach[101].

Wydawane poza cenzurą pisma stały się niezbędnym elementem funkcjonowania Solidarności, a ich terminowy kolportaż, jak podkreślano w „Komunikacie" Sekcji Informacji Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność w Krakowie, był *warunkiem rzetelnej informacji związkowców o rozwoju sytuacji oraz mobilizowania ich do udziału w akcjach*[102]. Kierujący wspomnianą Sekcją Informacji, Robert Kaczmarek, pisał: *Związek* […] *kształtowany jest przez informację i porozumienie. Sposób rozchodzenia się informacji, kontaktów, sondowania opinii, kształtowania postaw – jest podstawowym kryterium zwartości Związku*[103]. Związkowcy organizowali sieci kolportażu i biblioteki wydawnictw niezależnych. Publikacje drugoobiegowe otrzymać można było w regionalnych siedzibach Solidarności. Stały się dostępne niemal dla każdego.

Wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. zapoczątkowało nowy etap w historii niezależnej prasy w PRL. Działalność wydawnicza, która w ciągu szesnastu miesięcy Solidarności rozwijała się raczej swobodnie, została radykalnie ograniczona. Zawieszono ustawę o cenzurze z lipca 1981 r. Bez zgody władz zakazano rozpowszechniania wydawnictw, publikacji i informacji, a także użytkowania urządzeń poligraficznych[104]. Na ograniczenie działalności wydawniczej wpłynęło internowanie dziennikarzy, redaktorów, drukarzy i kolporterów, a ponadto likwidacja w dużym stopniu ujawnionej

przed 13 grudnia 1981 r. małej poligrafii. Niemniej władze nie zdołały całkowicie zlikwidować drugiego obiegu. Choć ryzyko związane z drukiem pozacenzuralnym w nowej sytuacji znacznie wzrosło, a dekret o stanie wojennym przewidywał za przygotowywanie i kolportaż niezależnych publikacji surowe kary[105], to w miejsce zlikwidowanych struktur i grup poligraficznych szybko pojawiały się nowe. Ryszard Bocian wspominał: *Przed świętami miałem już dwie drukarnie, a właściwie powielarnie – u pani* [Krystyny] *Kydryńskiej przy ul. Jabłonowskich i u Michała Żaka*[106] *przy ulicy Wrzesińskiej*[107]. Dorota Zańko w książce *Opowieści z powielacza* zauważyła: *W tych dniach okazało się, że ci z drugiego szeregu, przymuszeni koniecznością, nagle potrafili przeobrazić się w przywódców*[108]. Nieocenzurowany druk stał się ważnym elementem protestu wobec wprowadzenia stanu wojennego. Nie tylko spełniał funkcję informacyjną, ale był również wyraźnym znakiem istnienia opozycji. Przygotowywanie niezależnych publikacji stało się bardzo istotnym aspektem działalności podziemia solidarnościowego. W pierwszym okresie stanu wojennego chodziło przede wszystkim o przekazywanie informacji o tym, co się dzieje z ludźmi, strukturami związkowymi, zakładami pracy. Stąd też publikowano głównie różnego rodzaju biuletyny, komunikaty, informacje, wiadomości. Na plan dalszy zeszło wydawanie różnorodnych periodyków czy druk książek. Poza tym w warunkach stanu wojennego kolportaż niewielkich objętościowo wydawnictw informacyjnych był znacznie łatwiejszy niż na przykład dystrybucja książek[109].

W kontekście drugoobiegowych tytułów trudno mówić o typowym dziennikarstwie czy podziale funkcji redakcyjnych. Niejednokrotnie osoby opracowujące treść danego pisma czy jego drukarze zajmowali się następnie kolportażem[110], co było niezgodne z zasadami konspiracji[111].

W wypadku niezależnych wydawnictw, zwłaszcza tych, które rozwinęły się po Sierpniu ’80, dostrzec można pewną organizację struktur. Istnieli szefowie oraz podlegli im wykonawcy. Wydawnictwem zazwyczaj kierowała jedna osoba, choć niekiedy było to kilkuosobowe gremium redakcyjne. Obowiązki starano się rozdzielać i za każdy etap produkcji odpowiadać miał ktoś inny. Obowiązywała zasada wyodrębniania poszczególnych pionów. Gremium redakcyjne o poligrafii w zasadzie nie musiało wiedzieć nic albo wiedziało niewiele, z kolei poligrafia nie znała zasad prowadzenia kolportażu. Odrębne komórki odpowiedzialne były za zaopatrzenie w papier, który kupowano nielegalnie od państwowych producentów i dostawców, inne zaś dbały o transport, przy czym zwykle dostawy papieru organizowano oddzielnie od przewożenia kolportowanych książek. Taki podział zadań, wynikający z potrzeby konspiracji, niezbędnej zwłaszcza po wprowadzeniu stanu wojennego, sprzyjał także lepszej organizacji pracy. Osobą, która czuwała nad całością prac danej oficyny, był z reguły jej szef. Niezwykle istotne było to, aby wszystkie odrębne komórki funkcjonowały zgodnie z opracowanym planem. Jeśli zawodziła jedna, powodowało to problemy w pracy innej[112].

W okresie szesnastu miesięcy swobodnego istnienia Solidarności zakonspirowane były tylko drukarnie, natomiast pozostałe komórki wydawnicze działały w zasadzie jawnie. Zdarzało się jednak, że także niektóre prace poligraficzne prowadzono w siedzibach Zarządu Regionu, nie mogło więc być mowy o pełnej konspiracji. Zmieniło to radykalnie wprowadzenie stanu wojennego. Jedną z obowiązujących wówczas zasad stało się używanie pseudonimów, często w postaci fikcyjnych imion i nazwisk. Osoby działające w podziemiu wydawniczym zazwyczaj nie znały prawdziwych nazwisk swoich współpracowników, zwłaszcza z innych pionów. Stosowano ponadto hasła konspiracyjne oraz znaki rozpoznawcze. Do minimum ograniczano kontakty telefoniczne. Ważne informacje, na przykład adresy czy nazwiska, gdy była taka konieczność zapisywano na małych kartkach, które w razie przeszukania łatwo było ukryć lub zniszczyć. Na spotkania redakcyjne wynajmowano mieszkania, często je zmieniając. Pewną formą konspiracji było również zmienianie nazwy wydawnictwa, podawanie nieprawdziwego miejsca i daty wydania publikacji lub w ogóle unikanie takich informacji[113].

Niektóre podziemne wydawnictwa, w tym także krakowskie, prowadziły działalność komercyjną, polegającą na przygotowaniu i sprzedaży czasopism, ulotek, kalendarzy, okolicznościowych kartek, znaczków pocztowych, emblematów i cegiełek ze znakiem Solidarności, a uzyskane fundusze zasilały zawsze skromne budżety oficyn[114].

Działalność wydawnicza poza zasięgiem cenzury miała swoją dynamikę. Oficyny upadały, zmieniały nazwę, profil wydawniczy, pojawiały się ciągle nowe. Zmieniała się technika druku, a co za tym idzie jego jakość. Prymitywne powielacze spirytusowe zastępowano powielaczami białkowymi, a później kserokopiarkami i offsetami. Pod koniec lat osiemdziesiątych podziemne wydawnictwa były już niemal profesjonalnie działającymi przedsiębiorstwami, balansując na granicy jawności.

Przełomowym momentem dla drugiego obiegu w PRL było zakończenie strajków zorganizowanych wiosną i latem 1988 r. i zawarcie porozumienia w sprawie negocjacji władz z opozycją, co doprowadziło do rozmów przy okrągłym stole. Symbolicznym wyjściem z podziemia niezależnych wydawnictw był ich udział w zorganizowanych w dniach 17–22 maja 1989 r. Międzynarodowych Targach Książki w Warszawie. Swój dorobek zaprezentowały wówczas: CDN, In Plus, Inicjatywa Wydawnicza Aspekt, Nowa, Oficyna Literacka, Oficyna Wydawnicza Rytm, Pokolenie, PoMost, Przedświt, Wydawnictwo Krąg, Wydawnictwo Myśl, Wydawnictwo Wolne Pismo Most[115].

W okresie przygotowań do rozmów przy okrągłym stole podziemni wydawcy domagali się zniesienia cenzury prewencyjnej, zaniechania represji stosowanych przez SB, zwrotu skonfiskowanego przez nią mienia, rehabilitacji osób prześladowanych za działalność w ramach drugiego obiegu, zapewnienia równości w dostępie do materiałów i urządzeń poligraficznych, a także w dystrybucji[116].

W trakcie obrad okrągłego stołu kwestią drugiego obiegu zajmował się podzespół do spraw środków masowego przekazu, kierowany przez Krzysztofa Kozłowskiego[117], reprezentującego tak zwaną stronę opozycyjno-solidarnościową, a także Bogdana Jachacza[118], reprezentanta tak zwanej strony koalicyjno-rządowej. Członkowie wspomnianego podzespołu w zasadzie zgadzali się co do konieczności przeprowadzenia zmian. Pisarz Kazimierz Dziewanowski[119] podkreślał: *Problemem wymagającym rozwiązania jest stworzenie politycznych i technicznych warunków umożliwiających stopniowo normalne funkcjonowanie pism i wydawnictw drugiego obiegu. Proces adaptacji w tej dziedzinie będzie zapewne trwać czas dłuższy. Ale już dziś należy bezwzględnie zaniechać działań represyjnych. Ostatecznie to drugi obieg ratował w najtrudniejszym okresie honor wydawców polskich, udostępniając książki, o wydanie których dosłownie biją się teraz wydawcy państwowi*[120]. Wtórował mu dziennikarz Krzysztof Teodor Toeplitz[121]: *Przecież nie możemy tak długo, czy jeszcze dłużej, żyć w atmosferze nienormalności. Nie może być tak, jak jest obecnie, to znaczy* […] *że z jednej strony jest ta prasa legalna o rozmaitych odcieniach* […] *z drugiej istnieje legalnie działająca prasa nielegalna, której w gruncie rzeczy istnienie wszyscy przyznają, której opinie niekiedy nawet się cytuje, a która uchodzi za prasę nielegalną. I jest to przecież absurd, z którym trzeba jak najprędzej skończyć w interesie obu stron*[122]. Ale publikacje miały być nadal cenzurowane, co Jachacz uzasadniał w typowy dla rządzących – i bardzo charakterystyczny – sposób: *W ostatnich dniach przeczytałem* […] *kilkadziesiąt gazet, biuletynów, wydawnictw drukowanych tajnie, w tajnych drukarniach. Otwarcie przyznam, że z przerażeniem.* […] *Na większości tych wydawnictw dumna, piękna nazwa Solidarność. Domagacie się, panie i panowie,* […] *ich legalizacji. My stwierdzaliśmy, jak pamiętacie, że ustają powody, by nadal utrzymywać stan podziemnej, powstańczej poligrafii. Oczywiście, są one różne, tak jak i Solidarność, i opozycja są zróżnicowane. Ale coś je łączy. Głucha, często zapiekła nienawiść, żerowanie na najniższych pokładach świadomości i głównie niepodległościowy – czytaj: antyradziecki – etos.* […] *Znalazłem taki oto tytułowy rysunek w gazecie, która być może nadużywa symboliki związku* […] *„Zomorządność" z rysunkiem II Rzeczypospolitej. Czy to incydent? Nie, tego jest pełno.* […] *Oto zwolennicy przekreślenia Jałty, osądzenia Stalina, Churchilla, Roosevelta za to, co uczynili Polsce.* […] *Chciałbym wierzyć, że dzieli panie i panów ogromna przepaść od poziomu argumentów z tych setek biuletynów.* […] *Że się z nimi nie identyfikujecie, bo przecież wtedy znalezienie wspólnego języka byłoby bardzo trudne*[123].

W wyniku rozmów okrągłego stołu władze zgodziły się na reaktywowanie „Tygodnika Solidarność", powstanie tygodnika przeznaczonego dla rolników indywidualnych oraz dziennika opozycyjnego „Gazeta Wyborcza", do której przeszły osoby z podziemnego „Tygodnika Mazowsze".

Niektóre redakcje podziemne uznały, że wypełniły swoją misję. Niemniej wydawcy, którzy zebrali się w Stalowej Woli pod koniec kwietnia 1989 r., uznali, że istnienie drugiego obiegu w dotychczasowym kształcie jest nadal konieczne[124]. Sceptycznie podchodzili do proponowanej przez władze rejestracji. Wynikało to nie tylko z obaw co do rozwoju dalszej sytuacji politycznej, lecz przede wszystkim z faktu utrzymania cenzury, a także z braku decyzji w sprawie rozwiązania podporządkowanego PZPR potężnego koncernu prasowego, czyli Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej Prasa – Książka – Ruch. Z tych względów sukces obozu solidarnościowo-opozycyjnego w czerwcowych wyborach w 1989 r. nie przyniósł całkowitego zakończenia działalności drugoobiegowej.

Cenzura, będąca jednym z głównych powodów powstania drugiego obiegu, istniała do 1990 r., do uchwalenia 11 kwietnia tegoż roku przez Sejm *Ustawy o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy Prawo prasowe*, którą opublikowano w „Dzienniku Ustaw" 7 maja[125]. W konsekwencji w sierpniu minister finansów wydał rozporządzenie, zgodnie z którym niezależne wydawnictwa musiały albo ulec rozwiązaniu, albo zarejestrować działalność. Los wielu z nich wydawał się przesądzony. Brakowało im zaplecza finansowego umożliwiającego funkcjonowanie w warunkach tworzącego się specyficznie wolnego rynku. Przepisy ulegały ciągłym zmianom, zmniejszała się grupa odbiorców, zorganizowanie efektywnej sieci dystrybucji było trudnym zadaniem. W jakimś sensie sprawdziły się kalkulacje przedstawicieli władz, że *pisma podziemne, jeżeli wyjdą na wierzch, będą musiały płacić podatek i nie będą* [nikogo] *interesowały, bo już nie będą zakazane*[126].

[1] O tradycjach konspiracyjnej działalności wydawniczej w Polsce zob.: W. Pilecki [Wojciech W. Wiśniewski], *O polskich wydawnictwach konspiracyjnych i niezależnych*, „Kontakt" [Paryż] 1985, nr 33, s. 31–32; B. Wyrozumska, *Wbrew cenzurze…*, s. 9–10.

[2] W. Chojnacki, *Wstęp do I wydania* [w:] *Bibliografia zwartych i ulotnych druków konspiracyjnych wydanych na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką…*, s. 10; *idem*, *Bibliografia zwartych druków konspiracyjnych wydanych pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945,* Warszawa 1970, s. 12. Por.: A. Paczkowski, *Drugi obieg*, „Scriptores" 2009, nr 36, s. 24; W. Pilecki [Wojciech W. Wiśniewski], *Polska prasa konspiracyjna*, „Miesięcznik Małopolski" 1983, nr 5/6, s. 65; A. Roliński, *Drugi obieg wydawniczy w Polsce powojennej* [w:] *Drugi obieg wydawniczy w Polsce w latach 1976–1990 w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 17.

[3] W. Chojnacki, *Bibliografia zwartych i ulotnych druków konspiracyjnych wydanych na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką…*, s. 15, 19.

[4] *Idem*, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 12.

[5] *Ibidem*, wg indeksu.

[6] J. Kamińska [Władysław Chojnacki, Wojciech Chojnacki], *Bibliografia publikacji podziemnych…*, s. 7. Wcześniejsze zestawienie prasy z tego okresu, sporządzone przez Wojciecha W. Wiśniewskiego, obejmowało 106 tytułów (zob.: W. Pilecki [Wojciech W. Wiśniewski], *O polskich wydawnictwach*

konspiracyjnych…, [1985], s. 33–34; *idem*, *Niezauważona rocznica. Czterdziestolecie prasy konspiracyjnej w PRL*, „Bez dekretu" 1985, nr 3, s. 37).

[7] Szerzej zob. J. Jarowiecki, *Konspiracyjna prasa w Krakowie w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, Kraków 1980, s. 61. Zob. też: *idem*, *Katalog krakowskiej prasy konspiracyjnej ukazującej się w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945* [w:] *ibidem*, s. 336–371; *idem*, *Katalog krakowskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945*, Kraków 1978; *idem*, *Krakowska prasa konspiracyjna w latach II wojny światowej* [w:] *Polska prasa konspiracyjna lat 1939–1945 i początki prasy w Polsce ludowej*, Kraków – Kielce 1979, s. 95–105.

[8] Zob. Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/3_p_podziemna.php?ID3=7&s=11&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS [odczyt: 15.07.2014].

[9] *Ibidem*.

[10] *Ibidem*.

[11] Kazimierz Pużak, „Bazyli" (1883–1950), działacz socjalistyczny, poseł na Sejm Ustawodawczy oraz Sejmy I, II i III kadencji w II RP. W okresie II wojny światowej organizator i sekretarz generalny PPS – WRN, komendant główny Gwardii Ludowej WRN, członek Głównej Rady Politycznej, przewodniczący Rady Jedności Narodowej. Aresztowany w 1945 r. przez NKWD i sądzony w procesie szesnastu. Aresztowany ponownie przez UB w 1947 r. i skazany na 10 lat więzienia. Zmarł w zakładzie karnym w Rawiczu. Szerzej zob.: M. Panecki, *Kazimierz Pużak (1883–1950)*, Warszawa 2010; M. Krawczyk, *Konspiracyjni politycy*, red. J. Biernacki, K. Mijakowski, Warszawa 2015 (seria „Polska walcząca", t. 9), s. 52–63; *Warszawa walczy 1939–1945. Leksykon*, red. K. Komorowski, Warszawa 2014, s. 626.

[12] Tadeusz Szturm de Sztrem, „Mały" (1892–1968), działacz socjalistyczny i niepodległościowy, ekonomista, statystyk. W okresie okupacji niemieckiej w PPS – WRN, od kwietnia 1945 do maja 1947 r. sekretarz generalny Ośrodka Krajowego, 1948 r. skazany na 10 lat więzienia (w 1952 r. amnestionowany). Szerzej zob. A. Leinwand, *Tadeusz Szturm de Sztrem*, Warszawa 1987.

[13] Zygmunt Zaremba, „Andrzej Czarski", „Marcin Smreczyński", „Wit Smrek" (1895–1967), polityk, działacz socjalistyczny związany z PPS – WRN, działacz emigracyjny, pisarz, publicysta. Szerzej zob. *Zygmunt Zaremba (1895–1967). Materiały z ogólnopolskiej sesji naukowej*, red. A. F. Grabski, J. Kukulski, Piotrków Trybunalski 1997.

[14] W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 33–34, poz. 8; J. Brzeski, A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką (1944–1949). Katalog zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej" 1996, R. XLVI, nr 1/2, s. 289, poz. 2; Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/3_p_podziemna.php?ID3=7&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#12312 [odczyt: 16.07.2014].

[15] R. Terlecki, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie w latach 1976–1980* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie…*, s. 24; W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 72, poz. 337; J. Brzeski, A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką…*, s. 302, poz. 39.

[16] Tadeusz Żenczykowski, „Kania", „Kowalik", „Zawadzki" (1907–1997), prawnik, działacz polityczny, publicysta, żołnierz AK. Od 1940 r. w BIP KG ZWZ – AK, od 1943 r. kierownik Podwydziału Antyk (zajmującego się propagandą antysowiecką, w ramach którego wydawano m.in. „Wolność Robotniczą" i „Głos Ludu") i Podwydziału Rój (odpowiedzialnego za propagandę powstańczą). Uczestnik powstania warszawskiego, szef Wydziału Propagandy AK. Po upadku powstania dostał się do niewoli niemieckiej, po uwolnieniu został redaktorem konspiracyjnego pisma antykomunistycznego „Głos Wolności". W listopadzie 1945 r. opuścił kraj. Na emigracji prowadził działalność polityczną i publicystyczną. W latach 1954–1975 redaktor, a następnie zastępca dyrektora Rozgłośni Polskiej RWE. Autor wielu prac historycznych. Zob. *Warszawa walczy 1939–1945…*, s. 821.

[17] R. Terlecki, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie…*, s. 24; W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 46, poz. 117; J. Brzeski,

A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką…*, s. 293, poz. 12; Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/3_p_podziemna.php?ID3=7&s=3&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#11703 [odczyt: 16.07.2014].

[18] Kazimierz Próchnik, „1723" (1883–1968), nauczyciel, inspektor szkolny, wydawca, redaktor, działacz Narodowej Demokracji. Szerzej zob. A. Szklarska-Lohmannowa, *Kazimierz Próchnik*, http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/kazimierz-prochnik [odczyt: 27.05.2017].

[19] R. Terlecki, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie…*, s. 24–25; W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 33–34, poz. 49; J. Brzeski, A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką…*, s. 290, poz. 5; Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/4_p_zniewolona.php?ID3=333&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#14562 [odczyt: 16.07.2014].

[20] Ludwik Naleziński, „Leszek", „Rysiek" (1919–1994), żołnierz AK, działacz WiN. W latach 1943–1945 kierownik KIP Inspektoratu AK Rzeszów. Redaktor naczelny „Na posterunku" (pisma Inspektoratu AK Rzeszów) i „Orła Białego". Więzień łagrów sowieckich (1944). Po wojnie więziony w latach 1947–1956. Członek redakcji „Zeszytów Historycznych WiN-u" (sekretarz redakcji numerów 2, 3 i 4). Zob. http://zhwin.pl/zeszyty-historyczne/o-zeszytach/wspolpracownicy-zeszytow/ [odczyt: 10.10.2016].

[21] Czesław Naleziński, „Arsen" (1923–2014), żołnierz AK, działacz WiN. W latach 1946–1947 kierował działem technicznym w zespole wydającym „Orła Białego". Dwukrotnie uciekał z więzienia (z niemieckiego w 1943 i z sowieckiego w 1945 r.). Ukrywał się przed UB w okresie 1947–1952. W latach 1990–1997 prezes Zarządu Obszaru Południowego Stowarzyszenia Społeczno-Kombatanckiego WiN. Członek redakcji „Zeszytów Historycznych WiN-u" (od numeru 1 do 40). Zob.: http://zhwin.pl/zeszyty-historyczne/o-zeszytach/wspolpracownicy-zeszytow/ [odczyt: 10.10.2016]; http://www.muzeum-ak.pl/biogramy/formatka.php?idwyb=60 [odczyt: 10.10.2016].

[22] Czesław Pajda „Drukarz", żołnierz AK, współpracownik redakcji i kolporter „Orła Białego".

[23] Albin Pajda, „Feluś", „Zbigniew" (ur. 1920), żołnierz AK. Wiosną 1940 r. zaprzysiężony w Obwodzie ZWZ Rzeszów. Prowadził punkt kontaktowy, był współpracownikiem redakcji i kolporterem „Na posterunku" (pisma Inspektoratu AK Rzeszów), a także „Orła Białego" (organu Obszaru Południowego WiN). 14 X 1947 r. aresztowany w Gliwicach przez grupę operacyjną złożoną z funkcjonariuszy Sekcji II Wydziału III WUBP w Krakowie. 24 V 1948 r. skazany przez WSR w Krakowie na 5 lat więzienia. Więziony przy ul. Montelupich w Krakowie oraz we Wronkach, a następnie wysłany do pracy przymusowej w kamieniołomach na Śląsku. Zob. T. Balbus, *Konspiracja dolnośląska AK – WiN (1945–1948). Leksykon*, Wrocław 2000, s. 151–152.

[24] Stefan Pajda, „Franio", żołnierz AK, działacz WiN. Więzień stalinowski. Współpracownik redakcji i kolporter „Orła Białego" (pisma Obszaru Południowego WiN).

[25] Barbara Rożek, „Rumianek" (ur. 1923), od listopada 1941 r. w ZWZ – AK (m.in. kolportowała prasę i ulotki), następnie w WiN. Od sierpnia 1945 r. mieszkała we Wrocławiu, była ekonomistką na Politechnice Wrocławskiej. Zob. AIPN Kr, I-2928, Życiorys Barbary Rożek, Kolekcja Andrzeja Zagórskiego.

[26] L. Naleziński, *Od „Posterunku" do „Orła Białego" (Refleksje i wspomnienia) (Cz. II)*, „ZHW" 1993, r. 2, s. 35–42. Zob. też: R. Terlecki, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie…*, s. 24–25; J. Brzeski, A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką…*, s. 299, poz. 32; W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznym…*, s. 64, poz. 273; Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/4_p_zniewolona.php?ID3=333&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#12342 [odczyt: 16.07.2014].

[27] W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 35, poz. 26; J. Brzeski, A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką…*, s. 290, poz. 4; Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/4_p_zniewolona.php?ID3=333&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#12314 [odczyt: 16.07.2014].

[28] W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 61, poz. 250; J. Brzeski, A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką…*, s. 299, poz. 31; Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/4_p_zniewolona.php?ID3=333&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#12330 [odczyt: 16.07.2014].

[29] W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 78, poz. 396; J. Brzeski, A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką…*, s. 303, poz. 43; W służbie Ojczyzny, http://www.sowiniec.com.pl/php/3_p_podziemna.php?ID3=7&s=9&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#12353 [odczyt: 16.07.2014].

[30] Tadeusz Pleśniak, „Gad", „Hanka", „Zośka", „Żbik" (1912–1949), oficer AK, działacz WiN, od września 1945 r. w strukturach Okręgu WiN Rzeszów, gdzie redagował pismo „Ku wolności". W październiku 1946 r. objął kierownictwo komórki kolportażu, a następnie całego Wydziału Propagandy rzeszowskiego WiN. 16 XII 1947 r. aresztowany przez UB, następnie skazany przez WSR w Rzeszowie na karę śmierci. Rozstrzelany 17 I 1949 r. na Zamku Lubomirskich w Rzeszowie. Zob. G. Ostasz, *Pleśniak Tadeusz* [w:] *Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956*, t. 2, Kraków 1997, s. 109.

[31] W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 54, poz. 183; J. Brzeski, A. Roliński, *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką…*, s. 295, poz. 20; Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/4_p_zniewolona.php?ID3=333&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#12330 [odczyt: 16.07.2014]. Ludwik Marszałek, „Kacper", „Klin", „Ludwik", „Michał", „Sierpień", „Stanisław", „Wilk", „Zbroja" (1912–1948), oficer szkoleniowy Obwodu Dębica AK, od czerwca 1944 r. jego komendant, działacz struktur konspiracji niepodległościowej AK – WiN na Rzeszowszczyźnie i Dolnym Śląsku. Redagował m.in. „Ku wolności" (pismo Okręgu WiN Rzeszów). W październiku 1946 r. przeniesiony do pracy konspiracyjnej na Dolny Śląsk. Zamieszkał we Wrocławiu, gdzie pracował w firmie remontowo-budowlanej. W marcu 1947 r. został ostatnim kierownikiem Okręgu WiN Wrocław. W grudniu tegoż roku aresztowany przez UB. 10 VIII 1948 r. skazany na karę śmierci w procesie działaczy Zarządu Okręgu WiN Wrocław. 27 XI 1948 r. rozstrzelany na dziedzińcu więzienia przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu. Zob. T. Balbus, *Major Ludwik Marszałek „Zbroja" (1912–1948) żołnierz Polski Podziemnej*, Wrocław 1999.

[32] Eugeniusz Czarnowski, „Adam", „Lidzki", „Piotr", „Piotr Kostrzewa" (1904–1947), prezes Zjednoczenia Demokratycznego, członek Rady Jedności Narodowej, kapitan AK, ekonomista. Od 1940 r. pracował w BIP KG ZWZ – AK. Od 1941 r. członek tajnego Stronnictwa Demokratycznego. Od 1944 r. prezes Zarządu Głównego Związku Wolnej Polski. W latach 1944–1945 prezes Zjednoczenia Demokratycznego, które reprezentował w RJN, od października 1944 r. członek Komisji Głównej RJN. W marcu 1945 r. aresztowany przez NKWD. W procesie szesnastu skazany na pół roku więzienia. Po powrocie do kraju, od jesieni 1945 r. był dyrektorem Spółdzielni Grupa Techniczna, a od 1946 r. członkiem Rady Naczelnej i Centralnego Komitetu SD. Zob. A. K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1945*, t. 1, Warszawa 1987, s. 56–58.

[33] W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 46, poz. 118. Zygmunt Kapitaniak, „Bronisław" (1905–1971), prawnik (adwokat i sędzia), działacz polityczny. Od 1941 r. działacz Stronnictwa Demokratycznego, jednocześnie pracował w Wydziale Informacji BIP KG ZWZ – AK, gdzie kierował referatem C–2 (P–2), m.in. rozpracowując ruch komunistyczny (PPR) w okupowanej Polsce. W SD kierował Komisją Programową, a od 1943 r. był członkiem Zarządu Głównego. W 1944 r. został wiceprzewodniczącym, a następnie przewodniczącym Zjednoczenia Demokratycznego. Po wojnie kontynuował pracę w sądownictwie, był sędzią Okręgowego Sądu Apelacyjnego (1945–1949) oraz dyrektorem Departamentu Nadzoru Sądowego w Ministerstwie Sprawiedliwości (1946–1949). W latach 1952–1954 i 1956–1971 zatrudniony w Sądzie Najwyższym. Kontynuował działalność partyjną w SD, był m.in. członkiem Centralnego Komitetu (1946–1948) i Rady Naczelnej (1946–1948 i 1949–1954). Kierował Biurem Rady Prawniczej CK SD, był także Głównym Rzecznikiem Interesu Partyjnego SD oraz przewodniczącym Centralnego Sądu Partyjnego (od 1949 r.). W latach 1964–1971 pełnił obowiązki

przewodniczącego Głównego Sądu Koleżeńskiego ZBoWiD. Od 1963 r. zasiadał w Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Zob.: A. K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej…*, t. 2, Warszawa 1987, s. 79–81; G. Mazur, *Zygmunt Kapitaniak (1905–1971)*, „Zeszyty Historyczno-Polityczne SD" 1986, nr 1 (48), s. 70–80.

[34] W. Chojnacki, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi…*, s. 47, poz. 126.

[35] *Ibidem*, s. 55, poz. 194.

[36] *Ibidem*, s. 63, poz. 264.

[37] *Ibidem*, s. 82, poz. 422.

[38] *Ibidem*, s. 87, poz. 463.

[39] *Ibidem*, poz. 466.

[40] *Ibidem*, s. 69, poz. 317.

[41] *Ibidem*, s. 70, poz. 320.

[42] *Ibidem*, poz. 321.

[43] *Ibidem*, s. 85, poz. 447.

[44] *Ibidem*, s. 73, 80, 89, poz. 347, 404, 479.

[45] *Ibidem*, s. 33–34, poz. 16.

[46] *Ibidem*, s. 48–49, poz. 138.

[47] *Ibidem*, s. 55, poz. 195.

[48] *Ibidem*, s. 57, poz. 216.

[49] *Ibidem*, s. 81, poz. 412.

[50] *Ibidem*, s. 85, poz. 452.

[51] W. Pilecki [Wojciech W. Wiśniewski], *Niezauważona rocznica…*, s. 35–36.

[52] *Główny Urząd Kontroli Prasy 1945–1949*, oprac. D. Nałęcz, Warszawa 1994, s. 27. Por. W. Frazik, *Struktura organizacyjna Urzędu Bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1945–1956 w świetle aktów normatywnych* [w:] *Strażnicy sowieckiego imperium. Urząd Bezpieczeństwa i Służba Bezpieczeństwa w Małopolsce 1945–1990*, red. F. Musiał, M. Wenklar, Kraków 2009 (seria „Bezpieka przeciw Małopolanom", t. 1), s. 13.

[53] O historii GUKPPiW szerzej zob.: M. Ciećwierz, *Kształtowanie się państwowego aparatu nadzoru i kontroli prasy w latach 1944–1948*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej" 1983, nr 4, s. 63–83; Sz. Rudka, *Poza cenzurą…*, s. 15–25.

[54] B. Wyrozumska, *Wbrew cenzurze...*, s. 12; W. Pilecki [Wojciech W. Wiśniewski], *Polska prasa konspiracyjna...*, s. 66; S. Kondek, *Kontrola, nadzór, sterowanie. Budowa państwowego systemu wydawniczego w Polsce w latach 1945–1951* [w:] *Piśmiennictwo – systemy kontroli…*, s. 203–204; A. Roliński, *Cenzura i „resy"* [w:] *Solidarność – Kruszenie muru. Katalog wystawy*, red. T. Gąsowski, A. Roliński, W. W. Wiśniewski, Kraków 2000, s. 137–156.

[55] Szerzej zob.: W. Frazik, *Struktura organizacyjna Urzędu Bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1945–1956...*, s. 25, 43; *idem*, *Struktury organizacyjne Służby Bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1956–1990* [w:] *Strażnicy sowieckiego imperium…*, s. 69.

[56] Szerzej zob.: C. Kuta, *„Działacze" i „Pismaki". Aparat bezpieczeństwa wobec organizacji katolików świeckich w Krakowie w latach 1957–1989*, Kraków 2009 (seria „Bezpieka przeciw Małopolanom", t. 2); *eadem*, *Wojna z „Tygodnikiem Powszechnym"*, „Rzeczpospolita", 8 IV 2010 (dodatek historyczny *Ingerencja Prewencja*); R. Graczyk, *Cena przetrwania? SB a „Tygodnik Powszechny"*, Warszawa 2011.

[57] B. Wyrozumska, *Wbrew cenzurze...*, s. 12; K. Burnetko, *Do plecaka i przez Tatry*, „Promieniści" 1989, nr 16, s. 1. Szerzej zob.: P. Machcewicz, *„Monachijska menażeria". Walka z Radiem Wolna Europa 1950–1989*, Warszawa 2007; K. Tarka, *Emigranci na celowniku. Władze Polski Ludowej wobec wychodźstwa*, Łomianki 2012; *idem*, *Na emigracji i w kraju*, Łomianki 2015.

[58] W sprawie tak zwanych taterników aresztowano blisko pięćdziesiąt osób, ale w głównym procesie toczącym się w latach 1969–1970 sądzono pięć: Jakuba Karpińskiego, Macieja Kozłowskiego, Małgorzatę Szpakowską, Krzysztofa Szymborskiego i Marię Tworkowską. Zapadły wyroki od 3 do 5 lat więzienia. Szerzej o tym procesie zob.: AIPN, 0204/23, t. 1–41, SOR „Turysta"; AIPN, 0582/20, t. 1–20, Akta śledztwa przeciwko Maciejowi Kozłowskiemu i innym; AIPN, 1666/493, t. 1–3, Akt oskarżenia przeciwko Maciejowi Kozłowskiemu, Marii Tworkowskiej, Krzysztofowi Szymborskiemu, Jakubowi Karpińskiemu, Marii Małgorzacie Szpakowskiej, Warszawa, 1969 r.; AIPN, 01334/698, Wyrok w sprawie Macieja Kozłowskiego i innych z dnia 24 II 1970 r.; *Proces przeciw książkom*, „Kultura" [Paryż] 1971, nr 11, s. 98–113; J. Karpiński, *Taternictwo nizinne*, Lublin 2002, s. 21–31; B. Kaliski, *Przerzut od Giedroycia*, „Karta" 2004, nr 40, s. 99–131; *Proces taterników*, „Zeszyty Historyczne" [Paryż] 1997, nr 121, s. 89–97.

[59] W. Pilecki [Wojciech W. Wiśniewski], *O polskich wydawnictwach konspiracyjnych i niezależnych…*, [nr 33], s. 34; A. Konderak, *Bibliografia prasy Solidarności…*; *idem*, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 8.

[60] Szerzej o organizacji Ruch zob.: P. Byszewski, *Konspiracyjna organizacja „Ruch"*, „Glaukopis" 2003, nr 1; *idem*, *Niepodległościowa organizacja „Ruch" (1965–1970)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1965–1981*, Warszawa 2003; *idem*, *Kryptonim „Rewident". SB na tropie „Ruchu"*, „BIPN" 2005, nr 3; E. Morgiewicz, *Ruch wobec stabilizacji*, „Karta" 1996, nr 20; E. Ostrołęcka [Stefan Niesiołowski], *Ruch przeciw totalizmowi*, Warszawa 1985; S. Niesiołowski, *Organizacja „Ruch"*, „Więź" 1990, nr 1.

[61] Sz. Rudka, *Wrocławskie pisma bezdebitowe…*, poz. 267; *idem*, *Poza cenzurą…*, s. 167.

[62] „Biuletyn Informacyjny", wydawany z podtytułem „Wiadomości nieprawdziwe i szkalujące PRL rozpowszechniane przez zachodnie środki przekazu", kolportowany był w formie maszynopisu formatu A4, w nakładzie 30 egzemplarzy, o objętości od 4 do 18 stron. Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 33, poz. 57; P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 80. Waldemar Czyż (ur. 1942), w latach 1964–1970 student historii na UJ. W marcu 1968 r. uczestnik protestów studenckich w Krakowie. Od lat siedemdziesiątych zaangażowany w działalność opozycyjną, m.in. w wydawanie „Biuletynu Informacyjnego". Od 1972 do 1975 r. wychowawca w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla dzieci głuchych w Krakowie, a w okresie 1975–1976 w internacie Zespołu Szkół Budowlanych. W latach 1980–1981 pracownik Muzeum Książąt Czartoryskich. We wrześniu 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność w Muzeum Narodowym w Krakowie. W 1981 r. pracownik etatowy ZR Małopolska (dokumentował działalność związku, prowadząc Centrum Dokumentacji). Autor (obok Janusza Tadeusza Nowaka, Zbigniewa Solaka i Ryszarda Terleckiego) wznawianego kilkukrotnie niezależnego opracowania *Czego nie ma w podręcznikach… Historia*. Po 13 XII 1981 r. ukrywał się. Aresztowany 16 IV 1982 r. za przechowywanie ulotek, 9 czerwca Prokuratura Garnizonowa umorzyła śledztwo. Po zwolnieniu nadal prowadził działalność podziemną. W latach 1983–1985 pracownik Sekcji Ewidencji Majątku UJ. Od czerwca 1985 r. sekretarz w Instytucie Języka Polskiego PAN, ale już w październiku, w związku z częstymi zatrzymaniami przez MO i SB, zmuszony do rezygnacji. Utrzymywał się z pracy dorywczej, m.in. przepisywał teksty, wykonywał różne prace edytorskie. Od jesieni 1985 r. redaktor naczelny podziemnego pisma „Solidarność Grzegórzecka", publikował też w prasie podziemnej, m.in. w „Hutniku" i „Obserwatorze Wojennym" (pisał pod pseudonimami „Krzysztof Wiecheć", „Mieczysław Kaciński", „Strefling"). Współpracownik Tajnej Komisji Robotniczej Hutników. Po 1990 r. był m.in. redaktorem technicznym w wydawnictwie Universitas (1990–1991), archiwistą i redaktorem technicznym „Zeszytów Interwencji Kryzysowej" w Wojewódzkim Ośrodku Interwencji Kryzysowej w Krakowie (1991–1997). Od 24 XII 1968 do 11 VIII 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, ze względu na aktywny udział w protestach w marcu 1968 r., a następnie działalność opozycyjną w latach siedemdziesiątych. Od 15 IX 1981 do 30 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, z racji kontynuowania działalności opozycyjnej i wydawniczej. Zob.: AIPN Kr 010/12114, Materiały dotyczące Waldemara Czyża; A. Gliksman, *Leksykon ludzi małopolskiej „Solidarności"*, t. 2, Kraków 2017, s. 67–68.

[63] Wydawane z podtytułem „Pismo niepokonanych z Małopolski". Oprócz numeru 1 znany jest numer 16 z 3 I 1986 r. Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 8, s. 212, poz. 1097; P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 80; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=53&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3805 [odczyt: 21.07.2014].

[64] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 8; *PPN 1976–1981. Język niepodległości*, oprac. Ł. Bertram, Warszawa 2012.

[65] Szerzej zob.: P. Sasanka, *Czerwiec 1976. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2006; J. Pawłowicz, P. Sasanka, *Czerwiec 1976 w Płocku i województwie płockim*, Toruń 2003.

[66] Szerzej na temat KOR zob. m.in.: *Kryptonim „Gracze". Służba Bezpieczeństwa wobec Komitetu Obrony Robotników i Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR" 1976–1981*, oprac. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010; A. Friszke, A. Paczkowski, *Niepokorni. Rozmowy o Komitecie Obrony Robotników*, Kraków 2008; J. J. Lipski, *KOR. Komitet Obrony Robotników. Komitet Samoobrony Społecznej*, Warszawa 2006; R. Zuzowski, *Komitet Samoobrony Społecznej KOR. Studium dysydentyzmu i opozycji politycznej w Polsce*, Wrocław 1996; *„...Całym życiem pełnić służbę...". Nieznana historia Komitetu Obrony Robotników*, oprac. J. Błażejowska, Warszawa – Kraków 2011; J. Błażejowska, *Harcerską drogą do niepodległości. Od „Czarnej Jedynki" do Komitetu Obrony Robotników. Nieznana historia KOR-u i KSS „KOR"*, Kraków 2016.

[67] Szerzej zob.: J. Skórzyński, *Wolne słowo z powielacza*, „Scriptores" 2009, nr 36, s. 17; J. Błażejowska, *Prekursorzy z Lublina…*, s. 43–49; *eadem*, *Broń zwana korkowcem…*, s. 46–53; G. Waligóra, *Służba Bezpieczeństwa wobec niezależnego ruchu wydawniczego w latach 1976–1980* [w:] *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu…*, s. 395.

[68] Pismo drukowano na powielaczu, który środowisku Andrzeja Czumy podarował redaktor paryskiej „Kultury", Jerzy Giedroyć. Powielacz przemycono do Polski na początku września 1976 r., w czym udział brali Piotr Dyk, Aleksander Hall, Tomasz Langowski i Marian Piłka. Szerzej na temat pisma „U progu" zob. G. Waligóra, *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977–1981*, Warszawa 2006, s. 49–51.

[69] Piotr Jegliński (ur. 1951), publicysta, działacz opozycji. Od 1970 do 1974 r. studiował na KUL. W latach 1974–1990 przebywał w Paryża, gdzie od 1976 r. organizował pomoc finansową i materialną dla grup opozycyjnych w Polsce. W 1978 r. założył wydawnictwo Editions Spotkania, wydające książki, których druk blokowała cenzura peerelowska. Organizator siatki kurierskiej, która przemycała do PRL publikacje z Zachodu. Dzięki niej przemycono też w 1976 r. powielacz spirytusowy. Zob. *Kto był kim (biogramy i notki)*, „Scriptores" 2009, nr 36, s. 232.

[70] Wit Wojtowicz (ur. 1953), historyk sztuki. W latach 1974–1976 członek Sceny Plastycznej Teatru Akademickiego KUL, w 1975 r. działacz sekcji kultury i studenckiego niezależnego samorządu (Komisji Koordynacyjnej Stowarzyszeń Akademickich KUL). W maju 1976 r. przywiózł z Londynu do Lublina pierwszy powielacz spirytusowy, który zakupił Piotr Jegliński. Drukował na nim (wraz z Wojciechem Butkiewiczem i Pawłem Nowackim) skargi represjonowanych robotników z Radomia i warszawskiego Ursusa, informacje o aresztowaniach i przesłuchaniach, a następnie komunikaty i biuletyny informacyjne KOR. W tym okresie odpowiedzialny był za obsługę techniczną, tworzenie grup drukarzy i przygotowanie miejsc oraz materiałów do powielania. Mikrofilmował też druki i wydawnictwa niezależne, a następnie wysyłał je do Francji. Wiosną 1977 r. wydrukował numer 1 „Zapisu" (autor okładki i pomysłodawca nazwy Nieocenzurowana Oficyna Wydawnicza), brał ponadto udział w przygotowaniu numer 1 „Spotkań". W latach 1978–1980 pracownik Wojewódzkiego Domu Kultury w Rzeszowie i kolporter niezależnych wydawnictw na terenie Łańcuta i Rzeszowa. Od 1980 do 1990 r. pracownik merytoryczny Muzeum Zamku w Łańcucie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, zakładał KZ w Muzeum Zamku w Łańcucie i był wiceprzewodniczącym łańcuckiej Międzyzakładowej Komisji Koordynacyjnej. W latach 1982–1988 współpracownik podziemnych struktur Solidarności w Łańcucie i Soninie (wykonywał plakaty, ulotki i transparenty). Po 1990 r. m.in. dyrektor Muzeum Zamku w Łańcucie. Od 22 XI 1986 r. rozpracowywany był przez Pion II w Łańcucie w ramach SOS „Orzeł". Zob. M. Stręk, *Wojtowicz Wit*, http://www.encysol.pl/wiki/Wit_Karol_Wojtowicz [odczyt: 22.05.2017].

[71] J. Skórzyński, *Wolne słowo...*, s. 18–20; *Jak zdobyć powielacz*, „Scriptores" 2009, nr 36, s. 62–64 (tam wypowiedzi Piotra Jeglińskiego, Wita Wojtowicza, Janusza Krupskiego i Mirosława Chojeckiego); M. Choma-Jusińska, *Środowisko „Spotkań"...*, s. 144–147.

[72] Szerzej zob. J. Błażejowska, *„Głos" niepodległości ...*, s. 497–511.

[73] Szerzej o ROPCiO i piśmie „Opinia" zob.: G. Waligóra, *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela...*, *passim*; J. Skórzyński, *„Apel do społeczeństwa polskiego" i geneza ROPCiO*, „PiS" 2008, nr 2, s. 317–347.

[74] Szerzej o KPN zob. np.: G. Waligóra, G. Wołk, *Konfederacja Polski Niepodległej 1979–1990* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, t. 7: *Wokół „Solidarności"*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 387–427; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie 1979–1990. Wybór dokumentów*, oprac. M. Kasprzycki, Kraków 2009 (seria „Bezpieka przeciw Małopolanom", t. 3), s. 5–42; A. Anusz, Ł. Perzyna, *Konfederacja. Rzecz o KPN*, Warszawa 2009.

[75] G. Boguta, *Na początku była NOWa…*, s. 2; A. Roliński, *Drugi obieg wydawniczy w Polsce...*, s. 27; B. Wyrozumska, *Wbrew cenzurze...*, s. 12–13; *Podziemna książka. Zarys historii (do lata 1983)*, „Nowy Zapis" 1983, nr 6, s. 119; W. Bereś, *Drugi obieg. Historia, sława, zmierzch*, „Kultura" [Paryż] 1990, nr 11, s. 103; W. Grochola, *Słowo jak dynamit...*, s. 84–85; *Dotacje pozwalają nam utrzymać się…*, s. 149; Z. Jagodziński, *Wydawnictwa niezależne...*, s. 200–203.

[76] G. Boguta, *Na początku była NOWa. O początkach i pierwszych latach istnienia Niezależnej Oficyny Wydawniczej opowiada jeden z jej założycieli i obecny szef*, „Grizzly" 1989, nr 10, s. 2; A. Roliński, *Drugi obieg wydawniczy w Polsce...*, s. 27; B. Wyrozumska, *Wbrew cenzurze...*, s. 12–13. *Podziemna książka. Zarys historii (do lata 1983)*, „Nowy Zapis" 1983, nr 6, s. 119; W. Bereś, *Drugi obieg. Historia, sława, zmierzch*, „Kultura" (Paryż) 1990, nr 11, s. 103; W. Grochola, *Słowo jak dynamit...*, s. 84–85; *Dotacje pozwalają nam utrzymać się przy życiu*, „Brulion" 1987/1988, nr 4, s. 149; Z. Jagodziński, *Wydawnictwa niezależne...*, s. 200–203.

[77] J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"...*, s. 193.

[78] Stanisław Pyjas (1953–1977), student polonistyki i filozofii na UJ. W latach 1975–1976 członek nieformalnej grupy studentów polonistyki, tzw. anarchistów. W latach 1976–1977 współpracownik KOR. W kwietniu 1977 r. jego koledzy, w tym Andrzej Balcerek, Bogusław Bek, Mieczysław Godyń, Lesław Maleszka i Bronisław Wildstein, otrzymali anonimowe listy szkalujące Stanisława Pyjasa (m.in. insynuowano, że współpracuje z SB). 5 maja, wraz z adresatami anonimów, Pyjas złożył skargę w tej sprawie w Prokuraturze Rejonowej dla Krakowa Podgórza. 7 maja rano jego ciało znaleziono w bramie kamienicy przy ul. Szewskiej w Krakowie. Śmierć Stanisława Pyjasa wywołała masowe demonstracje studenckie (tzw. czarne juwenalia), zakończone 15 maja tzw. czarnym marszem, po którym pod Wawelem odczytano deklarację założycielską SKS. Do 7 V 1976 r. Stanisław Pyjas był rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS/SOR „Optymiści", a od lipca 1976 r. w ramach SOR „Niepoprawni". Zob. E. Zając, *Stanisław Pyjas* [w:] ES, t. 1, s. 369. Szerzej zob. *Czy ktoś przebije ten mur? Sprawa Stanisława Pyjasa*, oprac. F. Pyjas, A. Roliński, J. Szarek, Kraków 2001 (tam literatura).

[79] Szerzej o piśmie „Indeks" zob. rozdział pierwszy niniejszej książki *Niezależna prasa krakowska w latach 1976–1980*.

[80] J. Olaszek, *Rewolucja powielaczy…*, s. 92.

[81] S. Siekierski, *Wydawnictwa drugiego obiegu 1976–1986*, „Przegląd Humanistyczny" 1990, nr 1, s. 22; *idem*, *Drugi obieg…*, s. 287.

[82] C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy…*, s. 259.

[83] H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie 1977–1980. Zarys działalności*, Warszawa 1994, s. 97–98; J. Szarek, *Czarne juwenalia. Opowieść o Studenckim Komitecie Solidarności*, Kraków 2007, s. 99–100.

[84] Cyt. za H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie…*, s. 98.

[85] Władysław Serczyk (1935–2014), profesor historii, zajmował się dziejami Ukrainy i Rosji oraz stosunkami polsko-kozackimi i polsko-ukraińskimi. W latach 1976–1986 profesor UJ (1979–1981

prorektor). Od 1974 do 1978 r. dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej. W okresie 1986–1996 zatrudniony w filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Od 1997 r. profesor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie (od 2001 r. Uniwersytetu Rzeszowskiego). Autor ponad 300 prac naukowych. Zob.: *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny*, Warszawa 1989, s. 1165–1166; M. Kozłowski, *Pro memoria – dwóch badaczy dziejów Europy Wschodniej: Władysław Andrzej Serczyk (23 VII 1935 – 5 I 2014) i Zbigniew Wójcik (29 X 1922 – 22 III 2014)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2015, nr 50, z. 1, s. 233–240.

[86] Cyt. za J. Szarek, *Czarne juwenalia…*, s. 100.

[87] H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie…*, s. 98.

[88] Cyt. za J. Szarek, *Czarne juwenalia…*, s. 100.

[89] Tadeusz Kensy (ur. 1955), działacz opozycji, rzecznik krakowskiego SKS. Od 1978 r. redaktor niezależnego pisma „Sygnał". Współpracownik Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Rzeszowskiej oraz KSS „KOR". Od maja 1980 r. redaktor i wydawca niezależnego pisma „Wieś Rzeszowska". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Członek zespołu przygotowującego niezależne pismo satyryczne „Wryj". Doradca NZS. Internowany od 13 XII 1981 do 9 XII 1982 r. W latach 1989–1990 wiceprzewodniczący KZ NSZZ Solidarność w PKS w Rzeszowie. Po 1990 r. był m.in. twórcą Ogólnopolskiej Fundacji Spółdzielczości Wiejskiej (1992–1997), dyrektorem Regionalnego Ośrodka Usług Spółdzielczych w Rzeszowie, stanowiącego oddział fundacji, zastępcą dyrektora fundacji w Warszawie (1994), prezesem spółki Yaruba Capital Investments (1998–2002), pracownikiem Małopolskiej Spółki Budowlanej w Rzeszowie (2002), prezesem zarządu spółki Chmielnik Zdrój (2003–2006). Od 9 X 1977 do 28 II 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III/V KWMO w Rzeszowie w ramach SOR „Prawnik", w okresie 1980–1981 przez Wydział III/III-A/V KWMO w Rzeszowie w ramach SOR „Prowokator"/„Wódz" oraz w SOS „Wiec", od 13 VIII 1981 do 12 XI 1983 r. przez Wydział III-A/V KWMO w Rzeszowie w ramach SOR „Gablota", od 13 XII 1981 do 7 II 1982 r. przez Wydział III-A/V KWMO w Rzeszowie w ramach SOR „Pięść", od 1 V 1983 do 23 IX 1985 r. przez Wydział V KWMO/WUSW w Rzeszowie w ramach SOR „Opór", od 9 II 1983 do 17 V 1989 r. przez Wydział V KWMO/WUSW w Rzeszowie w ramach SOR „Idol". Zob. M. Łątkowska, A. Borowski, *Tadeusz Kensy* [w:] ES, t. 1, s. 193.

[90] Jacek Nowaczek (1948–2012), student filozofii na UJ. Twórca i działacz krakowskiego SKS. Organizował akcje pisania petycji, zajmował się poligrafią i kolportażem ulotek. Zob. AIPN, 0222/701, t. 2, SOR „Wasale", Wykaz osób współpracujących z SKS i aktywnie zaangażowanych w działalność antyjuwenaliową, k. 15. Aldona Nowaczek, działaczka krakowskiego SKS.

[91] J. Szarek, *Czarne juwenalia…*, s. 101. Janusz Gwoździkowski (1952–2010), działacz krakowskiego SKS, później nauczyciel fizyki. Po 1990 r. był m.in. dyrektorem Zespołu Szkół w Gorzycach (1991–2007). Zob. http://www.odeszli-pamietamy.pl/Odeszli/5095 [odczyt: 29.05.2017].

[92] FCDCN, sygn. US 3057 III, Druki ulotne, Studencki Komitet Solidarności, 1977, Do pracowników naukowych Krakowa, Kraków, 26 XI 1977 r.

[93] Cyt. za J. Szarek, *Czarne Juwenalia…*, s. 103.

[94] *Z księgi zapisów GUKPPiW*, Warszawa 1977. Szerzej o Tomaszu Strzyżewskim i opublikowanych przez niego dokumentach zob.: J. Błażejowska, *Strzyżewski – polski Mitrochin*, „BIPN" 2009, nr 7, s. 62–80; *eadem*, *Wallenrodyzm cenzury*, „Gazeta Polska" 2009, nr 2, s. 28.

[95] *Oświadczenie z dnia 18 listopada 1977 r.* [w:] *Dokumenty Komitetu Obrony Robotników i Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR"*, oprac. A. Jastrzębski, Warszawa – Londyn 1994, s. 199–200.

[96] A. Paczkowski, *Drugi obieg...*, s. 25.

[97] C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy…*, s. 260.

[98] A. Krzemiński, *Archipelag samizdatu*, „Polityka" 2000, nr 44, s. 60.

[99] C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy…*, s. 260–261.

[100] Dz.U. 1981, nr 20, poz. 99, Ustawa o kontroli publikacji i widowisk.

[101] Szerzej o prasie niezależnej w okresie legalnej działalności NSZZ Solidarność zob. J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"*..., s. 189–247.

[102] *„Solidarność" Małopolska 1980–1981. Wybór dokumentów*, red. M. Orski, A. Roliński, E. Zając, Kraków 2006, s. 374: *„Komunikat" Sekcji Informacji MKZ Kraków, nr 193, 1981 r.*

[103] R. Kaczmarek, *System ABC – szansą dla Związku*, „Goniec Małopolski" 1981 (4 III), nr 19, s. 4–5.

[104] *Obwieszczenie o wprowadzeniu stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa*, http://internowani.xg.pl [odczyt: 5.08.2011]. Por. Dz.U. 1981, nr 29, poz. 154, Dekret z dnia 12 XII 1981 r. o stanie wojennym.

[105] Artykuł 48 dekretu o stanie wojennym stwierdzał: *1. Kto w celu osłabienia gotowości obronnej Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej rozpowszechnia wiadomości mogące gotowość tę osłabić, podlega karze pozbawienia wolności od roku do 8 lat; 2. Kto rozpowszechnia fałszywe wiadomości, jeżeli może to wywołać niepokój publiczny lub rozruchy, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5; 3. Kto w celu rozpowszechniania sporządza, gromadzi, przechowuje, przewozi, przenosi lub przesyła pismo, druk, nagranie lub film zawierające wiadomości określone w ust. 1 i 2, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5; 4. Kto dopuszcza się czynu określonego w ust. 1 lub 2, używając druku lub innego środka masowej informacji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10* (Dz.U. 1981, nr 29, poz. 154, Dekret z dnia 12 XII 1981 r. o stanie wojennym).

[106] Michał Żak (1911–1993), w 1949 r. aresztowany przez UB za współpracę z ks. Władysławem Gurgaczem i przynależność do Polskiej Podziemnej Armii Niepodległościowej, w sierpniu tegoż roku skazany na karę śmierci, zamienioną decyzją prezydenta na dożywocie. Opuścił więzienie w 1958 r. W latach osiemdziesiątych utrzymywał kontakt zarówno z działaczami Solidarności, jak i KPN. W mieszkaniu Michała Żaka znajdował się punkt poligraficzny wykorzystywany przez Ryszarda Bociana i członków jego grupy. Zob. *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*..., s. 474, przyp. 6.

[107] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*..., s. 28: Relacja Ryszarda Bociana.

[108] D. Zańko, *Opowieści z powielacza*..., s. 40.

[109] *Trud kolporterów*, „Scriptores" 2009, nr 36, s. 203–211; P. Sowiński, *Siła wolnego słowa*..., s. 649–650; J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"*..., s. 244.

[110] Tak było na przykład w zespole redakcyjnym „Małej Polski". Zob. W. Tyrański, *„Mała Polska"*..., s. 156.

[111] Aby uniknąć dekonspiracji, w pracy podziemnej zalecano rozdzielanie wspomnianych funkcji. Zob. *Anonimowy poradnik drukarza i redaktora*, [bmrw.].

[112] P. Sowiński, *Siła wolnego słowa*..., s. 643–644; C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy*..., s. 262.

[113] *W „karnawale" „Solidarności" bibuła krążyła niemal jawnie*, „Scriptores" 2009, nr 36, s. 88, 93; *Nie robiło się tego dla splendoru*, *ibidem*, s. 179, 181; *Nie wszyscy wiedzieli wszystko o wszystkich*, *ibidem*, s. 182–183; C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy*..., s. 262–263.

[114] C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy*..., s. 263.

[115] *Ibidem*, s. 313.

[116] *O wolność słowa*, „Kultura Niezależna" 1989, nr 48, s. 164. Por. J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"*..., s. 231.

[117] Krzysztof Kozłowski (1931–2013), doktor filozofii, dziennikarz, publicysta, polityk. Od 1956 r. w redakcji „Tygodnika Powszechnego", jej sekretarz, w latach 1965–2007 zastępca redaktora naczelnego. Działacz Klubów Inteligencji Katolickiej, wykładowca KUL. W latach 1980–1981 doradca NSZZ Solidarność w Nowej Hucie. Uczestnik obrad okrągłego stołu. W latach 1989–2001 senator. Minister spraw wewnętrznych w rządzie Tadeusza Mazowieckiego. Zob. C. Kuta, *„Działacze" i „Pismaki"*..., s. 107, przyp. 77.

[118] Bogdan Jachacz (ur. 1941), w latach 1982–1986 kierownik Wydziału Prasy, Radia i Telewizji KC PZPR, a także Wydziału Propagandy KC PZPR. Zarejestrowany 23 XI 1981 r. przez Wydział XIV

Departamentu II jako konsultant (nr rej. 65670) i wyeliminowany 9 IX 1982 r. *z braku możliwości* (przeszedł do pracy w KC PZPR). 13 X 1982 r. materiały złożono w archiwum (nr 16783/1). Materiały i mikrofilm zniszczono w styczniu 1990 r. Zob. Katalog kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, Bogdan Jachacz, https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/1417 [odczyt: 8.01.2018].

[119] Kazimierz Dziewanowski (1930–1998), w latach 1948–1955 dziennikarz „Nowej Wsi", 1955–1967 tygodnika „Świat", 1967–1974 „Życia Warszawy", 1974–1981 „Literatury". Od 1969 do 1983 r. członek Związku Literatów Polskich, w latach 1978–1982 w Zarządzie Głównym ZLP. W 1978 r. zorganizował Konwersatorium Doświadczenie i Przyszłość. W latach 1978–1980 publicysta niezależnych czasopism, w tym „Biuletynu Informacyjnego" KSS „KOR", „Zapisu", paryskiej „Kultury". W 1981 r. został zastępcą redaktora naczelnego „Tygodnika Solidarność". W 1981 r. w ramach Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich pracował nad projektem ustawy o cenzurze. Organizator i rzecznik prasowy Kongresu Kultury Polskiej (którego obrady przerwało wprowadzenie stanu wojennego). Od 1982 r. publicysta prasy podziemnej („Tygodnika Mazowsze", „Przeglądu Politycznego", „Mostu"), przygotował też numer 2 pisma „Almanach Stanu Wojennego". W 1985 r. podpisał protest przeciwko wydaleniu z Polski Seweryna Blumsztajna. Brał udział w przygotowaniu niezależnego opracowania eksperckiego *Raport. Polska 5 lat po Sierpniu* (zleconego przez Lecha Wałęsę). Od 1986 r. uczestnik niezależnego Konwersatorium Polska w Europie, członek zespołu redakcyjnego podziemnego pisma „21". 31 V 1987 r. znalazł się wśród 63 intelektualistów zaproszonych przez Lecha Wałęsę do Warszawy, sygnatariusz oświadczenia określającego podstawowe cele polskiej opozycji. W 1988 r. członek Rady Funduszu Wydawnictw Niezależnych oraz Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ Solidarność Lechu Wałęsie. Uczestnik rozmów okrągłostołowych, brał udział w pracach podzespołu do spraw środków masowego przekazu. W 1989 r. członek założyciel Stowarzyszenia Pisarzy Polskich, zasiadał w Zarządzie Głównym. Po 1990 r. był m.in. ambasadorem w Stanach Zjednoczonych (1990–1993) i współpracownikiem dziennika „Rzeczpospolita" (od 1993 r.). Tłumacz, redaktor, edytor, autor reportaży i ponad 20 książek. Laureat wielu nagród i wyróżnień. W 2002 r. Polish Institute of Arts and Science oraz Ambasada Polska w Stanach Zjednoczonych ustanowiły nagrodę im. Kazimierz Dziewanowskiego. Zob. K. Biernacki, *Kazimierz Dziewanowski*, http://www.encysol.pl/wiki/Kazimierz_Dziewanowski [odczyt: 19.01.2018].

[120] *Stenogram z pierwszego posiedzenia podzespołu do spraw środków masowego przekazu w dniu 17 II 1989 r.* [w:] *Okrągły Stół. Dokumenty i materiały*, t. 3: *Marzec 1989 – kwiecień 1989*, red. W. Borodziej, A. Garlicki, oprac. J. Galewski, P. Osęka, Warszawa 2004, s. 173.

[121] Krzysztof Teodor Toeplitz (1933–2010), dziennikarz, pisarz, działacz polityczny, felietonista, publicysta, krytyk filmowy, autor scenariuszy filmowych, sztuk teatralnych i programów telewizyjnych. W latach 1969–1975 redaktor naczelny tygodnika „Szpilki", a od 1994 do 1997 r. redaktor naczelny tygodnika „Wiadomości Kulturalne". Od początku funkcjonowania NSZZ Solidarność był do niego nastawiony wrogo i popierał Wojciecha Jaruzelskiego, także podczas stanu wojennego. Po jego wprowadzeniu na wniosek Jerzego Urbana nie był weryfikowany. Zob.: *„Twórczość obca nam klasowo". Aparat represji wobec środowiska literackiego 1956–1990*, red. A. Chojnowski, S. Ligarski, Warszawa 2009, s. 829; G. Majchrzak, *Nagroda za zwalczanie „Solidarności"*, „Rzeczpospolita", 3 I 2007.

[122] *Stenogram z pierwszego posiedzenia podzespołu do spraw środków masowego przekazu w dniu 17 II 1989*…, s. 173.

[123] *Ibidem*, s. 186–187.

[124] L. Bober [Andrzej Kaczyński], *Obieg wolnego słowa*, „Kultura Niezależna" 1989, nr 51, s. 164.

[125] Dz.U. 1990, nr 29, poz. 173, Ustawa o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy Prawo prasowe.

[126] Cyt. za J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja*…, s. 254.

CZĘŚĆ PIERWSZA

PRASA DRUGIEGO OBIEGU W KRAKOWIE W LATACH 1976–1990

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Niezależna prasa krakowska w latach 1976–1980

W okresie od 1976 do sierpnia 1980 r. ukazywało się w Krakowie piętnaście pism drugiego obiegu, w tym trzynaście założono w tym okresie[1]. Kontynuowano wydawanie redagowanego przez Waldemara Czyża „Biuletynu Informacyjnego"[2], a także periodyku „Tu Polska".

Od jesieni 1977 r. zaczął się ukazywać „Indeks", pismo SKS. Pierwsze cztery numery wydano wprawdzie w Warszawie, ale zredagowały je wspólnie ośrodki krakowski, warszawski i łódzki. Na łamach pisma, według założeń, zamierzano dyskutować o sprawach środowiska akademickiego, potrzebie reformy szkół wyższych, ich stanie prawnym, problemach bytowych studentów, ale również o ograniczeniach wolności prowadzenia badań naukowych. W zespole redakcyjnym Kraków reprezentowali Lesław Maleszka[3], Tomasz Schoen[4] i Bronisław Wildstein[5], Warszawę Jan Ajzner[6], Urszula Doroszewska[7], Ludwik Dorn[8] i Sergiusz Kowalski[9], Łódź natomiast Paweł Spodenkiewicz[10]. Pomysł redagowania pisma przez kilka ośrodków okazał się jednak chybiony, głównie z powodu problemów związanych z gromadzeniem i przekazywaniem materiałów. Tak więc w 1978 r. pismo przestało się ukazywać. Po rocznej przerwie, z inicjatywy Maleszki, zostało wznowione i od numeru 5 ze stycznia-lutego 1979 r. wydawane było w nowej, krakowskiej wersji. Do redakcji weszli wówczas Ewa Kulik[11], Jacek Rakowiecki[12], Bogusław Sonik[13] i Anna Szwed[14], a od numeru 6 również Krzysztof Dawidowicz[15]. Nazwiska niektórych osób z ośrodka warszawskiego działających w poprzedniej redakcji, a także Leszka Budrewicza[16] z Wrocławia, umieszczano w stopce redakcyjnej

jako współpracowników[17]. Pismo wydawane było w formacie A4, powielane jako maszynopis oraz techniką sitodruku, hektografii i offsetową przez Krakowską Oficynę Studentów. Ukazało się osiem numerów, ostatni z datą lipiec-sierpień 1979 r. W październiku 1980 r. przygotowany był do druku numer specjalny, poświęcony strajkom sierpniowym, ale się nie ukazał[18]. Na łamach „Indeksu" omawiano tematykę związaną z polityką władz wobec środowiska akademickiego, krytykowano ograniczanie praw studenckich, pisano o indoktrynacji ideologicznej i sprawach socjalnych studentów. Wysokość nakładu pisma nie jest znana. Według Wojciecha W. Wiśniewskiego, numer 5 ze stycznia-lutego 1979 r., powielony przez KOS, miał nakład około dwóch tysięcy egzemplarzy[19].

Pierwszym niezależnym periodykiem przedsierpniowym wydawanym od początku w Krakowie była „Opinia Krakowska", pismo Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, którego pierwszy numer ukazał się w kwietniu 1978 r. Redagowane było przez Krzysztofa Gąsiorowskiego[20], Romanę Kahl-Stachniewicz[21], Michała Muzyczkę[22] i Stanisława Janika-Palczewskiego[23], do których pod koniec 1979 r. dołączył Stanisław Tor[24]. Później wśród redaktorów pojawił się Krzysztof Bzdyl[25]. Od września 1979 r., kiedy większość działaczy krakowskiego ROPCiO i członków redakcji „Opinii Krakowskiej" wstąpiła do Konfederacji Polski Niepodległej, pismo stało się organem KPN. Następnie od listopada 1980 do lipca 1981 r., czyli w okresie zawieszenia działalności krakowskiej KPN, było organem prasowym Ruchu Porozumienie Polskich Socjalistów, a od lutego 1982 r. pismem Obszaru II KPN[26]. Kiedy po wprowadzeniu stanu wojennego internowano lub aresztowano członków redakcji, grupa kapeenowców skupionych wokół Mariana Guta[27] wydała w 1982 r. trzy numery „Opinii Krakowskiej" (numery 26, 27 i 28). Numer 29 wydał Ryszard Bocian[28]. W 1985 r. ukazał się jeden numer, pod zmienionym tytułem „Opinia Małopolska", po czym nastąpiła dwuletnia przerwa w wydawaniu pisma. Wznowione zostało w 1987 r. Skład redakcji zmieniał się wówczas. Redagowali je między innymi Krzysztof Gąsiorowski, Maria Grcar[29] (od numeru 49 z 1990 r. redaktor naczelna), Andrzej Izdebski[30], Stanisław Janik-Palczewski, Andrzej Kostrzewski[31], Ludwik Naleziński, Andrzej Zagórski[32]. Pismo ukazywało się do lipca 1991 r. Od numeru 49 (1990) wydawane było legalnie. Wydano w sumie pięćdziesiąt sześć numerów, o objętości od osiemnastu do trzydziestu stron formatu A4 lub A5, z czego do sierpnia 1980 r. dwadzieścia jeden numerów. Początkowo pismo przepisywane było na maszynie w niewielkim nakładzie, sięgającym od sześćdziesięciu do osiemdziesięciu egzemplarzy, a później kserowane w pomniejszeniu. Następnie drukowano je na powielaczu spirytusowym, a potem przy wykorzystaniu matryc białkowych oraz techniką sitodruku, co zwiększyło nakład od kilkuset do dwóch tysięcy egzemplarzy. W 1979 r. kilkadziesiąt egzemplarzy ukazało się w formie odbitek fotograficznych. W schyłkowym okresie odbijano je na kserografie[33]. Drukiem

zajmowali się początkowo między innymi Krzysztof Bzdyl, Bogdan Długogórski[34] (od kwietnia do maja 1982 r.) oraz Radosław Huget[35]. Na łamach „Opinii Krakowskiej" publikowano dokumenty, komunikaty i oświadczenia ROPCiO, RPPS i KPN. Informowano o wypadkach łamania praw człowieka przez władze PRL, rewizjach, przesłuchaniach i zatrzymaniach. Pojawiały się również artykuły o tematyce historycznej i społeczno-politycznej.

Od maja 1978 r. członkowie krakowskiego SKS wydawali pismo „Sygnał". Pomysł drukowania własnego, lokalnego periodyku zrealizowała grupa SKS z Akademii Górniczo-Hutniczej. Tytuł, odwołujący się do podstawowego pojęcia z automatyki, wymyślił Michał Siciński[36]. Początkowo pismo przygotowywali Tadeusz Kensy i Danuta Sotwin[37]. Od numeru 5 z listopada 1978 r. zastąpili ich Grzegorz Małkiewicz[38], Jerzy Pawełczyk[39], Jan Polkowski[40] i Bronisław Wildstein. „Sygnał" wydawany był do listopada 1979 r. Ukazało się dziewięć numerów (łącznie z zerowym), o objętości od dziesięciu do trzydziestu jeden stron, drukowanych na powielaczu białkowym w formacie A4 lub A5, początkowo przez Wydawnictwo Polskie, a od numeru 4 przez Krakowską Oficynę Studentów. Nakład sięgał od półtora tysiąca do dwóch tysięcy sześciuset egzemplarzy[41]. W „Sygnale" poruszano problematykę studencką, umieszczano materiały instruktażowe, informowano o zajęciach samokształceniowych, a także o represjach. Po zmianie redakcji pojawiło się więcej tekstów publicystycznych. Oprócz informacji bieżących pismo zawierało też analizy działalności organizacji studenckich i opozycyjnych. Zamieszczano również relacje z procesów sądowych i rozpraw przed kolegiami do spraw wykroczeń. Nakład ostatniego numeru został prawie w całości skonfiskowany przez SB[42].

W styczniu 1979 r. w Krakowie pojawił się „Merkuryusz Krakowski i Światowy", wydawany przez Prywatną Inicjatywę Krakowską, założoną przez Roberta Kaczmarka[43], który był inicjatorem powstania i redaktorem pisma[44]. Kaczmarek wspominał, że zamierzał wówczas *robić spokojną gazetę, która opisuje i zachęca do wolności na co dzień, pragmatycznie i bez opozycyjnej ostentacji. Pisać o wolności, ale i obowiązkach, o prawach pracowników, lecz także o prawach do wytwarzania, o zasadach podziału dóbr, ale i o ochronie własności prywatnej, o powadze, ale i przyjemnościach wolnego życia w komunie, o światowych tendencjach, ale z szacunkiem dla polskich tradycji*[45]. Pierwsze numery zawierały głównie teksty Kaczmarka, które podpisywał różnymi pseudonimami („Aleksander Lenik", „J. Kielar", „Piotr Gała"). Początkowo współpracowali z nim Mirosław Dzielski[46] („Adam Dzik", „Adolf Romański", „Barbara Jacobs", „skaut", „ufo", „Vincent Orlof"), ojciec Jan Andrzej Kłoczowski[47] („Jacek Bogdański") i Jan Środoń[48] („Borowik"). Od numeru 4 dołączyli do nich Agnieszka Gramatyka[49], Magdalena Gramatyka[50], Piotr Jasiński[51], Grzegorz Kajetan Łuczkiewicz[52], Magdalena (Lena) Migała[53], Małgorzata Semkowicz[54], Jerzy Sidor[55], Danuta Suchorowska-Śliwińska[56]. Pojedyncze teksty na łamach „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego"

zamieszczali Janusz Korwin-Mikke[57] („Janusz Ryszard"), Lesław Maleszka i Henryk Woźniakowski[58] („S. Łabędź", „Paź")[59].

Konieczność posługiwania się pseudonimami tłumaczono w numerze 3 pisma: *Pracujemy zawodowo i traktujemy serio naszą pracę, chowamy dzieci, dorabiamy fuchami na ich utrzymanie, staramy się o mieszkanie bądź urządzamy je – jednym słowem mamy po uszy codziennej roboty, a na dodatek wydajemy „Merkuryusza". Nie mamy zamiaru przechodzić na zawodowstwo, o ile wydarzenia na to pozwolą. Anonimowość zwiększa nasz spokój, choć z drugiej strony ogranicza dopływ materiałów*[60]. Wkrótce jednak, w numerze 5 z listopada 1979 r., Robert Kaczmarek ujawnił swoje nazwisko i adres Magdaleny Migały, u której wówczas mieszkał[61].

Za druk pisma odpowiadali Agnieszka Gramatyka, Magdalena Gramatyka, Magdalena Migała i Jerzy Sidor. Drukowano je w Krakowie, w mieszkaniach Kaczmarka, Łuczkiewicza, Migały i Sidora.

„Merkuryusz Krakowski i Światowy" był pierwszym niezależnym pismem o profilu liberalnym. Publikowano w nim między innymi artykuły opisujące zalety ustroju opartego na liberalizmie gospodarczym i tradycji narodowej. Objętość periodyku wynosiła od szesnastu do osiemdziesięciu stron formatu A5. Drukowany był na powielaczu białkowym w nakładzie od trzystu do ośmiuset egzemplarzy. Ostatni, podwójny numer 8/9, ukazał się w czerwcu 1980 r.[62]

Od kwietnia 1979 r. niezależny Instytut Katyński w Polsce wydawał w Krakowie[63] pismo „Biuletyn Katyński". Redagowali je Andrzej Kostrzewski i Adam Macedoński[64], twórcy Instytutu Katyńskiego. Pismo, o objętości od ośmiu do piętnastu stron, wydawane było w formacie A5 lub A6. Pierwsze numery, w formie maszynopisu, miały nakład sięgający kilkudziesięciu egzemplarzy. Od numeru 23 z 1981 r. „Biuletyn Katyński" drukowano na powielaczu, a następnie techniką offsetową, w nakładzie od pięciu do dziesięciu tysięcy egzemplarzy[65]. Do sierpnia 1980 r. ukazało się szesnaście numerów. Numer 32, ostatni, wyszedł w październiku 1981 r. W 1979 r. wydano dwa numery specjalne. Pierwszy, dedykowany *Jego Świątobliwości Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II z pokorną prośbą o błogosławieństwo apostolskie i modlitwę za poległych na „Nieludzkiej Ziemi"*, ukazał się w czerwcu, drugi, poświęcony *Pamięci polskich pracowników nauki zamordowanych w latach 1939–1945 przez hitlerowskiego i radzieckiego okupanta*, w listopadzie. Kolejny numer specjalny, wydany w czerwcu 1981 r., nosił tytuł *Zbrodnia katyńska w świetle raportu mińskiego NKWD*. Numer 16 z czerwca 1980 r. wydrukowano w dwóch wersjach językowych, po polsku i angielsku (pod tytułem „Bulletin")[66]. W piśmie publikowano artykuły i dokumenty dotyczące zbrodni katyńskiej oraz listy ofiar. Od 1990 r. „Biuletyn Katyński" ukazywał się legalnie.

Na przełomie maja i czerwca 1979 r. Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy[67], utworzona 28 kwietnia tegoż roku w Nowej Hucie, wydała pierwszy numer pisma „Krzyż Nowohucki". Na początku redakcję tworzyli Jan L. Franczyk[68],

Franciszek Grabczyk[69] i Adam Macedoński. Od numeru 7 z maja 1980 r. miejsce Grabczyka zajął kleryk Tadeusz Zaleski[70] (piszący pod pseudonimem „Jacek Partyka"), a do redakcji dołączył także Wojciech Sukiennik[71] (używający pseudonimu „Andrzej Walczyk"). Do 31 sierpnia 1980 r. ukazało się osiem numerów. Pierwsze cztery przepisywane były na maszynie w nakładzie pół tysiąca egzemplarzy. Od numeru 5 ze stycznia 1980 r. „Krzyż Nowohucki" drukowano techniką offsetową, między innymi w drukarni jezuitów w Krakowie, a także we Wrocławiu, w nakładzie od dwóch do pięciu tysięcy egzemplarzy, w formacie A4 lub A5[72]. W 1981 r. wydano tylko jeden numer (wrześniowo-październikowy), po czym nastąpiła przerwa. Publikację wznowiono w grudniu 1985 r., kontynuując ją w 1986 r. W tym czasie zmieniła się objętość pisma. Początkowo wynosiła ona od czternastu do trzydziestu dwóch stron, później tylko do czterech stron. Ogółem ukazały się dwadzieścia cztery numery „Krzyża Nowohuckiego"[73]. Oprócz artykułów o treści religijnej na łamach pisma publikowano teksty dotyczące problematyki wolności wyznania w Polsce i innych państwach bloku komunistycznego, informowano również o represjonowaniu przez władze działaczy opozycji.

W czerwcu 1980 r. pojawił się w Krakowie pierwszy numer pisma „Po prostu bis", wydany przez Akademicki Ruch Odnowy i zredagowany przez Małgorzatę Bator[74], Marka Ciesielczyka[75] i Józefa Miśtaka[76]. Miał format A4 i wydrukowany został na powielaczu. Numer 2 ukazał się w październiku 1980 r., z podtytułem „Niezależne pismo studenckie". Wydawano je do listopada 1981 r., w formacie A5, drukując na powielaczu, a następnie techniką offsetową, w nakładzie od półtora do trzech tysięcy egzemplarzy. Ogółem ukazało się dziesięć numerów, o objętości od osiemnastu do czterdziestu czterech stron. Rzekomy samodzielny numer 9, oznaczony jako wydanie specjalne, został przygotowany przez SB i rozpowszechniany był 12 października 1981 r. na UJ. W rzeczywistości numer ten nie ukazał się samodzielnie, ale wydany został łącznie z numerem 10. Pismo adresowane było do studentów i młodych pracowników naukowych. W numerze 1 opisano działania i założenia programowe Akademickiego Ruchu Odnowy. Później obok dokumentów tej organizacji wiele miejsca poświęcano innym organizacjom studenckim oraz ugrupowaniom opozycyjnym. Publikowano ponadto teksty historyczne i literackie, a także recenzje[77].

W okresie przedsierpniowym ukazały się w Krakowie również pojedyncze numery takich pism, jak „Reduta" i „Przedruk". Pierwsze z nich wydali w maju 1979 r. młodzi krakowscy piłsudczycy, drukując je na powielaczu, w formacie A4. Pismo założył Janusz Pierzchała[78], obok którego w redakcji znaleźli się Józef Baran[79], Piotr Boroń[80], Tomasz Mianowicz[81] i Włodzimierz Steckiewicz[82]. Numer „Przedruku" wydany został w grudniu 1979 r. przez SKS działający w AGH[83]. Ponadto w 1980 r. Porozumienie Młodych „Niepodległość i Demokracja" przygotowało dwa numery pisma „Komunikat"[84], a Wydawnictwo im. Błogosławionego Maksymiliana Marii Kolbego dwa numery „Wspólnego

Domu", przy czym jako miejsce wydania zapisano: Warszawa – Kraków – Gdańsk – Szczecin[85].

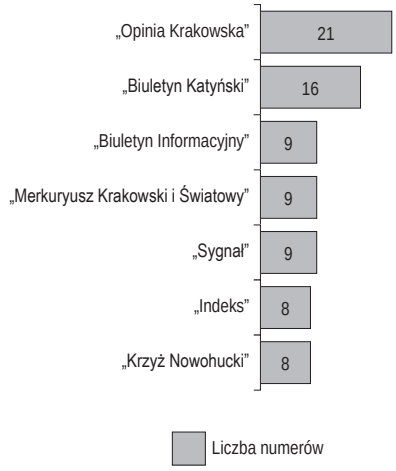
W bibliografiach druków ciągłych do pism wydawanych przed 1980 r. w Krakowie przez SKS zalicza się również „Pozycję"[86] oraz „Biuletyn Informacyjny Studenckiego Komitetu Solidarności w Krakowie"[87]. W rzeczywistości tytuły te nie zostały wydrukowane. W obu wypadkach były to jedynie makiety pism przygotowanych do druku, pochodzące z archiwum Lesława Maleszki[88].

Do pism ukazujących się w latach 1976–1980 w Krakowie poza cenzurą Paweł Należniak zaliczył „Domowy Kościół", który przygotowywany był przez Ruch Światło – Życie[89]. Jako miejsce wydania periodyku autor ten podaje Kraków, natomiast bibliografia Biblioteki Narodowej jako przypuszczalne miejsce wydania wymienia Krościenko nad Dunajcem[90], gdzie mieścił się główny ośrodek ruchu. Trudno tę kwestię rozstrzygnąć, zważywszy, że bibliografie niezależnych druków ciągłych odnotowały tylko jeden zachowany numer pisma – numer 29 z 1983 r.[91] W monografii poświęconej historii Ruchu Światło – Życie jej autor, Robert Derewenda, podaje, że „Domowy Kościół" był specjalnym pismem skierowanym do wspólnot rodzinnych ruchu, wydawanym od adwentu 1975 r., kolejne zaś numery ukazywały się według kalendarza liturgicznego[92]. Choć periodyk ukazywał się bez zezwolenia władz, to nie spełnia kryteriów przyjętych w niniejszej publikacji, ponieważ był pismem kościelnym.

(1) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma drugiego obiegu wydawane w Krakowie od 1976 do 31 sierpnia 1980 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych do sierpnia 1980 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Opinia Krakowska"	Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela / Ruch Porozumienia Polskich Socjalistów / Konfederacja Polski Niepodległej	21	56 (w tym 48 w drugim obiegu)	od 60 do 2000
„Biuletyn Katyński"	Instytut Katyński w Polsce	16	32	od kilkudziesięciu do 10 tys.

„Biuletyn Informacyjny”	nie podawano	9	9	30
„Merkuryusz Krakowski i Światowy”	Prywatna Inicjatywa Krakowska	9	9	od 300 do 800
„Sygnał”	Studencki Komitet Solidarności	9	9	od 1500 do 2600
„Indeks”	Studencki Komitet Solidarności	8	8	brak danych
„Krzyż Nowohucki”	Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy	8	24	od 500 do 5000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych bibliografii i publikacji.

" Świeccy zaś powinni podjąć trud odnowy porządku doczesnego jako własne zadanie i spełniać je bezpośrednio i zdecydowanie, kierując się światłem Ewangelii i duchem Kościoła, przynaglani miłością chrześcijańską."

Sobór Watykański II , Dekret o apostolstwie świeckich.

KRAKÓW - NOWA HUTA
MAJ - CZERWIEC
NR 1 1979 r
PISMO CHRZEŚCIJAŃSKIEJ WSPÓLNOTY LUDZI PRACY

Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy wraz z redakcją "Krzyża" wita z największą radością Ojca Świętego Jana Pawła II, Papieża - Robotnika, pielgrzymującego do Polski - Ziemi, z której mocą Opatrzności Bożej został powołany na Głowę Kościoła Świętego.

Pragniemy aby pielgrzymka ta stała się zaczynem odnowy i pogłębienia naszego całego życia w duchu Ewangelii. Będziemy zwalczać wady i słabości szczególnie niebezpieczne dla naszego narodu, jak zabijanie nienarodzonych, rozkład życia rodzinnego i alkoholizm.

Zapewniamy Cię Ojcze Święty o naszej stałej pamięci i modlitwie w Twojej intencji. Prosimy o Błogosławieństwo Apostolskie dla naszej pracy, dla nas i dla naszych rodzin.

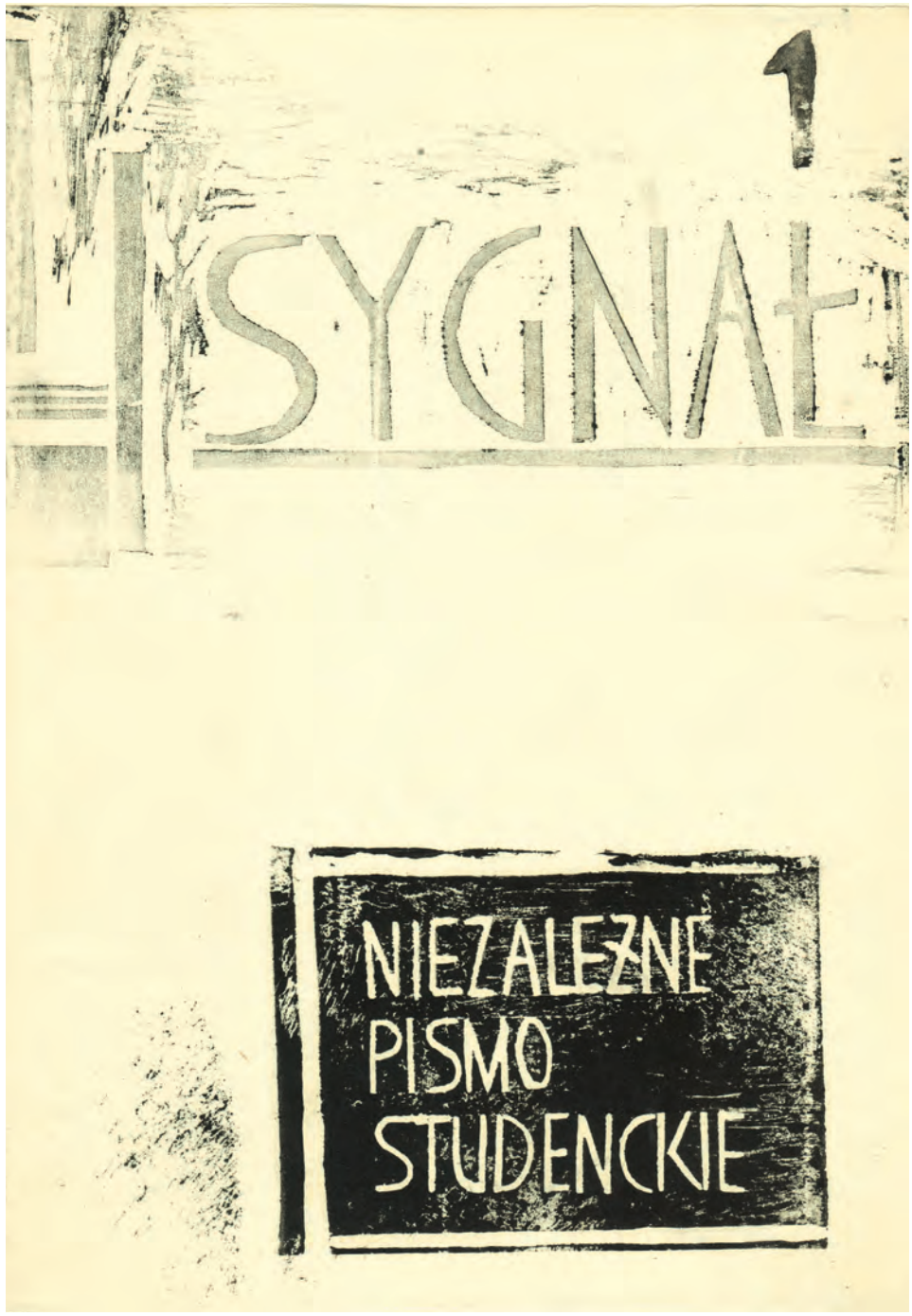
Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy
Redakcja "Krzyża"

Merkuryusz krakowski i światowy

2

02
79

1
SYGNAŁ
NIEZALEŻNE
PISMO
STUDENCKIE

[1] Por. J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń”…*, s. 238.

[2] W latach 1976–1977 ukazało się 9 numerów, w formacie A4, przepisywanych na maszynie, w nakładzie 30 egzemplarzy. Zob.: J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 228, poz. 4; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 33, poz. 57; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=8&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#702 [odczyt: 28.07.2014].

[3] Lesław Maleszka (ur. 1952), absolwent polonistyki na UJ. Od jesieni 1976 r. współpracownik KOR i KSS „KOR”, twórca krakowskiego SKS. Od października 1977 r. redaktor pierwszego niezależnego pisma studenckiego „Indeks”, od jesieni 1979 r. współpracował z niezależnymi „Wiadomościami Tarnowskimi”. Od września 1980 do 1981 r. zatrudniony w Sekcji Informacji MKZ Kraków/Małopolska, a następnie w ZR Małopolska. Redaktor niezależnych pism „Goniec Małopolski” i „Aktualności”. Internowany 26 I – 14 VI 1982 r. Następnie publikował w pismach podziemnych, m.in. w „Tygodniku Mazowsze” i „Arce”, a także w paryskim „Kontakcie”. Redagował książki Oficyny Literackiej. W latach 1987–1989 redaktor podziemnego pisma „Bez dekretu”, a w okresie 1988–1990 redaktor naczelny „Nowohuckiego Biuletynu Solidarności”. W 1989 r. zakładał krakowski oddział „Gazety Wyborczej”. Po 1990 r. m.in. pracował w redakcji krakowskiego dziennika „Czas”, był zastępcą redaktora naczelnego „Gazety Krakowskiej” oraz redaktorem „Gazety Wyborczej” (1994–2007). Od lutego do kwietnia 1976 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Optymiści”. Zwerbowany przez SB do współpracy, od kwietnia 1976 do stycznia 1990 r. donosił bezpiece jako TW „Ketman”/„Return”/„Tomek”/„Zbyszek”. Zob.: E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman” i „Monika”…*, s. 73–170; H. Głębocki, *Lesław Maleszka* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[4] Tomasz Schoen (ur. 1956), socjolog, działacz krakowskiego SKS, współpracownik KOR i KSS „KOR”. W 1977 r. członek pierwszej redakcji pisma „Indeks”. Kierował kolportażem wydawnictw niezależnych, głównie pism KOR i wydawnictwa Nowa na terenie Małopolski i w Krakowie. Od jesieni 1980 r. twórca Sekcji Informacji ZR Małopolska. Członek redakcji pism „Goniec Małopolski” oraz „Aktualności”. Internowany od 13 XII 1981 do 28 IV 1982 r. W latach 1983–1985 zatrudniony w Społecznym Instytucie Wydawniczym Znak, redaktor miesięcznika „Znak”. Od 1987 r. prowadził własną działalność gospodarczą. Po 1990 r. był m.in. współwłaścicielem firmy doradczej National Business Service i firmy Aspen (od 1996 r.) oraz pełnomocnikiem do spraw prywatyzacji RSW Prasa – Książka – Ruch w Krakowie (1990–1991), został działaczem Forum Prawicy Demokratycznej (1990–1991), następnie członkiem Unii Demokratycznej i Unii Wolności (był przewodniczącym Regionu Krakowskiego w latach 1995–1999). Od 17 X 1984 do 1 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział IV KWMO w Krakowie w ramach KE „Cwaniak”. Zob.: H. Głębocki, *Tomasz Schoen* [w:] ES, t. 4 (w druku); W. Tyrański, *Kto jest kim w Krakowie. Lokalne władze, urzędy, instytucje, środowiska. Edukacja, zatrudnienie, pozycja zawodowa, działalność polityczna i społeczna, sympatie polityczne, rodzina, rozrywki i upodobania (dane z 1999 roku)*, Kraków 2000, s. 306–307.

[5] Bronisław Wildstein (ur. 1952), pisarz, publicysta, działacz opozycji. Współpracownik KOR i KSS „KOR”, twórca krakowskiego SKS. W latach 1977–1979 członek redakcji pisma „Indeks”, a w okresie 1979–1980 pisma „Sygnał”. We wrześniu 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego NZS na UJ, twórca i redaktor „Biuletynu NZS”. W latach 1982–1990 na emigracji we Francji, redaktor naczelny emigracyjnego miesięcznika „Kontakt” (1982–1987) i pracownik RWE (1987–1989). Po 1990 r. był m.in. dyrektorem Radia Kraków (1990–1993), sekretarzem redakcji „Życia Warszawy” (1993–1996), zastępcą redaktora naczelnego dziennika „Życie” (1996–1997), felietonistą tygodnika „Wprost” i miesięcznika „Nowe Państwo”, publicystą dziennika „Rzeczpospolita” oraz tygodników „Uważam Rze”, „W sieci”, „Do Rzeczy”, został członkiem Narodowej Rady Rozwoju (2015), Kolegium IPN (2016) i rządowego zespołu do spraw dialogu z Izraelem (2018). W jego dorobku literackim są m.in. powieści *Jak woda* (1989), *Dolina nicości* (2008), *Czas niedokonany* (2011), *Ukryty* (2012). W okresie 14 II – 7 V 1976 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Optymiści”, a od 10 VII 1976 do 8 III 1982 r. w ramach SOR „Niepoprawni”. Zob.: AIPN Kr, 010/12065, SOR „Niepoprawni”; Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Wildsteina na kartach z kartotek AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; E. Zając, *Bronisław Wildstein* [w:] ES, t. 1, s. 481.

[6] Jan Ajzner (ur. 1954), socjolog, działacz opozycji. Współpracownik KOR i twórca warszawskiego SKS. W okresie 1977–1979 redaktor pisma „Indeks". W stanie wojennym internowany. Od 1982 r. na emigracji w Kanadzie. Zob. *Kryptonim „Wasale". Służba Bezpieczeństwa wobec Studenckich Komitetów Solidarności 1977–1980*, oprac. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2007, s. 38, przyp. 7.

[7] Urszula Doroszewska (ur. 1954), socjolog, dziennikarka, działaczka opozycji, harcerka 1. Warszawskiej Drużyny Harcerskiej im. Romualda Traugutta (Czarnej Jedynki), dyplomata. Współpracowniczka KOR i KSS „KOR", była członkiem redakcji pisma „Głos", zakładała warszawski SKS. W okresie 1977–1979 była członkiem redakcji pisma „Indeks". W latach 1980–1981 dziennikarka prasy związkowej. Autorka tekstów (pisała pod pseudonimami „B. L.", „B. Lanckorońska", „Ciotka Aniela", „Dorota Ural", „Grzegorz Gracjan", „Hieronim Rogowski", „Sasza") w podziemnych pismach „Wiadomości" (1982–1990), „Głos" (1985–1987), „ABC" (1987). Od 1986 do 1991 r. była redaktorem w Wydawnictwie Archidiecezji Warszawskiej. Po 1990 r. była m.in. pracownikiem, a następnie członkiem Zarządu Fundacji Institute for Democracy in Eastern Europe w Warszawie (1992–2002) oraz fundacji Towarzystwo Demokratyczne Wschód (jego prezesem w latach 2002–2006), ekspertem w Kancelarii Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego (od sierpnia 2006 r.) i zastępcą dyrektora Biura Spraw Zagranicznych (od kwietnia 2007 r.), ambasadorem RP w Gruzji (2008–2013), dyrektorem Instytutu Polskiego w Mińsku (od maja 2013 do sierpnia 2015 r.), została doradcą prezydenta RP Andrzeja Dudy (2015). Od 1976 do 1990 r. rozpracowywana przez Wydział III/III-2 KSMO/SUSW w Warszawie w ramach SOR/KE „Doro". Zob.: *Kryptonim „Gracze"…*, s. 298, przyp. 2; A. G. Kister, *Urszula Doroszewska*, http://www.encysol.pl/wiki/Urszula_Doroszewska [odczyt: 10.10.2016]; https://web.archive.org/web/20151020020211/http://www.prezydent.pl:80/kancelaria/doradcy/doradcy-prezydenta-rp/urszula-doroszewska [odczyt: 10.10.2016].

[8] Ludwik Dorn (ur. 1954), socjolog, działacz opozycji, polityk, harcerz 1. Warszawskiej Drużyny Harcerskiej im. Romualda Traugutta (Czarnej Jedynki) oraz Gromady Włóczęgów. Współpracownik KOR i KSS „KOR". Autor tekstów, drukarz i kolporter niezależnych pism „Głos" i „Robotnik". Twórca warszawskiego SKS. W okresie 1977–1979 członek redakcji pisma „Indeks", 1979–1989 członek redakcji pisma „Głos". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W latach 1982–1989 redaktor podziemnego pisma „Wiadomości". W 1989 r. został redaktorem w spółce wydawniczej Głos. Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1997–2015), wicepremierem i ministrem spraw wewnętrznych i administracji (2005–2007), marszałkiem Sejmu (2007). Od 14 X 1976 do 9 II 1988 r. rozpracowywany przez Wydział III/III-2 KSMO/SUSW w ramach SOR/KE „Baum". Zob. M. Łątkowska, A. Borowski, *Ludwik Dorn* [w:] ES, t. 1, s. 97.

[9] Sergiusz Kowalski (ur. 1953), socjolog, działacz opozycji. W okresie 1976–1977 kolporter wydawnictw niezależnych (w jego mieszkaniu był punkt kolportażowy i hurtownia). W latach 1977–1979 członek redakcji pisma „Indeks". Od 1976 do 1980 r. współpracownik wydawnictwa Nowa (m.in. drukarz, składacz tekstów, organizator transportu). W latach 1976–1981 współpracownik KOR i KSS „KOR", działacz NSZZ Solidarność. Internowany od 13 XII 1981 do lipca 1982 r. Zob. B. Losson, *Sergiusz Kowalski*, http://www.encysol.pl/wiki/Sergiusz_Kowalski [odczyt: 20.10.2016].

[10] H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie…*, s. 114. Paweł Spodenkiewicz (ur. 1956), socjolog. W latach 1977–1981 informator RWE, Biura Interwencji KOR i KSS „KOR", kolporter korowskiego „Biuletynu Informacyjnego". W okresie 1977–1978 członek redakcji pisma „Indeks". Od jesieni 1980 r. członek NZS. Internowany od 13 XII 1981 do 12 X 1982 r. Socjolog w Specjalistycznym Psychiatrycznym Zespole Opieki w Łodzi (1985–1995). Po 1990 r. był m.in. publicystą i reporterem „Super Expressu" (1995–1999) i „Dziennika Łódzkiego" (2000–2005), pracownikiem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (2005–2006) i Oddziału IPN w Łodzi (od 2007 r.). Od 1977 do 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Łodzi w ramach SOR/KE „Rzeźbiarz". Zob. A. Kożuchowski, *Paweł Spodenkiewicz* [w:] ES, t. 1, s. 420.

[11] Ewa Kulik-Bielińska (ur. 1957), tłumaczka, działaczka opozycji. Zakładała krakowski SKS i została jego rzecznikiem. Prowadziła bibliotekę wydawnictw niezależnych, organizowała wykłady Uniwersytetu Latającego w Krakowie. Od stycznia 1979 r. była redaktorem i autorką tekstów w piśmie „Indeks". Od sierpnia 1980 r. mieszkała w Warszawie. Po aresztowaniu Jacka Kuronia (18 VIII 1980 r.)

prowadziła w jego mieszkaniu biuro informacyjne, odbierając informacje o strajkach i przekazując je zachodnim agencjom prasowym oraz BBC i RWE. Od września 1980 r. w NSZZ Solidarność, zakładała i była redaktorem „Informatora" (biuletynu MKZ). Od stycznia 1981 r. w redakcji pisma „Niezależność" (wydawanego przez MKZ, potem przez NSZZ Solidarność Region Mazowsze), od marca sekretarz redakcji. Była wydawcą podziemnego pisma „Informacja Solidarności". Współpracowniczka RKW Mazowsze i Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ Solidarność. Po 1990 r. była m.in. dyrektorem do spraw informacji i rozwoju w Fundacji im. Stefana Batorego (od 2000 r.), wicedyrektorem (od 2008 r.) i dyrektorem fundacji (od 2010 r.). Od 27 X 1982 r. rozpracowywana przez Wydział III-2 KSMO/SUSW w ramach KE/SOR „Mała"/„Ewa". Zob. M. Łątkowska, A. Borowski, *Ewa Kulik-Bielińska* [w:] ES, t. 2, s. 224.

[12] Jacek Rakowiecki (ur. 1958), polonista, teatrolog, dziennikarz, działacz opozycji. Od 1979 r. członek redakcji pisma „Indeks". Zastępca przewodniczącego Komitetu Uczelnianego / Komisji Uczelnianej NZS UJ, członek prezydium KKW NZS. Internowany w okresie 4 I – 26 V 1982 r. Po zwolnieniu pracownik redakcji „Tygodnika Powszechnego". Od 1989 r. w „Gazecie Wyborczej", członek zarządu spółki Agora. Po 1990 r. był m.in. zastępcą redaktora naczelnego (od 1998 r.) i redaktorem naczelnym pisma „Viva!" (od 1999 i następnie od 2003 r.), wydawcą w spółce Media Styl (od 2002 r.), rzecznikiem prasowym Telewizji Polskiej (2013–2015). Od 22 IV 1978 do 8 XII 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Gama I". Zob.: AIPN Kr, 010/12074, SOR „Gama I"; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa. Wybór dokumentów*, oprac. C. Kuta, wstęp J. Szarek, Kraków 2011, s. 436, przyp. 7.

[13] Bogusław Sonik (ur. 1953), prawnik, działacz opozycji, polityk. Współpracownik KOR, KSS „KOR" i Biura Interwencyjnego „KOR". Twórca SKS w Krakowie. Od 1979 r. członek redakcji pisma „Indeks". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek MKZ Kraków. Redaktor pisma „Goniec Małopolski". Internowany od 13 XII 1981 do 15 X 1982 r. Od 1983 r. na emigracji we Francji, gdzie organizował pomoc dla podziemnych struktur Solidarności. Od 1985 r. dziennikarz Sekcji Polskiej Radia France Internationale oraz BBC, współpracownik Sekcji Polskiej Deutschlandfunk. W latach 1986–1989 redaktor emigracyjnego tygodnika „Głos Katolicki". Po 1990 r. był m.in. dyrektorem Instytutu Polskiego w Paryżu i ministrem pełnomocnym ambasady polskiej w Paryżu (1990–1996), posłem do Parlamentu Europejskiego (2004–2014). Od 1976 do 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Adam", a w okresie 1983–1989 przez Wydział IV WUSW w Krakowie w ramach SOS/KE „Prawnik"/„Ponury". Zob. E. Zając, *Bogusław Sonik* [w:] ES, t. 1, s. 419–420.

[14] Anna Szwed (1955–2002), polonistka, działaczka opozycji. Współpracowniczka KOR i KSS „KOR". Od 1977 r. działała w krakowskim SKS. Kolporterka wydawnictw niezależnych, m.in. „Robotnika". Od 1979 r. była redaktorem pisma „Indeks", organizowała biblioteki SKS. We wrześniu 1980 r. powołała punkt informacyjny wolnych związków zawodowych. Od 15 IX 1980 r. organizowała i była członkiem MKZ Kraków/Małopolska. W latach 1980–1981 była członkiem redakcji „Gońca Małopolskiego". Internowana od 13 XII 1981 do 2 VII 1982 r. W okresie od 15 IX 1977 do 19 I 1978 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Autograf", od 13 XII 1980 do 19 IX 1981 r. w ramach SOR „Kobra", a od 12 X 1981 do 5 V 1983 r. przez Wydział V/IV KWMO/WUSW w Krakowie w ramach KE „Rataj". Zob. E. Zając, C. Kuta, *Anna Szwed* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[15] Krzysztof Dawidowicz (ur. 1955), poeta, działacz opozycji. Publikował w „Tygodniku Powszechnym", „Znaku" i „Sygnale". Działacz krakowskiego SKS, redaktor pisma „Indeks". Od jesieni 1980 r. w NZS, w 1981 r. kierował Komisją Kultury NZS. Internowany od 13 XII 1981 do 27 V 1982 r. Redaktor i kolporter podziemnej Oficyny Literackiej, a także pism „Arka" i „Puls". Po 1990 r. był m.in. redaktorem dziennika „Czas Krakowski" (1990–1996), sekretarzem redakcji „Tygodnika AWS" (1998–2000), pracownikiem Oddziału IPN w Krakowie (od 2000 r.). Od 15 IX 1977 do 19 I 1978 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Autograf", a od 4 V 1979 do 27 X 1983 r. przez Wydział III/III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Omega". Zob. M. Skrzypczak, *Krzysztof Dawidowicz* [w:] ES, t. 1, s. 92.

[16] Leszek Budrewicz (ur. 1956), dziennikarz, pisarz, poeta, działacz opozycji. Współpracownik KOR i KSS „KOR". W latach 1978–1980 rzecznik wrocławskiego SKS. Od 1978 r. redaktor niezależnego

pisma „Podaj dalej", a w okresie 1979–1981 pisma „Tematy". Od lipca 1981 r. był dziennikarzem niezależnego pisma „Solidarność Dolnośląska". Współpracownik NZS. Od listopada 1981 r. redaktor naczelny „Tygodnika NZS". W 1982 r. redaktor pierwszych numerów podziemnego pisma studenckiego „CDN". W latach 1985–1986 redaktor podziemnego pisma „Zero". Od 1985 do 1989 r. stał na czele WiP we Wrocławiu. Redaktor pism podziemnych, w tym „Dezertera" (1987–1988), „WiP" (1987–1989), „Wbrew". Od grudnia 1987 r. członek RKW Dolny Śląsk, w latach 1987–1990 w jej prezydium. Po 1990 r. był m.in. redaktorem naczelnym wrocławskiej edycji „Gazety Wyborczej" (1990–1993) i redaktorem naczelnym „Wieczoru Wrocławia" (1994–1995). Od 8 II 1978 do 2 VIII 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO we Wrocławiu w ramach SOR „Orędownicy", a od 24 X 1986 do 6 VII 1990 r. przez Wydział III WUSW we Wrocławiu w ramach SOR „Błękitni". Zob. G. Waligóra, *Leszek Budrewicz* [w:] ES, t. 1, s. 67–68.

[17] H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie*…, s. 114; R. Terlecki, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie*…, s. 26; J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*…, s. 232, poz. 20; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=INDEKS&NU=01&DD=3 [odczyt: 28.07.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=21&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#6653 [odczyt: 28.07.2014].

[18] J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*…, s. 232, poz. 20; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 82, poz. 322; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=21&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#6653 [odczyt: 28.07.2014].

[19] W. W. Wiśniewski, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie 1977–1980* [w:] *Solidarność – Kruszenie muru*…, s. 162.

[20] Krzysztof Gąsiorowski (1935–2003), w 1977 r. twórca krakowskich struktur ROPCiO. Redaktor pisma „Opinia Krakowska". W sierpniu 1979 r. zakładał Ruch Porozumienia Polskich Socjalistów, we wrześniu tegoż roku podpisał Akt Konfederacji Polski Niepodległej. Kierował Obszarem II Kraków. Internowany od 13 XII 1981 do 23 VII 1982 r. Następnie działał w tajnych strukturach KPN (używał pseudonimu „Lech Konrad Abramski"). 1 IX 1983 r. wykluczony z KPN. Był wieloletnim tajnym współpracownikiem SB o pseudonimach „Chojecki Jan"/„Edward Klinowski"/„Jerzy Rawicz"/„MA"/„Mikołaj Ataman". Zwerbowany 15 III 1960 i zarejestrowany 27 II 1961 r. (nr rej. 823) przez Wydział III KWMO w Krakowie, 19 IX 1962 r. został przerejestrowany przez Wydział III (nr rej. 726). Współpracę zakończono 19 IX 1982 r. *z powodu dwulicowości*, 7 VI 1983 r. materiały złożono w archiwum Wydziału „C". Tego samego dnia zarejestrowany przez Wydział III jako figurant SOR „Gniazdo", wyrejestrowany 23 X 1984 r. Zob.: AIPN Kr, 009/9018, Teczka personalna TW „Rawicz"/„Mikołaj Ataman"; AIPN Kr, 303/227, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Krzysztofowi Gąsiorowskiemu; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 47, przyp. 4.

[21] Romana Kahl-Stachniewicz (1943–2018), ekonomistka, działaczka niepodległościowa. W latach 1977–1980 była członkiem ROPCiO. W okresie 1978–1981 zakładała niezależne pismo „Opinia Krakowska", a potem była autorką tekstów i redaktorem. W latach 1978–1989 kolporterka wydawnictw niezależnych (książek, pism, ulotek). Od 1 IX 1979 do 2007 r. należała do KPN. Internowana od 13 XII 1981 do 21 III 1982 r. Od kwietnia 1982 r. była członkiem KAB Obszaru II Kraków. Od września 1984 do grudnia 1991 r. w jej mieszkaniu znajdowała się krakowska ekspozytura Biura Przewodniczącego KPN. Była rozpracowywana przez SB w ramach SOR „Gniazdo", którą Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie prowadził w latach 1977–1984 przeciwko ROPCiO i KPN w Krakowie, a także w ramach SOR „Konspiratorzy", którą Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie prowadził w latach 1982–1990 przeciwko krakowskiej KPN. Zob.: AIPN Kr, 04/58, SOR „Gniazdo"; AIPN Kr, 010/12356, SOR Konspiratorzy, t. 1–2; H. Szczodry, S. Chmura, *Romana Kahl-Stachniewicz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[22] Michał Muzyczka (1937–1989), prawnik, działacz opozycji. Od 1978 r. działał w krakowskich strukturach ROPCiO, członek redakcji pisma „Opinia Krakowska". We wrześniu 1979 r. podpisał

Akt Konfederacji Polski Niepodległej. W lipcu 1980 r. wycofał się z działalności w KPN, podejrzewając Krzysztofa Gąsiorowskiego o współpracę z SB. W latach 1980–1982 rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOR „Powielacz". Zob.: AIPN Kr, 010/9397, t. 1–7, SOR „Powielacz"; E. Pietrzyk, *Michał Muzyczka* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[23] Stanisław Janik-Palczewski (1935–2014), działacz niepodległościowy i opozycyjny. Uczestnik powojennej młodzieżowej konspiracji antykomunistycznej, w okresie 1950–1952 kierował sztabem Związku Walczącej Młodzieży Polskiej, za co został skazany na 7 lat więzienia. Od 1976 r. wydawca i kolporter wydawnictw niezależnych, organizator demonstracji. W 1977 r. inicjator powołania krakowskich struktur ROPCiO, w latach 1978–1979 rzecznik ROPCiO w Krakowie. W okresie 1978–1981 zakładał pismo „Opinia Krakowska", a potem był jego redaktorem. Od 1 IX 1979 do 1989 r. w KPN, członek Rady Politycznej KPN, w okresie 1979–1981 kierował Obszarem II Kraków. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Internowany od 13 XII 1981 do 23 VII 1982 r. Pod koniec lat osiemdziesiątych autor tekstów publikowanych w podziemnym piśmie „Orzeł Biały". W latach 1956–1967 rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SO „Planista", prowadzonej przeciwko byłym członkom ZWMP, w latach 1977–1984 w ramach SOR „Gniazdo", prowadzonej przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie, a także w ramach SOR „Konspiratorzy", prowadzonej w latach 1982–1990 przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie. Zob.: AIPN Kr, 010/9397, t. 1–7, SOR „Powielacz"; AIPN Kr, 04/58, SOR „Gniazdo"; AIPN Kr, 010/12356, t. 1–2, SOR „Konspiratorzy"; H. Szczodry, S. Chmura, *Stanisław Palczewski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[24] Stanisław Tor (1910–1981), żołnierz II Korpusu gen. Władysława Andersa, powrócił do Polski w 1962 r. Od 1977 r. działał w strukturach ROPCiO, był łącznikiem ze środowiskiem KOR. Współpracownik SKS. Twórca niezależnego Instytutu Katyńskiego w Krakowie. Członek redakcji pisma „Opinia Krakowska". Działał w Chrześcijańskiej Wspólnocie Ludzi Pracy. We wrześniu 1979 r. podpisał Akt Konfederacji Polski Niepodległej, następnie członek Rady Politycznej KPN i KAB Obszaru II Kraków. W dniach 26–30 VIII 1980 r. uczestniczył w głodówce solidarnościowej ze strajkującymi na Wybrzeżu, zorganizowanej w kościele pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach. W latach 1976–1977 rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Rolnik", od 1978 do 1981 r. przez Wydział III-1 KWMO w ramach SOS „Reemigrant". Zob. P. Goleń, M. Mielczarski, *Stanisław Tor* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[25] R. Terlecki, *Opozycja demokratyczna w Krakowie w latach 1976–1980* [w:] *Solidarność – Kruszenie muru*…, s. 86; *idem*, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie*…, s. 26; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 137–138, poz. 671; J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*…, s. 236, poz. 39; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=OPINIAbKRAKOWSKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 28.07.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=38&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3628 [odczyt: 28.07.2014]. Krzysztof Bzdyl (ur. 1950), współpracownik SKS w Krakowie, od 1979 r. działacz ROPCiO. 25 VII 1979 r. zakładał Ruch Porozumienia Polskich Socjalistów w Krakowie. Kolporter wydawnictw niezależnych. W latach 1979–1984 członek KPN, działał w kierownictwie Obszaru II Kraków, w okresie 1983–1984 jego kierownik (używał pseudonimu „Jan Godebski"). W ramach KPN organizował poligrafię, był drukarzem i kolporterem. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, wiceprzewodniczący Komitetu Założycielskiego w Dzielnicowym Zespole Ekonomiczno-Administracyjnym Szkół Kraków Śródmieście. Od lipca 1981 r. członek Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania, od listopada tegoż roku w jego władzach krajowych. W dniach 13–15 XII 1981 r. organizator strajku w zajezdni MPK w Łagiewnikach, przewodniczący Komitetu Strajkowego. Internowany od 15 XII 1981 do 3 VIII 1983 r. W latach 1984–2006 na emigracji w Stanach Zjednoczonych. Od 1980 do 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOR „Epsilon", a następnie do 1990 r. przez Wydział III KWMO/WUSW w ramach SOR „Konspiratorzy". Zob.: AIPN Kr, 010/11564, t. 1–3, SOR „Epsilon"; AIPN Kr, 010/12356, t. 1–17, SOR „Konspiratorzy"; D. Nowok, S. Chmura, *Krzysztof Bzdyl* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[26] E. Zając, *Opinia Krakowska* [w:] ES, t. 2, s. 307; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=OPINIAb

KRAKOWSKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 28.07.2014]. Według Henryka Głębockiego, od września 1979 do lutego 1980 r. pismo nie było związane z żadną strukturą niezależną, od numeru 20/21 miało być organem Ruchu Porozumienia Polskich Socjalistów, a dopiero później wydawnictwem KPN. Zob. H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie…*, s. 184.

[27] Marian Gut (1947–2008), geolog. Od sierpnia 1980 r. członek KPN, po wprowadzeniu stanu wojennego kierował Tajnym Tymczasowym KAB (używał pseudonimu „Korczyński"), od lata 1982 r. wchodził w skład CKAB i kierował Okręgiem II Kraków. Na podstawie ustawy o amnestii, 28 X 1983 r. ujawnił w Prokuraturze Wojewódzkiej w Krakowie swoje członkostwo w KPN. 20 VI 1983 r. został zarejestrowany przez Wydział III KWMO w Krakowie jako TW „Rak" (nr rej. 27659), a 28 VII 1988 r. przekazany *na łączność* DUSW Kraków Śródmieście i przerejestrowany jako TW „Skorpion" (nr rej. 34894). Materiały SB zniszczono 24 I 1990 r. Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 1–4, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 303/256, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marianowi Gutowi; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 350, przyp. 1.

[28] Ryszard Bocian (ur. 1939), działacz opozycji. Absolwent Wydziału Prawa UJ, w latach 1972–1982 pracownik naukowo-dydaktyczny Akademii Medycznej w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek prezydium Komitetu Założycielskiego Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. w podziemnych strukturach NSZZ Solidarność AM i PSK. Internowany 29 X – 6 XII 1982 r. W latach 1981–1990 członek KPN, od 1982 r. zastępca kierownika Tajnego Tymczasowego KAB, w okresie 1982–1983 i od 1985 do marca 1989 r. w CKAB, w latach 1986–1988 kierował Obszarem II Kraków. W 1982 r. twórca, wydawca i redaktor pisma „Robotnik Polski w Walce". W latach 1982–1983 i 1985–1988 redaktor naczelny i autor tekstów publikowanych w piśmie „Niepodległość". W okresie 1982–1989 autor tekstów, drukarz, organizator transportu i kolportażu m.in. pism „Krzyk" i „Opinia Krakowska", wydawca „Biuletynu Informacyjnego NSZZ »Solidarność« AM i PSK". W latach 1983–1988 redaktor naczelny kapeenowskiego wydawnictwa Wolność. Od 1983 do 1989 r. organizator biblioteki wydawnictw niezależnych. W sierpniu-wrześniu 1988 r. był doradcą strajkujących i uczestnikiem strajku w KWK Manifest Lipcowy, wydawcą i drukarzem pisma strajkowego „Manifeściak". Wielokrotnie represjonowany (w 1982 r. dwukrotnie zwolniony z pracy, zatrzymywany przez SB, skazywany przez kolegia do spraw wykroczeń za udział w demonstracjach). W maju-czerwcu 1989 r. organizował wiece przedwyborcze KPN w Krakowie, a w lipcu tegoż roku pikietę kapeenowską w Warszawie przeciwko kandydaturze Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta. Po 1990 r. był m.in. radnym Krakowa (z listy KPN w latach 1990–1994, z listy Samorządny Kraków w latach 1994–1998), przewodniczącym podkomisji nadzwyczajnej do spraw usunięcia reliktów komunizmu, wiceprzewodniczącym Rady Miasta (1990–1992). W okresie 1990–1991 kierował Frakcją Demokratyczną KPN, w latach 1991–1992 w Koalicji Republikańskiej, członek jej władz krajowych. W 1999 r. twórca Związku Konfederatów Polski Niepodległej 1979–1989, do 2007 r. jego prezes, od 2010 r. prezes zarządu Oddziału Małopolskiego. W latach 1999–2005 Miejski i Powiatowy Rzecznik Konsumentów w Krakowie i Powiecie Krakowskim. Od 8 VI 1983 do 24 V 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Konspiratorzy". Zob. P. Terlecki, S. Chmura, *Ryszard Bocian* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[29] Maria Grcar (ur. 1934), doktor psychologii. Od 1967 do 1984 r. pracownik Instytutu Ekspertyz Sądowych. W latach 1986–1991 była członkiem KPN, wchodziła w skład KAB Obszaru II Kraków, w ramach którego odpowiadała za dział informacji. Była redaktorem, wydawcą i autorką tekstów publikowanych w piśmie „Opinia Krakowska". W latach 1983–1986 zorganizowała kanał przerzutowy polskich wydawnictw drugoobiegowych na Zachód i literatury emigracyjnej do Polski. Od 1982 do 1990 r. rozpracowywana przez Wydział III/OKPP KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Konspiratorzy". Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 6–7, 16, SOR „Konspiratorzy"; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 171, przyp. 1.

[30] Andrzej Izdebski (1925–2008), inżynier, żołnierz AK, działacz opozycji. W latach 1976–1981 współpracownik KOR i KSS „KOR". Od 1977 r. uczestnik niezależnego ruchu wydawniczego, drukarz, kolporter, redaktor i wydawca pisma „Opinia Krakowska". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Od 1981 r. w KPN, w 1982 r. w CKAB, od czerwca 1984 do 1989 r. w KAB Obszaru II Kraków, od lutego 1988 do marca 1989 r. jego szef. Autor artykułów publikowanych w pismach podziemnych,

m.in. w „Zomorządności". Od 15 I 1985 do 21 IX 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Fantasta", od września 1986 do 24 V 1990 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Konspiratorzy", a od stycznia 1988 do grudnia 1989 r. przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Pacyfiści". Zob. E. Zając, M. Komaniecka, *Andrzej Izdebski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[31] Andrzej Kostrzewski (ur. 1927), żołnierz AK, historyk. W kwietniu 1979 r. zakładał niezależny Instytut Katyński w Polsce. Za pośrednictwem Adama Macedońskiego publikował artykuły w „Opinii Krakowskiej" (pod pseudonimem „Festucus"). Opracowywany przez SB jako kandydat na tajnego współpracownika i zarejestrowany 14 VI 1982 r. przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie (nr rej. 26299). 22 I 1987 r. zrezygnowano z dalszego opracowania, ponieważ SB uznała, że opracowywany *nie posiada możliwości operacyjnych*. Po 1989 r. działacz Stowarzyszenia Społeczno-Kombatanckiego Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość". Zob.: *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 94, przyp. 1; A. Kostrzewski, *Lewandowski*, „ZHW" 1994, nr 5, s. 117; W. Trojan, *Portret z aniołem stróżem*, „Dziennik Polski", 3–4 VI 2000.

[32] Andrzej Zagórski (1926–2007), od 1943 r. działał w konspiracji antyniemieckiej. Absolwent Akademii Handlowej w Krakowie. Przez wiele lat był dyrektorem administracyjnym Zjednoczonych Zespołów Gospodarczych Stowarzyszenia Pax w Krakowie, a po wprowadzeniu stanu wojennego złożył rezygnację z pełnionej funkcji i przeszedł na emeryturę. Od początku lat sześćdziesiątych gromadził dokumenty i relacje dotyczące wojennej i powojennej konspiracji niepodległościowej w Małopolsce (1939–1956). Założyciel i pierwszy redaktor periodyku „Zeszyty Historyczne WiN-u", wydawanego od 1992 r. przez Zarząd Główny odrodzonego Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość". Odznaczony Krzyżem Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość" (1988), laureat przyznawanej przez IPN nagrody Kustosz Pamięci Narodowej (2002). Zob. T. Gąsiorowski, J. Kurtyka, *Andrzej Zagórski (1926–2007)*, „ZHW" 2007, nr 26–27, s. 5–37.

[33] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 90; E. Zając, *Opinia Krakowska* [w:] ES, t. 2, s. 307; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=OPINIAbKRAKOWSKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 28.07.2014].

[34] Bogdan Długogórski (ur. 1961), uczeń IV klasy I LO w Krakowie, następnie student AGH. Członek Porozumienia Młodych „Niepodległość i Demokracja". Po wprowadzeniu stanu wojennego działał w tajnych strukturach KPN Obszaru II Kraków (używał pseudonimu „Zbigniew"), gdzie zajmował się m.in. poligrafią, drukując pismo „Opinia Krakowska". Rozpracowywany przez SB w ramach SOR „Dama". Pod koniec 1982 r. wyemigrował do Kanady. Zob.: AIPN Kr, 010/12116, Materiały wyłączone z SOR „Dama"; AIPN Kr, 010/12356, t. 1–2, SOR „Konspiratorzy"; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 57, przyp. 8.

[35] Radosław Huget (ur. 1960), działacz opozycji. Od 1979 r. w KPN, drukarz i kolporter kapeenowskich ulotek i pism, m.in. „Opinii Krakowskiej". Od 1981 r. członek NZS oraz krakowskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Został aresztowany 28 IX 1981 r. i po tygodniu oskarżony przez Prokuraturę Rejonową dla Krakowa Śródmieścia o kolportaż w dniu 13 VII 1981 r. ulotek. Tego samego dnia, 5 października, zwolniony w wyniku protestu ZR Małopolska, wobec groźby strajku w MPK i poręczenia prorektora UJ prof. Jana Błońskiego (22 I 1982 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie zawiesił postępowanie, a 4 I 1983 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa Śródmieścia umorzył sprawę). Internowany od 13 XII 1981 do 4 XII 1982 r. Założyciel (7 XI 1984 r.) i działacz Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. W lutym 1985 r. pomysłodawca, organizator i uczestnik głodówki rotacyjnej w kościele pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bieżanowie. Pomysłodawca i twórca WiP (kwiecień 1985 r.). Po 1990 r. m.in. prowadził własną działalność gospodarczą, a w 2000 r. wyjechał do Londynu. Od 25 VII 1980 do 24 V 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III/III-1/OKPP KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Dama"/„Konspiratorzy"/„Fantasta". Zob. P. Goleń, *Radosław Huget* [w:] ES, t. 2, s. 142.

[36] J. Szarek, *Czarne juwenalia…*, s. 119. Michał Siciński (ur. 1948), doktor filozofii, pracownik naukowy AGH. Inicjator powołania grupy SKS w AGH, później działacz NSZZ Solidarność AGH. Od 9 XII 1977 do 6 III 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach

SOR „Filozof". Zob.: *ibidem*, s. 119–121; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990. Wybór dokumentów*, t. 1: *1980–1981*, s. 412, przyp. 1.

[37] Danuta Skóra z d. Sotwin (ur. 1957), polonistka, działaczka opozycji. Była członkiem SKS. W latach 1977–1981 kolporterka niezależnych wydawnictw, m.in. „Komunikatu" KSS „KOR", „Sygnału", dokumentów ROPCiO, publikacji wydawnictwa KOS, ulotek. Od 1981 r. zatrudniona w Wydawnictwie KOS. W latach 1980–1981 należała do NZS UJ. Od 1981 do 1990 r. była nauczycielką w szkole podstawowej nr 123 w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. działaczka duszpasterstwa nauczycieli przy parafii pw. św. Bartłomieja Apostoła w Mogile (cystersi). Od 1982 r. kolporterka wydawnictw podziemnych, m.in. „Elbudowca", „Hutnika" i „Tygodnika Mazowsze", a także książek Oficyny Literackiej w Krakowie. W tym samym roku uczestniczyła w spotkaniu podziemnych struktur Solidarności nauczycielskiej w Lublinie. W 1988 r. organizowała Społeczne Towarzystwo Oświatowe w Krakowie. Po 1990 r. była m.in. zastępcą redaktora naczelnego Polskiego Radia w Krakowie (1990–1993), dyrektorem w Społecznym Instytucie Wydawniczym Znak (od 1994 r.), a także członkiem zarządu wydawnictwa (1997), wiceprezesem Rady Polskiej Izby Książki w Warszawie (2003–2006). W okresie 1977–1978 rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Autograf", od 1978 do 1982 r. w ramach SOS „Beta", a w 1987 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Filolog". Zob. A. Zechenter, S. Chmura, *Danuta Skóra (z d. Sotwin)* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[38] Grzegorz Małkiewicz (ur. 1956), doktor filozofii, działacz opozycji. Redaktor niezależnego pisma studenckiego „Indeks". Rzecznik SKS, założyciel NZS. Od 20 VI 1977 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Maj", a od 5 X 1977 do 4 IX 1982 r. w ramach SOR „Kornik". Zob. AIPN Kr, 010/12072, Materiały dotyczące Grzegorza Małkiewicza.

[39] Jerzy Pawełczyk (ur. 1957), student filologii polskiej na UJ, współpracownik krakowskiego SKS. Zob. *Kryptonim „Wasale"…*, s. 347, przyp. 11.

[40] Jan Polkowski (ur. 1953), poeta, pisarz, wydawca, działacz opozycji. Członek krakowskiego SKS. W 1978 r. redaktor niezależnego pisma „Sygnał", w latach 1978–1980 redaktor Krakowskiej Oficyny Studentów. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, współpracownik Sekcji Informacji MKZ Małopolska, a także pisma „Goniec Małopolski", następnie etatowy pracownik Sekcji Programowej ZR Małopolska. W 1981 r. twórca, kierownik i redaktor wydawnictwa ABC. Internowany od 13 XII 1981 do 7 VII 1982 r. W latach 1983–1990 wydawca i redaktor naczelny pisma „Arka". W 1989 r. był redaktorem naczelnym dwutygodnika „Świat". Po 1990 r. był m.in. prezesem zarządu spółki Arka Press (1990–1996), twórcą i redaktorem naczelnym „Czasu Krakowskiego". Od 7 VII 1977 do 19 I 1978 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO Kraków w ramach SOS „Autograf", od 24 IV 1978 do 8 XII 1982 r. w ramach SOR „Gama I", od 11 X 1978 do 7 X 1981 r. w ramach SOR „Apostoł", od 14 XII 1981 do 30 V 1983 r. przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOS „Polonista", od 15 VII 1983 do 13 II 1985 r. ponownie przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach tej samej sprawy, od 4 XII 1987 do 31 XII 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Arka". Zob. S. Chmura, *Jan Polkowski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[41] R. Terlecki, *Opozycja demokratyczna w Krakowie…*, s. 86; *idem*, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie…*, s. 27; W. W. Wiśniewski, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie...*, s. 162; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 208, poz. 1072; J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 244, poz. 69; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SYGNAl&NU=02&DD=2 [odczyt: 28.07.2014].

[42] R. Terlecki, *Opozycja demokratyczna w Krakowie…*, s. 86; *idem*, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie…*, s. 27; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SYGNAl&NU=02&DD=2 [odczyt: 28.07.2014].

[43] Robert Kaczmarek (ur. 1947), profesor fizyki, działacz opozycji. W latach 1975–1983 asystent, następnie starszy asystent na Wydziale Elektrycznym AGH. Współpracownik KOR i KSS „KOR". Twórca krakowskiego SKS. W latach 1979–1980 założył niezależną oficynę wydawniczą Prywatna Inicjatywa Krakowska, a potem był jej redaktorem. Redaktor podziemnego pisma „Merkuryusz Krakowski

i Światowy". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego w AGH, przewodniczący Uczelnianej Komisji Zakładowej, od grudnia 1980 r. w MKZ Małopolska, gdzie kierował Sekcją Informacji. W latach 1980–1981 kierownik regionalnej sieci kolportażu pism i dokumentów związkowych, tzw. sieci ABC. Redaktor „Gońca Małopolskiego" i „Komunikatu Sekcji Informacji Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« w AGH", a w 1981 r. „Aktualności". W 1980 r. inicjator powołania Ogólnopolskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki, koordynator i przewodniczący Krakowskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki Solidarność (1980–1981), redaktor wydawanego przez nią pisma „Nauka". 13 XII 1981 r. internowany, do 21 I 1982 r. hospitalizowany w szpitalu więziennym w Krakowie. Zwolniony na operację pod nadzorem w klinice, w marcu 1982 r. uciekł i ukrywał się do czasu wyjazdu do Francji w 1983 r. W okresie 1982–1983 był organizatorem, a następnie przewodniczącym Międzydzielnicowego Komitetu Strajkowego Grzegórzek, Krowodrzy, Podgórza i Śródmieścia, który w grudniu 1982 r. przekształcił się w MKS Kraków. W latach 1982–1983 wydawca i redaktor podziemnej „Kroniki Małopolskiej", następnie w redakcjach pism „13 grudnia" i „Raporty Wojenne". Od maja 1983 r. formalnie przebywał na leczeniu we Francji. Będąc na emigracji, od 1983 do 1989 r. działał na rzecz współpracy francuskich związków zawodowych energetyków z opozycją w Małopolsce, organizator pomocy dla podziemnych struktur małopolskiej Solidarności. W 1985 r. ukończył École supérieure d'électricité w Gif-sur-Yvette, w 1989 r. obronił doktorat na Université Pierre et Marie Curie w Paryżu, a w 2000 r. zrobił tam habilitację. W latach 1979–1989 rozpracowywany przez Wydział III/III-1 KWMO w Krakowie, a później przez Wydział XI Departamentu I MSW w Warszawie w ramach SOR „Asystent". Zob.: AIPN, 0222/1700/CD, t. 1–2, SOR „Asystent"; AIPN Kr, 309/495, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Roberta Kaczmarka; S. Chmura, *Robert Kaczmarek* [w:] ES, t. 1, s. 180.

[44] R. Terlecki, *Opozycja demokratyczna w Krakowie*…, s. 88; *idem*, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie*…, s. 27; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MERKURIUSZ&NU=05&DD=1 [odczyt: 28.07.2014].

[45] R. Kaczmarek, O „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym" (MKiŚ), mps, s. 1.

[46] Mirosław Dzielski (1941–1989), doktor fizyki, działacz opozycji. W latach 1979–1980 autor tekstów publikowanych w „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym". W 1981 r. doradca KRH w HiL, pracownik Sekcji Informacji MKZ Małopolska, redaktor „Gońca Małopolskiego", od lipca rzecznik prasowy ZR Małopolska. Po 13 XII 1981 r. ukrywał się. Od marca 1982 r. współpracownik podziemnego pisma „13 grudnia", następnie jego redaktor naczelny. Od września 1988 r. wiceprezes Klubu Myśli Politycznej Dziekania. W 1987 r. twórca i prezes Krakowskiego Towarzystwa Przemysłowego. W latach 1979–1989 rozpracowywany przez Wydział III/III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Rzecznicy". Zob.: AIPN Kr, 010/12333, Materiały dotyczące Mirosława Dzielskiego; AIPN Kr, 0101/479 (mf), SOR „Rzecznicy"; E. Zając, *Mirosław Dzielski* [w:] ES, t. 1, s. 103–104.

[47] Jan Andrzej Kłoczowski (ur. 1937), profesor filozofii, teolog, dominikanin. W latach 1961–1963 pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Historii Sztuki KUL. Od 1970 do 1986 r. duszpasterz akademicki krakowskiej Beczki, działającej przy kościele pw. Świętej Trójcy (dominikanów). W okresie 1978–1986 organizował Studium Wiedzy Chrześcijańskiej przy krakowskich duszpasterstwach akademickich. Od 1982 r. wykładowca PAT w Krakowie. Internowany 17–21 XII 1981 r. W latach 1981–1984 organizator i kierownik Biura Pomocy dla Rodzin Internowanych. Po 1990 r. był m.in. kierownikiem Katedry Filozofii Religii na Wydziale Filozoficznym PAT (1990–2013), rektorem Kolegium Filozoficzno-Teologicznego dominikanów w Krakowie (1990–1998), regensem Polskiej Prowincji Dominikanów (1990–2002), członkiem Komisji Filozofii i Teologii Komitetu Badań Naukowych (1992–1998). W latach 1992–1996 członek redakcji miesięcznika „Znak", 1992–2001 w radzie redakcyjnej „Przeglądu Filozoficznego. Nowa Seria", 1997–2006 redaktor naczelny czasopisma „Logos i ethos". Zob. E. Zając, E. Pietrzyk, *Jan Andrzej Kłoczowski OP* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[48] Jan Środoń (ur. 1947), profesor nauk o ziemi, działacz opozycji. Współpracownik KOR, KSS „KOR" i krakowskiego SKS. W latach 1976–1980 organizował kolportaż wydawnictw niezależnych i udostępniał mieszkanie na działalność KSS „KOR" i SKS. W okresie 1979–1980 autor tekstów w „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym" (pisał pod pseudonimem „Borowik"). Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek KZ w PAN w Krakowie, kierownik jej Sekcji Informacji. W latach

1980–1981 twórca i redaktor naczelny pisma „Głos PAN-u", ponadto autor tekstów, organizator pracy wydawniczej, dostaw sprzętu i materiałów drukarskich. W 1981 r. wydawca „Zeszytów Sieci". Od 13 XII 1981 r. ukrywał się. Redaktor codziennego biuletynu „Informacja KS w PAN". Współpracownik RKW Małopolska. Organizator kolportażu w strukturze ponadzakładowej. W latach 1982–1983 oraz od 1986 r. autor tekstów publikowanych w „Biuletynie Małopolskim", „Hutniku" i „Kronice Małopolskiej". 23 XI 1982 r. zatrzymany pod zarzutem kontynuowania działalności związkowej. Śledztwo umorzono z braku dowodów. Został zwolniony 29 XII 1982 r. W okresie 1983–1985, podczas pobytu w Stanach Zjednoczonych, kontaktował się z Janem Nowakiem-Jeziorańskim oraz z International Literary Center, zabiegając o pomoc dla wydawnictw podziemnych w Polsce. W latach 1986–1991 i 1996–1999 redaktor amerykańskiego periodyku „Clays and Clay Minerals". Od 18 VII 1978 do 27 V 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Bazalt". Zob. A. Kawalec, C. Kuta, *Jan Środoń* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[49] Janina Agnieszka Gramatyka-Łuczkiewicz (ur. 1949), polonistka, działaczka opozycji. W latach 1977–1978 korektorka w „Gazecie Krakowskiej". Od 1978 r. współpracowała z Robertem Kaczmarkiem przy redagowaniu i druku „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego", a także przy powielaniu śpiewników z pieśniami historycznymi i patriotycznymi wydawanych przez Prywatną Inicjatywę Krakowską. Autorka artykułów w niezależnym piśmie „Goniec Małopolski". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, w okresie 1980–1981 pracowała w ZR Małopolska. Korektorka, następnie na stanowisku redaktora w Drukarni Związkowej. Po 13 XII 1981 r. była bez pracy. Zaangażowała się w działalność podziemną, od stycznia 1982 r. wraz z Grzegorzem Kajetanem Łuczkiewiczem wydawała i kolportowała pismo „13 grudnia". Rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOS „Nieznana"/„Siostra". Zob. C. Kuta, *Janina Agnieszka Gramatyka-Łuczkiewicz* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[50] Magdalena Gramatyka (ur. 1946), absolwentka pedagogiki na UJ. Pracowała jako wychowawca w państwowym domu dziecka nr 4 w Krakowie, następnie w świetlicy szkoły podstawowej nr 13 i jako instruktorka resocjalizacji w młodzieżowym domu kultury na Kazimierzu. Zob. AIPN Kr 37/308404, Akta paszportowe Magdaleny Gramatyki.

[51] Piotr Jasiński (ur. 1948), informatyk. W latach 1979–1980 autor tekstów w „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym". W stanie wojennym z ramienia MKS Kraków organizował struktury podziemia na Podhalu, a także kolportował prasę i ulotki. Od 29 XII 1981 do 30 VI 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Nowym Sączu w ramach KE „Taternik". Zob. D. Suchorowska-Śliwińska, *Dziennik z lat 1981–1985, czyli z zakonspirowanych zapisków solidarnościówki*, oprac. B. Niemiec, D. Stec-Fus, red. nauk. C. Kuta, Kraków 2011, s. 458–459 (biogram Piotra Jasińskiego autorstwa Doroty Stec-Fus).

[52] Grzegorz Kajetan Łuczkiewicz (ur. 1955), tłumacz, działacz opozycji. Współpracował z Robertem Kaczmarkiem przy przygotowaniu i druku „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego". Od stycznia 1982 r. wydawał i kolportował podziemne pismo „13 grudnia". Twórca Krakowskiego Towarzystwa Przemysłowego, redaktor jego organu prasowego, pisma „Kapitalista Powszechny". Zob. *ibidem*, s. 478 (biogram Grzegorza Kajetana Łuczkiewicza jego autorstwa).

[53] Magdalena (Lena) Migała-Kaczmarek (ur. 1945), działaczka opozycji. Współpracowniczka KOR, KSS „KOR" i krakowskiego SKS. W latach 1978–1980 współpracowała z Prywatną Inicjatywą Krakowską, uczestniczyła w przygotowaniu i druku „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego", ponadto w kolportażu i zbieraniu informacji. W 1981 r. została pracownikiem Ośrodka Badań Społecznych w ZR Małopolska. W latach 1982–1983 ukrywała się. Pracowała w MKS Kraków, przygotowywała „Kronikę Małopolską". Od 1985 do 1988 działała w Komitecie Koordynacyjnym Solidarności w Paryżu, a w okresie 1987–1989 w paryskim Komitecie Solidarności. Zob. *ibidem*, s. 490–491 (biogram Leny Migały-Kaczmarek autorstwa Roberta Kaczmarka).

[54] Małgorzata Semkowicz (ur. 1946), architekt. Od 1979 r. współpracowała z Robertem Kaczmarkiem przy wydawaniu „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego" (autorka winiety). Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była członkiem Komitetu Założycielskiego, a następnie KZ w Biurze Projektów Kolejowych w Krakowie. Od 1981 r. kolporterka pism „Mała Polska" i „13 grudnia", później też „Myśli Nieinternowanych" i „Krecika". W latach 1982–1986 wchodziła w skład redakcji „Myśli

Nieinternowanych", autorka projektów graficznych, ilustracji, rysunków i okładek pism „Myśli Nieinternowane" i „Krecik", a także książek, broszur, kalendarzy, wydawnictw okolicznościowych i znaczków pocztowych wydawanych przez Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej. Zob. E. Pietrzyk-Dąbrowska, *Małgorzata Semkowicz* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[55] Jerzy Sidor (ur. 1947), technik elektronik. Pracował w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Telpod. W 1981 r. referent do spraw informacji w MKZ Małopolska. Zob. AIPN Kr, 37/208959, Akta paszportowe Jerzego Sidora.

[56] Danuta Suchorowska-Śliwińska (1930–2011), skrzypaczka, pisarka, działaczka opozycji. W latach 1979–1980 autorka artykułów w niezależnych pismach „Merkuryusz Krakowski i Światowy" i „Krzyż Nowohucki", kolporterka wydawnictw niezależnych (1979–1981). Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizowała Komitet Założycielski w Filharmonii Krakowskiej i była jego wiceprzewodniczącą, następnie wiceprzewodniczącą KZ. W 1981 r. autorka tekstów publikowanych w niezależnym piśmie „Goniec Małopolski". Po 13 XII 1981 r. próbowała kontynuować działalność związkową w Filharmonii i Polskim Wydawnictwie Muzycznym w Krakowie. 15 XII 1981 r. została aresztowana, internowana w dniach 17–24 grudnia. W latach 1982–1989 organizatorka i działaczka podziemnych struktur w Krakowie (używała pseudonimu „Zosia"). 29 XII 1982 r. została członkiem MKS Kraków, zaangażowana w prace jego Sekretariatu, była odpowiedzialna za dzielnicę Grzegórzki. W latach 1982–1989 była członkiem redakcji i autorką tekstów w podziemnym piśmie „Kronika Małopolska", organizowała działalność wydawniczą i sieć łączników pozyskujących materiały i informacje z zakładów pracy. W okresie 1983–1984 była członkiem redakcji pisma „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki". Autorka kilku książek, m.in. *Wielka edukacja* (1983, wydana przez Podziemny Informator Katowicki), *Gurgacz: Popiełuszko lat stalinowskich i wspólnicy jego losów* (1987, wydana przez Bibliotekę Obserwatora Wojennego), *Postawcie mi krzyż brzozowy – prawda o ks. Gurgaczu* (1999). Od 18 XII 1982 do 22 III 1985 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Muza", od 19 VII 1986 do 1987 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Skrzypaczka". Zob. *Danuta Suchorowska-Śliwińska*, oprac. C. Kuta, „ZHW" 2012, nr 35, s. 267–276.

[57] Janusz Korwin-Mikke (ur. 1942), publicysta, polityk. W latach 1978–1989 twórca i kierownik niezależnego wydawnictwa Officyna Liberałów. W 1981 r. doradca NSZZ Solidarność Rzemiosła Indywidualnego, twórca Narodowej Federacji na rzecz Wolnej Gospodarki. Internowany 9 IV – 13 VII 1982 r. W 1984 r. zakładał Partię Liberałów Prawica. W latach 1986–1989 autor tekstów i redaktor naczelny podziemnego pisma konserwatywno-liberalnego „Stańczyk". W 1987 r. założył Ruch Polityki Realnej (od 1989 r. Unia Polityki Realnej). Po 1990 r. był m.in. prezesem UPR (1990–1997 i 1999–2002), redaktorem naczelnym tygodnika „Najwyższy czas!" (1990–2002), posłem na Sejm (1991–1993), eurodeputowanym (2014–2018), twórcą i prezesem partii Wolność (2015). Autor broszur i programów liberalnych oraz książek wydawanych w podziemiu, a także artykułów i felietonów publikowanych m.in. w „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym". Zob. K. Biernacki, *Janusz Korwin-Mikke*, http://www.encysol.pl/wiki/Janusz_Korwin-Mikke [odczyt: 13.10.2016].

[58] Henryk Woźniakowski (ur. 1949), wydawca, publicysta, tłumacz, działacz społeczny i polityczny. W latach 1973–1976 pracował w Wydawnictwie Literackim w Krakowie. Od 1976 do 1989 r. redaktor, a następnie zastępca redaktora naczelnego miesięcznika „Znak". Twórca Krakowskiego Towarzystwa Przemysłowego (1986). W okresie 1989–1990 w Urzędzie Rady Ministrów był kolejno dyrektorem biura prasowego rządu, zastępcą rzecznika rządu, doradcą premiera Tadeusza Mazowieckiego. Po 1990 r. był m.in. prezesem Zarządu Społecznego Instytutu Wydawniczego Znak (od 1991 r.), członkiem Rady Nadzorczej Radia Kraków (1993–1994), a od 1995 r. jej przewodniczącym, członkiem Rady Programowej Polskiej Agencji Informacyjnej w Warszawie (od 1998 r.). Zob. W. Tyrański, *Kto jest kim w Krakowie…*, s. 382–383.

[59] R. Kaczmarek, O „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym"…, mps, s. 1; K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce…*, s. 93–94; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 1/2008, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Małgorzatą Semkowicz, Lechem Kołodziejczykiem i Władysławem Krzekiem-Lubowieckim.

[60] „Merkurysz Krakowski i Światowy" 1979, nr 3, s. 3–4.

[61] *Ibidem*, nr 5, s. 1; R. Terlecki, *Opozycja demokratyczna w Krakowie…*, s. 88; *idem*, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie…*, s. 27; K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce…*, s. 94.

[62] R. Kaczmarek, O „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym"…, mps; E. Zając, *Merkuryusz Krakowski i Światowy* [w:] ES, t. 1, s. 274; R. Terlecki, *Opozycja demokratyczna w Krakowie…*, s. 88; *idem*, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie…*, s. 27; W. W. Wiśniewski, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie...*, s. 164–165; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MERKURIUSZ&NU=05&DD=1 [odczyt: 28.07.2014].

[63] Dla zmylenia SB jako miejsce wydania podawano Warszawę.

[64] Adam Macedoński (ur. 1931), artysta plastyk, poeta, działacz opozycji. W latach 1969–1979 założyciel i animator Studia Folk Songu (następnie Międzynarodowe Studio Folk Songu) przy Muzeum Etnograficznym w Krakowie. Współpracownik KOR i KSS „KOR", zbierał informacje o represjonowanych oraz podpisy pod protestami przeciwko aresztowaniu działaczy KOR, kolporter „Robotnika" i „Biuletynu Informacyjnego". Od 1977 r. działał w ROPCiO, współpracownik redakcji podziemnego pisma „Opinia Krakowska" (autor strony tytułowej). W marcu 1978 r. inicjator i założyciel niezależnego Instytutu Katyńskiego w Polsce, redaktor podziemnego pisma „Biuletyn Katyński", wydawca materiałów o zbrodni katyńskiej. W latach 1979–1984 założyciel i działacz Chrześcijańskiej Wspólnoty Ludzi Pracy. W latach 1979–1982/1983 pomysłodawca, wydawca i redaktor pisma „Krzyż Nowohucki". We wrześniu 1979 r. sygnatariusz deklaracji założycielskiej KPN. W dniach 26–30 VIII 1980 r. uczestniczył w głodówce solidarnościowej ze strajkującymi na Wybrzeżu, zorganizowanej w kościele pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach. Od grudnia 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego przy Związku Polskich Artystów Plastyków w Krakowie, następnie członek prezydium KZ przy Kole Architektów Wnętrz ZPAP. Autor projektów okładek niezależnych pism, kolporter wydawnictw drugoobiegowych. Od 1981 r. działacz krakowskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Internowany od 13 XII 1981 do 13 VII 1982 r. W 1984 r. inicjator powołania Rodzin Katyńskich w Krakowie, w listopadzie tegoż roku twórca i działacz krakowskiej Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. Laureat przyznawanej przez IPN nagrody Kustosz Pamięci Narodowej (2011). W latach 1969–1971 rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Artysta", od 1971 do 1984 r. przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach KE/SOR „Artysta", od 1985 do 1987 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Fantasta". Od stycznia 1968 r., prawdopodobnie przez kilka miesięcy, traktowany przez SB jako kontakt operacyjny o pseudonimie „Adam". W piśmie z 9 V 1968 r., skierowanym przez naczelnika Wydziału III KWMO w Krakowie ppłk. Jana Gibskiego do naczelnika Wydziału Departamentu I MSW, informowano: *Z Adamem Macedońskim nawiązano kontakt operacyjny dla rozeznania wrogich ośrodków kulturalnych na Zachodzie i osób współpracujących z tymi ośrodkami. Naszym zdaniem jednak wyżej wymieniony nie posiada odpowiednich predyspozycji do wykonywania poważniejszych zadań operacyjnych, tym bardziej po linii Departamentu I. Do powyższego stwierdzenia upoważnia nas fakt, iż wyżej wymieniony z natury jest człowiekiem niepoważnym i, jak sam stwierdza, „nie potrafi utrzymać języka za zębami", przy czym robi to podświadomie. Być może dłuższy kontakt z nami i wykonanie przez niego kilku nieskomplikowanych zadań spowoduje wyrugowanie u niego tej ujemnej cechy. Na razie jednak nie uważamy za stosowne powierzanie mu poważniejszych zadań operacyjnych* (AIPN Kr, 04/2, t. 3, SOR „Artysta", Pismo Naczelnika Wydziału III KWMO w Krakowie ppłk. Jana Gibskiego do Naczelnika Wydziału Departamentu I MSW, Kraków, 9 V 1968 r., k. 15). W innym dokumencie dodano: *Na TW wyżej wymieniony nie nadaje się ze względu na wiele skrupułów i wewnętrznych oporów oraz niektóre cechy charakteru, jednakże można go wykorzystać jako KO* [kontakt operacyjny], *wciągając systematycznie do bliższej i konkretnej współpracy* (*ibidem*, Notatka służbowa z rozmowy przeprowadzonej z Adamem Macedońskim, Kraków, 31 I 1968 r., k. 20). W zasobach archiwalnych nie zachowały się żadne materiały wskazujące na to, że do takiej *bliższej współpracy* doszło. Szerzej zob.: *ibidem*, t. 1–3; S. Chmura, *Adam Macedoński* [w:] ES, t. 1, s. 261–262; *Zapamiętane. Z Adamem Macedońskim rozmawia Anna Zechenter*, Kraków 2011.

[65] G. Waligóra, *Biuletyn Katyński* [w:] ES, t. 1, s. 48.

[66] J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 229–230, poz. 10, 14; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 54, poz. 169; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=12&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS [odczyt: 28.07.2014].

[67] Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy – założona przez Jana L. Franczyka, Franciszka Graczyka, Adama Macedońskiego i Wojciecha Sukiennika 28 IV 1979 r., w dziewiętnastą rocznicę obrony krzyża w Nowej Hucie. Jej celem miało być pogłębianie życia duchownego i religijnego, upowszechnianie chrześcijańskich ideałów oraz rozwijanie życia społecznego i kulturalnego ludzi pracy, zabieganie o podział dóbr duchowych, kulturalnych i materialnych zgodnie ze wskazaniami chrześcijańskiej nauki społecznej, walka o uznanie i szacunek dla tysiącletniej tradycji chrześcijaństwa w Polsce, obrona i upowszechnianie praw człowieka. 16 X 1979 r. działacze ChWLP wystosowali do przewodniczącego Rady Państwa PRL list otwarty w sprawie udostępnienia Kościołowi katolickiemu w Polsce środków masowego przekazu. 2 III 1980 r. wydali oświadczenie w sprawie bojkotu wyborów do Sejmu PRL, ponadto domagali się zmiany prawa i ordynacji wyborczej. 27 IV 1980 r., w dwudziestą rocznicę walki o krzyż nowohucki, po mszy w kościele pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach, ChWLP zorganizowała manifestację, która została zaatakowana przez funkcjonariuszy SB i MO. Według organizatorów, w demonstracji uczestniczyło około dwóch tysięcy osób, wśród których byli członkowie i sympatycy SKS, KPN i Instytutu Katyńskiego. W dniach 26–30 VIII 1980 r., popierając strajkujących robotników, ChWLP zorganizowała w kościele w Bieńczycach głodówkę, w której udział wzięli Jan L. Franczyk, Zygmunt Łenyk, Adam Macedoński, Mieczysław Majdzik i Stanisław Tor. Wspólnota zakończyła działalność 13 XII 1981 r., po internowaniu Franczyka, Macedońskiego, Sukiennika i Majdzika. Od 2 V 1980 r. Wydział III/III-1 KWMO w Krakowie prowadził przeciwko działaczom ChWLP SOS „Hutnik", następnie przejął ją DUSW w Nowej Hucie i kontynuował przeciwko Franczykowi do kwietnia 1987 r. Zob.: G. Waligóra, E. Zając, *Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy* [w:] ES, t. 2, s. 67; J. Szarek, *Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy (1979–1980) i jej założyciele w dokumentach Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Nowa Huta – miasto walki i pracy*, red. R. Terlecki, M. Lasota, J. Szarek, Kraków 2002, s. 73–82.

[68] Jan Leszek Franczyk (ur. 1956), psycholog, dziennikarz, działacz opozycji. W latach 1977–1980 członek krakowskiego SKS. Od 1977 do 1989 r. kolporter wydawnictw niezależnych i podziemnych. W 1979 r. założył Chrześcijańską Wspólnotę Ludzi Pracy. W okresie 1979–1981 organizował Wydawnictwo Krzyża Nowohuckiego. W 1979 r. twórca i redaktor naczelny miesięcznika „Krzyż Nowohucki". W dniach 26–30 VIII 1980 r. uczestniczył w głodówce solidarnościowej ze strajkującymi na Wybrzeżu, zorganizowanej w kościele pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach. Od września 1980 r. w NSZZ Solidarność, w latach 1980–1981 pracownik Sekcji Informacji MKZ Kraków i ZR Małopolska, redaktor „Gońca Małopolskiego". Internowany od 13 XII 1981 do 7 VII 1982 r. W latach 1984–1988 działał w ramach Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego im. kard. Stefana Wyszyńskiego przy parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach, gdzie pełnił funkcję rektora i wykładowcy. Od 1985 r. pracownik Zakładu Psychologii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie (do 1992 r.). Po 1990 r. był m.in. kierownikiem działu religijnego dziennika „Czas Krakowski" (1990–1993), redaktorem naczelnym „Głosu – Tygodnika Nowohuckiego" (od 1991 r.), radnym krakowskim (1994–2010), członkiem Stronnictwa Konserwatywno-Ludowego (1997–2003, zasiadał we władzach wojewódzkich i prezydium SKL), wykładowcą w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum (od 2004 r.) i w Akademii Pedagogicznej / Uniwersytecie Pedagogicznym (od 2006 r.). W latach 1977–1978 kontrolowany operacyjnie przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Kant", od 1976 do 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-A/V KWMO w Krakowie w ramach SOS/SOR „Naprawiacz", a od 1980 do 1987 r. przez Wydział III KWMO w Krakowie / Pion III DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Hutnik". Zob. M. Terlecka, S. Chmura, *Jan Leszek Franczyk* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[69] Franciszek Grabczyk (1936–2004), działacz opozycji. Od 1976 r. współpracował z KOR, kolporter wydawnictw korowskich. 18 IX 1977 r. podpisał Deklarację Ruchu Demokratycznego. Od 1978 r. członek redakcji niezależnego pisma „Robotnik", od 1979 r. „Krzyża Nowohuckiego". 28 IV 1979 r. założył Chrześcijańską Wspólnotę Ludzi Pracy. W dniach 26–30 VIII 1980 r. uczestnik zorganizowanej w bieńczyckim kościele pw. Matki Bożej Królowej Polski głodówki, będącej wyrazem poparcia

robotników strajkujących na Wybrzeżu. Od września 1980 r. w NSZZ Solidarność, przewodniczący Komitetu Założycielskiego, a później KZ w Zakładzie Ceramiki Budowlanej Zesławice Nowa Huta. Służba Bezpieczeństwa interesowała się nim od 1962 r., w latach 1972–1974 rozpracowywany przez Referat Służby Bezpieczeństwa KDMO w Nowej Hucie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 29 X 1976 do 23 X 1981 r. przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOS/SOR „Naprawiacz". Zob. E. Zając, *Franciszek Grabczyk* [w:] ES, t. 1, s. 133–134.

[70] Tadeusz Isakowicz-Zaleski (ur. 1956), ksiądz katolicki, działacz opozycji. W latach 1975–1983 alumn Wyższego Seminarium Duchownego w Krakowie (święcenia kapłańskie otrzymał w 1983 r.). W okresie 1978–1981 kolporter wydawnictw niezależnych w Papieskiej Akademii Teologicznej. Od 1979 r. zaangażowany w działalność opozycyjną, współpracownik SKS i Chrześcijańskiej Wspólnoty Ludzi Pracy. W latach 1978–1989 autor tekstów publikowanych w „Spotkaniach" i „Hutniku", redaktor i publicysta „Krzyża Nowohuckiego". Od 1983 do 1991 r. kapelan wspólnot Wiara i Światło, duszpasterz osób niepełnosprawnych umysłowo. W latach 1984–1989 duszpasterz w założonym w 1982 r. przez ks. Kazimierza Jancarza duszpasterstwie ludzi pracy przy parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach, organizator Mszy za Ojczyznę i Tygodni Kultury Chrześcijańskiej, wykładowca Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego im. kard. Stefana Wyszyńskiego. Dwukrotnie napadnięty w 1985 r. przez *nieznanych sprawców* – 6 kwietnia został dotkliwie pobity w kamienicy, w której mieszkali jego rodzice, a w nocy z 3 na 4 grudnia w klasztorze na Woli Justowskiej napastnicy skrępowali go i próbowali uprowadzić. W kwietniu i maju 1988 r. kapelan strajku w HiL, po pacyfikacji zatrzymany na kilka godzin. Zob. M. Konczal, *Tadeusz Isakowicz-Zaleski* [w:] ES, t. 1, s. 160–161.

[71] Wojciech Sukiennik (ur. 1956), działacz opozycji. Twórca Chrześcijańskiej Wspólnoty Ludzi Pracy oraz Wydawnictwa Krzyża Nowohuckiego, sekretarz redakcji miesięcznika „Krzyż Nowohucki". Internowany od 13 XII 1981 do 7 VII 1982 r. W 1986 r. wyemigrował do Stanów Zjednoczonych. Zob.: *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków...*, s. 248; R. Terlecki, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie*…, s. 28; P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 92.

[72] R. Terlecki, *Opozycja demokratyczna w Krakowie...*, s. 93; *idem*, *Wydawnictwa niezależne w Krakowie...*, s. 28; W. W. Wiśniewski, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie...*, s. 165.

[73] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 92; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KRZYxbNOWOHUCKI&NU=01&DD=1 [odczyt: 28.07.2014].

[74] Małgorzata Bator (ur. 1957), działaczka Akademickiego Ruchu Odnowy i NZS UJ. Od 29 XII 1979 do 14 VIII 1984 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Organizator". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 109–110, przyp. 8.

[75] Marek Ciesielczyk (ur. 1957), twórca Akademickiego Ruchu Odnowy w 1980 r., założyciel i działacz NZS UJ. Redaktor naczelny podziemnego pisma „Po prostu bis". W latach 1981–1992 na emigracji w Anglii, Niemczech Zachodnich, Stanach Zjednoczonych i we Włoszech. Od 29 XI 1978 do 24 III 1979 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Akademik", od 29 XII 1979 do 14 VIII 1984 r. przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Organizator". Zob. *ibidem*, s. 109, przyp. 7.

[76] Józef Miśtak, działacz Akademickiego Ruchu Odnowy, redaktor pisma „Po prostu bis", kolporter podziemnych publikacji. W jego mieszkaniu zorganizowana była skrzynka kontaktowa.

[77] P. Goleń, S. Chmura, *Po prostu bis* [w:] ES, t. 4 (w druku); A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 141, poz. 690; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=POb PROSTU&NU=02&DD=1 [odczyt: 28.07.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=39&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3635 [odczyt: 28.07.2014].

[78] Janusz Pierzchała (ur. 1954), polonista, filozof. W latach 1976–1981 kolporter wydawnictw niezależnych i działacz Akcji na rzecz Niepodległości, współpracownik KOR, KSS „KOR" i ROPCiO.

Członek krakowskiego SKS. W okresie 1977–1981 współpracownik niezależnego pisma „Bratniak". W latach 1979–1981 organizator Ruchu Młodej Polski w Krakowie. Od 1980 r. współpracownik NSZZ Solidarność, drukarz w MKZ Kraków i ZR Małopolska (m.in. „Wiadomości Krakowskich"), od września 1981 r. drukarz w KRH, członek KZ. Aresztowany 11 II 1982 r., internowany od 26 lutego do 31 lipca. Od 1985 do 1990 r. na emigracji we Francji, członek Stowarzyszenia Przyjaciół KPN w Paryżu. W latach 1985–1986 makiecista i fotograf w miesięczniku „Kontakt". Od 1986 do 1990 r. studiował na Université Paris Nanterre. W okresie 1989–1990 skarbnik Skarbu Narodowego Rządu RP na Uchodźstwie na terenie Francji. Po 1990 r. był m.in. zastępcą dyrektora Wydziału Zagranicznego Urzędu Miasta Krakowa (1991–1993), inspektorem w tamtejszym Biurze Promocji i Współpracy (1998–2002), wiceprezesem zarządu spółki Agencja Rozwoju Miasta (2002–2005), członkiem zarządu Międzynarodowego Portu Lotniczego w Balicach (2005–2006), prywatnym przedsiębiorcą (od 2007 r.). Zob. A. Kawalec, S. Chmura, *Janusz Pierzchała* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[79] Józef Baran (ur. 1955), działacz opozycji. Absolwent Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Od 1977 r. działacz SKS, jego rzecznik w roku akademickim 1977/1978, współpracownik KOR i KSS „KOR". Od listopada 1978 r. współpracował z Komitetem Samoobrony Chłopskiej Ziemi Rzeszowskiej, kolportował na Rzeszowszczyźnie ulotki i pisma drugoobiegowe (razem z Bogusławem Bekiem i Januszem Pierzchałą), w listopadzie 1979 r. był inicjatorem wydania jednodniówki „Wieś Rzeszowska" (wraz z rolnikami z Łowiska i Woli Żarczyckiej), poświęconej pierwszej rocznicy powstania Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Rzeszowskiej (pismo ukazało się z kilkumiesięcznym opóźnieniem). W latach 1978–1980 referent handlowy w Spółdzielni Pracy Wytwórców Rękodzieła Ludowego i Artystycznego Millenium w Krakowie. Od kwietnia 1979 r. członek zespołu redakcyjnego i autor tekstów w niezależnym piśmie „Placówka". 2 VI 1979 r. twórca Ośrodka Myśli Ludowej. We wrześniu 1980 r. przywiózł z Gdańska do Krakowa (razem z Ryszardem Majdzikiem) materiały informacyjne i poradniki dotyczące zakładania niezależnych związków zawodowych. Na początku 1981 r. wydawca i drukarz niezależnego pisma „Solidarność Wiejska Ziemi Grójeckiej". Organizował koła Solidarności Rolników Indywidualnych w rejonie Grójca. W 1981 r. pracownik Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych przy MKZ Małopolska, od maja do 13 grudnia tegoż roku kierownik Ośrodka Badań Społeczno-Zawodowych przy MKZ i ZR Rzeszów. Po 13 XII 1981 r. ukrywał się w Rzeszowie i Krakowie. Organizator podziemnych struktur Solidarności Rolników Indywidualnych w Polsce południowo-wschodniej. W kwietniu i czerwcu 1982 r. organizował (we współpracy z ks. Adolfem Chojnackim) spotkania rolników w parafii pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Krakowie, podczas których zainicjował powołanie Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników (powstanie OKOR ogłoszono 15 VIII 1982 r.). Od września 1982 r. wydawca okorowskiego pisma „Solidarność Rolników" (we współpracy z Danutą Gurgul, Kazimierzem Kramarzem, Lucyną Lubańską i Stefanią Lubańską). Zatrzymany w Częstochowie w czerwcu 1983 r., podczas pielgrzymki Jana Pawła II, zwolniony po 48 godzinach, przestał się ukrywać. W latach 1983–1984 pracownik Biblioteki Jagiellońskiej. 28 III 1984 r. aresztowany w miejscu pracy, zwolniony w lipcu tegoż roku na mocy amnestii. Od listopada 1984 r. na emigracji w Norwegii (do 2002 r.). W latach 1977–1985 rozpracowywany przez Wydział III/III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Alfa"/„Szela"/„Stalaktyty", od 11 IV 1985 do 29 VIII 1989 r. przez Wydział VI WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego. Zob. E. Zając, *Józef Baran* [w:] ES, t. 1, s. 29–30.

[80] Piotr Boroń (1955–2017), działacz opozycji. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji UJ. W latach 1972–1988 współpracownik konspiracyjnego Oddziału Krakowskiego Związku Legionistów Polskich. Od 1976 do 1981 r. członek kierownictwa Akcji na rzecz Niepodległości. Współpracownik KOR (od 1976 r.), KSS „KOR", SKS i ROPCiO (od 1977 r.), Instytutu Katyńskiego (od 1978 r.), Komitetu Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu, Ruchu Młodej Polski i KPN (od 1979 r.). Od 1976 r. był wydawcą i kolporterem niezależnych wydawnictw. Twórca Niepodległościowego Instytutu Wydawniczego, w 1979 r. redaktor i drukarz niezależnego pisma „Reduta". W czerwcu 1980 r. inicjator powołania Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego w Krakowie (do 1987 r. w jego władzach), redaktor biuletynu historycznego „Sowiniec". Organizator manifestacji rocznicowych i demonstracji. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych organizował koncerty patriotyczne i religijne, m.in. festiwal Sacrosong. W czerwcu 1979 r., podczas papieskiej mszy na krakowskich Błoniach, brał udział w akcji wypuszczenia balonów meteorologicznych z przyczepionym

do nich sztandarem z Orłem w koronie i znakiem Polski Walczącej. Od października/listopada 1980 r. współpracownik, a następnie pracownik Sekcji Informacji MKZ Małopolska. Uczestniczył w systemie kolportażu ABC. Od kwietnia 1981 r. w Sekcji Kultury MKZ Małopolska i ZR Małopolska, organizował spotkania związkowe i uroczystości patriotyczne. Od marca 1981 r. był też przewodniczącym KZ Pracowników Etatowych NSZZ Solidarność Region Małopolska, wiceprzewodniczącym Krajowej Komisji Koordynacyjnej Pracowników Etatowych NSZZ Solidarność. W 1981 r. założył Towarzystwo im. gen. Józefa Kustronia w Nowym Sączu (w latach 1982–1984 zasiadał w jego władzach). Inicjator wznowienia rocznicowych Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej, w 1981 r. zastępca komendanta, a w 1982 r. komendant marszu. Od 29 IX 1981 r. małopolski koordynator Klubów Służby Niepodległości. Internowany od 13 XII 1981 do 25 III 1982 r., później ukrywał się (od lata 1982 do jesieni 1983 i od lutego 1987 do 1989 r.). Od 1982 do 1989 r. przewodniczący TKZ Pracowników Etatowych Regionu Małopolska. W 1988 r. założył Towarzystwo im. Józefa Piłsudskiego, następnie byłe jego prezesem i wiceprezesem. Od 1989 r. w Społecznym Towarzystwie Oświatowym (w latach dziewięćdziesiątych członek Zarządu Głównego). Po 1989 r. inicjator powołania Porozumienia Organizacji Kombatanckich i Niepodległościowych w Krakowie. Po 1990 r. był m.in. pracownikiem Instytutu Przemysłowo-Handlowego Krakowskiego Towarzystwa Przemysłowego (1991–1993), doradcą prawnym w społecznej szkole podstawowej nr 1 (1996–2001), członkiem Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (1999–2010), zastępcą dyrektora do spraw naukowych (2001–2008) i głównym specjalistą do spraw pozyskania zbiorów i kontaktów ze środowiskami kombatanckimi w Muzeum Armii Krajowej w Krakowie (od 2008 r.). Od 25 lipca do 9 X 1980 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Chadecja", od 8 X 1981 do 2 XII 1983 r. przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOS „Legionista". Zob.: AIPN Kr, 010/12044, SOS „Chadecja"; Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Boronia na kartach z kartoteki AIPN, 2912/1; J. Szpil, S. Chmura, *Piotr Boroń* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[81] Tomasz Mianowicz (ur. 1955), działacz opozycji, historyk, publicysta, krytyk literacki. Współpracownik krakowskiego SKS. Od 1981 r. mieszkał we Francji, pracownik RWE w Monachium. Od 4 V 1979 do 25 III 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Skorpion". Zob.: AIPN Kr, 010/12066, SOR „Skorpion"; Relacja Tomasza Mianowicza, Kraków, 17 V 2017 r. (nagranie); *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 160, przyp. 5.

[82] Zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 92; J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 240, poz. 53; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 151, poz. 751; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=REDUTA&NU=05&DD=1 [odczyt: 28.07.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=42&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3673 [odczyt: 28.07.2014].

[83] Wydrukowano go na powielaczu, w formacie A4. Zawierał relację Edmunda Hulsza, przewodniczącego Komitetu Strajkowego w Gdyni w 1970 r., zatytułowaną *Grudzień 1970 r., dni, które wstrząsnęły Polską…* Zob. Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=PRZEDRUK&NU=02&DD=1 [odczyt: 28.07.2014]. Por. P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 92.

[84] Numer 1 ukazał się w lutym, a numer 2 w maju 1980 r. Pismo drukowano na powielaczu, w formacie A4. Zob.: J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 233, poz. 25; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 105, poz. 468; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976-1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOMUNIKAT&NU=01&CE=17&DD=177 [odczyt: 28.07.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=28&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3319 [odczyt: 28.07.2014].

[85] Pismo w formacie A5, o objętości od 56 do 75 stron, drukowane w technice offsetowej. Zob.: J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 247,

poz. 80; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 226, poz. 1184; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=WSPoLNYbDOM&NU=01&DD=1 [odczyt: 28.07.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=59&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#14613 [odczyt: 28.07.2014].

[86] Zob.: J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 238, poz. 45; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 144, poz. 710; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=POZYCJA&NU=01&DD=1 [odczyt: 28.07.2014].

[87] Zob.: J. Brzeski, A. Roliński, *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej…*, s. 229, poz. 9; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbINFORMACYJNYbSTUDENCKIEGObKOMITETUbSOLIDARNOsCI&NU=02&MA1=rozwi%F1 [odczyt: 28.07.2014].

[88] Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=40&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3641 [odczyt: 28.07.2014]; *ibidem*, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=7&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#800 [odczyt: 28.07.2014].

[89] Ruch Światło – Życie (ruch odnowy Kościoła katolickiego) – gromadzi ludzi w różnym wieku i z rozmaitych grup społecznych, w tym również kapłanów, zakonników, zakonnice, członków instytutów świeckich, a także rodziny (w tzw. Domowym Kościele, nazywanym także Oazą Rodzin). Początki Ruchu Światło – Życie sięgają pierwszej oazy, czyli wyjazdu rekolekcyjnego, który zorganizowano w 1954 r. z udziałem ministrantów. Przed 1976 r. znany był pod nazwą Ruch Oazowy, Ruch Żywego Kościoła i Ruch Niepokalanej. Twórcą oazy, założycielem Ruchu Światło – Życie i pierwszym moderatorem krajowym był ks. Franciszek Blachnicki. Szerzej zob.: M. Paluch, *Zarys historii Ruchu Światło – Życie*, Lublin – Kraków 1998; R. Derewenda, *Dzieło wiary. Historia Ruchu Światło – Życie w latach 1950–1985*, Kraków 2010.

[90] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 92; *idem*, *Najważniejsze pisma krakowskie drugiego obiegu w latach 1976–1990* [w:] A. Gliksman, *„Solidarność" Małopolska. Kalendarium 1980–2005*, Kraków 2005, s. 363; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=DOMOWYbKOsCIol&NU=01&DD=1 [odczyt: 28.07.2014].

[91] Zob.: Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=DOMOWYbKOsCIol&NU=01&DD=1 [odczyt: 28.07.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=15&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#11197 [odczyt: 28.07.2014].

[92] R. Derewenda, *Dzieło wiary…*, s. 138–139, 354.

ROZDZIAŁ DRUGI

Najważniejsze tytuły wydawane od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981 roku

Prasa związkowa

Od sierpnia 1980 r. do wprowadzenia stanu wojennego ukazywały się w Krakowie sto pięćdziesiąt trzy pisma[1]. Wśród nich ważną rolę odegrała prasa związkowa wydawana przez regionalne struktury Solidarności – Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ Solidarność Kraków, a następnie Zarząd Regionu Małopolska NSZZ Solidarność. Pierwszym tego rodzaju pismem był „Biuletyn Informacyjny Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego". Jedyny jego numer, przygotowany przez Sekcję Informacji MKZ, ukazał się 26 września 1980 r.[2] Wkrótce pojawiły się kolejne pisma regionalnych struktur Solidarności, wśród których najważniejszymi były „Komunikat", „Aktualności", „Wiadomości Krakowskie", a także „Goniec Małopolski", ukazujący się początkowo pod tytułem „Solidarność".

Najbardziej trwały był „Komunikat", wydawany przez Sekcję Informacji MKZ NSZZ Solidarność Małopolska, a następnie przez Zarząd Regionu Małopolska. Między 14 października 1980 a 31 sierpnia 1981 r. ukazały się dwieście dwadzieścia trzy numery, o objętości od jednej do czterech stron. Pismo drukowano na powielaczu białkowym, w formacie A4 lub A5. Publikowano w nim komunikaty, oświadczenia i dokumenty regionalnych i ogólnopolskich struktur Solidarności, a także informacje o aktualnych wydarzeniach w Regionie Małopolska. Pisano o działaniach opozycji, represjach i nieprzestrzeganiu przez władze zawartych porozumień[3].

Pismo „Aktualności" wydawane było przez Sekcję Informacji Zarządu Regionu Małopolska NSZZ Solidarność od 4 września 1981 r. Redagowali je Jakub Meissner[4], Tomasz Schoen, Maria Sierotwińska-Rewicka[5] (od numeru 36 z 20 października 1981 r.), Lesław Maleszka (od numeru 37 z 21 października 1981 r.), Robert Kaczmarek (od numeru 40 z 26 października 1981 r.), Andrzej Porawski (od numeru 45 z 2 listopada 1981 r.), Katarzyna Meissner[6] (od numeru 49 z 6 listopada 1981 r.), Dorota Stec-Fus[7] (od numeru 51 z 10 listopada 1981 r.), Danuta Dziewońska[8] (od numeru 73 z 10 grudnia 1981 r.), Piotr Zawiślak[9] oraz Małgorzata Żłobińska[10]. Do wprowadzenia stanu wojennego ukazały się siedemdziesiąt cztery numery, wydane w formacie A4, o objętości od jednej do dwóch stron. Pismo drukowano na powielaczu, a następnie techniką offsetową w powielarni AGH. Nakład sięgał od dziesięciu do dwunastu tysięcy egzemplarzy. Miało charakter informacyjny, publikowano oświadczenia, komunikaty i apele regionalnych i ogólnopolskich struktur Solidarności. Przekazywano także informacje dotyczące funkcjonowania systemu ABC[11]. „Aktualności" wydawane były także po 13 grudnia 1981 r. Do redakcji dołączyła wówczas Krystyna Ryczaj-Marchewczyk[12].

Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ Solidarność Kraków był wydawcą „Wiadomości Krakowskich". Pierwszy numer pisma, noszący podtytuł „Pismo ruchu »Solidarność«", ukazał się 24 października 1980 r. Wydawany był przez zespół redakcyjny, który tworzyli Kazimierz Adamczyk, Mieczysław Gil[13], Leszek Konarski, Maciej Kozłowski[14], Henryk A. Pach (tylko przy numerze 1), Jan Rogóż[15] i Jerzy Surdykowski[16]. Później do redakcji dołączyli Krzysztof Baran, Andrzej Lisowski, Elżbieta Morawiec[17], Jacek Wcisło[18] i Wojciech W. Wiśniewski[19]. Na łamach „Wiadomości Krakowskich" publikowali między innymi Halina Bortnowska[20], Anna Gorazd-Zawiślak[21], Maria de Hernandez-Paluch[22], Konstanty Miodowicz[23], Ewa Owsiany[24], Tadeusz Szyma[25] i Jacek Taylor[26]. Od numeru 2 w piśmie pojawiły się rysunki Andrzeja Mleczki. „Wiadomości Krakowskie" miały charakter informacyjno-publicystyczny. Publikowano oświadczenia oraz komunikaty krajowych i regionalnych władz związkowych, artykuły programowe, polemiki, wywiady. Pamiętano o rocznicach poznańskiego Czerwca '56, Marca '68 i Grudnia '70, a także uchwalenia Konstytucji 3 Maja oraz odzyskania niepodległości 11 Listopada[27]. Zamieszczano też wiersze, między innymi Zbigniewa Herberta, Czesława Miłosza i Marka Skwarnickiego. Pojawiały się również przedruki z innych pism niezależnych oraz z paryskiej „Kultury". W sumie ukazały się dwadzieścia cztery numery „Wiadomości Krakowskich", o objętości od ośmiu do czterdziestu stron, w formacie A4 lub A5 (pierwsze dwa numery), w nakładzie od pięciuset do półtora tysiąca egzemplarzy. Pismo, które w założeniu miało być tygodnikiem, w rzeczywistości ukazywało się nieregularnie. Drukowane było techniką offsetową, początkowo w zakładzie małej poligrafii UJ i drukarni zakładowej Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacji. Po zorganizowaniu przez

MKZ własnej poligrafii, w siedzibie Zarządu Regionu przy alei Krasińskiego, drukiem zajmowali się między innymi Janusz Pierzchała i Marek Szymański[28]. Ostatni numer pisma wyszedł 12 lipca 1981 r.

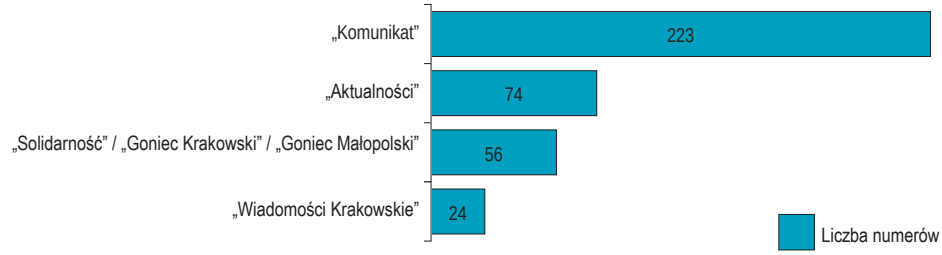
Sekcja Informacji MKZ NSZZ Solidarność Małopolska, a następnie Zarząd Regionu Małopolska, zaczęła wydawać tygodnik „Solidarność", którego pierwszy numer pojawił się 10 listopada 1980 r. Pod tym tytułem pismo ukazywało się przez miesiąc. W tym czasie wydano sześć numerów, w formacie A4, drukując je na powielaczu[29]. Numer 7 z 16 grudnia 1980 r., oznaczony jako wydanie specjalne, poświęcono masakrze robotników na Wybrzeżu w 1970 r. Wydano go pod tytułem „Goniec Krakowski". Od numeru 8 z 19 grudnia 1980 r. pismo zaczęło nosić tytuł „Goniec Małopolski". W różnych okresach w skład redakcji wchodzili Andrzej Borzęcki[30], Mirosław Dzielski, Danuta Dziewońska, Jan L. Franczyk, Robert Kaczmarek, Lesław Maleszka, Katarzyna Nowakowska (redaktor graficzny), Tomasz Schoen, Maria Sierotwińska-Rewicka, Bogusław Sonik, Dorota Stec-Fus, Anna Szwed i Małgorzata Żłobińska. Na łamach pisma publikowali między innymi Marian Banaś[31], Barbara Billik[32], Halina Bortnowska, Krzysztof Görlich[33], Janina Gościej[34], Agnieszka Gramatyka, Piotr Jasiński, Stefan Jurczak[35], Adam Kramarczyk[36], Edward Kuliga[37], Stanisław Kuś[38], Janusz Kutyba[39], Lesław Kuzaj[40], Józef Lassota[41], Janusz Lupa[42], Jacek Marchewczyk[43], Krzysztof Pakoński[44], Tadeusz Piekarz[45], Eugeniusz Roganowicz[46], Michał Siciński, Danuta Suchorowska-Śliwińska, Jerzy Surdykowski, Tadeusz Syryjczyk[47], Bronisław Wildstein i Paweł Zechenter[48]. „Goniec Małopolski" był jednym z najbardziej poczytnych pism informacyjno-publicystycznych małopolskiej Solidarności. Informowano o bieżących wydarzeniach w kraju i Regionie Małopolska, publikowano dokumenty oraz oświadczenia zakładowych, regionalnych i ogólnopolskich władz związku. Poruszano też kwestie pozazwiązkowe, między innymi dotyczące samorządu terytorialnego czy samorządności robotniczej. Zamieszczano wywiady, listy do redakcji, przedruki z innych niezależnych pism i książek, na przykład fragmenty *Wielkiej edukacji* Danuty Suchorowskiej-Śliwińskiej czy *Pierwszych dni Rzeczypospolitej* Władysława Pobóg-Malinowskiego. W sumie wydano pięćdziesiąt sześć numerów (ostatni ukazał się 10 grudnia 1981 r.), w formacie A4 lub A5, o objętości od dwunastu do czterdziestu ośmiu stron, drukowanych na powielaczu, a także w technice sitodruku lub offsetowej, między innymi w powielarni zakładowej na terenie MPK, a następnie w AGH. Nakład pisma sięgał od trzech i pół do sześciu tysięcy egzemplarzy. Niektóre numery powielono dodatkowo na potrzeby załogi MPK. Poza numeracją ukazały się dwa wydania specjalne. Pierwsze poświęcono sto dziewięćdziesiątej rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, drugie, z 3 czerwca 1981 r., osobom więzionych za przekonania[49].

W tym czasie starano się również powołać wielonakładowy tygodnik dla całego Regionu Małopolska. Utworzenie rady wydawniczej takiego pisma postulował na zebraniu MKZ Małopolska 27 kwietnia 1981 r. Maciej Kozłowski

z redakcji „Wiadomości Krakowskich”[50]. Kwestię tę poruszono także między innymi na spotkaniu przedstawicieli MKZ i Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność MPK z wiceprezydentem Krakowa Janem Nowakiem[51]. Wspomniane zabiegi i rozmowy przerwało jednak wprowadzenie stanu wojennego[52].

(2) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma regionalnych struktur Solidarności wydawane w latach 1980–1981.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych w latach 1980–1981	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Komunikat”	Sekcja Informacji Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność Małopolska / Sekcja Informacji Zarządu Regionu Małopolska NSZZ Solidarność	223	223	brak danych
„Aktualności”	Sekcja Informacji Zarządu Regionu Małopolska NSZZ Solidarność / Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska / Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	74	186	od 6000 do 12 tys.
„Solidarność” / „Goniec Krakowski” / „Goniec Małopolski”	Sekcja Informacji Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność Małopolska / Sekcja Informacji Zarządu Regionu Małopolska NSZZ Solidarność	56	56	od 3500 do 6000
„Wiadomości Krakowskie”	Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ Solidarność Małopolska	24	24	od 500 do 1500

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych bibliografii.

Pisma zakładowe i branżowe

Ważną grupą pism ukazujących w Krakowie po Sierpniu ’80 były pisma zakładowe i branżowe wydawane przez struktury NSZZ Solidarność w zakładach pracy (komitety, komisje założycielskie, zakładowe, uczelniane, wydziałowe czy strajkowe, a także sekcje informacji), a ponadto przez Komisję Robotniczą Hutników i powiązane z nimi niezależne zespoły redakcyjne. Były one źródłem informacji dla pracowników uczelni, bibliotek, instytucji naukowych, fabryk i różnych przedsiębiorstw. Ich tytuły, w których pojawiały się określenia biuletyn, komunikat czy serwis, odzwierciedlały profil tych periodyków. Jednym z pierwszych pism z tej grupy był „Montinowiec”, wydawany przez Komisję Zakładową NSZZ Solidarność w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin. Do października 1980 r. ukazały się cztery numery, w następnym okresie było ich już więcej[53].

Po Sierpniu ’80 najbardziej trwałe były pisma: „Biuletyn Informacyjny” (wydawany w Krakowskich Zakładach Armatur), „Biuletyn Informacyjny Hutników” (ukazujący się następnie jako „Obserwator Robotniczy”), „Komunikat” (związany z Akademią Medyczną i Państwowym Szpitalem Klinicznym), „Komunikat NSZZ »Solidarność« przy Akademii Rolniczej w Krakowie”, „Komunikat Sekcji Informacji Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« w AGH”, „Serwis Informacyjny” (wydawany przez Komisję Robotniczą Hutników), „Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« UJ”, a ponadto „Serwis Informacji” oraz „Dziś dla jutra” (wydawane przez struktury związkowe Politechniki Krakowskiej).

Od 30 stycznia do 9 grudnia 1981 r. Sekcja Ideowo-Programowa NSZZ Solidarność Krakowskich Zakładów Armatur wydawała „Biuletyn Informacyjny”. Skład redakcji często się zmieniał. W różnych okresach pismo przygotowywali Łucja Berger[54], Teresa Buńko[55], Andrzej Dańko[56], Teresa Firlej[57], Ryszard Hubisz[58], Janusz Kowalczyk, Ireneusz Lisiak[59], Barbara Oleszczuk[60], Krystyna Pazdur[61], Andrzej Piotrowski, Olimpia Wiśniewska i Ryszard

Żupnik[62]. Do wprowadzenia stanu wojennego ukazało się trzydzieści siedem numerów, o objętości od pięciu do trzynastu stron, w formacie A4, początkowo w postaci maszynopisu, a następnie powielanych za pomocą powielacza białkowego oraz na kserografie, w nakładzie około pięćdziesięciu egzemplarzy. W czerwcu 1989 r. ukazał się jeden numer[63]. Na łamach pisma informowano o bieżących wydarzeniach w Polsce, a także o sytuacji w zakładzie pracy. Publikowano oświadczenia oraz dokumenty zakładowych i regionalnych struktur Solidarności, zamieszczano artykuły poświęcone najnowszej historii Polski i Związkowi Sowieckiemu, recenzje książek, wiersze, pojawiały się przedruki z prasy krajowej, a także oświadczenia przedstawicieli zakładowej organizacji PZPR, co w tym czasie było praktyką wyjątkową. Numer 16 z 14 maja 1981 r. poświęcono Janowi Pawłowi II w związku z zamachem na papieża, a po śmierci Stefana Wyszyńskiego w kolejnych numerach publikowano fragmenty życiorysu kardynała[64]. W większości numerów na pierwszej stronie zamieszczano ilustrację przedstawiającą gdański pomnik Poległych Stoczniowców.

Pierwszy numer „Biuletynu Informacyjnego Hutników", wydawanego przez Sekcję Informacji Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność Kombinatu Huty im. Lenina, ukazał się 25 listopada 1980 r. (od 9 sierpnia 1981 r. pod tytułem „Obserwator Robotniczy"). Pismo zaczęło się ukazywać na mocy porozumienia pomiędzy KRH a dyrekcją huty. W skład zespołu redakcyjnego wchodzili Jan Ciesielski[65], Anna Gorazd, Andrzej Hudaszek[66] (od numeru 2 redaktor naczelny), Marian Mirowski[67] i Krzysztof Naruszewicz[68], ponadto od numeru 22 z 17 kwietnia 1981 r. Stanisław Handzlik[69] i Jerzy Piekarski[70], a od numeru 25 z 8 maja 1981 r. Krzysztof Sajboth[71] i Czesław Szewczuk[72]. Na łamach pisma publikowali Halina Bortnowska, Jan Ciesielski, Mieczysław Gil, Maciej Mach[73], Czesława Mirowska, Edward E. Nowak[74] i Jan Żurek[75]. Zamieszczano ilustracje Bogusława Crazulisa i zdjęcia Stanisława Gawlińskiego[76]. Periodyk, o objętości od czterech do dwudziestu stron, ukazywał się początkowo dwa razy w tygodniu, a od numeru 31 nieregularnie. W sumie wydano czterdzieści numerów, ostatni 21 listopada 1981 r. Pismo drukowano na powielaczu oraz techniką offsetową, w formacie A4 lub A5, w nakładzie pięciu tysięcy egzemplarzy. Najpierw korzystano z drukarni zakładowej HiL, a od numeru 31 druk organizowano w ramach własnej poligrafii KRH. Na łamach „Biuletynu Informacyjnego Hutników" publikowano oświadczenia KRH, serwis informacyjny, wiersze, a także materiały zatrzymane przez cenzurę w oficjalnych pismach „Głos Nowej Huty" i „Kurier Polski". Swoje informacje mogła zamieszczać również dyrekcja huty, która jednak kilkakrotnie ingerowała w treść pisma. Na przykład uniemożliwiła opublikowanie w numerze 19 fragmentu przemówienia Czesława Miłosza, wygłoszonego w Sztokholmie z okazji przyznania mu literackiej Nagrody Nobla, gdzie wspominał o zbrodni katyńskiej. Powodowało to napięcie między redakcją

a dyrekcją huty, które wzrosło po zarekwirowaniu numeru 31, zawierającego artykuł Jacka Kuronia, który, zdaniem dyrekcji HiL, *godził w sojusz z ZSRR*. W odpowiedzi na wstrzymanie druku pisma w drukarni zakładowej, 28 lipca 1981 r. KRH wydała numer specjalny biuletynu, w którym opisano zaistniałą sytuację. Po przeszło miesięcznej przerwie wznowiono wydawanie pisma pod zmienionym tytułem „Obserwator Robotniczy"[77].

Liczącym się informatorem zakładowym, wydawanym od 18 lutego do 12 grudnia 1981 r. przez Sekcję Informacji Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność Kombinatu Huty im. Lenina, był „Serwis Informacyjny". Tytuł pisma się zmieniał. Od 28 marca ukazywało się pod tytułem „Serwis Informacyjny NSZZ »Solidarność« Huta im. Lenina", od 1 października jako „Serwis Informacyjny Sekcji Informacji Komisji Robotniczej Hutników NSZZ »Solidarność« Kombinatu Huta im. Lenina", a od 5 listopada jako „Serwis Informacyjny KRH". Pismo nie było numerowane, kolejne numery zawierały jedynie dokładną datę i godzinę zakończenia prac zecerskich. Według szacunków krakowskiej FCDCN, w sumie wydano sześćdziesiąt dziewięć numerów, o objętości od jednej strony do czterech stron, formatu A4, drukowanych na powielaczu białkowym, a następnie w technice offsetowej, w nakładzie około dwóch tysięcy egzemplarzy[78]. Publikowano głównie oświadczenia KRH oraz bieżący serwis informacyjny. Zamieszczano także uchwały i wypowiedzi uczestników Pierwszego Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ Solidarność.

Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego w Krakowie wydawała pismo „Komunikat". Ukazywało się ono nieregularnie, od lutego do grudnia 1981 r. Ogółem wydano sto dziesięć numerów, o objętości od jednej strony do trzech stron, drukowanych na powielaczu białkowym, w formacie A4, w nakładzie trzystu egzemplarzy. Na łamach pisma pojawiały się głównie informacje dotyczące kwestii pracowniczych, oświadczenia Komisji Zakładowej oraz dokumenty władz regionalnych związku. Niektóre numery stanowiły przedruk pisma „Komunikat" wydawanego przez Sekcję Informacji MKZ NSZZ Solidarność Małopolska[79].

Ważną grupą pism zakładowych były periodyki wydawane przez komisje zakładowe Solidarności na wyższych uczelniach. Od grudnia 1980 do grudnia 1981 r. w AGH ukazywał się „Komunikat Sekcji Informacji Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« w AGH", redagowany przez Roberta Kaczmarka i Halinę Mytnik[80]. Wydano pięćdziesiąt dziewięć numerów, o objętości od jednej strony do czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na powielaczu lub techniką offsetową. Oprócz dwóch numerów, oznaczonych jako wydania specjalne, z których pierwszy (z 23 marca 1981 r.) poświęcono prowokacji bydgoskiej, drugi natomiast (z 26 maja 1981 r.) Walnemu Zebraniu Delegatów AGH, na łamach pisma poruszano głównie problematykę zakładową[81].

W 1981 r. w AGH ukazywał się także jednostronicowy „Komunikat Uczelnianego Komitetu Strajkowego w AGH", który redagowała Halina Mytnik. Do wprowadzenia stanu wojennego wydano czterdzieści pięć numerów, drukowanych na powielaczu, w formacie A4[82].

Nieco bardziej trwały był „Komunikat NSZZ »Solidarność« przy Akademii Rolniczej w Krakowie", od numeru 46 z 25 listopada 1981 r. wydawany pod tytułem „Komunikat Uczelnianego Komitetu Strajkowego NSZZ »Solidarność« przy Akademii Rolniczej w Krakowie". Do 10 grudnia 1981 r. ukazały się sześćdziesiąt trzy numery, formatu A4, o objętości od jednej strony do dziewięciu stron, drukowane na powielaczu. Redagowaniem pisma zajmował się rzecznik prasowy Uczelnianej Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność, Jan Stalmach. Był to periodyk o charakterze informacyjnym, adresowany do pracowników i studentów uczelni, w którym publikowano oświadczenia, ogłoszenia, instrukcje oraz dokumenty Solidarności przy Akademii Rolniczej, a także różnych struktur opozycyjnych. Informowano również o sytuacji na innych krakowskich uczelniach oraz w szkołach wyższych w innych miastach[83].

„Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« UJ" był wydawany od 9 lutego 1981 r. przez Zespół Informacji Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność UJ. Redagowali go Tomasz Gąsowski[84], Włodzimierz Łukawski[85] i Teresa Walas[86]. Do wprowadzenia stanu wojennego ukazało się czterdzieści numerów, o objętości od jednej strony do czternastu stron, w formacie A4, drukowanych na powielaczu w powielarni Niezależnego Zrzeszenia Studentów UJ oraz w uniwersyteckim zakładzie małej poligrafii, w nakładzie sięgającym od stu pięćdziesięciu do pół tysiąca egzemplarzy. Na łamach pisma zajmowano się problematyką uczelni i środowiska uniwersyteckiego oraz Regionu Małopolska, a także ogólnokrajowym wymiarem funkcjonowania związku. Numer 14 z 13 kwietnia 1981 r., oznaczony jako wydanie specjalne, zawierał wywiad Oriany Fallaci z Lechem Wałęsą. W takim samym charakterze ukazał się numer 26 z 1 października 1981 r., w którym opublikowano *Wstępne założenia do programu działalności NSZZ Solidarność na Uniwersytecie Jagiellońskim*. Ponadto 22 marca 1981 r. wydano dodatek nadzwyczajny poświęcony prowokacji bydgoskiej, do której doszło 19 marca tegoż roku. Po 13 grudnia 1981 r. wydano dwa numery. 14 grudnia ukazał się numer 41, oznaczony jako wydanie nadzwyczajne, zawierający uchwałę Uczelnianego Komitetu Strajkowego o przystąpieniu UJ do strajku absencyjnego. 15 grudnia wydano pismo bez podawania numeracji. Tytuł wznowiono w kwietniu 1989 r. W zmienionej szacie graficznej ukazało się dwanaście numerów. Zachowując ciągłość numeracji, w sumie od 1981 r. wydano pięćdziesiąt cztery numery, ostatni 7 listopada 1990 r.[87]

W okresie od 7 stycznia do 30 listopada 1981 r. ukazywał się „Serwis Informacji", wydawany przez Sekcję Informacji NSZZ Solidarność Politechniki Krakowskiej, a redagowany przez Stanisława Zamojskiego[88]. Ukazało się

czterdzieści jeden numerów, o objętości od jednej strony do siedmiu stron, w formacie A4, drukowanych na powielaczu. Na łamach pisma, adresowanego do krakowskiego środowiska akademickiego, zamieszczano bieżące informacje z działalności Politechniki Krakowskiej, pisano o strukturach opozycyjnych, o wydarzeniach w Polsce i na świecie. Pojawiały się komentarze dotyczące sytuacji politycznej i strategii opozycji[89].

Sekcja Informacji NSZZ Solidarność Politechniki Krakowskiej była także wydawcą pisma „Dziś dla jutra". Wydawano je od 12 stycznia do 10 grudnia 1981 r., od numeru 22 z 19 czerwca 1981 r. z podtytułem „Informacje NSZZ »Solidarność« Politechniki Krakowskiej". Ogółem ukazało się czterdzieści jeden numerów, o objętości od ośmiu do szesnastu stron, w formacie A4, drukowanych najpierw na powielaczu, a następnie techniką offsetową w powielarni Politechniki Krakowskiej, w nakładzie od pięciuset do sześciuset egzemplarzy. Numer 22 wydano w dwóch wersjach: 18 czerwca z nadrukiem „Underground", a 19 czerwca ze zmienionym tytułem. Zespół redakcyjny „Dziś dla jutra" tworzyli Elżbieta Dudek-Chwałek[90], Wiktor Gogoliński, B. Ratomska i Stanisław Zamojski (redaktor odpowiedzialny do 22 czerwca 1981 r.), a ponadto L. Fic (od numeru 6 z 16 lutego 1981), T. Kisielewicz (od numeru 8 z 2 marca 1981 r.) oraz T. Urbańska (od numeru 20 z 4 czerwca 1981 r.). Po kontrowersjach oraz protestach czytelników związanych z opublikowaniem w numerze 16/17 z 14 maja 1981 r. artykułu Andrzeja Reymana *Afera kradzieży prac naukowych na Politechnice Krakowskiej*, ujawniającego kulisy nadania jednemu z pracowników stopnia naukowego na podstawie przywłaszczonych przez niego wyników badań, zawieszono kolegium redakcyjne. 22 czerwca 1981 r. redagowanie pisma powierzono nowemu zespołowi, w skład którego weszli Anna Mitkowska jako redaktor naczelna, a ponadto B. Batko, B. Gawlik, Wiktor Gogoliński, I. Łazarska, Andrzej Tomana[91] i M. Zajęcka. Za stronę graficzną pisma odpowiedzialny był Marek Kowicki[92]. Na łamach „Dziś dla jutra" pisano o działalności struktur związkowych, zamieszczano przedruki z pism zagranicznych i komentarze na temat sytuacji w kraju, a także artykuły historyczne.

W omawianym okresie ukazywało się w Krakowie kilka tytułów prasy zakładowej nieco mniej trwałych, a liczba numerów tych pism nie przekroczyła dwudziestu. Wśród nich były między innymi:

• „Głos PAN-u", wydawany przez Komisję Zakładową NSZZ Solidarność przy Placówkach i Oddziale Polskiej Akademii Nauk. Ukazywał się od 20 stycznia do 16 listopada 1981 r., wydano czternaście numerów, o objętości od dwunastu do czternastu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych techniką offsetową, w nakładzie półtora tysiąca egzemplarzy. Pismo redagowali Wanda Drabik[93], Krystyna Gąsowska[94], Teresa Passakas[95], Jan Środoń (redaktor naczelny) i Jerzy Zdrada[96], a ponadto Ingrid Kraińska-Rogala (od numeru 6). Od numeru 4 redaktorami technicznymi byli Zbigniew Kos[97]

i Jacek Kutyba[98]. Autorami tekstów publikowanych na łamach „Głos PAN-u" byli między innymi Wanda Drabik, Krystyna Gąsowska, Krzysztof Görlich, Zygmunt Klimek[99], Zbigniew Kos, Ingrid Kraińska-Rogala, Teresa Passakas, Jan Staszel[100], Tadeusz Syryjczyk, Jan Środoń, Jerzy Vetulani[101] i Jerzy Zdrada. Jako współpracownicy regionalni pojawili się od numeru 9 Maria Kawska (Wrocław), Andrzej Machań (Gdańsk), Tomasz Pacyński (Warszawa), Barbara Pawłowska (Poznań), Zygmunt Pociecha (Górny Śląsk) i Marek Zieliński (Łódź), a od numeru 14 Jerzy Bałka (Gdańsk) i Piotr Kiełbasiński (Łódź). Publikowano komunikaty, dokumenty i sprawozdania Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność, projekty i opinie na temat ustawy o PAN, listy otwarte, oświadczenia, wywiady z działaczami Solidarności, artykuły o ruchu związkowym. Zamieszczano przedruki z prasy krajowej i związkowej, informowano o aktualnych wydarzeniach dotyczących krakowskiego oddziału PAN, a także innych placówek, pisano o środowiskach opozycyjnych. Pismo drukowane było w lokalu Solidarności PAN przy ulicy Sławkowskiej w Krakowie[102].

• „Inaczej", pismo Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność w Przedsiębiorstwie Budów Przemysłowych Budostal-3. Wydawane było od 3 czerwca do 5 listopada 1981 r., od numeru 8/9 z 15 września 1981 r. pod tytułem „Tygodnik Inaczej" i z podtytułem „Czasopismo związkowe ruchu Solidarność", jako pismo związkowe Komisji Zakładowej PBP Budostal-3 i Komisji Zakładowej Przedsiębiorstwa Budów Przemysłowych Krakbud. Ukazało się szesnaście numerów, o objętości od ośmiu do czternastu stron, w formacie A4, drukowanych techniką offsetową. W skład redakcji wchodzili Janusz Dańczak, Lech Kołodziejczyk[103], Zdzisław Małagowski[104] i Roman Jan Pyrczak[105]. Za druk pisma odpowiedzialna była Anna Galus[106].

• „Informator Związkowy", pismo wydawane przez Sekcję Informacji Komisji Robotniczej Hutników. Ukazywało się od kwietnia do listopada 1981 r. i adresowane było do pracowników HiL. Wydano piętnaście numerów, bez oznaczania numeracji i częściowo niedatowanych, o objętości od czterech do ośmiu stron, w formacie A5, drukowanych techniką offsetową[107].

• „Solidarność AR", pismo Komisji Uczelnianej NSZZ Solidarność Akademii Rolniczej w Krakowie. Wydano szesnaście numerów, o objętości od szesnastu do sześćdziesięciu czterech stron, w formacie A5[108].

• „Solidarność WSP", pismo wydawane przez Komitet Uczelniany NSZZ Solidarność Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Ukazało się dziewiętnaście jednostronicowych numerów, w formacie A4[109].

Mniejszą liczbę numerów w omawianym okresie miało pismo „Universitas", wydawane od stycznia 1981 r. przez Komisję Zakładową NSZZ Solidarność UJ. Do wprowadzenia stanu wojennego ukazało się dziewięć numerów, o objętości od czterdziestu do sześćdziesięciu stron, w formacie A5, drukowanych techniką offsetową w zakładzie małej poligrafii UJ, w nakładzie od ośmiuset

do dwóch tysięcy egzemplarzy. Wydawanie pisma wznowiono w 1989 r. Wówczas jego objętość wynosiła od trzydziestu siedmiu do dziewięćdziesięciu sześciu stron formatu A4 lub A5. Do 31 lipca 1990 r. ukazało się łącznie dwadzieścia jeden numerów, z czego dwanaście w latach 1989–1990. W skład zespołu redakcyjnego pisma „Universitas" w różnych okresach wchodzili Andrzej Kępiński, Hanna Kowalska[110], Janusz Król[111], Lesław Kuzaj, Wojciech S. Magdziarz[112], Paweł Mazur, Józef Misiek[113], Witold Piwowarczyk[114], Jolanta Rokoszowa[115], Józef Smaga[116], Marek Sojka[117], Leszek M. Sokołowski, Andrzej Szczerba i Karol Życzkowski[118].

25 marca 1981 r. zaczął się ukazywać „Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« AM i PSK". Do wprowadzenia stanu wojennego wydano siedem numerów[119].

(3) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma zakładowe wydawane w latach 1980–1981.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych w latach 1980–1981	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Biuletyn Informacyjny"	Sekcja Ideowo-Programowa NSZZ Solidarność Krakowskich Zakładów Armatur	37	38	50
„Biuletyn Informacyjny Hutników" / „Obserwator Robotniczy"	Sekcja Informacji Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność Kombinatu Huty im. Lenina	40	40	5000

„Serwis Informacyjny” / „Serwis Informacyjny NSZZ »Solidarność« Huta im. Lenina” / „Serwis Informacyjny Sekcji Informacji Komisji Robotniczej Hutników NSZZ »Solidarność« Kombinatu Huta im. Lenina” / „Serwis Informacyjny KRH”	Sekcja Informacji Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność Kombinatu Huty im. Lenina	69	69	2000
„Komunikat”	Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego	110	110	300
„Komunikat Sekcji Informacji Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« w AGH”	Sekcja Informacji Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność Akademii Górniczo-Hutniczej	59	59	brak danych
„Komunikat Uczelnianego Komitetu Strajkowego w AGH”	Uczelniany Komitet Strajkowy Akademii Górniczo-Hutniczej	45	45	brak danych
„Komunikat NSZZ »Solidarność« przy Akademii Rolniczej w Krakowie” / „Komunikat Uczelnianego Komitetu Strajkowego NSZZ »Solidarność« przy Akademii Rolniczej w Krakowie”	NSZZ Solidarność Akademii Rolniczej	63	63	brak danych

„Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« UJ”	Zespół Informacji Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność Uniwersytetu Jagiellońskiego	40	54	od 150 do 500
„Serwis Informacji”	Sekcja Informacji NSZZ Solidarność Politechniki Krakowskiej	41	41	brak danych
„Dziś dla jutra”	Sekcja Informacji NSZZ Solidarność Politechniki Krakowskiej	41	41	od 500 do 600

Źródło: Opracowanie własne.

Prasa studencka

Prasa studencka, choć mniej trwała, była w analizowanym okresie równie ważna. Najwięcej tytułów w tym nurcie wydawniczym pojawiło się wraz z rozpoczęciem działalności przez Niezależne Zrzeszenie Studentów[120].

Spośród pism wydawanych przez NZS UJ wyróżniają się tygodnik „Donosiciel" i dziennik „Tygodnik".

„Donosiciel" ukazywał się od 5 marca do 10 grudnia 1981 r., od numeru 3 z 14 marca 1981 r. pod tytułem „Spis", rozwiniętym w podtytule jako „Systematyczny przegląd informacji studenckich". Od numeru 1 (16) z 6 października 1981 r. pismo wydawane było z kolei jako „Tygodnik", z podtytułem „Pismo Niezależnego Zrzeszenia Studentów UJ". Był to periodyk o charakterze informacyjnym, na łamach którego publikowano komunikaty i uchwały struktur NZS oraz władz uniwersytetu, zamieszczano bieżące informacje dotyczące wydarzeń na uczelni oraz poza nią. Informowano również o represjonowaniu działaczy opozycji. Ogółem ukazało się dwadzieścia numerów, o objętości od dwóch do dziesięciu stron, w formacie A4 lub A3, drukowanych na powielaczu w drukarni Komitetu Uczelnianego NZS UJ, w nakładzie od pięciuset do trzech tysięcy egzemplarzy. W skład redakcji wchodzili Witold Bobiński[121], Kazimierz Dąbrowa[122], Andrzej Grzywacz[123], Violetta Jachimczak[124], Marek Kozielski[125], Jarosław Krawczyk[126], Marcin Lembas[127], Marek Łoś[128], Rafał Maciąg[129], Dariusz Pasieka[130], Agnieszka Skowronek[131] i Jolanta Tuchowicz[132].

Wydanie strajkowe „Tygodnika" ukazywało się jako dziennik. Od 20 listopada do 10 grudnia 1981 r. wydano dwadzieścia numerów, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4, drukowanych na powielaczu. Redakcję dziennika tworzyli[133] Witold Bobiński, Andrzej Grzywacz, Barbara Jerwańska[134], Marek Kozielski, Rafał Maciąg, Roman Marcinek[135], Artur Aleksander Stanek, Krzysztof Ślusarek[136], Jacek Tomaszewski[137] i Marta Węgrzyn[138].

We wrześniu 1981 r. SB dokonała analizy pism wydawanych przez NZS działające na krakowskich uczelniach. Spostrzeżenia na temat pisma „Spis" były następujące: *Większość artykułów „Spis" opracowywana jest przez członków NZS wchodzących w skład jego redakcji bądź ścisłego kierownictwa NZS UJ. Stwarza to więc warunki do jednoznacznej i tendencyjnej interpretacji opisywanego faktu czy zjawiska.* […] *Na plan pierwszy wysuwa się totalna negacja wszelkich poczynań władz państwowych i politycznych, przestawionych niekiedy w postaci prymitywnego i niewybrednego humoru. „Spis" niejednokrotnie popularyzował działalność oraz inicjatywy takich organizacji, jak: Studencki Komitet Obrony Więzionych za Przekonania czy Społeczny Komitet Przeciwko Represjom za Odmowę Służby Wojskowej, zamieszczając ich oświadczenia, wyjaśniając cele programowe, informując o podejmowanych przez nich inicjatywach.* […] *Stałym tematem „Spis" jest problem: Solidarność – władza. Artykuły na ten temat przeważnie przedstawiają Solidarność*

jako jedyną organizację, która zdolna jest do wyprowadzenia kraju z kryzysu społeczno-gospodarczego. Z drugiej strony, pokazuje działania rządu i partii, które mają być tego zaprzeczeniem[139].

Niezależne Zrzeszenie Studentów UJ było również wydawcą periodyku „Aplauz", ukazującego się od marca do listopada 1981 r. Pierwsze dwa numery wydano z podtytułem „Pismo określonych sił – Wydział Prawa UJ", który od numeru 3–4 zmieniono na „Pismo Określonych Sił Instytutu Nauk Politycznych UJ". W sumie ukazało się pięć numerów, o objętości od siedemnastu do trzydziestu siedmiu stron, przy czym pierwsze skierowane do kolportażu wydanie oznaczone było numerem 1B (żartobliwa notatka odredakcyjna zamieszczona w numerze 3–4 informowała, że numer 1A nie ukazał się ze względu na swój niski poziom). Cztery pierwsze numery, w formacie A4, wydrukowano na powielaczu, natomiast numer 5, w formacie A5, wydrukowany został w technice offsetowej. Nakład wynosił od trzystu do tysiąca egzemplarzy. Pismo wydawane było jako miesięcznik, z przerwą w okresie wakacji. W skład redakcji wchodzili Jerzy Skoczylas[140] (redaktor odpowiedzialny), Roman Graczyk[141] (numer 1–2), Wojciech Siemaszkiewicz[142] (od numeru 3–4) i Marek Bankowicz[143] (numer 5). „Aplauz" był czasopismem o charakterze publicystycznym, redagowanym w tonie satyrycznym. Komentowano bieżące wydarzenia, dyskutowano o strategii i programach struktur opozycyjnych, zamieszczano materiały historyczne, wspomnieniowe i biograficzne, wywiady, wiersze, a także przedruki tekstów Alaina Besançon, Józefa Tischnera, Leszka Kołakowskiego i George'a Orwella. Publikowano artykuły Marka Bankowicza, Jerzego Budynia[144], Romana Graczyka (piszącego pod pseudonimem „Piotr Kwinto"), Stanisława Iskry, Adama Jackowskiego, Jerzego Skoczylasa, Wojciecha Siemaszkiewicza i Marka Sobolewskiego[145]. W satyrycznych rubrykach, takich jak „Klub Liberałów im. M. Moczara", „Kronika odnowy" czy „Humor zagraniczny", humorystycznie komentowano działalność partii i organizacji komunistycznych z całego świata[146].

Pismo społeczno-kulturalne „Bez tytułu" także było przygotowywane przez NZS UJ. Ukazały się wprawdzie tylko cztery numery, ale za to w nakładzie sięgającym od tysiąca pięciuset do trzech tysięcy egzemplarzy. Wydawano je od marca do listopada 1981 r., w objętości od siedemdziesięciu do stu dwudziestu stron, w formacie A5. Drukowane było techniką offsetową w zakładzie małej poligrafii UJ. Redakcję „Bez tytułu" tworzyli Krzysztof Budziakowski[147], Krzysztof Gurba[148], Wiesław Łabaj[149], Lech Sadowski[150], Jacek Sieradzan[151] i Ludwik Stasik[152]. Od numeru 2 dołączyli do nich Anna Galicka[153], Anna Mucha i Tadeusz Sułek[154]. Budziakowski wspominał: *Zostałem redaktorem prowadzącym czasopisma „Bez tytułu". „Prowadzącym", a nie „naczelnym", żeby nie drażnić innych ambitnych kolegów. Profil tego czasopisma nie był ukształtowany, bo sami do końca nie wiedzieliśmy jeszcze, o co nam chodziło. „Bez tytułu" był więc zlepkiem różnych niezależnych tekstów, wrzucanych*

trochę bez ładu i składu, zachłyśnięciem się wolnością słowa. Pismo było skierowane przede wszystkim do członków NZS oraz, jako pismo społeczno-kulturalne, adresowane do studentów w ogóle. […] *W redakcji były dosyć silne osobowości i napięcia, dlatego w pewnym momencie doszedłem do wniosku, że będzie lepiej, gdy się wycofam z funkcji redaktora prowadzącego. Wówczas został nim Krzysiek Gurba*[155].

„Bez tytułu" nie uszło uwadze SB. Funkcjonariusze rozpracowujący niezależny obieg wydawniczy pisali: *Analizując zamieszczone w piśmie treści artykułów, można wyodrębnić następujące grupy tematyczne:*

1. Przedruki utworów wydanych przez pisarzy i poetów zagranicznych, jak i polskich, nieposiadających debitu komunikacyjnego w PRL (L[eszek] *Kołakowski – „Kultura" paryska).*

2. Wywiady z osobami o poglądach antysocjalistycznych (T[omasz] *Burek,* [Władysław] *Goldfinger-Kunicki) zrzeszonymi w nielegalnych organizacjach i towarzystwach (TKN* [Towarzystwo Kursów Naukowych]*).*

3. Kronika ważniejszych wydarzeń w kraju, w tym ukazywanie inicjatyw Solidarności, NZS i nielegalnych organizacji działających na terenie kraju.

4. Kronika ważniejszych imprez kulturalnych w kraju[156].

Ponadto dodawali, że *zamieszczone artykuły i przedruki dobierane są często w sposób tendencyjny*, a *w pierwszym planie dobierane są tematy i przedruki artykułów, w których totalnie neguje się wszelkie poczynania władz państwowych i politycznych oraz w sposób krytykancki przedstawia się cały system ustroju socjalistycznego*[157].

Niezależne Zrzeszenie Studentów AGH wydawało pismo „Info!", które ukazywało się nieregularnie od 25 października do 12 grudnia 1981 r. Ogółem wydano dwadzieścia numerów, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4, drukowanych techniką offsetową lub na powielaczu. „Info!" redagowali Beata Fularska[158], Piotr Jasion[159], Marek Kapturkiewicz[160], Joanna Kosińska[161] i Małgorzata Zajtz[162]. Na łamach pisma komentowano bieżące wydarzenia, zamieszczano komunikaty i uchwały NZS oraz innych struktur studenckich[163].

Od 2 grudnia 1980 do 27 listopada 1981 r. ukazywał się „Biuletyn Niezależnego Zrzeszenia Studentów AE". Wydano osiemnaście numerów, o objętości od czterech do trzydziestu sześciu stron, w formacie A5, drukowanych na powielaczu lub techniką offsetową w wydawnictwie NZS AE, w nakładzie od pół tysiąca do dziesięciu tysięcy egzemplarzy. Pismo redagowali Krzysztof Drohomirecki[164], Anna Kulka[165], Włodzimierz Leszczyński[166], Jacek Stanisławski[167], Aleksander Surdej, Grażyna Śmigielska[168] i Bohdan Zając[169]. Za stronę graficzną odpowiadał Tadeusz Świątek. „Biuletyn Niezależnego Zrzeszenia Studentów AE" był periodykiem o charakterze publicystyczno-informacyjnym. Na jego łamach komentowano bieżące wydarzenia, w tym sytuację w środowisku studenckim i robotniczym. Zamieszczano komunikaty NZS, materiały

dotyczące gospodarki i polityki, polemiki, artykuły historyczne, wywiady i listy otwarte. Wydania specjalne, które ukazywały się w czasie strajków na Akademii Ekonomicznej w lutym i listopadzie 1981 r., prezentowały postulaty strajkujących, komunikaty Komitetu Strajkowego i komentarze odnoszące się do aktualnej sytuacji. Wznowione w kwietniu 1988 r. pismo, z nową redakcją, ukazywało się do maja 1989 r.[170]

Od 9 października 1980 do 11 listopada 1981 r. NZS AGH wydawało pismo „Od nowa". Ukazało się trzynaście numerów. Poza numeracją przygotowano dodatek nadzwyczajny, datowany 19 grudnia 1980 r., poświęcony rocznicy Grudnia '70, a także numer specjalny z 30 marca 1981 r., nawiązujący do wydarzeń Marca '68. Pismo, o objętości od czterech do dziewiętnastu stron formatu A4, drukowane było na powielaczu w nakładzie od tysiąca do półtora tysiąca egzemplarzy. „Od nowa" redagowali Artur Dmochowski[171], Iwona Frank[172], Tadeusz Gawor[173], Leszek Gubernat[174], Marek Kapturkiewicz, Piotr Lutyński[175], Stefan Niedźwieński[176], Zdzisław Szklarzewicz[177], Małgorzata Zajtz, Paweł Zechenter i Marcin Zembura[178]. W piśmie komentowano bieżące wydarzenia na uczelni i poza nią, publikowano dokumenty struktur opozycyjnych, artykuły historyczne i wspomnieniowe[179]. Funkcjonariusze SB analizujący profil pisma ocenili: *Tematyka „Od nowa", mimo iż chaotyczna i przypadkowa, to jednak przeważnie zawiera dobierane tendencyjnie treści mające na celu wyrobienie u czytelnika negatywnego nastawienia do socjalizmu*[180].

Wydawcą studenckiego pisma „Komunikat" był Komitet Założycielski NZS AGH. Od 30 października 1980 do 13 lutego 1981 r. ukazało się osiem numerów, o objętości od dwóch do sześciu stron, w formacie A4, drukowanych na powielaczu. Redakcję pisma tworzyli Maciej Dudek[181], Robert Rychlicki[182] i Krzysztof Skwarnicki[183]. Na łamach „Komunikatu" zamieszczano oświadczenia, ogłoszenia i inne dokumenty KZ NZS AGH[184].

Sekcja Informacji NZS Akademii Medycznej w Krakowie od kwietnia do 14 grudnia 1981 r. wydawała „Ad usum internum". Ukazało się trzynaście numerów tego pisma, z czego do wprowadzenia stanu wojennego dwanaście, jeden zaś podczas listopadowo-grudniowego strajku studenckiego, jako wydanie strajkowe, z podwójną numeracją – ciągłą i strajkową. „Ad usum internum" był niewielkim periodykiem, o objętości od dwóch do pięciu stron formatu A4, drukowanym na powielaczu. Na jego łamach pojawiały się ogłoszenia, uchwały i komunikaty Komisji Uczelnianej NZS AM, sprawozdania z zebrań struktur uczelnianych oraz informacje dotyczące środowisk opozycyjnych[185].

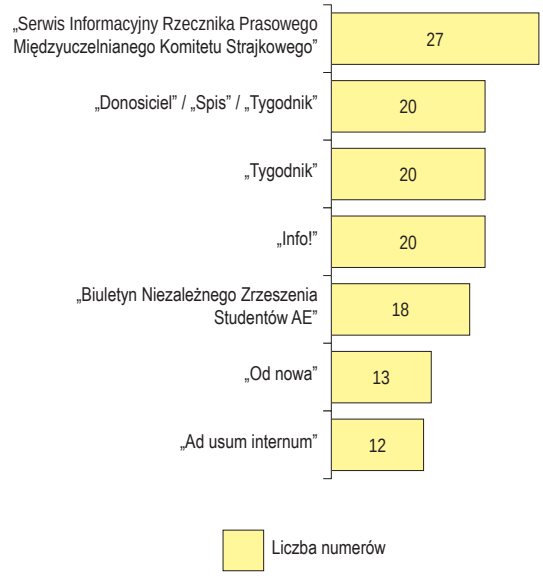
Ważnym pismem studenckim był wydawany w okresie strajków na uczelniach „Serwis Informacyjny Rzecznika Prasowego Międzyuczelnianego Komitetu Strajkowego". Od 19 listopada do 10 grudnia 1981 r. ukazało się dwadzieścia siedem numerów, o objętości od dwóch do pięciu stron, w formacie A4, drukowanych na powielaczu. Pismo nie było numerowane, tylko oznaczane datą. Niekiedy ukazywało się kilka razy dziennie. Zespół redakcyjny tworzyli

początkowo Marta Krzysztofowicz[186] i Marcin Lembas, a następnie Monika Heizer[187], Jarosław Krawczyk, Katarzyna Serafin[188] i Adam Szostkiewicz[189].

(4) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma studenckie wydawane w latach 1980–1981.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych w latach 1980–1981	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Serwis Informacyjny Rzecznika Prasowego Międzyuczelnianego Komitetu Strajkowego”	Międzyuczelniany Komitet Strajkowy	27	27	brak danych
„Donosiciel” / „Spis” / „Tygodnik”	Niezależne Zrzeszenie Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego	20	20	od 500 do 3000
„Tygodnik”	Niezależne Zrzeszenie Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego	20	20	brak danych
„Info!”	Niezależna Agencja Informacyjna Niezależnego Zrzeszenia Studentów Akademii Górniczo-Hutniczej	20	20	brak danych
„Biuletyn Niezależnego Zrzeszenia Studentów AE”	Niezależne Zrzeszenie Studentów Akademii Ekonomicznej	18	31	od 500 do 10 tys.

„Od nowa”	Niezależne Zrzeszenie Studentów Akademii Górniczo-Hutniczej	13	13	od 1000 do 1500
„Ad usum internum”	Sekcja Informacji Niezależnego Zrzeszenia Studentów Akademii Medycznej	12	13	brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych bibliografii.

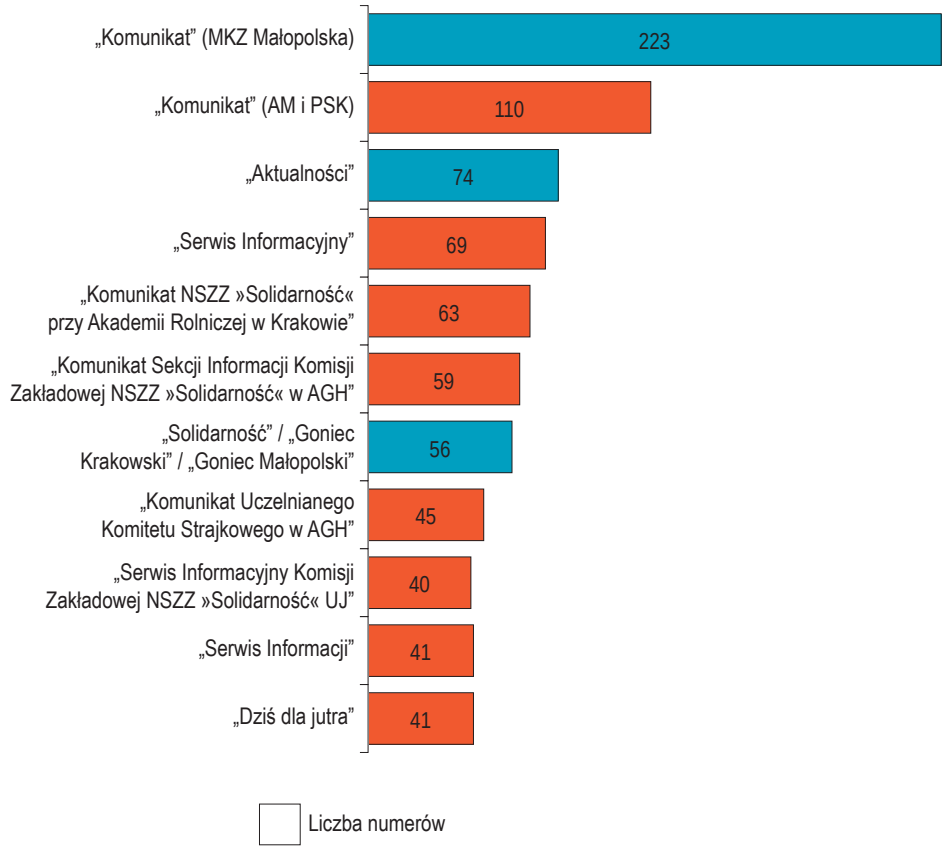
Wśród periodyków studenckich ukazujących się w okresie od sierpnia 1980 do grudnia 1981 r., które nie przekroczyły liczby dziesięciu numerów, znalazły się pisma „Niezależność”[190] – tygodnik NZS Akademii Rolniczej (dziesięć numerów), „Po prostu bis” (dziewięć numerów)[191], „Serwis Informacyjny NZS UJ”[192] (dziewięć numerów) oraz „Biuletyn Niezależnego Zrzeszenia Studentów”[193] (osiem numerów).

Pozostałe pisma

Istnieje grupa pism, które nie mieszczą się w żadnej z wyodrębnionych kategorii. Wśród nich jest między innymi „Komunikat Komisji Porozumiewawczej Nauki przy Międzyzakładowym Komitecie Założycielskim NSZZ Solidarność Kraków", który od numeru 2 ukazywał się pod tytułem „Nauka". Pismo adresowane było do pracowników i studentów szkół wyższych. W okresie od 23 października 1980 do 12 października 1981 r. ukazało się dwadzieścia osiem numerów, o objętości od trzech do dziesięciu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych w technice offsetowej w AGH, w nakładzie od dwustu do ośmiuset egzemplarzy. W skład zespołu redakcyjnego, którym kierował Robert Kaczmarek, weszli Kazimierz Głowacki[194], Krzysztof Görlich, Maciej Horaczek, Michał Siciński, Piotr Such[195] i Tadeusz Syryjczyk. Publikowano materiały dotyczące działań opozycji, dokumenty i oświadczenia Ogólnopolskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki, komentowano bieżące wydarzenia. Wydano jeden numer nadzwyczajny, z datą 10 stycznia 1981 r., który zawierał tekst porozumienia pomiędzy komisją rządową a Ogólnopolską Komisją Porozumiewawczą Nauki NSZZ Solidarność, wynegocjowanego 15–16 grudnia 1980 r. w Gliwicach i 7 stycznia 1981 r. w Warszawie[196].

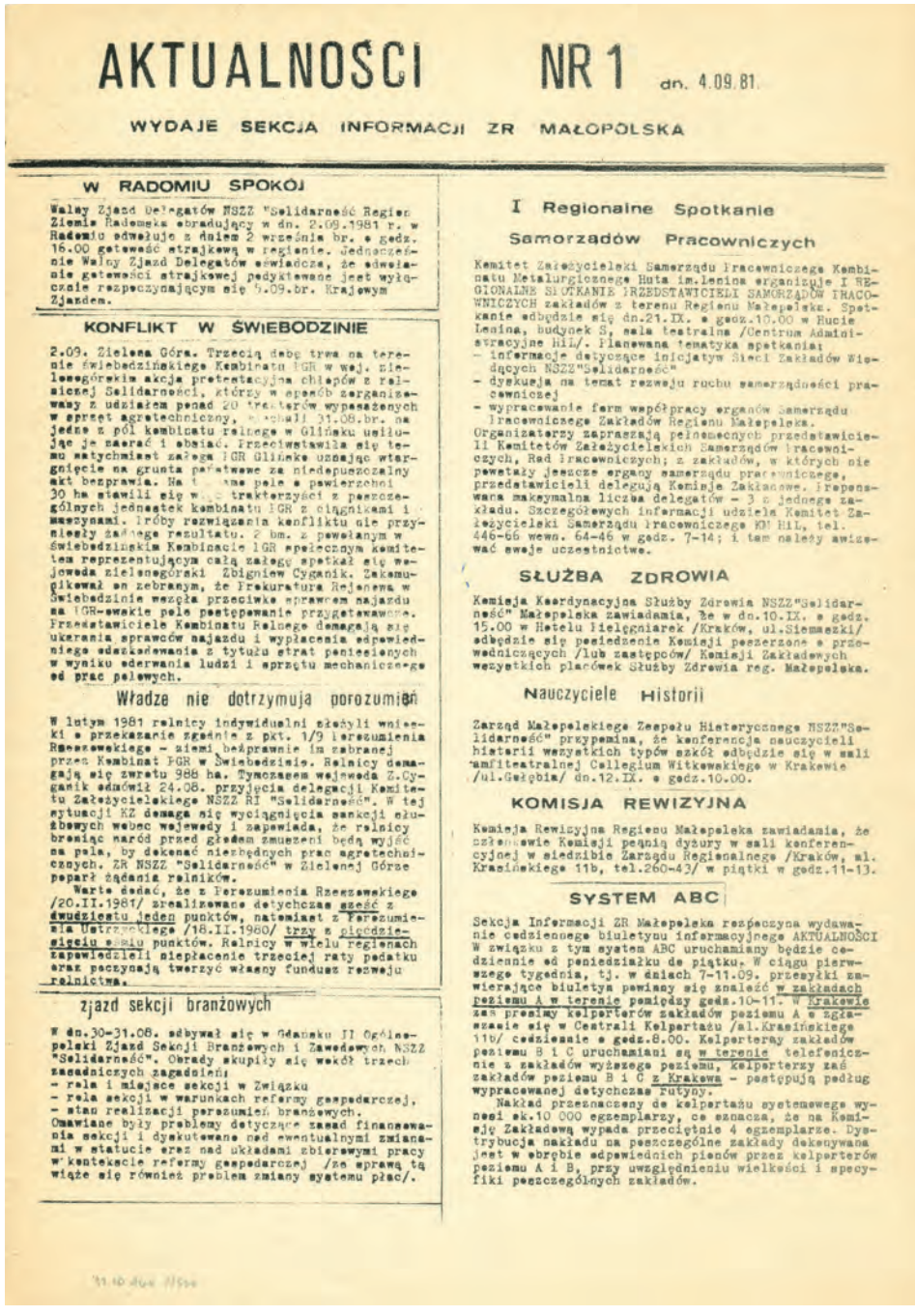
Po rejestracji NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych[197] pojawiły się również periodyki adresowane do środowisk wiejskich. Choć nie były trwałe, to stanowiły jednak ważną grupę wśród prasy niezależnej[198]. Jedynym pismem o takim profilu wydawanym w Krakowie przez Wojewódzki Komitet Założycielski NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych była w omawianym czasie „Ziemia Krakowska". Od 14 listopada do 12 grudnia 1981 r. ukazało się pięć numerów. Łącznie z tymi, które wydano po reaktywowaniu pisma w okresie od kwietnia do sierpnia 1989 r., liczyło ono dziesięć numerów, o objętości od ośmiu do dwudziestu ośmiu stron formatu A4 lub A5, drukowanych techniką offsetową, w nakładzie od dziewięćdziesięciu dziewięciu do dwóch i pół tysiąca egzemplarzy. W skład redakcji wchodzili Bronisław Gałkowski[199], Renata Jabłońska[200], Andrzej Kądziołka, Franciszek Maślanka[201] i Maciej Marian Słomczyński[202]. Publikowano informacje o bieżącej działalności związku, uchwały, oświadczenia i komunikaty WKZ oraz Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych, instruowano, jak tworzyć samorządy i organizować ruch związkowy na wsi, opisywano problemy rolników, a także trudności, na jakie natrafiał NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych w poszczególnych miejscowościach, zamieszczano relacje z uroczystości rocznicowych przygotowywanych przez ruch ludowy[203].

(5) Wykres: Najbardziej trwałe pisma drugoobiegowe wydawane od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981 r.

Źródło: Opracowanie własne.

(II) Pisma drugiego obiegu wydawane w Krakowie od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981 roku

AKTUALNOŚCI NR 1 dn. 4.09.81

WYDAJE SEKCJA INFORMACJI ZR MAŁOPOLSKA

W RADOMIU SPOKÓJ

Walny Zjazd Delegatów NSZZ "Solidarność Region Ziemia Radomska obradujący w dn. 2.09.1981 r. w Radomiu odwołuje z dniem 2 września br. o godz. 16.00 gotowość strajkową w regionie. Jednocześnie Walny Zjazd Delegatów oświadcza, że odwołanie gotowości strajkowej podyktowane jest wyłącznie rozpoczynającym się 5.09.br. Krajowym Zjazdem.

KONFLIKT W ŚWIEBODZINIE

2.09. Zielona Góra. Trzecią dobę trwa na terenie świebodzińskiego Kombinatu PGR w woj. zielonogórskim akcja pretensjonalna chłopów z rejonowej Solidarności, którzy w sposób zorganizowany z udziałem ponad 20 traktorów wyposażonych w sprzęt agrotechniczny, [illegible] 31.08.br. na jedne z pól kombinatu rolnego w Gliśnku usiłując je zasiać i obsiać. Przeciwstawiła się temu natychmiast załoga PGR Gliśnke uznając wtargnięcie na grunta państwowe za niedopuszczalny akt bezprawia. Na [illegible] pole o powierzchni 30 ha stawili się w [illegible] traktorzyści z poszczególnych jednostek kombinatu PGR z ciągnikami i maszynami. Próby rozwiązania konfliktu nie przyniosły żadnego rezultatu. 2 bm. z powołanym w świebodzińskim Kombinacie PGR społecznym komitetem reprezentującym całą załogę spotkał się wojewoda zielonogórski Zbigniew Cyganik. Zakomunikował on zebranym, że Prokuratura Rejonowa w Świebodzinie wszczęła przeciwko sprawcom najazdu na PGR-owskie pole postępowanie przygotawawcze. Przedstawiciele Kombinatu Rolnego domagają się ukarania sprawców najazdu i wypłacenia odpowiedniego odszkodowania z tytułu strat poniesionych w wyniku oderwania ludzi i sprzętu mechanicznego od prac polowych.

Władze nie dotrzymują porozumień

W lutym 1981 rolnicy indywidualni złożyli wnioski o przekazanie zgodnie z pkt. 1/9 Porozumienia Rzeszowskiego - ziemi bezprawnie im zabranej przez Kombinat PGR w Świebodzinie. Rolnicy domagają się zwrotu 988 ha. Tymczasem wojewoda Z.Cyganik odmówił 24.08. przyjęcia delegacji Komitetu Założycielskiego NSZZ RI "Solidarność". W tej sytuacji KZ domaga się wyciągnięcia sankcji służbowych wobec wojewody i zapowiada, że rolnicy będą zmuszeni będą wyjść na pola, by dokonać niezbędnych prac agrotechnicznych. ZR NSZZ "Solidarność" w Zielonej Górze poparł żądania rolników.

Warte dodać, że z Porozumienia Rzeszowskiego /20.II.1981/ zrealizowane dotychczas część z dwudziestu jeden punktów, natomiast z Porozumienia Ustrzyckiego /18.II.1980/ trzy z pięćdziesięciu sześciu punktów. Rolnicy w wielu regionach zapowiedzieli niepłacenie trzeciej raty podatku oraz poczynają tworzyć własny fundusz rozwoju rolnictwa.

Zjazd sekcji branżowych

W dn.30-31.08. odbywał się w Gdańsku II Ogólnopolski Zjazd Sekcji Branżowych i Zawodowych NSZZ "Solidarność". Obrady skupiły się wokół trzech zasadniczych zagadnień:
- roli i miejsce sekcji w Związku
- roli sekcji w warunkach reformy gospodarczej,
- stan realizacji porozumień branżowych.

Omawiane były problemy dotyczące zasad finansowania sekcji i dyskutowane nad ewentualnymi zmianami w statucie oraz nad układami zbiorowymi pracy w kontekście reformy gospodarczej /za sprawą tą wiąże się również problem zmiany systemu płac/.

I Regionalne Spotkanie Samorządów Pracowniczych

Komitet Założycielski Samorządu Pracowniczego Kombinatu Metalurgicznego Huta im.Lenina organizuje I REGIONALNE SPOTKANIE PRZEDSTAWICIELI SAMORZĄDÓW PRACOWNICZYCH zakładów z terenu Regionu Małopolska. Spotkanie odbędzie się dn.21.IX. o godz.10.00 w Hucie Lenina, budynek S, sala teatralna /Centrum Administracyjne Hil/. Planowana tematyka spotkania:
- informacje dotyczące inicjatyw Sieci Zakładów Wiodących NSZZ"Solidarność"
- dyskusja na temat rozwoju ruchu samorządności pracowniczej
- wypracowanie form współpracy organów Samorządu Pracowniczego Zakładów Regionu Małopolska.

Organizatorzy zapraszają pełnomocnych przedstawicieli Komitetów Założycielskich Samorządów Pracowniczych, Rad Pracowniczych; z zakładów, w których nie powstały jeszcze organy samorządu pracowniczego, przedstawicieli delegują Komisje Zakładowe. Proponowana maksymalna liczba delegatów - 3 z jednego zakładu. Szczegółowych informacji udziela Komitet Założycielski Samorządu Pracowniczego KH Hil, tel. 446-66 wewn. 64-46 w godz. 7-14; i tam należy awizować swoje uczestnictwo.

SŁUŻBA ZDROWIA

Komisja Koordynacyjna Służby Zdrowia NSZZ"Solidarność" Małopolska zawiadamia, że w dn.10.IX. o godz. 15.00 w Hotelu Pielęgniarek /Kraków, ul.Siemaszki/ odbędzie się posiedzenie Komisji poszerzone o przewodniczących /lub zastępców/ Komisji Zakładowych wszystkich placówek Służby Zdrowia reg. Małopolska.

Nauczyciele Historii

Zarząd Małopolskiego Zespołu Historycznego NSZZ"Solidarność" przypomina, że konferencja nauczycieli historii wszystkich typów szkół odbędzie się w sali amfiteatralnej Collegium Witkowskiego w Krakowie /ul.Gołębia/ dn.12.IX. o godz.10.00.

KOMISJA REWIZYJNA

Komisja Rewizyjna Regionu Małopolska zawiadamia, że członkowie Komisji pełnią dyżury w sali konferencyjnej w siedzibie Zarządu Regionalnego /Kraków, ul. Krasińskiego 11b, tel.260-43/ w piątki w godz.11-13.

SYSTEM ABC

Sekcja Informacji ZR Małopolska rozpoczyna wydawanie codziennego biuletynu informacyjnego AKTUALNOŚCI W związku z tym system ABC uruchamiany będzie codziennie od poniedziałku do piątku. W ciągu pierwszego tygodnia, tj. w dniach 7-11.09. przesyłki zawierające biuletyn powinny się znaleźć w zakładach poziomu A w terenie pomiędzy godz.10-11. W Krakowie zaś prosimy kolporterów zakładów poziomu A o zgłaszanie się w Centrali Kolportażu /ul.Krasińskiego 11b/ codziennie o godz.8.00. Kolporterzy zakładów poziomu B i C uruchamiani są w terenie telefonicznie z zakładów wyższego poziomu, kolporterzy zaś zakładów poziomu B i C z Krakowa - postępują według wypracowanej dotychczas rutyny.

Nakład przeznaczony do kolportażu systemowego wynosi ok.10 000 egzemplarzy, co oznacza, że na Komisję Zakładową wypada przeciętnie 4 egzemplarze. Dystrybucja nakładu na poszczególne zakłady dokonywana jest w obrębie odpowiednich pionów przez kolporterów poziomu A i B, przy uwzględnieniu wielkości i specyfiki poszczególnych zakładów.

Nr 12

ŚRODA
14 stycznia 1981
KRAKÓW

GONIEC MAŁOPOLSKI

WYDAJE SEKCJA INFORMACJI PRZY MKZ MAŁOPOLSKA NSZZ "SOLIDARNOŚĆ"

Gdańsk, dnia 8.01.1981r.

Uchwała Krajowej Komisji Porozumiewawczej

1. Organizacje zakładowe ogłaszają w zakładach pracy, że NSZZ "Solidarność" określa jednoznacznie swoje stanowisko: zgodnie z postanowieniami postrajkowymi wszystkie soboty są wolne.
2. Krajowa Komisja Porozumiewawcza Uchwałą z dnia 7 stycznia 1981r. powzięła decyzję, iż wolne soboty obowiązują od 1 stycznia 1981 r. na niezmienionych zasadach wyrażonych w porozumieniu zawartym w Jastrzębiu dnia 3 września 1980r. i analogicznie porozumieniem w Katowicach.
3. W związku z jednostronną decyzją Rządu wyrażoną w przemówieniu telewizyjnym wicepremiera Mieczysława Jagielskiego w dniu 7 stycznia 1981 r. o godz. 20[10] odnośnie najbliższej soboty Krajowa Komisja Porozumiewawcza Uchwałą z dnia 8 stycznia 1981 r. zaleca załogom uznanie dnia 10 stycznia 1981 r. za dzień wolny od pracy.
4. Krajowa Komisja Porozumiewawcza stwierdza, że pracownicy którzy nie przystępują do pracy 10 stycznia 1981 r. będą działali prawnie, zgodnie z obowiązującym Rząd porozumieniem i nie będą mogli z tego tytułu ponosić żadnej odpowiedzialności.
5. Niniejsza decyzja stanowi poparcie Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ "Solidarność" dla wszystkich, którzy dnia 10 stycznia 1981 zgodnie z zasadami porozumień postrajkowych nie stawią się do pracy.
6. Sprawa wolnych sobót stała się nagle problemem społecznym i źródłem napięć. Winą za ten stan rzeczy spada wyłącznie na Rząd, który podjął decyzję arbitralnie, bez konsultacji z załogami i związkami zawodowymi, po czterech miesiącach zwlekania i braku jakiejkolwiek rzeczowej inicjatywy. Fakt ten powinien zostać podany do wiadomości publicznej i jednoznacznie rozpropagowaniu przez nasz związek.
7. Sprawa podejmowania pracy w wolne soboty na właściwych warunkach odpłatności zależy od decyzji załóg. Związek nasz stoi na stanowisku że w trudnej sytuacji gospodarczej w kraju załogi mogą uznać potrzebę pracy w wolne soboty za zgodą odpowiedniego MKZ. Nie może to jednak w niczym naruszać w określonych porozumieniach postrajkowych zasad skrócenia czasu pracy.
8. Decyzja o podejmowaniu pracy w wolne soboty powinna być przedmiotem dyskusji w organizacjach zakładowych naszego związku. W tym celu Komisje Zakładowe winny uzyskać od kierownictwa zakładu propozycje w tej sprawie, a następnie określić warunki organizacyjne i społeczne, naj jakich może zostać praca w wolne soboty podjęta.
9. Rozwiązania przyjmujące możliwość dobrowolnej i dodatkowej płatnej pracy w wolne soboty uważamy za tymczasowe i związane z ogólną sytuacją kraju. Celem naszego związku jest obrona zdrowia i życia ludzi

OBSERWATOR ROBOTNICZY

NIEZALEŻNY SAMORZĄDNY Solidarność ZWIĄZEK ZAWODOWY

KRAKÓW
data 9.08.81r
NR 1/31
ROK II

Biuletyn Informacyjny Komisji Robotniczej Hutników

BIH

Pierwszy numer nowego pisma pod nazwą "OBSERWATOR" jest zarazem kolejnym numerem BIULETYNU INFORMACYJNEGO HUTNIKÓW.Tym samym wznawiamy działalność częściowo zawieszoną w ostatnim czasie z powodu utrudnień stwarzanych nam przez czynniki wykorzystujące swoją władzę oraz wykraczające poza uznane kompetencje w imię własnych celów lub celów reprezentowanych przez siebie grup.
Sprawy związane z funkcjonowaniem informacji nie zostały do tej pory unormowane pomimo trwających od roku sporów na ten temat i pomimo wielokrotnych deklaracji urzędników na najwyższych szczeblach biurokratycznej drabiny.Odczuliśmy to na własnej skórze.
Nie zamierzamy kształtować opinii - to zadanie propagandy.Nie zamierzamy zajmować się propagandą.Naszym zadaniem jest upowszechnianie wszystkich poglądów niosących konstruktywną myśl.Pragniemy,aby "OBSERWATOR" stał się forum,na którym może wypowiedzieć się każdy,kto ma cokolwiek istotnego do powiedzenia.
Nasze pismo może funkcjonować jedynie przy akceptacji jego czytelników.I musi to być akceptacja czynna. Dlatego interesują nas wszelkie opinie na temat naszej pracy.Oczekujemy takich opinii.Oczekujemy również pomocy przy redagowaniu "OBSERWATORA",bowiem szczupła,zbyt szczupła baza techniczna i redakcyjna narzuca nam wiele problemów,które rozwiązać będziemy mogli jedynie z pomocą Czytelników.

REDAKCJA

Edward Nowak

ODDAJCIE NAM NASZE FABRYKI

Ogólnospołeczna własność,ujęta w naszej Konstytucji,jako ogólno narodowa,jest zasadą kardynalną ustroju w naszym kraju.Państwo nie może być faktycznym właścicielem jest to bowiem twór organizacyjny jedynie,organizujący społeczeństwo zamieszkujące określone terytorium. Własność państwowa jest więc w rzeczywistości własnością aparatu władzy państwowej,politycznej,gospodarczej oraz administracyjnej.

Na tym tle zawsze musi dochodzić do konfliktu.Członkowie aparatu władzy,czując się właścicielami zaczynają traktować społeczeństwo instrumentalnie - jako wykonawców.Następuje alienacja mas pracowniczych, które są właścicielami środków produkcji, lecz,de facto,są tłumem posłusznie potakującym mądrej i nieomylnej władzy.

Obszar wymiany roli i funkcji przybrał w naszym kręgu rozmiary monstrualne.Jakże często słyszymy uwagi posłów w stylu:"spróbuję zasugerować panu ministrowi".Jakże często dyrektorzy w fabrykach zachowują się tak, jakby to były ich własne fabryki.Dochodzi do tego,że inżynier pracujący w hali wielkiego zakładu przemysłowego,idąc do biura czeka,aż sekretarka skończy plotkować przez telefon, aby móc załatwić sprawę służbową.I,bynajmniej,nie jest to wina tych ludzi.

W tej wieży Babel,gdzie wymieszały się kompetencje jest jednak grupa ludzi prowadzących tę dziwną budowę.Ten,kto chciałby w jakikolwiek sposób uporządkować to przedsięwzięcie,staje się naturalnym wrogiem kierujących budową,bo musi zadać pytanie:co się buduje i po co? Jeżeli nawet aparat władzy czuje się szczególnie zagrożony i musi ustąpić,to tylko na krótki okres przejściowy.Programowo tworzone są pozory demokracji.Klasycznym tego przykładem było powstanie Rad Robotniczych w 1956 roku.

Wydając ustawę o Radach w listopadzie 1956 roku,już przygotowywano koncepcję KSR-ów,które wkrótce uśmierciły tę słuszną ideę.Oczywiście,każdy kolejny kryzys staje się coraz głębszy,jednak władze znajdują się poza wszelkimi restrykcjami. Jej przedstawiciele nie ponoszą odpowiedzialności za skutki swoich poczynań.

"Nie ma tego złego,co by na dobre nie wyszło".Przysłowie to brzmi, być może,jak kpina,zawiera jednak wiele prawdy.Cyklicznie powtarzające się kryzysy,z biegiem lat coraz to bardziej drastyczne,powodowały,że tym więcej ludzi zastanawiało się nad ich przyczynami. Pod maską ogólnego marazmu kształtował się nowy typ pracownika,robotnika, który zaczynał rozumieć,że drogą wyjścia z tego fatalnego,zamkniętego cyklu jest przejęcie inicjatywy we własne ręce.

Sierpień unaocznił nam,że nie wystarczy być tylko wykonawcą,że należy być również faktycznym gospodarzem, bo tylko to może gwarantować prawdziwe i godne życie.

Zdajemy sobie sprawę z tego, że ludzie sprawujący władzę nie oddadzą jej bez walki,że będą próbowali różnych sztuczek,rodzące się na pozorne ustępstwa.Jakże często pojawia się hasło - współzarządzanie - jednak bez odpowiedzi na pytanie: z kim?Zapewne,władze będą używać argumentu o trudnościach i konieczności stabilizacji,o tym ,że nie należy się spieszyć,będą się zdecydowanie bronić przed zmianami strukturalnymi używając haseł o atakach na socjalizm...Musimy mieć tego świadomość,jednak musimy również pamiętać o tym,że tylko autentyczny samorząd,działający w samodzielnym,samofinansującym się przedsiębiorstwie może sprostać zadaniu wyprowadzenia kraju z obecnego kryzysu.W tym też kierunku zmierza propozycja ustawy o przedsiębiorstwie społecznym opracowana przez przedstawicieli Komisji Zakładowych NSZZ "Solidarność" wiodących zakładów pracy w poszczególnych regionach kraju.

Odnajście nam nasze fabryki...

Jest to faktycznie warunek podstawowy.Rozumiem go w ten sposób,

ciąg dalszy na str.2

Leszek Moczulski

OBRONMY TEGO PROCESU

/wywiad z przywódcą KPN przeprowadzony miesiąc przed powtórnym aresztowaniem/

red.:Nie wszyscy wiedzą kogo broniły Komitety Obrony Więzionych za Przekonanie.Proszę powiedzieć kilka słów o sobie.

L.Moczulski:7 czerwca skończyłem 51 lat.Dwa razy siedziałem w więzieniu po parę miesięcy.W latach pięćdziesiątych siedziałem 5 miesięcy,a teraz 8 z groszami.Kam także na swoim koncie wiele zatrzymań milicyjnych. W przeróżnych ostatniego roku przed moim aresztowaniem było ich chyba 50 - 60,to jest też w czasie prawie trzy miesiące w aresztach milicyjnych.Jestem z wykształcenia prawnikiem,historykiem i z zawodu dziennikarzem. Przez wiele lat zajmowałem się pub-

ciąg dalszy na str.3

LE MONDE O STANOWISKU MOSKWY

Moskiewski korespondent największego francuskiego pisma,Le Monde, w artykule zatytułowanym "Wyczekiwanie Moskwy"/14 lipca 1981/twierdzi,że w prasie ZSRR "spadła zasłona milczenia" na Polskę.Ta powściągliwość pozostaje w całkowitej sprzeczności z rozgłosem nadawanym zazwyczaj sukcesom bratnich krajów przy okazji zbierania się najwyższej instancji partyjnej.

To prawda,że Rosjanie nie mają powodów do zadowolenia.Niezależnie od wyników Zjazdu,odwet konserwatystów dążących do przywrócenia dawnego status quo,ostatnio jeszcze postulowanego przez Kreml,wydaje się mało prawdopodobny.Przywódcy moskiewscy obawiają się,aby nie znaleźli się w obliczu Polski pozbawionej ze wszystkich zasadniczych

ciąg dalszy na str.4

OŚWIADCZENIE KOMISJI WYDZIAŁOWEJ S-1 NSZZ "SOLIDARNOŚĆ" WL

W dniu 31.VII 1981 roku na zebraniu Komisji Robotniczej NSZZ "Solidarność" Wydziału S-1 /Spiekalnia Nr1/ jednomyślnie przyjęto wniosek o skierowanie zdecydowanego protestu w związku z cenzurowaniem informacji związkowej,a w szczególności naszego Biuletynu Informacyjnego Hutników.Wiadome nam jest,że jest to celowa robota prowadząca do osłabienia i skłócenia naszego Związku.

Rok mija od stworzenia "Solidarności",jest to pez przerwy walka z władzami o nasze istnienie,walka nowego ze starym.Można by się zgodzić z tym,że to,co nowe z trudnością zdobywa rację bytu i natychmiastowe poparcie społeczeństwa.Związek nasz liczący około 10 milionów członków,poniekąd przez zdecydowaną większość społeczeństwa,bez

ciąg dalszy na str.3

iO

SEKNIS INFORMACYJNY

POLITECHNIKA KRAKOWSKA

Solidarność

nr 5

KRAKÓW Dn. 13.11.80 r.

NASZE INTENCJE SA SZCZERE - mówi Bogdan LIS , I wiceprzewodniczący MKZ NSZZ " Solidarność" w Gdańsku

Fragmenty wywiadu udzielonego Juliuszowi Smoczyńskiemu z Kuriera Polskiego, 28 października 1980

Cierpią na chroniczny wręcz brak czasu. Załatwiają sprawy w biegu, jeden problem goni drugi. Ludzie, którzy wchodzą do budynku przy ul. Grunwaldzkiej w Gdańsku-Wrzeszczu mają wrażenie, że wskazówki zegarka biegną tam szybciej ...

Jaki jest Pana zawód?

- Mam ich kilka. Między innymi jestem pilotem wycieczek. Ale tak naprawdę to wykonuję zawód mechanika urządzeń przemysłowych w "Elmorze", gdzie zresztą jestem na etacie. No, teraz, obecnie na urlopie bezpłatnym, ale mam nadzieję wrócić do siebie.

Przejdźmy teraz do problemu wypełniania umów z Wybrzeża i Śląska. Są to trudne sprawy ... Niekiedy odnosisię wrażenie, że wy z "Solidarności" nie chcecie, bądź nie umiecie, dostrzec dobrej woli waszych rozmówców, że myślicie zawsze na " nie " ...

- To jest nieprawda! Bardziej niż władze myślimy na " tak ". Mógłbym panu wiele przykładów, ale ograniczę się do jednego. To dzięki "Solidarności", a ściślej naszym interwencjom załatwiono wiele ludzkich spraw w tym przywrócono do pracy ludzi niesłusznie zwolnionych po poprzednich strajkach. Czy nie widzimy dobrej woli władz? Ależ widzimy. Na przykład władze województwa gdańskiego robią dużo na miarę swoich własnych możliwości, aby rzetelnie wypełniać porozumienia. Dostrzegamy to, i szanujemy te wysiłki. Ale skoro już o tym mowa, niech mi pan wierzy, że wiele jest problemów i spraw, szczególnie w terenie, ale i w resortach także które chwały władzy nie przysparzają.

Na przykład ?

- Choćby dostęp "Solidarności " do środków masowego przekazu. To prawda, że od jakiegoś czasu pisze się o nas więcej niż dawniej, ale jaże często bałamutnie i nieprawdziwie. Niekiedy wręcz przemilcza się nasze inicjatywy. Mamy autonomiczną rubrykę, ukazującą się trzy razy w tygodniu w "Dzienniku Bałtyckim". Czy to nie kpina?. Wszak "Dziennik" jest pismem o zasięgu regionalnym, a my mamy członków w całej Polsce. Od dłuższego już czasu w portach stoją dla nas maszyny drukarskie, nie wydaje się ich nam bo nie jesteśmy zarejestrowani, ale to nie przeszkadza ściągać z nas wcale niemało, bo po tysiąc złotych za jeden dzień tzw.placowego. Ostatnio rozmawialiśmy z panem Bareckim - rzecznikiem rządu - na te tematy. Nie zadowala nas ta rozmowa, ale był to pierwszy kontakt, chcemy dalej rozmawiać i dyskutować. Jakie są nasze żądania? Bardzo proste - gazeta codzienna o zasięgu ogólnopolskim, własne "okienko" w radiu i telewizji. z tym iż redagować je chcemy sami. Jednym słowem, o "Solidarności " niech pisze sama "Solidarność".

Czy to oznacza, że o Was nie mogą pisać inni?

- Ależ nie, bardzo proszę, niech piszą, ale i nam niech pozwolą mówić.

Panie Przewodniczący, obserwuje się niepokojący objaw zwiększenia żądań w tym w szczególności płacowych. Wiadomo, że stan naszej gospodarki jest krytyczny, to rodzi bardzo poważne niebezpieczeństwo, czy jesteście tego świadomi?

- Proszęp pana, nie my rządziliśmy i nie my odpowiadamy za katastrofalną sytuację gospodarki.

dziś dla jutra
Informacje NSZZ Solidarność Politechniki Krakowskiej
nr 15
Kraków 29 IV 81 r.
WYDANIE SPECJALNE DO UŻYTKU WEWNĘTRZNEGO

Dwie daty – czyli "od nowa" w Bibliotece Głównej PK

Data pierwsza, 1.VII.1980 – w tym dniu Dyrekcja Biblioteki Gł. skierowała do Jego Magnificencji Rektora Politechniki Krakowskiej pismo w sprawie przyznania Bibliotece nowych pomieszczeń warunkujących normalne jej funkcjonowanie.

Data druga, 22.I.1981 – w tym dniu Dyrekcja Biblioteki Gł. skierowała pismo w tej samej sprawie do Rektorskiej Komisji d/s Zagospodarowania Budynku Silników Spalinowych i Budynku Dydaktycznego nr. 5 w Czyżynach.

Zestawmy te dwie daty: 1 lipiec 1980 i 22 styczeń 1981.

Cóż się w Polsce w okresie między tymi datami stało?

Stały się rzeczy przez dziesiątki lat uznawane za niemożliwe! Co się stało na naszej Politechnice pozostawiam ocenie Czytelników.

Co się stało w sprawie stworzenia Bibliotece Gł. warunków do normalnego funkcjonowania zawiera się w stwierdzeniu, że ani na jedno z tych pism Biblioteka nie otrzymała odpowiedzi.

Nie otrzymała tej odpowiedzi ani żadnej decyzji, mimo że pismo do J.M.Rektora zawiera w dużej swojej części przypomnienie Jego rzeczywistych dla Biblioteki zasług.

Mimo, że Prokuratura ułatwiła, mniemam, działanie Rektorskiej Komisji d/s Zagospodarowania schedy po Prominentnej Osobie, również nie otrzymaliśmy żadnej decyzji. Więc cóż się stać musi, żeby Kopciuszek uczelni a zdawałoby się źródło wszelkiej wiedzy naszych luminarzy i adeptów uzyskał odpowiedź na wcale nie retoryczne pytanie – być albo nie być. Nie retoryczne dlatego, że n o r m a l n i e s t u d i o w a ć, a nie po szkolarsku przechodzić z roku na rok może tylko nikły procent studentów, a młodzi naukowcy decydują się na korzystanie z usług Biblioteki tylko dla "zaliczenia" doktoratu.

W okresie radosnych zakupów dewizowych zakupiono dla Biblioteki – a więc dla pożytku wszystkich cenną aparaturę reprograficzną, która do dziś z braku odpowiednich pomieszczeń jest prawie zupełnie nie wykorzystana.

Pękła nie dawno bomba w Muzeum Narodowym w Warszawie. Okazało się, że tylko znikoma część wszystkich zbiorów jest właściwie zabezpieczona, skatalogowana, opracowana i zinwentaryzowana.

Jeżeli n a t y c h m i a s t zbiory naszej Biblioteki nie zostaną pomieszczone we właściwych magazynach, okaże się, że tysiące tomów często unikalnych, decydujących o ciągłości w rozwoju nauk technicznych m.in. pochodzących z darowizn emerytowanych profesorów, ulegną unicestwieniu albo padną ofiarą porządków i wylądują w składnicy makulatury. I też nie będzie można ustalić kto za to odpowiada.

Artykuł ten ukazuje się w piśmie DDJ, piśmie Solidarności PK, na miejscu więc będzie wspominać o tym, że właśnie pracownicy Biblioteki Gł. cierpią w dotychczasowych warunkach najbardziej. Nota najbardziej dlatego, że swojej pięknej pracy nie mają żadnej satysfakcji i zaczynają wątpić w jej sens.

20-letnie już walki o sprawę Biblioteki Głównej PK, dowiodły że bibliotekarze są bezsilni. I pozostaną bezsilni, jeżeli wszyscy solidarnie nie zechcą im i sobie pomóc.

Kraków, dnia 22.IV.1981 r. Alicja Janicka

P.S. Kilka danych liczbowych:
Ilość czytelników Biblioteki Gł. PK – 6 278 osób
Ilość miejsc w czytelniach Biblioteki – 111 !!!

DONOSICIEL

INFORMATOR NZS UJJ
"+ 05.03.1981r.
NR I

Rozpoczynamy edycję "Donosiciela" cotygodniowego serwisu informacyjnego Niezależnego Zrzeszenia Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zamiarem naszym jest zorientowanie członków o aktualnej pracy Komisji Uczelnianej i agend NZS UJ.

KOMISJA UCZELNIANA NIEZALEŻNEGO ZRZESZENIA STUDENTÓW UJ UL. GOŁĘBIA 6
telefon 271-11 wew.286

1. Prezes-Jan Maria Rokita, IVr. prawa, Ir. filozofii, tel. 282-18.
2. V-ce prezes d/s organizacyjnych /Przewodniczący Rady Koordynacyjnej Uczelni Krakowskich -Sławomir Suss, IVr. filozofii, tel. 275-32.
3. Przewodniczący Sekcji Propagandy i Informacji-Konstanty Miodowicz [illegible]
4. Przewodniczący [illegible] -Jacek Rakowiecki, IIIr. teatrologii tel. 132-13.
5. Przewodniczący sekcji Kultury -Marek Basota, IIr. polonistyki.
6. Przewodniczący Sekcji d/s Samorządu - Aleksander Nelicki, IVr. psychologii.
7. Przewodniczący Sekcji Ekonomicznej -Jarosław Guzy, Vr. socjologii, IIr. historii.
8. Marta Reicher -sekretarz, IIIr. orientalistyki, tel. 282-70.
9. Wiesława Sotwin -skarbnik, IIIr. psychologii.
10. Włodzimierz Godłowski -delegat d/s kontaktów z Grupami Koordynacyjnymi IIIr. fizyki.

Szef Biura -Ewa Rakowiecka, IIIr. teatrologii.

Redaktor prasowy-Marek Płaszewski, II rok prawa

KOMISJA REWIZYJNA
Małgorzata Dator -IVr. filozofii
Magdalena Sobkowska -IIr. polonistyki
Anna Galicka -Vr. fil. szwedzka
Jacek Rogowski -IVr. chemia
Marek Mikos -IIIr. polonistyki
Wojciech Siemaszkiewicz -IIIr. nauki polityczne
Ewa Zbylut -IIr. polonistyki

Dnia 4.03. odbyło się posiedzenie KONWENTU NZS UJ
Pierwsza część zebrania poświęcona była sprawom bieżącym :
-informacja o zjeździe organizacji uczelnianych NZS Warszawa 28.II.-1.III. - Jacek Rakowiecki
-informacja o represjach wobec członków NZS /Rzeszów, Kielce, Warszawa, Kraków / - Konstanty Miodowicz
-Konwent zobowiązał A.Nelickiego do zaproponowania pięciu obrońców z ramienia NZS do Komisji Dyscyplinarnej
-informacja o przebiegu organizacji Grup Koordynacyjnych na wydziałach -Włodzimierz Godłowski
W części drugiej rozpoczęto dyskusję nad przebiegiem strajku. Następne posiedzenie Konwentu odbędzie się dn. 9.III /poniedziałek / i będie kontynuowało tematykę strajku.

INFO!

[redacted]

24-XII
nr 1

O ustawie

Stanowisko Rady Ministrów w sprawie Ustawy o Szkolnictwie Wyższym sformułowane jest w postaci ogólnych uwag do Projektu.Liczy ono 7 stron maszynopisu. Poniżej przedstawiam streszczenie tych uwag.

1.Należy skorelować tą Ustawę z Ustawami o PAN, Instytutach Naukowo-badawczych oraz Stopniach i Tytułach Naukowych.

2.Projekt nakłada na Ministra szereg obowiązków takich jak: nadzór nad szkołami i koordynacja działalności szkolnictwa nie określając środków prawnych realizacji tych zadań. Należy Projekt uzupełnić o uregulowanie tych kwestii.

3.Niezbędne jest zapewnienie organom państwowym wpływu na założenia planów i programów nauczania oraz rozmiary, czasokres i kierunki kształcenia.

4.Istnieje potrzeba szerszego określenia zadań w zakresie współdziałania szkoły wyższej ze środowiskiem, w którym funkcjonuje oraz obowiązków szkoły wobec instytucji i organizacji działających na tym samym terenie.

5.Naczelne organy szkolnictwa wyższego muszą mieć kompetencje do unifikacji zakresu wiedzy posiadanej przez absolwentów tych samych kierunków w różnych szkołach.

6.Winna być zapewniona instytucjonalna gwarancja równego dostępu do szkolnictwa przedstawicielom środowisk robotniczych oraz chłopskich.

7.Wymaga rozważenia adekwatność systemu finansowego szkół do ustaleń wynikających z reformy gospodarczej i szkoły winny podlegać prawu budżetowemu według odpowiednio określonego systemu finansowego.

8.Wymaga określenia zakres odrębności uprawnień urlopowych, emerytalnych oraz czasu pracy w stosunku do innych grup pracowniczych.

9.Organizacja roku akademickiego wynikająca z Ustawy poważnie skraca czas realnego nauczania.

10.Rozbudowanie uprawnień Rady Głównej może wpływać na ograniczenia kompetencji Senatów, Rad Wydziałów, Rektorów i Dziekanów.

11.Projekt Ustawy zawiera wiele niejasności w zakresie relacji Rady Głównej do przedstawicielstw korporacyjnych PAN oraz rad szkolnictwa artystycznego, medycznego, wojskowego i sportowego.

12.Wieloszczeblowy tok instancyjny i przekazanie decyzji indywidualnych do kompetencji organów kolegialnych rozmywa odpowiedzialność za podejmowane decyzje.

13.Należy uwzględnić rozszerzone kompetencje różnych grup uczelnianych w organach szkolnictwa wyższego oraz zapewnić właściwe formy współpracy szkół z organami, instytucjami i organizacjami terenu.

14.Uwzględnić należy problem nadzoru nad Radą Główną.

15.Rozważenia wymaga zakres jednolitości realizowania prawa do zrzeszeń, zgromadzeń, wyrażania opinii i tp. przez środowiska uczelniane w porównaniu z innymi środowiskami społecznymi.

streścił - Andrzej Palczewski

za zgodność: /-/ Maciej Geller

OŚWIADCZENIE

RZECZNIKA PRASOWEGO Komitetu Strajkowego AGH w Krakowie

Rządowa propaganda / mn dtv / ruszyła danym zwyczajem do frontalnego ataku na strajkujących studentów. Wśród zarzutów znalazły się oskarżenia o nieróbstwo i chęć zabawy na koszt społeczeństwa. Takie insynuacje są prymitywnym kłamstwem . Czas strajku nie jest przez studentów marnowany. Strajkujący i solidaryzujący się z naszym protestem, dla których brakło / z powodów aprowizacyjnych / miejsca na terenie okupowanym podejmują nieodpłatną pracę fizyczną na rzecz środowiska krakowskiego, obejmującą porządkowanie terenu uczelni, mycie autobusów i tramwajów oraz działalność na rzeoz Miejskiego Przedsiębiorstwa Oczyszczania i instytutów wewnątrzuczelnianych. Na terenie strajku odbywają się wykłady nauk ścisłych i humanistycznych.

/-/ Marcin Zembura

poparcie

Prezydium KZ NSZZ"Solidarność" stoczni im. A.Warskiego w Szczecinie uchwaliło oświadczenie następującej treści:

-popieramy żądania strajkujących pracowników nauki i studentów -niezwłocznego wprowadzenia pod obrady Sejmu społecznego projektu ustawy o szkolnictwie wyższym satysfakcjonującej środowisko akademickie ,w szczególności zapewniającej autentyczną samorządność i autonomię wyższych uczelni oraz pluralizm światopoglądowy, -niezwłocznego rozwiązania konfliktu na WSI w Radomiu zgodnie z postulatami strajkujących pracowników nauki i studentów .

-ostrzegamy władze ,że w przypadku nie spełnienia słusznych żądań strajkujących pracowników nauki i studentów KZ NSZZ"Solidarność" stoczni im.A.Warskiego rozważy kwestię podjęcia stosownej akcji protestacyjnej.

Prezydium KZ NSZZ"S"
Stoczni Szczecińskiej Im.A.Warskieg

KUL

24.bm. o godz.8.00 rozpoczął się strajk okupacyjny o charakrerze czynnym pracowników KUL będących członkami "Solidarności" i 600 studentów tej uczelni-członków NZS.Jest to strajk solidarnościowy ze studentami innych uczelni w kraju .Do akcji tej przyłączyło się także 250alumnów seminarium duchownego w Lublinie .W dniu dzisiejszym strajkowało w sposób czynny pięć lubelskich szkół ponadpodstawowych. Celem akcji jest realizacja 20 postulatów nauczycieli woj. lubelskiego dotyczących rzetelności programów nauczania ,odpowiednich warunków w szkołach i internatach oraz zmian personalnych.

/sim/

protest!?

W celu skoordynowania akcji przeciwko strajkowi studentów i pracowników na WSI Radom, zawiązał się Uczelniany Komitet Protestacyjny. W skład Komitetu wchodzą:ZNP,PZPR,SD,ZSL,SZSP, ZMW"Wici".

od-nowa

NIEZALEŻNE PISMO STUDENCKIE
KRAKÓW numer 1 /1/ 9 x 1980

WOLNOŚĆ
SOLIDARNOŚĆ
DEMOKRACJA

Motto:
"A którzy czekali znaków i archanielskich trąb są zawiedzeni
Nie wierzą, że staje się już."
Czesław Miłosz-"Piosenka o końcu świata"

Solidarność to już siła.NZS rodzi się z niczego-to,niemowlę, które musi sobie radzić samo od pierwszych dni.I to dobrze-jeżeli przetrwa, to zahartowane w trudzie,będzie silne.Jeśli nie przetrwa...

Pracować potrafimy i chcemy.Nauczyliśmy się walczyć o swoje; czas i chęć znajdą się.Jest inny problem, o wiele większy,musimy nauczyć się demokracji.To my mamy rządzić a nie nami mają rządzić.To niełatwe. Potrafimy podporządkować się wytycznym"z góry".Tak było w ZHP,w szkole, w ZSP, na uczelni.Wielu z nas to odpowiadało: nie trzeba myśleć,wystarczy "odwalić" swój kawałek peerelowskiej rzeczywistości: zło bardzo szybko wchodzi w krew.

I wtedy okazuje się, że od inicjatywy każdego z nas zależy życie i działanie Zrzeszenia.Nie ma wytycznych, nie ma poleceń, nie ma odgórnego programu.Chwilami gubimy się w tej swobodzie.Trzeba się przestawić- niełatwe to, lecz konieczne.Inaczej znikniemy,wsiąkniemy w nicość.

Statut określa wyraźnie cel: ochrona praw studenta.Każdego z nas. Występowanie w interesie studentów to chleb powszedni, ale nie zapominajmy o igrzyskach.We wspólnym działaniu musi być i na nie miejsce. Chcielibyśmy "Aby trud był jak śmiech, by śmiech był jak trud...".

Mieć pomysł i zrealizować go, to winna być codzienność Zrzeszenia. "Odnowa" to pierwsza udana próba; przy pracy nad tym numerem bawiliśmy się świetnie.Obyście się bawili równie dobrze czytając go.To już będzie połowa sukcesu.

Nie bryjemy, że chcemy zdobyć Wasze serca dla Zrzeszenia.W zamian proponujemy możliwość tworzenia NOWEGO.Możecie pracować np. u nas (redakcja "Odnowy"), możecie w zespole teatralnym, w turystycznym... Spróbujcie!

Możemy stanowić o sobie- to dużo.Lecz jest to gmach postawiony na piasku.By nie runął musimy dać mu solidny fundament, nie ze słów i zebrań a ze wspólnego działania.

W tekście jest kilka zdewaluowanych słów.Przywróćmy im wspólnie wartość.

REDAKCJA

P.S.
Drogie Koleżanki i Koledzy!

Czytacie teraz, zdobyty zapewne z trudem, pierwszy numer "Odnowy".My, tzn. "tymczasowa redakcja", mamy nadzieję, że pismo to stanie się stałym i mile widzianym przez odbiorców składnikiem studenckiej kultury. Na ile nasze nadzieje staną się rzeczywistością, zależy przede wszystkim od nas - Czytelników.Liczymy na to, że staniecie się współtwórcami pisma. Otwarte [illegible] dla niezależnej publicystyki, krytyk i polemik. [illegible] tu [illegible]

[1] J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń”...*, s. 238.

[2] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 45, poz. 121; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbINFORMACYJNYbMIeDZYZAKlADOWEGObKOMITETUbOBRONYbWIeZIONYCHbZAbPR&NU=05&DD=1 [odczyt: 9.08.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=5&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#791 [odczyt: 9.08.2014].

[3] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 94–95; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 133; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOMUNIKATbKRAKoWbAGH&NU=15&DD=1 [odczyt: 19.08.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=28&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3314 [odczyt: 19.08.2014].

[4] Jakub Meissner (ur. 1958), działacz opozycji. Współpracownik SKS, w latach 1977–1980 współpracował również z KSS „KOR”, ROPCiO, Wolnymi Związkami Zawodowymi, KPN, a także Ruchem Młodej Polski w Gdańsku. W 1978 r. zaangażowany w działalność wydawniczą i kolportażową pisma „Sygnał”. Brał udział w druku i rozprowadzaniu wydawnictw KOS, autor projektów plastycznych. Od 1980 r. członek i pracownik Sekcji Kultury oraz Sekcji Informacji ZR Małopolska. W latach 1980–1982 uczestniczył w wydawaniu i kolportowaniu „Aktualności” i „Gońca Małopolskiego”, a także „Krzyża Nowohuckiego” i publikacji wydawnictwa ABC. Internowany od 5 XI 1982 do 3 II 1983 r. w VI Wojskowym Obozie Specjalnym w Czerwonym Borze. W latach 1986–1991 na emigracji we Francji. Od 8 XI 1977 do 19 XII 1979 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Mirafiori”. Od 16 XI 1981 do 30 V 1984 r. współpracownik Wojskowej Służby Wewnętrznej jako TW „Jan Mannliher” (nr rej. 55817). Zob.: AIPN, 003200/5, Centralny rejestr współpracowników WSW nr 51659–64580; AIPN, 00200/204, Teczka pracy TW „Jan Mannliher”; AIPN Kr, 010/12024/DVD, Materiały z SOS „Mirafiori” dotyczące Jakuba Meissnera. Zob. s. 469.

[5] Maria Sierotwińska-Rewicka (1937–2011), nauczycielka, działaczka opozycji. Współpracowniczka KOR i KSS „KOR”, w latach 1977–1980 kolporterka wydawnictw niezależnych. Działaczka oświatowej Solidarności. Inicjatorka utworzenia MKZ Kraków (15 IX 1980 r.), następnie w MKZ Małopolska. Pracowała w Sekcji Informacji ZR Małopolska, gdzie zorganizowała bibliotekę wydawnictw niezależnych. W grudniu 1980 r. zakładała pismo „Goniec Małopolski”. Od 4 III 1981 r. była członkiem krakowskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Internowana od 13 XII 1981 do 11 VII 1982 r. (przetrzymywana w obozie w Gołdapi, autorka tekstów publikowanych w obozowym piśmie „Gołdapianka”). Od 1983 do 1992 r. na emigracji. W latach 1983–1986 była dyrektorem Kongresu Polonii Amerykańskiej, organizowała pomoc charytatywną dla Polski. Zob. A. Kawalec, S. Chmura, *Maria Sierotwińska-Rewicka* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[6] W kolejnych numerach w stopce redakcyjnej pojawiała się także jako Katarzyna Nowakowska lub Katarzyna Nowakowska-Meissner. Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 24, poz. 11; P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 94; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 133. Katarzyna Nowakowska-Meissner (ur. 1961), technik plastyk, była redaktorem graficznym w Sekcji Informacji ZR Małopolska. Zob. AIPN Kr, 37/281619, Akta paszportowe Katarzyny Nowakowskiej-Meissner.

[7] Dorota Stec-Fus (ur. 1954), polonistka, dziennikarka, działaczka opozycji. Od 1980 r. w NZS UJ, założycielka i redaktor „Biuletynu NZS UJ”. Od maja 1981 r. pracowała w Sekcji Informacji MKZ Małopolska, a od lipca w ZR Małopolska (do stycznia 1982 r.). Dziennikarka „Aktualności” i „Gońca Małopolskiego”. Po 13 XII 1981 r. ukrywała się. Wydawała „Aktualności”, nagrywała i kolportowała kasety z pieśniami patriotycznymi. W latach 1982–1984 była redaktorem „Kroniki Małopolskiej”. Organizatorka struktur podziemnych, m.in. powstałego 17 X 1982 r. Międzydzielnicowego Komitetu Strajkowego Grzegórzek, Krowodrzy, Podgórza i Śródmieścia (tzw. MKS Kraków), przekształconego 29 XII 1982 r. w Międzydzielnicowy Komitet Solidarności Kraków, w którym odpowiadała za dzielnicę Krowodrza. Na bazie dawnej sieci kolportażowej ABC, podległej Sekcji Informacji ZR Małopolska, organizowała w Małopolsce konspiracyjne Międzydzielnicowe Komitety

Solidarności. Uczestniczyła w podziemnym kolportażu książek, czasopism i ulotek. Organizowała sieć drugoobiegowych bibliotek zakładowych. W 1985 r. została redaktorem podziemnego pisma „Solidarność Grzegórzecka". W sierpniu 1987 r. zatrzymana przez SB podczas transportu z Warszawy do Krakowa maszyny offsetowej i skazana przez Kolegium ds. Wykroczeń na karę grzywny. Od 1988 r. współpracowała z Franciszkańską Wspólnotą Ekologiczną przy krakowskim klasztorze reformatów. Po 1990 r. była m.in. dziennikarką „Czasu Krakowskiego" (1990–1991) i „Gazety Krakowskiej" (1991–1994) oraz redaktorem „Dziennika Polskiego" (od 1994 r.). Od 5 I 1982 do 31 V 1983 r. rozpracowywana przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Drukarnia", od 17 XII 1982 do 6 III 1984 r. w ramach SOR „Ratusz", od 5 VI 1984 do 14 XII 1988 r. w ramach SOR „Aktorka", od 19 IX 1985 do 8 IX 1989 r. w ramach SOS/SOR „Energetycy". Zob.: S. Chmura, *Dorota Stec-Fus* [w:] ES, t. 3 (w druku); Katalog osób rozpracowywanych, Dorota Stec-Fus, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Stec&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=4&pageNo=1&osobaId=85326& [odczyt: 13.10.2016].

[8] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[9] Piotr Zawiślak (ur. 1958), działacz opozycji. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, współpracownik ZR Małopolska, w 1981 r. w jego Sekcji Informacji, redaktor „Aktualności", drukarz. Po 13 XII 1981 r. drukował i kolportował podziemne pismo „13 grudnia". W okresie 1982–1983 kurier w ramach MKS Kraków, następnie członek tzw. Sekretariatu, odpowiedzialny m.in. za druk i kolportaż podziemnego pisma „Kronika Małopolska". Od 1984 do 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR/KE „Siodło". Zob. M. Konczal, E. Pietrzyk, *Piotr Zawiślak* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[10] Małgorzata Żłobińska-Fugiel (1956–1995), maszynistka, działaczka opozycji. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, pracowała w Sekcji Informacji ZR Małopolska, była członkiem redakcji „Aktualności". W latach 1982–1983 pełniła funkcję łącznika w podziemnych strukturach MKS Kraków. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 258.

[11] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 94; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 133; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 24, poz. 11; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*, red. T. Truskawa, Warszawa 2010, s. 70; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=AKTUALNOsCI&NU=04&DD=2 [odczyt: 19.08.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=2&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#652 [odczyt: 19.08.2014].

[12] Krystyna Ryczaj (ur. 1951), doktor chemii, w latach 1975–1988 asystent, następnie starszy asystent na UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. pomagała ukrywać działaczy podziemnych struktur Solidarności. W latach 1981–1989 uczestniczyła w niezależnym ruchu wydawniczym i kolportażowym. W okresie 1982–1983 ukrywała się. Od 1982 r. współpracowała z zespołem redakcyjnym przygotowującym podziemne pismo „Hutnik" (m.in. organizowała pierwsze punkty druku i kolportażu), była redaktorem „Aktualności", „Biuletynu Małopolskiego" i „Serwisu Informacyjnego". Od 1987 do 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Greta". Zob. H. Szczodry, M. Komaniecka, *Krystyna Ryczaj-Marchewczyk* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[13] Mieczysław Gil (ur. 1944), technik mechanik, pracownik HiL, działacz opozycji, polityk. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek zarządu KRH, jej doradca podczas rozmów z dyrekcją HiL, wiceprzewodniczący MKS Kraków, następnie w MKZ Małopolska, odpowiedzialny za sekcję prasy. Od października 1980 r. członek redakcji „Wiadomości Krakowskich". Od 28 XI 1980 r. kierował MKZ Małopolska. 17 III 1981 r. został przewodniczącym KRH, był przedstawicielem HiL w tzw. Sieci. Przewodniczący RKS Małopolska. W 1984 r. inicjator powołania Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego im. kard. Stefana Wyszyńskiego przy parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. Twórca (7 X 1984 r.) i działacz Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. Od 23 X 1986 r. prowadził jawną działalność, kierując reaktywowaną KRH. Od 30 IX 1988 r. członek jawnego RKS Małopolska, od 8 III 1989 r. wchodził w skład jego

prezydium. Od 25 IX 1988 r. w KKW, a od 18 grudnia tegoż roku członek Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ Solidarność Lechu Wałęsie. W 1989 r. uczestnik obrad plenarnych okrągłego stołu oraz prac zespołu do spraw gospodarki i polityki społecznej. W okresie luty-czerwiec 1989 r. w zespole redakcyjnym „Czasu Solidarności". Od 10 IV 1989 r. w Małopolskim Komitecie Obywatelskim. W 1989 r. ponownie zatrudniony w HiL / Hucie im. Tadeusza Sendzimira (do 2004 r.). Od 28 IV 1989 r. przewodniczący KRH w HiL (do stycznia 1992 r.). Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (wybrany do Sejmu kontraktowego w 1989 r., a potem do Sejmu I kadencji 1991–1993), twórcą Stowarzyszenia Wspólnota Polska (1990), członkiem redakcji dziennika „Czas Krakowski" (od marca 1990 r.), działaczem Partii Chrześcijańskich Demokratów (1996–1999) i Porozumienia Polskich Chrześcijańskich Demokratów (1999–2002, gdzie kierował strukturami małopolskimi), radnym Sejmiku Województwa Małopolskiego (1998–2002), senatorem (2011–2015). Od 19 XII 1981 do 11 XII 1982 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Fugas", od 4 XII 1985 do 12 XII 1989 r. przez Wydział V/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Szpak", od 15 I 1985 do 19 XII 1987 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Fantasta", od 29 IV 1988 do 31 X 1989 r. przez Wydział V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Strajk". Zob. S. Chmura, *Mieczysław Gil* [w:] ES, t. 1, s. 124–125.

[14] Maciej Kozłowski (ur. 1943), pisarz, historyk, dyplomata. W 1969 r. aresztowany i 24 II 1970 r. skazany w procesie tzw. taterników na 4,5 roku więzienia, zwolniony we wrześniu 1971 r. W latach 1975–1980 członek redakcji tygodnika „Wieści". W okresie 1980–1981 redaktor naczelny „Wiadomości Krakowskich". Od 1982 r. w redakcji „Tygodnika Powszechnego". W latach osiemdziesiątych był członkiem Rady Funduszu Wydawnictw Niezależnych, a w 1989 r. Rady Redakcyjnej „Czasu Solidarności". Po 1990 r. był m.in. radcą-ministrem pełnomocnym, a następnie chargé d'affaires w ambasadzie polskiej w Waszyngtonie, dyrektorem departamentu w MSZ (od 1994 r.), wiceministrem spraw zagranicznych (1998), ambasadorem w Izraelu (1999–2003). Zob. K. Burnetko, *Maciej Kozłowski* [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa 2000, s. 179–180.

[15] Jan Rogóż (1947–2014), w latach 1977–1981 dziennikarz i redaktor „Tempa", od 1982 do 1991 r. w dziale kolportażu „Tygodnika Powszechnego". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, współpracownik MKZ Kraków, następnie MKZ Małopolska. Członek redakcji „Wiadomości Krakowskich". Zastępca przewodniczącego utworzonej 12 XII 1981 r. w Krakowie Międzyredakcyjnej Komisji NSZZ Solidarność, skupiającej 160 pracowników z dziesięciu redakcji pism krakowskich. Po 13 XII 1981 r. współpracownik „Miesięcznika Małopolskiego" i „Hutnika". Zob.: *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa*…, s. 688, przyp. 17; A. Gliksman, *Leksykon ludzi małopolskiej „Solidarności"*, t. 1, Kraków 2012, s. 245.

[16] Jerzy Surdykowski (ur. 1939), dziennikarz, pisarz, publicysta, reporter. W latach 1963–1967 pracownik naukowy Politechniki Gdańskiej, następnie zatrudniony w Stoczni Gdańskiej. W okresie 1968–1969 dziennikarz „Głosu Stoczniowca", 1969–1972 „Perspektyw", 1972–1981 „Życia Gospodarczego", 1973–1981 „Życia Literackiego", a w 1981 r. „Zdania". W latach 1979–1981 i 1989–1990 wykładowca dziennikarstwa na UJ. Od 1967 do 1982 r. członek PZPR. W sierpniu 1980 r. wspierał strajkujących w Stoczni Gdańskiej, autor tekstów w „Strajkowym Biuletynie Informacyjnym »Solidarność«". Redaktor „Wiadomości Krakowskich". Po 13 XII 1981 r. członek podziemnego Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, organizator pomocy i stypendiów dla dziennikarzy pozbawionych możliwości wykonywania zawodu. W 1982 r. wykluczony z PZPR i objęty zakazem pracy w państwowych środkach masowego przekazu. Współpracownik prasy podziemnej, autor tekstów m.in. w pismach „Hutnik", „Tymczasem", „Vakat", „Bez dekretu", „Krytyka", „Most", „Arka", „Biuletyn Małopolski", jak również pism emigracyjnych, w tym londyńskiego „Aneksu", paryskiej „Kultury", „Kontaktu" (1982–1990), nowojorskiego „Nowego Dziennika" (od 1985 r.). Współpracował też z „Tygodnikiem Powszechnym". W maju-czerwcu 1989 r. redaktor naczelny ukazującego się w trakcie kampanii wyborczej „Głosu Wyborczego Solidarności" (pisma wyborczego Małopolskiego Komitetu Obywatelskiego). W okresie 1989–1990 członek redakcji „Tygodnika Solidarność", a w 1990 r. „Rzeczpospolitej". Po 1990 r. był m.in. konsulem generalnym w Nowym Jorku (1990–1996), członkiem redakcji „Wprost" (1997–1999), ambasadorem w Tajlandii, Mjanmie i na Filipinach (1999–2003). Od 2 II 1984 do 29 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III

WUSW w Krakowie w ramach SOS „Porozumienie". Zob. E. Zając, *Jerzy Surdykowski* [w:] ES, t. 1, s. 441.

[17] Elżbieta Morawiec (ur. 1940), krytyk teatralny i literacki, publicystka, tłumaczka. W latach 1970–1990 kierownik literacki Teatru Polskiego we Wrocławiu, Teatru Studio w Warszawie, Teatru Starego w Krakowie, Teatru Ósmego Dnia. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W okresie 1980–1981 w redakcji „Wiadomości Krakowskich". Współpracowała z drugoobiegowymi pismami „Kultura Niezależna" i „Świat". W latach 1982–1989 animatorka kultury niezależnej w Krakowie, organizatorka spektakli teatralnych, m.in. w kościele karmelitów na Piasku oraz w kościele pw. św. Józefa na Podgórzu. Od 1981 do 1989 r. organizowała kolportaż podziemnych pism „Biuletyn Małopolski" i „Świat", współpracowała z „Arką". W 1983 r. zakładała „Miesięcznik Małopolski". Od 1979 do 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach KE „Literat". Zob. M. Skrzypczak, M. Komaniecka, *Elżbieta Morawiec* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[18] Jacek Wcisło (ur. 1949), dziennikarz, fotoreporter w „Gazecie Krakowskiej", następnie fotograf zatrudniony w Kierownictwie Odnowienia Zamku Królewskiego na Wawelu. Zob. AIPN Kr, 37/293979, Akta paszportowe Jacka Wcisły.

[19] Wojciech W. Wiśniewski (ur. 1957), taternik, alpinista jaskiniowy, speleolog. W 1976 r. organizator przemytu paryskiej „Kultury" z Austrii do Polski. Zakładał NZS w Krakowie, m.in. w Instytucie Nauk Geologicznych UJ. Od 1980 r. współpracownik Wydawnictwa KOS. W latach 1980–1989 kierował Wydawnictwem W. Pracował też na rzecz innych struktur poligraficznych, m.in. Wydawnictwa Krzyża Nowohuckiego. Był drukarzem i introligatorem „Wyzwolenia. Pisma młodych katolików" (w 1980 r., pisma związanego z Ruchem Młodej Polski) i „Biuletynu Katyńskiego" (w okresie 1980–1981, wydawanego przez Instytut Katyński). Od listopada 1980 r. sekretarz redakcji i wydawca „Wiadomości Krakowskich". Od wiosny 1981 r. twórca i współpracownik wydawnictwa ABC (kierował jednym z pionów wydawniczych). Organizator i kierownik sieci kolportażowej wydawnictw podziemnych, w ramach której rozprowadzano w Krakowie książki i pisma przywożone z Warszawy i Wrocławia, a niekiedy dostarczano je do Poznania i Gdańska. Autor tekstów publikowanych w prasie podziemnej i emigracyjnej. W okresie 1984–1985 współpracownik redakcji „Hutnika", organizator druku kwartalnika „Bez dekretu". W 1985 r. na stypendium Instytutu Literackiego w Paryżu. Od jesieni 1980 r. zbierał i opracowywał wydawnictwa niezależne, autor bibliografii wydawnictw podziemnych, które publikowane były m.in. w „Polityce Polskiej" oraz *Bibliografii drugiego obiegu* (1987). Jeden z autorów książki *Solidarność Małopolska w podziemiu. Solidarność Regionu Małopolska w latach 1981–1989* (1991). Od 1 II do 9 VI 1982 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Kurier", od 27 I 1988 do 13 XII 1989 r. przez Wydział III-1/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Bojownik". Zob. S. Chmura, E. Zając, *Wojciech Wiśniewski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[20] Halina Bortnowska-Dąbrowska (ur. 1931), publicystka, ekumenistka, działaczka społeczna. W latach 1961–1983 była redaktorem i sekretarzem redakcji miesięcznika „Znak", w 1964 r. dziennikarką podczas trzeciej sesji Soboru Watykańskiego II. W latach 1970–1983 organizowała edukację religijną dorosłych w Nowej Hucie. W 1981 r. zatrudniona na pół etatu w MKZ Małopolska i ZR Małopolska, odpowiedzialna za Wszechnicę Związkową. Od 1976 r. organizowała polski ruch hospicyjny, przez pięć lat była wolontariuszką hospicyjną, działała na rzecz powołania pierwszego polskiego hospicjum w Nowej Hucie. W okresie 1980–1981 była doradcą nowohuckiej KRH i małopolskich delegatów podczas I Krajowego Zjazdu Delegatów. Od 13 XII 1981 r. uczestniczka strajku w kombinacie metalurgicznym w Nowej Hucie. Internowana 16–24 XII 1981 r., zwolniona w wyniku interwencji Kurii krakowskiej. Od 1986 r. była członkiem Komitetu Helsińskiego, w 1989 r. zakładała Helsińską Fundację Praw Człowieka (w latach 2007–2012 była jej przewodniczącą). Po 1990 r. była m.in. członkiem Międzynarodowej Rady Pax Christi (1991–1997). W latach 1973–1981 traktowana przez SB jako kontakt operacyjny o pseudonimie „Ala". Od 1982 do 1989 r. rozpracowywana przez Wydział IV KWMO w Krakowie w ramach SOR „Mrówka". Zob. R. Graczyk, *Cena przetrwania?...*, s. 326–359.

[21] Anna Gorazd-Zawiślak (1932–2015), polonistka, dziennikarka, pisarka. W latach 1976–1982 publicystka w tygodniku zakładowym „Głos Nowej Huty". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność,

rzecznik prasowy Komitetu Strajkowego Hutników HiL, była członkiem KRH. Po 13 XII 1981 r. uczestniczyła w strajku w HiL, redagowała ulotki strajkowe oraz komunikaty dla Radia Solidarność (wraz z Haliną Bortnowską). Od 1982 do 1985 r. rozpracowywana przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOS „Nawiedzona". Zob. E. Pietrzyk, *Anna Gorazd-Zawiślak* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[22] Maria de Hernandez-Paluch (1947–2009), polonistka, dziennikarka, publicystka, działaczka opozycji. W latach 1979–1981 była redaktorem i publicystką dwutygodnika „Student", 1980–1981 zatrudniona na pół etatu w „Życiu Literackim", w 1981 r. publikowała w „Dzienniku Polskim", a od 1982 do 1986 r. w „Tygodniku Powszechnym". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W 1981 r. autorka tekstów w niezależnym piśmie „Wiadomości Krakowskie". Publikowała w podziemnym „Hutniku", a po aresztowaniu w kwietniu 1984 r. Wojciecha Marchewczyka została redaktorem pisma. W okresie 1983–1984 zakładała „Arkę", była członkiem redakcji i publicystką, a w latach 1984–1986 twórcą i redaktor naczelną „Bez dekretu" (pisała pod pseudonimem „Konrad Struga"). Współpracowała z wydawcami emigracyjnymi, była autorką tekstów w miesięczniku „Kontakt" (1982–1992) i paryskiej „Kulturze" (1982–2000) oraz korespondentką RWE (1986–1994). Od 13 VII 1986 r. na emigracji w Paryżu, 1989/1990 paryska korespondentka pisma „Małopolska". Od 4 IX 1968 do 19 II 1970 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach sprawy operacyjno-śledczej jako członek Międzyuczelnianego Komitetu Studentów, od 12 IV 1983 do 14 XI 1988 r. przez Wydział IV KWMO/WUSW w Krakowie w ramach KE „Maria". Zob. J. Zechenter, *Maria de Hernandez-Paluch* [w:] ES, t. 2, s. 140.

[23] Konstanty Miodowicz (1951–2013), działacz opozycji, polityk. W latach 1977–1980 sympatyk i współpracownik krakowskiego SKS, kolporter niezależnych pism i ulotek. W okresie 1980–1981 członek Komitetu Założycielskiego NZS UJ, przewodniczący Komisji Programowej Zarządu Uczelnianego NZS UJ, redaktor „Biuletynu NZS UJ". Twórca Klubu Myśli Patriotycznej Jagiellonia. Internowany od 13 XII 1981 do 8 VII 1982 r. W latach 1986–1988 działacz WiP. Po 1990 r. był m.in. dyrektorem Zarządu Kontrwywiadu Urzędu Ochrony Państwa (1990–1996, w randze pułkownika), poseł na Sejm (1997–2013). Od 20 III 1981 do 29 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III/III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Kret", od 28 X 1986 do 29 XII 1989 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Pacyfiści". Zob. M. Litwińska, *Konstanty Miodowicz* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[24] Ewa Owsiany (ur. 1940), absolwentka filologii polskiej na UJ. Dziennikarka „Gazety Krakowskiej" / „Gazety Południowej", a w latach osiemdziesiątych warszawskiego „Przeglądu Tygodniowego". Zob. AIPN Kr, 37/62272, Akta paszportowe Ewa Owsiany.

[25] Tadeusz Szyma (ur. 1942), poeta, dziennikarz, scenarzysta i reżyser filmów dokumentalnych. W latach 1978–1991 redaktor „Tygodnika Powszechnego". Od 1980 do 1991 r. członek NSZZ Solidarność. Współpracował z opozycją, z wydawnictwami drugiego obiegu i Niezależną Telewizją Mistrzejowice.

[26] Jacek Taylor (ur. 1939), adwokat, obrońca w procesach politycznych, polityk. Współpracownik Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża w Gdańsku, KSS „KOR" i NSZZ Solidarność. Twórca Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania oraz Stowarzyszenia Opieki nad Więźniami Patronat. Po 13 XII 1981 r. przez kilka miesięcy się ukrywał. W 1987 r. zakładał Gdański Klub Polityczny im. Lecha Bądkowskiego. Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1991–1997) i kierownikiem Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych (1997–2001). Od 31 III 1979 do 17 X 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR „Mecenas". Zob. A. Kazański, *Jacek Taylor*, http://www.encysol.pl/wiki/Jacek_Taylor [odczyt: 14.10.2016].

[27] Zob.: „Wiadomości Krakowskie" 1980, nr 2, s. 22–23; *ibidem*, nr 5/6, s. 1–8; *ibidem*, 1981, nr 7, s. 1–3; *ibidem*, nr 12, s. 1–7; *ibidem*, nr 18, s. 4; *ibidem*, nr 22/23, s. 13–20.

[28] E. Zając, *Wiadomości Krakowskie* [w:] ES, t. 2, s. 479; P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 96; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie*…, s. 134–135.

[29] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 176–177, poz. 902; E. Zając, *Goniec Małopolski* [w:] ES, t. 1, s. 131; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbKRAKoWbDR

UK&NU=05&DD=1 [odczyt: 19.08.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=52&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3750 [odczyt: 19.08.2014].

[30] Andrzej Borzęcki (1932–2003), polonista, prawnik, redaktor w Państwowym Wydawnictwie Naukowym w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Sekcji Informacji MKZ Małopolska. W latach 1980–1981 członek redakcji „Gońca Małopolskiego". Członek prezydium ZR Małopolska, kierownik Sekcji Programowej. Internowany od 13 XII 1981 do 5 III 1982 r. Od 6 VII 1981 do 27 VIII 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III/V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Redaktor". Zob. E. Zając, M. Komaniecka, *Andrzej Borzęcki* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[31] Marian Banaś (ur. 1955), prawnik. Od 1976 r. organizator kolportażu niezależnych wydawnictw w Krakowie i na Podhalu. W latach 1976–1980 twórca i działacz Akcji na rzecz Niepodległości. Od 1977 r. w krakowskim SKS, od 1978 r. w niezależnym Instytucie Katyńskim. W latach 1979–1981 współpracownik ROPCiO i KPN, 1980–1981 Ruchu Młodej Polski. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, referent prawny w Sekcji Interwencji MKZ Małopolska, następnie ZR Małopolska, wiceprzewodniczący KZ Pracowników Etatowych Zarządu Regionu. Zakładał krakowskie Kluby Służby Niepodległości. W latach 1984–1987 redaktor naczelny podziemnego pisma „Homo homini". W 1985 r. twórca Polskiej Partii Niepodległościowej, członek prezydium Rady Naczelnej. Po 1990 r. był m.in. wiceministrem finansów (2005–2008). Od 4 XI 1977 do 26 X 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III/III-A KWMO w Nowym Sączu w ramach SOS „Inicjatywa", od 24 XI 1981 do 31 VIII 1982 r. przez Wydział III/III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOS „Szwadron", od 7 IV 1986 do 7 V 1990 r. przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ikar". Zob. J. Szpil, *Marian Banaś* [w:] ES, t. 1, s. 28–29.

[32] Barbara Billik (ur. 1937), nauczycielka, działaczka opozycji. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizowała struktury związku w środowisku pracowników oświaty i wychowania w Krakowie, w latach 1980–1981 była członkiem MKZ Małopolska, oddelegowana do pracy w ZR Małopolska, zakładała Krajową Komisję Koordynacyjną NSZZ Solidarność Pracowników Oświaty i Wychowania. Od 13 XII 1981 r. była członkiem KPN. Internowana 16–24 XII 1981 r. Od sierpnia 1982 r. na emigracji w Stanach Zjednoczonych. Zob. E. Pietrzyk, *Barbara Billik* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[33] Krzysztof Görlich (ur. 1950), oceanograf, działacz opozycji. W latach 1979–1991 pracownik naukowy Instytutu Nauk Geologicznych PAN w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, sekretarz Komisji Rewizyjnej MKZ Kraków, następnie MKZ Małopolska, 1980–1981 członek KZ krakowskiej PAN. Autor tekstów publikowanych w piśmie „Goniec Małopolski". W okresie 1980–1981 twórca i członek Polskiego Klubu Ekologicznego. Od marca 1981 r. członek redakcji pisma „Nauka", wydawanego przez Komisję Porozumiewawczą Nauki przy MKZ Małopolska. Internowany 13–24 XII 1981 r. Od 1982 r. zaangażowany w tworzenie podziemnych struktur Solidarności w Małopolsce, przygotowywał „Biuletyn Małopolski" (wyłączony z procesu zespołu wydającego to pismo, przebywał bowiem wówczas z wyprawą zimową 1982/1983 na Spitsbergenie). Po 1990 r. był m.in. wiceprezydentem Krakowa (1990, 1994–1998). Od 14 V 1981 do 12 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Geolog". Zob. C. Kuta, *Krzysztof Görlich* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[34] Janina Gościej (ur. 1942), nauczycielka, działaczka opozycji. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, przewodnicząca Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność Pracowników Oświaty i Wychowania przy Zespole Szkół Sportowych w Zakopanem, następnie przewodnicząca tamtejszej Komisji Oddziałowej. Organizatorka i przewodnicząca Międzyszkolnej Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność Pracowników Oświaty i Wychowania Zakopanego i Podtatrza. Była członkiem prezydium ZR Małopolska. W latach 1981–1989 prowadziła bibliotekę wydawnictw niezależnych przy nauczycielskiej Solidarności. Internowana od 31 XII 1981 do 21 III 1982 r. W latach 1982–1989 przewodnicząca podziemnych struktur nauczycielskiej Solidarności w Zakopanem. Prowadziła stały punkt kolportażowy wydawnictw podziemnych dostarczanych z Małopolski (głównie z Krakowa), a okazjonalnie także z Lublina i Warszawy. Zob. S. Chmura, *Janina Gościej* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[35] Stefan Jurczak (1938–2012), technolog obróbki skrawaniem, działacz opozycji, polityk. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, założyciel i członek MKZ Kraków, następnie w ZR Małopolska. W okresie

1980–1981 przewodniczący KZ w Zakładzie Przetwórstwa Hutniczego w Bochni, członek KRH w HiL, od 17 III 1981 r. jej wiceprzewodniczący. Wiceprzewodniczący ZR Małopolska. Internowany od 13 XII 1981 do 23 XII 1982 r. Współpracownik „Kroniki Małopolskiej". Od 1983 r. członek RKW Małopolska, następnie RKS Małopolska. Członek Tajnej Komisji Krajowej, a od 1987 r. członek Krajowej Komisji Wykonawczej. Od 12 IX 1988 r. przewodniczący jawnego RKS Małopolska. W 1988 r. w KKW, od 29 IV 1989 r. członek jej prezydium. Po 1990 r. był m.in. senatorem (1991–2001). Od 19 IX 1983 do stycznia 1990 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Tarnowie w ramach SOR „Parnas". Zob. C. Kuta, *Stefan Jurczak* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[36] Adam Kramarczyk (ur. 1941), inżynier budownictwa. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, zakładał MKZ Kraków. Autor artykułów publikowanych w pismach „Solidarność" i „Goniec Małopolski", kolporter. Po 13 XII 1981 r. organizował podziemne struktury Solidarności. 25 I 1982 r. aresztowany za kontynuowanie działalności związkowej i kolportaż „Biuletynu Małopolskiego", 14 kwietnia skazany przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Krakowie na 3 lata więzienia oraz utratę praw publicznych na okres 2 lat. 23 V 1983 r. zwolniony na mocy amnestii. W okresie 26 I – 7 V 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-1/V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Niespokojni". Zob. E. Pietrzyk, *Adam Kramarczyk* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[37] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 95; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie*…, s. 134. Edward Kuliga (ur. 1948), w latach 1976–1982 specjalista do spraw nowoczesnych metod zarządzania w Zjednoczeniu Budostal, następnie specjalista do spraw informatyki i księgowości w Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego Budostal-1. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizator i przewodniczący KZ w Budostalu, od 1981 r. przewodniczący Regionalnej Komisji Wyborczej w Małopolsce. W latach 1982–1988 był założycielem i członkiem Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Nowej Hucie. Kolporter podziemnych pism. Od 1972 do 1974 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 1982 do 1983 r. przez Wydział V KWMO Krakowie w ramach SOR „Znicz", od 1987 do 1989 r. w ramach SOR „Relikt". Zob. E. Pietrzyk, *Edward Kuliga* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[38] Stanisław Kuś (ur. 1940), doktor inżynier, działacz opozycji. W latach 1963–1988 projektant w Krakowskim Biurze Projektów Dróg i Mostów Transprojekt. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W okresie 1980–1981 publikował w „Gońcu Małopolskim". Internowany od 13 XII 1981 do 24 VII 1982 r. Od września 1983 r. członek prezydium RKS, przedstawiciel Międzyzakładowego Komitetu Solidarności Kraków Grzegórzki. Zatrzymany 28 X 1982 r. i ponownie internowany od 29 października do 7 grudnia. Od grudnia 1982 r. współpracownik podziemnego Koła Oporu Społecznego 241, funkcjonującego przy ZR Małopolska. W latach 1982–1989 członek redakcji pisma „Zomorządność", autor tekstów, rysunków oraz znaczków pocztowych poczty podziemnej. 7 XI 1984 r. powołał Inicjatywę Obywatelską w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. Od 1988 r. na emigracji w Nigerii (do 1993 r.). Od 10 III 1983 do 17 II 1989 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW Kraków w ramach SOS „Historyk". Zob. M. Litwińska, *Stanisław Kuś* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[39] Janusz Kutyba (1933–2006), lekarz kardiolog. Organizator NSZZ Solidarność w małopolskim środowisku medycznym, przewodniczący Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego, następnie przewodniczący KZ. Po 13 XII 1981 r. organizował podziemne struktury Solidarności w środowisku medycznym. W styczniu 1982 r. założył przy kościele pw. Matki Bożej Królowej Polski w Nowej Hucie aptekę i poradnię medyczną, które były zarazem punktem kontaktowym i kolportażowym wydawnictw podziemnych. Od 1982 r. wydawca „Biuletynu Informacyjnego NSZZ »Solidarność« AM i PSK", a także wydawca i redaktor „Solidarności Grzegórzeckiej". Kolporter podziemnej prasy i książek. Od 28 IV 1982 do 30 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Krety". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Kutyby na kartach z kartotek AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; S. Chmura, *Janusz Kutyba* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[40] Lesław Kuzaj (ur. 1952), ekonomista. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek prezydium KZ na UJ, następnie członek Komisji Uczelnianej. Od czerwca 1981 r. wiceprzewodniczący MKZ Kraków, później wiceprzewodniczący ZR Małopolska. W 1980 r. twórca niezależnego miesięcznika „Universitas". W 1982 r. wydawca podziemnego pisma „Kos". Redaktor i autor audycji podziemnego

Radia Małopolska. W okresie 1983–1984 tłumacz w pismach podziemnych, 1984–1985 w Oficynie Literackiej. Od 1986 r. członek Krakowskiego Towarzystwa Przemysłowego. W 1988 r. założył pierwszy prywatny bank KTB (później Pierwszy Polsko-Amerykański Bank KTB). Według zapisów ewidencyjnych byłego Biura „C", 28 V 1974 r. został zarejestrowany przez Wydział III KWMO w Krakowie jako TW „Andrzej" (nr rej. 14789). Wyrejestrowany 28 X 1977 r. Brak materiałów w zasobach archiwalnych. Od 26 II 1982 do 27 VI 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Szakal", od 28 VIII 1985 do 20 VII 1987 r. w ramach KE „Szakal". Zob.: AIPN Kr, 0101/344/D (mf), Materiały dotyczące Lesława Kuzaja; AIPN Kr, 0101/180/D (mf), SOS „Szakal"; Zapisy ewidencyjne dotyczące L. Kuzaja na kartach z kartotek AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 358, przyp. 2.

[41] Józef Lassota (ur. 1943), inżynier mechanik. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, w latach 1980–1981 sekretarz MKZ Małopolska. Współpracownik „Gońca Małopolskiego". Internowany 15 XII 1981 r., 23 grudnia aresztowany i 12 II 1982 r. skazany przez Sąd Wojewódzki w Krakowie na rok więzienia z zawieszeniem na 3 lata. Ponownie internowany w okresie 14 V – 6 VII 1982 r. W latach 1982–1986 członek redakcji podziemnego pisma „Kurierek CeBeA". Po 1990 r. był m.in. wicewojewodą krakowskim (od 1991 r.), prezydentem Krakowa (1992–1998), posłem na Sejm (1997–2001 i od 2011 r.). Od 10 IV 1981 do 1 III 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOR „Mak", od 4 XII 1985 do 2 VI 1986 r. przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach KE „Chłodnik", od 2 IV 1986 do 14 IX 1989 r. w ramach SOS „Ekspert". Zob. M. Litwińska, *Józef Lassota* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[42] Janusz Lupa (ur. 1943), pracownik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie. Od 1 VIII 1981 r. w Sekcji Interwencji ZR Małopolska (urzędujący członek zarządu), członek Komisji Krakowskiej. Po 13 XII 1981 r. działacz podziemnych struktur Solidarności w Krakowie, współpracownik Międzyzakładowego Komitetu Solidarności Kraków. W latach 1984–1989 członek redakcji „Kroniki Małopolskiej", organizator druku. Po powstaniu RKS Małopolska (28 X 1983 r.) znalazł się w jego kierownictwie. Od 12 IX 1988 r. członek jawnego RKS Małopolska. Według zapisów ewidencyjnych byłego Biura „C" KWMO w Krakowie, 9 X 1981 r. zarejestrowany przez Wydział V, później Wydział III-A KWMO/WUSW w Krakowie, jako TW „Antek" (nr rej. Kr 25076), a następnie pojawia się w ewidencji jako TW „Paw". Materiały zniszczono w jednostce operacyjnej 30 I 1990 r. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Lupy na kartach z kartotek AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr, 00142/1; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 611, przyp. 2.

[43] Jacek Marchewczyk (1941–2016), lekarz chirurg i ortopeda, działacz opozycji. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek ZR Małopolska. W latach 1982–1983 koordynator RKW Małopolska. Od 1982 do 1986 r. działacz podziemnego ruchu wydawniczego, współpracownik pism „Hutnik", „Serwis Informacyjny" i „Aktualności", zakładał pisma „Bez dekretu", „Kazik" i „Obserwator Wojenny Bis", był kolporterem. W 1984 r. twórca Niezależnego Ośrodka Badań Opinii Publicznej. W latach 1982–1986 zajmował się także niesformalizowaną opieką lekarską. Od 1986 r. na emigracji we Francji (do 1993 r.). Od 1983 do 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Dyletant". Zob. H. Szczodry, E. Pietrzyk, *Jacek Marchewczyk* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[44] Krzysztof Pakoński (ur. 1947), doktor nauk technicznych. W latach 1979–1985 adiunkt Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Przemysłu Budowy Urządzeń Chemicznych CeBeA w Krakowie. Od 18 IX 1980 r. współpracownik MKZ Kraków, odpowiedzialny za sprawy organizacyjne. W okresie 1980–1981 przewodniczący Komitetu Założycielskiego, a następnie KZ NSZZ Solidarność przy CeBeA. Od 22 XI 1980 do lipca 1981 r. członek Komisji Rewizyjnej MKZ Kraków/Małopolska. W dniach 14–15 XII 1981 r. organizował strajk i przewodniczył Komitetowi Strajkowemu w CeBeA. Internowany od 15 XII 1981 do 15 I 1982 r. W latach 1982–1984 działał w podziemnych strukturach Solidarności. Założyciel i redaktor podziemnego pisma zakładowego „Kurierek CeBeA". Po 1990 r. był m.in. wiceprezydentem Krakowa (1992–1998). Od 21 XII 1981 do 16 III 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-A/V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Mak", od 1983 do 1987 r. przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Gwasz". Zob. S. Chmura, *Krzysztof Pakoński* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[45] Tadeusz Piekarz (1941–2005), ekonomista. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, od 15 września członek MKZ Małopolska, członek prezydium ZR Małopolska. Od lutego 1982 r. członek RKW Małopolska. Internowany od 13 V 1982 do października 1982 r. Od 12 IX 1988 r. członek Regionalnej Komisji Solidarności Małopolska, od 8 III 1989 r. zasiadał w jej prezydium. Od kwietnia do czerwca 1989 r. redaktor biuletynu „Karta '89". Po 1990 r. był m.in. wojewodą krakowskim (1990–1995). Od 13 III 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO/WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 23 VII 1982 r. przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOR „Świeca", od 28 VII 1983 r. przez Wydział III-A WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, następnie do 19 II 1989 r. przez Wydział III-A WUSW w Krakowie w ramach SOS „Planista". Zob. E. Zając, B. Cała, *Tadeusz Piekarz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[46] Eugeniusz Roganowicz (ur. 1938), inżynier mechanik, główny projektant w Przedsiębiorstwie Projektowania i Realizacji Inwestycji Przemysłu Cementowego, Wapiennego i Gipsowego. Organizował NSZZ Solidarność w swoim przedsiębiorstwie, przewodniczący KZ. Członek Komisji Rewizyjnej NSZZ Solidarność Region Małopolska. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 243.

[47] Tadeusz Syryjczyk (ur. 1948), doktor informatyki, działacz opozycji, polityk. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek prezydium ZR Małopolska. Internowany od 13 XII 1981 do 24 VII 1982 r. Od 1982 r. współpracownik Międzydzielnicowego Komitetu Solidarności Kraków, od maja 1983 r. jego przewodniczący. Organizował RKS Małopolska, członek jego prezydium. W latach 1982–1984 członek redakcji podziemnego pisma „Kronika Małopolska", autor tekstów i redaktor podziemnego pisma „Biuletyn Małopolski". W 1983 r. organizował Krakowskie Towarzystwo Przemysłowe, był jego prezesem i wiceprezesem. W 1989 r. został ministrem przemysłu (do 1991 r.). Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1991–2001) i ministrem transportu i gospodarki morskiej (1998–2000). Od 25 III 1983 do 30 XI 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Arab". Zob. S. Chmura, *Tadeusz Syryjczyk* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[48] Paweł Zechenter (ur. 1961), dziennikarz, fotograf, fotoreporter, działacz opozycji. Od jesieni 1980 r. w NZS AGH, od października 1981 r. w NZS UJ. Współpracownik i autor tekstów publikowanych w piśmie „Od nowa", korespondent „Gońca Małopolskiego". W latach 1982–1983 członek podziemnej KKW NZS, organizator jej poligrafii („Serwisu Informacyjnego PAPSS", „Mimo wszystko", „Polaka"). Od 1982 do 1989 r. kolporter wydawnictw podziemnych. W okresie 1988–1990 w redakcji „Tumultu", autor zdjęć. Po 1990 r. był m.in. dziennikarzem i fotoreporterem „Czasu Krakowskiego" (1990–1993) i „Głosu Nowej Huty" (1993–1994). Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob. J. Zechenter, S. Chmura, *Paweł Zechenter* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[49] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 176–177, poz. 902; E. Zając, *Goniec Małopolski* [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989…*, t. 1, s. 131; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbKRAKoWbDRUK&NU=05&DD=1 [odczyt: 19.08.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=52&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3750 [odczyt: 19.08.2014].

[50] Zob. „Goniec Małopolski" 1981, nr 28, s. 11.

[51] Zob. *Sytuacja prasy związkowej w Krakowie*, „Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« UJ" 1981, nr 16, s. 1. Jan Nowak, historyk, nauczyciel. W 1961 r. wybrany na sekretarza Komitetu Zakładowego PZPR w HiL. Od 1964 r. wicekurator, a w latach 1971–1979 kurator w Kuratorium Oświaty i Wychowania w Krakowie. Od 1979 do 1991 r. wiceprezydent Krakowa. Zob.: „Krak" 1989, nr 16, s. 2; R. Sady, *Kraków i jego dzielnice 1945–2002*, Kraków 2003, s. 75, 155.

[52] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 93–94.

[53] Szerzej zob. m.in.: P. Hlebowicz, *Montinowiec* [w:] ES, t. 1, s. 288; P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 186; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MONTINOWIEC&NU=01&DD=1 [odczyt: 1.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna,

Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=34&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3396 [odczyt: 1.09.2014].

[54] Łucja Berger, pracownik Krakowskiej Fabryki Armatur.

[55] Teresa Buńko (ur. 1956), pracownik Krakowskiej Fabryki Armatur. Była członkiem Tymczasowej Komisji Założycielskiej NSZZ Solidarność Krakowskich Zakładów Armatur. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 212.

[56] Andrzej Dańko (ur. 1945), mechanik. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, oddelegowany do pracy w strukturach związku, członek Tymczasowej Komisji Założycielskiej i prezydium KZ NSZZ Solidarność Krakowskich Zakładów Armatur. W styczniu 1981 r. założył „Biuletyn Informacyjny" Sekcji Ideowo-Programowej NSZZ Solidarność KZA, pracownik Sekcji Interwencji MKZ Małopolska i ZR Małopolska. Po 13 XII 1981 r. działacz podziemnych struktur Solidarności, od 1982 do 1988 r. członek prezydium TKZ. W latach 1983–1987 twórca, autor artykułów i organizator pracy wydawniczej pisma „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki". W okresie 1985–1988 członek MKS Kraków i RKS Małopolska, organizator kolportażu. Od 1981 do 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-A/V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 1987 do 1988 r. przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOR „Kolumna". Zob. A. Kawalec, M. Mielczarski, *Andrzej Dańko* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[57] Teresa Firlej (ur. 1950), chemik. W latach osiemdziesiątych specjalista do spraw ochrony środowiska w Krakowskich Zakładach Armatur, później nauczycielka w zespole szkół ogólnokształcących mistrzostwa sportowego w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/245379, Akta paszportowe Teresy Firlej.

[58] Ryszard Hubisz (ur. 1948), rzecznik patentowy w Krakowskich Zakładach Armatur. Zob. AIPN Kr, 37/365348, Akta paszportowe Ryszarda Hubisza.

[59] Ireneusz Lisiak, pracownik Krakowskich Zakładów Armatur.

[60] Barbara Oleszczuk (ur. 1955), technik mechanik w Krakowskich Zakładach Armatur. Zob. AIPN Kr, 37/76156, Akta paszportowe Barbary Oleszczuk.

[61] Krystyna Pazdur (ur. 1946), magister inżynier metalurg, technolog w Krakowskich Zakładach Armatur. Zob. AIPN Kr, 37/76836, Akta paszportowe Krystyny Pazdur.

[62] Ryszard Żupnik (ur. 1954), technolog w Krakowskich Zakładach Armatur. Zob. AIPN Kr, 37/547650, Akta paszportowe Ryszarda Żupnika.

[63] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 130; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 136; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 38, poz. 88; P. Goleń, S. Chmura, *Biuletyn Informacyjny* [w:] ES, t. 4 (w druku); *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 72; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbINFORMACYJNYbKRAJOWEJbRADYbOPORU&NU=07&DD=1 [odczyt: 1.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=9&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#704 [odczyt: 1.09.2014].

[64] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 131; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 136.

[65] Jan Marek Ciesielski (ur. 1949), technik mechanik. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, przewodniczący Komitetu Założycielskiego na Wydziale Technicznej Kontroli Jakości HiL, członek KRH w HiL, następnie w jego prezydium. Twórca krakowskiego Klubu Rzeczpospolitej Samorządnej Wolność – Sprawiedliwość – Niepodległość. Od 9 XII 1980 do 13 XII 1981 r. redaktor „Biuletynu Informacyjnego Hutników" / „Obserwatora Robotniczego", organizował sprzęt i materiały poligraficzne. 20 I 1982 r. powoływał RKW Małopolska. Dostarczał dla podziemia w Krakowie i Zakopanem materiały poligraficzne (papier, farby, blachy). Od 23 X 1986 r. członek jawnej KRH. Od lutego do czerwca 1989 r. redaktor „Czasu Solidarności". Od 5 XI 1970 do 15 I 1990 r. rozpracowywany przez KDMO w Nowej Hucie / Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SO „Stal", od 5 IV 1982 do 30 I 1984 r. przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Krak", od 3 II 1984 do 15 VII 1988 r. przez Pion V DUSW w Nowej Hucie / WUSW w Krakowie w ramach SOS

„Komisja", od 29 IV 1988 do 12 XII 1988 r. przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/ /SOR „Strajk", od 11 VI 1984 do 3 I 1990 r. przez Wydział V/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Hejnał". Zob. M. Konczal, M. Litwińska, *Jan Marek Ciesielski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[66] Andrzej Hudaszek (1943–2001), w latach 1965–1993 piecowy oraz mechanik maszyn i urządzeń przemysłowych w Walcowni Drobnej i Drutu HiL. W sierpniu 1980 r. przewodniczący Zakładowego Komitetu Strajkowego w HiL. Członek prezydium KRH w HiL. Członek redakcji, a od numeru 2 redaktor naczelny „Biuletynu Informacyjnego Hutników". Internowany 16–24 XII 1981 r. Od 18 XII 1980 do 9 VII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Świeca". Zob.: AIPN Kr, 010/12102/DVD, SOR „Świeca"; *Ludzie Solidarności. Informator o delegatach na I Krajowy Zjazd NSZZ Solidarność – MSW Biuro „C"*, oprac. M. Piotrowski, Lublin 2002, s. 186.

[67] Marian Mirowski (ur. 1953), elektronik, zatrudniony w HiL. Pracownik Sekcji Informacji KRH w HiL. Internowany od 13 XII 1981 do 8 III 1982 r. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty…*, s. 418.

[68] Krzysztof Naruszewicz (ur. 1955), inżynier mechanik, inspektor bhp, członek KRH w HiL. Internowany od 18 XII 1981 do 4 VI 1982 r. Zob. *ibidem*, s. 419.

[69] Stanisław Handzlik (ur. 1943), technolog walcownik na Wydziale Walcownia Zgniatacz w HiL. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, przewodniczący Komitetu Robotniczego, następnie KZ na Wydziale Walcowni Zgniatacza, od 17 III 1981 r. wiceprzewodniczący KRH. W 1981 r. redaktor „Biuletynu Informacyjnego Hutników" / „Obserwatora Robotniczego". Od stycznia 1982 r. wiceprzewodniczący RKW Małopolska, koordynator prac wydawniczych i kolporter podziemnych pism RKW. 7 XI 1984 r. twórca Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. Od 23 X 1986 r. członek jawnej KRH. Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1991–1993). Od sierpnia 1980 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOR „Kęsy", od 18 XII 1980 r. w ramach KE/SOR „Walcownik", a następnie SOR „Świeca", od 13 XI 1984 r. przez Wydział V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Komisja", od 15 I 1985 do 19 XII 1987 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Fantasta", od 4 XII 1985 do 12 XII 1989 r. przez Wydział V/ /Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Rudy", od 29 IV 1988 do 12 XII 1988 r. przez Wydział V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/SOR „Strajk". Zob. S. Chmura, *Stanisław Handzlik* [w:] ES, t. 1, s. 146.

[70] Jerzy Piekarski (1954–2003), dziennikarz, redaktor „Głosu Nowej Huty", redaktor naczelny podziemnego „Obserwatora Robotniczego". Internowany 16 XII 1981 r., aresztowany 9 III 1982 r. i oskarżony *o publiczne lżenie, wyszydzanie i poniżanie Narodu Polskiego, Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej, jej ustroju i naczelnych organów poprzez śpiewanie piosenek o treściach antypaństwowych i antysocjalistycznych w Ośrodku Odosobnienia dla Internowanych w Załężu*. 7 X 1982 r. został uniewinniony przez Sąd Wojskowy w Rzeszowie. W późniejszym okresie wyemigrował do Stanów Zjednoczonych. Zob. http://13-grudnia.pl/lista-internowanych-malopolska.html [odczyt: 2.02.2018].

[71] Krzysztof Sajboth (ur. 1949), pracownik HiL, członek Sekcji Informacji KRH. Internowany 15 V – 13 VII 1982 r. Rozpracowywany od 18 XII 1980 do 9 VII 1984 r. przez Wydział III-A KWMO/ /WUSW w Krakowie w ramach SOR „Świeca". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Sajbotha na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty…*, s. 422.

[72] Czesław Szewczuk (ur. 1951), technik mechanik, pracownik Wydziału Walcownia Wstępna Zgniatacz HiL. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizator i członek KRH, redaktor techniczny „Biuletynu Informacyjnego Hutników" / „Obserwatora Robotniczego". Organizował w HiL kolportaż wydawnictw niezależnych. Internowany od 13 XII 1981 do 4 XII 1982 r. Współpracownik pism podziemnych, m.in. „Hutnika" i „Solidarności Hutników", drukarz i kolporter, koordynator pracy grup zajmujących się drukiem i dystrybucją wydawnictw podziemnych, prowadził szkolenia drukarzy w regionie. W latach 1985–1987 na emigracji w Stanach Zjednoczonych. Od 19 VIII 1981 do 16 II 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III-A/V KWMO/WUSW w Krakowie i Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach KE „Dziennikarz". Zob. M. Skrzypczak, *Czesław Szewczuk* [w:] ES, t. 2, s. 444–445.

[73] Maciej Mach (ur. 1955), w latach 1975–1993 pracownik Walcowni Blach Karoseryjnych HiL. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego na swoim wydziale, następnie sekretarz Komisji Wydziałowej. Na przełomie stycznia i lutego 1982 r. organizował Komitet Ocalenia Solidarności HiL oraz Komitet Ocalenia Solidarności Nowa Huta. Od września 1982 do kwietnia 1989 r. twórca i koordynator prac Tajnej Komisji Robotniczej Hutników. Od 1982 r. organizator sieci kolportażu w HiL, kolporter, współpracownik podziemnego pisma „Hutnik". W latach 1986–1989 redaktor i drukarz „Solidarności Hutników". Od 1983 do 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie i Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Automaty", od 1984 do 1986 r. w ramach SOR „Nowotwór", od 1986 do 1987 r. w ramach SOS/SOR „Rozłam II", od 25 IX 1987 do 18 IX 1989 r. przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Komisja", od lipca 1988 r. w ramach SOS/SOR „Strajk", od grudnia 1988 r. w ramach SOR „Komitet". Zob. D. Nowok, *Maciej Mach* [w:] ES, t. 2, s. 249.

[74] Edward Edmund Nowak (ur. 1950), w latach 1969–1985 specjalista do spraw inwestycji w HiL. Od 1980 w NSZZ Solidarność, członek KRH. W dniach 13–16 XII 1981 r. członek Komitetu Strajkowego HiL. 7 XI 1984 r. twórca Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. Od 23 X 1986 r. członek jawnej KRH. 26 IV – 5 V 1988 r. uczestnik i rzecznik prasowy strajku w HiL. Od 19 VIII 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 22 XII 1981 do 17 XI 1982 r. w ramach SOR „Inżynier", od 21 I 1984 r. przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOS „Prezes", od 7 IV 1984 do 31 I 1990 r. w ramach SOR „Prezes" (przejęty przez Inspektorat II), od 15 I 1985 do 19 XII 1987 r. w ramach SOR „Fantasta". Zob.: AIPN Kr, 0102/6 (mf), Materiały dotyczące E. E. Nowaka; AIPN Kr, 0101/368 (mf), SOR „Fantasta"; Zapisy ewidencyjne dotyczące E. E. Nowaka na kartach z kartotek AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; S. Chmura, *Edward Edmund Nowak* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[75] Jan Żurek (ur. 1954), technik elektronik w Walcowni Karoseryjnej w HiL. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, przewodniczący Sekcji Informacji na swoim wydziale, członek Komisji Wydziałowej. W 1981 r. organizował wydawanie pisma „Wolne Słowo". W latach 1982–1989 kolporter wydawnictw podziemnych. Zob. M. Mielczarski, *Jan Żurek* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[76] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 131–132; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie*…, s. 136; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 38–39, poz. 95; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=5&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#787 [odczyt: 1.09.2014]; P. Goleń, *Biuletyn Informacyjny Hutników*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00383_Biuletyn_Informacyjny_Hutnik%C3%B3w_Krak%C3%B3w [odczyt: 1.09.2014].

[77] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 131–132; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie*…, s. 136–137; P. Goleń, S. Chmura, *Biuletyn Informacyjny Hutników* [w:] ES, t. 4 (w druku); *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 72; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 38–39, poz. 95; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=5&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#787 [odczyt: 1.09.2014]; P. Goleń, *Biuletyn Informacyjny Hutników*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00383_Biuletyn_Informacyjny_Hutnik%C3%B3w_Krak%C3%B3w [odczyt: 1.09.2014].

[78] Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=47&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3697 [odczyt: 4.09.2014]. Zob. też: P. Naleźniak, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie*…, s. 138–139; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 102; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 161, poz. 814; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbKOMISJIbZAKlADOWEJbPRACOWNIKoWbOsWIATYbIbWYCHOWANIA&NU=14&DD=1 [odczyt: 4.09.2014].

[79] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 133; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie*…, s. 138; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…,

s. 101, poz. 440; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOMUNIKATbKRAKoWbAGH&NU=02&DD=1 [odczyt: 5.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=28&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3312 [odczyt: 5.09.2014].

[80] Halina Mytnik (ur. 1935), polonistka. W latach 1959–1995 zatrudniona w AGH, początkowo na stanowisku bibliotekarza w Bibliotece Głównej, następnie w Instytucie Maszyn Górniczych, Przeróbczych i Automatyki (od 1971 r. kustosz, od 1972 r. kustosz dyplomowany, od 1981 r. starszy kustosz dyplomowany). Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizowała Uczelniany Komitet Założycielski. Kierowała zespołem redakcyjnym „Komunikatu Sekcji Informacji Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« w AGH", autorka tekstów publikowanych na jego łamach. Była odpowiedzialna w AGH za kolportaż organizowany w ramach systemu ABC. W dniach 13–15/16 XII 1981 r. uczestniczka strajku na uczelni, zatrzymana podczas jego pacyfikacji i internowana. Zwolniona 11 VI 1982 r. Od 1982 do 1989 r. współpracowała z TKZ NSZZ Solidarność w AGH oraz podziemnymi strukturami małopolskiej Solidarności. Od 28 I 1982 do 16 X 1984 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego. Zob. A. Kawalec, *Halina Mytnik* [w:] ES, t. 2, s. 278.

[81] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 134; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie*…, s. 138; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 111, poz. 512; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOMUNIKATbSEKCJIbINFORMACJIbKOMISJIbZAKlADOWEJbNSZZbSOLIDARNOscbWbAGH&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=27&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3338 [odczyt: 5.09.2014].

[82] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 112, poz. 524; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=27&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3338 [odczyt: 5.09.2014].

[83] P. Naleźniak, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie*…, s. 138; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 109–110, poz. 504; P. Goleń, *Komunikat NSZZ „Solidarność" przy Akademii Rolniczej w Krakowie*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R02012_Komunikat_%E2%80%9ES%E2%80%9D_AR_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOMUNIKATbNSZZbSOLIDARNOscbKOMITETbSTRAJKOWYbKRAJOWEJbKOMISJIbKOORDYNACY&NU=02&DD=1 [odczyt: 8 IX 2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=28&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3316 [odczyt: 8.09.2014]; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 91.

[84] Tomasz Gąsowski (ur. 1947), profesor historii. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UJ, przewodniczący Koła Solidarności w Instytucie Historii. W 1981 r. redaktor i autor tekstów w „Serwisie Informacyjnym Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« UJ". Od 1982 do 1989 r. przewodniczący podziemnych struktur Solidarności w Instytucie Historii, w okresie 1982–1986 zorganizował w nim bibliotekę wydawnictw drugoobiegowych. W latach 1982–1988 organizator i koordynator Wolnego Uniwersytetu w Krakowie. Od 1982 do 1984 i od 1987 do 1989 r. kolporter podziemnych pism. W latach 1986–1987 autor tekstów w „Solidarności Hutników", 1986–1989 w „Arce". Od 1987 do 1989 r. redaktor i autor tekstów w „Alternatywach". W okresie 1984–1988 organizator i wykładowca Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego im. kard. Stefana Wyszyńskiego przy parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. Zob. S. Chmura, *Tomasz Gąsowski* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[85] Włodzimierz Łukawski, pracownik Działu Wydawnictw UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komisji Uczelnianej na UJ. Redaktor i drukarz „Serwisu Informacyjnego Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność UJ". Od 1 XI 1981 r. etatowy pracownik NSZZ Solidarność UJ. Po 13 XII 1981 r.

działacz podziemnych struktur Solidarności. Zob. *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980––1989. Wybór dokumentów*, oprac. T. Gąsowski, A. Roliński, Kraków 2010, s. 737.

[86] Teresa Walas (ur. 1944), profesor, teoretyk i historyk literatury, krytyk literacki. Pracownik Katedry Antropologii Literatury i Badań Literackich Wydziału Polonistyki UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była członkiem Komisji Uczelnianej, a następnie KZ. Była redaktorem „Serwisu Informacyjnego Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« UJ". Zob. *ibidem*, s. 756–757.

[87] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 167, poz. 852; P. Naleźniak, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 139; P. Goleń, *Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność" UJ*, http://www.encyklopediasolidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00849_Serwis_Informacyjny_%E2%80%9ES%E2%80%9D_UJ_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbKOMISJIbINFORMACJIbNIEZALExNEGObZRZESZENIAbSTUDENToW&NU=08&DD=1 [odczyt: 8 IX 2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=46&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3703 [odczyt: 8.09.2014].

[88] Stanisław Zamojski (ur. 1950), nauczyciel. W latach 1978–1983 pedagog do spraw audiowizualnych na Politechnice Krakowskiej. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego na PK, następnie przewodniczący Koła Solidarności, członek KZ i Sekcji Informacji. W latach 1980–1981 twórca i do 22 VI 1981 r. redaktor odpowiedzialny pisma „Dziś dla jutra", autor tekstów i organizator pracy redakcyjnej i wydawniczej. W 1981 r. redaktor odpowiedzialny „Serwisu Informacji". Od 1980 r. współpracownik KPN. W 1981 r. zakładał zakładowy Komitet Obrony Więzionych za Przekonania, członek jego krakowskiej struktury przy MKZ Małopolska, od 9 X 1981 r. członek prezydium i rzecznik prasowy, od sierpnia 1981 r. redaktor i wydawca dwustronicowego pisma „Komunikat". Po 13 XII 1981 r. członek Koła Oporu Społecznego 31 przy PK. Od stycznia 1982 do sierpnia 1983 r. twórca i redaktor podziemnego pisma „Stamtąd", autor tekstów, redaktor techniczny, drukarz. Od 1983 r. współpracownik „Kroniki Małopolskiej", autor tekstów, redaktor, drukarz, udostępniał swój lokal na potrzeby działalności wydawniczej. Współpracownik „Hutnika" i „Zomorządności". W latach 1982–1989 organizator kolportażu i kolporter wydawnictw podziemnych na PK i w krakowskich szkołach, w tym pism „Stamtąd", „Hutnik", „Niepodległość", „Z dnia na dzień", a także wydawnictw Solidarności Walczącej. W 1982 r., w ramach KOS 31, twórca biblioteki wydawnictw podziemnych. W okresie 1989–1990 redaktor pisma „Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania Kraków Śródmieście NSZZ »Solidarność« UJ". Zob. A. Kawalec, *Stanisław Zamojski* [w:] ES, t. 1, s. 503–504.

[89] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 134–135; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 139; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980––1989…*, s. 102; P. Goleń, *Serwis Informacji*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00851_Serwis_Informacji_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=45&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3689 [odczyt: 8.09.2014].

[90] Elżbieta Dudek-Chwałek (ur. 1946), doktor matematyki, adiunkt Instytutu Matematyki Politechniki Krakowskiej. Organizowała NSZZ Solidarność w Instytucie Matematyki PK, była członkiem KZ i redaktorem pisma „Dziś dla jutra". Zaangażowana w działalność podziemną, w tym w kolportaż, a także w pomoc represjonowanym. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 215–216.

[91] Andrzej Tomana (ur. 1948), doktor inżynier, absolwent Wydziału Inżynierii Lądowej Politechniki Krakowskiej. W latach 1972–1996 adiunkt PK. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. zaangażował się w działalność podziemną. Od 1987 r. zatrudniony w spółce Datacomp. Autor około 30 prac naukowych oraz kilkudziesięciu artykułów w pismach branżowych, uczestnik kilkunastu projektów naukowo-badawczych. W firmie zajmuje się organizacją własnych projektów informatycznych. Zob.: AIPN Kr, 056/107, Materiały operacyjne Wydziału III-1 WUSW w Krakowie za 1986 r. dotyczące akcji kryptonim „Brzoza", Notatka służbowa, Kraków, 23 XII 1986 r., k. 113; http://www.bimblog.pl/2015/08/andrzej-tomana-bim-innowacyjna-technologia-w-budownictwie--przedsprzedaz/ [odczyt: 15.01.2018].

[92] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 70–71, poz. 257; P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 132–133; *idem*, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 137–138; P. Goleń, *Dziś dla Jutra*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00391_Dzi%C5%9B_dla_Jutra_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=DZIsbDLAbJUTRA&NU=01&DD=1 [odczyt: 8.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=15&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1147 [odczyt: 8.09.2014]; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 80. Marek Kowicki (ur. 1945), architekt, profesor Politechniki Krakowskiej, kierownik Zakładu Architektury i Planowania Wsi PK. Zob. http://autoportret.pl/author/kowicki/ [odczyt: 17.10.2016].

[93] Wanda Drabik (ur. 1944), etnograf, zatrudniona na stanowisku dokumentalisty w Pracowni Instytutu Sztuki PAN w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/73638, Akta paszportowe Wandy Drabik.

[94] Krystyna Gąsowska (ur. 1946), doktor historii, pracownik naukowy PAN w Krakowie – Ośrodka Informacji Naukowej, Pracowni Organizacji i Informacji Naukowej. Współpracowała z Arcybiskupim Komitetem Pomocy Więźniom i Internowanym. Od 12 VII 1982 do 31 I 1990 r. rozpracowywana przez Wydział IV KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Kanał". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Gąsowskiej na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00142/1.

[95] Teresa Passakas-Szymczak (ur. 1947), a latach 1970–1994 pracownik naukowy w Zakładzie Zoologii Systematycznej i Doświadczalnej PAN w Krakowie. W okresie 1976–1980 współpracowała z KOR i KSS „KOR", m.in. drukowała ulotki i prasę niezależną, była kolporterką. 16 XII 1978 r., po rewizji w domu, w którym znajdował się punkt kolportażowy (SB zarekwirowała wówczas nakład numeru 24 „Robotnika" oraz inne niezależne publikacje), zatrzymana na 12 godzin. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była sekretarzem Komitetu Założycielskiego, następnie KZ w PAN. W okresie 1980–1981 była członkiem redakcji i wydawcą niezależnego pisma „Głos PAN-u". W latach 1981–1987 kolporterka podziemnych książek, pism i ulotek. Od stycznia do października 1979 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Zoolog", od grudnia 1982 do października 1987 r. przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Peleton". Zob. H. Szczodry, M. Komaniecka, *Teresa Passakas-Szymczak* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[96] Jerzy Zdrada (ur. 1936), profesor historii. Współpracownik KOR i KSS „KOR", kolporter „Biuletynu Informacyjnego". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, przewodniczący KZ przy Oddziale i Placówkach PAN w Krakowie. Zakładał, a następnie był członkiem Ogólnopolskiej Komisji Porozumiewawczej PAN i Krakowskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki. W 1981 r. twórca niezależnego pisma „Głos PAN-u". Po 13 XII 1981 r. członek TKZ NSZZ Solidarność w krakowskiej PAN. Od 1982 r. współpracownik RKW Małopolska, założyciel i redaktor podziemnego pisma „Biuletyn Małopolski". Współpracownik „Hutnika". W czerwcu 1982 r. organizował zespół programowy RKW Małopolska i Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej, autor programów *Społeczeństwo podziemne* i *Solidarność dziś*. We wrześniu 1983 r. organizował RKS Małopolska, był wiceprzewodniczącym i członkiem prezydium. Od 1983 r. współpracownik krakowskich pism podziemnych, m.in. „Kroniki Małopolskiej" i „Miesięcznika Małopolskiego". Od września 1988 r. członek prezydium jawnego RKS Małopolska. Od 1989 r. poseł na Sejm (do 1997 r.). Według zapisów ewidencyjnych Biura „C" KWMO/WUSW w Krakowie, 19 V 1981 r. zarejestrowany jako kontakt operacyjny (zarówno źródła archiwalne, jak i relacje Jerzego Zdrady nie pozwalają opisać okoliczności tej rejestracji). Od 17 VI 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Varrus", od 12 VII 1985 r. w ramach SOR „Varrus", którą 4 X 1989 r. przejął Inspektorat II WUSW w Krakowie i prowadził do 6 XII 1989 r. Zob.: AIPN Kr, 010/12406, SOR „Varrus"; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Zdrady na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis z dziennika rejestracyjnego KWMO/WUSW w Krakowie; Wydruk z komputerowego zbioru danych byłej SB (ZSKO); E. Zając, *NSZZ „Solidarność" Region Małopolska* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, t. 6, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 87; Relacja Jerzego Zdrady, Kraków, 10 V 2011 r. (nagranie); S. Chmura, *Jerzy Zdrada* [w:] ES, t. 1, s. 506–507.

[97] Zbigniew Kos (ur. 1936), historyk sztuki, fotograf, pracownik Biblioteki PAN w Krakowie, w okresie 1980–1981 członek tamtejszej Komisji Koła Solidarności. Redaktor techniczny „Głosu

PAN-u". W latach 1982–1989 członek TKZ NSZZ Solidarność PAN w Krakowie. Po 1990 r. był m.in. zastępcą dyrektora Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie (1997–2001). Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 57.

[98] Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 76, poz. 290; P. Goleń, *Głos PAN-u*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00393_G%C5%82os_PAN-u_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=GlOSbPANU&NU=01&DD=1 [odczyt: 8.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=19&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#45129 [odczyt: 8.09.2014]; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 57: Relacja Zbigniewa Kosa; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 82.

[99] Zygmunt Klimek (ur. 1929), doktor, pracownik Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną, członek TKZ NSZZ Solidarność PAN w Krakowie, członek redakcji podziemnego pisma „Nowy Głos PAN-u". Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 227.

[100] Jan Staszel (1931–2007), pracownik Biblioteki PAN w Krakowie, w latach 1982–1984 kolportował na wydziałach krakowskiej PAN podziemne pisma „Głos", „Dzień…", „Hutnik" i „Tygodnik Mazowsze". Zob.: J. Dybiec, *Jan Staszel (4 VI 1931 – 10 XI 2007)*, „Studia Historyczne" 2008, R. 51, z. 2, s. 259–260; http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=S&klucz=348 [odczyt: 30.12.2017].

[101] Jerzy Vetulani (1936–2017), profesor nauk przyrodniczych, psychofarmakolog, neurobiolog, biochemik, pracownik Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie, kierownik Zakładu Biochemii. W okresie 1980–1981 członek KZ NSZZ Solidarność PAN w Krakowie. W latach 1982–1989 członek podziemnych struktur Solidarności. Według zapisów ewidencyjnych byłego Biura „C", 16 X 1978 r. pozyskany do współpracy przez Wydział II KWMO w Krakowie jako TW „Laborant" (nr rej. Kr 19856), wyrejestrowany 9 I 1990 r. Brak materiałów w zasobach archiwalnych. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Vetulaniego na kartach z kartotek AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr, 00142/1; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków...*, s. 253.

[102] P. Goleń, M. Komaniecka, *Głos PAN-u* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[103] Lech Kołodziejczyk (ur. 1942), ekonomista. W latach 1967–1970 referent w Zakładzie Przemysłu Gumowego Stomil Dębica, 1970–1972 starszy referent w Drukarni Narodowej w Krakowie, 1972–1975 zastępca naczelnika wydziału i kierownik działu zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Przemysłowym Budowy HiL, następnie w Zjednoczeniu Budownictwa Przemysłowego Budostal Kraków, od maja 1975 r. zastępca dyrektora budowy i kierownik działu zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego Budostal 3. W latach 1977–1981 członek PZPR. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek zespołu redakcyjnego pisma „Inaczej". W połowie 1981 r. typowany przez SB jako kandydat na tajnego współpracownika. W jego kwestionariuszu zapisano: *Kandydat na TW po wprowadzeniu stanu wojennego brał bierny udział w strajku w Hucie im. Lenina, za co został zatrzymany. Przeprowadzono z nim rozmowę profilaktyczno-ostrzegawczą, w czasie której podpisał zobowiązanie o lojalności wobec władz WRON. Natomiast bardzo negatywnie* [ustosunkowany] *wobec działań resortu MSW, tak że nie rokuje żadnych nadziei na podjęcie z nim współpracy. W związku z powyższym wnioskuję o złożenie niniejszych akt do archiwum Wydziału „C" tutejszej KWMO* (AIPN Kr, 009/9228, Materiały dotyczące Lecha Kołodziejczyka, Kwestionariusz, k. 7v.). W *Informacji operacyjnej z rozmowy z Lechem Kołodziejczykiem* z 4 I 1982 r. stwierdzano: *Podczas rozmowy okazywał swoje bardzo negatywne nastawienie do organów MSW. Nie wyrażał zgody na ewentualne kontakty w przyszłości.* […] *Nie rokuje nadziei na ewentualną współpracę, gdyż uparcie obstaje przy swoich poglądach* (*ibidem*, Informacja operacyjna dotycząca rozmowy z Lechem Kołodziejczykiem, Kraków, 4 I 1982 r.). Od 10 X 1986 do 21 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Sygnał". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS/SOR „Sygnał" na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00201/1.

[104] Zdzisław Małagowski (ur. 1943), ślusarz spawacz, zatrudniony w Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego Budostal-3. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek KZ w Budostalu-3.

Pozyskany przez SB do współpracy 30 VI 1982 r. i zarejestrowany 12 lipca przez Pion V DUSW w Nowej Hucie jako TW „Zdzisek" (nr rej. Kr 25881). Miał informować SB o sytuacji w zakładzie pracy. Z zachowanych szczątkowych materiałów wynika, że we wrześniu 1984 r. *kategorycznie odmówił współpracy, motywując to złym stanem zdrowia i przejściem na rentę*. W *Charakterystyce dotyczącej TW ps. „Zdzisek" nr rej. 25881* z 27 XI 1985 r. informowano: *Na wezwania nie przychodził. Rozpoznanie operacyjne ujawniło, że jest on od dłuższego czasu chory* […]. *Rozmowa z wymienionym nie dała pozytywnych rezultatów. Nie ma on dojść do środowisk będących w zainteresowaniu SB. Nie przejawia żadnej inicjatywy. Jest zdenerwowany, nie potrafi się skupić – trudno prowadzić z nim rozmowę*. W związku z tym proponowano rozwiązać współpracę. Wyrejestrowany został 26 III 1986 r. Zob.: AIPN Kr, 00100/1433/D (mf), Teczka personalna TW „Zdzisek"; Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Małagowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 085/1.

[105] Roman Jan Pyrczak (ur. 1938), dziennikarz, publicysta. W latach 1980–1981 rzecznik prasowy KZ NSZZ Solidarność w Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego Budostal-3. Członek redakcji pisma „Inaczej". Od 21 VIII 1981 do 15 VIII 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOR „Golf". Brak materiałów w zasobach archiwalnych. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące R. J. Pyrczaka na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 242–243.

[106] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 81, poz. 321; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 85; P. Goleń, *Inaczej*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00395_Inaczej_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=INACZEJ&NU=01&DD=1 [odczyt: 8.09.2014]; *ibidem*, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=TYGODNIKbINACZEJ&NU=01&DD=1 [odczyt: 8.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=21&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3253 [odczyt: 8.09.2014]; Korespondencja elektroniczna z Anną Galus, 14 VII 2016 r. Anna Galus (ur. 1938), przewodnicząca KZ NSZZ Solidarność Krakowskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego Krakbud. Internowana od 19 XII 1981 do 18 III 1982 r.

[107] *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 88; P. Goleń, *Informator Związkowy*, http://www.encyklopediasolidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00843_Informator_Zwi%C4%85zkowy_KRH_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=INFORMATORbZWIaZKOWY&NU=08&DD=1 [odczyt: 8.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=23&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3265 [odczyt: 8.09.2014].

[108] Pismo „Solidarność AR" ukazywało się od stycznia lub lutego do 26 IX 1981 r. Redakcję tworzyły Zdzisława Bednarczyk-Widomska, Teresa Cichoń, Zofia Pasternak-Podleska, Małgorzata Poniedziałek i Elżbieta Wróblewska, a ponadto Jan Kosek i Jan M. Stelmach. Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 187, poz. 963; P. Goleń, *Solidarność Akademii Rolniczej*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00640_Solidarno%C5%9B%C4%87_Akademii_Rolniczej_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbAM&NU=07&DD=1 [odczyt: 8.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=48&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3752 [odczyt: 8.09.2014].

[109] Nie udało się dokładnie ustalić, od kiedy pismo było wydawane. W zbiorach FCDCN znajduje się tylko numer 19 z maja 1981 r. Zob.: P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 390, poz. 93 (katalog); P. Goleń, *Solidarność Wyższej Szkoły Pedagogicznej*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00839_Solidarno%C5%9B%C4%87_WSP_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=51&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3774 [odczyt: 8.09.2014].

[110] Hanna Kowalska-Stus (ur. 1952), profesor, kulturoznawca, literaturoznawca. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, przewodnicząca Koła Solidarności w Instytucie Filologii Rosyjskiej UJ. Była członkiem redakcji pisma „Universitas". Po 13 XII 1981 r. działaczka podziemnych struktur Solidarności UJ. Zob.: *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*..., s. 732; http://www.uczelnia.pwsz-oswiecim.edu.pl/Prof.-dr-hab-Hanna-Kowalska-Stus-707.html [odczyt: 18.10.2016].

[111] Janusz Król (ur. 1948), doktor filologii angielskiej, lektor w Instytucie Filologii Angielskiej UJ. Przewodniczący Koła NSZZ Solidarność w Studium Doskonalenia Językowego Nauczycieli Akademickich Wydziału Filologicznego UJ. Członek redakcji pisma „Universitas". W latach 1976–1990 zarejestrowany przez Wydział II KWMO/WUSW w Krakowie jako TW „Zbigniew" (nr rej. 16299). Zob.: AIPN Kr, 009/10602, Teczka personalna TW „Zbigniew"; AIPN Kr, 309/433, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Janusza Króla; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*..., s. 733.

[112] Wojciech Stanisław Magdziarz (ur. 1943), doktor historii, asystent w archiwum UJ, następnie adiunkt w Instytucie Historii UJ. Jako uczeń liceum utworzył młodzieżową organizację antykomunistyczną Polska Walcząca i Karząca (członkowie grupy zerwali czerwoną flagę wiszącą przed budynkiem Teatru Rapsodycznego w Krakowie, planowali też zniszczyć gablotę Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, ale z powodu ich niepełnoletności sprawy nie skierowano do sądu). Od 1980 r. działacz NSZZ Solidarność na UJ, członek Komitetu Założycielskiego Koła Solidarności na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Redaktor pisma „Universitas". Po 13 XII 1981 r. uczestniczył w działalności podziemnej oraz samokształceniowej. W 1989 r. był członkiem Komitetu Organizacyjnego NSZZ Solidarność Pracowników UJ, od marca członek KZ. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob.: AIPN Kr, 010/7086, Sprawa ewidencyjno-obserwacyjna dotycząca Wojciecha Magdziarza; AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny"; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*..., s. 1215, przyp. 3.

[113] Józef Misiek (ur. 1941), profesor fizyki, w latach 1963–2006 pracownik naukowy UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Zarządu KZ w Instytucie Filozofii UJ, współpracownik MKZ Małopolska (inicjator utworzenia przy nim archiwum), następnie ZR Małopolska. Twórca i redaktor niezależnego pisma „Universitas". Po 13 XII 1981 r. członek TKZ w Instytucie Filozofii UJ. Od 1982 r. kolportował wydawnictwa podziemne w Krakowie i na Śląsku poza zorganizowanymi strukturami. Od 26 VIII 1981 do 23 VII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Niedźwiadek", od 4 VIII 1981 do 17 I 1983 r. w ramach SOS „Wściekli". Brak materiałów w zasobach archiwalnych. Zob.: AIPN Kr, 08/292, t. 1, SO „Union"; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Miśka na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; A. Roliński, *Od „Wenecji" do „Reformacji". Operacyjne zainteresowania krakowskiej Służby Bezpieczeństwa 1962–1989*, „Sowiniec" 2005, nr 27, s. 167; A. Kawalec, *Józef Misiek*, http://www.encysol.pl/wiki/J%C3%B3zef_Misiek [odczyt: 17.10.2016].

[114] Witold Piwowarczyk (ur. 1950), doktor biologii, pracownik naukowy UJ. Działacz NSZZ Solidarność, członek redakcji pisma „Universitas". Od 26 II 1977 do 1 II 1979 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Platon", od 4 VIII 1981 do 17 I 1983 r. przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Wściekli". Brak materiałów w zasobach archiwalnych. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Piwowarczyka na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa*..., s. 642, przyp. 13.

[115] Jolanta Rokoszowa (1944–1997), doktor polonistyki, pracownik naukowy UJ. Była członkiem Komisji Uczelnianej NSZZ Solidarność na UJ, później działaczką podziemnych struktur Solidarności i członkiem redakcji pisma „Universitas" oraz kolporterką. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*..., s. 243.

[116] Józef Smaga (ur. 1937), profesor, rusycysta, historyk literatury i kultury rosyjskiej XIX i XX w., badacz dziejów ZSRS i Rosji. W latach 1959–2008 pracownik naukowy Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie (od 1999 r. Akademii Pedagogicznej, następnie Uniwersytetu Pedagogicznego). Organizował struktury Solidarności na WSP, członek Komitetu Założycielskiego i prezydium Komisji

Uczelnianej. Współpracownik i członek redakcji pisma „Universitas", w 1990 r. zastępca redaktora naczelnego. W latach osiemdziesiątych autor tekstów, tłumacz i kolporter pism bezdebitowych (używał pseudonimów „Jędrzej Boruta" i „Szczęsny Trzymalski"). Zob. H. Głębocki, *Józef Smaga* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[117] Marek Sojka (ur. 1947), doktor filozofii, adiunkt Instytutu Filozofii UJ. Działacz NSZZ Solidarność, członek redakcji pisma „Universitas". Od 4 VIII 1981 do 17 I 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Wściekli". Brak materiałów w zasobach archiwalnych. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Sojki na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 642, przyp. 14.

[118] P. Goleń, *Universitas*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00378_Uniwersitas_Krak%C3%B3w [odczyt: 8.09.2014]; W. M. Kolasa, *Prasa krakowskiej „Solidarności" 1989–2000 (Tradycje i rozwój)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum" 2013, nr 7, s. 177; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 105; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 214, poz. 1111; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska w okresie od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1990* [w:] *Solidarność Małopolska w podziemiu. Solidarność Regionu Małopolska w latach 1981–1989*, red. Cz. Brzoza, W. Bukowski, A. Roliński, Z. Solak, W. W. Wiśniewski, Kraków 1991, s. 297, poz. 128; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=UNIVERSITAS&NU=01&DD=1 [odczyt: 8.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=61&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3828, [odczyt: 8.09.2014].

[119] O „Biuletynie Informacyjnym NSZZ »Solidarność« AM i PSK" zob. s. 159.

[120] Starania o powołanie niezależnej organizacji studenckiej podjęto niemal natychmiast po podpisaniu porozumień sierpniowych. 2 IX 1980 r. na Uniwersytecie Gdańskim utworzono Tymczasowy Komitet Założycielski. 15 września w Krakowie, z inicjatywy działaczy SKS Bronisława Wildsteina, Wojciecha Sikory i Jarosława Zadenckiego, powstała Grupa Inicjatywna Wolnego Zrzeszenia Studentów, a 22 września podczas wiecu pod Collegium Broscianum proklamowano powstanie Niezależnego Zrzeszenia Studentów. 29 października w Poznaniu powołano Ogólnopolski Komitet Założycielski NZS. Zrzeszenie zostało zarejestrowane 17 II 1981 r. na mocy porozumienia łódzkiego, które kończyło akcję strajkową wyższych uczelni. 5 I 1982 r. NZS został rozwiązane, a powtórna rejestracja nastąpiła 22 IX 1989 r. Szerzej zob. T. Kozłowski, *Niezależne Zrzeszenie Studentów* [w:] ES, t. 1, s. 308–311.

[121] Witold Bobiński (ur. 1959), polonista, działacz NZS, członek redakcji pisma „Spis". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 1026, przyp. 3.

[122] Kazimierz Dąbrowa (ur. 1956), polonista. W latach 1977–1980 współpracownik KSS „KOR", członek krakowskiego SKS, kolporter wydawnictw niezależnych, organizator działalności wydawniczej. Od 1980 r. w NZS, członek Komitetu Założycielskiego NZS UJ, następnie Komisji Uczelnianej. W 1981 r. wydawca pisma „Spis", kolporter. W tym samym roku wyjechał za granicę, powrócił w 1982 r. Zaangażowany w podziemną działalność edukacyjną i kulturalną. Od 4 VI 1981 do 13 I 1988 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Sympozjum". Zob.: AIPN Kr, 0101/373 (mf), SOR „Sympozjum"; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 813, przyp. 2.

[123] Andrzej Grzywacz (ur. 1956), działacz NZS, członek redakcji pisma „Spis". Według zapisów ewidencyjnych byłego Biura „C", 7 I 1980 r. zarejestrowany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika o pseudonimie „Grzegorz" (nr rej. 22814), a 17 marca tegoż roku przekwalifikowany na TW „Grzegorz". Materiały usunięto z ewidencji 19 V 1977 r. i przekazano Wydziałowi ds. Przestępczości Gospodarczej MO. Zob.: AIPN Kr, 309/104, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Andrzeja Grzywacza; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie; AIPN Kr, 00195/2, Zapis w dzienniku archiwalnym WUSW w Krakowie, dział I; AIPN Kr, 009/10039, t. 1–3, Teczki pracy TW „Grzegorz"; *Niezależne*

Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…, s. 201, przyp. 1; P. Franaszek, *„Jagiellończyk". Działania Służby Bezpieczeństwa wobec Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach osiemdziesiątych XX w.*, Kraków 2012, s. 199–122.

[124] Violetta Jachimczak, działaczka NZS, była członkiem redakcji pisma „Spis".

[125] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 69, poz. 250; AIPN Kr, 056/94 t. 1/CD, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące bieżącej sytuacji polityczno-operacyjnej, Analiza pism wydawanych przez NZS uczelni krakowskich, Kraków, 25 IX 1981 r., s. 174; P. Goleń, *Donosiciel*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00662_Donosiciel_Krak%C3%B3w [odczyt: 18.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=DONOSICIEL&NU=02&DD=1 [odczyt: 18.09.2014]; *ibidem*, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=TYGODNIK&NU=08&DD=1 [odczyt: 18.09.2014] Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=15&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1142 [odczyt: 18.09.2014]. Marek (Marian) Kozielski (1958–2011), polonista, działacz NZS, wydawca i członek redakcji pisma „Tygodnik". Działalność opozycyjną prowadził też na terenie Podhala, był redaktorem pisma „Solidarność Podhala". Od marca do sierpnia 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Nowym Sączu w ramach SOR „Instrukcja". Zob.: W. Frazik, *Marian Kozielski (1958–2011)*, „ZHW" 2011, nr 34, s. 5–10; M. Kasprzycki, *Sprawa operacyjnego rozpracowania „Instrukcja" (1982)*, *ibidem*, nr 32, s. 513–524.

[126] Jarosław Krawczyk (ur. 1961), działacz NZS, członek redakcji pisma „Spis". Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob. AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny".

[127] Marcin Lembas (ur. 1961), działacz NZS, członek redakcji pisma „Spis". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 813, przyp. 3.

[128] Marek Łoś (1960–2012), działacz NZS, członek redakcji pisma „Spis". Po 13 XII 1981 r. drukarz podziemnych wydawnictw. Zob. *ibidem*, s. 499, przyp. 7.

[129] Rafał Maciąg (ur. 1960), działacz NZS, członek redakcji pisma „Spis". Zob. *ibidem*, s. 251, przyp. 9.

[130] Dariusz Pasieka, działacz NZS, członek redakcji pisma „Spis".

[131] Agnieszka Skowronek, działaczka NZS, była członkiem redakcji pisma „Spis".

[132] Jolanta Tuchowicz, działaczka NZS, była członkiem redakcji pisma „Spis". Zob. *ibidem*, s. 832, przyp. 1.

[133] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 212, poz. 1099; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=TYGODNIK&NU=08&DD=2 [odczyt: 18.09.2014].

[134] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[135] Roman Marcinek (ur. 1959), student UJ.

[136] Krzysztof Ślusarek (ur. 1961), student historii na UJ, działacz NZS. Po 13 XII 1981 r. uczestnik działań opozycji, głównie w ramach podziemnych struktur NZS, drukarz i kolporter publikacji drugoobiegowych. Od końca lat osiemdziesiątych aktywny działacz odradzającej się w Krakowie Polskiej Partii Socjalistycznej. Po zakończeniu studiów pracownik naukowy w Instytucie Historii UJ (habilitacja w 2003 r.), wicedyrektor instytutu. Odszedł ze stanowiska po wyjściu na jaw, że był zarejestrowany przez SB jako tajny współpracownik o pseudonimie „4436". W wydanym w listopadzie 2005 r. oświadczeniu zaprzeczył, że współpracował z SB. Powołana przez rektora UJ komisja uczelniana do zbadania wypadków współpracy z SB potwierdziła jednak fakt współpracy Krzysztofa Ślusarka z SB. Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że Krzysztof Ślusarek został zarejestrowany 26 IV 1982 r. przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie pod pseudonimem „4436" (nr rej. Kr 26205), a następnie zmieniono mu pseudonim na „Jędrek". Wyrejestrowany został 30 I 1990 r. Nie zachowały się ani teczka personalna, ani teczka pracy. Jak wynika z zachowanych akt SOR „Ważny", dotyczących rozpracowania środowiska podziemnej KKW NZS, TW „4436" wykorzystywany

był w tej sprawie do infiltracji jej sieci kolportażowej. Z kolei jako TW „Jędrek" miał rozpracowywać krakowską PPS. Zob.: AIPN Kr, 309/21, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Krzysztofa Ślusarka – TW „4436" i „Jędrek" nr rejestracyjny 26205; AIPN Kr, 00233/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym WUSW w Krakowie. Szerzej zob.: P. Franaszek, *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie stanu wojennego – sprawa operacyjnego rozpracowania „Ważny"* [w:] *Stłamszona nauka? Inwigilacja środowisk akademickich i naukowych przez aparat bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, Warszawa 2010, s. 185–211; *idem*, *„Jagiellończyk"…*, s. 123–124; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 1304–1305, przyp. 1; W. Bernacki, *„Bohater naszych czasów" (list do b. przyjaciela – konfidenta)*, „Arcana" 2006, nr 4–5 (70–71), s. 244–250.

[137] Jacek Jakub Tomaszewski (ur. 1962), działacz NZS. 28 I 1982 r. zarejestrowany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie jako TW „Witek" (nr rej. 25888), następnie przekazany DUSW w Nowej Hucie i 23 I 1989 r. przerejestrowany (nr rej. 35395). Wyrejestrowany został 26 I 1990 r. Według zapisów na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00142/1, *materiały zniszczono w jednostce operacyjnej*. Zob.: AIPN Kr, 309/265, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Jacka Jakuba Tomaszewskiego – TW „Witek" nr rejestracyjny Kr 25888 i Kr 35395; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym WUSW w Krakowie; AIPN Kr, 00195/2, Zapisy z dziennika archiwalnego WUSW w Krakowie, dział III; AIPN Kr, 00195/13, Zapis w dzienniku archiwalnym WUSW w Krakowie, dział I.

[138] Brak bliższych danych pozwalających na jednoznaczną identyfikację osoby.

[139] AIPN Kr, 056/94, t. 1/CD, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące bieżącej sytuacji polityczno-operacyjnej, Analiza pism wydawanych przez NZS uczelni krakowskich, Kraków, 25 IX 1981 r., s. 174–175.

[140] Jerzy Czesław Skoczylas (ur. 1954), w latach 1978–1989 kolporter niezależnych publikacji. Od jesieni 1980 r. w NZS, zakładał niezależne pismo „Aplauz", był autorem tekstów i redaktorem. W okresie 1982–1983 autor tekstów w piśmie „Veto", 1982–1988 w „Kontakcie", w 1988 r. w „Kulturze" i „Nowohuckim Biuletynie Solidarności". Twórca pisma „Tumult", autor tekstów. W latach 1988–1990 dziennikarz niezależnego pisma „Promieniści", 1989–1990 „Gazety Wyborczej", ponadto dziennikarz i korespondent BBC w Krakowie. Po 1990 r. był m.in. pracownikiem stacji RMF FM (1992–1998) i ponownie dziennikarzem „Gazety Wyborczej" (1998–2007). Od 31 VIII 1988 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Cień". Zob. A. Baińska, *Jerzy Czesław Skoczylas*, http://www.encysol.pl/wiki/Jerzy_Czes%C5%82aw_Skoczylas [odczyt: 18.10.2016].

[141] Roman Graczyk (ur. 1958), dziennikarz, publicysta. W latach 1976–1980 kolportował na terenie Krakowa książki wydawane przez Nową. Od 1980 r. w NZS, 1980–1981 członek Konwentu NZS UJ i redakcji niezależnego pisma „Aplauz". Od 1982 r. kolporter wydawnictw podziemnych. W latach 1982–1986 autor tekstów w paryskim miesięczniku „Kontakt". Od 1983 do 1989 r. organizował kanał przerzutowy materiałów publikowanych w emigracyjnej edycji pisma „Arka", a także dla „Kontaktu", do Polski zaś listów i pieniędzy dla redakcji „Arki" i krajowych współpracowników „Kontaktu", a ponadto zminiaturyzowanych wydań tego pisma. Współpracownik podziemnego pisma „Bez dekretu", od 1987 r. członek redakcji. W latach 1984–1991 dziennikarz i sekretarz redakcji „Tygodnika Powszechnego". 27 IV 1984 r. zatrzymany na 48 godzin po rewizji w jego domu, gdzie SB znalazła powielacz. Na początku 1985 r. sprawę umorzono na mocy amnestii z lipca 1984 r. Od 1985 r. autor tekstów w podziemnym piśmie „Promieniści". Po 1990 r. był m.in. dziennikarzem „Gazety Wyborczej" (1993–2005), w tym sekretarzem jej krakowskiej redakcji (1997–1998), pracownikiem Biura Edukacji Narodowej IPN w Krakowie (2006–2018). W latach 1985–1990 rozpracowywany przez Wydział IV WUSW w Krakowie w ramach KE „Francuz". Zob. A. Zechenter, S. Chmura, *Roman Graczyk* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[142] Wojciech Siemaszkiewicz (ur. 1958), działacz NZS, członek komisji rewizyjnej NZS UJ, redaktor pisma „Aplauz". Od 1982 r. na emigracji w Stanach Zjednoczonych. Zob. http://pacnorthjersey.org/3-board-of-officers/wojciech-siemaszkiewicz-bio/ [odczyt: 18.10.2016].

[143] Marek Bankowicz (ur. 1960), profesor, politolog. Działacz NZS, redaktor pisma „Aplauz".

[144] Jerzy Budyń (ur. 1953), działacz Akcji na rzecz Niepodległości, SKS i NZS. Internowany od 19 XII 1981 do 14 IV 1982 r. W latach 1977–1983 rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Kisiel". Zob.: *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 124, przyp. 41; Katalog osób rozpracowywanych, Jerzy Budyń, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?idx=B&katalogId=4&subpageKatalogId=4&pageNo=1&nameId=31987&osobaId=70052& [odczyt: 18.10.2016].

[145] Marek Sobolewski (1925–1983), profesor, kierownik Zakładu Historii Doktryn Politycznych i Prawnych UJ. Po 13 XII 1981 r. wystąpił z PZPR. Członek NSZZ Solidarność UJ, współpracownik Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych ZR Małopolska. Zob.: *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*..., s. 752; J. M. Majchrowski, *Marek Feliks Sobolewski (1925–1983)* [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, red. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000, s. 467–471.

[146] P. Goleń, M. Komaniecka, *Aplauz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[147] Krzysztof Budziakowski (ur. 1958), absolwent filozofii na UJ. W 1980 r. członek Grupy Inicjatywnej NZS na UJ, twórca pisma społeczno-kulturalnego „Bez tytułu", wydawca i redaktor prowadzący. W 1981 r. założył niezależne Wydawnictwo NZS UJ Jagiellonia, a następnie nim kierował. Wiosną 1981 r. zakładał wydawnictwo ABC (powstałe w wyniku rozłamu w Wydawnictwie KOS). Członek Klubu Myśli Patriotycznej Jagiellonia. Organizator kolportażu oraz kolporter pism i książek drugoobiegowych. W 1982 r. twórca podziemnego Krakowskiego Towarzystwa Wydawniczego, wydawca książek i pism, m.in. w 1983 r. numeru 1 „Arki", 1983–1985 „Tędy", w 1984 i 1987 r. „Zeszytów Historycznych". Po 1990 r. był m.in. właścicielem i prezesem firmy KB Projekt. Od 1985 do 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Noe". Zob. J. Szpil, *Krzysztof Budziakowski* [w:] ES, t. 1, s. 68.

[148] Krzysztof Gurba (ur. 1956), doktor filozofii. W okresie 1979–1980 współpracownik SKS. W latach 1980–1985 członek NZS. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego w Akademii Medycznej w Krakowie. Wiosną 1981 r. twórca, redaktor, organizator działalności wydawniczej i pracy zespołu redakcyjnego pisma NZS UJ „Bez tytułu". W 1981 r. autor artykułów publikowanych w „Tygodniku", zakładał „Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« AM i PSK", autor tekstów. W 1982 r. założył Podziemną Agencję Prasową Studentów i Solidarności, autor tekstów i redaktor „Serwisu Informacyjnego PAPSS". W latach 1982–1985 twórca i kierownik Rady Programowej podziemnego NZS, 1982–1983 współpracownik KKW NZS. W okresie 1983–1985 redaktor naczelny, autor tekstów i tłumacz w piśmie „Tędy...". W latach 1986–1989 założyciel, autor tekstów i redaktor pisma „Alternatywy". Od 1986 do 1989 r. bibliotekarz wydawnictw niezależnych, w tym w Bibliotece Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Kolporter podziemnych pism, książek i druków ulotnych. W okresie 1988–1989 twórca i redaktor pisma „Tumult". Po 1990 r. był m.in. redaktorem miesięcznika „Znak", redaktorem i szefem działu religijnego „Czasu Krakowskiego" (1991–1994), redaktorem „Gościa Niedzielnego" (1994–1998), dziekanem Wydziału Stosowanych Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera (2003–2004), adiunktem Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie (2004–2006), adiunktem Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (od 2007 r.; od 2010 r. Uniwersytet Papieski Jana Pawła II), kierownikiem Katedry Dziennikarstwa, wicedyrektorem Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, twórcą i prezesem Stowarzyszenia Instytut Badań nad Cywilizacjami (od 2008 r.). Zob. C. Kuta, *Krzysztof Gurba* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[149] Wiesław Łabaj (ur. 1957), filolog orientalista, zatrudniony jako organizator imprez artystycznych w Zjednoczonym Przedsiębiorstwie Rozrywkowym Oddział Kraków. Zob. AIPN Kr, 37/136587, Akta paszportowe Wiesława Łabaja.

[150] Lech Sadowski (1955–1984), poeta, eseista, tłumacz. Działacz NZS UJ, członek redakcji pisma „Bez tytułu". Zatrudniony w ZR Małopolska. Podczas stanu wojennego redagował podziemne pismo „Tędy..." i biuletyn PAPSS, współpracował z różnymi pismami drugoobiegowymi. Wiersze i artykuły publikował pod pseudonimami „Lech Lenal" i „LL". Zob.: http://www.nzs1980.pl/index.php/czonkowie-nzs-ktorzy-odeszli/128-lech-sadowski [odczyt: 18.10.2016]; https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/publikacje/ksiazki-krakow/30738,Noc-lunatykow.html [odczyt: 18.10.2016].

[151] Jacek Sieradzan (ur. 1959), działacz NZS, członek redakcji pisma „Bez tytułu".

[152] Ludwik Stasik (1955–1995), w latach 1977–1981 zatrudniony w Krakowskim Wydawnictwie Prasowym RSW Prasa – Książka – Ruch. Od 1977 r. był głównym przedstawicielem wydawniczym i kolporterskim łódzkiego KOR w Krakowie, na potrzeby łódzkiej i krakowskiej niezależnej poligrafii wielokrotnie przemycał z zagranicy farby, emulsję i sprzęt introligatorski, a z krakowskich drukarni dostarczał płyty presensybilizowane. Od lipca 1981 r. pracownik Sekcji Kultury ZR Małopolska. Od 1982 r. asystent rzeźbiarza Krzysztofa Piotrowskiego. Współpracownik krakowskiego SKS i NSZZ Solidarność. W 1981 r. członek redakcji pisma „Bez tytułu". Po 13 XII 1981 r. kolporter pism i wydawnictw podziemnych, współpracownik wydawnictwa ABC. Organizator wmurowania 31 VIII 1982 r. na Rynku Głównym w Krakowie płyty (wykonanej przez Krzysztofa Piotrowskiego) z napisem *Nie oddamy Sierpnia! Solidarność Małopolska w II rocznicę podpisania porozumień gdańskich – Kraków 1982*. Zob.: A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 1, s. 279–280; http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/lodz/index.php?page=wysyp_l&sel=S&klucz=42 [odczyt: 18.10.2016].

[153] Anna Galicka (ur. 1957), studentka, działaczka NZS.

[154] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 27, poz. 30; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BEZbTYTUlU&NU=04&DD=2 [odczyt: 18.10.2016]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=4&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#690 [odczyt: 18.10.2016].

[155] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[156] AIPN Kr, 056/94 t. 1/CD, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące bieżącej sytuacji polityczno-operacyjnej, Analiza pism wydawanych przez NZS uczelni krakowskich, Kraków, 25 IX 1981 r., s. 176.

[157] *Ibidem*.

[158] Beata Fularska, studentka AGH.

[159] Piotr Jasion (ur. 1960), student AGH, działacz NZS, członek redakcji pisma „Info!". Od 12 IV 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOS „Cyklos", od 16 III 1989 r. w ramach SOR „Unia". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 600, przyp. 3.

[160] Marek Kapturkiewicz, student AGH.

[161] Joanna Kosińska, studentka AGH.

[162] Małgorzata Zajtz (ur. 1960), studentka Wydziału Podstawowych Problemów Techniki AGH. Działaczka NZS, była członkiem redakcji pism „Info!" i „Od nowa". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 542, przyp. 1.

[163] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 82, poz. 324; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=INFO&NU=01&DD=1 [odczyt: 18.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=21&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3255 [odczyt: 18.09.2014].

[164] Krzysztof Drohomirecki (1958–2010), student Akademii Ekonomicznej, działacz NZS, członek redakcji pisma „Biuletyn Niezależnego Zrzeszenia Studentów AE".

[165] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[166] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[167] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[168] Grażyna Śmigielska (ur. 1959), studentka Akademii Ekonomicznej. Po ukończeniu studiów w 1983 r. została pracownikiem naukowym i nauczycielem akademickim w AE. Zob. AIPN Kr, 37/123542, Akta paszportowe Grażyny Śmigielskiej.

[169] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[170] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 56, poz. 179; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbNIEZALExNEGObDRUKARZA&NU=05&DD=1 [odczyt: 18.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=10&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#809 [odczyt: 18.09.2014].

[171] Artur Dmochowski (ur. 1959), historyk. W latach 1980–1986 członek NZS AGH i NZS UJ, w 1980 r. rzecznik Komitetu Założycielskiego NZS i Komitetu Strajkowego NZS AGH. Od 1980 do 1984 r. działacz podziemnego ruchu wydawniczego, twórca pism „Od nowa" i „Czas Solidarności", w 1983 r. wydawnictwa Niezależna Inicjatywa Edytorska. Redaktor, drukarz, organizator dostaw sprzętu i materiałów poligraficznych. Od 1980 r. organizator kolportażu i kolporter. Od 1988 r. w NSZZ Solidarność na UJ, redaktor naczelny tygodnika „Czas Solidarności". Po 1990 r. był m.in. radcą ministrem pełnomocnym ambasady w Rzymie (2000–2006), twórcą i dyrektorem TVP Historia (2006–2009), redaktorem „Gazety Polskiej" i „Gazety Polskiej Codziennie" (od 2011 r.), redaktorem naczelnym Wydawnictwa Słowa i Myśli (od 2012 r.), rzecznikiem prasowym MSZ (od listopada 2015 r.), prezesem Polskiej Agencji Prasowej (2016–2017). Od 1983 do 1988 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Historyk", od 21 XI 1986 do 31 XII 1989 r. w ramach SOS „Inicjator". Zob. T. Kalita, S. Chmura, *Artur Dmochowski* [w:] ES, t. 2, s. 85.

[172] Iwona Frank, studentka AGH.

[173] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[174] Leszek Gubernat (ur. 1959), student AGH, działacz NZS. Po 13 XII 1981 r. uczestnik podziemnego Ruchu Obrony NZS. Od 1 VI 1982 do 12 VII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Drukarze". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 184, przyp. 2.

[175] Piotr Lutyński (ur. 1956), magister inżynier geolog, zatrudniony w Instytucie Surowców Energetycznych AGH. Zob. AIPN Kr, 37/50403, Akta paszportowe Piotra Lutyńskiego.

[176] Stefan Niedźwieński (ur. 1960), student AGH, od 1985 r. magister inżynier elektroniki. Zob. AIPN Kr, 37/552119, Akta paszportowe Stefana Niedźwieńskiego.

[177] Zdzisław Szklarzewicz (ur. 1959), student Wydziału Elektrotechniki, Automatyki i Elektroniki AGH, następnie zatrudniony w Instytucie Fizyki Jądrowej w Krakowie. Działacz NZS, członek redakcji pisma „Od nowa". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 640, przyp. 3.

[178] Marcin Zembura (ur. 1959), student AGH, działacz NZS, członek redakcji pisma „Od nowa". Zob. *ibidem*, s. 360, przyp. 2.

[179] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 135, poz. 659; P. Goleń, *Od nowa*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R02013_Od_Nowa_Krak%C3%B3w [odczyt: 18.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ODbNOWA&NU=04&DD=1 [odczyt: 18.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=38&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3624 [odczyt: 18.09.2014].

[180] AIPN Kr, 056/94/CD, t. 1, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące bieżącej sytuacji polityczno-operacyjnej, Analiza pism wydawanych przez NZS uczelni krakowskich, Kraków, 25 IX 1981 r., s. 177.

[181] Maciej Dudek (ur. 1955), student AGH, działacz NZS. Od 1 VI 1982 do 12 VII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Drukarze", od 9 VIII 1985 r. SOR „Drukarze" (prowadzono ją w związku z drukiem i kolportażem ulotek informujących o powstaniu Akademickiego Ruchu Samoobrony oraz pojawieniem się pism „Póki my żyjemy" i „Serwis Informacyjny"). Zob.: AIPN Kr, 010/12314/CD, t. 1–2, SOR „Drukarze"; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 181–182, przyp. 3.

[182] Robert Rychlicki (ur. 1960), adwokat. Student AGH, a następnie UJ, od 1980 r. w NZS, członek Rady Koordynacyjnej w Komitecie Założycielskim NZS AGH, członek redakcji pisma „Komunikat". Od 1982 r. działacz podziemnych struktur NZS, kolporter, do 1984 r. współpracownik niezależnej biblioteki. W latach 1982–1983 założyciel i członek redakcji „Kuriera Studenckiego". W okresie 1986–1987 współpracownik i koordynator podziemnego Radia NZS. Od 4 III 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Technik", którą przekształcono 14 VIII 1985 r. w KE „Technik", prowadzony do 2 II 1989 r. Zob.: *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 181, przyp. 2; D. Nowok, *Robert Rychlicki*, http://www.encysol.pl/wiki/Robert_Rychlicki [odczyt: 19.10.2016].

[183] Krzysztof Skwarnicki (ur. 1959), student geofizyki na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym AGH, od 1985 r. student pedagogiki resocjalizacyjnej na UJ. Działacz NZS AGH, członek redakcji pisma „Komunikat". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990. Wybór dokumentów…*, s. 182, przyp. 10.

[184] Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOMUNIKATbKRAKoWbKPN&NU=06&DD=1 [odczyt: 18.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=29&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3309 [odczyt: 18.09.2014].

[185] A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 23, poz. 4; P. Goleń, *Ad usum internum*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00658_Ad_Usum_Internum_Krak%C3%B3w [odczyt: 18.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ADbUSUMbINTERNUM&NU=01&DD=1 [odczyt: 18.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#374 [odczyt: 18.09.2014].

[186] Marta Krzysztofowicz (ur. 1961), studentka psychologii na UJ, działaczka NZS UJ i jego rzecznik prasowy. Była członkiem redakcji pisma „Serwis Informacyjny Rzecznika Prasowego Międzyuczelnianego Komitetu Strajkowego". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 999, przyp. 1.

[187] P. Naleźniak, *Niezależna prasa związkowa w Krakowie…*, s. 135; A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 170, poz. 869; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbRUCHUbWOLNOscbIbPOKoJ&NU=03&DD=1 [odczyt: 25.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=46&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3714 [odczyt: 25.09.2014].

[188] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[189] Adam Szostkiewicz (ur. 1952), dziennikarz, tłumacz, publicysta. Od 1977 r. działacz krakowskiego SKS, współpracownik KSS „KOR". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Internowany 5 I – 24 VII 1982 r. Od 1988 r. publicysta „Tygodnika Powszechnego" (do 1999 r.). Po 1990 r. był m.in. publicystą „Polityki" (od 1999 r.). W okresie 19 III – 7 V 1976 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS/SOR „Optymiści", od 9 IV 1980 do 13 XII 1982 r. przez Wydział III KWMO w Przemyślu w ramach SOS „Polonista", od 24 VIII 1988 do 24 VIII 1989 r. przez Wydział IV WUSW w Krakowie w ramach KE „Anglik". Zob. G. Wołk, *Adam Szostkiewicz*, http://www.encysol.pl/wiki/Adam_Szostkiewicz [odczyt: 20.10.2016].

[190] Pismo NZS Akademii Rolniczej, wydawane od października 1980 do listopada 1981 r., drukowane na powielaczu w formacie A4 lub A5. Redaktorem naczelnym był Andrzej Kamocki. Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 131, poz. 636; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?title=Niezale%C5%BCno%C5%9B%C4%87&dzial_option=5&s=1&submit=szukaj [odczyt: 25.09.2014].

[191] W sumie z numerem 1, który wydany został przed sierpniem 1980 r., ukazało się 10 numerów. Zob. s. 67.

[192] Pismo nie miało numeracji, oznaczane było tylko datą i często godziną wydania, ukazywało się w okresie 6–28 III 1981 r., miało objętość od 1 strony do 4 stron formatu A4, drukowano je na powielaczu, w nakładzie od 1000 do 2000 egzemplarzy. Redaktorem naczelnym był Marek Szczur-Sadowski. Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 169, poz. 858; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbNZS&NU=06&DD=1 [odczyt: 25.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=46&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3709 [odczyt: 25.09.2014].

[193] Wydawany od października 1980 do lutego 1981 r., miał objętość od 8 do 72 stron formatu A5, drukowany był na powielaczu lub techniką offsetową, w nakładzie 1500 (plus 500) egzemplarzy. Redakcję tworzyli Konstanty Miodowicz, Wojciech Modelski, Anna Osuch, Bartłomiej Sienkiewicz, Dorota Stec, Łukasz Świerz, Bronisław Wildstein, Artur Wroński i Zbigniew Zaleski. Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 56, poz. 178; P. Goleń, *Biuletyn Niezależnego Zrzeszenia Studentów*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R02010_Biuletyn_NZS_UJ_Krak%C3%B3w [odczyt: 25.09.2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbNIEZALExNEGObZRZESZENIAbSTUDENToW&NU=01&DD=2 [odczyt: 25.09.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=10&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#808 [odczyt: 25.09.2014].

[194] Kazimierz Głowacki (ur. 1945), doktor inżynier. Pracownik Instytutu Górnictwa Naftowego i Gazownictwa, przewodniczący KZ NSZZ Solidarność. Internowany 30 IV 1982 r., aresztowany 18 maja i oskarżony o *kontynuowanie działalności związkowej i rozpowszechnianie fałszywych wiadomości mogących wywołać niepokój społeczny*. 9 VIII 1982 r. został uniewinniony. Według zapisów ewidencyjnych, 5 V 1977 r. pozyskany do współpracy przez Wydział II KWMO w Krakowie jako TW „Kazimierz" (nr rej. Kr 15383), następnie rozpracowywany w ramach SOS „Górnik", którą prowadzono do 30 VIII 1980 r. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Głowackiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[195] Piotr Such (ur. 1951), w latach osiemdziesiątych zaangażowany w działalność podziemną, członek redakcji pisma „Komunikat Komisji Porozumiewawczej Nauki przy Międzyzakładowym Komitecie Założycielskim NSZZ Solidarność Kraków". Od 6 VI 1984 do 14 XII 1988 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Aktorka" (nr rej. Kr 28899). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS/SOR „Aktorka" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[196] Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 106, poz. 481; P. Goleń, *Nauka*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00405_Nauka_Krak%C3%B3w [odczyt: 4.11. 2014]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=NAUKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 4.11. 2014].

[197] Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych Solidarność zarejestrowany został 12 V 1981 r. O historii NSZZ RI Solidarność w regionie zob.: M. Szpytma, *NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność" na Podhalu Spiszu i Orawie 1980–1981* [w:] *Drogi do niepodległości. Polska, Podhale, Zakopane 1945–1989*, Zakopane 2005, 106–118; *idem*, *Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność" w województwie krakowskim 1980–1981* [w:] *Między Sierpniem a Grudniem…*, s. 155–180.

[198] Szerzej o niezależnej prasie chłopskiej zob.: T. Kozłowski, J. Olaszek, *Niezależny ruch chłopski w Polsce w latach 1980–1989* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, t. 2, s. 96–97; K. Łabędź, *Bezdebitowa prasa chłopska w latach osiemdziesiątych* [w:] *Dzieje partii i stronnictw chłopskich w Europie*, red. J. R. Szaflik i in. t. 2, Pułtusk – Warszawa 2007, s. 431–440; M. Mikołajczyk, *Problemy wsi i ruchu ludowego w publikacjach drugiego obiegu (1976–1989)* [w:] *Dzieje i przyszłość polskiego ruchu ludowego*, t. 2, red. W. Paruch, S. Pastuszka, R. Turkowski, Warszawa 2002, s. 231–247; A. W. Kaczorowski, *Niezależna prasa chłopska…*; J. Olaszek, *Prasa niezależnego ruchu chłopskiego…*

[199] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[200] Renata Jabłońska (ur. 1941), artysta plastyk, zaangażowana w niezależną działalność wydawniczą. Od 17 II 1988 do stycznia 1990 r. rozpracowywana przez Wydział III-1/V/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Pracownia" (nr rej. Kr 34405). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące R. Jabłońskiej na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[201] Franciszek Maślanka (ur. 1943), rolnik z Woli Radziszewskiej, przewodniczący tamtejszego Tymczasowego Zarządu Koła NSZZ RI Solidarność, etatowy pracownik Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI Solidarność w Krakowie (sekretarz Zarządu i Biura, rzecznik prasowy). Redaktor pisma WKZ „Ziemia Krakowska". Internowany od 13 XII 1981 do 11 II 1982 r. Od 22 XII 1981 do 19 V 1987 r. rozpracowywany przez Pion VI RUSW w Skawinie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego (nr rej. Kr 25262). Zob.: AIPN Kr, 0101/333/D, Materiały dotyczące Franciszka Maślanki; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty…*, s. 417.

[202] Maciej Marian Słomczyński (ur. 1944), dziennikarz, publicysta. Zatrudniony w krakowskim oddziale „Za i przeciw", członek redakcji pisma „Ziemia Krakowska". Od października 1976 r. kandydat na tajnego współpracownika. Od grudnia 1978 do maja 1990 r. tajny współpracownik SB o pseudonimach „Biecki"/„Kazimierz Kwaśniewski"/„Kwaśniewski"/„Leon Lotos"/„Lotos"/„Lotos Leon". Zob.: AIPN Kr, 309/394, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Macieja Słomczyńskiego; AIPN Kr, 009/9112, t. 1–6, Teczka personalna i teczki pracy TW „Kwaśniewski", „Lotos", „Biecki"; C. Kuta, *„Działacze" i „Pismaki"…*, *passim*; *eadem*, *Tajny współpracownik „Kwaśniewski"/ /„Lotos"/„Biecki" – studium przypadku*, „Dzieje Najnowsze" 2013, nr 2, s. 251–260; D. Stec-Fus, *Wszechstronny donosiciel. Maciej Słomczyński junior, dziennikarz i agent SB w świetle dokumentów IPN*, „Dziennik Polski", 20 IV 2007.

[203] S. Chmura, *Ziemia Krakowska* [w:] ES, t. 4 (w druku); A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL…*, s. 231, poz. 1215; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 298, poz. 137; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ZIEMIAbKRAKOWSKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=64&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3872 [odczyt: 6.02.2015].

ROZDZIAŁ TRZECI

Prasa podziemna w okresie od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 roku

Pisma podziemnych struktur Solidarności

Jednym z pierwszych podziemnych periodyków, które pojawiły się w Krakowie tuż po ogłoszeniu stanu wojennego, była „Informacja KS w PAN", pismo codzienne Komitetu Strajkowego krakowskiej PAN, wydawane w formie maszynopisu przez Jana Środonia od 14 grudnia 1981 do końca stycznia 1982 r.[1] Miało objętość dwóch stron formatu A4 i wydawane było w nakładzie kilkudziesięciu egzemplarzy. Powstawało dzięki informacjom przekazywanym ukrywającemu się wówczas Środoniowi przez jego współpracowników z Sekcji Informacji NSZZ Solidarność PAN w Krakowie, przede wszystkim przez Teresę Passakas i Wandę Drabik. Dostarczane było do wszystkich kół Solidarności w PAN[2]. Jego wydawca wspominał: *Miałem pełną świadomość, że na tym etapie „wojny" najważniejsza jest informacja, i mnóstwo wolnego czasu, więc od razu zabrałem się za redagowanie podziemnego dziennika KZ Solidarność PAN w Krakowie. Wyglądało to tak, że codziennie wieczorem przychodziły do mnie moje współpracownice z „Głosu PAN-u", a zarazem Komisji* [sic] *Informacji „S", którą uprzednio kierowałem. Wśród nich Teresa Passakas* […] *Wanda Drabik i zapewne inne osoby, których już nie pamiętam. One przynosiły mi wszelkie wiadomości, które zdobyły w ciągu dnia na mieście. Przekazywały je na karteczkach lub ustnie, ja to wszystko notowałem, a następnie redagowałem gazetę.* […] *Nasz „dziennik" stanu wojennego to było dwustronicowe, przepisywane na maszynie pisemko. Kolportowaliśmy je, nawiązując do wzorów*

korowskich, czyli każdy otrzymujący gazetkę był zobowiązany przepisać ją w kilku egzemplarzach, a następnie rozprowadzić dalej. W tym celu opracowaliśmy specjalny system kolportażu, tak aby docierała ona do wszystkich kół „S" w PAN. Chociaż było to takie nasze wewnętrzne wydawnictwo, wychodziło jednak czasami poza obręb Akademii. […] *W sumie ukazało się kilkanaście numerów, dokładnie tyle, ile dni się ukrywałem*[3].

Tuż po wprowadzeniu stanu wojennego zaczęły ukazywać się w Krakowie biuletyny strajkowe, w tym „Komunikat Regionalnego Komitetu Strajkowego Małopolska", „Komunikat Komitetu Strajkowego w Polskiej Akademii Nauk" (wydano piętnaście numerów), „Komunikat Strajkowy Komitetu Strajkowego Hutników NSZZ »Solidarność« Kombinatu Metalurgicznego Kraków". Były to przeważnie druki o objętości od jednej strony do dwóch stron, zawierające protesty przeciwko ogłoszeniu stanu wojennego, prawne dokumenty o jego nielegalności, listy internowanych, apele wzywające do biernego oporu, a także instruktaże, dekalogi i kodeksy postępowania w rzeczywistości stanu wojennego oraz praktyczne zasady konspiracji. W późniejszym okresie drukowano również grypsy przemycane z ośrodków internowania oraz sprawozdania z procesów sądowych.

W 1982 r. nastąpił największy w całej dekadzie lat osiemdziesiątych rozkwit krakowskiej prasy podziemnej. Wiele pism, które się wówczas pojawiły, przetrwało nawet do 1989 r. Po krótkiej przerwie starano się także wznawiać tytuły ukazujące się przed wprowadzeniem stanu wojennego.

Wśród regionalnych pism podziemnych struktur Solidarności najbardziej trwałe w omawianym okresie były „Kronika Małopolska", „Aktualności" i „Biuletyn Małopolski".

Od lutego 1982 do 1988 r. ukazały się sto dwadzieścia dwa numery „Kroniki Małopolskiej". Pismo wychodziło do 10 września 1989 r. W sumie wydano sto trzydzieści cztery numery, o objętości od dwóch do dwunastu stron, w formacie A4 lub A5, drukowane na powielaczu lub techniką sitodruku. Oprócz tego ukazało się kilka numerów specjalnych. Twórcą i redaktorem naczelnym pisma był Robert Kaczmarek. Oprócz niego w skład redakcji wchodzili Ksawery Bogacz[4] i Anna Wierzbicka[5]. Po powstaniu Międzydzielnicowego Komitetu Solidarności Kraków 29 grudnia 1982 r. „Kronika Małopolska" stała się oficjalnym organem prasowym MKS. Redagowali ją wówczas Stefan Jurczak, Janusz Lupa, Barbara Niemiec[6] (od 1984 r.), Dorota Stec-Fus, Danuta Suchorowska-Śliwińska i Tadeusz Syryjczyk. Na łamach pisma publikowano dokumenty, oświadczenia, komunikaty i apele regionalnych, a także ogólnopolskich struktur podziemnej Solidarności[7].

Pierwszy numer „Aktualności" wydany w stanie wojennym (numer 75) ukazał się z datą 13/14 grudnia 1981 r. Zredagowany został przez Adama Grudzińskiego[8], Jakuba Meissnera, Dorotę Stec-Fus i Piotra Zawiślaka. Wydrukowano go na maszynie offsetowej wyniesionej przez Grudzińskiego z AGH tuż przed wprowadzeniem stanu wojennego. Dorota Stec-Fus wspominała:

W nocy z 13 na 14 grudnia spotkaliśmy się w mieszkaniu Kuby Meissnera, gdzieś w rejonie Salwatora, i tam przygotowaliśmy pierwszy numer „Aktualności" stanu wojennego. Oczywiście, w naszych tekstach było wtedy mało informacji, a dużo emocji[9].

Pismo, obok „Biuletynu Małopolskiego" i „Serwisu Informacyjnego Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarność« Małopolska" będące oficjalnym organem prasowym Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ Solidarność Małopolska, a następnie Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska, wydawane było do maja 1988 r. Od 13 grudnia 1981 r. do końca roku ukazały się dwa numery – wspomniany numer 75 i numer 76, natomiast w latach 1982––1988 wydano sto dziesięć numerów oraz dwa wydania strajkowe (z 28 kwietnia i 3 maja 1988 r.). Pismo kilka razy zmieniało tytuł i podtytuł (od kwietnia 1983 r. zmieniła się też numeracja). Od lutego 1982 r. wydawane było z podtytułem „Biuletyn informacyjny Regionalnej Komisji Wykonawczej Solidarność", od numeru 6 (56) z 26 kwietnia 1983 r. jako „Aktualności Serwisu Informacyjnego Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarność« Małopolska", zaś od numeru 27 (75) z 26 listopada 1983 r. jako „Aktualności Serwisu Informacyjnego Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska". Objętość pisma wynosiła od jednej strony do czterech stron formatu A4 lub A5, drukowanych na powielaczu lub techniką offsetową, w nakładzie od dziesięciu do dwunastu tysięcy (1981–1982) i sześciu tysięcy (1983–1988). Druk odbywał się w powielarni AGH[10]. Na łamach pisma zamieszczano oświadczenia, komunikaty i apele władz regionalnych podziemnej Solidarności, a także struktur ogólnopolskich związku. Informowano o aresztowaniu działaczy opozycji, relacjonowano przebieg ich procesów, publikowano apele wzywające do protestów i strajków.

Jak wspomniano, „Biuletyn Małopolski" był pismem Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ Solidarność Małopolska, a następnie Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska. Wydawano go od stycznia 1982 do grudnia 1988 r., z przerwą w 1986 r. Ukazały się siedemdziesiąt dwa numery, o objętości od dwóch do dwudziestu stron, w formacie A4 lub A5, drukowane na powielaczu, techniką sitodruku lub offsetową, w nakładzie od siedmiu do dziesięciu tysięcy egzemplarzy. Przygotowano również dwa numery specjalne, a także dodatek do numeru 5 (1984), zatytułowany „Trybuna Brudu", który poświęcony był wyborom do rad narodowych. Pismo redagowali Danuta Abrahamowicz[11], Roman Laskowski[12] i Jerzy Zdrada. W 1983 r. dołączyli do nich między innymi Jerzy Brzozowski[13], Bogdan Niewczas[14], Aleksandra Orman[15], Tomasz Gizbert-Studnicki[16], Tadeusz Syryjczyk i Leopold Zgoda[17]. Początkowo w przygotowywanie „Biuletynu Małopolskiego" zaangażowani byli także Wanda Drabik, Krzysztof Görlich[18], Maria Papierz[19] i Teresa Passakas. Część nakładu numeru 1 przechwycili funkcjonariusze SB 25 stycznia 1981 r. podczas dystrybucji w punkcie kontaktowym znajdującym się przy ulicy Długiej[20].

Numer 2 i 3 „Biuletynu Małopolskiego" wydrukował Ryszard Bocian[21]. Następnie drukiem i kolportażem zajął się na prośbę redakcji Bogdan Niewczas. Kierownikiem zorganizowanego przez niego zespołu został Leszek Dulba[22], który wspólnie z Niewczasem nadzorował i prowadził prace drukarsko-kolportażowe. W pracach wydawniczych uczestniczyli także Antoni Dziwisz[23], Janina Jackowska[24], Maciej Lewandowski[25], Wiesława Snopek[26] i Adam Troszok[27]. Przez pierwsze trzy lata pismo drukowano w Swojczanach w powiecie miechowskim, w domu Zofii i Mieczysława Sudelskich[28], a następnie w Żarkach-Letnisku koło Częstochowy oraz w Krakowie, w domu Jacka Radły[29] przy ulicy Podłącze. Drukiem zajmowali się między innymi Grzegorz Bednarz[30] i Andrzej Styczeń[31]. Za transport i kolportaż odpowiadali Jan Gonciarczyk[32], Tadeusz Jurkowski[33], Leszek Liszka[34], Bogdan Niewczas, Stefan Patyk[35], Wiesław Romanowski[36], Józef Salwiński[37] i Grzegorz Siudyła[38]. Pismo miało charakter głównie informacyjny. Publikowano komunikaty, apele, oświadczenia, analizy sytuacji polityczno-gospodarczej oraz opinie RKW i RKS, a także dokumenty Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej[39].

„Serwis Informacyjny Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarność« Małopolska", od numeru 8 wydawany jako „Serwis Informacyjny", a od numeru 76 jako „Serwis Informacyjny Regionalnego Komitetu »Solidarność« Małopolska", ukazywał się od marca 1982 do czerwca 1988 r. W tym okresie wydano sto siedemnaście numerów, a ponadto dwa specjalne. Objętość periodyku wynosiła od dwóch do szesnastu stron formatu A4 lub A5, początkowo wydawanych w formie maszynopisu, następnie drukowanych techniką sitodruku, na powielaczu białkowym, a w końcowym okresie techniką offsetową. Nakład sięgał od dwudziestu do tysiąca egzemplarzy. Pismo miało charakter informacyjny. Na jego łamach omawiano głównie sprawy regionalne, publikowano oświadczenia, komunikaty i opinie lokalnych, ale też ogólnopolskich struktur podziemnej Solidarności. Drukiem zajmowali się między innymi Zbigniew Fijak[40], Leszek Jaranowski[41], Zdzisław Owsianka[42], Marek Szczur-Sadowski[43], Aleksy Leszek Śledź[44], Bożena Witkowska[45] i Bogusław Wróbel[46]. Kolportaż organizował początkowo Jaromir Grącki[47], później zaś Janusz Petlicki[48] i Jerzy Petlicki[49].

W dużo mniejszym stopniu rolę pisma regionalnego odgrywał „Komunikat", wydawany przez Regionalny Komitet Solidarności Małopolska. W latach 1987–1988 wydano pięćdziesiąt sześć numerów, o objętości od jednej do dwóch stron, w formacie A4.

Za gazetę regionalną można w omawianym okresie uznać „Solidarność Grzegórzecką", która była pismem zakładów pracy z dzielnicy Grzegórzki i NSZZ Solidarność Region Małopolska. Wydawano ją od 1 grudnia 1982 do 1 lutego 1988 r. W tym czasie ukazało się sto dwanaście numerów, o objętości od dwóch do ośmiu stron formatu A4 lub A5, drukowanych na powielaczu białkowym i techniką sitodruku, w nakładzie od pięciuset do tysiąca egzemplarzy. Pismo redagował początkowo jego założyciel Jan Żelezik wraz

Januszem Kutybą. Od jesieni 1985 r. funkcję redaktora naczelnego pełnił Waldemar Czyż[50].

Pisma „Z prasy podziemnej" i „Przegląd Radiowy Sekcji Informacji Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska" wydawane były w formie maszynopisu, tym samym zapewne w niewielkim nakładzie[51]. Pierwsze ukazywało się w latach 1982–1983, miało objętość od dwóch do dziewięciu stron formatu A4. Wydano sto dziewięćdziesiąt osiem numerów[52]. Natomiast drugie ze wspomnianych pism ukazywało się w latach 1984–1988, miało objętość od dwóch do czterdziestu dwóch stron formatu A4. Wydano sto dwadzieścia trzy numery[53].

Redagowane przez członków NSZZ Solidarność Region Małopolska pismo „Cztery" miało trzydzieści jeden numerów. Ukazywało się od marca 1982 do czerwca 1983 r., w objętości od trzech do czterech stron formatu A4. Pismo wydawano w formie maszynopisu lub drukowano na powielaczu[54].

Dwadzieścia dziewięć numerów miał „Dyskusyjno-Informacyjny Biuletyn", od numeru 18 ukazujący się jako „Biuletyn Niezależnej Służby Zdrowia". Choć periodyk przeznaczony był dla służby zdrowia, to powstawał, jak zaznaczała redakcja, przy współpracy z małopolską RKW, a następnie RKS. Dlatego można traktować go jako pismo regionalne. Ukazywał się w latach 1982–1986, miał objętość od czterech do dziesięciu stron formatu A4 lub A5. Drukowano go na powielaczu, a następnie techniką offsetową[55]. Redakcję tworzyli Zbigniew Chłap[56], Anna Grajcarek[57] (od numeru 6), Andrzej Kowal[58] (numery 1–8), Jacek Marchewczyk (numery 1–5) i Janina Rościszewska[59]. Kolportażem zajmowały się Władysława Korzeniowska, Danuta Pozowska[60] i Janina Rościszewska. Na łamach periodyku informowano o działalności placówek służby zdrowia w Krakowie i Regionie Małopolska, prowadzono tak zwaną kronikę represji wobec ich pracowników, a także działaczy NSZZ Solidarność Służby Zdrowia, informowano o osobach popierających politykę władz, publikowano treść listów kierowanych przez więzionych opozycjonistów do organizacji międzynarodowych, w tym do Czerwonego Krzyża i Komisji Praw Człowieka ONZ. Ponadto pisano o możliwych formach legalnej działalności, o pomocy medycznej dla potrzebujących i samopomocy. Przypominano o zasadach etyki lekarskiej, poruszając problematykę wykorzystywania psychiatrii do walki z opozycją. Publikowano komunikaty, odezwy, opinie i instrukcje podziemnej Solidarności. Zamieszczano publicystykę polityczną i poezję patriotyczną. Od kwietnia 1983 r. rozpoczęto publikację tekstów historycznych związanych z tak zwanymi białymi plamami w historii Polski. Numer 11 z 1983 r. poświęcono pielgrzymce Jana Pawła II do Polski. Pismo kolportowane było poprzez sieć Komisji Zakładowych NSZZ Solidarność w zakładach służby zdrowia Krakowa i Regionu Małopolska[61].

Od stycznia 1982 do 20 sierpnia 1983 r. NSZZ Solidarność Region Małopolska wydawał pismo „Stamtąd", od numeru 10 z 1983 r. ukazujące się jako tygodnik Koła Oporu Społecznego. Założycielem, autorem tekstów,

organizatorem pracy wydawniczej, a także redaktorem technicznym i drukarzem pisma był Stanisław Zamojski. Ukazało się dwadzieścia sześć numerów, o objętości od dwóch do czterech stron formatu A4, drukowanych na powielaczu. Na łamach „Stamtąd" publikowano informacje dotyczące bieżących wydarzeń, dokumenty podziemnych struktur Solidarności, listy otwarte kierowane do władz państwowych, informowano ponadto o represjach i sytuacji osób internowanych, zamieszczano artykuły historyczne i wspomnieniowe, a także relacje z uroczystości patriotycznych[62].

„Komunikat Specjalny", wydawany przez NSZZ Solidarność Region Małopolska, ukazywał się w związku z protestem głodowym, który prowadzony był od lutego do sierpnia 1985 r. w parafii pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bieżanowie. W tym czasie ukazało się dwadzieścia sześć numerów, o objętości dwóch stron formatu A4, drukowanych na powielaczu[63].

„Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki" wydawana była w latach 1983–1986 przez Międzyzakładowy Zespół Koordynacyjny NSZZ Solidarność. Ukazało się dwadzieścia pięć numerów, o objętości od czterech do sześciu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na powielaczu lub techniką sitodruku. Twórcą pisma był Andrzej Dańko, z którym współpracowali Stanisław Chmielewski[64], Józef Dąbrowa[65], Ryszard Majdzik[66], Aleksander Rogoda[67] i Andrzej Sarnecki[68]. W skład redakcji wchodzili Jadwiga Bojadżijewa[69] (numery 1–18), Aleksander Rogoda (od numeru 19) i Danuta Suchorowska-Śliwińska. Druk organizował Maciej Szumowski[70]. Na łamach pisma komentowano bieżące wydarzenia, informowano o sytuacji w zakładach pracy z krakowskich dzielnic Podgórze i Łęg, a także ze Skawiny i Wieliczki. Ponadto instruowano, jak zachować się w razie zatrzymania przez funkcjonariuszy MO i SB. Publikowano także artykuły historyczne, polemiki, listy, przedruki z prasy zagranicznej i krajowej, oświadczenia, dokumenty i komunikaty struktur opozycyjnych[71].

Od 22 października 1982 do 25 lipca 1983 r. Międzyzakładowy Komitet Solidarności Nowa Huta Region Małopolska wydawał „Obserwatora Wojennego" (pismo nawiązywać miało tytułem i stanowić kontynuację „Obserwatora Robotniczego"). Ukazały się dwadzieścia cztery numery, o objętości od czterech do ośmiu stron, w formacie A5, A6 lub B5, drukowane na powielaczu lub techniką sitodruku, w nakładzie od pięciuset do tysiąca egzemplarzy. Redakcję pisma tworzyli Jacek Marchewczyk, Wojciech Marchewczyk[72] i Barbara Zientarska[73], która na potrzeby redakcji udostępniała domek jednorodzinny w dzielnicy Azory. Na łamach pisma publikowano oświadczenia, komunikaty i apele zarówno Międzydzielnicowego Komitetu Solidarności Małopolska, jak też innych regionalnych i ogólnopolskich struktur konspiracyjnych związku. Komentowano bieżące wydarzenia oraz sytuację w podziemiu solidarnościowym. Zamieszczano instrukcje dotyczące organizowania strajków i demonstracji, wyjaśniano przepisy prawne. Publikowano relacje z procesów, wzywano do

bojkotu nowych państwowych związków zawodowych, podawano nazwiska i adresy osób popierających władze[74].

Z podziemnymi strukturami Solidarności związany był „Miesięcznik Małopolski", pismo społeczno-kulturalne, które niekiedy odgrywało rolę pisma regionalnego. Wbrew tytułowi nie ukazywało się regularnie. W latach 1983––1989 wydawane było przez wydawnictwo Libertas. Założycielkami pisma były Danuta Abrahamowicz i Elżbieta Morawiec. Zespół redakcyjny tworzyli Danuta Abrahamowicz, Kornel Filipowicz[75], Elżbieta Morawiec i Bogdan Rogatko[76], z którymi współpracowali między innymi Tadeusz Chrzanowski, Jan Prokop, Anna Raźny[77] i Lucjan Suchanek[78]. Spotkania redakcyjne odbywały się w mieszkaniu Abrahamowicz. Wydano dwadzieścia cztery numery, o objętości od dziewięćdziesięciu dziewięciu do stu trzydziestu sześciu stron, w formacie A5 lub A6, drukowane techniką sitodruku lub offsetową. Publikowano zróżnicowane tematycznie teksty: wywiady, wspomnienia, analizy systemów totalitarnych, utwory literackie, felietony polityczne[79].

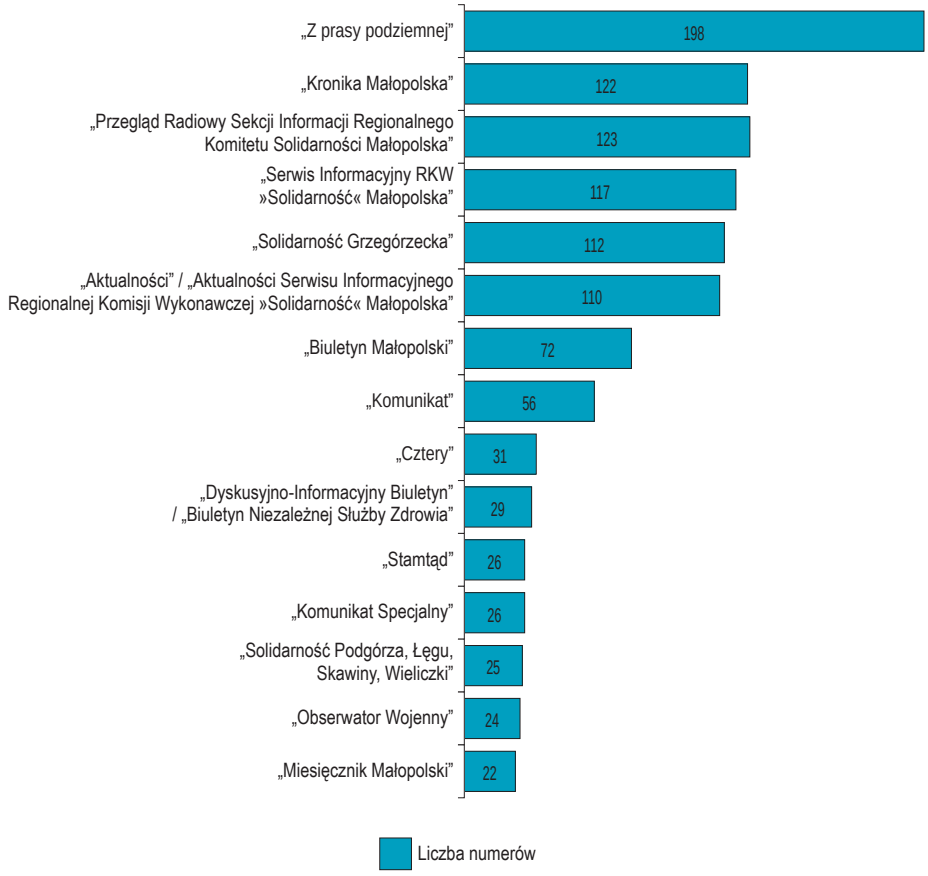
Pismo „Veto" wydawane było w Krakowie po 13 grudnia 1981 r. wspólnie przez NSZZ Solidarność oraz NZS. Ukazywało się do lipca/sierpnia 1983 r. Początkowo było miesięcznikiem, ale od numeru 16 z 1983 r. wydawano je nieregularnie. Przygotowano siedemnaście numerów, o objętości od dziewięciu do dwudziestu sześciu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu. Na łamach periodyku zamieszczano informacje o represjach, działalności komunistycznego wymiaru sprawiedliwości, warunkach internowania, komentowano aktualne wydarzenia, dyskutowano o strategii i taktyce ruchów opozycyjnych, o etyce działania w warunkach stanu wojennego, opisywano strajki i protesty antyrządowe, zamieszczano przedruki z prasy polskiej i zagranicznej, wywiady, poradniki dla konspiratorów, a także wiersze[80].

(6) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma podziemnych struktur Solidarności wydawane od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Z prasy podziemnej"	nie podawano	198	198	brak danych

„Kronika Małopolska”	NSZZ Solidarność Region Małopolska	122	134	brak danych
„Przegląd Radiowy Sekcji Informacji Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska”	Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	123	123	brak danych
„Serwis Informacyjny RKW »Solidarność« Małopolska”	Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska / Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	117	117	od 20 do 1000
„Solidarność Grzegórzecka”	NSZZ Solidarność Region Małopolska	112	112	od 500 do 1000
„Aktualności” / „Aktualności Serwisu Informacyjnego Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarność« Małopolska” / „Aktualności Serwisu Informacyjnego Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska”.	Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska / Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	110	186	od 6000 do 12 tys.
„Biuletyn Małopolski”	Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska / Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	72	72	od 7000 do 10 tys.
„Komunikat”	Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	56	56	brak danych
„Cztery”	NSZZ Solidarność Region Małopolska	31	31	brak danych
„Dyskusyjno--Informacyjny Biuletyn” / „Biuletyn Niezależnej Służby Zdrowia”	NSZZ Solidarność Region Małopolska / Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska	29	29	brak danych

„Stamtąd”	NSZZ Solidarność Region Małopolska	26	26	brak danych
„Komunikat Specjalny”	NSZZ Solidarność Region Małopolska	26	26	brak danych
„Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki”	Międzyzakładowy Zespół Koordynacyjny NSZZ Solidarność	25	25	brak danych
„Obserwator Wojenny”	Międzyzakładowy Komitet Solidarności Nowa Huta	24	24	od 500 do 1000
„Miesięcznik Małopolski”	Wydawnictwo Libertas	22	24	brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych bibliografii i publikacji.

Pisma zakładowe i branżowe

Wśród pism zakładowych wydawanych po 13 grudnia 1981 r. najbardziej trwały był „Hutnik". Wydawała go Solidarność z HiL od marca 1982 do 1 czerwca 1989 r. W sumie ukazały się dwieście dwa numery, z czego do końca sierpnia 1988 r. sto osiemdziesiąt. Przygotowano również kilka wydań specjalnych. Objętość pisma wynosiła od jednej strony do sześciu stron formatu A4 lub A5, drukowanych na powielaczu, techniką offsetową lub sitodruku, w nakładzie od dwóch do szesnastu tysięcy egzemplarzy. Numer specjalny z 16 grudnia 1984 r., poświęcony księdzu Jerzemu Popiełuszce, wydrukowano w nakładzie dwudziestu tysięcy egzemplarzy. Inicjatorami pisma byli pracownicy HiL Zdzisław Jaworski[81] i Jerzy Ostałowski[82], a także student AGH Grzegorz Bednarz. W styczniu 1982 r. wydali oni, przy pomocy studentów AGH, jednodniówkę, w nakładzie tysiąca egzemplarzy, którą później uznano za numer zerowy pisma. Ten sam zespół zredagował i wydrukował w marcu 1982 r. pierwszy numer „Hutnika". O swoich motywach pisali: *Polacy nie zapomnieli o grudniowej tragedii, nie pogodzili się ze stanem wojennym. W wielu regionach kraju przeprowadzane są akcje protestacyjne. Nie o wszystkich tutaj, w Krakowie, wiemy, a właściwie dzisiaj konieczne jest, aby Stoczniowcy wiedzieli, jak biją serca na Śląsku, by robotnik z Wrocławia znał sytuację w Nowej Hucie. Musi powstać choćby pajęcza nić łączności. Na samym początku należy zadbać jednak o dobry przepływ informacji lokalnej. Właśnie z tej przyczyny powstał „Hutnik". Przedstawiamy poniżej zaledwie wycinek z życia naszego zakładu, zaledwie cząstkę problemów. Mamy jednak nadzieję, że przysłużymy się hutniczej jedności. Być może ta kartka trafi na inne zakłady pracy. Niech świadczy, że na HiL Solidarność żyje*[83].

Od kolejnego numeru do redakcji dołączył Wojciech Marchewczyk, który wkrótce objął funkcję redaktora naczelnego. W skład kierowanego przez niego zespołu wchodzili w różnych okresach Grzegorz Bednarz (druk), Leszek Jaranowski (druk), Andrzej Łaptaś[84] (kontakty z zagranicą), Jacek Marchewczyk, Jerzy Ostałowski, Wojciech Podrzucki[85] (ilustracje), Krystyna Ryczaj (redakcja, kolportaż) i Barbara Zientarska (redakcja, skład, druk, udostępnienie mieszkania na punkt kontaktowy dla łączników i kolporterów). Organizatorem i kierownikiem sieci kolportażu był Jerzy Rusek[86]. Z pismem współpracowali również między innymi Una Gurawska-Mach[87], Maria de Hernandez-Paluch, Małgorzata Hodak, Zbigniew Kowalik[88], Maciej Mach, Lesław Maleszka, Jerzy Mielniczuk[89], Radosław Nowak[90], Barbara Patuła[91], Jerzy Pszon[92], Jacek Smagowicz[93], Konrad Sobol[94], Krystyna Stanisz, Teresa Starmach[95], Jerzy Surdykowski, Maciej Szumowski, Aleksy Leszek Śledź i Jerzy Zdrada. „Hutnik" był pismem o charakterze informacyjno-publicystycznym. Na jego łamach omawiano między innymi tematy gospodarcze i społeczno-polityczne, pisano o problemach zakładów pracy i pracowników, publikowano dokumenty

zakładowych, regionalnych i krajowych struktur Solidarności, informowano o represjach i osobach więzionych[96].

W stopce redakcyjnej podawano jako miejsce druku Puszczę Niepołomicką. Maciej Mach wspominał: *Aby podrażnić esbeków, jeździliśmy tam specjalnie i wyrzucaliśmy w różnych miejscach ścinki, matryce itp. Potem przyjeżdżała bezpieka, przeszukiwała las i pobliskie domy*[97]. W rzeczywistości „Hutnika" drukowano w bardzo wielu miejscach w Krakowie (a także w jego okolicach):

• przy ulicy Łokietka, u Barbary Patuły, gdzie powielaniem zajmowali się właścicielka mieszkania oraz Zdzisław Jaworski, Wojciech Marchewczyk i Jerzy Ostałowski;

• na osiedlu Kazimierzowskim, w mieszkaniu wynajmowanym przez studentki Annę Moskal[98] i Martę Piróg[99] od przebywającego na emigracji Marka Różyckiego[100]. Pismo drukowali studenci Jerzy Mielniczuk („Tomek"), Anna Moskal, Marta Piróg i Dariusz Rupiński[101] („Czarny"). W mieszkaniu znajdował się również punkt składowania „Hutnika" i innych wydawnictw podziemnych, które przez łączników przewożone były na kolejne punkty. Drukarnia została zlikwidowana przez SB 10 czerwca 1983 r.[102];

• przy ulicy Dolnych Młynów, drukarnia uruchomiona wiosną 1983 r., gdzie na maszynie offsetowej, przekazanej przez Tajną Komisję Zakładową NSZZ Solidarność PAN, drukowali Józef Paluch[103] („Tomasz Martyński"), Aleksander Piecuch[104] i Jan Zygmunt[105]. Po likwidacji tej drukarni przez SB w kwietniu 1983 r.[106] druk zorganizował awaryjnie Adam Kociołek[107], przewodniczący Tajnej Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność w Drukarni Kolejowej, który wraz z teściem Józefem Lisowskim i Witoldem Pogodą[108] przez dwie kolejne doby drukował pismo w powielarni w Szarowie[109]. Z pomocą redakcji „Hutnika" przyszedł też wówczas zespół Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej, który wydrukował interwencyjnie dwa numery „Hutnika"[110]. Kilka kolejnych wydrukowano w Zagórzanach koło Gdowa u Anny i Jerzego Hlebowiczów[111]. Drukiem zajmowali się tam Barbara Jakacka[112], Piotr Hlebowicz[113], Józef Mroczek[114] i Jerzy Orzeł[115]. Wydrukowany nakład przywożono do Krakowa samochodem dostawczym robur w specjalnie przygotowanej skrzynce, ukrytej pod stertą jabłek[116];

• przy ulicy Sokołowskiego, na strychu pieczarkarni, drukiem na powielaczu białkowym zajmowali się tam Leszek Jaranowski oraz właściciel posesji Antoni Potocki[117]. Wydrukowano tam doraźnie dwa lub trzy numery pisma[118];

• przy ulicy Imbramowskiej, gdzie drukarnia działała w latach 1982–1983. Powielaniem techniką sitodruku zajmowali się Leszek Jaranowski i Krzysztof Kornaś[119] („Dziki"), których doraźnie wspierali studenci, między innymi Beata Berezowska, Krzysztof Kozak[120] i Monika Otowska. Po przesłuchaniu Kozaka w 1983 r. przez SB drukarnię przeniesiono na ulicę Krowoderską[121];

• przy ulicy Krowoderskiej, na technice sitodruku i na powielaczu białkowym drukowali tam Aleksandra Grabowska[122] i Leszek Jaranowski;

• przy ulicy Dietla, w mieszkaniu Magdaleny Żółczyńskiej[123], drukiem zajmował się między innymi Piotr Semkowicz[124]. Drukarnię tę zlikwidowali funkcjonariusze SB 4 stycznia 1984 r.;

• przy ulicy Garncarskiej, w mieszkaniu Krystyny i Jerzego Pszonów, drukiem zajmowali się Jacek Majewski, Wojciech Marchewczyk i Jerzy Pszon[125];

• przy ulicy Stachiewicza, w domu Marii Zientarskiej i jej córki Barbary Zientarskiej, gdzie od 1983 r. mieściło się również centrum kontaktowe i informacyjne redakcji „Hutnika", osób współpracujących z pismem, łączników i kolporterów z całego Krakowa, a także przedstawicieli regionalnych struktur Solidarności. Powielaniem techniką sitodruku zajmowali się głównie Leszek Jaranowski, Wojciech Marchewczyk oraz panie Zientarskie. Dodać należy, że oprócz „Hutnika" w domu przy ulicy Stachiewicza przygotowywano matryce lub drukowano inne pisma podziemne, w tym „Przegląd Prasy Związkowej i Niezależnej", „Solidarność Hutników", „Opinię Krakowską", „Bez dekretu", „Promienistych", „Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« AM i PSK", „Solidarność Nauczycielską" i „Barykadę"[126]. Po wykryciu drukarni przez SB w czerwcu 1987 r.[127] nastąpiła trzymiesięczna przerwa w wydawaniu pisma. Dopiero we wrześniu, dzięki pomocy redakcji „Myśli Nieinternowanych", wydano naraz trzy numery, dwa z nich antydatując;

• przy ulicy Żaków Krakowskich na osiedlu Kliny Borkowskie, drukarnia funkcjonowała w latach 1982–1987, na powielaczu białkowym lub maszynie offsetowej drukowali tam Dorota Kosiek[128], Marek Szczupak[129], Aleksy Leszek Śledź i Krzysztof Ślusarek. Drukarnia zlikwidowana została przez SB 2 czerwca 1987 r.[130]

• w Grębałowie, gdzie drukował między innymi Jacek Marchewczyk.

Niektóre numery „Hutnika" drukowali również studenci z Ruchu Oporu NZS AWF Janusz Krajewski[131], Konrad Sobol i Teresa Uryga[132].

Akademicka Komisja Porozumiewawcza NSZZ Solidarność wydawała pismo informacyjne „Dzień...", przeznaczone dla środowiska uczelnianego AGH. Od maja 1982 do 5 października 1989 r. ukazało się sto czternaście numerów. Początkowo numerowano je kolejnymi dniami stanu wojennego. Numer 1 wydano z podtytułem „Informacje, komentarze, przegląd prasy", od numeru 2 zmieniono go na „Biuletyn Akademicki", od numeru 261 na „Informacje, komentarze". Od numeru 3 (352) tytuł pisma miał postać „Dzień – Biuletyn Akademicki", a podtytuł „Pismo Akademickiej Komisji Porozumiewawczej NSZZ »Solidarność«". Od numeru 11 (458) wrócono do tytułu „Dzień…", dodając podtytuł „Pismo Akademickiej Komisji Porozumiewawczej NSZZ »Solidarność« w Krakowie". Od numeru 2 (344) do numeru 10 (441) część nakładu była wydana wspólnie z „Biuletynem Akademickim", a od numeru 9 (426) do numeru 18 (548) wraz z „Małą Polską". Pismo drukowano na powielaczu, techniką sitodruku lub offsetową, w formacie A4 lub A5, w objętości od dwóch do sześciu stron. Redaktorem pisma i autorem tekstów był

Krzysztof Kułakowski, z którym współpracowali Irena Molasy i Jerzy Pałosz[133]. Drukiem zajmowali się Bogusław Goleń[134] i Stanisław Nowak[135]. Na łamach periodyku informowano o wydarzeniach na uczelni i poza nią, omawiano strategię ruchów opozycyjnych, publikowano dokumenty struktur opozycyjnych, zamieszczano informacje o represjach, a ponadto wywiady i wiersze[136].

„Komunikat RKO WSK", od numeru 13 wydawany pod tytułem „Jesteśmy – będziemy" przez Robotniczy Komitet Oporu NSZZ Solidarność Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego, ukazywał się od stycznia 1982 do września 1988 r. W tym czasie wydano sto jeden numerów, o objętości dwóch stron formatu A4, drukowanych na powielaczu lub techniką sitodruku, w nakładzie od pięćdziesięciu do stu egzemplarzy. Pojawiło się również kilka numerów bez odnotowanej numeracji. Pomysłodawcą i redaktorem pisma, a także autorem wszystkich artykułów, był Andrzej Świerczyński[137]. Drukiem, który początkowo odbywał się przy ulicy Wrocławskiej, przy ówczesnej ulicy Dzierżyńskiego oraz w Borku Fałęckim, zajmowali się Fryderyk Czerwiński[138], Stefan Gołda[139], Leszek Jaranowski i Tadeusz Konik[140]. Później, w szatni stadionu Wojskowego Klubu Sportowego Wawel, pismo drukował Andrzej Świerczyński wraz z uczniami technikum wieczorowego Mirosławem Bogdalem[141] i Sławomirem Sierantem[142]. Na łamach pisma zamieszczano informacje o bieżącej sytuacji w WSK i poza nią, artykuły historyczne, materiały satyryczne i polemiki[143].

Jak już pisano, „Montinowiec" zaczął się ukazywać w okresie wcześniejszym[144]. Od marca 1982 do 20 lutego 1985 r. wydano osiemdziesiąt dziewięć numerów, w sumie więc, biorąc pod uwagę poprzedni okres wydawniczy, pismo miało dziewięćdziesiąt cztery numery. Od numeru 25 z 20 września 1982 r. w winiecie pojawił się podtytuł „Pismo Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży", od numeru 29 „Porozumienie Prasowe Solidarność Zwycięży", a od numeru 53 „Porozumienie Prasowe Solidarność Zwycięży przy MKS Nowa Huta". Pismo miało objętość od czterech do dziesięciu stron formatu A4. Drukowane było na powielaczu oraz techniką sitodruku, w nakładzie od trzystu do trzech tysięcy egzemplarzy. Jego założycielami i redaktorami byli Jerzy Karpińczyk[145], Zbigniew Kostecki i Zdzisław Stanisławczyk, z którymi współpracowali Stanisława Florkowska[146] i Zdzisław Kusyk[147]. Drukiem zajmował się między innymi Piotr Bielawski[148]. Na łamach pisma komentowano bieżące wydarzenia, informowano o represjach, zamieszczano oświadczenia, komunikaty i dokumenty Komisji Zakładowej oraz innych struktur opozycyjnych, a także artykuły historyczne i teksty okolicznościowe[149].

Siatką kolportażową na terenie Nowohuckiego Przedsiębiorstwa Instalacji Przemysłowych Montin kierował Kazimierz Gądek[150]. Otrzymywaną od Karpińczyka prasę przekazywał kolporterom na poszczególnych wydziałach. Na wydziale administracyjnym Róży Pławeckiej, Czesławowi Woźniakowi[151] i Franciszkowi Zamoyskiemu[152], na produkcyjnym zaś Zbigniewowi Musze. W Bazie Sprzętu odbierali ją Kazimierz Chmielek i niekiedy Edward

Gwazdacz[153], w brygadzie elektryków Bronisław Sroga, a w brygadzie energetyków Jan Łapa[154]. Kolportowaniem „Montinowca" zajmowali się również Jarosław Gocal[155], Krystyna Karabuła[156] i Stanisław Piech[157]. Warto zaznaczyć, że na terenie zakładu kolportowano również inne pisma podziemne, w tym „Hutnika", „Kronikę Małopolską", „Biuletyn Małopolski", „13 grudnia", „Budostalowca", „Solidarność zwycięży" oraz „Nowohucki Biuletyn Solidarności"[158].

Również wspominany już „Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« AM i PSK" ukazywał się po wprowadzeniu stanu wojennego. W latach 1982––1986 wydano sześćdziesiąt dziewięć numerów. W sumie było ich siedemdziesiąt osiem, wliczając w to siedem numerów sprzed 13 grudnia 1981 r. Początkowo drukowany był techniką offsetową. Miał objętość od ośmiu do dwudziestu stron formatu A4, nakład zaś od dwustu pięćdziesięciu do pięciuset egzemplarzy. Od numeru 8 z lutego 1982 r. dodawano podtytuł „Wydanie wojenne". Założycielami pisma, a później także autorami tekstów, byli lekarze Zbigniew Chłap i Janusz Kutyba. Zespół redakcyjny tworzyli Ryszard Bocian, Jan Ciećkiewicz[159], Adam Kokosiński, Janusz Kutyba, Tadeusz Librowski[160], Jacek Marchewczyk, Ilona Molicka, Barbara Niedźwiecka i Adam Szczawiński. W pierwszym okresie działalności, jeszcze przed 13 grudnia 1981 r., na łamach pisma informowano o aktywności Komisji Zakładowej, władz regionalnych i krajowych NSZZ Solidarność Służby Zdrowia, zamieszczano uchwały i dokumenty, pisano o problemach pracowników służby zdrowia. Po wprowadzeniu stanu wojennego informowano o represjach, procesach, formach samopomocy. W dodatku specjalnym „Znad trumny ks. Jerzego Popiełuszki", wydanym z numerem 70 z 16 listopada 1984 r., opublikowano wygłoszone na pogrzebie kapłana przemówienia doktora Jerzego Jabłońskiego i pielęgniarki Elżbiety Murawskiej[161]. Kolportaż periodyku odbywał się za pośrednictwem przewodniczących istniejących jeszcze kół związkowych[162].

Przedstawiciele NSZZ Solidarność z Krakowskiej Fabryki Kabli i Maszyn Kablowych wydawali pismo „Kablowiec". Ukazywało się ono od 30 sierpnia 1982 do 7 kwietnia 1989 r., z dziesięciomiesięczną przerwą po zatrzymaniu druku przez SB w lipcu 1983 r. Do końca sierpnia 1988 r. ukazało się siedemdziesiąt jeden numerów, a łącznie wydano ich siedemdziesiąt pięć, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4, drukowanych na powielaczu, w nakładzie od trzystu do czterystu pięćdziesięciu egzemplarzy. W skład zespołu redakcyjnego wchodzili Zbigniew Badowski[163] i Jolanta Janas[164], która przygotowywała matryce, a organizowaniem druku zajmowali się Jan Borkowski[165], Leszek Jaranowski, Krzysztof Kozakiewicz i Stanisław Ptak[166]. Na łamach „Kablowca" informowano o wydarzeniach w zakładzie pracy i poza nim, pisano o represjach, zamieszczano dokumenty Komisji Zakładowej oraz regionalnych i krajowych władz Solidarności, a także relacje z uroczystości patriotycznych[167].

„Informację Wewnętrzną" wydawała Pracownia Konserwacji Zabytków. W latach 1982–1986 ukazało się sześćdziesiąt jeden numerów pisma, o objętości od dwóch do pięciu stron formatu A4, w nakładzie niewielkim – od dwudziestu do trzydziestu egzemplarzy. Zespół redakcyjny tworzyli Leszek Danilczyk[168], Aleksander Filipowicz[169], Wojciech Hołda, Halina Korcala[170] i Sergiusz Ślęzak[171]. Publikowano dokumenty i oświadczenia władz regionalnych związku, informowano o wydarzeniach w zakładzie i poza nim, zamieszczano relacje z uroczystości patriotycznych i akcji protestacyjnych, pisano o represjach[172].

„Kolejarz Małopolski", pismo krakowskich kolejarzy należących do NSZZ Solidarność, wydawany był od 18 grudnia 1982 do marca 1989 r. W tym czasie ukazały się pięćdziesiąt cztery numery (łącznie opublikowano ich pięćdziesiąt siedem), o objętości od dwóch do czterech stron formatu A4, drukowane na powielaczu, w nakładzie pięćdziesięciu egzemplarzy. Pismo redagowali Franciszek Kostrzewa[173], Franciszek Miranowski[174] i Adam Osika[175] (do czasu wyrzucenia go z pracy w 1984 r. za działalność opozycyjną). Zamieszczano informacje dotyczące środowiska kolejarskiego, a także spoza niego, relacje z obchodów uroczystości patriotycznych, dokumenty, odezwy i ogłoszenia władz regionalnych i krajowych Solidarności, przypominano wydarzenia z najnowszej historii Polski[176].

„Przegląd Miesiąca" wydawany był w Krakowie od lipca 1982 do września 1986 r. przez NSZZ Solidarność Zakładów Budowy i Naprawy Maszyn Drogowych Madro. Od sierpnia 1983 r. pismo nosiło krótszy tytuł „Przegląd". Nie było numerowane, oznaczano je jedynie datą, dlatego trudno ustalić dokładną liczbę numerów. W *Bibliografii prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska w okresie od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1990* podano, powołując się na informacje uzyskane od redakcji pisma, że wydano pięćdziesiąt jeden numerów[177]. Objętość „Przeglądu Miesiąca" wynosiła od dwóch do czterech stron formatu A4. Wydawany był w formie maszynopisu, a następnie drukowany na powielaczu, w nakładzie od dwudziestu do trzydziestu egzemplarzy. W skład zespołu redakcyjnego wchodzili Kazimierz Babiak[178] i Jerzy Lęk[179], którzy gromadzili i opracowywali materiały redakcyjne. Przepisywaniem tekstów na maszynie i drukiem pisma zajmowała się Danuta Siemieniec. Na jego łamach zamieszczano bieżące informacje, a także komunikaty, apele i ogłoszenia Komisji Zakładowej, publikowano artykuły okolicznościowe i historyczne, relacje z obchodów uroczystości patriotycznych, informowano o represjach[180].

„Solidarność Nauczycielska" była pismem przeznaczonym dla pracowników oświaty i szkolnictwa, jednym z pierwszych, które ukazało się po wprowadzeniu stanu wojennego. Wydawano je od stycznia 1982 do 1989 r., od numeru 7 (44) z 1988 r. z podtytułem „Pismo nauczycieli i wychowawców NSZZ »Solidarność«". W skład redakcji wchodziły między innymi Małgorzata

Gątkiewicz[181] i Bożena Wyrozumska[182]. W latach 1982–1988 ukazało się czterdzieści sześć numerów, o objętości od sześciu do szesnastu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na powielaczu lub techniką sitodruku. Ogółem do sierpnia 1989 r. wydano pięćdziesiąt trzy numery[183].

„Kurierek CeBeA", wydawany przez członków NSZZ Solidarność Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Przemysłu Budowy Urządzeń Chemicznych Centralnego Biura Aparatury Chemicznej, ukazywał się od września 1982 do lutego 1986 r., od numeru 7 z 1982 r. z podtytułem „Pismo członków NSZZ »Solidarność« przy OBR »CeBeA« i »Chemadex«", a od numeru 31 z 1984 r. przeważnie z podtytułem „Pismo członków NSZZ »Solidarność« w OBR »CeBeA« i »Chemadex«". Miał objętość od dwóch do czterech stron formatu A4. Początkowo ukazywał się w formie maszynopisu, później drukowany był na powielaczu, w nakładzie od pięćdziesięciu do stu pięćdziesięciu egzemplarzy. Przez pierwsze dwa lata pismo redagowali Jan Godlewski[184] i Krzysztof Pakoński, inicjator utworzenia gazety i jej redaktor naczelny. Od jesieni 1984 r., gdy Pakoński zrezygnował z pracy, pismo redagował samodzielnie Godlewski. Przepisywaniem tekstów na maszynie zajmowała się Maria Pakońska[185], matka Krzysztofa Pakońskiego. Druk organizował Wiesław Mielnik, a także jego ojciec Julian Mielnik[186]. Wśród współpracowników pisma byli Jerzy Kurek[187], Józef Lassota i Andrzej Szczepanik. Pisano o problemach zakładu, wydarzeniach w kraju, zamieszczano dokumenty i odezwy Komisji Zakładowej, a także regionalnych i krajowych władz Solidarności, informowano o represjach, relacjonowano procesy sądowe opozycjonistów. Zamieszczano także informacje o ukazujących się w podziemiu publikacjach[188].

Od 13 maja 1982 do maja 1989 r. ukazywała się „Informacja Komitetu Ocalenia »Solidarności« przy Unitra-Telpod", pismo krakowskiego Komitetu Ocalenia Solidarności w Centrum Naukowo-Produkcyjnym Mikroelektroniki Hybrydowej i Rezystorów Unitra-Telpod. W omawianym okresie wydano trzydzieści pięć numerów, łącznie natomiast ukazało się ich trzydzieści sześć, o objętości od jednej do dwóch stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych techniką sitodruku i na powielaczu, w nakładzie od stu do trzystu egzemplarzy. Tytuł pisma zmieniał się kilka razy. Od numeru 3 z 1982 r. wydawano je jako „Biuletyn Komitetu Ocalenia »Solidarności« Unitra-Telpod", od numeru 5 z 1983 r. jako „Biuletyn Informacyjny", od numeru 6–7 z 1983 r. jako „Biuletyn Komitetu Ocalenia »Solidarności« Telpod", od numeru 10 z 1983 r. jako „Biuletyn Informacyjny Komitetu Ocalenia »Solidarności« Telpod", a w końcu od numeru 1 (12) z 1984 r. tytuł zmieniono na „Opornik". Pod tym ostatnim pismo ukazywało się do 1989 r. Redakcję tworzyli Stanisław Matoga, Aleksander Sułek[189] i Stanisław Ślusarczyk[190]. Kilka ostatnich numerów przygotował samodzielnie Ślusarczyk. W wydawanie pisma zaangażowani byli również współpracujący z redakcją Halina Chorabik[191], Stanisław Godawa[192], Leszek Plewicki[193] i Leszek Zieliński[194]. Publikowano głównie artykuły

dotyczące problemów zakładu, ale zamieszczano też informacje o wydarzeniach w kraju, dokumenty i odezwy Komisji Zakładowej i władz regionalnych związku, relacje z obchodów uroczystości patriotycznych, informowano o represjach[195].

Ważnym pismem zakładowym była „Solidarność Hutników". Wydawała ją od 10 sierpnia 1986 do 30 kwietnia 1989 r. Sekcja Informacji Tajnej Komisji Robotniczej Hutników Solidarność Kombinatu Metalurgicznego Huta im. Lenina. W omawianym okresie ukazały się trzydzieści dwa numery, w sumie natomiast wydano ich trzydzieści pięć. Od numeru 31 pismo sygnowane było przez niezależny zespół związany z Solidarnością HiL. Objętość wynosiła od dwóch do sześciu stron formatu A4, drukowane było techniką sitodruku, na powielaczu lub techniką offsetową, w nakładzie od dwóch do czterech tysięcy egzemplarzy. Inicjatorem wydawania pisma był Maciej Mach, który na jednym z comiesięcznych spotkań Tajnej Komisji Robotniczej Hutników zaproponował, aby na jej potrzeby powołać nowe pismo zakładowe, a jego redakcję powierzyć grupie studentów, która dotąd zaangażowana była w druk i kolportaż „Hutnika"[196]. W skład redakcji wchodzili Una Gurawska-Mach (zajmowała się redakcją językową tekstów), Maciej Mach (jako redaktor odpowiedzialny) i Jerzy Mielniczuk (odpowiadał za druk). Pismo powielali Maciej Mach, Jerzy Mielniczuk, Dariusz Piekło[197] i Dariusz Warpas[198]. Na łamach „Solidarności Hutników" publikowano oświadczenia i komunikaty Tajnej Komisji Robotniczej Hutników, informacje dotyczące wydarzeń w zakładzie i poza nim, pisano o sytuacji osób represjonowanych i apelowano o pomoc dla nich[199].

Od 6 maja 1988 r. ukazywał się „Przegląd Wiadomości Strajkowych", od numeru 5 jako „Nowohucki Biuletyn Solidarności", z podtytułem „Pismo Komisji Robotniczej Hutników NSZZ »Solidarność« Kombinatu Metalurgicznego Huta im. Lenina", a od numeru 37 z 1989 r. z podtytułem „Pismo Komisji Robotniczej Hutników NSZZ »Solidarność« Kombinatu Metalurgicznego Nowa Huta". Odtąd też stało się oficjalnym organem prasowym KRH. Do końca 1988 r. wydano dwadzieścia jeden numerów, zaś do końca 1989 r. sześćdziesiąt dziewięć, o objętości od dwóch do sześciu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych techniką offsetową. Pierwsze numery wydano w nakładzie kilkuset egzemplarzy, nakład kolejnych sięgał od dwóch i pół do trzech tysięcy egzemplarzy, a pod koniec 1989 r. wyniósł sześć tysięcy. Zmieniający się zespół redakcyjny „Przeglądu Wiadomości Strajkowych" tworzyli Jan Ciesielski (redaktor odpowiedzialny numerów 21–37), Leszek Jaranowski, Katarzyna Kolenda[200], Bolesław Kozłowski (redaktor odpowiedzialny numerów 38–58), Lesław Maleszka, Maria Przełomiec[201], Roman Wątkowski[202] (redaktor odpowiedzialny od numeru 63 z 4 listopada 1989 r.) i Aleksandra Zieleniewska. Drukiem pisma od numeru 5 zajmowało się Małopolskie Wydawnictwo Prasowe (Oficyna Literacka). Od numeru 39 z 17 maja 1989 r. wydawane było legalnie i powielane przez drukarnię HiL[203].

Pismo „Solidarność Drukarni Kolejowej w Krakowie" wydawała Tajna Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1983–1989. Ukazywało się w formie maszynopisu, w niewielkim nakładzie sięgającym od dziesięciu do dwudziestu egzemplarzy, o objętości dwóch stron formatu A4. Pomysłodawcą i redaktorem pisma był Adam Kociołek, z którym współpracowali Stanisława Gracz, Witold Pogoda[204], Antoni Pyzik[205] i Janina Sekunda. Dotychczas nie udało się ustalić liczby wydanych numerów. Znane są jedynie numery 24 i 25 z 1984 r. oraz numery 28 i 29 z 1985 r.[206]

Do ukazujących się w opisywanym okresie wydawniczym pism zakładowych, których liczba numerów była mniejsza, należały: „Budostalowiec", który był pismem Tajnych Komisji Zakładowych NSZZ Solidarność Przedsiębiorstw Budostal (wydano dwadzieścia sześć numerów), „Biuletyn Informacyjny Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie", wydawany przez Zakładową Komisję Wykonawczą Solidarność MPK Kraków (wydano dwadzieścia pięć numerów), a także „Tymczasem", pismo wydawane pod patronatem Tajnej Komisji Robotniczej Hutników (ukazały się dwadzieścia trzy numery).

„Budostalowiec" wydawany był od maja 1985 r. Inicjatorem powstania pisma i jego redaktorem był Jerzy Skibiński, przewodniczący Tajnej Komisji Solidarności Budostal-2. W skład zespołu redakcyjnego wchodziły także dwie osoby, jak dotąd, nieznane z imienia i nazwiska. Logo zaprojektował Piotr Warisch[207]. Intencję założenia pisma przedstawiono w numerze 1: *Drogi Czytelniku. Dostajesz dziś do ręki „Budostalowca" – pismo ulotne TKZ „S" przedsiębiorstw Budostal. Oznacza to, że nie będzie się on ukazywał regularnie ani zbyt często. Pismo głównie jest przeznaczone do tzw. ulotkowania. Tą drogą chcemy dotrzeć do jak największej liczby pracowników. Będziemy się do Was zwracali w chwilach ważnych dla naszego Ruchu oraz w miarę posiadania wartościowych tekstów. Pismo jest przeznaczone dla załóg – to znaczy dla czynnych członków „S", niezrzeszonych, obojętnych, wroniarzy* [czyli osób popierających działania Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego], *wrogów, a nawet dla naszych prześladowców. Będziemy pisali o wszystkim i oczekujemy pomocy z Waszej strony. Każdy może wnieść coś ciekawego i wartościowego. Informacje, papier, głos w dyskusji, wkład pracy, bezpieczny lokal itp. „B*[udostalowiec]*" jest Twoim pismem i Ty go współtworzysz*[208]. Wbrew powyższym deklaracjom, od numeru 10 z 1986 r. pismo zaczęło odgrywać rolę organu prasowego Międzyzakładowej Komisji Solidarności Nowa Huta i stało się biuletynem o zasięgu dzielnicowym. Redakcja przyznawała: *Życie* […] *zweryfikowało nasze plany. Niektórych celów nie udało się osiągnąć, inne zrealizowały się prawie mimo woli. Oto np. de facto staliśmy się miesięcznikiem.* [...] *Również tematyka i zasięg pisma znacznie się powiększyły w stosunku do założeń. Mieliśmy być pismem zakładowym, nastawionym głównie na przedruki i tzw. ulotkowanie w przedsiębiorstwach „Budostal",*

a w istocie staliśmy się pismem interśrodowiskowym o zasięgu dzielnicowym[209].

„Budostalowiec", którego objętość wynosiła od dwóch do czterech stron formatu A4, drukowany był na powielaczu oraz techniką sitodruku, w nakładzie od dwustu do tysiąca egzemplarzy. Drukiem zajmował się najczęściej Andrzej Kita, a sporadycznie powielanie techniką sitodruku organizował również Leszek Jaranowski. Numer 26, ostatni, ukazał się w marcu 1989 r.[210]

„Biuletyn Informacyjny Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie" wydawany był od 15 sierpnia 1982 do 3 kwietnia 1989 r. Objętość pisma wynosiła od dwóch do czterech stron formatu A4, drukowanych za pomocą tak zwanej ramki, w nakładzie od dwustu do pięciuset egzemplarzy. Od listopada 1983 r. pismo ukazywało się pod tytułem „Biuletyn Informacyjny »Solidarność« MPK". Zespół redakcyjny tworzyli inicjatorzy i członkowie podziemnej Zakładowej Komisji Wykonawczej Piotr Chrupczalski[211] i Andrzej Wleciał[212], a ponadto Marian Dubiel[213] (odpowiedzialny za druk), Tadeusz Górecki[214] i Krzysztof Grotyński[215]. Pismo drukowano w mieszkaniu Grotyńskiego przy ulicy Józefa, a także u Wleciała, przy ulicy Okólnej. Aresztowanie Chrupczalskiego, Góreckiego, Grotyńskiego i Wleciała przez SB 14 października 1982 r. spowodowało ponad roczną przerwę w wydawaniu periodyku. Od listopada 1983 r. redagowaniem pisma zajęli się Marian Dubiel, Stanisław Dyląg[216] i Czesław Talaga[217]. W tym czasie zazwyczaj drukowano w drewnianym baraku stojącym na placu budowy przy ulicy Armii Kraków, należącym do Czesława Talagi, a niekiedy również w jego domku letniskowym w Stróży albo w domu rodzinnym w Myślenicach. W stopce redakcyjnej od grudnia 1983 r. umieszczano fikcyjny adres *Drukarnia Polowa ul. Brożka 3*. Powielaniem zajmowali się Dubiel i Talaga. W 1985 r., po przejściu Dubiela na emeryturę, pismo przestało się ukazywać. 3 kwietnia 1989 r., po powstaniu jawnego Zakładowego Komitetu Organizacyjnego Solidarność, wydano jeden numer[218].

Pismo „Tymczasem" ukazywało od 1 listopada 1982 do czerwca 1984 r., początkowo jako miesięcznik, a następnie dwutygodnik. Jego organizatorami i redaktorami byli Waldemar Pelc[219] i Jerzy Simon[220]. Oprócz nich w skład redakcji wchodzili Lesław Maleszka, Jerzy Marcinkowski[221] i Andrzej Sabatowski[222]. Objętość pisma wynosiła od dziewięciu do dwudziestu stron formatu A4. Drukowane było na powielaczu. Organizacją kolportażu zajmowali się między innymi Marcinkowski i Pelc[223].

Tajna Komisja Zakładowa Solidarności UJ, w porozumieniu z Regionalną Komisją Wykonawczą NSZZ Solidarność Małopolska, od lutego 1982 do października 1983 r. wydawała pismo „Wolna Myśl", noszące podtytuł „Almanach krakowski". Ukazało się trzynaście numerów, o objętości od siedmiu do dwudziestu czterech stron, w formacie A4 lub A5, początkowo przepisywanych na maszynie przez Barbarę Niemiec, a następnie drukowanych na

powielaczu i techniką offsetową, w nakładzie stu pięćdziesięciu egzemplarzy. Redaktorami pisma byli Kazimierz Godłowski[224], Barbara Niemiec, Anna Raźny, Lucjan Suchanek, Anna Wasylewska i Zygmunt Wasylewski[225]. Na łamach „Wolnej Myśli" informowano o wydarzeniach na UJ i poza uniwersytetem, pisano o działaniach Solidarności, zamieszczano relacje z obchodów świąt patriotycznych, artykuły historyczne i filozoficzne, dokumenty oraz odezwy regionalnych i krajowych struktur Solidarności, a także innych ugrupowań opozycyjnych, pisano o represjach. Prowadzono również tak zwaną kronikę hańby, w której piętnowano osoby wywodzące się ze środowiska inteligenckiego, które współpracowały z władzami stanu wojennego[226].

„Jajogłowiec" był pismem, które ukazywało się w Krakowie od 23 marca 1985 do 20 stycznia 1986 r. Miało podtytuł „Pismo członków »Solidarności« Uniwersytetu Jagiellońskiego". Wydawano je w objętości od dwóch do trzech stron formatu A4, drukowanych na powielaczu białkowym, w nakładzie kilkuset egzemplarzy. Ukazywało się nieregularnie, w odstępach od jednego tygodnia do ponad miesiąca. Pomysłodawcą, wydawcą i redaktorem naczelnym „Jajogłowca", a także autorem większości publikowanych w nim tekstów, był Andrzej Burzyński[227]. Przygotowaniem matryc i drukiem zajmował się Sławomir Brzezowski[228]. Impuls do powstania pisma dały rządowe plany zmian w *Ustawie o szkolnictwie wyższym*, przewidujące ograniczenie autonomii uczelni oraz zwiększenie uprawnień ministra[229]. Na łamach „Jajogłowca" pisano głównie o sytuacji szkolnictwa wyższego w Polsce, a zwłaszcza o UJ, poruszano także kwestie ograniczania swobody badań naukowych. Ponadto informowano o bieżących wydarzeniach i działalności podziemia. Zamieszczano odezwy, dokumenty i ogłoszenia podziemnych struktur związkowych, zachęcano do podejmowania działalności opozycyjnej. Włączono się również w prowadzoną przez podziemną Solidarność kampanię bojkotu wyborów do Sejmu PRL 13 października 1985 r. Pismo kolportowane było na krakowskich uczelniach, w tym na UJ, AGH, Politechnice Krakowskiej i w Wyższej Szkole Pedagogicznej[230].

Podziemne pisma „Elbudowiec", „Wa-Za", „Nowa Huta" i „Nowy Głos PAN-u" zdołały wydać mniej niż dziesięć numerów.

„Elbudowiec", będący serwisem informacyjnym Tajnej Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność przy Zakładzie Konstrukcji Stalowych Elbud, powstał z inicjatywy Jacka Klasia[231] i Ryszarda Majdzika. Wydawano go w 1984 i 1986 r. W redagowanie i druk pisma zaangażowani byli Zbigniew Mikuliszyn[232], Zbigniew Sikora i Bożena Szewczyk[233]. Po aresztowaniu Majdzika we wrześniu 1984 r. pismo przestało się ukazywać, wydawanie wznowiono dopiero w kwietniu 1986 r. Ogółem ukazało się siedem numerów, przy czym w 1984 r. były to numery 1–6, a w 1986 r. jeden nienumerowany. Objętość pisma wynosiła dwie strony formatu A4, nakład zaś od dwustu do pięciuset egzemplarzy. Pismo drukowane było na powielaczu. Większość numerów powielili Leszek Batko[234]

i Jacek Klaś w mieszkaniu teściów Klasia w Świątnikach Górnych. Sporadycznie pismo drukował też Leszek Jaranowski, w mieszkaniu na nowohuckim osiedlu Centrum A. Skierowane było do pracowników Elbudu, ale docierało również do innych zakładów pracy na krakowskim Podgórzu. Na teren Elbudu wnosił je Klaś, a system kolportażu zorganizował Majdzik. Na początku 1987 r. podjęto decyzję o zastąpieniu „Elbudowca" pismem „Wa-Za"[235].

„Wa-Za" było pismem członków Solidarności zatrudnionych w zakładach pracy znajdujących się przy ulicy Wadowickiej i ulicy Zakopiańskiej w Krakowie oraz w ich pobliżu. Były wśród nich takie zakłady, jak Centralne Laboratorium Przemysłu Obuwniczego, Drukarnia Wydawnicza, Fabryka Urządzeń Górniczych Georyt, Instytut Odlewnictwa, Krakowska Fabryka Mebli, Krakowskie Zakłady Armatur, Krakowskie Zakłady Sodowe, zajezdnia MPK Łagiewniki, Przedsiębiorstwo Budowy Elektrowni i Przemysłu Energoprzem, Robotnicza Spółdzielnia Pracy im. Jarosława Dąbrowskiego, Zakład Konstrukcji Stalowych Elbud. Pismo wydawane było od lutego do października 1987 r. Ukazało się siedem numerów, o objętości dwóch stron formatu A4, drukowanych na powielaczu, w nakładzie od pięciuset do tysiąca egzemplarzy. Pomysłodawcą, założycielem i prowadzącym pismo był Jacek Klaś (koordynował wszystkie prace, organizował kontakty z zakładami, druk i kolportaż, był autorem artykułów). W skład zespołu wchodzili ponadto Teresa Buńko, Józef Kozłowski, Ryszard Majdzik, Zbigniew Mikuliszyn, Jan Popiel, Jerzy Seweryn[236], Wacław Sikora, Jacek Swałtek[237], Leszek Wacław, Stanisław Zając[238] i Helena Zalot[239].

Pismo „Nowa Huta", ukazujące się z podtytułem „Pismo zakładów pracy Nowej Huty", wydawane było przez Porozumienie Prasowe Solidarność Zwycięży od 15 maja 1984 do marca 1985 r. Przygotowano osiem numerów, o objętości dwóch stron formatu A4, drukowanych na powielaczu. Pismo redagowali Beata Windak, Andrzej Zgórski[240], Joanna Zgórska i Stanisław Zgórski (który tytuł założył), a współpracowali z nimi między innymi Celestyna Kołaczkowska[241], Kazimierz Kucharzyk, Krzysztof Owczarek[242], Marian Stachniuk[243], a także rodzina Windaków[244].

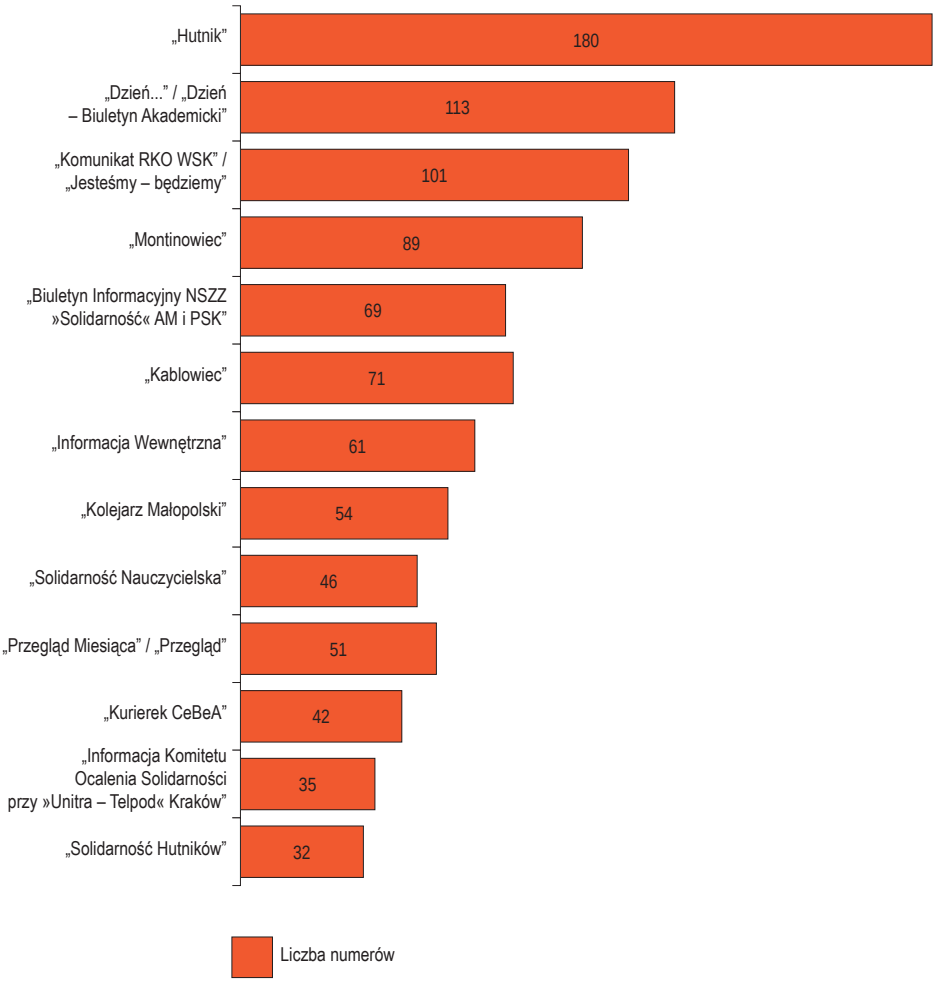
Pismo „Nowy Głos PAN-u" wydawane było przez NSZZ Solidarność PAN od listopada 1984 do września 1987 r. i stanowiło kontynuację „Głosu PAN-u", który ukazywał się przed wprowadzeniem stanu wojennego[245]. Wydano osiem numerów, o objętości od jednej strony do dziesięciu stron, w formacie A4, A5 lub A6, drukowanych techniką sitodruku lub offsetową, w nakładzie od stu pięćdziesięciu do czterystu egzemplarzy. Zespół redakcyjny tworzyli Barbara Burchard[246], Zygmunt Klimek, Zbigniew Kos, Andrzej Piątkowski[247] i Krystyna Wasylikowa[248]. Autorami tekstów byli głównie Wojciech Truszkowski[249], Krystyna Wasylikowa i Jerzy Zdrada, a także Zygmunt Klimek, pełniący ponadto funkcję głównego korektora, i Zbigniew Kos, który był też redaktorem technicznym, drukarzem i kolporterem w placówkach PAN

w kompleksie budynków przy ulicy Sławkowskiej i ulicy Św. Jana. Artykuły publikowane w „Nowym Głosie PAN-u" dotyczyły przede wszystkim sytuacji w krakowskiej PAN, w mniejszym zaś stopniu wydarzeń w kraju. Zamieszczano dokumenty i odezwy Komisji Zakładowej, a także regionalnych i krajowych władz Solidarności, ponadto pojawiały się materiały historyczne oraz listy otwarte do władz państwowych. Pismo powielane było w pomieszczeniach PAN przy ulicy Sławkowskiej[250].

(7) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe podziemne pisma zakładowe wydawane od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Hutnik"	nie podawano	180	202	od 2000 do 16 tys.
„Dzień..." / „Dzień – Biuletyn Akademicki"	Akademicka Komisja Porozumiewawcza NSZZ Solidarność w Krakowie	113	114	brak danych
„Komunikat RKO WSK" / „Jesteśmy – będziemy"	Robotniczy Komitet Oporu NSZZ Solidarność Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Kraków	101	101	od 50 do 100
„Montinowiec"	NSZZ Solidarność przy Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin	89	94	od 300 do 3000
„Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« AM i PSK"	NSZZ Solidarność Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego	69	78	od 250 do 500

„Kablowiec”	NSZZ Solidarność przy Krakowskiej Fabryce Kabli i Maszyn Kablowych	71	75	od 300 do 450
„Informacja Wewnętrzna”	Pracownia Konserwacji Zabytków	61	61	od 20 do 30
„Kolejarz Małopolski”	kolejarze węzła krakowskiego członkowie NSZZ Solidarność	54	57	50
„Solidarność Nauczycielska”	NSZZ Solidarność Nauczycieli i Wychowawców	46	53	brak danych
„Przegląd Miesiąca” / „Przegląd”	NSZZ Solidarność przy Zakładach Budowy i Naprawy Maszyn Drogowych Madro	51	51	od 20 do 30
„Kurierek CeBeA”	NSZZ Solidarność przy Ośrodku Badawczo--Rozwojowym Centralnego Biura Aparatury Chemicznej	42	42	od 50 do150
„Informacja Komitetu Ocalenia Solidarności przy »Unitra – Telpod« Kraków” / „Biuletyn Komitetu Ocalenia »Solidarności« Unitra – Telpod” / „Biuletyn Informacyjny” / „Biuletyn Komitetu Ocalenia »Solidarności« Telpod” /„Biuletyn Informacyjny Komitetu Ocalenia »Solidarności« Telpod” / „Opornik”	Koło Oporu Społecznego Unitra – Telpod	35	36	od 100 do 300
„Solidarność Hutników”	Sekcja Informacji Tajnej Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność	32	35	od 2000 do 4000

Źródło: Opracowanie własne.

Pisma społeczno-polityczne

Po 13 grudnia 1981 r. pisma o profilu społeczno-politycznym stały się ważną grupą prasy podziemnej wydawanej przez różne środowiska opozycji.

Koło Oporu Społecznego 241 Obszar Południe wydawało pismo „Zomorządność”, przy czym numer 1 ukazał się pod tytułem „Biuletyn Koła Oporu Społecznego 241”. Od lutego 1982 do 23 czerwca 1989 r. wydano sto siedemdziesiąt cztery numery (do 1988 r. było ich sto sześćdziesiąt pięć), o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowane

na powielaczu i techniką sitodruku, w nakładzie od kilkuset do sześciu tysięcy egzemplarzy. Zespół redakcyjny tworzyli Maciej Kuś[251], Stanisław Kuś, Jacek Lichoń[252], Małgorzata Poniedziałek[253], Piotr Poniedziałek[254], Witold Tukałło[255], Krystyna Załuska[256] i Andrzej Załuski[257]. Po zatrzymaniu przez SB Tukałły i Załuskiego w kwietniu 1982 r.[258] powielaniem pisma tymczasowo zajmował się Stanisław Zamojski. „Zomorządność" drukowano między innymi w krakowskim klasztorze kapucynów i w gospodarstwie pomocniczym Akademii Rolniczej pod Krakowem[259].

Pismo „Solidarność zwycięży" powstało z inicjatywy Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży i ukazywało się od 16 maja 1982 r. Początkowo pismo było organem Międzydzielnicowego Komitetu Solidarności Nowa Huta, o czym informowano w winiecie. Od numeru 8 (53) z 1984 r. sygnowane było przez Porozumienie Prasowe Solidarność Zwycięży – Nowa Huta i nosiło podtytuł „Serwis informacyjny Tajnej Komisji Robotniczej Hutników Kombinatu Metalurgicznego Huta im. Lenina", od numeru 10 (114) z 1987 r. podtytuł zmieniono na „Pismo współpracujące z organizacją »Solidarność Walcząca«". Od numeru 6 (121) z 1988 r. wydawcą była Organizacja Solidarność Walcząca Kraków. W kolejnym okresie wydawniczym tytuł zmieniał się dwukrotnie. Od numeru 5 (129) z 1989 pismo ukazywało się jako „Solidarność Walcząca zwycięży", a od numeru 5 (143) z 1990 r. jako „Solidarność Walcząca Oddział Kraków". Od maja 1982 do końca 1988 r. wydano sto dwadzieścia cztery numery. Do 31 sierpnia 1990 r. wydrukowano jeszcze dwadzieścia. Numer 147, ostatni, ukazał się 5 listopada 1990 r. już jawnie. Objętość pisma wynosiła od dwóch do sześciu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych początkowo na tak zwanej ramce, a później na powielaczu, techniką sitodruku i offsetową, w nakładzie najpierw tysiąca, a następnie od pięciu do siedmiu tysięcy egzemplarzy. W latach 1985–1987 przygotowywano również pomniejszoną wersję pisma, w nakładzie dziesięciu tysięcy egzemplarzy[260]. W gronie pomysłodawców, redaktorów i wykonawców periodyku byli początkowo Maria Cieślawska (przygotowywała matryce, zajmowała się składem i łamaniem tekstów), Marian Stachniuk (redagował pismo i odpowiadał za druk) i Zdzisław Stanisławczyk (zajmował się drukiem). Pismo „Solidarność zwycięży" wychodziło jako dwutygodnik. Od listopada 1983 do aresztowania w 1986 r. redagował je samodzielnie Stachniuk, przy doraźnej pomocy różnych osób. Z czasem współpracę z nim podjęli Piotr Warsich i Elżbieta Ziemniak, którzy weszli do redakcji, a także Piotr Hlebowicz i Edward Z. Nowak[261], odpowiadający za druk. W drukowaniu pisma pomagali Fryderyka i Maciej Łazarowie[262]. Latem 1986 r., już po aresztowaniu Stachniuka w związku ze sprawą tak zwanych krakowskich terrorystów[263], wydawanie pisma kontynuowali Hlebowicz i Warisch. Wspomnieć należy, że aresztowanie Stachniuka nie było związane z wydawaniem periodyku, który przez osiem lat ukazywania się nie został zlikwidowany przez SB[264]. Po nawiązaniu współpracy

z Solidarnością Walczącą przedstawicielem pisma w tych kontaktach był Krzysztof Ochel[265]. W kolportaż pisma „Solidarność zwycięży" zaangażowani byli między innymi Marek Biesiada[266], Zbigniew Budzowski, Władysław Głowa, Ryszard Lasia[267], Marek Nobis i Maria Noga[268].

Porozumienie Prasowe Solidarność Zwycięży wydawało również takie pisma, jak „Dodatek Polityczny" i „Dodatek Historyczny". Pierwsze z nich ukazywało się w Krakowie w latach 1983–1986. Wydano siedemnaście numerów, o objętości od czterech do dziesięciu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu, w nakładzie od około tysiąca do dwóch tysięcy egzemplarzy. Było to pismo o charakterze politycznym. W skład redakcji wchodzili Piotr Hlebowicz, Edward Z. Nowak, Marian Stachniuk (twórca pisma i jego główny redaktor) i Piotr Warisch. Od numeru 8 wydawane było przy współpracy małopolskiego oddziału organizacji Niepodległość, od numeru 10 razem z małopolskim oddziałem Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, a od numeru 12 z Liberalno-Demokratyczną Partią Niepodległość. Kolportowano je głównie na terenie Krakowa, Bochni, Brzeska i Tarnowa[269]. Natomiast „Dodatek Historyczny" wydawany był w latach 1986–1988. Ukazało się pięć numerów, o objętości od dwóch do czterech stron formatu A4, drukowanych na powielaczu, w nakładzie od półtora do dwóch tysięcy egzemplarzy. Pismo przygotowywali Piotr Hlebowicz (założyciel, redaktor i drukarz pisma) i Edward Z. Nowak (drukarz), z którymi współpracowali Leszek Bednarczuk[270], Aurelia i Jerzy Lemańscy z Wrocławia oraz Władysława Morawiecka. Na łamach pisma publikowano teksty poświęcone najnowszej historii Polski[271].

Pismo społeczno-polityczne „Głos Wolny Wolność Ubezpieczający" wydawane było od stycznia 1982 do 6 stycznia 1986 r. przez członków Tajnej Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność UJ. Ukazały się pięćdziesiąt trzy numery, o objętości od sześciu do czternastu stron formatu A4, drukowane na powielaczu, w nakładzie do dwustu dwudziestu egzemplarzy. Redakcję tworzyli Zofia Radzikowska[272], Jerzy Stelmach i Wiesław Zabłocki[273]. Publikowano oświadczenia i dokumenty struktur opozycyjnych, komentowano bieżące wydarzenia, informowano o represjach, zamieszczano artykuły historyczne, wywiady, wiersze oraz materiały satyryczne[274].

Komitet Oporu Społecznego w Nowej Hucie wydawał pismo „Sygnał". Od stycznia 1982 do maja 1986 r. przygotowano osiemdziesiąt pięć numerów, o objętości od czterech do dwunastu stron, w formacie A4 lub A5, przepisywanych początkowo na maszynie, a następnie drukowanych na powielaczu i techniką offsetową przez Centrum Poligraficzne Sierpień 1980 i KOS RKW Małopolska, a od numeru 45 przez Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej. Nakład wynosił wówczas od półtora do czterech tysięcy egzemplarzy. W skład zespołu redakcyjnego wchodzili Tomasz Gugała (od 1985 r. redaktor naczelny oraz redaktor techniczny), Irena Molasy (sekretarz redakcji), Ewa Śledziewska[275] (założycielka pisma i jego pierwsza redaktor naczelna) i Teresa

Życzkowska (kolejna redaktor naczelna), z którymi współpracowali między innymi Janusz Dańczak (grafik), Andrzej Tatkowski, Wiesław Wazl[276] i Seweryn Zając[277] (piszący pod pseudonimem „Stefan Gruda")[278].

Pismo „13 grudnia", od numeru 1 (28) z 16 stycznia 1987 r. wydawane jako „13. Pismo chrześcijańsko-liberalne", znane też pod tytułem „Trzynastka", wydawane było od stycznia 1982 do lipca 1987 r. Ukazało się siedemdziesiąt numerów, o objętości od ośmiu do dziewiętnastu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu. Początkowo nakład wynosił pół tysiąca egzemplarzy, a w latach 1983–1984 sięgał nawet do dwóch i pół tysiąca, ale z czasem ustabilizował się na poziomie tysiąca egzemplarzy. Początkowo pismo redagowało małżeństwo Janina Agnieszka Gramatyka-Łuczkiewicz i Grzegorz Kajetan Łuczkiewicz. Później w prace redakcyjne włączyli się Henryk Woźniakowski i Mirosław Dzielski, który wkrótce przejął kierownictwo nad pismem. Na jego łamach publikowali między innymi Stefan Kisielewski[279], Paweł Kłoczowski, Janusz Korwin-Mikke, Miłowit Kuniński[280], Ryszard Legutko[281] i Tadeusz Syryjczyk. W stopce redakcyjnej jako wydawcę podawano Oficynę Liberum Veto. Wydawała ona tylko „Trzynastkę" i nie funkcjonowała jako wydawnictwo książkowe[282].

Początkowo „Trzynastka" miała pełnić funkcję informacyjną. Publikowano teksty poświęcone bieżącej sytuacji w kraju, nawołujące do nieulegania medialnej propagandzie, wywiady z przywódcami Solidarności i działaczami podziemia. W późniejszym okresie pismo ukierunkowane zostało na prezentację programu alternatywnego dla ideologii peerelowskiej. Zamieszczano teksty o charakterze konserwatywno-liberalnym, polemiki dotyczące między innymi funkcjonowania wolnego rynku, prywatnej przedsiębiorczości, zasad gospodarki liberalnej, wywiady z przemysłowcami, a także przedruki z prasy zachodniej poruszające tematy ogólnoświatowe[283].

Pismo społeczno-polityczne „KOS 213", wydawane przez Koła Oporu Społecznego NSZZ Solidarność Małopolska, ukazywało się od jesieni 1982 do maja 1983 r. Wydano dwadzieścia siedem numerów w formie maszynopisu. Objętość pisma wynosiła od jednej strony do dziesięciu stron formatu A4. Niektóre te same numery opatrzone były literami A i B, widniały na nich inne daty i zawierały różną treść[284].

Wydawcą społeczno-politycznego pisma „CD" była Koło Oporu Społecznego Małych Zakładów Pracy NSZZ Solidarność Małopolska. Przez dwa lata, od grudnia 1982 do grudnia 1984 r., przygotowano dwadzieścia pięć numerów, o objętości od dwóch do czterech stron formatu A4, drukowanych na powielaczu[285].

Pismo społeczno-polityczne „Bez dekretu" ukazywało się od listopada 1984 do 1989 r. Nie było pismem solidarnościowym, mimo że w podtytule pojawiał się zapis „Pismo członków i sympatyków »Solidarności«", było szerszym forum dyskusji i refleksji nad kierunkami działań opozycji. Wydano

dwadzieścia dwa numery (do końca 1988 r. było ich dwadzieścia), o objętości od sześćdziesięciu dwóch do siedemdziesięciu dwóch stron formatu A5, drukowane w technice offsetowej, w nakładzie trzech tysięcy egzemplarzy. Pismo założyli Maria de Hernandez-Paluch (do lipca 1986 r. redaktor naczelna), Jacek Marchewczyk i Barbara Zientarska. W skład redakcji wchodzili ponadto Radosław Nowak i Maciej Piotr Prus[286]. Po wyjeździe na emigrację Marii de Hernandez-Paluch i Prusa oraz po śmierci Nowaka redakcję „Bez dekretu" tworzyli Roman Graczyk i Lesław Maleszka. Na łamach pisma zamieszczano materiały programowe, wywiady, artykuły społeczno-polityczne, teksty klasyków myśli politologicznej (na przykład Karla Poppera), a także artykuły, których cenzura nie dopuszczała do druku w „Tygodniku Powszechnym", a ponadto wiersze[287].

Ukazujące się w latach 1982–1983 pismo „Krakus" miało dziewiętnaście numerów. Redagowało je i drukowało małżeństwo Anna Wierzbicka-Bogacz i Ksawery Bogacz, a sygnowane było nazwą wydawnictwa Orzeł Biały. Od numeru 13 dodano motto *Każdy ma prawo do wolności przekonań i wypowiedzi*, zaczerpnięte z artykułu dziewiętnastego *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*. Objętość pisma wynosiła od dwóch do sześciu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu. Na łamach „Krakusa" opisywano i komentowano aktualne wydarzenia, publikowano oświadczenia i dokumenty struktur opozycyjnych, artykuły wspomnieniowe i teksty historyczne, opinie dotyczące strategii ruchów antyrządowych, materiały satyryczne, a także wiersze[288].

Krakowski Komitet Oporu Społecznego od stycznia 1983 do sierpnia 1984 r. wydawał pismo „Wolne Słowo". Ukazało się osiemnaście numerów, o objętości od jednej do czternastu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu, w nakładzie około pięciuset egzemplarzy. Redakcję tworzyli Jakub Bodziony[289], Stanisław Iskra[290] i Piotr Zieliński[291] (piszący pod pseudonimem „Marcin Podgórski"), którzy byli założycielami, autorami tekstów, drukarzami i kolporterami pisma. Później w drukowaniu i kolportażu wspomagał ich Józef Ratajczak[292]. W „Wolnym Słowie" opisywano i komentowano bieżące wydarzenia, zamieszczano oświadczenia i apele KOS, materiały historyczne, analizy ówczesnej sytuacji, wywiady, wiersze, poradniki dla działaczy podziemia, przedruki, informowano również o internowaniu różnych osób i represjach[293].

Pismo polityczne „Mury", wydawane początkowo przez małopolski oddział Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, ukazywało się od października 1984 do 13 marca 1986 r. Wydano trzynaście numerów, o objętości od czterech do ośmiu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na powielaczu, a następnie techniką offsetową. Redakcję pisma tworzyli Paweł Pacut[294], Rafał Stós[295] i Andrzej Wilk[296]. Publikowano teksty dotyczące strategii działań opozycji, problemów z zakresu socjologii i ekonomii, pisano o historii i polityce. Zamieszczano bieżące informacje, polemiki, listy do redakcji, a także dokumenty i program LDPN.

Od listopada 1985 do maja 1987 r. ukazywało się w Krakowie również inne pismo LDPN, noszące tytuł „Niepodległość". Początkowo wydawane było jako pismo oddziałów małopolskiego, lubelskiego, gdańskiego i poznańskiego LDPN, od numeru 3 (z 1986 r.) również warszawskiego, a od numeru 5 (z 1986 r.) także bydgoskiego. Przygotowano trzynaście numerów, o objętości od dwudziestu czterech do czterdziestu stron formatu A5, drukowanych techniką offsetową oraz sitodruku, w nakładzie tysiąca egzemplarzy, nie licząc dodruków w Warszawie, Poznaniu i Lublinie, sygnowanych przez wydawnictwo Antyk. Przygotowano też dwa dodatki specjalne. Pierwszy o sytuacji w Afganistanie (w maju 1986 r.), drugi zaś z okazji święta 11 Listopada (w listopadzie 1986 r.). Zespół redakcyjny tworzyli Ireneusz Drożdżowski[297] („Azja Tuhajbejowicz", „Mały"), Grażyna Kubica-Klyszcz[298] („Grażyna", „Jan Cichy"), Jarosław Matuszewski[299] („Zenek", „Józef Podziemny", „Piotr Wierzbowski", „Roman Hoker"), Andrzej Kumor[300] („Andrzej", „Nina Wigorska") i Józef Paluch. Współpracowali z nimi między innymi Sławomir Bugajski[301] („Alfred B. Grubba"), Tomasz Dangel[302] („Jacek Wierzbowski", „Zbigniew Grzybowski"), Zygmunt Grzesiak[303] („Grzegorz Krakowski", „Kazimierz Nowy", „Zygmunt"), Cezary Nowe[304] (używający pseudonimów „Nadir", „Roman Noker", „Ron", „Żołnierz Wolności") i Jerzy Targalski[305] („Józef Darski"). Tłumaczeniem tekstów z języka angielskiego zajmowała się Aleksandra Jasieńska[306] („Boom"). Po aresztowaniach działaczy krakowskiego oddziału LDPN w lipcu 1986 r. pismo redagowane było przez osoby związane z innymi oddziałami. Na łamach „Niepodległości" zamieszczano artykuły nawiązujące do programu LDPN, w swojej wymowie antykomunistyczne, postulujące odzyskanie pełnej niepodległości, a w gospodarce rozwiązania wolnorynkowe. Publikowano teksty Friedricha von Hayeka i Miltona Friedmana, a ponadto artykuły poświęcone problematyce międzynarodowej, zwłaszcza sytuacji w Afganistanie[307].

Pismo „Dokumenty i Analizy" wydawali od lutego 1982 do listopada 1984 r. pracownicy AGH. Miało jedenaście numerów, przy czym pierwszych pięć ukazało się jako dodatek do pisma „Póki my żyjemy"[308]. Od numeru 6 wydawane było samodzielnie, z podtytułem „Niezależne pismo społeczno-polityczne". Jego objętość wynosiła od czterech do czterdziestu trzech stron formatu A4. Numer 11 wydano w formacie A6. Drukowane było na powielaczu, a następnie techniką offsetową, w nakładzie od około stu pięćdziesięciu do dwustu egzemplarzy. Redakcję tworzyli Krystyna Chojnicka, Jerzy Pałosz, Marek Sobolewski i Bogusław Zmudziński[309]. Drukiem zajmował się Bogusław Goleń[310]. Większość tekstów podpisywana była pseudonimami[311]. Na łamach „Dokumentów i Analiz" opisywano bieżące wydarzenia, poruszano problematykę społeczno-polityczną, prezentowano i komentowano dokumenty oraz oświadczenia instytucji państwowych, organizacji i struktur opozycyjnych oraz osób publicznych. Zamieszczano materiały historyczne, relacje z działań opozycji, rozmowy z aktywistami podziemia, dyskusje na temat strategii ruchów

niezależnych, a ponadto przedruki z innych pism. Według stopki redakcyjnej, numer 11 z listopada 1984 r. ukazał się nakładem wydawnictwa Libertas[312].

Konfederacja Polski Niepodległej Obszar II Kraków wydawała dwa pisma społeczno-polityczne: „Niepodległość" i „Opinię Krakowską". Pierwsze ukazywało się od 8 marca 1982 do 7 maja 1988 r. W tym czasie wydano sześćdziesiąt dwa numery, o objętości od dwóch do ośmiu stron, w formacie A4 lub A5, drukowane na powielaczu, w nakładzie od tysiąca do półtora tysiąca egzemplarzy. Pismo redagowali w różnych okresach Marek Bik[313], Ryszard Bocian, Maciej Gawlikowski[314], Marian Gut i Przemysław Markiewicz[315], zaś drukiem i kolportażem zajmowali się Bik, Krzysztof Bzdyl, Anna Jazgar[316], Bogusław Kwiatkowski[317], Krzysztof Kwiatkowski[318], Agata Michałek[319], Marian Stach[320] i Witold Tukałło. Na łamach kapeenowskiej „Niepodległości" publikowano artykuły o działalności opozycji w regionie i w całym kraju, relacje z uroczystości patriotycznych, informowano o represjach, publikowano oświadczenia i komunikaty struktur KPN, materiały historyczne, wiersze[321]. Ryszard Bocian wspominał: *Z wydawaniem „Niepodległości" od początku były spore kłopoty. Redakcję tworzyli młodzi ludzie bez doświadczenia dziennikarskiego. Zresztą niebawem nastąpiła wsypa. Najpierw w kwietniu i maju aresztowali Tukałłów, a w czerwcu 1982 r. Marka Bika i Witka Tosia. Numer 10 musiałem już robić sam. Nieco później okazało się, że jeszcze przed samym aresztowaniem zdążyli oni złożyć numer 10, o czym ja nie wiedziałem, tak że wyszły dwie całkiem różne „Niepodległości" noszące ten sam numer*[322]. Począwszy od wiosny 1982 r., do aresztowania latem 1985 r., powielaniem pisma zajmował się Edward Postawa[323]. W swoim domu w Pychowicach oprócz „Niepodległości" i innych wydawnictw KPN drukował też między innymi „Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« AM i PSK" oraz „Kolejarza Małopolskiego"[324].

Drugie pismo, czyli „Opinia Krakowska", było kontynuacją biuletynu wydawanego od 1978 r.[325] W latach 1982–1988 ukazało się czterdzieści numerów[326].

Pismo polityczne „Robotnik Polski" wydawane było od 29 marca 1985 do 3 marca 1986 r. przez Wydział Robotniczy – Kierownictwo Akcji Bieżącej KPN Obszar II Kraków, od numeru 4 przez Wydział Robotniczy KPN Obszar II Kraków przy współudziale Niepodległościowej Grupy Polskich Socjalistów – KPN, zaś od numeru 5/6 jako organ prasowy kapeenowskiego Obszaru II Kraków. Przygotowano siedem numerów, o objętości od dwóch do czterech stron formatu A4, drukowanych na powielaczu, w nakładzie sięgającym półtora tysiąca egzemplarzy. Twórcą i pierwszym redaktorem pisma był Witold Toś. Na łamach „Robotnika Polskiego" publikowano komunikaty i oświadczenia podziemnych struktur KPN i Solidarności, informacje zarówno z regionu, jak i z całego kraju, zamieszczano relacje z obchodów uroczystości patriotycznych i akcji niepodległościowych, pisano o represjach, drukowano artykuły polemiczne, publicystyczne oraz komentarze[327].

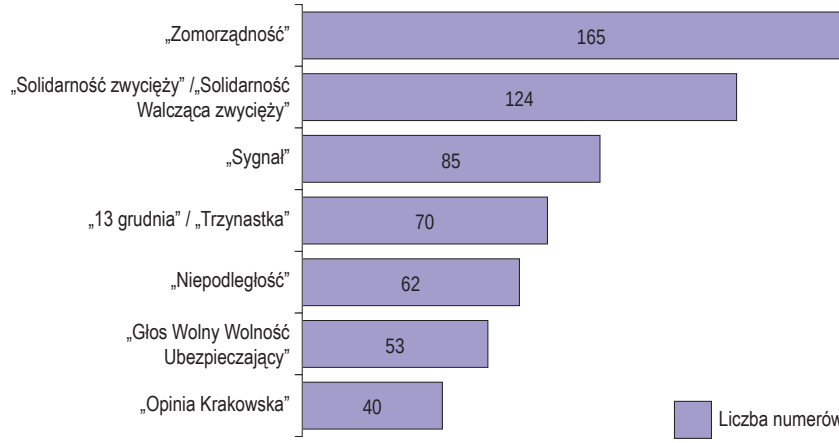
Kontynuacją wspomnianego pisma był periodyk noszący ten sam tytuł „Robotnik Polski", który w 1988 r. zaczęli wydawać Agata Michałek i Wiesław Kukla, członkowie Okręgowego Komitetu Polskiej Partii Socjalistycznej w Krakowie. Ukazało się trzynaście numerów tego nowego pisma, o objętości od dwóch do czterech stron formatu A5, drukowanych na powielaczu, w nakładzie od dwóch do pięciu tysięcy egzemplarzy. W piśmie pojawiały się komentarze na temat aktualnych wydarzeń, omawiano strategię działań opozycyjnych ruchów lewicowych, zamieszczano oświadczenia i apele reaktywujących się struktur PPS, publikowano także wywiady[328].

Pismo Niepodległościowego Ruchu Robotniczego zatytułowane „Orzeł Biały" wydawane było od 11 listopada 1985 do marca 1989 r. Ukazało się trzydzieści sześć numerów (do końca 1988 r. wydano trzydzieści dwa), o objętości od jednej strony do dwóch stron formatu A4, drukowanych na powielaczu. Redaktorami „Orła Białego" byli Iwona Porczak-Glanowska[329] („Iwa") i Zbigniew Romanowski[330].

(8) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma społeczno-polityczne wydawane od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Zomorządność"	Koło Oporu Społecznego 241 NSZZ Solidarność Obszar Południe / Koło Oporu Społecznego NSZZ Solidarność Region Małopolska	165	174	od kilkuset do 6000
„Solidarność zwycięży" / „Solidarność Walcząca zwycięży" / „Solidarność Walcząca Oddział Kraków"	Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" (od nr 10/114 przy współudziale Solidarności Walczącej)	124	144	od 1000 do 7000

„Sygnał”	Komitet Oporu Społecznego Nowa Huta	85	85	od 1500 do 4000
„13 grudnia” / „13. Pismo Chrześcijańsko-Liberalne” / „Trzynastka”	Oficyna Liberum Veto	70	70	od 500 do 2500
„Niepodległość”	Obszar II Południe Konfederacji Polski Niepodległej	62	62	od 1000 do 1500
„Głos Wolny Wolność Ubezpieczający”	Tajna Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Uniwersytetu Jagiellońskiego	53	53	do 220
„Opinia Krakowska”	Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela / Ruch Porozumienia Polskich Socjalistów / Konfederacja Polski Niepodległej	40	56 (w tym 48 w drugim obiegu)	od 60 do 2000

Źródło: Opracowanie własne.

Pisma niezwiązane z żadną strukturą opozycyjną

Wśród pism podziemnych ukazujących się po 13 grudnia 1981 r. istotną rolę odgrywały periodyki o charakterze społeczno-politycznym wydawane przez środowiska niezwiązane z żadną strukturą opozycyjną. W tej grupie

znalazło się pismo „Mała Polska", wydawane od 2 lutego 1983 do 27 lutego 1989 r., przy czym jako wydawcę podawano *Polowe Archiwum Prasowe Kraków Małopolska*. Ukazało się dwieście dziewięćdziesiąt jeden numerów, a podana w ostatnim numerze liczba dwieście osiemdziesiąt dziewięć wynikała z wcześniejszych pomyłek w bieżącej numeracji[331]. Numer 1 wydano jako „Dodatek Niezależny" do pisma „Dzień…", przygotowywanego przez Akademicką Komisję Porozumiewawczą NSZZ Solidarność, ale od numeru 18 z 1983 r. wydawane było już odrębnie. „Mała Polska" miała objętość dwóch stron formatu A4, drukowana była techniką sitodruku, w nakładzie od tysiąca do trzech tysięcy egzemplarzy. Początkowo ukazywała się jako dwutygodnik, a od jesieni 1983 r. jako tygodnik. Była przede wszystkim pismem informacyjnym. Podczas pierwszej i trzeciej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski wydawano ją codziennie[332].

Inicjatorem powstania „Małej Polski", a także jej redaktorem naczelnym do numeru 16 z 21 kwietnia 1986 r., był Władysław Masłowski[333]. Wraz z nim w przygotowywanie pisma zaangażowani byli Ewa Ryłko[334] („Beata") i Władysław Tyrański[335]. Ten ostatni pisał teksty, kierował drukiem i kolportażem. Natomiast Ewa Ryłko początkowo przepisywała matryce na maszynie do pisania, później zaś wykonywała zadania sekretarza redakcji, obsługiwała skrzynki kontaktowe, odbierając z nich teksty od autorów i przekazując im tą drogą honoraria, pełniła również funkcję księgowej. Z czasem „Mała Polska" przestała być tylko pismem, zmieniając się w swego rodzaju spółkę akcyjną. Ryłko wspominała, że było około stu akcji spółki. Większość z nich posiadał Masłowski, natomiast dwadzieścia pięć akcji, czyli jedną czwartą udziału w spółce, miała Ryłko. Pozostałą część akcji rozdysponowano wśród różnych udziałowców. Można je było nabyć za prace wykonane na rzecz „Małej Polski". Miały postać ówczesnych banknotów dziesięciozłotowych, na których umieszczano stosowny nadruk[336]. Za pracę na rzecz pisma wypłacano też wynagrodzenie. Jeśli ktoś rezygnował z jego pobierania, pieniądze księgowano na specjalnym koncie o nazwie Xymena. Zgromadzone na nim kwoty określano jako fundusz BHP, po który sięgano w wypadku dekonspiracji lub innych kłopotów. Po zbilansowaniu wszystkich przychodów i wydatków, a także uwzględnieniu sum na funduszu BHP, nadwyżka przeznaczana była na dywidendę, wypłacaną posiadaczom akcji co roku[337].

Po śmierci Władysława Masłowskiego redagowaniem i wydawaniem „Małej Polski" zajmowali się Ryłko i Tyrański. Autorami publikowanych tekstów byli Andrzej Kręcioch[338], Krzysztof Kułakowski[339] (podpisujący je „/k/"), Janusz T. Nowak[340], Krystyna Strzelecka, Adam Świda (używający pseudonimów „Joanna" i „Ornak"), Henryk Świek, Andrzej Tatkowski[341] (podpisujący się jako „Hipek") i Ryszard Terlecki[342] (jako „M.").

Przepisywanie matryc na maszynie do pisania i prace redakcyjne organizowano w mieszkaniu siostry Władysława Masłowskiego Elżbiety Łysak[343]

przy ulicy Litewskiej, u jego syna Tomasza Masłowskiego[344] przy ulicy Barskiej, a także u Borzanny Jarnik[345] przy ulicy Borsuczej. Ponadto matryce przygotowywano w lokalach przy ulicy Topolowej i ulicy Włoskiej, a ponadto w miejscach zamieszkania Ewy Ryłko przy ulicy Rakowickiej lub w Andrychowie przy ulicy Włókniarzy[346]. Skrzynką kontaktową dla autorów tekstów było mieszkanie Heleny Noskowicz-Bieroń przy ulicy Batorego. Inna skrzynka kontaktowa funkcjonowała przy ulicy Helclów[347].

Pismo „Paragraf" wydawał Małopolski Komitet Walki o Praworządność w okresie od 5 stycznia 1986 do 30 czerwca 1989 r. W tym czasie ukazały się pięćdziesiąt trzy numery, przy czym do końca 1988 r. było ich czterdzieści cztery. Objętość wynosiła od czterech do dwunastu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu lub techniką offsetową, w nakładzie trzech tysięcy egzemplarzy. Zespół redakcyjny tworzyli Aleksander Herzog[348], Józef Mroczek i Wiesław Zabłocki. Koncentrowano się na zagadnieniach z dziedziny prawa i praworządności, opisywano wypadki łamania prawa przez władze i stosowania represji, zamieszczano komentarze i porady prawne[349].

Od 13 maja 1984 do kwietnia 1987 r. ukazywało się pismo „Homo homini", wydawane jako organ prasowy Komitetu Pomocy Więzionym za Przekonania, od numeru 1 (13) z 1985 r., po zmianie nazwy organizacji, jako pismo Komitetu Obrony Więzionych i Prześladowanych za Przekonania Polityczne. Wydano trzydzieści pięć numerów, o objętości od dwóch do ośmiu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu, w nakładzie od trzech do pięciu tysięcy egzemplarzy. W skład redakcji „Homo homini" wchodzili między innymi Marian Banaś i Ryszard Majdzik. Na jego łamach poruszano głównie kwestie związane z prawami człowieka. Skupiano się zwłaszcza na problematyce więźniów politycznych w Polsce. Zamieszczano dokumenty i deklaracje Komitetu, informowano o represjach i osobach prześladowanych za przekonania, listy otwarte do władz, materiały historyczne i publicystyczne, relacje z uroczystości patriotycznych, a ponadto poradniki dla angażujących się w działalność konspiracyjną[350].

„Myśli Nieinternowane" były pismem społeczno-politycznych wydawanym od kwietnia 1982 do grudnia 1986 r., do numeru 5 z podtytułem „Pismo niezależnego ruchu »Solidarność«". Ukazały się dwadzieścia trzy numery, o objętości od ośmiu do czterdziestu czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowane techniką offsetową, w nakładzie od tysiąca do siedmiu i pół tysiąca egzemplarzy. Pomysłodawcą i twórcą pisma był Tomasz Gugała[351]. On też wymyślił tytuł pisma: *Ponieważ dużo się wówczas mówiło o internowaniu, wszyscy byli praktycznie internowani, pomyślałem sobie, że jedyną rzeczą, której komuniści nie mogą internować, to jest to, co jest wewnątrz nas, czyli myśli. Stąd nazwa „Myśli Nieinternowane"*[352].

Za organizację druku pisma odpowiadał Władysław Krzek-Lubowiecki[353]. Redakcję tworzyli Tomasz Gugała (redaktor naczelny, zajmował się

opracowaniem edytorskim i graficznym, redakcją techniczną, pisaniem tekstów), Irena Molasy[354] (sekretarz redakcji, zajmowała się korektą, składem i łamaniem tekstów), Małgorzata Semkowicz (współpracująca z redakcją, była autorką winiety od numeru 6, projektowała okładki, wykonywała ilustracje, zajmowała się też kolportażem) i Józef Smaga (redaktor, autor tekstów). Z pismem współpracowali między innymi Andrzej Duda-Dziewierz[355], Andrzej Dzięga[356], Wiesław Enzinger[357], Ryszard Kęsek[358], Lech Kołodziejczyk, Piotr Komorowski[359], Aniela Kotowska[360], Elżbieta Krzek-Lubowiecka[361] („Anka"), Leszek Książek, Leszek Lipnicki[362], Jerzy Pałosz, Jadwiga Salij[363], Maria Sowińska[364], Anna Talaga, Krystyna i Wiesław Wazlowie, Adam Wątor. Drukiem zajmowali się Mirosław Gaczoł[365], Michał Garapich[366], Bogusław Goleń, Tomasz Gugała, Leszek Jaranowski, Ryszard Kantor[367], Ryszard Kęsek, Lech Kołodziejczyk, Władysław Krzek-Lubowiecki, Leszek Książek, Jadwiga Lipnicka[368], Leszek Lipnicki, Irena Molasy, Adam Osika, Zdzisław Owsianka, Wojciech Pięciak[369], Jakub Rzeszut[370], Marzena Świda, Anna Talaga, Adam Wątor i Małgorzata Wilkosz[371]. Tematyka pisma była zróżnicowana – od omawiania aktualnych spraw krajowych i regionalnych do problematyki międzynarodowej[372].

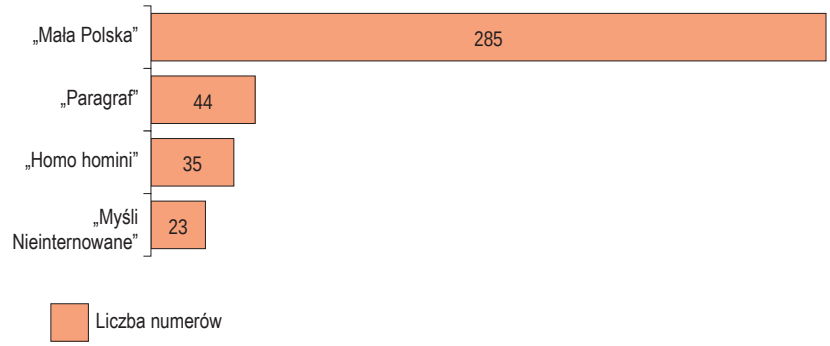
Prowadzone przez Tomasza Gugałę Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej było również wydawcą pisma politycznego „Alternatywy", które ukazywało się jako rocznik. Od listopada 1986 do 1989 r. wydano cztery numery, o objętości od pięćdziesięciu dwóch do osiemdziesięciu sześciu stron formatu A5, drukowane techniką offsetową, w nakładzie od półtora tysiąca do dwóch tysięcy egzemplarzy. „Alternatywy" redagował zespół w składzie Andrzej Chwalba[373] (redaktor naczelny i autor tekstów, piszący pod pseudonimem „Jerzy Pałecz"), Marcin Bochenek (używał pseudonimu „Jan Harnaś"), Wojciech Frazik[374] (odpowiedzialny za kolportaż), Tomasz Gąsowski (pisał jako „Lech Jarema"), Krzysztof Gurba, Janusz Mucha i Andrzej Nowak[375]. Z pismem współpracowali między innymi Tadeusz Borkowski („Marcin Zieliński"), Mirosław Frančić[376] („Zygmunt Ranger"), Ryszard Kantor („Stanisław Maron"), Maciej Kozłowski („Karol"), Ryszard Legutko („Jan Markus"), Oleg Łatyszonek („Aleksander Łuczicz"), Jan Maria Rokita[377] („Jan"), Andrzej Sabatowski, Andrzej Leon Sowa[378] („Leon Flis", „Zygmunt Kuligowski"), Józef Wróbel[379] („Józef Targosz"), Adam Zając[380] („Stanisław A. Zak") i Krzysztof Zamorski („Piotr Maryński"). Redakcją techniczną i opracowaniem graficznym „Alternatyw" zajmował się Tomasz Gugała, zaś korektą, składem i łamaniem tekstów Irena Molasy[381]. Na łamach pisma publikowano komentarze dotyczące bieżących wydarzeń politycznych, społecznych i kulturalnych tak w kraju, jak i na świecie, zamieszczano materiały historyczne, wywiady, zapisy dyskusji redakcyjnych (w tym historyków Andrzeja Chwalby i Mirosława Frančicia), polemiki, a także felietony poświęcone książkom i filmom.

Wojciech Pęgiel[382], jeden z organizatorów rocznicowych Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej, był wydawcą pisma „6 sierpnia", od numeru 10 z 1988 r. mającego podtytuł „Pismo Kadrówki"[383]. Od lutego 1985 do 1990 r. ukazało się dwadzieścia numerów, o objętości od dwóch do szesnastu stron formatu A5, drukowanych techniką sitodruku lub offsetową. Tytuł periodyku, który nawiązywał do daty wymarszu z krakowskich Oleandrów I Kompanii Kadrowej pod dowództwem Józefa Piłsudskiego, stał się także nazwą podziemnego wydawnictwa 6 Sierpnia[384]. Od 1991 r. pismo wydawane było legalnie.

Od października 1985 do kwietnia 1988 r., z przerwą w 1987 r., wydawano w Krakowie pismo niezależnej oświaty „Nota". Ukazało się dziewiętnaście numerów, o objętości od czterech do dwunastu stron formatu A4, drukowanych techniką sitodruku lub offsetową[385].

(9) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma niezwiązane ze strukturami opozycyjnymi wydawane od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Mała Polska"	Polowe Archiwum Prasowe	285	291	od 1000 do 3000
„Paragraf"	Małopolski Komitet Walki o Praworządność	44	53	3000
„Homo homini"	Komitet Pomocy Więzionym za Przekonania Polityczne / Komitet Obrony Więzionych i Prześladowanych za Przekonania Polityczne (od nr 1/13)	35	35	od 3000 do 5000
„Myśli Nieinternowane"	Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej	23	23	od 1000 do 7500

Źródło: Opracowanie własne.

Prasa studencka

Krakowskie NZS od kwietnia 1982 r. wydawało pismo „Hejnał”, którego tytuł od numeru 3 zmieniono na „Z ukrycia”, dodając podtytuł „Niezależne okupacyjne pismo studenckie”. Od numeru 9 sygnowane było przez Ruch Oporu NZS Akademii Rolniczej. Do 1984 r. ukazało się jedenaście numerów, o objętości od dwóch do siedmiu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu, przy czym niektóre bez numeracji, a jedynie z datą. Na łamach pisma komentowano aktualne wydarzenia, zamieszczano artykuły historyczne, apele i oświadczenia redakcji, Rady Ruchu Oporu NZS oraz innych struktur opozycyjnych, relacje z obchodów uroczystości patriotycznych i demonstracji, a ponadto wywiady i wiersze[386].

Ruch Oporu NZS wydawał też „Przegląd Akademicki”, od numeru 10 z 1986 r. sygnowany jako „Pismo Niezależnego Zrzeszenia Studentów”, a od numeru 6 z 1987 r. jako „Pismo Niezależnego Zrzeszenia Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego”. Wydawano je od października 1985 r. (do lipca 1992 r., od numeru 5 /69/ legalnie). Od numeru 12 do 15 oraz od numeru 17 do 23 z 1988 r. ukazywało się łącznie z pismem „Gwarek”, a numery 18 i 19 wydano wspólnie z pismem „Indeks”. W sumie ukazało się sto numerów, przy czym na okres działalności podziemnej przypada sześćdziesiąt osiem, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4 lub A5. Powielano je techniką sitodruku, a następnie offsetową, w nakładzie od tysiąca do trzech tysięcy egzemplarzy. W skład redakcji w różnych okresach wchodzili między innymi Robert Bodnar[387], Janusz Cieślik, Agata Michałek, Jarosław Kałuża[388] i Grzegorz Łuczak[389]. Publikowano apele, oświadczenia i komunikaty Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS, a także innych struktur opozycyjnych, informowano o różnych akcjach, zamieszczano artykuły historyczne i publicystyczne, ponadto wywiady i przedruki z prasy podziemnej[390].

Wspomniany wyżej „Gwarek" wydawany był przez NZS AGH od 17 października 1987 do 14 lutego 1990 r. Ukazało się dwadzieścia dziewięć numerów, o objętości od dwóch do ośmiu stron formatu A5, drukowanych techniką sitodruku lub offsetową, w nakładzie dwóch tysięcy egzemplarzy. Niektóre numery, od 8 (16) do 15 (23), wydano wspólnie z „Przeglądem Akademickim", a numery 13 i 14 z „Indeksem". Redakcję „Gwarka" tworzyli Dariusz Lesiak, Jacek Mądry, Sławomir Onyszko[391] i Dariusz Piekło. Pisano o wydarzeniach z życia uczelni i o krakowskiej opozycji, zamieszczano komentarze i polemiki[392].

„Indeks", nawiązujący tytułem do ukazującego się w okresie przedsierpniowym pisma SKS, wydawany był od stycznia 1985 do 17 kwietnia 1989 r. wspólnie przez NZS Akademii Rolniczej, Politechniki Krakowskiej i Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Wydano czterdzieści sześć numerów, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na tak zwanej ramce, powielaczu, techniką offsetową i sitodruku, w nakładzie od pięciuset do dwóch tysięcy egzemplarzy. Jak wspomniano, niektóre numery wydano wspólnie z pismem „Przegląd Akademicki". Zespół redakcyjny „Indeksu" tworzyli Andrzej Bobiec[393], Paweł Celiński[394], Grzegorz Fimowicz[395], Piotr Gabrysz[396], Grzegorz Gorczyca[397], Paweł Konieczny[398], Krzysztof Kornaś[399], Adam Laskowski, Hanna Marcak[400], Barbara Pieróg i Bogusław Stec.

Pismo „Kurier Studencki" sygnowane było przez Ruch Oporu NZS, a następnie NZS AGH. W latach 1982–1987 ukazało się trzydzieści pięć numerów, a ponadto wydanie specjalne z 9 czerwca 1987 r. zatytułowane „Komunikat". Objętość „Kuriera Studenckiego" wynosiła od dwóch do czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na powielaczu lub techniką sitodruku, w nakładzie dwóch tysięcy egzemplarzy. W skład redakcji wchodzili między innymi Tadeusz Górczyk[401] i Józef Jurecki (do 1985 r.). Autorem tekstów, drukarzem i kolporterem pisma był Marek Domagała[402]. Na jego łamach zamieszczano dokumenty i oświadczenia struktur opozycyjnych, komentowano aktualne wydarzenia i sytuację polityczną, omawiano strategię ruchów studenckich i robotniczych, informowano o represjach, publikowano artykuły historyczne, relacje z różnych akcji i uroczystości patriotycznych, a także materiały satyryczne[403].

Ruch Oporu NZS był ponadto wydawcą pisma „Barykada". W okresie od 25 listopada 1982 do 15 lutego 1987 r. ukazało się trzydzieści numerów tego pisma, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4, A5 lub niestandardowym. Drukowane było techniką sitodruku, na powielaczu i techniką offsetową, w nakładzie od kilkuset do tysiąca egzemplarzy. Założycielem, wydawcą i redaktorem „Barykady" był Jerzy Mielniczuk. Na łamach pisma zamieszczano dokumenty programowe i oświadczenia Krakowskiej Rady Ruchu Oporu NZS, pisano o działalności ogólnopolskich i lokalnych struktur podziemnych, publikowano

ich oświadczenia i komunikaty, informowano o aktualnych wydarzeniach, pisano o represjach, zwłaszcza wobec studentów, drukowano również artykuły historyczne i wiersze[404].

Od maja 1982 do maja 1985 r. Akademicki Ruch Samoobrony przygotowywał „Serwis Informacyjny", ukazujący się z podtytułem „Tygodnik Akademickiego Ruchu Samoobrony", przy czym od numeru 5 pismo zmieniło tytuł na „Gazetka Krakowska", z podtytułem „Serwis informacyjny Akademickiego Ruchu Samoobrony". Wydano dwadzieścia pięć numerów, o objętości dwóch stron formatu A4. Pismo drukowano na powielaczu. Początkowo wychodziło jako tygodnik, następnie dwutygodnik, w końcu zaś nieregularnie. Na jego łamach publikowano oświadczenia, odezwy i uchwały Akademickiego Ruchu Samoobrony, NZS, Solidarności oraz innych struktur opozycyjnych, zamieszczano informacje o krakowskiej opozycji, pisano o represjach, publikowano felietony, wiersze i relacje z akcji organizowanych przez opozycję[405].

Wśród pism studenckich, które miały nieco mniejszą liczbę numerów, znalazły się „Póki my żyjemy", „Krzyk" i „Serwis Informacyjny PAPSS".

„Póki my żyjemy" było pismem Akademickiego Ruchu Samoobrony, wydawanym od grudnia 1981 do 1983 r. Ukazało się dziewiętnaście numerów, o objętości od dwóch do szesnastu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu. Na łamach periodyku pisano o wydarzeniach w środowisku akademickim i w strukturach opozycji, zamieszczano apele, uchwały i oświadczenia Akademickiego Ruchu Samoobrony, artykuły historyczne, relacje z wystąpień antyrządowych, wiersze, wywiady i analizy. Informowano o represjach i sytuacji osób represjonowanych[406].

„Krzyk" wydawany był od marca 1982 do 20 stycznia 1983 r. przez Studencką Grupę Oporu, a od numeru 13 przez Ruch Oporu NZS. Ukazało się osiemnaście numerów, o objętości od dwóch do pięciu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu. W „Krzyku" pojawiały się publikacje i komentarze dotyczące bieżącej sytuacji, oświadczenia, odezwy i dokumenty struktur opozycyjnych, materiały historyczne, wiersze, relacje z obchodów świąt patriotycznych i religijnych, informowano też o represjach oraz sytuacji osób represjonowanych i internowanych[407].

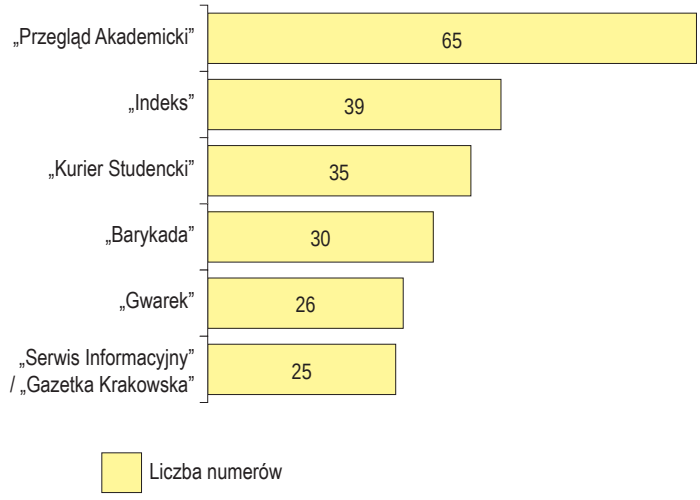
„Serwis Informacyjny PAPSS" wydawała w 1982 r. Krakowska Komisja Wykonawcza NZS. Od numeru 2 z 26 czerwca 1982 r. pismo nosiło tytuł „Serwis Informacyjny Podziemnej Agencji Prasowej Studentów i »Solidarności«". Wydano trzynaście numerów, o objętości od jednej strony do trzech stron, w formacie A4 lub A5, w nakładzie od kilku do kilkunastu egzemplarzy. Pismo miało trzy wersje. Jedną drukowaną na powielaczu i dwie przepisywane na maszynie, przy czym pierwsza z ich ukazywała się raz w tygodniu w kilku egzemplarzach i zawierała informacje dotyczące wydarzeń w mieście, na uczelniach i w zakładach pracy, druga zaś powstawała po selekcji informacji publikowanych w pierwszej i przekazywana była

redakcjom pism podziemnych. Założycielem i redaktorem „Serwisu Informacyjnego PAPSS", a także autorem publikowanych w nim tekstów, był Krzysztof Gurba. W skład redakcji wchodzili także Barbara Niemiec i Tomasz Szewczyk[408], z którymi współpracowali Lech Sadowski i Ludwik Stasik[409]. Ówczesny działacz NZS Adam Kalita[410] dodawał: *Jak powstała inicjatywa „PAPSS"* […] *to myśmy postanowili ją wspomóc. To było ciekawe przedsięwzięcie ludzi związanych z Krzyśkiem* [Gurbą]*, których można określić jako ówczesną elitę studencką. Oni mieli takie ambicje eksperckie i myśmy też trochę tak traktowali tę grupę.* […] *Później, kiedy byliśmy już ściśle powiązani, ci ludzie z „PAPSS" tworzyli dla nas – czasem na zamówienie – jakieś ekspertyzy, np. którymi bramami gdzie się można dostać w Krakowie w razie konieczności ucieczki*[411].

(10) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma studenckie wydawane od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 r.

Pismo	**Wydawca / organizacja**	**Liczba numerów wydanych od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r.**	**Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)**	**Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)**
„Przegląd Akademicki"	Ruch Oporu Niezależnego Zrzeszenia Studentów	65	100 (w tym 68 w drugim obiegu)	od 1000 do 3000
„Indeks"	Niezależne Zrzeszenie Studentów	39	46	od 500 do 2000
„Kurier Studencki"	Ruch Oporu Niezależnego Zrzeszenia Studentów	35	35	2000
„Barykada"	Ruch Oporu Niezależnego Zrzeszenia Studentów	30	30	od kilkuset do 1000

„Gwarek”	Niezależne Zrzeszenie Studentów Akademii Górniczo-Hutniczej	26	29	do 2000
„Serwis Informacyjny” / „Gazetka Krakowska”	Akademicki Ruch Samoobrony	25	25	brak danych

Źródło: Opracowanie własne.

Pisma młodzieżowe

Stosunkowo trwałe okazały się podziemne pisma młodzieżowe, takie jak „Promieniści”, „ABC Młodych”, „Staszek” i „Nasz Głos”.

Pismo „Promieniści”[412], ukazujące się z podtytułem „Pismo ojców i dziadków do synów i wnuków”, adresowane było do młodzieży szkolnej, studentów i środowisk inteligenckich. Wydawano je od października 1982 do 27 listopada 1989 r. Do końca 1988 r. ukazało się sto osiemnaście numerów (w sumie było ich sto trzydzieści trzy), o objętości od czterech do trzydziestu dwóch stron, drukowanych w formatach od A3 do A6. Początkowo powstawało przy wykorzystaniu powielacza białkowego, zaś od jesieni 1983 r. powielano

je techniką sitodruku, następnie offsetową, w nakładzie sięgającym pierwotnie pięciuset egzemplarzy, a z czasem od trzech do trzech i pół tysiąca, przy czym na przełomie 1984 i 1985 r. nakład wzrósł do ponad sześciu tysięcy egzemplarzy. Inicjatorką założenia pisma była Maria Oberc[413], która wycofała się z prac redakcyjnych w 1983 r. Istotną rolę odgrywali również Sławomir Kołodziej[414], zajmujący się stroną techniczną przygotowywania tytułu, a także Paweł Turnau, którzy wraz z Tadeuszem Czyżewskim[415] prowadził drukarnię w mieszkaniu Marii Oberc przy ulicy Retoryka. We wrześniu 1983 r. redaktorem naczelnym pisma został Witold Bereś[416]. Następnie do redakcji dołączali kolejno Krzysztof Burnetko[417], Krzysztof Jurkiewicz[418], Jerzy Skoczylas, Paweł Chojnacki[419], Stanisław Mancewicz[420] i Andrzej Zaręba. Stałymi współpracownikami „Promienistych" byli między innymi Marek Bankowicz, Mariusz Bereś[421], Bogusław Chrabota[422], Andrzej Edmund Grabowski[423], Wojciech Pięciak, Jacek Rakowiecki i Jerzy Zięty[424].

Do młodzieży szkolnej adresowane było również podziemne pismo „ABC Młodych", ukazujące się od września 1985 do czerwca 1990 r. Początkowo sygnowało je Biuro Informacyjne Młodzieży Szkolnej, a od numeru 4 z 1985 r. wydawcą była Federacja Młodzieży Walczącej. Od numeru 14 z lutego 1987 r. tytuł skrócono do „ABC". W sumie wydano czterdzieści jeden numerów, z czego do końca 1988 r. trzydzieści jeden. Objętość wynosiła od pięciu do ośmiu stron, w formacie A4 lub A5. Drukowane było na powielaczu, techniką sitodruku i offsetową, w nakładzie od dwóch do czterech tysięcy egzemplarzy. Założycielem, współwydawcą i redaktorem pisma był Jacek Szpar[425] („Don Pedro"). W skład zespołu redakcyjnego wchodzili Adam Bednarczyk[426], Jacek Boroń[427], Mirosław Dźwigaj[428], Iwona Markiewicz, Barbara Nyk i Włodzimierz Pietrus[429], a ponadto nieznani z imienia i nazwiska redaktorzy posługujący się pseudonimami „Kolumb" i „Ohio"[430].

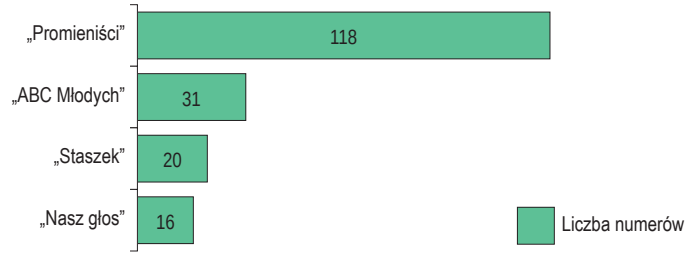
Pismo „Staszek", które w podtytule adresowane było do uczniów szkół ponadpodstawowych, wydawane było od 15 kwietnia 1986 do 15 czerwca 1989 r., z przerwą na okres wakacji. Ukazało się dwadzieścia jeden numerów, o objętości od ośmiu do trzydziestu dwóch stron, w formacie B6, drukowanych techniką sitodruku lub offsetową. Pismo miało charakter publicystyczno-informacyjno-kulturalny. Na jego łamach komentowano aktualną sytuację, dyskutowano o strategii i programach takich organizacji młodzieżowych, jak FMW, WiP i NZS, publikowano dokumenty struktur opozycyjnych, materiały historyczne, zamieszczano przedruki, teksty literackie, wiersze i piosenki[431].

Pismo „Nasz Głos" zaczęło się ukazywać z podtytułem „Biuletyn informacyjno-kulturalny młodzieży walczącej NSZZ »Solidarność« szkół średnich województwa krakowskiego i okolic", który od numeru 2 zmieniono na „Biuletyn informacyjno-kulturalny młodzieży walczącej NSZZ »Solidarność« szkół średnich województwa krakowskiego", a od numeru 6 na „Biuletyn informacyjno-kulturalny młodzieży niezależnej szkół ponadpodstawowych".

W okresie od września 1986 do października 1988 r. ukazało się szesnaście numerów, o objętości od czterech do sześciu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na powielaczu. Jako miejsce druku podawano *Drukarnia „Surkonty" imienia Macieja Kalankiewicza „Kotwicza"*. Od numeru 15 pojawiło się też motto „Antykomuniści wszystkich krajów łączcie się"[432].

(11) Tabela i wykres: Podziemne pisma młodzieżowe wydawane od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Promieniści"	nie podawano	118	133	od 500 do 6000
„ABC Młodych"	Biuro Informacyjne Młodzieży Szkolnej / Federacja Młodzieży Walczącej	31	41	od 2000 do 4000
„Staszek"	nie podawano	20	29	brak danych
„Nasz głos"	nie podawano	16	16	brak danych

Źródło: Opracowanie własne.

Pisma społeczno-kulturalne i literackie

Wśród pism o charakterze społeczno-kulturalnym i literackim wyróżniała się „Arka", wydawana w podziemiu od połowy 1983 do 1989 r. (następnie już legalnie w latach 1990–1995). O jej genezie opowiadał Jan Polkowski: *Zanim wyszedłem z Załęża, pojawiła się inicjatywa wydawania takiego literackiego pisma kulturalnego, które by po prostu publikowało te utwory, które albo się nie mogą ukazać, albo tych autorów, którzy nie chcą publikować w reżimowych wydawnictwach czy czasopismach. Powstała redakcja, która jednak nie znalazła możliwości wydawania tego pisma o nazwie „Feniks". W tej redakcji były osoby, które ja znałem. Tadeusz Nyczek*[433]*, mój przyjaciel, współpracownik jeszcze z Krakowskiej Oficyny Studentów, także z wydawnictwa ABC, które to wydawnictwo miało taką radę redakcyjną, w której oprócz mnie był właśnie Nyczek i Andrzej Sulikowski*[434]*, miała też radę wydawniczą, gdzie był prof.* [Henryk] *Markiewicz, prof.* [Jan] *Błoński i Kornel Filipowicz i jakby oni podpisywali się pod programem wydawniczym dla tego wydawnictwa ABC. I właśnie Tadeusz Nyczek powiedział mi o tej inicjatywie i w ten sposób, mówiąc najkrócej, powstała „Arka". Część redakcji tego czasopisma, które się nigdy nie ukazało, stało się zaczątkiem czy częścią redakcji „Arki", i ja się podjąłem wydawania tego pisma. W ten sposób ukazał się pierwszy numer „Arki", a później, z różną częstotliwością i przy zmieniających się koncepcjach redakcyjnych, to pismo ukazywało się aż do końca PRL. To było właściwie moje najważniejsze czy dla mnie najważniejsze zajęcie*[435].

Relację tę uzupełnił Krzysztof Budziakowski: *Kiedy w lipcu 1982 r.* [Jan] *Polkowski wyszedł z „internatu", był nastawiony na drukowanie bibuły. Prowadziłem z nim jednak bardzo długie rozmowy, by zajął się czasopismem społeczno-kulturalnym, które wówczas powstawało. Namawiałem go bardzo, bo miał opory. Pismo początkowo miało się ukazywać pod nazwą „Feniks". W końcu go przekonałem i wydrukowałem pierwszy numer. Jego kolportaż był wówczas jeszcze nędzny, więc większość nakładu poszła przez mój kolportaż. Twórcami założeń tego pisma byli Tadeusz Nyczek, Andrzej Sulikowski i Ludwik Stasik. To oni wymyślili, że jest potrzebne takie pismo i że będzie nazywało się „Feniks". Materiały do pierwszego numeru zostały przygotowane przez nich. Od drugiego numeru redagował i drukował już tylko Polkowski, a ja tylko częściowo kolportowałem*[436].

W okresie działalności podziemnej ukazało się dwadzieścia osiem numerów „Arki", przy czym do końca 1988 r. wydano dwadzieścia cztery. Pismo miało objętość od dwudziestu siedmiu do stu dziewięćdziesięciu siedmiu stron formatu A5, drukowanych w krakowskich drukarniach na tak zwanych dojściach, w nakładzie od dwóch do dwóch i pół tysiąca egzemplarzy. Jan Polkowski zajmował się pracami redakcyjnymi oraz przygotowaniem pisma od strony technicznej, a ponadto pozyskiwaniem papieru oraz

organizowaniem druku i kolportażu. W różnych okresach w przygotowania kolejnych numerów zaangażowani byli Marek Halberda[437] (od 1986 r.), Maria de Hernandez-Paluch (w latach 1983–1984), Ryszard Legutko (od 1984 r.), Bronisław Maj[438] (w 1983 r.), Lesław Maleszka (w latach 1983–1984), Andrzej Nowak (od 1988 r.), Piotr Pieńkowski[439] (od 1984 r.), Łukasz Plesnar[440] (od 1984 r.), Bogusław Sonik (od 1983 r.), Andrzej Sulikowski (w 1983 r.) i Ryszard Terlecki (od 1983 r.). Podtytuł pisma, „Wolne pismo. Eseistyka, krytyka, literatura, inne formy", od numeru 4 skrócono do „Eseistyka, krytyka, literatura". I taki właśnie charakter miała „Arka". Ponadto pisano o najnowszej historii Polski, zajmowano się problematyką emigracji z Polski, omawiano aktualne wydarzenia. Numer 13 z 1986 r. stanowił wybór artykułów z wydawanego we Francji emigracyjnego pisma „Russkaja mysl´". Wkład „Arki" w rozwój polskiego życia intelektualnego i kultury niezależnej został doceniony przez podziemną Tymczasową Komisję Koordynacyjną NSZZ Solidarność, która w 1984 r. przyznała zespołowi redakcyjnemu Nagrodę Kulturalną Solidarności za rok poprzedni. Od 1984 r. także redakcja krakowskiego pisma zaczęła przyznawać corocznie własne nagrody. Laureatami byli Józef Mackiewicz i Jarosław Marek Rymkiewicz (w 1984 r.), Gustaw Herling-Grudziński i Adam Michnik (w 1985 r.), Stefan Kisielewski i Adam Zagajewski (w 1986 r.), Włodzimierz Bolecki i Tadeusz Żenczykowski (w 1987 r.), Stanisław Barańczak i Zbigniew Machaj (w 1988 r.)[441].

Dzięki pewnej specyfice sporą popularnością cieszyło się pismo literackie „Brulion", wydawane przez Oficynę Literacką od wiosny 1987 do września 1990 r. Obok tekstów znanych autorów, między innymi Wiktora Woroszylskiego, Artura Międzyrzeckiego, Jarosława Marka Rymkiewicza, a także wierszy i prozy debiutantów, takich jak Krzysztof Koehler, Marcin Baran[442] czy Manuela Gretkowska, na łamach „Brulionu" publikowano teksty kontrowersyjne, naruszające tabu i łamiące konwenanse. Pisano na przykład o mniejszościach seksualnych czy o narkotykach, zachęcając nawet do ich spróbowania. Stąd też Cezary Michalski określił „Brulion" jako *otwarty, patchworkowy, collage'owy, anarchistyczny, nihilistyczny…*[443] Pismo pojawiło się w okresie pewnego słabnięcia sił podziemia, co miało też wpływ na drugi obieg. O okolicznościach powstania „Brulionu" opowiadał Robert Tekieli[444]: *Właśnie wtedy kończyły się w Krakowie zadymy stanu wojennego i możliwość odreagowania w starciach z ZOMO obrzydliwej rzeczywistości. Nie chciałem emigrować. Postanowiłem więc wraz z przyjaciółmi coś zrobić.* […] *My po prostu nie zgadzaliśmy się na to, co było wokół*[445]. W sumie ukazało się tylko piętnaście numerów „Brulionu", z czego do grudnia 1988 r. wydrukowano osiem, ale o objętości od stu dwudziestu ośmiu do trzystu czterdziestu ośmiu stron. Pismo drukowano techniką offsetową, w formacie A6 lub w formatach niestandardowych. Redakcję tworzyli Marcin Baran, Wojciech Bockenheim, Krzysztof Koehler, Adam Michajłow i Robert Tekieli (redaktor naczelny). Wokół pisma uformowało się środowisko

twórcze, nazywane formacją „Brulionu". Mocno krytykowano redakcje podziemnej prasy literackiej, przy czym w jakiejś mierze były to ataki o charakterze kontrkulturowym. Wydawanie pisma kontynuowano w latach 1991–1999[446].

Pismo „Tędy" ukazywało się w latach 1982–1985. Podtytuł „Krakowskie niezależne pismo społeczno-literackie" mówił o jego charakterze. Wydano pięć numerów, o objętości od dwudziestu czterech do stu trzynastu stron. Pierwsze trzy numery miały format A5, kolejne zaś A6. Drukowano je techniką sitodruku lub offsetową. Pismo adresowane było do mieszkańców Krakowa. Założyli je i redagowali Krzysztof Gurba i Lech Sadowski, z którymi współpracował Ludwik Stasik. Wsparcia redakcji „Tędy" udzielała podziemna Rada Programowa NZS (w jej skład wchodzili Marek Kilian, Janusz Kurtyka[447], Andrzej Nowak i Andrzej Waśko[448]), a także Fundusz Inicjatyw Społecznych. Autorami tekstów publikowanych na łamach „Tędy" byli między innymi Jan Błoński[449], Andrzej Chwalba, Krzysztof Gurba („Adam X.", „Jan Kryst", „K.", „k.t.", „K. U. Buś", „Kate", „Krystian Tański", „M. Ilcz"), Lucjan Klyszcz[450] („Jan Luc"), Maciej Kozłowski, Miłowit Kuniński („Galicjanin"), Bronisław Maj, Lesław Maleszka („Marek Leszkowski"), Paweł Niemkiewicz[451], Tadeusz Nyczek, Jan Polkowski, Jan Maria Rokita, Lech Sadowski („Lech Lenal", „LL"), Marian Stala[452] („MM"), Leszek Szaruga, Tadeusz Szyma („TeSz"), Mirosław Tarasewicz[453] („Czesław Korbasiewicz"), Jarosław Zadencki[454] („Andrzej Kiernowicz") i Adam Zagajewski. Publikowano poezję i prozę, analizy utworów literackich, eseje, zapisy z dyskusji dotyczących problemów społeczno-kulturalnych, komentowano sytuację w kraju, prowadzono polemiki, omawiano twórczość i dokonania artystów i naukowców eliminowanych przez peerelowską cenzurę[455].

W latach 1988–1990 Wydawnictwo X publikowało ilustrowane pismo „Tumult", przy czym numery 3–6 miały podtytuł „Niezależne pismo społeczno-kulturalne". Ukazało się siedem numerów, o objętości od dwudziestu czterech do osiemdziesięciu stron formatu A4. Drukowane było techniką offsetową, w nakładzie około tysiąca egzemplarzy. Pismo powstawało w środowisku NZS i WiP, a jego twórcami byli Małgorzata Flis[456], Bogdan Klich[457] (pomysłodawca), Cezary Michalski, François Rosset, Jerzy Skoczylas, Piotr Tomaszuk i Bogdan Wojnar[458]. W skład zespołu redakcyjnego „Tumultu" wchodzili Leszek Danilczyk, Maria Fita, Krzysztof Gurba, Łukasz Guzek[459], Marian Hanik, Bogdan Klich, Katarzyna Miezian, Jan Piekło[460], Maria Anna Potocka, Jan Strzałka, Dariusz Vasina[461] i Bogdan Wojnar. Numery 1–4 opracowała graficznie Małgorzata Flis, a numery 5–7 Joanna Kaiser[462] i Andrzej Plaskowski. Na łamach pisma pojawiały się informacje i komentarze na temat bieżących wydarzeń, wywiady z działaczami opozycji i artystami, polemiki, materiały historyczne, recenzje, wiersze i fragmenty prozy. Publikowano również analizy socjologiczne, przeprowadzane na podstawie rozmów ze studentami, dotyczące ich stosunku do ustroju PRL. Krytycznie odnoszono się do poziomu kultury niezależnej i zwracano uwagę na konieczność stworzenia instytucji,

które powinny ją promować. W dodatku „Galeria Tumultu", dołączonym do numerów 3, 4, 6 i 7, reprodukowano między innymi obrazy Andrzeja Kapusty i Łucji Wróbel[463].

Grupa działająca przy Krakowskiej Fabryce Kabli i Maszyn Kablowych Kabel, którą kierował Stanisław Ptak, opracowywała w latach 1982–1983 pismo satyryczne „Wronie Zwierciadło", sygnowane nazwą *Wolna Oficyna Bezcykoryjnych*. Wydano siedem numerów, o objętości sześciu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu[464].

Swoistym ewenementem na podziemnym rynku wydawniczym było pismo dla dzieci „Krecik", od stycznia do grudnia 1985 r. przygotowywane przez Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej. Ukazało się siedem numerów, o objętości od ośmiu do dwunastu stron formatu A5, drukowanych techniką sitodruku lub offsetową, w nakładzie od półtora tysiąca do trzech tysięcy egzemplarzy. Pomysłodawcą wydawania „Krecika" był Tomasz Gugała, tytuł zaś zaproponował Marek Rożynek[465]. Redakcję tworzyli Halina Danilczyk[466] („Emilka Platerówna", była redaktor naczelną i autorką tekstów), Marek Rożynek („Meteor") i Piotr Semkowicz („Stary Wiarus"), ponadto osoba posługująca się pseudonimem „Iskierka". Z pismem współpracowali między innymi Małgorzata Semkowicz, Andrzej Tatkowski („Wujek Prot") i Antoni Wiatr[467]. Powielanie odbywało się w drukarni przy ówczesnej ulicy Pstrowskiego, a na ostatniej stronie jako miejsce druku podawano *Drukarnia im. Orląt Lwowskich*. „Krecik" był pismem w dużej mierze satyrycznym, w którym publikowano humorystyczne wierszyki, artykuły i ilustracje. Redakcja dbała, aby treść pisma była atrakcyjna zarówno dla dzieci, jak i dla ich rodziców. Mimo swojego satyrycznego charakteru misją „Krecika" było rozbudzanie patriotyzmu wśród młodych czytelników[468].

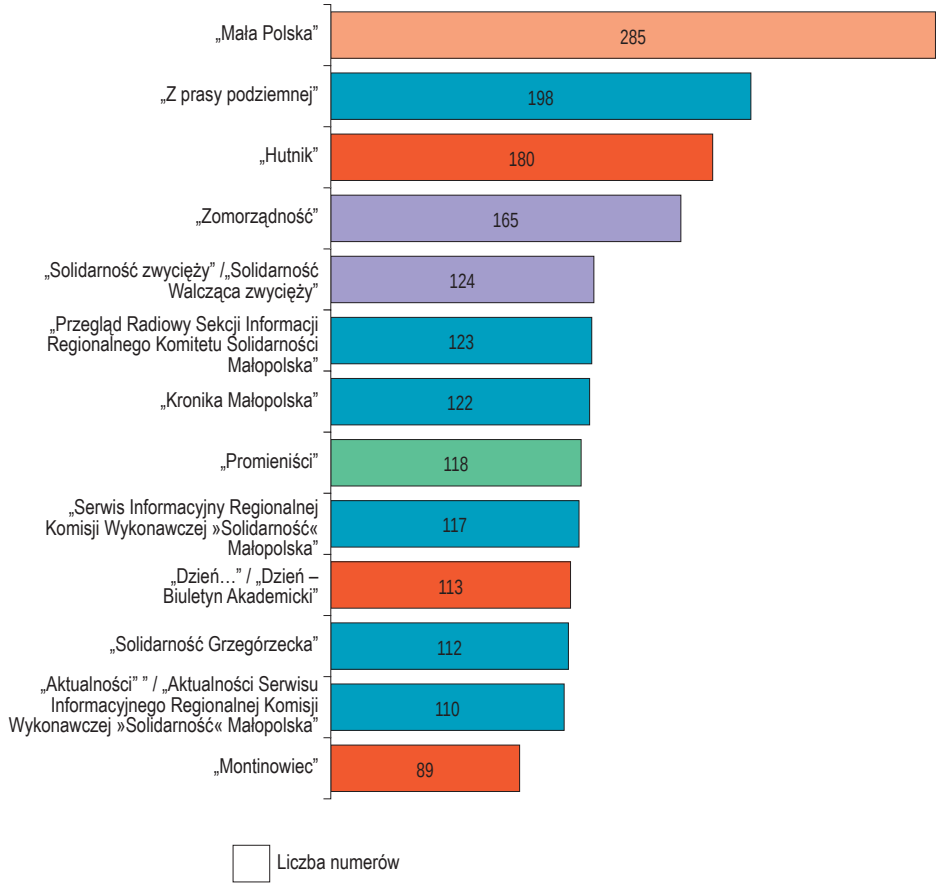
(12) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma krakowskie wydawane od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r.	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Mała Polska"	Polowe Archiwum Prasowe	285 (289)	od 1000 do 3000

„Z prasy podziemnej”	nie podawano	198	brak danych
„Hutnik”	nie podawano	180 (202)	od 2000 do 16 tys.
„Zomorządność”	Koło Oporu Społecznego 241 NSZZ Solidarność Okręg Południe / Koło Oporu Społecznego NSZZ Solidarność Region Małopolska	165 (174)	od kilkuset do 6000
„Solidarność zwycięży” / „Solidarność Walcząca zwycięży” / „Solidarność Walcząca Oddział Kraków”	Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży” (od nr 10/114 przy współudziale Solidarności Walczącej)	124 (144)	od 1000 do 7000
„Przegląd Radiowy Sekcji Informacji Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska”	Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	123	brak danych
„Kronika Małopolska”	Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska	122 (134)	brak danych
„Promieniści”	nie podawano	118 (133)	od 500 do 6000
„Serwis Informacyjny Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarność« Małopolska”	Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska / Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	117	od 20 do 1000
„Dzień…” / „Dzień – Biuletyn Akademicki”	Akademicka Komisja Porozumiewawcza NSZZ Solidarność w Krakowie	113	brak danych
„Solidarność Grzegórzecka”	NSZZ Solidarność Region Małopolska	112	od 500 do 1000
„Aktualności” ” / „Aktualności Serwisu Informacyjnego Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarność« Małopolska” / „Aktualności Serwisu Informacyjnego Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska”	Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska / Regionalny Komitet Solidarności Małopolska	110 (184)	od 6000 do 12 tys.

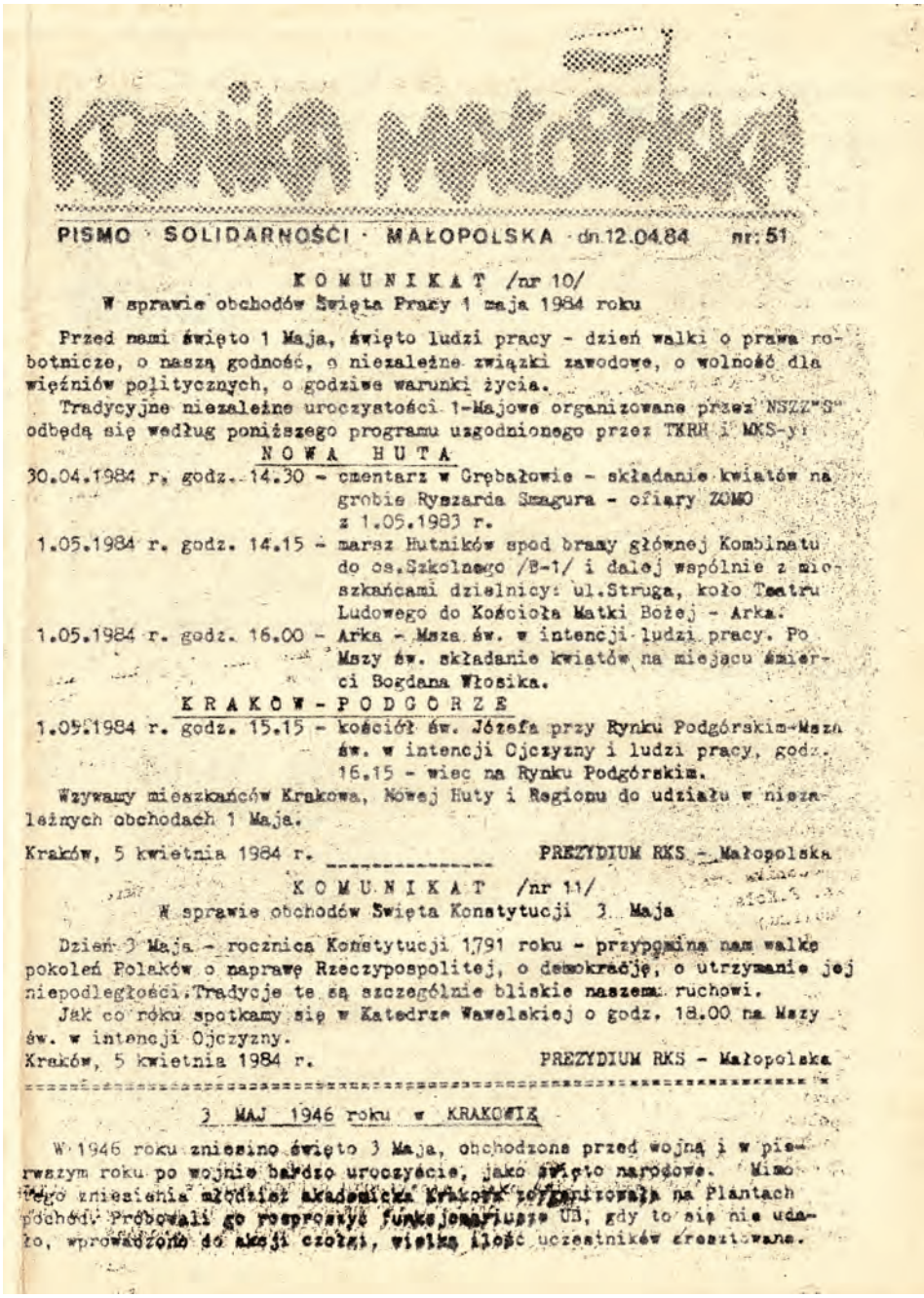
„Montinowiec”	NSZZ Solidarność przy Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin	89 (94)	od 300 do 3000

Uwagi: Dane bibliograficzne nie pozwalają określić pełnej liczby wydanych numerów „Z prasy podziemnej” i „Przeglądu Radiowego”. W nawiasach okrągłych podano całkowitą liczbę numerów z uwzględnieniem innych okresów wydawniczych.

Źródło: Opracowanie własne.

(III) Pisma podziemne wydawane w Krakowie od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1988 roku

Nowa Małopolska

PISMO · SOLIDARNOŚCI · MAŁOPOLSKA · dn.12.04.84 nr: 51

K O M U N I K A T /nr 10/
W sprawie obchodów Święta Pracy 1 maja 1984 roku

Przed nami święto 1 Maja, święto ludzi pracy - dzień walki o prawa robotnicze, o naszą godność, o niezależne związki zawodowe, o wolność dla więźniów politycznych, o godziwe warunki życia.

Tradycyjne niezależne uroczystości 1-Majowe organizowane przez NSZZ"S" odbędą się według poniższego programu uzgodnionego przez TKRH i MKS-y:

N O W A H U T A

30.04.1984 r. godz. 14.30 - cmentarz w Grębałowie - składanie kwiatów na grobie Ryszarda Smagura - ofiary ZOMO z 1.05.1983 r.

1.05.1984 r. godz. 14.15 - marsz Hutników spod bramy głównej Kombinatu do os.Szkolnego /B-1/ i dalej wspólnie z mieszkańcami dzielnicy: ul.Struga, koło Teatru Ludowego do Kościoła Matki Bożej - Arka.

1.05.1984 r. godz. 16.00 - Arka - Msza św. w intencji ludzi pracy. Po Mszy św. składanie kwiatów na miejscu śmierci Bogdana Włosika.

K R A K Ó W - P O D G Ó R Z E

1.05.1984 r. godz. 15.15 - kościół św. Józefa przy Rynku Podgórskim-Msza św. w intencji Ojczyzny i ludzi pracy, godz. 16.15 - wiec na Rynku Podgórskim.

Wzywamy mieszkańców Krakowa, Nowej Huty i Regionu do udziału w niezależnych obchodach 1 Maja.

Kraków, 5 kwietnia 1984 r. PREZYDIUM RKS - Małopolska

K O M U N I K A T /nr 11/
W sprawie obchodów Święta Konstytucji 3 Maja

Dzień 3 Maja - rocznica Konstytucji 1791 roku - przypomina nam walkę pokoleń Polaków o naprawę Rzeczypospolitej, o demokrację, o utrzymanie jej niepodległości. Tradycje te są szczególnie bliskie naszemu ruchowi.

Jak co roku spotkamy się w Katedrze Wawelskiej o godz. 18.00 na Mszy św. w intencji Ojczyzny.

Kraków, 5 kwietnia 1984 r. PREZYDIUM RKS - Małopolska

3 MAJ 1946 roku w KRAKOWIE

W 1946 roku zniesiono święto 3 Maja, obchodzone przed wojną i w pierwszym roku po wojnie bardzo uroczyście, jako święto narodowe. Mimo tego zniesienia młodzież akademicka Krakowa zorganizowała na Plantach pochód. Próbowali go rozproszyć funkcjonariusze UB, gdy to się nie udało, wprowadzono do akcji czołgi, wielką ilość uczestników aresztowano.

SOLIDARNOSC Małopolska KRAKÓW

AKTUALNOŚCI S

Biuletyn Informacyjny Regionalnej Komisji Wykonawczej

NR 37 4 październik 1982

RKW 53/82 oświadczenie

Dziesięć miesięcy stanu wojennego owocuje nędzą społeczeństwa, ruiną gospodarki i tysiącami niewinnie więzionych działaczy społecznych. Wszystkie dotychczasowe inicjatywy społeczeństwa nie przełamały muru jakim władza odgrodziła się od Narodu. Obecnie z okazji kanonizacji Ojca Maksymiliana Kolbe, ludzie dobrej woli ofiarowują swoją wolność za wolność więźniów politycznych. Wzywamy załogi zakładów pracy do poparcia tej akcji masowym podpisywaniem kierowanych do Sejmu petycji domagających się uwolnienia więźniów politycznych i przywrócenia w Polsce swobód obywatelskich. Będzie to pokojowa forma poparcia inicjatyw naszego Związku zmierzających do wyprowadzenie kraju z impasu.

12.X.82. zbiera się Sejm PRL. Oczekujemy zniesienia stanu wojennego, uwolnienia więźniów politycznych i przywrócenia swobód obywatelskich. Jest to jedyna możliwość rozwiązania polskiego kryzysu.

Trwająca obecnie kampania propagandowa przeciwko Związkowi wskazuje, że władza przygotowuje się do delegalizacji "Solidarności". Nie może to być dla nas zaskoczeniem. Wzywamy załogi do czujności i zobowiązujemy wszystkie ogniwa Związku do przygotowania się do obchodów 10 i 11 listopada w sposób dostosowany do rozwoju sytuacji.

Regionalna Komisja Wykonawcza w porozumieniu z Tymczasową Komisją Koordynacyjną przedstawi decyzje co do charakteru i koordynacji obchodów rocznicowych. Apelujemy by w dniach 15 i 16 października ogniwa Związku przeprowadziły szerokie wizualne akcje propagandowe.

Kraków 29.IX.82 Regionalna Komisja Wykonawcza "Solidarność" Małopolska

Władysław Hardek Jan Pacula Jan Ciesielski

Jan Pacula aresztowany

29.IX w późnych godzinach wieczornych agenci SB aresztowali Janka Paculę, członka RKW. Janek oraz jego żona wpadli w zasadzkę w mieszkaniu, gdzie umówili się na spotkanie. Aresztowano również żonę Janka. Oboje są przetrzymywani na Mogilskiej. 1.X. telewizja zarzuciła Jankowi defraudacje w Jego byłym zakładzie pracy. Ta nieprawdziwa wiadomość jest częścią wrogiej propagandy przed planowaną delegalizacją "S". Janek i jego rodzina otrzymają wszelką niezbędną pomoc i opiekę.

biuletyn małopolski

RKW NSZZ "SOLIDARNOŚĆ"

MAŁOPOLSKA

NR 17 3.09.1982

RKW 48/82 Kraków, 2.09.82

O d e z w a n i e

w sprawie obchodów II Rocznicy Sierpnia 80

Na apel Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ "Solidarność" dnia 31 sierpnia, w drugą rocznicę zawarcia Porozumień Sierpniowych, społeczeństwo w masowych manifestacjach dało wyraz swej woli walki o przywrócenie w Polsce zwykłych obywatelskich, uwolnienie internowanych i uwięzionych, o zaniechanie represji i podjęcie przez władze rzeczywistych kroków otwierających szansę pokoju społecznego w naszym kraju. Nie udały się próby zastraszenia świata pracy - wbrew zmasowanej propagandzie przepełnionej pogróżkami pod adresem społeczeństwa setki tysięcy ludzi w całej Polsce wzięły udział w pokojowych manifestacjach. Uczestnicy tych manifestacji nie zostali brutalnie zaatakowani przez siły represji. Masowe manifestacje ze strony sił "porządkowych" miały zgodnie z zaleceniami władz związkowych przebieg całkowicie spokojny. Do aktów gwałtu doszło niestety m.in. w Nowej Hucie, gdzie spokojna demonstracja została zaatakowana przez ZOMO.

Całkowita odpowiedzialność za walki uliczne w Nowej Hucie, za barykady na ulicach polskich miast, spada na władze, które jak dotąd dopuszczają jedną tylko formę "dialogu" ze społeczeństwem - "dialog" za pomocą policyjnej pałki. Po raz kolejny "ludowa" władza splamiła się przelewem robotniczej krwi. Do czarnej listy tragedii Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dodano tragedię nową. Jak długo jeszcze będziemy płacić krwią za prawo do godnego życia w praworządnej Ojczyźnie ? !

Wzywamy po raz kolejny władzę do zejścia z zaułkowej drogi represji wobec własnego narodu. Wzywamy do podjęcia dialogu ze społeczeństwem. Nadszedł czas, aby po 37 latach władza wreszcie zrozumiała, że tym narodem za pomocą bata rządzić się nie da.

Dramatyczna sytuacja polityczna i gospodarcza naszego kraju wymaga od całego społeczeństwa pełnej wyrzeczeń pracy dla zbudowania Ojczyzny praworządnej, sprawiedliwej, demokratycznej i zasobnej. Mimo głębokiej przepaści, jaką władza wykopała między sobą a narodem, jedyną szansą na wyjście z kryzysu jest ułożenie ponowne zasad społecznego współżycia w Polsce. Apel TKK NSZZ "Solidarność" z lipca b.r. o miesiąc spokoju społecznego, stanowiący szansę wejścia na drogę szukania narodowego porozumienia, został przez władze zignorowany. Obyczasowa demonstracja sierpniowa uświadomiły władzę, że bez udziału społeczeństwa, bez podjęcia rozmów z "Solidarnością" nie jest możliwe efektywne sprawowanie rządów w Polsce.

Regionalna Komisja Wykonawcza
NSZZ "Solidarność" Małopolska
Władysław Hardek Jan Paula
Jan Ciesielski

NIE ODDAMY SIERPNIA!

1980

O CZYM TY MARZYSZ ?

Biedna, o czym ty marzysz,
o jakiej sile ?
Czyżby miały o niej świadczyć więzienia :
w najjaśniejszym z nich nie schronisz się
przed najmniejszym niebezpieczeństwem.
Czyżby miały ci ją zapewnić policja i armia;
przeciwko komu je wydłeśz
jeśli nie przeciwko sobie ?

Ryszard Krynicki

RKW 49/82 Kraków, 2.09.82

K o m u n i k a t

Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ "Solidarność" "Małopolska" wyraża podziękowanie Członkom Związku za masowy udział w manifestacjach dnia 31 sierpnia b.r., a także za powstrzymanie się w tym dniu od strajków i innych demonstracji wykraczających poza zalecenie władz związkowych.

Wszystkim osobom zatrzymanym w wyniku zajść ulicznych, Związek gwarantuje pomoc prawną i finansową. Zobowiązujemy jednocześnie Komisje Zakładowe do zdecydowanego skutecznego przeciwstawienia się wszelkim próbom zwalniania z pracy za udział w sierpniowych manifestacjach.

BĄDŹMY SOLIDARNI

Regionalna Komisja
Wykonawcza "Solidarność"
Małopolska.
Władysław Hardek, Jan Paula
Jan Ciesielski

Wydanie dla Służby Zdrowia

D Y S K U S Y J N O I N F O R M A C Y J N Y

NSZZ "S O L I D A R N O Ś Ć" M A Ł O P O L S K A MAJ 1982 /3/

MOTTO :
Solidarni, nasz jest ten dzień,
zjednoczmy się, bo jeden jest
nasz cel !

Jerzy Narbutt

Mijające półrocze wojny junty ze społeczeństwem polskim jest okresem wystarczająco długim, aby przekonać się o antyhumanitarnych metodach walki i bezwzględnej tyranii. Nigdy dotąd władze PRL nie posunęły się tak daleko w lekceważeniu postulatów robotniczych, apeli intelektualistów, uczonych, pracowników służby zdrowia, misji mediacyjnych duchowieństwa. Ta władza wyrzekła się dialogu, jak wyrzekła się prawdy. W tej sytuacji społeczeństwo polskie musi podjąć rozsądną, przemyślaną działalność, być może długofalową: aby przetrwać, aby zwyciężyć. Wprowadzenie stanu wojennego określiło jasno nam, pracownikom służby zdrowia nasze doraźne zadania: przede wszystkim mamy pomagać poszkodowanym. Redakcja przekazuje ten Biuletyn wszystkim pracownikom służby zdrowia, bez względu na przekonania polityczne czy religijne, mając nadzieję, iż myśli i uwagi w nim zawarte dotrą także do tych, którzy zatykają uszy aby nie słyszeć, nie chcą widzieć do czego zmierza dyktatura wojskowo-partyjna, boją się mówić a nawet myśleć o losach ludzi i kraju. A jednak, żeby nie zginąć, potrzebna jest więź całego społeczeństwa, potrzebny jest wspólny plan działania. Jesteśmy przekonani, że nie akty terrorystyczne mogą poprawić lub utrwalić cokolwiek w naszym kraju. Nie eprobujemy więc wszelkich konfrontacji sił - są one tylko na rękę gwałcicielom konstytucji. W naszej pracy dla dobra chorego nie ma też miejsca na typowe strajki. Czego innego oczekuje od nas społeczeństwo i "Solidarność". Przed służbą zdrowia stoją ogromne zadania okresu wojny. I o tym chcemy mówić z naszymi Czytelnikami, zapraszając do współpracy i dyskusji. Listy i uwagi prosimy przekazywać tą samą drogą, jaką dotarł do Was Biuletyn.

R e d a k c j a

ovovovovov

KODEKS PRACOWNIKA SŁUŻBY ZDROWIA W WARUNKACH STANU WOJENNEGO

Wszyscy, którym została powierzona pieczą nad zdrowiem naszego społeczeństwa, którzy chcą być nadal wierni przysiędze Hipokratesa, postępować w myśl zasad etyki zawodowej i moralności:

- niechaj nie pozostają bierni wobec groźby wyniszczenia biologicznego narodu, wobec gwałtów fizycznych i psychicznych zadawanych naszym bliźnim,
- niechaj określą swoje stanowisko, rozważą możliwości własnego działania,
- i niechaj nie odkładają decyzji do jutra, kiedy dzień dzisiejszy wołać będzie o ratunek dla zagrożonego człowieka.

PAMIĘTAJ, ŻE W CZASIE WOJNY SANITARIUSZE BYLI ZAWSZE W PIERWSZEJ LINII - ONI SAMI DOCIERALI DO WSZYSTKICH POTRZEBUJĄCYCH POMOCY .

OBSERWATOR WOJENNY

NR 1

22.X 1982

PISMO MKS NOWA HUTA REGION MAŁOPOLSKA

"Obserwator Wojenny" nawiązuje do tradycji "Obserwatora Robotniczego" - pisma Sekcji Informacji Komitetu Robotniczego Hutników HiL, redagowanego przez Staszka Handzlika.

Apel "Solidarności" hutniczej do społeczeństwa miasta Krakowa

Obywatele miasta Krakowa, bracia Hutnicy, młodzieży nowohucka i studenci. Solidarność żyje póki my żyjemy. Nasza wspólna walka i protesty, w których tak licznie i odważnie bierzecie udział, są świadectwem dla całej Polski i świata, że idei Solidarności podeptać i zabić się nie da. Póki my żyjemy. Dziękujemy Wam za wytrwałość, poparcie i pomoc. Chwała robotnikom i młodzieży nowohuckiej za ich niezłomność, odwagę i rozwagę. Solidarność to nasze prawo do życia, i żadna przemoc, żaden dekret partyjny nie jest w stanie wydrzeć nam z serca tego, co w sierpniu urosło. "S" - to likwidacja korupcji, przywilejów, bezkarności i zakłamania władzy, kontrola społeczna rządzących, własne wolne organizacje związkowe, zniesienie cenzury, sprawiedliwa zapłata za pracę, godziwe warunki mieszkania i życia, równe szanse dla wszystkich, wolna inicjatywa społeczna i gospodarcza młodych, autentyczne samorządy terytorialne i zakładowe, odrodzenie duchowe, moralne i materialne narodu. "S" - to własna droga rozwoju i prawo do samostanowienia. To wszystko okazało się zbyt niebezpieczne dla właścicieli Polski Ludowej. Za nic uznali najgłębsze i najczystsze pragnienia polskich klas pracujących i całego narodu. Odwlekając ostateczną rozprawę stwarzali pozory porozumienia, by tym skuteczniej sparaliżować jakiekolwiek dążenia wolnościowe. Broniąc za wszelką cenę uzurpatorskich swoich przywilejów 13.XII.81 dokonali zamachu na podstawowe prawa obywatelskie i ludzkie, narzucając własnemu narodowi stan wojenny. Już wtedy zamierzali zlikwidować Solidarność i wszystkie niezależne organizacje społecz-

2/150

PISMO CZŁONKÓW NSZZ „SOLIDARNOŚĆ" HIL 29.01.1988

Uderzyć w stół...

Sytuacja zdaje się być niejasna - trudna do zdefiniowania. Z jednej strony Gorbaczow i jego "otwartość", z drugiej Jaruzelski ze swymi zapewnieniami o konieczności reformowania gospodarki. W środku "Solidarność" i opozycja demokratyczna. Nad tym wszystkim wisi jak topór gwałtowna podwyżka cen i groźba kryzysu w biednych rodzinach - co po prostu trzeba nazwać dramatem. Wielka grupa ludzi żyć będzie poniżej poziomu socjalnej egzystencji. To pewne - i w tym kontekście wszelkie niejasności polityczne wydają się być drugorzędne. Wystarczy popatrzeć na kolejną falę niepokoju przy zakupach w sklepach: kupić jeszcze co się da przed podwyżkami. Zyskać choćby kilkanaście złotych na kilkudniowych zapasach podstawowych artykułów. Kto tu jeszcze ma głowę do analizowania sytuacji i kolejnych oświadczeń politycznych. Splunąć na to czczą gadaninę, odciąć się od bełkotu frazesów...

A jednak takie nastroje zupełnego zniechęcenia wydają się być na rękę władzy. To jest najmniejsze zło, na jakie jest przygotowana. Cóż dla nich znaczy człowiek zmęczony, znerwicowany zbliżającą się podwyżką, jeśli cały jego protest kończy się na pokrzykiwaniu w sklepie albo kilkoma epitetami w domu? Cóż to dla nich za przeciwnik, który wystraszony o własną egzystencję uruchamia wszystkie swoje siły na obszarach codziennej zapobiegliwości rodzinnej? Gdzie warto kupić? Jak dorobić do sprzedaż? Jak nie stracić premii? Oto pytania, które nie straszą tej władzy po nocach.

Za władza boi się pytań bardziej zasadniczych. Boi się przede wszystkim solidarności przez małe "s". Bowiem tylko ta solidarność umie połączyć siły w protescie czy przemyślanej długofalowej akcji. Każda panika, każda społeczna nerwica lękowa na temat egzystencji rodzinnej jest dla tej władzy po prostu chorobą solidarności. (tej pisanej z małej litery i tej pisanej z litery dużej).

Przestańcie się bać! Oczywiście, w tym miejscu wielu uderzy ręką w stół /kuchenny, rzecz jasna/: "ja, ja się boję!?". Nie okłamujmy się. Wielu boi się, nie władzy oczywiście, ale boi się nadchodzącej przyszłości. Jak powiązać koniec z końcem, oto pytanie, które niewypowiedziane wisi rzeczywiście nad polskimi rodzinami.

Rzecz jednak w tym, aby zamienić rachunki rodzinne na rachunki związane z "Solidarnością". Nie łudźcie się, nie ma takiej organizacji i takich władz tej organizacji, które za was wszystkich wymyślą jedną receptę społecznego sporu. Nie łudźcie się, że za was ktoś myśli - wy natomiast możecie spać spokojnie... I czekać na kolejny komunikat rzecznika "Solidarności", Lecha czy regionalnych władz Związku. Zrozumcie te władze i to, że sam Lech nic, ale to nic dokładnie nic nie znaczy bez waszej mądrości i odwagi. Bez waszej woli walki i sposobów tej walki, jakie sami wymyślicie.

Nie ktoś - "no tak, ale generalną strategię niezależnej opracują ludzie, którzy mają większy dostęp do informacji, my zaś ich poprzemy". Niestety, takie myślenie w dalszym ciągu przypomina nawyk komunistycznego przekazywania informacji z góry w dół. Mimowoli, wbrew sobie, posługujemy się często tym schematem z dziennika TV. Koncepcji "Solidarności" nie raz i nie dwa podejmowali się opracowania takich koncepcji. Ostatnio Zarząd Regionu "Mazowsze" krzyknął, jak to będzie wchodził w [illegible] struktury z wyborami do rad narodowych włącznie. [illegible] Okazało się, że szumne zmiany ordynacji [illegible] skończyły się zupełną lipą. Partyjny bowiem będzie [illegible] kontrkandydować w wyborach z partyjnym. Przegrany [illegible] zostanie drugi. Wszystkich kandydatów będą [illegible] władze itp. itd. Szkoda słów. Długo opracowaną koncepcję diabli wzięli /przynajmniej w punkcie [illegible] o uczestnictwie w wyborach/.

Strategii też nie mamy lepszego stratega nad ludzi [illegible] w swoich pracy i środowiskach. To oni, nie [illegible] najbardziej sytuację i realne możliwości [illegible] są w stanie proponować nowe i [illegible].

To oczywiste leży poza wszelką dyskusją. Nakładać [illegible] odpowiedzialność na każdego członka [illegible] na każdego sympatyka tej organizacji [illegible] jako wyraz świadomości z obowiązku myślenia i [illegible] na własną miarę możliwości. Aby te możliwości [illegible] stworzyć jednak ogólną znajomość sytuacji politycznej w kraju.

A jest to sytuacja wcale a wcale obiecująca. Trzeba sobie w końcu zdać sprawę, że nie tylko rodziny polskie żyją w nerwicy o codzienną egzystencję. I strachu, i to ogromnym strachu, żyje też władza. Szczególnie teraz - przed podwyżkami. Wszak ma ta władza zakodowaną na trwałe wiedzę o tym, że niejedna już ekipa odeszła w tym kraju z okazji podwyżek. I ta odejdzie. To pewne. Ale, jak każda władza, chce trwać jak najdłużej /oczywiście w tym systemie/.

Wielka gra, jaką władza prowadzi z nowymi związkami Wiodowicza /w sposób z góry ukartowany/, świadczy o tym, jak bardzo chce ona stworzyć pozory konsultacji w tej sprawie. Jak bardzo drży o własne stołki, zagrożone nagłym i niekontrolowanym wybuchem społecznym. Oczywiście, nowe związki a szczególnie ich szeregowi członkowie mogą w tej grze coś niecoś władzy urwać, dlatego kołowrotek kolejnych propozycji i protestów trwać tak długo. Jest jednak faktem bezspornym, że władza ma pełną świadomość tego, że OPZZ nie jest społeczną reprezentacją. Stąd w dalszym ciągu jej niepewność co do losów społecznych nastrojów. Jeśli więc ludzie w zakładach pracy pogrążą się w zupełnej bierności i apatii - zadowolą władzę i upewnią ją w jej bezkarności. Jeśli jednak załogi będą dawać powszechnie do zrozumienia o swym sprzeciwie wobec takiej "reformy gospodarczej" - wówczas władza będzie się cofać. Władza ze strachem w oczach cofa się głęboko - przypomnijcie sobie czasy "Solidarności". Sprzeciw nie musi być, oczywiście, protestem strajkowym - no to muszą być odpowiednie warunki i sprzyjające okoliczności. Ale przecież każda załoga ma swoją własną określoną gamę sposobów okazywania dezaprobaty.

Kierownictwo zakładów i wyspecjalizowane komórki Służby Bezpieczeństwa bardzo skrupulatnie rejestrują falowanie nastrojów poszczególnych załóg. Raporty, precyzyjne, płyną wciąż do góry i mają niewątpliwy wpływ na podejmowanie decyzji politycznych. Oczywiście, są to tajne raporty. Oficjalnie rozmawia się z OPZZ, oficjalnie nie rozmawia się z "Solidarnością". Nieoficjalnie jednak sonduje się precyzyjnie reakcje załóg, przebieg zebrań - nawet partyjnych.

Nie wolno milczeć. Oto pierwsza zasada odnosząca się do postaw indywidualnych. Należy otwarcie i jednoznacznie wypowiadać swoje opinie. To na prawdę niczym nie grozi. Dyskusja o "reformie gospodarczej" miała za cel społeczną akceptację podwyżek. Dlatego też z niespotykaną otwartością od miesięcy dyskutuje się w polskiej prasie o ułomnościach gospodarczych PRL-u. Za fale słów miała dać wyraz prawdziwym chęciom reformowania ekonomii przez władze. Było jej to potrzebne dla wykazania się przed światem i Międzynarodowym Funduszem Walutowym. Cel? Nadzieja na uzyskanie kolejnych kredytów dolarowych. Drugi cel, o którym już mówiliśmy, to zasugerowanie społeczeństwu, że w dyskusji tej wyraziło ono akceptację dla drastycznego, dramatycznego obniżenia poziomu życia każdego Polaka. Ta wielka akcja propagandowa jak zawsze okazała się w znacznej części pozorowana. Po miesiącach dyskusji "wielka reforma" okazała się jak na razie wielką fikcją. Nie drgnęła nomenklatura w gospodarce, trzęsienie ziemi, zapowiadane przez Urbana w tzw. centrum zarządzania gospodarką, okazało się kolejną śmieszną karuzelą stołków. Priorytety węgla i stali, które od lat władzą polską gospodarkę na łopatki, zostały utrzymane. Zasady wymiany z wielkim "bratem" nadal są tajne, nakłady na zbrojenia największe w bloku państw socjalistycznych. Reformy sprawiziły się tylko w punkcie PODWYŻKI CEN. Wmówiono społeczeństwu, że reformowanie gospodarki musi się równać obniżeniu stopy życiowej obywatela. Przeczą temu największe ekonomiści. Przeczy temu zdrowy rozsądek.

Powinnością każdego obywatela, Polaka, członka "Solidarności", jest skorzystanie z prawa głosu w tej sprawie. Dość frazesów. Weźmy się publicznie za zakładową gospodarkę i jej absurdy. Wszak sama władza o to prosi. Niech więc ma dyskusję. Konkretną, twardą, żądającą realizacji wniosków. Weźmy się za ludzi nieudolnych, głupich, od lat żyjących ze swych powiązań z partią i jej podległymi organizacjami. Żądajmy fachowców a nie śmiesznych polityków zakładowych czy dzielnicowych. Wszak sama władza o to prosi, powtarzając do znudzenia frazesy o wykwalifikowanej kadrze. Jeśli partyjni dyrektorzy czy inżynierowie robią swoje - to znaczy działają na terenie zakładu mądrze i według reguł profesji - niechaj działają i pracują nadal. Nie może być jednak kompromisów z ludźmi skompromitowanymi i nieuczciwymi.

Jeśli zaś dyskusje nie pomogą - muszą znaleźć się takie formy protestu, które będą skuteczne. Aż do groźby strajku WŁĄCZNIE. Nie dajcie sobie wmówić, że nic

Nr50,wojenny M O N T I N O W I E C Nowa Huta,7.04.1983 r

Porozumienie Prasowe "SOLIDARNOŚĆ ZWYCIĘŻY"

27 Kwietnia - 27 Kwietnia - 27 Kwietnia -27Kwietnia

27 kwietnia 1960 r. - 23 lata temu robotnicy Nowej Huty wystąpili zdecydowanie w obronie Krzyża przy skrzyżowaniu ul.Majakowskiego i ul.Żeromskiego,który decyzją władz miał zostać stamtąd usunięty.
Uczcijmy w tym dniu pamięć walk,które przez 3 dni prowadzili ze swoją władzą nasi ojcowie oraz pamięć zamordowanych i rannych w czasie masakrujących ataków bojówek SB i MO.
Uczcijmy indywidualnie przez zapalenie w okolicach Krzyża świeczki,przez złożenie Kwiatów.

8 czerwca 1979 r. Jan Paweł II przesłał telegram o treści:

" Dzieje Nowej Huty są także napisane przez Krzyż - naprzód ten stary mogilski,odziedziczony tutaj po stuleciach,a potem poprzez inny Nowy, który postawiono niedaleko stąd ".

CZEŚĆ PAMIECI TYM, KTORZY PRZELEWALI KREW ZA WIARE I OJCZYZNE !

X X X X X X X

W Pekinie wystawiono sztukę amerykańskiego pisarza Artura Millera w jego własnej reżyserii.W Warszawie cenzura zabroniła wystawienia jednej ze sztuk zmarłego komunisty Bertolda Brechta.Jeżeli Polska i Chiny znajdują się na tym samym " torze dziejów ",to poruszają się po nim w przeciwnych kierunkach.
Najtańszy na Zachodzie domowy komputer,który steruje wszystkimi urządzeniami domowymi,dostarcza błyskawicznie wszelkich niezbędnych informacji pomaga planować wydatki,dostarcza rozrywki itd.kosztuje tyle ile wynosi dwudniowa płaca robotnika.W PRL miesięczna pensja robotnika nie wystarcza na kupno pary dobrych zimowych butów /w komisie lub u szewca,bo tylko tam w praktyce są one dostępne/.Nie jestem pewien czy w tej sytuacji można mówić o Polsce jako o kraju cywilizowanym.

USA wydają się znowu,po okresie pewnej stagnacji,wchodzić na drogę szybkiego rozwoju ekonomicznego,a z nimi cały Zachód,z wyjątkiem może Francji której zachciało się socjalistycznych eksperymentów,za co może zapłacić załamaniem się gospodarki.A nasza gospodarka upada,upada,upada...i końca tego słynnego już "dna kryzysu",wciąż nie widać.
Trudno o bardziej przygnębiający widok.Ten piękny,bogaty w surowce i pełen zdolnych pracowitych ludzi kraj,jakim jest Polska,pogrąża się z każdym dniem głębiej w nędzy,barbarzyństwie i obraca w ruinę .Najgorsze jest to,że niewiele możemy,każdy z nas z osobna zrobić,a obecne władze państwowe,nie potrafią kierować naszym zbiorowym wysiłkiem,tak że staje się on całkowicie bezużyteczny.Więcej nawet,to przedewszystkim obecna polityka prowadzi nasz kraj do nędzy,barbarzyństwa i coraz większej ruiny.Wygląda to tak jakbyśmy poruszali się przeciwko prądowi historii Cały świat,łącznie z Chinami,które jeszcze do niedawna były symbolem ubóstwa,zacofania i ucisku politycznego,idzie naprzód,a my nie tylko stoimy w miejscu,ale po prostu cofamy się wstecz.Czy powinniśmy czekać aż dojdziemy do średniowiecza? Coś trzeba zrobić,żeby Polska znalazła się znowu w XX wieku i u progu wieku XXI.Musimy zmienić stosunki wewnętrzne w naszym kraju tak,żeby wszystko znów stanęło na nogach,żeby zapanował porządek oparty na zdrowych zasadach.W Przeciwnym razie stracimy będą już nie do odrobienia.znajdziemy się już nie w trzecim,ale na końcu czwartego świata.Czasu już nie zostało wiele.Takiego upadku jak obecnie Polska nie przeżywała chyba nigdy w całej swojej ponad tysiącletniej historii.

wspólna poręka
wspólne zobowiązanie
wspólna odpowiedzialność jednych za drugich

ROK I

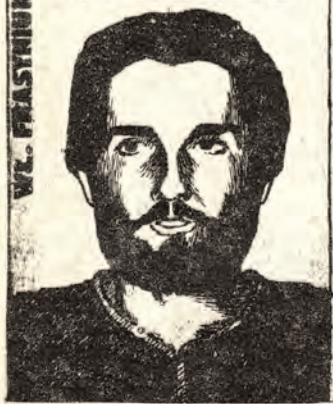
1

Solidarność HUTNIKÓW

10.08
1986r

»» *Biuletyn informacyjny Tajnej Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność Kombinatu Metalurgicznego Kraków – N.Huta ««*

więzień polityczny

Włodzisław Frasyniuk jest najpopularniejszym członkiem na Dolnym Śląsku, posiada dla mieszkańców tego regionu. Jest niezłomnym przywódcą "Solidarności" i wiernym obrońcą jej ideałów.

Strajk solidarnościowy w Sierpniu'80 podjęli pierwsi kierowcy autobusów, wśród nich 26-letni Władysław Frasyniuk, został wybrany przedstawicielem MPK i wszedł do prezydium MKZ, gdzie najpierw pełnił funkcję rzecznika prasowego a potem przewodniczącego.

Rankiem 13 grudnia 1981, wracając z posiedzenia Komisji Krajowej, wysiadł pod Wrocławiem z pociągu i udał się do VII Zajezdni a następnie do Fabrycznego i Dolmelu – stanął na czele strajków we wrocławskich zakładach. Po pacyfikacji Zebryk kierował z podziemia RKS i walką Związku w Regionie. W kwietniu 1982 ze Zbigniewem Bujakiem i Bogdanem Lisem zawiązał nieformalny konspiracyjny organ Związku – Tymczasową Komisję Koordynacyjną.

Tuż przed delegalizacją "Solidarności", w październiku 1982 został aresztowany i po procesie w listopadzie skazany na 6 lat więzienia. Wyrok odsiadywał w Łęczycy i w Barczewie – tam poddano go szczególnym szykanom, bicia nie wyłączając. Po prawie 2 latach został zwolniony na mocy amnestii w lipcu 1984. Jeszcze przed powrotem do domu urwał się obrońcom i z Bujakiem wydał wspólne oświadczenie. Nie długo cieszył się wolnością. 31 sierpnia 1984 r. po złożeniu kwiatów pod Tablicą Solidarności skazano go na dwa miesiące aresztu. Po ponownym aresztowaniu 13 lutego 1985 na spotkaniu z Wałęsą i po wyreżyserowanym procesie, otrzymał wyrok 3,5 lat więzienia. 21 lutego 1986 Sąd Najwyższy PRL zatwierdził ten wyrok.

Tak było: SIERPIEŃ '80

Sześć lat temu, 31 sierpnia 1980 roku ok. godz. 11 przed południem, na terenie Stoczni Gdańskiej przewodniczący gdańskiego Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego, elektryk Lech Wałęsa i z drugiej strony dwaj wiceprezes prl Mieczysław Jagielski, podpisali POROZUMIENIA SPOŁECZNE o skutkach tak poważnych w sferze politycznej, ekonomicznej i moralnej, że wtedy jeszcze nie bardzo potrafiono w Polsce ogarnąć co się stało i co się stanie wkrótce czy może trochę później... Tytułem prawdy historycznej przypomnijmy, że wówczas, w chwili podpisywania POROZUMIENIA gdańskie MKS /jeszcze o nieoficjalnej nazwie "SOLIDARNOŚĆ"/ tworzyli, obok przewodniczącego Lecha Wałęsy: wiceprzewodniczący BOGDAN LIS i Andrzej Kołodziej oraz Andrzej Gwiazda, Anna Walentynowicz, Alina Pieńkowska, Lech Bądkowski, Zdzisław Kobyliński, Wojciech Gruszewski, Stefan Izdebski, Jerzy Kwiecik, Henryk Krzywonos, Stefan Lewandowski, Józef Przybylski, Jerzy Sikorski, Lech Sobieszek, Tadeusz Szanny i Florian Wiśniewski.

W skład partnerów negocjujących ze strajkującymi robotnikami tzw. Komisji rządowej wchodzili, obok Jagielskiego: członek sekretariatu ke pepr Zbigniew Zieliński, przewodniczący wrn w Gdańsku Tadeusz Fiszbach i wojewoda gdański – Jerzy Kołodziejski...

31 sierpnia 1980 roku wszystkie agencje prasowe doniosły o POROZUMIENIU GDAŃSKIM, podając wstępne, niepreczyzyjne dosny tego wydarzenia. W Paryżu minister spraw zagranicznych Francji Jean Francois Poncet, w wywiadzie dla telewizji ORTF oświadczył, że Francja "cieszy się ze sposobu, w jaki uregulowano kryzys w Polsce – przez dialog i porozumienie, co oznacza postęp demokracji". Minister Poncet oznajmił światu: "To szczęśliwe rozwiązanie zawdzięczać trzeba dojrzałości i mądrości, których dowód dali robotnicy i społeczeństwo polskie oraz przywódcy tego kraju". Rzecznik rządu RFN w Bonn, Armin Gruenwald, oświadczył, że "kanclerz Helmut Kohl oddał hołd poczuciu odpowiedzialności tych wszystkich, którzy byli zaangażowani w polski kryzys". Kanclerz Austrii, Bruno Kreisky, stwierdził, że "należy szczerze cieszyć się, że udało się znaleźć pokojowe rozwiązanie kryzysu polskiego, dzięki dojrzałości i dobrej woli rządu Polski". Szef norweskiej dyplomacji, K. Frydelund, oznajmił, że "rozwiązanie polskiego konfliktu jest zadowalające i ma charakter trwały". Takie poglądy wyrażali powszechnie politycy spod różnych sztandarów i odcieni politycznych w Waszyngtonie, Madrycie, Sztokholmie, Atenach, Ottawie, Brasilii, Meksyku, Pekinie, Belgradzie...

Również komuniści bloku Moskwy "spadł kamień z serca"; nie musiał odbyć się desant komandosów sowieckich na miasta polskiego Wybrzeża, nie musiały z taz sowieckich na terenie Polski wyjeżdżać czołgi i nie musiały "przychodzić z bratnią pomocą na żądanie legalnych władz PRL i narodu polskiego armie zaprzyjaźnione". Nie powtórzyło się Czechosłowacja'68 ani Węgry'56. Nie powtórzył się Afganistan'79.

A mimo wszystko, mimo "triumfu rozsądku" i "zwycięstwa rozwagi", mimo POROZUMIEŃ SPOŁECZNYCH z SIERPNIA'80, które przyniosły nam "SOLIDARNOŚĆ", doszło do tragedii w Polsce: bo do tragedii w tym systemie musiało dojść /może nie musiało?/. Marszałek Józef Piłsudski wypowiedział kiedyś aktualne wciąż słowa: "Mamy więc wojnę, której celem jest trwanie i to trwanie możliwe bez strat – oto do czego doprowadził system wojny, w którym inicjatywę najzupełniej spoczywa w rękach Rosjan".

31 sierpień'86!

Dziś wielkiego zwycięstwa ludzi pracy, dzień powstania niezależnego ruchu związkowego, to dzień, w którym w szczególny sposób ma wszyscy, członkowie Związku i jego sympatycy, jesteśmy zobowiązani do manifestowania naszego poparcia dla "Solidarności" i ideałów Sierpnia'80.

W roku 1986 naiwnością byłoby mierzyć o podobnych i manifestacjach podobnych do tych z roku 1982, czy 1983. Ale dziś o co innego nam chodzi. Chodzi o to, aby nie posuwać dorobku Sierpnia'80 po równi pochyłej. W protestach – tej najbardziej widocznej formie niezależnego życia, uczestniczy co roku mniej ludzi, mniej zapału, mniej entuzjazmu. Co roku jakby ich szeregi okrzyki. Coraz częściej rozchodzimy się w poczuciu poniesionej porażki, niespełnionych założeń i planów. Ale o swoim istnieniu trzeba nam przypominać. Istnienie to musi wejść w krew i obyczaje narodu, musi absorbować uwagę władzy. Idei nie wolno zamykać pod ziemią. Musi ona od czasu do czasu pojawiać się na powierzchni w formie manifestacji, wieców, transparentów, r

ZŁOŚLIWOŚĆ

KRAKÓW 18.03.85 EGZ. NR 100

"Żywiołem szczęścia jest śmiech. A im bardziej jest pustym i szczerym, im bardziej nazywamy go dziecinnym, tym więcej jest w nim nieba na ziemi. Umiałem, jak dobry żołnierz, śmiać się wesoło, gdy w życiu groziło niebezpieczeństwo."
/ Józef Piłsudski /

Zagadka jubileuszowa

Z okazji naszego Jubileuszu proponujemy P.T.Czytelnikom zabawę polegającą na odgadnięciu nazwisk autorów rysunków zamieszczonych w tym numerze "Z" /łatwe/ oraz autora i tytułu książki, z której zaczerpnięto poniższy tekst /trudniejsze/. Ze względów konspiracyjnych nie możemy, niestety, wysłać nagród dla osób, które uporają się z zadaniem. Musi im wystarczyć sama satysfakcja i podziw kolegów.

Rozwiązanie zamieścimy w następnym numerze.

Red.

- Obywatelu Bujak, dość już tej zabawy w chowanego !

"...Pietruszka[x] ..., syn leśnego zbója, byłby największym z głupców, gdyby pozwolił komu innemu ciągnąć zyski ze zdarzenia, które rozegrało się w jakimś dalekim kącie świata, gdzie wznosi się góra zwana dziwacznie Giewontem.

...Nachylił się nad mikrofonem stojącym na biurku i wezwał jednego ze swych zaufanych...

W ciągu kilkunastu minut opracował techniczne szczegóły akcji... wiedział już dokładnie, jakie instrukcje wyda swym trzem najlepszym pracownikom w czasie zapowiedzianej na południe odprawy.

Narada w gabinecie Pietruszki trwała aż trzy godziny...

- A więc - zakończył naradę szef... - porwiemy go podstępem. Musimy być gotowi na wszystko. Gra idzie o wielką stawkę. Jasne?
- Jak księżyc na nowiu - odparły trzy ponure draby.
- Są pytania? - dodał...
- Będzie premia?
- Pod warunkiem, że wykonacie robotę w terminie.
- To się rozumie... Czy zawiedliśmy cię kiedy, szefie?

[x] Nazwisko fałszywe, tak jak i jego właściciel /przyp. autora/.

Kraków, dnia 15 lipca 1984 r
Porozumienie Prasowe
"Solidarność Zwycięży"-NOWA HUTA
.....Nr 13-14/58-59 Rok III.....
Serwis Informacyjny Tajnej Komisji
Robotniczej Hutników KM HiL
.....
=numer podwójny=
==========

§§§

KPN

NIEPODLEGŁOŚĆ

PAŹDZIERNIK 83 ROK II

PISMO KONFEDERACJI POLSKI NIEPODLEGŁEJ OBSZAR II-POŁUDNIE

GDZIEŚMY SIĘ ZNALEŹLI

Na jesieni 83 roku większość Polaków zadaje sobie pytanie: co nas czeka? Za miesiąc, za rok - gdzie będziemy? Kim będziemy? Z kim będziemy? Jacy będziemy? Najrzetelniej odpowie nam sama nasza przyszłość, sam na z los indywidualny i zbiorowy. Ale dzisiaj, jeżeli popatrzeć na naszą sytuację i na nasze postępowanie trzeźwe, więc bez emocji - można rozpoznać symptomy przyszłości, znaki problemów, które ją utworzą. Tym znakiem podstawowym, najważniejszym jest pr widłowe odczytanie dzisiejszości, wszystkich spraw, które będą wpływać na kształtowanie jutra. Dzisiejszą naszą narodową sytuację musimy traktować jako całość ostatnich trzech lat, jeżeli chcemy widzieć życie w perspektywy, jaką daje dystans. Trzy lata - okres wybuchu "Solidarności", okres euforycznego zachłystywania się wolnością, potem antynarodowa wojna, jej zawieszenie, zniesienie, niby amnestia. A w środku więzienia, wyroki, pobicia, zabicia, manifestacje, podziemna działalność, niezależna prasa, niezależne książki, struktury TKK i RKW, przeróżne KOS-y, MKS-y itp itd. Całe to infrastruktura oporu, podporządkowana duchowi walki z ciemiężycielami. I to musimy powiedzieć jasno lecz gorzko: ta cała niewątpliwie szlachetna infrastruktura oporu nie była i nie jest podporządkowana jednej porządkującej chaos w umysłach koncepcji walki, jednej nadrzędnej koncepcji politycznej, jednej nadrzędnej strategii - a tylko tak schierarchizowana świadomość celów i środków może przynosić zwycięstwa rzeczywiste, dalekosiężne a nie spektakularne. Przy czym nie chodzi tutaj o wąsko rozumiane jakieś "centralne kierownictwo" według koncepcji Kuronia, bo w praktyce fakty potwierdziły raczej słuszność myśli innej sprowadzającej się do utworzenia Społeczeństwa Niezależnego. Ale istnieć opór może w nieformalnych grupach oporu. Natomiast czy może tak naprawdę zwyciężać? Wielka misja dziejowa, jaka spadła na członków TKK - czy naprawdę została wypełniona? Przy całym szacunku dla tego, co ci ludzie zrobili, przy uznaniu ich historycznej już roli za ważną i trwającą, czy wykorzystali ten wielki autorytet, który mieli i jeszcze mimo wszystko mają? Czy ten niebywały kredyt zaufania, jakim byli i są w dużej mierze obarczeni, przetworzyli na prowadzenie rzeczywiście korzystnej dla polskiej racji stanu polityki? Teraz już wiadać - że nie. Nie mogli więcej? Zapewne nie mogli. A to, że nie stworzyli ogólnej, porywającej masy wizji walki i życia potwierdza ich osobowości działaczy związkowych, a nie ideologów, nie polityków. To nie zarzut, to tylko diagnoza. Ta diagnoza dotyczy również działaczy "Solidarności" na emigracji, łącznie z Biurem w Brukseli - oni tam w konforcie materialnym także nie umieli i nie umieją prowadzić polityki, po najwyżej doraźną informację, dostępną rzetelną wprawdzie, lecz to jest stanowczo za mało, aby naprawdę działać na rzecz autentycznej polskiej racji stanu. Ta racja to nic innego jak my, nasz ewentualny los tutaj w kraju, czyli - właśnie nasza przyszłość. Piszę o tym, gdyż i te elementy naszej obecnej sytuacji rzutują na naszą egzystencję jutro. Gdzieśmy się zatem znaleźli? W jakim kraju? Z kim mamy walczyć? I po to właściwie walczymy: walczymy o niepodległość? O prawa nasze? Jedno jest pewne - wrogiem naszym jest agenturalna władza, wspomagana przez imperialne cele

PISMO NIEZALEŻNE

BIBUŁA POLSKA

WYD.: PAP - POLSKIE ARCHIWUM PRASOWE, KRAKÓW, MAŁOPOLSKA

NASZA DEWIZA:
PLUS RATIO QUAM VIS
RACZEJ ROZUMEM NIŻ SIŁĄ

Nr 20 1.08.83 20 ZŁ

DZIEŃ
JAK CODZIEŃ

Z R E G I O N U

--- Sondaże opinii aktywu partyjnego na szczeblu dzielnicowym w Krakowie wykazały, że na on za złe Jaruzelskiemu to, że 1/ trząsł się przeniewiając do Papieża, 2/ "pół rządu" klękało i całowało Papieża w rękę /tu wyjaśnienie: aktyw mylił oczywiście "rząd" z działaczami katolickimi, którzy byli w grupie oficjalnych osób/.
--- W Lokomotywowni Płaszów po raz kolejny rozdzielono partię srebrnych tysiączłotówek z Papieżem. W komisji, która dzieliła monety, najwięcej do gadania mieli partyjni i wroniozwiązkowcy i ich aktywowi przypadła też lwia część monet. Kiedy chodzi o tak strzeżony towar, nie liczy się ideologia i poglądy polityczne...
--- Nie wiemy, jaki jest oficjalny stan stosunków Kościoła i Państwa oraz Watykanu i PRL-u. W Krakowie - bez zmian: w Numerze Tygodnika Powszechnego z 24.7 było 11 ingerencji cenzury, w numerze z datą 31.7 - 10, a więc w normie zgodnej z okresem stanu wojennego.
--- Machejek cytuje Łopatkę: Papieża witało 6.650 tys. osób, a 1 maja swoją wspólnotę z realnym socjalizmem manifestowało 6,5 mln ludzi. Także Urban oświadczył oficjalnie "Gołym okiem widać, że wpływy podziemia są znacznie ograniczone, co potwierdziło się m.in. 1 maja a także w czasie wizyty Papieża." Nam to nasuwa jeden wniosek: niech Machejek z Urbanem urządzą przyszłoroczny wiec 1-majowy na Błoniach. Wtedy zobaczymy...

O ZNIESIENIU STANU WOJENNEGO POWIEDZIELI I napisali:

WAŁĘSA: Nawet stan wojenny był lepszy aniżeli nowy reżim, który formalnie odbiera społeczeństwu wiele z osiągnięć zawartych w Porozumieniach Gdańskich '80. Tó chwyt propagandowy, który w niewielkim stopniu przyczyni się do rozwiązania problemów społecznych i gospodarczych Polski. To wszystko są pozory i fikcja.
TYMCZASOWA KOMISJA KOORDYNACYJNA "S": Formalne odwołanie stanu wojennego bez likwidacji wprowadzonego pod jego osłoną ustawodawstwa uniemożliwiającego wszelką niezależną inicjatywę i działanie społeczne a gwarantującego władzy uprawnienia stanu wojennego jest tylko gestem bez poważnego znaczenia politycznego.
LE MONDE: ...to niczego nie zmieni, ponieważ władze rozporządzą nadal całym arsenałem środków represyjnych. Dzień 31 sierpnia - 3. rocznica powstania "S" - stanie się sprawdzianem realnego stanu normalizacji.
DAILY MAIL: Rygory stanu wojennego zastąpiono nowymi restrykcjami.
MORNING STAR /organ komunistów Anglii/: Zastąpiono przepisy stanu wojennego ustawami o wyjątkowym charakterze, na mocy których "S" pozostaje zdelegalizowana. Niemniej dążenia do autentycznego ruchu związkowego nie znikną.
WASHINGTON POST: Warszawska ulica wykazała niewielkie zainteresowanie sesją sejmową, która uchyliła stan wojenny. Wydarzenie to wywarło niewielki wpływ na przeciętnego Polaka i jest traktowane przez większość mieszkańców Polski bez specjalnego entuzjazmu.
BBC: ...połączenie lepszej wersji gomułkowszczyzny z odrobiną bonapartyzmu.
/Nowojorski,polonijny/ "NOWY DZIENNIK": Konstytucyjne utrwalenie narzędzi represji wobec społeczeństwa źle wróży Polsce. Protestów i fermentu w kraju nie uspokoi się manewrowaniem Konstytucją.
THE ECONOMIST: Formalne zniesienie stanu wojennego nie będzie oznaczać prawdziwej liberalizacji. Wprost przeciwnie: gen. Jaruzelski zapewni władzy dodatkowe uprawnienia i Polska przejdzie ze stanu wojennego w stan normalnego... kryzysu.
NEW YORK TIMES: Jaruzelski odwołuje stan wojenny, ale nie proponuje narodowi uczciwego pokoju.

---W nielegalnym obiegu krąży wiele zdjęć z wizyty Papieża w Krakowie. Ceny: kilkadziesiąt - sto zł.
--- Bardzo mało samochodów zagranicznych odwiedza tego lata Kraków. Rów-

PRZEGLĄD AKADEMICKI

PISMO RUCHU OPORU NZS

KRAKÓW, 1985 10 28 nr 3

19-X-1984

FUNKCJONARIUSZE SB ZAMORDOWALI

†

ks. Jerzego Popiełuszko

"SOLIDARNOŚĆ" O WYBORACH

Źródeł solidarność [illegible] frekwencja wyborcza zo[illegible] najmniej [illegible], a nie [illegible] na wyżej 65 %. Po wyborach Wałęsa stwierdził, że "wybory nie są plebiscytem za albo przeciw władzy.

"WYBORY" NA MIASTECZKU.

Jak wynika ze wstępnych danych partyjnych obserwacji lokali wyborczych umieszczonych na miasteczkach studenckich frekwencja wyborcza [illegible] wahała w nich od 10-tu do 20-stu %. Z informacji pochodzącej z rektoratu AGH frekwencja w tamtejszych lokalach wyborczych nie przekroczyła 2%, co potwierdza dane z obserwacji.

A JEDNAK

"Od [illegible] (1980) roku studenci masowo korzystali z kabin w lokalach wyborczych. Nie miało to wpływu na wynik wyborów, ale władze wyższych uczelni żyły w panice. Prorektor Politechniki (Wrocławskiej) do spraw studenckich opowiadał o tym chwytając się za głowę. A winowajcy jaki z tego faktu wyprowadzili, był taki: w przyszłych wyborach będą głosować nie w miejscu zamieszkania, gdzie trudno ich kontrolować, lecz na uczelniach. Tu nam nie [illegible]."*

Mimo wszystko chyba jednak trochę podskoczyli.

*) A. Wodecki "Listy do Iksone"

ODWAŻNY WOŹNY

Wojtek Stolarczyk z Sanoka student czwartego roku biologii na WSP zamieszkały w "Olimpie" p.107- dał głos 15- go października o godzinie 6-tej minut 10 "za tym, żeby w [illegible] byli ludzie, którzy na to zasłużyli" i nie [illegible] o tym pod [illegible] przez radio.

NZSP

Kurier STUDENCKI

KRAKÓW
1987.05.06
NR. 4 [34]

PISMO NIEZALEŻNEGO ZRZESZENIA STUDENTÓW AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ

Pamięci Staszka Pyjasa

7 maja mija 10 lat od śmierci Stanisława Pyjasa 24-letniego studenta polonistyki UJ. W kwietniu 1977 roku, on i pięciu jego kolegów, współpracowników KOR-u, otrzymali listowne pogróżki śmierci. Skierowali list do Prokuratora Rejonowego, domagając się śledztwa w tej sprawie. 7 maja 1977 roku na podwórzu przy ulicy Szewskiej 7 znaleziono zwłoki Staszka Pyjasa. Początkowo śledztwo w tej sprawie prowadzone było przez wydział zabójstw MO, jednakże już po południu tego samego dnia dochodzenie przejęte zostało przez sb. Wiedź o śmierci Pyjasa zaczęła rozchodzić się błyskawicznie i to nie tylko w środowisku studenckim. Władze wydały oświadczenie zamieszczone w prasie krakowskiej, jakoby Pyjas spadł ze schodów, pod wpływem alkoholu i to stało się przyczyną jego śmierci. Orzeczenie takie sformułowano na podstawie diagnozy prof. Zdzisława Marka, znanego już wcześniej z podobnego orzeczenia wydanego po śmiertelnym pobiciu przez radomskich milicjantów Jana Brożyny, w nocy 29 na 30 VI 1976. O tym, że nie był to nieszczęśliwy wypadek świadczą fakty, które w każdym innym śledztwie byłyby wzięte pod uwagę, ale nie przez panów z sb. Mianowicie: Pyjas znajdował się na podwórku domu, czyli po upadku ze schodów zostałby się czołgać lub przejść kilkanaście metrów co pozostawiłoby ślady krwi, a takich nie było. Poza tym ciało leżało w ten sposób, że Pyjas musiałby się czołgać tyłem. Nie mógł też, w takiej pozycji zadusić się własną krwią gdyż zwłoki znaleziono leżące twarzą do ziemi. Wreszcie z jego torby zniknął raport z Krakowa dla KOR, który musiał mieć przy sobie/przynajmniej miał go poprzedniego dnia/.

Śmierć Pyjasa spowodowała żywą reakcję. Na 15 maja ogłoszono publiczną żałobę. W tym dniu rano w kościele Dominikanów odbyła się msza za Staszka. Po mszy uczestnicy, przeszli na ul. Szewską gdzie odczytano oświadczenie KOR i minutą ciszy oddano hołd zamordowanemu. Tego samego dnia o 21 z ul. Szewskiej przeszedł pod Wawel pochód i tam odczytano deklarację założycielską Studenckiego Komitetu Solidarności/SKS/ w Krakowie. Również w kraju śmierć Pyjasa odbiła się żywym echem.

Protesty marsze i msze żałobne odbyły się w Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Gdańsku, Warszawie 20 XI 1977, Gdańsku 5 XI, Poznaniu 15 XI Wrocławiu 14 XII, Szczecinie 10 V 1978. SKS-y stały się w swojej działalności podwaliną pod powstały po Sierpniu NZS.

Do zeznania Andrzeja Rozmarynowicza, prowadzącego sprawę śmierci z ramienia rodziny Pyjasa zgłosił się 23-letni student UJ Stanisław Pietraszko-aktywista SZSP, znajomy Pyjasa jeszcze ze szkoły podstawowej. 6 maja ok. 17-tej spotkał on Staszka w towarzystwie nieznajomego człowieka i który/wg Pietraszki/wyglądał jakby konwojował go. Pietraszko był więc ostatnim, który widział Pyjasa, a jednocześnie mógł rozpoznać towarzyszącego mu mężczyznę. 31 lipca znaleziono ciało Pietraszki pływające w trzcinach. Wszystko wskazywało na to, że Pietraszko został zamordowany, jednakże oficjalnie za przyczynę śmierci podano utonięcie. Tak oto zginął koronny świadek w sprawie śmierci Pyjasa.

Drukując ten artykuł, chcemy aby nazwisko Staszek Pyjas, nie było tylko pustym dźwiękiem ale pozostało w pamięci czytelników, którzy podniosą i przeczytają ten skrawek bibuły, aby wywołał chwilę zadumy nad tym szeregiem ofiar ginących nadal z rąk "nieznanych sprawców".

APEL

Apelujemy do społeczności akademickiej i mieszkańców Krakowa o wzięcie udziału we Mszy Św. w intencji Staszka Pyjasa, która odbędzie się w kościele OO Dominikanów 8 maja w piątek o godz. 16[00]

KRK NZS

§§§§ §§§§§ §§§§ §§§§§ §§§§ §§§§ §§§§§ §§§§
§ § § § § § § § § § § § § § § §
§§§§ §§§§§ §§§§ §§§§§ § §§ §§§§ §§§§§ §§§
§ § § §§ § § § § §§ § § §
§ § § § §§ § § §§§§§ § §§ § § §

Pismo Małopolskiego Komitetu Walki o Praworządność
Kraków, 5 stycznia 1986 r. - - - Nr 1

W numerze m.in.: Szkolnictwo wyższe przed i po nowelizacji ustawy +++ Proces w Mikołowie §++

Oddajemy do rąk Czytelnika pierwszy numer czasopisma "Paragraf". Deklarując dołożenie staranności do regularnego wydawania pisma, pragniemy przypomnieć treść pierwszego komunikatu MKWoP ogłoszonego w swoim czasie przez niezależną prasę małopolską. Treść tego komunikatu najprecyzyjniej określa charakter i cele pisma, rolę jaką ma ono pełnić, określa też rodzaj i tematykę, którym pismo będzie poświęcone.

Mamy głęboką nadzieję, wręcz pewność, że tak w stałych jak i dorywczych czytelnikach naszego pisma znajdziemy odważnych i zdecydowanych bojowników - nie, nie wahamy się użyć tego słowa - o nowy ład i porządek prawny w naszej Ojczyźnie.

Małopolski Komitet
Walki o Praworządność

K o m u n i k a t

W dniu 3.XI.84r. w Krakowie powstał Małopolski Komitet Walki o Praworządność /M.K.W.oP./ Celem M.K.W.oP. jest walka o tych kształt prawa polskiego, który byłby zgodny z powszechnie uznawanymi wartościami cywilizowanego świata, dorobkiem kultury europejskiej a także z najlepszymi tradycjami polskich dążeń wolnościowo-demokratycznych. Walka ta objąć musi także przestrzeganie i stosowanie takiego właśnie prawa.

Uważamy, że opole o praworządność w sytuacji gdy obowiązujące przepisy prawne odbiegają zasadniczo od tych kryteriów są nieporozumieniem czyniącym zamęt w opinii krajowej i zagranicznej. Dlatego też w działalności swojej wskazywać i piętnować będziemy wszelkie nieprawości dokonywane w PRL zarówno dotyczące treści przepisów prawnych jak i ich stosowania.

- c.d. "Komunikatu" -
- na str. 2

§§§§

[1] E. Zając, *NSZZ „Solidarność" Region Małopolska…*, s. 98.

[2] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 134: Relacja Jana Środonia; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 239, poz. 239; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=INFORMACJAbKALISZbFWR&NU=09&DD=1 [odczyt: 19.11. 2014].

[3] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 134: Relacja Jana Środonia.

[4] Ksawery Bogacz (1948–2018), w latach 1972–2005 kierował zespołem serwisowym w AGH. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, inicjator powołania Komitetu Założycielskiego w AGH, następnie członek prezydium Uczelnianej Komisji Zakładowej, przedstawiciel pracowników inżynieryjno-technicznych w Radzie Wydziału Elektrycznego i Senacie AGH. Współpracownik Sekcji Informacji MKZ Kraków/Małopolska, następnie ZR Małopolska. Po 13 XII 1981 r. w podziemnych strukturach Solidarności. W latach 1982–1989 inicjator i organizator struktury wydawniczej, redaktor, autor tekstów oraz wydawca m.in. „Kroniki Małopolskiej" i „Krakusa", a także ulotek i książek różnych wydawnictw drugoobiegowych, w tym Wydawnictwa Historycznego, wydawnictwa Orła Białego, Wydawnictwa V i wydawnictwa Rota, kolporter. Od 4 V 1982 do 16 VIII 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Czak", od 19 VIII 1985 do 24 XI 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach KE „Ugo". Zob. M. Konczal, S. Chmura, *Ksawery Bogacz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[5] Anna Wierzbicka-Bogacz (ur. 1951), w latach 1972–1992 pracowała jako operator maszyn cyfrowych w Centrum Maszyn Matematycznych na Wydziale Elektrycznym (od 1978 r. Uczelniane Centrum Informatyki) w AGH. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była członkiem Uczelnianej Komisji Zakładowej, współpracowała z Sekcją Informacji MKZ Kraków/Małopolska, następnie ZR Małopolska. Po 13 XII 1981 r. w podziemnych strukturach Solidarności w AGH. Od 1982 r. organizowała struktury wydawnicze m.in. „Kroniki Małopolskiej" i „Krakusa", wydawała ulotki i książki drugoobiegowe. Inicjatorka i organizatorka sieci kolportażowej (utworzonej na bazie struktury ABC) pism, książek i ulotek. Organizowała wymianę z innymi miastami, odbiorcami ze środowiska akademickiego, pojedyncze egzemplarze przekazywała do Biblioteki Jagiellońskiej, tworzyła katalog publikacji podziemnych. Założyła i prowadziła bibliotekę wydawnictw drugoobiegowych. Od 4 V 1982 do 16 VIII 1985 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Czak", od 19 VIII 1985 do 15 II 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach KE „Wanda". Zob. M. Konczal, S. Chmura, *Anna Wierzbicka-Bogacza* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[6] Barbara Krystyna Niemiec (1943–2014), doktor polonistyki, pracownik naukowy UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była członkiem Komitetu Założycielskiego na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UJ, następnie KZ. W latach 1981–1989 organizowała pomoc dla osób internowanych i represjonowanych. Od 1982 r. była członkiem TKZ na UJ, działała w MKS Kraków (łączniczka z zakładami pracy w Krakowie Śródmieściu), następnie w RKS Małopolska. W okresie 1982–1983 była redaktorem podziemnego pisma „Wolna Myśl", 1982–1989 „Kroniki Małopolskiej", organizatorka kolportażu pism podziemnych. Od 28 IV 1983 do 6 III 1984 r. rozpracowywana przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Ratusz", od 27 II 1984 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach KE „Marysia", od 25 XI 1985 do 31 I 1990 r. przez Wydział III-1/ /Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Marysia". Zob. J. Szpil, *Barbara Krystyna Niemiec* [w:] ES, t. 2, s. 286.

[7] E. Zając, *Kronika Małopolska* [w:] ES, t. 1, s. 226; W. M. Kolasa, *Prasa krakowskiej „Solidarności"…*, s. 176; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 246–247, poz. 125; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KRONIKAbMAlOPOLSKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 19.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=31&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3365 [odczyt: 19.11.2014].

[8] Adam Grudziński (1946–1982), w latach 1972–1982 starszy technik i fotografik w Pracowni Reprograficznej Biblioteki Głównej AGH. Współpracownik KSS „KOR", KPN i Ruchu Młodej Polski.

W 1980 r. zakładał NSZZ Solidarność na AGH, członek Komitetu Założycielskiego w Bibliotece Głównej. Od lipca 1981 r. był kolejno drukarzem, operatorem maszyn i referentem do spraw informacji w Sekcji Informacji ZR Małopolska. Uczestniczył jako fotograf w I Krajowym Zjeździe Delegatów NSZZ Solidarność w Gdańsku. Po 13 XII 1981 r. zabezpieczał sprzęt drukarski będący własnością KZ w AGH, członek redakcji „Aktualności". Aresztowany 6 I 1982 r., internowany do 14 czerwca. Trzy miesiące po zwolnieniu zmarł w niewyjaśnionych okolicznościach. Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 95–96.

[9] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 126: Relacja Doroty Stec-Fus.

[10] E. Zając, M. Komaniecka, *Aktualności* [w:] ES, t. 3 (w druku); *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 261; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 225–226, poz. 5–6; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=AKTUALNOsCI&NU=06&DD=1 [odczyt: 17.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=2&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#654 [odczyt: 17.11.2014].

[11] Danuta Abrahamowicz (1937–1995), absolwentka filologii słowiańskiej na UJ, tłumaczka z języka słowackiego i czeskiego, w latach 1962–1969 asystent w Zakładzie Nowszych Literatur Słowiańskich UJ. Od 1972 do 1986 r. była tłumaczką i redaktorem w Wydawnictwie Literackim. W latach 1982–1989 działała w podziemnym ruchu wydawniczym, w styczniu 1982 r. zakładała „Biuletyn Małopolski", była jego redaktorem. W 1983 r. inicjatorka powstania „Miesięcznika Małopolskiego", jego redaktor, autorka tekstów i kolporterka na terenie Krakowa i Warszawy. W okresie 1988–1990 autorka tekstów w piśmie „Tumult". Od 19 I 1982 do 24 II 1983 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Ul". Zob. H. Głębocki, *Danuta Abrahamowicz* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[12] Roman Laskowski (1936–2014), profesor, językoznawca, slawista. W latach 1973–1985 wykładowca w Instytucie Języka Polskiego PAN, 1975–1985 kierownik Zakładu Teorii Języka i Współczesnego Języka Polskiego Instytutu Języka Polskiego PAN. W okresie 1973–1985 wykładowca na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizator NSZZ Pracowników Nauki, Techniki i Oświaty w Instytucie Języka Polskiego PAN. Po 13 XII 1981 r. włączył się w działalność podziemną, założyciel i członek redakcji „Biuletynu Małopolskiego" (w działalności konspiracyjnej posługiwał się pseudonimami „1000" i „Kamil"). Od 1985 r. na emigracji w Szwecji, współpracował z Biurem Koordynacyjnym Solidarności za Granicą, profesor w Instytucie Języków Słowiańskich na uniwersytecie w Göteborgu (1985–2001). Po powrocie do Polski w 2001 r. był m.in. kierownikiem Zakładu Teorii Języka Polskiego Instytutu Języka Polskiego PAN (2001–2007), wykładowcą w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej UJ (2001–2008) i na Wydziale Kulturoznawstwa i Filologii Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie (2008–2012). Zob.: Relacja Romana Laskowskiego, Kraków, 6 IV 2011 r. (nagranie); C. Kuta, *Roman Laskowski* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[13] Jerzy Brzozowski, pracownik Wydawnictwa Literackiego w Krakowie, wiceprzewodniczący RKW Małopolska, zaangażowany w prace Komisji Krakowskiej.

[14] Bogdan Niewczas (1946–2015), doktor nauk technicznych, w latach 1973–1995 adiunkt Wydziału Inżynierii Mechanicznej i Robotyki AGH. Od września 1980 r. w NSZZ Solidarność, mąż zaufania oraz członek KZ i Komisji Wydziałowej na Wydziale Maszyn Górniczych i Hutniczych AGH. W dniach 14–16 XII 1981 r. uczestnik strajku pracowników AGH. Zaangażowany w budowę podziemnych struktur Solidarności w AGH, członek TKZ (w konspiracji używał pseudonimu „Dyrektor"). W latach 1983–1989 wraz z Leszkiem Dulbą zorganizował drukarnię „Biuletynu Małopolskiego", pośredniczył w kontaktach redakcji z drukarnią, organizował pracę drukarni i kolportaż pisma. W latach 1981–1988 działacz krakowskiego Ruchu Społecznego ku Cywilizacji Miłości. Od 1989 r. zaangażowany w odbudowę struktur Solidarności w AGH. Po 1990 r. był m.in. twórcą i członkiem Małopolskiego Klubu Konserwatywnego (1995), prezesem zarządu spółki Zakłady Naukowo-Techniczne Protetko w Krakowie (1993–1998), prezesem zarządu spółki Aparatura Pomiarowa Kwant w Krakowie (1998–2011) i jej dyrektorem (2011–2015). Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 200.

[15] Aleksandra Orman (ur. 1943), była redaktorem w Polskim Wydawnictwie Muzycznym w Krakowie i członkiem NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. zaangażowała się w działalność podziemną, była redaktorem językowym w „Biuletynie Małopolskim". Zob.: Relacja Aleksandry Orman, Kraków, 1 IV 2011 r. (nagranie); *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 238.

[16] Tomasz Gizbert-Studnicki (ur. 1948), profesor nauk prawych, pracownik naukowy Wydziału Prawa i Administracji UJ, kierownik Katedry Teorii Prawa. W marcu 1968 r. uczestnik protestów studenckich w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego na Wydziale Prawa i Administracji UJ, Uczelnianego Komitetu Założycielskiego i Uniwersyteckiej Komisji Porozumiewawczej Komitetów Założycielskich NSZZ Solidarność UJ, przewodniczący Komisji Oddziałowej NSZZ Solidarność Wydziału Prawa i Administracji, członek Uczelnianej Komisji Zakładowej, od stycznia 1981 r. w jej prezydium. Współpracownik Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych Solidarność. Po 13 XII 1981 r. autor *Odezwy do społeczeństwa polskiego*, podpisanej przez pracowników Wydziału Prawa UJ (dowodzono w niej, że nawet w świetle zapisów konstytucji peerelowskiej wprowadzenie stanu wojennego było nielegalne i bezprawne). Współpracownik TKZ NSZZ Solidarność UJ i RKW Małopolska, a także pism i wydawnictw podziemnych (publikował pod pseudonimem „Tadeusz Kowalski"). Kilkakrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany. Od 28 XII 1981 do 17 V 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOR „Góra", od 17 V 1983 r. przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Studia", od 24 IX 1985 do 30 XI 1989 r. rozpracowywany w ramach kwestionariusza ewidencyjnego. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące T. Gizberta-Studnickiego na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 90.

[17] Leopold Zgoda (ur. 1937), doktor nauk humanistycznych, filozof. W latach 1967–2002 nauczyciel akademicki w Wyższej Szkole Ekonomicznej / Akademii Ekonomicznej, 1975–1988 w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. autor tekstów i redaktor w prasie podziemnej, m.in. w 1983 r. w redakcji „Biuletynu Małopolskiego", organizował lokale konspiracyjne. Był jednym z założycieli krakowskiego Ruchu Społecznego ku Cywilizacji Miłości. Zob. Ł. Leszczyński, S. Chmura, *Leopold Zgoda* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[18] Relacja Krzysztofa Görlicha, Kraków, 8 VI 2011 r. (nagranie).

[19] Maria (Maryla) Papierz (ur. 1950), profesor, językoznawca, pracownik naukowy Instytutu Filologii Słowiańskiej UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, wiceprzewodnicząca Koła Solidarności w swoim instytucie. Po 13 XII 1981 r. działaczka podziemnych struktur Solidarności (w konspiracji nosiła pseudonim „Jola"). Była członkiem redakcji „Biuletynu Małopolskiego" i „Miesięcznika Małopolskiego", a także redaktorem „Serwisu Informacyjnego" wydawanego przez RKW Małopolska. Od 22 II 1983 do 19 VII 1984 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Biskup". Zob.: *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989…*, s. 744; A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 213–214.

[20] O przejęciu przez SB pierwszego numeru „Biuletynu Małopolskiego" zob. s. 492–495.

[21] *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty…*, s. 26: Relacja Ryszarda Bociana.

[22] Leszek (Józef) Dulba (ur. 1949), doktor inżynier. Od 1974 r. pracownik naukowo-dydaktyczny na Wydziale Maszyn Górniczych i Hutniczych AGH. Od września 1980 r. członek NSZZ Solidarność w AGH, mąż zaufania, następnie sekretarz komisji na Wydziale Maszyn Górniczych i Hutniczych. W dniach 14–16 XII 1981 r. uczestnik strajku pracowników AGH, po jego rozbiciu tworzył podziemne struktury Solidarności na Wydziale Maszyn Górniczych i Hutniczych. W latach 1983–1989 wraz z Bogdanem Niewczasem zorganizował podziemną drukarnię „Biuletynu Małopolskiego", był odpowiedzialny za pracę zespołu drukarzy, dostawy papieru i materiałów poligraficznych, odbiór nakładów. W latach osiemdziesiątych członek Zarządu Oddziału Polskiego Związku Katolicko-Społecznego w Krakowie, od kwietnia 1985 r. jego przewodniczący. Od 1987 r. prowadził indywidualną działalność gospodarczą. Po 1990 r. był m.in. właścicielem hurtowni farmaceutycznej, kierował rodzinnymi firmami budowlanymi (od 2007 r.). Zob.: Relacje Leszka Dulby, Kraków, 13 I i 2 VI 2011 r. (nagrania); A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 79.

[23] Antoni Dziwisz (ur. 1947), technik w Instytucie Podstaw Budowy Maszyn AGH. W latach 1979–1986 zarejestrowany przez Wydział IV KWMO w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika.

Jako powód zarejestrowania podawano, że jest *w bliskim stopniu pokrewieństwa z ks. Stanisławem Dziwiszem i posiada możliwości uzyskiwania informacji interesujących SB.* Z analizy zachowanych materiałów można wnioskować, że SB chciała zwerbować Antoniego Dziwisza, który był bratem osobistego sekretarza Jana Pawła II, chcąc w ten sposób pozyskiwać informacje z otoczenia papieża. Naczelnik Wydziału III KWMO w Krakowie, ppłk Jan Biel, w piśmie skierowanym 8 II 1980 r. do naczelnika Wydziału IV meldował: [Antoni Dziwisz] *jest mało rozmowny, na temat brata nie rozmawia. Nawet próby podjęcia rozmowy na ten temat w okresie wizyty papieża nie spotkały się z chęcią kontynuacji z jego strony.* 10 XII 1986 r. jego materiały złożono w archiwum, jak odnotowano, z *braku możliwości operacyjnych*. Zastępca naczelnika Wydziału IV WUSW w Krakowie, kpt. Kazimierz Aleksanderek, argumentował: *W związku z faktem, że proces opracowania nie potwierdził możliwości operacyjnych kandydata w zakresie intersującym Służbę Bezpieczeństwa, przede wszystkim brak kontaktów z osobami duchownymi, a zwłaszcza z bratem, który jest osobistym sekretarzem J*[ana] *P*[awła] *II, proponuję materiały złożyć w archiwum Wydziału „C" WUSW w Krakowie.* Do werbunku nie doszło. Zob. AIPN Kr, 00100/1581/D (mf), Teczka personalna kTW dotycząca Antoniego Dziwisza.

[24] Janina Jackowska (ur. 1927), zatrudniona w dziekanacie Wydziału Maszyn Górniczych i Hutniczych AGH. Była członkiem KZ NSZZ Solidarność w AGH. Po 13 XII 1981 r. przepisywała matryce „Biuletynu Małopolskiego". Zob. Relacja Janiny Jackowskiej, Kraków, 19 V 2011 r. (nagranie).

[25] Maciej Lewandowski (ur. 1942), doktor inżynier, pracownik naukowy Instytutu Maszyn Hutniczych i Automatyki AGH. Zob. AIPN Kr 37/43105, Akta paszportowe Macieja Lewandowskiego.

[26] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[27] Adam Troszok (ur. 1945), magister inżynier, pracownik naukowy w Instytucie Maszyn Hutniczych i Automatyki AGH. Zob. AIPN Kr 37/16120, Akta paszportowe Adama Troszoka.

[28] Zofia Sudelska (ur. 1939) i Mieczysław Sudelski (ur. 1937), właściciele gospodarstwa rolnego w Swojczanach w powiecie miechowskim. W latach 1983–1986 w ich domu przygotowywano „Biuletyn Małopolski". Zob. Korespondencja elektroniczna z Leszkiem Dulbą, 4 VII 2017 r.

[29] Jacek Radło (ur. 1948), magister inżynier, pracownik naukowy Instytutu Podstaw Budowy Maszyn AGH, następnie specjalista konstruktor w Zjednoczeniu Petrochemia Ośrodku Techniki i Organizacji Remontów. Zob.: Relacja Jacka Radło, Kraków, 21 II 2011 r. (nagranie); AIPN Kr, 37/28874, Akta paszportowe Jacka Radły.

[30] Grzegorz Bednarz, student elektroniki w AGH.

[31] Andrzej Styczeń, student AGH.

[32] Jan Gonciarczyk (ur. 1947), muzyk, kontrabasista. Od 1978 r. członek wrocławskiego zespołu jazzowego Sami Swoi, występował także z zespołem Anawa, muzyk Cracow Metro Band. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w kolportaż podziemnych publikacji. Zob.: AIPN Kr, 37/152845, Akta paszportowe Jana Gonciarczyka; http://www.cracow-metro-band.pl/jan-gonciarczyk-kontrabas.html [odczyt: 27.05.2017].

[33] Tadeusz Jurkowski (ur. 1940), doktor nauk ekonomicznych, adiunkt Instytutu Organizacji i Zarządzania Przemysłem AGH. Zob. AIPN Kr, 37/345963, Akta paszportowe Tadeusza Jurkowskiego.

[34] Leszek Liszka (ur. 1953), laborant w Instytucie Podstaw Budowy Maszyn AGH.

[35] Stefan Patyk (ur. 1942), doktor inżynier, adiunkt Zakładu Technologii Mechanicznej Instytutu Podstaw Budowy Maszyn AGH. Zob. AIPN Kr, 37/43088, Akta paszportowe Stefana Patyka.

[36] Wiesław Romanowski (ur. 1953), technik kreślarz, zatrudniony w AGH. Zob. AIPN Kr, 37/355036, Akta paszportowe Wiesława Romanowskiego.

[37] Józef Salwiński (ur. 1947), doktor inżynier, adiunkt Instytutu Podstaw Budowy Maszyn AGH. Zob. AIPN Kr 37/446250, Akta paszportowe Józefa Salwińskiego.

[38] Grzegorz Siudyła (ur. 1948), doktor inżynier, pracownik naukowy w Instytucie Wibroakustyki AGH.

[39] Zob.: Relacje Leszka Dulby, Kraków, 13 I i 2 VI 2011 r. (nagrania); Relacja Romana Laskowskiego, Kraków, 6 IV 2011 r. (nagranie); Relacja Bogdana Niewczasa, Kraków, 22 III 2011 r. (nagranie);

Relacja Aleksandry Orman, Kraków, 1 IV 2011 r. (nagranie); Relacja Jacka Radły, Kraków, 21 II 2011 r. (nagranie); Relacja Adama Troszoka, Kraków, 18 V 2011 r. (nagranie); C. Kuta, *Biuletyn Małopolski* [w:] ES, t. 3 (w druku); *eadem*, *Biuletyn wolnego słowa…*; *Biuletyn Wolności. Z Bogdanem Niewczasem i Leszkiem Dulbą rozmawiał Adam Gliksman*, „Serwis Informacyjny Solidarność Małopolska" 2015, nr 13–14, s. 20–26; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 230, poz. 29; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbMAlOPOLSKI&NU=01&DD=1 [odczyt: 19.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=10&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#807 [odczyt: 19.11.2014].

[40] Zbigniew Fijak (ur. 1953), etnograf. W latach 1977–1990 pracownik naukowy Katedry Etnografii Słowian UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizator struktur związku na UJ. Po 13 XII 1981 r. działacz podziemnych struktur Solidarności, głównie wydawca, m.in. „Serwisu Informacyjnego Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarność« Małopolska" oraz „Aktualności". Kierownik poligrafii RKW Małopolska. Aresztowany 13 IX 1982 i 17 II 1983 r. skazany w trybie doraźnym na 2 lata więzienia (z zawieszeniem) za kontynuowanie działalności związkowej i wydawanie podziemnych pism. 3 VIII 1983 r. został objęty amnestią. Od 1985 r. działacz Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. Od 21 I 1987 do 1989 r. kierował Komisją Interwencji i Praworządności NSZZ Solidarność Region Małopolska, m.in. organizował stałą pomoc prawną i finansową dla represjonowanych (we współpracy z Arcybiskupim Komitetem Pomocy), informował o działaniach peerelowskiego aparatu represji. W 1990 r. kierował pracami Wojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Byłych Funkcjonariuszy SB w Krakowie. Od 1980 do 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SO „Union", od 1981 do 1984 r. przez Wydział III-1/III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Niedźwiadek", od 1982 do 1990 r. w ramach SOR „Konspiratorzy", w latach 1985–1987 sprawdzany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Chudy", od 1985 do 1990 rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Pacyfiści", w latach 1987–1989 sprawdzany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Greta", od 1988 do 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Zlot". Zob. S. Chmura, *Zbigniew Fijak* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[41] Leszek Jaranowski (ur. 1958), w latach 1980–1983 operator obrabiarek w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego i przewodniczący Komisji Wydziałowej na Wydziale P-1 WSK PZL, od 1982 r. członek TKZ w WSK PZL, do 1984 r. jako przedstawiciel swojego zakładu współpracował z MKS Nowa Huta, a następnie RKW/RKS Małopolska. W latach 1982–1989 działacz podziemnego ruchu wydawniczego, kolporter, organizator sieci i punktów kolportażowych, redaktor, autor tekstów, organizator transportu, drukarz, dostawca sprzętu poligraficznego. W 1982 r. pomysłodawca, drukarz, autor tekstów i redaktor pisma „Miscellanea". W okresie 1982–1983 drukarz „Serwisu Informacyjnego RKW/RKS" i „Aktualności", 1982–1984 twórca i drukarz pisma „Jesteśmy – będziemy". W latach 1983–1989 drukarz „Hutnika", a także dostawca sprzętu i materiałów poligraficznych, organizator transportu i lokali konspiracyjnych. Zakładał i prowadził biblioteki wydawnictw podziemnych, m.in. w latach 1982–1983 bibliotekę TKZ w WSK PZL, 1985–1989 w krakowskiej PAN, 1985–1989 przy Konfraterni Robotniczej w parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. Od 5 XI 1982 do 3 II 1983 r. odbywał służbę w Wojskowym Obozie Specjalnym w Czerwonym Borze. W latach 1989–1990 pracownik Sekcji Informacji ZR Małopolska. Od 11 V 1983 do 27 XI 1987 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Bibułki", od 7 IX 1987 do 24 XI 1989 r. przez Wydział III-1, a od stycznia 1989 r. przez Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Majster"/„Bojownik". Zob. M. Grudzińska, *Leszek Jaranowski* [w:] ES, t. 2, s. 154–155.

[42] Zdzisław Owsianka (ur. 1958) - technik poligraf, w latach osiemdziesiątych zatrudniony jako starszy technik – maszynista offsetowy w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Zob. AIPN Kr 37/217647, Akta paszportowe Zdzisława Owsianki.

[43] Marek Szczur-Sadowski (ur. 1959), student filozofii na UJ, działacz NZS, m.in. twórca Niezależnej Oficyny Studentów, p.o. przewodniczącego Sekcji Informacji NZS UJ. Po 13 XII 1981 r. działacz

podziemia, m.in. organizował druk „Aktualności" i „Biuletynu Informacyjnego NSZZ Solidarność Region Małopolska". Po 1990 r. był m.in. szefem Delegatury Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Krakowie (2013–2016). Od 18 X 1979 do 24 I 1980 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Kolporter" (nr rej. Kr 22406). Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 499, przyp. 5.

[44] Aleksy Leszek Śledź (ur. 1958), w latach 1979–1987 student historii na UJ. W latach 1979–1980 członek SKS, kolporter „Biuletynu Informacyjnego" KSS „KOR". W sierpniu-wrześniu 1980 r. był łącznikiem nieformalnego centrum informacji, które wspierało strajkujące zakłady krakowskie, a następnie organizatorów struktur NSZZ Solidarność. Członek Komisji Wydziałowej NZS. W okresie 1980–1981 organizował działalność wydawniczą Sekcji Historii Najnowszej działającej w ramach Koła Naukowego Historyków Studentów UJ. W 1981 r. razem z Janem Marią Rokitą, Jarosławem Zadenckim i Konstantym Miodowiczem założył Klubu Myśli Patriotycznej Jagiellonia. W latach 1982–1984 z inspiracji Władysława Kucharza zorganizował drukarnię i drukował podziemne pisma „Aktualności" i „Serwis Informacyjny RKW/RKS". W okresie 1984–1986 kierował drukarnią „Hutnika" na krakowskich Klinach. Był instruktorem na konspiracyjnym kursie poligrafii zorganizowanym dla działaczy z Górnego Śląska i Małopolski. Od 1980 do 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Intruzi", od 26 VIII 1986 do sierpnia 1989 r. przez Wydział III-1/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Bojownik". Zob. T. Kalita, S. Chmura, *Aleksy Leszek Śledź* [w:] ES, t. 2, s. 453.

[45] Bożena Witkowska z d. Jasiak (ur. 1958), absolwentka Wydziału Filozofii UJ. Od 1980 r. w NZS. W okresie 1980–1981 razem z Pawłem Witkowskim założyła niezależne Wydawnictwo Alfa. W latach 1981–1983 kierowała podziemną poligrafią RKW Małopolska, wydając m.in. „Biuletyn Małopolski", „Serwis Informacyjny RKW/RKS" i „Aktualności". Od 1982 r. współpracowała z Arcybiskupim Komitetem Pomocy Więzionym i Internowanym w Krakowie. W latach 1982–1987 wspólnie z mężem założyła podziemne wydawnictwo Biblioteka Wolnej Myśli i nim kierowała. W 1986 r. młodszy asystent w Katedrze Estetyki UJ. W latach 1989–2000 na emigracji we Francji. Od 26 II 1985 do 6 II 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Krzykacz". Zob. D. Nowok, B. Cała, *Bożena Jasiak Witkowska* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[46] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[47] Jaromir Grącki (ur. 1960), student filozofii na UJ. Aresztowany 27 X 1982 r., skazany na rok więzienia z zawieszeniem na 3 lata. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 220.

[48] Janusz Petlicki (ur. 1954), inżynier metalurg, pracownik działu kontroli Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych w Krakowie, członek NSZZ Solidarność. Aresztowany 13 IX 1982 r., internowany 16 IX – 6 XII 1982 r. W latach 1983–1986 drukarz pism podziemnych. Zob.: AIPN Kr, 0102/101/D (mf), Materiały dotyczące Janusza Petlickiego; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 503, przyp. 4.

[49] E. Zając, M. Mielczarski, *Serwis Informacyjny Regionalnej Komisji Wykonawczej Solidarność Małopolska* [w:] ES, t. 3 (w druku); W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 260–261, poz. 211; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbREGIONbsLaSKObDaBROWSKI&NU=04&DD=1 [odczyt: 20.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=47&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3712 [odczyt: 20.11.2014]. Jerzy Petlicki (ur. 1948), doktor chemii, w latach 1972–1981 asystent w Instytucie Chemii UJ, 1981–1985 adiunkt Zakładu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. współpracownik RKW Małopolska, odpowiedzialny za kolportaż wydawnictw drugoobiegowych na terenie Polski południowej. Aresztowany 13 IX 1982 r., 17 II 1983 r. skazany na 2 lata więzienia z zawieszeniem na 3 lata oraz przepadek samochodu. 3 VIII 1983 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie zwolnił go z reszty kary na mocy amnestii. W latach 1983–1986 drukarz pism podziemnych. Od 1986 r. na emigracji w Kanadzie, gdzie organizował wsparcie finansowe dla polskich artystów. Od 3 VI 1984 do 21 X 1987 r.

rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Peleton". Zob.: AIPN Kr, 0101/356 (mf), SOR „Peleton"; P. Goleń, *Jerzy Petlicki*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=Jerzy_Petlicki [odczyt: 31.10.2016].

[50] P. Goleń, *Solidarność Grzegórzecka* [w:] ES, t. 1, s. 416; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 262–263, poz. 224; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbGRZEGoRZECKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 20.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=50&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3757 [odczyt: 20.11.2014].

[51] W żadnej z dostępnych bibliografii nie odnotowano nakładu tych periodyków.

[52] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 270–271, poz. 274; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ZbPRASYbPODZIEMNEJ&NU=01&DD=1 [odczyt: 20.11.2014].

[53] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 258, poz. 193; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=PRZEGLaDbRADIOWYbSIbRKSbMAlOPOLSKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 20.11.2014].

[54] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 233, poz. 43; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=CZTERY&NU=01&DD=1 [odczyt: 20.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=14&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1132 [odczyt: 20.11.2014].

[55] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 234, poz. 48; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbDYSKUSYJNObINFORMACYJNY&NU=01&DD=1 [odczyt: 20.11.2014]; http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbNIEZALExNEGObDRUKARZA&NU=09&DD=1 [odczyt: 20.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=15&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1144 [odczyt: 20.11.2014].

[56] Zbigniew Chłap (ur. 1928), profesor medycyny, lekarz. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizował Komitet Założycielski w Akademii Medycznej i Państwowym Szpitalu Klinicznym w Krakowie. Współpracownik MKZ Kraków/Małopolska oraz ZR Małopolska. Od listopada 1980 r. członek Krakowskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki. W latach 1980–1989 organizator kolportażu i kolporter wydawnictw podziemnych na AM. Od 1981 do 1986 r. założyciel i autor tekstów publikowanych w „Biuletynie Informacyjnym NSZZ »Solidarność« AM i PSK". W 1982 r. twórca i redaktor „Acta Medica Cracoviensia Tempore Status Belli" (ukazał się jeden zeszyt/numer). W latach 1982–1989 organizator biblioteki wydawnictw podziemnych (prowadzonej przez Barbarę Niedźwiedzką) w Katedrze Farmakologii AM. W 1983 r. organizował krakowski Ruchu Społecznego ku Cywilizacji Miłości. W latach 1984–1990 twórca i redaktor „Zeszytów Niezależnej Myśli Lekarskiej". W 1985 r. inicjator i przewodniczący (początkowo niejawnej) polskiej filii organizacji Médecins du monde (do 1995 r.). Zob. S. Chmura, *Zbigniew Chłap* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[57] Anna Grajcarek (ur. 1956), pielęgniarka w szpitalu klinicznym Akademii Medycznej w Krakowie. W okresie 1980–1981 była członkiem KZ NSZZ Solidarność Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego. Po 13 XII 1981 r. działała w strukturach podziemnych, organizowała pomoc dla osób represjonowanych, kolportowała wydawnictwa drugoobiegowe, redagowała „Biuletyn Niezależnej Służby Zdrowia". W 1990 r. przewodnicząca Ogólnopolskiego Komitetu Organizacyjnego Samorządu Pielęgniarek i Położnych. Po 1990 r. była m.in. przewodniczącą Małopolskiej Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych (1991–2003), wolontariuszką Apteki Darów, założyła Stowarzyszenie

Lekarze Nadziei, Stowarzyszenie im. Edmunda Wojtyły, Fundację Ad Vocem, której została prezesem. Zob.: *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 220; http://www.biogram.eulotka.pl/# [odczyt: 3.11.2016].

[58] Andrzej Kowal (1938–2015), lekarz psychiatra, zatrudniony w szpitalu klinicznym im. dr. Józefa Babińskiego w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. członek redakcji „Biuletynu Niezależnej Służby Zdrowia", angażował się w pomoc represjonowanym. Po 1990 r. był m.in. przewodniczącym Małopolskiej Sekcji Służby Zdrowia NSZZ Solidarność (1990–1991). Zob.: http://www.solidarnosc.krakow.pl/?q=node/773 [odczyt: 3.11.2016]; https://babinski.pl/wp-content/uploads/2015/04/%C5%9Bp.-dr-Andrzej-Kowal.docx. [odczyt: 3.11.2016]; etnomuzeum.eu/Aktualnosci,831_zmarl_dr_andrzej_kowal.html [odczyt: 3.11.2016].

[59] Janina Rościszewska (ur. 1932), lekarz pediatra. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. działała w strukturach podziemnych związku, była członkiem redakcji „Biuletynu Niezależnej Służby Zdrowia". Rozpoczęła zbieranie podpisów pod protestem służby zdrowia przeciwko internowaniu osób chorych i starych (apel był adresowany do WRON i prymasa Józefa Glempa, miał być też wysłany na Zachód). Zob. http://www.audiohistoria.pl/web/index.php/swiadkowie/osoba/id/570 [odczyt: 3.11.2016].

[60] Danuta Pozowska (1926–2016), mikrobiolog, pracownik krakowskiej służby zdrowia, przewodnicząca KZ NSZZ Solidarność Zespołu Opieki Zdrowotnej Kraków Krowodrza. Zob. http://www.solidarnosc.krakow.pl/?q=node/938 [odczyt: 3.11.2016].

[61] S. Grzonkowski, *Biuletyn Dyskusyjno-Informacyjny. Wydanie dla Służby Zdrowia* [w:] ES, t. 2, s. 43; *idem*, *Biuletyn Niezależnej Służby Zdrowia* [w:] *ibidem*, s. 46; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 71, 77.

[62] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 265, poz. 233; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=STAMTaD&NU=01&DD=1 [odczyt: 20.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=56&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3784 [odczyt: 20.11.2014].

[63] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 243, poz. 97; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOMUNIKATbSPECJALNY&NU=06&DD=1 [odczyt: 20.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=27&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3341 [odczyt: 20.11.2014].

[64] Stanisław Chmielewski (ur. 1946), inżynier elektryk, nauczyciel. W latach 1977–2010 pracownik Elektrociepłowni Kraków (Zespół Elektrociepłowni Kraków). Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego. W latach 1982–1988 organizator podziemnych struktur Solidarności w ZEK. Organizował transport pism drugoobiegowych (m.in. „Solidarności Energetyków", „Tygodnika Małopolska", „Hutnika") dla krakowskich zakładów pracy. W 1983 r. twórca pisma „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki". Organizator podziemnej Sekcji Energetyków Regionu Małopolska oraz Krajowej Sekcji Energetyków. W okresie 1986–1987 wydawca i redaktor podziemnego pisma „Solidarność Energetyków". W sierpniu 1987 r. przesłuchiwany po nieudanej próbie przewiezienia maszyny offsetowej z Warszawy. Od 27 IV 1983 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Zespół", od 9 XII 1988 do 4 IX 1989 r. przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Eskalacja". Zob. A. Sadowska, S. Chmura, *Stanisław Chmielewski* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[65] Józef Dąbrowa (ur. 1937), pracownik elektrociepłowni w Skawinie. W 1980 r. organizował NSZZ Solidarność w swoim zakładzie pracy, przewodniczący KZ. Po 13 XII 1981 r. działacz struktur podziemnych. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 214.

[66] Ryszard Majdzik (ur. 1958), w latach 1978–1983 ślusarz-tokarz w Zakładzie Konstrukcji Stalowych Elbud w Krakowie, działacz opozycji. Współpracownik KSS „KOR", SKS i ROPCiO. W latach

1979–1980 drukarz i kolporter wydawnictw niezależnych. 29 XI 1979 r. twórca i członek Porozumienia Młodych „Niepodległość i Demokracja". Od lipca 1980 r. w KPN (po likwidacji przez SB punktu poligraficznego, który zorganizował u Bogdana Samborskiego przy ówczesnej ul. Findera w Krakowie). W dniach 25–31 VIII 1980 r. zorganizował w ZKS Elbud najdłuższy solidarnościowy strajk okupacyjnego w Małopolsce. Uczestnik głodówki solidarnościowej zorganizowanej w kościele pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach (26–30 VIII 1980 r.). Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego w Elbudzie, przewodniczący KZ. 15 IX 1980 r. organizował MKZ Kraków, członek prezydium ZR Małopolska. Od 5 III 1981 r. członek prezydium Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Internowany 13 XII 1981 r., w okresie czerwiec-sierpień 1982 r. uczestnik głodówki, przewieziony do szpitala w Krakowie przy ul. Śniadeckich, skąd we wrześniu 1982 r. zbiegł i się ukrywał. 27 IX 1982 r. został formalnie zwolniony z internowania. W 1983 r. wydawał w Skawinie podziemne pismo „Wolny Głos". W 1984 r. inicjator wydawania pisma „Elbudowiec". W latach 1984–1987 wydawca pisma „Homo homini", drukarz, kolporter. Po rozbiciu TKZ w Elbudzie oskarżony o kierowanie nielegalną organizacją, od kwietnia 1984 r. ukrywał się, od 13 czerwca poszukiwany listem gończym, 2 września aresztowany, 7 września sprawę umorzono na mocy amnestii. W listopadzie 1984 r. organizował Inicjatywę Obywatelską w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. W dniach 19–25 II 1985 r. uczestnik głodówki rotacyjnej w kościele pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bieżanowie. Od 1985 do 1989 r. drukarz „Solidarności Skawiny" (była to kontynuacja „Wolnego Głosu") oraz „Orła Białego". Od 25 VII 1980 do 25 V 1987 r. rozpracowywany przez Pion III RUSW w Skawinie w ramach SOS „Skawinka"/„Skawinka II", 18 IV – 17 IX 1984 r. przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOR „Koło", od 15 I 1985 do 19 XII 1987 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Fantasta", od 19 VI 1987 do 26 I 1990 r. objęty przez Pion V RUSW w Skawinie KE „Niepoprawny". Zob. E. Zając, *Ryszard Majdzik* [w:] ES, t. 1, s. 263–264.

[67] Aleksander Rogoda (ur. 1957), w latach 1980–1988 pracownik Zespołu Elektrociepłowni Kraków, członek NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną, twórca pism „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki" oraz „Solidarność Energetyków". Drukarz i kolporter. Uczestnik zorganizowanej w ZEK akcji „Komin". Rzecznik porozumienia pomiędzy francuskimi energetykami a energetykami z Małopolski. Działacz MKS Podgórze. Przywoził do Krakowa „Tygodnik Mazowsze" i kolportował małopolską prasę podziemną na terenie Warszawy. Od 9 IV 1987 do 8 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW w ramach SOR „Energetycy". Zob. D. Suchorowska-Śliwińska, *Dziennik z lat 1981–1985*…, s. 521–522 (biogram Aleksandra Rogody autorstwa Danuty Suchorowskiej-Śliwińskiej).

[68] Andrzej Sarnecki (ur. 1952), w latach 1979–1992 pracownik Zespołu Elektrociepłowni Kraków. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność ZEK. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną, członek Tymczasowej Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność ZEK oraz MKS Kraków, redaktor „Solidarności Energetyków", współpracownik „Solidarności Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki". Od 1985 r. aktywny działacz podziemnych struktur Sekcji Energetyków NSZZ Solidarność Region Małopolska, m.in. organizował kontakty z energetykami francuskimi. Od 16 I 1986 do 6 X 1988 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie, później Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Zespół", od 6 X 1988 do 8 XII 1989 r. przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/SOR „Eskalacja". Materiały zniszczono w jednostce operacyjnej w grudniu 1989 r. Zob.: Katalog osób rozpracowywanych, Andrzej Sarnecki, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Sarnecki&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=4&pageNo=1&osobaId=55349& [odczyt: 31.10.2016]; D. Suchorowska-Śliwińska, *Dziennik z lat 1981–1985*…, s. 409, przyp. 10; A. Gliksman, *Leksykon*…, t. 2, s. 236.

[69] Jadwiga Bojadżijewa (ur. 1958), tłumaczka z języka francuskiego. Była członkiem redakcji pisma „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki".

[70] Maciej Szumowski (1939–2004), dziennikarz. W latach 1967–1980 reporter Oddziału TVP w Krakowie, felietonista „Gazety Krakowskiej" / „Gazety Południowej" (3 XI 1980 – 13 XII 1981 r. redaktor naczelny), 1975–1981 założyciel i członek Rady Klubu Twórców i Działaczy Kultury Kuźnica w Krakowie. Od 1964 do 1982 r. członek PZPR. W latach 1981–1992 uczestniczył w pracach zespołu do spraw prawa prasowego Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych Solidarności

w Krakowie. W okresie 1982–1983 członek redakcji pisma „Zdanie". W latach 1982–1988 autor tekstów w piśmie „Hutnik", 1983–1986 w piśmie „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki". W latach 1982–1988 pomysłodawca, redaktor naczelny, reporter i reżyser podziemnej Niezależnej Telewizji Mistrzejowice, zorganizowanej przy parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego. W okresie 1987–1990 sygnatariusz deklaracji założycielskiej i uczestnik klubu dyskusyjnego pisma „Arka", 7 V – 14 VI 1989 członek redakcji „Głosu Wyborczego Solidarności", 1989–1990 w redakcji „Tygodnika Małopolska". 28 III 1990 r. zakładał „Czas Krakowski", jego redaktor i felietonista. Od 2 II 1984 do 29 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Porozumienie". Zob. M. Litwińska, *Maciej Szumowski* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[71] P. Goleń, *Solidarność Pogórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki* [w:] ES, t. 3 (w druku); W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 264, poz. 228; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbPODGoRZAbleGUbSKAWINYbWIELICZKI&NU=01&DD=1 [odczyt: 20.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=51&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3764 [odczyt: 20.11.2014].

[72] Wojciech Marchewczyk (ur. 1951), w latach 1977–1984 asystent naukowo-dydaktyczny w Instytucie Kształtowania i Ochrony Środowiska AGH, 1978–1980 dziennikarz sportowy w krakowskim „Tempie". W okresie 1977–1978 współpracownik KSS „KOR" i kolporter „Robotnika". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizował Komitet Założycielski w AGH, następnie był członkiem prezydium KZ. W latach 1980–1981 redaktor „Komunikatu Sekcji Informacji Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« w AGH". Od 1981 do 1983 r. działacz RKS Małopolska, w 1983 r. członek RKW Małopolska. Od marca 1982 do czerwca 1989 r. organizator, redaktor naczelny i drukarz pisma „Hutnik", od 22 X 1982 do lipca 1983 r. organizator i wydawca „Obserwatora Wojennego". Internowany 23 XI – 6 XII 1982 r. W latach 1983–1990 twórca i wydawca Biblioteki Obserwatora Wojennego. Od 6 IV 1983 r., po likwidacji przez SB drukarni przy ul. Dolnych Młynów, ukrywał się, od 11 kwietnia poszukiwany listem gończym (do 22 VIII 1983 r.). Aresztowany 30 IV 1984 r., zwolniony 3 lipca. W okresie 1989–1990 twórca i redaktor naczelny „Tygodnika Solidarność Małopolska", 1990–1991 dziennika „Depesza". Od 12 II 1985 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Bojownik". Zob. S. Chmura, *Wojciech Marchewczyk* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[73] Barbara Zientarska (1942–2017), w latach 1964–1977 kreślarka i projektantka w Biurze Projektów Przemysłu Paszowego w Krakowie, później na rencie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W okresie 1982–1983 w redakcji podziemnego pisma „Obserwator Wojenny". W 1984 r. zakładała pismo „Bez dekretu", do 1987 r. była jego redaktorem i koordynatorką druku. W latach 1983–1989 redagowała „Hutnika" (pismo drukowano w jej domu przy ul. Stachiewicza). Od 1982 do 1989 r. była stałym współpracownikiem i kolporterką podziemnych pism (m.in. „Bez dekretu", „Hutnika", „Serwisu Informacyjnego RKS/RKW", „Aktualności Serwisu Informacyjnego Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska", „Solidarności Hutników", „Promienistych"). Zatrzymana 2 VI 1987 r. po rewizji w jej mieszkaniu i 1 lipca ukarana grzywną przez Kolegium ds. Wykroczeń (karę zapłaciła Kuria krakowska). Od 6 I 1987 do 31 I 1990 r. rozpracowywana przez Wydział III-1/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Bojownik". Zob. H. Szczodry, B. Cała, *Barbara Zientarska* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[74] P. Goleń, *Obserwator Wojenny* [w:] ES, t. 1, s. 323; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 98; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 253, poz. 166; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=OBSERWATORbWOJENNY&NU=01&DD=1 [odczyt: 24.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=39&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#7024 [odczyt: 24.11.2014].

[75] Kornel Filipowicz (1913–1990), prozaik, poeta, scenarzysta. Przed wojną redaktor miesięcznika „Nasz Wyraz", członek Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej i Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom. Uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień obozów koncentracyjnych

w Gross-Rosen i Oranienburgu. Po wojnie współpracownik m.in. „Odrodzenia", „Dziennika Literackiego", „Życia Literackiego", „Wieści" i „Tygodnika Powszechnego". Od 1975 r. członek zarządu Oddziału Krakowskiego Związku Literatów Polskich, 1980–1981 jego wiceprezes. Sygnatariusz *Listu 59*, działacz Towarzystwa Kursów Naukowych. W 1981 r. twórca miesięcznika „Pismo". W 1946 r. zarejestrowany przez Wydział IV WUBP w Krakowie jako TW „Pobug", wyrejestrowany prawdopodobnie w styczniu 1947 r. Od 1975 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach KE/SOR „Numizmatyk". Zob.: AIPN Kr, 00100/60/D, Akta personalne Kornela Filipowicza; AIPN Kr, 010/11889, Materiały z SOR „Numizmatyk"; AIPN Kr, 309/182, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Kornela Filipowicza; *„Twórczość obca nam klasowo". Aparat represji wobec środowiska literackiego 1956–1990*, red. A. Chojnowski, S. Ligarski, Warszawa 2009, s. 778.

[76] Bogdan Rogatko (1940–2017), krytyk, wydawca. Zatrudniony w Wydawnictwie Literackim, kierownik działu krytyki literackiej w tygodniku „Życie Literackie". Po weryfikacjach dziennikarskich w stanie wojennym został zwolniony z „Życia Literackiego" i miał zakaz pracy w prasie wydawanej przez RSW Prasa – Książka – Ruch. W latach 1984–1989 redaktor drugoobiegowego pisma „Miesięcznik Małopolski", kierował też podziemnym wydawnictwem Libertas. Publikował w paryskiej „Kulturze" i „Kontakcie". Po 1990 r. był m.in. dyrektorem Wydawnictwa Literackiego (do 1992 r.). Zob. http://www.wydawnictwoliterackie.pl/autorzy/1061/Bogdan-Rogatko/t-d [odczyt: 31.10.2016].

[77] Anna Raźny (ur. 1944), profesor, w latach 1976–2000 pracownik naukowy Zakładu Historii Literatury Rosyjskiej w Instytucie Filologii Rosyjskiej UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była członkiem Komisji Wydziałowej na Wydziale Filologicznym UJ. Po 13 XII 1981 r. w TKZ NSZZ Solidarność UJ. Była redaktorem „Wolnej Myśli", współpracowała także z „Miesięcznikiem Małopolskim". Zob. H. Głębocki, *Anna Raźny* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[78] Lucjan Suchanek (ur. 1937), profesor, filolog rosyjski, historyk literatury rosyjskiej. Działacz NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. członek TKZ NSZZ Solidarność UJ, redaktor „Wolnej Myśli", od 1983 r. w redakcji „Miesięcznika Małopolskiego". Zob. *Czasy „Solidarności" na Uniwersytecie Jagiellońskim 1980–1989 we wspomnieniach*, oprac. A. M. Kobos, Kraków 2010, s. 227–232.

[79] Relacja Elżbiety Morawiec, Kraków, 13 IV 2016 r. (nagranie); D. Abrahamowicz, *„Miesięcznik Małopolski"* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie...*, s. 79–80; D. Dabert, *Między wizją a spełnieniem...*, s. 40–42; W. M. Kolasa, *Prasa krakowskiej „Solidarności"...*, s. 175–176; E. Zając, *Miesięcznik Małopolski* [w:] ES, t. 1, s. 278; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska...*, s. 248–249, poz. 135; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MIESIeCZNIKbMAlOPOLSKI&NU=01&DD=2 [odczyt: 24.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=33&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3389 [odczyt: 24.11.2014].

[80] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska...*, s. 268, poz. 253; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=VETO&NU=02&DD=2 [odczyt: 24.11.2014]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=63&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3830 [odczyt: 24.11.2014].

[81] Zdzisław Jaworski (ur. 1953), ślusarz. Członek KRH i KZ NSZZ Solidarność na Wydziale Walcowni Drobnej i Drutu HiL. Po 13 XII 1981 r. działacz podziemia. W 1982 r. twórca pisma „Hutnik", drukarz. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków...*, s. 225.

[82] Jerzy Ostałowski (ur. 1944), w latach 1962–1997 pracownik HiL, kontroler jakości, walcownik, operator urządzeń. W 1980 r. uczestnik strajków robotniczych, członek KRH. W latach 1980–1989 organizował bibliotekę wydawnictw drugoobiegowych w HiL. Od 1980 do 2005 r. członek Komisji Wydziałowej NSZZ Solidarność w Walcowni Drobnej i Drutu, jej wiceprzewodniczący i przewodniczący. Przewodniczący Komisji Rewizyjnej HiL, członek Sekcji Hutnictwa Metalowców. W latach 1981–1989 kolporter wydawnictw podziemnych. W 1982 r. twórca pisma „Hutnik", drukarz. Od

1982 do 1989 r. działacz podziemia, autor artykułów publikowanych w drugim obiegu. Internowany 1 IX – 24 XI 1982 r. Od 21 VIII 1982 do 4 VII 1984 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Hutnik". Zob. H. Szczodry, *Jerzy Ostałowski*, http://www.encysol.pl/wiki/Jerzy_Osta%C5%82owski [odczyt: 3.11.2016].

[83] „Hutnik" 1982, nr 1, s. 1.

[84] Andrzej Łaptaś (ur. 1947), doktor geologii, od 1972 r. zatrudniony w Ośrodku Badawczym Instytutu Nauk Geologicznych PAN w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego, następnie Koła Solidarności w Zakładzie Geologii Dynamicznej PAN. W latach 1982–1988 dostawca sprzętu i materiałów poligraficznych, organizator drukarni i transportu podziemnych pism („Hutnika", „Aktualności", „Serwisu Informacyjnego RKW/RKS"). Od 1982 r. członek RKW Małopolska, następnie RKS Małopolska, był odpowiedzialny za łączność, wymianę informacji i kolportaż prasy pomiędzy RKW/RKS a innymi strukturami podziemia, a także za transport sprzętu i kolportaż wydawnictw z zagranicy (m.in. „Pulsu", „Aneksu", „Zeszytów Historycznych", „Kultury"). Zob. H. Szczodry, *Andrzej Łaptaś* [w:] ES, t. 1, s. 255.

[85] Wojciech Podrzucki (ur. 1954), artysta plastyk, autor ilustracji do „Hutnika".

[86] Jerzy Rusek (ur. 1949), inżynier, w latach 1973–1990 zatrudniony w Instytucie Obróbki Skrawaniem w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Od 1982 r. zaangażowany w podziemny ruch wydawniczy, redaktor, drukarz, organizator działalności wydawniczej. Zorganizował sieć kolportażu pisma „Hutnik" i nią kierował, kolporter wydawnictw Biblioteki Obserwatora Wojennego, a także pism „Bez dekretu", „Aktualności", „Serwis Informacyjny RKW/RKS" i „Promieniści". Zatrzymany 17 VI 1983 r. w drukarni „Hutnika" (zwolniony dzień później). 6 VI 1987 r. zatrzymany w mieszkaniu Barbary Zientarskiej, gdzie mieściła się redakcja „Hutnika", ukarany grzywną przez Kolegium ds. Wykroczeń. Od 24 I 1986 do 22 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach KE „Mat". Zob. H. Szczodry, C. Kuta, *Jerzy Rusek* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[87] Una Gurawska-Mach (ur. 1959), absolwentka geofizyki w AGH. Od 1980 r. w NZS, przewodnicząca Komisji Kultury w Komitecie Założycielskim NZS AGH. Od wprowadzenia stanu wojennego do 1983 r. przekazywała informacje redakcjom pism podziemnych, m.in. „Hutnikowi", „Aktualnościom", „Biuletynowi Małopolskiemu", „Serwisowi Informacyjnemu Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarności« Małopolska", „Obserwatorowi Wojennemu", „Solidarności Hutników". W latach 1982–1989 współpracowała ze studenckimi pismami podziemnymi, w tym z „Barykadą", „Krzykiem", „Z ukrycia", „Gwarkiem", „Informatorem", „Kurierem Studenckim", „Gazetką Krakowską", „Przeglądem Akademickim". Była kolporterką, łączniczką i organizatorką wysyłki podziemnej prasy krakowskiej do Bielska-Białej, Warszawy, Wrocławia i Gdańska. Od 1982 r. koordynowała współpracę między NZS a Solidarnością. W 1983 r. organizowała i koordynowała działalność podziemnego radia. Organizatorka akcji ulotkowych i plakatowych. W 1988 r. była redaktorem pisma „Solidarność Hutników". Od 16 VI 1983 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Młodzi", od 17 II 1988 r. przez Wydział III-1/V/ /Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Pracownia". Zob. D. Nowok, S. Chmura, *Una Gurawska-Mach* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[88] Zbigniew Kowalik (1940–2009), pracownik Walcowni Zimnych Blach HiL. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. uczestniczył w druku i kolportażu pisma „Montinowiec" oraz w kolportażu „Hutnika". Według zapisów ewidencyjno-kartotecznych, 21 VII 1988 r. zarejestrowany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie jako kandydat na tajnego współpracownika, zgodnie z zapisem na kartach E-16 i E-14 *materiały bez wartości operacyjnej zniszczono* 29 XII 1989 r. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Kowalika na kartach z kartotek AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 00142/1; A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 1, s. 130.

[89] Jerzy Mielniczuk (ur. 1960), student AGH. W 1982 r. twórca Ruchu Oporu NZS w Krakowie, wydawca i redaktor periodyku RO NZS „Barykada". Redaktor techniczny i autor tekstów w pismach krakowskiego NZS i NSZZ Solidarność, organizator sieci kolportażu wydawnictw podziemnych na os. Kazimierzowskim, w latach 1982–1985 drukarz. Od 28 XII 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 16 VI 1983 r. w ramach SOR „Młodzi", od 16 XII 1988 do 31 I 1990 r. przez Wydział III-1/V WUSW

w Krakowie w ramach SOR „Pracownia" (nr rej. Kr 34405). Zob.: J. Kopeczek, *Jerzy Mielniczuk*, http://www.encysol.pl/wiki/Jerzy_Mielniczuk [odczyt: 4.11.2016]; Katalog osób rozpracowywanych, Jerzy Mielniczuk, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Mielniczuk&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=4&pageNo=1&osobaId=64187& [odczyt: 4.11.2016].

[90] Radosław Nowak (1960–1986), student Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, członek NZS. Po 13 XII 1981 r. działacz struktur podziemnych, angażował się w wydawanie m.in. „Hutnika". Od 14 IV 1981 do 11 VIII 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Student", od 27 IV 1985 do 18 VI 1986 r. przez Wydział III WUSW w Tarnowie w ramach SOR „Łącznik". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 605, przyp. 1.

[91] Barbara Patuła z d. Walocha (ur. 1953), biolog, zatrudniona w Wydziale Geodezji, Inżynierii i Ochrony Środowiska AGH. Po 13 XII 1981 r. działała w podziemiu. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 240.

[92] Jerzy Pszon (1947–2008), historyk. Od 1973 r. przemycał do Polski publikacje paryskiego Instytutu Literackiego. W latach 1981–1989 działacz KPN. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną, drukarz „Hutnika", „Obserwatora Wojennego" i wydawnictw Biblioteki Obserwatora Wojennego, przewoził sprzęt poligraficzny, udzielał schronienia ukrywającym się działaczom podziemia. Po 1990 r. był m.in. pracownikiem Oddziału IPN w Krakowie (2001–2008). Od 9 II 1977 do 26 XI 1980 r. rozpracowywany przez Wydział IV/III KWMO w Krakowie w ramach KE „Patryk", od 12 VII 1983 do 30 I 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Historyk". Zob.: AIPN Kr, 010/12046, KE dotyczący Jerzego Pszona; AIPN Kr, 010/12263, Materiały z SOR „Historyk" dotyczące Jacka Ruszczewskiego i innych, Materiały dotyczące grupy studentów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie prowadzących działalność antyreżimową polegającą na produkcji i kolportażu nielegalnych wydawnictw o charakterze antysocjalistycznym; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 242.

[93] Jacek Smagowicz (ur. 1943), w latach 1975–1981 zatrudniony w Przedsiębiorstwie Państwowym Polmozbyt Kraków, zwolniony za zorganizowanie strajku. Współpracownik KOR i KSS „KOR", uczestnik manifestacji niepodległościowych, kolporter niezależnych wydawnictw. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, przewodniczący KZ w Polmozbycie. Po 13 XII 1981 r. przewodniczący TKZ. Organizator pomocy dla represjonowanych, członek Konfraterni Robotniczej działającej przy kościołach pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach, pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach oraz pw. Matki Bożej Pocieszenia w Juszczynie koło Makowa Podhalańskiego. Przewodził Ruchowi Odwaga i Prawda im. ks. Jerzego Popiełuszki. Internowany 14 IV – 1 X 1982 r., w 1983 r. aresztowany i skazany na 1,5 roku więzienia. Od 12 IX 1988 r. członek jawnego RKS Małopolska. Po 1989 r. m.in. członek Wojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Byłych Funkcjonariuszy SB w Krakowie, z której wystąpił po decyzji ministra spraw wewnętrznych Krzysztofa Kozłowskiego o przywróceniu części funkcjonariuszy do służby w Urzędzie Ochrony Państwa. Członek prezydium ZR Małopolska i prezydium Komisji Krajowej. Od 15 II 1981 do 11 IX 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO/WUSW w Krakowie w ramach KE/SOR „Polemika", od 5 XI 1987 r. przez Pion IV DUSW Kraków Śródmieście w ramach SOR „Smuga". Zob.: AIPN Kr, 0101/13 (mf), Materiały dotyczące Jacka Smagowicza; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Smagowicza na kartach z kartotek AIPN Kr, 086/1, AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; A. Kawalec, S. Chmura, *Jacek Antoni Smagowicz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[94] Konrad Sobol (ur. 1957), student Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą, aresztowany 10 VI – 21 VII 1983 r. Od 11 IV 1983 do 12 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Młodzi", od 14 XI 1983 do 22 III 1985 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOS „Płaz" (nr rej. Kr 28006). Zob.: AIPN Kr, 0101/103/DVD, SOS „Płaz"; Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Sobola na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[95] Teresa Starmach (ur. 1949), w latach 1976–2003 nauczycielka fizyki w XV LO w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, w latach 1981–1988 była członkiem ZR Małopolska. Po 13 XII

1981 r. działała w strukturach podziemnych (używała pseudonimu „Agnieszka"). Współpracowała z redakcją „Hutnika", kolportowała pisma drugoobiegowe. Po 1990 r. była m.in. wiceprezydentem Krakowa (1998–2002). Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 1, s. 277–278.

[96] Szerzej zob.: P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 158–186; *Pięć lat z „Hutnikiem"*, „Hutnik" 1987, nr 4, s. 1; *Sztandar sprzeciwu…*; E. Zając, *Hutnik* [w:] ES, t. 1, s. 156–157; *Hutnik. Historia pisana powielaczem* (2007), scen. i realizacja M. Horodyski; Wywiad z Jerzym Ostałowskim przeprowadzony przez Grzegorza Surdego w ramach projektu „Kalendarium Mówione Opozycji Małopolskiej 1968–1989" realizowanego przez Stowarzyszenie NZS 1980 z Krakowa, https://www.youtube.com/watch?v=P8o-nAreyLc&feature=youtu.be [odczyt: 2.08.2016].

[97] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 73: Relacja Macieja Macha.

[98] Anna Mielniczuk z d. Moskal (ur. 1960), w latach 1979–1983 studentka AGH, od grudnia 1981 r. w NZS. W latach 1982–1984 kolportowała i wydawała podziemną prasę NZS i NSZZ Solidarność, uczestniczyła w przygotowywaniu audycji podziemnego radia. Organizowała pomoc dla osób internowanych i więzionych. Aresztowana 10 VI 1983 r., zwolniona 26 lipca. Od 11 IV 1983 do 12 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Młodzi". Zob. J. Kopeczek, *Anna Mielniczuk (z d. Moskal)*, http://www.encysol.pl/wiki/Anna_Mielniczuk [odczyt: 4.11.2016].

[99] Marta Piróg (ur. 1960), studentka AGH. Po 13 XII 1981 r. zaangażowana w działalność podziemną. Od 11 IV 1983 do 12 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO w ramach SOR „Młodzi".

[100] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 21a/2014, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Anną i Jerzym Mielniczukami; AIPN Kr, 403/23, Akta w sprawie przeciwko Jerzemu Mielniczukowi i innym, k. 12–21.

[101] Dariusz Rupiński (ur. 1960), student Wydziału Elektrycznego AGH, członek NZS. Po wprowadzeniu stanu wojennego uczestniczył w strajku w HiL, podczas pacyfikacji 16 XII 1981 r. internowany, zwolniony 29 IV 1982 r. Od 12 I 1982 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach KE „Darek". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące D. Rupińskiego na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 00142/1; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty…*, s. 422.

[102] Szerzej o likwidacji tej drukarni zob. s. 516–520.

[103] Józef Paluch (ur. 1951), w latach 1978–1984 zatrudniony jako geodeta w Geoprojekcie w Krakowie. W okresie 1977–1978 współpracownik krakowskiego SKS. W 1981 r. przez kilka miesięcy obsługiwał maszyny drukarskie w krakowskiej PAN. Działacz niezależnego, a następnie podziemnego ruchu wydawniczego, kolporter. W 1983 r. redaktor „Hutnika", autor tekstów, drukarz, dostawca sprzętu i materiałów drukarskich, organizator transportu. Aresztowany 6 IV – 4 VII 1983 r., przetrzymywany w Areszcie Śledczym w Krakowie, zwolniony na mocy amnestii. W latach 1984–1988 działacz Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, redaktor i autor tekstów publikowanych w piśmie „Niepodległość", udostępniał lokal na drukarnię. Od 1984 r. linotypista w RSW Prasa – Książka – Ruch (do 1995 r.). Zob. A. Baińska, *Józef Paluch*, http://www.encysol.pl/wiki/J%C3%B3zef_Tomasz_Paluch [odczyt: 20.04.2017].

[104] Aleksander Piecuch (ur. 1961), student Wydziału Maszyn Górniczo-Hutniczych AGH, działacz NZS. Internowany od 18 XII 1981 do 9 I 1982 r., ponownie 12 V – 7 VII 1982 r. Aresztowany 6 IV – 25 VII 1983 r. Od 12 IV 1985 do 22 III 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Cyklos". Brak materiałów w zasobach archiwalnych. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Piecucha na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 0042/1; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty...*, s. 420.

[105] Jan Zygmunt (ur. 1958), student AGH. Aresztowany 6 IV – 18 VII 1983 r. Zob. *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 516, przyp. 1.

[106] O likwidacji tej drukarni zob. s. 513–515.

[107] Adam Kociołek (ur. 1958), poligraf. Pracownik Drukarni Kolejowej w Krakowie, przewodniczący TKZ NSZZ Solidarność. Zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą, twórca i redaktor

pisma „Solidarność Drukarni Kolejowej w Krakowie". Zob. AIPN Kr, 37/220125, Akta paszportowe Adama Kociołka.

[108] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[109] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 161–162.

[110] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej*…, s. 91; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 13b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Barbarą Zientarską; *ibidem*, Nagranie 16b/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą; *ibidem*, Nagranie 22a/2014, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Wojciechem Marchewczykiem.

[111] Anna Hlebowicz (1934–2004), absolwentka Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. zaangażowana w działalność konspiracyjną, wykonywała linoryty i projekty plakatów. Była członkiem NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych, a od 1982 r. Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników. Zob. A. Gliksman, *Leksykon*…, t. 2, s. 105.

[112] Barbara Jakacka (ur. 1956), zatrudniona jako konserwator w Pracowni Konserwacji Zabytków Oddział w Nowym Wiśniczu, była członkiem KZ NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. działaczka struktur podziemnych. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 223.

[113] Piotr Hlebowicz (ur. 1963), w latach 1981–1997 prowadził gospodarstwo rolne w Zagórzanach koło Gdowa. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, wiceprzewodniczący wiejskich struktur związku w Zagórzanach, kolporter wydawnictw niezależnych. W 1981 r. organizował (wraz z ojcem Jerzym Hlebowiczem) wiejskie i gminne struktury NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych w gminie Gdów i gminach sąsiednich. W 1982 r. zakładał pismo „Kurierek B", był koordynatorem małopolskim Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników i drukarzem okorowskiego pisma „Żywią i bronią". Członek Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży, od 1986 r. jego szef. W ramach PPSZ drukował m.in. pisma Solidarności Walczącej, KPN, Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość. W pismach PPSZ (m.in. „Solidarność zwycięży") był autorem, tłumaczem, organizował działalność wydawniczą i transport. Od 1985 r. członek Solidarności Walczącej. W 1983 r. uczestniczył w budowie zakonspirowanej drukarni na swojej posesji w Zagórzanach. Twórca, redaktor i drukarz pisma „Vade mecum". W 1988 r. organizator Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej, jego przewodniczący. Zob. D. Nowok, *Piotr Hlebowicz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[114] Józef Mroczek (ur. 1955), w latach 1974–1981 geodeta w Kopalni Soli Bochnia. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizował Komitet Założycielski, przewodniczący KZ w KSB. W okresie 17 IX – 13 XII 1981 r. wydawca i redaktor pisma „Kurierek B-B". Od 17 IX 1981 do 6 VII 1982 r. objęty śledztwem przez Wydział Śledczy KWMO w Tarnowie w związku z wydawaniem bezdebitowego pisma. W dniach 14–15 XII 1981 r. zorganizował strajk okupacyjny, następnie ukrywał się do 27 XII 1984 r. i ujawnił jeszcze w grudniu. W latach 1982–1986 wydawca pisma „Kurierek B". W okresie 1982–1990 zakładał Porozumienie Prasowe Solidarność Zwycięży w Krakowie, przy którym prowadził bibliotekę wydawnictw podziemnych. Od 1983 do 1987 r. współpracownik i organizator audycji podziemnego Radia Solidarność w Krakowie. W 1985 r. założył Wydawnictwo Kraków. W latach 1986–1989 współpracownik Małopolskiego Komitetu Walki o Praworządność. Od 1986 do 1989 r. wydawca i redaktor pisma „Paragraf". Od 19 XII 1981 do 30 I 1985 r. rozpracowywany przez Pion V RUSW w Bochni w ramach SOR „Sól", w okresie 5 II – 6 XI 1985 r. w ramach kwestionariusza ewidencyjnego. Zob. J. Szpil, C. Kuta, *Józef Mroczek* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[115] Jerzy Orzeł (ur. 1953), w latach 1974–1991 elektronik w Zakładzie Przetwórstwa Hutniczego w Bochni. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, od marca 1981 r. członek prezydium KRH i MKZ Małopolska. W 1980 r. założył bibliotekę wydawnictw drugoobiegowych w ZPH. W okresie wrzesień-grudzień 1981 r. był twórcą, wydawcą, drukarzem, kolporterem i autorem tekstów w „Kurierku B". Kolporter książek i prasy niezależnej, m.in. „Gońca Małopolskiego" i „Robotnika". W dniach 13–15 XII 1981 r. zorganizował strajk w ZPH w Bochni. Aresztowany 15 XII 1981 r. Skazany 5 I 1982 r. w trybie doraźnym na 3,5 roku więzienia, 17 marca po rewizji nadzwyczajnej Sąd Najwyższy podwyższył mu wyrok do 4,5 roku więzienia. 19 IV 1983 r. został warunkowo zwolniony. Wydawca pisma „Kurierek B", kolporter innych pism podziemnych. W latach 1984–1988 organizował i koordynował pracę podziemnego Radia Solidarność w Bochni i ZPH (około 10 emisji). Organizował

akcje ulotkowe, pomoc prawną dla represjonowanych, wieczornice poezji śpiewanej. W 1986 r. brał udział w pracach nad wykonaniem urządzenia do zdalnego sterowania wyrzutnią ulotek i gazu, co miało się przyczynić do zakłócenia oficjalnych obchodów pierwszomajowych na Rynku Głównym w Krakowie. Aresztowany 28 VII 1986 (w sprawie tzw. terrorystów krakowskich), zwolniony 25 IV 1987 r. Od 6 XII 1980 do 7 II 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-A/V KWMO/WUSW w Tarnowie w ramach SO „Bochnia", od 18 XII 1981 do 26 I 1982 r. przez Wydział III-A/V KWMO w Tarnowie w ramach SOR „Huta", o okresie 29 IV – 6 XII 1988 r. przez Pion V RUSW w Bochni w ramach SOS „Protest". Zob. S. Chmura, *Jerzy Orzeł* [w:] ES, t. 2, s. 308–309.

[116] O drukarni w Zagórzanach zob. s. 398–399.

[117] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[118] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 162.

[119] Krzysztof Kornaś (1964–2008), w 1985 r. twórca studenckiego pisma „Indeks". Drukarz większości pism NZS (m.in. „Z ukrycia", „Indeksu", „Gwarka") oraz „Hutnika" (wspólnie z Leszkiem Jaranowskim). Projektował i wykonywał plakaty, kalendarze i znaczki poczty podziemnej Solidarności. Członek NZS, od października 1988 r. w Krakowskiej Radzie Koordynacyjnej, przedstawiciel krakowskiego NZS we władzach krajowych. Współpracownik Federacji Młodzieży Walczącej. Pod koniec lat osiemdziesiątych zaangażował się w działalność Solidarności Walczącej, skontaktował się z Markiem Żelaznym i wraz ze Sławomirem Onyszką drukował pisma dla Solidarności Walczącej (m.in. „PIK. Podziemny Informator Katowicki"). Po wyjeździe do Wrocławia w 1988 r. zajmował się poligrafią w centrali Solidarności Walczącej. Zob. S. Chmura, *Krzysztof Kornaś* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[120] Krzysztof Kozak (ur. 1957), student AGH. Zob. AIPN Kr, 37/197628, Akta paszportowe Krzysztofa Kozaka.

[121] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 163.

[122] Aleksandra Grabowska (ur. 1946), w latach osiemdziesiątych zaangażowana w druk publikacji podziemnych. Od 12 II 1985 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416), od 7 IX 1987 do 31 I 1990 r. w ramach SOR „Majster". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Grabowskiej na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr 089/1.

[123] Magdalena Żółczyńska-Wójcik (ur. 1939), biochemik analityk, pracownik naukowy Akademii Rolniczej w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. działała w strukturach podziemnych. Od 17 I 1984 do 12 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Młodzi". Zob. *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa*…, s. 562, przyp. 5.

[124] Piotr Semkowicz (ur. 1948), z wykształcenia matematyk. W latach 1978–1980 dekorator wnętrz w Wytwórni Filmów Fabularnych w Łodzi, 1979–1989 konserwator kościołów. Od 1982 do 1989 r. działacz podziemnego ruchu wydawniczego, drukarz „Hutnika", „Aktualności", „Biuletynu Informacyjnego", „Zomorządności", „Niezależności", pisma „Dzień…", małopolskiego wydania „Tygodnika Mazowsze", a także książek Tadeusza Konwickiego. Założył i był redaktorem miesięcznika dla dzieci „Krecik". Organizator lokali kontaktowych, udostępniał drukarzom swoje mieszkanie oraz mieszkanie rodziców, dostarczał urządzenia poligraficzne i materiały drukarskie (farby, papier, matryce). Organizator kolportażu podziemnych gazet i ulotek. W latach 1983–1989 pod pseudonimem „Karol" działał w sieci kolportażu w ramach Solidarności (choć oficjalnie nie był członkiem związku). Aresztowany 4 I 1984 r., postępowanie zostało umorzone 25 lipca na mocy amnestii. Od 1983 do 1985 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie i Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy", od 1985 do 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Matematyk". Zob. M. Malec, E. Pietrzyk, *Piotr Semkowicz* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[125] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 161–163; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 22a/2014, 22b/2014, 27a/2014, Rozmowa Tomasza Gugały z Wojciechem Marchewczykiem.

[126] *Rozmowa z szefem wydawnictw podziemnych*, „Punkt Niezależny" 1989, nr 2, s. 3; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 13a/2013, 13b/2013, CD,

Rozmowa Tomasza Gugały z Barbarą Zientarską; *ibidem*, Nagranie 11b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim.

[127] O likwidacji tej drukarni zob. s. 522–524.

[128] Dorota Kosiek (ur. 1951), w latach 1982–1989 brała udział w drukowaniu i kolportażu „Hutnika", „Solidarności Hutników", „Serwisu Informacyjnego NSZZ Solidarność", a także drugoobiegowych książek i ulotek okolicznościowych. Do 1987 r. w jej domu mieściła się zakonspirowana drukarnia Tajnej Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność, gdzie drukowano „Hutnika" i inne pisma podziemne. W 1989 r. brała udział w pracach Komitetu Obywatelskiego NSZZ Solidarność. Zob. http://www.sss.net.pl/aktualnosci/dziekujemy-za-wolnosc-11-listopada-2017-r [odczyt: 29.12.2017].

[129] Marek Szczupak (ur. 1949), technik elektronik, w latach 1969–2006 zatrudniony w HiL / Hucie im. Tadeusza Sendzimira. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego w HiL, następnie Komisji Wydziałowej i KZ. 13 XII 1981 r. organizator strajku na Wydziale Walcowni Gorącej. Od stycznia 1982 r. organizował tajne struktury w HiL, członek Tajnej Komisji Wydziałowej i Tajnej Komisji Robotniczej Hutników. Od 1982 r. twórca, autor tekstów i drukarz pisma „Hutnik", organizował kolportaż na swoim wydziale. Uczestnik akcji plakatowania, rozrzucania ulotek, wykonywania graffiti, działalności samokształceniowej, zbierania składek na działalność związkową i pomoc dla represjonowanych. Od 1984 r. przewodniczący Wydziałowej Rady Pracowniczej, członek Rady Kombinatu. W latach 1984–1986 uczestnik duszpasterstwa ludzi pracy. W dniach 26 IV – 4/5 V 1988 r. uczestnik strajku w HiL. Wielokrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany. Od 23 VI 1987 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Komisja", od 15 VII 1988 r. w ramach SOR „Strajk", od 12 XII 1988 r. w ramach SOR „Petycja". Zob. A. Kawalec, *Marek Andrzej Szczupak*, http://www.encysol.pl/wiki/Marek_Andrzej_Szczupak [odczyt: 29.04.2017].

[130] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 164; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 34/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Aleksym Leszkiem Śledziem.

[131] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 21b/2014, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Anną i Jerzym Mielniczukami. Janusz Krajewski (ur. 1960), student Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. Działacz krakowskiego NZS, następnie NSZZ Solidarność w Tarnowie. 11 VI 1983 r. został tymczasowo aresztowany w związku z działalnością w tajnych strukturach Solidarności w Dębicy i kolportażem wydawnictw podziemnych. 26 VII 1983 r. zwolniony na mocy amnestii. Od 11 III 1982 do 5 III 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW w Tarnowie w ramach SOR „Podziemie". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Krajewskiego na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00142/1; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 531, przyp. 4.

[132] Teresa Uryga (ur. 1960), absolwentka Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. Od października 1980 r. w NZS, w 1981 r. była członkiem Zarządu NZS AWF. Po 13 XII 1981 r. organizowała akcje protestacyjne na AWF potępiające pacyfikację HiL i krakowską zajezdnię MPK Czyżyny. Organizowała i działała w tajnych strukturach NZS AWF, od października 1982 r. działaczka Krakowskiej Rady Ruchu Oporu NZS. W latach 1982–1984 drukowała m.in. „Hutnika" i „Barykadę" (we współpracy z Jerzym Mielniczukiem, Anną Moksal, Martą Piróg, Konradem Sobolem i Dariuszem Warpasem), 1985–1986 (wraz z Mirosławą Krajewską, Januszem Krajewskim i Konradem Sobolem) biuletyn informacyjny Tajnej Komisji Uczelnianej NSZZ Solidarność AWF, od numeru 3 biuletyn TKZ „Solidarność AWF". Do 1986 r. organizowała kolportaż (na terenie HiL, Akademii Rolniczej oraz AWF), była kolporterką wydawnictw podziemnych, w tym książek, ulotek, znaczków poczt podziemnych, a także m.in. „Barykady", „Hutnika", „Tygodnika Mazowsze", „Solidarności Hutników", „Wolnego Słowa". Kilkakrotnie zatrzymywana. 10 VI 1983 r. została aresztowana, 2 sierpnia zwolniona na mocy amnestii. W latach 1981–1984 uczestniczka duszpasterstwa ludzi pracy i duszpasterstwa akademickiego. W okresie 1985–1986 nauczycielka w szkołach podstawowych w Tęgoborzu, 1989–1999 w Kamionce Małej, od 1999 r. w gimnazjum w Janowicach. Od 16 III 1983 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOR „Młodzi", od 1 X 1987 do 17 VII 1989 r. przez Pion V RUSW w Limanowej w ramach KE „Aktywistka". Zob. D. Nowok, *Teresa Uryga* [w:] ES, t. 1, s. 467.

[133] Jerzy Pałosz (ur. 1952), doktor, historyk, prawnik. Wykładowca na Wydziale Humanistycznym AGH. Członek redakcji pism „Dokumenty i Analizy" i „Dzień…", współpracownik „Myśli Nieinternowanych". W 1984 r. usunięty z AGH (pod zarzutem *wywierania negatywnego wpływu na studentów i opluwania rektora na łamach pism podziemnych*). Zatrudniony w Muzeum AGH. Pod koniec lat osiemdziesiątych był ajentem sklepu. 17 I 1987 r. zarejestrowany przez Wydział V WUSW w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika, a 8 sierpnia tegoż roku jako TW „Paweł" (nr rej. Kr 33276), wyrejestrowany 30 I 1989 r. Nie zachowały się teczka personalna ani teczka pracy. O swojej współpracy z SB Pałosz opowiedział w rozmowie z Tomaszem Gugałą. Zob.: Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 30a/2015, 30b/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Jerzym Pałoszem; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Pałosza na kartach z kartotek AIPN, 00142/1, AIPN Kr, 085/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie; AIPN Kr, 00232/13, Zapis w dzienniku archiwalnym KWMO/WUSW w Krakowie, dział III.

[134] Bogusław Goleń (ur. 1956), drukarz pism podziemnych. Według zapisów ewidencyjnych, 20 VIII 1986 r. zarejestrowany przez Wydział III WUSW w Krakowie jako TW „Tadeusz" (nr rej. Kr 32783), materiały zniszczono 29 XII 1989 r. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Golenia na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr, 087/1.

[135] Stanisław Nowak (ur. 1941), doktor nauk technicznych, adiunkt AGH. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 1 VI 1982 do 12 VII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Drukarze". Zob. AIPN Kr, 010/12314, SOR „Drukarze".

[136] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 234, poz. 49; Relacja Krzysztofa Kułakowskiego, Kraków, 29 VI 2016 r. (nagranie); P. Goleń, *Dzień…*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00831_Dzie%C5%84_Krak%C3%B3w [odczyt: 4.02.2015]; AIPN Kr, 07/5408, Akta w sprawie Leszka Lipnickiego, k. 107–111; P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 106; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 80; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=DZIEn&NU=01&DD=1 [odczyt: 4.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=16&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1146 [odczyt: 4.02.2015].

[137] Andrzej Świerczyński (ur. 1932), absolwent UJ, Politechniki Krakowskiej i Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. W latach 1973–1991 nauczyciel w zespole szkół technicznych Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizator i wiceprzewodniczący Komitetu Założycielskiego w WSK PZL, następnie wiceprzewodniczący KZ. Po 13 XII 1981 r. organizował w swoim zakładzie podziemne struktury Solidarności, wiceprzewodniczący Robotniczego Komitetu Oporu / Robotniczego Komitetu Obrony. W latach 1982–1988 twórca, redaktor, autor tekstów i organizator działalności wydawniczej pisma RKO „Jesteśmy – będziemy". Od 1982 do 1985 r. kolporter i organizator sieci kolportażu w WSK PZL. Zob. P. Goleń, *Andrzej Świerczyński*, http://www.encysol.pl/wiki/Andrzej_%C5%9Awierczy%C5%84ski [odczyt: 7.11.2016].

[138] Fryderyk Czerwiński (ur. 1941), w latach 1967–1997 pracownik Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych w Krakowie, 1982–1987 także Biura Projektów Przemysłu Lotniczego i Silnikowego PZL Delpor. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. zorganizował strajk w WSK PZL. W latach 1982–1989 członek TKZ WSK PZL. Twórca, drukarz i kolporter pisma „Byliśmy, jesteśmy, będziemy", kolporter innych pism drugoobiegowych. Od 1982 do 1988 r. drukarz „Komunikatu RKO WSK". Od 1984 r. reprezentant RKS Małopolska w Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej. W latach 1984–1989 członek Solidarności Walczącej. W dniach 18 II – 7 IV 1985 r. uczestnik głodówki rotacyjnej w kościele pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bieżanowie. Od 25 XI 1985 do 20 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW Kraków w ramach KE „Bel". Zob. J. Szpil, M. Litwińska, *Fryderyk Czerwiński* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[139] Stefan Gołda (ur. 1936), ślusarz, pracownik Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. bardzo aktywny działacz podziemia (nosił pseudonim „Staszek"). Członek TKZ NSZZ Solidarność, w latach 1983–1988 reprezentant WSK PZL w MKS Krowodrza. Kolporter pism drugoobiegowych. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 219.

[140] Tadeusz Konik (ur. 1942), w latach 1959–1999 pracownik Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek prezydium KZ. Po 13 XII 1981 r. m.in. kierował TKZ i był skarbnikiem w podziemnych strukturach zakładowej Solidarności, członek MKS Kraków. Organizował wydawanie pisma „Jesteśmy – będziemy", a także różnych druków okolicznościowych, pomagał w transporcie materiałów dla drukarni „Hutnika". Organizator kolportażu literatury i pism drugoobiegowych, m.in. „Hutnika", „Kroniki Małopolskiej", „Tygodnika Mazowsze", „PWA – Przeglądu Wiadomości Agencyjnych", „Promienistych", „Małej Polski", „Paragrafu". Zorganizował w WSK PZL bibliotekę wydawnictw podziemnych. Zob. S. Chmura, *Tadeusz Konik* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[141] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[142] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[143] P. Goleń, *Jesteśmy – będziemy* [w:] ES, t. 1, s. 174–175; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 88–89; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 243–244, poz. 104; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=JESTEsMY&NU=02&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=25&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS [odczyt: 29.01.2015].

[144] Zob. s. 94.

[145] Jerzy Karpińczyk (ur. 1949), w latach 1973–1981 pracownik Nowohuckiego Przedsiębiorstwa Instalacji Przemysłowych Montin w Krakowie, 1984–1990 Krakowskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Maszynami Budownictwa w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizował Komitet Założycielski, następnie wiceprzewodniczący KZ w Montinie. Wydawca, autor tekstów i drukarz pisma „Montinowiec". Członek ZR Małopolska. We wrześniu 1982 r. inicjator powołania Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży. Od 1983 r. wydawca i drukarz pisma „Solidarność zwycięży", od marca tegoż roku współpracownik oddziału Solidarności Walczącej w Rzeszowie. Od 9 VII 1982 do 19 I 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Pająk", od 12 X 1984 do 20 IV 1990 r. przez Wydział V KWMO/WUSW w Rzeszowie w ramach SOR „Poligraf"/„Ośmiornica". Zob. E. Zając, S. Chmura, *Jerzy Karpińczyk* [w:] ES, t. 3 (w druku). Szerzej zob. s. 593–595.

[146] Stanisława Karpińczyk z d. Florkowska (ur. 1951), uczestniczyła w wydawaniu pisma „Montinowiec". Po 6 IV 1983 r., kiedy Jerzy Karpińczyk ujawnił się i został zatrzymany, przygotowywała kolejne wydania pisma. Zob. http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 9.10.2017].

[147] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[148] Piotr Bielawski (ur. 1951), od 1980 r. w NSZZ Solidarność, doradca Komitetów Założycielskich. Od października 1980 r. członek redakcji pisma „Solidarność Dolnośląska". 13 XII 1981 r. internowany w ośrodku odosobnienia we Wrocławiu, od maja 1982 r. w Załężu koło Rzeszowa. Uciekł 8 VII 1982 r. i ukrywał się do 1988 r. Na terenie Krakowa był działaczem podziemnych struktur Solidarności w Nowej Hucie, latem 1982 r. organizował Porozumienie Prasowe Solidarność Zwycięży, w grudniu tegoż roku wszedł z PPSZ do Solidarności Walczącej. Autor tekstów w pismach podziemnych. Zob. A. Adamski, *Piotr Bielewski*, http://www.encysol.pl/wiki/Piotr_Bielawski [odczyt: 7.11.2016].

[149] Szerzej zob.: P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 186–197; P. Hlebowicz, *Montinowiec* [w:] ES, t. 1, s. 288; *Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" 1982–1990*, red. M. Stachniuk, Kraków 2007, s. 13; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy*

drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…, s. 249, poz. 140; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MONTINOWIEC&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=34&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3396 [odczyt: 29.01.2015]; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 94.

150 Kazimierz Gądek (ur. 1945), elektryk, pracownik Nowohuckiego Przedsiębiorstwa Instalacji Przemysłowych Montin, członek zakładowej Solidarności. Organizator strajku w Montinie po wprowadzeniu stanu wojennego, inicjator przekształcenia strajku rotacyjnego w okupacyjny. Zatrzymany 16 XII 1981 r. po rozbiciu strajku przez ZOMO i 18 grudnia internowany. 24 XII 1981 r. został aresztowany za zorganizowanie strajku w zakładzie pracy, 18 I 1982 r. uniewinniony. Od 21 XII 1981 do 3 VI 1982 r., rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOR „Baza" (nr rej. Kr 25259). Zob.: *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*…, s. 411; Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Gądka na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

151 Czesław Woźniak (ur. 1945), specjalista do spraw kosztorysowania w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin, członek KZ NSZZ Solidarność.

152 Franciszek Zamoyski (ur. 1941), majster parku sprzętu w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin. Zob. AIPN Kr, 37/207110, Akta paszportowe Franciszka Zamoyskiego.

153 Edward Gwazdacz (ur. 1941), operator-kierowca w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin, członek NSZZ Solidarność. Od 9 VII 1982 do 19 I 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Pająk". Szerzej zob. s. 593–595.

154 Jan Łapa (ur. 1952), mechanik w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin. Od 1980 r. NSZZ Solidarność, członek KZ. W 1982 r. typowany przez SB na kandydata na tajnego współpracownika. We *Wniosku o opracowanie kandydata na TW* z 20 IX 1982 r. (w rubryce *Uzasadnienie wytypowania kandydata na TW*) zapisano, że *posiada zaufanie u członków „S"*, więc *pozyskanie go na TW dałoby* […] *dużo możliwości operacyjnej kontroli przedsiębiorstwa i pozyskanie informacji*. Do werbunku jednak nie doszło. Służba Bezpieczeństwa zrezygnowała z tego ze względu na postawę Jana Łapy. W formularzu *Ocena osobistego zetknięcia się z kandydatem do pozyskania* funkcjonariusz mający dokonać werbunku zapisał: *W trakcie osobistego zetknięcia się z kandydatem wyczułem jego niechęć do organów, które reprezentuję, a także nieufność do władz*. W związku z tym stwierdził: *Po przeanalizowaniu I części i osobistym zetknięciu się z kandydatem na TW postanowiłem nie przeprowadzać rozmowy pozyskaniowej i dokonać eliminacji w Wydziale „C". Na moje postanowienie wpłynęła postawa, jaką prezentuje wyżej wymieniony w stosunku do SB i władz, a także jego chęć pozostania na wsi, na roli. Wnioskuję o eliminację z kTW z Wydziału „C" WUSW*. Zob. AIPN Kr, 00100/899/D, Teczka personalna kTW dotycząca Jana Łapy.

155 Jarosław Gocal (ur. 1955), mechanik kierowca, zatrudniony w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowej Montin. Zob. AIPN Kr, 37/367888, Akta paszportowe Jarosława Gocala.

156 Krystyna Karabuła (ur. 1953), ekonomistka, zatrudniona jako starszy rachmistrz w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Budowy Urządzeń i Aparatury Chemicznej w Krakowie.

157 Stanisław Piech (ur. 1954), ślusarz, pracownik Nowohuckiego Przedsiębiorstwa Instalacji Przemysłowych Montin. Członek NSZZ Solidarność, zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą. Od 9 VII 1982 do 19 I 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Pająk". Szerzej zob. s. 593–595.

158 P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 189–190.

159 Jan Ciećkiewicz (ur. 1937), doktor nauk medycznych, pracownik naukowo-dydaktyczny II Katedry Chirurgii Akademii Medycznej i Collegium Medicum UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, wiceprzewodniczący KZ Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego. Redaktor „Biuletynu Informacyjnego NSZZ »Solidarność« AM i PSK". Twórca stowarzyszenia Lekarze Nadziei. Zob. http://bip.malopolska.pl/umwm/Article/get/id,73850.html [dostęp: 1.04.2015].

[160] Tadeusz Librowski (ur. 1951), biolog, zatrudniony w Katedrze Farmakologii Akademii Medycznej w Krakowie. Sekretarz KZ NSZZ Solidarność Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego, członek redakcji „Biuletynu Informacyjnego NSZZ »Solidarność« AM i PSK". Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 232.

[161] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 211–218; S. Grzonkowski, *Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność" AM i PSK w Krakowie* [w:] ES, t. 2, s. 44; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 67: Relacja Janusza Kutyby; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 229, poz. 24; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=03&WI=CIEcKIEWICZbJANbRD&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=6&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#793 [odczyt: 29.01.2015].

[162] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 67: Relacja Janusza Kutyby.

[163] Zbigniew Badowski (ur. 1948), pracownik Krakowskiej Fabryki Kabli, wiceprzewodniczący KZ NSZZ Solidarność, działacz struktur podziemnych, redaktor pisma „Kablowiec". Zwolniony z pracy za kolportaż pism drugoobiegowych, następnie pracownik Zakładu Ceramiki Budowlanej. Aresztowany 6 VII 1983 r., zwolniony 27 lipca. Od 19 V 1983 do 7 II 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Grafika", od7 IV 1987 do 11 VII 1988 r. przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOR „Kolumna". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Badowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 209.

[164] Jolanta Janas (ur. 1947), magister inżynier metalurg, zatrudniona w Krakowskiej Fabryce Kabli i Maszyn Kablowych. Zob. AIPN Kr, 37/201851, Akta paszportowe Jolanty Janas.

[165] Jan Borkowski (ur. 1928), mechanik, w tym czasie rencista. Zaangażowany w druk pisma „Kablowiec". Aresztowany 6 VII 1983 r., zwolniony 27 lipca. Od 19 V 1983 do 7 II 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Grafika". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Badowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1.

[166] Stanisław Ptak, „Kruk" (1921–1994), żołnierz Narodowej Organizacji Wojskowej, po wojnie włączył się w działalność podziemia niepodległościowego, działacz Ligi Walki z Bolszewizmem. Aresztowany 20 XI 1946 r., skazany przez WSR w Krakowie 3 II 1947 r. na karę śmierci, którą na mocy amnestii z 22 lipca tegoż roku zamieniono na 15 lat więzienia. Karę odbywał w więzieniach w Rawiczu i we Wronkach. Zwolniony warunkowo po 10 latach. Pracował jako magazynier narzędziowy na Wydziale Koksowniczym HiL, a następnie jako urzędnik w Krakowskiej Fabryce Kabli. W okresie stanu wojennego zaangażowany w działalność podziemną, wydawał pismo „Wronie Zwierciadło". 22 II 1994 r. został zrehabilitowany. Zob.: D. Suchorowska-Śliwińska, *Wielka edukacja. Wspomnienia więźniów politycznych PRL*. Warszawa 1990, s. 74; F. Musiał, M. Lasota, *Kościół zraniony. Proces księdza Lelity i sprawa kurii krakowskiej*, Kraków 2003, s. 45; http://ocalicpamiec.mhk.pl/portfolio/stanislaw-ptak/ [odczyt: 1.09.2015].

[167] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 235–241; P. Goleń, *Kablowiec* [w:] ES, t. 1, s. 179; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 89; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 241–242, poz. 89; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KABLOWIEC&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=26&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3302 [odczyt: 29.01.2015].

[168] Leszek Danilczyk (ur. 1952), historyk sztuki, pracownik Desy w Krakowie, pomocnik antykwariusza w Galerii Pawilon Kraków, następnie dokumentalista w Przedsiębiorstwie Państwowe Pracownie Konserwacji Zabytków w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/59185, Akta paszportowe Leszka Danilczyka.

[169] Aleksander Filipowicz (ur. 1943), architekt, redaktor podziemnego pisma „Informacja Wewnętrzna", wydawanego przez Pracownię Konserwacji Zabytków w Krakowie.

[170] Halina Korcala (ur. 1942), ekonomistka, zatrudniona w Przedsiębiorstwie Państwowe Pracownie Konserwacji Zabytków w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/40345, Akta paszportowe Haliny Korcali.

[171] Sergiusz Ślęzak (ur. 1952), technik budowlany, starszy asystent projektanta w Pracowni Konserwacji Zabytków w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/152729, Akta paszportowe Sergiusza Ślęzaka.

[172] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 231–235; Por. W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 239, poz. 74.

[173] Franciszek Kostrzewa (ur. 1952), inżynier mechanik, pracownik Lokomotywowni PKP Kraków Płaszów. Od 23 IX 1987 do 20 I 1990 r. zarejestrowany przez Wydział V WUSW w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika, a następnie TW „Inżynier" (nr rej. Kr 33895). Zob.: AIPN Kr, 37/373115, Akta paszportowe Franciszka Kostrzewy; Zapisy ewidencyjne dotyczące F. Kostrzewy na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1.

[174] Franciszek Miranowski, od jesieni 1982 do 1988 r. członek redakcji „Kolejarza Małopolskiego". Zob. http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=M&miasto=Krak%F3w [odczyt: 29.12.2017].

[175] Adam Osika (ur. 1953), inżynier mechanik, zatrudniony w Dyrekcji Rejonowej Kolei Państwowych w Krakowie. Przewodniczący KZ NSZZ Solidarność w Lokomotywowni PKP Kraków Płaszów. Inicjator założenia NSZZ Solidarność w krakowskiej DRKP. Internowany od 13 XII 1981 do 29 I 1982 r. Zob. AIPN Kr, 076/97, Teczka internowanego Adama Osiki.

[176] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 241–245; P. Goleń, *Kolejarz Małopolski* [w:] ES, t. 1, s. 200; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, Warszawa 2010, s. 89; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 242, poz. 92; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOLEJARZbMAlOPOLSKI&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=26&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3306 [odczyt: 29.01.2015].

[177] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 256–257, poz. 187. Paweł Naleźniak podaje liczbę 48 numerów. Zob. P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 263, 386.

[178] Kazimierz Babiak (ur. 1942), technolog w Zakładach Budowy i Naprawy Maszyn Drogowych Madro w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/225108, Akta paszportowe Kazimierza Babiaka.

[179] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[180] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 259–265; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=PRZEGLaD&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=45&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3663 [odczyt: 29.01.2015].

[181] Małgorzata Gątkiewicz-Kotarba (ur. 1953), w latach 1977–1991 psycholog w państwowym domu dziecka nr 6 w Krakowie. Od 1976 r. współpracowniczka KOR, kolporterka niezależnej prasy i wydawnictw. W maju 1977 r. organizowała studenckie protesty (tzw. czarne juwenalia), zakładała krakowski SKS, była jego rzecznikiem. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była członkiem Komitetu Założycielskiego Pracowników Oświaty i Wychowania Kraków Śródmieście, następnie w KZ. W okresie 1980–1981 organizowała Krakowską Radę Domów Dziecka. W latach 1982–1989 była redaktorem, wydawcą i kolporterką podziemnego pisma „Solidarność Nauczycielska". Od 1976 do 1981 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Adam". Zob. M. Skrzypczak, C. Kuta, *Małgorzata Kotarba z d. Gątkiewicz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[182] Bożena Wyrozumska (ur. 1933), profesor historii, wykładowca akademicki na UJ, pracownik Zakładu Nauk Pomocniczych Historii. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była członkiem Komitetu Założycielskiego w Instytucie Historii UJ, od 10 I 1981 r. w składzie Komisji Uczelnianej. Po 13 XII 1981 r. zaangażowana w działalność podziemną, m.in. zaopatrywała Bibliotekę Jagiellońską w wydawnictwa drugiego obiegu przywożone z Warszawy, 1982–1989 w redakcji „Solidarności Nauczycielskiej". Szerzej zob.: Z. Piech, *Dwa jubileusze profesor Bożeny Wyrozumskiej*, „Alma Mater" 2010, nr 122–123, s. 39–41; *idem*, *Profesor Bożena Wyrozmuska w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego* [w:] *Miasta – ludzie – instytucje – znaki. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Bożenie Wyrozumskiej w 75. rocznicę urodzin*, red. Z. Piech, Kraków 2008, s. 5–11.

[183] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 263–264, poz. 227; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbNAUCZYCIELSKA&NU=02&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=52&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3763 [odczyt: 6.02.2015].

[184] Jan Godlewski (ur. 1949), inżynier, pracownik Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Przemysłu Budowy Urządzeń Chemicznych CeBeA. Członek prezydium KZ NSZZ Solidarność. Internowany 15 XII 1981 r., aresztowany 23 grudnia. Za zorganizowanie strajku skazany 15 II 1982 r. na rok więzienia z zawieszeniem na 3 lata. W okresie 1982–1985 autor tekstów i redaktor „Kurierka CeBeA", pisma wydawanego przez członków Solidarności z Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Przemysłu Budowy Urządzeń Chemicznych w Krakowie. Od 23 XII 1981 do 16 III 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOR „Mak" (nr rej. Kr 24608), od 19 V 1983 do 24 III 1987 r. przez Wydział V KWMO w Krakowie w ramach SOS „Gwasz" (nr rej. Kr 27516). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Godlewskiego na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[185] Maria Pakońska (ur. 1919), księgowa, po 13 XII 1981 r. współpracowała ze strukturami podziemnej Solidarności. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 239.

[186] Julian Mielnik (1929–1996), ślusarz-rusznikarz, zatrudniony w Wojskowych Zakładach Remontowych, członek KZ NSZZ Solidarność. Internowany 13 XII 1981, zwolniony 1 II 1982 r. Od 27 XI 1981 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Obrońcy" (nr rej. Kr 25201). Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Mielnika na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 087/1; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty…*, s. 418.

[187] Jerzy Kurek (ur. 1937), magister inżynier chemik, specjalista technolog zatrudniony w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Przemysłu Budowy Urządzeń Chemicznych CeBeA w Krakowie. Działacz NSZZ Solidarność, członek zespołu redagującego „Kurierek CeBeA". Zob. AIPN Kr, 37/292069, Akta paszportowe Jerzego Kurka.

[188] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 253–259; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 120: Relacja Krzysztofa Pakońskiego; S. Chmura, *Kurierek CeBeA* [w:] ES, t. 4 (w druku); W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 247, poz. 129; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KURIEREK&NU=05&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=32&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3375 [odczyt: 29.01.2014]; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 93.

[189] Aleksander Sułek (ur. 1932), kontroler zatrudniony w Krakowskich Zakładach Elektronicznych Unitra-Telpod. Działacz podziemnych struktur Solidarności, członek redakcji pisma „Informacja Komitetu Ocalenia »Solidarności« przy Unitra-Telpod". Ze względu na działalność w konspiracyjnych strukturach NSZZ Solidarność był rozpracowywany przez SB. 15 XII 1986 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 33127) przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Obrońcy" (nr rej. Kr 25201), prowadzonej od 27 XI 1981 do 29 XII 1989 r. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Sułka na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[190] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 225–230; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 238–239, poz. 72; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=INFORMACJAbKOMITETUbOCALENIAbSOLIDARNOsCIbPRZYbUNITRAbTELPODbKRAKoW&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbKOSbTELPOD&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=OPORNIK&NU=07&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=22&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3256 [odczyt: 29.01.2015]; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 86. Stanisław Matoga, członek redakcji pisma „Informacja Komitetu Ocalenia »Solidarności« przy Unitra-Telpod".

[191] Halina Chorabik, współpracowała z redakcją pisma „Informacja Komitetu Ocalenia »Solidarności« przy Unitra-Telpod".

[192] Stanisław Godawa, współpracownik redakcji pisma „Informacja Komitetu Ocalenia »Solidarności« przy Unitra-Telpod".

[193] Leszek Plewicki, współpracownik redakcji pisma „Informacja Komitetu Ocalenia »Solidarności« przy Unitra-Telpod".

[194] Relacja Leszka Zielińskiego, Kraków, 8 X 2015 r. (nagranie). Leszek Zieliński (ur. 1956), w latach 1979–1983 referent do spraw inwestycji w Dziale Inwestycji Krakowskich Zakładów Elektronicznych Unitra-Telpod. W okresie 1978–1979 kolporter niezależnych pism, m.in. „Robotnika" i „Krzyża Nowohuckiego". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego, przewodniczący KZ w Unitra-Telpod. W dniach 14–16 XII 1981 r. zorganizował strajk w swoim zakładzie pracy. Po 16 XII 1981 r. ukrywał się. Został zatrzymany 20 grudnia, 22 grudnia internowany, 23 grudnia aresztowany. 25 I 1982 r. skazany na 2 lata więzienia z zawieszeniem, następnie 8 III 1982 r. skazany przez Sąd Najwyższy na 2 lata więzienia. 8 VI 1983 r. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego wstrzymał wykonanie kary. 22 VII 1983 r. został zwolniony na mocy amnestii. Dzięki pomocy lekarzy i członków Solidarności Akademii Medycznej w Krakowie uniknął osadzenia w więzieniu. Od 19 III 1982 r. do amnestii ukrywał się. W latach 1983–1989 zaangażowany w działalność podziemną, współpracownik TKZ Solidarność w Unitra-Telpod oraz innych konspiracyjnych struktur Solidarności, m.in. MKS Kraków i Tymczasowej Komisji Robotniczej Hutników. Twórca i redaktor pisma „Informacja Komitetu Ocalenia »Solidarności« przy Unitra-Telpod, następnie współpracownik redakcji „Opornika". W 1986 r. zainicjował wydanie *Śpiewnika ekstremisty*. Od 18 I 1981 do 30 I 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-A/V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Katoda", od 14 VIII 1987 do 11 VIII 1988 r. przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOR „Kolumna". Zob. C. Kuta, *Leszek Zieliński* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[195] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 225–230; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 238–239, poz. 72; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=INFORMACJAbKOMITETUbOCALENIAbSOLIDARNOsCIbPRZYbUNITRAbTELPODbKRAKoW&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbKOSbTELPOD&NU=01&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=OPORNIK&NU=07&DD=1 [odczyt: 29.01.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=22&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3256 [odczyt: 29.01.2015].

[196] P. Naleźniak, *Nowohuckie czasopisma „Solidarności"*…, s. 89.

[197] Dariusz Piekło (ur. 1963), w latach 1982–1990 student geofizyki w AGH. Od 1982 r. działacz Ruchu Oporu NZS Kraków, m.in. wydawca enzetesowskich pism „Przegląd Akademicki", „Gwarek" i „Informator". Od 1982 do 1984 r. autor tekstów i drukarz pism „Barykada" i „Krzyk". Organizator kolportażu wśród studentów. W latach 1983–1988 drukarz „Hutnika", „Tygodnika Mazowsze",

„Solidarności Hutników" i „Krzyku". W 1985 r. twórca pisma „Przegląd Akademicki", w 1987 r. pisma „Informator" (wydawanego przez KPN i NZS). Organizował działalność wydawniczą, dostarczał sprzęt i materiały poligraficzne, był redaktorem i drukarzem pisma „Gwarek" (NZS AGH). W okresie 1987–1988 drukarz pisma „Robotnik Polski" (PPS). W 1987 r. organizował NZS w AGH. W latach 1988–1991 działacz WiP. W okresie 16 VI – VII 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Młodzi", od 20 I 1988 do 30 I 1990 r. w ramach SOR „Ren". Zob. J. Szpil, S. Chmura, *Dariusz Piekło* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[198] Dariusz Warpas (ur. 1961), student Wydziału Elektrotechnicznego AGH. Drukarz i kolporter publikacji drugiego obiegu. Od 28 XII 1981 r. objęty kontrolą operacyjną SB w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 16 VI 1983 r. rozpracowywany w ramach SOR „Młodzi". Zob. *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 370, przyp. 39.

[199] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 205–210; *idem*, *Nowohuckie czasopisma „Solidarności"…*, s. 89–92; P. Goleń, *Solidarność Hutników* [w:] ES, t. 1, s. 417; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 263, poz. 225; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbHUTNIKoW&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=51&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3761 [odczyt: 2.02.2015].

[200] Katarzyna Kolenda-Zaleska (ur. 1967), dziennikarka telewizyjna i radiowa, publicystka. Pracę dziennikarską rozpoczynała w „Nowohuckim Biuletynie Solidarności", „Gazecie Krakowskiej" i „Czasie Krakowskim".

[201] Maria Przełomiec (ur. 1957), dziennikarka, z wykształcenia archeolog mezoamerykański. W 1986 r. związała się z krakowskimi pismami „Hutnik" i „Nowohucki Biuletyn Solidarności". Po 1990 r. była m.in. korespondentką Sekcji Polskiej BBC, specjalizując się w tematyce związanej z państwami byłego ZSRS (1990–2006). Od 25 IV 1989 do 17 IV 1990 r. zarejestrowana przez Inspektorat II WUSW w Krakowie jako kontakt operacyjny (nr rej. Kr 35532). Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Przełomiec na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1; http://www.niecale.pl/pl/autor/maria-przelomiec [odczyt: 8.11.2016].

[202] Roman Wątkowski (ur. 1958), w latach 1976–1993 kontroler jakości stacji prób na Wydziale Remontów Elektrycznych HiL. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Od numeru 63 z 4 XI 1989 r. redaktor odpowiedzialny „Nowohuckiego Biuletynu Solidarności". Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 1, s. 307.

[203] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 197–205; *idem*, *Nowohuckie czasopisma „Solidarności"…*, s. 92–97; P. Goleń, *Nowohucki Biuletyn Solidarności* [w:] ES, t. 2, s. 297–298; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 98; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 258, poz. 194, s. 290, poz. 79; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=PREGLaDbWIADOMOsCI&NU=05&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=NBSbNIEZALExNYbBIULETYNbSTUDENCKI&NU=02&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=45&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3669 [odczyt: 2.02.2015].

[204] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[205] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[206] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 265–268; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 262, poz. 221; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbDRUKARNIbKOLEJOWEJbWbKRAKOWIE&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015].

[207] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 218; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 78–79. Piotr Warisch (ur. 1959), absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, redaktor graficzny prasy katolickiej (pism „Źródło", „Nasza Droga", „Jaś", „Cuda i Łaski Boże", „Wychowawca"), ilustrator książek dla dzieci i młodzieży. Od 1982 r. związany z Międzyzakładowym Komitetem Solidarności Nowa Huta i biuletynem „Budostalowiec". Od 1983 r. w strukturach Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży, członek kolegium redakcyjnego pisma „Solidarność zwycięży" (później „Solidarność Walcząca zwycięży" i „Solidarność Walcząca"), od 1985 r. członek krakowskiego oddziału Solidarności Walczącej. Projektant znaczków poczty podziemnej, medali, dyplomów, a także grafik dla wielu wydawnictw podziemnych, współtwórca drugoobiegowego komiksu *1478 dni Nowej Huty*. W 1988 r. drukarz. Autor emblematów dla Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej i PPSZ. Zob. P. Hlebowicz, *Piotr Warisch* [w:] ES, t. 1, s. 475–476.

[208] „Budostalowiec" 1985, nr 1, s. 1.

[209] *Nasz minijubileusz*, *ibidem*, 1986, nr 2/10, s. 1.

[210] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 218–224; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=02&WI=BUDOSTALOWIEC&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=13&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1124 [odczyt: 2.02.2015].

[211] Piotr Chrupczalski (ur. 1951), inżynier elektryk, absolwent Wydziału Elektrycznego AGH. Zatrudniony w Przedsiębiorstwie Produkcji i Montażu Urządzeń Elektrycznych Budownictwa Elektromontaż nr 1 w Krakowie, następnie kolejno specjalista do spraw sterowania ruchem w krakowskim MPK i elektromonter w Zakładzie Remontowo-Usługowym przy Klubie Sportowym Hutnik w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w działalność podziemną, członek redakcji pisma „Biuletyn Informacyjny »Solidarność« MPK". Aresztowany 14 X 1982, 26 I 1983 r. skazany na 1,5 roku więzienia za druk i kolportaż podziemnych publikacji. Zwolniony na mocy amnestii w lipcu 1983 r. Od 18 X 1982 do 31 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Łączność". Zob. AIPN Kr, 37/67567, Akta paszportowe Piotra Chrupczalskiego. Szerzej zob. s. 530–532.

[212] Andrzej Wleciał (ur. 1953), pracownik MPK w Krakowie, działacz NSZZ Solidarność. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w działalność podziemną, członek redakcji pisma „Biuletyn Informacyjny »Solidarność« MPK". Aresztowany 14 X 1982, 26 I 1983 r. skazany na 1,5 roku więzienia za druk i kolportaż podziemnych publikacji. Zwolniony na mocy amnestii w lipcu 1983 r. Od 18 X 1982 do 31 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Łączność". Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 254. Szerzej zob. s. 530–532.

[213] Marian Dubiel (ur. 1935), pracownik MPK w Krakowie, członek KZ NSZZ Solidarność. W latrach 1982–1985 redaktor i wydawca „Biuletynu Informacyjnego Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie". Od 29 II 1989 do 15 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOR „Listopad". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Dubiela na kartach z kartotek AIPN Kr, 084/1, AIPN Kr, 089/1; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 215.

[214] Tadeusz Górecki (ur. 1946), radiomechanik w MPK w Krakowie, działacz NSZZ Solidarność. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w działalność podziemną, członek redakcji pisma „Biuletyn Informacyjny »Solidarność« MPK". Aresztowany 14 X 1982, 26 I 1983 r. skazany na rok więzienia z zawieszeniem na 3 lata i 50 tys. zł grzywny. Od 18 X 1982 do 31 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Łączność". Szerzej zob. s. 530–532.

[215] Krzysztof Grotyński (ur. 1946), radiomechanik w MPK w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w działalność podziemną, członek redakcji pisma „Biuletyn Informacyjny »Solidarność« MPK". Aresztowany 14 X 1982, 26 I 1983 r. skazany na rok więzienia z zawieszeniem na 3 lata

i 50 tys. zł grzywny. Od 18 X 1982 do 31 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Łączność". Zob. AIPN Kr, 97/1115, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Piotrowi Chrupczalskiemu, Andrzejowi Wleciałowi, Tadeuszowi Góreckiemu i Krzysztofowi Grotyńskiemu. Szerzej zob. s. 530–532.

[216] Stanisław Dyląg (1943–1999), ślusarz, pracownik MPK Czyżyny, wiceprzewodniczący KZ NSZZ Solidarność. Organizator strajku w MPK. Internowany 15 XII 1981 r., aresztowany 19 grudnia i skazany w trybie doraźnym na 4 lata więzienia. Zwolniony 11 IV 1984 r. Od 22 XII 1981 do 27 VII 1982 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Zajezdnia". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące S. Dyląga na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*…, s. 410.

[217] Czesław Talaga (ur. 1938), w latach 1961–1982 operator dźwigu, likwidator wypadków komunikacyjnych w Zakładzie Transportu i Sprzętu Specjalnego w MPK w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, współorganizator Komitetu Założycielskiego w zajezdni MPK Podgórze, następie przewodniczący KZ w ZTSS. W dniach 13–15 XII 1981 r. zorganizował strajk w zajezdni MPK Łagiewniki. Aresztowany 23 XII 1981 r. i 12 III 1982 r. skazany na 3 lata więzienia. 21 VI 1983 r. zwolniony warunkowo. W latach 1983–1985 redaktor, drukarz i kolporter podziemnego „Biuletynu Informacyjnego Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie", udostępniał pomieszczenie na druk. Od 12 XII 1981 do 28 VII 1982 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Zajezdnia", od 20 IV 1984 do 21 III 1989 r. w ramach SOR „Prezes". Zob. S. Chmura, *Czesław Talaga* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[218] Szerzej zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 283–290; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbINFORMACYJNYbZAKlADOWEJbKOMISJIbWYKONAWCZEJbNSZZbSOLIDARNOscbW&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=02&WI=MPK&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=8&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#802 [odczyt: 2.02.2015]; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 76.

[219] Waldemar Pelc (ur. 1956), absolwent Wydziału Mechanicznego Politechniki Krakowskiej, w latach osiemdziesiątych zaangażowany w działalność opozycyjną, kolporter niezależnych wydawnictw i ulotek. Zorganizował grupę wydającą pismo „Tymczasem". Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1991–1993). Od 21 VIII 1982 do 11 IV 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Koc", w okresie 1985–1986 w ramach KE „Blady". Zob.: AIPN Kr, 0101/260/D (mf), Materiały dotyczące Waldemara Pelca; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa*..., s. 566, przyp. 6.

[220] Jerzy Simon (1948–2008), absolwent polonistyki i psychologii na UJ. W marcu 1968 r. był kolporterem ulotek, 11 i 13 marca uczestniczył w wiecach studenckich w Krakowie. 29 IV 1968 r. został aresztowany, 31 maja zwolniony. 26 IX 1968 r. Sąd Powiatowy w Krakowie skazał go na 8 miesięcy aresztu z zawieszeniem na 3 lata i grzywnę. W latach 1971–1982 asystent, następnie starszy asystent w Instytucie Psychologii UJ. Od 1973 do 1991 r. działacz Stronnictwa Demokratycznego, kierownik Wydziału Prasy Komitetu Wojewódzkiego SD, rzecznik prasowy Centralnego Komitetu SD. Od 1980 w NSZZ Solidarność", członek Komitetu Założycielskiego w Instytucie Psychologii UJ. Po 13 XII 1981 r. działacz podziemia, organizował RKW Małopolska. Od stycznia 1982 do kwietnia 1983 r. ukrywał się w Krakowie i Lubieniu. W 1982 r. zwolniony z pracy. W okresie 1982–1983 współpracownik pionu informacyjnego RKW Małopolska, organizował sieć kolportażu podziemnych wydawnictw, m.in. „Biuletynu Małopolskiego". W latach 1982–1983 twórca, autor tekstów i redaktor pisma „Tymczasem". 4 IV 1983 r. został aresztowany, w maju zwolniony, w lipcu sprawę umorzono na mocy amnestii. W latach 1982–1986 bez stałego zatrudnienia, od listopada 1984 r. pracował dorywczo w Przedsiębiorstwie Produkcji Różnej, Handlu i Usług Dempol. Od maja 1985 do lutego 1990 r. na etacie w Komitecie Krakowskim SD, kierownik Wydziału Ideologii, Propagandy i Prasy, w 1986 r. kierownik klubu Komitetu Wojewódzkiego SD. W latach 1986–1991 redaktor „Kuriera Polskiego", publicysta. Od 1989 do 1991 r. kierownik Wydziału Propagandy Centralnego Komitetu SD. Po 1990 r. był m.in. tłumaczem z języka angielskiego w firmie Mecagraph

(1992–1994), nauczycielem w szkole podstawowej nr 2 i nr 3 oraz w gimnazjum specjalnym w Wieliczce (1992–2006). Od 26 XI 1968 do 27 V 1970 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie jako członek tzw. Komitetu Międzyuczelnianego, od 5 IV 1982 do 1 IX 1983 r. przez Wydział V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Wodnik". Zob. J. Zechenter, *Jerzy Marian Simon* [w:] ES, t. 2, s. 411–412.

[221] Jerzy Marcinkowski (ur. 1948), magister inżynier chemik, w latach osiemdziesiątych starszy projektant w HiL. Zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą, członek redakcji pisma „Tymczasem". Od 8 X 1981 do 7 V 1984 r. rozpracowywany w ramach SOR „Centrum" (nr rej. Kr 25083), prowadzonej początkowo przez Wydział III-A KWMO w Krakowie, a następnie przez Pion V DUSW w Nowej Hucie. Zob.: AIPN Kr, 37/149298, Akta paszportowe Jerzego Marcinkowskiego; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Marcinkowskiego na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[222] Andrzej Sabatowski (ur. 1946), absolwent historii na UJ, nauczyciel. Od 1976 r. dziennikarz „Życia Literackiego". W okresie stanu wojennego redaktor prasy podziemnej, m.in. pisma „Tymczasem". W 1989 r. twórca i redaktor tygodnika „Małopolska" (wydawanego przez małopolski NSZZ Solidarność), następnie redaktor dziennika „Depesza". Po 1990 r. był m.in. pracownikiem TVP, w tym sekretarzem programowym, kierownikiem publicystyki i informacji, pełnomocnikiem dyrektora do spraw oddziałów terenowych w TVP Kraków, potem zastępcą dyrektora do spraw finansów i produkcji i dyrektorem TVP Wrocław (1991–1994 i 2007–2012). We wrześniu 2016 r. powołany przez prezydenta RP Andrzeja Dudę do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji. Od 18 III 1983 do 11 IV 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOR „Koc", od 1 IX 1988 do 30 X 1989 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach KE „Literat"/ /„Pisarz". Zob.: AIPN Kr, 0101/118/D (mf), SOR „Koc"; Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Sabatowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr 087/1, AIPN Kr, 089/1; http://www.krrit.gov.pl/krrit/informacje-o-krrit/sklad/andrzej-sabatowski/ [odczyt: 9.11.2016].

[223] AIPN Kr, 0101/118/D (mf), SOR „Koc"; AIPN Kr, 056/98, t. 2, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 52; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 105; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 267, poz. 249; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=TYMCZASEM&NU=03&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=58&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3824 [odczyt: 2.02.2015].

[224] Kazimierz Godłowski (1934–1995), profesor archeologii, w latach 1976–1990 dyrektor Instytutu Archeologii UJ. Zaangażowany w działalność podziemną, członek TKZ NSZZ Solidarność UJ, redaktor „Wolnej Myśli". Zob. *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*…, s. 724.

[225] Zygmunt Wasylewski (1942–2006), profesor biochemii, biolog molekularny. Twórca i wieloletni kierownik Zakładu Biochemii Fizycznej w Instytucie Biologii Molekularnej UJ, w latach 1981–1984 pełnił funkcję zastępcy dyrektora instytutu do spraw dydaktyki, 1997–2003 kierownik studiów doktoranckich. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność opozycyjną, członek TKZ NSZZ Solidarność, w latach 1982–1983 w redakcji „Wolnej Myśli". Zob. S. Kędracka-Krok, *Wspomnienie o profesorze Zygmuncie Wasylewskim (1942–2006)*, http://www.zbf.wbbib.uj.edu.pl/historia/wspomnienie-prof.-wasylewski [odczyt: 29.12.2017].

[226] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 112: Relacja Barbary Niemiec; P. Goleń, *Wolna Myśl*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00428_Wolna_My%C5%9Bl_Krak%C3%B3w [odczyt: 2.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 269, poz. 262; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=WOLNAbMYsL&NU=04&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=64&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3847 [odczyt: 2.02.2015].

[227] Andrzej Burzyński (1942–2010), doktor fizyki, adiunkt Instytutu Fizyki UJ. Działacz NSZZ Solidarność, od listopada 1981 r. członek Komisji Wydziałowej Wydziału Matematyki i Fizyki UJ. Po 13 XII 1981 r. organizował pomoc dla rodzin osób internowanych. Autor tekstów i wydawca pisma „Jajogłowiec". Zob. K. Fiałkowski, *Pozostanie na zawsze w naszej pamięci*, „Alma Mater" (grudzień-styczeń) 2010–2011, nr 130–131, s. 97.

[228] Sławomir Brzezowski, członek NSZZ Solidarność UJ, zajmował się przygotowywaniem matryc i drukiem pisma „Jajogłowiec".

[229] Wprowadzone nowelizacją *Ustawy o szkolnictwie wyższym* z 25 VII 1985 r.

[230] P. Goleń, S. Chmura, *Jajogłowiec* [w:] ES, t. 3 (w druku); *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 88; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 241, poz. 50; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=JAJOGlOWIEC&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=25&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3292 [odczyt: 2.02.2015].

[231] Jacek Klaś (ur. 1959), w latach 1976–1984 pracownik Zakładu Konstrukcji Stalowych Elbud w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Od 1982 do 1987 r. kolporter pism podziemnych („Hutnika", „Bez dekretu", „Solidarności Grzegórzeckiej", „Tygodnika Mazowsze", „Orła Białego", „Niepodległości" „Solidarności Skawiny"). W okresie 1982–1987 działacz TKZ, 1983–1984 organizator kolportażu wydawnictw podziemnych w Elbudzie. Aresztowany 27 IV 1984 r., 28 czerwca tegoż roku skazany na rok więzienia z zawieszeniem na 2 lata. 30 VII 1984 r. Sąd Rejonowy anulował wyrok na mocy amnestii. Zwolniony z pracy, w latach 1984–1988 pracował jako ślusarz-spawacz w Technicznej Spółdzielni Pracy Elektromet w Krakowie. W 1984 r. twórca, autor tekstów, redaktor i drukarz wydawanego przez TKZ pisma „Elbudowiec". W 1987 r. założył międzyzakładowe pismo „Wa-Za", był jego redaktorem, autorem tekstów i drukarzem, organizował dostawy sprzętu poligraficznego i lokale. Organizator kolportażu w Elektromecie. Od 1988 r. na emigracji w Australii. W okresie marzec-wrzesień 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Koło", od 20 VIII 1987 do 11 VIII 1988 r. w ramach SOR „Kolumna". Zob. J. Szpil, *Jacek Klaś* [w:] ES, t. 2, s. 179–180.

[232] Zbigniew Mikuliszyn (ur. 1942), pracownik umysłowy Zakładów Konstrukcji Stalowych Elbud w Krakowie. Członek Komitetu Strajkowego w dniach 25–31 VIII 1980 r., później KZ NSZZ Solidarność. Uczestnik strajku 14 XII 1981 r. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 236.

[233] Bożena Szewczyk (ur. 1953), pracownik umysłowy Zakładów Konstrukcji Stalowych Elbud w Krakowie. Aktywna uczestniczka strajków w dniach 25–31 VIII 1980 i 14 XII 1981 r. Zob. *ibidem*, s. 249.

[234] Leszek Batko (ur. 1957), w latach 1977–1978 współpracownik SKS w Krakowie, kolporter wydawnictw KSS „KOR". Od 1979 r. prowadził gospodarstwo rolne w Ochojnie. Od jesieni 1980 r. organizował koła Solidarności Wiejskiej w Mogilanach, Świątnikach Górnych, Wrząsowicach i Ochojnie. Od 7 XII 1980 r. członek władz regionalnych i wojewódzkich NSZZ Rolników Solidarność Wiejska / NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych. W styczniu 1981 r. uczestnik strajku chłopskiego w Ustrzykach Dolnych. Internowany od 13 XII 1981 do 29 III 1982 r. W połowie lat osiemdziesiątych uczestnik spotkań duszpasterstwa rolników przy parafiach pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Świątnikach i pw. św. Bartłomieja Apostoła w Mogile. Po 1990 r. był m.in. wójtem/burmistrzem miasta i gminy Świątniki (1994–2010), właścicielem Galerii Sztuki Współczesnej w Ochojnie (od 2010 r.), kierownikiem tamtejszego niepublicznego przedszkola Malowniczy Ogród (od 2013 r.). W okresie 26 I – 10 V 1978 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie w ramach SOR „Brat", od 29 XII 1981 do 25 X 1988 r. przez Wydział IV KWMO w Krakowie, a następnie przez Pion VI RUSW w Skawinie w ramach KE „BL". Zob. M. Szpytma, *Leszek Batko* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[235] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 290–295; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 86: Relacja Ryszarda Majdzika; W. W. Wiśniewski,

A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 234–235, poz. 50; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ELBUDOWIEC&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=16&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#42039 [odczyt: 2.02.2015].

[236] Jerzy Seweryn (ur. 1941), absolwent geografii, zatrudniony jako kierownik działu w Zjednoczonych Zakładach Budownictwa Elektroenergetycznego Elbud w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/207268, Akta paszportowe Jerzego Seweryna.

[237] Jacek Swałtek (ur. 1948), technik elektryk. W latach 1968–1993 pracownik Przedsiębiorstwa Robót Kolejowych nr 9 w Krakowie (od 1982 r. Zakład Budownictwa Kolejowego, od 1990 r. ponownie PRK nr 9). Od 1980 do 1983 r. w KPN, organizował poligrafię jej krakowskich struktur. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizował Tymczasowy Komitet Założycielski / Tymczasową Komisję Zakładową, członek KZ, kierownik Sekcji Informacji. W okresie 1980–1981 twórca, wydawca i autor tekstów w piśmie zakładowym „Solidarność PRK-9". W latach 1980–1981 kolporter pism niezależnych, założył u siebie w domu i w pracy bibliotekę wydawnictw drugoobiegowych. W 1981 r. twórca i wydawca „Przeglądu Informacji". Internowany od 18 XII 1981 do 14 VI 1982 r. Od 1982 do 1989 r. organizował i kierował podziemnymi strukturami Solidarności w Zakładzie Budownictwa Kolejowego, był kolporterem pism, ulotek, kaset audio, znaczków poczt podziemnych i na dużą skalę książek wydawanych przez Nową, Krąg, Wydawnictwo KOS. W latach 1983–1984 twórca, wydawca i autor tekstów w piśmie „CD", a w okresie 1983–1990 „Solidarności Podziemnej PBK/PRK" (od lutego 1990 r. pismo „Solidarność Budujących Koleje"). Aresztowany 5 III 1984 r. i 25 maja skazany na rok więzienia z zawieszeniem na 2 lata. W latach 1983–1984 rozpracowywany przez Wydział II/V KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Rezydent", 1984–1989 przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego. Zob. S. Chmura, *Jacek Swałtek* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[238] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

[239] Szerzej zob.: P. Goleń, *Wa[dowicka]-Za[kopiańska]* [w:] ES, t. 2, s. 473–474; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 106; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 269, poz. 259; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=WAbZAbWADOWICKAbZAKOPIAnSKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=62&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3834 [odczyt: 2.02.2015]. Helena Zalot – ksiegowa w ZKS „Elbud", działaczka TKZ „Solidarność" ZKS „Elbud", przekazywała informacje i prowadziła kolportaż. Zob. http://www.kworum.com.pl/art1384,walka_o_solidarnosc_w_czasach_gdy_inni_stracili_nadzieje.html [odczyt: 13.01.2018].

[240] Andrzej Zgórski (ur. 1957), pracownik HiL, od 1980 r. członek NSZZ Solidarność. W latach 1984–1985 twórca pisma „Nowa Huta" (zajmował się przepisywaniem tekstów, drukiem i kolportażem). Współpracownik Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży. Po 1985 r. kolportował podziemne pismo „Solidarność zwycięży". Zob. Biogramy odznaczonych Krzyżem Wolności i Solidarności, http://krakow.ipn.gov.pl.

[241] Celestyna Pudlik-Kołaczkowska (ur. 1925), lekarz ginekolog, zatrudniona w szpitalu im. Stefana Żeromskiego w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/77028, Akta paszportowe Celestyny Pudlik-Kołaczkowskiej.

[242] Krzysztof Owczarek (ur. 1953), absolwent Wydziału Radiotechnicznego Politechniki Odeskiej. W latach 1978–1988 konstruktor, następnie specjalista konstruktor w Biurze Konstrukcyjnym, później specjalista konstruktor na Wydziale Głównego Energetyka w Nowotarskich Zakładach Przemysłu Skórzanego Podhale w Nowym Targu. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego, w 1981 r. w prezydium KZ przy NZPS Podhale (oddelegowany do pracy w związku), członek Sekcji Informacji i kolegium redakcyjnego dwutygodnika „Podhale". Internowany od 14 XII 1981 do 26 IV 1982 r. W latach 1982–1989 działacz podziemnych struktur Solidarności w swoim zakładzie pracy

i na terenie Podhala. Kolporter „Tygodnika Mazowsze", „Kursu", „Arki", „13 grudnia", „Krytyki", „Głosu", „Wolnej Solidarności", a także książek wydawanych przez CDN, Kurs, Krąg, Nową, Głos, Pokolenie, ABC, RYTM. W okresie 1982–1985 wielokrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany. Od 1988 r. projektant w Biurze Projektów Balneoprojekt w Warszawie Oddział w Nowym Targu (do 1991 r.) oraz kierownik Oddziału Rozwoju w Zakładzie Energetycznym Kraków Rejon Zakopane w Zakopanem (do 1995 r.). Po 1990 r. był m.in. zastępcą burmistrza Zakopanego (1995–2006). Od 15 VI 1982 do 6 IX 1989 r. rozpracowywany w ramach KE „Podhalański", prowadzonego przez Wydział V KWMO w Nowym Sączu, a następnie Pion V RUSW w Nowym Targu / Pion V RUSW w Zakopanem. Zob.: AIPN Kr, 033/1147, KE „Podhalański"; S. Chmura, *Krzysztof Owczarek* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[243] Marian Stachniuk (ur. 1955), w latach 1979–1981 pracownik naukowy Instytutu Metali Nieżelaznych w Gliwicach, 1982–1986 w HiL i w cementowni Nowa Huta. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, wiceprzewodniczący Komitetu Założycielskiego w Instytucie Metali Nieżelaznych. We wrześniu 1982 r. twórca i działacz Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży, współorganizator kolportażu, akcji ulotkowych i plakatowych, wydawca pisma „Solidarność zwycięży", prowadził też bibliotekę PPSZ. W 1983 r. uczestniczył w budowie zakonspirowanej drukarni PPSZ w Zagórzanach. Współpracownik Solidarności Walczącej i Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość. W 1986 r. przygotowywał udaremnioną przez SB akcję zakłócenia obchodów pierwszomajowych przez rozrzucenie ulotek i nabojów z gazem łzawiącym za pomocą specjalnej wyrzutni umieszczonej na dachu kamienicy na Rynku Głównym. Aresztowany 11 VII 1986 r. w sprawie tzw. krakowskich terrorystów, zwolniony 28 IV 1987 r. Od 21 XI 1985 do 4 V 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Organki"/„Liberał", od 3 I 1986 do 30 V 1990 r. przez Inspektorat II / Wydział Studiów i Analiz / OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ośmiornica". Zob.: A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 1, s. 276; Katalog osób rozpracowywanych, Marian Stachniuk, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Stachniuk&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=4&pageNo=1&osobaId=18269& [odczyt: 28.10.2016].

[244] *Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" 1982–1990…*, s. 15; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 98; P. Hlebowicz, *Nowa Huta*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00881_Nowa_Huta [odczyt: 2.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 253, poz. 163; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=NOWAbHUTA&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=38&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3620 [odczyt: 2.02.2015]; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 36/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Marianem Stachniukiem.

[245] Zob. s. 98–99.

[246] Barbara Burchard (1930–2016), archeolog, pracownik Ośrodka Archeologii Gór i Wyżyn Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Krakowie. Była członkiem NSZZ Solidarność w krakowskim oddziale PAN. Po 13 XII 1981 r. zaangażowana w działalność podziemną, brała udział w pracach redakcji „Nowego Głosu PAN-u", kolportowała wydawnictwa podziemne. Zob. M. Lityńska-Zając, P. Włodarczak, *Barbara Burchard (28 November 1930 – 9 June 2016)*, „Sprawozdania Archeologiczne" 2016, t. 68, s. 443–446.

[247] Andrzej Piątkowski (ur. 1939), doktor inżynier, zatrudniony w Instytucie Podstaw Metalurgii PAN w Krakowie (obecnie Instytut Metalurgii i Inżynierii Materiałowej). Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną, członek TKZ NSZZ Solidarność PAN, jej przedstawiciel w Tajnej Komisji Porozumiewawczej wyższych uczelni krakowskich. Członek redakcji „Nowego Głosu PAN-u". Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 240–241.

[248] Krystyna Wasylikowa, członek redakcji i w latach 1984–1988 autorka tekstów publikowanych w „Nowym Głosie PAN-u". Zob. http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=W&klucz=49&s= [odczyt: 29.12. 2017].

[249] Wojciech Truszkowski (1921–2003), profesor metalurgii, w latach 1959–1971 wykładowca w AGH, 1959–1969 profesor Instytutów Podstawowych Problemów Techniki PAN (później

w Instytucie Podstaw Metalurgii). Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną, w latach 1984–1987 członek redakcji „Nowego Głosu PAN-u". Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 252.

[250] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 60–61: Relacja Zbigniewa Kosa; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 98; P. Goleń, M. Komaniecka, *Nowy Głos PAN-u* [w:] ES, t. 4 (w druku); W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie…*, s. 253, poz. 164; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=NOWYbGlOSbPANbU&NU=01&DD=1 [odczyt: 2.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=39&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3621 [odczyt: 2.02.2015].

[251] Maciej Kuś (ur. 1967), działacz niepodległościowy związany z Solidarnością i KPN, w latach 1980–1981 pomagał w wydawaniu „Gońca Małopolskiego", założył niezależne pismo dla młodzieży „Vis". Po 13 XII 1981 r. twórca Komitetu Opory Społecznego 241 i pisma „Zomorządność", jego redaktor i drukarz do 1989 r. W maju 1984 r. oskarżony o udział w drukowaniu i rozpowszechnianiu podziemnych wydawnictw, w lipcu tegoż roku sprawę umorzono. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob.: AIPN Kr, 0101/126/D (mf), SOR „Plastycy"; AIPN Kr, 07/5335, Drukowanie i kolportowanie nielegalnych wydawnictw; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Kusia na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00142/1; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, przyp. 15.

[252] Jacek Lichoń (ur. 1966), uczeń, w 1981 r. członek redakcji niezależnego pisma młodzieży licealnej „Vis". Twórca Koła Oporu Społecznego 241. W latach 1981–1983 zaangażowany w drugoobiegową działalność wydawniczą, organizował akcje ulotkowe, kolporter i członek redakcji pisma „Zomorządność". Okresowo uczestniczył także w drukowaniu i kolportażu innych pism, w tym „Solidarność zwycięży", „KOS 241", „Hutnika", „Aktualności", „Serwisu Informacyjnego RKW/RKS", „Montinowca", „Stamtąd", „13 grudnia", „Mimo wszystko". Od 12 XI 1983 do 18 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Średnica 2", od 2 IX 1985 do 19 III 1987 r. kontrolowany operacyjnie przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach KE „Bronek", od 10 X 1988 do 29 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Etnograf". Zob.: http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 9.10.2017]; Katalog osób rozpracowywanych, Jacek Lichoń, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/143635 [odczyt: 9.10.2017].

[253] Małgorzata Poniedziałek (ur. 1938), profesor nauk rolniczych w zakresie ogrodnictwa. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, była członkiem Komitetu Założycielskiego na Akademii Rolniczej w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. zaangażowana w wydawanie pisma „Zomorządność" (okazyjnie drukowała, pisała artykuły, udostępniała wydawnictwu swoje mieszkanie), a także w jego kolportaż. W latach 1980–1989 była członkiem Komisji Uczelnianej oraz przewodniczącą Komisji Wydziałowej NSZZ Solidarność. Zob.: D. Nowok, *Małgorzata Poniedziałek*, http://www.encysol.pl/wiki/Ma%C5%82gorzata_Poniedzia%C5%82ek [odczyt: 21.11.2016]; *Profesorowie, docenci i doktorzy habilitowani Wyższej Szkoły Rolniczej, Akademii Rolniczej, Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie 1953–2013*, t. 2: *Ł–Ż*, red. J. Bieniek, E. Korostyńska, I. Pisiewicz, Kraków 2013, s. 322–324.

[254] Piotr Poniedziałek (ur. 1966), uczeń liceum, potem absolwent historii na UJ. W listopadzie 1981 r. zakładał niezależne pismo młodzieży licealnej „Vis". W latach 1981–1989 zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. W 1982 r. twórca Koła Oporu Społecznego 241, od 1982 r. w jego ramach wydawca, redaktor, drukarz i kolporter pisma „Zomorządność", w 1982 r. drukarz „Niepodległości", 1982–1983 „Aktualności", „Serwisu Informacyjnego RKW/RKS", „Sygnału", „Hutnika", „Mimo wszystko" i „Montinowca", w 1987 r. „Solidarności Grzegórzeckiej". Po 1990 r. był m.in. kierownikiem Działu Wydawniczego Central European Market (1990–1991), operatorem DTP, kierownikiem technicznym i dziennikarzem „Krakowskiego Tygodnika Miejskiego Naprzeciw" (1993–1995), asystentem w Bibliotece Muzeum Etnograficznego w Krakowie (1996–1997), administratorem stron internetowych i operatorem DTP w Społecznym Instytucie Wydawniczym Znak (1997–2008), prywatnym przedsiębiorcą (2001–2006 i od 2008 r.). Zob.: D. Nowok,

Piotr Poniedziałek, http://www.encysol.pl/wiki/Piotr_Poniedzia%C5%82ek [odczyt: 21.11.2016]; http://www.poniedzialek.eu/omnie_pol.php [odczyt: 3.01.2017].

[255] Witold Tukałło (ur. 1943), zatrudniony jako inspektor nadzoru w Zarządzie Inwestycji Żeglugi Śródlądowej w Krakowie. Członek KPN i Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego, organizator i uczestnik Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej. Służba Bezpieczeństwa próbowała zwerbować go do współpracy, od 27 V 1980 do 9 VIII 1982 r. był bez powodzenia opracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika. Po wprowadzeniu stanu wojennego organizował struktur konspiracyjne, był członkiem redakcji, drukarzem i kolporterem pisma „Zomorządność". Drukował i kolportował także pismo „Niepodległość". Aresztowany od kwietnia do czerwca 1982 r. W 1988 r. wyemigrował z rodziną do Stanów Zjednoczonych. Zob.: AIPN Kr, 04/56 SOS „Kawiarze"; AIPN Kr, 07/5192, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Andrzejowi Załuskiemu i innych; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 311, przyp. 18.

[256] Krystyna Załuska, „Kinga" (1915–1995), żołnierz ZWZ – AK. W latach 1980–1981 wolontariuszka w Sekcji Informacji ZR Małopolska. Po 13 XII 1981 r. zakładała Koło Oporu Społecznego 241 i pismo „Zomorządność". Do kwietnia 1982 r. w jej mieszkaniu mieściła się drukarnia KOS 241, gdzie powielano m.in. „Zomorządność", „Niepodległość" i „Aktualności". W latach 1982–1989 prowadziła punkt kolportażu pism i publikacji drugoobiegowych. Zob. http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 10.10.2017].

[257] E. Zając, *Zomorządność* [w:] ES, t. 1, s. 511–512; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach i dokumentach*..., s. 279; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 272, poz. 281; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ZOMORZaDNOsc&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=64&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3876 [odczyt: 5.02.2015]. Andrzej Załuski (ur. 1963), uczeń technikum elektrycznego w Krakowie, członek KPN. W latach 1980–1981 wolontariusz w Sekcji Informacji ZR Małopolska. Po 13 XII 1981 r. w tajnych strukturach KPN, twórca KOS 241 oraz pisma „Zomorządność", jego wydawca, drukarz, kolporter i jeden z redaktorów naczelnych. Aresztowany 15 IV 1982 r. podczas kolportażu ulotek, uniewinniony wyrokiem z 11 sierpnia tegoż roku. W latach 1983–1989 zajmował się pozyskiwaniem informacji, nasłuchem radiowym, drukiem i kolportażem, a także organizowaniem współpracy pomiędzy różnymi strukturami podziemnymi. Zob.: AIPN Kr, 07/5192, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Andrzejowi Załuskiemu i innych; AIPN Kr, 010/12356, t. 2, SOR „Konspiratorzy"; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 311, przyp. 4.

[258] Zob. s. 593.

[259] M. Lewandowski, M. Gawlikowski, *Gaz na ulicach*…, t. 2, s. 199–201.

[260] *Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" 1982–1990*…, s. 10; E. Zając, *Solidarność Zwycięży*, http://www.encyklopediasolidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00203_Solidarno%C5%9B%C4%87_Zwyci%C4%99%C5%BCy_Krak%C3%B3w [odczyt: 5.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 264, poz. 231; J. Kamińska [Władysław Chojnacki, Wojciech Chojnacki], *Bibliografia publikacji podziemnych*…, s. 155; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbZWYCIexY&NU=03&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=54&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#5274 [odczyt: 5.02.2015]; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 36/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Marianem Stachniukiem.

[261] Edward Zbigniew Nowak (ur. 1956), w latach 1972–2016 mechanik w HiL. Od 1981 r. w NSZZ Solidarność. W dniach 13–16 XII 1981 r. uczestnik strajku w HiL. 16 grudnia podczas opuszczania terenu spacyfikowanej huty zatrzymany ze względu na zbieżność nazwisk z działaczem nowohuckiej

Solidarności i członkiem Komitetu Strajkowego, Edwardem Edmundem Nowakiem. Został internowany, zwolniony 22 XII 1981 r. Od 1982 r. związany z Porozumieniem Prasowym Solidarność Zwycięży, do 1984 r. wraz z Władysławem Głową organizował siatkę kolportażową na terenie HiL (działał pod pseudonimem „Siwy"). W latach 1983–1984 pomagał w przygotowaniu zakonspirowanej drukarni Wilno im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka" w Zagórzanach koło Gdowa, do 1990 r. był w niej drukarzem. Zaangażowany w druk m.in. pism „Solidarność zwycięży", „Niepodległość" (organu Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość) i „Kurierek B". Członek zaprzysiężony krakowskiego oddziału Solidarności Walczącej. Od 9 X 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/SOR „System", którą 6 XII 1988 r. zmieniono na SOR „Komitet" i prowadzono do 18 IX 1989 r. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące E. Z. Nowaka na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1; A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 202.

[262] Fryderyka Łazarów (ur. 1941), grafik. Po 13 XII 1981 r. ukrywała w swoim domu poszukiwanych listami gończymi działaczy Jana Rzyckiego, Józefa Mroczka i Stefana Morawieckiego, a także Piotra Bielawskiego i Jana Senia, uciekinierów z ośrodka odosobnienia w Załężu koło Rzeszowa. Zorganizowała u siebie podziemną drukarnię, punkt kolportażowy i skrzynkę informacyjno-kontaktową dla działaczy Solidarności. Od 1982 r. współpracowała z Porozumieniem Prasowym Solidarność Zwycięży i Solidarnością Walczącą, a także z pismami „Zomorządność" i „Kurierek B". Była drukarzem (wraz z mężem i czworgiem dzieci) wydawnictw podziemnych, w latach 1982–1989 pisma „Solidarność zwycięży", 1983–1986 „Solidarności Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki", sporadycznie „Kurierka B", ponadto „Solidarności Walczącej" (wrocławskiej), w 1984 r. zaś „Hutnika" oraz dużych ilości ulotek i plakatów. Autorka wielu grafik i plakatów (przeważnie linorytów) związanych z podziemną działalnością i o wymowie patriotycznej, autorka znaczków poczt podziemnych. Zob. P. Hlebowicz, S. Chmura, *Fryderyka Łazarów* [w:] ES, t. 3 (w druku). Maciej Łazarów (ur. 1936), absolwent Poligraficznej Szkoły Inżynierskiej i Instytutu Językowego Herdera w Lipsku. W latach 1976–1995 kolejno technolog, kierownik działu i stereotyper w Krakowskiej Drukarni Prasowej. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, w czerwcu 1981 r. uczestnik strajku drukarzy w Krakowie. 13 XII 1981 r. odwołany z kierowniczego stanowiska i zawieszony w czynnościach służbowych. Wraz z żoną zaangażował się w działalność konspiracyjną (m.in. ukrywał w swoim domu działaczy podziemia). Zorganizował podziemny punkt poligraficzny. Od 1982 r. współpracownik Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży i Solidarności Walczącej, a także pisma „Zomorządność", na którego potrzeby pozyskiwał farbę offsetową, papier i inne materiały poligraficzne. Współpracownik podziemnych pism PPSZ, w tym „Solidarność zwycięży", „Solidarności Walczącej", „Kurierka B" i „Zomorządności". Wraz z żoną i dziećmi drukował podziemne pisma, w latach 1982–1989 „Solidarność zwycięży", 1983–1986 „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki", a sporadycznie też „Kurierek B" i „Solidarność Walczącą" (wrocławską), w 1984 r. „Hutnika". Ponadto drukarz ulotek i plakatów. Po 1990 r. emeryt (od 1995 r.) i społeczny trener boksu w klubach młodzieżowych, m.in. w parafialnym klubie Faustyna Kraków. Zob. *iidem*, *Maciej Łazarów* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[263] W 1986 r. działacze Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość planowali zorganizować akcję protestacyjną, podczas której mieli nawoływać do wycofania wojsk sowieckich z Afganistanu. Zamierzano przeprowadzić ją 1 maja, podczas oficjalnego wiecu na Rynku Głównym. Skonstruowano specjalną wyrzutnię na ulotki i pociski z gazem łzawiącym, którą umieszczono na dachu jednej z krakowskich kamienic. Jednak 29 kwietnia, prawdopodobnie wskutek donosu dozorcy, funkcjonariusze SB rozmontowali wyrzutnię. Następnego dnia wszczęto śledztwo, w wyniku którego aresztowani zostali Zygmunt Grzesiak, Zdzisław Hebda, Andrzej Kumor, Jacek Mleczko, Krzysztof Ochel, Jerzy Orzeł, Marian Stachniuk, Rafał Stós i Piotr Więckowski, a ponadto do sprawy włączono dwie studentki, Agnieszkę Kasperowicz i Joannę Podgórską, zatrzymane 26 III 1986 r. podczas kolportażu ulotek wzywających do świętowania 1 maja jako dnia solidarności z narodem afgańskim. Wobec zatrzymanych nie zastosowano ustawy amnestyjnej z lipca 1986 r. Dopiero w kwietniu 1987 r. uchylono tymczasowy areszt, a następnie śledztwo umorzono.

[264] *Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" 1982–1990…*, s. 10; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 36/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Marianem Stachniukiem.

[265] Krzysztof Ochel (1964–1997), w latach 1981–1997 elektromechanik w Zakładzie Remontowo-Usługowym przy Klubie Sportowym Hutnik w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany

w podziemną działalność wydawniczą, kolporter i uczestnik akcji ulotkowych. Od 1984 r. członek Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży, potem członek Federacji Młodzieży Walczącej i krakowskiego oddziału Solidarności Walczącej. Aresztowany 4 IX 1986 r. w sprawie tzw. krakowskich terrorystów, zwolniony 25 IV 1987 r. Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 205.

[266] Marek Biesiada (ur. 1957), technik elektryk. W latach 1976–1979 elektryk w Miejskim Przedsiębiorstwie Energetyki Cieplnej w Krakowie, 1979–1982 w Mostostalu, od 1982 r. w Elektromontażu Południe w Katowicach. Od 1980 w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. działacz podziemia, od 1982 r. w Porozumieniu Prasowym Solidarność Zwycięży, od 1985 r. członek krakowskiego oddziału Solidarności Walczącej. W latach 1985–1987 współpracownik małopolskiej grupy Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość. Od 1982 do 1990 r. organizator kolportażu i kolporter podziemnej prasy, m.in. „Solidarność zwycięży", „Hutnika", „Zomorządności", „Solidarności Grzegórzeckiej", „Krecika", „Tygodnika Mazowsze", „PWA – Przeglądu Wiadomości Agencyjnych", „Solidarności Walczącej", „Biuletynu Dolnośląskiego", a także znaczków pocztowych i kalendarzy PPSZ. Kurier pomiędzy PPSZ i krakowską Solidarnością Walczącą a środowiskami we Wrocławiu („Solidarność Walcząca") i Warszawie (pisma LDPN, m.in. „Baza"). 1 V 1988 r. zatrzymany podczas demonstracji w Krakowie i skazany przez Kolegium ds. Wykroczeń na karę grzywny. W latach 1982–1989 drukarz wydawnictw podziemnych, w tym ulotek, plakatów i druków okolicznościowych, a także prasy, m.in. w okresie 1982–1989 pisma „Solidarność zwycięży", 1985–1987 „Niepodległości" (LDPN z Krakowa). Od 1989 r. członek Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej (do 1992 r.). Zob. P. Hlebowicz, *Marek Biesiada* [w:] ES, t. 1, s. 45.

[267] Ryszard Lasia (ur. 1943), operator urządzeń kolejowych, zatrudniony w Zakładzie Transportu T-4 HiL. Zob. AIPN Kr, 37/161725, Akta paszportowe Ryszarda Lasi.

[268] *Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" 1982–1990…*, s. 11. Marek Nobis (ur. 1962), w latach 1981–1982 zatrudniony w Wierzbickich Zakładach Cementowo-Hutniczych Zakład Remontowo-Budowlany w Krakowie. W okresie 1980–1982 współpracownik podziemnego Wydawnictwa Krzyża Nowohuckiego i wydawnictwa ABC w Krakowie, drukarz i kolporter. W 1982 r. zatrudniony w Zakładzie Gospodarki Mieszkaniowej w Więcborku, w latach 1982–1984 w Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego Budostal-3 Oddział w Krakowie i Siemianowicach Śląskich, 1984–1989 w KWK Paryż w Dąbrowie Górniczej. Od 1982 do 1989 r. członek Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży oraz Solidarności Walczącej, współpracownik Tajnej Komisji Robotniczej Hutników. Kolporter i kurier między Krakowem, Warszawą i Śląskiem, przewożący pisma podziemne, matryce „Tygodnika Mazowsze" oraz książki, w tym wydawnictw Krąg, Nowa, Przedświt, CDN i Baza (współpracował m.in. z Władysławem Hrabowskim i Marią Chmielewską ze środowiska związanego z Hutą Warszawa oraz z Danutą Skorenko z Katowic). W podziemiu wydawniczym używał pseudonimu „Marek Długi". Po 1990 r. był m.in. zatrudniony w Komisariacie Policji w Więcborku (1991–1995), w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy (1995–2007), w Centralnym Biurze Antykorupcyjnym w Krakowie (od 2007 r.). Od 27 IX 1983 do 28 VII 1987 r. rozpracowywany przez Wydział II Departamentu III MSW w ramach SOR „Punkt", od 25 VII 1987 do 17 II 1990 r. w ramach SOR „Libra". Zob. T. Gonet, *Marek Nobis*, http://www.encysol.pl/wiki/Marek_Nobis [odczyt: 20.04.2017].

[269] *Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" 1982–1990…*, s. 20; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 36/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Marianem Stachniukiem. P. Hlebowicz, *Dodatek Polityczny*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00388_Dodatek_Polityczny_Krak%C3%B3w [odczyt: 5.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 233–234, poz. 47; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=DPbDODATEKbPOLITYCZNY&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015].

[270] Leszek Bednarczuk (ur. 1936) profesor, językoznawca, indoeuropeista, od 1987 r. profesor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Redaktor naczelny pisma „Głos Solidarności WSP", w latach osiemdziesiątych twórca i redaktor niezależnego pisma „Lithuania", wydawanego w Krakowie w języku polskim i litewskim (drukowano w nim informacje o sowieckich prześladowaniach na Litwie, literaturę litewską, deklaracje polityczne, m.in. w 1986 r. manifest *Do braci Litwinów*). Członek Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej. Zob.: P. Hlebowicz, P. Warisch, *Wilno – Warszawa*

wspólna droga do wolności, Kraków 2010, s. 118; *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 657, przyp. 29.

[271] *Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" 1982–1990…*, s. 20; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 31b/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Piotrem Hlebowiczem; P. Hlebowicz, *Dodatek historyczny*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00387_Dodatek_Historyczny_Krak%C3%B3w [odczyt: 5.02.2015]; por.: W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 233, poz. 45; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=DODATEKbHISTORYCZNY&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015].

[272] Zofia Radzikowska (ur. 1935), prawnik, pracownik naukowy Wydziału Prawa i Administracji UJ. W latach 1958–1981 w PZPR. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, w okresie 1980–1981 była członkiem Komitetu Uczelnianego. Po 13 XII 1981 r. w TKZ NSZZ Solidarność UJ. 14 XII 1981 r. wystąpiła z PZPR w proteście przeciwko ogłoszeniu stanu wojennego. Od stycznia 1982 do stycznia 1986 r. wydawała pismo „Głos Wolny Wolność Ubezpieczający", autorka tekstów publikowanych w innych podziemnych periodykach, m.in. „Bez dekretu" i „Paragrafie". Od 1982 r. kolporterka wydawnictw podziemnych. Po 1990 r. była m.in. zatrudniona w Urzędzie Miasta Krakowa jako rzecznik spraw obywatelskich, a także kierownik Wydziału i Referatu Skarg i Wniosków (1990–1998). Od 21 X 1985 do 20 I 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Krąg", w okresie 20 I – 31 XII 1989 r. w ramach SOR „Sukces". Zob.: J. Szpil, *Zofia Radzikowska*, http://www.encysol.pl/wiki/Zofia_Radzikowska [odczyt: 21.11.2016]; Katalog osób rozpracowywanych, Zofia Radzikowska, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Radzikowska&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=4&pageNo=1&osobaId=65450& [odczyt: 21.11.2016].

[273] Wiesław Zabłocki (ur. 1941), doktor prawa, w latach 1970–1982 pracownik naukowy UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego na UJ, przewodniczący Koła Solidarności w Instytucie Nauk Politycznych, od stycznia 1981 r. członek KZ na UJ. Ekspert prawny MKZ Kraków, następnie ZR Małopolska i Krajowej Komisji Porozumiewawczej, a później Komisji Krajowej. 13 XII 1981 r. brał udział w ukrywaniu materiałów Solidarności UJ, a z inicjatywy Tomasza Gizberta-Studnickiego, na prośbę robotników z HiL, opracował ekspertyzę podważającą prawne podstawy wprowadzenia stanu wojennego. W styczniu 1982 r. zawieszony w prawach nauczyciela akademickiego. W latach 1982–1989 współpracownik Arcybiskupiego Komitetu Pomocy przy Kurii Metropolitarnej w Krakowie. W okresie 1983–1987 twórca Wydawnictwa Kraków, przygotowującego pismo „Paragraf". Autor tekstów publikowanych w „13 grudnia", współpracownik „Kroniki Małopolskiej" (w okresie 1983–1987 udostępniał na jej potrzeby lokal). Kolporter wydawnictw podziemnych, organizator biblioteki niezależnych publikacji w ramach Apostolstwa Świeckich przy kilku ośrodkach parafialnych w Krakowie. Autor książki *Stan wojenny w Małopolsce* (1994) oraz zbioru dokumentów *Co o nas wiedzieli? NSZZ „Solidarność" UJ w dokumentach SB* (2005). Od 1 IV 1982 do 26 IX 1987 r. rozpracowywany przez Wydział IV KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Kanał". W latach 1987–1989 traktowany przez SB jako konsultant Wydziału II Departamentu I MSW. Według zachowanych dokumentów, pozyskany został w lipcu 1987 r., przed wyjazdem na staż do School of Law na Columbia University w Nowym Jorku. W raporcie z rozmowy z Wiesławem Zabłockim z 17 VIII 1987 r., skierowanym do naczelnika Wydziału II Departamentu I MSW płk. Józefa Sołtysiewicza, por. Włodzimierz Dobrodzki pisał o swoim rozmówcy: *Biorąc pod uwagę jego cechy charakteru oraz dotychczasową działalność w szeregach opozycji, uważa, że może on dotrzeć do ciekawych osób w USA i uzyskać interesujące informacje, pozostając jednocześnie poza podejrzeniami o współpracę z wywiadem. Po powrocie do kraju można spróbować wykorzystać go do uzyskania informacji od cudzoziemców, którzy licznie odwiedzają UJ, w tym także Instytut Nauk Politycznych. Zgodnie z raportem z dnia 1 VII 1987 r., po rozmowie nie pobrałem pisemnego zobowiązania o współpracy, jednakże cała rozmowa była operacyjnie nagrywana. Uzgodniono z naczelnikiem Wydziału IV WUSW w Krakowie, że sprawa W*[iesława] *Z*[abłockiego] *zostanie zdjęta z ewidencji w Krakowie i będzie można przerejestrować figuranta na konto naszego wydziału* (AIPN, 02036/60, Materiały dotyczące Wiesława Zabłockiego, Raport z rozmowy z Wiesławem Zabłockim, Warszawa, 17 VIII 1987 r., k. 12). Współpracę zakończono we wrześniu 1989 r. W dokumencie

z 14 września tegoż roku zapisano: *W przeprowadzonej z pozycji Wywiadu rozmowie sondażowej wyraził ustnie zgodę na współpracę w charakterze konsultanta. Nie był przeszkolony operacyjnie, jak również nie uzgadniano łączności w terenie. Z uwagi na krótki okres pobytu figuranta w USA (cztery miesiące), odstąpiono od podjęcia kontaktu po powrocie wyżej wymienionego do kraju. Figurant nie posiada aktualnych, jak też perspektywicznych, możliwości wywiadowczych, a sprawa nie rokuje perspektyw rozwoju* (*ibidem*, Notatka końcowa, Warszawa, 14 IX 1989 r., k. 14). Z dokumentów tych wynika, że Wiesław Zabłocki przed wyjazdem na staż do Stanów Zjednoczonych miał zgodzić się na współpracę w charakterze konsultanta, ale po powrocie do kraju do realnej współpracy nie doszło. Zob.: AIPN Kr, 010/12195, Materiały dotyczące Wiesława Zabłockiego; AIPN Kr, 0101/352 (mf), Materiały wyłączone z SOR „Kanał"; H. Głębocki, *Wiesław Zabłocki* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[274] P. Goleń, *Głos Wolny Wolność Ubezpieczający*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00664_G%C5%82os_Wolny_Wolno%C5%9B%C4%87_Ubezpieczaj%C4%85cy_Krak%C3%B3w [odczyt: 5.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 236, poz. 60; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=GlOSbWOLNYbWOLNOscbUBEZPIECZAJaCY&NU=02&DD=1 [odczyt: 5 II 2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=20&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1678 [odczyt: 5.02.2015]; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989…*, s. 83.

[275] Ewa Śledziewska (1933–2011), doktor habilitowany, w latach 1955–1998 pracownik naukowy Wydziału Chemii UJ. W 1980 r. brała aktywny udział w organizowaniu i działalności NSZZ Solidarność na swoim wydziale. Od stycznia 1982 r. redaktor pisma „Sygnał". Zob.: *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989…*, s. 755; http://ewasledziewska.inmemoriam.org/ [odczyt: 26.05.2017].

[276] Wiesław Wazl (1930–2006), inżynier budownictwa lądowego, zatrudniony w Zakładzie Projektowania Usług Inwestycyjnych Inwestprojekt w Krakowie na stanowisku kierownika pracowni. W lutym 1982 r. opracował konstrukcję maszyny drukarskiej, a w połowie tegoż roku skonstruował maszynę offsetową (nazwaną później Łakomcem). Współpracował przy redakcji książek w Wydawnictwie Myśli Nieinternowanej, do marca 1983 r. był redaktorem technicznym pism „Sygnał" i „Myśli Nieinternowane". Drukował pisma KOS oraz małopolskiej Solidarności. Aresztowany w okresie marzec-lipiec 1983 r. Po amnestii kontynuował działalność, wykonując projekt i koordynując prace przy budowie drukarni w Wieliczce. Z działalności wycofał się w grudniu 1984 r. Zob. http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=W&klucz=65&s= [odczyt: 29.12.2017].

[277] Seweryn Zając, współpracownik pisma „Sygnał", autor tekstów.

[278] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 265, poz. 237; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SYGNAl&NU=02&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=57&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3791 [odczyt: 5.02.2015]; T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej. Rys historyczny*, „Sowiniec" 2014, nr 44, s. 93 Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 16b/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą.

[279] Stefan Kisielewski (1911–1991), kompozytor, krytyk muzyczny, prozaik, publicysta, polityk. W latach 1945–1949 wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Krakowie. Twórca i redaktor pisma „Ruch Muzyczny". W latach 1945–1953 i 1956–1989 członek redakcji „Tygodnika Powszechnego". Od 1946 r. członek Związku Literatów Polskich i Związku Kompozytorów Polskich. Od 1957 do 1965 r. poseł na Sejm. W 1977 r. członek Komisji Obywatelskiej przy KOR. W 1987 r. sygnatariusz deklaracji programowej Unii Polityki Realnej, od 1989 r. honorowy prezes tej partii. Od 1962 do 1972 r. rozpracowywany przez Wydział II Departamentu IV MSW w ramach SO „Oaza", od 10 XI 1966 do 24 X 1989 r. przez Wydział II Departamentu IV / Wydział IV Departamentu III MSW w ramach SOR „Cezar". Szerzej zob. np.: C. Kuta, *„Działacze" i „Pismaki"…*, wg indeksu; J. Pruszyńska, *Kisiel*, [Warszawa, brw.]; J. Suszko, *Donosy na Kisiela. Zeznania kandydata*

na donosiciela, Warszawa 2006; M. Urbanek, *Kisiel*, Wrocław 1997; J. Waldorff, *Słowo o Kisielu*, Warszawa 1995; A. Wiatr, *Stefan Kisielewski jako krytyk muzyczny*, Wrocław 2006; M. Wiszniowska, *Stańczyk Polski Ludowej*, Katowice – Warszawa 2004.

[280] Miłowit Kuniński (1946–2018), doktor habilitowany, historyk filozofii i filozof polityczny, profesor UJ i Wyższej Szkoły Biznesu – National-Louis University w Nowym Sączu, prezes Ośrodka Myśli Politycznej w Krakowie, członek redakcji pisma „Civitas. Studia z filozofii polityki". Zob. http://www.omp.org.pl/stareomp/index8427.html?module=pagesetter&func=viewpub&tid=12&pid=4 [odczyt: 13.04.2017].

[281] Ryszard Legutko (ur. 1949), profesor filozofii, tłumacz i komentator dzieł Platona, wykładowca akademicki, publicysta, polityk. Od 1984 r. członek redakcji pisma „Arka" (publikował pod pseudonimem „Marek Leski"). Od 2009 r. poseł do Parlamentu Europejskiego. Zob.: J. Polkowski, *Ryszard Legutko jako konspirator*, „Pressje" 2010, teka 20, s. 128–131; *Długo się uczę. Z Profesorem Ryszardem Legutką rozmawiają Krzysztof Mazur i Paweł Rojek*, *ibidem*, s. 158–182; http://rlegutko.pl/polityka-i-zycie/biografia.html [odczyt: 12.11.2016].

[282] K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce w latach 1979–1990*, Warszawa 2015, s. 131.

[283] Szerzej o piśmie „13 grudnia" zob.: E. Zając, B. Cała, *13 grudnia* [w:] ES, t. 4 (w druku); K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce…*, s. 97–100, 118–119, 131–134, 166–169; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 267, poz. 246; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=TRZYNASTYb13bGRUDNIA&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3804 [odczyt: 5.02.2015].

[284] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 245, poz. 113; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KOS&NU=14&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=30&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#44837 [odczyt: 5 II 2015].

[285] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 232, poz. 37; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=CD&NU=03&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=13&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1127 [odczyt: 5.02.2015].

[286] Maciej Piotr Prus (ur. 1958), polonista. Redaktor i współpracownik pism drugoobiegowych, członek redakcji „Bez dekretu". Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 242.

[287] E. Zając, *Bez dekretu* [w:] ES, t. 1, s. 40; M. de Hernandez-Paluch, *Tumany i fetysze…*, s. 117–123; W. M. Kolasa, *Prasa krakowskiej „Solidarności"…*, s. 175; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 228, poz. 17; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BEZbDEKRETU&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=3&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#688 [odczyt: 5.02.2015].

[288] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 245, poz. 118; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KRAKUS&NU=01&DD=2 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=31&li=1&sort=AUT,TYT

,PTYT,ODP,OPS#3361 [odczyt: 5.02.2015]; Korespondencja elektroniczna z Ksawerym Bogaczem, 10 V 2016 r.; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 66b/2018, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Ksawerym Bogaczem i Anną Wierzbicką-Bogacz.

289 Jakub Bodziony (ur. 1962), technik dentystyczny. W 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego NZS na Politechnice Krakowskiej. Po 13 XII 1981 r. wraz z Pawłem Zechenterem i Ryszardem Małuseckim zorganizował pierwszą powielarnię KKW NZS. Aresztowany 4 III 1983 r. i oskarżony o *sporządzanie pism i ulotek zawierających wiadomości fałszywe mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*, zwolniony 16 marca. Kontynuował działalność podziemną, m.in. pozyskując sprzęt poligraficzny i organizując powielarnię Krakowskiego Komitetu Oporu Społecznego. Członek redakcji „Wolnego Słowa". W latach 1982–1984 działał w zespole dokumentacji fotograficznej KKOS, fotografował demonstracje uliczne w Nowej Hucie. Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 34.

290 Stanisław Iskra (ur. 1961), w latach 1980–1986 student Wydziału Prawa UJ. Zaangażowany w tworzenie NZS UJ, dokumentalista strajków studenckich na krakowskich uczelniach. Po 13 XII 1981 r. współpracownik Studenckiego Komitetu Obrony Demokracji NZS i KKW NZS. Zakładał Krakowski Komitet Oporu Społecznego, organizator sieci kolportażu prasy i książek drugoobiegowych (w konspiracji używał pseudonimu „Jasio"). Redaktor i wydawca „Wolnego Słowa" i „Nihil novi", wydawca kalendarzy-cegiełek na lata 1984 i 1985. Od 13 V 1982 do 1986 r. dokumentalista i fotograf demonstracji w Krakowie, w tym w Nowej Hucie. W 1982 r. zorganizował grupę fotografów-dokumentalistów KKOS. Od 1986 r. na emigracji (do 2012 r.). Zob. *ibidem*, s. 113–114.

291 Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

292 Józef Ratajczak (ur. 1963), od września 1980 do 13 XII 1981 r. twórca i członek Ruchu Odnowy Szkół Średnich, od przełomu lutego i marca 1982 do marca 1983 r. członek KKW NZS. Drukarz „Nihil novi", kolporter i uczestnik akcji ulotkowych i plakatowych. W latach 1983–1989 członek Krakowskiego Komitetu Oporu Społecznego. W okresie 1983–1984 drukarz i kolporter „Wolnego Słowa". W latach 1985–1989 koordynował prace poligraficzne, organizował działalność samokształceniową i prowadził podziemną agencję fotograficzną. W okresie 1988–1989 członek NZS, drukarz i kolporter „Przeglądu Akademickiego" i „Mrocznego Krzyżowca". Po 1990 r. był m.in. jednym z twórców i członkiem Rady Krajowej Forum Prawicy Demokratycznej (1990–1992), członkiem Rady Krajowej Partii Konserwatywnej (1992–1997), członkiem Stronnictwa Konserwatywno-Ludowego (w Zarządzie Krakowskiego i Małopolskiego SKL) i redaktorem krakowskiego „Informatora SKL" (1997–2001). Zob. J. Podsiadło, M. Litwińska, *Józef Ratajczak* [w:] ES, t. 4 (w druku).

293 P. Goleń, *Wolne Słowo* [w:] ES, t. 3 (w druku); W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 270, poz. 266; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=WOLNEbSlOWO&NU=03&DD=2 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=64&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3848 [odczyt: 5.02.2015].

294 Paweł Pacut (ur. 1964), student UJ. Działacz Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, twórca i członek redakcji pisma „Mury". W latach 1985–1990 rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Liberał". Zob. AIPN Kr 010/12354/DVD, SOR „Liberał".

295 W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 250, poz. 141; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MURY&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=35&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3398 [odczyt: 5.02.2015]; AIPN Kr 010/12354/DVD, SOR „Liberał", Uzupełnienie meldunku nr 182, Kraków, 23 VII 1986 r., s. 19; *ibidem*, Meldunek uzupełniający nr 181, Kraków, lipiec 1986 r., s. 37–38; *ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, sierpień 1986 r., s. 43. Rafał Stós (ur. 1963), nauczyciel w szkole podstawowej we Włosieniu. Działacz Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, kierownik Wydziału Kolportażu Oddziału Małopolskiego, członek redakcji pisma „Mury". Aresztowany w sprawie tzw. krakowskich terrorystów 30 VII 1986 r., zwolniony 15 września tegoż roku. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 248.

[296] Andrzej Wilk (ur. 1964), student geografii w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Działacz Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, członek redakcji pisma „Mury". W latach 1985–1990 rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Liberał". Zob. AIPN Kr 010/12354/DVD, SOR „Liberał".

[297] Ireneusz Drożdżowski (ur. 1964), student historii na UJ. Aresztowany 7 VII 1986 r. w sprawie tzw. krakowskich terrorystów. Od 21 XI 1985 do 12 VI 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Liberał". Zob. AIPN Kr, 010/12354/DVD, SOR „Liberał".

[298] Grażyna Kubica-Klyszcz (ur. 1955), asystent na Wydziale Socjologii UJ. Działaczka Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, była członkiem redakcji pisma „Niepodległość". W marcu 1986 r. była typowana przez Wydział II WUSW w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika. Zamierzano ją pozyskać w związku z rozpracowywaniem obywatela brytyjskiego Denisa O'Keeffe'a, z którym utrzymywała kontakt. Z materiałów archiwalnych i zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że do współpracy nie doszło. W ewidencji SB pozostawała do 9 II 1989 r., kiedy to wyrejestrowano ją z powodu odmowy współpracy oraz *prowadzenia wrogiej działalności politycznej*. Zob.: AIPN Kr, 009/10294, Materiały dotyczące Grażyny Kubicy-Klyszcz; Zapisy ewidencyjne dotyczące G. Kubicy-Klyszcz na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00142/1.

[299] Jarosław Matuszewski (ur. 1960), absolwent socjologii na UJ, jako student zaangażowany w kolportaż podziemnych publikacji, członek redakcji pisma „Niepodległość". Zob. AIPN Kr, 010/12354/ /DVD, SOR „Liberał".

[300] Andrzej Kumor (ur. 1964), student filozofii na UJ, członek redakcji pisma „Niepodległość". Aresztowany 7 VII 1986 r. w sprawie tzw. krakowskich terrorystów. Od 21 XI 1985 do 12 VI 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Liberał". Zob.: AIPN Kr, 010/12354/DVD, SOR „Liberał"; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 230.

[301] Sławomir Bugajski (1941–2003), doktor habilitowany, fizyk, specjalista w dziedzinie mechaniki kwantowej. W latach 1965–1982 pracownik naukowo-dydaktyczny Zakładu Fizyki Teoretycznej Instytutu Fizyki Uniwersytetu Śląskiego (do 1968 r. filia UJ). Od 1960 do 1980 r. w PZPR. Po 13 XII 1981 r. twórca Konspiracyjnego Komitetu Oporu Uniwersytetu Śląskiego zrzeszającego pracowników naukowych Wydziałów Matematyki, Fizyki i Chemii. Twórca, autor tekstów (pisał pod pseudonimami „Gen. Gruba", „Albin S.") i redaktor naczelny „Biuletynu KKO Uniwersytetu Śląskiego". Internowany w okresie 15 V – 24 VI 1982 r. Zwolniony z uczelni, do 1986 r. objęty zakazem pracy w szkołach wyższych. W latach 1983–1986 pracował jako rzemieślnik. W 1982 r. założył katowicki oddział Solidarności Walczącej, do 1985 r. jego przewodniczący. W latach 1982–1991 twórca i redaktor naczelny pisma „Wolni i Solidarni", jeden z głównych autorów tekstów (pisanych pod pseudonimem „Alfred B. Gruba"). W okresie 1983–1985 twórca i redaktor naczelny „Podziemnego Informatora Katowickiego" (pisma Solidarności Walczącej), autor tekstów (pisał pod pseudonimami „Norbert Liszka" i „Jan Wysocki"). W latach 1986–1989 pracownik naukowo-dydaktyczny Politechniki Krakowskiej. Po 1990 r. był m.in. zatrudniony na Uniwersytecie Śląskim (1990–2003). W latach 1987–1990 rozpracowywany przez Wydział III / Wydział Studiów i Analiz WUSW w Katowicach w ramach SOR „Ośmiornica". Zob. A. Pawełczyk, M. Kobylańska, *Sławomir Bugajski* [w:] ES, t. 2, s. 57–58.

[302] Tomasz Dangel (ur. 1954), doktor habilitowany nauk medycznych, lekarz. W okresie 1976–1977 współpracownik KOR. W latach 1978–1993 zatrudniony w Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek KZ w Centrum Zdrowia Dziecka. Po 13 XII 1981 r. organizował w swoim miejscu pracy podziemne struktury. W okresie 1983–1984 działacz organizacji Niepodległość, od 1984 do 1987 r. Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, od 1985 r. członek jej Rady Politycznej i przewodniczący oddziału warszawskiego. W czerwcu 1986 r. założył pismo warszawskiego oddziału LDPN „Orientacja na prawo" i do grudnia 1987 r. był autorem tekstów (pisanych pod pseudonimami „Andrzej Bednarski", „H. Mniszek", „Jacek", „Jacek Wierzbowski", „Jerzy Ostrowski", „Lupus Owczarski", „Paweł Jastrzębski", „Zbigniew Grzybowski") oraz redaktorem naczelnym. Po 1990 r. był m.in. twórcą i pracownikiem Warszawskiego Hospicjum dla Dzieci (od 1994 r.) i przewodniczącym Rady Fundacji (2001–2011). Od 1984 do 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III-2 SUSW w ramach SOR „Antyk". Zob. W. Domagalski, *Tomasz Dangel* [w:] ES, t. 2, s. 79–80.

[303] Zygmunt Grzesiak (1958–2015), absolwent socjologii na UJ. Po 13 XII 1981 r. organizator sieci kolportażu podziemnych wydawnictw (obejmującej Kraków – Śląsk – Rzeszów – Przemyśl – Gdańsk). 11 XI 1984 r. zakładał Liberalno-Demokratyczną Partię Niepodległość, do lipca 1986 r. był członkiem jej Rady Politycznej i kierownikiem oddziału małopolskiego. W ramach LDPN organizował akcje ulotkowe, działał na rzecz wspólnych inicjatyw i porozumień politycznych z innymi strukturami podziemnymi (m.in. z Solidarnością Walczącą). W latach 1985–1989 działacz niezależnego ruchu wydawniczego, w 1985 r. twórca ogólnopolskiego miesięcznika LDPN „Niepodległość", do 1989 r. autor tekstów, redaktor, drukarz i introligator. Od 1984 do 1989 r. kolporter wydawnictw LDPN. W okresie 1987–1989 twórca, organizator działalności wydawniczej i redaktor kwartalnika „Wolny Wybór". 7 VII 1986 r. aresztowany w związku ze sprawą tzw. krakowskich terrorystów. Przetrzymywany na podstawie sankcji prokuratorskiej w aresztach śledczych w Krakowie i Warszawie. 25 IV 1987 r. zwolniony bez rozprawy, 28 maja tegoż roku Sąd Najwyższy umorzył postępowanie na mocy amnestii. W 1988 r. jeden z twórców tzw. Sklepu (jawnej sprzedaży wydawnictw drugoobiegowych w Collegium Novum UJ), zawieszony za to w prawach studenta na 2 miesiące. Po 1990 r. był m.in. dziennikarzem tygodnika „Życie Przemyskie" (1990–1991), prywatnym przedsiębiorcą (1992–1996), dyrektorem przemyskiego oddziału Investbanku (1996–1998), zastępcą dyrektora oddziału PKO BP w Przemyślu (1998–2000), dyrektorem zakopiańskiego oddziału ING – Bank Śląski (2000–2002), ponownie prywatnym przedsiębiorcą (2003–2005), zastępcą dyrektora departamentu w Agencji Rozwoju Przemysłu SA w Warszawie (2006), dyrektorem Departamentu Inwestycji i Zarządzania Nieruchomościami w Małopolskiej Agencji Rozwoju Regionalnego SA (2007–2013). Od 1985 do 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Liberał", od 1986 do 1988 r. przez Wydział III WUSW Kraków w ramach SOR „Organki". Zob. A. Kawalec, M. Mielczarski, *Zygmunt Grzesiak* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[304] Cezary Nowe (ur. 1962), student Akademii Medycznej w Gdańsku, działacz gdańskiej Solidarności Walczącej.

[305] Jerzy Targalski (ur. 1952), doktor, historyk, orientalista. W latach 1976–1979 i 1981–1983 asystent na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Od września 1976 r. współpracownik KOR, następnie KSS „KOR", uczestnik zbiórek pieniędzy dla osób represjonowanych, kolporter korowskich pism „Komunikat" i „Biuletyn Informacyjny", a także „Głosu". Zwolniony z pracy na UW. W okresie 1979–1980 współpracował z „Głosem", w ramach którego prowadził kronikę wschodnią. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek KZ na Wydziale Historycznym UW. W okresie 1980–1981 kierował redakcją wschodnią Wydawnictwa Krąg. W latach 1981–1983 twórca i redaktor niezależnego pisma „Obóz". Po 13 XII 1981 r. ukrywał się. W okresie styczeń-maj 1982 r. twórca i redaktor podziemnego pisma „Fakty". W latach 1982–1984 członek Komitetu Wykonawczego Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość, redaktor podziemnego pisma „Niepodległość". Od 1984 r. na emigracji we Francji (do 1997 r.), publikował w emigracyjnych pismach „Kontakt" i „Kultura", współpracownik RWE i kwartalnika politycznego „Uncaptive Minds". W 1986 r. pomysłodawca, a następnie korespondent zagraniczny pisma „Orientacja na prawo". Po 1990 r. był m.in. dyrektorem i redaktorem naczelnym PAI-Pressu (1998–2000), dyrektorem PAI-Internetu (2000–2001), wykładowcą w Studium Europy Wschodniej na UW (od 2001 r.), właścicielem portalu internetowego (2004–2006), wiceprezesem Polskiego Radia (2005–2008), publicystą „Gazety Polskiej", współtwórcą portalu internetowego ABCnet i Fundacji Orientacja. W okresie 20 IV – 16 V 1978 r. rozpracowywany przez Wydział III KSMO w ramach KE „Jurek", od 11 IX 1979 r. w ramach SOR „Zecer", od 31 I 1980 r. przez Wydział III-2 KSMO w ramach SOR „Targ", od 29 IV 1980 do 24 XI 1983 r. przez Wydział III-2 KSMO/SUSW w ramach SOR „Głos", od 10 VII 1984 do 15 VI 1989 r. przez Wydział III-2 SUSW w ramach SOR „Antyk". Zob. K. Biernacki, *Jerzy Targalski* [w:] ES, t. 1, s. 456.

[306] Aleksandra Jasieńska (ur. 1963), studentka UJ.

[307] W. Domagalski, *Niepodległość* [w:] ES, t. 1, s. 305–306; AIPN Kr, 010/12354/DVD, SOR „Liberał", Meldunek uzupełniający, Kraków, 9 VIII 1986 r., s. 52; *ibidem*, Analiza materiałów operacyjnych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Liberał" nr ewidencyjny 31816, Kraków, 9 I 1989 r., s. 95.

[308] Na temat pisma „Póki my żyjemy" zob. s. 184.

[309] Bogusław Zmudziński (ur. 1951), doktor nauk filozoficznych, absolwent prawa i filozofii na UJ. Od 1975 r. pracownik naukowo-dydaktyczny AGH. W latach osiemdziesiątych działacz podziemnej Solidarności w AGH, autor i redaktor tekstów w piśmie „Dokumenty i Analizy". Od 1989 r. prezes Dyskusyjnego Klubu Filmowego UJ Rotunda (do 2002 r.). Po 1990 r. był m.in. twórcą i dyrektorem Międzynarodowego Festiwalu Filmowego Etiuda (od 2005 r. Etiuda & Anima), poświęconego twórczości studentów szkół filmowych i artystycznych z całego świata oraz autorskiej i artystycznej animacji (1994–2005).

[310] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 30a/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Jerzym Pałoszem.

[311] Między innymi: „Anarchista", „Andrzej Zambrowski", „Anty-Rakowski", „Anty-Urban", „Debiutant", „Ekonom P.", „Feliks E.", „Filip Prawdowski", „H. H.", „Jan Nowy", „Jeden z Wielu", „Józef Barciak", „Józef K.", „Karol Grapa" (za którym krył się Marek Sobolewski), „Omega", „Oscar", „Paweł Norman", „Radykał", „Strateg", „Ton", „Wiktor".

[312] P. Goleń, M. Komaniecka, *Dokumenty i Analizy* [w:] ES, t. 3 (w druku); W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 233, poz. 46; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=DOKUMENTYbIbANALIZY&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=15&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1141 [odczyt: 5.02.2015].

[313] Marek Bik (ur. 1962), w latach 1984–1986 student historii na UJ. Od sierpnia 1981 r. redaktor pisma młodzieży szkolnej „Vis", działającego przy Sekcji Informacji ZR Małopolska. Od listopada 1981 r. w KPN, współpracownik Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania, uczestnik Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej. Po 13 XII 1981 r. brał udział w strajkach w krakowskich zajezdniach MPK Czyżyny i MPK Łagiewniki. Od 17 XII 1981 do czerwca 1982 r. współpracownik KAB KPN w Krakowie, drukarz i autor tekstów w tygodniku „Niepodległość. Kierownictwo Akcji Bieżącej KPN". Organizator demonstracji, uczestnik akcji plakatowych i ulotkowych. Aresztowany 24 VI 1982 r. i 8 października skazany na 3 lata więzienia (w kwietniu 1983 r. napisał list do Rady Państwa, domagając się nierozpatrywania wniosku o jego ułaskawienie). 3 VIII 1983 r. zwolniony na mocy amnestii. Wielokrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany, kilkakrotnie karany grzywną przez kolegia do spraw wykroczeń. W okresie 1983–1984 zatrudniony w Zakładzie Doświadczalnym Akademii Rolniczej w Krakowie. W listopadzie 1984 r. twórca i działacz Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. W 1985 r. twórca WiP, organizator i uczestnik większości wipowskich demonstracji. Od 17 VIII 1982 do 31 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Konspiratorzy", od 15 I 1985 do 19 XII 1987 r. w ramach SOR „Fantasta". Zob. P. Goleń, S. Chmura, *Marek Bik* [w] ES, t. 2, s. 40–41.

[314] Maciej Gawlikowski (ur. 1967), w latach 1982–1983 działacz młodzieżowych grup opozycyjnych (m.in. z Arturem Dmochowskim, Ryszardem Kawęskim i Hanną Woźniakowską), od lutego 1982 r. współpracownik NSZZ Solidarność przy Związku Polskich Artystów Plastyków (z Danutą Maryjowską). W okresie 1983–1984 twórca, autor tekstów i drukarz podziemnego pisma Komitetu Samoobrony Młodzieży „Niezależność", a także drukarz pisma RKW/RKS Małopolska „Aktualności" i organizator drukarni w swoim domu (wspólnie z Jerzym Dobrowolskim i Zbigniewem Sikorą, w porozumieniu z Piotrem Semkowiczem). Od 1983 r. współpracownik, a w latach 1984–1990 członek KPN, kierował Organizacją Młodzieżową, od 1986 do 1988 r. był członkiem KAB Obszaru II Kraków. Wydawca, redaktor, drukarz, autor tekstów publikowanych na łamach kapeenowskich pism „Informator", „Niepodległość", „Przegląd Krakowski", „Contra", „Komunikat Strajkowy" i „Detonator". Organizator kolportażu i kolporter wydawnictw drugoobiegowych, w tym KPN i Solidarności Walczącej. W latach 1983–1989 członek Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego, uczestnik rocznicowych Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej (od 1984 r. organizator i członek Komendy Marszu). W lutym 1985 r. uczestniczył w rotacyjnej głodówce w parafii pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bieżanowie, organizator poligrafii (wraz z Ryszardem Majdzikiem drukował komunikaty). Od 17 XII 1981 uczestnik, a od 1984 r. inicjator i organizator demonstracji oraz manifestacji rocznicowych, akcji ulotkowych, wieszania transparentów, wykonywania graffiti.

Wielokrotnie zatrzymywany, przesłuchiwany i karany przez kolegia do spraw wykroczeń. 4 I 1984 r. został zatrzymany i pobity, następnie oskarżony przed sądem dla nieletnich o druk i kolportaż podziemnych wydawnictw (sprawę umorzono w sierpniu 1984 r. na mocy amnestii). Został relegowany z liceum z zakazem nauki w państwowych szkołach dziennych. W październiku 1985 r. uciekł funkcjonariuszom SB, następnie ukrywał się (m.in. w lokalach udostępnianych przez Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej, w tym Tomasza Gugałę i Irenę Molasy). W okresie 1988–1990 dziennikarz niezależnego tygodnika „Czas Solidarności". Po 1990 r. był m.in. dziennikarzem, reporterem i wydawcą Kroniki Krakowskiej w Oddziale TVP w Krakowie, korespondentem Wiadomości w TVP 1 (do 1993 r.), reporterem Panoramy w TVP 2 (1992), redaktorem Agencji Informacyjnej SIS-Serwis w Warszawie (1993–1994), twórcą i wydawcą Pulsu Dnia w TVP 1 (1994–1996), kierownikiem redakcji informacyjnej w TV Wisła (1996–1997), korespondentem telewizji RTL 7 (1997–2000), twórcą programów „7 minut" i „Zoom". Od 1996 r. niezależny dziennikarz, producent telewizyjny, autor reportaży telewizyjnych i filmów dokumentalnych, współautor książek *Bez wahania* (1993), *Prześladowani, wyszydzani, zapomniani... Niepokonani* (2009), *Gaz na ulicach* (2011). Od 1977 do 1978 r. kontrolowany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Kant", od 1976 do 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-A/V KWMO w Krakowie w ramach SOS/SOR „Naprawiacz", od 1980 do 1987 r. przez Wydział III KWMO w Krakowie / Pion III DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Hutnik", od 1982 do 1990 przez Wydział III/OKPP KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Konspiratorzy", od 1983 do 1985 r. przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/SOR „Plastycy", od 1983 do 1987 r. kontrolowany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Aerozol", od 1985 do 1987 r. rozpracowany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOS „Desperat", od 1986 do 1990 r. przez Wydział III/ /Inspektorat II/Wydział Studiów i Analiz/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Ośmiornica", od 1987 do 1990 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Nowy", od 1989 do 1990 r. przez Wydział III-1/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Tor". Zob.: AIPN Kr, 0101/126/D/DVD, SOR „Plastycy"; AIPN Kr, 0101/367/pdf, SOS „Aerozol"; AIPN Kr, 010/12356, t. 1–17, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 0101/172, Materiały wyłączone z SOR „Konspiratorzy"; A. Bańska, S. Chmura, *Maciej Gawlikowski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[315] Przemysław Markiewicz (ur. 1964), doktor, absolwent VII LO w Katowicach i Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej. W latach 1981–1984 jako licealista zaangażowany w działalność opozycyjną w środowisku katowickiej KPN i Solidarności. W KPN od 1984 r. Członek krakowskiego Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego, od 1984 r. uczestnik Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej, a od listopada tegoż roku również Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy, zaangażowany w druk pisma „Niepodległość". Członek KPN. Organizator bojkotu Studium Wojskowego w październiku i listopadzie 1988 r. (był oskarżony przez płk. Jana Raduchowskiego, kierownika Studium Wojskowego UJ, o naruszenie nietykalności osobistej, w maju 1989 r. został uniewinniony). W 1989 r. wybrany na kierownika krakowskiego okręgu KPN. Rozpracowywany przez SB w ramach SOS „Medyk", został zarejestrowany przez Wydział III-1 w czerwcu 1988 r. (nr rej. 34810), a także w ramach SOR „Tor". Zob. *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 452, przyp. 15.

[316] Anna Kwiatkowska z d. Jazgar (1961–2000), poligraf, zatrudniona w Drukarni Narodowej w Krakowie jako montażysta offsetowy. Zaangażowana w druk pisma KPN „Niepodległość". Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 2, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 07/5386, Akta kontrolno-śledcze w sprawie Jacka Gila i innych.

[317] Bogusław Kwiatkowski (1956–2007), technik-poligraf, pracownik Drukarni Narodowej w Krakowie, później dyspozytor w Zawodowej Straży Pożarnej HiL. Członek KPN, zaangażowany m.in. w druk pisma „Niepodległość". Zob. *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 356, przyp. 2.

[318] Krzysztof Kwiatkowski (ur. 1961), introligator, zatrudniony w Drukarni Narodowej w Krakowie, później w Państwowej Straży Pożarnej HiL. Członek KPN. Po wprowadzeniu stanu wojennego zaangażowany w kolportaż i druk wydawnictw kapeenowskich (używał pseudonimu „Max"), zorganizował własną grupę. Internowany w okresie 29 X – 18 XI 1982 r. Po wyjściu nadal kolportował wydawnictwa KPN (używał pseudonimu „Zuzia"). W maju 1985 r. zatrzymany w mieszkaniu swojego

brata podczas druku pisma „Niepodległość". Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 1–2, SOR „Konspiratorzy"; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty…*, s. 416; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 347, przyp. 4.

[319] Agata Michałek-Budzicz (ur. 1964), absolwentka Wydziału Prawa i Administracji UJ. Od września 1980 do 1981 r. działała w Ruchu Odnowy Szkolnictwa Średniego, kolporterka pism i ulotek, uczestniczka demonstracji. W okresie marzec-grudzień 1981 r. w Ruchu Młodej Polski. Od marca 1982 do grudnia 1988 r. w KPN. Od 1982 r. kolporterka wydawnictw podziemnych, w tym książek, ulotek, kalendarzy i pism, m.in. „Robotnika", „Niepodległości", „Opinii", „Contry". Organizatorka manifestacji, wykonywania graffiti i akcji plakatowania. W 1983 r. nauczycielka w szkole podstawowej w Suchej koło Trzyciąża, z której została zwolniona. W 1984 r. została referentem do spraw zbytu w Przedsiębiorstwie Produkcji Materiałów Budowlanych w Krakowie. W okresie 1983–1984 współpracowała z kapeenowskim pismem „Niepodległość", była drukarzem, pozyskiwała sprzęt i materiały poligraficzne, zajmowała się transportem. W lutym 1985 r. uczestniczka głodówki rotacyjnej w kościele pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bieżanowie. Od kwietnia 1985 do grudnia 1988 r. była twórcą i członkiem WiP, w latach 1986–1989 w NZS. W okresie 1987 – grudzień 1988 r. reaktywowała PPS, była wiceprzewodniczącą Centralnego Komitetu Wykonawczego, do marca 1988 r. organizowała Okręgowy Komitet Robotniczy PPS w Krakowie i była jego przewodniczącą, pomagała zakładać OKR na Śląsku, m.in. w Katowicach i Bytomiu. W latach 1987–1988 była redaktorem podziemnego pisma „Robotnik", organizowała druk i pisała artykuły. W styczniu 1987 r. powołała w Krakowie (z inspiracji Jana Kosteckiego) Studencką Sekcję Polskiej Ligi Praw Człowieka. W okresie 1987–1988 organizowała w ramach reaktywowanej PPS strajki i akcje protestacyjne na UJ, a także we Wrocławiu, w Warszawie i na Śląsku. W latach 1983–1988 była zatrzymywana ponad 60 razy. W dniach 15 V – 30 VII 1984 r. aresztowana i przetrzymywana w areszcie WUSW w Krakowie. Wielokrotnie skazywana na grzywnę przez kolegia do spraw wykroczeń. Kilkakrotnie pobita, zwalniana z pracy, objęta zakazem zatrudnienia. W marcu 1988 r. wygrała proces z powództwa cywilnego (o naruszenie dóbr osobistych) z WUSW w Krakowie (pozew złożyła w maju 1985 r. po porwaniu i pobiciu przez funkcjonariuszy SB). W latach 1989–1990 była działaczką Polskiego Klubu Ekologicznego w Krakowie i dyrektorem Biura Polskiej Partii Zielonych. Po 1990 r. była m.in. inspektorem do spraw zamówień publicznych w Urzędzie Gminy w Zabierzowie (1996–1997), naczelnikiem wydziału zamówień publicznych w ZUS w Krakowie (1997–2000), starszym specjalistą do spraw inwestycji w firmie Gotyk II (2000–2001), naczelnikiem wydziału zamówień publicznych w Akademii Rolniczej w Krakowie (2001–2004), właścicielką firmy konsultingowej Kontrakt – Doradztwo, Konsultacje (od 2002 r.), kierownikiem działu zamówień w spółce MPK Kraków (2004–2008), wykładowcą w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie (od 2007 r.), astępcą dyrektora Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie (2008–2010), prezesem Stowarzyszenia na Rzecz Ochrony Pamięci Narodu Polskiego Pro Patria Pro Memoria (od 2008 r.). Od 9 X 1986 do 18 VI 1990 r. rozpracowywana przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Konspiratorzy". Zob. E. Zając, S. Chmura, *Agata Michałek-Budzicz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[320] Marian Stach (ur. 1946), w latach 1968–1982 monter maszyn i urządzeń hutniczych w Hutniczym Przedsiębiorstwie Remontowym nr 3 w Krakowie (na terenie HiL). Od 1980 do 1995 r. członek KPN. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W latach 1982–1988 w podziemnych strukturach Solidarności, kolporter wydawnictw drugoobiegowych, m.in. „Tygodnika Mazowsze", „Hutnika", „Kroniki Małopolskiej", „Obserwatora Wojennego", „Niepodległości", „Opinii Krakowskiej", a także ulotek. W okresie 1982–1986 był kilkukrotnie zatrzymywany. Po zatrzymaniu 6 VIII 1982 r. został 3 grudnia skazany na 3 lata więzienia. W latach 1983–1984 drukarz podziemnego pisma „Niepodległość". Od 5 VII 1982 do maja 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III-1/III KWMO/ /WUSW w Krakowie w ramach SOR „Konspiratorzy", od 16 VIII 1982 do 16 VIII 1983 r. przez Wydział V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Remus". Zob. S. Chmura, *Marian Stach* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[321] P. Goleń, *Niepodległość* [w:] ES, t. 1, s. 305; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 251, poz. 153; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=NIEPODLEGlOsc&NU=06&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza

FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=37&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3421 [odczyt: 5.02.2015]; AIPN Kr, 010/12356/CD, t. 1, SOR „Konspiratorzy", Plan czynności operacyjnych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Konspiratorzy", Kraków, 13 III 1984 r., s. 168.

322 *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*…, s. 29: Relacja Ryszarda Bociana.

323 Edward Postawa (ur. 1953), członek KPN, drukarz kapeenowskiego pisma „Niepodległość". W jego mieszkaniu do 1985 r. znajdował się punkt poligraficzny, z którego korzystał Ryszard Bocian. W 1985 r. skazany za druk pism drugoobiegowych na 2 lata więzienia z zawieszeniem na 4 lata. Zob.: AIPN Kr, 303/290, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Edwardowi Postawie; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 497, przyp. 14.

324 *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*…, s. 30: Relacja Ryszarda Bociana.

325 Szerzej zob. s. 64–65.

326 W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 254, poz. 170.

327 W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 259, poz. 199; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ROBOTNIKbPOLSKI&NU=02&DD=2 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=47&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3679 [odczyt: 5.02.2015].

328 W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 259, poz. 200; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ROBOTNIKbPOLSKI&NU=02&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=47&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3679 [odczyt: 5.02.2015].

329 P. Goleń, *Orzeł Biały*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00409_Orze%C5%82_Bia%C5%82y_Krak%C3%B3w [odczyt: 5.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 254–255, poz. 173; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ORZElbBIAlY&NU=03&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=41&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3629 [odczyt: 5.02.2015]. Iwona Porczak-Glanowska (ur. 1963), polonistka, nauczycielka. Była członkiem NZS. Po 13 XII 1981 r. zaangażowana w działalność podziemną, kolportaż i redakcję pism drugoobiegowych, m.in. była współpracowniczką „Hutnika", a także członkiem redakcji i wydawcą „Orła Białego". Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 242.

330 Zbigniew Romanowski (ur. 1950), pracownik Hutniczego Przedsiębiorstwa Remontowego HiL, działacz Solidarności. Zob. *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 435, przyp. 5.

331 *Mała Polska. Krakowski podziemny tygodnik niezależny 1983–1989. Reedycja w 20. rocznicę wydania ostatniego numeru (27 II 1989)*, oprac. W. Tyrański, Kraków 2009, s. 11.

332 Szerzej zob.: *ibidem*; W. Tyrański, *„Mała Polska"*… [„Zeszyty Prasoznawcze" 1995, R. 38, nr 1–2 i 3–4]; *idem*, *Mała Polska* [w:] ES, t. 2, s. 255; *Mała Polska. Krakowski tygodnik podziemny 1983–1989*, http://www.malapolska.org/ [odczyt: 3.01.2015]; *Tygodnik „Mała Polska"* (film dokumentalny).

333 Władysław Masłowski (1933–1986), polonista, dziennikarz. Od lat sześćdziesiątych był uznanym specjalistą wykonującym (razem z kilkuosobowym zespołem) tzw. protokoły natychmiastowe z zastosowaniem fonotypii. Członek Stowarzyszenia Stenografów i Maszynistek. W latach 1968–1986 pracownik Ośrodka Badań Prasoznawczych w Krakowie, do 1982 r. kierownik Pracowni Analiz Zawartości Prasy. Od 1970 do 1986 r. członek kolegium redakcyjnego „Zeszytów Prasoznawczych".

Na początku lat osiemdziesiątych lektor stenografii dla studentów UJ. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek KZ w Ośrodka Badań Prasoznawczych, od grudnia 1981 do 1986 r. w TKZ. Od 13 XII 1981 do 20 VII 1982 r. prowadził szczegółową dokumentację wydarzeń stanu wojennego (obejmowała ona szeroki materiał od ulotek i opisu treści gazet, audycji radiowych i programów telewizyjnych, po codzienne impresje, w sumie ponad 1800 stron maszynopisu). Od sierpnia 1982 do kwietnia 1983 r. twórca i redaktor podziemnego pisma „Na stronie" (początkowo wydawanego w formie maszynopisu jako comiesięczny biuletyn informacyjny dla redakcji pism drugoobiegowych). Od lutego 1983 do kwietnia 1986 r. twórca, redaktor naczelny i wydawca pisma „Mała Polska", ponadto redaktor naczelny „Archiwum Współczesnego" (miesięcznika o charakterze publicystycznym wydawanego przez zespół „Młodej Polski"). Zob. W. Tyrański, S. Chmura, *Władysław Masłowski* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[334] Ewa Ryłko (ur. 1962), psycholog, w okresie 1986–1987 pracowała jako wychowawca w bursie szkół artystycznych w Krakowie, w latach 1987–1998 pracownik naukowy Instytutu Socjologii UJ. Od 1983 r. w niezależnym ruchu wydawniczym. Od 1984 do 1986 r. była kolporterką, a w latach 1985–1989 członkiem redakcji „Małej Polski" (autorka artykułów, udostępniała lokal, prowadziła księgowość, organizowała pracę redakcji). Od 1986 do 1987 r. była członkiem redakcji „Solidarności Grzegórzeckiej" (autorka artykułów, udostępniała lokal), przepisywała teksty dla „Archiwum Współczesnego". W latach 1986–1991 była członkiem Zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Po 1990 r. była m.in. psychologiem w Ośrodku Interwencji Kryzysowej w Krakowie (1991–1992), dziennikarką i sekretarzem redakcji „Krakowskiego Tygodnika Miejskiego Naprzeciw" (1993–1995), prowadziła przedsiębiorstwo w sektorze badań marketingowych (od 1998 r.). Od 18 IX 1986 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Badacze". Zob. Ł. Leszczyński, M. Komaniecka, *Ewa Ryłko* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[335] Władysław Tyrański (ur. 1952), absolwent historii i psychologii na UJ. W latach 1977–1984 asystent w Ośrodku Badań Prasoznawczych w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Od 1985 do 1987 r. pracownik Ośrodka Chrześcijańskiej Myśli Społecznej Augustinum. W sierpniu 1982 r. twórca (wraz z Władysławem Masłowskim) niezależnej gazetki „Na stronie" (wydawanej w formie maszynopisu jako comiesięczny biuletyn informacyjny dla redakcji pism podziemnych). W 1983 twórca, a od 1985 r. redaktor naczelny i wydawca tygodnika „Mała Polska". W latach 1983–1989 organizował i koordynował kolportaż prasy wydawanej w drugim obiegu. W okresie 1989–1990 dziennikarz tygodnika „Solidarność". Po 1990 r. był m.in. dziennikarzem „Czasu Krakowskiego" i „Dziennika Polskiego" (1990–1991), twórcą i redaktorem naczelnym „Krakowskiego Tygodnika Miejskiego Naprzeciw" (1993–1997), redaktorem naczelnym i właścicielem Krakowskiej Agencji Informacyjnej (od 1997 r.), współpracownikiem tygodnika „Wspólnota" (1998–2004, w latach 1998–1999 redaktorem jego małopolskiego dodatku), specjalistą do spraw analizy programów radiowych Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (1998–2002), specjalistą do spraw promocji samorządu terytorialnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego (2001), rzecznikiem prasowym Krajowej Izby Biegłych Rewidentów (2001–2003), kierownikiem Działu Informacji i Reklamy MPK oraz redaktorem naczelnym pisma „Przewoźnik Krakowski" (2004–2005). Od 1986 do 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Badacze". Zob. M. Terlecka, M. Mielczarski, *Władysław Tyrański* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[336] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 10b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Ewą Ryłko; *Tygodnik „Mała Polska"* (film dokumentalny); *Mała Polska. Krakowski podziemny tygodnik niezależny 1983–1989…*, s. 13.

[337] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u": Nagranie 10a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Ewą Ryłko; *Tygodnik „Mała Polska"* (film dokumentalny); *Mała Polska. Krakowski podziemny tygodnik niezależny 1983–1989…*, s. 14.

[338] Andrzej Kręcioch (ur. 1941), absolwent historii. W latach osiemdziesiątych wychowawca do spraw kulturalno-oświatowych w Areszcie Śledczym przy ul. Montelupich w Krakowie. Pomagał wówczas przetrzymywanym tam więźniom politycznym. Od 17 XII 1981 do 1986 r., mniej więcej dwa razy w tygodniu, przy pomocy żony przekazywał do Kurii krakowskiej dane o internowanych i tzw. dekretowcach. Wraz z żoną przepisywał też na maszynie różne teksty wydawane przez podziemną Solidarność, kolportował kilkanaście gazetek, znaczki poczty podziemnej itp. W latach 1983–1987

był stałym współpracownikiem tygodnika „Mała Polska" i periodyku „Archiwum Współczesne", w których publikował artykuły. Zob. http://www.sss.net.pl/aktualnosci/dziekujemy-za-wolnosc-11--listopada-2017-r [odczyt: 29.12.2017].

339 Krzysztof Kułakowski (ur. 1952), profesor, pracownik naukowy Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej AGH. W latach osiemdziesiątych działał w zorganizowanej przez Jerzego Szmida krakowskiej strukturze kolportażu i druku wydawnictw drugoobiegowych, zajmował się ich hurtowym kolportażem w AGH. Autor tekstów w „Małej Polsce", redaktor pisma „Dzień…". Od 16 I 1986 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Nowi", od 16 IV 1986 do 26 X 1989 r. w ramach SOS „Opiekun". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Kułakowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr 00142/1; Relacja Krzysztofa Kułakowskiego, Kraków, 29 VI 2016 r. (nagranie).

340 *Mała Polska. Krakowski podziemny tygodnik niezależny 1983–1989*…, s. 18.

341 Andrzej Tatkowski (1935–2014), doktor nauk humanistycznych, nauczyciel akademicki, wykładowca w AGH, adiunkt Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Krakowie, wykładowca Politechniki Krakowskiej, adiunkt Centralnego Ośrodka Oświaty i Postępu w Rolnictwie. Autor tekstów publikowanych w „Małej Polsce", współpracownik Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej. Zob. AIPN Kr, 37/42575, Akta paszportowe Andrzeja Tatkowskiego.

342 Ryszard Terlecki (ur. 1949), profesor historii, polityk. Od połowy lat sześćdziesiątych związany z ruchem hippisowskim. W marcu 1968 r. uczestnik wieców studenckich w Warszawie i Krakowie. Wiosną 1976 r. zbierał podpisy w obronie represjonowanych studentów Jacka Smykały i Stanisława Kruszyńskiego. W latach 1976–1980 prowadził kilka grup samokształceniowych dla nauczycieli, studentów i licealistów. Od 1977 r. pracownik naukowy Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN w Krakowie. We wrześniu 1977 r. kolporter „Komunikatu" KSS „KOR" w Krakowie, organizował zbiórki pieniędzy dla represjonowanych robotników z Radomia i zakładów Ursus. Od 1977 r. współpracownik krakowskiego SKS, autor tekstów w niezależnym piśmie „Indeks". Pomysłodawca i autor (wraz z Waldemarem Czyżem, Januszem Tadeuszem Nowakiem i Zbigniewem Solakiem) kilkakrotnie wznawianego opracowania *Czego nie ma w podręcznikach… Historia.* Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Od stycznia 1981 r. wykładowca Wszechnicy Robotniczej przy MKZ Małopolska, następnie ZR Małopolska. Po 13 XII 1981 r. ukrywał się. Od marca 1982 r. uczestnik niezależnych działań oświatowych, prowadził wykłady z historii w kościołach i w Klubie Inteligencji Katolickiej, a od 1984 r. w ramach Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego im. kard. Stefana Wyszyńskiego w Mistrzejowicach. W latach 1982–1989 autor tekstów w pismach drugoobiegowych, m.in. w „Solidarności Narodu", „Polityce Polskiej", „Małej Polsce", „Solidarności Rolników", „Krytyce", „Robotniku Polskim", a także w pismach cenzurowanych („Tygodniku Powszechnym", „Znaku", „Przeglądzie Katolickim"). W latach 1983–1989 członek redakcji podziemnego pisma „Arka". Od 1985 r. wykładowca na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (od 1999 r. Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum). W dniach 25–28 VIII 1988 r. uczestnik Międzynarodowej Konferencji Praw Człowieka w parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. Wiosną 1989 r. twórca i redaktor podziemnego dwutygodnika „Świat". Po 1990 r. był m.in. twórcą i zastępcą redaktora naczelnego dziennika „Czas Krakowski" (1990–1992), członkiem władz krajowych Koalicji Republikańskiej (1991–1992), przewodniczącym Zarządu Wojewódzkiego Partii Chrześcijańskich Demokratów w Krakowie (1992–1997), przewodniczącym Rady Programowej Polskiego Radia Regionalnej Rozgłośni w Krakowie – Radio Kraków (1995–1998), wykładowcą na UJ (1996–2004), członkiem Stronnictwa Konserwatywno-Ludowego (1997–2000, zasiadał w Radzie Krajowej), radnym krakowskim (1998–2007), naczelnikiem Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Krakowie (2001–2005), dyrektorem Oddziału IPN w Krakowie (2006–2007), wykładowcą historii w Państwowej Wyższej Szkole Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu (od 2003 r.), prorektorem Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum w Krakowie (2003–2007), posłem na Sejm z listy Prawa i Sprawiedliwości (od 2007 r., od 2008 r. członek PiS, od 2011 r. w Komitecie Politycznym partii), przewodniczącym Klubu Parlamentarnego PiS i wicemarszałkiem Sejmu (od 2015 r.). Od 1976 do 16 XI 1981 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Adam", od 16 IV 1986 do stycznia 1988 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Myśliciel", od 19 I 1988 do 31 XII 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW

w Krakowie w ramach SOR „Arka". Zob. M. Skrzypczak, S. Chmura, *Ryszard Terlecki* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[343] Elżbieta Łysak z d. Masłowska (ur. 1932), artysta plastyk, absolwentka Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Była kierownikiem nadzoru artystycznego spółdzielni Makowianka w Makowie Podhalańskim. Zob. AIPN Kr, 37/7724, Akta paszportowe Elżbiety Łysak.

[344] Tomasz Masłowski (ur. 1963), student elektroniki w AGH. Zob. AIPN Kr, 37/302341, Akta paszportowe Tomasza Masłowskiego.

[345] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[346] *Mała Polska. Krakowski podziemny tygodnik niezależny 1983–1989*…, s. 18.

[347] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 10a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Ewą Ryłko.

[348] Aleksander Herzog (ur. 1951), prawnik. W latach 1976–1981 podprokurator i wiceprokurator Prokuratury Rejonowej dla Nowej Huty. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizował struktury związku w Prokuraturze Wojewódzkiej w Krakowie, od grudnia 1980 do grudnia 1981 r. wiceprzewodniczący KZ. W okresie luty-grudzień 1981 r. był przewodniczącym Tymczasowej Krajowej Komisji Koordynacyjnej (następnie Komisji Koordynacyjnej) NSZZ Solidarność Pracowników Prokuratury PRL. W 1981 r. organizował system zbierania składek od członków Solidarności w prokuraturze, był kolporterem wydawnictw drugoobiegowych. 18 XII 1981 r. zwolniony z pracy. W latach 1982–1983 radca prawny w Powszechnej Spółdzielni Spożywców Społem Oddział Gastronomii w Krakowie, od listopada 1982 do sierpnia 1983 r. w Zarządzie Okręgu Związku Polskich Artystów Plastyków w Krakowie. W okresie 1982–1983 organizator Radia Solidarność Małopolska. 10 VI 1983 r. aresztowany podczas nadawania audycji, zwolniony 20 lipca. Od 1983 do 1988 r. wydawca i kolporter książek w ramach Wydawnictwa Kraków. Od grudnia 1983 do sierpnia 1985 r. radca prawny m.in. w Zespole Uzdrowisk Krakowskich w Krakowie, od lipca 1984 do kwietnia 1990 r. w Spółdzielni Pracy Twórczej Polskich Artystów Plastyków Plastyka Oddział w Krakowie, od kwietnia 1984 do kwietnia 1990 w Filharmonii Krakowskiej. W latach 1984–1985 wydawca serii „Zeszyty Związkowe", 1986–1989 pisma „Paragraf". Od 1986 do 1989 r. autor artykułów publikowanych w pismach „Paragraf", „Bez dekretu", „Opinia Krakowska". W latach 1987–1990 radca prawny w Muzeum Narodowym w Krakowie, 1987–1990 w Spółdzielni Usług Budowlano-Technicznych Zakładu Usług Technicznych w Krakowie. Po 1990 r. był m.in. prokuratorem w Ministerstwie Sprawiedliwości (1991–1993), prokuratorem Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie (doradcą ministra sprawiedliwości, m.in. w latach 1991–1993 kierował zespołem do spraw nadzoru szczególnego nad postępowaniami przekazanymi przez sejmową Komisję Nadzwyczajną do Zbadania Działalności MSW), prokuratorem Prokuratury Generalnej (od 2010 r.). Od 4 III 1983 do lipca 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Hiena", od 7 III 1986 do 29 X 1989 r. w ramach SOR „Heros". Zob. M. Komaniecka, *Aleksander Herzog* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[349] A. Herzog, J. Mroczek, W. Zabłocki, *Paragraf. Ostatnie lata PRL*, t. 1, Kraków 1998, s. 5–6; E. Zając, *Paragraf* [w:] ES, t. 1, s. 348–349; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 255, poz. 174; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=PARAGRAF&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=41&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3632 [odczyt: 5.02.2015].

[350] P. Goleń, *Homo homini*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00665_Homo_Homini_Krak%C3%B3w [odczyt: 6.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 237, poz. 67; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=HOMObHOMINI&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=21&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1686 [odczyt: 6.02.2015].

[351] Tomasz Gugała (ur. 1954), absolwent Wydziału Transportu Politechniki Krakowskiej. W latach 1980–1982 był kolejno stażystą, dyżurnym ruchu, zawiadowcą stacji i kierownikiem Rejonowego Biura Wagonowego na krakowskich stacjach PKP Płaszów, Krzeszowice, Łuczyce, Swoszowice, Batowice, Kraków Główny Towarowy. W sierpniu i wrześniu 1980 r. organizował Komitety Założycielskie na stacjach PKP Płaszów, Krzeszowice, Swoszowice, Batowice, a także w Drukarni Kolejowej. Zakładał Okręgową Komisję Porozumiewawczą Kolejarzy przy Południowej Okręgowej Dyrekcji Kolei Państwowych w Krakowie. W latach 1982–1989 organizator Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej, wydawca, redaktor naczelny i autor tekstów w „Myślach Nieinternowanych", a także „Sygnale", wydawca pism „Krecik", „Alternatywy", „Krakowski Czas", ponadto książek i ulotek. Od 1984 do 1988 r. organizował wykłady dla licealistów w ramach podziemnego uniwersytetu, twórca własnych struktur kolportażowych i biblioteki wydawnictw podziemnych, fundator stypendium naukowego z zakresu elektroniki. Twórca i producent offsetowych maszyn drukarskich na potrzeby WMN i „Hutnika", a także wrocławskiej Solidarności Walczącej. Organizator i uczestnik akcji ulotkowych i plakatowych, organizował pomoc dla osób represjonowanych i ich rodzin. W 1982 r. kierownik Sekcji Szkolenia, następnie Ośrodka Szkolenia w Polskim Związku Motorowym w Krakowie, w 1983 r. instruktor nauki jazdy w ramach krakowskiej Ligi Obrony Kraju, 1983–1984 kierownik Bazy Sprzętu i Transportu w Przedsiębiorstwie Budowlano-Montażowym Spółdzielczości Pracy, z którego został zwolniony. W latach 1985–1988 kierownik Działu Transportu UJ (po odmowie współpracy z SB został zwolniony i mimo korzystnego wyroku Sądu Pracy władze UJ nie przyjęły go z powrotem na stanowisko). W okresie 1987/1988–1989 twórca i animator Porozumienia Niezależnych Organizacji Małopolski, organizator i uczestnik manifestacji rocznicowych w Krakowie, m.in. w święto 11 Listopada, a także 29 II 1988 r. w Juszczynie. Wielokrotnie przesłuchiwany, 20–22 XII 1986 r. zatrzymany (czemu towarzyszyła rewizja w drukarni i w mieszkaniu), w 1987 i 1988 r. karany grzywnami przez kolegia do spraw wykroczeń. W latach 1987–1990 był represjonowany orzeczeniem karno-skarbowym za niezgłoszenie działalności podziemnego wydawnictwa do opodatkowania. Od 1990 r. był m.in. prezesem zarządu w spółce Małopolska Inicjatywa Gospodarcza Akcja w Krakowie (do 1993 r.), dyrektorem Wydawnictwa Tradycja (do 1994 r.), redaktorem i redaktorem naczelnym „Vademecum Krakowskiego" (do 1994 r.), wydawcą książek naukowych (w latach 1995–2003 T-G Tekst-Graf, od 2004 r. Wydawnictwo Multimedialne Trivium), prezesem Zarządu Bankowego Systemu Sprzedaży spółki Auto Plus (2000–2001), dyrektorem do spraw marketingu i reklamy w spółce Akasha (2004), wykładowcą w Centrum Kształcenia Kadr Profesja i w Akademii Pedagogicznej Edukacja (2005–2006), twórcą i dyrektorem Krakowskiej Szkoły Filmowej (od 2007 r.). W 2007 r. reaktywował pismo „Myśli Nieinternowane", od 2008 r. w ramach Archiwum Myśli Nieinternowanych inicjator projektu dokumentacyjnego „Śledztwo w sprawie PRL-u". Od 14 VIII 1985 do 21 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Sygnał". Zob. H. Szczodry, S. Chmura, *Tomasz Gugała* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[352] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 19a/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą.

[353] Władysław Krzek-Lubowiecki (ur. 1956), w latach 1976–1985 kierownik rozdzielni w Krakowskich Zakładach Elektrycznych Telpod. W okresie 1977–1980 kolporter pisma „Opinia". Od maja 1981 r. w NSZZ Solidarność. W dniach 14–17 XII 1981 r. uczestnik strajku okupacyjnego w KZE Telpod. Twórca Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej, redaktor, koordynator prac sekcji poligrafii i drukarz pisma „Myśli Nieinternowane", redaktor i drukarz pisma „Alternatywy" oraz pisma dla dzieci „Krecik". Koordynator sieci kolportażu wydawnictw drugoobiegowych (m.in. pism „Myśli Nieinternowane", „Alternatywy", „Kos", „Hutnik", „Krecik"). W latach 1983–1986 prowadził wraz z żoną Elżbietą bibliotekę wydawnictw i książek bezdebitowych, zawierającą kilka tysięcy woluminów. Od 1982 do 1989 r. organizator i uczestnik akcji ulotkowych i plakatowych, a także wykonywania graffiti. W okresie 1985–1987 pracownik działu zaopatrzenia w Akademii Medycznej w Krakowie. 20 XII 1986 został zatrzymany i 3 II 1987 r. ukarany grzywną przez Kolegium ds. Wykroczeń. W grudniu 1987 r. z ramienia WMN (razem z Tomaszem Gugałą) sygnatariusz Porozumienia Niezależnych Organizacji Małopolski, zawartego w kościele dominikanów pw. Świętej Trójcy w Krakowie. W lutym 1988 r. zatrzymany w związku z wyjazdem do Juszczyna na obchody rocznicy zawiązania konfederacji barskiej. W maju 1989 r. twórca i członek Narodowej

Akcji Niepodległościowej, wydającej biuletyn „Szaniec" (ukazało się 5 numerów). W 1987 r. został kierownikiem działu zaopatrzenia Zakładów Naprawczych Sprzętu Medycznego (do 1998 r.). Po 1990 r. był m.in. kierownikiem działu usługowego Zakładów Naprawczych Sprzętu Medycznego (1998–2000), prokurentem (2000–2003) i prezesem zarządu Zakładów Techniki Medycznej (od 2003 r.). Od 5 II 1986 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Sygnał". Zob. D. Nowok, B. Cała, *Władysław Krzek-Lubowiecki* [w:] ES, t. 4 (w druku).

354 Irena Molasy (1947–2006), pracownik naukowy AGH, w październiku 1981 r. zwolniona z pracy. Po 13 XII 1981 r. brała udział w strajku w AGH. Od listopada 1982 do lipca 1989 r. była sekretarzem redakcji (odpowiadała za korektę, skład i łamanie) podziemnych pism „Myśli Nieinternowane" i „Sygnał". Odpowiadała także za korektę, skład i łamanie pism „Alternatywy", „Krakowski Czas", „Myśli Głodujących" i „Szaniec". 17 V 1986 r., po przeszukaniu w jej mieszkaniu, była przesłuchiwana. W 1990 r. przywrócona do pracy w AGH. Od 23 X 1985 do 10 XI 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Matematyk". Zob. B. Cała, *Irena Molasy* [w:] ES, t. 4 (w druku).

355 Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

356 Andrzej Dzięga (ur. 1951), inżynier mechanik, pracownik HiL. W latach osiemdziesiątych współpracownik pisma „Myśli Nieinternowane". Od 12 II 1987 do 21 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Sygnał". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Dzięgi na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

357 Wiesław Enzinger (1926–1983), żołnierz AK zgrupowania „Żelbet". Aresztowany w kwietniu 1945 r., zwolniony w sierpniu tegoż roku. W lipcu 1947 r. ponownie aresztowany i skazany w październiku na 12 lat więzienia. Wyrok odbywał w zakładzie karnym w Sztumie. Zwolniony jesienią 1954 r., następnie m.in. pracownik Zakładów Mięsnych w Krakowie, spółdzielni Gromada, a także RSW Prasa – Książka – Ruch. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, równocześnie związany z KPN. Po 13 XII 1981 r. współpracował ze strukturami podziemnymi. Zob. *Nekrolog Wiesława Enzingera*, „Myśli Nieinternowane" 1983, nr 9.

358 Ryszard Kęsek (ur. 1949), poligraf, kierownik zakładu małej poligrafii przy Powszechnej Spółdzielni Spożywców Społem na ul. Krótkiej w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą. 3 II 1987 r. ukarany przez Kolegium ds. Wykroczeń karą 30 tys. zł grzywny za druk wydawnictw bezdebitowych w miejscu pracy. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące R. Kęska na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 00142/1.

359 Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

360 Aniela Kotowska (ur. 1955), magister inżynier transportu, była zastępcą kierownika Dyspozycyjnego Biura Wagonowego Rejonu Przewozów Kolejowych PKP w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/238800, Akta paszportowe Anieli Kotowskiej.

361 Elżbieta Krzek-Lubowiecka z d. Jakubiec (ur. 1953), od lat siedemdziesiątych aktywnie uczestniczyła w Ruchu Apostolstwa Młodzieży, w latach 1982–1989 związana z Wydawnictwem Myśli Nieinternowanej, kolporterka, łączniczka i organizatorka biblioteki WMN. Udostępniała mieszkanie na potrzeby konspiracyjne. Zob. http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 9.10.2017].

362 Leszek Lipnicki (ur. 1950), laborant w Instytucie Mikrobiologii Akademii Medycznej w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą, współpracownik Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej. Aresztowany 17 V 1986 r., pod koniec lipca sprawę umorzono na mocy ustawy o amnestii. Od 14 VIII 1985 do 21 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Sygnał". Zob. AIPN Kr, 07/5408, Akta w sprawie Leszka Lipnickiego.

363 Jadwiga Salij (ur. 1950), inżynier, absolwentka Wydziału Technologii Żywności Akademii Rolniczej. Pracowała jako technolog w Krakowskich Zakładach Przemysłu Spirytusowego Polmos, w Spółdzielni Produkcji Piekarskiej i Ciastkarskiej Społem w Krakowie, w Międzywojewódzkiej Handlowej Spółdzielni Inwalidów Kraków. W latach 1982–1989 związana z Wydawnictwem

Myśli Nieinternowanej, kolporterka i łączniczka, udostępniała mieszkanie na potrzeby konspiracji. Zob. AIPN Kr, 37/533433, Akta paszportowe Jadwigi Salij.

[364] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[365] Mirosław Gaczoł (ur. 1960), student AGH.

[366] Michał Garapich (ur. 1955), absolwent geografii i socjologii na UJ. Od września 1980 r. tworzył struktury NZS na UJ, członek Konwentu NZS UJ. W latach 1981–1987 nauczyciel i wychowawca w państwowym domu dziecka nr 2 w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemnej KKW NZS, redaktor i drukarz „Serwisu Informacyjnego PAPSS". W okresie 1981–1983 zorganizował grupę drukarską, drukował m.in. „Solidarność Nauczycielską", „Sygnał", „Myśli Nieinternowane", „Hutnika", „13 grudnia". Od kwietnia 1982 r. autor tekstów w piśmie „Myśli Nieinternowane", współpracownik Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej (działał w sekcji badania opinii publicznej), organizator druku i kolportażu, kolporter publikacji WMN. 4 III 1983 r. zatrzymany, 9 marca aresztowany, zwolniony 25 lipca. W latach 1987–1988 na emigracji w Niemczech Zachodnich i Wielkiej Brytanii. Po 1990 r. był m.in. wiceprezesem i dyrektorem zarządzającym Kolegium Odwoławczego przy Sejmiku Samorządowym Województwa Krakowskiego (1990–1994), członkiem Rady Nadzorczej Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska (1993–1994), dyrektorem regionalnym do spraw bankowości detalicznej PKO SA (1995–2000), ekspertem w spółce Centrum Transferu Technologii (2000–2002), członkiem zarządu Fundacji Progress & Business (2000–2003), członkiem zarządu spółki Bankowy System Sprzedaży (2001–2002), reprezentantem w Polsce zarządu Beteiligungs und Verwaltungsgesellschaft Neue Energie GmbH z Padeborn (2002–2005), członkiem zarządu Agencji Rozwoju Przemysłu SA w Warszawie (2006–2007), przewodniczącym Rady Nadzorczej Korporacji Polskie Stocznie SA (2006–2007), konsultantem Austrian International Consulting i doradcą finansowym do spraw inwestycji w Polsce firmy MS Consulting SA (od 2008 r.), prezesem zarządu spółki Bio-Agro (2011–2012), prezesem zarządu spółki JHP-Holding (od 2012 r.). Zob. C. Kuta, *Michał Garapich* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[367] Ryszard Kantor (ur. 1947), profesor etnologii, antropolog kultury. W latach 1983–1989 związany z Wydawnictwem Myśli Nieinternowanej. Autor artykułów w prasie podziemnej (pisał pod pseudonimem „Krysz"), publikował m.in. w „Myślach Nieinternowanych", kolporter i drukarz. Zob. http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 9.10.2017].

[368] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[369] Wojciech Pięciak (ur. 1967), student filologii germańskiej na UJ. Jako uczeń I LO w Krakowie organizował kółka samokształceniowe. Drukarz i kolporter Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej. Aresztowany 20 XII 1986 r. w mieszkaniu przy ul. Strzelców, 3 II 1987 r. ukarany przez Kolegium ds. Wykroczeń grzywną w wysokości 50 tys. zł. W okresie 1988–1989, podczas pobytu na wymianie studenckiej w Niemczech Wschodnich, nawiązał kontakt z tamtejszą opozycją i przemycał dla niej podziemne materiały. Wiosną 1989 r. dziennikarz podziemnego „Czasu Solidarności". W październiku 1989 r. organizator demonstracji solidarnościowej z opozycją w NRD przed Ośrodkiem Informacji NRD w Krakowie. Na przełomie 1989 i 1990 r. autor relacji opisujących wydarzenia tzw. jesieni ludów w NRD, które publikowano w „Tygodniku Powszechnym" i „Tygodniku Solidarność", a także w prasie bezdebitowej, m.in. w pismach „PWA – Przegląd Wiadomości Agencyjnych" i „Promieniści" (początkowo pisał pod pseudonimem „Andrzej Czarnecki"). Po 1990 r. był m.in. dziennikarzem „Tygodnika Powszechnego" specjalizującym się w tematyce niemieckiej. Od 14 IV 1987 do 10 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ren". Zob.: Korespondencja elektroniczna z Wojciechem Pięciakiem, 7 XI 2015 r.; Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Pięciaka na kartach z kartotek IPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1.

[370] Jakub Rzeszut (ur. 1956), do zmiany płci w 1982 r. Małgorzata Rzeszut. W *Notatce urzędowej z rozmowy z ob. Jakubem Rzeszutem* sporządzonej w marcu 1984 r. pisano: *W trakcie rozmowy Jakub Rzeszut wyjaśnił, że „we wrześniu lub październiku 1982 r. Sąd Rejonowy w Krakowie Śródmieściu postanowieniem zmienił akt mojego urodzenia w punktach dotyczących płci i imienia. Wyjaśniam w tym miejscu, że do momentu tego akt urodzenia wystawiony na mnie stwierdzał, iż jestem płci żeńskiej i mam na imię Małgorzata, a w związku z zachodzącymi u mnie przemianami natury hormonalnej zmuszony byłem zdecydować poddać się zabiegowi zmiany płci z żeńskiej na męską. Zapytany*

odpowiadam, że nie wszystkich swoich znajomych informowałem o tym fakcie, stąd wielu z nich zna mnie do tej pory jeszcze jako Małgorzatę" (AIPN Kr, 17/2/DVD, t. 2, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Notatka urzędowa z rozmowy z ob. Jakubem Rzeszutem, Kraków, 4 III 1983 r., s. 340).

[371] Małgorzata Wilkosz (ur. 1957), archeolog. Od 1982 r. pracownik Muzeum Historycznego Miasta Krakowa.

[372] Szerzej zob.: Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u Nagranie 16a/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą; E. Zając, C. Kuta, *Myśli Nieinternowane* [w:] ES, t. 3 (w druku); *Myśli Nieinternowane*, oprac. T. Gugała, http://myslinieinternowane.pl/archiwum-mn/mysli-nieinternowane/mysli-nieinternowane [odczyt: 6.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 250, poz. 146; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MYsLIbNIEINTERNOWANE&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=35&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3404 [odczyt: 6.02.2015].

[373] Andrzej Chwalba (ur. 1949), profesor historii, nauczyciel akademicki (UJ). Po 13 XII 1981 r. działał w strukturach podziemnej Solidarności, wykładowca Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego im. kard. Stefana Wyszyńskiego w Mistrzejowicach. Zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą, m.in. redaktor naczelny pisma „Alternatywy".

[374] Wojciech Frazik (ur. 1962), doktor historii. W latach 1978–1986 uczestnik dominikańskiego duszpasterstwa akademickiego Beczka w Krakowie. Od października 1981 r. w NZS, redaktor Radia NZS (twórca audycji i reportaży). W latach 1982–1989 kolporter wydawnictw podziemnych, kaset poświęconych powstaniu węgierskiemu w 1956 r., kaset przygotowywanych przez wydawnictwo Nowa, kalendarzy, znaczków poczty podziemnej oraz tzw. cegiełek. Od 1983 r. organizator sieci kolportażowych pisma „Arka", a także książek Krakowskiego Towarzystwa Wydawniczego (odbieranych od Marii i Janusza Makuchów) oraz Oficyny Literackiej i Wydawnictwa X (odbieranych od Krzysztofa Krzysztofiaka). Współpracował z Bogdanem Grzesiakiem (dostawcą warszawskich wydawnictw drugoobiegowych), Bogumiłą Berdychowską (dostawcą „Spotkań. Niezależnego pisma młodych katolików" oraz innych publikacji z Lublina), Jerzym Szmidem (dostawcą oraz odbiorcą pism i różnych publikacji w Krakowie), Marianem Wroniewskim (odbiorcą książek i pism z Koszalina), Małgorzatą Małorzewską-Rybą (odbiorcą różnych wydawnictw), Jackiem Sanockim (organizatorem struktury kolporterskiej w Krakowie) oraz w pierwszym okresie z Arturem Dmochowskim i Jakubem Basistą (dostawcami podziemnych wydawnictw). W latach 1986–1989 redaktor pisma „Alternatywy", odpowiedzialny za kolportaż. Wydawca kaset audio, m.in. z piosenkami Jacka Kaczmarskiego. Od 1982 do 1987 r. zaangażowany w prace Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego, w sierpniu 1983 r. uczestnik rocznicowego Marszu Szlakiem I Kompanii Kadrowej. W okresie 1983–1984 wykładowca i kierownik samokształceniowej grupy licealistów, 1984–1985 członek Sekcji Młodych Klubu Inteligencji Katolickiej w Krakowie (w grupie samokształceniowej). W latach 1984–1989 wykładowca w Krakowskiej Wspólnocie Akademickiej przy kościele pw. Najświętszej Marii Panny z Lourdes na Miasteczku Studenckim, w ramach Uniwersytetu Podziemnego oraz w Nowym Targu, Zgierzu i Wadowicach, 1986–1987 w duszpasterstwie ludzi pracy (działającym pod nazwą Zespół Apostolstwa Świeckich Kamieniołom) przy parafii pw. św. Józefa na Podgórzu. W 1984 r. ukrywał Artura Dmochowskiego. W 1985 r. brał udział w niezależnym liczeniu frekwencji podczas wyborów do Sejmu PRL. W październiku 1986 r. uczestnik obchodów 30. rocznicy powstania węgierskiego w Podkowie Leśnej (wygłosił wykład na temat powstania). W 1988 r. członek pierwszej grupy Archiwum Wschodniego (zbierającej wspomnienia sybiraków). Po 1990 r. był m.in. twórcą i działaczem Forum Prawicy Demokratycznej (1990–1991), właścicielem spółki Perun (1990–1991), pracownikiem Biura Poselsko-Senatorskiego Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego w Krakowie, asystentem w Instytucie Historii PAN (1991–2000), pracownikiem Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Krakowie (od 2000 r.), jego naczelnikiem (2006–2012), naczelnikiem Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Krakowie (2016–2018). Od 1994 r. redaktor „Zeszytów Historycznych WiN-u", od 2001 r. zastępca redaktora naczelnego, następnie redaktor naczelny (od 2010 r.). Od

2000 r. członek Stowarzyszenia Społeczno-Kombatanckiego „Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość" w Krakowie, w latach 2003–2010 wiceprezes Zarządu Głównego ds. Wydawniczych. Autor *Bibliografii druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie w latach 1978–1990* (1993). Zob. T. Kalita, S. Chmura, *Wojciech Frazik* [w:] ES, t. 3 (w druku).

375 Andrzej Nowak (ur. 1960), profesor historii, nauczyciel akademicki, publicysta, sowietolog, znawca dziewiętnasto- i dwudziestowiecznych dziejów Rosji i ZSRS. Od 1980 r. publikował w drugim obiegu, współpracował m.in. z pismami „Arka", „Miesięcznik Małopolski", „Alternatywy", „Tumult". W latach 1988–1991 sekretarz redakcji „Arki", 1991–1994 redaktor naczelny. Od 1989 do 1991 r. dziennikarz w dziale międzynarodowym „Czasu Krakowskiego".

376 Mirosław Frančić (1926–2004), profesor historii, wykładowca akademicki (UJ).

377 Jan Maria Rokita (ur. 1959), działacz opozycji, polityk. Absolwent prawa na UJ. W 1980 r. twórca NZS, od listopada 1980 r. przewodniczący NZS UJ, członek Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS. Od 13 XII 1981 r. ukrywał się. Aresztowany 21 I 1982 r., po tygodniu przesłuchań internowany, zwolniony 2 lipca. Od 1983 r. odpowiedzialny za program wydawniczy Wydawnictwa X. Wielokrotnie zatrzymywany. Od listopada 1984 r. członek Obywatelskiej Inicjatywy w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy. W latach 1985–1989 twórca i uczestnik WiP. W maju 1986 r. wytoczył SB proces za bezprawne pozbawienie wolności, który wygrał. W okresie 1987–1989 członek Komisji Interwencji i Praworządności NSZZ Solidarność Region Małopolska. W dniach 25–28 VIII 1988 r. organizator Międzynarodowej Konferencji Praw Człowieka w parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. W 1989 r. członek Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ Solidarność Lechu Wałęsie. W latach 1989–2007 poseł na Sejm (przewodniczący sejmowej komisji badającej zbrodnie komunistycznego aparatu represji, tzw. Komisji Rokity). W okresie 1992–1993 minister, szef Urzędu Rady Ministrów. Członek partii Unia Demokratyczna, Unia Wolności, Stronnictwo Konserwatywno-Ludowe i Platforma Obywatelska. Od 9 X 1981 do 8 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Intruzi". Zob. E. Zając, *Jan Maria Rokita* [w:] ES, t. 1, s. 392–393.

378 Andrzej Leon Sowa (ur. 1946), profesor historii, nauczyciel akademicki (UJ), pracownik Biblioteki Jagiellońskiej. W latach 2010–2016 zatrudniony na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie.

379 Józef Wróbel, współpracownik pisma „Alternatywy", autor tekstów.

380 Adam Zając, współpracownik pisma „Alternatywy", autor tekstów.

381 T. Gugała, *Myśli Nieinternowane*, „Sowiniec" 2006, nr 29, s. 125, 127; *idem*, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 109–110; *idem*, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej. Rys historyczny*, http://myslinieinternowane.pl/archiwum-mn/wydawnictwo [odczyt: 24.04.2015].

382 Wojciech Pęgiel (1955–2005), w latach 1979–1986 student historii na UJ, działacz opozycji. Związany ze środowiskiem piłsudczykowskim, współpracownik Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego, organizator Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej, uczestnik różnych akcji o charakterze niepodległościowym. W 1980 r. pracownik Sekcji Informacji MKZ Małopolska. We wrześniu 1980 r. członek grupy założycielskiej NZS. W latach 1981–1984 zasiadał w Senacie UJ jako przewodniczący samorządu studenckiego. Od 1983 r. członek rzeczywisty KPN, uczestnik podziemnego ruchu wydawniczego. Kolporter prasy bezdebitowej na terenie Wielkopolski, m.in. 26 I 1987 r. zatrzymany przez funkcjonariuszy Wydziału Śledczego WUSW w Poznaniu za przewożenie około tysiąca egzemplarzy pisma „Solidarni Konin", za co Kolegium ds. Wykroczeń w Poznaniu ukarało go 28 stycznia grzywną. Ponownie zatrzymany w Poznaniu 8 VI 1987 r. podczas kolportażu numeru 20 pisma „Solidarni Konin" (miał przy sobie ponad trzy tysiące egzemplarzy) i osadzony w areszcie poznańskiego WUSW. 29 IX 1987 r. Kolegium ds. Wykroczeń w Poznaniu ukarało go grzywną. Od 1988 r. działacz poznańskiej KPN, kierował jej lokalnymi strukturami. Kolporter na terenie Poznania wydawnictw kapeenowskich z Małopolski. Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1991–1993). Od 15 I 1985 do 19 XII 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Fantasta", a także przez Wydział III WUSW w Poznaniu w ramach SOR „Aktyw". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 1046, przyp. 1.

383 W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 266, poz. 239, s. 296, poz. 121; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma

polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SZoSTYb6bSIERPNIA&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3797 [odczyt: 6.02.2015].

[384] Szerzej o wydawnictwie 6 Sierpnia zob. s. 342.

[385] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 253, poz. 162; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=NOTA&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=38&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3618 [odczyt: 6.02.2015].

[386] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 237, poz. 65; P. Goleń, *Hejnał*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00842_Hejna%C5%82_Krak%C3%B3w [odczyt: 4.02.2015]; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=HEJNAl&NU=01&DD=1 [odczyt: 4.02.2015]; *ibidem*, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ZbUKRYCIA&NU=01&DD=1 [odczyt: 4.02.2015].

[387] Robert Bodnar (1967–2005), wiceprzewodniczący NZS UJ, delegat do Krajowej Komisji Rewizyjnej NZS, działał także w Federacji Młodzieży Walczącej. Po 13 XII 1981 r. w podziemnych strukturach NZS, był m.in. kolporterem, a także redaktorem „Przeglądu Akademickiego", organizował tzw. grupy specjalne. Członek Klubu Służby Niepodległości UJ, redagował „Myśl Państwową". Zob. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=679035395557914&id=226730657455059 [odczyt: 3.07. 2017].

[388] Jarosław Kałuża (ur. 1964), absolwent Wydziału Prawa i Administracji UJ. W 1984 r., podczas studiów na Politechnice Krakowskiej, redaktor studenckiego Radia Nowinki. Od października 1985 do 1988 r. członek podziemnych struktur NZS UJ, uczestnik akcji ulotowych i plakatowych, wykonywania graffiti, organizator manifestacji rocznicowych. Kolporter podziemnych pism, m.in. „Hutnika", „Solidarności Hutników", „PWA – Przeglądu Wiadomości Agencyjnych", „Gwarka", „Przeglądu Akademickiego", „Indeksu", „Enzetesika". W latach 1986–1989 współpracował z Tajną Komisją Robotniczą Hutników przy wydawaniu „Solidarności Hutników". Od 1986 do 1989 r. redaktor „Przeglądu Akademickiego", od 1988 do 1989 r. organizator prac redakcyjnych i redaktor studenckiego pisma „Słowo". Drukarz ulotek, a w 1989 r. okazjonalnie pisma „Enzetesik". Animator studenckiego życia kulturalnego na UJ, m.in. organizował spektakle teatralne grupy Korez z Chorzowa, a także happeningi. W maju 1988 r. organizował strajk okupacyjny na Miasteczku Studenckim, w sierpniu tegoż roku działał w obsłudze prasowej i drukarni podczas strajków na Górnym Śląsku. Po 1990 r. był m.in. właścicielem Wydawnictwa KHK w Krakowie (1991–2004), współpracownikiem specjalistycznych wydawnictw przy wydawaniu reprintów map (od 2004 r.). Członek Instytutu Multimedialnego w Krakowie. Zob. D. Nowok, S. Chmura, *Jarosław Kałuża* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[389] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[390] Szerzej zob.: P. Goleń, *Przegląd Akademicki* [w:] ES, t. 1, s. 366; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 257, poz. 188; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=PRZEGLaDbAKADEMICKI&NU=01&DD=1 [odczyt: 4.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=44&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3664 [odczyt: 4.02.2015].

[391] Sławomir Onyszko (ur. 1961), absolwent fizyki na UJ, w latach osiemdziesiątych student elektrotechniki w AGH. Od jesieni 1980 r. w NZS AGH. W lutym i w okresie listopad-grudzień 1981 r. uczestnik strajków studenckich w AGH. W latach 1982–1989 zaangażowany w podziemny ruch wydawniczy, w 1982 r. twórca pisma „Krzyk", 1983–1985 współpracownik pisma „Barykada", w 1985 r.

twórca pisma „Przegląd Akademicki". Współpracownik i kolporter „Indeksu" (pisma NZS Akademii Rolniczej), „Gwarka" (pisma NZS AGH), „Legionu" (pisma NZS Wyższej Szkoły Pedagogicznej), drukarz „Biuletynu Informacyjnego Akademii Ekonomicznej" oraz „Recepty" (pisma NZS Akademii Medycznej). Członek redakcji ogólnopolskiego pisma NZS „Nurt". Od maja 1982 r. w KPN, drukarz pisma „Niepodległość", kolporter „Robotnika Polskiego w Walce" i „Drogi". W 1987 r. organizator pracy redakcyjnej i wydawca „Contry" (pisma Organizacji Młodzieżowej KPN), następnie „Informatora" (pisma NZS i Organizacji Młodzieżowej KPN). W latach 1982–1989 związany z podziemnymi strukturami Solidarności, drukarz ulotek, współpracownik „Hutnika" i „Myśli Nieinternowanych". Drukarz ulotek dla WiP. W 1988 r. pomagał w druku pierwszych numerów „Tumultu", współpracownik „Brulionu". Kolporter takich pism, jak „Tygodnik Mazowsze", „Nurt", „Solidarność Hutników", a także książek. Organizator i uczestnik demonstracji oraz rocznicowych manifestacji (m.in. przed konsulatem sowieckim w rocznice rejestracji NZS 13 grudnia). Uczestnik akcji ulotkowych i plakatowych, sygnatariusz listów protestacyjnych w sprawie osób uwięzionych lub zabitych. Kilkakrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany. W latach 1986–1989 uczestnik spotkań Krakowskiej Rady Koordynacyjnej NZS, od 4 IV 1987 r. reprezentant Krakowa w prezydium Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS. W okresie 1987–1989 zaangażowany w organizowanie pokazów filmowych w Krakowskiej Wspólnocie Akademickiej przy kościele misjonarzy na Miasteczku Studenckim. W maju 1988 r. uczestnik studenckiego strajku okupacyjnego na Miasteczku Studenckim. Po 1990 r. m.in. pomagał w wydawaniu „Biuletynu Informacyjnego" Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Obszar Lwów (1992–2007) i był właścicielem firmy komputerowej (od 1992 r.). Od 14 IV 1987 do 10 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ren" (nr rej. Kr 33522). Zob. D. Nowok, S. Chmura, *Sławomir Onyszko* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[392] P. Goleń, *Gwarek*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00841_Gwarek_Krak%C3%B3w [odczyt: 4.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 236–237, poz. 63; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=GWAREK&NU=02&DD=1 [odczyt: 4.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=21&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1684 [odczyt: 4.02.2015].

[393] Andrzej Bobiec (ur. 1962), student Wydziału Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w działalność opozycyjną. Uczestnik manifestacji 3 V 1982 r. na Rynku Głównym, po której został zatrzymany przez milicję. Zob. *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 474, przyp. 19.

[394] Paweł Celiński (ur. 1964), student Akademii Rolniczej w Krakowie, działacz NZS, redaktor pisma „Indeks".

[395] Grzegorz Fimowicz (ur. 1960), student Akademii Rolniczej w Krakowie, działacz NZS, redaktor pisma „Indeks". W związku z podejrzeniem o kolportaż pisma „Z ukrycia" i działalność w NZS, od 22 XI 1983 do 5 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Fanatyk" (nr rej. Kr 28035). 5 III 1984 r. jego pokój w akademiku został przeszukany i przeprowadzono z nim tzw. rozmowę profilaktyczno-ostrzegawczą. Zob. AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk".

[396] Piotr Gabrysz, student, działacz NZS, członek redakcji pisma „Indeks".

[397] Grzegorz Gorczyca (ur. 1958), absolwent Wydziału Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie, od 1980 r. członek NZS AR. Po 13 XII 1981 r. współpracownik podziemnych struktur NZS, działacz niezależnego ruchu wydawniczego. W latach 1985–1989 drukarz „Indeksu" i „Budostalowca", 1985–1990 pisma „ABC Młodych", autor publikowanych w nim tekstów (pisał pod pseudonimem „Jerzy"). Po 1988 r. współpracownik Federacji Młodzieży Walczącej. Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 1, s. 84–85.

[398] Paweł Konieczny, student, działacz NZS, członek redakcji pisma „Indeks".

[399] P. Goleń, *Indeks*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00396_Indeks_Krak%C3%B3w [odczyt: 4.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 238, poz. 71; Baza Biblioteki Narodowej,

Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=INDEKS&NU=03&DD=1 [odczyt: 4.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=22&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3254 [odczyt: 4.02.2015].

400 Hanna Marcak (ur. 1958), studentka Akademii Rolniczej w Krakowie, działaczka NZS, była redaktorem pisma „Indeks".

401 Tadeusz Górczyk (ur. 1961), absolwent AGH. Od 1980 r. przewodniczący Komisji Wydziału Wiertniczo-Naftowego NZS. W dniach 13–16 XII 1981 r. wraz z grupą studentów AGH uczestniczył w strajku w HiL. Podczas pacyfikacji huty zatrzymany, od 17 XII 1981 r. internowany, zwolniony 11 III 1982 r. Następnie przewodniczący Komisji Uczelnianej Akademickiej Rady Samorządu w AGH, związanej z podziemnymi strukturami krakowskiego NZS i Solidarności w Jaśle. Od 1982 r. wydawca, redaktor, autor tekstów i kolporter „Biuletynu Informacyjnego" (wydawanego w Jaśle przez Komitet Koordynacyjny Solidarności), w latach 1982–1986 twórca, autor tekstów i kolporter „Kuriera Studenckiego", udostępniał mieszkanie na drukarnię. Drukował i kolportował znaczki poczt podziemnych. Od 1982 do 1985 r. działacz duszpasterstwa akademickiego w Krakowie. Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1991–1993) i sekretarzem Rady Miasta Jasła (1997–2007). Od 12 IV 1985 do 29 XI 1988 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Cyklos", w okresie 7 III – 27 IX 1989 r. przez Wydział III RUSW w Jaśle w ramach KE „Górnik". Zob. S. Fryc, *Tadeusz Górczyk* [w:] ES, t. 2, s. 125–126.

402 Marek Domagała (ur. 1959), absolwent Wydziału Organizacji i Zarządzania AGH. We wrześniu 1980 r. tworzył NZS AGH, do grudnia 1981 r. jego wiceprzewodniczący. Od grudnia 1980 do grudnia 1981 r. przewodniczący Krakowskiej Rady Koordynacyjnej NZS. Autor tekstów publikowanych w piśmie NZS AGH „Od nowa". Po strajku w AGH 13 XII 1981 r., do 15 grudnia uczestnik strajku w HiL, następnie organizował Niezależne Grupy Oporu NZS. 14 X 1982 r. twórca i przewodniczący Ruchu Oporu NZS, na początku 1983 r. organizator i przewodniczący Krakowskiej Rady Ruchu Oporu NZS. W latach 1982–1985 autor tekstów w „Kurierze Studenckim", drukarz i do 1985 r. kolporter wydawnictw podziemnych (pism „Barykada", „Krzyk" „Hutnik"). Po 1990 r. był m.in. właścicielem firmy Computer Center w Częstochowie (od 1991 r.). Od 1983 do 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Młodzi". Zob. P. Goleń, *Marek Domagała* [w:] ES, t. 2, s. 88.

403 P. Goleń, *Kurier Studencki*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00845_Kurier_Studencki_Krak%C3%B3w [odczyt: 4.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 247, poz. 128; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KURIERbSTUDENCKI&NU=01&DD=1 [odczyt: 4.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=32&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3373 [odczyt: 4.02.2015]; Relacja Marka Domagały, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00108_Marek_Domaga%C5%82a [odczyt: 10.02.2016].

404 P. Goleń, *Barykada*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00382_Barykada_Krak%C3%B3w [odczyt: 4.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 227–228, poz. 15; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BARYKADA&NU=03&DD=1 [odczyt: 4.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/6_p_wspolczesna.php?ID3=114&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#240 [odczyt: 4.02.2015].

405 W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 259–260, poz. 204; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNY&NU=01&CE=7&DD=75 [odczyt: 4.02.2015]; *Ibidem*, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=GAZETKAbKRAKOWSKA&NU=01&DD=1 [odczyt: 4.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://

www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=51&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3692 [odczyt: 4.02.2015].

406 P. Goleń, *Póki my żyjemy*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00835_P%C3%B3ki_my_%C5%BCyjemy_Krak%C3%B3w [odczyt: 5.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 256, poz. 182; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=PoKIbMYbxYJEMY&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=43&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3642 [odczyt: 5.02.2015].

407 P. Goleń, *Krzyk*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00672_Krzyk_Krak%C3%B3w [odczyt: 5.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 247, poz. 126; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KRZYK&NU=03&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=31&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3368 [odczyt: 5.02.2015].

408 Tomasz Szewczyk (1960–2015), w latach 1981–1987 student na UJ, od września 1981 r. członek NZS. Od czerwca 1982 r. twórca, wydawca, redaktor, redaktor techniczny i organizator druku pisma KKW NZS „Serwis Informacyjny PAPSS" oraz pisma Niezależnego Związku Młodzieży „Zew", a także autor tekstów w nim publikowanych. Kolporter wydawnictw podziemnych oraz pism „Mimo wszystko", „Hutnik", „Polak", „Arka", a ponadto ulotek. Kurier przewożący matryce „Tygodnika Mazowsze". 4 III 1983 r. aresztowany i przetrzymywany w Areszcie Śledczym w Krakowie, 25 lipca zwolniony na mocy amnestii, 18 sierpnia postępowanie umorzono. Zob. T. Kalita, *Tomasz Jacek Szewczyk* [w:] ES, t. 2, s. 445.

409 Zob.: P. Goleń, *Serwis Informacyjny PAPSS*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00850_Serwis_Informacyjny_PAPSS_Krak%C3%B3w [odczyt: 5.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 260, poz. 209; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbPAPSS&NU=01&DD=1 [odczyt: 5.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=49&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3710 [odczyt: 5.02.2015]; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 17a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Adamem Kalitą.

410 Adam Kalita (ur. 1955), polonista. Od 1980 r. w NZS UJ, w 1981 r. członek zarządu i Sekcji Kultury. W 1981 r. redaktor naczelny studenckiego miesięcznika literackiego „Gołębnik" (przygotowywał go razem z Krzysztofem Borowcem, Tadeuszem Marandą, Adamem Sroką i Ewą Zbylut). Po 13 XII 1981 r. przez kilka tygodni się ukrywał. W okresie 1982–1983 twórca KKW NZS. Animator kultury niezależnej, organizował przedstawienia teatralne, ponadto kursy samokształceniowe dla młodzieży szkolnej. 13 V 1982 r. organizator demonstracji na Rynku Głównym, organizował też demonstracje w Nowej Hucie w dniach 1 i 3 maja, 11 listopada, 13 grudnia. Utrzymywał kontakt z podziemnymi strukturami działającymi na krakowskich uczelniach. 4 III 1983 r. aresztowany, 25 lipca zwolniony na mocy amnestii, 18 sierpnia Sąd Wojewódzki umorzył postępowanie. W latach 1987–1989 pracownik Biblioteki Jagiellońskiej. Po 1990 r. był m.in. kierownikiem Referatu Ochrony Oddziału IPN w Krakowie (od 2005 r.), twórcą Stowarzyszenia NZS 1980 i jego wiceprezesem (od 2008 r.), prezesem Stowarzyszenia Solidarni dla Niepodległości (od 2009 r.), radnym krakowskim (od 2011 r.). Członek Krakowskiego Komitetu Krzyża Solidarności i sekretariatu Obywatelskiej Komisji Edukacji Narodowej. W marcu 2012 r. uczestnik głodówki w kościele pw. św. Stanisława Kostki w Krakowie przeciwko *degradacji polskiej edukacji*. Od 4 II 1983 do 11 II 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob. J. Szpil, S. Chmura, *Adam Kalita* [w:] ES, t. 2, s. 167–168.

411 Relacja Adama Kality, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00125_Adam_Kalita [odczyt: 10.02.2016].

[412] Tytuł nawiązywał, oczywiście, do założonego w 1820 r. przez Tomasza Zana patriotycznego stowarzyszenia akademickiej młodzieży wileńskiej, przekształconego później w tajne Towarzystwo Filaretów.

[413] Maria Oberc (1925–2007), była twórcą i redaktorem pisma „Promieniści". Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Stanisław" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[414] Sławomir Kołodziej (ur. 1961), profesor. W tym czasie student na UJ, działacz NZS, następnie zatrudniony w Instytucie Matematyki UJ. Redaktor pisma „Promieniści". Od 7 XII 1984 do 28 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Cień". Zob. *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989…*, s. 731.

[415] Tadeusz Czyżewski (ur. 1962), student.

[416] Witold Bereś (ur. 1960), student.

[417] Krzysztof Burnetko (ur. 1965), dziennikarz, publicysta. W latach osiemdziesiątych redagował pismo „Promieniści". Był korespondentem RWE. W latach 1988–2005 dziennikarz „Tygodnika Powszechnego", następnie w redakcji „Polityki". Od 22 VI 1989 do 30 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział IV/OKPP WUSW w Krakowie w ramach KE „Mucha". Według zapisów ewidencyjnych materiały zniszczono 30 I 1990 r. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Burnetki na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 087/1.

[418] Krzysztof Jurkiewicz (ur. 1965), student nauk politycznych na UJ. Zob. AIPN Kr, 37/388719, Akta paszportowe Krzysztofa Jurkiewicza.

[419] Paweł Chojnacki (ur. 1968), doktor. Absolwent historii na UJ, w 2009 r. obronił doktorat z historii społecznej na University College London. W latach 1984–1987 organizator kolportażu i kolporter wydawnictw podziemnych w łódzkich szkołach średnich, uczestnik duszpasterstwa harcerskiego, współpracownik duszpasterstwa środowisk twórczych przy kościele jezuitów w Łodzi. W okresie 1985–1986 twórca, redaktor i autor tekstów w piśmie „Jutro" (był to dodatek dla młodzieży szkół średnich do łódzkiego pisma „Przedświt"). Od 1987 r. w Krakowie, w 1988 r. organizował bibliotekę wydawnictw podziemnych (tzw. Bibułoteka u Historyków). Od marca 1988 do stycznia 1991 r. członek WiP. Od października 1988 do 1992 r. w NZS UJ, w okresie luty-październik 1989 r. członek Komisji Uczelnianej, odpowiedzialny za reformę programu studiów. W maju 1988 r. popierał strajkujących pracowników HiL, w okresie 6 X – 7 XI 1988 i w 1989 r. organizator bojkotu Studium Wojskowego. W lutym 1989 r. uczestnik demonstracji studenckich, 20 kwietnia organizator manifestacji w Krakowie w ramach „Ogólnopolskiego dnia protestu młodego pokolenia", a w maju przeciwko obecności wojsk sowieckich w Polsce. W okresie 1988–1989 kolporter podziemnych wydawnictw (m.in. pism „Iskra" i „Promieniści"), 1989–1990 stały współpracownik „PWA – Przeglądu Wiadomości Agencyjnych", redaktor i wydawca pism drugoobiegowych („Promieniści", „Biuletyn Bojkotowy", „Bez tytułu"), autor tekstów publikowanych w „Czasie Solidarności", „Enzetesiku", „Brulionie", „Universitasie", nowojorskim „Nowym Dzienniku" oraz „Iskrze". Po 1990 r. był m.in. dziennikarzem „Czasu Krakowskiego" (1990–1992), współpracownikiem Radia Kraków i reporterem Kroniki Krakowskiej w TV Kraków, redaktorem naczelnym i wydawcą pisma „Piątek wieczorem" (1992–1993), redaktorem naczelnym i wydawcą almanachu „Organizacja" (1993–2003), komentatorem i publicysta m.in. w „Arce", „Arcanach", tygodniku „Najwyższy czas!", „Nowym Państwie", „Gazecie Polskiej", „Wiadomościach Uniwersytetu Jagiellońskiego", londyńskim „Dzienniku Polskim i Dzienniku Żołnierza" (1993–2005), publicystą i współpracownikiem londyńskiego „Tygodnia Polskiego" (2001–2005). W okresie 20 I – 29 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Aktywny". Zob. P. Goleń, S. Chmura, *Paweł Chojnacki* [w:] ES, t. 2, s. 64–65.

[420] Stanisław Mancewicz (ur. 1964), student etnografii na UJ. Zob. AIPN Kr, 37/204242, Akta paszportowe Stanisława Mancewicza.

[421] Mariusz Bereś (ur. 1963), student filologii angielskiej na UJ.

[422] Bogusław Chrabota (ur. 1964), dziennikarz, publicysta, pisarz. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji UJ. W latach osiemdziesiątych współpracownik pism drugiego obiegu, m.in. „Brulionu",

„Tumultu", „Promienistych", publikował również w „Tygodniku Powszechnym" i „Znaku". W 1987 r. twórca Krakowskiego Towarzystwa Przemysłowego. Po 1990 r. był m.in. autorem tekstów w „Czasie Krakowskim" i felietonistą pisma „Press", dziennikarzem krakowskiego ośrodka TVP (1990–1992), zastępcą redaktora naczelnego Telewizyjnej Agencji Informacyjnej, dyrektorem programowym Polsatu (od 1993 r., od 2008 r. związany też z Polsat News), redaktorem naczelnym dziennika „Rzeczpospolita" (od 2013 r.). Komentator Tok FM, Polskiego Radia Program Trzeci, Polskiego Radia RDC i Radia PiN. Zob. E. Ciborska, *Leksykon polskiego dziennikarstwa*, Warszawa 2000, s. 88.

[423] Andrzej Edmund Grabowski (ur. 1957), filolog. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą, m.in. współpracownik pisma „Promieniści". Od 7 XII 1984 do 28 XII 1989 r rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Cień". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące A. E. Grabowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[424] E. Zając, A. Dudek, *Promieniści* [w:] ES, t. 1, s. 365–366; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 256, poz. 184; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=PROMIENIsCI&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=44&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3645 [odczyt: 6.02.2015]; AIPN Kr, 056/108, t. 1, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1985–1986, Analiza zagrożeń i ocena stanu bezpieczeństwa w środowiskach i obiektach ochranianych przez Wydział III-1 SB WUSW w Krakowie, Kraków, 2 I 1986 r., k. 134; AIPN Kr, 056/107, Materiały operacyjne Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie za 1986 r. dotyczące akcji kryptonim „Brzoza", SOR „Cień", Kraków, 2 IX 1986 r., k. 9. Jerzy Zięty (ur. 1966), w latach 1985–1991 student Wydziału Prawa i Administracji UJ. W 1982 r. twórca biblioteki wydawnictw drugoobiegowych w Kędzierzynie-Koźlu. W latach 1983–1985 współpracownik krakowskiego pisma „Promieniści", 1985–1989 członek redakcji i kierownik kolportażu. W latach 1983–1987 kilkakrotnie przesłuchiwany i zatrzymywany. Od 1983 do 1989 r. organizował m.in. w Kędzierzynie-Koźlu i Krakowie kolportaż podziemnych wydawnictw, w tym pism „Panaceum", „PWA – Przegląd Wiadomości Agencyjnych", „Tygodnik Mazowsze", „Młokos", „Stańczyk", „CIA", „Enzetesik", a także bezdebitowych książek. Uczestnik akcji ulotkowych, plakatowania i malowania graffiti w Kędzierzynie-Koźlu i Krakowie. W latach 1984–1989 członek Solidarności Walczącej. W 1985 r. twórca, redaktor i drukarz kędzierzyńsko-kozielskiego pisma podziemnego „Młokos". W lutym 1986 r. został relegowany z uczelni, następnie reaktywowany dzięki pomocy pracowników związanych z opozycją. W okresie 1986–1989 sympatyk WiP. W latach 1988–1989 członek Komisji Rewizyjnej i Kultury NZS UJ, organizował poza cenzurą seanse filmowe, wystawy i koncerty. W 1989 r. twórca i redaktor pisma „Enzetesik". Po 1990 r. był m.in. właścicielem spółki Zięziel w Krakowie (1990–1992), właścicielem spółki R.Z.G. (1992), wydawcą pisma „Piątek wieczorem" (1994–1995), szefem wiadomości lokalnych w TV Polonia 1 Oddział w Krakowie – TV Krater (1995–1996), autorem programu Alternativi w TVP 1 (w ramach „bruLion tivi"), autorem reportaży w TVP 2, TVP 3 i Shot Szumowski (1996–1997), reporterem w TVN (1997–2000, w programach „Ludzie w drodze", „Wizjer", „Superwizjer"), właścicielem spółki Ronda w Krakowie (od 2000 r., w tym klubu Kredens i kawiarni Czekolada), niezależnym producentem filmowym, współpracownikiem TV, właścicielem studia Abrakadabra (od 2005 r.), właścicielem spółki Święty Szczyt (2005–2012, w tym klubu muzycznego Imbir). Twórca filmów dokumentalnych, m.in. *Dezerterzy*, *Bombowa historia*, *Starcie bezpośrednie – Generacja 88*, autor wideoklipów muzycznych i antologii *Karel Kryl* (2006). Od 11 IX 1986 do 11 IV 1987 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Opolu w ramach SOS/SOR „Konspiratorzy", od 25 XI 1987 do 25 VIII 1988 r. przez Pion III RUSW w Kędzierzynie-Koźlu w ramach SOS „Wolność", od 2 XI 1988 do 27 XII 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Cień", od 27 XII 1989 do 10 I 1990 r. przez Wydział III-1/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ren-1". Zob. S. Chmura, *Jerzy Zięty* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[425] Jacek Szpar (ur. 1965), twórca, wydawca i redaktor konspiracyjnych pism młodzieżowych „ABC Młodych", „ABC" i „BMW – Biuletyn Młodzieży Walczącej". Kolporter prasy drugoobiegowej

w Krakowie, w tym w Nowej Hucie, a także w środowiskach studenckich UJ, AGH i Akademii Rolniczej. Współpracownik Robotniczego Komitetu Solidarności przy Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych w Krakowie oraz MKS Nowa Huta. Zob. http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 10.10.2017].

426 Adam Bednarczyk (ur. 1965), w 1981 r. jako uczeń szkoły średniej współpracował z NZS Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, był kolporterem ulotek. W latach 1983–1985 członek Młodzieżowego Ruch Oporu w Krakowie, od października 1985 do 1990 r. członek krakowskiej Federacji Młodzieży Walczącej (nosił pseudonim „Adaś"), organizator i uczestnik manifestacji patriotycznych w Krakowie oraz w innych miastach, m.in. w Częstochowie i Nowym Sączu. Organizator druku i drukarz małopolskich pism „ABC", „BMW – Biuletyn Młodzieży Walczącej" i „Pancernik Potiomkin" (pisemko satyryczne), a także szkolnych pism FMW z Krakowa i okolicznych miejscowości. Uczestnik akcji plakatowych i ulotkowych, a także Mszy za Ojczyznę. Od 1988 r. członek Krakowskiej Rady Koordynacyjnej FMW. W latach 1985–1989 współpracownik Solidarności Walczącej. Zob. J. Podsiadło, *Adam Bednarczyk*, http://www.encysol.pl/wiki/Adam_Bednarczyk [odczyt: 3.07.2017].

427 Jacek Boroń (ur. 1966), uczeń XI LO w Krakowie. W latach 1985–1991 działacz krakowskiej Federacji Młodzieży Walczącej, członek zespołu redakcyjnego pisma „ABC", kolporter prasy podziemnej. Dokumentował fotograficznie demonstracje organizowane przez FMW i podziemną Solidarność. Organizator agencji fotograficznej FMW. W latach 1989–1990 fotograf w krakowskiej PAN. Po 1990 r. był m.in. asystentem operatora kamery filmowej w Studiu Filmów Animowanych (1990–1992), kierownikiem produkcji programu dla dzieci i teleturnieju w TVN Wisła (1996–1999), dokumentalistą w TVN Discovery Historia (2006–2011) i w TVN (2011–2014), pracownikiem Arteteki w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie (od 2014 r.). Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 36.

428 Mirosław Dźwigaj, członek Federacji Młodzieży Walczącej, redaktor naczelny pisma „ABC". Zob. Lista działaczy FMW, http://fmw.org.pl/index.php?option=75&action=product_show&cat_id=8&product_id=158 [odczyt: 6.04.2017].

429 Włodzimierz Pietrus (ur. 1963), absolwent elektroenergetyki w AGH. Od 1983 r. organizował nieformalne grupy młodzieżowe uczestniczące w demonstracjach, kolportujące podziemne pisma i książki, wykonujące graffiti, niszczące tablice propagandowe, drukujące ulotki i plakaty. Organizator akcji dokształcania młodzieży szkół średnich przy współpracy Solidarności nauczycielskiej i duszpasterstwa nauczycieli działającego przy opactwie cystersów w Mogile. W 1984 r. twórca biblioteki wydawnictw podziemnych. W latach 1985–1987 kolporter podziemnego pisma „Homo homini". Od 1984 r. członek prezydium MKS Nowa Huta. W latach 1984–1989 w NZS AGH, organizował podziemne struktury NZS na krakowskich uczelniach, członek krakowskiej Rady Koordynacyjnej NZS, organizator demonstracji. W okresie 1985–1989 twórca Federacji Młodzieży Walczącej w Krakowie, członek Krakowskiej Rady Koordynacyjnej FMW, 1988–1989 przewodniczący FMW w Krakowie. Twórca struktury wydawniczej FMW (m.in. pism „ABC Młodych", „ABC", „FBI – Federacyjny Biuletyn Informacyjny", „BMW – Biuletyn Młodzieży Walczącej"). W 1985 r. wydawca i redaktor pisma „Filatelistyka Podziemna". W latach 1985–1989 organizator struktury kolportażowej FMW. Od 1984 do 1990 r. organizował demonstracje rocznicowe i protesty uliczne. W 1989 r. został specjalistą do spraw rozruchu w Energoaparaturze SA na siłowni huty im. Tadeusza Sendzimira w Krakowie (do 1994 r.). Od 1994 r. dyrektor spółki Expo-Expert. Od 1988 do 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III-1/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Alfabet". Zob. J. Podsiadło, S. Chmura, *Włodzimierz Pietrus* [w:] ES, t. 3 (w druku).

430 J. Podsiadło, *ABC Młodych*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00879_ABC_M%C5%82odych_Krak%C3%B3w [odczyt: 6.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 225, poz. 2; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ABCbMlODYCH&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#188 [odczyt: 6.02.2015].

[431] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 265, poz. 235; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=STASZEK&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=59&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3787 [odczyt: 6.02.2015].

[432] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 251, poz. 152; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=NASZbGlOS&NU=06&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=36&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3412 [odczyt: 6.02.2015].

[433] Tadeusz Nyczek (ur. 1946), krytyk literacki i teatralny, krytyk sztuki. W latach siedemdziesiątych współpracował z pismem „Student". W okresie 1975–1979 kierownik literacki teatru im. Jana Kochanowskiego w Opolu. W 1981 r. wspólnie z Janem Polkowskim i Andrzejem Sulikowskim założył niezależne wydawnictwo ABC, działające do ogłoszenia stanu wojennego. W 1981 r. twórca miesięcznika „Pismo". W latach 1983–1989 redaktor „Arki" (publikował pod pseudonimami „Rayska" i „Woyski"). W 1983 r. pracował jako kierownik galerii w Teatrze STU w Krakowie. W 1984 r. założył i prowadził wspólnie z Maciejem Szybistym (do 1992 r.) galerię sztuki Inny Świat. Od 2 VII 1975 do 17 XI 1976 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Akademik", od 5 VIII 1982 do 6 III 1985 r. przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Niespokojni". Zob.: AIPN Kr, 309/624, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Tadeusza Nyczka; *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, t. 6, red. J. Czachowska, A. Szałagan, Warszawa 1999, s. 116.

[434] Andrzej Sulikowski (ur. 1950), profesor, krytyk literacki, historyk literatury, pisarz, wydawca. W latach 1974–1989 adiunkt Zakładu Literatury Polskiej XX w. w Instytucie Filologii Polskiej UJ, równocześnie wykładowca dziejów kultury polskiej w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (1978–1985). Współpracownik niezależnego ruchu wydawniczego, członek redakcji wydawnictwa ABC i pisma „Arka". Od 11 IV 1985 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Arka". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Sulikowskiego na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; http://www.us.szc.pl/main.php/Strumiany?xml=load_page&st=6396&ar=1&id=5072&gs=&pid=13192 [odczyt: 8.01.2015].

[435] Relacja Jana Polkowskiego, Kraków, 25 V 2009 r. (nagranie).

[436] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[437] Marek Halberda (ur. 1953), historyk filmu, dziennikarz, w latach 1980–1990 wykładowca na UJ. Od 1986 r. członek redakcji pisma „Arka" (publikował pod pseudonimami „Paweł Ibramowski" i „m."). Od kwietnia do grudnia 1989 r. redaktor dwutygodnika „Świat". Po 1990 r. był m.in. zastępcą redaktora naczelnego „Czasu Krakowskiego" (1990–1997) i redaktorem „Dziennika Polskiego" (od 2009 r.). Biogram opracowany na podstawie korespondencji elektronicznej z Markiem Halberdą, 30 XII 2014 r.

[438] Bronisław Maj (ur. 1953), poeta, eseista, krytyk literacki, nauczyciel akademicki. Wykładowca na Wydziale Polonistyki UJ. W latach 1977–1981 twórca, autor scenariuszy i aktor Krakowskiego Teatru Osobliwości (Teatr KTO). Od 1983 do 1986 r. redaktor „Arki" (publikował pod pseudonimami „Maria Radzanowska" i „M.R."), redaktor naczelny „Nagłosu" mówionego (1983–1989) i drukowanego (1990–1997). Autor kilkunastu scenariuszy filmów fabularnych, dokumentalnych i widowisk telewizyjnych, a także tekstów piosenek. W 1976 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Optymiści", od 11 IV 1985 do 31 XII 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Arka". Zob.: AIPN Kr 309/692, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Bronisława Maja; C. Kuta, *Bronisław Maj* [w:] ES, t. 4 (w druku); W. Tyrański, *Kto jest kim w Krakowie…*, s. 205–206.

[439] Piotr Pieńkowski (ur. 1956), filolog angielski, tłumacz. Od 1982 r. wykładowca w Instytucie Filologii Angielskiej UJ. W latach 1984–1990 członek redakcji pisma „Arka" (publikował pod pseudonimami „J.", „Kamil", „P. P.", „R. S.", „Rafał Sawicki"). W 1989 r. laureat nagrody dziennikarskiej Fundacji POLCUL. Zob.: http://www.ifa.filg.uj.edu.pl/piotr-pienkowski [odczyt: 29.12.2014]; http://www.wse.krakow.pl/pl/uczelnia/kadra/1345-piotr-pienkowski [odczyt: 29.12.2014]; Korespondencja elektroniczna z Piotrem Pieńkowskim, 1 I 2015 r.

[440] Łukasz Plesnar (ur. 1951), profesor, filmoznawca. W latach 1974–1982 wykładowca na Uniwersytecie Śląskim. W 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego, następnie od grudnia tegoż roku KZ NSZZ Solidarność Uniwersytetu Śląskiego. Internowany w okresie 19 I – 22 VII 1982 r. Od 1983 r. wykładowca na UJ. W latach 1984–1989 członek redakcji pisma „Arka" (publikował pod pseudonimami „A. M.", „Marek Kusza", „Michał Spis", „M. S."). Od 25 XI 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach KE „Aktyw", a od 11 IV 1985 do 31 XII 1989 r. w ramach SOR „Arka". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące Ł. Plesnara na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; http://www.akademiapolskiegofilmu.pl/pl/akademia-polskiego-filmu/wykladowcy/prof-dr-hab-lukasz-plesnar/30 [odczyt: 5.01.2015]; http://www.us.edu.pl/uniwersytet/solidarnosc_25/pierwsze.php [odczyt: 5.01.2015]; http://www.film.uj.edu.pl/dr-hab.-lukasz-plesnar [odczyt: 5.01.2015]; Korespondencja elektroniczna z Łukaszem Plesnarem, 5–7 I 2015 r.

[441] Szerzej o piśmie „Arka" zob.: *Arka nadziei. Z Andrzejem Nowakiem, redaktorem naczelnym dwumiesięcznika „Arka", rozmawia Jerzy Biernacki*, „Gazeta Polska" 1994, nr 8; D. Dabert, *Między wizją a spełnieniem…*, s. 35–40; *eadem*, *Od „Arki" do „Arcanów"…*, s. 131–135; *Dobre pismo, czyli zaproszenie do „Arki"*, „Almanach Humanistyczny" 1984, nr 1–2, s. 161–167; *Filolodzy contra komunizm (Rozmowa z redakcją „Arki")*, „Kultura" [Paryż] 1987, nr 1–2, s. 173–190; J. Katz Hewetson, *Krakowska „Arka"*, *ibidem*, 1985, nr 11, s. 130–132; FCDCN, sygn. RK 10 III, A. Kazanecka, Krakowska „Arka" w latach 1983–1989…, mps; W. M. Kolasa, *Prasa krakowska w dekadzie przemian 1989–1998. Rynek – polityka – kultura*, Kraków 2004, s. 125–130; C. Kuta, *„Arka" – wolne pismo…*; R. Terlecki, *Moja historia „Arki"…*, s. 4–9; E. Zając, *„Arka"* [w:] ES, t. 1, s. 23–24, 31–43; *Wolne pismo* (2009), scen. i realizacja C. Nowicki; https://www.youtube.com/watch?v=IaTVewH3iYM [odczyt: 6.02.2015]; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 227, poz. 14; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ARKA&NU=02&DD=2 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=3&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#166 [odczyt: 6.02.2015].

[442] Marcin Baran (ur. 1963), poeta, eseista, dziennikarz. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych związany z pismem „Brulion". Szerzej zob. B. Tyszkiewicz, *Baran Marcin* [w:] *Polscy pisarze i badacze literatury przełomu XX i XXI wieku. Słownik biobibliograficzny*, t. 1, red. A. Szałagan, Warszawa 2011, s. 33–35.

[443] C. Michalski, *Kpiny „brulionu"*, „Dziennik", 18–19 VIII 2007, s. 26.

[444] Robert Tekieli (ur. 1961), poeta, dziennikarz, publicysta, animator kultury niezależnej. W latach 1986–1999 twórca i redaktor niezależnego pisma literacko-kulturalnego „Brulion". Według zapisów ewidencyjnych, 24 V 1984 r. zarejestrowany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 28848) jako kandydat na tajnego współpracownika, a 25 VI 1984 r. jako TW „Maciek". Według zapisów na kartach DE-14/0 i E-14, materiały zniszczono 29 XII 1989 r. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące R. Tekieliego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr 087/1; *Kto jest kim w Polsce*, Warszawa 2001, s. 967.

[445] S. Młynarczyk, *Inteligencja ma za złe. Rozmowa z redaktorem „brulionu" Robertem Tekielim*, „Rzeczpospolita" 26 VII 1993, s. 4.

[446] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie…*, s. 37; P. Goleń, *Brulion* [w:] ES, t. 1, s. 67; D. Dabert, *Między wizją a spełnieniem…*, s. 42–45; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 231–232, poz. 35, s. 282, poz. 24; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.

exe?BM=22&IM=01&WI=BRULION&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=12&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1122 [odczyt: 6.02.2015]. Szerzej o piśmie „Brulion" zob.: T. Cieślak, *Nowa poezja polska wobec poprzedników. Lektura relacyjna*, Łódź 2011; W. M. Kolasa, *Literatura i kontestacja (krótka historia „bruLionu")*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria" 2002, nr 2, s. 313–321; *idem*, *Prasa krakowska w dekadzie przemian 1989–1998…*, s. 221–229; J. Ladorucki, *„Brulion" jako pismo literackie i kulturalne schyłku XX wieku (zarys problematyki)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum" 2002, z. 11, s. 47–71; S. Piskor, *Brulionowcy – ekstrawagancja czy konsekwencja?*, „Twórczość" 1996, nr 2, s. 136–139; M. Wieczorek, *„Brulion" – fenomen skutecznej działalności w kulturze*, „Przegląd Humanistyczny" 1996, nr 3, s. 131–153; *idem*, *BruLion. Instrukcja obsługi*, Kraków 2005.

[447] Janusz Kurtyka (1960–2010), doktor habilitowany, historyk. Pod koniec nauki w III LO w Nowej Hucie (zdawał maturę w 1979 r.) był kolporterem pisma „Merkuryusz Krakowski i Światowy". Od września 1980 r. w Komitecie Założycielskim NZS na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UJ, z ramienia NZS wszedł w skład Rady Naukowej Instytutu Historii oraz Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Po 13 XII 1981 r. twórca (wraz z Krzysztofem Gurbą, Markiem Kilianem, Andrzejem Nowakiem i Andrzejem Waśką) Rady Programowej NZS, podporządkowanej KKW NZS. Organizator grup samokształceniowych oraz Podziemnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, autor poradnika *ABC konspiratora*, a także tekstu ślubowania (opartego na rocie przysięgi żołnierzy AK), które składali członkowie jego grupy. Uczestnik działalności wydawniczej NZS, m.in. współpracownik pisma „Tędy". Od grudnia 1981 do 1985 r. działał w niezależnej od struktur enzetesowskich grupie konspiracyjnej w Nowej Hucie (m.in. z Jerzym Bryniakiem i Arturem Wrońskim). Był wykładowcą w Chrześcijańskim Uniwersytecie Robotniczym im. kard. Stefana Wyszyńskiego przy parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. W 1987 r. publikował teksty historyczne w podziemnej „Arce". Po 1990 r. był m.in. redaktorem naczelnym „Zeszytów Historycznych WiN-u" (od 1994 r.), dyrektorem Oddziału IPN w Krakowie (2000–2005), prezesem IPN (2005–2010). Od 18 XII 1984 do 2 VI 1987 r. rozpracowywany przez Wydział II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mieszko". Szerzej zob. F. Musiał, *Janusz Marek Kurtyka (1960–2010)*, „ZHW" 2010, nr 32–33, s. 9–38 (tam obszerna bibliografia).

[448] Andrzej Waśko (ur. 1961), doktor habilitowany, absolwent polonistyki na UJ. Od 1979 r. współpracownik opozycji demokratycznej. W latach 1980–1982 działacz NZS. Od 1986 r. pracownik naukowy Instytutu Polonistyki UJ, literaturoznawca. Od 1991 r. członek redakcji pisma „Arka". Twórca i redaktor pisma „Arcana". Wieloletni prezydent stowarzyszenia Inicjatywa Małopolska im. Króla Władysława Łokietka. Od sierpnia do listopada 2007 r. sekretarz stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej, w latach 2009–2011 wiceprezes Towarzystwa Nauczycieli Szkół Polskich. W 2014 r. został członkiem rady programowej Prawa i Sprawiedliwości. Od 2015 r. członek Narodowej Rady Rozwoju, od stycznia 2017 r. doradca prezydenta RP Andrzeja Dudy do spraw wdrażania reformy oświaty. Zob.: http://www.prezydent.pl/kancelaria/nrr/sklad/sekcje/edukacja-mlode-pokolenie-sport/andrzej-wasko/ [odczyt: 30.12.2017]; http://web.archive.org/web/20111111080825/http://www.projektlodz.pl:80/aktualnosci/1/721 [odczyt: 30.12.2017].

[449] Jan Błoński (1931–2009), profesor, historyk literatury, krytyk literacki, tłumacz, nauczyciel akademicki. W latach 1950–1960 prowadził dział literacki w tygodniku „Przekrój". Od 1959 do 1962 r. asystent w Instytucie Badań Literackich PAN, następnie do 1966 r. przebywał w Paryżu jako lektor przy katedrze literatury polskiej na Sorbonie. W latach 1987–1981 kierownik literacki Starego Teatru w Krakowie. Od 1970 r. pracownik naukowy UJ, był m.in. prorektorem do spraw dydaktycznych (1981–1984), dyrektorem Instytutu Filologii Polskiej (1988–1991), kierownikiem Zakładu Teatru (1977–1980) i Katedry Literatury Polskiej XX w. (1995–1997). W 1980 r. wszedł w skład Zarządu Głównego Związku Literatów Polskich (był jego członkiem aż do rozwiązania w 1983 r.). Publikował artykuły i recenzje w „Tygodniku Powszechnym", „Więzi" i „Twórczości". Współpracował z „Życiem Literackim", „Nową Kulturą" i „Dialogiem". Twórca i redaktor naczelny pisma „Teksty" (1972–1974). W latach 1984–1985 i 1988–1989 był profesorem na uniwersytecie w Clermont-Ferrand we Francji. Od 1989 r. członek rady redakcyjnej pism „Res publica" i „Nagłos". Zob.: *Współcześni polscy pisarze…*, t. 1, s. 182; t. 10, s. 149–150.

[450] Lucjan Klyszcz (ur. 1953), socjolog, filozof, nauczyciel akademicki, asystent w Instytucie Filozofii UJ. Zob. AIPN Kr, 37/265624, Akta paszportowe Lucjana Klyszcza.

[451] Paweł Niemkiewicz (1960–2014), socjolog. W 1981 r. członek MKZ NSZZ Solidarność w Jarosławiu, redaktor dwutygodnika związkowego „Do rzeczy", współpracownik biuletynów i serwisów związkowych. Po 13 XII 1981 r. organizował podziemne struktury Solidarności w regionie, był zaangażowany w działalność wydawniczą. W latach 1982–1985 student na UJ. Organizator ruchu wydawniczego (pism „Tędy", „Pogląd", „Brulion"). W 1985 r. aresztowany i skazany na rok więzienia za *rozpowszechnianie wydawnictw książkowych i broszurowych o treści zawierającej fałszywe wiadomości o stosunkach społeczno-politycznych i ustrojowych panujących w PRL, co mogło wyrządzić poważną szkodę interesom państwa*. Autor wydanego przez bibliotekę „Miesięcznika Małopolskiego" tomiku wierszy *Wewnątrz* (1988). Od 28 IV 1981 do 9 V 1981 r. rozpracowywany przez KWMO w Przemyślu w ramach SO „Uzdrowisko", od 23 VIII 1982 do 14 XII 1987 r. przez Wydział III KWMO/WUSW w Przemyślu w ramach SOR „Konspirator". Zob. M. Stręk, *Paweł Maria Niemkiewicz*, http://www.encysol.pl/wiki/Pawe%C5%82_Maria_Niemkiewicz [odczyt: 20.04.2017].

[452] Marian Stala (ur. 1952), profesor, historyk literatury, krytyk literacki, nauczyciel akademicki (UJ). W latach 1982–1985 kierownik literacki teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie. W latach osiemdziesiątych współpracował z miesięcznikiem „Znak" i „Tygodnikiem Powszechnym", a także z pismami wydawanymi poza cenzurą, w tym z „Arką", „Pulsem" i „Brulionem". Redagował pismo „Nagłos" (zarówno mówione – w latach 1983–1989, jak i drukowane – w latach 1990–1998). Zob. *Współcześni polscy pisarze…*, t. 7, s. 428–429.

[453] Mirosław Tarasewicz (1960–1983), od 1979 r. student polonistyki na UJ, od 1982 r. uczestniczył w zajęciach na Wydziale Historii Papieskiej Akademii Teologicznej, w czerwcu 1983 r. został skreślony z listy studentów. W 1980 r. zadebiutował jako poeta na łamach „Gołębnika" (pisma NZS), należał do grupy poetyckiej Zamiast, brał udział w programach studenckiego kabaretu Trzecia Siła, przygotowywał pismo literackie „Drzazgi" (przy czym stan wojenny udaremnił wydanie gotowego już pierwszego numeru). W latach 1980–1983 uczestniczył w niezależnej działalności kulturalnej krakowskiego środowiska akademickiego. Latem 1983 r. wyjechał do Francji. Zginął 26 X 1983 r. w niewyjaśnionych okolicznościach podczas powrotu do domu, w pociągu relacji Paryż – Warszawa. 25 III 1983 r. został zarejestrowany przez Wydział IV WUSW w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika o pseudonimie „Polonista" (nr rej. Kr 27255). We wniosku o opracowanie kTW napisano: *Zdolny, ambitny, łatwo nawiązuje kontakty, krytycznie ustosunkowany do obecnej rzeczywistości społeczno-politycznej. Jego opracowanie pozwoli na dopływ informacji ze środowiska naukowego PAT.* Z kolei w rubryce *Sposób opracowania* zanotowano: *Kandydat na TW ps. „Polonista" opracowywany będzie przez osobowe źródła informacji oraz środki techniki operacyjnej. Pozyskiwany będzie na drodze stopniowego wiązania ze Służbą Bezpieczeństwa poprzez odbywanie z nim rozmów operacyjnych* (AIPN Kr, 00100/988/D /mf/, Teczka personalna kTW „Polonista", Wniosek o opracowanie kandydata na tajnego współpracownika, Kraków, 24 III 1983 r., J1A9). Służba Bezpieczeństwa zrezygnowała ze swoich planów po skreśleniu Mirosława Tarasewicza z listy studentów PAT. 11 VII 1984 r. materiały złożono w archiwum. Zob.: *ibidem*, Notatka dotycząca Mirosława Tarasewicza, Kraków, 16 VI 1984 r; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Tarasewicza na kartach z kartoteki AIPN Kr 084/1; https://ipn.gov.pl/pl/publikacje/ksiazki/12764,Sto-pytan-naraz.html [odczyt: 3.01.2018])

[454] Jarosław Zadencki (ur. 1958), filozof, działacz opozycji. Współpracownik KOR i KSS „KOR", działacz SKS, następnie NZS, członek Zarządu Uczelnianego NZS UJ. W 1981 r. twórca Klubu Myśli Patriotycznej Jagiellonia i redaktor jego biuletynu. Internowany od 13 XII 1981 do 2 VII 1982 r. Od 1984 r. na emigracji w Szwecji. Publikował m.in. w paryskiej „Kulturze", „Arce", „Znaku", „Przeglądzie Politycznym", „Res Publice Nowej", „Stańczyku", a także w pismach „Multiethnica", „Scandinavian Journal of Laboratory Animal Science", „Reports of Philosophy". Rozpracowywany przez SB w ramach SOR „Polityk", zarejestrowanej 8 XI 1979 r. pod numerem 22508 przez Wydział III KWMO w Krakowie. 14 XII 1984 r. SOR „Polityk" przekazano do Wydziału IV WUSW, w związku z objęciem przez Jarosława Zadenckiego stanowiska redaktora w Wydawnictwie Apostolstwa Młodzieży (WAM) i zarejestrowano 24 I 1985 r. pod numerem 30323. 19 X 1987 r. sprawa przekazana została do Pionu IV SB DUSW Kraków Śródmieście, gdzie została zarejestrowana pod numerem

34030 i prowadzona była od 5 XI 1987 do 29 XI 1989 r. Zob.: *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa*…, s. 641, przyp. 8; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 160, przyp. 4.

[455] P. Goleń, S. Chmura, *Tędy* [w:] ES, t. 3 (w druku); D. Dabert, *Między wizją a spełnieniem*…, s. 34–35; Rozmowa z Krzysztofem Gurbą, Kraków, 12 IV 2012 r. (nagranie); W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 266, poz. 242; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=TeDY&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=60&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3803 [odczyt: 6.02.2015].

[456] Małgorzata Flis (ur. 1962), studentka na Wydziale Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Od października 1980 r. w NZS, projektowała ulotki i transparenty. W listopadzie i grudniu 1981 r. uczestniczyła w ASP w strajku solidarnościowym ze studentami radomskiej Wyższej Szkoły Inżynierskiej. W latach 1985–1989 uczestniczka demonstracji rocznicowych i patriotycznych. Od 1985 r. prowadziła działalność artystyczną w zakresie malarstwa i grafiki. W latach 1986–1989 projektowała okładki książek i ilustracje dla podziemnego Wydawnictwa X (m.in. do *Pożogi* Zofii Kossak-Szczuckiej, *Szkiców piórkiem* Andrzeja Bobkowskiego, *Kochanka Wielkiej Niedźwiedzicy* Sergiusza Piaseckiego). W 1988 r. zakładała podziemne pismo „Tumult" (autorka layoutu i ilustracji), do wiosny 1989 r. w jej mieszkaniu odbywały się spotkania redakcyjne oraz prowadzono prace introligatorskie, w tym dla Wydawnictwa X. W latach 1988–1989 projektowała okładki dla serii wydawniczej „Konfrontacje" (przygotowywanej przez Irenę Lasotę i Jakuba Karpińskiego w Paryżu), 1988–1993 dla publikacji Institute for Democracy in Eastern Europe w Waszyngtonie. W sierpniu 1988 r. była koordynatorem (razem z Marcinem Bruchnalskim) projektów graficznych podczas Międzynarodowej Konferencji Praw Człowieka w parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. W grudniu 1988 r. przywiozła z Paryża (od IDEE) sprzęt poligraficzny dla pisma „Brulion". W 1989 r. stypendystka amerykańskiej National Forum Foundation. Działała w Krakowskiej Grupie Inicjatywnej Reaktywowania Związku Polskich Artystów Plastyków (była jego członkiem do 2000 r.). W okresie 1990–1991 była członkiem Forum Prawicy Demokratycznej. Od 1989 do 1995 r. chórzystka Schola Cantorum Cracoviensis, działającej przy kościele pw. św. Anny w Krakowie, od 1993 r. w Zespole Muzyki Dawnej Anonymus, funkcjonującym przy kościele pw. Świętego Krzyża w Krakowie. Od 1994 r. współpracowała z agencjami reklamowymi i wydawnictwami krakowskimi jako grafik-projektant. W latach 1994–1997 zatrudniona w Longin Studio w Krakowie, 1997–1998 jako grafik-projektant i dyrektor artystyczny w Expo Graphic. Autorka wystaw malarskich, m.in. w galerii Piano Mobile (1996), Centrum Sztuki Współczesnej Solvay (2002), galerii Weiss Nowina Konopka (2003), a także albumów graficznych opracowanych w ramach kampanii reklamowej „Smakowanie Małopolski" oraz w serii wydawniczej „Małopolska inspiruje" (2010–2012). W 2018 r. autorka grafiki dla „Strategii Rozwoju Krakowa 2030". Zob. http://www.malgorzataflis.pl/new/index.php/informacje [odczyt: 5.01.2018].

[457] Bogdan Klich (ur. 1960), lekarz psychiatra, absolwent historii sztuki, polityk. W latach 1978–1980 członek krakowskiego SKS, twórca i przewodniczący Komisji Uczelnianej NZS Akademii Medycznej w Krakowie, członek Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS. Po 13 XII 1981 r. uczestnik strajku w Akademii Medycznej i Państwowym Szpitalu Klinicznym w Krakowie. Internowany 12 I 1982 r. i aresztowany 9 marca za śpiewanie piosenek w obozie dla internowanych w Załężu (był sądzony w tzw. procesie śpiewaków przed Sądem Wojskowym w Rzeszowie). W latach 1985–1988 twórca WiP, 1987–1988 redaktor „Pisma Ruchu Wolność i Pokój". W okresie 1988–1989 wydawca i redaktor naczelny pisma „Tumult". W latach 1987–1990 lekarz psychiatra w szpitalu klinicznym im. dr. Józefa Babińskiego w Krakowie. Po 1990 r. był m.in. kierownikiem działu informacji w krakowskim ośrodku TVP (1990–1992), lekarzem psychiatrą w krakowskim szpitalu im. Ludwika Rydygiera i ponownie w szpitalu im. dr. Józefa Babińskiego (1992–1995), twórcą i prezesem zarządu fundacji Międzynarodowe Centrum Rozwoju Demokracji (1993–1997), dyrektorem Instytutu Studiów Strategicznych w Krakowie (1997–2007), wiceministrem obrony narodowej (1999–2000), posłem na Sejm (2001–2004), posłem do Parlamentu Europejskiego (2004–2007), ministrem obrony narodowej

(2007–2011), senatorem (od 2011 r.). Od 15 I 1985 do 19 XII 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Fantasta", od 21 I 1988 do 29 XII 1989 r. w ramach SOR „Pacyfiści". Zob. M. Litwińska, *Bogdan Klich* [w:] ES, t. 4 (w druku).

458 Bogdan Wojnar (ur. 1953), socjolog, działacz opozycji. Od 1977 r. związany z SKS. Drukarz i kolporter wydawnictw niezależnych, m.in. pism „Montinowiec", „Hutnik" i „Tumult". Od maja do lipca 1983 r. był aresztowany. W okresie 15 IX – 20 I 1977 r. rozpracowywany w ramach SOS „Autograf". Zob. Katalog osób rozpracowywanych, Bogdan Wojnar, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/64515 [odczyt: 10.07.2017].

459 Łukasz Guzek (ur. 1962), student historii sztuki na UJ. Zob. AIPN Kr, 37/206194, Akta paszportowe Łukasza Guzka.

460 Jan Piekło, w latach siedemdziesiątych autor tekstów publikowanych w krakowskiej „Opinii" (wydawanej przez ROPCiO), współpracował z „Krzyżem Nowohuckim" i „Biuletynem Katyńskim", które wydawał Adam Macedoński. Po ogłoszeniu stanu wojennego współpracował z „Serwisem Informacyjnym" RKS Małopolska, redagując razem z Marianem Hanikiem satyryczny „Esik – nieodpowiedzialny dodatek Serwisu Informacyjnego" (oprócz dodatku wydano również trzy szopki noworoczne). W latach 1988–1989 był redaktorem i felietonistą pisma „Tumult". Zob. http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=P&klucz=147&s= [odczyt: 29.12.2017].

461 Dariusz Vasina (ur. 1964), profesor Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie (Pracownia Malarstwa i Pracownia Rysunku na Wydziale Grafiki). W tamtym czasie student Wydziału Grafiki ASP. Zob.: AIPN Kr, 37/484952, Akta paszportowe Dariusza Vasiny; http://www.fejkielgallery.com/dariusz-vasina.html [odczyt: 8.01.2018].

462 Joanna Kaiser (ur. 1967), studentka Wydziału Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/219928, Akta paszportowe Joanny Kaiser.

463 P. Goleń, S. Chmura, *Tumult* [w:] ES, t. 4 (w druku); D. Dabert, *Między wizją a spełnieniem…*, s. 45–47; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 267, poz. 247, s. 296, poz. 125; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=TUMULT&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=61&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3806 [odczyt: 6.02.2015].

464 W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 270, poz. 272; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=WRONIEbZWIERCIADlO&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=65&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3856 [odczyt: 6.02.2015].

465 Marek Rożynek (ur. 1934), literat.

466 Halina Danilczyk (ur. 1930), pisarka, publicystka. W latach 1950–1979 nauczycielka. Od 1984 do 1990 r. pracowała w jednej z krakowskich bibliotek osiedlowych, następnie w redakcji pisma „Źródło". W latach osiemdziesiątych współpracowała z Wydawnictwem Myśli Nieinternowanej. Zob.: Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 8/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Haliną Danilczyk; http://www.hdanilczyk.lh.pl/biografia.html [odczyt: 15.09.2017].

467 Antoni Wiatr (ur. 1950), absolwent Wydziału Górniczego AGH. W latach 1974–1996 projektant, następnie główny projektant w Biurze Studiów i Projektów Górniczych w Krakowie. Współpracownik KOR. Od drugiej połowy lat siedemdziesiątych pod pseudonimem „Wujot" publikował artykuły i wiersze w prasie katolickiej oraz w drugim obiegu. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. na terenie swojej posesji na krakowskim Dąbiu zorganizował drukarnię i punkt przerzutowy wydawnictw podziemnych. Publikował w „Myślach Nieinternowanych" (pod pseudonimem „Granit"). Od 1988 r. członek RKS Małopolska. W 1990 r. inicjator postawienia krzyża katyńskiego

na pl. Św. Idziego (dziś im. ojca Adama Studzińskiego) w Krakowie. Członek, wiceprzewodniczący i przewodniczący Komitetu Budowy Pomnika Ofiar Komunizmu na cmentarzu Rakowickim (odsłoniętego w 1995 r.). Twórca Komitetu Opieki nad Miejscami Zbrodni Komunizmu, od 1999 r. jego przewodniczący. Od 1995 r. był członkiem Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Krakowie. W latach 1998–2004 prezes Fundacji Pomocy Zesłańcom Polskim. Twórca i prezes Stowarzyszenia Pomocy Ludziom Starszym i Niepełnosprawnym im. Papieża Jana Pawła II. Zob. A. Gliksman, *Leksykon*…, t. 1, s. 307–308.

[468] P. Goleń, C. Kuta, *Krecik* [w:] ES, t. 3 (w druku); Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 16b/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 264, poz. 120; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KRECIK&NU=01&DD=1 [odczyt: 6.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=31&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3362 [odczyt: 6.02.2015].

ROZDZIAŁ CZWARTY

Niezależna prasa krakowska od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 roku

Pisma regionalnych struktur Solidarności

W okresie od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 r. nastąpił wzrost liczby wydawanych tytułów niezależnej prasy, co wiązało się ze złagodzeniem represji wobec podziemnych wydawców, a pisma drugoobiegowe coraz częściej wydawane były profesjonalnie i przypominały tytuły ukazujące się w obiegu oficjalnym. Niemniej przy wspomnianej tendencji wyraźnie zmniejszyła się liczba pism regionalnych.

W tej grupie wyróżniał się „Serwis Informacyjny RKS Małopolska". Od kwietnia 1989 do sierpnia 1990 r. ukazało się osiemdziesiąt dziewięć numerów, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4 lub A5, powielanych na kserografie lub techniką offsetową. Od numeru 39 (94) wychodził jako wkładka pisma „Małopolska". Numer 41 (145), ostatni, ukazał się 13 października 1991 r. W skład zespołu redakcyjnego wchodzili Bronisław Gibadło, Andrzej Jamróz, Piotr Jasion, Andrzej Kulig, Andrzej Kurzbauer, Marek Lasota[1], Marta Miłek, Władysław Obrochta, Eugeniusz Oleksiński, Andrzej Sikora, Zdzisław Skwarek, Stefan Szczygłowski i Małgorzata Szeremeta[2].

Należy tu zaznaczyć, że tygodnik „Małopolska", sygnowany przez Regionalny Komitet Solidarności, a następnie Zarząd Regionu NSZZ Solidarność Małopolska, ukazujący się od listopada 1989 do grudnia 1990 r., nie był

pismem drugoobiegowym, był bowiem cenzurowany, o czym świadczy znak cenzorski umieszczany w stopce redakcyjnej. Należy zatem do grupy solidarnościowych czasopism cenzurowanych[3].

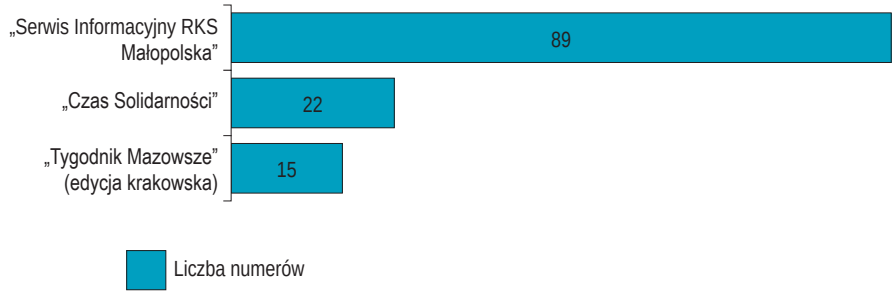
Podziemnymi pismami regionalnymi były „Czas Solidarności" oraz krakowska edycja „Tygodnika Mazowsze". Pierwszy tytuł wydawany był od 19 lutego do 26 czerwca 1989 r. przez Małopolskie Wydawnictwo Prasowe, od numeru 3 z podtytułem „Tygodnik Małopolski". Ukazały się dwadzieścia dwa numery, o objętości od czterech do sześciu stron formatu A4, drukowane techniką offsetową. Redakcję tworzyli Witold Bereś, Artur Dmochowski (redaktor naczelny), Maciej Gawlikowski, Wojciech Pięciak, Jerzy Skoczylas i Jerzy Szmid[4] (używający pseudonimu „Maciej Krakowski")[5]. Na łamach „Czasu Solidarności" omawiano bieżące wydarzenia, zamieszczano komunikaty struktur opozycyjnych i wywiady z ich działaczami, materiały publicystyczne, a także przegląd niezależnej prasy regionalnej oraz wydawnictw emigracyjnych.

Krakowska edycja „Tygodnika Mazowsze" w okresie od stycznia do kwietnia 1989 r. wydawana było piętnastokrotnie, w formacie A4, o objętości czterech strony. Nakład wynosił prawdopodobnie dwa tysiące egzemplarzy. Edycję drukowano w Zagórzanach koło Gdowa, z gotowych diapozytywów przywożonych z Warszawy[6]. Natomiast w Krakowie druk odbywał się w domu Józefa Ratajczaka, a także u jego znajomych. Ratajczak wspominał: *Różne zawirowania sprawiły, że druk „Tygodnika Mazowsze" zaczęliśmy u mnie w domu i do końca lat osiemdziesiątych byłem również szefem tej struktury drukującej. W tym naszym KKOS prowadziłem i druk, i kolportaż. „Tygodnika Mazowsze" drukowaliśmy do 2000 egzemplarzy. To była poważna struktura kolportażowa. Druk „Tygodnika Mazowsze" odbywał się częściowo u mnie, częściowo w mieszkaniach udostępnionych mi przez znajomych, jak u Zbyszka Wojewody, Agnieszki Jurczenko oraz w mieszkaniach wynajmowanych od kogoś przez kolegów. Przez długi czas takie miejsce zlokalizowane było na Wielopolu, gdzie mieszkali nasi koledzy z socjologii: Wojciech Smętek, Waldek Tomczuk i Jacek Lalak.* […] *Z czasem wypracowaliśmy dodatkowy budżet i nasz kolega Piotrek Kuliszewicz – wówczas przezywany „Złym", ze względu na gęstą, czarną czuprynę – wynajął mieszkanie na Widoku i tam przenieśliśmy powielacz. Piotrek mieszkał tam z Jarkiem Lubkiewiczem i wspólnie drukowali*[7].

Wśród prasy wydawanej przez Komitety Obywatelskie istotnym periodykiem była „Karta 89", sygnowana przez Centrum Prasowe Małopolskiego Komitetu Obywatelskiego Solidarność. Pismo redagowali Helena Lazar[8] i Tadeusz Pikulicki. Od kwietnia do czerwca 1989 r. ukazało się piętnaście numerów, o objętości czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych techniką offsetową przez Oficynę Literacką. W 1990 r. pismo stało się częścią wydawanego oficjalnie „Dziennika Polskiego"[9].

(13) Tabela i wykres: Pisma regionalnych struktur Solidarności wydawane od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 1 I 1989 do 31 VIII 1990 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Serwis Informacyjny RKS Małopolska”	Zarząd Regionu NSZZ Solidarność Małopolska	89	145	brak danych
„Czas Solidarności”	Małopolskie Wydawnictwo Prasowe	22	22	brak danych
„Tygodnik Mazowsze” (edycja krakowska)	NSZZ Solidarność Region Małopolska	15	15	do 2000

Źródło: Opracowanie własne.

Pisma zakładowe i branżowe

Wśród pism zakładowych wyróżniały się tytuły kontynuowane, takie jak „Nowohucki Biuletyn Solidarności" i „Hutnik", a także ukazujące się od sierpnia 1989 r. pismo „Mały Sztylecik", którego wydawcą był NSZZ Solidarność Prasowych Zakładów Graficznych, stanowiący kontynuację „Sztylecika" wydawanego w 1981 r.[10] Do 31 sierpnia 1990 r. ukazało się dwadzieścia siedem numerów, o objętości dwóch stron formatu A4, drukowanych już profesjonalnie. „Mały Sztylecik" redagowali Zbigniew Gawlik, Jacek Janczarski i Edward Pachel[11].

„Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania Kraków Śródmieście NSZZ »Solidarność«" ukazywał się od sierpnia 1989 do 31 sierpnia 1990 r. Wydano dwadzieścia numerów, o objętości od czterech do ośmiu stron formatu A5, drukowanych techniką offsetową. Pismo redagowali Jacek Kowalski i Stanisław Zamojski. Od 1991 r. wydawane było oficjalnie[12].

Od kwietnia 1990 r. ukazywał się „Biuletyn Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« Hutniczego Przedsiębiorstwa Remontowego", którego wydawcą była Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Hutniczego Przedsiębiorstwa Remontowego – Zakład nr 3, przy czym w ostatnim numerze tytuł zmieniono na „Serwis Informacyjny". Wydano dwanaście numerów, o objętości czterech stron formatu A4, drukowanych techniką offsetową[13].

Z kolei „Serwis Informacyjny" Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność Przedsiębiorstwa Specjalistycznego Górnictwo Surowców Chemicznych Hydrokop wydawano od 1989 do lutego 1990 r. Ukazało się jedenaście numerów, o objętości czterech stron formatu A4, drukowanych techniką offsetową. Redakcję pisma tworzyli Jan Bielczyk, Marian Galek, Tadeusz Janisz, Wiesław Kawa, Seweryn Pozowski i Andrzej Wąsik[14].

„Biuletyn Informacyjny Komisji Przedsiębiorstw NSZZ »Solidarność« ZPT Kraków" wydawano tylko w 1990 r. Ukazało się dziesięć numerów, o objętości szesnastu stron formatu A5, drukowanych techniką offsetową[15].

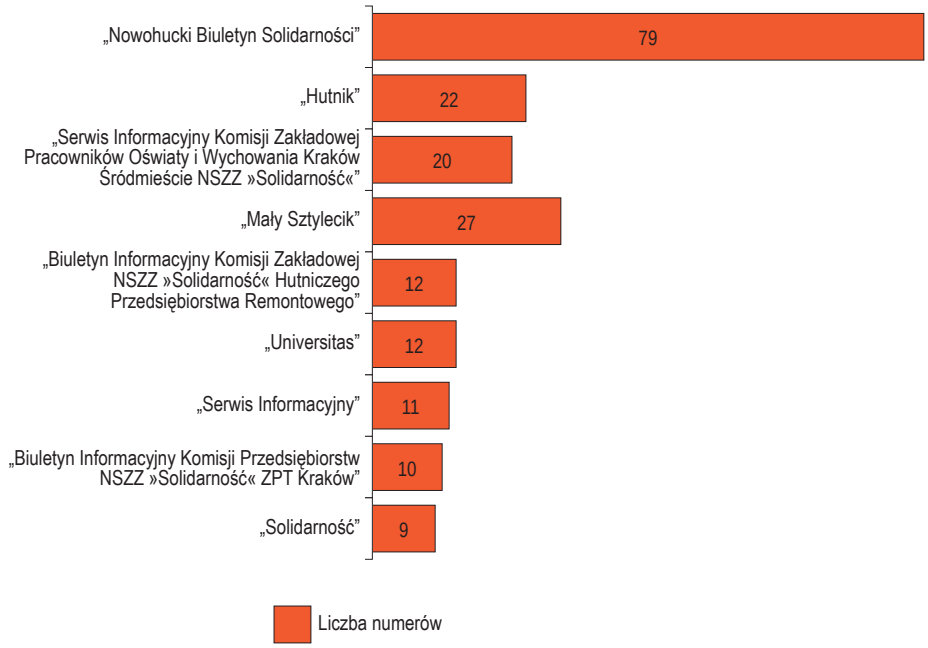
Wśród periodyków ukazujących się w omawianym czasie, które miały mniejszą liczbę numerów, znalazły się pisma „Solidarność" i „Tytoniowiec". Pierwsze z nich, z podtytułem „Informacje, interwencje, opinie, korespondencja", wydawała od października 1989 r. Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność w Krakowskich Zakładach Armatura. Ukazało się dziewięć numerów, o objętości od dwóch do sześciu stron formatu A4, drukowanych techniką offsetową[16].

„Tytoniowiec" był pismem NSZZ Solidarność Krakowskich Zakładów Przemysłu Tytoniowego Czyżyny. Wydawano go od 4 września 1988 do 1989 r. Ukazały się cztery numery, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowane techniką sitodruku. Jednym z redaktorów pisma był Marek Kołowrocki, drukiem zaś zajmował się Leszek Jaranowski[17].

(14) Tabela i wykres: Najbardziej trwałe pisma zakładowe wydawane od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 1 I 1989 do 31 VIII 1990 r.	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Nowohucki Biuletyn Solidarności”	Komitet Strajkowy NSZZ Solidarność Huty im. Lenina / Komitet Organizacyjny NSZZ Solidarność Kombinatu Metalurgicznego Huta im. Lenina / Komisja Robotnicza Hutników NSZZ Solidarność Kombinatu Metalurgicznego Nowa Huta	79	brak danych
„Hutnik”	nie podawano	22	od 2000 do 16 tys.
„Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania Kraków Śródmieście NSZZ »Solidarność«”	Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Pracowników Oświaty i Wychowania	20	brak danych
„Mały Sztylecik”	Sekcja Informacji Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność w Prasowych Zakładach Graficznych	27	brak danych
„Biuletyn Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ »Solidarność« Hutniczego Przedsiębiorstwa Remontowego” / „Serwis Informacyjny”	Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Hutniczego Przedsiębiorstwa Remontowego – Zakład nr 3	12	brak danych

„Universitas”	Uczelniana Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Uniwersytetu Jagiellońskiego	12	od 800 do 2000
„Serwis Informacyjny”	Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność Przedsiębiorstwa Specjalistycznego Górnictwa Surowców Chemicznych Hydrokop	11	brak danych
„Biuletyn Informacyjny Komisji Przedsiębiorstw NSZZ »Solidarność« ZPT Kraków”	Komisja Przedsiębiorstw NSZZ Solidarność Zakładów Przemysłu Tytoniowego Kraków	10	brak danych
„Solidarność”	Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność w Krakowskich Zakładach Armatura	9	brak danych

Źródło: Opracowanie własne.

Pisma społeczno-polityczne

Do podziemnych pism społeczno-politycznych, które pojawiły się w Krakowie pod koniec lat osiemdziesiątych, należały „Vade mecum", „Naprzód" i „Myśl Państwowa".

„Vade mecum" było wspólną inicjatywą wydawniczą osób związanych z Solidarnością Walczącą z Krakowa i Wrocławia, ale periodyk nigdy nie był organem prasowym Solidarności Walczącej. Był niezależnym pismem społeczno-politycznym, co odzwierciedlał jego podtytuł „Niezależne pismo ludzi o różnych poglądach politycznych", od numeru 11 zmieniony na „Pismo grupy niepodległościowej". Ukazywało się od listopada 1988 do września 1993 r., przy czym do 1990 r. wydano dwadzieścia dwa numery, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowane na powielaczu lub techniką offsetową, w nakładzie od tysiąca do ośmiu tysięcy egzemplarzy. Drukowane było w Zagórzanach koło Gdowa, w drukarni Wilno im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka". Ze względów konspiracyjnych w stopce redakcyjnej numeru 1 i 2 jako miejsce druku podano *Drukarnia Worziany im. mjr. Łupaszki*, a od numeru 3 pisano *Drukarnia im. C. K. Norwida*. Twórcami pisma byli Piotr Hlebowicz (z Zagórzan), a także Aurelia i Jerzy Lemańscy oraz Władysława Morawiecka (wszyscy z Wrocławia). W redakcji oprócz Hlebowicza, Lemańskich i Morawieckiej znalazł się również Stanisław Szelc[18] (z Wrocławia). Pismo zaczęto wydawać w proteście przeciwko przygotowaniom do rozmów okrągłego stołu. Na jego łamach krytycznie odnoszono się do ówczesnych ustaleń politycznych i ich konsekwencji, w tym wyboru Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta. Ponadto publikowano informacje o zbrodni katyńskiej, a także o sytuacji w Związku Sowieckim i innych krajach tak zwanego bloku wschodniego[19].

Ukazujące się od 20 września 1988 do 20 kwietnia 1990 r. pismo „Naprzód" wydawał Małopolski Komitet Okręgowy Polskiej Partii Socjalistycznej Nowa Huta (od numeru 4–5 Nowa Huta, Bielsko-Biała, a od numeru 11 Kraków, Bielsko-Biała, Kielce, Przemyśl). Wydano osiemnaście numerów, o objętości od dwóch do ośmiu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na powielaczu, techniką offsetową i sitodrukową, w nakładzie od dwóch do pięciu tysięcy egzemplarzy. W przygotowywanie pisma zaangażowani byli Ewa Gawlikowska[20], Wiesław Kukla[21] i Krzysztof Ślusarek. Twórcy periodyku nawiązywali do tradycji przedwojennych lwowskich i krakowskich pism socjalistycznych. Zamieszczano komentarze, opinie o sytuacji i strategii ruchu robotniczego, informacje z regionu oraz z kraju, komunikaty, apele oraz oświadczenia struktur odnowionej PPS, ale też innych organizacji opozycyjnych, drukowano także materiały historyczne, wywiady oraz wiersze[22].

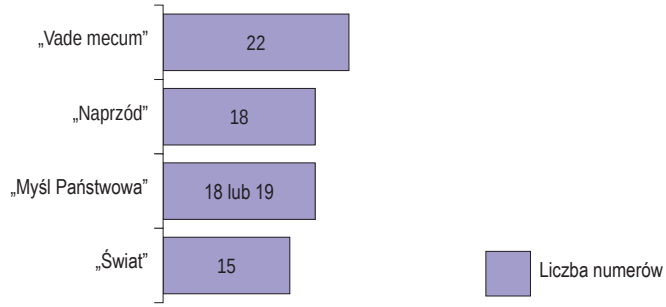
Od 31 stycznia 1988 r. Klub Służby Niepodległości UJ wydawał pismo „Myśl Państwowa". Do czerwca 1990 r. ukazało się osiemnaście lub

dziewiętnaście numerów, natomiast do końca tegoż roku było ich dwadzieścia pięć. Później pismo wydawano oficjalnie. Miało objętość od dwóch do ośmiu stron formatu A4, drukowanych na powielaczu i techniką offsetową, w nakładzie od pół tysiąca do sześciu tysięcy egzemplarzy[23].

Ponadto ważnym pismem był dwutygodnik „Świat", w okresie od 3 kwietnia do 12 grudnia 1989 r. wydawany przez środowisko podziemnej „Arki". Podtytuł „Magazyn polityczny, społeczny, kulturalny" odzwierciedlał profil pisma. Ukazało się piętnaście numerów, o objętości od ośmiu do dwunastu stron formatu A4, drukowanych techniką offsetową. Zespół redakcyjny tworzyli Marek Halberda, Elżbieta Morawiec, Tadeusz Nyczek, Łukasz Plesnar, Jan Polkowski, Jan Maria Rokita, Andrzej Romanowski[24], Maciej Szumowski i Ryszard Terlecki[25].

(15) Tabela i wykres: Podziemne pisma społeczno-polityczne wydawane od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 r.

Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 1 I 1989 do 31 VIII 1990 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Vade mecum"	współpracownicy Solidarności Walczącej z Krakowa i Wrocławia	22	33	od 1000 do 8000
„Naprzód"	Małopolski Komitet Okręgowy Polskiej Partii Socjalistycznej	18	18	od 2000 do 5000
„Myśl Państwowa"	Klub Służby Niepodległości Uniwersytetu Jagiellońskiego	18 lub 19	25	od 500 do 6000
„Świat"	środowisko wydające pismo „Arka"	15	15	brak danych

Źródło: Opracowanie własne.

Pisma młodzieżowe

Pod koniec lat osiemdziesiątych uaktywniły się w Krakowie środowiska młodzieżowe, co znalazło wyraz między innymi w przygotowywanych przez nie publikacjach. Spośród wydawnictw młodzieżowych dużą trwałość miało pismo „FBI – Federacyjny Biuletyn Informacyjny", wydawane od 18 marca 1989 do 5 lutego 1990 r. przez Federację Młodzieży Walczącej. Redaktorem „FBI" był Wojciech Polaczek. Ukazało się dwadzieścia numerów, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A5 lub A6, powielanych na kserografie lub techniką offsetową, w nakładzie pięciu tysięcy egzemplarzy[26].

Federacja Młodzieży Walczącej była również wydawcą pisma „BMW – Biuletynu Młodzieży Walczącej", wydawanego od 18 grudnia 1987 do 12 stycznia 1990 r. Ukazało się trzydzieści pięć numerów, z czego do końca 1988 r. dwadzieścia. Objętość pisma wynosiła od jednej do czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych na powielaczu lub techniką offsetową, w nakładzie od tysiąca stu do trzech tysięcy egzemplarzy. Według informacji zawartej w numerze 35 pismo redagowane było przez dwie redakcje[27]. Drukiem i kolportażem „BMW" zajmował się między innymi Krzysztof Smoleń[28].

Wydawane przez NZS od stycznia 1988 do kwietnia 1990 r. pismo „Słowo" miało osiem numerów, o objętości od dwóch do ośmiu stron, w formacie A3, A4 lub A5, drukowanych na powielaczu lub techniką offsetową. Adresowane było do studentów krakowskich uczelni i miało charakter informacyjno-publicystyczny. Na łamach „Słowa" opisywano i komentowano aktualne wydarzenia, publikowano wywiady, zamieszczano relacje z wystąpień antyrządowych i happeningów, a ponadto materiały historyczne, fotoreportaże, recenzje wydawnictw podziemnych[29].

Wydawane od marca 1988 do 1989 r. przez NZS Wyższej Szkoły Pedagogicznej pismo studenckie „Legion" miało piętnaście numerów, o objętości od dwóch do czterech stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych

na powielaczu lub techniką sitodruku, w nakładzie od trzystu do tysiąca egzemplarzy. Redakcję „Legionu" tworzyli Ziemowit Kalinowski[30], Stanisław Wojtowicz i Andrzej Zapałowski. Na jego łamach publikowano artykuły poświęcone działalności studenckiej opozycji, zamieszczano bieżące informacje o uczelni oraz NZS, relacje ze spotkań i różnych akcji, dyskusje na temat strategii ruchów opozycyjnych. Od numeru 16 z 1990 r. pismo wydawane było legalnie i redagowane przez Wojciecha Rajskiego, Andrzeja Tylkę i Bogdana Wójtowicza[31].

Wśród wielu periodyków Ruchu „Wolność i Pokój" w ośrodku krakowskim wydawane były pisma „Wolność i Pokój", „Stan Cywilny", „Serwis Krakowski Ruchu Wolność i Pokój", a także „Iskra".

„Wolność i Pokój" ukazywało się od maja 1987 do lutego 1988 r., pod redakcją Bogdana Klicha. Wydano cztery numery, o objętości od szesnastu do dwudziestu czterech stron formatu A5, powielane techniką sitodruku[32].

Od czerwca 1987 do kwietnia 1989 r. ukazywał się „Stan Cywilny", początkowo z podtytułem „Pismo krakowskiego garnizonu Ruchu Wolność i Pokój", który zmienił się od numeru 3 na „Pismo garnizonu krakowskiego Ruchu Wolność i Pokój", a od numeru 7 zrezygnowano z niego zupełnie. Wydano osiem numerów, o objętości od dwóch do czterech stron formatu A5, powielanych techniką sitodruku, w nakładzie od tysiąca do dwóch tysięcy czterystu egzemplarzy. Redaktorem „Stanu Cywilnego" był Janusz Okrzesik[33]. Na łamach pisma krytykowano przymus poboru do wojska i poruszano kwestię zastępczej służby wojskowej.

Od marca do czerwca 1988 r. wydawany był ponadto „Serwis Krakowski Ruchu Wolność i Pokój". Ukazały się cztery numery, w postaci maszynopisu, o objętości jednej strony formatu A4[34].

Pismo „Iskra" wydawane była od 28 maja 1988 do 9 marca 1989 r. Jego redaktorem był Marek Kurzyniec. Ukazało się siedem numerów, o objętości od czterech do ośmiu stron, w formacie A5 lub A6, w nakładzie od tysiąca do dwóch tysięcy egzemplarzy, powielanych techniką sitodruku[35].

W późniejszym okresie ukazywał się również „Kwit WiP-u", redagowany przez Marcina Mamonia i Marka Kurzyńca. Od września do listopada 1989 r. wydano trzy numery, o objętości czterech stron formatu A5, w nakładzie tysiąca egzemplarzy, powielane metodą sitodruku[36].

W krakowskim środowisku Ruchu „Wolność i Pokój" poligrafią zajmowali się przede wszystkim Mieczysław Pyzio, Jan Rojek i Grzegorz Surdy[37], a do 1986 r. również Janusz Stopa. W drukowaniu i kolportażu wspierali ich Andrzej Długosz[38], Piotr Gawlik[39], Konrad Glos, Jacek Lichoń i Stanisław Mancewicz. Początkowo korzystano z punktu poligraficznego w AGH, później najważniejszą drukarnię zorganizowano w mieszkaniu przy ulicy Pędzichów[40].

Pozostałe pisma

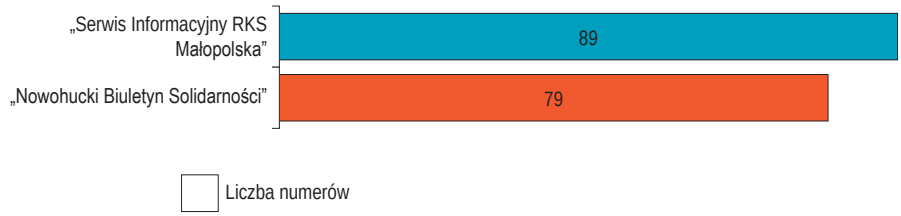
Oprócz opisanych powyżej periodyków w omawianym okresie pojawiały się również inne pisma. Od kwietnia 1989 r. Związek Żołnierzy Armii Krajowej wydawał „Informator Oddziału Krakowskiego. Bóg – Honor – Ojczyzna". Ukazało się trzydzieści pięć numerów, o objętości od czterech do ośmiu stron, w formacie A4 lub A5, drukowanych techniką offsetową[41].

Do podziemnych tytułów ukazujących się w tym czasie Paweł Należniak zaliczył powstałe w pierwszej połowie 1990 r. takie pisma, jak „Gazeta w Krakowie"[42], „Depesza" [43] i „Czas Krakowski"[44]. Choć były to pisma niezależne, to trudno jednak uznać je za drugoobiegowe, ukazywały się bowiem oficjalnie, kolportowane były poprzez punkty RSW Prasa – Książka – Ruch i wydawane przez profesjonalne spółki oraz zarejestrowane oficyny wydawnicze. Pism tych nie odnotowują również najnowsze bibliografie niezależnych druków ciągłych ukazujących się w latach 1976–1990, uwzględniają je natomiast bibliografie wydawnictw ciągłych ukazujących się oficjalnie[45].

(16) Tabela i wykres: Najbardziej trwała prasa krakowska wydawana w okresie od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 r.

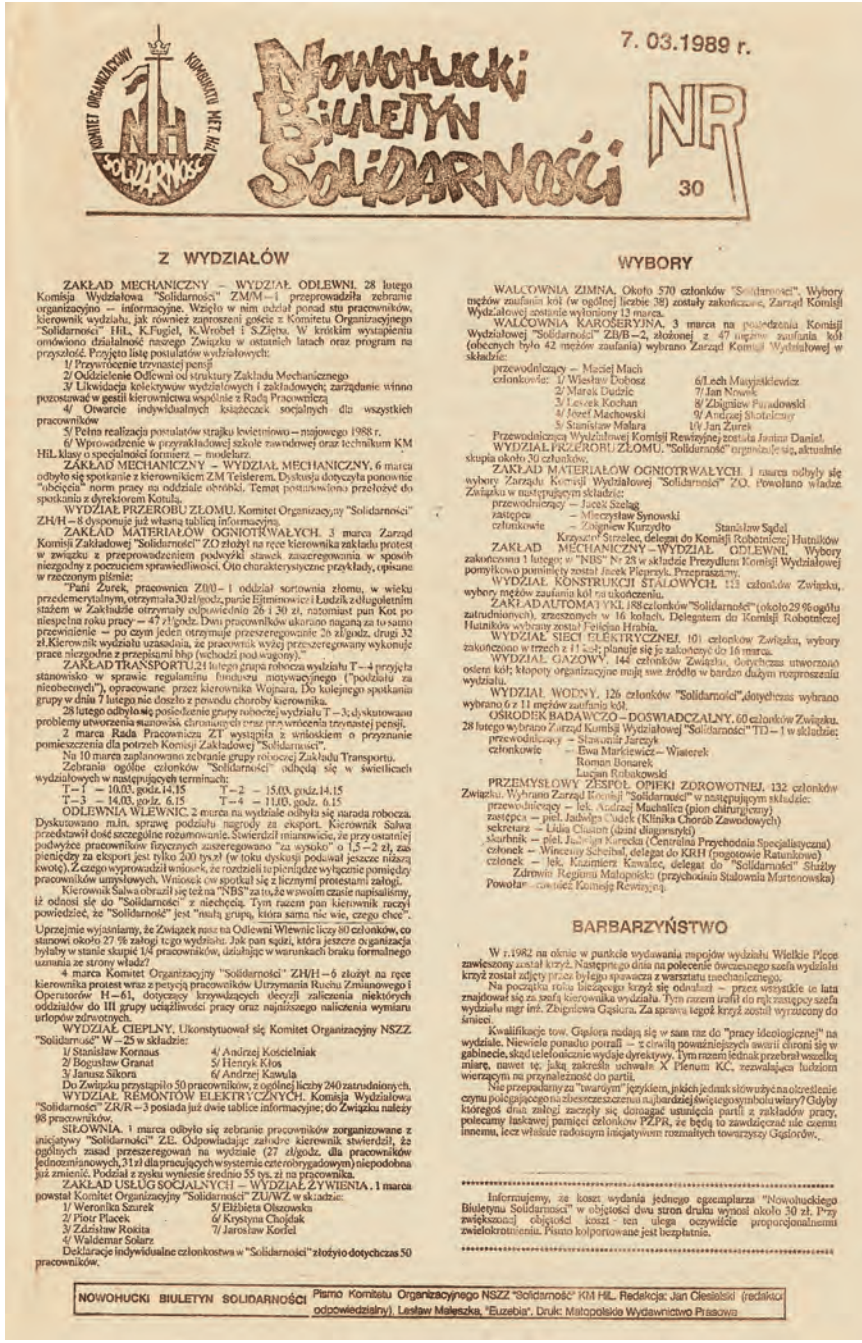
Pismo	Wydawca / organizacja	Liczba numerów wydanych od 1 I 1989 do 31 VIII 1990 r.	Ogólna liczba wydanych numerów (do 1990 r.)	Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)
„Serwis Informacyjny RKS Małopolska"	Sekcja Informacyjno-Prasowa / Regionalny Komitet Solidarności Małopolska / Zarząd Regionu NSZZ Solidarność Małopolska	89	145	brak danych

„Nowohucki Biuletyn Solidarności”	Komitet Strajkowy NSZZ Solidarność Huty im. Lenina / Komitet Organizacyjny NSZZ Solidarność Kombinatu Metalurgicznego Huta im. Lenina / Komisja Robotnicza Hutników NSZZ Solidarność Kombinatu Metalurgicznego Nowa Huta	79	79	brak danych

Źródło: Opracowanie własne.

(IV) Niezależna prasa krakowska wydawana od 1 stycznia 1989 do 31 sierpnia 1990 roku

KOMITET ORGANIZACYJNY KOMISJI WKŁ HiL SOLIDARNOŚĆ

Nowohucki Biuletyn Solidarności

7. 03.1989 r.

NR 30

Z WYDZIAŁÓW

ZAKŁAD MECHANICZNY – WYDZIAŁ ODLEWNI. 28 lutego Komisja Wydziałowa "Solidarności" ZM/M–1 przeprowadziła zebranie organizacyjno – informacyjne. Wzięło w nim udział ponad stu pracowników, kierownik wydziału, jak również zaproszeni goście z Komitetu Organizacyjnego "Solidarności" HiL, K.Fugiel, K.Wrobel i S.Zięba. W krótkim wystąpieniu omówiono działalność naszego Związku w ostatnich latach oraz program na przyszłość. Przyjęto listę postulatów wydziałowych:

1/ Przywrócenie trzynastej pensji
2/ Oddzielenie Odlewni od struktury Zakładu Mechanicznego
3/ Likwidacja kolektywów wydziałowych i zakładowych; zarządzanie winno pozostawać w gestii kierownictwa wspólnie z Radą Pracowniczą
4/ Otwarcie indywidualnych książeczek socjalnych dla wszystkich pracowników
5/ Pełna realizacja postulatów strajku kwietniowo – majowego 1988 r.
6/ Wprowadzenie w przyzakładowej szkole zawodowej oraz technikum KM HiL klasy o specjalności formierz – modelarz.

ZAKŁAD MECHANICZNY – WYDZIAŁ MECHANICZNY. 6 marca odbyło się spotkanie z kierownikiem ZM Teislerem. Dyskusja dotyczyła ponownie "obcięcia" norm pracy na oddziale obróbki. Temat postanowiono przełożyć do spotkania z dyrektorem Kotulą.

WYDZIAŁ PRZEROBU ZŁOMU. Komitet Organizacyjny "Solidarności" ZH/H – 8 dysponuje już własną tablicą informacyjną.

ZAKŁAD MATERIAŁÓW OGNIOTRWAŁYCH. 3 marca Zarząd Komisji Zakładowej "Solidarności" ZO złożył na ręce kierownika zakładu protest w związku z przeprowadzeniem podwyżki stawek zaszeregowania w sposób niezgodny z poczuciem sprawiedliwości. Oto charakterystyczne przykłady, opisane w rzeczonym piśmie:

"Pani Żurek, pracownica ZOO – 1 oddział sortownia złomu, w wieku przedemerytalnym, otrzymała 30 zł/godz, panie Ejtminowicz i Ludzik z długoletnim stażem w Zakładzie otrzymały odpowiednio 26 i 30 zł, natomiast pan Kot po niespełna roku pracy – 47 zł/godz. Dwu pracowników ukarano naganą za to samo przewinienie – po czym jeden otrzymuje przeszeregowanie 26 zł/godz, drugi 32 zł. Kierownik wydziału uzasadnia, że pracownik wyżej przeszeregowany wykonuje prace niezgodne z przepisami bhp (wchodzi pod wagony)."

ZAKŁAD TRANSPORTU. 24 lutego grupa robocza wydziału T – 4 przyjęła stanowisko w sprawie regulaminu funduszu motywacyjnego ("podziału za nieobecności"), opracowane przez kierownika Wojnara. Do kolejnego spotkania grupy w dniu 7 lutego nie doszło z powodu choroby kierownika.

28 lutego odbyła się posiedzenie grupy roboczej wydziału T – 3; dyskutowano problemy utworzenia stanowisk chronionych oraz prawo wcześniej trzynastej pensji.

2 marca Rada Pracownicza ZT wystąpiła z wnioskiem o przyznanie pomieszczenia dla potrzeb Komisji Zakładowej "Solidarności".

Na 10 marca zaplanowano zebranie grupy roboczej Zakładu Transportu.

Zebrania ogólne członków "Solidarności" odbędą się w świetlicach wydziałowych w następujących terminach:

T – 1 – 10.03. godz. 14.15 T – 2 – 15.03. godz. 14.15
T – 3 – 14.03. godz. 6.15 T – 4 – 11.03. godz. 6.15

ODLEWNIA WLEWNIC. 2 marca na wydziale odbyła się narada robocza. Dyskutowano m.in. sprawę podziału nagrody za eksport. Kierownik Salwa przedstawił dość szczególne rozumowanie. Stwierdził mianowicie, że przy ostatniej podwyżce pracowników fizycznych zaszeregowano "za wysoko" o 1,5 – 2 zł, zaś pieniędzy za eksport jest tylko 200 tys.zł (w toku dyskusji podawał jeszcze niższą kwotę). Z czego wywnioskował wniosek, że rozdzieli tu pieniądze wyłącznie pomiędzy pracowników umysłowych. Wniosek ów spotkał się z licznymi protestami załogi.

Kierownik Salwa obraził się też na "NBS" za to, że w swoim czasie napisaliśmy, iż odnosi się do "Solidarności" z niechęcią. Tym razem pan kierownik raczył powiedzieć, że "Solidarność" jest "małą grupą, która sama nic wie, czego chce".

Uprzejmie wyjaśniamy, że Związek nasz na Odlewni Wlewnic liczy 80 członków, co stanowi około 27 % załogi tego wydziału. Jak pan sądzi, która jeszcze organizacja byłaby w stanie skupić 1/4 pracowników, działając w warunkach braku formalnego uznania ze strony władz?

4 marca Komitet Organizacyjny "Solidarności" ZH/H – 6 złożył na ręce kierownika protest wraz z petycją pracowników Utrzymania Ruchu Zmianowego i Operatorów H – 61, dotyczący krzywdzących decyzji zalicznia niektórych oddziałów do III grupy uciążliwości pracy oraz najniższego naliczenia wymiaru urlopów zdrowotnych.

WYDZIAŁ CIEPLNY. Ukonstytuował się Komitet Organizacyjny NSZZ "Solidarność" W – 25 w składzie:

1/ Stanisław Kornaus 4/ Andrzej Kościelniak
2/ Bogusław Granat 5/ Henryk Kłos
3/ Janusz Sikora 6/ Andrzej Kawula

Do Związku przystąpiło 30 pracowników, z ogólnej liczby 240 zatrudnionych.

WYDZIAŁ REMONTÓW ELEKTRYCZNYCH. Komisja Wydziałowa "Solidarność" ZR/R – 3 posiada już dwie tablice informacyjne; do Związku należy 98 pracowników.

SIŁOWNIA. 1 marca odbyło się zebranie pracowników zorganizowane z inicjatywy "Solidarności" ZE. Odpowiadając załodze kierownik stwierdził, że ogólnych zasad przeszeregowań na wydziale (27 zł/godz. dla pracowników jednozmianowych, 31 zł dla pracujących w systemie czterobrygadowym) niepodobna już zmienić. Podział z zysku wyniesie średnio 55 tys. zł na pracownika.

ZAKŁAD USŁUG SOCJALNYCH – WYDZIAŁ ŻYWIENIA. 1 marca powstał Komitet Organizacyjny "Solidarności" ZU/WZ w składzie:

1/ Weronika Szurek 5/ Elżbieta Olszowska
2/ Piotr Placek 6/ Krystyna Chojdak
3/ Zdzisław Rokita 7/ Jarosław Korfel
4/ Waldemar Solarz

Deklarację indywidualne członkostwa w "Solidarności" złożyło dotychczas 50 pracowników.

WYBORY

WALCOWNIA ZIMNA. Około 570 członków "Solidarności". Wybory mężów zaufania kół (w ogólnej liczbie 38) zostały zakończone, Zarząd Komisji Wydziałowej zostanie wyłoniony 13 marca.

WALCOWNIA KAROSERYJNA. 3 marca na posiedzeniu Komisji Wydziałowej "Solidarności" ZB/B – 2, złożonej z 47 mężów zaufania kół (obecnych było 42 mężów zaufania) wybrano Zarząd Komisji Wydziałowej w składzie:

przewodniczący – Maciej Mach
członkowie: 1/ Wiesław Dobosz 6/ Lech Mazyjskiewicz
2/ Marek Dudzic 7/ Jan Nowak
3/ Lesiek Kochan 8/ Zbigniew Paradowski
4/ Józef Machowski 9/ Andrzej Słotwiński
5/ Stanisław Malara 10/ Jan Żurek

Przewodniczącą Wydziałowej Komisji Rewizyjnej została Janina Daniel.

WYDZIAŁ PRZEROBU ZŁOMU. "Solidarność" organizuje się, aktualnie skupia około 30 członków.

ZAKŁAD MATERIAŁÓW OGNIOTRWAŁYCH. 1 marca odbyły się wybory Zarządu Komisji Wydziałowej "Solidarności" ZO. Powołano władze Związku w następującym składzie:

przewodniczący – Jacek Siekiera
zastępca – Mieczysław Synowski
członkowie – Zbigniew Kurzydło Stanisław Sądel
Krzysztof Strzelec, delegat do Komisji Robotniczej Hutników

ZAKŁAD MECHANICZNY – WYDZIAŁ ODLEWNI. Wybory zakończono 1 lutego w "NBS" Nr 28 w składzie Prezydium Komisji Wydziałowej pomyłkowo pominięty został Jacek Pieprzyk. Przepraszamy.

WYDZIAŁ KONSTRUKCJI STALOWYCH. 118 członków Związku, wybory mężów zaufania kół na ukończeniu.

ZAKŁAD AUTOMATYKI. 188 członków "Solidarności" (około 29 % ogółu zatrudnionych), zrzeszonych w 16 kołach. Delegatem do Komisji Robotniczej Hutników wybrany został Feliksa Hrabia.

WYDZIAŁ SIECI ELEKTRYCZNEJ. 101 członków Związku, wybory zakończono w trzech z 11 kół; planuje się je zakończyć do 16 marca.

WYDZIAŁ GAZOWY. 144 członków Związku, dotychczas utworzono osiem kół; kłopoty organizacyjne mają swe źródło w bardzo dużym rozproszeniu wydziału.

WYDZIAŁ WODNY. 126 członków "Solidarności", dotychczas wybrano wybrano 6 z 11 mężów zaufania kół.

OŚRODEK BADAWCZO – DOŚWIADCZALNY. 60 członków Związku. 28 lutego wybrano Zarząd Komisji Wydziałowej "Solidarności" TD – 1 w składzie:

przewodniczący – Sławomir Jarczyk
członkowie – Ewa Markiewicz – Wisłocek
Roman Bonarek
Lucjan Rokuskowski

PRZEMYSŁOWY ZESPÓŁ OPIEKI ZDROWOTNEJ. 132 członków Związku. Wybrano Zarząd Komisji "Solidarności" w następującym składzie:

przewodniczący – lek. Andrzej Muchalica (pion chirurgiczny)
zastępca – piel. Jadwiga Cudek (Klinika Chorób Zawodowych)
sekretarz – Lidia Ciuston (dział diagnostyki)
skarbnik – piel. Agnieszka Korecka (Centralna Przychodnia Specjalistyczna)
członek – Wincenty Scheibel, delegat do KRH (pogotowie Ratunkowe)
członek – lek. Kazimierz Kawalec, delegat do "Solidarności" Służby Zdrowia Regionu Małopolski (przychodnia Stalownia Murtenowska)

Powołano również Komisję Rewizyjną.

BARBARZYŃSTWO

W r.1982 na ołtarz w punkcie wydawania napojów wydziału Wielkie Piece zawieszony został krzyż. Następnego dnia na polecenie ówczesnego szefa wydziału krzyż został zdjęty przez byłego spawacza z warsztatu mechanicznego.

Na początku roku bieżącego krzyż się odnalazł – przez wszystkie te lata znajdował się za szafą kierownika wydziału. Tym razem trafił do rąk rzeczący szefa wydziału mgr inż. Zbigniewa Gąsiora. Za sprawą tegoż krzyż został wyrzucony do śmieci.

Kwalifikacje tow. Gąsiora nadają się w sam raz do "pracy ideologicznej" na wydziale. Niewiele ponadto potrafi – z ciwiła powściągliwszych swarii chroni się w gabinecie, skąd telefonicznie wydaje dyrektywy. Tym razem jednak przebrał wszelką miarę, nawet tę, jaką zakreślił uchwała X Plenum KC, rozwalająca ludziom wierzącym na przynależność do partii.

Nie przepadamy za "twardym" językiem, jakich jednak słowa użyć na określenie czynu polegającego na zbezczeszczeniu najbardziej świętego symbolu wiary? Gdyby któregoś dnia załogi zaczęły się domagać usunięcia partii z zakładów pracy, poleciamy łaskawej pamięci członków PZPR, że będą to zawdzięczać nie czemu innemu, lecz właśnie radosnym inicjatywom rozmaitych towarzyszy Ogłotków.

Informujemy, że koszt wydania jednego egzemplarza "Nowohuckiego Biuletynu Solidarności" w objętości dwu stron druku wynosi około 30 zł. Przy zwiększonej objętości koszt ten ulega oczywiście proporcjonalnemu zwielokrotnieniu. Pismo kolportowane jest bezpłatnie.

NOWOHUCKI BIULETYN SOLIDARNOŚCI Pismo Komitetu Organizacyjnego NSZZ "Solidarność" KM HiL. Redakcja: Jan Ciesielski (redaktor odpowiedzialny), Lesław Małeszka, "Euzebia". Druk: Małopolskie Wydawnictwo Prasowe

INFORMACJE
INTERWENCJE
OPINIE
KORESPONDENCJA

Solidarność
ARMATURA – KRAKÓW

Nr. 1/89

PAŹDZIERNIK

Szanowny Czytelniku !

Przedstawiamy Panstwu nasz nowy Biuletyn. Bedziemy starali sie prezentowac tutaj poglady i opinie Związku na wiele interesujacych Was spraw. Ale i Wasze problemy, ktorych nie mozecie gdzie indziej zaprezentowac, tu mozna bedzie przedstawic. Te dwie strony są do dyspozycji Wszystkich, ktorym problemy Zalogi i naszego Zakładu nie są obce. Nie tylko dla członkow Solidarnosci. Zapraszamy Wszystkich, ktorym jest z nami po drodze. Liczymy na wspolprace w ustalaniu prezentowanych tutaj tematow.

Komisja Zakładowa

ILE NAS JEST ?

Na 337 pracowników zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych jest 78 członków.

Na 1184 pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych jest 329 członków.

Razem NSZZ Solidarność liczy 407 członków.

Prezydium
NSZZ „Solidarność"

Jan Blicharz — Przewodniczący
Prototypownia tel.10-89

Krystyna Pazdur — Z-ca Przewodn.
Dział Technologiczny
tel.11-54

Kazimierz Chrząszcz — Z-ca Przewodn.
Wydz.Narzędziowni
tel.14-78

Artur Podgórski — Z-ca Przewodn.
Wydz.Montażu tel.15-08

Józef Jurak — Członek
Magazyn Stali tel.13-85

Dorota Kozik — Członek
Wydz.Galwanizerni
tel.14-06

Józef Kawa — Członek
Odlewnia Ciśnieniowa
tel.15-01

Odezwa
do pracowników KZA

Odbywające się aktualnie w naszym Kraju przemiany,tak polityczne jak i gospodarcze, nie mogą nam być obojętne. Utworzony przez Premiera Mazowieckiego rząd koalicyjny nie osiągnie swego celu bez społecznego poparcia. Przemiany muszą zachodzić przede wszystkim od dołu, a rząd ma stwarzać jedynie warunki do ich urzeczywistnienia. Takie dał nam przyrzeczenie. Życie gospodarcze będzie ulegało przeobrażeniom a ich kierunek będzie zależał od nas samych. Solidarność chce brać aktywny udział w tych przemianach, które muszą również dotyczyć naszego Zakładu. Do tego potrzebny jest Związek silny, zwarty i bardziej liczebny.Nie obiecujemy Wam żadnych doraźnych korzyści ani nie wywieramy na nikogo nacisku jak to czyniła Partia i Administracja przy tworzeniu OPZZ. Obiecujemy natomiast walkę z niegospodarnością , oraz wszelkiego rodzaju patologią w Zakładzie, Chcemy być inicjatorem zmian na rzecz osiągania przez Zakład lepszych wyników ekonomicznych, nie tylko przez podwyżki cen naszych wyrobów. Będziemy dążyć do zmiany starych struktur utrudniających rozwój Zakładu.
Aby Solidarność mogła to uczynić musi być pewna poparcia Załogi. Poparcie swe możecie potwierdzić wpisując się do Związku. Chcemy wykorzystać historyczną szansę przywrócenia godności i sensu pracy.

Komisja Zakładowa
NSZZ „Solidarność"

SERWIS INFORMACYJNY

NR 6

KRAKÓW 1990.01.17.

NSZZ Solidarność

KOMISJA ZAKŁADOWA NSZZ "SOLIDARNOŚĆ" PGUSchem " H Y D R O K O P "

"C Z Ł O W I E K O W I Ż Y J Ą C E M U W D O B R O B Y C I E
I Z B Y T K U , J E S T N I E Z M I E R N I E T R U D N O
Z R O Z U M I E Ć , Ż E K T O Ś I N N Y M O Ż E
C I E R P I E Ć B I E D Ę ".

(Ignacy Jan PADEREWSKI - "Pamiętniki")

KONTO FUNDUSZU DARU NARODOWEGO N B P - K R A K Ó W

3 5 0 7 3 - 6 0 1 5 5 5 - 1 8 0

II W Z D

NSZZ "SOLIDARNOŚĆ" REGIONU MAŁOPOLSKA
KOMUNIKATY CENTRUM PRASOWEGO - (przedruk).

Dnia 12 stycznia rozpoczęło się II Walne Zebranie Delegatów NSZZ "Solidarność" regionu Małopolska. Rozpoczęcie obrad poprzedziła uroczysta msza św. koncelebrowana przez J.E. Kardynała Metropolitę Franciszka Macharskiego w Bazylice OO. Cystersów w Krakowie.
W swojej homilii kardynał Franciszek Macharski powiedział m.in.: "Życzę delegatom mądrości i siły krzyża. Mądrością jest solidarność ludzi, tak jak Bóg był solidarny z człowiekiem ofiarowując swego Syna, od tej pory prawo solidarności jest prawem prawdziwego człowieczeństwa, prawem przerastającym walki ludzi z ludźmi, szczególnie teraz gdy walą się wszystkie inne zasady walki człowieka z człowiekiem".
Obrady konferencji rozpoczęły się o godz. 11.oo. Zaszczycili je swoją obecnością J.E. Franciszek Kardyn. Macharski, konsul generalny Francji -Alain du Boispean, konsulowie. ZSRR -Feliks Dowżenok i Eugeniusz Usenko, delegacja Kongresu Polonii Francuskiej z jej prezesem Bolesławem Natankiem na czele, delegacja CFTC, posłowie na Sejm oraz przedstawiciele duchowieństwa, organizacji politycznych i społecznych. Obrady zainaugurowało odśpiewanie Hymnu "Solidarności". Zebrani uczcili pamięć poległych w walce o ideały "Solidarności" chwilą modlitwy i skupienia.

Na przewodniczących Zjazdu wybrano: Janusza Orkisza, Jerzego Orła i Jerzego Perzanowskiego. Głos zabrali honorowi goście Zjazdu: Kardynał Franciszek Macharski, po którym wystąpił poseł Zygmunt Fenrych, który powiedział m.in. "Po dziesięciu latach wspólnej walki stajemy razem do pracy. KPN (której działaczem jest poseł) była współtwórczynią sukcesu "Solidarności". Przemawiający następnie poseł Mieczysław Gil przypomniał trudną historię "Solidarności" i zakończył słowami : "w chwilach ciężkich nie możemy tracić nadziei, bo nie mamy powodu". Przedstawiciel CFTC podziękował za zaproszenie i stwierdził że .."jesteście dla nas wzorem". Stowarzyszenie Pracowników Chrześcijańskich we

biuletyn informacyjny

nr 4

KOMISJI PRZEDSIĘBIOR. NSZZ Solidarność ZPT KRAKÓW 8 MARCA 1990

Najserdeczniejsze życzenia Naszym Stokrotkom,
pełnych pułek sklepowych, tanich, obfitych i atrakcyjnych zakupów na codzień,
tudzież miłych i dbających panów w domu (też na codzień !!!).
Pełni szczęścia i pełnej demokracji w kraju pełnym dobrobytu życzą biedne i marne żuczki — mężczyźni.

OŚWIADCZENIE ZR MAŁOPOLSKA

Prezydium ZR NSZZ "Solidarność" Małopolska domaga się ostatecznego rozwiązania problemu zrównania w problemach do leczenia sanatoryjnego wszystkich potrzebujących. Uważamy obecny stan za sprzeczny z zasadami praworządności. Oddanie w gestię związku zawodowego decyzji o przyznaniu miejsca w sanatorium ubiegającym się chorym jest również merytorycznie całkowicie nie uzasadnione. O leczeniu pacjenta decydować może jedynie lekarz.
Żądamy zatem pilnej realizacji przez parlament postulatów KKW NSZZ "Solidarność" w tej sprawie.

PRZEPRASZAMY

W poprzednim numerze mylnie poiformowaliśmy Państwa, że wnioski o zaliczkę należy potwierdzić w księgowości płac. Wniosek taki potwierdza Kierownik pracownika ubiegającego się o zaliczkę. Za wprowadzenie Państwa w błąd jak i pracowników Księgowości płac przepraszamy.

STANOWISKO ZR "MAŁOPOLSKA"

Prezydium ZR NSZZ "Solidarność" Małopolska przypomina, że zgodnie ze Statutem Związku warunkiem koniecznym członkostwa jest wpłacenie składek, wynoszących 1 % miesięcznych zarobków brutto, tj. wszystkie składniki wynagrodzenia, z wyjątkiem zasiłków rodzinnych, deputatów i nagród.
Równocześnie, przypominamy, ż-e wszelkie uchwały ogniw Związku zmieniające zasady naliczania składek członkowskich są nieważne z mocy prawa.

Kraków, dn.3.02.1990 r.

[1] Marek Lasota (ur. 1960), doktor, absolwent polonistyki na UJ, w latach 1982–1984 student na Wydziale Historii Kościoła Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, 1984–1987 filmoznawstwa na UJ. W okresie 1979–1980 sympatyk SKS, uczestnik spotkań samokształceniowych, kolporter niezależnych wydawnictw, m.in. „Robotnika", „Indeksu" i „Sygnału". Od września 1980 r. organizował NZS na UJ, członek Zarządu Uczelnianego. Od stycznia 1982 do marca 1983 r. twórca i członek KKW NZS. Organizator spektakli teatru niezależnego (domowego). W 1982 r. redaktor i kolporter pisma „Mimo wszystko" oraz „Serwisu Informacyjnego PAPSS". Do grudnia 1986 r. rozprowadzał wydawnictwa podziemne poprzez antykwariat znajdujący się w Collegium Novum UJ (działający w ramach samorządu studenckiego). Uczestnik akcji ulotkowych i plakatowych. W latach 1986–1988 pracownik Biblioteki Jagiellońskiej, 1988–1990 nauczyciel języka polskiego w zespole szkół nr 1 w Krakowie. Po 1990 r. był m.in. nauczycielem języka polskiego w LO nr 1 w Olkuszu (1990–1991 i 1993–1995), posłem na Sejm (1991–1993), funkcjonariuszem w MSW (1995–1996), dyrektorem katolickiego liceum ogólnokształcącego w Dąbrowie Górniczej (1996–1999), dyrektorem gimnazjum nr 3 w Olkuszu (1999–2000), kierownikiem Referatu Wystaw i Edukacji Historycznej Oddziału IPN w Krakowie (od 2000 r.), dyrektorem tego oddziału (2007–2016), radnym Sejmiku Województwa Małopolskiego (2002–2010), radny krakowskim (2014–2017), dyrektorem Muzeum Armii Krajowej w Krakowie (od 2017 r.). Od 9 X 1981 do 8 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Intruzi". Zob. M. Skrzypczak, S. Chmura, *Marek Lasota* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[2] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 110; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 293, poz. 103; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbRADOMbS&NU=15&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=49&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3711 [odczyt: 23.02.2015]. Małgorzata Szeremeta (ur. 1962), działaczka KPN, po wprowadzeniu stanu wojennego należała do Sekcji Informacji i Propagandy Tajnego Tymczasowego KAB, gdzie zajmowała się kolportażem kapeenowskich wydawnictw. Zarejestrowana przez SB do SOR „Konspiratorzy" (nr rej. 26444). Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 2, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 0101/172, Materiały wyłączone z SOR „Konspiratorzy"; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 332, przyp. 15.

[3] Wydano 57 numerów, w tym 34 do sierpnia 1990 r. Objętość pisma wynosiła 8–10 stron formatu A3. Drukowane było profesjonalnie w Prasowych Zakładach Graficznych w Krakowie, w nakładzie 50 tys. egzemplarzy. Redaktorem naczelnym był Wojciech Marchewczyk. W skład zespołu redakcyjnego wchodzili: Marek Czerski, Stanisław M. Jankowski, Grzegorz Kozakiewicz, Bogdan Rogatko, Jerzy Sadecki, Stanisława Surdykowska, Jerzy Surdykowski, Maciej Szumowski, Andrzej Tarnawski, ks. Józef Tischner, a później także Witold Bereś, Małgorzata Bochenek, Wojciech Borek, Janina L. Cunelly, Andrzej Kuliński, Marian Pajdak, Stefan Szczygłowski i Henryk Szewczyk. Od nr 5 (10) z 1 II 1990 r. do redakcji dołączyli Włodzimierz Horawski, Artur Janicki, Joanna Kamocka, Józef Kozak, Andrzej Kurzbauer, Grażyna Lubińska, Przemysław Osuchowski, Małgorzata Rusek-Saganiak, Andrzej Sabatowski (do nr 27 /32/ z 8 VII 1990 r.) i Władysław Tyrański. Następnie w piśmie pojawili się: od nr 19 (24) z 13 V 1990 r. Izabela Bodnar i Ewa Nocuń, a od nr 23 (28) z 10 VI 1990 r. Wojciech Klemiato i Andrzej Mleczko. Od nr 29 (34) z 22 VII 1990 r. w składzie redakcji znalazł się również Andrzej Lisowski, a jako zastępcy redaktora naczelnego Wojciech Borek i Marek Czerski. W późniejszym okresie w redakcji pracowali również Jerzy Pałosz, Tadeusz Robak i Janusz Zaręba. Od października 1990 r., a więc już w okresie zalegalizowanej działalności, redaktorem pisma był Marek Czerski. Zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 112–113; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 287–288, poz. 63; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=33&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#42367 [odczyt: 23.02.2015]; W. M. Kolasa, *Prasa krakowska w dekadzie przemian 1989–1998*…, s. 118–122; *idem*, *Prasa krakowskiej „Solidarności" 1989–2000*…, s. 179–181.

[4] Jerzy Szmid (ur. 1959), student fizyki w AGH, członek NZS. Twórca największej sieci kolportażu i druku w Krakowie, która działała w latach 1984–1989 pod nazwą „S-ka". Obejmowała Kraków

oraz duże zakłady pracy od Podkarpacia przez Małopolskę i Świętokrzyskie aż po Śląsk. Jerzy Szmid (używający pseudonimów „Jacek", „Maciek Drukarz" i „Maciek Krakowski") zorganizował także Małopolskie Wydawnictwo Prasowe, które dysponowało trzema maszynami offsetowymi i dwoma powielaczami. Drukowano na nich m.in. „Tygodnik Mazowsze", „Kos" i „PWA – Przegląd Wiadomości Agencyjnych", a także różne pisma i druki ulotne dla NZS i WiP. Po 1990 r. był m.in. prezesem spółki Garmond Press, działającej od 2001 r. w Krakowie. Od 12 IV 1985 do 22 III 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Cyklos", od 1 VI 1988 do 31 I 1990 r. przez Wydział III-1/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mechanik". Zob.: http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 10.10.2017]; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Szmida na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr 089/1.

[5] Korespondencja elektroniczna z Maciejem Gawlikowskim, 18 IV 2016 r.; Relacja Macieja Gawlikowskiego, Kraków, 15 IV 2016 r. (nagranie). Władysław Marek Kolasa podaje, że redakcję tworzyli Jan Ciesielski, Mieczysław Gil, Maciej Krakowski i Maciej Kozłowski (zob. W. M. Kolasa, *Prasa krakowskiej „Solidarności" 1989–2000*…, s. 176). Niemniej zdaniem Macieja Gawlikowskiego, nikt z wymienionych osób nie był członkiem redakcji, mogli oni tworzyć radę programową. Zob. W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 283, poz. 29; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=CZASbSOLIDARNOsCI&NU=03&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=14&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1129 [odczyt: 23.02.2015].

[6] Zob. s. 498–499.

[7] Relacja Józefa Ratajczaka, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00117_J%C3%B3zef_Ratajczak [odczyt: 10.02.2016].

[8] Helena Lazar, od marca 1983 do 1988 r. współpracowała z pismem „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki". Zob. http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=L&klucz=26&s= [odczyt: 29.12.2017].

[9] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 286, poz. 51; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SZTYLECIK&NU=01&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=58&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3798 [odczyt: 23.02.2015].

[10] W 1981 r. ukazał się jeden numer, o objętości 6 stron formatu B4, wydrukowany techniką offsetową i zredagowany przez Tadeusza Limburskiego, Jerzego Ostafina, Edwarda Pachela i Leszka Sajdaka. Zob.: A. Konderak, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL*…, s. 209–210, poz. 1079; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SZTYLECIK&NU=01&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=58&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3798 [odczyt: 23.02.2015].

[11] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 288, poz. 64; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MAlYbSZTYLECIK&NU=01&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=33&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3385 [odczyt: 23.02.2015].

[12] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 293, poz. 101; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbKOMISJIbZAKlADOWEJbNSZZbSOLIDARNOscbPRZYbUAMbWbPOZNA&NU=05&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury

ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=49&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3704 [odczyt: 24.02.2015].

[13] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 280–281, poz. 14; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbINFORMACYJNYbKOMISJIbZAKlADOWEJbNIEZALExNEGObSAMORZaDNEGObZWIaZ&NU=03&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=5&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#40666 [odczyt: 24.02.2015].

[14] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 293, poz. 102; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SERWISbINFORMACYJNYbNSZZbRIbSOLIDARNOscbREGIONbKUJAWbZACHODNICH&NU=08&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=51&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3694 [odczyt: 24.02.2015].

[15] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 280, poz. 13; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BIULETYNbINFORMACYJNYbKOMISJIbPRZEDSIeBIORbNSZZbSOLIDARNOscbZPTbKRAKoW&NU=01&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=8&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#37024 [odczyt: 24.02.2015].

[16] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 294, poz. 110; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SOLIDARNOscbAM&NU=09&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=58&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3748 [odczyt: 24.02.2015].

[17] Zob.: P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 302; *Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989*…, s. 105; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 267–268, poz. 250, s. 297, poz. 127; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=TYTONIOWIEC&NU=01&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=61&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3825 [odczyt: 23.02.2015].

[18] Stanisław Szelc (ur. 1943), satyryk, członek kabaretu Elita. Od lat siedemdziesiątych do dziewięćdziesiątych współpracował z Andrzejem Waligórskim i Studiem 202 w Polskim Radiu Wrocław, a także z Ewą Szumańską w audycjach z cyklu *Z pamiętnika młodej lekarki*. Autor skeczy radiowych *Chłop i baba*. Według zapisów ewidencyjnych, od 25 III 1974 do 23 III 1975 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO we Wrocławiu w ramach SOS „Dywersja", a 3 IV 1975 r. zarejestrowany przez Wydział II KWMO we Wrocławiu jako TW „Józef" (nr rej. 32979). Wyeliminowany 21 III 1984 r. *z uwagi na brak możliwości operacyjnych*. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące S. Szelca na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Wr, 0076/30, AIPN Wr, 00202/12; http://www.kabaretelita.pl/kabaret_szelc.php [odczyt: 8.01.2018].

[19] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 297, poz. 129; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=VADEbMECUM&NU=01&DD=2 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=62&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3829 [odczyt: 23.02.2015].

[20] Ewa Gawlikowska (1946–2018), polonistka. Po wprowadzeniu stanu wojennego zaangażowana w działalność podziemnych struktur NSZZ Solidarność przy Związku Polskich Artystów Plastyków w Krakowie, a następnie w KPN. Powielała i kolportowała ulotki i wydawnictwa podziemne, w jej domu działała konspiracyjna drukarnia. Była delegatem na zorganizowany w 1987 r. zjazd w Warszawie, na którym reaktywowano PPS. Od 1988 do 1990 r. rozpracowywana przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Nowy". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące E. Gawlikowskiej na kartach z kartotek AIPN Kr, 2912/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1.

[21] Wiesław Kukla (1945–2013), z wykształcenia plastyk, m.in. pracownik Mostostalu 5. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W dniach 13–16 XII 1981 r. członek Komitetu Strajkowego w HiL, Internowany od 17 XII 1981 do 2 VII 1982 r. Po zwolnieniu zaangażowany w druk wydawnictw podziemnych. Współpracownik KPN. Od maja do lipca 1984 r. aresztowany w związku rozbiciem drukarni kapeenowskiego pisma „Niepodległość". Od 1988 r. w odnowionej PPS, członek Okręgowego Komitetu PPS w Krakowie, w 1990 r. na zjeździe zjednoczeniowym PPS wybrany na I wiceprzewodniczącego Centralnego Komitetu Wykonawczego PPS, wszedł też w skład Rady Naczelnej PPS. Od 11 I 1988 do 14 VI 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 OKPP w Krakowie w ramach SOR „Nowy". Zob.: AIPN Kr, 010/12353, t. 1–3, SOR „Nowy"; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 230; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*…, s. 416.

[22] P. Goleń, *Naprzód* [w:] ES, t. 1, s. 301; W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 251, poz. 151, s. 289, s. 72; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=NAPRZoD&NU=02&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=35&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3410 [odczyt: 23.02.2015].

[23] Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=MYsLbPAnSTWOWA&NU=02&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=35&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3402 [odczyt: 23.02.2015].

[24] Andrzej Romanowski (ur. 1951), profesor, literaturoznawca, publicysta, nauczyciel akademicki (UJ). W latach 1976–2002 publikował w „Tygodniku Powszechnym" (od 1990 do 2002 r. był również jego redaktorem). Od 18 III 1989 r. członek KZ NSZZ Solidarność UJ. W 1989 r. w redakcji pisma „Świat". Od 2003 r. redaktor naczelny *Polskiego słownika biograficznego*. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza"; AIPN Kr, 309/598, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Andrzeja Romanowskiego; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*…, s. 748–749; *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 5: *Suplement A–Ż*, Warszawa 2006, s. 692.

[25] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 296, poz. 123; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=sWIAT&NU=01&DD=2 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=58&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#46702 [odczyt: 23.02.2015].

[26] P. Hlebowicz, M. Szpytma, *Vade mecum* [w:] ES, t. 3 (w druku); W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska*…, s. 284, poz. 35; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=FBIbFAKTYbBIULETYNbINFORMACYJNY&NU=02&DD=1 [odczyt: 23.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=17&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1361 [odczyt: 23.02.2015].

[27] Redaktorzy używali pseudonimów. Pierwszy zespół tworzyli „Gavroche", „Karol", „Klementyna" i „Ważniak", drugi zaś „Chrobry", „Komisarz Ludowy" i „Szary". Zob.: W. W. Wiśniewski,

A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 282, poz. 21; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=BMWbBIULETYNbMIeDZYWYDAWNICZY&NU=02&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=12&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#1119 [odczyt: 24.02.2015].

[28] Krzysztof Smoleń (ur. 1967), od 1986 r. związany z Federacją Młodzieży Walczącej, organizator i uczestnik manifestacji antykomunistycznych na terenie Krakowa. Drukarz i kolporter wydawnictw podziemnych Solidarności oraz FMW, m.in. „BMW – Biuletynu Młodzieży Walczącej". Zob. Biogramy odznaczonych Krzyżem Wolności i Solidarności, http://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/41459,Uroczystosc-wreczenia-Krzyzy-Wolnosci-i-Solidarnosci Krakow-4-wrzesnia-2017.html [odczyt: 9.09.2017].

[29] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 261–262, poz. 217, s. 294, poz. 106; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=SlOWO&NU=01&DD=4 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=52&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3727 [odczyt: 24.02.2015].

[30] Ziemowit Kalinowski (ur. 1966), związany z podziemnym NZS w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie oraz z KPN. Twórca i członek redakcji pisma „Legion". Organizator kolportażu i kolporter wydawnictw podziemnych. Zob. Biogramy odznaczonych Krzyżem Wolności i Solidarności, http://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/41459,Uroczystosc-wreczenia-Krzyzy-Wolnosci-i-Solidarnosci-Krakow-4-wrzesnia-2017.html [odczyt: 9.09.2017].

[31] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 247, poz. 130, s. 287, poz. 61; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=LEGION&NU=02&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=32&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3378 [odczyt: 24.02.2015].

[32] Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=04&WI=RUCHbWOLNOscbIbPOKoJ&NU=11&DD=4 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=65&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3851 [odczyt: 24.02.2015].

[33] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 265, 295, poz. 116, 234; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=STANbCYWILNY&NU=01&DD=1 [odczyt: 24.02.2015].

[34] Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Karta, Archiwum Opozycji, Czasopisma II obiegu, sygn. AO V/2751, http://dlibra.karta.org.pl/dlibra/publication?id=33210&tab=3 [odczyt: 7.10.2015].

[35] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 241, poz. 85, s. 285, poz. 48; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=ISKRA&NU=05&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=25&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3268 [odczyt: 24.02.2015].

[36] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 287, poz. 58; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=KWITbWIPbU&NU=01&DD=1 [odczyt: 24.02.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=32&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3376 [odczyt: 24.02.2015].

[37] Grzegorz Surdy (ur. 1962), w latach 1981–1982 student Wydziału Mechanicznego, Energetyki i Lotnictwa Politechniki Warszawskiej, od 1982 do lutego 1985 r. student Wydziału Budownictwa Lądowego Politechniki Krakowskiej, 1987–1991 student historii na UJ, absolwent kierunku Zarządzanie w Administracji Publicznej na UJ. Od 1981 r. w NZS, drukarz w drukarni Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS. Organizator akcji plakatowych i ulotkowych. Od 13 XII 1981 r. wspierał strajk w HiL, następnie organizował demonstracje przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego. Od czerwca 1982 r. w podziemnych strukturach krakowskiej Solidarności, członek redakcji pism „Tymczasem" i „Montinowiec", członek MKS Nowa Huta / Międzyzakładowy Komitet Solidarności Nowa Huta, Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży i Społecznego Funduszu Pomocy Pracowniczej w HiL. Organizator kolportażu wydawnictw podziemnych. 4 XI 1982 r. aresztowany i 30 grudnia skazany na rok więzienia, 26 V 1983 r. warunkowo zwolniony na mocy aktu łaski Rady Państwa PRL. W latach 1983–1984 redaktor podziemnego pisma „Tymczasem", od września 1983 r. w ramach PPSZ organizował kolportaż i druk m.in. „Montinowca". W latach 1984–1989 nadawał audycje małopolskiego Radia Solidarność. W lutym 1985 r. relegowany ze studiów. W 1985 r. zakładał WiP. Organizator i uczestnik demonstracji oraz różnych akcji protestacyjnych (pikiet, głodówek, petycji, happeningów, koncertów, spotkań, konferencji). 22 IV 1985 r. aresztowany, 1 lipca skazany na 1,5 roku więzienia, 27 VIII 1986 r. zwolniony warunkowo, następnie objęty amnestią. W latach 1986–1989 wielokrotnie skazywany przez kolegia do spraw wykroczeń na karę grzywny. Od października 1986 r. współpracownik KRH. W okresie 26 IV – 4 V 1988 r. rzecznik prasowy strajku w HiL, w maju 1988 r. brał udział w powoływaniu sekretariatu Komitetu Organizacyjnego Solidarności HiL. W czerwcu 1988 r. przewodniczący Komitetu Założycielskiego NZS na UJ. Od grudnia 1988 do czerwca 1989 r. przewodniczący, następnie wiceprzewodniczący Komisji Uczelnianej NZS UJ, członek prezydium Krakowskiej Rady Koordynacyjnej NZS, przedstawiciel krakowskich uczelni w Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS. W październiku 1988 r. organizował bojkot Studium Wojskowego na krakowskich uczelniach. Od kwietnia do czerwca 1989 r. członek prezydium Małopolskiego Komitetu Organizacyjnego Solidarności. W kwietniu 1990 r. inicjator powstania Bloku Wyborczego Młodych Solidarność w wyborach samorządowych. Po 1990 r. był m.in. organizatorem krakowskich struktur i wiceprzewodniczącym władz wojewódzkich Kongresu Liberalno-Demokratycznego (1990–1993), właścicielem wydawnictwa książkowego Husu (1990–1999), kierownikiem działu parafarmaceutyków w spółce ASC Co. w Krakowie (2000–2001), koordynatorem do spraw programów unijnych w spółce Restrukturyzacja – Edward E. Nowak (2007), sekretarzem redakcji Discovery Historia TVN w Krakowie (2008–2009), asystentem prasowym Oddziału IPN w Krakowie (2010–2011). Od 2009 r. członek Stowarzyszenia NZS 1980. W marcu 2012 r. organizował głodówkę w kościele pw. św. Stanisława Kostki w Krakowie w proteście przeciwko *degradacji polskiej edukacji*. Twórca i członek sekretariatu Obywatelskiej Komisji Edukacji Narodowej. Od 14 III 1984 do 31 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział V/Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Prezes". Zob. J. Zechenter, S. Chmura, *Grzegorz Surdy* [w:] ES, t. 2, s. 439–440.

[38] Andrzej Długosz (ur. 1966), działacz Niezależnego Związku Młodzieżowego, następnie WiP, drukarz i kolporter wydawnictw podziemnych. Od 12 XI 1983 do 18 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Średnica", od 10 VI 1988 do 30 I 1990 r. w ramach SOS „Kronikarz". Zob.: AIPN Kr, 0101/193/DVD, SOR „Średnica 2"; AIPN Kr, 309/186, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Andrzeja Długosza.

[39] Piotr Gawlik (ur. 1964), student psychologii na UJ.

[40] M. Litwińska, *WiP kontra PRL. Ruch „Wolność i Pokój" 1985–1989*, Kraków 2015, s. 146.

[41] W. W. Wiśniewski, A. Roliński, *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska…*, s. 285, poz. 47; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=23&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#41336 [odczyt: 24.02.2015].

[42] „Gazeta w Krakowie" – ukazywała się od 2 II 1990 r. jako dodatek do ogólnopolskiej „Gazety Wyborczej", do 31 VIII 1990 r. wydano 93 numery, natomiast do końca 1990 r. 179 numerów, drukowanych w technice offsetowej. Objętość pisma wynosiła od 4 do 8 stron formatu A3. Redakcję tworzyli Andrzej Grabowski, Wojciech Olszówka i Jerzy Skoczylas, z którymi współpracowali Witold Bereś, Przemysław Ćwikliński, Mieczysław Gil, Artur Janicki, Stanisław Mancewicz, Andrzej

Stawiarski i Jerzy Wójcik. Zob. P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 113.

[43] „Depesza" (w podtytule określana jako „Pierwszy niezależny dziennik Małopolski") – ukazywała się od 16 III 1990 r. Twórcą i redaktorem naczelnym pisma był Wojciech Marchewczyk. Funkcję redaktora prowadzącego pełnił także Marian Nowak. W skład zespołu redakcyjnego wchodzili Waldemar Pelc, Zbigniew Ringer i Andrzej Sabatowski, a od numeru 37 z 10 V 1990 r. również Jerzy Domagalski. Wydawcą gazety była oficyna Marusz, a od numeru 20 z 12 IV 1990 r. oficyna Krakpol. Do 31 VIII 1990 r. ukazało się 117 numerów, początkowo o objętości 4, a następnie 8 stron formatu A3. Pismo drukowane było w Prasowych Zakładach Graficznych. Ostatni numer wydano 2 XI 1990 r. Zob.: P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 114; Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie 1985–2000, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=04&IM=01&WI=DEPESZA&NU=01&DD=1 [odczyt: 24.02.2015].

[44] „Czas Krakowski" – wydawany był przez spółkę Arka Press. Numer zerowy pojawił się 23 III 1990 r., natomiast numer 1 pięć dni później. Pismo powstało na bazie dwutygodnika „Świat" i nawiązywało do tradycji konserwatywnego dziennika „Czas", wydawanego w latach 1849–1934 w Krakowie, a następnie do 1939 r. w Warszawie. W skład redakcji, kierowanej przez Jana Polkowskiego, wchodzili m.in. Wojciech Czuchnowski, Mieczysław Gil, Marek Halberda, Piotr Legutko, Ewa Łosińska, Andrzej Patuła, Tadeusz Pikulicki, Łukasz Plesnar, Jan Maria Rokita, Jerzy Sadecki, Maciej Szumowski, Dorota Terakowska, Ryszard Terlecki i Władysław Tyrański. Do końca 1990 r. ukazało się 205 numerów, o objętości od 8 do 12 stron formatu A3. „Czas Krakowski" wydawany był do 1997 r. Szerzej zob.: W. M. Kolasa, *Prasa Krakowa w dekadzie przemian 1989–1998*…, s. 67–69; *idem*, *Epitafium dla „Czasu Krakowskiego" (1990–1997)*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Partinentia" 2003, nr 2, s. 145–158; P. Legutko, *Był Czas... Co się stało z dziennikami powołanymi do życia przez opozycję w 1990 roku?*, „Nowe Państwo" 2005, nr 5, s. 24–25.

[45] *Bibliografia wydawnictw ciągłych nowych, zawieszonych i zmieniających tytuł*, oprac. A. Potuszyńska, Warszawa 1996.

ROZDZIAŁ PIĄTY

KRAKOWSKA PRASA DRUGIEGO OBIEGU W UJĘCIU STATYSTYCZNYM

Liczbę tytułów bezdebitowych pism ukazujących się w Krakowie w latach 1976–1990 trudno określić precyzyjnie. Dane publikowane w bibliografiach, katalogach i spisach, a także wyliczenia dokonywane przez badaczy przedmiotu, są ciągle weryfikowane. Przykładowo, w 2011 r. w bazie Biblioteki Narodowej odnotowano pięć tysięcy dziewięćset dwadzieścia pięć tytułów pism niezależnych ukazujących się w latach 1976–1990[1], natomiast według stanu z lutego 2016 r. wyszczególniono w niej już trzydzieści dwie pozycje więcej, czyli pięć tysięcy pięćdziesiąt siedem[2]. Wcześniejsza *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976–1990*, opracowana pod redakcją Stefanii Skwirowskiej, obejmowała cztery tysiące trzydzieści osiem tytułów[3]. Z kolei Justyna Błażejowska, opierając się na obliczeniach Joanny Bachtin z Biblioteki Narodowej, podała, że w latach 1976–1989 wychodziło łącznie pięć tysięcy pięćset pism. Najwięcej w Warszawie – tysiąc, we Wrocławiu pięćset czterdzieści siedem, a w Krakowie pięćset dziewiętnaście[4]. Według analizy Romana Wróblewskiego, przeprowadzonej również na podstawie danych zebranych przez Joannę Bachtin, wynika, że w latach 1976–1990 ukazywało się w Krakowie pięćset tytułów[5]. Zdaniem Pawła Naleźniaka, w okresie od kwietnia 1974 do 31 sierpnia 1990 r. było ich sześćset osiem[6]. W końcu internetowa baza podziemnych druków ciągłych zebrana przez FCDCN podaje, że w latach 1976–1990 ukazało się w Krakowie pięćset pięćdziesiąt dziewięć tytułów[7].

Analizując dorobek krakowskiego piśmiennictwa drugoobiegowego, można stwierdzić, że w latach siedemdziesiątych wydawano trzynaście tytułów (dla porównania: w Warszawie czterdzieści trzy, we Wrocławiu dziewięć, w Gdańsku sześć, w Łodzi cztery). Z kolei od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981 r. ukazywały się w Krakowie sto pięćdziesiąt trzy pisma (w Warszawie dwieście siedemdziesiąt trzy, we Wrocławiu sto czterdzieści trzy, w Gdańsku sto trzydzieści sześć, w Szczecinie sześćdziesiąt osiem, w Poznaniu sześćdziesiąt siedem)[8]. Od wprowadzenia stanu wojennego liczba krakowskich pism sięgnęła trzystu pięćdziesięciu trzech (w Warszawie wydano sześćset osiemdziesiąt pięć, a we Wrocławiu trzysta dziewięćdziesiąt trzy). Tak więc w trzecim analizowanym okresie wydawniczym pism bezdebitowych było najwięcej. Podziemny „Tygodnika Mazowsze" podawał, że w 1982 r. ukazało się w Małopolsce osiemset numerów prasy bezdebitowej wydanych w ramach około osiemdziesięciu różnych pism[9]. Według danych MSW, od 13 grudnia 1981 do 30 czerwca 1987 r. wydano w Krakowie sto pięćdziesiąt cztery tytuły[10].

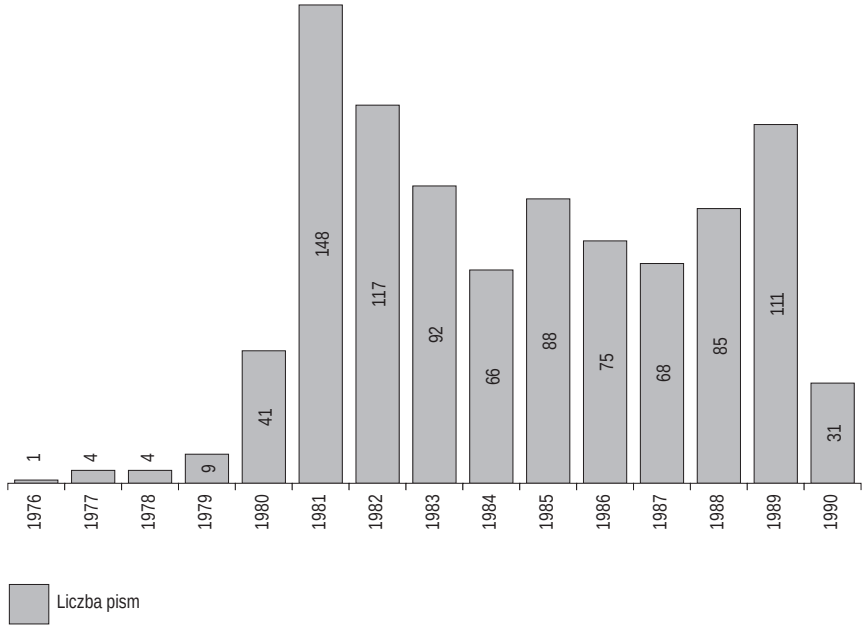
Pojawiające się różnice w obliczeniach wynikać mogą z przyjętych kryteriów. Przykładowo, liczba podawanych tytułów może być zależna od tego, czy reedycje wydań paryskich „Zeszytów Historycznych" potraktowane zostaną jako pisma krakowskie, czy też nie. Podobnie „Tygodnik Mazowsze", „Niepodległość" czy „Kos", które w Krakowie były jedynie drukowane z przeznaczeniem dla lokalnych czytelników. Rozbieżności wynikają między innymi również z tego, czy uwzględniono przedruki, czy do prasy krakowskiej zaliczono pisma przygotowywane wspólnie z innymi środowiskami (jak w wypadku „Indeksu" czy „Spotkań"), czy zaliczono tytuły wydawane przez organizacje kościelne.

Jak zauważył Marek Jastrzębski, w stosunku do pism drugiego obiegu trudno stosować standardowe normy bibliograficzne[11]. Ukazywały się one z różną częstotliwością i często inaczej, niż sugerował tytuł, jak w wypadku „Miesięcznika Małopolskiego", który pojawiał się dwa razy w roku. Zdarzało się też, że wydania były błędnie lub przypadkowo numerowane, a niekiedy takie zabiegi były celowe, aby zmylić SB[12]. Zmieniano format wydania i techniki druku.

Z porównania danych i analiz wynika, że najbardziej miarodajne są wyliczenia Joanny Bachtin i Romana Wróblewskiego. Opierając się na nich i weryfikując z wcześniejszymi ustaleniami, można skonstatować, że rozwój niezależnego piśmiennictwa krakowskiego – podobnie jak w innych częściach kraju – osiągnął apogeum w 1981 r., kiedy ukazywało się sto czterdzieści osiem tytułów. Łączną liczbę pism wydawanych w Krakowie w poszczególnych latach oraz liczbę nowo pojawiających się tytułów przedstawiono w tabelach i na wykresach 17 i 18.

(17) Tabela i wykres: Łączna liczba pism drugiego obiegu wydawanych w Krakowie w poszczególnych latach.

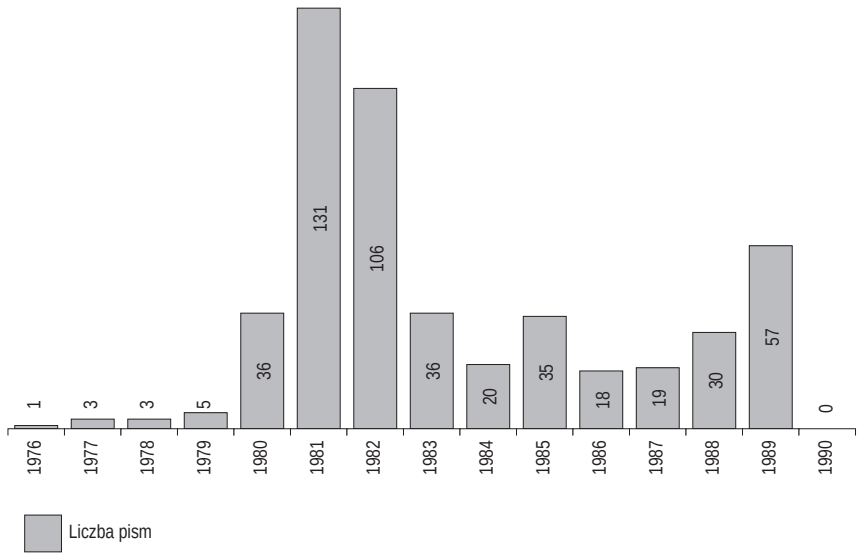
Rok	Liczba pism
1976	1
1977	4
1978	4
1979	9
1980	41
1981	148
1982	117
1983	92
1984	66
1985	88
1986	75
1987	68
1988	85
1989	111
1990	31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych bibliografii i publikacji.

(18) Tabela i wykres: Liczba nowych pism drugiego obiegu wydawanych w Krakowie w poszczególnych latach.

Rok	Liczba pism
1976	1
1977	3
1978	3
1979	5
1980	36
1981	131
1982	106
1983	36
1984	20
1985	35
1986	18
1987	19
1988	30
1989	57
1990	0

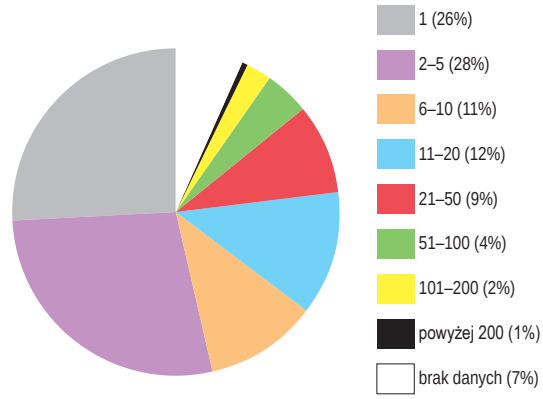
Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych bibliografii i publikacji.

Ustalenie liczby numerów poszczególnych pism bywa utrudnione. Do rzadkości należało informowanie czytelników o zaprzestaniu wydawania pisma. Pojawiają się również błędy w numeracji. Zdarzało się, że w ogóle z niej rezygnowano, podając jedynie datę dzienną. Trzeba również brać pod uwagę fakt, że większość zespołów redakcyjnych nie uwzględniała w chronologicznym porządku edycji wydań specjalnych. Niekiedy numerację stanowiły kolejne dni od wprowadzenia stanu wojennego (jak w wypadku pisma „Dzień…"). Czasem znane są tylko pojedyncze numery danego tytułu.

Sporą grupę stanowiły też pisma efemerydy, które ukazały się tylko raz. Wiele było również takich, których liczba numerów wynosiła od dwóch do pięciu.

(19) Tabela i wykres: Liczba wydanych numerów pism drugiego obiegu w Krakowie.

Liczba wydanych numerów	Liczba czasopism
1	142
2–5	152
6–10	61
11–20	68
21–50	49
51–100	24
101–200	13
powyżej 200	3
brak danych	38

Źródło: Opracowanie własne.

(20) Tabela: Trwałość prasy krakowskiej na podstawie liczby wydanych numerów.

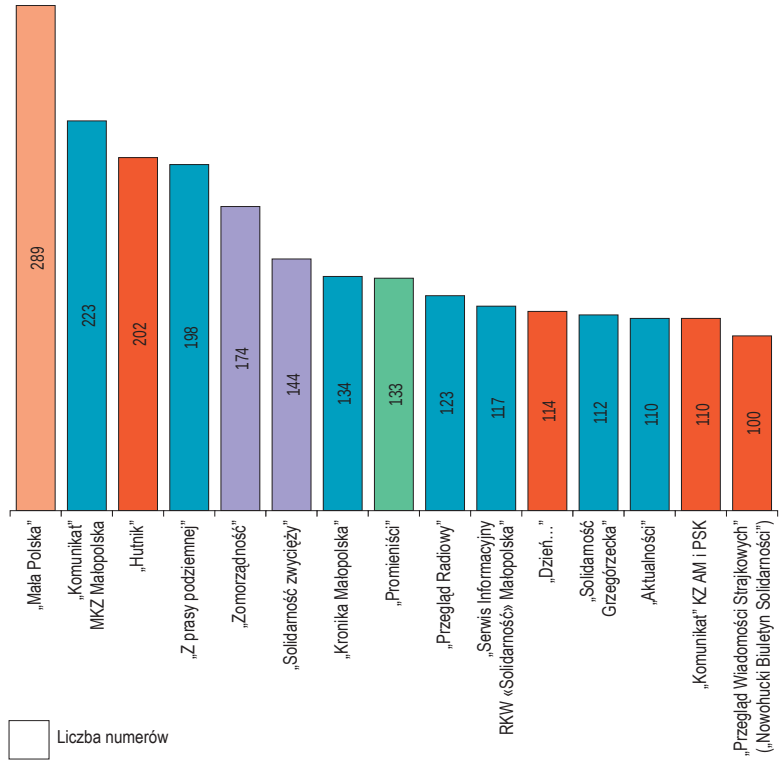
Liczba numerów	Liczba pism	W procentach
1	150	24,6
2–5	195	32
6–10	73	12
11–25	93	15,3

26–50	39	6,4
51–100	25	4,1
101–150	12	2
151–200	2	0,3
powyżej 200	3	0,5
brak danych	16	2,8

Źródło: Opracowanie własne.

Największą liczbę numerów miała „Mała Polska” – dwieście osiemdziesiąt dziewięć. „Komunikat” (wydawany przez Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ Solidarność Małopolska) miał ich dwieście dwadzieścia trzy, a „Hutnik” dwieście dwa.

(21) Wykres: Zestawienie najbardziej trwałej prasy krakowskiej drugiego obiegu.

Źródło: Opracowanie własne.

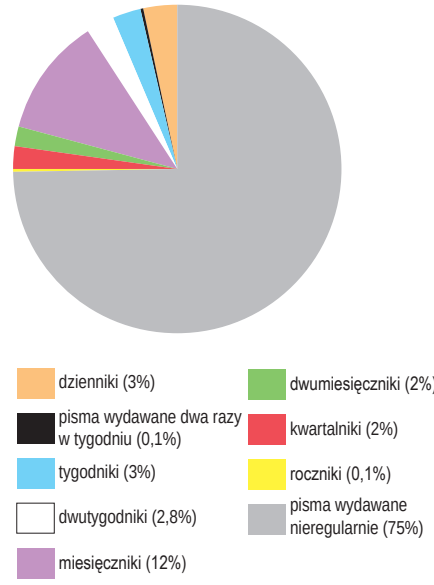
Analiza częstotliwości ukazywania się pism drugoobiegowych jest utrudniona ze względu na ich dużą nieregularność w wielu wypadkach, co wynikało głównie z problemów, przed którymi stawały zespoły wydawnicze. O ile w okresach mniejszych represji pewna część pism, niewielka zresztą, ukazywała się w miarę systematycznie, o tyle trudno wskazać liczący się periodyk, który zachowałby ciągłość w warunkach podziemnych. Opóźnienia oraz rozbieżności między deklarowanym a rzeczywistym czasem wydania wynikały z braku materiałów, sprzętu i ludzi, były też wynikiem represji ze strony SB. Sugestia, że niezależne pismo jest trwałe, była ważna, dlatego niekiedy stosowano zabieg polegający na antydatowaniu wydawanych numerów.

Paweł Należniak szacuje, że w okresie od 1974 do 31 sierpnia 1990 r. regularnie ukazywało się około dziesięciu procent prasy, reszta wychodziła raczej nieregularnie. Najwięcej regularnie wydawanych tytułów pojawiało się w okresach, kiedy represje były mniejsze. Kiedy się zaostrzały, w miarę systematycznie ukazywały się pisma najbardziej trwałe[13].

Należy ponadto zauważyć, że częstotliwość ukazywania się poszczególnych pism zmieniała się, dlatego można ją określić jedynie w przybliżeniu.

(22) Tabela i wykres: Ilość poszczególnych rodzajów pism.

Częstotliwość	Liczba pism
dzienniki	19
pisma wydawane dwa razy w tygodniu	1
tygodniki	16
dwutygodniki	17
miesięczniki	67
dwumiesięczniki	11
kwartalniki	14
roczniki	1
pisma wydawane nieregularnie	434

Źródło: Opracowanie własne.

Ustalenie dokładnych nakładów pism drugoobiegowych również nie jest łatwe. O wielkości nakładu decydował przede wszystkim posiadany sprzęt,

dostęp do materiałów drukarskich, a także rozległość siatek kolportażu. W prasie podziemnej nie zawsze informowano o nakładzie, a niekiedy ten wymieniony w stopce redakcyjnej nie odpowiadał rzeczywistości. *Zdarzało się, że w stopce podawano nakład pięć tysięcy, ale z przyczyn technicznych drukowane było dwa tysiące. Ale zdarzało się też i inaczej, że w stopce z rozpędu pisano pięć i pół tysiąca, a nakładu poszło szesnaście tysięcy* – przyznawał Leszek Jaranowski[14].

Niekiedy, aby osiągnąć pewnie efekt psychologiczny, zawyżano dane, a w wielu wypadkach pochodzą one tylko z relacji członków redakcji i drukarzy. Często też nie uwzględniają części dodruków lub różnych wydań. Stąd też prezentowane liczby muszą mieć charakter raczej szacunkowy. Wynika z nich, że krakowskie pisma drugoobiegowe powielane były w nakładach wahających się między pięciuset a szesnastoma tysiącami egzemplarzy. Największe nakłady miały pisma regionalne, a także niektóre pisma zakładowe, pisma niezwiązane z żadnymi strukturami opozycji oraz studenckie. Minimalny nakład wynosił około pięćdziesięciu egzemplarzy. W takiej liczbie wydawano biuletyny Komitetu Strajkowego w PAN: „Informację KS w PAN", „Serwis Informacyjny KS NSZZ »Solidarność« PAN", „Uchwałę Komitetu Strajkowego NSZZ »Solidarność« w Polskiej Akademii Nauk", „Komunikat Komitetu Strajkowego w PAN". Podobny nakład miały takie periodyki, jak „Informacja Wewnętrzna", „Kolejarz Małopolski", „Solidarność Drukarni Kolejowej" i „Komunikat Komisji Zakładowej przy Placówkach i Oddziale PAN w Krakowie"[15]. Nakład wybranych tytułów krakowskiej prasy niezależnej i podziemnej przedstawiono w tabeli 23.

(23) Tabela: Nakłady wybranych pism krakowskich.

Pismo	**Cały okres wydawniczy**	**Ogólna liczba numerów wydanych w całym okresie wydawniczym**	**Nakład w całym okresie wydawniczym (egzemplarze)**
„Hutnik"	1982–1989	202	od 2000 do 16 tys.
„Aktualności"	1981	76	od 6000 do 12 tys.
„Solidarność zwycięży" (format zminiaturyzowany)	1985–1987	19	10 tys.
„Myśli Nieinternowane"	1982–1986	23	od 1000 do 7500

„Zomorządność”	1982–1989	174	od kilkuset do 6000
„Przegląd Wiadomości Strajkowych” („Nowohucki Biuletyn Solidarności”)	1988–1990	100	od 2500 do 6000
„Solidarność” /„Goniec Krakowski” / „Goniec Małopolski”	1980–1981	56	od 3500 do 6000
„Homo homini”	1984–1987	35	od 3000 do 5000
„Robotnik Polski”	1985–1988	13	od 2000 do 5000
„Przegląd Akademicki”	1985–1992	100 (w tym 68 w drugim obiegu)	od 1000 do 3000
„Krzyż Nowohucki”	1979–1982 i 1985–1986	24	od 500 do 5000
„ABC młodych”	1985–1990	41	od 2000 do 4000
„Solidarność Hutników”	1986–1989	35	od 2000 do 4000
„Brulion”	1987–1990	15	od 1500 do 4000
„Bez dekretu”	1984–1989	22	3000
„Mała Polska”	1983–1989	289	od 1000 do 3000
„Paragraf”	1986–1989	53	3000
„Po prostu bis”	1980–1981	10	3000
„Bez tytułu”	1981	4	od 1500 do 3000
„Donosiciel” / „Spis” / „Tygodnik”	1981	20	od 500 do 3000
„Montinowiec”	1980–1985	94	od 300 do 3000

Źródło: Opracowanie własne.

Objętość większości krakowskich pism drugoobiegowych nie przekraczała kilku stron. Podobnie jak wysokość nakładów, zależna była od możliwości

technicznych i ilości posiadanego papieru. O objętości decydowały też inne czynniki:

• przeznaczenie pisma, czyli do jakiego czytelnika było skierowane i jaki rodzaj informacji zawierało;

• możliwości organizacyjne, w tym dostęp do źródeł informacji, do materiałów, dysponowanie własną drukarnią;

• częstotliwość wydań i związany z tym czas przygotowywania druku;

• możliwości personalne, to znaczy liczba osób zaangażowanych w przygotowanie i druk pisma oraz ich doświadczenie w pracy dziennikarskiej i wydawniczej.

Objętość większości tytułów nie przekraczała pięciu stron. Najmniejszą miały biuletyny, komunikaty i serwisy informacyjne, które służyły przede wszystkim przekazywaniu bieżących informacji. Miesięczniki, dwumiesięczniki czy kwartalniki miały objętość większą. Sumaryczne zestawienie krakowskich pism drugiego obiegu pod względem objętości przedstawia tabela 24.

(24) Tabela: Objętość krakowskich pism drugiego obiegu.

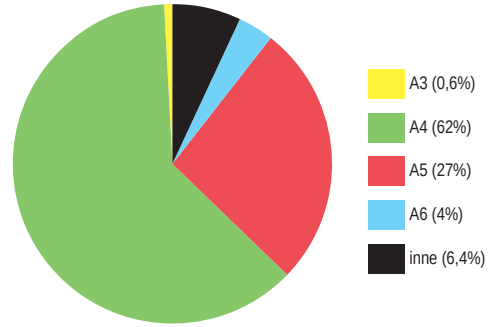
Liczba stron	Liczba pism
1	41
2	106
3–5	129
6–10	82
11–20	59
21–50	39
51–100	16
101–200	6
powyżej 200	5
brak danych	125

Źródło: Opracowanie własne (uwzględniono zmiany objętości niektórych pism).

O formacie pisma decydował głównie papier, jakim dysponowano. Powszechnie stosowane były kartki formatu A4, w jakim wydrukowana została zdecydowana większość pism drugoobiegowych. W formacie A5 powielono ponad połowę mniej pism. Znacznie rzadziej drukowano w innych formatach, w tym niestandardowych. Trzeba również pamiętać, że w obrębie jednego tytułu następowały zmiany formatu.

(25) Tabela i wykres: Format krakowskich pism drugiego obiegu.

Format	Liczba pism
A3 (420 × 297 mm)	4
A4 (297 × 210 mm)	401
A5 (210 × 148 mm)	172
A6 (148 × 105 mm)	24
inne	45

Źródło: Opracowanie własne (uwzględniono zmiany formatu pism).

Trudno dokładnie policzyć grupę odbiorców i określić zasięg oddziaływania krakowskiej prasy drugiego obiegu. Według Andrzeja Kaczorowskiego, w okresie stanu wojennego z podziemnymi pismami zetknął się co czwarty dorosły Polak. W ośrodkach miejskich w miarę regularny kontakt z takimi tytułami miało mieć czterdzieści procent mieszkańców, a w metropoliach nawet sześćdziesiąt procent[16]. W 1985 r. Niezależne Biuro Badania Opinii Społecznej NSZZ Solidarność przeprowadziło wśród mieszkańców Krakowa ankietę dotyczącą obecności prasy podziemnej. Na pytanie *Czy dociera do Pana / Pani prasa niezależna?*, spośród osób, które udzieliły odpowiedzi, dwadzieścia pięć i pół procenta stwierdziło, że *tak, regularnie i dość często*, czterdzieści siedem i dwie dziesiąte procenta – *nieregularnie, ale dość często*, dwadzieścia jeden i siedem dziesiątych procenta – *rzadko*, cztery i dwie dziesiąte procenta – *wcale*[17]. Widać stąd, że do prawie trzech czwartych mieszkańców Krakowa pisma wydawane poza cenzurą docierały systematycznie. Z ustaleń wynikało, że najczęściej sięgano po „Hutnika". Często też nabywano i czytano „Aktualności", „Biuletyn Małopolski", „Małą Polskę", „Montinowca", „Solidarność Grzegórzecką", „Solidarność zwycięży", „Tygodnik Mazowsze" i „Zomorządność". Podsumowując wyniki ankiety, stwierdzono: *Czytelnictwo prasy niezależnej w Małopolsce przedstawia zróżnicowany obraz. Co prawda, jest o niebo lepsza sytuacja niż z końcem lat siedemdziesiątych, gdy rozprowadzano pod Hutą trochę „Robotnika"* […] *ale daleko jeszcze do sytuacji pełnego nasycenia. Nie mamy, niestety, możliwości porównania sytuacji krakowskiej w tym względzie z jakimiś innymi regionami. Potoczne obserwacje wskazują ostrożnie, że nie jest źle*[18].

[1] C. Kuta, *Prasa drugiego obiegu w PRL…*

[2] Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22 [dostęp: 19 XI 2016].

[3] Zob. *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976–1990…*

[4] Cyt. za J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"...*, s. 238 (tam dokładne wyliczenia, z uwzględnieniem poszczególnych okresów rozwoju niezależnej poligrafii).

[5] R. Wróblewski, *Charakterystyka liczbowa prasy niezależnej z lat 1976–1990…*, s. 161.

[6] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 82. We wcześniejszym opracowaniu w odniesieniu do tego okresu autor ten podał liczbę 600 tytułów, przy czym zaznaczył, że nie jest ona ostateczna. Zob. *idem*, *Najważniejsze pisma krakowskie drugiego obiegu w latach 1976–1990…*, s. 360.

[7] Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?s=12&title=Kraków&dzial_option=5_24 [odczyt: 21.11.2016].

[8] J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"...*, s. 238.

[9] *Ocena sytuacji „S" w Małopolsce*, „Tygodnik Mazowsze" 1983 (10 III), nr 44, s. 4.

[10] AIPN Kr, 0152/157, Jan Golec, *Antykomunistyczny charakter nielegalnej prasy wydawanej w Polsce Ludowej w latach 1981–1987*, „Problemy Ochrony Bezpieczeństwa Państwa. Kwartalnik Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego" 1988, nr 3, s. 45.

[11] *Dni chwały, dni klęski w drugim obiegu…*, s. 23.

[12] J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"...*, s. 239; W. Polak, *Czas ludzi niepokornych. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność" i inne ugrupowania niezależne w Toruniu i Regionie Toruńskim (13 XII 1981 – 4 VI 1989)*, Toruń 2003, s. 146.

[13] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 121.

[14] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 12b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim.

[15] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 141.

[16] A. Kaczorowski, *Bibuła i kolportaż – czasopisma w stanie wojennym*, „Rzeczpospolita", 9 XII 2006.

[17] *Opinie badanych o prasie niezależnej*, „Bez dekretu" 1985, nr 9–10, s. 40.

[18] *Ibidem*, s. 41.

CZĘŚĆ DRUGA

DRUKI ZWARTE

ROZDZIAŁ SZÓSTY

Wydawnictwa drugiego obiegu w Krakowie w latach 1976–1990

Wydawnictwa niezależne w drugiej połowie lat siedemdziesiątych

Pierwszym drukiem zwartym wydanym w krakowskim drugim obiegu był opublikowany w 1973 r. w formie maszynopisu niewielki objętościowo zbiór wierszy Juliana Kornhausera *Zabójstwo*[1]. Tak samo wydano około 1976 r. książkę George'a Orwella *Rok 1984*[2]. W 1977 r. ukazały się zebrane w jednym tomie publikacje Leszka Kołakowskiego *Sprawa polska. Tezy o nadziei i beznadziejności. O nas samych*[3], broszura *O przesłuchaniach*, przygotowana prawdopodobnie przez SKS AGH[4], a także tomik wierszy Sławomira Siwca *Chwila*[5]. Niektóre bibliografie podają ponadto, że w edycji samizdatowej wydano w 1977 r. *Świat jeszcze istnieje*, zbiór wierszy zebranych przez Tadeusza Nyczka[6], a także książkę Jadwigi Raczyńskiej-Maxymowicz *Ostatni marszałek Polski RP Edward Śmigły-Rydz. Relacja generałowej Raczyńskiej z lat młodych*[7]. W publikacjach tych, z wyjątkiem tomu Kołakowskiego[8], nie podawano nazwy wydawcy.

Książki zakazane przez cenzurę były poszukiwane. Potrzebę takiej lektury częściowo zaspokajała literatura emigracyjna, ale dostęp do niej mieli nieliczni. Krzysztof Bzdyl wspominał: *W 1977 r., a więc po zabójstwie Staszka Pyjasa, wyjechałem na wakacje do Wiednia, gdzie trafiłem do Klubu Politycznego*

Knappa (był to podobno kapral z armii Andersa). I tam dorwałem się wreszcie do prasy i książek, jakich nie mógłbym kupić czy też wypożyczyć w kraju. Zaczytywałem się w Hłasce i Tyrmandzie, Sołżenicynie, a także w książkach opisujących drugą wojnę światową, ponieważ tych wydawanych w Polsce nie dawało się czytać. Przez trzy miesiące chodziłem prawie codziennie do biblioteki przy tym klubie i karmiłem się prawdą, a byłem tej prawdy tak głodny, że wracając do kraju, przemyciłem nawet kilka książek emigracyjnych, które wręczył mi Knapp za pomoc przy organizowaniu stoiska książkowego klubu[9]. Swoje zetknięcie z publikacjami drugiego obiegu wspominał też Krzysztof Budziakowski: *Pierwszym, niezwykle ważnym wydarzeniem, które ukształtowało moje motywacje, było przyniesienie przez Ryśka Pawłowskiego i Gośkę Bator książki z drugiego obiegu. To był dla mnie wstrząs – dotknąłem czegoś, co powstało poza obrębem działania legalnych wydawnictw, jak gdyby produktu z innej planety! Oniemiałem, gdy dostałem do ręki „Zapis" i „Listy" Zagajewskiego. Zobaczyłem teksty, które ludzie publikują przeciwko ustrojowi i wydają je pod swoim nazwiskiem. To było niezwykłe doświadczenie, dowód, że można zrobić coś przeciwko ustrojowi, a miałem przecież świadomość tego, gdzie żyję. Wcześniej miałem poczucie, że niczego skutecznego i konkretnego nie da się zrobić, ale gdy zobaczyłem te książki, po prostu oniemiałem z zachwytu... Zobaczyłem, że można zrobić coś ostatecznego i nieodwracalnego. Zawsze miałem do książek stosunek pełen uwielbienia, więc gdy zobaczyłem, że można tak po prostu coś wydać, to był dla mnie szok. Ten moment sprawił, że później zostałem niezależnym wydawcą*[10].

Pierwszym i największym krakowskim wydawnictwem bezdebitowym była powstała w sierpniu 1978 r. Krakowska Oficyna Studentów. Początkowo działała w ramach krakowskiego Studenckiego Komitetu Solidarności. Wiosną 1978 r. SKS powierzył zorganizowanie wydawnictwa Andrzejowi Mietkowskiemu[11] i Ziemowitowi Pochitonowi[12], których druku na powielaczu białkowym uczył Mirosław Chojecki, kierujący działalnością warszawskiej Niezależnej Oficyny Wydawniczej[13]. Krakowskie wydawnictwo otrzymało niewielkie wsparcie finansowe ze strony Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR". Nazwę KOS wymyślił Pochitonow, a znak graficzny opracował Mietkowski, wzorując się na Nowej[14].

W wyniku gry operacyjnej prowadzonej przez SB[15], od jesieni 1978 r. kierowanie wydawnictwem KOS przejął Henryk Karkosza[16]. Od 1979 r. wydawnictwo działało już samodzielnie. Na początku 1980 r. zmieniło nazwę na Wydawnictwo KOS. Początkowo drukowano ulotki, a także pisma SKS „Sygnał" i „Indeks". Pierwszym drukiem zwartym, wydanym przez oficynę w listopadzie 1978 r., była książka Leszka Moczulskiego *Odrodzenie Rzeczypospolitej*[17], wydrukowana przez Mietkowskiego w kamienicy przy ulicy Grodzkiej[18]. Kolejną publikacją miał być *Dziennik węgierski* Wiktora Woroszylskiego, jednak niedokończone egzemplarze funkcjonariusze SB skonfiskowali

Mietkowskiemu i Grzegorzowi Małkiewiczowi[19]. Niemniej do lata 1980 r. wydano dziesięć druków zwartych. Pierwsze z nich drukowano na powielaczu, kolejne techniką offsetową, a następnie techniką sitodruku.

O profilu wydawniczym KOS decydowała rada programowa wydawnictwa[20], w której znaleźli się Lesław Maleszka, Henryk Karkosza, Tomasz Mianowicz, Andrzej Mietkowski, Jan Polkowski, Bogusław Sonik i Róża Woźniakowska[21]. Wydawano głównie literaturę, między innymi tomiki poezji Adama Zagajewskiego, Ryszarda Krynickiego i Stanisława Barańczaka oraz prozę Marka Hłaski, Friedricha Dürrenmatta i George'a Orwella, a także publicystykę Leszka Moczulskiego i Andrieja Amalrika. Równocześnie w ramach KOS grupa Mietkowskiego powielała ulotki, oświadczenia i petycje, działał też zespół poligraficzny pisma „Sygnał".

Wydawnictwo KOS powielało również ulotki SKS, Towarzystwa Kursów Naukowych i Komitetów Samoobrony Chłopskiej, a także wizerunki Józefa Piłsudskiego, a w 1979 r. z okazji pielgrzymki Jana Pawła II do Polski wydano okolicznościowy plakat. Sporadycznie dodrukowywano wydawane w Warszawie pisma „Placówka" i „Robotnik", które starano się kolportować w Nowej Hucie i na terenie całej Małopolski. Wspierano także inne grupy poligraficzne, między innymi w Tarnowie[22].

Drukiem w ramach KOS zajmowali się między innymi Marcin Prokop[23] i Paweł Witkowski[24]. Od początku poszukiwano tak zwanych dojść. Koszty produkcji ulotek i materiałów informacyjnych pokrywał zwykle SKS, natomiast druk książek finansowany był z ich sprzedaży. Materiały poligraficzne pierwotnie kupowano lub pozyskiwano w różny sposób, korzystając z pomocy współpracowników i sympatyków SKS. Zdobywano je też na czarnym rynku lub wykradano z zakładów pracy.

Jak wspomniano, w 1980 r. KOS zmienił nazwę na Wydawnictwo KOS. Od 1980 r. oficyna starała się prowadzić działalność profesjonalnie, płacąc zatrudnianym osobom. Pracowali dla niej między innymi Wojciech Ciuła[25], Sławomira Gunia[26], Marek Łoś, Dorota Mardyła[27], Ewa Krzysztofiak, Marcin Prokop, Ewa Rakowiecka[28], Jacek Rakowiecki i Jerzy Tarnogórski[29].

W latach 1980–1981 nadal wydawano głównie literaturę piękną. Opublikowano wówczas książki Witolda Gombrowicza, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Marka Hłaski, Konstantego Jeleńskiego, Wojciecha Karpińskiego, Aleksandra Wata, Piotra Wierzbickiego i Romana Zimanda, ponadto tomiki poezji Stanisława Barańczaka, Krzysztofa Dawidowicza, Czesława Miłosza, Ryszarda Krynickiego i Leszka Szarugi. Wydano też teksty Alaina Besançon, Adam Ciołkosza, Stefana Korbońskiego i Adama Michnika, a także wybór z paryskiej „Kultury".

Przygotowano również trzy publikacje ilustrowane, co było wówczas ewenementem w drugim obiegu. Ich oprawą graficzną zajęli się studenci

krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, między innymi Piotr Jaksa, Dorota Martini[30] i Przemysław Zawadzki[31].

Od jesieni 1980 r. wydawnictwo współpracowało z Międzyzakładowym Komitetem Założycielskim NSZZ Solidarność Małopolska, a następnie z NZS. Drukowano instrukcje zakładania wolnych związków zawodowych. Wspierano poligrafię tworzącego się NSZZ Solidarność i powstającego NZS, drukując ulotki i plakaty oraz między innymi niektóre numery „Gońca Małopolskiego", głównego pisma Regionu Małopolska, a także „Biuletynu NZS". Od 1981 r. KOS drukowało niemal wyłącznie na wydajnych maszynach offsetowych, korzystając z tak zwanych dojść.

Wiosną 1981 r. nastąpił rozłam w Wydawnictwie KOS. Opuścił je Jan Polkowski, powołując wydawnictwo ABC[32]. W październiku z kolei doszło do konfliktu. Grupa współpracowników Karkoszy usiłowała przejąć kierownictwo i podporządkować oficynę NSZZ Solidarność, co spowodowało odejście kilku osób.

W 1978 r. Robert Kaczmarek założył Prywatną Inicjatywę Krakowską. Oprócz niego wydawnictwo tworzyli Agnieszka Gramatyka, Magdalena Gramatyka, Piotr Jasiński, Grzegorz Kajetan Łuczkiewicz, Magdalena Migała, Jerzy Sidor i Małgorzata Semkowicz. Z PIK współpracowali ksiądz Stanisław Czartoryski, Mirosław Dzielski, Adam Grudziński, dominikanin ojciec Jan Andrzej Kłoczowski, Janusz Korwin-Mikke, Lesław Maleszka, Danuta Suchorowska-Śliwińska, Janusz Szpotański, Jan Środoń, Henryk Wereszycki i Henryk Woźniakowski[33].

Prywatna Inicjatywa Krakowska przygotowywała pismo „Merkuryusz Krakowski i Światowy"[34], ale oprócz tego wydała dwa śpiewniki z pieśniami historycznymi, zatytułowane *Polskie pieśni XV–XX w. (cz.1)* (1979) i *Polskie pieśni XV–XX w. (cz. 2)* (1980), do których dołączono kasety[35].

Kaczmarek wspominał, że pomysł wydawania kaset podsunęła Magdalena Gramatyka, która pracowała w domu wychowawczym dla dziewcząt przy ulicy Wroniej w Krakowie. Jesienią 1978 r. kuratorium zleciło jej przygotowanie obchodów rocznicy rewolucji październikowej, ale zamiast tego przygotowała uroczystość z okazji święta odzyskania niepodległości 11 Listopada. Wcześniej zwróciła się do Kaczmarka z prośbą o nagranie kasety z polskimi pieśniami i piosenkami historycznymi i patriotycznymi. Zakończyło się to powodzeniem i wzbudziło zainteresowanie. Rok później PIK przygotowała dwie taśmy do sprzedaży, każdą w kilkaset egzemplarzach. Według Kaczmarka, nakład obu części wraz z licznymi kopiami *można ocenić na grubo ponad tysiąc*. Wykonawcami pieśni byli między innymi Jadwiga Bojadżijewa, Krystyna Czerni[36], Helena Deskur, Magdalena Deskur, Maria Deskur, Marta Deskur, Magdalena Migała, Cecylia Józak[37], Robert Kaczmarek, Bogdan Klich, Grzegorz Kajetan Łuczkiewicz, Piotr Markielowski, Maciej Pawlikowski, Janusz Pierzchała, Małgorzata Semkowicz, Katarzyna Szczepańska i Lidia Zoń[38].

Na gitarze akompaniował Kaczmarek. Nagrania odbywały się w krakowskich mieszkaniach Migały i Kaczmarka, u Danuty Suchorowskiej-Śliwińskiej oraz u Semkowiczów, a także w Murzasichlu u Bogumiły i Piotra Jasińskich oraz w Gorcach w domu Środoniów[39].

Magdalena Migała dokonywała notacji muzycznej, którą następnie wysyłano do Nowej w Warszawie, gdzie Mirosław Chojecki w ciągu kilku dni przygotowywał matryce nutowe. Śpiewniki drukowano na powielaczu. Kilkaset egzemplarzy, jako dodruk, powielił na uczelnianym kserografie w AGH Adam Grudziński. Kasety, na których nagrywano pieśni, kupowano legalnie, ponieważ, jak twierdził Kaczmarek, w tym czasie SB nie podejrzewała jeszcze, że mogą one zostać użyte *jako broń w walce z komunizmem*[40]. Działalność tę finansowano ze sprzedaży wydawanych śpiewników i kaset, a także „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego", ponadto z pieniędzy otrzymywanych od osób prywatnych i różnych przyjaciół PIK[41].

W kolportowanie wydawnictw PIK zaangażowane były wszystkie osoby współpracujące z oficyną i „Merkuryuszem Krakowskim i Światowym". Rozpowszechniano również publikacje innych niezależnych oficyn. Wspierano działalność SKS (pomagając przy kolportażu, nawiązywaniu kontaktów, przekazywaniu informacji, organizacji zjazdu krakowskiego i wrocławskiego SKS w Gorcach w 1978 r.), KOR i Ruchu Młodej Polski. Starano się inspirować Związek Nauczycielstwa Polskiego działający w AGH do podjęcia niezależnej działalności, do porzucenia przez ZNP szkół wyższych Centralnej Rady Związków Zawodowych, co miałoby nastąpić we wrześniu 1980 r.

Podczas strajku w Stoczni Gdańskiej w sierpniu 1980 r. obecny tam Kaczmarek zbierał materiały do „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego" oraz poparł zabiegi o uwolnienie więzionych działaczy opozycji[42].

Prywatna Inicjatywa Krakowska zakończyła działalność po podpisaniu porozumień sierpniowych. Osoby zaangażowane w jej prace, a także w wydawanie „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego" przystąpiły do tworzenia krakowskich struktur NSZZ Solidarność[43].

Wydawnictwo Krzyża Nowohuckiego utworzone zostało pod koniec 1979 r. przez zespół wydający pismo „Krzyż Nowohucki", w którym działali Jan L. Franczyk, Franciszek Grabczyk, Adam Macedoński i Wojciech Sukiennik. Wydawaniem publikacji, przygotowaniem ich do druku oraz dystrybucją zajmowali się Franczyk, który pełnił funkcję redaktora naczelnego, a także Sukiennik, który jako jedyny kontaktował się z drukarzami. W 1980 r. do zespołu dołączyli ksiądz Tadeusz Isakowicz-Zaleski i Artur Kozioł, który zajął się pracą introligatorską.

Chociaż oficyna powstała w okresie przedsierpniowym, to ożywioną działalność prowadziła już później. Łącznie wydała dwadzieścia trzy druki zwarte, w tym niektóre tytuły kilkakrotnie, między innymi *Raporty katyńskie ambasadora O'Malleya*, *Wspomnienia z Kazachstanu* księdza Władysława

Bukowińskiego, a także broszurę *Czego nie ma w podręcznikach... Historia*. Nakładem wydawnictwa ukazały się również dwa wydania książki *Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów* z przedmową Władysława Andersa. Opublikowano książki Aleksandra Bregman *Najlepszy sojusznik Hitlera*, Jana L. Franczyka *Chrześcijanin partyjny, czyli katolik w PZPR*, Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego *Oblężenie*, Stanisława M. Jankowskiego *Generał Stefan Rowecki „Grot"*, Stefana Kisielewskiego *Stosunki Kościół – państwo w PRL*, Jana Michałowskiego (pod nazwiskiem „Zygmunt Junosza Krzyżtoporski") *Narodziny II Rzeczypospolitej*, Arkadiusza Rybickiego (pod nazwiskiem „Czesław Leopold") i Antoniego Wręgi (pod nazwiskiem „Krzysztof Lechicki") *Więźniowie polityczni w Polsce 1945–1956*, Jana Suberlaka *Panorama solidarnych. Rozprawy 1980–81 wierszem*, Ryszarda Zielińskiego (pod nazwiskiem „Michał Zułowski") *Wojna z Rosją o niepodległość 1918–1920*, a ponadto zbiór przygotowany przez Andrzeja Romanowskiego (pod nazwiskiem „Jędrzej Dydo") *Wstań, Polsko moja... Antologia poezji i piosenki I wojny światowej* oraz przedruk anonimowej antologii poetyckiej *Wierne płomienie. Lwów 1943*, przygotowanej przez Stefanię Skwarczyńską i ilustrowanej reprodukcjami obrazów Artura Grottgera. Przy współpracy z Wydawnictwem KOS wydano publikację księdza Franciszka Rutkowskiego *Przed czerwonym trybunałem. Proces arcybiskupa Jana Cieplaka w Moskwie*. Oprócz tego nakładem wydawnictwa ukazała się broszura *Katolicy w ZSRR – relacje z podróży* dominikanina ojca Aleksandra Haukego-Ligowskiego[44]. Kilkakrotnie wydrukowano również ulotki z apelem o wzięcie udziału w uroczystościach patriotycznych i historycznych. Pojawiły się one między innymi wiosną 1980 r., przed dwudziestą rocznicą obrony krzyża w Nowej Hucie. Informowano w nich o programie obchodów uroczystości[45].

O planie wydawniczym decydował Franczyk, często konsultując go z księdzem Tadeuszem Isakowiczem-Zaleskim, Adamem Macedońskim i Wojciechem Sukiennikiem.

Przeciętny nakład publikacji przygotowywanych przez Wydawnictwo Krzyża Nowohuckiego wahał się między tysiącem a pięciu tysiącami egzemplarzy. Drukowano na tak zwanych dojściach w zakładach małej poligrafii w Krakowie (między innymi w drukarni wydawnictwa jezuitów i w drukarni Sądu Wojewódzkiego) oraz we Wrocławiu. Papier i farbę zapewniali drukarze, a środki finansowe na ich wynagrodzenie wydawnictwo pozyskiwało ze sprzedaży „Krzyża Nowohuckiego" i książek, a także z pieniędzy otrzymywanych od osób prywatnych. Początkowo kolportaż prowadzono na terenie Krakowa, a po powstaniu Solidarności również w innych miastach, między innymi w Warszawie i Tarnowie. Kolportażem zajmowali się studenci związani z SKS, pracownicy HiL i innych zakładów pracy. W okresie szesnastu miesięcy normalnego funkcjonowania NSZZ Solidarność publikacje Wydawnictwa Krzyża Nowohuckiego dostępne były także w kiosku z wydawnictwami niezależnymi, który działał w siedzibie krakowskiego MKZ[46].

W latach 1980–1981 wydawnictwo współpracowało z innymi oficynami krakowskimi, w tym z Wydawnictwem KOS i wydawnictwem ABC, a także z pismami „Robotnik" i „Spotkania". Koniec działalności Wydawnictwa Krzyża Nowohuckiego przyniosło wprowadzenie stanu wojennego oraz internowanie jego założycieli i redaktorów. Próba reaktywowania oficyny, podjęta w 1982 r. przez Jana L. Franczyka, księdza Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego i Wojciecha Sukiennika, zakończyła się aresztowaniem drukarza i ujawnieniem przez SB nazwiska Sukiennika, co zmusiło go do ukrywania się i emigracji[47].

W Krakowie działały też mniejsze oficyny, wydające niekiedy pojedyncze tytuły. Ich struktur wydawniczych oraz osób angażujących się w prace poligraficzne, jak dotąd, nie udało się ustalić.

W 1979 r. ukazał się zbiór poezji Czesława Miłosza *Gdzie wschodzi słońce i kędy zapada*, sygnowany przez Niezależny Instytut Wydawniczy. W 1981 r. pojawiły się kolejne trzy publikacje tego wydawnictwa, wśród nich Krzysztofa Dobosza *Faust współczesny, czyli de pacto hominis politici cum diabolo*, Stefana Kurowskiego *Doktrynalne uwarunkowania obecnego kryzysu gospodarczego PRL* oraz Jana Nowaka-Jeziorańskiego *Polska pozostała sobą*. Wydawnictwo działało prawdopodobnie do wprowadzenia stanu wojennego.

Już w 1977 r. w Krakowie wydano, bez podawania nazwy wydawcy, publikację Antoniego Wiatra *Dokąd. Sztuka w dwóch aktach*. Z kolei staraniem krakowskich słuchaczy wykładów Towarzystwa Kursów Naukowych dwukrotnie, w 1978 i 1979 r., ukazała się książka Adama Michnika *Cienie zapomnianych przodków.*

Według Wojciecha W. Wiśniewskiego, przed Sierpniem '80 w Krakowie działała też Oficyna Poetów, powstała wiosną 1980 r., która przygotowała jedynie zbiór wierszy Czesława Miłosza, a ponadto Oficyna Narodowa, która wydała *Pornografię* Witolda Gombrowicza, przy czym jako miejsce wydania podano Pułtusk[48].

Większość z niezależnych oficyn (oprócz wydawnictwa PIK) kontynuowała i rozwijała działalność w kolejnym okresie wydawniczym.

Wydawnictwa posierpniowe

Od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981 r. największa aktywność cechowała Wydawnictwo KOS, z którego, jak wspomniano, wiosną 1981 r. wyodrębniło się wydawnictwo ABC[49], a ponadto Wydawnictwo Krzyża Nowohuckiego, Niezależną Oficynę Studentów (utworzoną przez studentów UJ), wydawnictwo Po Prostu Bis i Wydawnictwo Alfa.

Twórcą i kierownikiem wydawnictwa ABC był Jan Polkowski. Oprócz niego zespół redakcyjny tworzyli Tadeusz Nyczek i Andrzej Sulikowski, z którymi współpracowali Jan Błoński, Kornel Filipowicz i Wojciech W. Wiśniewski[50].

Publikowano głównie książki z dziedziny humanistyki, wyróżniające się wysokim poziomem edytorskim. Wydano dwadzieścia osiem druków zwartych, w tym teksty Stanisława Barańczaka, Marka Hłaski, Leszka Kołakowskiego, Juliana Kornhausera, Ryszarda Krynickiego, George'a Orwella, Jana Polkowskiego, Petera Rainy, Henryka Wereszyckiego i Stefana Żeromskiego[51].

Niektóre z tych publikacji sygnowane były wspólnie przez wydawnictwo ABC i Wydawnictwo KOS, na przykład książka Marka Hłaski *Drugie zabicie psa*, gdzie na okładce widnieje nazwa Wydawnictwa KOS, natomiast na karcie tytułowej wydawnictwa ABC[52]. Wynikało to z faktu, że książki te powstawały w trakcie wyłaniania się dwóch oficyn. Stąd też niekiedy zaliczane są do dorobku obu wydawnictw, jak w wypadku *Wszyscy byli odwróceni* Hłaski[53], *Rodzinnej Europy* Miłosza[54] czy *Nie ma poezji* Aleksandra Wirpszy (pod nazwiskiem „Leszek Szaruga")[55].

Niekiedy w całym nakładzie lub w jego części przestęplowywano nazwę KOS na ABC, jak na przykład w tomie poezji Stanisława Barańczaka *Ja wiem, że to niesłuszne* czy w *Roku 1984* Orwella[56], czasem zaś część nakładu wychodziła pod szyldem Wydawnictwa KOS, a inna wydawnictwa ABC, jak w wypadku książki Marko Risticia *Polonez. Na motywach września 1939 – we wrześniu 1953*[57].

Drukowano głównie *na dojściach* w zakładach małej poligrafii. Według Wojciecha W. Wiśniewskiego, w skład wydawnictwa wchodziły dwie niezależne struktury zajmujące się całym procesem wydawniczym, od przygotowania maszynopisu do składu, aż po dostarczenie gotowej książki do kolportażu. Jedna z tych struktur miała być zorganizowana i kierowana przez Wiśniewskiego, druga zaś przez Krzysztofa Budziakowskiego[58].

Działalność wydawnictwa ABC przerwało wprowadzenie stanu wojennego i internowanie Jana Polkowskiego[59]. Gotowy, wydrukowany tuż przed 13 grudnia 1981 r. przez Marka Nobisa i Gabriela Kwaśnego, nakład książki Henryka Wereszyckiego *Historia polityczna Polski 1864–1918* został ukryty u Kwaśnego na osiedlu Teatralnym, gdzie znajdował się do momentu uwolnienia Polkowskiego z internowania w lipcu 1982 r. i dopiero wówczas trafił do dystrybucji[60].

Niezależna Oficyna Studentów związana była z NZS UJ. Pomysł jej utworzenia pojawił się jesienią 1980 r. w gronie kilkunastu osób studiujących na uniwersytecie, wśród których byli między innymi Ewa Brol[61], Aleksander Galos[62], Zdzisław Jurkowski[63], Mariusz Kalinowski, Marcin Lembas, Wojciech Modelski[64], Bartłomiej Sienkiewicz[65], Marek Szczur-Sadowski, Artur Wroński[66] i Katarzyna Zimmerer[67]. Za pomocą otrzymanego od władz uczelni powielacza białkowego rozpoczęto prace poligraficzne[68]. Nazwa NOS miała nawiązywać do nazwy KOS, czyli Krakowskiej Oficyny Studentów.

Początkowo drukowano ulotki i pisma na potrzeby NZS. Wiosną 1981 r. Jurkowski, Szczur-Sadowski i Wroński zaczęli druk książek. Pierwszą była

Moskwa – Pietuszki Wieniedikta Jerofiejewa. Od czerwca 1981 r. prowadzenie wydawnictwa przejęli właściwie Jurkowski i Wroński[69]. W ciągu lata tegoż roku drukowali głównie z dostarczonych materiałów na potrzeby Wydawnictwa Krzyża Nowohuckiego, między innymi książkę *Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów*, a także dla Wydawnictwa KOS. W tym czasie zorganizowana została własna sieć kolportażu i nawiązano kontakt z drukarniami w państwowych zakładach lub różnych instytucjach mających swój sprzęt poligraficzny. Pieniądze uzyskane ze współpracy z Wydawnictwem Krzyża Nowohuckiego pozwoliły rozwinąć od jesieni 1981 r. samodzielną działalność wydawniczą.

Nakładem NOS ukazało się dziesięć książek, przy czym niektóre z nich sygnowane były nazwą Niezależna Oficyna Studentów Czekając. Wydawano głównie beletrystykę, w tym opowiadania Witolda Gombrowicza, *Ubu król, czyli Polacy* Alfreda Jarry'ego, *Na probostwie w Wyszkowie* Stefana Żeromskiego, ponadto cztery edycje dzienników Gombrowicza, a także publicystykę księdza Józefa Tischnera *Polski kryzys pracy* oraz *Rewolucjoniści, rewolucja, spadkobiercy*. Publikowano też książki historyczne, w tym *Józef Piłsudski. Jakim Go znałem* Leona Wasilewskiego i dwuczęściową *Historię dwudziestolecia (1918–1939)* Zygmunta Zaremby[70]. W 1981 r. wydawnictwo przygotowało także niesygnowany wybór dokumentów *Grudzień '70. Wydanie specjalne*, dotyczących masakry robotników na Wybrzeżu w grudniu 1970 r. Nakłady wydawanych przez NOS publikacji sięgały od tysiąca do trzech tysięcy egzemplarzy[71].

Niezależna Oficyna Studentów drukowała *na dojściach*. Korzystano z maszyn drukarskich między innymi w PAN przy ulicy Św. Jana, w zakładach drukarskich UJ, a także na ulicach Zakopiańskiej i Krótkiej. Wykorzystywano również powielacze będące w dyspozycji NZS, między innymi w Wyższej Szkole Pedagogicznej. W sumie wykorzystywano od czterech do pięciu powielaczy. Z NOS współpracował drukarz Kazimierz Pawlak, a także osoba o nazwisku Madej[72].

Papier i materiały do druku początkowo kupowano w sklepach. Od września 1981 r., po wprowadzeniu pewnych ograniczeń w handlu tymi artykułami, zaczęto nabywać je na czarnym rynku, przekupując ludzi mających do nich dostęp. Skład i oprawę książek robiono we własnym zakresie, korzystając z pomocy osób z NZS. W kolportażu również wykorzystywano pośrednictwo NZS, szczególnie w czasie przygotowań do strajku generalnego po prowokacji bydgoskiej. Dzięki temu kolportaż książek możliwy był także poza Krakowem.

Od jesieni 1981 r., w okresie strajków studenckich, NOS obsługiwała poligrafię strajkową na UJ, drukując materiały, ulotki i pisma dla wielu organizacji uczelnianych NZS[73], w tym działających w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej, Politechnice, Akademii Rolniczej i AGH. Materiały, zwłaszcza papier, a także wydrukowane książki przechowywano między innymi w lokalach

NZS, głównie w budynku przy ulicy Straszewskiego. Po zakończeniu strajków studenckich na UJ 11 grudnia 1981 r., duże ilości materiałów poligraficznych i papieru, a także powielacze, udało się 13 grudnia bez przeszkód przenieść do prywatnych mieszkań lub garaży. Działalność NOS miała być kontynuowana, ale 3 stycznia 1982 r. zatrzymano i internowano Zdzisława Jurkowskiego i Artura Wrońskiego. Dopiero po wyjściu z obozu internowania wznowili prace poligraficzne, ale już pod nową nazwą jako Wydawnictwo X.

Z Niezależnym Zrzeszeniem Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego związana była również Oficyna NZS UJ Jagiellonia, funkcjonująca później pod nazwą Wydawnictwo NZS UJ Jagiellonia. Jej założycielem i kierownikiem był Krzysztof Budziakowski. Pomysł utworzenia wydawnictwa pojawił się wiosną 1981 r. wraz z powołaniem Klubu Myśli Patriotycznej Jagiellonia. Budziakowski wspominał: *Zostałem zaproszony przez Jarka Zadenckiego, by wejść w skład Klubu Myśli Patriotycznej Jagiellonia. I w ramach tego klubu oraz NZS założyłem oficynę, która rozpoczęła działalność pod nazwą Oficyna NZS UJ Jagiellonia.* […] *Nawiązałem trochę kontaktów z drukarzami pracującymi w państwowych zakładach małej poligrafii i mającymi dostęp do papieru oraz maszyn offsetowych. Z początku plątałem się po Krakowie i chodziłem do różnych ludzi, mówiąc, że mógłbym wydać książkę, ale żeby mi jakąś dali i sypnęli pieniędzmi na jej wydanie. Wszyscy patrzyli na mnie jak na wariata. Byłem jednak uparty i jakimś dziwnym trafem zaufał mi Jarek Zadencki*[74]. Na wydanie pierwszej książki Zadencki pożyczył Budziakowskiemu pieniądze wzięte od ojca. Była to publikacja Andrzeja Micewskiego *Współrządzić czy nie kłamać? Pax i Znak w Polsce 1945–1976*. Po wydaniu książki i jej sprzedaniu Budziakowski oddał pożyczone pieniądze, zyskując wiarygodność[75]. Sprzedaż książki pozwoliła mu również uzyskać środki na przygotowanie kolejnych tytułów.

Do 13 grudnia 1981 r. nakładem Oficyny NZS UJ Jagiellonia, oprócz dwóch wydań wspomnianej publikacji Micewskiego, ukazało się opracowanie Juliusza Mieroszewskiego *Modele i praktyka*, a także sygnowana nazwą Wydawnictwo NZS UJ *Biała księga. Fakty i dokumenty z okresu dwóch wojen światowych* oraz broszura *Dokumenty dotyczące konfliktu i akcji strajkowej w WSI*[76]. Wydawnictwo przygotowywało też „Zeszyty Klubu Myśli Patriotycznej Jagiellonia" i pismo NZS UJ „Bez tytułu". Wydało również kilka książek niesygnowanych, w tym *Prywatne obowiązki* Miłosza, a przy pomocy drukarza Jacka Ostafila[77] odbito na kserografie w niewielkim nakładzie (prawdopodobnie około pięćdziesięciu egzemplarzy) przedruk *Głównych nurtów marksizmu* Leszka Kołakowskiego[78]. Obok Ostafila ważną rolę wśród drukarzy współpracujących z Oficyną NZS UJ Jagiellonia odgrywał Stefan Magielski[79].

Nakłady książek wynosiły od tysiąca do dwóch tysięcy egzemplarzy. Okładki projektował krakowski grafik i malarz Jacek Sroka. W papier zaopatrywano się

początkowo w sklepach, między innymi w Nowej Hucie, a od września 1981 r. na czarnym rynku. Oprócz istniejącego systemu kolportażu istotną funkcję w rozprowadzaniu publikacji pełniła prowadzona jawnie przez Budziakowskiego mała księgarnia z wydawnictwami niezależnymi przy ulicy Grodzkiej, na parterze budynku WSP, o której informowały rozwieszane w mieście plakaty. Nawiązano też kontakt z Nową i Wydawnictwem Krąg z Warszawy.

Budziakowski traktował wydawnictwo jako strukturę ściśle związaną z NZS i starał się skrupulatnie rozliczać uzyskane środki, przeznaczając ich część na pensję dla siebie oraz na *fundusz reprezentacyjny*, z którego pokrywano koszty przewozu. Na podstawie zawartego jesienią 1981 r. porozumienia z NZS UJ pozostałe pieniądze przekazywał skarbnikowi organizacji. Po latach wspominał: *Prowadziłem wydawnictwo z przekonaniem, że prowadzę wydawnictwo NZS.* […] *Przyznawałem sobie pensję i jakiś fundusz reprezentacyjny związany z tym, że trzeba było wynajmować transport, by przewozić książki itd. Robiłem sobie takie wewnętrzne rozliczenie, dziś już może śmieszne, bo robiłem je sam przed sobą. Równie dobrze mogłem te książki wydawać i zarabiać całkowicie dla siebie – a ja wypłacałem sobie tylko pensję. Natomiast wszystkie pieniądze, które Oficyna NZS UJ – czyli ja – zarobiła na czysto, przekazałem 11 lub 12 grudnia 1981 r. Wiesi Sotwin*[80]*. To była naprawdę góra pieniędzy, przeliczając na dolary, to było około kilku tysięcy. W tamtym okresie, czyli w 1981 r., nie było praktycznie represji i nie było wpadek, więc nie było żadnych strat. W kategoriach sprzedażowych to był czysty biznes. Książki sprzedawało się praktycznie na pniu*[81].

Przestrzeganie przez Budziakowskiego zasad konspiracji, a także to, że o szczegółach tej działalności wiedziało zaledwie kilka osób z kierownictwa NZS UJ, prawdopodobnie zapobiegło jego internowaniu. Po wprowadzeniu stanu wojennego ukrywał się do Wigilii i 13 grudnia 1981 r. zdążył wydrukować jeszcze jedną ulotkę, a następnie wraz z Ludwikiem Stasikiem kilka numerów biuletynu informacyjnego[82].

Oddaną do oprawy w zakładzie małej poligrafii UJ na początku grudnia 1981 r. książkę Mieroszewskiego *Modele i praktyka* zastał tam stan wojenny. W tej sprawie w styczniu 1982 r. Budziakowski zwrócił się do rektora UJ, profesora Józefa Gierowskiego[83], co zostało odebrane początkowo jako prowokacja. Jednak po sprawdzeniu informacji wydruk udało się przenieść do Biblioteki Jagiellońskiej. Wkrótce Budziakowski wznowił swoją działalność wydawniczą, zakładając Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze.

Wydawnictwo Alfa utworzone zostało jesienią 1980 r. i kierowane było przez Bożenę Jasiak i Pawła Witkowskiego. Nakładem oficyny ukazały się trzy sygnowane publikacje, w tym książka *Ewolucja czy rewolucja* Jakuba Karpińskiego, *Ketman*[84] Czesława Miłosza, a także zbiór esejów Andrieja Amalrika, George'a Watsona i Warłama Szałamowa[85]. Składem zajmowała się grupa studentów związanych z duszpasterstwem akademickim Beczka. Drukowano

na dojściach w zakładzie małej poligrafii przy ulicy Krótkiej, a okazjonalnie także w drukarni Centralnego Biura Aparatury Chemicznej. Nakłady sięgały od dwóch do czterech tysięcy egzemplarzy. Działalność wydawniczą finansowano ze sprzedaży książek.

Starano się przestrzegać zasad konspiracji. Witkowski podkreślał: *Utrzymywaliśmy pełny reżim, jeśli chodzi o informacje*. Dzięki temu udało się uniknąć interwencji SB. Wydawnictwo zakończyło działalność wraz z wprowadzeniem stanu wojennego i internowaniem Witkowskiego[86].

W Krakowie funkcjonowały także mniejsze wydawnictwa, zwykle tworzone przez niewielkie grupy osób. Należała do nich Oficyna Wydawnicza Młodych Ślad, którą na początku 1981 r. założyli uczniowie krakowskich liceów Andrzej Fischer[87], Wiesław Piątek[88], Milan Ruchlewicz, Piotr Sitarz[89] i Tomasz Strutyński[90], którzy działali wcześniej w sekcji poligraficznej Ruchu Odnowy Szkolnictwa Średniego, powstałego w Krakowie pod koniec 1980 r. Oficyna Wydawnicza Młodych Ślad wydawała niewielkie objętościowo broszurki, zbiory wierszy *Grudzień, który zrodził Sierpień* oraz *Abyś Ty był wolny*, a także poezję patriotyczną. Powielano również plakaty, ulotki i druki Solidarności Wiejskiej. Nie wszystkie druki sygnowano, stąd też trudno dokładnie określić dorobek wydawnictwa. Nakłady sięgały tysiąca egzemplarzy. Publikacje rozprowadzano wśród kolegów i znajomych. Drukowano na powielaczu białkowym lub techniką sitodruku. W tym celu korzystano z lokalu przy ulicy Karmelickiej, gdzie początkowo mieściła się siedziba Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność Małopolska, a następnie Solidarności Wiejskiej. Od jesieni 1981 r. powielano w piwnicy domu przy ulicy Kazimierza Wielkiego. Papier kupowano w sklepach, natomiast farby, matryce i inne materiały drukarskie otrzymywano z Drukarni Narodowej przy ówczesnej ulicy Pstrowskiego, od Solidarności Wiejskiej, NZS AGH, a także z Krakowskich Zakładów Elektronicznych Unitra-Telpod. Wydawnictwo współpracowało z Ruchem Odnowy Szkolnictwa Średniego, NSZZ Solidarność Małopolska, Solidarnością Wiejską, NZS AGH oraz Ruchem Pacyfistycznym[91].

Po wprowadzeniu stanu wojennego Andrzej Fischer i Tomasz Strutyński zdążyli jeszcze przygotować dwa numery pisma „Niepodległość", z podtytułem „Biuletyn informacyjny Polski Walczącej". Zostali aresztowani 20 marca 1982 r. przy druku drugiego numeru[92], co oznaczało koniec działalności Oficyny Wydawniczej Młodych Ślad.

Tak jak wcześniej, niektóre wydawnictwa krakowskie opublikowały w tym czasie tylko pojedyncze książki i zdarzało się, że przygotowywały je osoby wydające pisma drugoobiegowe. W 1981 r. redakcja „Po prostu bis"[93] wydała dwie książki, w tym Leszka Nowaka *Trzy wykłady z nie-marksistowskiego materializmu historycznego*, a ponadto we współpracy z warszawskim Wydawnictwem im. Konstytucji 3 Maja *Folwark zwierzęcy* Orwella[94].

Niezależną działalność wydawniczą drastycznie przerwało wprowadzenie stanu wojennego. Większość wydawców internowano, ale niektórzy po wyjściu z obozów podjęli ją na nowo.

Wydawnictwa powstałe po 13 grudnia 1981 roku

Jak wspomniano, w pierwszych tygodniach stanu wojennego wydawanie druków zwartych zeszło na plan dalszy, ustępując miejsca prasie. Kolportowano jedynie te książki, które wydrukowane zostały jeszcze przed 13 grudnia 1981 r.

Wkrótce po wprowadzeniu stanu wojennego ukazał się w Krakowie w formie maszynopisu tomik *Idą pancry na Wujek*, zawierający wiersze, które zebrały i opracowały Barbara Niemiec i Jolanta Rokoszowa. *Był on zupełnie nieprofesjonalny, chodziło raczej o danie wyrazu temu, co stało się w Polsce po 13 grudnia 1981. Znalazły się tam bardzo różne utwory (głównie poetyckie) różnych autorów, w tym tytułowy wiersz. Wydałyśmy w ten sposób dwa lub trzy takie zeszyty (tomiki), wszystkie, oczywiście, w formie maszynopisowej* – wspominała Niemiec[95].

Na początku 1982 r. Wydawnictwo KOS wydrukowało jedną z publikacji Adama Ciołkosza wychodzących w serii „Ludzie PPS", przygotowaną jeszcze przed grudniem 1981 r., poświęconą Mieczysławowi Niedziałkowskiemu. Książka została przez wydawcę antydatowana, podobnie jak wydane w tym czasie *Szkice o wolności* Wojciecha Karpińskiego, *Szkice* Adama Michnika i *Książki najgorsze* Stanisława Barańczaka, na których podawano rok wydania 1981[96].

Wiosną 1982 r. rozpoczęła działalność Oficyna Literacka, największe krakowskie wydawnictwo podziemne. Powstała na bazie Wydawnictwa KOS i stanowiła niejako jego kontynuację. Założycielem i kierownikiem Oficyny Literackiej był Henryk Karkosza, wcześniej prowadzący KOS, który wznowił działalność wydawniczą po wyjściu z obozu internowania. W prace Oficyny Literackiej zaangażowali się między innymi Jolanta Antas[97], Wojciech Ciuła, Krzysztof Dawidowicz, Maria Indyk[98], Lesław Maleszka, Krzysztof Moskal[99], Paweł Kłoczowski, Piotr Kłoczowski, Krzysztof Krzysztofiak[100], Ewa Rakowiecka i Jacek Rakowiecki. Za druku odpowiedzialny był pełniący obowiązki szefa produkcji Henryk Sala[101].

Oficyna Literacka, podobnie jak wcześniej Wydawnictwo KOS, od początku starała się organizować pracę w sposób profesjonalny. W jej ramach działały kilkuosobowe zespoły specjalizujące się w druku i oprawie książek. Drukowano *na dojściach* w oficjalnie funkcjonujących krakowskich drukarniach i zakładach małej poligrafii, między innymi w Drukarni Wydawniczej im. Władysława Ludwika Anczyca przy ulicy Wadowickiej, w drukarni przy ulicy Czapskich, w drukarni Instytutu Fizyki Jądrowej, a także w drukarni harcerskiej[102]. W sumie w różnych okresach korzystano z szesnastu krakowskich drukarni. Od 1986 r.

wydawnictwo dysponowano poskładanym z części kserografem. Ponadto od połowy lat osiemdziesiątych miało własne maszyny offsetowe[103]. Jedna z nich znajdowała się w Rącznej pod Krakowem, skąd wydruki przywożono do miasta prywatnymi samochodami. Od 1989 r. w przygotowywaniu składu książek zaczęto wykorzystywać komputer. Papier oraz materiały poligraficzne kupowano przez pośredników na czarnym rynku[104].

Pierwsze publikacje, czyli *Bibułę* Józefa Piłsudskiego, *W zaborze sowieckim* Jana Tomasza Grossa i *Moskwa – Pietuszki* Jerofiejewa, wydano jako Wydawnictwo Nieobecnych Warszawa[105]. Z kolei tekst Stanisława Witkiewicza *Wallenrodyzm czy znikczemnienie* opatrzono nazwą Oficyna '82 Bezimiennych[106]. Niektóre książki wydawano jako Wszechnica Społeczno-Polityczna, Oficyna Wydawnicza Margines czy Vademecum[107].

Najwięcej jednak książek sygnowano nazwą Oficyna Literacka. Odzwierciedlała ona dobrze profil wydawnictwa, które skupiało się głównie na wydawaniu beletrystyki. Znaczną część dorobku stanowiły bowiem tomiki poetyckie, w tym Stanisława Barańczaka, Josifa Brodskiego, Zbigniewa Herberta, Juliana Kornhausera, Bronisława Maja, Czesława Miłosza, Antoniego Pawlaka, Jana Polkowskiego, Piotra Sommera, Witolda Wirpszy, Wiktora Woroszylskiego, Adama Zagajewskiego i Gwidona Zlatkesa[108]. Oprócz wierszy wydawano także powieści, wspomnienia, eseje, publicystykę literacką i historyczną. Nakłady sięgały od pięciu do siedmiu tysięcy egzemplarzy. W wysokim nakładzie, blisko siedmioipółtysięcznym, ukazała się *Kadencja* Jana Józefa Szczepańskiego, odsłaniająca kulisy polityki kulturalnej PRL oraz walkę o przejęcie wpływów w Związku Literatów Polskich po wprowadzeniu stanu wojennego[109]. Zainteresowaniem czytelników cieszyły się również książki Józefa Czapskiego, Hanny Krall, Milana Kundery, Vladimira Nabokova, Borysa Pasternaka, Władimira Sorokina i Aleksandra Wata.

Wyjątkową publikacją Oficyny Literackiej, mającą duże walory artystyczne, był wydany na początku 1985 r. w nakładzie pięciu tysięcy egzemplarzy *Folwark zwierzęcy* Orwella. Książka była ewenementem w rzeczywistości drugoobiegowej. Wydano ją bardzo starannie, z kolorowymi ilustracjami Jana Lebensteina, które wydrukowano w technice offsetowej na maszynie Romayor 313, tłoczenia zaś na okładce wykonano z kliszy cynkowej. Zależnie od wersji wydania ilustracje znajdowały się albo w tekście, albo na końcu książki. Całość dopełniała introligatorska twarda oprawa w kilku wersjach kolorystycznych (granatowej, bordowej, czarnej i zielonej), z tłoczonymi literami w kolorze złotym lub czarnym. Drugą ilustrowaną publikacją przygotowaną przez Oficynę Literacką była książeczka Leszka Kołakowskiego *Kto z was chciałby rozweselić pechowego nosorożca*, do której ilustracje wykonała osoba ukrywająca się pod pseudonimem „Krab"[110].

Jako Wszechnica Społeczno-Polityczna wydawano książki historyczne, filozoficzne, publicystyczne i krytycznoliterackie, między innymi autorstwa

Alana Besançon, Zbigniewa Brzezińskiego, Andrzeja Drawicza, Jakuba Karpińskiego, Jana Karskiego, Stefana Kisielewskiego, Leszka Kołakowskiego, Michała Komara, Marcina Króla, Andrzeja Micewskiego, Adama Michnika, Jana Nowaka-Jeziorańskiego i Edmunda Jana Osmańczyka.

Z nazwą Oficyna Wydawnicza Margines ukazały się publikacje dominikanina ojca Innocentego Marii Bocheńskiego, Anny Bojarskiej, Aleksandra Hertza, Włodzimierza Odojewskiego, Aleksandra Sołżenicyna i Wiktora Suworowa.

Oprócz książek Oficyna Literacka drukowała niektóre numery krakowskich drugoobiegowych periodyków, na przykład „Gońca Małopolskiego" czy „Biuletynu Informacyjnego Niezależnego Zrzeszenia Studentów". W latach 1989–1990 wydawała też „Brulion". Jej nakładem ukazywał się kwartalny wybór z paryskiej „Kultury" (sygnowany nazwą Wydawnictwo Pod Prąd), a także reedycje „Zeszytów Literackich" i „Aneksu"[111].

Przed wyborami kontraktowymi w czerwcu 1989 r. na potrzeby kampanii wyborczej Komitetu Obywatelskiego Solidarności drukowała ulotki oraz biuletyn „Karta '89".

W ciągu kilku lat podziemnej działalności Oficyna Literacka opublikowała sto dwie pozycje, o wysokim poziomie merytorycznym i poligraficznym. Za swą działalność edytorską uhonorowana została w 1986 r. nagrodą przyznawaną przez Komitet Kultury Niezależnej. Należała też do grupy sygnatariuszy Funduszu Wydawnictw Niezależnych[112].

W 1990 r. Nagrodę Kościelskich otrzymała ostatnia wydana przez Oficynę Literacką książka, którą była powieść *Jak woda* Bronisława Wildsteina. Tym samym niemal symbolicznie zakończył się podziemny etap w historii wydawnictwa, które na przełomie 1989 i 1990 r. postanowiło zalegalizować działalność.

Należy też podkreślić, że na działalność edytorską Oficyny Literackiej wpływ miała podwójna rola jej kierownika, Henryka Karkoszy, a także jednego z redaktorów, Lesława Maleszki. Ich współpraca z SB, zbadana i opisana przez Ewę Zając i Henryka Głębockiego, miała niebagatelne znaczenie dla całego podziemnego ruchu wydawniczego[113].

Liczącym się krakowskim wydawnictwem podziemnym była działająca w latach 1983–1989 oficyna Libertas, związana i współpracująca z podziemnymi strukturami małopolskiej Solidarności. Jej kierownikiem był początkowo profesor Roman Laskowski, a po jego wyjeździe do Szwecji funkcję tę objął Bogdan Rogatko. W działalność oficyny Libertas zaangażowani byli również profesor Tadeusz Chrzanowski i Kornel Filipowicz, którzy układali plan wydawniczy, a także Zbigniew Kasprzyk, odpowiedzialny za druk i kolportaż. Spotkania w sprawach redakcyjnych i wydawniczych odbywały się między innymi w mieszkaniu profesora Wacława Twardzika[114].

Wydawnictwo Libertas opublikowało w sumie czterdzieści siedem książek i broszur. W 1983 r., jako Niezależna Biblioteka Krakowska, przedrukowano

z paryskiego wydania przygotowanego przez Instytut Literacki dwie części pierwszego tomu *Archipelagu Gułag* Aleksandra Sołżenicyna[115]. Pod taką samą nazwą wydano również „Zeszyty Związkowe" Solidarności, poświęcone samorządom pracowniczym[116].

Niektóre publikacje sygnowano też nazwą Wydawnictwo Liberte, w tym broszury *Instrukcja o niektórych aspektach „teologii wyzwolenia"*, przedrukowaną z „L'Osservatore Romano", a także *Kwiecień miesiącem pamięci narodowej* oraz *Prawo człowieka i obywatela. Dokumenty I*[117].

Wśród książek o zróżnicowanej tematyce dominowały opracowania historyczne i publicystyczne. Wydano między innymi Zbigniewa Brzezińskiego *Wielkie bankructwo. Narodziny i śmierć komunizmu w XX wieku*, Lesława Faleckiego (pod nazwiskiem „Lech Norman") *W kącie Europy*, Zbigniewa Gacha (pod nazwiskiem „Marcin Moskit"), Macieja Łopińskiego i Mariusza Wilka *Konspira. Rzecz o podziemnej Solidarności*, Michaiła Hellera i Aleksandra Niekricza *Pod rządami utopii*, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego *Inny świat*, Antoniego Lenkiewicza *Józef Piłsudski. Życie – myśl – czyny*, Wiktora Niekrasowa *Po obu stronach muru...*, Jerzego Surdykowskiego *Notatki gdańskie*.

Opublikowano również opracowanie Rady Programowej Klubu Inteligencji Katolickiej oraz materiały dotyczące Polskiego Porozumienia Niepodległościowego. Wspólnie z Regionalnym Komitetem Solidarności Małopolska w 1987 r. wydano *Stanowisko NSZZ Solidarność w sprawie sytuacji i kierunków przebudowy gospodarki polskiej*.

Libertas wydało ponadto teksty przemówień i homilii wygłoszonych w czasie pielgrzymki Jan Pawła II do Polski w 1983 r. oraz kazań księdza Jerzego Popiełuszki. Opublikowano też kilka zbiorów poezji, w tym księdza Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego, Marii Kaloty-Szymańskiej, Ewy Najwer, Jana Prokopa, Aleksandra Rybczyńskiego i Marka Woydyły, a także dzieła Sławomira Mrożka. Libertas było również wydawcą pisma „Miesięcznik Małopolski"[118]. Przy przygotowywaniu niektórych publikacji współpracowało z Oficyną Literacką[119].

Nakłady wydawanych książek nie przekraczały pięciuset egzemplarzy. Drukowano je techniką offsetową, *na dojściach* w jednej z filii Drukarni Narodowej przy ulicy Orzeszkowej. Papier i materiały poligraficzne zdobywane były po znajomości w sklepach zarówno w Krakowie, jak i w innych miejscowościach. Po koniec lat osiemdziesiątych Bogdan Rogatko przywoził klisze drukarskie z Paryża[120].

Działalność finansowano ze sprzedaży publikacji. Niewielkie wsparcie otrzymywano również z Funduszu Wydawnictw Niezależnych. Koniec prac oficyny Libertas nastąpił we wrześniu 1989 r.[121]

W drugiej połowie 1982 r. powstała Biblioteka Obserwatora Wojennego, która wzięła nazwę od tytułu pisma „Obserwator Wojenny". Założycielami wydawnictwa byli Zofia Bik[122], Jacek Marchewczyk, Wojciech Marchewczyk,

Paweł Turnau i Barbara Zientarska. W działalność oficyny zaangażowane były również inne osoby współpracujące przy wydawaniu pism „Hutnik" i „Obserwator Wojenny". Wydawnictwo powstało z inspiracji Pawła Turnaua, który zaproponował wydanie tomiku poezji Tomasza Jastruna *Na skrzyżowaniu Azji i Europy*. Opublikowano go w październiku 1982 r., dokonując przedruku z Biblioteki Tygodnika Wojennego[123].

Organizatorzy Biblioteki Obserwatora Wojennego zakładali, że z zysków uzyskiwanych ze sprzedaży książek będzie można wydawać między innymi „Hutnika". Wydawnictwem kierowała Barbara Zientarska, wykonująca większość prac redakcyjnych, a także Jacek Marchewczyk.

Staraniem Biblioteki Obserwatora Wojennego ukazało się trzydzieści sześć książek, których nakłady sięgały dwóch tysięcy egzemplarzy. Tematyka była bardzo szeroka i zróżnicowana. Oprócz poezji Jastruna opublikowano również wiersze Anki Kowalskiej i Włodzimierza Paźniewskiego, a także prozę Mariana Brandysa i *Zapiski z ostatnich lat* Piotra Krasuckiego (używającego pseudonimu „Piotr Kropotkin"). Wydawano książki historyczne i publicystykę, w tym teksty Władysława Bieńkowskiego, Władysława Jachniaka, Siergieja Kurdakowa, Marka Nowakowskiego, Tadeusza Skałuby, Abrahama Szyfrina, Benedykta Zientary, Aleksandra Zinowiewa. Opublikowano również wywiad z Ryszardem Kuklińskim *Wojna z narodem widziana od środka*. Ważnymi pozycjami przygotowanymi przez Bibliotekę Obserwatora Wojennego były książki Danuty Suchorowskiej-Śliwińskiej *Wielka edukacja* oraz *Gurgacz: Popiełuszko lat stalinowskich i wspólnicy jego losu*. Na zlecenie „Serwisu Informacyjnego" Regionalnego Komitetu Solidarności Małopolska w 1984 r. wydrukowano ich *Propozycje programowe*. W 1987 r. nakładem Biblioteki Obserwatora Wojennego ukazała się także broszura opracowana przez Komisję Interwencji i Praworządności NSZZ Solidarność Region Mazowsze zatytułowana *W oparach absurdu, czyli… „terroryzm po krakowsku"*. W serii „Archiwum Solidarności" wydano w 1988 r. publikację *Użyto broni*, zawierającą relacje górników z kopalni Wujek, które zebrał i opracował Jacek Cieszewski.

Publikowano ponadto zbiory rysunków satyrycznych, w tym *Igraszki z WRON-ą*, autora o pseudonimie „Powój", a także Wiesława Kukli (używającego pseudonimu „Griot") *U–10. Malowanka dla niegrzecznych dzieci*. Opracowywano plakaty (we współpracy ze studentami AGH Jerzym i Anną Mielniczukami, a także z Uną Gurawską-Mach), znaczki poczty podziemnej (sygnowane jako „Poczta Kraków"), proporczyki, kalendarze, przeróbki oficjalnie wydawanych banknotów (które opracowywali Leszek Jaranowski i Krzysztof Kornaś)[124].

O planach wydawniczych decydował zespół Biblioteki Obserwatora Wojennego. Drukowano głównie techniką offsetową, *na dojściach* w zakładach małej poligrafii, między innymi w AGH oraz w Drukarni Wydawniczej im. Władysława Ludwika Anczyca przy ulicy Wadowickiej. Korzystano także

z własnej drukarni offsetowej, znajdującej się w mieszkaniu Doroty Kosiek i Marka Kosieka[125] przy ulicy Żaków Krakowskich, którą kierował Aleksy Leszek Śledź. Współpracą z drukarniami zajmowali się Władysław Kucharz[126] i Andrzej Łaptaś, którzy organizowali też materiały poligraficzne. Skład publikacji odbywał się w domu Barbary Zientarskiej przy ulicy Stachiewicza, gdzie drukowano także niektóre teksty na powielaczu. Wydawnictwo finansowało działalność ze sprzedaży publikacji, z dotacji otrzymywanych z zagranicy i od osób prywatnych w kraju. Za kolportaż odpowiedzialny był Jerzy Rusek, z którym blisko współpracowali Una Gurawska-Mach, Wojciech Haslinger[127], Leszek Jaranowski, Anna i Jerzy Mielniczuk i Piotr Semkowicz. Wydawane książki dystrybuowano również we Wrocławiu, Bielsku-Białej, Gdańsku i Warszawie.

Wydawnictwo w niewielkim zakresie współpracowało z Regionalnym Komitetem Solidarności Małopolska.

Działalność Biblioteki Obserwatora Wojennego została ograniczona, choć nie ustała aż do 1989 r., po zatrzymaniu 2 czerwca 1987 r. Wojciecha Marchewczyka, Jerzego Ruska i Barbary Zientarskiej[128].

Jak wspomniano, Wydawnictwo X założyli Zdzisław Jurkowski i Artur Wroński po wyjściu z obozu internowania w lipcu 1982 r. Udało się im odzyskać większość ukrytego papieru i książek, a także pieniądze wydawnictwa NOS, które przechował doktor Jacek Filek z UJ, przed wprowadzeniem stanu wojennego współpracujący z tą oficyną. Niestety, część wydrukowanych książek, które ukryto w Collegium Novum UJ, przepadła, ponieważ zimą 1982 r. władze uczelni z obawy przed SB poleciły je spalić[129].

Po pewnym czasie kierownictwo nad wydawnictwem objął samodzielnie Jurkowski, który jako jedyny znał wszystkie kontakty[130]. W działalność oficyny zaangażowani byli również Jan Maria Rokita, pełniący funkcję redaktora, a także Marek Szczur-Sadowski, który odpowiadał za prace introligatorskie.

Wydawnictwo X opublikowało trzydzieści siedem druków zwartych. Nakładem oficyny ukazywały się publikacje na temat historii, gospodarki, socjologii i religii, między innymi autorstwa Wilhelma Feldmana, Witolda Gombrowicza, Henryka Grynberga, Paula Johnsona, Leszka Kołakowskiego, Ryszarda Legutki, Władysława Pobóg-Malinowskiego, Aleksandra Sołżenicyna i Mariana Zdziechowskiego. Wydano również dzieła Józefa Mackiewicza. Obok tekstów publicystycznych wydawano też pamiętniki i wspomnienia, w tym Andrzeja Bobkowskiego, Zofii Kossak-Szczuckiej i Aleksandra Wata, ponadto poezję Stanisława Barańczaka i powieści Sergiusza Piaseckiego. Opublikowano również opracowanie *Literatura źle obecna (rekonesans). Materiały z konferencji naukowej Instytutu Badań Literackich PAN 27 X – 30 X 1981*, zredagowany przez Tadeusza Kadenacego[131] wybór numerów kwartalnika „Libertas" z lat 1985–1987 oraz przegląd numerów 14–17 pisma literackiego „Puls". Poza tym drukowano ulotki i plakaty.

Nakłady sięgały około tysiąca egzemplarzy i zależne były od tego, jak obszerna była dana pozycja. Zdzisław Jurkowski wspominał: *Początkowo drukowaliśmy książki, które się w Polsce nie ukazywały. Były to przedruki. Potem przez Annę Krajewską nawiązaliśmy kontakt z Mackiewiczem w Londynie. Krajewska przywiozła nam książki Mackiewicza. Myśmy to wydali.* […] *Dużo książek było z przypadku, ale głównie dominował wątek historyczny, literatura antykomunistyczna*[132].

Drukowano techniką offsetową, *na dojściach*, między innymi w drukarni spółdzielni inwalidów i w Instytucie Fizyki UJ, a ponadto w zakładach małej poligrafii w Bolechowicach i w Lanckoronie. O zaletach drukowania *na dojściach* mówił po latach Jurkowski: *Okazało się, że druk na własnych maszynach jest wyjątkowo ciężki. Tyle rzeczy trzeba zdobyć. Ja to kiedyś liczyłem i wyszło od 12–17 różnych rzeczy: farby, odczynniki chemiczne, papier itd. Wszystko to było zbyt ryzykowne, powielało kontakty. A i tak ciągle czegoś brakowało. I zadecydowaliśmy, że drukujemy na dojściach*[133].

Wydrukowane książki oprócz Jurkowskiego przewozili Maciej Hunia[134] i Krzysztof Kopeć. *Najbardziej ryzykowne było oprawianie i przewożenie wydrukowanych książek. Tu się przewijało sporo ludzi. Procedura była taka, że ja utrzymywałem kontakt z drukarzami* [i] *gdy książki był wydrukowane, jechałem z kierowcą i odbierałem wydrukowany nakład. Bezpieczniej było jeździć w parze, ale zdarzało się, że jeździłem też sam* – wspominał Jurkowski[135].

Oprawa książek odbywała się między innymi w mieszkaniu na rogu ulic Św. Marka i Reformackiej. W pracach tych pomagali między innymi Jarosław Flis[136], Małgorzata Flis i Aneta Modelska[137]. Wydawnictwo finansowane było ze sprzedaży książek[138].

Od stycznia 1982 do marca 1989 r. działało Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze. Zorganizował je Krzysztof Budziakowski, który posiadał już pewne doświadczenie w niezależnej działalności wydawniczej, przed 13 grudnia 1981 r. prowadząc Wydawnictwo NZS UJ Jagiellonia. O początkach KTW powiedział: *Po wprowadzeniu stanu wojennego byłem przekonany, że trzeba walczyć. Potrafiłem zorganizować wydawanie książek, więc się za to zabrałem.* […] *Na przełomie grudnia 1981 i stycznia 1982 r. wymyśliłem sobie nową nazwę dla działalności wydawniczej: Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze*[139]. Zaangażowali się w nią także między innymi Paweł de Barbaro[140], Jolanta i Ryszard Kaplitowie, Tomasz Placek[141] i Marcin Zaczek[142]. W ramach KTW druk organizowali Ryszard Kęsek, Czesław Klasa[143], Stefan Magielski i Jacek Ostafil[144].

Budziakowski wspominał: *W Krakowskim Towarzystwie Wydawniczym poziom zaangażowania poszczególnych osób był różny. Byli ludzie, którzy mieli status organizatorów, czyli osoby, które posiadały namiar na drukarza i na punkty kolportażowe. Ich zadanie polegało na pilotowaniu druku książki: kontaktowały się z drukarzem, rozliczały, ewentualnie przewoziły do*

introligatora, później do kolportażu. Były cztery takie osoby […] *były również trzy osoby zajmujące się przygotowaniem graficznym, redakcyjnym. Dużą grupę stanowili drukarze, którzy byli opłacani i czasem sami też byli organizatorami* […]. *Samych drukarzy pracujących dla mnie było może dziesięciu*[145].

Trudno dokładnie przedstawić cały dorobek wydawnictwa KTW ze względu na to, że wielu wydań nie sygnowano[146]. Pod tą nazwą wydano dwadzieścia trzy książki, trzy sygnowano nazwą Wydawnictwo Trzeci Obieg, natomiast kilkanaście tytułów ukazało się niesygnowanych[147]. Pierwszą publikacją KTW był wydany w styczniu 1982 r. zbiór wywiadów przeprowadzonych przez Marię de Hernandez-Paluch zatytułowany *Spisane będą czyny i rozmowy*[148].

Oficyna odegrała istotną rolę w upowszechnianiu literatury emigracyjnej, drukując książki Józefa Czapskiego, Witolda Gombrowicza i Czesława Miłosza. Opublikowano także ważne dzieło Marii Danilewicz-Zielińskiej o polskim życiu literackim na emigracji po 1939 r., pod tytułem *Szkice o literaturze emigracyjnej*[149]. Wydawano publicystykę i książki poświęcone zagadnieniom ustrojowym, w tym *Krótki traktat sowietologiczny na użytek władz cywilnych, wojskowych i religijnych* Alaina Besançon, *Cztery wielkie demokracje* Denisa Williama Brogana i Douglasa Verneya, *Szkice o ideologiach* Aleksandra Hertza, *Materiały do refleksji i zadumy* Juliusza Mieroszewskiego, a także zbiór wywiadów Teresy Torańskiej z prominentnymi komunistami polskimi zatytułowany *Oni*. Opublikowano ponadto książki Mariana Kukiela i Tadeusza Mazowieckiego oraz *Pisma wybrane* Józefa Piłsudskiego. Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze opublikowało też encyklikę Piusa XI z 1937 r. *Divini redemptoris (O bezbożnym komunizmie)*.

Jako Wydawnictwo Trzeci Obieg wydano *Nieobjętą ziemię* Czesława Miłosza, *I powraca wiatr…* Władimira Bukowskiego oraz *Wojnę w Londynie* Zygmunta Nagórskiego.

Niesygnowane były książki z zakresu filozofii, między innymi Fryderyka Nietzschego, Henriego Bergsona, Arthura Schopenhauera, a także reprint oficjalnego wydania *Ferdydurke* Gombrowicza, a ponadto wspomnianej dzieło Marii Danilewicz-Zielińskiej[150].

Nakłady poszczególnych tytułów wynosiły zazwyczaj od półtora do dwóch tysięcy egzemplarzy. Niekiedy bardzo obszerne książki, na przykład *Dzieje Polski porozbiorowe 1795–1921* Kukiela czy *Szkice o literaturze emigracyjnej* Danilewicz-Zielińskiej, wydawano w nakładzie tysiąca egzemplarzy[151].

W ramach współpracy z paryską „Kulturą" wydano kilka przedruków „Zeszytów Historycznych". *W pewnym momencie Jarek Zadencki dostał paszport i pojechał do Francji. Podczas pobytu w Paryżu rozmawiał z Giedroyciem, któremu opowiedział o sytuacji w Krakowie, dzięki czemu Giedroyc zaproponował mi drukowanie „Zeszytów Historycznych". W ten sposób Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze podjęło współpracę z „Kulturą" paryską. Z tego, co*

pamiętam, Jerzy Giedroyc dopłacał do każdego zeszytu dwieście dolarów. Dostawaliśmy gotowy egzemplarz z Paryża i dokonywaliśmy jego reedycji w Krakowie[152] – wspominał Budziakowski. Wydano też dwa numery redagowanego przez Krzysztofa Gurbę podziemnego pisma społeczno-literackiego „Tędy"[153].

W dorobku wydawniczym KTW wykazywane bywają także publikacje, które się nie ukazały bądź ich nakład został skonfiskowany. Należą do nich *Koniec wieku ideologii* Raymonda Arona oraz *Zeszyty* Simone Weil[154].

Drukowano techniką offsetową, przeważnie w prywatnych mieszkaniach i *na dojściach* w drukarniach państwowych. Papier i farby zdobywali organizatorzy druku. Oprawa wykonywana była w mieszkaniach prywatnych przez zawodowych introligatorów. Działalność wydawniczą finansowano ze sprzedaży książek. Kolportowano je i sprzedawano za pośrednictwem zakonspirowanych sieci kolportażowych, działających głównie na terenie Polski południowej, a także w Warszawie, Łodzi i Gdańsku.

Latem 1983 r. Budziakowski ujawnił swą podziemną działalność wydawniczą. Nastąpiło to po zatrzymaniu drukarzy, Stefana Magielskiego oraz niejakiego Bigosa[155], którzy w trakcie przesłuchania przez SB podali nazwisko kierownika KTW. Po trzydniowym ukrywaniu się, wiedząc, że bezpieka z zeznań drukarzy zna szczegóły jego działalności, Budziakowski, wykorzystując przepisy o amnestii, podjął decyzję o ujawnieniu[156].

Później starał się założyć legalnie działające wydawnictwo Oficyna. Swoje motywy tłumaczył następująco: *Mniej więcej od 1986 do 1989 r. moje możliwości poligraficzne bardzo się ograniczyły. Wtedy wymyśliłem, że założę oficjalnie działającą oficynę naukową. Przeanalizowałem dosyć dokładnie obowiązujące wówczas w Polsce przepisy i na ich podstawie stwierdziłem, że można założyć zakład małej poligrafii. Prywatny, który by produkował nakłady książek sięgające 100–200 egzemplarzy, bez żadnej cenzury. Można to było robić – teoretycznie, oczywiście. W tym celu założyłem spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Na prowadzenie takiej działalności musiałem dostać koncesję, o którą wystąpiłem do Ministerstwa Kultury w 1985 r. Wszystko formalnie było zapięte na ostatni guzik, wszystko spełniało wymogi przepisów. Wymyśliłem, że oficjalnie wystąpię o zgodę na robienie reprintów książek, których nakłady zostały wyczerpane, a których nie ma w bibliotekach. Tak sobie wykombinowałem, że z jednej strony będę to robić, ale mając maszyny, będę tłukł bibułę już bez żadnych ograniczeń. Ustaliłem też, że można zdobywać papier z tak zwanych zrywów. W dużych drukarniach, gdy z roli szedł papier na maszynę, przynajmniej tak było dawniej, to co jakiś czas ten papier się przerywał. Pozostające kawały papieru można było ciąć na format A3 i używać w małej poligrafii. Wysłałem również listy do kilkudziesięciu bibliotek w Polsce. Dyrektorzy tych placówek odpisali, że to świetny pomysł i że oni to popierają. Były to na przykład Centralna Biblioteka Wojskowa, biblioteki uniwersyteckie. Prawie wszyscy – poza Biblioteką Jagiellońską – wyrazili pisemne*

poparcie. Do listy poparcia tej inicjatywy dołączyło się też kilku profesorów z UJ, z [Józefem] *Gierowskim na czele. Złożyłem to do ministerstwa. Tak to było wszystko skonstruowane, że oni nie byli w stanie odrzucić tego wniosku z powodów formalnych*[157]. Niemniej w efekcie działań SB Budziakowski nigdy nie otrzymał odpowiedzi na złożony wniosek, co uniemożliwiło mu prowadzenie legalnego przedsiębiorstwa[158].

W latach 1982–1987 działało w Krakowie wydawnictwo Rota, założone i prowadzone przez Ksawerego Bogacza i jego późniejszą żonę Annę Wierzbicką-Bogacz. Współpracowali z nimi Halina[159] i Andrzej Gudowscy, Tadeusz Rudkowski[160], Barbara Szumska[161] i Katarzyna Waksmundzka[162].

Nakładem oficyny wydano czterdzieści dwa druki zwarte, w tym dwadzieścia dziewięć jako wydawnictwo Rota, jedenaście jako Wydawnictwo V i dwa jako Wydawnictwo Historyczne. Opublikowano książki Stefana Kisielewskiego, Leszka Kołakowskiego i Warłama Szałamowa, opowiadania Sławomira Mrożka i Janusza Głowackiego, a także teksty homilii Jana Pawła II wygłoszonych w czasie pielgrzymki do Polski w 1983 r. Wydawano publikacje o tematyce historycznej oraz publicystykę, w tym *Jałtę po latach* Krystyny Marek, *Psychologię więźnia* Józefa Piłsudskiego, *Metody i praktyki bezpieki w pierwszym dziesięcioleciu PRL* Władysława Bartoszewskiego (używającego pseudonimu „Jan Kowalski"), a także wywiad z Ryszardem Kuklińskim *Wojna z narodem widziana od środka*. Wydrukowano również tomiki poezji księdza Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego *Oblężenie* oraz *Wspomnienia*, a także antologię wierszy poświęconych Józefowi Piłsudskiemu *Marszałek w poezji polskiej*.

Z nazwą Wydawnictwo Historyczne ukazały się książki Aleksandra Weissberga-Cybulskiego *Wielka czystka* i Tadeusza Żenczykowskiego *Dramatyczny rok 1945*. Nazwą Wydawnictwo V sygnowane były między innymi *Wspomnienia polityczne* Stefana Kisielewskiego, *Obóz* Waldemara Kuczyńskiego, *Rok 1863* Józefa Piłsudskiego i *O ustrojach demokratycznych i niedemokratycznych* Marka Sobolewskiego.

W latach 1982–1983 jako wydawnictwo Orzeł Biały wydawano pismo „Krakus", a także przygotowano wybór tekstów z emigracyjnych pism „Aneks" i „Puls". Drukowano również znaczki okolicznościowe i kartki świąteczne.

Nakłady sięgały od dwustu do tysiąca egzemplarzy i były zależne od posiadanych zapasów papieru i objętości wydawanych książek[163]. Początkowo do druku wykorzystywano powielacz białkowy (tak wydawano jako Rota i wydawnictwo Orła Białego), następnie drukowano techniką offsetową (jako Wydawnictwo Historyczne i Wydawnictwo V), na maszynach otrzymanym ze Szwecji. Drukowaniem zajmowali się Ksawery Bogacz i Tadeusz Rudkowski. Matryce białkowe przygotowywali Halina i Andrzej Gudowscy[164], a okładki projektowała Anna Wierzbicka, ozdabiając je swoimi rysunkami. Blachy offsetowe przygotowywał Rudkowski. Skład odbywał się w mieszkaniu

Wierzbickiej (oprócz niej zajmowali się tym jej matka i Ksawery Bogacz), a także u Barbary Szumskiej (przy jej udziale). Nakłady przechowywano początkowo w mieszkaniu Wierzbickiej, a w późniejszym okresie głównie na terenie AGH. Tamtejszy lokal magazynowy, znajdujący się w przyziemiu budynku uczelni, Bogacz i Rudkowski przegrodzili ścianką, za którą schowali maszyny, papier i archiwum wydawnictwa[165].

Newralgiczną sprawą dla wydawnictwa było zaopatrzenie w papier. Rudkowski, zatrudniony w AGH jako zaopatrzeniowiec, jeździł po Polsce i kupował go wszędzie, gdzie mógł, z kolei Bogacz pozyskiwał go dzięki rodzicom koleżanki, którzy w Nowym Targu prowadzili sklep papierniczy.

Działalność wydawnictwa finansowano ze sprzedaży książek. Kolportażem publikacji Roty, jak też wydawnictw drugoobiegowych z całej Polski, zajmowała się Anna Wierzbicka. W miejscu jej pracy w AGH znajdował się centralny punkt kolportażu. Wierzbicka pracowała przy terminalu komputerowym, który w naturalny sposób odwiedzało wiele osób. Kolportowanie podziemnych publikacji nie było więc z nią kojarzone. Stąd trafiały one zarówno do systemu ABC, kontrolowanego przez Solidarność, jak też do pracowników i studentów AGH, a kurierzy rozprowadzali je po całej Polsce. Ważnym odbiorcą była Biblioteka Jagiellońska, która otrzymywała publikacje w pierwszej kolejności, nawet pojedyncze egzemplarze[166]. W funkcjonowanie wydawnictwa zaangażowanych było niewiele osób, co pozwoliło uniknąć dekonspiracji.

Wycofanie się z pracy wydawniczej Ksawery Bogacz skomentował wymownie: *Zaprzestaliśmy działalności, gdy sytuacja w podziemiu wskutek tarć, sporów i rozgrywek stała się nie do zniesienia. Dotyczyło to również wydawnictw i kolportażu. Ideały poszły w kąt, niektórzy uznali, że można się na tym dorobić. Postanowiliśmy, że bez nas…*[167]

Wydawnictwo Kraków zadebiutowało w 1983 r., wydając zbiorowe opracowanie poświęcone bieżącej sytuacji w regionie *Pięć miesięcy „zawieszonego stanu wojennego" w Małopolsce*. Oficyna, związana z Małopolskim Komitetem Walki o Praworządność, działała do jesieni 1989 r. Jej założycielami i organizatorami byli Aleksander Herzog i Wiesław Zabłocki, a także Józef Mroczek, będący jednocześnie jedynym drukarzem.

Wydano trzynaście publikacji, głównie z dziedziny historii i polityki, a także publicystykę. Znalazły się wśród nich między innymi książki Kazimierza Bagińskiego, Kazimierza Pużaka i Józefa Garlińskiego *Proces szesnastu w Moskwie*, Piotra Woźniaka *Zapluty karzeł reakcji*, Jana Nowaka-Jeziorańskiego *Kurier z Warszawy*, Abrahama Szyfrina *Więzienia i łagry ZSRR*, Władysława Wielhorskiego *Trzy pytania i trzy odpowiedzi. Prawda o deportacji Polaków pod panowaniem sowieckim.* Pod tytułem *PZPR o sobie* opublikowano materiały archiwalne KC PZPR zawierające stenogramy obrad tak zwanej komisji Tadeusza Grabskiego, a także zbiory artykułów zatytułowane *Finlandyzacja*

oraz *Opozycja – jej możliwości, ograniczenia i błędy*. Wydano też zbiór esejów Josifa Brodskiego *W półtora pokoju*.

Od stycznia 1986 r. wydawano ponadto pismo „Paragraf"[168]. Kilkakrotnie drukowano kalendarze historyczne, zawierające ukrywane przez komunistycznych propagandzistów fakty z najnowszej historii Polski. Przygotowano też ulotki w języku rosyjskim, które trafiły do ZSRS i miały poinformować rosyjskie społeczeństwa o działalności i celach NSZZ Solidarność.

Jedyna drukarnia wydawnictwa znajdowała się w prywatnym domu na terenie Starego Bieżanowa. Początkowo drukowano na duńskim powielaczu elektrycznym, wykorzystując matrycę białkową, a w późniejszym okresie techniką offsetową[169].

Publikacje Wydawnictwa Kraków rozprowadzane były odpłatnie tylko na terenie Krakowa, finansując między innymi druk pisma „Paragraf".

Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej działało w latach 1983–1989. Jego twórcą i kierownikiem był Tomasza Gugała, który wraz z grupą osób wydawał od kwietnia 1982 r. pismo „Myśli Nieinternowane"[170]. Wydawnictwo miało dobrze zorganizowaną strukturę, złożoną z sześciu sekcji. W sekcji technicznej działali Andrzej Dzięga, Władysław Krzek-Lubowiecki i Leszek Książek (główny konstruktor maszyn offsetowych), w sekcji poligraficznej Władysław Krzek-Lubowiecki, w sekcji kolportażu Wiesław Enzinger, Ewa Gaczoł i Stanisław Kwaśniewski[171], w sekcji specjalnej Tomasz Gugała i Wiesław Wazl, w sekcji edukacyjnej i naukowej Anna Okońska-Walkowicz[172] i Józef Smaga, w sekcji badania opinii publicznej Michał Garapich. Bibliotekę wydawnictwa prowadzili Elżbieta Jakubiec (później Krzek-Lubowiecka) i Władysław Krzek-Lubowiecki, archiwum zaś Grażyna Marczuk[173] i Maria Sowińska. Całość prac koordynował Gugała. Z wydawnictwem współpracowali między innymi Andrzej Buczkowski[174], Andrzej Chwalba, Halina Danilczyk, Janusz Dańczak, Ryszard Kantor, Irena Molasy, Marek Rożynek, Małgorzata Semkowicz, Piotr Semkowicz, Jacek Stefański, Maciej Szumowski, Andrzej Tatkowski, Antoni Wiatr i Teresa Życzkowska[175].

W ciągu sześciu lat działalności Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej opublikowało dziewięć książek. Była to głównie publicystyka i opracowania z historii najnowszej, w tym książki Andrzeja Kastory (występującego pod pseudonimem „Galicjanin") *Komuniści na Węgrzech 1945–1956*, Józefa Smagi (występującego pod nazwiskiem „Jędrzej Boguta") *Lekcja Aleksandra Sołżenicyna* oraz *Krótka historia Związku Radzieckiego* (napisana pod nazwiskiem „Szczęsny Trzymalski"), Andrzeja Piastowskiego *Kalendarium katyńskie* i Wacława Wołyńskiego *Wspomnienia karpatczyka*, a także publikacje *Historia dla szkół. Fałsze – mity – polemiki* oraz *Komuniści we wsi polskiej 1944–1986* (napisane przez autora posługującego się pseudonimem „J. Lubin").

Oprócz wymienionych pozycji książkowych drukowano także takie pisma, jak „Alternatywy", „Myśli Nieinternowane", „Sygnał", „Krecik" i „Krakowski

Czas”[176]. W związku z protestem głodowym ogłoszonym w Bieżanowie, trwającym od lutego do sierpnia 1985 r., wydano też trzy numery pisma „Myśli Głodujących” (tytuł nawiązywał do „Myśli Nieinternowanych”), w nakładzie dwóch tysięcy egzemplarzy, z informacją, że jest to dar wydawnictwa dla protestujących[177].

Nakładem Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej ukazywały się również broszury, a także druki okolicznościowe i okazjonalne, w tym *Urbanalia* oraz *Wybory ’84*. Łącznie z nimi dorobek oficyny obejmuje trzynaście druków zwartych.

Wydawnictwo wykonywało ponadto prace zlecone mu przez inne struktury podziemne. Drukowano zatem pisma „Aktualności” (dwa numery, w nakładzie około tysiąca egzemplarzy), „Biuletyn Niezależnej Służby Zdrowia” (jedenaście numerów, w nakładzie około tysiąca pięciuset egzemplarzy), „Dzień…” (około pięćdziesięciu numerów, w nakładzie od dwóch do czterech tysięcy egzemplarzy), „Hutnik” (dziewięć numerów, w nakładzie około czterech tysięcy egzemplarzy), „Niepodległość”, które było organem prasowym Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość (cztery numery, w nakładzie dwóch tysięcy egzemplarzy), „Solidarność Skawiny” (jeden numer, w nakładzie około dwóch tysięcy egzemplarzy). Dla odbiorców zewnętrznych drukowano też ulotki, kalendarze i plakaty[178].

O planie wydawniczym decydowało kolegium redakcyjne pod kierownictwem Tomasza Gugały. Drukowano techniką offsetową lub techniką sitodruku, głównie siłami własnej poligrafii, ale też *na dojściach* w państwowych zakładach małej poligrafii. Początkowo drukowano w Pracowni Reprograficznej Biblioteki Głównej WSP, w zakładzie małej poligrafii przy ulicy Krótkiej, u Jakuba Rzeszuta przy ulicy Słonecznikowej, w domu rodzinnym Leszka Książka przy ulicy Chłodnej, a także w Mogilanach, w domu rodzinnym Adama Wątora. Później druk odbywał się u Jerzego Pałosza przy ulicy Strzelców, a także w mieszkaniu przy ówczesnej ulicy Pstrowskiego, ponadto w domu rodzinnym Lecha Kołodziejczyka w Wieliczce. W latach 1987–1989 drukowano w mieszkaniu Anny Bartosik[179] przy ulicy Dietla[180]. Warto zauważyć, że do druku używano maszyn offsetowych własnej konstrukcji, nazywanych Łakomcami, co było ewenementem wśród podziemnych wydawców[181].

W Wydawnictwie Myśli Nieinternowanej drukiem zajmowali się Bogusław Goleń, Mirosław Gaczoł, Michał Garapich, Tomasz Gugała, Leszek Jaranowski, Ryszard Kantor, Ryszard Kęsek, Lech Kołodziejczyk, Władysław Krzek-Lubowiecki, Leszek Książek, Jadwiga Lech (później Lipnicka), Leszek Lipnicki, Irena Molasy, Adam Osika, Zdzisław Owsianka, Wojciech Pięciak, Jakub Rzeszut, Marzena Świda, Anna Talaga, Adam Wątor i Małgorzata Wilkosz, z którymi współpracowali Andrzej Buczkowski, ksiądz Adolf Chojnacki[182], Zbigniew Danilczyk[183], Janusz Dańczak, Andrzej Duda-Dziewierz, Stanisław Dziedzic[184], Ludwik Enzinger, siostra Franciszka Salezja[185], Piotr Komorowski,

Aniela Kotowska, Janusz Macała-Wrześniowski[186], Jerzy Pałosz, Zbigniew Ringer[187], Jadwiga Salij, Andrzej Tatkowski, Krystyna i Wiesław Wazlowie.

Skład tekstów odbywał się przeważnie w mieszkaniu Ireny Molasy i Władysława Masłowskiego przy ulicy Borsuczej oraz w domu Haliny Danilczyk na Bieżanowie.

Papier do druku był pozyskiwany z zakładów pracy, między innymi z zakładu małej poligrafii przy ulicy Krótkiej, a także przekazywany przez czytelników i podziemne struktury NSZZ Solidarność, na przykład Komisję Zakładową z przedsiębiorstwa Budostal 3. Kupowano go również od drukarzy zatrudnionych w zakładach poligraficznych i w sklepach papierniczych poza Krakowem. Od 1985 r. pozyskiwany był głównie dzięki zakupowi bloków rysunkowych, czym zajmowali się przede wszystkim słuchacze wykładów organizowanych w ramach prowadzonego przez wydawnictwo uniwersytetu. Używaną do druku farbę dostarczał Ryszard Kęsek z zakładu małej poligrafii przy ulicy Krótkiej[188].

Działalność wydawnictwa finansowano ze sprzedaży publikacji, które rozprowadzane były na terenie całego kraju przez własną siatkę kolportażową. Kolportażem kierowała Ewa Gaczoł, a odrębną siatkę kolportażową stworzył też Wiesław Enzigier[189].

W prowadzonej przez Elżbietę Jakubiec (Krzek-Lubowiecką) bibliotece Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej zgromadzono przeszło dwa tysiące woluminów, między innymi ponad tysiąc tytułów książkowych oraz setki tysięcy egzemplarzy pism, w tym kilkaset tytułów prasowych[190]. Biblioteka mieściła się w mieszkaniu Jakubiec przy ulicy Wiśniowej. W styczniu 1986 r., w obawie przed dekonspiracją, przeniesiona została do pobliskiego mieszkania przy ulicy Opolskiej, skąd pod koniec marca 1986 r. przewieziono ją do Zbigniewa Danilczyka na ulicę Kurczaba[191]. Kiedy w grudniu 1986 r. SB zlikwidowała drukarnię wydawnictwa na ulicy Strzelców[192], Irena Molasy, Halina Danilczyk i Zbigniew Danilczyk przewieźli 21 grudnia bibliotekę do mieszkania przy ulicy Szlak[193]. W kwietniu 1987 r., gdy zauważono, że SB interesuje się tym lokalem, podjęto decyzję o umieszczeniu biblioteki w jednym z krakowskich kościołów. Dzięki pośrednictwu Teresy Życzkowskiej skontaktowano się z klasztorem wizytek przy ulicy Krowoderskiej. Za zgodą matki przełożonej, korzystając z samochodu nysa należącego do Działu Transportu UJ, przewieziono do klasztoru całość zbiorów bibliotecznych wydawnictwa. Materiały transportował Janusz Macała-Wrześniowski, któremu pomagali niewtajemniczeni w sprawę dwaj mężczyźni. W klasztorze zbiory przyjęła siostra bibliotekarka Franciszka Salezja. Tomasz Gugała wspominał, że kilka dni później, po spotkaniu z księdzem Mieczysławem Malińskim[194], któremu podziękował za pośrednictwo w kontakcie z wizytkami, wezwała go siostra Franciszka Salezja i poinformowała, że *na „polecenie" księdza Malińskiego Matka Przełożona nakazała jej usunięcie Biblioteki WMN z klasztoru*.

Niemniej siostra bibliotekarka nie podporządkowała się poleceniu i *biorąc grzech nieposłuszeństwa na swoje sumienie*, ukryła zbiory w klasztorze, informując, że zostały wywiezione. Znajdowały się tam do 1993 r., kiedy to przekazano je do zbiorów krakowskiej Fundacji Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego[195].

Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej starało się wspomagać w wymiarze technicznym i poligraficznym inne wydawnictwa i pisma podziemne. Jego aktywność jednak na tym się nie kończyła. Prowadziło niezależną działalność kulturalną i edukacyjną, organizowało ogólnopolskie konkursy literackie i plastyczne, utworzyło podziemny uniwersytet, a także komórkę badania opinii publicznej, rejestrowało frekwencję wyborczą, finansowało stypendia naukowe. Osoby związane z wydawnictwem starały się przechwytywać tajne dokumenty SB, a także materiały PZPR i Stronnictwa Demokratycznego. W paśmie telewizyjnym emitowano własny sygnał radiowy, organizowano akcje ulotkowe i plakatowe.

Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej współpracowało ze strukturami podziemnym, zwłaszcza z wrocławską Solidarnością Walczącą, krakowskim KOS i Solidarnością w AGH. W grudniu 1987 r. zostało współzałożycielem i sygnatariuszem Porozumienia Niezależnych Organizacji Małopolski, gdzie reprezentowali je Tomasza Gugała i Władysław Krzek-Lubowiecki.

Wydawnictwo nie korzystało ze środków pieniężnych przekazywanych przez struktury podziemne. Swoją działalność finansowało ze sprzedaży przygotowywanych publikacji. Zakończyło ją 3 maja 1989 r.[196]

W latach 1982–1987 funkcjonowało w Krakowie podziemne wydawnictwo Biblioteka Wolnej Myśli, prowadzone i kierowane przez Bożenę Jasiak i Pawła Witkowskiego. Było ono kontynuacją Wydawnictwa Alfa. Po zwolnieniu z obozu internowania w lipcu 1982 r. Witkowski podjął na nowo działalność wydawniczą w ramach podziemnych struktur Solidarności, zajmując się poligrafią Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ Solidarność Małopolska, a jesienią tegoż roku wspólnie z Bożeną Jasiak reaktywował własne wydawnictwo. *Miało ono funkcjonować jako uzupełnienie poligrafii Zarządu Regionu, a okazało się, że stało się to naszą główną działalnością* – wyjaśniał Witkowski[197]. Biblioteka Wolnej Myśli wydała pięć książek, w tym opracowania Abdurachmana Awtorchanowa *Zagadka śmierci Stalina. Spisek Berii*, Władimira Bukowskiego *Pacyfiści kontra pokój*, Józefa Kuśmierka *Stan polski*, Adama Michnika *Rozmowa w Cytadeli* oraz Marka Nowakowskiego *Raport o stanie wojennym*.

Korzystano z maszyny offsetowej przysłanej z Zachodu. Druk odbywał się między innymi u Potockich w Pękowicach, w Instytucie Archeologii UJ w Krakowie oraz okazjonalnie w mieszkaniach prywatnych. Zajmowali się nim Mariusz Furmanek[198], Czesław Hadamik[199] i Wojciech Słaboń[200], czyli drukarze z Zarządu Regionu NSZZ Solidarność Małopolska, którzy przeszli

do Biblioteki Wolnej Myśli. Teksty składali Marta i Paweł Grychowscy[201], Małgorzata Słowik[202] i Witold Szarlitt[203]. Nakłady wahały się między dwoma a czterema tysiącami egzemplarzy.

W pracach wydawniczych uczestniczyli również Barbara Borkowska[204] oraz Izabela[205] i Zbigniew Złonkiewiczowie[206]. Wydawnictwo finansowało działalność ze sprzedaży swoich publikacji. Funkcjonowało do 1987 r., do chwili wyjazdu Pawła Witkowskiego do Francji. Tuż przed tym ktoś ukradł maszynę offsetową, a podejrzenie padło na Marcelego Marklowskiego[207].

Wydawcy ukazującego się w Krakowie pisma „Promieniści"[208] zaczęli od 1983 r. publikować książki w serii „Biblioteka Promienistych". Były to opracowania skierowane głównie do młodzieży, jako uzupełnienie wiedzy z zakresu literatury i historii najnowszej. W sumie wydano dwadzieścia jeden tytułów, wśród nich między innymi książki *Samobójstwo sandaueryzmu* Stanisława Barańczaka, *Armia Podziemna* Tadeusza Bora-Komorowskiego, *O wypowiadaniu niewypowiadalnego. Język i sacrum*, *Moje słuszne poglądy na wszystko* oraz *Pałka i teoria* Leszka Kołakowskiego, *Z dziejów łączności radiotelegraficznej Warszawa – Londyn w latach 1939–1945* Stefana Korbońskiego, *Jałta po latach* Krystyny Marek, *Rosja wobec powstania warszawskiego* Jana Nowaka-Jeziorańskiego (wydana pod nazwiskiem „Jan Zych"), *Deformacje w wykładzie historii w podręcznikach dla szkół średnich* Mariana Piłki, *W obcym interesie. Historia KPP* Romualda Szeremietiewa (wydana pod nazwiskiem „Roman Mieczysłowicz"), a także *My i zachód* Aleksandra Zinowiewa. Książki te powielane były techniką sitodruku.

W latach 1982–1989 ukazało się w Krakowie siedemnaście książek i broszur sygnowanych przez Wydawnictwo Świt. Jak dotąd, nie udało się ustalić nazwisk osób zaangażowanych w przygotowywanie tych publikacji. Dzięki Wydawnictwu Świt ukazywała się między innymi literatura piękna, w tym zbiory poezji Stanisława Barańczaka, Ryszarda Krynickiego, Czesława Miłosza, Antoniego Pawlaka i Jana Polkowskiego. Opublikowano również książki Zbigniewa Bujaka *Długie trwanie*, Jacka Kuronia *Linia podziału* oraz *Wzrastanie*, Jana Józefa Lipskiego *Etos opozycji* i Adama Michnika *Strategia opozycji*. Publikacje te drukowano na powielaczu lub techniką sitodruku. Okładki i karty tytułowe niektórych z nich wykonywano ręcznie, co wyróżnia je wśród innych publikacji drugoobiegowych.

Nie udało się również ustalić nazwisk osób pracujących w podziemnym wydawnictwie Bez Cięć, które w latach 1984–1986 wydało dziesięć publikacji. Znalazły się wśród nich między innymi książki Władysława Bartoszewskiego *Los Żydów Warszawy 1939–1943. W czterdziestą rocznicę powstania w getcie warszawskim*, Adama Michnika *Cienie zapomnianych przodków* oraz Napoleona Liberysa *Polacy na Łotwie w okresie drugiej wojny światowej*. Wydano ponadto *Proces szesnastu w dokumentach*. Z literatury pięknej opublikowano

Upadek Friedricha Dürrenmatta. Wydrukowano też w trzech częściach *Wiersze i piosenki* Jacka Kaczmarskiego. Publikacje te powielono techniką sitodruku.

Jak już wspomniano, od drugiej połowy lat osiemdziesiątych wydawcy podziemnego pisma „6 sierpnia" przygotowywali również druki zwarte, które sygnowano tytułem pisma. Do 1990 r. wydawnictwo 6 Sierpnia opublikowało czternaście książek i broszur, głównie o tematyce historycznej, między innymi Ignacego Daszyńskiego *Wielki człowiek w Polsce*, Wacława Lipińskiego *Walka zbrojna o niepodległość Polski 1905–1918*, a także dwutomowe opracowanie Wacława Jędrzejewicza *Kronika życia Józefa Piłsudskiego*. Wydano również *Wspomnienia* Aleksandry Piłsudskiej oraz powieść Bogdana Jaxy-Ronikiera *Dzierżyński – czerwony kat*, a także kilka edycji śpiewników patriotycznych. Książki drukowano techniką offsetową.

W Krakowie w latach 1982–1987 działała duża podziemna drukarnia prasowa, wykonująca prace usługowe na rzecz krakowskich pism drugoobiegowych i niezależnych oficyn wydawniczych. Drukowano tam między innymi „Hutnika", „Kronikę Małopolską", „Miesięcznik Małopolski" i „Solidarność Grzegórzecką", a także wydawnictwa z serii „Biblioteka Promienistych". Drukarnia powstała z inicjatywy Józefa Śreniowskiego, przy współudziale Mirosława Szymańskiego („Emu"). Przy druku współpracowali z nimi Andrzej Bogusz[209] („Staszek"), Tadeusz Ćwięka („Tadek"), Wanda Drabik („Grażyna"), Katarzyna Flisowska („Anna"), Krystyna Jarosz („Kamil"), Anna Kwiatkowska („Aniela"), Teresa Passakas („Zosia"), Danuta Romańska i Paweł Turnau („Kudłaty"). W pracach poligraficznych wspierali ich i udzielali pomocy między innymi Lidia Adamik („Łucja"), jej mąż Zdzisław Adamik (który zajmował się magazynowaniem papieru, a czasami transportem maszyn i materiałów drukarskich), Agnieszka Jordan[210] („Ciotka"), jej córki Helena Jordan[211] i Irena Jordan[212], Dobrochna Miodowicz-Wolf („Mrówka"), Janina i Marek Orłowscy, Ryszard Papaj, Józef i Maria Sidorowiczowie, Elżbieta Turnau[213], a także pisarz Stanisław Czycz, artysta plastyk Adam Macedoński, artysta fotograf Stanisław Markowski, rzeźbiarz Krzysztof Piotrowski i Krystyna Świątek-Stasik. Niezwykle ważnymi współpracownikami byli poeta Bogusław Rostworowski oraz Ludwik Stasik („Horacy", „Vicehrabia"), którzy między innymi przemycali przez granice urządzenia drukarskie i introligatorskie oraz wyszukiwali dogodne miejsca na założenie drukarni. *Jeśliby dobrze policzyć, firma angażowała nieraz do dwudziestu i trzydziestu osób, zależnie od nawału pracy (robiła swoje terminowo), czasem łącznie ze współpracownikami skupiała pewnie nawet dwukrotnie więcej ludzi* – wspominał Józef Śreniowski[214].

Z ramienia Regionu Małopolska kontakty z drukarnią utrzymywał Janusz Lupa. *To on dawał w nasze ręce makiety „Kroniki Małopolskiej", początkowo „Hutnika"* […] *wiele innych pism, które schodziły spod naszych sit często tylko raz czy dwa, trzy razy, i tych, które szły przez nasze ręce latami* – przyznawał Śreniowski[215].

Punkty poligraficzne zlokalizowane były między innymi w mieszkaniach na osiedlu Ogrodowym w Nowej Hucie, przy ulicach Dekerta, Mazowieckiej, Wrocławskiej, Łokietka, czasowo przy Bandtkiego, Podchorążych, ówczesnej Świerczewskiego, na Prądniku Czerwonym, a najdłużej w okolicach Rynku Dębnickiego. Śreniowski wyjaśniał: *Unikaliśmy powielania kontaktów przy nabywaniu papieru, kolportażu i tym podobnych ryzykownych etapach codzienności podziemnej poligrafii, mieliśmy własne drukarnie, z własną kompleksową serigrafią. W 1983 r. pracowaliśmy całkowicie non profit, w 1984 r. pracowaliśmy zasadniczo non profit (po kosztach), jedynie w przypadku bodaj „Kroniki Małopolskiej" zastosowaliśmy (wówczas) jakiś zaporowy cennik, minimalnie ponad koszty.* […] *Nie korzystaliśmy z żadnych dotacji. Jedyną był wysokiej klasy obiektyw reprodukcyjny APO-Rodagon. To zafundował bodaj Region* [NSZZ Solidarność]. *Wydawnictwo czy drukarnia nie nazywały się, byliśmy „firmą". Myślałem, że w razie wybicia się na samodzielność wydawniczą przyjmiemy nazwę Lailonia, raz czy dwa razy użyliśmy nawet inicjału L, który nikomu nic nie mówił. Mieliśmy swoją własną kasę zapomogową, która się nieraz przydała*[216]. Firma Śreniowskiego nie została nigdy zdekonspirowana.

W Krakowie funkcjonowały też mniejsze wydawnictwa, czasami jedno- lub dwuosobowe. Ich dorobek nie był może znaczny, w porównaniu z innymi, ale był na pewno w jakiś sposób znaczący i ważny dla krakowskiego drugiego obiegu.

Po wprowadzeniu stanu wojennego niezależne oficyny wydawnicze zaczęły działać w zupełnie innych warunkach niż wcześniej. Aby funkcjonować, należało bezwzględnie przestrzegać zasad konspiracji. Wśród nich była praktyka wydawania książek pod różnymi nazwami lub w ogóle niepodawania wydawcy. Publikacje były antydatowane, dla zmylenia SB zamieszczano fikcyjne miejsca wydania albo nie zamieszczano ich wcale. Choć utrudnia to dzisiejsze badania, to jednoznacznie wskazuje, że podziemie wydawnicze istniało, a nawet starało się w miarę możliwości rozwijać.

[1] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 155, poz. 1985; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=46&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#4204 [odczyt: 3.08.2015].

[2] Tekst został spisany z nasłuchu RWE przez Andrzeja Kostrzewskiego (pseudonim „Festucus"). Zob.: *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 258, poz. 3448; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=79&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#37998 [odczyt: 3.08.2015].

[3] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 144, poz. 1830; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=42&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#4161 [odczyt: 3.08.2015].

[4] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 251, poz. 3342; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.

pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=77&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#8228 [odczyt: 3.08.2015].

[5] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990*..., s. 307, poz. 4163; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=96&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3946 [odczyt: 3.08.2015].

[6] J. Kandziora, Z. Szymańska, K. Tokarzówna (współprac.), *Bez cenzury 1976–1989*..., s. 516–517, poz. 3766, 3767; Muzeum Wolnego Słowa, Polskie wydawnictwa niezależne 1976–1989, http://m-ws.pl/bibula_/bzszzw.html [odczyt: 3.08.2015].

[7] J. Kandziora, Z. Szymańska, K. Tokarzówna (współprac.), *Bez cenzury 1976–1989*..., s. 123, poz. 342; Muzeum Wolnego Słowa, Polskie wydawnictwa niezależne 1976–1989, http://m-ws.pl/bibula_/bzszzw.html [odczyt: 3.08.2015].

[8] Sygnowano ją nazwą wydawcy: Biblioteka Wiedzy Obywatelskiej.

[9] Relacja Krzysztofa Bzdyla, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00006_Krzysztof_Bzdyl [odczyt: 10.02.2016].

[10] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[11] Andrzej Mietkowski (ur. 1956), działacz opozycji, tłumacz literatury rosyjskiej i francuskiej. W latach 1975–1980 student astronomii na UJ, w latach osiemdziesiątych uczył się w École de Journalisme et Affaires internationales w Paryżu. Od jesieni 1976 r. współpracownik KOR, kolportował wśród krakowskich studentów „Komunikat" i „Biuletyn Informacyjny", zaangażowany w zbieranie funduszy na pomoc dla robotników z Radomia i zakładów Ursus. 15 V 1977 r. uczestniczył w tzw. czarnym marszu, zorganizowanym po śmierci Stanisława Pyjasa, następnie członek krakowskiego SKS, od 1978 r. kierował jego poligrafią, w okresie 1979–1980 jego rzecznik. Twórca opozycyjnego pisma „Sygnał", a w sierpniu 1978 r. Krakowskiej Oficyny Studentów. W latach 1978–1980 był ponad 30 razy zatrzymywany i przesłuchiwany. Od początku września 1980 r. w jego mieszkaniu znajdował się punkt konsultacyjny dla zakładających NSZZ Solidarność. Od października 1980 do 1981 r. studiował fizykę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, twórca tamtejszego NZS, reprezentant krakowskich uczelni w Ogólnopolskiej Komisji Koordynacyjnej NZS. Od 1981 r. na emigracji, był korespondentem RWE, BBC i Deutsche Welle (obsługiwał serwis polski i rosyjski). Zagraniczny przedstawiciel Solidarności Walczącej. Reprezentował Polskę w założonej przez Władimira Bukowskiego antykomunistycznej Międzynarodówce Oporu. Współpracownik Komitetów Solidarności w Paryżu i Brukseli, a także emigracyjnych oficyn, prowadził ośrodek rozdawnictwa i wysyłki do Polski publikacji wydawnictw Polonia Book Fund Ltd., Puls, Aneks, Editions Spotkania. Od 1989 r. kierował warszawskim biurem RWE (do 1996 r.). Po 1990 r. był m.in. członkiem Rady ds. Mediów i Informacji przy Prezydencie RP Lechu Wałęsie (1993–1995), twórcą i kierownikiem działu zagranicznego dziennika „Życie" (1996), dyrektorem programowym Inforadia / TOK FM (1996–1998), prezesem anglojęzycznej agencji informacyjnej Polish News Bulletin Ltd (1999–2006), szefem Wiadomości TVP, dyrektorem Telewizyjnej Agencji Informacyjnej, twórcą kanału informacyjnego TVP Info (2006–2007), dyrektorem i redaktorem naczelnym portalu informacyjnego Polskiego Radia (2008–2016). Zob. E. Zając, S. Chmura, *Andrzej Mietkowski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[12] Ziemowit Pochitonow (ur. 1954), doktor, absolwent Akademii Rolniczej w Krakowie. W latach 1978–1989 młodszy asystent, następnie adiunkt Instytutu Ziemniaka w Oddziale Naukowo-Badawczym w Młochowie pod Warszawą. W latach 1977–1980 rzecznik SKS w Krakowie. W 1977 r. autor nazwy i twórca Krakowskiej Oficyny Studentów. W latach 1977/1978–1980 wydawca i drukarz niezależnych pism, m.in. „Sygnału" i „Indeksu", prowadził bibliotekę wydawnictw drugoobiegowych, drukarz i kolporter ulotek, sygnatariusz listów protestacyjnych. Za działalność opozycyjną został w 1978 r. relegowany z Akademii Rolniczej tuż przed ukończeniem studiów. Kilkakrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, wiceprzewodniczący KZ w Oddziale Naukowo-Badawczym w Młochowie. Od 1989 r. szef marketingu i rozwoju produkcji w spółce Monsanto Company z siedzibą w Saint Louis (do 1995 r.). Po 1990 r. był m.in. kierownikiem działu sprzedaży pestycydów w Norsk-Hydro ASA z siedzibą w Oslo (1998–2000), kierownikiem projektu

dotyczącego biomasy w Fundacji Partnerstwo dla Środowiska w Krakowie (2002–2006), prezesem zarządu spółki Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Biomasa w Warszawie, pracownikiem spółki Consus Argo w Warszawie i prezesem firmy Iso-Tech w Warszawie (2005–2007). Od 2 VIII 1977 do 10 III 1978 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Delegat", od 12 X 1977 do 11 I 1983 r. przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOR „Alfa". Zob. M. Litwińska, *Ziemowit Pochitonow* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[13] K. Burnetko, *Studenci kontra system*, „Tygodnik Powszechny" 2001, nr 47. Mirosław Chojecki (ur. 1949), chemik, wydawca podziemny, producent filmowy, w latach 1974–1976 pracownik Instytutu Badań Jądrowych. Organizował pomoc dla represjonowanych robotników z Radomia i zakładów Ursus, członek KOR, następnie KSS „KOR". W okresie 1976–1977 drukarz korowskiego „Komunikatu" i „Biuletynu Informacyjnego". 1 X 1976 r. został zatrzymany i przesłuchany. Twórca, redaktor, drukarz i organizator produkcji niezależnego wydawnictwa Nowa (do 1981 r.). W latach 1976–1980 wielokrotnie zatrzymywany. 25 III 1980 r. został aresztowany, 7 kwietnia rozpoczął głodówkę protestacyjną z powodu nieprzedstawienia mu przez prokuratora zarzutów, 10 maja zwolniony, następnie oskarżony o kradzież powielacza i skazany na 1,5 roku więzienia z zawieszeniem. W sierpniu 1980 r., podczas strajku w Stoczni Gdańskiej, organizował druk wydawnictw niezależnych. Aresztowany 23 VIII 1980 r., zwolniony po podpisaniu porozumień sierpniowych. Członek komisji do spraw dostępu Solidarności do środków masowego przekazu, kierował komórką wydawniczą NSZZ Solidarność Region Mazowsze. W październiku 1981 r. wyjechał do Paryża, gdzie pozostał po wprowadzeniu stanu wojennego. W latach 1982–1989 współpracownik brukselskiego Biura Koordynacyjnego Solidarność za Granicą, 1982–1990 twórca i wydawca miesięcznika „Kontakt" w Paryżu. W okresie 1983–1990 twórca i szef firmy Audio-Kontakt, 1985–1990 Video-Kontakt. Od 26 X 1976 r. rozpracowywany przez Wydział III-A/III/III-1/III-2 KSMO w ramach SOR „Komitet", od 27 XII 1983 do 24 I 1990 r. przez Wydział XI Departamentu I w ramach rozpracowania obiektowego o kryptonimie „Insekt". W wyniku rozmowy przeprowadzonej z funkcjonariuszami SB po zatrzymaniu w Radomiu 1 X 1976 r. traktowany był jako *doraźnie pozyskany TW*. Według zapisów na karcie EO-4/73, 12 X 1976 r. Mirosław Chojecki został zarejestrowany przez Sekcję VI B Wydziału III-A KSMO w Warszawie jako TW „Radomiak" (nr rej. 16061). Jako datę pozyskania podano 11 X 1976 r. Zapisano przy tym, że podstawą pozyskania, którego miał dokonać ppor. Zenon Skoczylas, była *dobrowolność*. Odnotowano też, że pozyskanie nastąpiło w ramach SO „Atom", w której *zabezpieczano* działalność Instytutu Badań Jądrowych. Zapisy te zgadzają się z adnotacjami na karcie EO-4-B/72. Z zapisów na kartach EO-4-73 i EO-4M/74, a także w dzienniku rejestracyjnym SUSW w Warszawie pod numerem 16061, wynika, że 13 X 1976 r. przełożeni Skoczylasa mieli zatwierdzić pozyskanie TW „Radomiak". Niemniej esbekom nie udało się przejść od werbunku formalnego, czyli podpisania zobowiązania i przekazania pierwszych informacji, do werbunku faktycznego, czyli odbywania regularnych spotkań i wykonywania zlecanych przez SB zadań. 21 X 1976 r., podczas rozmowy prowadzonej w KDMO na Żoliborzu, Mirosław Chojecki jednoznacznie dał do zrozumienia funkcjonariuszom SB, że nie będzie z nimi współpracować. O kontaktach z esbekami powiedział też swoim znajomym, a ponadto na terenie Instytutu Badań Jądrowych powiesił ogłoszenie, w którym poinformował o próbie zmuszenia go przez SB do współpracy. Pod koniec października 1976 r. Mirosław Chojecki przystąpił do KOR. Zarówno ten fakt, jak i zdecydowana odmowa podczas kolejnych prób nakłonienia go do rzeczywistej współpracy, spowodowały, że 28 X 1976 r. został zarejestrowany jako osoba rozpracowywana w SOR „Komitet". Zob. K. Biernacki, *Mirosław Chojecki* [w:] ES, t. 1, s. 79–80. Szerzej zob.: J. Błażejowska, *Sprawa werbunku Mirosława Chojeckiego, Radom, 30 IX/1 X 1976 r.*, „ZHW" 2009, nr 31, s. 41–47; *eadem*, *Papierowa rewolucja*…, s. 101–110; C. Kuta, *Sprawa Chojeckiego*, „BIPN" 2018, nr 1–2, s. 153–164.

[14] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"*…, s. 91.

[15] Szerzej na temat działań SB zob. s. 470–475.

[16] Henryk Karkosza (ur. 1953), absolwent Wydziału Prawa UJ, w latach 1976–1978 funkcjonariusz Sekcji Kryminalnej Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KWMO w Tarnowie, 1978–1982 pracownik PKO BP w Krakowie. Od 1978 r. kierował Krakowską Oficyną Studencką, później wydawnictwem KOS. Od września 1980 r. w NSZZ Solidarność, w 1981 r. przewodniczący KZ w PKO BP. Internowany od 13 XII 1981 do 26 V 1982 r., następnie kierował podziemną Oficyną Literacką,

od 1985 r. przedstawiciel Funduszu Wydawnictw Niezależnych, opiniował wnioski o dotacje dla innych podziemnych wydawnictw krakowskich, pośredniczył w przekazywaniu pieniędzy i sprzętu. Od 1990 r. właściciel Oficyny Literackiej. W dniu 27 II 1979 r. zarejestrowany przez Wydział III KWMO w Krakowie jako TW „Monika" (nr rej. Kr 21120), następnie TW „Waldek", 12 I 1982 r. przejęty przez Inspektorat I WUSW w Krakowie, wyrejestrowany 10 I 1990 r. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące H. Karkoszy na kartach z kartotek AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1; H. Głębocki, *Henryk Karkosza* [w:] ES, t. 4 (w druku); E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"…*, s. 73–150; R. Terlecki, *„Monika"...*, s. 55–67; *Przypadek Henryka Karkoszy. Rozmowa M. Zarzyckiego z B. Wildsteinem i A. Mietkowskim*, „Karta" 2004, nr 41, s. 143–135.

[17] Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=03&WI=ODRODZENIEbRZECZYPOSPOLITEJ&NU=01&DD=2 [odczyt: 16.04.2015]; W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, s. 172, poz. 428.

[18] H. Głębocki, *Krakowska Oficyna Studentów* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[19] *Idem*, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie…*, s. 117.

[20] *Idem*, *Krakowska Oficyna Studentów* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[21] Róża Woźniakowska, właśc. Róża Maria Barbara Gräfin von Thun und Hohenstein (ur. 1954), absolwentka filologii angielskiej na UJ. Od 1976 r. działała w dominikańskim duszpasterstwie akademickim Beczka w Krakowie, od 1977 r. w SKS, 1978/1979 jego rzecznik. W latach 1977–1980 współpracowała z KOR i KSS „KOR". Wielokrotnie zatrzymywana i przesłuchiwana. W okresie 1978–1980 organizowała krakowskie wykłady Towarzystwa Kursów Naukowych, odpowiedzialna za kontakty z TKN w Warszawie i kolportowanie materiałów pomiędzy Krakowem a Warszawą. W dniach 7–17 V 1980 r. uczestniczyła w głodówce w kościele pw. św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej. W dniach 20–31 VIII 1980 r. w areszcie domowym. W latach 1981–1989 na emigracji w Niemczech, 1989–1991 w Nepalu, współorganizowała transporty humanitarne i w nich uczestniczyła, przekazywała zachodnim mediom informacje o sytuacji opozycji i Kościoła w Polsce, pomagała przebywającym na Zachodzie działaczom Solidarności, uczestniczyła w konferencjach dotyczących sytuacji w PRL. Po 1990 r. była m.in. dyrektorem generalnym, a następnie prezesem Polskiej Fundacji im. Roberta Schumana, członkiem Narodowej Rady Integracji Europejskiej przy Premierze RP, a także Zarządu Stowarzyszenia Francja – Polska (1992–2005), dyrektorem Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce (od 2005 r.), posłem do Parlamentu Europejskiego (od 2009 r.). Zob. M. Mielczarski, *Róża Thun* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[22] H. Głębocki, *Krakowska Oficyna Studentów* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[23] Marcin Prokop (ur. 1959), absolwent wychowania plastycznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. W latach 1979–1980 introligator w wydawnictwie Nowa. Od 1979 do 1981 r. drukarz i kolporter Krakowskiej Oficyny Studentów. Współpracownik KOR (główny kolporter „Biuletynu Informacyjnego" w Krakowie) i SKS. Od 1980 do 15 I 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „KOS". Zob. A. Zechenter, *Marcin Prokop*, http://www.encysol.pl/wiki/Marcin_Prokop [odczyt: 20.04.2017]

[24] Paweł Witkowski (ur. 1956), w latach 1984–1987 student etnografii na UJ. Od jesieni 1977 r. współpracownik krakowskiego SKS i KSS „KOR", w latach 1979–1980 drukarz Krakowskiej Oficyny Studentów, dorywczo też Nowej, kolporter wydawnictw drugoobiegowych. Od 1980 r. pracownik punktu informacyjnego SKS udzielającego porad dotyczących zakładania niezależnych związków zawodowych, współpracownik i drukarz Sekcji Informacji MKZ Kraków/Małopolska, następnie ZR Małopolska. Jesienią 1980 r. organizował (wraz z Bożeną Jasiak) niezależne wydawnictwo Alfa. Internowany od 13 XII 1981 do 23 VII 1982 r. W latach 1982–1987 w podziemnych strukturach Solidarności, kierował poligrafią RKW Małopolska (wydawał m.in. „Biuletyn Małopolski", „Serwis Informacyjny", „Aktualności"). W okresie 1982–1987 organizator wydawnictwa Biblioteka Wolnej Myśli. Od 1987 r. na emigracji we Francji (do 1991 r.). Od 7 XI 1979 do 11 I 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW Krakowie w ramach SOS „Krzykacz". Zob. D. Nowok, S. Chmura, *Paweł Witkowski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[25] Wojciech Ciuła (ur. 1954), pracownik zespołu opieki zdrowotnej w Nowej Hucie. Aresztowany 15 III 1982 r. i oskarżony o to, że *w lutym 1982 r. w Krakowie, w celu rozpowszechniania fałszywych informacji, gromadził, przechowywał i przenosił wydawany nielegalnie tzw. „Biuletyn Małopolski" i inne pisma, których treść mogła wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*. 16 IV 1982 r. skazany na 3 lata więzienia oraz karę dodatkową pozbawienia praw publicznych na okres 2 lat, 15 IV 1983 r. zwolniony warunkowo z odbywania kary, 4 VIII 1984 r. objęty amnestią. Zob. AIPN Kr, 97/962, Akta postępowania w sprawie Jana Miętki i Wojciecha Ciuły.

[26] Sławomira Gunia (ur. 1959), w tym czasie uczennica, później studentka.

[27] Dorota Mardyła (ur. 1959), w tym czasie uczennica.

[28] Ewa Rakowiecka (ur. 1958), polonistka, teatrolog. Współpracowała z krakowskim SKS i Krakowską Oficyną Studentów. Zakładała NZS UJ, w 1981 r. była pracownikiem biura NZS. W latach 1982–1988 współpracowała z wydawnictwem KOS i Oficyną Literacką. Była żoną Jacka Rakowieckiego, a później Henryka Karkoszy. Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 499, przyp. 6.

[29] H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie*…, s. 117; *idem*, *Krakowska Oficyna Studentów* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[30] Dorota Martini (ur. 1954), absolwentka Wydziału Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W latach 1981–1982 nauczycielka wychowania plastycznego w VII LO w Krakowie, od 1982 r. była instruktorem malarstwa i rysunku w młodzieżowym domu kultury na Kazimierzu (po 1989 r. Staromiejskie Centrum Kultury Młodzieży). Od 1978 do 1980 r. autorka okładek i ilustracji w wydawnictwach niezależnych. W roku akademickim 1978/1979 i 1979/1980 była rzecznikiem SKS jako przedstawicielka krakowskiej ASP, sygnatariuszka oświadczeń i uczestniczka akcji protestacyjnych SKS, a także akcji zbierania podpisów pod petycjami w obronie więźniów politycznych i kolegów represjonowanych za działalność opozycyjną. Wykonywała afisze i plakaty informujące o takich akcjach. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, zakładała Koło Solidarności przy Związku Polskich Artystów Plastyków w Krakowie. W 1981 r. współpracowała z Sekcją Kultury ZR Małopolska, m.in. była autorką ulotek i plakatów. Po 13 XII 1981 r. znalazła się w zorganizowanej przez Jerzego Skąpskiego grupie działaczy, członków ZPAP, spotykających się w krakowskiej parafii karmelitów. W latach 1982–1987 uczestniczyła w wielu wystawach Ruchu Kultury Niezależnej. Od 14 XI 1978 do 11 I 1983 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Alfa". Zob. A. Sadowska, *Dorota Martini* [w:] ES, t. 2, s. 258.

[31] Przemysław Zawadzki (ur. 1954), w latach 1975–1976 studiował w krakowskiej filii Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach (skreślony z listy studentów), następnie do 1982 r. na Wydziale Grafiki ASP w Krakowie. Członek Komitetu Założycielskiego NZS ASP. Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 242, przyp. 12.

[32] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku*…, s. 31; H. Głębocki, *Krakowska Oficyna Studentów* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[33] Korespondencja elektroniczna z Robertem Kaczmarkiem, 28 IV 2016 r.; C. Kuta, *Prywatna Inicjatywa Krakowska* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[34] Na temat pisma „Merkuryusz Krakowski i Światowy" zob. s. 65–66.

[35] W bibliografiach drugoobiegowych druków zwartych wymieniane są ponadto jeszcze dwie inne publikacje sygnowane przez Prywatną Inicjatywę Krakowską. Pierwszą jest książka Andrzeja Polata *Wojna o niepodległą* (Kraków 1981, właśc. 1983), a drugą opracowanie Danuty Suchorowskiej-Śliwińskiej *Wielka edukacja. Wspomnienia więźniów politycznych PRL* (Kraków 1983). Zob.: *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990*…, s. 272, poz. 3652 oraz s. 327, poz. 4438; W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie*…, s. 185, poz. 532 oraz s. 198, poz. 626; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=03&WI=WOJNAbObNIEPODLEGla&NU=01&DD=1 oraz http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=03&WI=WIELKAbEDUKACJA&NU=01&DD=2 [odczyt: 27.04.2016], przy czym jako miejsce wydania i wydawcę podano w tym wypadku Katowice i Podziemny Informator Katowicki (PIK); Internetowa baza FCDCN, Polska

Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=84&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#7973 oraz http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=102&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#4049 [odczyt: 27.04.2016]. Niemniej Robert Kaczmarek i jego wydawnictwo nie mieli nic wspólnego z obiema wzmiankowanymi książkami. Zob. Korespondencja elektroniczna z Robertem Kaczmarkiem, 28 IV 2016 r.

[36] Krystyna Czerni (ur. 1957), doktor, historyk sztuki, w latach 1976–1977 pracownik Oddziału Zbiorów Graficznych i Muzycznych Biblioteki Jagiellońskiej. Od 1977 do 1983 r. uczestniczka dominikańskiego duszpasterstwa akademickiego Beczka w Krakowie, od 1977 do 1985 r. brała udział w spotkaniach krakowskiego Klubu Inteligencji Katolickiej. W latach 1977–1980 była członkiem krakowskiego SKS. Organizowała (w ramach Towarzystwa Kursów Naukowych i duszpasterstwa akademickiego) wykłady z literatury, ekonomii i historii. Od 1977 r. kolportowała wydawnictwa niezależne i ulotki wśród studentów UJ, członków Beczki i swoich znajomych. Sygnatariuszka petycji i listów protestacyjnych. Od 1978 do 1983 r. organizatorka Tygodni Kultury Chrześcijańskiej w Krakowie. Wielokrotnie zatrzymywana i przesłuchiwana. Od września 1980 do lipca 1983 r. była członkiem NZS UJ. Od czerwca 1981 do września 1982 r. przebywała we Francji. Po 13 XII 1981 r. uczestniczka wieców i demonstracji, m.in. 14 XII 1981 r. w Paryżu, następnie trzynastego dnia każdego miesiąca przed ambasadą PRL, a także 3 V 1982 r. W latach 1982–1987 autorka tekstów publikowanych w paryskim miesięczniku „Kontakt". Od 1983 do 1992 r. samodzielny historyk sztuki w Instytucie Historii Sztuki UJ. W okresie 1987–1989 autorka tekstów zamieszczanych w kwartalniku „Res publica". Po 1990 r. była m.in. członkiem redakcji miesięcznika „Znak" (1992–1996), krytykiem sztuki w Oddziale TVP w Krakowie (1994–2002), redaktorem w Wydawnictwie Znak (1995–1997), pracowała na stanowisku bibliotekarza w Instytucie Historii Sztuki UJ (od 1997 r.). Od 1978 do 1982 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Beta", od 11 X 1979 do 1 III 1983 r. w ramach SOS „Lalka". Zob. J. Zechenter, S. Chmura, *Krystyna Czerni* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[37] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[38] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[39] R. Kaczmarek, O „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym"…, mps, s. 2; Korespondencja elektroniczna z Robertem Kaczmarkiem, 28 IV 2016 r.; K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce*…, s. 40; *idem*, *PIK – Prywatna Inicjatywa Krakowska* [w:] *Opozycja demokratyczna w PRL w latach 1976–1981*, red. W. Polak, J. Kufel, P. Ruchlewski, Gdańsk 2012, s. 453.

[40] K. Knoch, *PIK – Prywatna Inicjatywa Krakowska*…, s. 465.

[41] Korespondencja elektroniczna z Robertem Kaczmarkiem, 28 IV 2016 r.; K. Knoch, *PIK – Prywatna Inicjatywa Krakowska*…, s. 461.

[42] Korespondencja elektroniczna z Robertem Kaczmarkiem, 28 IV 2016 r.

[43] R. Kaczmarek, O „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym"…, mps, s. 2. Zob. też K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce*…, s. 41.

[44] Zob. W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie*…, wg indeksu wydawców niezależnych; *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990*… Por. Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=02&IM=05&TX=&NU=01&WI=WYDAWbKRZYxAbNOWOHUCKIEGO [odczyt: 20.04.2015].

[45] Korespondencja elektroniczna z Janem L. Franczykiem, 14 V 2015 r.

[46] *Ibidem*.

[47] *Ibidem*.

[48] W. W. Wiśniewski, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie*…, s. 164.

[49] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku*…, s. 31; D. Cecuda, *Leksykon opozycji politycznej*…, s. 132.

[50] Relacja Jana Polkowskiego, Kraków, 25 V 2009 r. (nagranie); Relacja Tadeusza Nyczka, Kraków, 2 VII 2009 r. (nagranie); D. Cecuda, *Leksykon opozycji politycznej…*, s. 127; W. Pilecki [Wojciech W. Wiśniewski], *O polskich wydawnictwach konspiracyjnych…*, s. 76.

[51] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, s. 111–215. Por. AIPN, 0397/688, t. 1, Informator bibliograficzny nielegalnych wydawnictw z lat 1980–1982 (z uwzględnieniem propagandy skierowanej na wojsko w latach 1980–1983) opracowany przez mjr. Józefa Kowalczyka i Stefanię Bratkowską w 1984 r. w Oddziale II Zarządu V Wojskowej Służby Wewnętrznej, k. 4v.

[52] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, s. 138, poz. 168.

[53] *Ibidem*, poz. 174.

[54] *Ibidem*, s. 170, poz. 415.

[55] *Ibidem*, s. 199, poz. 633.

[56] *Ibidem*, s. 179, poz. 488.

[57] *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1979–1990…*, s. 285, poz. 4798, 4799; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=03&WI=POLONEZbNAbMOTYWACHbWRZEsNIAb1939bWEbWRZEsNIUb1953&NU=01&MA1=rozwi%F1 [odczyt: 15.07.2015]; Muzeum Wolnego Słowa, Polskie wydawnictwa niezależne 1976–1989, druki zwarte, http://www.m-ws.pl/bibula_/bzri.html [odczyt: 15.07.2015].

[58] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"…*, s. 317, przyp. 17.

[59] Relacja Jana Polkowskiego, Kraków, 25 V 2009 r. (nagranie).

[60] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 35a/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Markiem Nobisem.

[61] Ewa Brol-Modelska (ur. 1957) – wówczas studentka UJ, działaczka NZS, zatrzymana po manifestacji na Rynku Głównym w Krakowie 3 V 1982. Zob. *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 474, przyp. 24.

[62] Aleksander Galos (ur. 1960), student prawa na UJ, od 1984 r. asystent w Instytucie Nauk Politycznych UJ. Działacz NZS UJ, m.in. redaktor pisma NZS Wydziału Prawa i Administracji „Aplauz".

[63] Zdzisław Jurkowski (ur. 1959), absolwent historii Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, w latach osiemdziesiątych student fizyki na UJ. W 1980 r. sympatyk krakowskiego SKS, kolportował materiały informacyjne i oświadczenia. Od września 1980 r. w NZS, organizował Komitet Założycielski na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym UJ, odpowiedzialny za poligrafię i druki enzetesowskie na UJ. W 1980 r. twórca Niezależnej Oficyny Studentów, w 1981 r. Oficyny Studentów Czekając. Po 13 XII 1981 r. dostarczał materiały poligraficzne dla strajkujących w HiL i zabezpieczał sprzęt drukarski NZS. Ukrywał się, był organizatorem podziemnego zaplecza poligraficznego NZS. Internowany 3 I 1982 r., podjął głodówkę, zwolniony 7 lipca. Następnie twórca podziemnego Wydawnictwa X, kolporter pism „Arka", „Brulion" i „Świat", a także bezdebitowych książek. W latach 1982–1986 wspierał krakowski teatr niezależny Artura Wrońskiego i Janusza Koprowskiego. W 1985 r. twórca WiP . W latach 1987–1989 współpracownik Komisji Interwencji i Praworządności NSZZ Solidarność Region Małopolska, m.in. odpowiedzialny za poligrafię podczas Międzynarodowej Konferencji Praw Człowieka zorganizowanej w parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach (25–28 VIII 1988 r.). W kwietniu 1988 r. przekazał sprzęt poligraficzny strajkującym w HiL. Wielokrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany. Po 1990 r. był m.in. właścicielem wydawnictwa Platan, doradcą prezesa IPN Janusza Kurtyki (2006–2007) i pracownikiem Oddziału IPN w Krakowie. Od 9 X 1981 do 8 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Intruzi". Zob. J. Szpil, S. Chmura, *Zdzisław Jurkowski* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[64] Wojciech Modelski (ur. 1960), student prawa na UJ. Współpracownik krakowskiego SKS, działacz NZS UJ. Internowany w okresie 29 I – 7 VII 1982 r. Następnie na emigracji w Stanach Zjednoczonych (wrócił w 1990 r.). W okresie 3–7 V 1979 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Tarnowie

w ramach SOS „Maturzyści", 28 II – 28 VIII 1979 r. przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS „Fotograf", 28 VIII 1980 r. zarejestrowany przez Wydział III KWMO w Krakowie jako osoba rozpracowywana w ramach SOS „Czarek", następnie włączony do SOR „Intruzi", prowadzonej od 25 IX 1981 do 11 XII 1985 r. przez Wydział III-1 KWMO/WUSW. Zob.: AIPN Kr, 0101/221/D (mf), Materiały dotyczące Wojciecha Modelskiego; Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Modelskiego na kartach z kartotek AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1.

[65] Bartłomiej Sienkiewicz (ur. 1961), absolwent historii na UJ, działacz NZS, we wrześniu i październiku 1980 r. członek KZ NZS UJ, a następnie Komisji Uczelnianej. W okresie 1980–1981 w redakcji wydawanego na UJ „Biuletynu Niezależnego Zrzeszenia Studentów". Od 1981 r. członek krakowskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. W latach 1981–1988 związany z Niezależną Oficyną Studentów w Krakowie, pozyskiwał materiały poligraficzne, drukował, składał i kolportował publikacje NOS, Wydawnictwa X i Oficyny Studentów Czekając. W latach 1985–1988 twórca i uczestnik WiP. Wielokrotnie zatrzymywany i karany grzywnami. W dniach 25–28 VIII 1988 r. członek Komitetu Organizacyjnego Międzynarodowej Konferencji Praw Człowieka w Mistrzejowicach. W okresie 1988–1989 twórca środowiska „Czasu Przyszłego". W latach 1987–1988 pracownik Archiwum Państwowego w Krakowie, 1988–1989 Spółdzielni Robót Wysokościowych Altum. Od czerwca 1989 r. dyrektor Biura Poselsko-Senatorskiego Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego w Krakowie (do maja 1990 r.), od lutego do maja 1990 r. członek prezydium krakowskiego Komitetu Obywatelskiego z ramienia OKP. W okresie od czerwca do lipca 1990 r. asystent wiceministra Krzysztofa Kozłowskiego w MSW, od lipca do sierpnia członek Komisji Weryfikacyjnej MSW i twórca Urzędu Ochrony Państwa, od sierpnia 1990 do 1991 r. dyrektor Biura Koordynacji i Prognoz UOP, następnie główny specjalista Zarządu Wywiadu. Po 1990 r. był m.in. twórcą (1991–1993) i wicedyrektorem Ośrodka Studiów Wschodnich (1996–2001), twórcą firmy analitycznej Analizy Systemowe Bartłomiej Sienkiewicz – Othago (2000–2002), firmy doradczo-analitycznej na rynku energetycznym Sienkiewicz i Wspólnicy (2002–2009), spółki Salvor (2009–2013), doradcą marszałka Sejmu Macieja Płażyńskiego (2003–2005), wykładowcą w Akademii Obrony Narodowej (2003–2005), ministrem spraw wewnętrznych (2013–2014), dyrektorem Instytutu Obywatelskiego (2014–2015). Od 9 X 1981 do 8 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Intruzi". Zob. M. Litwińska, *Bartłomiej Sienkiewicz* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[66] Artur Wroński (ur. 1959), historyk, działacz NZS UJ, zajmował się m.in. działalnością kulturalną i wydawniczą, drukarz w Niezależnej Oficynie Studenckiej. Internowany w okresie 5 I – 2 VII 1982 r. Działacz struktur podziemnych, drukarz. Po 1989 r. krakowski restaurator, właściciel restauracji Chimera. Od 3 II 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 22 XI 1983 do 8 IX 1989 r. w ramach SOR „Intruzi". Zob.: *NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa*…, s. 490, przyp. 7; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*..., s. 426.

[67] Katarzyna Zimmerer (ur. 1961), studentka UJ, działaczka NZS, zajmowała się kontaktami zagranicznymi. Internowana od 20 XII 1981 do 23 I 1982 r. Rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Intruzi". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 838–839, przyp. 1.

[68] Relacja Zdzisława Jurkowskiego, Kraków, 13 XI 2015 r. (nagranie).

[69] *Ibidem*.

[70] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie*…, wg indeksu wydawców niezależnych.

[71] Relacja Zdzisława Jurkowskiego, Kraków, 13 XI 2015 r. (nagranie).

[72] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[73] Relacja Zdzisława Jurkowskiego, Kraków, 13 XI 2015 r. (nagranie).

[74] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[75] *Ibidem*.

[76] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, wg indeksu wydawców niezależnych; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976––1989), Oficyna NZS UJ, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=02&IM=05&WI=OFICYNAbNZSbNIEZALExNEGObZRZESZENIAbSTUDENToW&NU=03&MA1=rozwi%F1 [odczyt: 27.04.2015]; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), Wydawnictwo NZS UJ, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=05&TX=&NU=03&WI=WYDAWbNZSbNIEZALExNEGObZRZESZENIAbSTUDENToW [odczyt: 27.04.2015].

[77] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[78] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim (w zbiorach autorki).

[79] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[80] Wiesława Sotwin (ur. 1959), działaczka krakowskiego SKS, później NZS UJ. Od 25 IX 1981 do 11 XII 1985 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Intruzi". Zob. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 498, przyp. 2.

[81] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[82] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim (w zbiorach autorki).

[83] Józef Andrzej Gierowski (1922–2006), profesor historii, badacz dziejów nowożytnych Polski i Włoch. Podczas okupacji w ZWZ – AK. W latach 1953–1968 kierownik Instytutu Historii PAN w Krakowie, 1977–1981 kierownik Zakładu Historii Śląska PAN, 1967–1972 dyrektor Instytutu Historii UJ. Członek KZ NSZZ Solidarność Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ, następnie członek prezydium Komisji Uczelnianej, 12 I –1 IX 1981 r. zastępca przewodniczącego. W marcu 1981 r. zastępca przewodniczącego Uczelnianego Komitetu Strajkowego UJ. W latach 1981–1987 przez dwie kadencje rektor UJ, wybrany demokratycznie i popierany przez uczelnianą Solidarność i NZS. Po 13 XII 1981 r. usiłował wspierać represjonowanych studentów i pracowników uczelni, a także chronić autonomię uczelni za cenę pewnych kompromisów z władzami. W latach 1985–1989 poseł na Sejm, 1986–1989 członek Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa PRL. Zob.: A. K. Link-Lenczowski, *Wspomnienie o profesorze Józefie Andrzeju Gierowskim: (19 marca 1922 – 17 lutego 2006)*, „Alma Mater" 2006, nr 79, s. 54–56; M. Markiewicz, *Józef Andrzej Gierowski (19 III 1922 – 17 II 2006*), „Kwartalnik Historyczny" 2006, R. 113, nr 1, s. 193–196; M. Nowy, *Rzeczpospolita i uniwersytet. Wspomnienie o profesorze Józefie A. Gierowskim*, „Dziennik Polski", 24 II 2006; P. S. Wandycz, *Józef Andrzej Gierowski (1922–2006)*, „Zeszyty Historyczne" 2006, z. 156, s. 227–228.

[84] Pod takim tytułem wydano zbiór *Zniewolony umysł* z 1953 r.

[85] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, wg indeksu wydawców niezależnych; *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1979–1990…*, s. 17, 128, 212, poz. 37, 2003, 3482; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=05&TX=&NU=01&WI=ALFA [odczyt: 27.04.2015].

[86] Relacja Pawła Witkowskiego, Kraków, 19 IV 2016 r. (nagranie).

[87] Andrzej Fischer (ur. 1962), uczeń VIII LO w Krakowie. Członek KPN, należał do grupy Krzysztofa Bzdyla, zajmował się kolportażem prasy podziemnej. W marcu 1982 r. zatrzymany w związku z drukiem wydawnictw podziemnych, w maju skazany na rok więzienia z zawieszeniem na 3 lata. Uczestnik Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej (za udział w marszu w sierpniu 1984 r. ukarany grzywną). Wiceprzewodniczący do spraw organizacyjnych w zarządzie Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego. Zob.: AIPN Kr, 010/11564, t. 2, SOR „Epsilon"; AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 233, przyp. 1; http://www.tmhzk.krakow.pl/index.php/komitety/opieki-nad-kopcem-jozefa-pilsudskiego [odczyt 29 IV 2017].

[88] Wiesław Piątek, w tym czasie uczeń.

[89] Piotr Sitarz (ur. 1963), poligraf, zatrudniony m.in. w Drukarni Wydawniczej w Krakowie jako drukarz. 4 I 1982 r. zwerbowany przez SB jako TW „Modelarz", zarejestrowany 4 III 1982 r.

(nr rej. Kr 26082) przez Wydział III KWMO w Krakowie, 10 I 1984 r. zmieniono mu pseudonim na TW „Fotograf" (Wydział III-1). 1 VIII 1984 r. poinformował Wydział Śledczy WUSW w Krakowie o swojej działalności dotyczącej wykonywania i kolportażu ulotek. Nie zachowały się ani teczka personalna, ani teczka pracy. Materiały zniszczono 29 I 1990 r. Zob. AIPN Kr, 309/864, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Piotra Sitarza.

[90] Tomasz Strutyński (ur. 1963), uczeń II LO w Krakowie. W marcu 1982 r. zatrzymany w związku z drukiem wydawnictw podziemnych, w maju skazany na 18 miesięcy więzienia z zawieszeniem na 3 lata.

[91] Relacja Andrzeja Fischera, Kraków, 2 IX 2016 r. (nagranie).

[92] O aresztowaniu Andrzeja Fischera i Tomasza Strutyńskiego zob. s. 587–590.

[93] Na temat pisma „Po prostu bis" zob. s. 67.

[94] Zob.: W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, wg indeksu wydawców niezależnych; *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*

[95] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 112: Relacja Barbary Niemiec.

[96] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku…*, s. 38; *idem*, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*

[97] Jolanta Antas (ur. 1954), profesor, językoznawca, wykładowca akademicki. Od 1977 r. zatrudniona w Instytucie Filologii Polskiej UJ (obecnie Wydział Polonistyki). Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W latach 1982–1989 była autorką tekstów, redaktorem i recenzentką w pismach podziemnych, m.in. w „Hutniku" i „Miesięczniku Małopolskim". Współpracowała z Oficyną Literacką, kolporterka książek, pism, ulotek, znaczków poczty podziemnej, kalendarzy, kaset audio i wideo. Łączniczka i kolporterka drugoobiegowych wydawnictw między HiL i UJ a Instytutem Badań Literackich w Warszawie. W okresie 1982–1983 była odpowiedzialna za przechowywanie nadajników podziemnego radia. Pośredniczyła w kontaktach Solidarności z zagranicą, do 1989 r. łączniczka Regionu Małopolska z brukselskim Biurem Koordynacyjnym. W 1983 r. utworzyła (wspólnie z Marią Indyk) grupę poligraficzną drukującą „Zeszyty Związkowe" MKS Kraków. 10 VI 1983 r. zatrzymana i przetrzymywana w areszcie bez sankcji prokuratorskiej przez 53 dni (podjęła głodówkę w proteście przeciwko warunkom więziennym, a później z powodu odmówienia jej prawa do pożyczania książek). 1 VIII 1983 r. zwolniona na mocy amnestii. Po 1990 r. była m.in. wykładowcą retoryki komunikacyjnej w Podyplomowym Studium Tłumaczy oraz na UJ (od 1995 r.), a także członkiem Rektorskiej Komisji ds. Inwigilacji UJ przez SB (2006–2007). Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob. D. Nowok, S. Chmura, *Jolanta Antas* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[98] Maria Indyk (1950–2006), doktor, w okresie 1975–1976 była samodzielnym referentem administracyjnym w sekretariacie Instytutu Filologii Polskiej UJ, a od 1978 r. pracownikiem naukowo-dydaktyczny tego instytutu. Od 1982 r. współpracowała z podziemną Solidarnością, autorka tekstów i recenzentka w wydawnictwach podziemnych, m.in. w „Hutniku". Współpracowała z Oficyną Literacką, była kolporterką wydawnictw podziemnych, w tym książek wydawnictw Krąg, Nowa, Przedświt i ABC. Organizowała kolportaż na krakowskich uczelniach. W jej mieszkaniu odbywały się spotkania działaczy podziemnej Solidarności i szkolenia drukarskie (m.in. uczono obsługi powielacza). Na początku 1983 r. zorganizowała (wraz z Jolantą Antas) grupę poligraficzną drukującą sygnowane przez MKS Kraków „Zeszyty Związkowe", a na zlecenie RKW Małopolska tzw. cegiełki. 10 VI 1983 r., po rewizji w mieszkaniu, została zatrzymana, 11 czerwca aresztowana, 12 sierpnia areszt uchylono, a 27 września postępowanie umorzono na mocy amnestii. W latach 1984–1987 współpracowała z podziemnym Radiem Małopolska. 24 I 1989 r. została pobita przez tzw. nieznanych sprawców, śledztwo w tej sprawie umorzono. W 1989 r. zakładała Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, od 2003 r. jego dyrektor do spraw wydawniczych. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob. E. Zając, *Maria Indyk* [w:] ES, t. 2, s. 145.

[99] Krzysztof Moskal (ur. 1956), student AGH. Zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą. 7 IV 1984 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 32323) do SOR „Drukarze" (nr rej. Kr 26275) prowadzonej przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie, od 28 VII 1987 do 29 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Dawid" (nr rej. Kr 33758). Zob.: AIPN Kr, 010/12314/CD, t. 1–2, SOS/SOR „Drukarze"; AIPN Kr, 0101/460 (mf), SOS/SOR „Drukarze"; Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Moskala na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[100] Krzysztof Krzysztofiak (ur. 1958), absolwent filozofii, w latach 1978–1982 student fizyki na UJ. Od 22 IX 1980 r. członek NZS, w tym pierwszej Komisji Uczelnianej NZS UJ. W latach 1981––1989 organizator i koordynator działalności kolportażowej (obsługiwał punkt kolportażowy przy ul. Gołębiej), rozprowadzał wydawnictwa Krakowskiej Oficyny Studentów, Nowej i Wydawnictwa Głos. Internowany 2 I 1982 r. i przetrzymywany w ośrodku odosobnienia w Załężu koło Rzeszowa, 9 lutego został aresztowany (wraz z Bogdanem Klichem, Jerzym Piekarskim i Zbigniewem Solakiem) za śpiewanie piosenek o treści antykomunistycznej. 9 III 1982 r. oskarżony w tzw. procesie śpiewaków, we wrześniu został zwolniony i 7 października uniewinniony przez Sąd Wojskowy w Rzeszowie. W latach 1983–1989 współpracował z Oficyną Literacką, Wydawnictwem X, Nową, CDN, Przedświtem, organizował działalność wydawniczą i transport. Po 1990 r. był m.in. dyrektorem Oficyny Literackiej (1990–1993). Od 1987 do 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Dawid". Zob. T. Kalita, M. Komaniecka, *Krzysztof Krzysztofiak* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[101] Relacja Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r. (nagranie); Korespondencja elektroniczna z Henrykiem Salą, 6 I 2010 r. Henryk Sala (1956–2010), pracownik AGH, drukarz i kierownik produkcji Oficyny Literackiej.

[102] H. Głębocki, *Oficyna Literacka* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[103] Relacja Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r. (nagranie); Korespondencja elektroniczna z Henrykiem Salą, 6 I 2010 r.

[104] H. Głębocki, *Oficyna Literacka* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[105] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, wg indeksu wydawców niezależnych; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), Wydawnictwo Nieobecnych, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=05&WI=WYDAWbNIEOBECNYCH&NU=01&MA1=rozwi%F1 [odczyt: 29.05.2015].

[106] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku…*, s. 38.

[107] *Idem*, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, s. 225; Relacja Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r. (nagranie).

[108] Por. *Kłócimy się o tytuły…*, s. 132.

[109] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku…*, s. 39–40.

[110] Relacja Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r. (nagranie); *Kłócimy się o tytuły…*, s. 134, 136.

[111] Relacja Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r. (nagranie); *Własne życie. O krakowskich wydawnictwach niezależnych rozmawiają Henryk Karkosza, szef Oficyny Literackiej, Lesław Maleszka, redaktor Oficyny Literackiej oraz Bogdan Rogatko*, „Tygodnik Solidarność" 1989, nr 22, s. 19.

[112] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku…*, s. 40.

[113] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"…*, s. 73–362.

[114] Korespondencja e-mailowa autorki z Bogdanem Rogatką.

[115] *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1979–1990…*, s. 307, poz. 5183–5184; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976-1989), wydawca Niezależna Biblioteka Krakowska, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=02&IM=05&WI=NIEZALExNAbBIBLIOTEKAbKRAKOWSKA&NU=01&MA1=rozwi%F1 [odczyt: 28.04.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?title=Niezale%C5%BCna+Biblioteka+Krakowska&dzial_option=5_23&s=1&submit=szukaj [odczyt: 28.04.2015].

[116] *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1979–1990…*, s. 294, poz. 4970, 4975; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976-1989), wydawca Niezależna Biblioteka Krakowska, http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=02&IM=05&WI=NIEZALExNAbBIBLIOTEKAbKRAKOWSKA&NU=01&MA1=rozwi%F1 [odczyt: 28.04.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?title=Niezale%C5%BCna+Biblioteka+Krakowska&dzial_option=5_23&s=1&submit=szukaj [odczyt: 28.04.2015].

[117] *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1979–1990…*, s. 113, 179, 274, poz. 1732, 2907, 4598; Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=05&WI=LIBERTE&NU=01&MA1=rozwi%F1 [odczyt: 28.04.2015]; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?title=Liberte&dzial_option=5_23&s=1&submit=szukaj [odczyt: 28.04.2015].

[118] Na temat „Miesięcznika Małopolskiego" zob. s. 152.

[119] Korespondencja elektroniczna z Bogdanem Rogatką, 30 VIII 2016 r.

[120] *Ibidem*.

[121] *Ibidem*.

[122] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[123] S. Chmura, *Biblioteka Obserwatora Wojennego* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[124] *Ibidem*.

[125] Marek Kosiek (ur. 1950), w latach 1981–1988 był wydawcą i kolporterem pism drugiego obiegu, m.in. „Hutnika", „Solidarności Hutników", „Serwisu Informacyjnego NSZZ Solidarność", a także książek i ulotek okolicznościowych. Do interwencji SB w 1987 r. był drukarzem w drukarni Tajnej Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność mieszczącej się w domu jego matki, Janiny Kosiek. Zob. http://www.sss.net.pl/aktualnosci/dziekujemy-za-wolnosc-11-listopada-2017-r [odczyt: 29.12.2017].

[126] Władysław Kucharz (1940–1995), w latach 1959–1961 specjalista poligraf w Drukarni Politechniki Krakowskiej, od 1964 r. drukarz-chemigraf w Drukarni Wydawniczej im. Władysława Ludwika Anczyca w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, organizator Komitetu Założycielskiego, przewodniczący KZ w Drukarni Wydawniczej i Sekcji Drukarzy NSZZ Solidarność Region Małopolska. Wydawca niezależnego pisma zakładowego „Punkt". Po 13 XII 1981 r. współpracownik RKW Małopolska i MKS Kraków, odpowiedzialny za poligrafię. Współpracował z podziemnymi wydawnictwami, m.in. organizował dostawy papieru oraz sprzętu i materiałów poligraficznych (farby, matryce). Organizator druku (m.in. w Drukarni Wydawniczej i w innych drukarniach państwowych) pism drugoobiegowych, m.in. „Aktualności", a ponadto „Bez dekretu" i „Hutnika". Zob. A. L. Śledź, E. Zając, *Władysław Kucharz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[127] Wojciech Haslinger (ur. 1955), magister inżynier zootechnik, specjalista do spraw produkcji w Stacji Hodowli i Unasienniania Zwierząt w Zabierzowie. Zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą. 3 III 1986 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 32191) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Zob.: AIPN Kr, 37/110879, Akta paszportowe Wojciecha Haslingera; AIPN Kr, 056/107, Materiały operacyjne Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie za 1986 r. dotyczące akcji kryptonim „Brzoza", k. 6; *ibidem*, Notatka służbowa, Kraków, 8 IX 1986 r., k. 26; Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Haslingera na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[128] Szerzej o ich zatrzymaniu zob. *[s. 519–522]*

[129] Relacja Zdzisława Jurkowskiego, Kraków, 13 XI 2015 r. (nagranie).

[130] *Ibidem*.

[131] Tadeusz Kadenacy (ur. 1947), w latach 1975–1977 lektor języka angielskiego w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, od 1977 do 1979 r. zatrudniony na umowę-zlecenie. Redaktor wydawnictw drugoobiegowych, publicysta, członek Rady Wydawniczej wydawnictwa KOS. W październiku 1981 r. wyjechał na Zachód. W Paryżu, a następnie w Londynie współpracował kolejno z pismem

„Puls", wydawnictwami Editions Spotkania oraz Polonia Book Fund Ltd., był redaktorem wydawanego w Londynie niepodległościowego pisma „Libertas". Od 1983 r. przedstawiciel zagraniczny Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość. W 1991 r. wrócił do Polski. Od 5 I 1977 do 31 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Filolog". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące T. Kadenacego na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 089/1; E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"…*, s. 316; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990…*, s. 727, przyp. 9.

[132] Relacja Zdzisława Jurkowskiego, Kraków, 13 XI 2015 r. (nagranie).

[133] *Ibidem*.

[134] Maciej Hunia (ur. 1961), w latach 1980–1986 student historii na UJ, działacz NZS. Po 1990 r. był m.in. analitykiem Delegatury Urzędu Ochrony Państwa w Krakowie (1990–1993), zastępcą naczelnika i naczelnikiem Wydziału Kontrwywiadu Delegatury UOP w Krakowie (1993–1997), dyrektorem Departamentu Kontrwywiadu UOP / Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (1997–2006), radcą-ministrem ambasady w Pradze (2007), zastępcą szefa (2007–2008) i szefem Służby Wywiadu Wojskowego (2008), szefem Agencji Wywiadu (2008–2015). Awanse: podporucznik – od 1993 r., porucznik – od 1995 r., major – od 1998 r., podpułkownik – od 1999 r., pułkownik – od 2000 r., generał brygady – od 2004 r. Zob.: https://archive.is/bl2U#selection-589.1-677.12 [odczyt: 30.12.2017]; http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,3723919.html [odczyt: 30.12.2017].

[135] Relacja Zdzisława Jurkowskiego, Kraków, 13 XI 2015 r. (nagranie).

[136] Jarosław Flis (ur. 1967), student socjologii. Socjolog, publicysta i komentator polityczny, adiunkt Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej UJ.

[137] Aneta Modelska-Lemke (1966–2013), studentka teatrologii, pisarka. W latach 1985–1989 współpracowała z Wydawnictwem X, początkowo zajmowała się tzw. falcowaniem, organizowała zespół studentów składających książki i broszury i nimi kierowała. W Krakowie mieszkała do 1993 r., potem przeniosła się do Warszawy, gdzie pracowała jako asystent w Instytucie Spraw Publicznych, a później jako wicedyrektor Programu Reformy Administracji Publicznej. W 2003 r. wyjechała za granicą, mieszkała w Bośni i Hercegowinie, potem we Francji. W 2011 r. zadebiutowała powieścią kryminalną *List, który przyszedł za późno*. Zob.: http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=M&klucz=200 [odczyt: 29.12.2017]; http://wspomnienia.wyborcza.pl/2,504,,1330,Aneta-+Modelska-Lemke-wspomnienia.html [odczyt: 29.12.2017].

[138] Relacja Zdzisława Jurkowskiego, Kraków, 13 XI 2015 r. (nagranie).

[139] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[140] Paweł de Barbaro (ur. 1959), doktor fizyki, w tamtym czasie studiował na UJ. W 1990 r. obronił doktorat z fizyki na uniwersytecie w Rochester. Zatrudniony w Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych CERN w Genewie.

[141] Tomasz Placek (ur. 1960), profesor UJ, filozof. W latach osiemdziesiątych organizator druku i kolporter wydawnictw podziemnych, współpracownik Krakowskiego Towarzystwa Wydawniczego.

[142] Marcin Zaczek, student Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Krakowie, później lekarz akademicki. Zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą. Nadzorował druk książek Krakowskiego Towarzystwa Wydawniczego, współpracując z Krzysztofem Budziakowskim, który wydawał podziemne publikacje, wykorzystując oficjalnie działające zakłady małej poligrafii. Zob. https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/52906,W-Krakowie-wreczono-Krzyze-Wolnosci-i-Solidarnosci.html [odczyt: 4.06.2018].

[143] Brak bliższych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[144] AIPN Kr, 010/12269, SOR „Noe", Materiały dotyczące Krzysztofa Budziakowskiego, Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Noe", Kraków, 25 I 1989 r., k. 17; Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.

[145] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[146] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku…*, s. 41; Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[147] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.

[148] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[149] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.; W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku…*, s. 41.

[150] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.

[151] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[152] *Ibidem*.

[153] AIPN Kr, 010/12269, SOR „Noe", Materiały dotyczące Krzysztofa Budziakowskiego, Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Noe", Kraków, 25 I 1989 r., k. 17; *ibidem*, Meldunek nr 131/85 o założeniu sprawy operacyjnego rozpracowania nr rej. Wydziału „C" Kr 030734 kryptonim „Noe", Kraków, 31 X 1985 r., k. 10; Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[154] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.

[155] Bigos, w latach osiemdziesiątych drukarz wydawnictw podziemnych. Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[156] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.; Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[157] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[158] *Ibidem*.

[159] Halina Gudowska (ur. 1955), magister inżynier geologii, specjalista do spraw aparatury naukowo-badawczej i dydaktycznej w AGH. Zob. AIPN Kr, 37/365876, Akta paszportowe Haliny Gudowskiej.

[160] Tadeusz Rudkowski (ur. 1953), pracownik Instytutu Automatyki i Inżynierii Systemu i Telekomunikacji AGH. Od 4 V 1982 do 16 VIII 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Czak" (nr rej. Kr 26214), od 19 VIII 1985 do 24 XI 1989 r. w ramach KE „Szwed" (nr rej. Kr 31350). Zob.: AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak"; Zapisy ewidencyjne dotyczące T. Rudkowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[161] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[162] Relacja Anny i Ksawerego Bogaczów, Kraków, 20 VI 2011 r. (nagranie); Korespondencja elektroniczna z Ksawerym Bogaczem, 10 V 2016 r.

[163] Korespondencja elektroniczna z Ksawerym Bogaczem, 10 V 2016 r.

[164] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[165] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 66b/2018, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Ksawerym Bogaczem i Anną Wierzbicką-Bogacz.

[166] Relacja Anny i Ksawerego Bogaczów, Kraków, 20 VI 2011 r. (nagranie); Korespondencja elektroniczna z Ksawerym Bogaczem, 10 V 2016 r.

[167] *Ibidem*.

[168] Szerzej na temat pisma „Paragraf" zob. s. 179.

[169] E. Zając, M. Mielczarski, *Wydawnictwo Kraków* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[170] O piśmie „Myśli Nieinternowane" zob. s. 179–180.

[171] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[172] Anna Okońska-Walkowicz (ur. 1949), doktor nauk humanistycznych. Zatrudniona jako wychowawca w państwowym domu dziecka nr 2 w Krakowie, w latach 1986–2014 nauczyciel akademicki, wykładowca na Wydziale Humanistycznym AGH. W 1990 r. założyła Samodzielne Koło Terenowe nr 64 Społecznego Towarzystwa Oświatowego w Krakowie, społeczną szkołę podstawową nr 4, społeczne gimnazjum nr 7, a także III Społeczne Liceum Ogólnokształcącego im. Juliusza Słowackiego w Krakowie. W latach 1990–1993 i 2010–2011 była prezesem Samodzielnego Koła Terenowego nr 64, 1993–2005 dyrektorem szkół prowadzonych przez to koło, 2010–2016 prezesem Społecznego Towarzystwa Oświatowego, 2011–2013 wiceprezydentem Krakowa. Zob.: AIPN Kr, 37/239518, Akta paszportowe Anny Okońskiej-Walkowicz; http://www.sto.org.pl/anna-okonska-walkowicz2 [odczyt: 29.03.2017].

[173] Grażyna Marczuk (ur. 1952), zatrudniona jako kreślarz w Krakowskim Biurze Projektowo-Badawczym Budownictwa Ogólnego. Od czerwca 1969 do marca 1970 r. działała w młodzieżowej konspiracyjnej organizacji niepodległościowej Armia Wyzwolenia, zorganizowanej przez Jana Jarosza. Zatrzymana przez MO, przeszła ciężkie śledztwo, wyrzucono ją z VII LO w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. W latach 1984–1986 związana z Wydawnictwem Myśli Nieinternowanej, udostępniała mieszkanie na spotkania konspiracyjne, prowadziła archiwum WMN, zajmowała się kolportażem. 14 I 1987 r. Wydział III WUSW w Krakowie zarejestrował ją jako kandydata na tajnego współpracownika, a 11 III 1988 r. jako TW „Krystyna" (nr rej. Kr 33186). Wyrejestrowana 30 I 1990 r. Nie zachowały się materiały pozwalające określić charakter współpracy. Zob.: Zapisy ewidencyjne dot. G. Marczuk na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr, 087/1; http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 9.10.2017].

[174] Andrzej Buczkowski (ur. 1938), adwokat. W latach siedemdziesiątych pracował w Zespole Adwokackim w Olkuszu, następnie członek Adwokackiego Zespołu nr 3 w Krakowie, od 1985 r. prowadził własną kancelarię prawniczą. Od lat osiemdziesiątych związany nieformalnie z Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych Solidarność. Po 13 XII 1981 r. obrońca w procesach politycznych, autor porad prawnych publikowanych w prasie podziemnej, m.in. w „Myślach Nieinternowanych". W 1989 r. został ekspertem sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do Zbadania Działalności MSW. Po 1990 r. był m.in. członkiem Trybunału Stanu (2005–2007). Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 46.

[175] Teresa Życzkowska (ur. 1931), doktor chemii, asystent i pracownik naukowy na Wydziale Chemii UJ. W latach osiemdziesiątych działaczka podziemnych struktur Solidarności, aktywna w drugoobiegowym ruchu wydawniczym, od 1983 r. związana z Wydawnictwem Myśli Nieinternowanej, założyła i redagowała dwutygodnik „Sygnał". Kolporterka, udostępniała mieszkanie na potrzeby konspiracyjne, zwłaszcza w celu przechowywania podziemnych wydawnictw. Zob. AIPN Kr, 37/35228, Akta paszportowe Teresy Życzkowskiej. Zob. także: T. Gugała, *Myśli Nieinternowane…*, s. 125, 127; *idem*, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 85–114; Relacja Tomasza Gugały, Kraków, 15 VII 2014 r. (nagranie); Korespondencja elektroniczna z Tomaszem Gugałą, lata 2014–2017; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 20/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą.

[176] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 109–110.

[177] *Ibidem*, s. 95.

[178] *Ibidem*, s. 110–111.

[179] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[180] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 87–88. Por. http://myslinieinternowane.pl/home/errata [odczyt: 10.06.2017].

[181] O pomyśle konstruowania tych maszyn szerzej zob. Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 16a/2013, 16b/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą.

[182] Adolf Chojnacki (1932–2001), ksiądz katolicki, kapłan archidiecezji krakowskiej (święcenia kapłańskie otrzymał 24 VI 1956 r.). W latach 1969–1981 wikary w parafii pw. Wszystkich Świętych w Babicach, 1973–1981 rektor i kanonik (od 1975 r., wyróżniony noszeniem rokiety i mantoletu) kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Zagórzu. W latach 1981–1986 administrator parafii pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bieżanowie. W lutym 1986 r. przeniesiony do parafii pw. Matki Bożej Pocieszenia w Juszczynie (na obrzeżach archidiecezji krakowskiej), administrator. Szykanowany przez SB i urzędy państwowe, przesłuchiwany, inwigilowany, karany grzywnami przez kolegia do spraw wykroczeń, nie otrzymał zgody władz państwowych na formalne objęcie funkcji proboszcza w parafiach w Bieżanowie i Juszczynie. W 1993 r. zrezygnował z prowadzenia parafii juszczyńskiej. W latach 1995–1997 pracował w archidiecezji lwowskiej na Ukrainie. W latach sześćdziesiątych rozpracowywany przez Wydział IV KWMO w Krakowie, od 16 II 1984 do 8 V 1986 r. przez Wydział IV WUSW w Krakowie w ramach SOR „Szerszeń", od 14 IV 1987 do I 1990 r. przez RUSW w Suchej Beskidzkiej w ramach SOR „Adwokat". Zob. M. Malec, S. Chmura, *Adolf Chojnacki* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[183] Zbigniew Danilczyk (ur. 1951), mechanik samochodowy w Zakładzie Mechaniki Pojazdów Przedsiębiorstwa Państwowego Polmozbyt Kraków. Zob. AIPN Kr, 37/215487, Akta paszportowe Zbigniewa Danilczyka.

[184] Stanisław Dziedzic (ur. 1954), mechanik w Zakładzie Elementów Obrabiarkowych w Wadowicach, następnie w Krakowskich Zakładach Sodowych. W 1980 r. przewodniczący Komitetu Założycielskiego, a później KZ NSZZ Solidarność przy KZS. Po ogłoszeniu stanu wojennego zorganizował Komitet Strajkowy, następnie zaangażowany w działalność podziemną. Zwolniony z zakładu pod koniec 1983 r. Inwigilowany, wzywany na przesłuchania i zatrzymywany. W 1989 r. członek Komitetu Obywatelskiego w Wieliczce. Zob. http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych [odczyt: 9.10.2017].

[185] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[186] Janusz Macała-Wrześniowski (ur. 1953), kierowca mechanik, zatrudniony jako instruktor nauki jazdy w Polskim Związku Motorowym w Krakowie, następnie kierowca w Dziale Transportu UJ. Zob. AIPN Kr, 37/198214, Akta paszportowe Janusza Macały-Wrześniowskiego.

[187] Zbigniew Ringer (ur. 1928), absolwent Wydziału Filozoficzno-Społecznego UJ. Do 1982 r. dziennikarz w „Dzienniku Polskim", następnie na rencie, zatrudniony na pół etatu jako rzecznik prasowy w Polskim Biurze Podróży Orbis. Zob. AIPN Kr, 37/44892, Akta paszportowe Zbigniewa Ringera.

[188] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej*…, s. 111.

[189] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 16b/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą; *ibidem*, Nagranie 1/2008, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Małgorzatą Semkowicz, Lechem Kołodziejczykiem i Władysławem Krzekiem-Lubowieckim.

[190] *Ibidem*, Nagranie 16b/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą.

[191] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej*…, s. 91, 96–97.

[192] O likwidacji tej drukarni zob. s. 585–586.

[193] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej*…, s. 102.

[194] Mieczysław Maliński (1923–2017), ksiądz katolicki, kapłan archidiecezji krakowskiej (święcenia kapłańskie otrzymał w 1949 r.), doktor teologii, pisarz, publicysta. Pracował jako duszpasterz w Rabce, był wikarym kościoła pw. św. Marii Magdaleny, rektorem kaplicy pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus, nauczycielem religii. Od 1960 r. duszpasterz w Krakowie, początkowo związany z kościołem pw. św. Szczepana, od 1976 r. rektor kościoła wizytek. Zajmował się pracą duszpasterską w środowisku studenckim przy krakowskim kościele pw. św. Anny. W latach 1955–1956 zarejestrowany w ewidencji SB jako informator „Mechanik", 1965–1969 kontakt informacyjny „Czarnos", 1971–1989 TW „Delta". Dokumentację współpracy zniszczono 5 I 1990 r. Zob.: AIPN Kr, 009/3475, Skomasowane materiały dotyczące byłego informatora ps. „Mechanik"; AIPN Kr, 009/10586, t. 1, Teczka personalna TW „Delta"; *ibidem*, t. 2, Teczka pracy TW „Delta". O współpracy ks. Mieczysława Malińskiego z SB zob. też: *Bp Jan Pietraszko. Świadectwo świętości w aktach SB*, oprac. J. Marecki, F. Musiał [w:] *Nigdy przeciw Bogu. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów*

polskich, red. J. Marecki, F. Musiał, Warszawa – Kraków 2007 (seria „Niezłomni", t. 2), s. 374, przyp. 1; T. Butkiewicz, M. Dzierżanowski, J. Jakimczyk, *Wydział Papież*, „Wprost" 2005, nr 18, s. 18–19; T. Isakowicz-Zaleski, *Księża wobec bezpieki na przykładzie archidiecezji krakowskiej*, Kraków 2007, s. 288–297; C. Kuta, *„Działacze" i „Pismaki"…*, s. 74–75; M. Lasota, *Zawartość dokumentacji tajnego współpracownika o ps. „Delta"* [w:] *Kościół Katolicki w czasach komunistycznej dyktatury. Między bohaterstwem a agenturą. Studia i materiały*, t. 1, red. R. Terlecki, J. Szczepaniak, Kraków 2007, s. 205–213; E. Winnicka, *Plamy na sutannach. Kościół i SB*, „Polityka" 2005, nr 18, s. 19–21.

[195] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s 103; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 20/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą; Relacja Tomasza Gugały, Kraków, 15 VII 2014 r. (nagranie).

[196] Szerzej o działalności WMN zob. T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 85–114.

[197] Relacja Pawła Witkowskiego, Kraków, 19 IV 2016 r. (nagranie).

[198] Mariusz Furmanek, w latach osiemdziesiątych działacz poligrafii podziemnej Solidarności, drukarz.

[199] Czesław Hadamik (ur. 1958), archeolog, doktor nauk humanistycznych, w latach osiemdziesiątych działacz poligrafii podziemnej „Solidarności", drukarz.

[200] Wojciech Słaboń (ur. 1958), student archeologii.

[201] Marta Grychowska, w latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Paweł Grychowski (ur. 1952), absolwent chemii, asystent w Instytucie Fizyki Jądrowej w Krakowie. W 1974 r., na podstawie akt z UJ, wskazano go jako kandydata na współpracownika Agenturalnego Wywiadu Operacyjnego i w czerwcu oraz lipcu tegoż roku przeprowadzono rozmowy wstępne. Po spotkaniu odbytym 4 lipca ppłk Edward Bukowski ocenił, że *kandydat odpowiada warunkom na wywiadowcę*. W notatce służbowej z 24 IV 1975 r. ten sam funkcjonariusz pisał: *Uważam, że kandydat Grychowski jest osobą dość ciekawą i należy w dalszym ciągu podtrzymywać z nim kontakt. W związku z tym, że kryteria na wywiadowców AWO zostały teraz zmienione, a Grychowski ma kontakty z ojcem przebywającym we Francji, proponuję rozpracowywać go dalej pod kątem ewentualnego wykorzystania na nielegalnego pracownika wywiadu.* Niemniej zrezygnowano z tego w czerwcu 1975 r., na polecenie ppłk. Bronisława Wawrzyniaka, który w wydanej wówczas opinii stwierdził, że Paweł Grychowski nie może być brany pod uwagę jako kandydat na nielegalnego pracownika wywiadu z trzech powodów: *1. Ojciec jego wyjechał do Francji i odmówił powrotu do kraju – uciekinier; 2. Matka jest bardzo religijna. Należy sądzić, że kandydat wychowywał się w atmosferze klerykalnej; 3. Co się tyczy kandydata to: – nie zna on dobrze języka obcego, – nie znamy jego postawy politycznej i światopoglądu, nosi się z zamiarem wyjazdu do Francji i zapewne postąpi tak samo jak ojciec, czyli odmówi powrotu do kraju.* We wniosku o rezygnację zanotowano, że *kandydat nie mógł się zorientować, że rozmowy z nim prowadził przedstawiciel wywiadu* oraz że *zwiększone zainteresowanie kandydatem było uzasadnione posiadaniem przez niego rodziny za granicą*. Zob.: AIPN, 2602/27034, Zeszyt kandydata na nielegalnego współpracownika wywiadu (NPW) Pawła Grychowskiego; AIPN Kr, 37/23859, Akta paszportowe Pawła Grychowskiego.

[202] Małgorzata Słowik (ur. 1960), absolwentka Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, pracowała jako konserwator dzieł sztuki. Od 1979 r. działała w tajnej organizacji Niepodległość i Demokracja, związanej z Adamem Macedońskim. Po powstaniu NSZZ Solidarność była wolontariuszką w Sekcji Informacji ZR Małopolska. Od 1981 r. w NZS ASP, od 1982 r. w KPN. Od 1982 r. działała w wydawnictwie Biblioteka Wolnej Myśli. W latach 1980–1984 uczestniczka Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej. Od 1980 r. była członkiem Komitetu Opieki nad Kopcem Marszałka Piłsudskiego. Zob.: https://pbn.nauka.gov.pl/polindex-webapp/browse/article/article-5c4d4bf9-6a0c-4896--9433-9b57285c98f8 [odczyt: 7.06.2017]; Relacja Pawła Witkowskiego, Kraków 19 IV 2016 r. (nagranie).

[203] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[204] Barbara Borkowska-Larysz (1940–2015), profesor, architekt, pracownik naukowy Wydziału Architektury Wnętrz Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, od 2000 r. profesor na Wydziale Architektury Politechniki Białostockiej. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność

wydawniczą. Zob. http://artandspace.org/wp-content/uploads/2014/12/%C5%BByciorysy-na-czysto-1.pdf [odczyt: 22.05.2017].

[205] Izabela Złonkiewicz (ur. 1962), studentka socjologii na UJ, działaczka duszpasterstwa akademickiego Beczka przy kościele dominikanów w Krakowie. Była członkiem NZS, zaangażowana w niezależną działalność wydawniczą, kolporterka prasy i książek drugoobiegowych. Zob. Korespondencja elektroniczna ze Zbigniewem Złonkiewiczem, 19, 24 VI 2017 r.

[206] Zbigniew Złonkiewicz (ur. 1959), doktor inżynier, geolog, pracownik naukowy Oddziału Świętokrzyskiego Państwowego Instytutu Geologicznego. W latach osiemdziesiątych działacz duszpasterstwa akademickiego Beczka przy kościele dominikanów w Krakowie. Od 1980 r. członek NZS, w tym Konwentu NZS AGH. Po 13 XII 1981 r. uczestnik demonstracji, zaangażowany w pomoc osobom represjonowanym i internowanym, a także w niezależną działalność wydawniczą i kulturalną, kolporter podziemnej prasy i książek. Od marca do jesieni 1984 r. (z przerwami) ukrywał u siebie w mieszkaniu Pawła Witkowskiego i w tym czasie razem z żoną Izabelą pomagali mu w obróbce introligatorskiej publikacji Biblioteki Wolnej Myśli. Zob. Korespondencja elektroniczna ze Zbigniewem Złonkiewiczem, 19, 24 VI 2017 r.

[207] Relacja Pawła Witkowskiego, Kraków 19 IV 2016 r. (nagranie). Marceli Marklowski (ur. 1950), ceramik, właściciel zakładu garncarskiego w Przesięce. W okresie 1 VI – 1 VII 1982 r. zarejestrowany przez Wydział V KWMO w Jeleniej Górze jako osoba rozpracowywana w SOS „Przerzut", od 7 IX 1987 do 31 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 / Inspektorat II WUSW w Krakowie w ramach SOR „Majster" (nr rej. Kr 33858). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Marklowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[208] Na temat pisma „Promieniści" zob. s. 186–187.

[209] Andrzej Bogusz (1956–2005), doktor inżynier, pracownik naukowy AGH, członek NSZZ Solidarność i KPN. Od 16 I 1984 do 6 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 w Krakowie w ramach SOS „Elektronik". Zob. AIPN Kr, 0101/89, SOS „Elektronik".

[210] Agnieszka Jordan (ur. 1918), rencistka. Zob. AIPN Kr, 37/3008, Akta paszportowe Agnieszki Jordan.

[211] Helena Jordan (ur. 1953), sprzedawczyni w Galerii Sztuki Ludowej i Użytkowej.

[212] Irena Jordan (ur. 1950), kreślarz, wówczas dokumentalista w Zakładzie Archeologii Małopolskiej Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 37/53788, Akta paszportowe Ireny Jordan.

[213] Elżbieta Turnau (1933–2015), profesor nauk o ziemi, paleobotanik. W latach 1956–2004 zatrudniona w Instytucie Nauk Geologicznych PAN w Krakowie. Od 1976 do 1980 r. kolporterka wydawnictw KOR i KSS „KOR". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, we wrześniu i październiku działała w grupie inicjatywnej zakładającej związek w ING PAN, obsługującej też punkt informacyjny dla innych zakładów pracy, głównie instytucji naukowych, następnie przewodnicząca Koła Solidarności w Zakładzie Geologii Dynamicznej. Od 1982 r. prowadziła stały zakładowy punkt kolportażowy, łączniczka (sieć kolportażu, przepływ pieniędzy) w ramach regionalnej struktury Solidarności, udostępniała mieszkanie na potrzeby działalności podziemnej, w tym na drukarnię. 22 IV 1982 r. zatrzymana w związku z udostępnieniem mieszkania na nocleg Eugeniuszowi Szumiejce. Od 1985 r. była członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Od sierpnia 1982 do 1 X 1987 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Peleton". Zob. A. Kawalec, *Elżbieta Maria Turanu*, http://www.encysol.pl/wiki/Elżbieta_Maria_Turnau [odczyt: 8.01.2017].

[214] Korespondencja elektroniczna z Józefem Śreniowskim, 28 XI – 9 XII 2016 r.

[215] *Ibidem*.

[216] *Ibidem*.

ROZDZIAŁ SIÓDMY

Dorobek krakowskich wydawnictw drugiego obiegu

Także w wypadku drugoobiegowych druków zwartych trudno dokładnie określić ich liczbę w latach 1976–1990. Z ustaleń Władysława Chojnackiego i Wojciecha Chojnackiego wynika, że od 13 grudnia 1981 do końca 1985 r. ukazało się w Krakowie dwieście pięćdziesiąt pięć książek i broszur[1]. Z kolei według danych Marka Jastrzębskiego, w latach 1986–1987 w Krakowie wydano osiemdziesiąt cztery druki zwarte[2]. *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie w latach 1978–1990*, opracowana przez Wojciecha Frazika na początku lat dziewięćdziesiątych, obejmuje siedemset siedemdziesiąt trzy pozycje, przy czym autor ten uwzględnił czternaście publikacji, które się nie ukazały lub cały ich nakład został skonfiskowany przez SB, ale wykazywane są w dorobku oficyn[3]. Według obliczeń Marcina Krzeka-Lubowieckiego, w Krakowie w latach 1977–1989 ukazało się dziewięćset dwadzieścia jeden tytułów, przy czym każdy druk był liczony przez niego odrębnie. Jako oddzielne tytuły autor ten potraktował również dodruki, tłumacząc to tym, że *do każdego tomu trzeba było stworzyć osobne matryce, zadrukować odpowiednią liczbę kartek, złożyć je, czy wreszcie rozkolportować, tak więc badając możliwości „przerobowe" podziemnych drukarni, należy wziąć pod uwagę wkład włożony w wydanie każdej książki czy tomu*[4].

Statystyki prowadzone przez Bibliotekę Narodową informują, że w latach 1976–1989 ogółem wydano sześć tysięcy pięćset trzynaście książek i broszur, z czego w Krakowie osiemset trzydzieści trzy[5]. Baza podziemnych druków zwartych opracowana przez FCDCN podaje, że w latach 1976–1990

w krakowskim drugim obiegu wydano osiemset czterdzieści sześć publikacji[6]. Natomiast Krzysztof Bronowski w swojej bibliografii druków zwartych drugiego obiegu w latach 1976–1989 stwierdził, że w tym okresie w Krakowie ukazało się ponad dziewięćset tego rodzaju wydawnictw[7].

Różnice w obliczeniach wynikają z przyjmowanych kryteriów. Autorzy jednych bibliografii sumują dorobek wydawniczy z lata 1976–1989, inni obejmują też 1990 r., a niekiedy uwzględniają okres znacznie krótszy. Zdarza się, że do dorobku oficyn wydawniczych zaliczane są teksty, które ukazały się na łamach pism drugoobiegowych. Przykładowo, publikacja Mirosława Dzielskiego *Liberalizm a chrześcijaństwo*, którą wydano jako numer 12 pisma „13 grudnia" z 12 grudnia 1983 r.[8], przez Bibliotekę Narodową zaliczona została do druków zwartych[9]. Podobnie postąpiono w wypadku tekstu *Wobec rzeczywistości* tego samego autora, który opublikowano na łamach numeru 7 pisma „13 grudnia" z 9 lipca 1984 r.[10] Niektóre bibliografie traktują wydania kilkutomowe jako jeden tytuł, inne liczą każdy tom osobno. Na przykład w bibliografii opracowanej przez Wojciecha Frazika sześć części pierwszego tomu *Archipelagu Gułag* Sołżenicyna, który ukazał się nakładem wydawnictwa Libertas, potraktowano jako jedną publikację[11], w innych bibliografiach, między innymi w *Katalogu druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990 ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, w bazie FCDCN oraz w bibliografii Krzysztofa Bronowskiego, poszczególne części policzono jako publikacje odrębne[12].

Niezależnie jednak od przyjętych kryteriów i różnic pojawiających się w obliczeniach Kraków był bez wątpienia drugim, po Warszawie, ośrodkiem wydawniczym[13]. Obecnie historycy zajmujący się drugim obiegiem opierają się na statystykach prowadzonych przez Bibliotekę Narodową. Analizując i porównując je z bibliografiami drugoobiegowych druków zwartych oraz dodając do nich publikacje wydane w 1990 r., można orientacyjnie przyjąć, że w latach 1976–1990 w Krakowie wydano osiemset czterdzieści trzy druki zwarte. Nie ulega wątpliwości, że w skali kraju najwięcej tego rodzaju publikacji ukazało się w 1981 r., najmniej zaś w 1976 r. Pod tym względem sytuacja w Krakowie wyglądała podobnie. Od 1976 do 1981 r. następował stopniowy wzrost liczby wydawanych książek i broszur, z kulminacją w 1981 r., kiedy wydanych zostało sto pięćdziesiąt siedem druków zwartych, na co niewątpliwie wpływ miała sytuacja społeczno-polityczna po powstaniu Solidarności. W 1982 r., na skutek wprowadzenia stanu wojennego, nastąpił znaczny spadek liczby wydawanych książek i broszur. Ukazało się ich wówczas pięćdziesiąt osiem. Ale już w 1983 r. podziemne oficyny wydały w sumie sto dwadzieścia osiem publikacji, a podobnie było w 1984 r., kiedy wydano ich sto dwadzieścia jeden. Spadek zaczął pojawiać się od połowy lat osiemdziesiątych. W 1985 r. opublikowano dziewięćdziesiąt pięć druków, w 1986 r. sześćdziesiąt cztery, w 1987 r. pięćdziesiąt osiem, w 1988 r. czterdzieści osiem. Liczba publikacji

podziemnych wzrosła w 1989 r., kiedy ukazało się ich pięćdziesiąt dziewięć. Rok później, wraz z końcem drugiego obiegu, spadła do trzynastu.

Opisana tendencja nie była czymś wyróżniającym krakowski niezależny obieg wydawniczy. Podobnie było w całym kraju. W opracowaniu na temat drugiego obiegu, które przygotowano na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród kolporterów pod koniec lat osiemdziesiątych, jako przyczyny spadku popytu wymieniano wysokie ceny książek, słabnące zainteresowanie tematyką, mało atrakcyjne tytuły. Stwierdzono: *Znaczna część badanych kolporterów wskazała na zmianę struktury rynku, często także związaną ze spadkiem popytu, ale w sumie stanowiącą zjawisko bardziej złożone. Wyraża się to przede wszystkim w trzech równoległych tendencjach:*

– wzroście wymagań czytelników, zarówno co do tematu / treści, a w przypadku literatury pięknej także poziomu, jak i szaty zewnętrznej, jakości edytorskiej,

– „wyeksploatowaniem się" pewnych tematów, które teraz już nie budzą zainteresowania […]

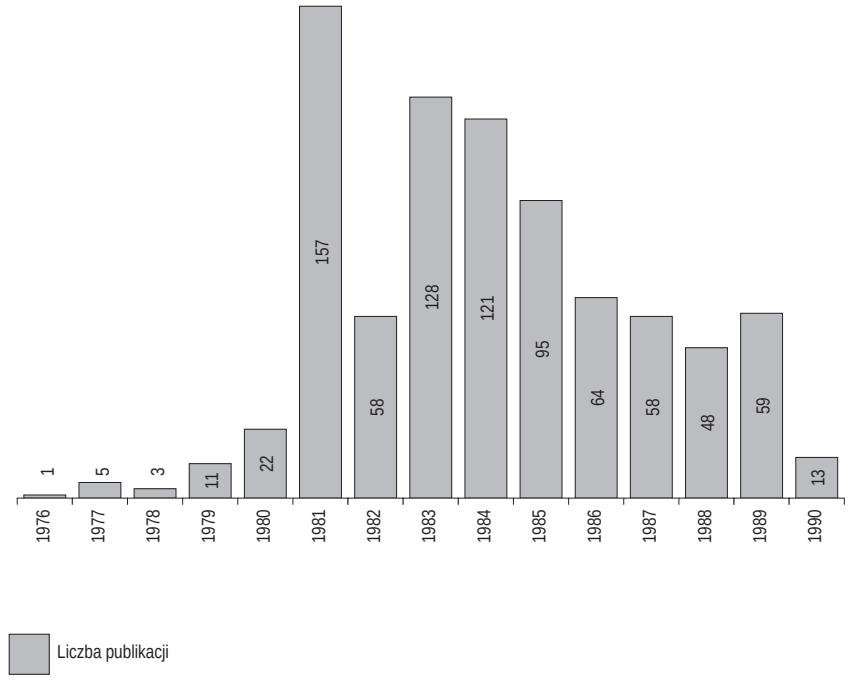
– orientowaniem się na niektóre głośne tytuły – bestselery, przy spadku zainteresowania całą resztą. Porównując obecną sytuację z tą sprzed lat, skonstatowano: *Można by powiedzieć, że podczas gdy poprzednio rynek opierał się na „micie drugiego obiegu", „wtajemniczeniu", tak teraz opiera się na bestselerach*[14].

Jedną z przyczyn spadku popytu na wydawnictwa drugiego obiegu pod koniec lat osiemdziesiątych było także złagodzenie cenzury: *Widoczne poluzowanie w obiegu pierwszym, tak książkowym, jak i prasowym* […] *zaczęło robić konkurencję drugiemu obiegowi*[15]. Zauważono, że odkąd oficjalnie zaczęto wydawać książki ukazujące się dotychczas w drugim obiegu, czytelnicy stali się bardziej wymagający.

(26) Tabela i wykres: Druki zwarte wydawane w Krakowie w poszczególnych latach.

Rok	Liczba publikacji
1976	1
1977	5
1978	3
1979	11
1980	22
1981	157
1982	58
1983	128

1984	121
1985	95
1986	64
1987	58
1988	48
1989	59
1990	13
Razem	843

Źródło: Opracowanie własne.

Dane zebrane prze Bibliotekę Narodową informują, że w Krakowie w latach 1976–1989 w ramach drugiego obiegu wydawniczego działalność prowadziły sto dwadzieścia cztery oficyny[16]. Według ustaleń SB, w latach 1982–1987 funkcjonowały tutaj czterdzieści cztery podziemne wydawnictwa[17]. Najwięcej druków zwartych wydała Oficyna Literacka – sto dwa. O przeszło połowę mniej wydawnictwo Libertas – czterdzieści siedem. Wydawnictwo Rota wydało czterdzieści dwa tytuły, Wydawnictwo KOS trzydzieści osiem, Wydawnictwo X trzydzieści siedem, Biblioteka Obserwatora Wojennego trzydzieści sześć, Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze dwadzieścia sześć, Wydawnictwo Krzyża

Nowohuckiego dwadzieścia trzy, tyleż samo wydawnictwo ABC, w serii „Biblioteka Promienistych" dwadzieścia jeden, Wydawnictwo Świt siedemnaście, wydawnictwo 6 Sierpnia czternaście, Wydawnictwo Kraków oraz Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej po trzynaście.

Pozycja wydawnictw podziemnych była zróżnicowana. Wspomniano już, że na dorobek Oficyny Literackiej istotny wpływ miała zapewne tajna współpraca z SB jej kierownika Henryka Karkoszy (TW[18] „Monika", „Waldek", numer rejestracyjny Kr 21120). Dzięki temu jego wydawnictwo mogło się rozwijać i stać największą niezależną (?) oficyną w Małopolsce i jedną z większych w kraju. Bezpieka mogła eliminować konkurentów Karkoszy, on sam zaś, jako członek Funduszu Wydawnictw Niezależnych[19], rozdzielającego środki materialne wśród podziemnych wydawców, mógł stać się dysponentem funduszy przeznaczonych na wsparcie innych wydawnictw. W sprawozdaniu Wydziału III-1 krakowskiej SB z 1987 r. informowano: *Przynależność do FWN poza aspektem prestiżowym oznacza łatwiejszy dostęp do różnych form pomocy oferowanej przez zagranicę. Dzięki zastosowaniu określonych przedsięwzięć operacyjnych udało się osiągnąć możliwości rozpoznawania zamierzeń FWN oraz ograniczonego wpływania na kierunki jego działalności. Pozwala to na preferowanie oficyn wydawniczych, których profil należy do bardziej umiarkowanych*[20].

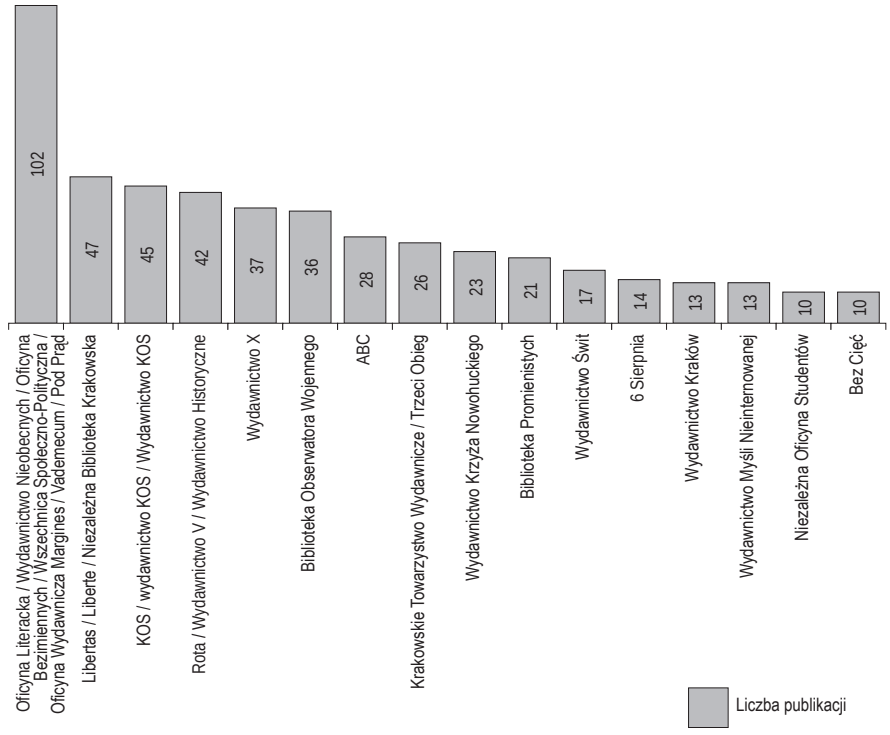
Dorobek największych krakowskich oficyn podziemnych przedstawiono w tabeli. Należy jednak mieć na uwadze, że nie zawsze liczba opublikowanych tytułów świadczy o aktywności danej oficyny. Niektóre wydawnictwa czasami nie sygnowały swoich publikacji, co utrudnia ustalenie ich pełnego dorobku, poza tym oprócz książek i broszur wydawały też drugoobiegowe pisma albo, jak chociażby Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej, prowadziły działalność na polu niezależnej edukacji i kultury. Istotna dla pozycji wydawniczej jest także liczba wydrukowanych egzemplarzy. Niekiedy bowiem jednym tytułem, ale wydanym w dużym nakładzie, podziemna oficyna mogła osiągnąć większy prestiż i mieć większą siłę oddziaływania niż inne wydawnictwo dwoma czy trzema publikacjami o bardzo niskim nakładzie.

(27) Tabela i wykres: Największe krakowskie oficyny pod względem liczby opublikowanych wydawnictw (powyżej dziesięciu pozycji)*.

Wydawnictwo	Liczba publikacji
Oficyna Literacka / Wydawnictwo Nieobecnych / Oficyna Bezimiennych / Wszechnica Społeczno-Polityczna / Oficyna Wydawnicza Margines / Vademecum / Pod Prąd	102
Libertas / Liberte / Niezależna Biblioteka Krakowska	47
KOS / wydawnictwo KOS / Wydawnictwo KOS	45

Rota / Wydawnictwo V / Wydawnictwo Historyczne	42
Wydawnictwo X	37
Biblioteka Obserwatora Wojennego	36
ABC	28
Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze / Trzeci Obieg	26
Wydawnictwo Krzyża Nowohuckiego	23
Biblioteka Promienistych	21
Wydawnictwo Świt	17
6 Sierpnia	14
Wydawnictwo Kraków	13
Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej	13
Niezależna Oficyna Studentów	10
Bez Cięć	10

* W wykazie uwzględniono tylko publikacje sygnowane nazwą wydawcy.

Źródło: Opracowanie własne.

Nakłady książek wydawanych przez krakowskie niezależne oficyny wydawnicze wahały się między dwustoma a pięcioma tysiącami egzemplarzy. Decydowały o tym głównie możliwości techniczne związane z jakością sprzętu poligraficznego, objętość książek, a także pozostające do dyspozycji środki finansowe. Wysokie nakłady, w porównaniu z innymi wydawnictwami, miały publikacje Oficyny Literackiej. Jak już wspomniano, wynosiły one od pięciu do siedmiu tysięcy egzemplarzy (z rekordowym siedmioipółtysięcznym nakładem *Kadencji* Jana Józefa Szczepańskiego)[21]. Jeden z mniejszych nakładów, prawdopodobnie pięćdziesięciu egzemplarzy, miała powielona na kserografie książka Leszka Kołakowskiego *Główne nurty marksizmu*, opublikowana przez Wydawnictwo NZS UJ Jagiellonia[22].

Wśród autorów, których książki drukowano najczęściej, znaleźli się między innymi Stanisław Barańczak, Witold Gombrowicz, Marek Hłasko, Leszek Kołakowski, Józef Mackiewicz, Józef Marucha-Poleski, Adam Michnik, Czesław Miłosz, George Orwell i Aleksander Sołżenicyn.

(28) Tabela: Najpopularniejsi autorzy wydawani w krakowskim drugim obiegu według liczby wydań (przynajmniej pięć pozycji).

Autor	Liczba wydań 1976–1979	Liczba wydań 1980–1981	Liczba wydań 1982–1990	Razem
Czesław Miłosz	1	14	7	22
Witold Gombrowicz	–	9	9	18
Leszek Kołakowski	–	3	13	16
Stanisław Barańczak	–	7	8	15
Józef Marucha-Poleski	–	-	13	13
Aleksander Sołżenicyn	–	1	11	12
Marek Hłasko	–	8	2	10
Józef Mackiewicz	–	–	10	10 (w tym raz jako współ-autor z Barbarą Toporską)
Adam Michnik	2	2	6	10

George Orwell	1	4	4	9
Jan Paweł II	–	1	7	8
Sławomir Mrożek	–	–	8	8
Jacek Kaczmarski	–	–	7	7
Ryszard Krynicki	–	5	1	6
Fryderyk Nietzsche	–	1	5	6
Józef Piłsudski	–	–	6	6
Jerzy Popiełuszko	–	–	6	6
Gustaw Herling-Grudziński	–	1	4	5
Wojciech Karpiński	–	3	2	5
Stefan Kisielewski	–	1	4	5
Jan Józef Lipski	–	1	4	5
Leszek Moczulski	1	4	–	5
Jan Nowak-Jeziorański	–	1	4	5
Sergiusz Piasecki	–	–	5	5
Aleksander Wat	–	1	4	5
Adam Zagajewski	1	–	4	5
Stefan Żeromski	–	3	2	5

Źródło: Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IZ=autor-osoba [odczyt: 31.08.2015].

W krakowskim niezależnym obiegu wydawniczym najczęściej pojawiały się publikacje dotyczące aktualnej sytuacji polityczno-społecznej, historii najnowszej, wypowiedzi liderów opozycji oraz teksty publicystyczne działaczy opozycyjnych. Beletrystyki było początkowo tylko trochę mniej. Z biegiem czasu jednak dzieła literackie zaczęły schodzić na nieco bardziej odległy plan. Wynikało to z faktu publikowania w oficjalnym obiegu tekstów niektórych pisarzy emigracyjnych oraz autorów krajowych, których książki były wcześniej blokowane przez cenzurę. Czy był to jedyny czynnik mający wpływ na pojawienie się w oficjalnym obiegu autorów i tytułów z *index librorum prohibitorum* peerelowskiej cenzury? Wydaje się, że rzeczywistość komunistycznego państwa wymuszała na kontestujących ją osobach zaangażowanie raczej pragmatyczne. Odchodzenie od drukowania literatury było – lub mogło być – w jakimś stopniu skutkiem takiego podejścia. Jeśli dokonać, przykładowo, zestawienia publikacji emigracyjnych i wydawanych w podziemiu w kraju, to widać, że

wolne od bieżących problemów z peerelowską rzeczywistością uchodźstwo interesuje się tworzeniem różnych koncepcji ideowych i politycznych, zaś konspiracja krajowa raczej – choć, oczywiście, nie wyłącznie – koncentruje się na pragmatyce działania w opresyjnej rzeczywistości dnia codziennego. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że publikowana/poszukiwana w drugim obiegu literatura piękna w dużym stopniu obnażała istotę systemu komunistycznego, czy szerzej – totalitarnego (*Folwark zwierzęcy*, *Archipelag Gułag*, *Zniewolony umysł*), podobnie jak eseje z dziedziny filozofii czy myśli politycznej (*Kłopoty z socjalizmem*, *Krótki traktat sowietologiczny*, *Bezsilność publicystyki*), co również miało ewidentny wymiar pragmatyczny.

Ważne miejsce w dorobku krakowskich wydawnictw podziemnych zajmowały publikacje z historii najnowszej. Wśród nich szczególne zainteresowanie budziły tematy dotyczące zbrodni katyńskiej. Poczytna była również *Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945* Władysława Pobóg-Malinowskiego (wydana czterokrotnie), a także publikacja *Czego nie ma w podręcznikach… Historia* (wydana trzykrotnie przez Wydawnictwo Krzyża Nowohuckiego, a następnie przedrukowywana przez inne wydawnictwa podziemne).

Książki z historii najnowszej były bardzo poszukiwane przez odbiorców. W opracowaniu podsumowującym wyniki wspomnianej już ankiety, przeprowadzonej w 1988 r. wśród kolporterów wydawnictw niezależnych, odnotowano: *Zainteresowania czytelników drugiego obiegu dość jednoznacznie skupiają się na problematyce historii najnowszej. Problematykę tę wymienia około osiemdziesięciu procent kolporterów, przy czym regułą bezwyjątkową jest wymienianie tej problematyki na pierwszym miejscu wówczas, gdy wymienia się także inne rodzaje książek. Co do okresu historycznego, jaki jest wymieniany, to najczęściej powtarza się okres lat 1945 do 1956, w dalszej kolejności okres PRL w całości, wreszcie druga wojna światowa, Armia Krajowa bądź też cały okres od 1939 r. do Solidarności*[23].

W okresie stanu wojennego krakowscy wydawcy podziemni publikowali z powodzeniem utwory nawiązujące do aktualnej sytuacji i opisujące ówczesne realia. Niezwykle poczytny był zbiór wierszy *Idą pancry na „Wujek"*, który wydawano w Krakowie jedenaście razy. Wśród innych najczęściej pojawiających się w latach 1976–1990 drugoobiegowych tytułów były *Dzienniki* Gombrowicza (wydawane ośmiokrotnie), *Kłopoty z socjalizmem* Kołakowskiego (sześciokrotnie), *Zniewolony umysł* Miłosza (pięciokrotnie). Czterokrotnie wydawano *Upadek* Dürrenmatta, *Cienie zapomnianych przodków* Michnika, *Raporty katyńskie ambasadora O'Malleya* oraz *Archipelag Gułag* Sołżenicyna. Publikowano dzieła zarówno literatury polskiej, jak i światowej, w tym autorów rosyjskich, zwłaszcza tych, którzy wcześniej ukazywali się w samizdacie lub wydawani byli na emigracji, a więc Josifa Brodskiego, Wieniedikta Jerofiejewa, Borysa Pasternaka, Aleksandra Sołżenicyna, Warłama Szałamowa.

(29) Tabela: Najpopularniejsze tytuły wydawane przez krakowskie niezależne i podziemne oficyny w latach 1976–1990 (powyżej dwóch wydań).

Autor	Tytuł	Liczba wydań w latach 197–1979	Liczba wydań w latach 1980–1981	Liczba wydań w latach 1982–1990	Razem
–	*Idą pancry na „Wujek”*	–	–	11	11
Witold Gombrowicz	*Dziennik*	–	5	3	8
Leszek Kołakowski	*Kłopoty z socjalizmem*	–	–	6	6
Czesław Miłosz	*Zniewolony umysł*	–	5	–	5
Adam Michnik	*Cienie zapomnianych przodków*	2	–	2	4
Aleksander Sołżenicyn	*Archipelag Gułag*	–	–	4	4
–	*Raporty katyńskie ambasadora O'Malleya*	–	4	–	4
Friedrich Dürrenmatt	*Upadek*	–	2	2	4
Władysław Pobóg-Malinowski	*Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945*	–	–	4	4
Alain Besançon	*Krótki traktat sowietologiczny*	–	2	1	3
Aleksander Bregman	*Najlepszy sojusznik Hitlera*	–	1	2	3
Stefan Kisielewski	*Bezsilność publicystyki*	–	–	3	3
Waldemar Czyż Janusz Tadeusz Nowak Zbigniew Solak Ryszard Terlecki	*Czego nie ma w podręcznikach… Historia*	–	2	1	3
Milton i Róża Friedman	*Wolni wobec wyboru*	–	–	3	3

Wacław Jędrzejewicz	*Kronika życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935*	–	–	3	3
Jacek Kaczmarski	*Wiersze i piosenki*	–	–	3	3
Ryszard Krynicki	*Niewiele więcej, wiersze z notatnika 78/79*	–	3	–	3
Ryszard Kukliński	*Wojna z narodem*	–	–	3	3
George Orwell	*Folwark zwierzęcy*	–	1	2	3
Stefan Żeromski	*Na probostwie w Wyszkowie*	–	1	2	3

Źródło: Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=2 [odczyt: 31.07.2015].

W dorobku edytorskim niezależnych wydawnictw, w tym również krakowskich, dużą liczbę stanowiły przedruki. Krzysztof Budziakowski, który kierował Krakowskim Towarzystwem Wydawniczym, wspominał: *Przeważająca liczba tytułów, które wydawaliśmy, to były reprinty, czyli książki kopiowane wprost z wydawnictw, głównie z „Kultury" paryskiej. Pewien procent stanowiły książki autorskie, na przykład tomiki wierszy składane do wydawnictwa ABC przez takich autorów, jak Krynicki, Kornhauser, Zagajewski. Natomiast „Spisane będą czyny i rozmowy" Marii de Hernandez-Paluch przyniósł mi Tadeusz Nyczek. Wówczas nie istniał problem praw autorskich, który dziś jest problemem fundamentalnym. Autorzy czy wydawcy emigracyjni byli zainteresowani tym, by te książki funkcjonowały w obiegu w Polsce*[24].

Najczęściej przedrukowywano publikacje Instytutu Literackiego w Paryżu. Swoje prawa wydawnicze i autorskie przekazał on wydawnictwu Nowa w umowie zawartej w październiku 1981 r., zgodnie z którą jedynie edycje książek Gombrowicza i Miłosza wymagały zawarcia oddzielnego porozumienia. Pozostałe wydawnictwa, chcąc dokonać przedruku, były zobowiązane do przekazania Nowej kwoty w wysokości trzech procent wartości przedrukowywanego nakładu. Pieniądze te miały zasilać Fundusz Kultury Paryskiej w Polsce[25].

Przedrukowywano także publikacje innych emigracyjnych ośrodków wydawniczych, w tym paryskiego Editions Spotkania, a ponadto londyńskiego Aneksu, Pulsu, Polonia Book Fund Ltd., Polskiej Fundacji Kulturalnej, Odnowy, Katolickiego Ośrodka Wydawniczego Veritas.

Publikacje wykorzystywane do przedruków pochodziły również z innych wydawnictw niezależnych. Na przykład w 1981 r. Niezależna Oficyna Studentów przedrukowała książkę *Moskwa – Pietuszki* Jerofiejewa opublikowaną przez warszawskie wydawnictwo Nowa, w 1982 r. Biblioteka Obserwatora Wojennego dokonała przedruku tomiku wierszy Tomasza Jastruna *Na skrzyżowaniu Azji i Europy*, który wydała Biblioteka Tygodnika Wojennego, w 1984 r. ta sama oficyna przedrukowała zbiór *Mały konspirator*, wydany przez warszawską oficynę CDN. Z kolei w 1985 r. wydawnictwo Rota przedrukowało wydany rok wcześniej przez Wydawnictwo Krzyża Nowohuckiego tomik wierszy księdza Isakowicza-Zaleskiego *Oblężenie*.

Wykorzystywano też książki opublikowane w latach dwudziestych i trzydziestych XX w. Przykładowo, w 1985 r. Wydawnictwo X przedrukowało powieść autobiograficzną Zofii Kossak-Szczuckiej *Pożoga*, wydaną nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej w 1923 r., a w 1989 r. wydawnictwo 6 Sierpnia przedrukowało wydaną w 1933 r. w Warszawie publikację Bogdana Jaxy-Ronikiera *Dzierżyński – czerwony kat*.

Warto zaznaczyć, że publikacja krakowskiego Wydawnictwa Krzyża Nowohuckiego *Czego nie ma w podręcznikach... Historia* miała liczne przedruki w całym kraju.

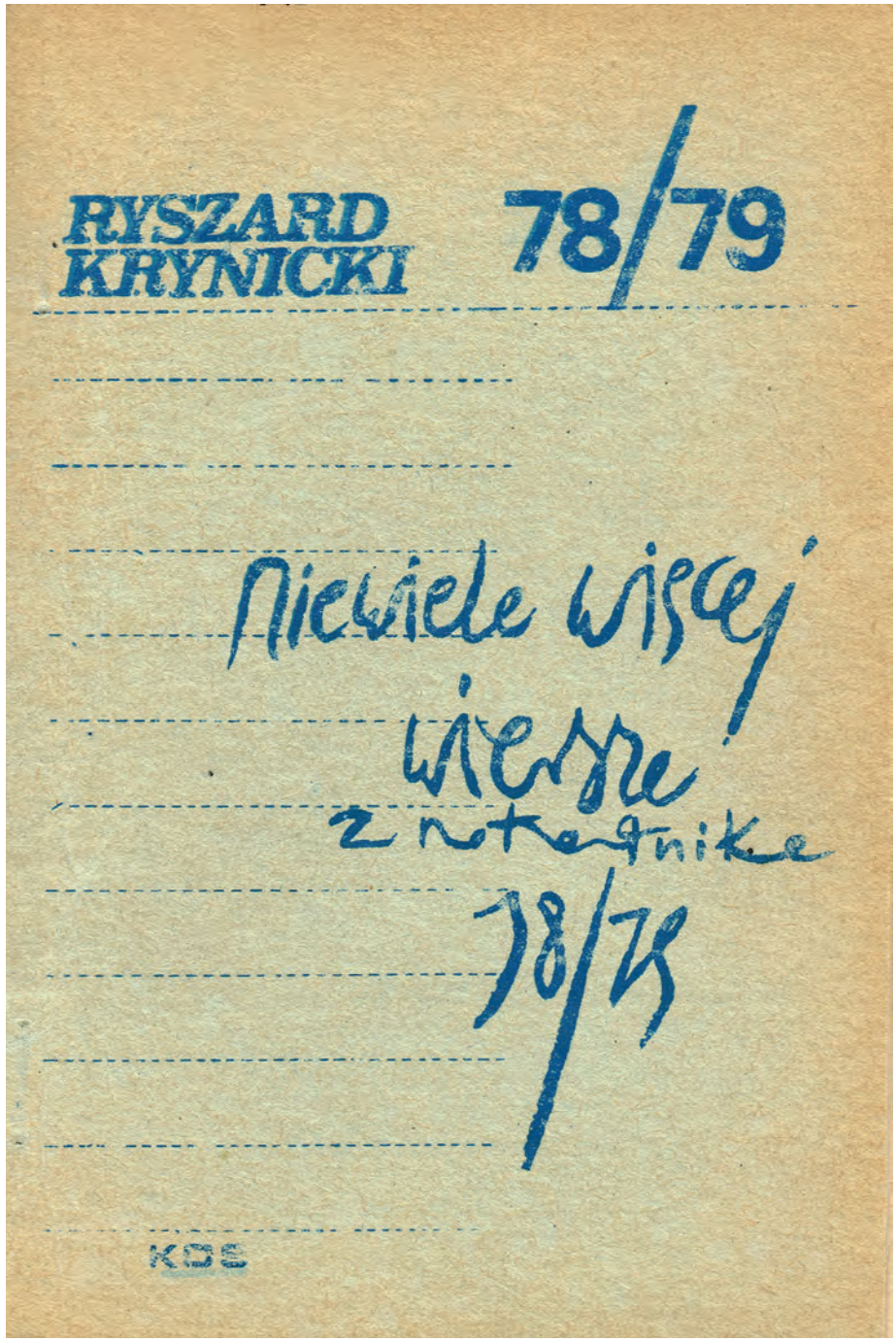
Choć na podstawie dostępnych bibliografii i baz danych można, przynajmniej szacunkowo, podać liczbę publikacji wydanych w drugim obiegu, to nie sposób określić ich oddziaływania na społeczeństwo. Na problem ten zwrócił uwagę Marek Jastrzębski, stwierdzając w 1991 r.: *Niewiele możemy powiedzieć o czytelnictwie drugiego obiegu i o dostępności do prac tam wydawanych*[26]. Andrzej Paczkowski, pisząc o latach 1976–1980, oceniał: *Można ogólnikowo – i z ostrożnością – powiedzieć, że pewna część środowisk inteligenckich oraz znacznie mniejsza robotniczych, z miast uniwersyteckich i dużych aglomeracji, znała drugi obieg. Niektórzy, jeszcze mniej liczni, obcowali z nim jako czymś stałym, dla innych, liczniejszych, był to kontakt okazjonalny*[27]. Adam Roliński zauważył, że odbiorcami wydawnictw drugoobiegowych w latach siedemdziesiątych byli *przede wszystkim opozycjoniści, czyli garstka ludzi*, natomiast *powstanie Solidarności spowodowało, że trafiły one pod strzechy. Na początku stanu wojennego docierały głównie do środowisk inteligenckich, studenckich, w mniejszym stopniu do robotniczych, a jeszcze mniejszym do chłopskich. Z czasem powiększała się liczba osób, które miały kontakt z drugim obiegiem*[28].

W dokumencie zatytułowanym *Informacja dotycząca zagrożeń i nieprawidłowości w funkcjonowaniu wyższych uczelni krakowskich*, sporządzonym w Wydziale III-1 KWMO w Krakowie 30 czerwca 1980 r., SB stwierdzała, że w środowisku UJ wydawnictwa drugoobiegowe nie były czymś niecodziennym. Pisano: *Z posiadanego przez nas rozeznania wynika, że duża część studentów i kadry naukowej jest zapoznana z literaturą bezdebitową i ma do niej łatwy dostęp. Obieg tej literatury funkcjonuje najczęściej na kierunkach filologicznym,*

historycznym i filozoficznym. Uwzględnić tu należy stronę merytoryczną tej literatury, adekwatną do zakresu studiów na poszczególnych kierunkach, ale zawsze zapoznającą z odmiennymi interpretacjami, ocenami i faktami niż w normalnym toku studiów. Dane te są przez studentów przyswajane niemal bez żadnego przeciwdziałania ze strony kadry naukowej[29].

O ile w wypadku podziemnej prasy już w latach osiemdziesiątych próbowano szacować skalę zjawiska[30], o tyle podobnych starań nie podejmowano w odniesieniu do wydawnictw zwartych. W pewnym stopniu przełomowe okazały się pod tym względem badania przeprowadzone przez zespół Adama Mielczarka, obejmujące osoby mające w 1982 r. co najmniej piętnaście lat. Wynika z nich, że w latach osiemdziesiątych podziemne publikacje docierały do dwudziestu sześciu procent badanych, przy czym w miarę stały dostęp do nich miało jedenaście procent, osiem procent przyznało, że stykało się z nimi od czasu do czasu, a siedem procent, że kontakt był sporadyczny[31]. Przekładając te dane na liczby bezwzględne, Justyna Błażejowska ustaliła, że dostęp do książek i pism drugiego obiegu miało trzy i pół miliona Polaków, czyli około dziesięciu procent społeczeństwa[32]. Paweł Sowiński dodał istotną uwagę, że w badaniach prowadzonych przez zespół Mielczarka nie traktowano odrębnie książek i prasy. Ocenił, że było to słuszne założenie, ponieważ *gdyby respondenci mieli odróżniać broszurki od gazetek, wynik zostałby jeszcze bardziej zniekształcony*[33]. Według Sowińskiego krąg odbiorców książek wydawanych w drugim obiegu należy zawęzić[34]. Podobnego zdania był Konstanty Gebert, szacując w 1989 r., że publikacje drugiego obiegu docierały do półtora miliona czy najwyżej dwóch milionów odbiorców[35]. Weryfikacja tych wyliczeń wymaga podjęcia dalszych badań.

(V) Okładki książek wydawanych w krakowskim drugim obiegu w latach 1976–1990

ALEKSANDER BREGMAN

NAJLEPSZY SOJUSZNIK HITLERA

WYDAWNICTWO "KRZYŻA NOWOHUCKIEGO"
KRAKÓW

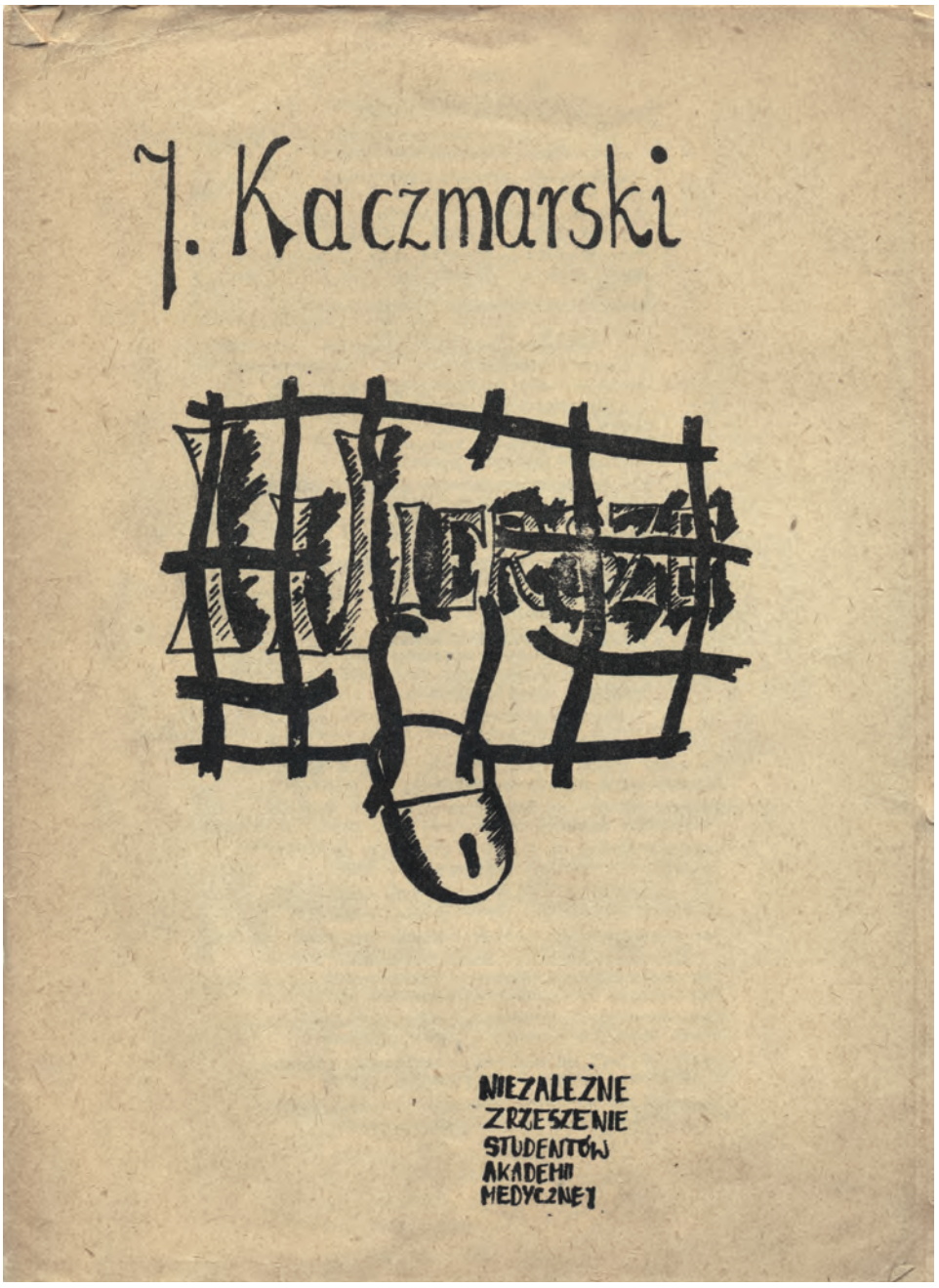
1

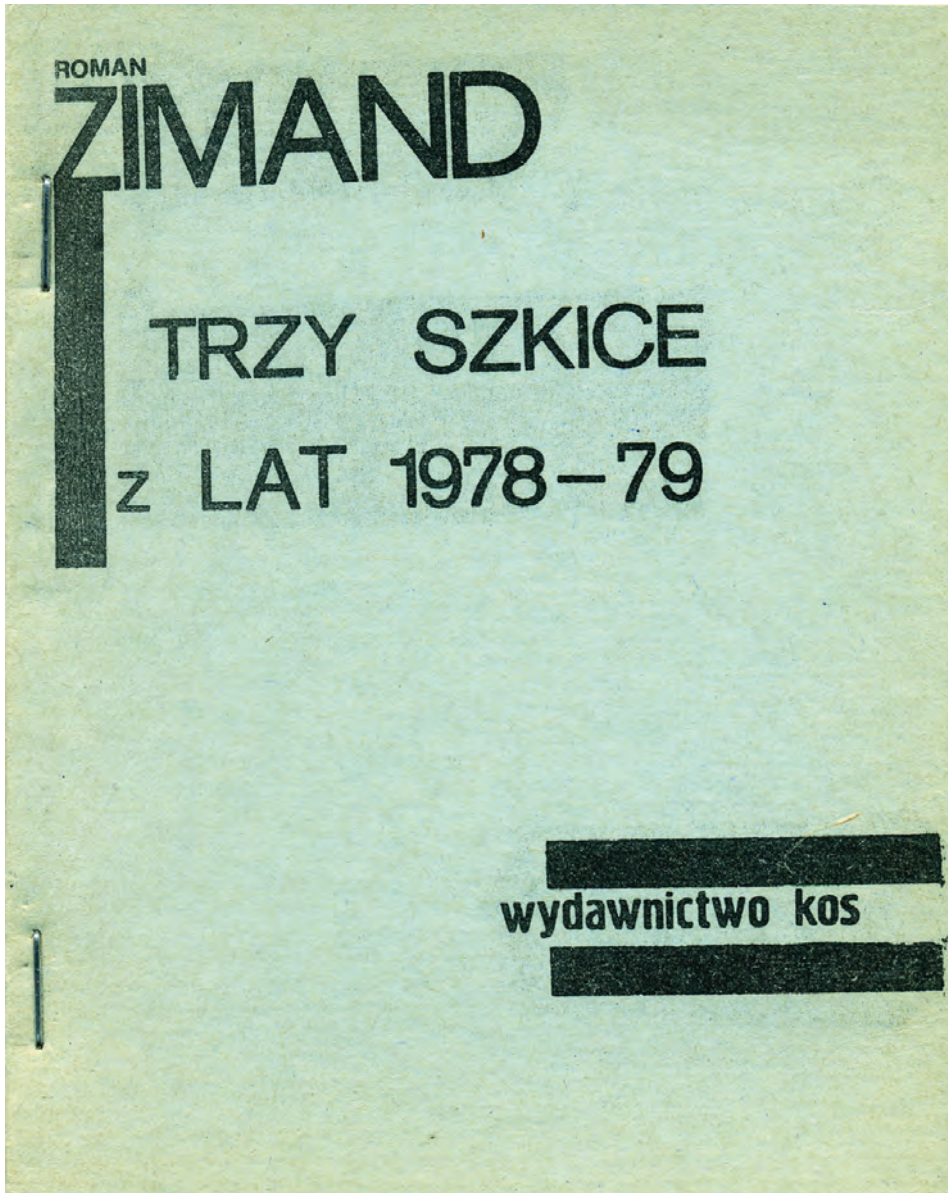

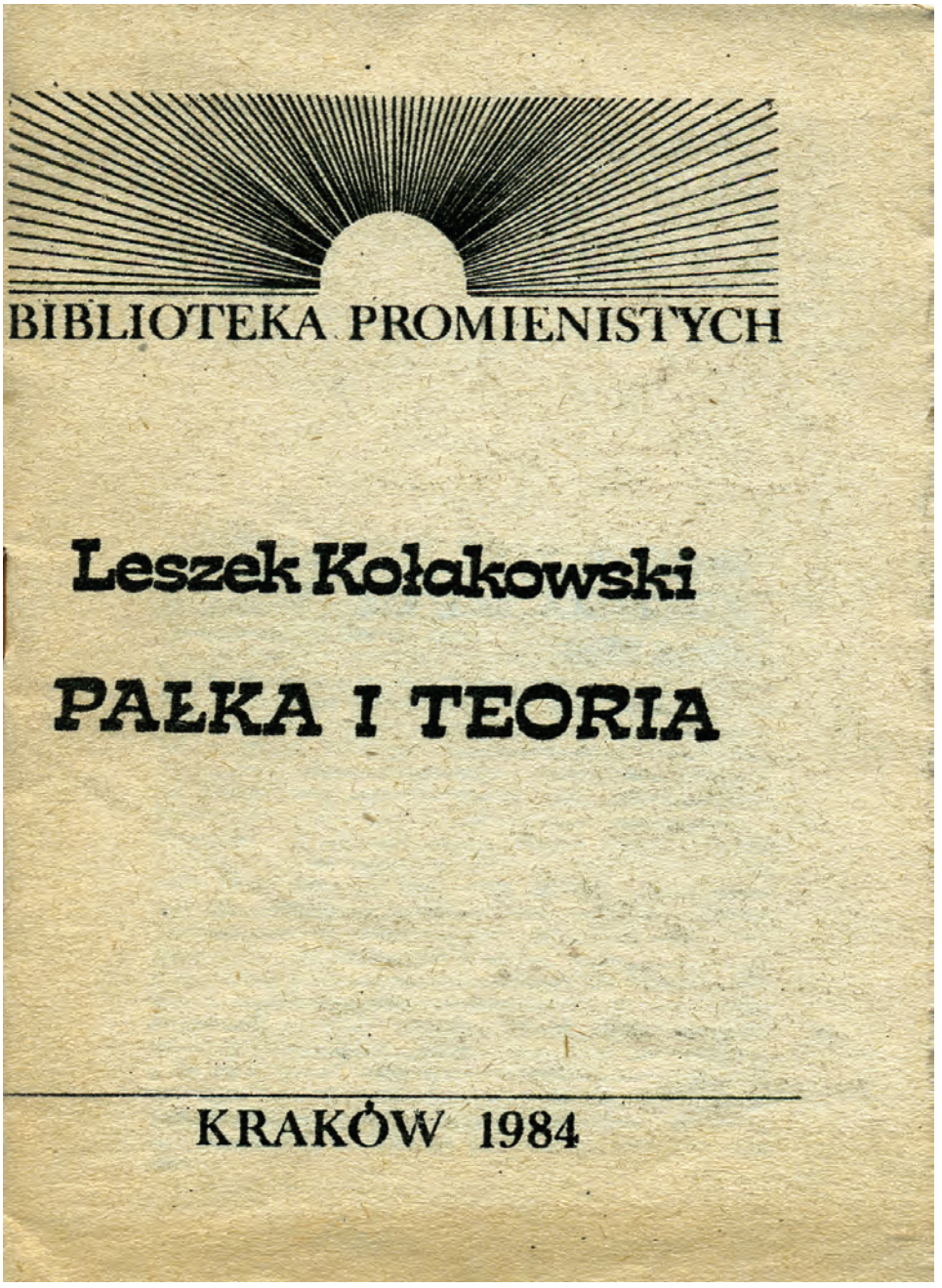
Zeszyt Krakowski

Knajpy z socjalizmem

KRAKÓW 83

J. Kaczmarski
NIEZALEŻNE
ZRZESZENIE
STUDENTÓW
AKADEMII
MEDYCZNEJ

ROMAN
ZIMAND
TRZY SZKICE
z LAT 1978–79
wydawnictwo kos

BIBLIOTEKA PROMIENISTYCH
Leszek Kołakowski
PAŁKA I TEORIA
KRAKÓW 1984

[1] Dla porównania, według badań Władysława Chojnackiego i Wojciecha Chojnackiego w Warszawie w tym czasie ukazało się co najmniej 1260 książek i broszur, we Wrocławiu 144, w Gdańsku 44, Poznaniu 56, Lublinie 48, Łodzi 33, Szczecinie 17, Katowicach 15, Bydgoszczy 11. Zob. J. Kamińska [Władysław Chojnacki, Wojciech Chojnacki], *Bibliografia publikacji podziemnych*..., s. 25.

[2] Z badań Marka Jastrzębskiego wynika, że w tym czasie w Warszawie ukazało się 512 publikacji książkowych i broszur, we Wrocławiu 114, w Lublinie 54, Łodzi 23, po 13 w Siedlcach i Gdańsku, natomiast 10 w Katowicach. Zob. W. Chojnacki, M. Jastrzębski, *Bibliografia publikacji podziemnych*..., s. 17.

[3] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie*..., s. 109–216.

[4] M. Krzek-Lubowiecki, *Krakowski drugi obieg druków zwartych w latach 1977–1989 – próba ujęcia statystycznego*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne" 2016, nr 2, s. 94–118.

[5] Dla porównania, we Wrocławiu 515, w Łodzi 259, Gdańsku 196, Lublinie 190, Poznaniu 147, Katowicach 66, Toruniu 54, Szczecinie 48, Bydgoszczy 31. Zob. Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IZ=miejsce_wyd. [odczyt: 27.07.2015].

[6] Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS [odczyt: 30.07.2015].

[7] Muzeum Wolnego Słowa, Polskie wydawnictwa niezależne 1976–1989, http://mws.pl/bibula_/bz_index.html [odczyt: 28.07.2015].

[8] M. Dzielski, *Liberalizm a Chrześcijaństwo*, „13 grudnia" 1983, nr 13.

[9] Bazy Biblioteki Narodowej, książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgibin/makwww.exe?BM=02&IM=01&WI=DZIELSKIbMIROSlAW&NU=01&DD=4 [odczyt 28.07.2015].

[10] Bazy Biblioteki Narodowej, książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=02&IM=01&WI=DZIELSKIbMIROSlAW&NU=01&DD=7 [odczyt 28.07.2015]. Por. M. Dzielski, *Wobec rzeczywistości*, „13 grudnia" 1984, nr 7.

[11] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie*..., s. 194, poz. 598.

[12] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990*..., s. 314–315, poz. 4270––4275; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=99&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#39651 [odczyt: 28.07.2015].

[13] C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy*..., s. 285.

[14] Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Karta, Archiwum Opozycji, Czasopisma II obiegu, sygn., AO IV/187.3, Kolekcje osobiste, tematyczne i środowiskowe, Niektóre problemy niezależnego ruchu wydawniczego w opinii kolporterów, luty 1989 r., http://dlibra.karta.org.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=715.

[15] *Ibidem*.

[16] Dla porównania, w Warszawie działały 274 oficyny, we Wrocławiu 71, w Łodzi 45, Gdańsku 48, Lublinie i Poznaniu po 33. Zob. C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy*..., s. 285.

[17] J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa*..., s. 402: *Analiza nielegalnego czasopiśmiennictwa (według stanu na dzień 30 VI 1987 r.)*.

[18] Tajny współpracownik (TW) – jedna z kategorii osobowych źródeł informacji funkcjonująca w latach 1960–1990. Osoba celowo zwerbowana do współpracy z SB, wykonująca zlecane jej przez funkcjonariusza prowadzącego zadania, których efektem miało być rozpoznawanie, wykrywanie bądź zapobieganie działalności uznanej za wrogą. Szerzej zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki*..., s. 89–155.

[19] Fundusz Wydawnictw Niezależnych utworzony został jesienią 1985 r. z inicjatywy Grzegorza Boguty, przy wsparciu Regionalnego Komitetu Wykonawczego NSZZ Solidarność Region Mazowsze oraz Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej. Była to instytucja mająca wspomagać niezależny ruch wydawniczy. Tworzyło ją pięć wydawnictw warszawskich: Nowa, CDN, Krąg, Przedświt i Wydawnictwo Społeczne KOS, a także krakowska Oficyna Literacka. Decyzje o podziale środków podejmowało Konsorcjum Wydawnictw Niezależnych, którego skład weryfikowano co roku na podstawie wysokości produkcji wydawniczej. Szerzej zob.: P. Bigoś, *Fundusz Wydawnictw Niezależnych* [w:] ES, t. 1, s. 118; C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy…*, s. 298–301; J. Błażejowska, *Grube ryby i małe rybki*, „Bibuła. Pismo niezależne", http://www.bibula.com/?p=16506 [odczyt: 27.08.2016].

[20] AIPN Kr, 056/111/DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie, sprawozdania oraz analizy stanu bezpieczeństwa za 1987 r., Sprawozdanie z realizacji planu pracy Wydziału III-1 w 1987 r., Kraków, 18 XII 1987 r., k. 112.

[21] W. Frazik, *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku…*, s. 39–40.

[22] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.

[23] Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Karta, Archiwum Opozycji, Czasopisma II obiegu, sygn., AO IV/187.3, Kolekcje osobiste, tematyczne i środowiskowe, Niektóre problemy niezależnego ruchu wydawniczego w opinii kolporterów, luty 1989 r., http://dlibra.karta.org.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=715.

[24] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[25] „Kultura" [Paryż] 1981, nr 11, s. 4–5; J. Czachowska, B. Dorosz, *Literatura i krytyka poza cenzurą 1977–1989…*, s. 345–346.

[26] M. Jastrzębski, *Stan badań nad drugim obiegiem w Polsce…*, s. 20.

[27] A. Paczkowski, *Drugi obieg…*, s. 29.

[28] *Dzieje drugiego obiegu. Z historykiem Adamem Rolińskim rozmawia Włodzimierz Knap…*

[29] AIPN Kr, 056/94 t. 1/CD, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące bieżącej sytuacji polityczno-operacyjnej, Informacja dotycząca zagrożeń i nieprawidłowości w funkcjonowaniu wyższych uczelni krakowskich, Kraków 30 VI 1980 r., s. 29.

[30] Zob. *Opinie badanych o prasie niezależnej…*, s. 40–41.

[31] A. Mielczarek, *Kto konspirował?* [w:] *Śpiący rycerze…*, s. 21.

[32] J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja…*, s. 261.

[33] P. Sowiński, *Zakazana książka…*, s. 258.

[34] *Ibidem*.

[35] *Drugi obieg. Rozmowa Krzysztofa Czabańskiego z Dawidem Warszawskim*, „Vacat" 1989, nr 46, s. 115.

CZĘŚĆ TRZECIA

DRUK I KOLPORTAŻ

ROZDZIAŁ ÓSMY

Druk

Techniki druku

Choć techniki powielania stosowane w drugim obiegu były już opisywane[1], to warto je przypomnieć, zwracając szczególną uwagę na kontekst krakowski.

Pierwsze ulotki i pisma bezdebitowe przepisywano ręcznie lub na maszynie do pisania, zazwyczaj przez kalkę hektograficzną, w dwóch lub trzech kopiach. Metodę tę nazywano *chińskim powielaczem*. Jak wyjaśnia Szczepan Rudka, nazwa pojawiła się w marcu 1968 r., kiedy protestujący studenci ręcznie przepisywali ulotki. Zgromadzona w jednym pomieszczeniu grupa osób przepisujących pod dyktando tekst skojarzyła się komuś z *chińską metodą pracy*, co rozumiano jako wykonywanie w prymitywny sposób jakiegoś zadania przez wiele osób jednocześnie. Padło określenie *chiński powielacz*, które przyjęło się i było powszechnie używane, w tym również przez krakowskich wydawców[2]. Jak wspominał drukarz krakowskich pism podziemnych Leszek Jaranowski: *Wszyscy zaczynaliśmy od „chińskiego powielacza"*[3]. Metodę tę stosowano na niewielką skalę również w okresach późniejszych, zwłaszcza po wprowadzeniu stanu wojennego. W ten sposób powstawały na przykład gazetki w ośrodkach internowania oraz komunikaty strajkowe.

W latach siedemdziesiątych, a później w okresie stanu wojennego, wykorzystując do powielania maszynę do pisania, używano cienkiego papieru przebitkowego i kalki maszynowej, co pozwalało uzyskać od sześciu do siedmiu czytelnych kopii[4]. Metoda ta była jednak bardzo pracochłonna. Nakład

przygotowywanych w ten sposób biuletynów strajkowych nie przekraczał stu czy stu pięćdziesięciu egzemplarzy[5]. Na maszynie do pisania powielano pierwsze krakowskie pisma drugoobiegowe, w tym „Biuletyn Katyński", „Indeks" i „Opinię Krakowską", w okresie stanu wojennego zaś biuletyny strajkowe, komunikaty i serwisy informacyjne, a także między innymi pisma „Bez retuszu", „Cztery", „KOS 213", „Kurierek CeBeA", „Stamtąd", „Sygnał" i „Z prasy podziemnej". W formie maszynopisu wydano również w Krakowie przed 1980 r. pierwsze druki zwarte, w tym książki *Sprawa polska. Tezy o nadziei i beznadziejności. O nas samych* Kołakowskiego[6], *Zabójstwo* Kornhausera i *Rok 1984* Orwella[7]. W 1980 r. w wydaniu samizdatowym ukazały się dwa tomiki wierszy Zbigniewa Wojnarowskiego (wydane pod nazwiskiem „Marek Baterowicz") zatytułowane *W cieniu gwiazdy* oraz *W cieniu rózgi i topora*[8]. Podczas stanu wojennego w postaci maszynopisu oprócz prasy publikowano też książki. Tak wydano *Katyń* Ryszarda Zielińskiego (piszącego pod nazwiskami „Jan Abramski i Ryszard Żywiecki")[9], zbiór wierszy *Idą pancry na „Wujek"*[10] oraz *Pięć miesięcy stanu wojennego w Małopolsce* Tomasza Gizberta-Studnickiego i Wiesława Zabłockiego (piszących pod nazwiskami „Tadeusz Kowalski" i „Wacław Majewski")[11].

Uciekanie się do metody *chińskiego powielacza* czy powielanie za pomocą maszyny do pisania miało kilka przyczyn. W podziemiu istniała początkowo pewna obawa przed korzystaniem z powielaczy, która wynikała z grożących za to represji. Zakładano ponadto, że powielony tekst może zostać uznany przez odbiorców za prowokację władz[12]. W końcu osoby angażujące się w drugi obieg nie były profesjonalnymi drukarzami, nie potrafiły obsługiwać powielaczy i musiały dopiero nauczyć się technik drukarskich.

Bardziej wydajnym sposobem powielania, w latach siedemdziesiątych stosowanym jednak w niewielkim zakresie, był tak zwany szmajgert, czyli dziurkowanie. Metodę tę dobrze scharakteryzował jeden z autorów resortowych w publikacji opracowanej w Departamencie Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW: *Do powielania tą metodą potrzebna jest cienka folia aluminiowa (stosowano folię śniadaniową) oraz gruboziarnisty papier ścierny. Podkładając pod folię papier ścierny, należało na maszynie napisać potrzebny tekst (bez stosowania taśmy). W folii powstawały otwory mające kształt znaków pisarskich. Po takim przygotowaniu matrycę należało położyć na kartkę papieru, na górę kawałek filcu lub flaneli nasyconej środkiem barwiącym. Po przeciągnięciu wałkiem po flaneli środek barwiący przedostaje się przez otworki w folii, dając odbitkę. Metodą tą można otrzymać około trzystu egzemplarzy odbitek z jednej matrycy. Jest ona jednak bardzo prymitywna, otrzymane odbitki są mało czytelne*[13]. Dodał także: *W celu rozpowszechniania tej metody powielania SKS opracował instrukcję, którą rozkolportowano wśród działaczy i sympatyków*[14]. Opisaną technikę porzucono po pojawieniu się powielaczy. Powrócono do niej jednak w stanie wojennym. Kiedy nie było możliwości

wykorzystania maszyny do pisania, tekst na matrycy wykonywano za pomocą igły, szpilki lub gwoździa. Taką metodą posługiwano się między innymi w ośrodkach internowania w Załężu i Uhercach[15].

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych stosowano również technikę powielania z użyciem plastikowej folii. Najpierw ze sklejki wycinano ramkę, do której przymocowywano folię, potem na całą powierzchnię ramki naklejano arkusz poliniowanego papieru (przebitkę), pod folię podkładano papier ścierny i długopisem kulkowym ostrożnie pisano na papierze tekst. Tak powstawała matryca. Po wpisaniu tekstu przebitkę zrywano. Następnie ramkę przytwierdzano do deski za pomocą plastrów pełniących funkcję zawiasów. Papier podkładano pod folię i mocno przyciskając, przesuwano po niej nasączony farbą tampon z waty. Można go było zastąpić wsuniętą między dwie listewki flanelą, co ułatwiało i przyspieszało druk. Poradnik drukarza podziemnego radził, aby w ten sposób drukowały dwie osoby. Jedna nakładała farbę na matrycę i podnosiła ramkę, druga przytrzymywała ramkę podczas rozprowadzania farby oraz wyciągała spod matrycy zadrukowany papier i wkładała czysty[16]. Znawca technik drukarskich Szczepan Rudka zwrócił uwagę, że zaletą tej metody było sporządzenie matrycy bez użycia maszyny do pisania, a powielony tekst był dobrej jakości, przy czym z jednej matrycy można było uzyskać od trzech do czterech tysięcy odbitek[17].

Posługując się opisaną techniką, jak również szmajgertem, wykorzystywano farbę domowej produkcji. Przygotowywano ją z wiórków szarego mydła, do których dodawano tusz. Powstałą mieszaninę gotowano. Po wystudzeniu i usunięciu z wierzchu zanieczyszczeń roztwór studzono. W trakcie krzepnięcia dolewano do niego wody kolońskiej, pięćdziesięcioprocentowego spirytusu albo innego płynu zawierającego alkohol. Około dwustu pięćdziesięciu mililitrów uzyskanej tym sposobem farby wystarczało na odbicie mniej więcej sześciuset stron formatu A4[18].

Początkowo stosowano też metodę sito-sączka. Pisał o niej wspomniany już autor resortowy: *Polega ona na tym, że do odpowiednio przygotowanej matrycy, częściowo zaimpregnowanej, przykłada się papier i przeciągając po nim wałkiem, powoduje się przesączanie farby przez niezaimpregnowane miejsca. Matrycę sporządza się z papieru kredowego, który wraz z brystolem moczy się przez około godzinę w wodzie. Po powierzchownym osuszeniu na papierze kredowym, stosując jako podkładkę brystol, pisze się tekst bez zastosowania taśmy. W miejscach odbicia znaków pisarskich powstaną wgłębienia. Następnie osusza się żelazkiem matrycę i nasącza oliwą. Ponowne suszenie żelazkiem powoduje zaimpregnowanie matrycy. W celu odimpregnowania miejsc odbicia znaków pisarskich należy ponownie prasować matrycę żelazkiem przez papier od strony wypukłości liter. Po tych czynnościach matrycę należy ponownie moczyć w wodzie w celu przemoczenia miejsc odimpregnowanych. Urządzenie powielające tą metodą składa się z matrycy, kawałka filcu lub flaneli*

nasączonej farbą drukarską i szyby[19]. Funkcjonariusz podkreślał, że *z jednej matrycy otrzymać można około sześciuset, ośmiuset egzemplarzy odbitek. W tej metodzie najbardziej czasochłonne jest przygotowanie matrycy*[20].

Metodą rzadko wykorzystywaną w latach siedemdziesiątych, którą stosowano później w okresie stanu wojennego, była hektografia, nazywana też powielaniem spirytusowym. Kalkę hektograficzną, czyli bibułkę powleczoną cienką warstwą wosku lub inną tłustą substancją zmieszaną z barwnikiem anilinowym, wkręcano w maszynę do pisania wraz ze sztywną kartką papieru, na przykład półkredowego. Kalka przylegała do kartki tuszem. Czcionki maszyny uderzały w papier i na kalce powstawał obraz lustrzany, czyli matryca, z której powielano tekst za pomocą szyby lub powielacza hektograficznego. W pierwszym wypadku matrycę przyklejano na szybę tekstem do góry, następnie kładziono na nią kartkę, na której wcześniej rozprowadzono spirytus (najczęściej denaturat) rozpuszczający tusz hektograficzny. Później papier dociskano wałkiem i tekst matrycy odbijał się na kartce. Natomiast w powielaczu matrycę z tekstem napinano na jednym z dwóch przylegających do siebie wałków, między które wkładano nasączony spirytusem papier. Kręcenie wałkami powodowało odbijanie się na nim tekstu. Metoda ta umożliwiała wykonanie od pięćdziesięciu do stu odbitek. Litery były grube i nierówne. Druk miał charakterystyczny granatowy kolor[21]. Szczepan Rudka podkreślił jednak, że *zaletą powielania spirytusowego była jego prostota oraz duża dostępność kalki hektograficznej, kupowanej najczęściej w sklepach papierniczych w mniejszych miejscowościach*[22].

Po powstaniu Solidarności pisma i wydawnictwa związkowe powielane były na ogół w drukarniach należących do związku. Starano się jednak unikać drukowania kilku tytułów w jednej drukarni.

W latach osiemdziesiątych druk podziemnych publikacji częściej niż w okresie wcześniejszym odbywał się *na dojściach*. W Krakowie korzystano między innymi z zakładów małej poligrafii działających przy uczelniach wyższych. Drukowano także w Drukarni Kolejowej, drukarni wydawnictwa jezuitów, drukarni Sądu Wojewódzkiego, w Instytucie Fizyki Jądrowej, w drukarni przy ulicy Wadowickiej, drukarni Spółdzielni Żaczek przy ulicy Garbarskiej, powielarni przy zakładzie CeBeA, w Instytucie Obróbki Skrawaniem, w powielarni Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców Społem przy ulicy Krótkiej i wielu innych miejscach. Henryk Sala, organizator druku i drukarz Oficyny Literackiej, wyjaśniał: *Wszystkie większe zakłady w tamtych czasach, wszystkie uczelnie, miały swoją małą poligrafię, kwestią było tylko dowiedzieć się, kto gdzie robi ze znajomych i jakie ma szanse.* […] *Przy tych małych poligrafiach zasady funkcjonowania druku były takie, że zazwyczaj w dziewięćdziesięciu procentach przełożeni tych drukarzy, czyli kierownicy zakładów, wiedzieli o tym, co maszyniści robią, po prostu przymykali oko, ciężko powiedzieć teraz, z jakich przyczyn, czy to były przyczyny ideologiczne czy bardziej finansowe*

tych przełożonych. W moim wypadku, jak ja pracowałem, to szef tylko pytał, jak dużo trzeba papieru wydrukować i ile z tego będzie, więc nie wiem, jak u innych, nigdy nie dociekałem, każdy miał swoje układy ze swoim szefem, mnie to nie interesowało, interesował mnie tylko wynik, kiedy i ile będzie wydrukowane[23].

Drukowanie *na dojściach* znacznie usprawniało pracę. Pozwalało w szybkim tempie wydrukować dobrej jakości publikacje wysokonakładowe, co było niezwykle istotne zwłaszcza w wypadku wydawnictw książkowych. Postępowano tak również w stanie wojennym i w latach następnych, aż do 1989 r. Niemniej wiązało się to wówczas z dużym ryzykiem, zwłaszcza w okresie stanu wojennego, gdy władze zwiększyły kontrolę nad państwowymi drukarniami, wymagało także szczególnego przestrzegania zasad konspiracji oraz dobrej organizacji pracy[24]. Ponadto należało opłacać trudniących się takimi fuchami drukarzy, a niekiedy także kupować milczenie innych osób[25].

Krzysztof Budziakowski wspominał: *W grudniu 1981 r. miałem już bardzo szerokie kontakty z wieloma zakładami małej poligrafii i moje możliwości wydawnicze były bardzo duże. Byłem dosyć dobrze zorganizowany i do tego momentu wydrukowałem sporo tytułów. W jakimś momencie jeden z drukarzy poznał mnie z drugim drukarzem, który następnie coś mi drukował. Dosyć późno dowiedziałem się, że ten drukarz, pan Czesław* [Klasa][26]*, jest pracownikiem Komitetu Wojewódzkiego PZPR i szefem małej poligrafii u nich. Gdybym wiedział o tym wcześniej, to pewnie bym się obawiał, ale wydrukował mi parę rzeczy i oferował sprzęt poligraficzny, a mógł oficjalnie złomować różnego rodzaju sprzęt i sprzedawać go po cichu. W grudniowe dni 1981 r. opowiadał mi różne historyjki. Pan Czesław był również pracownikiem politycznym. Mówił mi na przykład, że na początku grudnia wydano im broń podczas zebrania, on jej jednak nie wziął, w przeciwieństwie do innych. Podczas jednej z rozmów telefonicznych, chyba 10 grudnia, powiedział mi, że coś się dzieje i bym podjechał pod KW, gdzie nie ma ani jednego samochodu, bo pracownicy czegoś się boją. Mówił mi rzeczy, z których powinienem był wyciągnąć wnioski, że coś poważnego się zapowiada. Nie wyciągnąłem ich jednak. Byłem pod wpływem euforii solidarnościowej i uważałem, że jesteśmy tacy wielcy i tacy silni, że nikt nam nic nie zrobi*[27].

Budziakowski nadmienił również, że drukarze pracujący w państwowych zakładach małej poligrafii, którzy drukowali na potrzeby prowadzonego przez niego wydawnictwa, *zarabiali na tym niezłe pieniądze*, dodając przy tym: *Trzeba jednak powiedzieć, że mogli te pieniądze zarabiać na czymś zupełnie innym, bo można było mieć wtedy zlecenia na druk nie bibuły tylko innych publikacji.* […] *Namierzyłem drukarzy, którzy drukowali wydawnictwa religijne dla księży oraz literaturę, która szła na czarnym rynku. Jej brak wynikał nie z tego, że była nielegalna, tylko z faktu, iż wydawnictwa nie reagowały na zapotrzebowanie rzeczywiste. Dotarłem do ludzi, którzy zarabiali na tym*

rynku, ale przyjęli moje zlecenia już z motywacji mieszanych, czyli finansowych i polityczno-ideowych[28].

Współorganizator wydawnictwa ABC, tłumacząc przesłanki decyzji o druku *na dojściach*, wyjaśniał: *Opierałem wydawanie na zakładach małej poligrafii. Nie miałem kontaktów ze strukturami Solidarności i nie otrzymałem nigdy żadnego sprzętu poligraficznego. Nie chciało mi się natomiast uruchamiać druku na bazie sita czy białka, robienie książek takimi metodami daje bardzo niską jakość. Miałem dostęp do dobrego sprzętu poligraficznego i introligatorni. To była też kwestia logistyki – zdobycia papieru, dostarczenia go do zakładu, przewiezienia zadrukowanych arkuszy do introligatorni itd.*[29]

Kontakt z zakładami małej poligrafii okazał się cenny po wprowadzeniu stanu wojennego, gdy władze rozbiły istniejące struktury wydawnicze, a nowe dopiero się organizowały. W 1982 r. redakcja „Myśli Nieinternowanych" apelowała do krakowskich drukarzy zatrudnionych w państwowych zakładach, aby zaangażowali się we wspieranie podziemia: *Drukarze krakowscy, wasza postawa jest oportunistyczna. A przecież w tak newralgicznej dziedzinie jak poligrafia jest szerokie pole do popisu.* […] *Grupy związkowe poszczególnych drukarń powinny się zająć konstruowaniem maszyn powielających i przekazywać je podziemnym drukarniom. Należy przekazywać farbę i papier oraz służyć radą i pomocą podziemnym drukarniom w celu poprawy jakości druku wydawnictw niezależnych. Za przykładem poligrafów z czasów okupacji niemieckiej (wówczas w Krakowie ukazywały się 154 (!) tytuły prasy konspiracyjnej), którzy spowodowali wydruk i kolportaż „Gońca Krakowskiego" o identycznej szacie graficznej, jak niemiecki „Goniec", lecz treść tego numeru zawierała artykuły podziemnych dziennikarzy z AK, komunikaty z frontów, sprawozdania z akcji bojowych AK i satyrę wymierzoną w Niemców, można spowodować żeby na przykład reżimowy brukowiec nr 1 – „Trybuna Ludu" – nie ukazał się któregoś dnia w Krakowie, bowiem komputerowe urządzenia teletransmisyjne, przesyłające tekst z Warszawy do Krakowa, mogą się zepsuć. Można także spowodować nieukazanie się w kioskach którejś z krakowskich komunistycznych gadzinówek. Krakowscy drukarze, wasza postawa jest dziwna. Nie wykazujecie solidarności w swojej codziennej działalności z waszymi internowanymi kolegami. Potraktujcie ten artykuł jako apel do waszych sumień. Podziemne drukarnie i wydawnictwa czekają na waszą fachową pomoc*[30]*!*

Dużego wsparcia krakowskiemu niezależnemu ruchowi wydawniczemu, zarówno przed wprowadzeniem stanu wojennego, jak i po, udzielał Władysław Kucharz, pracownik Drukarni Wydawniczej im. Władysława Ludwika Anczyca. Po 13 grudnia 1981 r. odpowiadał za poligrafię regionalnych struktur podziemnej Solidarności, organizując druk i drukując między innymi pisma „Aktualności", „Bez dekretu" i „Hutnik". Jan Środoń bardzo wysoko oceniał jego zaangażowanie: *W stanie wojennym odegrał gigantyczną, trudną do przecenienia rolę w pomocy podziemnym wydawnictwom. Drukował u siebie*

w Wydawniczej, umożliwiał druk także w innych drukarniach. Ponadto załatwiał dla podziemia ogromne ilości papieru i farby[31].

Podjęcie podziemnej działalności wydawniczej w pierwszych dniach stanu wojennego było możliwe także dzięki temu, że tuż przed jego ogłoszeniem ukryto część sprzętu i materiałów drukarskich. Zbigniew Kos wspominał: *Jeszcze przed 13 grudnia, późnym wieczorem, udało się Teresie Passakas i Wandzie Drabik ewakuować z lokalu Komisji Zakładowej* [NSZZ Solidarność PAN] *sprowadzony z Norwegii sprzęt drukarski. Były to dwa bardzo szybkie powielacze, które przez okno lokalu KZ wychodzące na ulicę Św. Jana zostały przetransportowane do pobliskiej kamienicy Rostworowskich przy ulicy Św. Jana 18, skąd trafiły do podziemnych struktur Solidarności. Jeden z nich drukował później między innymi „Hutnika"*[32]. Marek Domagała, organizator i współprzewodniczący Ruchu Oporu NZS, opowiedział o podjęciu podziemnej działalności wydawniczej przez jego organizację: *Sprzęt i materiały, które wykorzystywaliśmy w poligrafii, pochodziły z czasów legalnej działalności, a które ukryliśmy po 13 grudnia.* […] *Ktoś przynosił matrycę czy papier, a ja nawet do końca nie wiedziałem skąd. Trzeba było nauczyć się pisać na maszynie, później robić na sicie, używać pasty Komfort itd.* […] *To była totalna partyzantka. Nasz pomysł na działalność był taki, aby nie nastawiać się na duże niezależne wydawnictwo, a jedynie na to, by maksymalnie dokuczyć komunie.* […] *Połowa sprzętu do drukowania była zlokalizowana w akademikach, natomiast druga połowa w miejscach, o których nie wiedziałem i nawet nie pytałem o to ludzi. Nasz „Kurier Studencki" robiliśmy w akademiku, „Póki my żyjemy" i „Gazetkę Krakowską" chłopaki też drukowali w akademiku.* […] *Ja wiedziałem, gdzie my robimy, a po dziesięciu latach okazało się, że koledzy w tym samym akademiku (łącznik dalej) drukowali swoje pismo. Nikt się o nic nie pytał, ważne, żeby było na czas*[33].

Sposób druku wynikał z przyjętej strategii wydawniczej i miał wpływ na organizację pracy. Każda oficyna wydawnicza, niezależnie od tego, w jakim stopniu drukowała *na dojściach*, starała się zorganizować własną poligrafię. W latach osiemdziesiątych korzystano z różnych technik drukarskich. Używane w okresie przedsierpniowym powielacze spirytusowe zastąpione zostały przez powielacze płaskie i bębnowe, a także przez techniki sitodruku i offsetową.

Jedną z często wykorzystywanych metod było powielanie przy użyciu matrycy białkowej, czyli bibułki pokrytej zwykle żelatyną, przy czym matryce polskie miały mieć najwięcej wad, wśród których wymieniano szybkie rozkładanie się warstwy białkowej, od czego zależał okres użytkowania matrycy. Znacznie lepsze były matryce produkcji amerykańskiej, duńskiej, francuskiej i chińskiej, przy czym te ostatnie ceniono najwyżej[34]. Przeznaczony do powielania tekst wpisywano na matrycę przy użyciu maszyny do pisania bez taśmy barwiącej. Bibułka pozostawała nieuszkodzona, natomiast w warstwie żelatyny pozostawały otwory w kształcie liter, przez które na papier przesączała się farba.

Z jednej matrycy białkowej można było odbić tysiąc, a niekiedy nawet kilka tysięcy egzemplarzy[35].

Używano też powielaczy płaskich i bębnowych[36]. Najczęściej drukowano na tak zwanej ramce, będącej odmianą powielacza płaskiego. Urządzenie było proste w konstrukcji, można je było zbudować w warunkach domowych, a w razie konieczności szybko złożyć, przenieść lub ukryć, co w warunkach konspiracji miało duże znaczenie. Składało się z dwóch podstawowych części – z ciężkiej prostokątnej deski o grubości kilku centymetrów i o powierzchni niewiele większej od kartki papieru maszynowego, a ponadto z drewnianej ramki. Pod spód deski przyklejano gumę, na wierzchu zaś filc. Przy krótszym boku deski montowano zawiasy, na nich zaś ramkę, na której rozpinano na flaneli tkaninę stilonową lub jedwabną. Pod ramką mocowano matrycę, na desce zaś układano do stu pięćdziesięciu kartek papieru. Na flaneli rozsmarowywano równomiernie warstwę farby, potem ramkę dociskano do papieru, przejeżdżano wałkiem (lub raklą) po flaneli i farba przesączała się przez matrycę na papier. Następnie ramkę podnoszono i wyciągano kartkę, po czym ponownie opuszczano, aby zadrukować kolejną stronę. Przy użyciu jednej matrycy można było wydrukować od pięciuset do czterech tysięcy stron[37]. Do obsługi urządzenia potrzebne były trzy osoby. Jedna nanosiła farbę, druga podnosiła ramkę, trzecia wyciągała zadrukowane kratki. Z czasem do obsługi wystarczały już tylko dwie osoby, a nawet jedna, dzięki pomysłowi, na który wpadł Witold Łuczywo[38]. Kiedyś drukował „Robotnika" i zabrakło osoby, która podnosiłaby ramkę, wówczas Łuczywo postanowił użyć… gumki od majtek[39]. *Wymyśliłem, że w ramkę sita trzeba wbić gwoździk, przywiązać do niego gumkę, którą ciągniemy od haka do żyrandola. Metodą prób i błędów odkryliśmy, że zwyczajna gumka od majtek jest o niebo lepsza niż modelarska albo kapeluszowa. Okazało się, że tak silnie odciąga ramkę, że do drukowania potrzeba mniej farby, więc gazeta szybciej schnie* – wspominał Łuczywo[40]. To prowizoryczne rozwiązanie okazało się pomocne dla usprawnienia pracy podziemnych drukarzy.

Bardziej wydajne i szybsze były powielacze bębnowe, tak ręczne, jak i elektryczne, a wśród nich polskie PBR–56, wschodnioniemieckie progressy, zachodnioniemieckie pelikany, angielskie gestetnery, czeskie cyklosy oraz duńskie Rex-Rotary M4. Trafiały one do podziemia jako kontrabanda razem z darami z Zachodu lub kupowano je na krajowym czarnym rynku. Przy użyciu tego typu powielaczy z jednej matrycy można było uzyskać do sześciu tysięcy odbitek. Mankamentem tych urządzeń było to, że głośno pracowały. Dlatego też trzeba je było wyciszać lub umieszczać w specjalnie wyciszonych pomieszczeniach[41].

W powielaczach elektrycznych zamiast matryc białkowych można było zastosować matryce z tworzyw sztucznych, nazywane niekiedy węglowymi,

które były wydajne i umożliwiały powielenie do kilkudziesięciu tysięcy egzemplarzy[42].

Matryc białkowych można było używać również bez powielacza. Był to tak zwany druk na szybie. Przymocowywano do niej nasączoną farbą drukarską flanelę, a następnie nakładano matrycę białkową z tekstem napisanym wcześniej na maszynie do pisania. Potem kładziono kartkę papieru i przejeżdżano wałkiem, uzyskując odbitkę. Wadą tej metody było to, że druk trwał bardzo długo i wymagał dużej siły fizycznej, zaletą, że nie potrzeba było specjalnego lokalu, aby uruchomić drukarnię, a w razie zagrożenia można ją było szybko zlikwidować. W Krakowie w ten sposób wydrukowano w 1982 r. kilka numerów pisma „Zomorządność"[43].

Bardzo popularna i często stosowana w drugim obiegu była technika sitodruku, nazywana także drukiem sitowym, szablonowym, serigraficznym lub filmodrukiem. Sitodruk był techniką drukowania bezpośredniego. Używano form drukarskich w postaci siatki (wykonanej na przykład z tkaniny jedwabnej lub tworzywa sztucznego), przez której oczka przechodziła farba. Na siatkę nakładano w ciemni emulsję światłoczułą (na przykład ulano), którą kupowano za granicą i przemycano albo sporządzano samodzielnie (rozpuszczając dwuchromian amonu lub potasu w wodnym roztworze żelatyny lub kleju stolarskiego). Emulsje światłoczułe, ze względu na ich krótką trwałość, trzeba było przygotować tuż przed użyciem. Tekst przeznaczony do powielania najpierw fotografowano, aby otrzymać na błonie graficznej (nazywanej diapozytywem lub diapem) obraz pozytywowy. Kliszę o wymiarach planowanego druku przykładano do wysuszonej emulsji i przyciskano szybą, a następnie emulsję naświetlano kilkusetwatową żarówką. Uczuloną emulsję wypłukiwano wodą, siatkę suszono, po czym wykonywano retusz. Gotową matrycę przymocowywano do ramki (identycznej jak przy powielaniu białkowymi) i przystępowano do druku. Przez wypłukane z emulsji miejsca farba dostawała się na papier. Tym sposobem drukowano do kilkudziesięciu tysięcy kartek. Sito można było umyć nadmanganianem potasu, pirosiarczanem sodu i wodą, a potem wykorzystywać w dalszej pracy[44].

Do druku używano farb oryginalnych lub zrobionych samodzielnie. Wśród tych drugich popularność zyskała farba, której głównym składnikiem była pasta do prania Komfort – dodawano do niej rozcieńczoną naftą farbę sitodrukową lub offsetową, sadzę wulkanizacyjną, tusz, atrament, farby akrylowe lub plakatowe. Chcąc pozbyć się z pasty grudek i piasku, mieszaninę tę przepuszczano przez pończochę lub gęste sitko kuchenne. Obok pasty Komfort używano pasty BHP, pasty Laguna, kleju do tapet, półpłynnego szarego mydła, pokostu, farby emulsyjnej lub farby olejnej ftalowej. Można też było wykorzystać czerń anilinową (rozcieńczoną z denaturatem w stosunku jeden do dziesięciu). Kiedy brakowało farby, używano czasami zabarwionego na ciemno kisielu, rozcieńczonej w wodzie i zabarwionej mąki ziemniaczanej lub pszennej, a także budyniu czekoladowego[45].

W drugim obiegu techniką sitodruku zaczęto posługiwać się przy drukowaniu korowskiego pisma „Robotnik". Witold Łuczywo zastosował ją na przełomie 1977 i 1978 r. przy powielaniu numeru 6, co pozwoliło znacznie zwiększyć nakład pisma[46].

Technika sitodruku była bardzo pracochłonna i wymagała precyzji. Pozwalała jednak przy odpowiedniej wiedzy i praktyce uzyskać wydruk wielokolorowy, a także drukować fotografie, co było niemożliwe przy stosowaniu innych wspomnianych metod. Ponadto zaletą sitodruku była duża wydajność, a także możliwość pomniejszania tekstu. Ułatwiało to druk większych objętościowo pism oraz książek i pozwalało oszczędzać papier.

Niewielkie ilości druków powielano na papierze światłoczułym używanym do kopiowania rysunków technicznych. Do naświetlania odbitek używano naświetlarek niemieckiej firmy Ozalid, stąd powstałe tą metodą kopie nazywano ozalidami[47].

Marginalnie stosowano powielanie fotograficzne. Makietę tekstu fotografowano na filmie negatywowym, z którego później robiono kilkadziesiąt lub kilkaset odbitek na papierze fotograficznym. Kopiowane w ten sposób pisma wyróżniały się bogatą szatą graficzną. Zaletą metody było również to, że ciemnię fotograficzną można było urządzić właściwie w każdej łazience, co w warunkach konspiracji było bardzo istotne. Ale mogły się nią posługiwać tylko odpowiednio przeszkolone osoby i była kosztowna, gdyż zarówno sprzęt, jak i materiały fotograficzne były droższe od materiałów poligraficznych wykorzystywanych w innych technikach. Do wad można zaliczyć także to, że była to metoda czasochłonna, uzyskanie bowiem jednej odbitki fotograficznej trwało znacznie dłużej, niż zadrukowanie strony. W Krakowie Akademicki Ruch Samoobrony wydał w formie jednostronnej odbitki fotograficznej numer pisma „Fotogazeta" z 13 maja 1982 r., wydany w rocznicę tak zwanego białego marszu[48].

Wśród technik druku stosowanych w drugim obiegu spotkać można było linoryt. Teksty i rysunki wycinano w linoleum, następnie tworzywo to nasączano farbą i naniesione na nim znaki odbijano bezpośrednio na papierze[49]. Stosowany był w niewielkim zakresie, tylko do powielania pojedynczych stron oraz kartek pocztowych i okolicznościowych kopert. Natomiast na szerszą skalę używano go w stanie wojennym w obozach internowania i więzieniach. Leszek Jaranowski wspominał, w jaki sposób posługiwano się linorytem w wojskowym obozie specjalnym w Czerwonym Borze: *Najpierw trzeba było postarać się o materiał mogący służyć za matrycę. Najczęściej była to podłogowa płytka PCV. W więzieniach zrywano je z korytarzy, w Czerwonym Borze można ją było zdobyć tylko w przychodni lekarskiej. Zapisywaliśmy się więc do lekarza... W płytce, najczęściej żyletką lub skalpelem, należało wyżłobić motyw graficzny, wcześniej kopiowany przez bibułkę na przykład z papierosów Klubowych. Nośnikiem farby było rozpuszczone mydło, z dodatkiem spirytusu,*

w wodzie po goleniu. [...] *W końcu barwnikiem stawał się tusz z długopisu czy atrament. Potem pozostawało już tylko posmarować matryce farbą i odbić na kopercie. Seria liczyła dwieście, trzysta egzemplarzy*[50].

Niezależni wydawcy wykorzystywali również profesjonalne urządzenia poligraficzne. Dużą wydajność i dobrą jakość zapewniały maszyny offsetowe (druk offsetowy, zwany też płaskodrukiem). Technika offsetowa stanowi odmianę techniki druku płaskiego. Polega na dwukrotnym przenoszeniu obrazu z formy drukowej na gumowy cylinder, a z niego na zadrukowywane podłoże, a także na zwilżaniu formy drukowej specjalnym roztworem. Offsetowe formy drukowe mają powierzchnię przygotowaną fotochemicznie w taki sposób, że znajdujące się na jednakowej płaszczyźnie elementy drukujące stają się po zwilżeniu oleofilowe (hydrofobowe) i przenoszą farbę, natomiast elementy niedrukujące stają się oleofobowe (hydrofilowe) i jej nie przenoszą[51].

Maszyny offsetowe miały złożoną konstrukcję i wymagały profesjonalnej obsługi. Najczęściej korzystano z czechosłowackich rominorów i romayorów, a także z nieco mniej popularnych zachodnioniemieckich rotaprintów. W podziemiu ich eksploatacja bywała kłopotliwa. Trudno było bowiem pozyskiwać oryginalne farby offsetowe, a nie można ich było zastąpić, jak w wypadku innych technik, farbą domowej roboty. Kupowano je zatem na czarnym rynku albo przemycano z Zachodu. Niestety, część tych transportów przejmowała SB[52]. Płyty światłoczułe pozyskiwano najczęściej z profesjonalnych drukarni, gdzie dokonywano ich obróbki chemigraficznej lub kserograficznej. Diapozytywy przygotowywano, podobnie jak przy sitodruku, zmniejszając tekst do formatu A4. Kłopoty były również z częściami zamiennymi, które starano się sprowadzać z zagranicy albo dorabiać w zakładach i warsztatach mechanicznych[53]. Ponadto maszyny offsetowe hałasowały i zużywały dużo prądu, co mogło przyczynić się do zdekonspirowania drukarni. W Krakowie maszynami offsetowymi dysponowały między innymi zespoły wydawnicze „Aktualności", „Biuletynu Małopolskiego" i „Hutnika", a także Oficyna Literacka[54]. Co ciekawe, Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej posługiwało się maszyną offsetową własnej konstrukcji, którą nazywano Łakomiec, z racji pochłaniania dużej ilości farby. Pojawiło się kilka modeli Łakomca. Maszyny te konstruowano także dla innych podziemnych wydawnictw i struktur, między innymi dla Solidarności Walczącej z Wrocławia[55].

Pod koniec lat osiemdziesiątych zaczęto korzystać z kserografów, które były dostępne głównie w instytucjach państwowych. Dla podziemnych wydawców były trudne do pozyskania, a ich zakup był kosztowny, więc tylko niektóre oficyny i grupy wydawnicze mogły sobie na to pozwolić. W Krakowie sprzętem kserograficznym dysponował zespół wydający „Nowohucki Biuletyn Solidarności"[56].

W tym czasie zaczęto też w pracach wydawniczych wykorzystywać przywożone do Polski komputery osobiste.

Stosowane przez niezależnych wydawców techniki drukarskie były proste, niewymagające specjalistycznych umiejętności i wiedzy, niemniej jakość uzyskanych kopii była niska. Miały w tym też swój udział kiepskiej jakości papier i farby. Autor podziemnego *Poradnika drukarza* tłumaczył: *Spośród znanych technik drukarskich – druku płaskiego, wypukłego, wklęsłego, sitowego – tylko ta ostatnia z powodzeniem stosowana jest w warunkach domowych. Wszystkie próby druku ze składu czcionkowego, odlewów, płaskiego offsetu kończyły się zwykle niepowodzeniem. Odradzam więc czytelnikowi, adeptowi podziemnego drukarstwa, rozpoczynanie pracy od epokowych wynalazków. Większe zadowolenie da nam poprawnie wykonany druk sprawdzoną, prostą metodą. Pamiętać przy tym należy, że im prymitywniejsza technika drukarska, tym większej wymaga staranności*[57].

Swoimi doświadczeniami drukarskimi dzielono się na łamach pism podziemnych. Redaktorzy wydawanego w Krakowie pisma „Zomorządność" w numerze 4 z 1982 r. radzili:

Jak zrobić:

– Farbę drukarską? Należy przygotować dowolny pigment (może być sadza z nafty, oleju jadalnego itp.). Pigment maksymalnie roztarty zmieszać, podgrzewając z pokostem lnianym lub każdym tłuszczem organicznym (olej słonecznikowy lub rzepakowy itp.). Można dodać amoniaku – wtedy szybciej wysycha. Najprostszą farbą może być tusz do stempli.

– Matryce? Najprościej z folii aluminiowej (np. turystycznej). Przy pomocy papieru ściernego. Do maszyny do pisania wkręcamy papier ścierny chropowatą stroną odwróconą do folii. Piszemy po zdjęciu taśmy barwiącej, uderzając mocno czcionkami. Papier ścierny powinien być możliwie najdrobniejszy. W miejscu uderzeń czcionek o folię powstaje szereg malutkich dziurek układających się w litery.

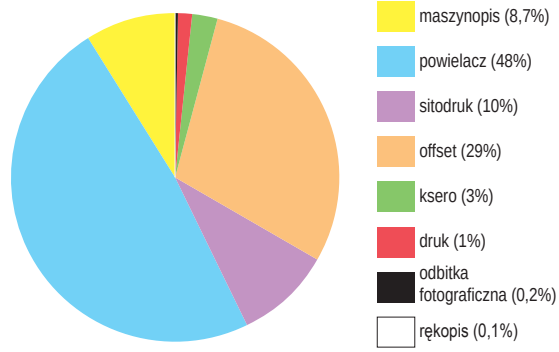
– Powielacz domowy? Składa się z gładkiej prostokątnej płytki (szyby) formatu trochę większego niż A4, na której mocujemy flanelę. Następnie flanelę nasączamy farbą i przy pomocy plastra mocujemy matrycę. Na tak skonstruowanym powielaczu kładziemy kolejne kartki papieru i przy pomocy wałka do ciasta wykonujemy odbitki. Wałek przesuwamy zawsze od miejsca umocowania matrycy w dół. Tego typu powielacz umożliwi nam wykonanie więcej niż stu odbitek z jednej matrycy[58].

Techniki druku krakowskich pism drugoobiegowych zmieniały się i rzadko się zdarzało, aby jakiś trwały tytuł powielany był jedną metodą. Najwięcej, trzysta dwadzieścia pięć pism, wydrukowano na powielaczu, natomiast techniką offsetową sto dziewięćdziesiąt sześć. Różnicę łatwo wytłumaczyć. Powielacze były bardziej dostępne, a maszyn offsetowych w krakowskim podziemiu wydawniczym było niewiele. Popularna była również technika sitodruku, którą wydrukowano sześćdziesiąt pięć tytułów. Sześćdziesiąt pism powielono w formie maszynopisu, a siedemnaście na kserografie. Na profesjonalnym

sprzęcie wydrukowano dziesięć tytułów. Dwa powielone zostały w formie odbitek fotograficznych (kilka egzemplarzy „Opinii Krakowskiej" z 1979 r. i wspomniany numer „Fotogazety"). W postaci rękopisu ukazał się w pierwszych dniach stanu wojennego jeden numer pisma „Aktualności"[59].

(30) Tabela i wykres: Techniki wydawania pism przez krakowski drugi obieg.

Technika wydania tekstu	Liczba pism
maszynopis	60
powielacz	325
sitodruk	65
offset	196
ksero	17
druk	10
odbitka fotograficzna	2
rękopis	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bibliografii druków ciągłych.

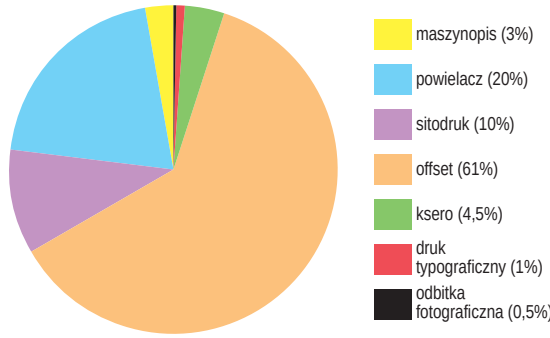
Najwyższą jakość druku miały pisma powielane w profesjonalnych drukarniach i na maszynach offsetowych. Nie wszyscy jednak mieli do nich dostęp. Inaczej było z powielaczami. Jakość druku zależała w tym wypadku nie tylko od sprzętu, ale również od staranności wykonania. Często druk bywał nieczytelny lub wykonany wręcz niechlujnie. W początkowym okresie odbiorcy, z oczywistych względów, byli wyrozumiali. Z czasem jednak stawali się coraz bardziej wymagający. Redakcja pisma „Budostalowiec" w numerze 2 (10) z 1986 r., zdając sobie sprawę ze słabej jakości druku, informowała: *Niezwykle trudnym problemem jest jakość poligraficzna pisma. Dziś nikogo już nie zadowala byle kawałek papieru zapisany antyrządowym tekstem. Pewien postęp w graficznej jakości B*[udostalowca] *już jest, myślimy o dalszych zmianach. Jednak radykalną poprawę może dać tylko nowa technika drukarska, a na to, niestety, szybko się nie zanosi*[60].

Biorąc pod uwagę powielanie druków zwartych (książek i broszur), najwięcej z nich, pięćset osiemnaście, wydrukowano techniką offsetową, na powielaczu sto siedemdziesiąt jeden, a trzydzieści trzy na kserografie. W formie

maszynopisu wydano dwadzieścia dwie książki i broszury. Po inne techniki sięgano incydentalnie. Druk typograficzny wykorzystano w siedmiu wypadkach, a w formie odbitek fotograficznych ukazały się cztery publikacje. W dużej mierze od techniki powielania zależał format i objętość książki czy broszury. Druk na maszynach offsetowych pozwalał na użycie mniejszych formatów, przy jednoczesnym zwiększeniu objętości i zachowaniu dobrej czytelności tekstu.

(31) Tabela i wykres: Techniki wykonania druków zwartych przez krakowski drugi obieg.

Techniki wykonania	Liczba druków
maszynopis	22
powielacz	171
sitodruk	88
offset	518
ksero	33
druk typograficzny	7
odbitka fotograficzna	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bibliografii druków zwartych.

Drukarze i podziemne drukarnie

Podziemne drukarnie zazwyczaj starano się organizować w piwnicy, na strychu, poddaszu, w garażu lub domku letniskowym. Nierzadko urządzano je w kawalerce lub mieszkaniu w bloku. Ze względów konspiracyjnych często zmieniono miejsca druku. Starano się, by były bezpieczne. Przy powielaniu za pomocą maszyn, ze względu na hałas, ważne było, aby lokal, w którym jest drukarnia, usytuowany był na uboczu. Chcąc ograniczyć hałas, uszczelniano okna, a pod sprzęt podkładano jakieś gąbki i wykładziny. Drukarnię mógł zdekonspirować nie tylko hałas, ale też smród farby, niespodziewana wizyta sąsiada, nadmierne zużycie energii elektrycznej, co zauważalne było zwłaszcza przy druku na maszynach offsetowych lub powielaczach elektrycznych[61]. Z tym ostatnim zagrożeniem radzono sobie, podłączając maszyny do sieci elektrycznej z pominięciem licznika[62].

O warunkach drukowania pisma „Homo homini" opowiadał Ryszard Majdzik: *Najczęściej drukowałem w bloku, w którym mieszkali moi teściowie. Na noc zamykałem się w „wózkowni", dużym pomieszczeniu na parterze, gdzie mamy zostawiały dziecięce wózki. W tej robocie pomagała mi tylko żona Beata, gdyż uznałem, że tak będzie najbezpieczniej. Czasami rano farba śmierdziała w całym bloku, ale nikt nigdy nie doniósł na milicję*[63].

Czasem starano się budować specjalne pomieszczenia, dobrze zakamuflowane (stąd powszechnie nazywane bunkrami), w których organizowano drukarnie[64]. W Małopolsce ewenementem była zorganizowana na potrzeby Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży konspiracyjna drukarnia w Zagórzanach koło Gdowa, na terenie posesji należącej do Anny i Jerzego Hlebowiczów. Pomysł budowy tej kryjówki pojawił się pod koniec 1982 r., a projektodawcą był Witold Bator[65]. Prowadzone w pełnej konspiracji prace trwały ponad rok. Zaangażowani w nie byli Jerzy Hlebowicz i Piotr Hlebowicz, ukrywający się u nich Józef Mroczek, a ponadto Jan Bryjak[66], Stanisław Dembowski i Józef Janiszewski[67]. Piotr Hlebowicz wspominał: *Pod koniec 1983 r. bunkier był już praktycznie gotowy. Pomieszczenie użytkowe miało około piętnastu metrów kwadratowych powierzchni i wysokość ponad dwa metry. Gruby strop skutecznie zagłuszał pracujące urządzenia. Wejście znajdowało się w progu – otwierało się specjalną obrotową płytkę z przeciwwagą, bardzo pomysłowe rozwiązanie. W razie zagrożenia domownicy mieli za zadanie wyłączenie na tablicy rozdzielczej bezpiecznika od pracowni. To miało oznaczać, że dzieje się coś niedobrego*[68]. W prace wykończeniowe zaangażował się także Edward Z. Nowak, polecony przez Mariana Stachniuka, który, jak pisze Hlebowicz, *przeprowadził instalację elektryczną, oczywiście, z obejściem licznika, gdyż zbyt duży pobór energii byłby podejrzany*[69]. Aby po dużych opadach ściany nie przeciekały, wykonano system odprowadzania zbędnej wody. Zainstalowano również elektryczny wentylator, który usuwał szkodliwe opary na zewnątrz[70].

Drukarnia zaczęła pracować w 1984 r. Nazwano ją drukarnią Wilno im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka" i tak sygnowano publikacje. Oprócz pisma „Solidarność zwycięży", głównego periodyku Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży, stale lub dorywczo drukowano ponad czterdzieści tytułów własnych lub na zmówienie innych struktur podziemnych, na przykład Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość. Drukowano między innymi pisma „Biuletyn Dolnośląski", „Dodatek Historyczny", „Dodatek Polityczny", „Hutnik", „Kłos", „Kurierek »B«", „Niepodległość", „Tygodnik Mazowsze", „Vade mecum" i „Żywią i bronią". Z książek wydrukowano między innymi komiks *1478 dni Nowej Huty* oraz wspomnienia Jana Nowaka-Jeziorańskiego *Kurier z Warszawy*. Ponadto drukowano ulotki, plakaty, kalendarze, znaczki poczty podziemnej. Za wykonany druk zamawiający płacili trudno dostępnymi materiałami drukarskimi, czyli papierem, farbą drukarską, matrycami białkowymi, blachami offsetowymi. Drukowano głównie w technice offsetowej,

na maszynie otrzymanej wiosną 1984 r. za pośrednictwem Mariana Stachniuka od podziemnych struktur Solidarności. Czasami używano również tak zwanej ramki oraz powielacza białkowego. Kilka razy posłużono się techniką sitodruku. Początkowo drukiem zajmowali się Piotr Hlebowicz, Józef Mroczek i Edward Z. Nowak, a sporadycznie również Joanna Bryjak[71] (siostra Piotra Hlebowicza), jej rodzice Anna i Jerzy Hlebowiczowie, Józef Janiszewski oraz Marian Stachniuk. Od 1987 r. dołączyli do nich Janina J. Chmielowska[72], Jerzy Lemański, Maciej Ruszczyński[73] i Leonardas Vilkas[74]. Za swoją pracę drukarze nie pobierali wynagrodzenia[75]. Piotr Hlebowicz wspominał: *Offset szalał całymi godzinami. Do broszur mieliśmy stary masywny zszywacz na drut (jeszcze z czasów austriackich), nikomu nie przeszkadzaliśmy, nikt nam nie przeszkadzał. O drukarni wiedzieli tylko najbliżsi. Choć przeżyliśmy kilka rewizji przeprowadzonych przez krakowską SB, bunkier pozostał do końca naszą tajemnicą*[76].

Transportem materiałów do druku i wydrukowanych publikacji zajmowali się Witold Bator, Jan Bryjak, Jerzy Hlebowicz i Marian Stachniuk[77]. Drukarnia w Zagórzanach funkcjonowała nieprzerwanie do 1990 r.

Osoby zajmujące się drukiem podziemnych publikacji nie posiadały specjalistycznego przygotowania. *Nikt z nas nie był z wykształcenia poligrafem* – przyznał Tomasz Gugała[78]. Sztuki drukarskiej uczyli się sami, metodą prób i błędów. *Podręczników do poligrafii w zasadzie nie było, jakieś informacje łapało się ze starych gazet, z opowiadań o drugiej wojnie światowej* – wyjaśniał Leszek Jaranowski[79]. Wśród podziemnych drukarzy były osoby o różnych zawodach i z rozmaitych środowisk społecznych, w tym profesorowie akademiccy i robotnicy, uczniowie i studenci[80]. *Jest tradycją niezależnych wydawnictw, że książki drukuje na przykład doktor nauk humanistycznych* – stwierdził Grzegorz Nawrocki[81]. Niekiedy pojawiali się jednak także absolwenci szkół poligraficznych. Osoby, które zdobyły pewne doświadczenie drukarskie, przekazywały je kolejnym amatorom podziemnej działalności wydawniczej. Zaczynającym później było więc trochę łatwiej, zwłaszcza że w latach osiemdziesiątych w drugim obiegu pojawiły się poradniki drukarskie[82].

Podziemni drukarze pracowali anonimowo[83]. Wielu do dzisiaj nie jest znanych z imienia i nazwiska. Ich praca była żmudna, stresująca, wykonywana w złych warunkach. Prowadzili podwójne życie, nocą drukując, a w dzień pracując zawodowo lub, w wypadku studentów, ucząc się[84]. Atmosferę ich pracy trafnie opisała w swojej powieści Dorota Zańko: – *Znowu przez wiele godzin będzie to samo. Stukot maszyny, mechaniczne ruchy, przytrzymywanie palcem popsutej blaszki, która blokowała papier, zdrętwiały kark, zgrabiałe ręce. Czyszczenie zapylonej matrycy. – Czuł się strasznie zmęczony, miał dość. Chciałby mieć zmiennika, a najlepiej pięciu. Ale nowi rzadko się pojawiali i nie wytrzymywali długo. Kiedy przekonywali się, że praca jest ciężka, a na zewnątrz chwała żadna, bo i tak nie można o tym nikomu powiedzieć, zwykle dość szybko odchodzili*[85].

Niekiedy podziemni drukarze ze względów bezpieczeństwa tygodniami nie opuszczali zakonspirowanych lokali, co było wyczerpujące zarówno dla nich, jak i ich rodzin, płacących za to czasami wysoką cenę. Rozpadały się małżeństwa. Konspiracja odciskała głębokie piętno na osobowości.

Początkowo większość drukarzy pracowała za darmo, ale z czasem niektóre oficyny zaczęły wypłacać wynagrodzenie. Nie oznaczało to, że osoby, które otrzymywały pieniądze, były mniej zaangażowane ideowo od innych. W wydanym w podziemiu podręczniku konspiry stwierdzono: *Poświęcenie i praca społeczna to zmory komunizmu. Pełna bezinteresowność jest pożywką najgorszej interesowności: ukrytych (a nie jawnych) ambicji, ukrytych (a nie jawnych) kompensacji kompleksów, ukrytej niechęci do systematycznej pracy. Ktoś, kto nie przyszedł punktualnie, bo „przecież i tak gania od rana do nocy", nie wydrukował starannie, „bo przecież nie jest zawodowym drukarzem", nie załatwił sprawy, bo „ile można mieć na głowie, a żyć z czegoś trzeba" – to urzędnik konspiracji, który utrudnia tylko knucie.* [...] *Pamiętaj, patriotyzm mieści się w ryzyku, które podejmujesz, ale praca to jest praca. Za dobrze wykonaną pracę trzeba dobrze płacić. Komuniści zniszczyli kulturę pracy przez niedopłacanie, wymuszanie roboty za pół darmo. Nasze niezależne i samorządne firmy nie mogą sobie na to pozwolić. Trzeba twardo wymagać i płacić tyle, by nasi kooperanci mogli normalnie żyć. Wstydliwe podejście do pieniędzy („przecież nie dla pieniędzy knujemy!") jest zbyteczną pruderią. Czerwony i tak uważa, że płaci nam CIA. A społeczeństwo i emigracja, które łożą na walkę o niepodległość, chcą tylko jednego: by te pieniądze były uczciwie i gospodarnie użyte. Aby skrupulatnie rachować społeczne pieniądze, nie trzeba kwitów, paragonów, podpisów i pieczątek. Wystarczy prywatny system: „ma" i „winien", oraz rzetelność*[86].

W Krakowie wynagrodzenia za pracę wypłacało między innymi Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej, a także pismo „Mała Polska". *Staraliśmy się zawsze płacić za pracę w gazecie i nie kryć się z tym.* […] *Myśmy traktowali to rynkowo. I nawet u ludzi, u których początkowo wywoływało to wzburzenie* […] *to potem okazywało się, że było to pożyteczne. Za poświęcony czas ludzie pobierali wynagrodzenie.* […] *Pobory, które nie wszyscy chcieli brać, gromadziliśmy na tak zwanym funduszu BHP, który byłby użyty na wypadek wpadki. To nam się nie zdarzyło, ale realnie ocenialiśmy sytuację* – wspominał Władysław Tyrański[87].

Wsparcia podziemnym wydawcom i drukarzom udzielało wiele osób. Na przykład Ryszard Bocian materiały do druku, papier i przygotowane publikacje przechowywał między innymi w domu Lucyny i Teofila Dębowskich. Była to jedna z licznych rodzin na osiedlu Piaski Nowe, które w latach osiemdziesiątych wspomagały jego działalność[88].

Druk, w zależności od objętości i nakładu publikacji, trwał od jednego dnia, w wypadku niskonakładowych gazetek, do około tygodnia przy większych objętościowo pismach czy książkach. Niekiedy osoby zmęczone

prowadzeniem podwójnego życia rezygnowały z pracy zawodowej i próbowały utrzymywać się z podziemnego drukowania. Pomagano im wówczas uzyskać stosowny wpis w dowodzie osobistym potwierdzający zatrudnienie w jakimś zakładzie pracy. Jego brak mógł bowiem spowodować przypadkowe zatrzymanie podczas kontroli dokumentów[89].

Niezależna działalność wydawnicza wymagała nieustannych zabiegów przy pozyskiwaniu odpowiedniej ilości materiałów drukarskich, w tym farb i papieru. Na ogół brakowało ich w sklepach. Te zaś zajmowały się głównie obsługą instytucji i przy zakupie żądały odpowiednich zaświadczeń. Aby ominąć tę przeszkodę, powoływano się na nieistniejące firmy i urzędy. Kiedy papier pojawiał się w wolnej sprzedaży, kupowano go w małych ilościach, aby nie zwrócić niczyjej uwagi. Zdobywano go w różny sposób. *Papier na „Hutnika" pozyskiwałem na ulicy Solskiego. Zaprzyjaźniłem się tam z panią ze sklepu papierniczego. Jednorazowo sprzedała sto paczek. Był to tani papier rysunkowy, przeznaczony dla dzieci. Także z terenu zakładu pracy wynosiłem go w niewielkich ilościach, po dwadzieścia sztuk. Nikt nie zwracał uwagi, bo były to czyste kartki* – opowiadał Leszek Jaranowski[90].

Papier kupowano też od pracowników drukarni państwowych lub na czarnym rynku. Kiedy w żaden sposób nie udało się go zdobyć, do druku używano kartek z zeszytów szkolnych, papieru kancelaryjnego, bloków z makulatury czy bloków rysunkowych[91]. Niekiedy papier na potrzeby wydawnictw podziemnych przekazywały drukarnie i instytucje kościelne. W 1987 r. znaczną ilość papieru dla pisma „Hutnik" dostarczyli redemptoryści z sanktuarium Matki Bożej w Tuchowie[92].

Z podobnymi problemami zmagano się przy zdobywaniu farb. Oryginalne farby były bardzo trudno dostępne w sklepach. Wynoszono je zatem z różnych państwowych instytucji, powielarni zakładowych i drukarni. Docierały też do Polski jako kontrabanda wraz pomocą humanitarną z Zachodu, umieszczane w puszkach, w jakich sprzedawano konserwy[93]. Ale było to niewystarczające. Dlatego starano się produkować farbę drukarską domowym sposobem. W tym względzie podziemni drukarze byli wyjątkowo pomysłowi. Mieszano olej z sadzą, tuszem, atramentem, czasem nawet z pastą do butów, a dysponując już barwnikiem, można było uzyskać farbę na bazie pasty BHP, pasty Komfort, szarego mydła, pokostu, kleju do tapet. O niektórych sposobach zdobywania farby opowiadał Jerzy Pszon: *Przed stanem wojennym współpracowałem z prywaciarzem, który robił wydruki na motocykle, wielokolorowe nalepki dla dzieci. W tym całym interesie brała udział moja kuzynka Monika, która miała też własny zakład serigrafii, który zarzuciła. W domu, w piwnicy, miała cały skład farby serigraficznej. Była to farba na bazie cykloheksanowej, bardzo śmierdząca i bardzo trująca, co było dla nas dość uciążliwe, szczególnie dla mojej małej córeczki, ponieważ mieszkaliśmy w jednym pokoju. Problem był z emulsją do drukowania, ale przywoził* [ją] *mój ojciec* [Mieczysław Pszon] *z zagranicy. Był*

redaktorem „Tygodnika Powszechnego" i miał możliwość wyjazdu [...] *nawet w stanie wojennym. W razie kontroli mówił, że to do celów plastycznych*[94].

Matryce białkowe, niedostępne w normalnej sprzedaży, pozyskiwano od osób mających do nich dostęp w powielarniach zakładowych, a także przemycano z Zachodu, na przykład w opakowaniach pampersów[95].

Wydawcy pisma „13 grudnia", szukając sposobów pozyskania materiałów drukarskich, zwracali się o pomoc do czytelników. W numerze 22 z lipca 1983 r. apelowano: *Czytelnicy, to wy jesteście naszymi dojściami. Zakupimy od was i za waszym pośrednictwem każdą ilość papieru, matryc powielaczowych, farby powielaczowej, zwłaszcza gęstej, oraz zszywek biurowych*[96]. Takie wezwania na ogół spotykały się z odzewem, o czym świadczyły podziękowania dla ofiarodawców zamieszczane w kolejnych numerach. Papier, matryce, farba i pieniądze docierały do redakcji poprzez sieć kolportażową[97].

Duże znaczenie dla rozwoju podziemnej poligrafii miała pomoc z Zachodu, płynąca od tamtejszych związków zawodowych i polskich ośrodków emigracyjnych[98]. Przerzut maszyn i akcesoriów drukarskich dla środowisk opozycyjnych w Polsce od końca lat siedemdziesiątych do zablokowania go w 1986 r. przez SB organizował Marian Kaleta, przebywający w Szwecji[99]. W opublikowanych po latach wspomnieniach zauważył: *W ciągu dziesięciu lat szmuglowania sprzętu drukarskiego ze Szwecji do Polski wysłałem nielegalnie do kraju około dwustu pięćdziesięciu maszyn drukarskich. Nie prowadziłem statystyk – bardzo szkoda i bardzo źle.* […] *Bez tej pomocy, która może rzeczywiście była za mała w stosunku do zgłaszanych z kraju potrzeb, która może nie zawsze była tak doskonała, jak byśmy chcieli, Solidarność miałaby o wiele, wiele trudniej*[100]. Nie zawsze jednak wysyłany sprzęt trafiał do odbiorców. *Transport dwóch offsetów i sześciu powielaczy przesłałem do Krakowa w lipcu 1983 r., na miesiąc przed wpadką Władka Hardka*[101]*, szefa podziemnej RKW Solidarności Małopolska. Mam ten cały spis. Hardek przysłał list z podziękowaniami dla Mirka Chojeckiego, bo był przekonany, że to mu Mirek posłał. Dla mnie nie grało roli, kto posłał, ale czy posłane rzeczy dotarły na miejsce. Mam ten list od Hardka o przyjęciu transportu w Krakowie, przywiezionego z Warszawy przez chłopców z „grupy Jacka". Dziś wiem, że żadne podziemne pismo krakowskie nie dostało z tego transportu ani jednej maszyny. Potwierdzają to ludzie bisko wtedy współpracujący z Hardkiem, który się w tym czasie ukrywał, na przykład Wojciech Marchewczyk, ówczesny redaktor krakowskiego podziemnego „Hutnika".* […] *Posłane przeze mnie maszyny zostały wyładowane w Krakowie pod adresem, który dostaliśmy. To był podobno adres jakiejś ciotki Hardka – na niej ślad się urywa. Męczy mnie pytanie: gdzie się to podziało?* – pisał Kaleta[102].

Szukając odpowiedzi na to pytanie, można przypuszczać, że sprzęt przejęła SB, która rozpracowywała i kontrolowała większość kanałów przerzutowych[103]. W publikacji resortowej *Polska emigracja polityczna a grupy*

antysocjalistyczne w Polsce w latach 1976–1984, jej autorzy, podpułkownik Feliks Bielak i podpułkownik Andrzej Pepłoński, wyjaśniali: *Większość sprzętu poligraficznego i elektronicznego dla „podziemia" krajowego jest przerzucana drogą lądową, ukryta w przesyłkach w ramach pomocy charytatywnej. Przewoźnikami są najczęściej obywatele państw przekazujących pomoc z Holandii, Belgii, Francji, RFN i Szwecji. Sprzęt jest ukryty w kartonach z odzieżą (np. papier), w fabrycznie zamykanych puszkach z żywnością (np. farba lub chemikalia drukarskie), w aparatach medycznych (np. radiostacje, wzmacniacze), w specjalnie skonstruowanych skrytkach w pojazdach ciężarowych. Pojedynczy transport ma przeciętną wartość około dziesięciu, dwudziestu tysięcy dolarów.* […] *Oprócz przewoźników, zapewniających dostawę sprzętu poligraficznego i elektronicznego, działają kurierzy przewożący pocztę między regionami podziemnej Solidarności w kraju a biurem koordynacyjnym, zamówienia na sprzęt, pocztę prywatną, egzemplarze prasy podziemnej ukazującej się na danym terenie, zdjęcia z demonstracji lub działań sił porządkowych, nagrania radia Solidarność. Przewożą także instrukcje, informacje o nadchodzącym sprzęcie, pieniądze itp.* […] *Z reguły nielegalne przesyłki trafiają do obiektów sakralnych lub szpitali i tam są odbierane przez adresatów. Niekiedy jednak przesyłka jest rozładowywana „na adresie prywatnym"*[104].

Fakt kontrolowania przez SB przerzutu z zagranicy sprzętu i środków finansowych potwierdził generał Czesław Kiszczak: *Cenniejsze były dla nas informacje. Sprawozdania rozszyfrowywały nam struktury podziemne, plany, zamierzenia. To samo robiliśmy ze sprzętem. Do części podłączaliśmy sygnalizatory i wiedzieliśmy, gdzie są drukarnie. Niektóre drukarnie były opanowane przez nas*[105]. Takie postępowanie było dla bezpieki opłacalne. Mając nadzór nad kanałami przerzutu, przechwytywano fundusze i wysokiej klasy sprzęt zachodni na własne potrzeby[106].

Niepisana zasada istniejąca w podziemiu wydawniczym wymagała, że kiedy dochodziło do rozbicia przez SB redakcji jakiegoś pisma lub grupy poligraficznej, to inne wydawnictwo, nawet niezwiązane z rozbitą grupą, drukowało kolejny numer jej pisma. Był to, z jednej strony, gest solidarności, z drugiej zaś starano się dowieść SB, że grupa nadal istnieje, czego dowodem są kolejne numery drukowanego przez nią pisma. Przykładowo, wiosną 1983 r., po likwidacji przez SB drukarni „Hutnika" przy ulicy Dolnych Młynów, Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej, na prośbę Wojciecha Marchewczyka, wydrukowało interwencyjnie dwa numery pisma w swojej drukarni przy ulicy Chłodnej[107]. Podobnie było we wrześniu 1987 r., po likwidacji przez SB drukarni „Hutnika" w domu Barbary Zientarskiej przy ulicy Stachiewicza, kiedy Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej wydrukowało trzy numery tego pisma, w tym dwa antydatując[108]. Kilka razy po rozbiciu drukarni „Hutnika" kolejne numery pisma przygotowywali również drukarze Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży[109].

[1] Zob. m.in.: R. Lazarowicz, *Techniki druku* [w:] *O wyzwolenie z komunizmu ludzi i narodów przysięgam walczyć!...*, s. 123–133; W. Polak, *Środki techniczne poligrafii podziemnej w Polsce w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku* [w:] *Między zniewoleniem a wyzwoleniem 1939–1989*, red. J. Waskan, Toruń 2010, s. 248–260; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 51–68. Por.: W. Polak, *Od dziecięcej drukarenki do offsetu. Krótka historia technik niezależnej poligrafii w Toruniu* [w:] *idem*, *Szkice z najnowszej historii Torunia*, Gdańsk 2008, s. 235–252; M. Chojecki, *Techniki drukarskie w podziemiu wydawniczym…*, s. 138–147.

[2] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 51; A. Friszke, *Przedmowa* [w:] *Kto był kim w drugim obiegu? Słownik pseudonimów pisarzy i dziennikarzy 1976–1989*, red. D. Świerczyńska, Warszawa 1995, s. 7; *Kto pamięta o chińskim powielaczu. Rozmowa z Ireną Lasotą*, „Rzeczpospolita", 8 III 2008.

[3] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 11a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim.

[4] *Ibidem*, Nagranie 13a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Barbarą Zientarską.

[5] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 22.

[6] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 144, poz. 1830; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=42&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#4161 [odczyt: 3.08.2015].

[7] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 258, poz. 3448; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=79&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#37998 [odczyt: 3.08.2015].

[8] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 362, poz. 4946, 4947; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=5&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#4152 [odczyt: 3.08.2015].

[9] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 377, poz. 5158; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=119&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#4103 [odczyt: 3.08.2015].

[10] W. Frazik, *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie…*, s. 139–140, poz. 177–184, 186; *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 111, poz. 1343–1348; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=31&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#3538 [odczyt: 3.08.2015].

[11] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990…*, s. 89, poz. 1040; Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, druki bez cenzury zwarte, http://www.sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=24&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS#681 [odczyt: 3.08.2015];

[12] Szerzej zob.: J. Skórzyński, *Wolne słowo z powielacza…*, s. 17; J. Błażejowska, *Prekursorzy z Lublina…*, s. 43–49; *eadem*, *Broń zwana korkowcem...*, s. 46–53.

[13] AIPN Kr, 0173/226, Roman Szczerbiński, *Wybrane zagadnienia z antysocjalistycznej działalności w kraju*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1980, s. 203–204.

[14] *Ibidem*, s. 204.

[15] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 51; P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 22.

[16] Sz. Rudka, *Poza cenzurą…*, s. 52–53; *Anonimowy poradnik drukarza…*, s. 3–4.

[17] Sz. Rudka, *Poza cenzurą…*, s. 53.

[18] *Ibidem*, s. 52–53; *Anonimowy poradnik drukarza…*, s. 3.

[19] AIPN Kr, 0173/226, Roman Szczerbiński, *Wybrane zagadnienia z antysocjalistycznej działalności w kraju*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1980, s. 204.

[20] *Ibidem*.

[21] *Słowniczek terminów drukarskich*, „Scriptores" 2009, nr 36, s. 245–246. Por.: Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 54; W. Grochola, *Słowo jak dynamit…*, s. 88–89; W. Polak, *Środki techniczne poligrafii podziemnej…*, s. 249.

[22] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 54.

[23] Relacja Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r. (nagranie).

[24] P. Sowiński, *Siła wolnego słowa...*, s. 646–647; C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy...*, s. 347.

[25] W. Polak, *Środki techniczne poligrafii podziemnej…*, s. 253.

[26] Zob. też s. 332.

[27] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[28] *Ibidem*.

[29] *Ibidem*.

[30] *Do krakowskich drukarzy*, „Myśli Nieinternowane" 1982, nr 2–3 (maj-październik), s. 7.

[31] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 138: Relacja Jana Środonia.

[32] *Ibidem*, s. 58: Relacja Zbigniewa Kosa.

[33] Relacja Marka Domagały, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00108_Marek_Domaga%C5%82a [odczyt: 10.02.2016].

[34] *Słowniczek terminów drukarskich…*, s. 245; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 55; R. Lazarowicz, *Techniki druku…*, s. 123.

[35] W numerze 10 „Biuletynu Strajkowego", wydawanego przez studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu podczas strajku w listopadzie i grudniu 1981 r., zamieszczono żartobliwe podziękowania dla chińskich robotników za wyprodukowanie matryc, które pozwalały osiągnąć 600 procent normy i wydrukować nawet 6000 egzemplarzy z jednej matrycy. Zob. W. Polak, *Środki techniczne poligrafii podziemnej…*, s. 249.

[36] *Słowniczek terminów drukarskich…*, s. 245; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 55.

[37] *Słowniczek terminów drukarskich…*, s. 245; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 55; R. Lazarowicz, *Techniki druku…*, s. 124.

[38] Witold Łuczywo (ur. 1946), w latach 1970–1978 pracownik Instytutu Chemii Przemysłowej, 1979–1980 Warszawskiego Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Telewizji Kolorowej. W marcu 1968 r. uczestnik wieców studenckich na Politechnice Warszawskiej. W 1976 r. organizował pomoc dla represjonowanych robotników z Radomia i zakładów Ursus. W okresie 1977–1981 twórca i wydawca niezależnego pisma „Robotnik", odpowiedzialny za poligrafię (współpracował z trzema ekipami drukarskimi: Teodora Klincewicza, Witolda Sielewicza i Andrzeja Zielińskiego). Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, kierował poligrafią Regionu Mazowsze. W listopadzie 1981 r. sygnatariusz deklaracji ideowej Klubów Rzeczpospolitej Samorządnej Wolność – Sprawiedliwość – Niepodległość. Po 13 XII 1981 r. ukrywał się. W latach 1982–1984 twórca i wydawca „Tygodnika Mazowsze", 1983–1984 organizator podziemnego wydawnictwa Feniks. Od 1986 do 1989 r. członek redakcji i wydawca podziemnego pisma „21". Zob. M. Łątkowska, A. Borowski, *Witold Łuczywo* [w:] ES, t. 1, s. 258.

[39] J. Olaszek, *Rewolucja powielaczy…*, s. 87; M. Chojecki, *Jak przy pomocy gumki od majtek obaliliśmy komunizm?*, https://ewamaria2013texts.wordpress.com/2013/01/29/gumka-do-majtek/ [odczyt: 24.02.2016].

[40] Cyt. za A. Friszke, A. Paczkowski, *Niepokorni…*, s. 386.

[41] *Słowniczek terminów drukarskich…*, s. 245; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 57; *Anonimowy poradnik technik...*, s. 6.

[42] *Słowniczek terminów drukarskich…*, s. 245; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 57.

[43] FCDCN, sygn. RK 7 III, P. Poniedziałek, Strajki, demonstracje, internowania, aresztowania i procesy w Krakowie w okresie stanu wojennego w Polsce w świetle relacji prasowych, Kraków

1992 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Michała Pułaskiego w Instytucie Historii UJ), mps, s. 41–42.

[44] *Słowniczek terminów drukarskich…*, s. 246; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 60–61; R. Lazarowicz, *Techniki druku…*, s. 127.

[45] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 62–63.

[46] J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja...*, s. 82; M. Zaremba, *Robotnik* [w:] ES, t. 1, s. 389–390. Por. Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 59.

[47] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 64.

[48] Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22&IM=01&WI=FOTOGAZETA&NU=02&DD=2 [odczyt: 25.06.2015].

[49] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 64.

[50] *Ostatnia już koperta poczty podziemnej. Z Leszkiem Jaranowskim, twórcą i wydawcą solidarnościowej poczty obozowej i podziemnej, rozmawiała Elżbieta Tosza*, „Czas Krakowski", 31 VIII – 1 IX 1990, s. 5.

[51] *Słowniczek terminów drukarskich…*, s. 244–245.

[52] H. Piecuch, *Byłem gorylem Jaruzelskiego*, Warszawa 1993, aneks nr 13; W. Bereś, J. Skoczylas, *Generał Kiszczak mówi… prawie wszystko*, Warszawa 1991, s. 202–203.

[53] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 64–65.

[54] FCDCN, sygn. RK 7 III, P. Poniedziałek, Strajki, demonstracje, internowania, aresztowania i procesy w Krakowie w okresie stanu wojennego w Polsce w świetle relacji prasowych, Kraków 1992 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Michała Pułaskiego w Instytucie Historii UJ), mps, s. 43.

[55] O pomyśle i konstruowaniu maszyn szerzej zob. Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 16a/2013, 16b/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą.

[56] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 26.

[57] *Poradnik drukarza*, Wrocław 1984 (wyd. 2), s. 1.

[58] „Zomorządność" 1982, nr 4.

[59] „Aktualności" 1981 (16 XII).

[60] *Nasz minijubileusz*, „Budostalowiec" 1986, nr 2/10, s. 1.

[61] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 26; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 37.

[62] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 26; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 39.

[63] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 81: Relacja Ryszarda Majdzika.

[64] Przykładowo, na potrzeby gdańskiego Wydawnictwa Alternatywy pod domem Lechosława Witkowskiego w Gdańsku Oliwie takie pomieszczenie wybudował Zbigniew Nowek. Podobnie było w Toruniu w wypadku drukarni Solidarności. Szerzej zob. W. Polak, *Środki techniczne poligrafii podziemnej…*, s. 257–258.

[65] Witold Bator (ur. 1946), absolwent Wydziału Budownictwa Lądowego Politechniki Krakowskiej, od 1973 r. zatrudniony jako asystent projektanta w Biurze Studiów i Projektów Spółdzielczości Pracy, następnie inżynier i kierownik budów w Krakowskim Przedsiębiorstwie Robót Inżynieryjnych nr 2, w Biurze Studiów, Projektów i Realizacji Inwestycji Przemysłu Mleczarskiego oraz w Spółdzielni Kółek Rolniczych Gdów. Inspektor nadzoru budowlanego na UJ, inżynier w firmie L-Lbud i spółdzielni mieszkaniowej Podgórze (od 2011 r. emeryt). Od 1980 r. kolporter prasy drugiego obiegu. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną (używał pseudonimu „Gucio"). Nadzorował budowę zakonspirowanej drukarni Wilno im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka" w Zagórzanach. Przewoził z Zagórzan wydrukowane pisma i ulotki, a z Krakowa dostarczał papier, farby i sprzęt

poligraficzny. Członek Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży. Od 1986 r. zaprzysiężony członek Solidarności Walczącej, w latach 1988–1990 współpracownik jej Autonomicznego Wydziału Wschodniego. Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 25–26.

[66] Jan Bryjak (ur. 1963), rolnik. W latach osiemdziesiątych działacz NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych. W okresie 1983–1989 współpracownik Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży, 1984–1989 Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników oraz krakowskiego oddziału Solidarności Walczącej. Organizator druku i kolporter podziemnych wydawnictw. Brał udział w powstaniu zakonspirowanej drukarni Wilno im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka" w Zagórzanach koło Gdowa. Zob.: A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 44–45; Biogramy odznaczonych Krzyżem Wolności i Solidarności, http://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/41459,Uroczystosc-wreczenia--Krzyzy-Wolnosci-i-Solidarnosci-Krakow-4-wrzesnia-2017.html [odczyt: 9.09.2017].

[67] Józef Janiszewski (ur. 1928), rolnik. Od jesieni 1980 r. organizował koła Solidarności Wiejskiej w gminie Gdów i gminach sąsiednich. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność konspiracyjną. W latach 1983–1989 współpracownik m.in. Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży, 1984––1989 Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników, 1985–1989 krakowskiego oddziału Solidarności Walczącej. Brał udział w budowie zakonspirowanej drukarni Wilno im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka". Pozyskiwał i przewoził papier i sprzęt poligraficzny, zajmował się dystrybucją pism i ulotek, sporadycznie pomagał też w druku. Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 119.

[68] *Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży"…*, s. 36.

[69] *Ibidem*.

[70] *Ibidem*, s. 37.

[71] Joanna Bryjak z d. Hlebowicz (1964–2011), w latach 1982–1989 współpracowała z Porozumieniem Prasowym Solidarność Zwycięży, 1984–1989 z Ogólnopolskim Komitetem Oporu Rolników i krakowskim oddziałem Solidarności Walczącej. W okresie 1982–1988 pomagała w druku prasy drugoobiegowej w konspiracyjnej drukarni Wilno im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka" w Zagórzanach koło Gdowa. Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 45.

[72] Janina Jadwiga Chmielowska (ur. 1954), informatyk, nauczyciel akademicki. W latach 1978–1981 projektantka oprogramowania komputerowego w Instytucie Systemów Sterowania w Katowicach. Od 1978 do 1980 r. kolporterka niezależnych wydawnictw, w tym „Robotnika" i „Opinii", a także książek Nowej. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, w swoim instytucie organizowała Komitet Założycielski, była członkiem zarządu MKZ Katowice i ZR Śląsko-Dąbrowskiego. Od 13 XII 1981 do 1990 r. ukrywała się, była poszukiwana listem gończym. W 1982 r. założyła Regionalną Komisję Koordynacyjną NSZZ Solidarność Region Śląsko-Dąbrowski i do 1989 r. była jego przewodniczącą. Zaangażowana w druk i kolportaż prasy podziemnej, autorka tekstów w pismach „Wolni i Solidarni", „PIK – Podziemny Informator Katowicki" i „Punkt". Od 1985 do 1990 r. była członkiem Solidarności Walczącej, przewodniczącą oddziału katowickiego, 1988–1989 Krajowego Komitetu Wykonawczego, 1988–1993 Autonomicznego Wydziału Wschodniego. Po 1990 r. była m.in. redaktorem w Oddziale TVP w Katowicach (1994–2000), niezależnym producentem telewizyjnym w TV Niepokalanów (2000–2005), nauczycielem akademickim w Akademii Polonijnej w Częstochowie (2002–2007), członkiem Rady Nadzorczej Radia Katowice (2006–2009), przewodniczącą Rady Programowej Oddziału TVP w Katowicach (od 2008 r.). Od 17 II 1981 do 1988 r. rozpracowywana przez Wydział V-1/ /II KWMO/WUSW w Katowicach w ramach KE/SOR „Elektra", od 4 VI 1988 do 6 III 1990 r. przez Wydział III-1 / Inspektorat II WUSW w Katowicach w ramach SOR „Ośmiornica". Zob. J. Neja, *Janina Jadwiga Chmielowska* [w:] ES, t. 1, s. 79.

[73] Maciej Ruszczyński (1940–2017), od 1975 r. mechanik w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych Hydral we Wrocławiu. Od 1977 r. kolporter, od 1978 r. drukarz wydawnictw niezależnych, od 1979 r. współpracownik „Biuletynu Dolnośląskiego" i członek KPN. Wiosną 1980 r. drukarz i kolporter ulotek wzywających do bojkotu wyborów. Od września 1980 r. w NSZZ Solidarność. W swoim zakładzie prowadził szkolenia drukarskie, organizator akcji w obronie prześladowanych. Internowany 12/13 XII 1981 r., 31 grudnia podczas protestu internowanych został pobity, 7 I 1982 r. przewieziony do szpitala przy ul. Piwnej we Wrocławiu, gdzie przebywał do marca. W kwietniu 1982 r. zwolniony z pracy, następnie organizator skrzynek kontaktowych i siatki kolportażu. Od czerwca 1982 r. członek Solidarności Walczącej. 8 VI 1984 r.

aresztowany, przetrzymywany w Areszcie Śledczym WUSW we Wrocławiu, przez dwa tygodnie prowadził głodówkę, 27 lipca zwolniony na mocy amnestii, po czym zatrzymany przez milicję i przewieziony do szpitala psychiatrycznego w Lubiążu. Domagając się zwolnienia, do 4 VIII 1984 r. prowadził głodówkę. W 1986 r. uczestnik głodówek w krakowskim Bieżanowie i Głogowcu. Po kolejnym zwolnieniu z pracy przeprowadził się do Krakowa, gdzie podjął pracę w Krakowskiej Wytwórni Lalek. Od 1985 r. współpracował z organizacją Niepodległość, twórca Polskiej Partii Niepodległościowej, działacz Autonomicznego Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej. Od 1988 r. współpracownik pisma „Vade mecum". W latach 1988–1992 wspierał ruchy niepodległościowe m.in. na Litwie, Łotwie, w Estonii, na Białorusi, w Kazachstanie, Armenii, Czeczenii, Jakucji, na Ukrainie, w Mołdawii, w różnych regionach Syberii i wśród Tatarów krymskich. Dostarczał sprzęt poligraficzny i prowadził szkolenia drukarskie m.in. dla opozycjonistów w Gruzji i w krajach bałtyckich. Zob. A. Adamski, *Maciej Ruszczyński*, http://www.encysol.pl/wiki/Maciej_Ruszczy%C5%84ski [odczyt: 20.04.2017].

[74] Leonardas Vilkas, tłumacz (tłumaczył na język litewski m.in. twórczość Józefa Mackiewicza), dziennikarz, w czasach sowieckich działacz opozycji antykomunistycznej (Ligi Wolności Litwy). Współpracownik Solidarności Walczącej, w tym Autonomicznego Wydziału Wschodniego.

[75] P. Hlebowicz, *Tajny bunkier „Solidarności Walczącej"*, http://ab.inv.pl/index.php/drukarnie/287--drukarnia-solidarnosc-bochnia-2 [odczyt: 4.02.2016]; Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 31b/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Piotrem Hlebowiczem; *ibidem*, Nagranie 36/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Marianem Stachniukiem; P. Hlebowicz, *Tajny bunkier Solidarności Walczącej, czyli Drukarnia Wilno im. Gen. Okulickiego „Niedźwiadka"* [w:] *O wyzwolenie z komunizmu ludzi i narodów przysięgam walczyć!...*, s. 130; P. Hlebowicz, M. Szpytma, *Drukarnia „Wilno" im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka"* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[76] P. Hlebowicz, *Tajny bunkier „Solidarności Walczącej"*, http://ab.inv.pl/index.php/drukarnie/287--drukarnia-solidarnosc-bochnia-2 [odczyt: 4.02.2016].

[77] P. Hlebowicz, M. Szpytma, *Drukarnia „Wilno" im. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka"* [w:] ES, t. 3 (w druku); Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 31b/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Piotrem Hlebowiczem.

[78] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 11a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim.

[79] *Ibidem*.

[80] P. Sowiński, *Zakazana książka*…, s. 164.

[81] G. Nawrocki, *Struktury nadziei*…, s. 23.

[82] M.in.: *Poradnik drukarza*…; *Drukarz doskonały*, Wydawnictwo Społeczne, Warszawa 1982; *Drukarz niezależny*, Biuletyn Oporu, Warszawa 1982; *Drukarz niezależny*, Wydawnictwo Słowo, Warszawa 1982; *Mały poradnik drukarski*, Głos, Warszawa 1980; *Sitodruk. Drukarz niezależny*, Gniezno, [bmw.] 1984; *Sitodruk. Materiały, obsługa. Poradnik dla zdecydowanych*, Mazowsze, [Warszawa] 1986; *Sitodruk – tylko dla amatorów*, [bmw.] 1983; *Rób to sam. Miniporadnik amatorskiego drukarstwa domowego*, Wydawnictwo Stamtąd, Kraków 1982.

[83] *Ostatnia już koperta...*

[84] Zob. wypowiedź Leszka Jaranowskiego w filmie dokumentalnym *Niewidzialni drukarze*.

[85] D. Zańko, *Opowieści z powielacza*…, s. 130.

[86] [Cz. Bielecki, J. K. Kelus, U. Sikorska], *Mały konspirator*, Agencja Informacyjna Solidarności Walczącej, Wrocław 1983, s. 3.

[87] *Tygodnik „Mała Polska"* (film dokumentalny).

[88] *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*…, s. 26: Relacja Ryszarda Bociana.

[89] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 41.

[90] Relacja Leszka Jaranowskiego, Kraków, 18 IV 2009 r. (nagranie).

[91] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 44–45; P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 27. O pozyskiwaniu papieru przez podziemnych wydawców zob. też J. Błażejowska, *Surowiec strategiczny*…, s. 75–88.

[92] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 13a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Barbarą Zientarską.

[93] *Ibidem*, Nagranie 11a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim; Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 45; P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 27.

[94] Cyt. za P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 177.

[95] Sz. Rudka, *Poza cenzurą...*, s. 45; P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 27.

[96] „13 grudnia" 1983, nr 22 (lipiec).

[97] K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce*…, s. 132.

[98] P. Sowiński, *Kontrabanda. Na pomoc podziemnym wydawcom w stanie wojennym* [w:] *Bibuła 1976–1989. Od wolnego słowa do wolności*, red. W. Borowik, Warszawa 2009, s. 38–42.

[99] Szerzej o działalności Mariana Kalety zob.: M. Kaleta, *Emigracyjna spółka „Szmugiel"*…; *idem*, *Powielacze na szmuglerskim szlaku*…, s. 169–180.

[100] *Idem*, *Emigracyjna spółka „Szmugiel"*…, s. 195.

[101] Władysław Hardek (ur. 1947), technik, w latach 1961–1987 pracownik HiL. W sierpniu 1980 r. członek Komitetu Strajkowego. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, 6 września twórca KRH HiL, członek jego plenum, odpowiedzialny za koordynację prac zespołu do spraw kontaktów zewnętrznych, od 17 września członek zarządu KRH, od 26 IX 1980 do do 17 III 1981 r. przewodniczący KRH, członek ZR Małopolska. W dniach 13–16 XII 1981 r. uczestnik strajku w HiL, członek Komitetu Strajkowego Hutników, przekształconego w Regionalny Komitet Strajkowy Małopolska. Po pacyfikacji strajku ukrywał się, organizator podziemnych struktur małopolskiej Solidarności. Od 20 I 1982 do 19 VIII 1983 r. twórca i przewodniczący RKS Małopolska, od stycznia do kwietnia 1982 r. organizował Ogólnopolski Komitet Oporu, od 22 IV 1982 do 19 VIII 1983 r. członek Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej. Od stycznia 1982 do sierpnia 1983 r. podpisywał w imieniu RKW Małopolska oświadczenia i komunikaty publikowane w podziemnych pismach „Aktualności", „Biuletyn Małopolski" i „Serwis Informacyjny". 19 VIII 1983 r. został aresztowany w Pile, 22 sierpnia odczytał w głównym wydaniu Dziennika Telewizyjnego w TVP oświadczenie o ujawnieniu się i wezwał do zaniechania działalności konspiracyjnej. Odmówił jednak udzielenia władzom jakichkolwiek informacji mogących pomóc w zwalczaniu podziemnej Solidarności. Zwolniony 24 VIII 1983 r. Od września do października 1983 r. ponownie pracownik HiL, był izolowany przez środowisko podziemia. Bezskutecznie nakłaniany do współpracy przez SB, szantażowany w związku z ciężką chorobą syna, odrzucił ofertę pomocy w zamian za współpracę. W lipcu 1984 r. został przewieziony do Gdańska w celu nakłonienia aresztowanego wówczas Bogdana Lisa do zaniechania działalności opozycyjnej. W grudniu 1986 r. odrzucił propozycję uczestniczenia w pracach Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa. Od 1987 r. na emigracji w Niemczech, następnie w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Od 5 IV 1982 do 24 X 1983 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/ /WUSW w Krakowie w ramach SOR „Znicz", od 25 X 1983 do 2 V 1988 r. przez Wydział V WUSW Kraków w ramach SOS „Hades". Zob. M. Litwińska, *Władysław Hardek* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[102] M. Kaleta, *Emigracyjna spółka „Szmugiel"*…, s. 126.

[103] J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja*…, s. 262.

[104] AIPN, 12/1369, Feliks Bielak, Andrzej Pepłoński, *Polska emigracja polityczna a grupy antysocjalistyczne w Polsce w latach 1976–1984*, Warszawa 1986, s. 144.

[105] W. Bereś, J. Skoczylas, *Generał Kiszczak mówi...*, s. 203.

[106] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"...*, s. 101.

[107] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej*…, s. 91.

[108] Relacji Tomasza Gugały, Kraków, 15 VII 2014 r. (nagranie).

[109] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 11a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim; *ibidem*, Nagranie 36/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Marianem Stachniukiem.

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY

Kolportaż

Początkowo, w okresie przedsierpniowym, publikacje drugiego obiegu były kolportowane na ogół spontanicznie. Rozdawano je wśród znajomych, przed kościołami, zakładami pracy i na uczelniach, rozrzucano w tłumie, kładziono w miejscach publicznych. Z czasem wydawcy drugoobiegowi organizowali sieci kolportażu mające kilkustopniową strukturę. Wydrukowane publikacje dostarczano do tak zwanych skrzynek kolportażowych, zazwyczaj były to lokale prywatne, gdzie je składowano, następnie segregowano, liczono i pakowano. Stamtąd odbierali je kolporterzy i przekazywali innym grupom lub odbiorcom indywidualnym. Skrzynki kolportażowe, podobnie jak drukarnie, starano się lokować na uboczu. Organizowano je w domach prywatnych, garażach, piwnicach, na poddaszach, w magazynach, wózkowniach i suszarniach w blokach mieszkalnych. Mieściły się również w domkach letniskowych, akademikach, hotelach robotniczych i wynajmowanych mieszkaniach[1].

Oprócz tego istniał tak zwany kolportaż zewnętrzny. Dystrybucją książek i prasy zajmowali się hurtownicy, przeważnie związani z konkretnym wydawnictwem tylko umową finansową. Taki sposób pozwalał ograniczyć kontakty z kolporterami, którzy byli najbardziej narażeni na zatrzymanie przez funkcjonariuszy SB. Hurtownik rozprowadzał publikacje wielu wydawnictw i brał kilkaset egzemplarzy na raz, w przeciwieństwie do kolporterów, których ograniczały zarówno względy fizyczne, jak i zasady konspiracji[2]. Hurtownicy dobierali sobie współpracowników, między których rozdzielali nakłady przyjmowanych publikacji.

Ze wspominanej już ankiety, przeprowadzonej wśród kolporterów pod koniec lat osiemdziesiątych, wynika, że połowa zajmowała się kolportażem

zarówno detalicznym, jak i hurtowym, pozostała zaś tylko detalicznym. Prawie połowa ankietowanych podała, że ich działalność w hurcie wykraczała poza region, przy czym książki, które dystrybuowali, wydawane były w różnych regionach. Jedna trzecia pytanych deklarowała, że *rozprowadza wszystko, co się da – a więc obok książek, czasopism i prasy także kasety, znaczki pocztowe* […] *plakietki, pocztówki itp.*[3]

Kolportaż prasy i ulotek był łatwiejszy niż dystrybucja książek. W przeciwieństwie jednak do pism, które w większości udostępniano bezpłatnie, druki zwarte rozprowadzano, pobierając opłaty. Środki uzyskiwane ze sprzedaży książek, a także znaczków i kartek pocztowych podziemnej poczty oraz imitacji banknotów, pozwalały częściowo pokryć koszty wydawania prasy.

Zwykle kolporterzy dystrybuowali publikacje kilku wydawnictw. Zdarzało się jednak, że związani byli tylko z jednym lub z dwoma oficynami. Jak wynika z ankiety, prawie połowa kolportowała rocznie blisko sto tytułów, co piąty od stu do dwustu, a trochę więcej niż dziesięć procent około czterystu[4].

Z dostawcami rozliczano się w różny sposób. Kolporterzy albo brali publikacje w komis, albo płacili za towar z góry przy jego odbiorze, niekiedy zaś rozliczano się za pomocą obu tych sposobów. Sformalizowanie procedur rozrachunkowych nie było konieczne, a wręcz niewskazane, z uwagi na niebezpieczeństwo dekonspiracji w razie zatrzymania przez SB.

W szesnastomiesięcznym okresie legalnej działalności NSZZ Solidarność większość wydawnictw drugiego obiegu można było z łatwością nabyć w funkcjonujących wówczas jawnie punktach sprzedaży. W regionach organizowano centralne struktury kolportażu, którymi rozprowadzano pisma wydawane przez władze związkowe. Można je było także otrzymać na ulicy i w siedzibach władz Solidarności wszystkich szczebli. W Krakowie sklepik z wydawnictwami niezależnymi działał przy siedzibie Zarządu Regionu NSZZ Solidarność Małopolska. Książki sprzedawano też na uczelniach, w akademikach, w lokalu NZS przy ulicy Gołębiej[5]. O swojej działalność na tym polu przed wprowadzeniem stanu wojennego opowiadał Krzysztof Budziakowski: *Jeszcze jedną rzeczą, którą się wówczas zajmowałem, była mała księgarnia z wydawnictwami niezależnymi. Jej wyjątkowość w Krakowie polegała na tym, że było wiele punktów sprzedaży czy kolportażu bibuły na uczelniach i w instytutach, ale mój, jako chyba jedyny, był dostępny dla każdego. W mieście wisiały plakaty informujące o lokalizacji tej księgarni i przychodziło bardzo wiele osób. Codziennie przed otwarciem ustawiała się kilkudziesięcioosobowa kolejka. Księgarnia mieściła się w budynku Wyższej Szkoły Pedagogicznej na ulicy Grodzkiej, na parterze. Myślę, że dla wielu była to atrakcja, bo nie każdy miał kontakty z uczelnią czy ze strukturami Solidarności. Przez księgarnię przewijały się tłumy ludzi i sprzedawałem bardzo dużo książek*[6].

W latach 1980–1981 zorganizowano sprawny trójpoziomowy system kolportażu wydawnictw regionalnych, a przy okazji także przepływu informacji.

Był to tak zwany system ABC. Opracował go zespół pracowników Krakowskiego Biura Projektów Budownictwa Komunalnego pod kierownictwem Bolesława Śliwińskiego. Region NSZZ Solidarność Małopolska podzielony został na trzydzieści dziewięć terytorialnych jednostek organizacyjnych. W obrębie każdej z nich funkcjonował jeden duży zakład pracy, tworzący poziom A. Powiązane z nim średnie przedsiębiorstwa, w liczbie około dziesięciu, stanowiły poziom B. Z kolei każdemu z tych średnich przedsiębiorstw podporządkowanych było od kilku do kilkunastu mniejszych zakładów, tworzących poziom C. Raz w tygodniu przedstawiciele zakładów z poziomu A odbierali z siedziby władz regionu przesyłki z aktualną prasą i innymi wydawnictwami. Następnie po ich odbiór zgłaszały się podporządkowane im zakłady poziomu B, które z kolei część nakładów przekazywały do podległych im przedsiębiorstw z poziomu C. System działał w obie strony, zapewniając nie tylko skuteczny kolportaż, lecz również przepływ informacji i służąc między innymi poznawaniu opinii pracowników małych zakładów w danym regionie. Umożliwiał przy tym regularny i bezpośredni kontakt między poszczególnymi strukturami organizacyjnymi Solidarności[7]. Wspomnieć należy, że podczas stanu wojennego kontakty nawiązane dzięki systemowi ABC pozwoliły na stworzenie międzyzakładowych struktur konspiracyjnych, a także grup wydających pisma podziemne.

Po 13 grudnia 1981 r. w strajkujących zakładach pracy funkcjonował masowy kolportaż. W pierwszych miesiącach stanu wojennego ponownie stał się on spontaniczny. Wydawane wówczas pisma i ulotki rozdawano po Mszach świętych, kładziono na klatkach schodowych, korytarzach, w windach, na ławkach w parkach, w kościołach, na przystankach i w środkach komunikacji miejskiej[8]. Jerzy Karpińczyk, założyciel i redaktor pisma „Montinowiec", w czasie przesłuchania 8 kwietnia 1983 r. w Prokuraturze Wojewódzkiej w Krakowie powiedział: *Wyprodukowane przez siebie pismo „Montinowiec" podrzucałem w różne miejsca, zostawiałem w autobusie, tramwaju, nieraz na ławce, czyli w takich miejscach, że ktoś mógł je zabrać i przenieść. Również wkładałem pismo „Montinowiec" do dziury w wierzbie przy zakładzie Montin. Stosowałem różne dostępne mi formy rozpowszechniania tej gazety*[9]. Wadą takiego kolportażu była łatwa możliwość przejęcia części publikacji przez milicję i SB. Wkrótce więc zaczęto organizować podziemną sieć dystrybucyjną w zakładach pracy i na krakowskich uczelniach. Od połowy 1982 r. spontanicznie kolportowane były już tylko druki ulotne[10].

W początkowym okresie stanu wojennego w zakładach pracy drugoobiegowe pisma zostawiano na korytarzach lub w szatniach. Jeśli było ich niewiele, na teren przedsiębiorstwa wnosiła je zazwyczaj jedna osoba, przeważnie niezaangażowana w działalność związkową, aby nie wzbudzać podejrzeń. Większą ilość dostarczali stali kurierzy za pośrednictwem siatki kolportażowej.

Po wprowadzeniu stanu wojennego duży punkt kolportażu zorganizowano w mieszkaniu Kazimiery Budzyń-Lurskiej[11] na ówczesnym osiedlu XX-lecia.

Oprócz wydawnictw drukowanych w Krakowie rozdzielano tam także publikacje dostarczane z Warszawy[12]. Punkt ten był kontrolowany przez SB za pomocą techniki operacyjnej[13].

Według relacji Zbigniewa Złonkiewicza, duży punkt wymiany prasy i wydawnictw drugoobiegowych mieścił się w mieszkaniu jego dziadków przy ulicy Gołębiej. Znajdował się tam również skład papieru na potrzeby poligrafii podziemnej Solidarności, w tym na druk „Hutnika". *Tam nawet były koła zapasowe do solidarnościowego golfa. W ogóle tam było skrzyżowanie dróg wielu działających osób z rodziny i zaprzyjaźnionych* – wspominał Złonkiewicz[14].

Skrzynki kolportażowe lokowano w rożnych miejscach. W latach osiemdziesiątych jedna z nich znajdowała się na przykład w piwnicach przy kościele pijarów, gdzie pracownik kotłowni obok hałdy węgla przechowywał stosy podziemnych pism i książek, odbieranych od niego przez kolporterów[15]. Funkcję punktów kontaktowych i punktów kolportażowych pełniły również różne ośrodki przykościelne, duszpasterstwa akademickie oraz komitety pomocy więzionym i internowanym. *Poradnia medyczna przy Arce Pana prowadzona przez cały 1982 r., gdzie badałem chorych i udzielałem im pomocy, była faktycznie punktem kontaktowym, miejscem kolportażu bibuły. Przychodziły tam bowiem rodziny internowanych, działacze różnego szczebla itp.* – wspominał Janusz Kutyba[16].

W ramach Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ Solidarność Małopolska za kolportaż podziemnych wydawnictw w Polsce południowej odpowiadał Jerzy Petlicki. W 1982 r. stworzył on też siatkę kolportażową poza RKW, za pośrednictwem której w wydawnictwa drugoobiegowe zaopatrywano różne zakłady pracy.

Podziemne publikacje wydawane w Krakowie docierały do odbiorców nie tylko w regionie. Kolporterzy jeździli po całej Polsce, wymieniając się nimi. Una Gurawska-Mach wspominała, że drugoobiegową prasę i książki dostarczała też do skrzynek kolportażowych w Warszawie, Wrocławiu, Gdańsku i Bielsku-Białej, przywożąc do Krakowa miejscowe wydawnictwa[17].

W Warszawie był tak zwany centralny kolportaż. Te nitki z Krakowa, Wrocławia, Przemyśla, Rzeszowa itd. stykały się w Warszawie – stwierdził Leszek Jaranowski[18]. Marek Nobis, jeżdżący jako kolporter raz w tygodniu z Krakowa do Warszawy, wspominał, że w latach 1982–1989 odwiedzał w Warszawie w sumie siedem punktów kolportażowych. W początkowym okresie było to mieszkanie Marii Chmielewskiej i Władysława Hrabowskiego przy ulicy Krępowieckiego, a później między innymi mieszkania Leszka Brzozy przy ulicy Oczapowskiego, Ewy Tomaszewskiej na Woli, Marii i Waldemara Pernachów, a także Adama Borowskiego i Mirosławy Łątkowskiej z Niezależnego Wydawnictwa Książkowego Wers. Kontaktował się też z punktem kolportażowym Wydawnictwa Krąg. Z Warszawy do Krakowa przywoził książki Nowej, Kręgu,

Przedświtu, CDN, a także „Tygodnik Mazowsze" i matryce do druku jego krakowskiej edycji[19].

Według relacji Krzysztofa Budziakowskiego, *kolportaż to była cała masa siatek nakładających się na siebie i współpracujących ze sobą. Ja na przykład dawałem książki do kolportażu Karkoszy i brałem od niego do swojego. Miałem też ludzi w Warszawie i na Podkarpaciu, którzy odbierali bezpośrednio ode mnie. Od moich kolporterów krakowskich książki odbierali kolporterzy z innych miast, często na zasadzie wymiany. Książki KTW docierały do środowisk akademickich i solidarnościowych*[20].

Wypowiedź tę uzupełniał Józef Ratajczak: *W drugiej połowie lat osiemdziesiątych przejąłem od kolegów, Zdzisława Jurkowskiego i Aleksandra Galosa, jakąś zasadniczą część kolportażu Wydawnictwa X. Dostawałem po osiemset egzemplarzy. Nie wiem, ile oni tego drukowali, ale przypuszczam, że to były prawie całe nakłady. Większość z tego wywoziłem do Warszawy i wymieniałem na inne tytuły, od dwóch do dwudziestu egzemplarzy. Dzięki temu w naszych kanałach dystrybucyjnych mieliśmy dziesiątki tytułów książek. Przy bardziej popularnych pozycjach sprowadzaliśmy i po sto egzemplarzy*[21].

Niezależnie od sieci kolportażu centralnego i regionalnego każde wydawnictwo starało się stworzyć własne struktury dystrybucyjne. *Logika nakazywała niekorzystanie tylko i wyłącznie z jednego centralnego trybu. Najwygodniejszego, szczerze mówiąc, bo* […] *wrzucając wszystko do Warszawy, miało się pewność, że to we wszystkie większe miasta dojdzie. Ale myśmy też budowali własne, alternatywne struktury* [kolportażu] – wyjaśniał Leszek Jaranowski[22].

Sieć dystrybucji pisma „Hutnik" zorganizował Jerzy Rusek, który został wprowadzony do struktur podziemnych w marcu 1982 r. przez Krystynę Ryczaj. Początkowo zajmował się kolportażem „Aktualności" i „Serwisu Informacyjnego RKW »Solidarność« Małopolska", a od numeru 7 (82) również „Hutnika", później zaś „Bez dekretu", pisma „Promieniści" oraz książek i broszur Biblioteki Obserwatora Wojennego. Odbierał je w różnych częściach miasta, a później w mieszkaniu Janusza Petlickiego i Jerzego Petlickiego przy ulicy Straszewskiego. Dostarczał te publikacje między innymi do skrzynek kolportażowych na osiedlach Wandy, Piastów, Krakowiaków i Górali, Teatralnym, a także do mieszkania przy ówczesnej alei Rewolucji Październikowej[23].

Organizując system kolportażu, Rusek oparł go na akowskim systemie tak zwanych dwójek, stanowiąc jego pierwsze ogniwo. Otrzymaną za pośrednictwem łączników prasę rozwoził na punkty przerzutowe, czyli tak zwane klatki. Od gospodarzy lokalu wymagał, aby przekazywanie prasy odbywało się zawsze bez udziału osób trzecich. We wrześniu 1983 r. system kolportażu powiększył się o cztery kolejne klatki, zorganizowane na osiedlach Kościuszkowskim, Kolorowym, Na Stoku i Stalowym, a później powstały następne, w tym na ulicach Lubicz, Cegielnianej i Szewskiej oraz na osiedlach Sportowym i Jagiellońskim. Jeden z punktów kolportażowych mieścił się też na

Woli Justowskiej. Na przełomie 1984 i 1985 r. funkcjonowało trzydzieści takich punktów[24]. Ponadto osobom związanym ze strukturami regionalnymi Solidarności pismo „Hutnik", a także inne podziemne periodyki oraz książki, dostarczał Andrzej Łaptaś. *Był odważny, czujny i zachowywał zimną krew, słowem – ideał konspiratora. Przez tyle lat woził po Krakowie swym samochodem tony bibuły, farby, papieru i pozostał nikomu nieznany po dziś dzień* – relacjonował Jan Środoń[25]. W kolportażu „Hutnika" udział brali również między innymi Wojciech Haslinger, Maria Jamróz, Leszek Jaranowski, Marek Lach, Rafał Marchewczyk[26], Dariusz Piekło, Marek Rybak i Konrad Sobol[27].

Stworzony przez Jerzego Ruska system dystrybucji miał wiele zalet i był stosunkowo bezpieczny. Kolporterzy nie znali swoich nazwisk, posługiwali się hasłami i pseudonimami, co w razie zatrzymania przez SB minimalizowało destrukcyjne dla struktury skutki. Dysponowali samochodami, stąd ryzyko ograniczało się jedynie do przeniesienia pakunku i ewentualnej rewizji pojazdu. Sygnałem ostrzegawczym dla osób kontaktujących się z punktem kolportażowym przy ulicy Stachiewicza, gdzie w mieszkaniu Barbary Zientarskiej i Marii Zientarskiej mieściła się podziemna redakcja i drukarnia, było zgaszone światło przy wejściu. System ten działał bez zarzutu do 1987 r., do interwencji SB, chociaż kiedyś przez dwa tygodnie nikt nie przychodził po odbiór wydawnictw z powodu… spalonej żarówki. Czasem też wchodzono do mieszkania mimo ostrzeżenia w postaci zgaszonego światła. Tak zatrzymano Jerzego Ruska podczas akcji SB w 1987 r.[28]

Obok opisanego systemu inny, obejmujący głównie środowiska studenckie, stworzył Leszek Jaranowski. Część prasy oraz książki otrzymywał bezpośrednio z głównego punktu kolportażu albo z klatek przy ulicy Lubicz i osiedla Piastów. Magazynował je w swoim mieszkaniu, najpierw przy ulicy Prądnickiej, a później na osiedlu Centrum B. Następnie zgłaszali się do niego odbiorcy. Regularnie przychodziło dwudziestu kurierów, między innymi Aleksandra Grabowska z UJ, Jerzy Grabowski z Ośrodka Badawczo-Rozwojowego CeBeA, Krzysztof Kornaś z Akademii Rolniczej, Zbigniew Kowalik z HiL i Henryk Kowal[29] z Zakładu Konstrukcji Stalowych Elbud[30]. Funkcję łączników z kolejnymi klatkami i kolporterami pełnili Una Gurawska-Mach, Jerzy Mielniczuk, Anna Moskal, Dariusz Piekło, Jerzy Szmid i Dariusz Warpas.

Na terenie HiL istniało kilka niezależnych od siebie sieci kolportażowych, którymi kierowali Maciej Mach, Zbigniew Kowalik i Wiesław Sidzina[31]. Mach, po odebraniu prasy od Jerzego Ruska, wnosił ją na teren kombinatu. *System kolportażu w HiL został zorganizowany według następującego schematu. Cała dostarczana z zewnątrz podziemna prasa trafiała do głównego magazynu huty. Do niego, nie budząc podejrzeń, podjeżdżali wózkami nasi ludzie z poszczególnych wydziałów i zabierali paczki z bibułą. Następnie zostawiali je w umówionym miejscu na swojej hali. Stamtąd, o określonej porze, były odbierane przez innych wtajemniczonych. W ten sposób zminimalizowano*

bezpośrednie kontakty ludzi zaangażowanych w kolportaż – wyjaśniał Mach[32]. Sam obsługiwał kilkadziesiąt punktów kolportażowych: *W pewnym okresie bibułę dostarczałem do trzydziestu punktów. Wpadłem dopiero w 1985 r., w kotle na osiedlu Strusia. Złapali mnie z paczką „ciepłego" jeszcze „Hutnika". Kapitan Kowalski z SB powiedział wtedy: „No, panie Mach, nareszcie na pana coś mamy"*[33].

Kanały wykorzystywane do kolportowania „Hutnika" służyły również do dystrybucji innych pism i wydawnictw podziemnych. „Hutnik" był jednym z niewielu pism krakowskich, które w większych ilościach trafiały do innych części kraju. Redakcja utrzymywała kontakt z przedstawicielami filii nowohuckiego kombinatu w Bochni, z Fabryką Maszyn Wiertniczych i Górniczych Glinik w Gorlicach[34], Hutą Warszawa, hutą w Częstochowie, Hutą Katowice, Hutą Skawina, Hutą Baildon, Hutą Małapanew, Fabryką Samochodów Małolitrażowych w Bielsku-Białej, Stocznią Gdańską, zakładami Pafawag i Domel we Wrocławiu[35].

Wraz z innymi drugoobiegowymi wydawnictwami, pismami, książkami, broszurami i drukami ulotnymi „Hutnik" był wysyłany również za granicę przez Andrzeja Łaptasia i Jana Środonia, pracowników PAN, którzy wykorzystywali do tego swoje kontakty naukowe[36]. Jeden z takich kanałów przerzutowych zorganizował Kazimierz Krawczyk, wówczas już obywatel Norwegii[37]. Jeszcze w 1981 r. przywiózł dla Solidarności w PAN trzy maszyny offsetowe. Po wprowadzeniu stanu wojennego przyjeżdżał do Polski co kilka tygodni. Miał dobre kontakty z celnikami w Szczecinie i Świnoujściu. Pomagał ich internowanym kolegom, stąd też przez punkty kontroli *przenikał regularnie, bez najmniejszych kłopotów*. Na potrzeby kolportażu podziemnych wydawnictw przekazał samochód *ze specjalną skrytką pod podłogą, w której można było pomieścić do stu kilogramów wydawnictw*[38]. Kanałami przerzutu zorganizowanymi przez Krawczyka wydawnictwa drugoobiegowe docierały do Belgii, Francji, Niemiec Zachodnich, Norwegii, Szwecji, Wielkiej Brytanii, a także do Kanady i Stanów Zjednoczonych. Stanowiły jedno z podstawowych źródeł informacji dla zachodnich rozgłośni radiowych, w tym Radia Wolna Europa, BBC, Radia France International, Głosu Ameryki. *Był to najskuteczniejszy przerzut bibuły za granicę na dużą skalę, jaki zorganizowano w Polsce w stanie wojennym* – oceniał Jan Środoń[39]. Z kolei do Polski przemycano wydawnictwa emigracyjne z Londynu („Aneks") i Paryża („Kultura", „Zeszyty Historyczne", „Zeszyty Literackie"). Transport docierał najczęściej do Instytutu Ekspertyz Sądowych w Krakowie, gdzie dalszym jego podziałem zajmowała się Teresa Jaśkiewicz-Obydzińska. Funkcjonowanie systemu przerwało zatrzymanie samochodu na granicy w 1985 r., co, jak twierdzi Środoń, nie miało jednak dla Krakowa żadnych konsekwencji[40].

W latach osiemdziesiątych wydawnictwa drugiego obiegu można było kupić na giełdzie pod Halą Targową na krakowskich Grzegórzkach[41]. W tym

wypadku jednak podziemni wydawcy i kolporterzy stawali się łatwym celem dla SB. Krzysztof Budziakowski wspominał: *Pewnej niedzieli szedłem do budki telefonicznej przy Hali, aby zadzwonić i zobaczyłem ubeka, który z niej dzwonił. Była zima, a ja byłem opatulony tak, że on mnie nie poznał, mimo że kiedyś mnie przesłuchiwał. Stanąłem w pewnej odległości i słuchałem. Ubek dzwonił do siedziby SB i informował ich, że tutaj, pod Halą Targową – opisał, w którym miejscu – są rozprowadzane wydawnictwa podziemne. Stoisko, na którym je sprzedawano, należało do warszawiaków, którzy tu przyjeżdżali co niedzielę. Ludzie i kolporterzy tam właśnie podchodzili. Esbek to zobaczył, ale nie chciał sam robić akcji. Gdy to usłyszałem, to wycofałem się do chłopaków, których jednak nie znałem osobiście i nie współpracowałem z nimi. Powiedziałem im: „Zwijajcie te książki, bo za piętnaście minut najpóźniej jest tutaj ubecja i was wszystkich zwiną". Oni byli lekko podpici – było zimno, stali od świtu, więc się rozgrzewali – popatrzyli na mnie dziwnie, ale pochowali te książki przed przyjazdem SB. Później też rzucali mi dziwne spojrzenia, być może wymyślili sobie, że to była akcja mająca na celu zdobycie ich zaufania. Zamiast mi grzecznie podziękować, to robili miny. Ja jednak miałem z tego wielką radość i satysfakcję, bo bardzo śmiesznie i zabawnie jest podsłuchać ubeka*[42].

Struktury kolportażowe w latach osiemdziesiątych były głęboko zakonspirowane i dopiero w okresie 1988–1989 dystrybucja podziemnych druków stała się niemal jawna, czego oznaką były organizowane na terenie uczelni stoiska, na których sprzedawano drugoobiegową prasę i książki. Naczelnik Wydziału III-1 WUSW w Krakowie podpułkownik Wiesław Hryniewicz w piśmie do naczelnika Wydziału Śledczego z 8 czerwca 1988 r. informował: *Tutejszy Wydział uzyskał potwierdzoną informację, z której wynika, iż od dnia 6 czerwca br. w antykwariacie mieszczącym się w budynku Collegium Novum przy ulicy Gołębiej 24 prowadzona jest sprzedaż wydawnictw nieposiadających debitu komunikacyjnego. O fakcie tym informuje umieszczony przez wejściem głównym do wymienionego budynku na tablicy ogłoszeń plakat, zawierający między innymi godziny, w jakich prowadzony jest handel, a mianowicie: od poniedziałku do środy w godzinach od 9.30 do 14.00, w czwartek i piątek od godziny 10.00 do 14.30. Plakat ten sygnowany jest przez nielegalne organizacje, to jest Niezależne Zrzeszenie Studentów, Konfederację Polski Niepodległej i Liberalno-Demokratyczną Partię*[43]. Wydział Śledczy, odpowiadając na pismo Hryniewicza, wyjaśniał, że w sprawie tej zamierza *skierować do Izby Skarbowej w Krakowie oraz Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Krakowie stosowne pisma informujące o sprzedaży na terenie UJ wydawnictw pozbawionych debitu komunikacyjnego*[44].

Można domniemywać, że w wyniku interwencji bezpieki w czerwcu 1988 r. rektor UJ zawiesił w prawach studenta na dwa miesiące działaczy LDPN Zygmunta Grzesiaka i Ireneusza Drożdżowskiego za sprzedaż w Collegium Novum UJ niezależnych wydawnictw (na stoisku określanym przez nich jako Sklep)[45].

Mimo to kontynuowali oni sprzedaż w klubie Nora przy ulicy Gołębiej[46]. We wrześniu 1988 r. postępowanie dyscyplinarne wobec Grzesiaka i Drożdżowskiego zostało zawieszone. Miesiąc później zaczęli sprzedawać wydawnictwa bezdebitowe w szatni Studium Języków Obcych przy ulicy Św. Anny[47].

Kolporterzy stanowili najliczniejszą grupę osób angażujących się w podziemny ruch wydawniczy. W przeciwieństwie do drukarzy kontaktowali się z odbiorcami. Mieli też wyznaczone trasy, terminy, skrzynki kontaktowe, znaki rozpoznawcze. Ale byli przy tym najbardziej narażeni na dekonspirację i aresztowanie. Nigdy nie mieli pewności, czy osoba, której przekazują publikacje, nie współpracuje z MO lub SB lub nie jest podstawionym funkcjonariuszem. Zajęcie to wymagało szczególnej ostrożności i przestrzegania zasad konspiracji. Zalecano, aby osoby zajmujące się dystrybucją nie posiadały przy sobie żadnych notatek, które w razie zatrzymania mogłyby pomóc SB dotrzeć do innych osób i zdekonspirować strukturę. Przestrzegano: *Nie wolno mieć w domu ani nosić przy sobie normalnego notesu. Stwierdzenia: „To moi starzy znajomi", „To koleżanka z piaskownicy", dla gliny nie są żadnymi argumentami. Policja nie wie, kto jest dla nas tylko znajomym, a kto kooperantem.* [...] *Dlatego jednym nierozważnym krokiem, śladem, adresem można spowodować, że posypie się czarna seria*[48]. Radzono, aby zapamiętywać adresy, a jeśli to konieczne, zapisywać jedynie numer mieszkania lub zapiski szyfrować, przy czym zalecano, by sporządzać je *ołówkiem i sprawy załatwione wymazywać gumką* [bowiem] *zamazywanie długopisu długopisem nie zniszczy starego zapisu.* I sugestywnie przekonywano: *Z wyjątkiem szyfrowanego notesu, który należy co pewien czas przepisywać, eliminując zbyteczne informacje, wszystkie notatki należy prowadzić w sposób zminiaturyzowany, pozwalający łatwo je wyrzucić lub zjeść. Wygodnictwo w tej dziedzinie i notowanie na czymkolwiek bywa srogo karane. Pewien dysydent lat siedemdziesiątych zanotował coś na sztywnym papierze* [...] *i w momencie wpadki, gdyby nie nagłe uderzenie pałką policyjną w plecy, nigdy by tego nie połknął*[49]. Autorzy poradnika *Mały konspirator* przestrzegali również przed niepotrzebnym korzystaniem z telefonu: *Należy minimalizować ilość rozmów telefonicznych, gdyż są one najprostszym sposobem namierzania nas. Dzwonić wyłącznie niemal z automatów lub miejsc pracy*. I wyjaśniali: *Telefon służy do porozumiewania się, a nie do rozmowy*[50].

Mało używaliśmy telefonów z dwóch względów. Komórki nie istniały, i chwała Bogu, bo by nas namierzyli w ciągu tygodnia, telefon w domu też nie wszyscy mieli i, wiadomo, od stanu wojennego cała sieć telefonów była na podsłuchach, więc też żeśmy nie używali. Wszystko załatwiało się, powiedzmy, na piechotę, czyli spotkania w różnych miejscach, typu czy to kawiarnia, czy to restauracja, bar, obojętnie gdzie, czy to na Plantach, czy gdzieś indziej. Uzgadnianie terminów i termin uzgodniony to była rzecz święta. Wiadomo było, że jak jestem umówiony o godzinie 17.00 we wtorek pod tym i tym adresem, to nie ma takiej możliwości, żebym ja tam o 17.00 nie był. I to działało w obie

strony. Jeżeli ktoś się ze mną umawiał, to było jednoznaczne, że o umówionej godzinie, w umówionym miejscu, na pewno jest – relacjonował Henryk Sala[51].

Kiedy pierwszy raz kontaktowano się z nieznaną osobą, posługiwano się różnymi znakami rozpoznawczymi i hasłami. W związku z tym czasem dochodziło do dziwacznych sytuacji, gdy na przykład, jak wspominał Maciej Mach, znakiem rozpoznawczym było podrzucanie piłeczki pingpongowej[52].

Kolporterzy musieli ciągle uważać, aby nie natknąć się na patrol milicyjny. Nie mogli zwracać na siebie uwagi. Chcąc im to ułatwić, podziemie apelowało do społeczeństwa o noszenie plecaków i dużych toreb[53]. Działalność kolporterską ułatwiała znajomość topografii miasta, dzięki czemu łatwiej można było omijać patrole MO i wmieszać się w tłum przechodniów.

Ale niekiedy kolporterów i drukarzy gubiła rutyna. Po pierwszym okresie konspiracji w warunkach stanu wojennego stawali się mniej ostrożni. Stąd też w latach 1982–1983 dość często funkcjonariuszom SB udawało się aresztować podziemnych kolporterów i drukarzy. Ostrzegano zatem: *Częstokroć przyczyną tych wpadek jest nasza lekkomyślność, lekceważenie podstawowych zasad działania w warunkach konspiracyjno-wojennych*[54]. Dekonspiracja następowała najczęściej z powodu donosu kierownictwa zakładu pracy, zbyt jawnego kolportażu, nieprzestrzegania zasad konspiracji, w tym chociażby udziału drukarzy w dystrybucji podziemnych wydawnictw, korzystania z pomocy przypadkowych osób, braku punktualności czy gadulstwa.

Czasami permanentnie skoncentrowana w ciągłym stresie uwaga przynosiła efekt odwrotny i spowodować mogła zamieszanie i dezorganizację pracy podziemnej. Pewien kolporter w rozmowie z redakcją pisma „Baza" opowiadał w połowie 1985 r.: *Nieraz ratuje zimna krew, spokój. Nie dać się spłoszyć, nie uciekać za wcześnie. Trzeba wyczuć sytuację, ale to daje praktyka. Na przykład wczorajszy mój przypadek był taki. Każdy ma swoje dobre i złe dni. Ja miałem taki zły. Roztargnienie. Brak koncentracji. Nie działa ostrzegawcza intuicja i jasność szybkiego myślenia. Szedłem po odbiór, byłem trochę spóźniony. Na dole przy windach kręci się jakiś typ. Idę po schodach. On rusza za mną. Ja szybciej, on też, czuję, że nie chce stracić ze mną kontaktu. Zatrzymuję się na „swoim" piętrze. On mnie przebija, idzie piętro wyżej. Kroki milkną. Ja pozoruję szukanie drzwi i czuję, że ten śledzi mnie poprzez poręcze schodów. Ruszam w dół, on za mną. Boję się tylko obstawy w drzwiach wejściowych. Mocno pcham drzwi i „w długą". Biegnę. Po lewej stornie jakiś ubek z pieskiem, po prawej przy śmietniku migdaląca się parka. Ale wszyscy ani drgną. Gdy szum w uszach ucichł, analizuję sytuację. Wychodzi logicznie na to, że jednak nie kocioł. Analizuję jeszcze raz. Albo czekaliby w środku, albo braliby mnie z towarem. Wymyślam czysty hit, biorę do ręki legitymację i jeszcze raz staję przed drzwiami. – Wchodź szybko – zapraszają – bo tu jakiś ubek kręci się w zielonej kurtce… Patrzy na moją kurtkę. – To ty byłeś tu pół godziny temu. – Tak – odpowiadam – ale jakiś ubek był na klatce. – Ty trąbo – śmieje się*

gospodarz – to był „klient", spłoszyłeś go. Wpadł tu zdyszany i ostrzegał mnie przed tobą… Tak to robiliśmy przed sobą za ubeków, płosząc jeden drugiego. Nie będę się więcej spóźniał[55].

Ważną rolę w siatkach kolportażowych odgrywali studenci, którym zajęcie to dawało dostęp do pożądanej wówczas literatury, a ponadto było źródłem dochodu. Zaznaczyć bowiem należy, że popularną formą opłacania kolportażu był procent od sprzedaży książek, znaczków poczt podziemnych czy imitacji banknotów. Młodzi ludzie sprawnie i szybko dystrybuowali drugoobiegowe publikacje wśród swoich znajomych w akademikach i kadry naukowej na uczelniach. Docierali też do różnych środowisk, i to nie tylko w swoim mieście, ale również w innych częściach kraju. Zaangażowanie studentów w kolportaż wydawnictw drugiego obiegu było korzystne pod wieloma względami. Ich entuzjazm i poświęcenie wynikały nie tylko z chęci zarobku i podreperowania studenckiego budżetu, ale również z poczucia, że biorą udział w czymś ważnym, że walczą w ten sposób z niechcianym systemem, bez względu na ryzyko, jakie się z tym wiązało. Student z plecakiem czy torbą pełną książek nie wzbudzał szczególnego zainteresowania na ulicy i w środkach transportu[56]. *Woziłam całe plecaki, których nie dało się podnieść i zawsze chodziło o to, żeby udawać, że są lekkie* – wspominała kolporterka podziemnych wydawnictw Una Gurawska-Mach[57].

Łączenie konspiracyjnej pracy kolportera z codziennymi zajęciami wymagało dobrej organizacji i samodyscypliny. O determinacji kolporterów można było przeczytać w relacji z Polski opublikowanej na łamach paryskiej „Kultury": *Nasz dom odwiedza co tydzień kolporterka, kobieta jeszcze młoda i nawet ładna, samotna matka, wychowująca kilkuletnie dziecko. Wszystkie swoje siły i życie osobiste poświęciła podziemnej Solidarności. Po pracy pędzi do przedszkola, aby jak najszybciej odebrać dziecko i oddać je pod opieką sąsiadki. Potem rusza na miasto, dźwigając ciężką torbę, gdzie pod codziennymi zakupami zwykłej gospodyni schowane są gazetki i książki*[58].

Od sprawnego kolportażu zależało bardzo wiele. Między innymi wielkość nakładów drukowanych publikacji, która poniekąd była też wyznacznikiem ich popularności oraz pozycji finansowej wydawnictwa, zależała od możliwości dystrybucyjnych. Kolporter wiedział najlepiej, ile egzemplarzy danej książki czy pisma podziemnego jest w stanie sprzedać. Wiedział, na co jest zapotrzebowanie, co się sprzeda, w jakiej cenie[59]. Znał potrzeby swoich odbiorców. Kolporterzy dystrybuowali nie tylko wydawnictwa podziemne, dostarczani też listy, pieniądze i wiadomości.

Przy tym wszystkim *kolporterzy byli niczym agitatorzy, odsłaniali się przed innymi, czasem słabo znanymi osobami, ujawniali swoją przynależność do opozycji, zjednywali sobie sympatię wielu osób, ale ściągali też kłopoty. Entuzjazm pierwszych miesięcy trzeba było później przemienić w rutynę. Wytrzymać presję kontaktów z odbiorcami, znosić ich narzekania, walczyć*

z własnym strachem. Uzasadnić samemu sobie, że ta praca ma przyszłość, jest potrzebna – pisał Paweł Sowiński[60].

Kolportaż odgrywał ważną rolę nie tylko w strukturach drugiego obiegu. Miał duże znaczenie dla funkcjonowania opozycji w ogóle. Nie ograniczał się wyłącznie do dystrybuowania publikacji bezdebitowych i do funkcji łącznika między opozycją a społeczeństwem. Za pośrednictwem siatki kolportażowej przekazywano także informacje i środki na działalność związkową, organizowano pomoc dla osób represjonowanych. Wspomnieć należy, że w dużym stopniu to na kolportażu opierała się struktura większości organizacji podziemnych. Kolporterzy byli ich przedstawicielami na zewnątrz. Orientowali się w nastrojach społeczeństwa, sondowali opinie. Wielu z nich do dziś pozostało nieznanych.

Struktura kolportażu sprawiała, że wydawcy nie zawsze wiedzieli, dokąd docierają ich książki. Odbiorcy, zwłaszcza na początku lat osiemdziesiątych, byli w zasadzie wszędzie i brali wszystko. Dla wielu osób zakup książek drugoobiegowych był wyrazem popierania opozycji. Publikacje wydawnictw podziemnych trafiały zarówno do inteligencji, jak i robotników. Stosunkowo łatwo można je było zdobyć w każdym większym mieście.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych, kiedy ceny książek rosły, a czytelnictwo spadało, bowiem mniej osób sięgało po wydawnictwa drugoobiegowe, kolporterzy musieli się bardzo napracować. *Na początku stanu wojennego niezależnych wydawnictw było mało. Ludzie sobie z rąk wyrywali, brali dosłownie wszystko. Teraz wybierają, bo wychodzi bardzo dużo pozycji. Nie wszystkie na poziomie. – My je nazywamy fajansem. Te wszystkie znaczki, kalendarze, nalepki, broszury. Hutnicy najchętniej biorą „Solidarność zwycięży" i „Hutnika". Dobrze sprzedaje się „Arka" i „Bez dekretu". Rozbijają się za książkami historycznymi.* […] *Historia AK, wydarzenia 1956 r., czasy stalinowskie, Sołżenicyn – to ludzie kupują na pniu.* […] *Krąg odbiorców ciągle się kurczy, a przynajmniej nie rozszerza. Tylko wśród młodzieży historia i poezja ma niezmienny, a nawet większy zbyt* – analizował młody kolporter z Nowej Huty[61].

W przywoływanej już rozmowie z redakcją pisma „Baza" kolporter wydawnictw drugoobiegowych relacjonował: *Po rozpoczęciu wojny* [czyli stanu wojennego] *byłem w robocie histeryczny, rozgorączkowany, czekałem na szybką zmianę sytuacji. Teraz swoje obowiązki społeczne wpisałem w zajęcia dnia codziennego. Zwykła, normalna praca, tyle że niebezpieczniejsza. Dająca jednak satysfakcję osobistą, że w jakiś sposób walczę i uczestniczę czynnie w zdarzeniach historycznych. Panowie, to szalona szansa dla mężczyzny, można się sprawdzić osobiście, a nie poprzez bohaterów powieści kryminalnych. Ale mówiąc serio, to wielu osobom odradzałem konspirację i zniechęcałem ich. Chciałem przez to mieć pewność, że delikwent nie zgłasza się tylko dla efektów filmowych: podniesiony kołnierz, kontakt, łącznik, przerzut itp., ale*

z ideowej potrzeby działania. Przedstawiałem wtedy wszystkie argumenty na zniechęcenie – że musi właśnie wyjść „na kontakt", gdy czas na „Shoguna" albo flaszka wchodzi na stół, że późnym wieczorem musi się ciągnąć w daleką, nieznaną dzielnicę, że groźba ujęcia, straty pracy itp. Część kandydatów przy takiej perswazji odpadała, niektórzy zostali. Teraz mówią, że bez tej roboty czuliby się zamknięci, jak w worku. Przekraczając zakazy władzy, uważają się za bardziej wolnych[62].

Obok inspiracji ideowych, skłaniających drukarzy i kolporterów do ściganej przez władze działalności podziemnej, zdarzały się też wypadki malwersacji i nieuczciwości, kiedy ktoś próbował wykorzystać nadarzającą się okazję. Redakcja „Myśli Nieinternowanych" w numerze 7 z czerwca 1983 r. apelowała: *Spotkaliśmy się z przypadkami kolportowania naszego pisma w cenie dwukrotnie wyższej od ustalonej przez wydawnictwo. Cieszy nas, że „Myśli…" zdołały dopracować się cen spekulacyjnych. Nie widzimy nic zdrożnego w fakcie pobierania przez pośredników dodatku za ryzyko. Nie zgadzamy się jednak na zamalowywanie czy też umiejętne przerabianie ceny wydrukowanej na okładce (dziś 50 zł)*[63].

Zwykle starano się oddzielać druk od kolportażu, ale niekiedy osoby zajmujące się drukiem trudniły się też dystrybucją, łamiąc tym samym zasady konspiracji. Józef Ratajczak, w którego mieszkaniu po wprowadzeniu stanu wojennego mieściła się podziemna drukarnia i jednocześnie punkt kolportażowy, wspominał: *Kiedy przynieśli do mnie ramkę, to zaczęliśmy drukować pierwsze ulotki. Jednocześnie przyszedł do mnie polonista Jacek Sieradzan i zaproponował otwarcie u mnie punktu centralnej dystrybucji książek. Zaaprobowaliśmy ten pomysł. Następnie książki przywiózł niejaki Henryk Karkosza, wypuszczony właśnie z internowania. Przywiezione przez niego paczki książek były obsypane sadzą. W związku z tym rzucił taki żarcik, że to książki uratowane z kotłowni na placu Szczepańskim, przy którym mieściła się wówczas siedziba SB. „Żarcik", jak się później okazało, najprawdopodobniej był prawdą. SB skonfiskowała książki, które następnie trafiły do Karkoszy, który odbudowywał struktury, żeby można je było kontrolować, inwigilować.* […] *Piotrek Zieliński, który przyniósł ramkę i drukował ze mną, wiedział o tych książkach. Natomiast Sieradzan i Karkosza nie wiedzieli, że jednoczenie coś tu drukujemy. Pilnowaliśmy się, by o tym nie mówić. Działaliśmy w strukturze KKW* [Krajowej Komisji Wykonawczej] *NZS i kiedy w 1983 r. była wpadka, to od razu odszukałem Sieradzana. Przekazałem mu, że trzeba ewakuować książki, bo Piotrek Zieliński mnie ostrzegł, że posadzono Ryśka Małuseckiego, który rzekomo sypie, a który przynosił do mnie sprzęt drukarski. Trzeba było wyczyścić mieszkanie. Sprzęt drukarski gdzieś wynieśliśmy, a Sieradzana poprosiłem o ewakuację książek. Razem z nim zawieźliśmy je do mieszkania pani Marii Indyk. Tak nasza współpraca z Oficyną Literacką się skończyła. Po prostu powiedziałem, że mieszkanie jest spalone i trzeba się ewakuować. Kiedy się okazało, że Małusecki wcale nie sypie, tylko*

coś tam potwierdził, o czym wiedział, że oni wiedzą, to ramka wróciła do mego domu. Małusecki nie sypał i nie ujawnił informacji, o których esbecja by nie wiedziała, grał tylko tak, by go dalej już nie naciskali[64].

Chociaż kolporterzy na ogół przestrzegali zasad konspiracji, to SB udało się zdobyć informacje na temat struktur kolportażowych. Nie oznacza to, że każda z nich została rozpracowana. Analizując podziemną działalność wydawniczą w okresie od wprowadzenia stanu wojennego do połowy 1987 r., bezpieka stwierdziła: *Z rozpoznania operacyjnego*[65] *wynika, iż stosowanych było i jest kilka typów kolportażu*, przy czym do najczęściej występujących zaliczono: kolportaż bezpośredni bezpłatny, kolportaż bezpośredni płatny, kolportaż masowy, kolportaż organizacyjny, samoistne struktury kolportażowe oraz kolportaż centralny. Dalej pisano, że kolportaż bezpośredni bezpłatny *występuje rzadko, dotyczy pism o małym nakładzie i niewielkim zasięgu oddziaływania. Dotyczy głównie bezpłatnych pism zakładowych. Ta forma kolportażu stosowana była dość często w przeszłości, gdy znaczny procent czasopism ze względów propagandowych był bezpłatny. Aktualnie forma zanikająca.* Kolportaż bezpośredni płatny scharakteryzowano następująco: *Wymaga prowadzenia rozliczeń finansowych, a więc jest to już forma zorganizowana, nieanonimowa. Dotyczy kolportowania czasopism zakładowych i częściowo środowiskowych. Ten typ kolportażu występuje równocześnie jako ostatnie ogniwo kolportażu wielostopniowego*. Na temat kolportażu masowego stwierdzono, że dotyczy przede wszystkim druków ulotnych i nie występuje w odniesieniu do czasopism i druków zwartych. Kolportaż organizacyjny miał być *stosowany przez struktury, redakcje i większe wydawnictwa* […] *jest to kolportaż pośredni, wielostopniowy. Ilość etapów pośrednich zależy od struktury i wielkości nakładu czasopisma lub książki. Występuje w formie jednorodnej (jedno czasopismo) – tendencja do zanikania, i w formie mieszanej (kilka czasopism oraz pozycje książkowe)*. O samoistnych strukturach kolportażowych analitycy SB napisali, że *organizowane są przez: a) wyspecjalizowane grupy osób związane z konkretną nielegalną oficyną wydawniczą; b) osoby luźno związane z kilkoma strukturami i nielegalnymi oficynami. W obu przypadkach jest to kolportaż zarobkowy, albowiem stanowi podstawowe źródło utrzymania dla osób, które go prowadzą. Jest to największy stopień organizacyjny kolportażu. Obejmuje szereg ogniw pośrednich, wielu pośredników i współpracowników. Oparty jest na lokalach konspiracyjnych (magazyny, skrzynki kontaktowe) i budowanych kanałach przesyłania „towaru" między regionami.* Kolportaż centralny, zdaniem SB, miał zostać zaniechany *z uwagi na duże opóźnienia w przekazie „towaru", zwłaszcza nielegalnych czasopism, co w następstwie stwarzało trudności z jego rozprowadzeniem*[66].

Publikacje drugiego obiegu dostępne były również w konspiracyjnych bibliotekach, zakładanych przy tajnych komisjach zakładowych czy duszpasterstwach albo prowadzonych przez podziemne oficyny wydawnicze.

W Krakowie pierwsza biblioteka wydawnictw niezależnych powstała pod patronatem SKS w październiku 1977 r. Początkowo prowadziła ją Ewa Kulik[67], a od 1979 r. Anna Smolarczyk[68]. Oprócz publikacji wydanych poza cenzurą udostępniano też wydawnictwa emigracyjne. Jesienią 1977 r. Lesław Maleszka donosił SB: *Aktualnie SKS zamierza utworzyć bibliotekę ze swoimi materiałami. Ma obecnie do dyspozycji około piętnastu książek z paryskiej „Kultury", dwa lub trzy roczniki „Aneksu", numery paryskiej „Kultury", nie mówiąc już o swoich materiałach, które aktualnie mierzy się kilogramami. Miejsce biblioteki nie zostało jeszcze zlokalizowane*[69]. Księgozbiór biblioteki krakowskiego SKS ukryty był u kilku osób niezaangażowanych w działalność opozycyjną. Osoba, która prowadziła bibliotekę, dostarczała czytelnikom zamawiane wcześniej pozycje[70].

Na podobnych zasadach działała biblioteka SKS w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, prowadzona przez Alicję Biegun[71], a w AGH biblioteka, którą w Domu Studenckim Akropol prowadził Andrzej Włoszczyk[72]: *Podjąłem się prowadzenia naszej biblioteki, gdyż mieszkałem w akademiku, co powodowało, iż było małe prawdopodobieństwo rewizji lub jakiejś bezpośredniej akcji ze strony SB. Kusił także nieograniczony dostęp do interesującej mnie literatury*[73]. Początkowo, za pośrednictwem Zbigniewa Skóry, otrzymywał książki od kolegów z filologii polskiej, później zaś doszły do tego publikacje przywożone przez studentów podróżujących na Zachód. Kupowano je pierwotnie za pieniądze, które zebrano wśród zainteresowanych, a następnie ich zakup finansowano również ze sprzedaży różnych pism i publikacji bezdebitowych. Na wypadek działań SB Włoszczyk miał u siebie jedynie spis książek z ich krótką charakterystyką. Księgozbiór zaś ukryty był w pokoju kolegi. *Tak się dobrze złożyło, że mieszkał on z wiceprzewodniczącym SZSP, który po cichu z nami sympatyzował, ale oficjalnie tego nie okazywał. Tam też była ulokowana kopia kartoteki. Ktokolwiek zgłaszał się do mnie w celu wypożyczenia czegoś, wybierał sobie interesujące go tytuły – co najwyżej dwa – na podstawie kartoteki. Umawiałem się z nim w określonym miejscu i o określonej godzinie i tam dostawał zamówione książki. W najgorszym wypadku istniało ryzyko utraty dwóch pozycji, ale nigdy do tego nie doszło* – przyznawał Włoszczyk[74]. W 1980 r. powierzył prowadzenie biblioteki koledze z młodszego rocznika, Robertowi Kołakowskiemu[75].

W szesnastomiesięcznym okresie legalnej działalności NSZZ Solidarność założona przez Władysława Masłowskiego i Władysława Tyrańskiego biblioteka wydawnictw niezależnych funkcjonowała w Ośrodku Badań Prasoznawczych (księgozbiór opatrzony był pieczątką *Komisja Zakładowa Ośrodka Badań Prasoznawczych*). Książki były kupowane za pieniądze związkowe i wypożyczane komisjom związkowym Solidarności. Po wprowadzeniu stanu wojennego bibliotekę podzielono, ukrywając książki u różnych osób[76].

Józef Ratajczak wspominał okres zaangażowania się na rzecz czytelnictwa niezależnych wydawnictw w latach 1980–1981: *W wyniku różnych rodzinnych*

rozwiązań majątkowych moja mama posiadała trochę gotówki, której część dawała mi na kupno książek. W tamtym czasie stoiska z książkami i innymi publikacjami stały na Rynku i na ulicach, na przykład na ulicy Grodzkiej, przed Collegium Broscianum, były rozłożone stoliki z bibułą. Tam też zacząłem kupować. Nieco później zostałem przez kolegów z NZS dokooptowany do nich i zacząłem jeździć, między innymi z Krzyśkiem Krzysztofiakiem, […] *do Warszawy, do Piotra Szwajcera*[77]*, na spotkania sobotnie, na których oferowane były książki ściągane ze wszystkich możliwych wydawnictw z kraju. Przeznaczone były dla bibliotek studenckich, a myśmy byli afiliowani jako biblioteka studencka. Następnie chodziłem z katalogiem tych książek po liceach i spotykałem się z zainteresowanymi ludźmi. Nakłaniałem ich, aby zakładali biblioteki składkowe, aby tworzyli stowarzyszenia, w ramach których będą się składać na księgozbiór, którym się będą wymieniać. Nie za bardzo to jednak szło. Głównie działała ta moja biblioteka, gdzie książki kupowane za swoje pieniądze wypożyczałem innym. Spora ilość tych książek nigdy do mnie nie wróciła, zwłaszcza że zaskoczył nas stan wojenny*[78].

Biblioteki wydawnictw bezdebitowych funkcjonowały również po wprowadzeniu stanu wojennego. *Ponieważ książek podziemnych i literatury zagranicznej przemycanej do kraju było coraz więcej, przystąpiliśmy do organizowania konspiracyjnych bibliotek w zakładach pracy. Przekazywanie książek odbywało się na podobnych zasadach, co kolportaż prasy* – wspominała Dorota Stec-Fus[79].

W latach osiemdziesiątych biblioteki wydawnictw podziemnych organizowało wiele osób. W swoim domu, a także w miejscu pracy, czyli w Przedsiębiorstwie Robót Kolejowych nr 9 (od 1982 r. był to Zakład Budownictwa Kolejowego), prowadził je Jacek Swałtek[80]. W latach 1981–1989 biblioteką wydawnictw niezależnych działającą przy nauczycielskiej Solidarności opiekowała się Janina Gościej[81]. Biblioteki wydawnictw podziemnych organizował też Leszek Jaranowski, między innymi w latach 1982–1983 przy Tajnej Komisji Zakładowej Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych, a w okresie 1985–1989 w PAN, a także przy Konfraterni Robotniczej funkcjonującej w parafii pod wezwaniem św. Maksymiliana Marii Kolbego w Mistrzejowicach[82]. Jerzy Dobrowolski[83] zorganizował konspiracyjną bibliotekę na osiedlu Dywizjonu 303[84], a Marian Stachniuk prowadził biblioteką Porozumienia Prasowego Solidarność Zwycięży[85]. Pod koniec lat osiemdziesiątych bibliotekę wydawnictw podziemnych, działającą pod nazwą Biblioteka u Historyków, utworzył Paweł Chojnacki[86].

Wojciech Pięciak, który w latach osiemdziesiątych prowadził własną bibliotekę wydawnictw drugiego obiegu, wspomniał: *W latach 1982–1986, jako uczeń I Liceum im. Nowodworskiego w Krakowie, prowadziłem „biblioteczkę" książek i innych wydawnictw drugiego obiegu (literatura, historia itd.), które wypożyczałem zainteresowanym uczniom z I LO. Książki (a także bibułę)*

otrzymywałem między innymi od starszego kolegi, nazwiskiem Orłowski lub Orłowicz (nasza znajomość „wygasła" jeszcze w czasach licealnych, stąd nie pamiętam dokładnie nazwiska), który mieszkał przy ulicy Chopina. […] *Prócz tego prowadziłem na terenie mojego liceum kolportaż prasy podziemnej i książek. Otrzymywałem je z różnych źródeł. Obok kolegi Orłowskiego / Orłowicza z ulicy Chopina także między innymi od kolegi Jarosława Kazubowskiego (mieszkał w bloku przy ulicy Mazowieckiej lub Wrocławskiej), a także od Anny Okońskiej-Walkowicz i od Tomasza Gugały*[87].

Swoje biblioteki miały też niektóre podziemne oficyny wydawnicze, w tym Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej[88]. Bibliotekę druków drugoobiegowych i równocześnie duży punkt kolportażowy w AGH zorganizowała i prowadziła Anna Wierzbicka-Bogacz, kierująca wraz z mężem Ksawerym Bogaczem wydawnictwem Rota[89].

Dzięki sieciom kolportażu i podziemnym bibliotekom publikacje drugiego obiegu docierały do wielu osób, a sam kontakt z nieocenzurowanym tekstem dawał poczucie sprzeciwu wobec niechcianego systemu.

1 P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 29.

2 C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy*..., s. 265.

3 Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Karta, Archiwum Opozycji, Czasopisma II obiegu, sygn. AO IV/187.3, Kolekcje osobiste, tematyczne i środowiskowe, Niektóre problemy niezależnego ruchu wydawniczego w opinii kolporterów, luty 1989 r., http://dlibra.karta.org.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=715.

4 *Ibidem*.

5 Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 6a/2012, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim; Relacja Leszka Jaranowskiego, Kraków, 18 IV 2009 r. (nagranie).

6 Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

7 Zob.: R. Kaczmarek, *System ABC*…, s. 4–6, 8; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 261; E. Zając, *ABC – system* [w:] ES, t. 1, s. 15.

8 P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 28.

9 AIPN Kr, 303/225, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Karpińczykowi i innym, Protokół przesłuchania podejrzanego Jerzego Karpińczyka, Kraków, 8 IV 1983 r., k. 38.

10 P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 28.

11 Kazimiera Budzyń-Lurska (ur. 1926), magister inżynier mechanik, zatrudniona w Koksoprojekcie. W podziemiu wydawniczym używała pseudonimu „Pani Kazia".

12 Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 35a/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Markiem Nobisem; AIPN Kr, 056/98, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 47–48.

13 AIPN Kr, 056/98, t. 2, s. 48. Technika operacyjna – w szerszym znaczeniu składały się na nią wywiadowcza technika operacyjna, obserwacja zewnętrzna, przegląd korespondencji, technika chemii

specjalnej, technika dekryptażu, technika deszyfrażu, utajnienie informacji przekazywanych środkami technicznymi, a także wszelki sprzęt operacyjno-techniczny (czyli aparatura nadawczo-odbiorcza, urządzenia do prowadzenia obserwacji i nasłuchu wewnętrznego, tj. tajnej rewizji i fonii, urządzenia do penetracji operacyjne, np. otwierania zamków). W znaczeniu węższym obejmowała podsłuch pokojowy, podsłuch telefoniczny, podsłuch telegraficzny oraz podgląd i dokumentację fotograficzną. Zob.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 169–185; R. Ciupa, M. Komaniecka, *Szpiegowski arsenał bezpieki. Obserwacja, technika operacyjna, kontrola korespondencji jako środki pracy Służby Bezpieczeństwa PRL*, Katowice – Kraków 2011; M. Komaniecka, *Pod obserwacją i na podsłuchu. Rzeczowe środki pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1945–1990*, Kraków 2014.

[14] Korespondencja elektroniczna ze Zbigniewem Złonkiewiczem, 19, 24 VI 2017 r.

[15] Historia NZS – podziemny kolportaż, Rozmowa Grzegorza Surdego z Wojciechem Frazikiem, https://www.youtube.com/watch?v=4jFeX-M3Tng [odczyt 23.08.2016].

[16] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 70: Relacja Janusza Kutyby.

[17] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 18/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Uną Gurawską-Mach.

[18] *Ibidem*, Nagranie 6b/2012, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim.

[19] *Ibidem*, Nagranie 35a/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Markiem Nobisem.

[20] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[21] Relacja Józefa Ratajczaka, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00117_J%C3%B3zef_Ratajczak [odczyt: 10.02.2016].

[22] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 6b/2012, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim.

[23] *Ibidem*, Nagranie 15a/2013, 15b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Jerzym Ruskiem.

[24] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 166.

[25] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 138: Relacja Jana Środonia.

[26] Rafał Marchewczyk (ur. 1944), dyrygent, absolwent Wydziału Teorii, Kompozycji i Dyrygentury Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Krakowie (uczeń Henryka Czyża). W latach 1969–1972 był pianistą i akompaniatorem w zespole Zdrój Jana, działającym przy Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, 1972–1991 nauczycielem muzyki w szkole podstawowej nr 126 w Krakowie, twórcą chóru Triada, 1976–1999 akompaniatorem i dyrygentem w krakowskim chórze męskim Bard. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, w KZ Pracowników Oświaty i Wychowania w Krakowie. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną (używał pseudonimu „Kalafior"), m.in. zbierał materiały i pisał artykuły do „Hutnika". W latach 1983–1990 twórca i dyrygent Chóru Solidarności – Maxymilianum, działającego przy kościele pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. Po 1990 r. był m.in. twórcą i dyrygentem chóru Krakowska Młoda Filharmonia (do 2012 r.). Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 180–181.

[27] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 167.

[28] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 13a/2013, 13b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Barbarą Zientarską; *ibidem*, Nagranie 15a/2013, 15b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Jerzym Ruskiem.

[29] Henryk Kowal, w 1982 r. kolporter ulotek w Zakładzie Konstrukcji Stalowych Elbud w Krakowie. Aresztowany i skazany na 1,5 roku więzienia. Zob. http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=K&klucz=442&s= [odczyt: 29.12.2017].

[30] P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 168.

[31] *Ibidem*, s. 169. Wiesław Sidzina (ur. 1949), pracownik HiL. Aresztowany w okresie 12 IV – 18 VII 1983 r. Od 4 III 1983 do 7 XII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion B DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Aster" (nr rej. Kr 27138).

[32] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 73: Relacja Macieja Macha.

[33] *Ibidem*, s. 75: Relacja Macieja Macha.

[34] *Ibidem*, s. 33: Relacja Stanisława Dudka.

[35] *Nie jesteśmy sami*, „Hutnik" 1982, nr 33/82, s. 2.

[36] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 97: Relacja Wojciecha Marchewczyka; *ibidem*, s. 138: Relacja Jana Środonia.

[37] Kazimierz Krawczyk, lekarz, przyjaciel Jana Środonia.

[38] *Ibidem*, s. 139: Relacja Jana Środonia. W takich samochodach przewożono Pismo Święte na terytorium Związku Sowieckiego.

[39] *Ibidem*.

[40] *Ibidem*.

[41] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 35a/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Markiem Nobisem; AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza", Notatka informacyjna, Kraków, 23 III 1984 r., s. 40.

[42] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[43] AIPN Kr, 050/55, t. 55, Korespondencja Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie z lat 1988–1989 dotycząca spraw ogólnych i operacyjnych, Pismo naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie ppłk. Wiesława Hryniewicza do naczelnika Wydziału Śledczego, Kraków, 8 VI 1988 r., bp.

[44] *Ibidem*, Pismo naczelnika Wydziału Śledczego WUSW do naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie, Kraków, 14 VI 1988 r., bp.

[45] AIPN Kr, 010/12354/DVD, SOR „Liberał", Analiza materiałów operacyjnych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Liberał" nr ewidencyjny 31816, Kraków, 9 I 1989 r., s. 98.

[46] *Ibidem*.

[47] *Ibidem*, s. 99.

[48] [Cz. Bielecki, J. K. Kelus, U. Sikorska], *Mały konspirator…*, s. 4.

[49] *Ibidem*.

[50] *Ibidem*.

[51] Relacja Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r. (nagranie).

[52] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 9b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Maciejem Machem.

[53] *Trud kolporterów…*, s. 203–211; P. Sowiński, *Siła wolnego słowa...*, s. 649–650; *idem*, *Ballada o podziemnych kolporterach…*, s. 90; J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"...*, s. 244.

[54] Cyt. za P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 27.

[55] *Jak leci? Wywiad redakcji z szeregowym kolporterem*, „Baza" 1985, nr 6 (czerwiec), s. 25.

[56] *Trud kolporterów…*, s. 203–211; P. Sowiński, *Siła wolnego słowa...*, s. 649–650; W. Grochola, *Słowo jak dynamit...*, s. 106–107.

[57] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 18/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Uną Gurawską-Mach.

[58] J. Lisiak, *Notatki z codzienności*, „Kultura" [Paryż] 1986, nr 10, s. 101.

[59] P. Sowiński, *Ballada o podziemnych kolporterach…*, s. 93.

[60] *Ibidem*, s. 93.

[61] J. Sadecki, *Ziarna gniewu*, Paryż 1989, s. 109.

[62] *Jak leci?...*, s. 24–25.

[63] *Od Redakcji*, „Myśli Nieinternowane" 1983, nr 7 (maj-czerwiec), s. 23.

[64] Relacja Józefa Ratajczaka, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00117_J%C3%B3zef_Ratajczak [odczyt: 10.02.2016].

[65] Rozpoznanie operacyjne – całokształt działań operacyjnych, których efektem miało być zdobycie informacji o osobach, faktach, zjawiskach, zdarzeniach lub okolicznościach pozostających w kręgu zainteresowania operacyjnego SB, podejmowanych przy użyciu osobowych środków pracy operacyjnej i rzeczowych środków pracy operacyjnej lub prowadzonych przy zastosowaniu metod pracy operacyjnej. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 343.

[66] Cyt. za J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 417: *Analiza nielegalnego czasopiśmiennictwa (według stanu na dzień 30 VI 1987 r.).*

[67] M. Łątkowska, A. Borowski, *Ewa Kulik-Bielińska* [w:] ES, t. 2, s. 224.

[68] Anna Zechenter z d. Smolarczyk (ur. 1959), absolwentka filologii germańskiej na UJ. W latach 1978–1980 zaangażowana w działalność krakowskiego SKS, była kolporterką niezależnych wydawnictw (książek, pism, ulotek), od 1979 r. w ramach SKS prowadziła bibliotekę publikacji drugoobiegowych. Od 22 IX 1980 r. była członkiem Międzyuczelnianego Komitetu Założycielskiego NZS. We wrześniu 1980 r. prowadziła punkt konsultacyjny przy krakowskim Klubie Inteligencji Katolickiej, gdzie informowano, jak organizować NSZZ Solidarność w zakładach pracy. W 1981 r. była członkiem krakowskiego Klubu Myśli Patriotycznej Jagiellonia. W lutym 1981 r. uczestniczyła w strajku o rejestrację NZS, w listopadzie i grudniu w strajku solidarnościowym ze studentami radomskiej Wyższej Szkoły Inżynierskiej (działała w Komitecie Strajkowym, odpowiedzialna za zaopatrzenie). W dniach 13–16 XII 1981 r. uczestniczyła w strajku w HiL, objęta nakazem internowania, ukrywała się do kwietnia 1982 r. Od grudnia 1981 do lutego 1982 r. działaczka podziemnego Studenckiego Komitetu Obrony Demokracji w Krakowie. W 1982 r. w podziemnych strukturach NZS reaktywowała bibliotekę wydawnictw bezdebitowych. Od 1982 do 1986 r. uczestniczka demonstracji i kolporterka publikacji drugiego obiegu, kilkakrotnie zatrzymywana. W latach 1986–1991 zatrudniona na stanowisku młodszego bibliotekarza w Bibliotece Jagiellońskiej. W 1989 r. tłumaczka w Instytucie Kultury Austriackiej w Krakowie. Po 1990 r. była m.in. dziennikarką i zastępcą sekretarza redakcji w „Czasie Krakowskim" (1990–1997), redaktorem książek dla Wydawnictwa Znak, Wydawnictwa Literackiego i Wydawnictwa Kluszczyński (1997–2000), redaktorem w Wydawnictwie Szkolnym Omega w Krakowie (2000–2007), pracownikiem Oddziału IPN w Krakowie (od 2008 r.). Od 30 XI 1979 do 10 III 1987 r. rozpracowywana przez Wydział III/III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Księgarz", następnie do 30 VIII 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach KE „Księgarz". Zob. D. Nowok, S. Chmura, *Anna Zechenter* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[69] Cyt. za J. Szarek, *Czarne juwenalia…*, s. 97.

[70] Zob. *Opozycja małopolska w dokumentach 1976–1980*, oprac. A. Roliński, współprac. K. Bielawska, M. Orski, wstęp T. Gąsowski, Kraków 2003, s. 265–273: *Katalog biblioteki Studenckiego Komitetu Solidarności w Krakowie, styczeń 1979 r.*

[71] Alicja Biegun-Szczepańska (ur. 1957), studentka Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, działaczka krakowskiego SKS. Zob.: AIPN Kr, 37/97573, Akta paszportowe Alicji Biegun-Szczepańskiej; J. Szarek, *Czarne juwenalia…*, wg indeksu.

[72] Zob.: *Opozycja małopolska w dokumentach 1976–1980…*, s. 370–379: *Informacja o zasobie oraz katalog biblioteki Studenckiego Komitetu Solidarności przy Akademii Górniczo-Hutniczej założonej i prowadzonej przez Andrzej Włoszczyka, sierpień 1979 r.*; J. Szarek, *Czarne juwenalia....*, s. 98; K. Dworaczek, *Analiza porównawcza SKS-ów*, „PiS" 2011, nr 1 (17), s. 177. Andrzej Włoszczyk (ur. 1955), student na Wydziale Elektrycznym AGH, następnie inżynier górnik zatrudniony w KWK Piast w Tychach – Bieruniu Nowym. Działacz SKS, w listopadzie 1978 r. zorganizował w jego ramach bibliotekę, która funkcjonowała do czerwca 1980 r. Współpracował z krakowskim duszpasterstwem akademickim. Internowany w okresie 9 I – 23 VII 1982 r. Od września do listopada 1980 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Katowicach w ramach KE „Brodacz". Zob. AIPN Ka, 036/1674 t. 1, KE „Brodacz".

[73] Cyt. za J. Szarek, *Czarne juwenalia…*, s. 98.

[74] *Ibidem*.

[75] *Ibidem*. Robert Kołakowski (ur. 1959), student AGH, działacz SKS. Od 8 XI 1977 do 11 III 1978 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOS/SOR (nr rej. Kr 19555), od 3 XI 1978 do 30 X 1989 r. przez Wydział IV KWMO w Krakowie w ramach KE/SOR „Filozof" (nr rej. Kr 21095). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące R. Kołakowskiego na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[76] *Tygodnik „Mała Polska"* (film dokumentalny).

[77] Piotr Jakub Szwajcer (ur. 1959), absolwent psychologii na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1977 r. współpracownik KOR, następnie KSS „KOR". W latach 1977–1979 drukarz i introligator w wydawnictwie Nowa, organizator działalności wydawniczej, transportu, dostaw sprzętu i materiałów poligraficznych. Od 1979 r. organizował ogólnopolską sieć kolportażową Nowej. We wrześniu 1980 r. powoływał Ogólnopolski Komitet Założycielski NZS. Do 13 XII 1981 r. prowadził w Warszawie sieć kolportażu zaopatrującą biblioteki Solidarności i NZS (z centralnym punktem przy ul. Szpitalnej). W grudniu 1981 r. członek Klubu Samorządnej Rzeczpospolitej Wolność – Sprawiedliwość – Niepodległość. Internowany od 13 XII 1981 do 10 VII 1982 r. W latach 1982–1989 organizator pracy zespołu redakcyjnego Nowej, od 1983 r. także autor publikacji. Organizował ogólnopolską sieć kolportażu wydawnictw drugoobiegowych, w tym książek, prasy, znaczków poczty podziemnej, kaset audio i wideo. Wielokrotnie przesłuchiwany. W latach 1988–1990 twórca i działacz Stowarzyszenia Wydawców Prywatnych i Niezależnych, 1989–1990 właściciel hurtowni książek bezdebitowych wydawanych przez Stowarzyszenie Wolnego Słowa, a także członek władz I kadencji Polskiej Izby Książki oraz Towarzystwa Opieki nad Archiwum Instytutu Literackiego w Paryżu. Po 1990 r. był m.in. właścicielem wydawnictwa CiS. Od 19 IV 1979 do 5 IX 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III KSMO, od 3 IV 1986 r. przez DUSW na Woli, od 20 XI 1986 r. przez DUSW na Mokotowie w ramach SOS, od 25 VII 1980 r. w ramach SOR, od 11 XI 1983 r. w ramach KE „Zegarek". Zob. A. G. Kister, *Piotr Jakub Szwajcer*, http://www.encysol.pl/wiki/Piotr_Jakub_Szwajcer [odczyt 29.04.2017].

[78] Relacja Józefa Ratajczaka, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00117_J%C3%B3zef_Ratajczak [odczyt: 10.02.2016].

[79] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 130: Relacja Doroty Stec-Fus.

[80] S. Chmura, *Jacek Swałtek* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[81] *Idem*, *Janina Gościej* [w:] *ibidem*.

[82] M. Grudzińska, *Leszek Jaranowski* [w:] *ibidem*, t. 2, s. 154–155.

[83] Jerzy Dobrowolski (ur. 1965), od 1981 r. kolporter niezależnych wydawnictw. 13 XII 1981 r. przenosił ulotki i informacje o strajku w MPK z zajezdni do Collegium Novum UJ. Uczestnik demonstracji ulicznych w Nowej Hucie. W latach 1983–1992 uczestnik, od 1984 r. organizator rocznicowych Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej. W okresie 1984–1985 ukrywał poszukiwanych działaczy podziemia. 20 II 1986 r. aresztowany, 24 czerwca wyrokiem Sądu Rejonowego dla Krakowa Śródmieścia uniewinniony. Od 2 IV 1983 do 1991 r. w KPN, w latach 1985–1989 w Organizacji Młodzieżowej, 1986–1987 członek Kierownictwa Akcji Bieżącej Obszaru II Kraków. Od 1984 do 1989 r. uczestnik ogólnopolskich spotkań KPN. Organizator działalności wydawniczej w ramach KPN i poza nią (w latach 1984–1986 wydawał „Posłańca" i „Biuletyn Nowohucki", w 1988 r. „Komunikat Strajkowy"), drukarz ulotek, kalendarzy, plakatów, kolporter (pism „Promieniści", „Gazeta Polska", „Niepodległość", „Solidarność zwycięży", „Hutnik", „Opinia", „Contra", „Zomorządność", „Solidarność Walcząca"). Założył bibliotekę wydawnictw podziemnych na os. Dywizjonu 303. W maju 1988 r., podczas strajku w HiL, redagował i drukował (wraz z Maciejem Gawlikowskim) „Komunikat Strajkowy". W okresie 1982–1988 wielokrotnie zatrzymywany. Od 16 II 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ośmiornica", od 22 II 1989 do I 1990 r. w ramach SOR „Konspiratorzy". Zob. S. Chmura, *Jerzy Dobrowolski* [w:] ES, t. 2, s. 86.

[84] *Ibidem*.

[85] A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 1, s. 276.

[86] P. Goleń, S. Chmura, *Paweł Chojnacki* [w:] ES, t. 2, s. 64–65.

[87] AIPN Kr, 120/120, Relacja Wojciecha Pięciaka dotycząca jego działalności opozycyjnej w latach osiemdziesiątych w Krakowie, m.in. kolportaż i redagowanie wydawnictw bezdebitowych, działalność w organizacjach Wolność i Pokój i Solidarność Polsko-Niemiecka, zatrzymania przez MO, k. 3.

[88] O bibliotece WMN zob. s. 339–340.

[89] Relacja Anny i Ksawerego Bogaczów, Kraków, 20 VI 2011 r. (nagranie); M. Konczal, S. Chmura, *Anna Wierzbicka-Bogacz* [w:] ES, t. 3 (w druku).

CZĘŚĆ CZWARTA

DZIAŁANIA APARATU REPRESJI WOBEC KRAKOWSKIEGO DRUGIEGO OBIEGU

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY

Ogólna charakterystyka działań Służby Bezpieczeństwa wobec drugiego obiegu w Krakowie

Stosunek Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej do drugiego obiegu

Niezależna działalność wydawnicza w latach 1976–1990 stanowiła przejaw oporu społecznego, dlatego traktowana była przez władze komunistyczne jako forma działalności opozycyjnej. Polityka prowadzona w latach siedemdziesiątych przez PZPR była nieco mniej represyjna, w porównaniu z latami poprzednimi, co wynikało z zabiegów propagandowych, u źródeł których leżała obawa o utratę możliwości pozyskiwania pożyczek na Zachodzie. Początkowo strategia walki z opozycją i niezależnym ruchem wydawniczym opierała się też na przekonaniu, że zasięg społecznego oporu jest niewielki i można go będzie skutecznie złamać lub kontrolować dzięki inwigilacji i infiltracji przez tajne służby[1]. Edward Gierek w rozmowie z Piotrem Kostikowem, kierownikiem Sektora Polskiego KC KPZR, przekonywał: *Piotrze, uwierz mi, to nagłaśnianie przez Zachód opozycji to naprawdę przesada.* […] *My naprawdę mamy ich policzonych na palcach*[2]. Uspokojony Kostikow raportował swoim zwierzchnikom: *Z Polski przyszło określenie „opozycja autobusowa". Cała jej siła zmieści się w jedynym autobusie i, oczywiście, zostanie wywieziona*[3].

W dokumencie KC PZPR z 6 marca 1978 r. stwierdzano: *Ruch antysocjalistyczny stanowi margines w politycznym i społecznym życiu* […] *kraju. Reprezentują go ludzie znani od lat z konserwatywnych, antysocjalistycznych postaw, o zabarwieniu syjonistycznym, chadecko-nacjonalistycznym, socjaldemokratycznym czy liberalno-burżuazyjnym, a jego baza społeczna ograniczona jest do wąskich, chociaż krzykliwych, kręgów spośród pracowników naukowych i studentów niektórych wyższych uczelni, niewielkiej ilości literatów i innych przedstawicieli świata kultury*[4]. Zwrócono też uwagę na istnienie drugiego obiegu: *Duże rozmiary posiada nielegalna działalność wydawnicza, obejmująca obecnie dziewiętnaście tytułów, o jednorazowym średnim nakładzie około tysiąca egzemplarzy. Występuje wyraźnie tendencja do stałej rozbudowy bazy poligraficznej zorganizowanych sił antysocjalistycznych*[5]. Postulowano konieczność opracowania programu skutecznego przeciwdziałania i zwalczania działalności opozycyjnej: *Dalsze działania instancji partyjnych i organów państwowych nadal powinny być realizowane w czterech płaszczyznach: politycznej, administracyjnej, administracyjno-karnej i karnej*[6]. Z kolei *w zakresie zwalczania kolportażu nielegalnych wydawnictw oraz ograniczania i likwidowania bazy poligraficznej wojewódzkie urzędy kontroli prasy, publikacji i widowisk – na wniosek organów MO i Służby Bezpieczeństwa – konsekwentnie stosować będą przewidziane prawem środki (grzywny, odebranie rzeczy ruchomej itd.)*[7]. Nie zalecano, aby kierować sprawy na drogę sądową, ale przewidywano taką ewentualność w przyszłości, *gdyby zaplanowane i zrealizowane przedsięwzięcia w płaszczyznach pozakarnych nie przyniosły oczekiwanego rezultatu, a działalność antysocjalistycznych ugrupowań poszerzyła się i pogłębiła.* Proces karny *byłby w takiej sytuacji ostatecznością, z której obowiązkowo należałoby skorzystać*[8].

W tym czasie postępowanie PZPR wobec opozycji polegało raczej na oddziaływaniu politycznym i minimalizowaniu działań represyjnych. Opracowany w kwietniu 1978 r. w KC PZPR *Plan przedsięwzięć zmierzających do przeciwdziałania i zwalczania zorganizowanej działalności antysocjalistycznej* określił tryb postępowania administracyjno-karnego wobec niezależnej działalności wydawniczej: *Po otrzymaniu informacji o nielegalnym wykonywaniu publikacji lub innych druków przeznaczonych do rozpowszechniania funkcjonariusze MO wkraczają do pomieszczenia, w którym sporządza się takie materiały i dokonują przeszukania oraz zajmują zarówno wykonane już druki czy publikacje, jak również materiały i urządzenia służące do ich sporządzenia.* Zaznaczono przy tym, że podstawą do przeprowadzenia przeszukania będzie postanowienie prokuratora rejonowego lub nakaz kierownika właściwej jednostki MO. Stwierdzono też, że przy przeszukaniu nie musi być obecny przedstawiciel urzędu cenzorskiego. Podstawą do stwierdzenia przestępstwa miała być opinia tego urzędu, wskazująca, że nie udzielono zgody na publikacje zarekwirowanych druków oraz innych materiałów. Postępowanie w takich sprawach miały prowadzić organy MO w trybie uproszczonym. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów nie musiało

być sporządzane, akt oskarżenia milicja mogła opracować bez uzasadnienia, obecność oskarżonego na rozprawie nie była obowiązkowa, a sąd mógł wydać wyrok zaocznie. Ewentualne warunkowe umorzenie postępowania można było zastosować wobec osób niekaranych, a wówczas prokuratura mogła wystąpić do sądu z wnioskiem o orzeczenie przepadku publikacji, urządzeń poligraficznych i innych materiałów zabranych podczas rewizji[9]. Jednocześnie podkreślano, że proces sądowy wchodzi w grę dopiero wówczas, kiedy *zaplanowane i zrealizowane przedsięwzięcia w płaszczyznach pozakarnych nie przyniosą oczekiwanego rezultatu, a działalność przeciwnika ulegnie poszerzeniu i pogłębieniu*[10].

Polityka PZPR wobec drugiego obiegu w latach 1976–1981 zakładała szykanowanie osób angażujących się jego działalność oraz konfiskatę sprzętu poligraficznego. Zatrzymania na czterdzieści osiem godzin były wprawdzie częste, ale aresztowania zdarzały się raczej sporadycznie i należały do wyjątków[11].

Sytuacja zmieniła się po wprowadzeniu stanu wojennego. O ile przed 13 grudnia 1981 r. działania represyjne SB przeciwko niezależnym wydawnictwom prowadzone były dość rzadko, o tyle po 13 grudnia 1981 r. stały się częste i bardziej zdecydowane. Aresztowania, rewizje, konfiskowanie papieru, książek i materiałów poligraficznych miały doprowadzić do zniszczenia drugiego obiegu. Zatrzymanie na czterdzieści osiem godzin było często początkiem dalszych represji. Jeśli SB dysponowała jakimiś dowodami, zatrzymany otrzymywał sankcję prokuratorską i stawał przed sądem[12].

Dekret o stanie wojennym wprowadzał surowe kary za druk i kolportaż podziemnych wydawnictw. Przepisy artykułu czterdziestego ósmego stanowiły: *1. Kto w celu osłabienia gotowości obronnej Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej rozpowszechnia wiadomości mogące gotowość tę osłabić, podlega karze pozbawienia wolności od roku do 8 lat; 2. Kto rozpowszechnia fałszywe wiadomości, jeżeli może to wywołać niepokój publiczny lub rozruchy, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5; 3. Kto w celu rozpowszechniania sporządza, gromadzi, przechowuje, przewozi, przenosi lub przesyła pismo, druk, nagranie lub film zawierające wiadomości określone w ust. 1 i 2, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5; 4. Kto dopuszcza się czynu określonego w ust. 1 lub 2, używając druku lub innego środka masowej informacji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10*[13].

W następnych latach sankcje te nieco złagodzono. Na mocy *Ustawy o zmianie niektórych przepisów prawa o wykroczeniach* z 24 października 1986 r. do kodeksu wykroczeń wprowadzono artykuł pięćdziesiąt dwa „a", na podstawie którego kolegia mogły skazywać na karę aresztu lub grzywny osoby, które drukowały bądź kolportowały publikacje wydawane poza cenzurą, a także decydować o przepadku zarekwirowanych przedmiotów[14].

W stosunku do drugiego obiegu PZPR inicjowała działania administracyjne i karne, natomiast będące w jej dyspozycji tajne służby policyjne umożliwiały ich realizację. Rola tych ostatnich była zatem bardzo istotna.

Stosunek Służby Bezpieczeństwa do drugiego obiegu

Traktowanie przez tajne służby peerelowskie drugiego obiegu zmieniało się wraz z sytuacją polityczną. Wobec osób angażujących się w niezależny ruch wydawniczy władze stosowały podobną taktykę, jak wobec całej opozycji. Podejmowano działania operacyjne obejmujące poszczególnych działaczy i uczestników, ale nie decydowano się na całkowitą likwidację[15].

Początkowo stosowano taktykę nękania, straszenia, fałszywego oskarżania, a także rewizji i prowokacji[16]. Milicja i SB podejmowały działania o charakterze, jak to określano, *porządkowo-zapobiegawczym*, których celem było *przeciwdziałanie tworzeniu i kolportażowi nielegalnych wydawnictw*. Zatrzymywano więc wybrane osoby na dwadzieścia cztery godziny lub czterdzieści osiem godzin, zdarzały się pobicia przez tak zwanych nieznanych sprawców, rewizje, podczas których esbecy zabierali sprzęt i publikacje[17]. Zdaniem Grzegorza Waligóry, *brak zdecydowanego uderzenia w rodzący się ruch wydawniczy* […] *to element ogólnej strategii wobec kształtującej się zorganizowanej opozycji, przyjętej w resorcie w myśl zasady: „lepiej kontrolować, niż likwidować"*[18]. Zdawano sobie sprawę, że aresztowanie i sądzenie przedstawicieli opozycji wywoła krytyczną reakcję na Zachodzie i wpłynie na wzrost oporu społecznego w kraju. Dlatego też w drugiej połowie lat siedemdziesiątych działania SB prowadzone przeciwko opozycji koncentrowały się na tak zwanej profilaktyce i zdobywaniu informacji. W stosunku do drugiego obiegu sprowadzało się to do rozpoznania jego zasięgu i podejmowania prób kontrolowania i ograniczania. Postępując zgodnie z instrukcją 006/70, dotyczącą pracy operacyjnej SB[19], przeciwko poszczególnym pismom wydawanym w drugim obiegu należało założyć sprawę operacyjnego sprawdzenia[20] lub sprawę operacyjnego rozpracowania[21]. W latach 1976–1980 w ramach spraw operacyjnego sprawdzenia, a następnie spraw operacyjnego rozpracowania, inwigilowano wszystkie najważniejsze zespoły wydawnicze i tytuły ukazujące się poza zasięgiem cenzury. Na podstawie dostępnych materiałów źródłowych można stwierdzić, że w większości wypadków przyczyną wszczęcia działań operacyjnych przez SB był donos lub pozyskanie egzemplarza *nielegalnego pisma*[22]. Zdarzały się też sytuacje, że odrębne postępowanie dotyczyło dodatków do pism, a niekiedy nawet pojedynczych artykułów[23].

Rozpracowaniem niezależnego ruchu wydawniczego na szczeblu centralnym zajmował się Departament III MSW, zaś w terenie jego odpowiedniki, czyli Wydziały III KWMO, a następnie również Wydziały III-1. W niektórych wypadkach rozpracowaniem krakowskich pism podziemnych zajmował się miejscowy Wydział V KWMO.

Kontrolowanie przez SB niezależnej poligrafii w pierwszym okresie jej działania nie było trudne, głównie ze względu na liczbę ukazujących się wówczas tytułów. W Krakowie było ich niewiele, stąd też nie prowadzono działań

operacyjnych na szerszą skalę. Ograniczały się one głównie do konfiskowania i operacyjnego pozyskiwania pism kolportowanych na terenie miasta. Z analizy danych Departamentu III MSW z okresu od marca 1978 do września 1979 r. wynika, że w tym czasie zarekwirowano łącznie cztery tysiące trzysta siedem egzemplarzy różnych pism, przy czym najwięcej, dziewięćset trzydzieści cztery, w marcu 1979 r., najmniej zaś w sierpniu tegoż roku. W tabeli poniżej przedstawiono szczegółowe dane ze wspomnianej dokumentacji, które dotyczą Krakowa.

(32) Tabela: Wykaz pism drugiego obiegu przejętych przez Służbę Bezpieczeństwa na terenie Krakowa od marca 1978 do sierpnia 1979 r.

Miesiąc	Ogółem	W wyniku przeszukania	W wyniku działań operacyjnych	Tytuły (liczba przejętych egzemplarzy)
1978				
marzec	151	151	–	„Biuletyn Informacyjny" – 150 „Gospodarz" – 1
kwiecień	51	29	22	„Robotnik" – 23 „Biuletyn Informacyjny" – 15 „Komunikat" – 6 „Zapis" – 3 „Biuletyn Informacyjny" Studenckiego Komitetu Solidarności we Wrocławiu – 2 „Przegląd Prasy Zagranicznej" – 1 „Spotkania" – 1
maj	77	14	63	„Sygnał" – 40 „Robotnik" – 32 „Biuletyn Informacyjny" – 2 „Bratniak" – 1 „Komunikat" – 1 „Opinia" – 1
czerwiec	403	348	55	„Sygnał" – 353 „Robotnik" – 29 „Głos" – 1 „Indeks" – 13 „Oświadczenie KSS »KOR«" – 4 wydawnictwa Studenckich Komitetów Solidarności – 3

lipiec	170	112	58	„Robotnik” – 118 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 16 „Sygnał” – 16 „Komunikat” – 10 „Biuletyn Informacyjny” – 4 „Głos” – 2 „Indeks” – 1 „Postęp” – 2 „Opinia Krakowska” – 1
sierpień	40	38	2	„Droga” – 39 „Gospodarz” – 1
wrzesień	589	554	35	„Robotnik” – 558 „Sygnał” – 9 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 7 „Zapis” – 5 „Spotkania” – 4 „Indeks” – 2 „Bratniak” – 1 „Głos” – 1 „Komunikat” – 1 „Krytyka” – 1
październik	329	170	159	„Robotnik” – 176 „Dodatek Specjalny do »Głosu«” – 90 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 17 „Głos” – 11 „Gospodarz” – 9 „Sygnał” – 8 „Opinia Krakowska” – 6 „Droga” – 5 „Opinia” – 2 „Zapis” – 2 „Bratniak” – 1 „Indeks” – 1 „Plus” – 1
listopad	152	13	139	„Robotnik” – 108 „Opinia Krakowska” – 35 „Sygnał” – 4 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 2 „Ruch Związkowy” – 2 „Głos” – 1

grudzień	855	853	2	„Robotnik” – 826 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 7 „Sygnał” – 5 „Komunikat” – 4 „Biuletyn Informacyjny” – 3 „Przegląd Prasy Zagranicznej” – 2 „Puls” – 2 „Spotkania” – 2 „Głos” – 1 „Kronika Łódzka” – 1 „Postęp” – 1 „Zapis” – 1
1979				
styczeń	36	6	30	„Robotnik” – 23 „Sygnał” – 8 „Dodatek Specjalny do »Biuletynu Informacyjnego SKS Wrocław«” – 5
luty	22	6	16	„Robotnik” – 14 „Sygnał” – 6 „Merkuryusz Krakowski i Światowy” – 2
marzec	934	725	209	„Indeks” – 650 „Robotnik” – 239 „Sygnał” – 20 „Gospodarz” – 10 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 8 „Głos” – 4 „Droga” – 1 „Opinia Krakowska” – 1 „Merkuryusz Krakowski i Światowy” – 1
kwiecień	327	127	200	„Indeks” – 200 „Placówka” – 42 „Głos” – 35 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 15 „Sygnał” – 12 „Robotnik” – 6 „Bratniak” – 3 „Gospodarz” – 2 „Kronika Łódzka” – 2 „Opinia” – 2 „Puls” – 2 „Spotkania” – 2 „Zapis” – 2 „Droga” – 1 „Ruch Związkowy” – 1

maj	40	38	2	„Opinia” – 8 „Bratniak” – 6 „Sygnał” – 5 „Indeks” – 4 „Placówka” – 4 „Głos” – 3 „Robotnik” – 2 „Spotkania” – 2 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 1 „Gospodarz” – 1 „Opinia Krakowska” – 1 „Rolnik Niezależny” – 1 „Ruch Związkowy” – 1 „Zapis” – 1
czerwiec	89	89	–	„Głos” – 46 „Sygnał” – 31 „Komunikat – Biuletyn Informacyjny” – 5 „Zapis” – 2 „Bratniak” – 1 „Indeks” – 1 „Merkuryusz Krakowski i Światowy” – 1 „Placówka” – 1 „Robotnik” – 1
lipiec	41	–	41	„Robotnik” – 41
sierpień	1	–	1	„Indeks” – 1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie AIPN, 0365/34, t. 2, Dane Departamentu III MSW dotyczące ujawnionych nielegalnych wydawnictw grup antysocjalistycznych w okresie od marca 1978 do września 1979 r.

Sytuacja zmieniła się po powstaniu Solidarności. Znaczny rozwój niezależnego ruchu wydawniczego, który wówczas nastąpił, wpłynął na zmianę charakteru działań prowadzonych wobec niego przez SB. Pisma związkowe ukazywały się jawnie, dlatego bezpieka nie miała problemów z ustaleniem nazwisk ich redaktorów, tym bardziej że zwykle pojawiały się one w stopkach redakcyjnych wraz z adresami. Często były to osoby znane już SB, ze względu na wcześniejsze zaangażowanie opozycyjne. Działania tajnych służb policyjnych wobec niezależnej działalności wydawniczej nieco w tym czasie osłabły. Nie starano się likwidować tytułów ani represjonować twórców prasy związkowej, usiłowano jednak wpływać na treść publikacji i ograniczać ich zasięg. Chociaż nie podejmowano działań represyjnych na dużą skalę, to starano się utrudniać funkcjonowanie niezależnej poligrafii,

kontrolując napływ sprzętu drukarskiego z zagranicy i blokując dostęp do papieru i maszyn[24].

Podsumowując działania podjęte przez Wydział III KWMO w Krakowie w 1980 r., których celem było ograniczenie oddziaływania niezależnego ruchu wydawniczego, funkcjonariusze informowali: *Dokonano stu czterdziestu dziewięciu przeszukań osobistych i pomieszczeń, w wyniku czego zakwestionowano między innymi: trzy powielacze, trzynaście sitoram, sto osiemdziesiąt matryc oraz siedemdziesiąt tysięcy różnego rodzaju nielegalnych wydawnictw* [a ponadto] *przez źródła informacji przejęto około dwudziestu tysięcy sporządzonych już materiałów*[25]. Oceniono, że praca SB *była efektywniejsza w okresie do sierpnia br. Świadczy o tym fakt, iż w okresie fali strajków w lipcu i sierpniu br. figuranci*[26] *prowadzonych przez nas spraw nie zdołali zrealizować praktycznie żadnych szkodliwych inicjatyw. Natomiast w późniejszym okresie czasu sytuacja operacyjno-polityczna powoduje, iż w zasadzie nie stosuje się działań o charakterze represyjnym i niektórych profilaktycznych. Wpłynęło to na mniejszą skuteczność likwidacji istniejących zagrożeń*[27].

Z kolei przy opisie działań podejmowanych wobec krakowskich środowisk opozycyjnych oraz drugiego obiegu w ciągu pierwszego półrocza 1981 r. stwierdzono: *Z uwagi na zmienioną sytuację rzadko sięgano po stosowane uprzednio takie formy przeciwdziałania, jak: przeszukanie, rozmowa ostrzegawczo-profilaktyczna. Świadczy o tym fakt, iż w omawianym okresie dokonano tylko dwóch przeszukań, w wyniku których zakwestionowano około czterech tysięcy egzemplarzy nielegalnej literatury oraz część urządzeń poligraficznych. Stąd też główny ciężar podejmowanych przeciwdziałań spoczywa na osobowych źródłach informacji, dzięki którym w kilkunastu wypadkach przejęto znaczne ilości pism i ulotek (około dziesięciu tysięcy) o negatywnym politycznym charakterze*[28].

Metody, jakimi się wówczas posługiwano przy zwalczaniu niezależnego ruchu wydawniczego, opisane zostały w opracowanych w październiku 1980 r. w Prokuraturze Generalnej *Zasadach ścigania uczestników nielegalnej działalności antysocjalistycznej*. Stwierdzono tam, że *działania Służby Bezpieczeństwa, zmierzające do ograniczenia zasięgu negatywnych inicjatyw podejmowanych przez zorganizowane grupy antysocjalistyczne oraz przeciwdziałania tworzeniu i kolportażowi nielegalnych wydawnictw tudzież odcinania elementów antysocjalistycznych od poszczególnych środowisk społecznych i zawodowych, polegały między innymi na:*

1. Przeprowadzaniu licznych przeszukań, ujawniających dużą ilość nielegalnie wytwarzanych publikacji przeznaczonych do kolportażu oraz różnych urządzeń i środków do ich sporządzania i powielania.

2. Odbieraniu i zatrzymywaniu przedmiotów wymienionych w punkcie 1.

3. Dokonywaniu zatrzymań w aresztach MO osób, w celu paraliżowania ich działalności antysocjalistycznej.

4. Kierowaniu do kolegiów do spraw wykroczeń wniosków o ukaranie osób, które prowadząc działalność antysocjalistyczną, dopuszczały się różnych wykroczeń[29].

W *Planie czynności w stosunku do członków grup antysocjalistycznych działających w Krakowie*, opracowanym w listopadzie 1980 r., wyznaczając kierunki działań wobec krakowskich ugrupowań opozycyjnych, nakazywano: *W prowadzonych działaniach w stosunku do wszystkich grup antysocjalistycznych zmierzać do pełnego rozeznania i likwidacji poligrafii, odcinając ich w ten sposób od źródeł zaopatrzenia w materiały propagandowe. Jednocześnie szeroko stosować przejmowanie i konfiskatę nielegalnych wydawnictw i środków poligraficznych. Ograniczać obszar kolportażu nielegalnych materiałów propagandowych*[30].

W MSW w tym czasie opracowywano różne koncepcje działań mających ograniczyć wpływ niezależnego ruchu wydawniczego, zwłaszcza w najbardziej dotkliwych dla władz kwestiach[31]. Na spotkaniu kierownictwa MSW i MON w czerwcu 1981 r. ówczesny szef MSW, generał Mirosław Milewski, wskazywał: *Głównym odcinkiem naszych uderzeń muszą być* […] *poczynania antyradzieckie i nielegalna poligrafia lub wykorzystywanie dla szkodliwych działań politycznych legalnych środków poligraficznych*, przy czym zwracał uwagę, że *terenem tych działań niekoniecznie musi być zaraz Warszawa, może to być jedno z województw, na przykład Suwałki*[32]. Także w przyjętym przez MSW w czerwcu 1987 r. planie działań zalecano: *Współdziałanie z kierownictwami obiektów w celu bieżącej kontroli wykorzystywania i sposobu zabezpieczania urządzeń poligraficznych oraz wspierania działań organów kierowniczych i obiektów w przypadku wywierania nacisków mających na celu użycie środków poligraficznych niezgodnie z ich przeznaczeniem poprzez rozmowy profilaktyczne, ostrzegawcze, aż do inicjowania represji administracyjnych i karnych*. Domagano się, aby działania operacyjne ukierunkowane były na *rozpoznawanie nielegalnych punktów poligraficznych, kadry technicznej tych punktów, zespołów redakcyjnych, kolporterów i miejsc magazynowania druków* [a ponadto] *likwidowanie rozpoznanych punktów poligraficznych, prowadzenie rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych z osobami zaangażowanymi w nielegalną działalność wydawniczą oraz inicjowanie działań represyjnych (kierowanie spraw do Kolegiów i wszczynanie postępowań przygotowawczych) wobec osób niepoprawnych*[33]. Podejmowanie tak zwanych czynności profilaktyczno-ostrzegawczych, a także działań represyjnych, miało kończyć *ustalanie i postulowanie żądań likwidowania zbiorów prywatnych i zbiorów organizacji związkowych oraz studenckich zawierających literaturę i prasę o treściach antypaństwowych, antyradzieckich oraz pozbawioną debitu komunikacyjnego w PRL. Analizowanie druków i wydawnictw wewnętrznych oraz prasy NSZZ Solidarność w aspekcie ustalania wrogich treści antysocjalistycznych, antypaństwowych i antyradzieckich w celu ujawniania i demonstrowania poglądów i osób oraz ich działalności niezgodnych ze statutami związkowymi*[34].

Niezależnie jednak od koncepcji i planów działania SB, zarówno wobec działaczy Solidarności, jak i drugiego obiegu, koncentrowały się wówczas głównie na obserwacji i zbieraniu informacji. Zgromadzoną wiedzę wykorzystano do konkretnych posunięć operacyjnych po wprowadzeniu stanu wojennego[35].

Po 13 grudnia 1981 r. funkcjonariusze SB wraz z funkcjonariuszami pionów wojskowych, czyli Zarządu II Sztabu Generalnego i Wojskowej Służby Wewnętrznej, zaczęli bardzo intensywnie zwalczać podziemny ruch wydawniczy, bowiem służby wojskowe, niezależnie od bezpieki, również rozpracowywały podziemne wydawnictwa, sieci kolportażu, a także konspiracyjne struktury Solidarności[36]. Ważną rolę w tych działaniach odegrało powołane w czerwcu 1982 r. Biuro Studiów, w ramach którego koordynowano działania Departamentu III i IV MSW i tropiono czołowych działaczy podziemia[37]. W zwalczaniu niezależnej poligrafii uczestniczyły również jednostki MO. Milicjanci kontrolowali pojazdy, legitymowali osoby, przeszukiwali mieszkania, sprawdzali, jak wykorzystywane są sprzęt i materiały biurowe w instytucjach i przedsiębiorstwach państwowych. Ponadto zabezpieczali dowody działalności uznawanej przez władze za przestępczą, zatrzymywali osoby podejrzane o nią i przekazywali je w ręce SB[38].

W tym czasie głównym zadaniem SB była likwidacja drugiego obiegu, także dzięki jego inwigilowaniu i infiltrowaniu. Większą uwagę skupiono też na kanałach przerzutu wydawnictw z zagranicy. Zamierzano skoncentrować się na *pozbawieniu przeciwnika środków masowego oddziaływania, a więc walce z jego poligrafią*, co miało być wstępem do *opanowania i rozbicia struktur podziemnych*[39]. Planowano zinfiltrować podziemie wydawnicze, rozpoznać je, następnie podejmować okresowe działania przeciwko konkretnym drukarniom i punktom kolportażu, przechwytywać publikacje przeznaczone do kolportażu, w przejętych drukarniach przygotowywać materiały dezinformacyjne, aresztować osoby przystępujące do niezależnej działalności wydawniczej, a w ich miejsce kierować tajnych współpracowników SB[40].

Wobec redakcji i wydawnictw podziemnych SB podejmowała trzy rodzaje działań operacyjnych:

- rozpracowanie osób zaangażowanych w przygotowanie, druk i kolportaż oraz likwidacja punktów poligraficznych i kolportażowych;
- wpływanie na profil wydawniczy niektórych oficyn oraz wprowadzenie do nich osobowych źródeł informacji;
- kreowanie działalności wydawniczej poprzez produkcję fałszywek, które służyć miały prowokacji, dezinformacji i kompromitacji określonych osób oraz skłócaniu różnych odłamów opozycji.

Osiągnięcie przez SB celu głównego, jakim było rozbicie całej podziemnej struktury wydawniczej i skonfiskowanie jej dorobku, ułatwiać miało dyskretne wprowadzenie atmosfery nieufności i podejrzeń wśród niezależnych wydawców, a w konsekwencji ich skłócenie i zerwanie współpracy[41]. Było to zgodne

z przyjętą przez bezpiekę zasadą *głębokich rozpracowań operacyjnych, gwarantujących możliwość maksymalnie pełnego likwidowania, aby uniemożliwić organizowanie na bazie pozostałych uczestników wznowienia działalności*[42].

Dzięki informacjom zdobytym w wyniku pracy operacyjnej, SB wiedziała, że poligrafia drugiego obiegu opiera się na dwóch filarach, czyli na bazie własnej oraz wykorzystywaniu sprzętu w zakładach państwowych. Dlatego też podejmowano działania dwukierunkowe. Opracowane w Departamencie III MSW *Wytyczne planistyczne na 1984 r.* obok posunięć zmierzających do *rozbicia nielegalnych struktur, ich bazy poligraficznej oraz kanałów łączności z zagranicą*, zakładały także *otoczenie szczególną ochroną operacyjną i fizyczną drukarń państwowych i zakładowych, poligrafii w instytucjach, przed jej wykorzystywaniem przez podziemie do druku nielegalnych wydawnictw*[43].

Jak już sygnalizowano, jednym z działań wymierzonych w podziemie wydawnicze było wprowadzanie do obiegu pism i ulotek sygnowanych nazwami niezależnych wydawnictw i organizacji, które przygotowywała SB, czyli produkowanie fałszywek. Pojawiały się one już w pierwszym okresie funkcjonowania drugiego obiegu. Przykładowo, z datą 20 lutego 1979 r. ukazał się numer 7 pisma „Podaj dalej", wydawanego przez SKS we Wrocławiu. Kilka dni później na Uniwersytecie Wrocławskim pojawiła się esbecka wersja tego numeru, opatrzona datą 28 lutego. Obydwa wydania miały po trzy strony. W autentycznym numerze opisano proces aktorów Teatru Ósmego Dnia i szykany wobec Kazimierza Świtonia, informowano o wykładach samokształceniowych i nowościach wydawniczych, wydrukowano też ogłoszenia, mały słowniczek opozycjonisty i podano nazwiska redaktorów. Fałszywka natomiast zawierała między innymi paszkwil na Leszka Budrewicza, w którym wykorzystano opowiadanie Sławomira Mrożka *Ostatni husarz*, przedstawiając Budrewicza jako *nawiedzonego aktywistę, wypisującego w kiblu antyustrojowe hasła*[44].

W latach osiemdziesiątych zaczęło pojawiać się coraz więcej esbeckich podróbek. Jesienią 1981 r. trafił w Krakowie do obiegu rzekomy numer 9 pisma „Po prostu bis", oznaczony jako wydanie specjalne. Okazał się fałszywką. W rzeczywistości numer 9 „Po prostu bis" został wydany łącznie z numerem 10[45]. Z ustaleń Szczepana Rudki wynika, że dużą aktywność pod względem opracowywania fałszywek przejawiali funkcjonariusze wrocławskiej SB. Owocem ich wysiłków były między innymi podróbki takich pism, jak „Jednością silni", „Jutrzenka", „Na indeksie", „Samarytanka", „Solidarność Chemików" (w wersji esbeckiej pod tytułem „Solidarność Chomików") i „Z dnia na dzień"[46]. Szczególnie intensywne działania prowadzili wobec pisma „Solidarność Walcząca". W przygotowywanych przez SB fałszywkach tego periodyku publikowano między innymi nieprawdziwe oświadczenia i komunikaty, zmyślone lub zniekształcone wywiady z Kornelem Morawieckim, artykuły, których celem było skłócenie organizacji[47]. Przykładem wyrafinowanych działań manipulacyjnych i dezinformacyjnych[48] bezpieki jest

zniekształcenie autentycznej wypowiedzi Morawieckiego. Słowa: *A podziemie ma trwać i chwilowo mniej się bać, lecz głębiej knuć. Poszerzać kolportaż, umacniać struktury*, esbecka redakcja zmieniła na zdanie: *A podziemie ma trwać i chwilowo się bać, starać się wychodzić. Poszerzać kolportaż i ujawniać struktury*[49].

Fałszowaniem pism podziemnych zajmowano się tak na poziomie lokalnym, jak i ogólnokrajowym. Niekiedy pojawiają się problemy z rozpoznaniem, czy dany druk jest autentyczny, czy jest podróbką. Trudna do oszacowania jest ogólna liczba esbeckich fałszywek, zasięg ich kolportażu, a także skutki oddziaływania[50].

Jednym ze sposobów SB na ograniczanie podziemnej działalności wydawniczej miało być propagandowe nagłaśnianie w mediach wypadków likwidacji niektórych powielarni, szczególnie związanych z liczącymi się pismami czy środowiskami. W Krakowie próbowano zdyskontować tak między innymi rozbicie drukarni „Biuletynu Małopolskiego", „Hutnika", „Montinowca" i „Serwisu Informacyjnego", a także drukarni KPN przy ulicy Skalica.

W latach 1982–1989 Departament III MSW opracowywał szczegółowe zestawienia miesięczne, kwartalne i półroczne dotyczące podziemnej działalności drugoobiegowej. Sporządzano wykazy zawierające dokładną liczbę skonfiskowanych publikacji, ryz papieru, maszyn drukarskich, powielaczy, kopiarek i innych urządzeń poligraficznych. Analizowano i porównywano działania tajnych służb policyjnych w skali województw, poszczególnych miesięcy w roku, w perspektywie kilku lat. Opracowane w resorcie tabele i wykresy pozwalają prześledzić zarówno rozwój drugiego obiegu wydawniczego, jak też poznać efekty działań SB, w tym skalę kontrolowania podziemia wydawniczego w latach osiemdziesiątych[51].

Informacje o zasięgu wrogiej propagandy pisanej opracowane zostały na początku stycznia 1982 r. Drugi obieg oceniano wówczas jako *wyjątkowo szkodliwy. Wytwarza się bowiem w opinii publicznej wrażenie istnienia tajnych grup i organizacji zdecydowanych na stawianie oporu wobec władz państwowych*[52]. Dotyczyło to zwłaszcza pierwszych miesięcy stanu wojennego. Stwierdzono wówczas, że w publikacjach podziemnych dominuje *atak na władze państwowe, szkalowana jest działalność Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego, PZPR i organów resortu spraw wewnętrznych*[53]. Dlatego też zadanie *likwidacji nielegalnej poligrafii, kolportażu wrogich ulotek, opracowań i napisów* [stawało] *w centrum uwagi wszystkich służb MSW*[54].

Z danych SB wynika, że w 1982 r. skonfiskowano trzysta pięćdziesiąt dziewięć tysięcy trzysta pięćdziesiąt sześć egzemplarzy *nielegalnych wydawnictw*, a w tej liczbie mieściła się zarówno prasa, jak i druki zwarte. W 1983 r. liczba ta wyniosła trzysta trzydzieści trzy tysiące dziewięćset osiemdziesiąt osiem egzemplarzy, rok później trzysta czterdzieści dziewięć tysięcy sto pięćdziesiąt siedem, a w 1985 r. czterysta czterdzieści pięć tysięcy dziewięćset cztery[55].

W Krakowie w okresie od 13 do 30 grudnia 1981 r., w ramach akcji „Klon", Wydział III KWMO zarekwirował dwa powielacze, dwadzieścia ryz papieru i dwieście matryc, a także pięć tysięcy wydawnictw drugoobiegowych[56]. Natomiast w pierwszym półroczu 1982 r. podziemnym wydawcom zabrano *dziewięć kompletnych urządzeń poligraficznych* i skonfiskowano około piętnastu tysięcy ulotek i wydawnictw[57].

W ciągu 1983 r. funkcjonariusze SB zlikwidowali dwa podziemne punkty poligraficzne, zarekwirowano też ponad dwadzieścia tysięcy pism i ulotek, jeden powielacz elektryczny, dziesięć ramek do sitodruku, siedem maszyn do pisania, czterdzieści dwie ryzy papieru, piętnaście litrów farby drukarskiej oraz dwieście matryc powielaczowych[58]. Rok później Wydział III-1 krakowskiego WUSW zlikwidował dwa podziemne punkty poligraficzne i jeden punkt kolportażu, rekwirując także dwa powielacze (w tym jeden elektryczny), cztery maszyny do pisania, osiemdziesiąt dziewięć ryz papieru, trzydzieści trzy litry farby drukarskiej, osiemdziesiąt siedem matryc metalowych i białkowych, siedemset trzydzieści trzy książki i broszury, sześć tysięcy osiemset kalendarzy na lata 1984 i 1985, tysiąc dwieście pięćdziesiąt znaczków poczty podziemnej Solidarności, około tysiąca plakatów, około sześciuset ulotek wzywających do bojkotu wyborów, a także około stu ulotek nawołujących do akcji protestacyjnych[59]. W 1985 r. ten sam wydział zarekwirował dziewięćset trzy egzemplarze wydawnictw podziemnych, dwadzieścia sześć plakatów, dwa tysiące osiemset osiemdziesiąt dwie ulotki, dwadzieścia pięć kopert z *wrogimi nadrukami*, dwa urządzenia poligraficzne i pół litra farby drukarskiej[60].

W latach 1980–1989 działalność podziemnych oficyn wydawniczych była systematycznie studiowana przez Zespół Analityczny powołany w MSW. W comiesięcznych *Ocenach sytuacji polityczno-operacyjnej* gromadzono dane odnośnie do aresztowań, a także liczby skonfiskowanych książek, papieru, materiałów poligraficznych i sprzętu drukarskiego. Ustalenia te są zgodne z danymi podawanymi we wspomnianych wyżej *Informacjach o zasięgu wrogiej propagandy pisanej*[61].

W pracy resortowej z 1985 r., poświęconej specyfice prowadzenia spraw operacyjnego rozpracowania *na wrogą propagandę pisaną*, podano, że według danych Biura „C", w latach 1976–1983 *prowadzono tysiąc czterysta spraw operacyjnego rozpracowania na nielegalną propagandę pisaną. W 1984 r. zanotowano trzysta rozpracowań. Obecnie jest prowadzonych około stu rozpracowań w skali całego kraju.* Jednocześnie podkreślano, że *pomimo długotrwałych działań ze strony Służby Bezpieczeństwa nie udało się zlikwidować zagrożeń spowodowanych nielegalną działalnością propagandową*[62]. Należy przy tym zaznaczyć, że pojęcie *wrogiej propagandy pisanej* było przez SB rozumiane szeroko. Posługiwano się nim zarówno w odniesieniu do redagowania, kolportowania i drukowania książek oraz pism podziemnych, jak również wykonywania ulotek czy napisów na murach[63].

Efekty działań bezpieki oraz stan rozpoznania przez nią podziemnej poligrafii w okresie od 13 grudnia 1981 do połowy 1987 r. zawiera również dokument opracowany w Departamencie III MSW na podstawie materiałów przesyłanych z poszczególnych komend wojewódzkich[64]. Wynika z niego, że SB wiedziała o działalności *czterystu jedenastu nielegalnych oficyn wydawniczych*. Jednocześnie stwierdzano, że *szereg nielegalnych czasopism oraz oficyn wydawniczych pozostaje poza kontrolą operacyjną*. Pisano: *Rozpracowaniem w ramach spraw operacyjnych objętych jest dwieście czterdzieści jeden czasopism, co stanowi około pięćdziesięciu ośmiu procent ukazujących się pozycji, oraz dwadzieścia trzy oficyny wydawnicze, co stanowi tylko piętnaście i dwie dziesiąte procenta ogółu funkcjonujących oficyn*. Zwracano przy tym uwagę, że *są jednostki, które kontrolują wszystkie lub prawie wszystkie czasopisma. Są jednak i takie, w których ilość nielegalnych czasopism znajdujących się poza kontrolą jest bardzo duża*[65].

Według analityków z SB, we wspomnianym okresie w Krakowie wydawanych było pięćdziesiąt jeden pism drugoobiegowych, z czego czterdzieści pięć miało być kontrolowanych przez bezpiekę. Odnotowano również, że działało wówczas osiemnaście podziemnych oficyn wydawniczych, z których sześć objętych było rozpracowaniem operacyjnym[66]. W porównaniu z innymi ośrodkami podziemia wydawniczego, na przykład z Warszawą czy Wrocławiem, gdzie poza kontrolą bezpieki pozostawała ponad połowa tytułów, rozpracowanie krakowskiego drugiego obiegu wyglądało wręcz imponująco. Nie szczędzono więc pochwał: *Na wyróżnienie zasługuje Kraków, który prowadzi najwięcej spraw i objął kontrolą prawie wszystkie czasopisma, które ukazują się na jego terenie*[67].

Oceniając rozpracowanie poszczególnych pionów podziemnych pism, czyli pionu redakcyjnego, technicznego oraz sieci kolportażu, stwierdzono, że zwłaszcza pion techniczny *jest rozpoznany w bardzo małym stopniu*, zaś *stosunkowo lepiej przedstawia się rozpoznanie systemów kolportażu. Trzeba jednak zaznaczyć, iż jest to najłatwiejszy do rozpoznania element działalności wydawniczej, albowiem zachodzi tu konieczność „odkrycia się" przez przeciwnika. Tej działalności nie da się prowadzić w ścisłej konspiracji*[68]. Tłumaczono, że *zła jakość rozpoznania jest przede wszystkim efektem braku odpowiednich źródeł operacyjnych*[69].

Szukając przyczyn niezadowalającego rozpoznania działalności drugoobiegowej, wskazywano, że często *odcięcie* [się] *od wiedzy o działaniach przeciwnika nastąpiło po realizacji sprawy*[70]. Zwrócono uwagę, że działo się tak głównie w wypadku tytułów, które wznowiły działalność po przerwie spowodowanej interwencją SB. Tłumaczono: *To prawda, iż z reguły następuje przegrupowanie środków i sił po działaniach, jakie prowadzimy, ale mimo wszystko winniśmy dokładać starań, by nie tylko likwidować, ale i umacniać się operacyjnie. Wtedy reaktywowanie pisma nie będzie ani zaskoczeniem,*

ani nie będzie stwarzało konieczności szukania kontaktu z przeciwnikiem[71]. Podkreślono, że *prowadzone są sprawy, w których kontrola nad całokształtem funkcjonowania pisma jest pełna, a tylko względy operacyjne decydują o tym, iż pismo nie jest likwidowane*. Jednocześnie narzekano, że tego typu spraw jest bardzo mało[72]. Ponadto funkcjonariusze Departament III MSW zauważali, że *znaczny procent pism, a przede wszystkim oficyn, pozostaje poza kontrolą operacyjną, albowiem jednostki unikają prowadzenia tego rodzaju spraw. Pewnego rodzaju furtką jest dla nich zakładanie spraw na konkretne osoby zajmujące się kolportażem*[73]. Oceniano, że *najlepiej rozpoznane są czasopisma zakładowe i ponadzakładowe oraz czasopisma regionalne w małych ośrodkach. Najsłabiej rozpoznane jest funkcjonowanie nielegalnych oficyn*[74].

Aby osiągać większe sukcesy w zwalczaniu drugiego obiegu, nakłaniano więc do podejmowania *szeregu czynności o charakterze organizacyjnym, prowadzących do podniesienia poziomu, jakości i skuteczności działań*. Domagano się, aby w ramach spraw operacyjnego rozpracowania oraz spraw obiektowych *objąć kontrolą operacyjną wszystkie nielegalne czasopisma i oficyny wydawnicze* w poszczególnych województwach. Zalecano *rozbudowę osobowych i technicznych źródeł informacji oraz podejmowanie kombinacji operacyjnych*[75] *zmierzających do głębokiego wprowadzenia źródeł operacyjnych w kręgi animatorów nielegalnego ruchu wydawniczego*[76].

W innym dokumencie z czerwca 1987 r. stwierdzono, że *zwolnienie wszystkich „więźniów politycznych" spowodowało wyraźną dekompozycję układów personalnych, organizacyjnych i działalności merytorycznej, a także znaczne wyhamowanie nielegalnej propagandy pisanej*. Pisano, że o ile *do czerwca 1986 r. ukazywało się w kraju około pięciuset tytułów wrogich czasopism, o tyle od września do grudnia tegoż roku było ich zaledwie sto trzydzieści*, chociaż *pod koniec roku nastąpiło jednak ożywienie tej działalności – reaktywowano stare (około dwustu) i powołano nowe (około osiemdziesięciu) tytuły. W sumie w tak zwanym drugim obiegu wydawniczym ukazuje się obecnie około czterystu jedenastu tytułów nielegalnych czasopism*. Szacowano przy tym, że mniej więcej jedna trzecia nakładów podziemnych pism jest powielana *na dojściach* w państwowych zakładach i punktach poligraficznych. W związku z tym zapewniano, że we współpracy z kierownictwami właściwych zakładów podejmowane będą *odpowiednie czynności profilaktyczne, między innymi kontrole stanu zabezpieczenia maszyn, przestrzegania tajemnicy państwowej i służbowej czy ewidencjonowania papieru i wykonywanych materiałów*[77]. Grzegorz Wołk wnioskuje na podstawie tego dokumentu, że esbeccy analitycy *podkreślali wręcz, że było bardzo mało przypadków, w których sprawowali pełną kontrolę nad przedsięwzięciem wydawniczym*. Twierdzi również, że z uwagi na dużą liczbę zakładów, w których drukowano *na dojściach*, SB nie była w stanie tego zahamować[78]. Wnioski te podważają twierdzenia generała Czesława Kiszczaka o pełnej kontroli SB nad podziemiem: *Wystarczyło mieć swojego człowieka w jakimś środowisku i zgłosić*

mu zapotrzebowanie. Daliśmy mu papier, powielacz, mówiliśmy, żeby sobie dobrał ludzi, którzy pojęcia nie mieli, dla kogo pracują[79].

W niektórych okresach działalność SB wobec drugiego obiegu wyjątkowo się nasilała. Działo się tak na przykład podczas wyborów czy państwowych obchodów różnych rocznic. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych uległo zmianie podejście władz do opozycji, w tym również do podziemia wydawniczego. Odtąd zwalczanie drugiego obiegu odbywać się miało na podstawie przepisów kodeksu wykroczeń. W świetle zapisów ustawy z 24 października 1986 r. kolegia mogły skazywać na karę aresztu lub grzywny każdego, kto *bez wymaganego zezwolenia sporządza, wydaje, przewozi, przenosi lub rozpowszechnia utwory i inne informacje wyrażone za pomocą druku lub innych form służących do ich utrwalania i przekazywania*[80]. Zgodnie z przepisami ustawy można było odebrać *narzędzia przestępstwa* zarekwirowane zatrzymanym. Dla podziemnych wydawców dotkliwa była konfiskata sprzętu drukarskiego, ale przede wszystkim samochodów. W ten sposób, jak zauważył Grzegorz Wołk, represje karne zastąpiono finansowymi[81].

Jednocześnie *ludziom i dziełom o autentycznym autorytecie i randze artystycznej* Kiszczak proponował możliwość powrotu do oficjalnego obiegu. Argumentował, że dopuszczenie do druku niektórych książek *podyktowane byłoby* […] *interesem kultury polskiej i przyniosłoby wyraźną korzyść polityczno-propagandową – chociaż obowiązuje nas w takich przypadkach zawsze zachowanie politycznej ostrożności i nieprzekraczanie granicy rozsądku*[82]. Takie *podkradanie* autorów wydawnictwom drugoobiegowym i publikowanie ich tekstów w obiegu oficjalnym było, zwłaszcza od drugiej połowy lat osiemdziesiątych, jedną z metod zwalczania drugiego obiegu[83].

W piśmie przesłanym w połowie marca 1987 r. do wszystkich WUSW zastępca szefa SB i dyrektor Departamentu III MSW generał Henryk Dankowski domagał się opracowania ankiet dotyczących prasy i wydawnictw funkcjonujących w ramach drugiego obiegu, co uzasadniał potrzebą skoordynowania działań MO i SB[84]. W MSW utworzono specjalną grupę mającą recenzować książki oraz prasę wydawaną w drugim obiegu. W jej skład weszli funkcjonariusze z Centrum Studiów Polityki i Propagandy Akademii Nauk Społecznych, Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego, Akademii Spraw Wewnętrznych oraz Grupy Operacyjno-Sztabowej z Sekretariatu Szefa Służby Bezpieczeństwa[85]. To zapewne na podstawie sporządzanych przez nich recenzji powstawały wykazy, spisy i charakterystyki literatury drugoobiegowej. Publikacje oceniano pod kątem ich szkodliwości dla władz. W każdej recenzji pojawiała się informacja o tym, czy tekst może ukazać się w obiegu oficjalnym, czy nie[86].

25 marca 1987 r. pułkownik Wiesław Działowski, zastępca szefa WUSW do spraw SB w Krakowie, powołując się na wspomniane pismo Dankowskiego, informował kierownika Inspektoratu I: *W związku z potrzebą zsynchronizowania*

działań operacyjnych Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej, WUSW Kraków w zakresie zwalczania nielegalnej poligrafii i kolportażu, kierując się wytycznymi Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych gen. bryg. H[enryka] *Dankowskiego,* […] *z dniem 17 marca 1987 r. wprowadza następujące zasady postępowania:*

1. Na szczeblu WUSW w Krakowie ośrodkiem spływu informacji i decyzji operacyjnych w tych sprawach jest Wydział III-1 SB.

2. Na każdy tytuł nielegalnego czasopisma i na każdą nielegalną oficynę wydawniczą winna być prowadzona sprawa operacyjnego rozpracowania (dopuszcza się prowadzenie jednej sprawy, jeżeli posiadane informacje operacyjne jednoznacznie wskazują na to, iż jeden zespół redakcyjny wydaje kilka tytułów nielegalnych czasopism bądź prowadzona jest sprawa na strukturę konspiracyjną wydającą określony tytuł nielegalnego czasopisma).

3. Do każdej z prowadzonych spraw winien zostać opracowany scenariusz działań operacyjnych określający strategię i taktykę postępowania, z uwzględnieniem posiadanych sił i środków[87].

W związku z tym Działowski polecał:

1. W terminie do 26 marca br. wszcząć sprawy operacyjnego rozpracowania na poszczególne redakcje pism i wydawnictw, zgodnie z dokonanym podziałem kompetencji pomiędzy wydziały operacyjne SB określonym w załączniku 1[88].

2. W terminie do 26 marca br. jednostki organizacyjne SB WUSW wypełnią kwestionariusze dotyczące nielegalnych pism i wydawnictw, stanowiące załącznik nr 2 i nr 3. Do kwestionariuszy należy dołączyć zwięzłą analizę stanu rozpoznania operacyjnego, zawierającą omówienie pionów: redakcyjnych i technicznych, ich powiązań ze strukturami konspiracyjnymi, tak zwanymi partiami i grupami politycznymi oraz przybliżony termin możliwości realizacji poszczególnych spraw. […]

3. Na bieżąco informować Wydział III-1 tutejszego Urzędu o stwierdzonych przypadkach kolportażu, załączając każdorazowo jeden egzemplarz kolportowanej pozycji. W terminie do 2 kwietnia 1987 r. jednostki organizacyjne SB WUSW przekażą do Wydziału III-1 informację dotyczącą stwierdzonych przypadków kolportażu w marcu br., ujmującą dane wymienione w pkt. 4.

4. Wydział III-1 tutejszego Urzędu na postawie otrzymanych informacji sporządza comiesięczne (do dnia 5 następnego miesiąca) opracowanie w skali całego WUSW i przesyła do Departamentu III MSW informację zawierającą ocenę zagrożenia województwa działalnością propagandową przeciwnika wewnętrznego, z uwzględnieniem wydawnictw z własnego terenu i napływowych, z podaniem następujących danych:

1.1 Ilość przejętych (w różnych formach) nielegalnych czasopism.

1.2 Ilość przejętych nielegalnych pozycji książkowych i broszurowych.

1.3 Przekazywane dane winny zawierać następujące elementy:

a. tytuł i podtytuł nielegalnego czasopisma, książki, broszury, nazwę oficyny wydawniczej,

b. miejsce wydania, nr i data,

c. imię i nazwisko autora książki (broszury),

d. ponadto zarówno dla czasopisma, jak i dla pozycji książkowych technikę druku i przypuszczalny nakład[89].

W piśmie podano też, że za koordynację opisanych działań w krakowskim WUSW odpowiedzialny będzie zastępca naczelnika Wydziału III-1, major Jan Krawczyk[90].

Dodany do pisma załącznik numer 1 zawierał *Wykaz nielegalnych pism i wydawnictw pozostających w zainteresowaniu poszczególnych jednostek SB*. Według tego wykazu Wydział III zajmował się rozpracowaniem takich pism podziemnych, jak „6 sierpnia", „Aneks", „Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« AM i PSK", „Biuletyn Niezależnej Służby Zdrowia", „Contra", „Goniec Lwowski", „Mała Polska", „Niepodległość" (pismo KPN), „Niepodległość" (pismo LDPN), „Orzeł Biały", „Paragraf", „Polityka Polska" i „Solidarność Grzegórzecka". Wydział III-1 rozpracowywał z kolei pisma „13 grudnia", „ABC Młodych", „Arka", „Barykada", „Dzień…", „Głos PAN-u", „Indeks", „Jajogłowiec", „Kurier RO NZS", „Nasz Głos", „Promieniści", „Przegląd Akademicki", „Serwis Informacyjny RKW/RKS", „Solidarność Nauczycielska" i „Staszek". Pismem „Bez dekretu" zajął się Wydział IV[91], a w zainteresowaniu operacyjnym Wydziału V znalazły się pisma „ABC" (pismo KFAP), „Biuletyn Informacyjny Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie", „Jesteśmy – będziemy", „Kablowiec", „Kolejarz Małopolski", „Kurierek CeBeA", „Solidarność Energetyków", „Solidarność Hutników", „Solidarność Podgórza, Łęgu, Skawiny, Wieliczki", „Solidarność Podziemna PBK/PRK", „Wa-Za" i „Zomorządność". Grupa Operacyjno-Śledcza przy Wydziale V rozpracowywała pisma „Aktualności", „Czas", „Homo homini", „Hutnik", „Kronika Małopolska" „Krecik", „Myśli Nieinternowane" i „Przegląd Prasy Związkowej", a DUSW w Nowej Hucie „Budostalowca", „Krzyż Nowohucki", „Montinowca", „Puls" i „Solidarność zwycięży"[92].

Ponadto Wydział III zajmował się rozpracowywaniem Wydawnictwa Kraków, Wydział III-1 zaś Oficyny Literackiej i Krakowskiego Towarzystwa Wydawniczego. Grupa Operacyjno-Śledcza przy Wydziale V rozpracowywała z kolei Bibliotekę Obserwatora Wojennego i Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej[93].

Przeciwko działaczom opozycji oraz osobom zaangażowanym w drugi obieg wydawniczy SB zorganizowała w latach 1986–1987 cztery masowe akcje represyjne o kryptonimie „Brzoza". W ramach tych działań przeprowadzano tak zwane rozmowy represyjno-ostrzegawcze, a niekiedy także rewizje. W ten sposób chciano sparaliżować podziemne struktury, zmuszając jak największą liczbę osób do zaniechania działalności opozycyjnej. Zamierzano wywrzeć

wrażenie, że SB ma dużą wiedzę na temat funkcjonowania podziemia. W listopadzie 1986 r. Wydział III-1 WUSW w Krakowie stwierdzał, że w ramach akcji „Brzoza" przeprowadzono dwadzieścia jeden rozmów operacyjnych, które oceniono następująco: *Rozmówcy w większości byli zaskoczeni przeprowadzonymi działaniami, jak również tym, że są oni znani Służbie Bezpieczeństwa (dotyczyło to osób, dla których był to pierwszy kontakt z SB). Niemniej jednak wszyscy zaprzeczyli, jakoby prowadzić mieli wrogą działalność polityczną. Z niektórymi osobami rozmów nie udało się przeprowadzić z różnych przyczyn natury obiektywnej, a w niektórych wypadkach od zamiaru tego odstąpiono z uwagi na sytuację operacyjną w poszczególnych sprawach*[94].

Na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR w styczniu 1987 r. szef MSW Kiszczak informował, że akcją „Brzoza" objęto *ponad cztery tysiące siedemset osób prowadzących działalność antypaństwową, kwalifikujących się do aresztowania i postawienia przed sądem*. Uważał także, że doprowadziło to *do zaniechania przez znaczną ich część dalszej aktywności oraz wydania władzom sprzętu używanego do nielegalnej działalności, w tym urządzeń poligraficznych i dużej liczby nielegalnych wydawnictw*[95]. Niemniej w cytowanym już wyżej dokumencie, podsumowującym sytuację w dniu 30 czerwca 1987 r., podawano, że tak zwane rozmowy represyjno-ostrzegawcze, które prowadzano w ramach akcji „Brzoza", spowodowały, że *przeciwnik przegrupował się i rozpoznanie tego, co było znane, trzeba zaczynać od nowa*[96].

O efektach akcji „Brzoza III", przeprowadzonej w Krakowie w kwietniu 1987 r., meldował 24 kwietnia naczelnik Wydziału III WUSW, major Andrzej Więckowski, w piśmie do dyrektora Biura Studiów SB MSW oraz naczelnika Wydziału I Departamentu III MSW. Informował, że w ramach przygotowywanej akcji krakowska SB zaplanowała przeprowadzenie dziesięciu przeszukań i piętnastu tak zwanych rozmów ostrzegawczych. Przeprowadzono jednak pięć przeszukań, przy czym w czterech wypadkach *ujawniono znaczne ilości wydawnictw bezdebitowych wszystkich nielegalnie działających organizacji opozycyjnych, w tym w jednym przypadku ujawniono i zakwestionowano wydawnictwa Solidarności Walczącej Wrocław i Poznań (szesnaście egzemplarzy)*, a *wynik przeszukania jednego mieszkania okazał się negatywny (Jan Polkowski)*. Zaznaczono, że w działaniach tych oprócz funkcjonariuszy wydziałów operacyjnych udział wzięli funkcjonariusze Wydziału Śledczego. *Ogółem w wyniku przeprowadzonych przeszukań ujawniono i zakwestionowano pięćset trzydzieści egzemplarzy nielegalnych publikacji w postaci pism, ulotek, broszur. Na planowanych piętnaście rozmów ostrzegawczych funkcjonariusze wydziałów operacyjnych tutejszego Urzędu i DUSW Nowa Huta przeprowadzili ogółem dwanaście rozmów, w tym dwie z sympatykami Solidarności Walczącej, pozostałe zaś z członkami innych nielegalnych struktur, takich jak KPN, WiP, „S"* – relacjonował Więckowski[97]. Odnotowano również, że w wyniku owych działań pięć osób *przyjęło do wiadomości cel rozmowy*, jedną pozyskano do

współpracy, pięć zaprzeczyło temu, że prowadzą jakąkolwiek działalność podziemną, dwie *wykazywały zachowanie prowokacyjne*, z żadną zaś *nie nawiązano dialogu operacyjnego*. Wspomniano również, że podczas przeszukań nie zarekwirowano żadnego sprzętu poligraficznego[98]. Także 24 kwietnia 1987 r. pismo o tej samej treści skierował do naczelnika Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW zastępca naczelnika Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie, porucznik Kazimierz Ślusarczyk[99].

Zdaniem funkcjonariuszy SB, akcja „Brzoza" przyczyniła się do ograniczenia działalności podziemnego ruchu wydawniczego. *W 1987 r. na terenie województwa krakowskiego odnotowano ukazanie się czterdziestu dwóch tytułów niezależnych wydawnictw. Jednakże tylko szesnaście z nich ukazywało się w miarę, to jest z częstotliwością zbliżoną do jednego numeru miesięcznie. Generalnie należy stwierdzić, że w bieżącym roku, w porównaniu z latami ubiegłymi, zagrożenie województwa nielegalną propagandą polityczną realizowaną w formie bezdebitowych wydawnictw uległo istotnemu ograniczeniu* – pisano w *Sprawozdaniu z realizacji planu pracy Wydziału III-1 w 1987 r.* Zwrócono też uwagę, że na spadek produkcji wydawniczej wpłynęła *stabilizacja sytuacji polityczno-społecznej w kraju, obniżenie poziomu publikacji, kłopoty z kolportażem, wydłużony cykl wydawniczy powodujący niekiedy dezaktualizację niektórych poruszanych tematów*, a także zła jakość druku większości tytułów. Podkreślono, że trudności te *zostały spotęgowane przez prowadzone skutecznie działania operacyjne i procesowe, mające na celu ograniczenie działalności i dezintegrację*[100] *grup zajmujących się nielegalną działalnością poligraficzną.* Informowano również, że w ramach prowadzonych spraw operacyjnych dotyczących podziemnej działalności wydawniczej *zrealizowano szereg przedsięwzięć specjalnych zapewniających systematyczny dopływ informacji o zamierzeniach przeciwnika i stanowiących podstawy, aby przy koncentracji środków pracy operacyjnej w odpowiednim dla nas momencie, doprowadzić do kolejnych realizacji.* […] *Posiadane przez nas rozpoznanie pozwoliło na ustalenie osób wchodzących w skład kierownictwa, redakcji, stałych współpracowników poszczególnych pism, wymaga zaś pogłębienia odnośnie* [do] *funkcjonujących bezpośrednio przy druku i kolportażu*[101].

Rozpracowanie drugiego obiegu niezmiennie pozostawało dla bezpieki jednym z priorytetów. W dokumencie przygotowanym w MSW w styczniu 1988 r. podkreślano: *Zwalczanie i ograniczanie potencjału technicznego przeciwnika politycznego, uniemożliwiające mu prowadzenie działalności propagandowej w postaci nielegalnego czasopiśmiennictwa, było i jest jednym z podstawowych zadań Służby Bezpieczeństwa resortu spraw wewnętrznych*[102]. W sytuacji bieżącej realizacja tego zadania przewidywała podjęcie działań, w efekcie których byłaby *zwiększona kontrola służbowa i odpowiedzialność kierownictw instytucji państwowych i spółdzielczych nad posiadanym zapleczem tak zwanej małej poligrafii, która w znaczącej części jest wykorzystywana – na zasadzie „dojścia"*

– do nielegalnego powielania czasopism i pozycji książkowych. Resort spraw wewnętrznych ze swej strony zwiększy kontrolę nad prywatnymi zakładami poligraficznymi, których ilość przekroczyła już liczbę stu[103]. Uznano, że *istnieje potrzeba zintensyfikowania działań polityczno-propagandowych w stosunku do wielu tytułów ukazujących się w „drugim obiegu", które ze względu na treści stosunkowo łatwo można – przy użyciu odpowiednich argumentów – zdemistyfikować. Tematem tym należałoby w większym stopniu zainteresować działaczy frontu ideowo-kulturalnego, aby w sposób systematyczny prowadzić demaskację propagandowych treści przeciwnika*[104]. Bezpieka w dalszym ciągu miała inicjować *aktywne działania rozpoznawcze, dążąc do maksymalnego ograniczenia możliwości technicznych głównych redakcji nielegalnych czasopism oraz najprężniejszych oficyn wydawniczych, poprzez szerokie stosowanie profilaktyki, działań operacyjnych, przepisów kodeksu do spraw wykroczeń oraz ustawy karno-skarbowej*[105].

Do końca istnienia SB *zwalczanie wrogiej propagandy pisanej* obok tropienia i ścigania działalności opozycyjnej było podstawowym celem funkcjonowania Departamentu III MSW i jego terenowych odpowiedników. W szczegółowym planie działań operacyjnych na 1989 r. przewidywano: *Nadal pogłębiać i rozpoznawać składy osobowe i formy działalności głównych ogniw kierowniczych nielegalnego obiegu wydawniczego, takich jak: Konsorcjum Wydawnicze, Fundusz Wydawnictw Niezależnych itp., oraz ich związków z zagranicznymi ośrodkami dywersji i kierownictwem podziemia politycznego w kraju.* Zamierzano też, *przy wykorzystaniu szerokiej gamy działań operacyjnych (w tym gry i kombinacje), doprowadzić do ograniczenia dostępu nielegalnych zespołów do środków finansowych i zaopatrzenia materiałowo-technicznego*, a także *dezintegrować rozpoznane nielegalne zespoły wydawnicze, izolując je od nielegalnych struktur podziemia i sieci kolportażu, doprowadzając je do stopniowej eliminacji; ograniczać i izolować regionalne zespoły wydawnicze niemające własnej bazy materiałowo-technicznej od ich zaplecza w centralnych ośrodkach nielegalnej działalności wydawniczej w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu i Gdańsku*. Planowano nadal *konsekwentnie realizować w odniesieniu do nielegalnej działalności wydawniczej przewidziane prawem środki w celu likwidacji punktów druku i kolportażu.* Zalecano również, aby *oprócz dotychczas stosowanych sankcji przewidzianych w kodeksie wykorzystywać szerzej przepisy prawa prasowego oraz ustawy karno-skarbowej. Szczególny nacisk należy położyć na stosowanie sankcji finansowych, traktując nielegalną działalność wydawniczą jako swego rodzaju nieopodatkowaną działalność gospodarczą.* Sugerowano, aby *w sprzyjających warunkach operacyjno-politycznych rozpatrzyć możliwość prób zalegalizowania niektórych czasopism – wzorem „Res Publiki" – na przykład „Wezwanie. Niezależne pismo literackie" – Warszawa, „Obecność. Niezależne pismo literackie" – Wrocław, „Arka. Wolne pismo" – Kraków*[106].

Zmiany polityczne, które nastąpiły w 1989 r., zdezaktualizowały te plany. Niemniej wobec podziemnych wydawców bezpieka do końca starała się realizować *politykę selektywnych działań represyjnych*, których intencją, *oprócz powodowania strat materialnych, było dezorganizowanie układów organizacyjnych i wyłączenie poszczególnych osób z tej sfery działalności*[107].

Jednym z istotnych elementów zwalczania przez SB drugiego obiegu w Polsce było rozpracowanie dróg i sposobów przywożenia sprzętu i pieniędzy z zagranicy. Zajmował się tym Wydział XI Departamentu I MSW. Według Justyny Błażejowskiej, dzięki swojej agenturze bezpieka monitorowała osiemdziesiąt procent transportów wysyłanych z Zachodu dla podziemnej Solidarności[108]. Grzegorz Wołk podaje to jednak w wątpliwość, uważając, że brak na to jednoznacznych dowodów[109]. Uważa ponadto, że weryfikacji wymaga opinia generała Władysława Pożogi: *Czasami polecaliśmy zatrzymać jakąś przesyłkę w momencie przewożenia jej przez granicę, aby sprawić radość rzecznikowi prasowemu* [...]. *Znacznie częściej śledziliśmy transport aż do miejsca przeznaczenia i napuszczaliśmy na nowych posiadaczy Służbę Bezpieczeństwa lub milicję. Były jednak i takie wypadki, gdy obsługa transportu składała się w całości z naszych pracowników i agentów*[110].

Śledzenie przez SB przemytu z zagranicy sprzętu i środków finansowych oraz kontrolę niektórych podziemnych drukarni potwierdzał w 1991 r. w rozmowie z dziennikarzami Kiszczak: *Cenniejsze były dla nas informacje. Sprawozdania rozszyfrowywały nam struktury podziemne, plany, zamierzenia. To samo robiliśmy ze sprzętem. Do części podłączaliśmy sygnalizatory i wiedzieliśmy, gdzie są drukarnie. Niektóre drukarnie były opanowane przez nas*. Odpowiadając na pytanie, dlaczego ich nie likwidowali, wyjaśniał: *Powstałyby natychmiast nowe i przez pół roku nic byśmy o nich nie wiedzieli. A tak mogliśmy na przykład przechwytywać część nakładu. Niby został rozkolportowany, a w rzeczywistości był niszczony*[111]. Ale już kilka lat wcześniej chwalił się: *Główna rola* [...] *przypadła ludziom kontrwywiadu i wywiadu tkwiącym w krajowych i zagranicznych strukturach. Są tam naturalnie głęboko zakonspirowani.* [...] *Ujawnienie pewnych nazwisk byłoby szokujące*[112].

Zweryfikowanie tych wypowiedzi jest trudne, ze względu na brak materiałów źródłowych dotyczących rozpracowania przez Departament I MSW kanałów przerzutowych do Polski[113]. Nie ulega jednak wątpliwości, że kontrolowanie ich przez SB było opłacalne również ze względów materialnych, pozwalało bowiem przechwytywać pieniądze, a także dobrej jakości sprzęt zachodni[114]. W *Sprawozdaniu z realizacji planu pracy Wydziału III-1 w 1986 r.* informowano, że *w drodze kombinacji operacyjnej przejęto trzy wysokiej klasy urządzenia poligraficzne przesłane z Zachodu dla nielegalnych struktur, dzięki czemu w poważnym stopniu udało się osłabić potencjał wydawniczy podziemnej poligrafii*[115].

Jesienią 2006 r. w rozmowie z Justyną Błażejowską i Pawłem Wieczorkiewiczem Kiszczak powtarzał: *Nie wszystko można było zatrzymywać, bo wpadłby kanał. Na przykład szło dwadzieścia powielaczy ze Szwecji, puszczaliśmy połowę. Każdy z nich miał nadajnik, wiedzieliśmy, gdzie, w jakiej piwnicy pracuje. To były subtelne urządzenia, zminiaturyzowane, wpasowane w sprzęt. To wystarczyło, by nam przekazywały sygnał, on dochodził, wiedzieliśmy, gdzie jest powielacz. Odbiorcy sprzętu nie wiedzieli o nadajnikach*[116]. Irena Lasota, organizująca pomoc dla podziemia w Polsce, wspominała: *Tajemnicą poliszynela było* […] *to, że trafiały do Polski offsety z nadajnikami umożliwiającymi lokalizację tych offsetów. Ja o takim przypadku byłam powiadomiona w 1984 r.*[117] W połowie lat osiemdziesiątych o esbeckich nadajnikach informowała podziemna prasa: *W urządzeniach poligraficznych, które przeciekły z „sektora państwowego" (kupione lub wypożyczone od „pewnych" ludzi), zdarzają się ukryte nadajniki służące do radiopelengacyjnego namierzania miejsca użytkowania tych urządzeń. Nadajniki są dość małe (wielkości dużego guzika plus na przykład pręt średnicy ołówka i długości około pięciu centymetrów oraz drut-antena). W urządzeniach elektrycznych (powielacz, offset) korzystają z zasilania sieciowego. W innych urządzeniach elektrycznych (zszywacz, gilotyna* [sic]*) mają ukryte bardzo pojemne bateria oraz – dla oszczędzania baterii – emitują swoje „biiip" tylko w czasie używania przyrządu (nacisk papieru itp.). Generator sygnału „biiip" moduluje nadajnik o mocy w antenie 0,5 – 1 W, na częstotliwości około 200 MHz. Odbiór możliwy jest na radyjku przenośnym (z odpowiednim pasmem) w zasięgu kilkuset metrów, a przy użyciu niskoszumowych stacjonarnych anten na budynku – chyba na parę kilometrów. Jak mierzą: najprawdopodobniejsze są dwa sposoby namierzania nadajników przez ubecję: a) latający po spirali samolot lub helikopter „łapie" sygnał, dalej szukają pelengatory na samochodach; b) wydaje się, że w sprzyjających warunkach pelengatory na wysokościowcach mogą namierzyć z odległości kilometra lub więcej z dokładnością do kilkudziesięciu metrów.* Radzono zatem: *Co my powinniśmy robić: 1. Sprawdzać nabytki od „pewnych" osób (od innych przecież nie bierzesz), a) rozkręcając i oglądając co się da. W razie znalezienia podejrzanej części (na przykład drut zamocowany z jednej strony, jakiś „guzik" przy nim), pokazać zaufanemu elektronikowi; b) przejechać radiem pasmo UKV w pobliżu podejrzanego przyrządu. Jeśli masz radio z „zachodnim" UKV (88 – 108 MHz), też poszukaj sygnału. Może twoja „pluskwa" pracuje na innym kwarcu (na przykład 213 MHz jest trzecią harmoniczną od 71 MHz lub drugą od 106,5). Nie niszczyć, ewentualnie odłączyć baterię, po potwierdzeniu przez elektronika przesłać nam! Nie panikować, nie ulegać mitom: a) nadajniki nie mają mikrofonu, b) nie można ich namierzyć w czasie przewożenia, gdyż blacha samochodu tłumi sygnał, a pelengacja obiektu ruchomego jest prawie niemożliwa. Oczywiście, mogą cię dopaść „z ogona" lub choćby zapisując numer samochodu, ale na to masz chyba swoje sposoby…* Na koniec autor

instruktażu wyraził optymizm, podszyty pewnym sarkazmem: *W zakończeniu wyrażam osobistą satysfakcję, że ciężkie pieniądze, które płacimy na budżet MSW, choć w części idą na rozwiązania bardziej eleganckie i współczesne, a nie tylko operowanie pałką. Niech nas jednak elektronika nie paraliżuje. Do namierzania nadajnika konieczny jest duży zespół ludzi, zwykle znajdzie się w nim „partaczunio", który spaskudzi wysiłek zespołu, a nam umożliwi znalezienie „pluskwy" lub „ogona". Co najważniejsze – znajdziemy wtykę zaopatrującą w sprzęt…*[118]

Jak wyznał szef MSW, działania tajnych służb peerelowskich nie zawsze zmierzały do likwidacji podziemnych oficyn i zespołów wydawniczych. Utrzymywanie wydawnictw kontrolowanych operacyjnie było dla bezpieki bardziej opłacalne. W ten sposób mogła ograniczać zasięg ich oddziaływania i infiltrować skupione wokół nich grupy opozycyjne[119]. W dokumencie z lipca 1982 r., sporządzonym przez Biuro Studiów SB, sugerowano, aby *utworzonym, pozorowanym grupom nielegalnym przygotować warunki i możliwość „ujawnienia" się w środowisku i popularyzację poprzez propagandę ustną i pisaną, co ułatwić może nawiązanie kontaktów i organizacyjne zjednoczenie z rozpracowywanymi strukturami konspiracyjnymi. W tym celu w uzasadnionych przypadkach dopuszczalne jest wyposażenie grup w bazę poligraficzną do wykonywania kontrolowanych, dywersyjnych materiałów propagandowych*. Postulowano także, aby *w szczególnych przypadkach, po ustaleniu, że grupy konspiracyjne poszukują bazy poligraficznej, przygotować kontrolowane punkty poligraficzne, z których w perspektywie będą korzystać te grupy. Poprzez prowadzone kombinacje i gry operacyjne doprowadzić do nakierowania rozpracowywanych zainteresowanych grup na te bazy*[120].

Ważną rolę w kontrolowaniu i zwalczaniu drugiego obiegu wydawniczego odegrała agentura SB, umieszczona zarówno w strukturach podziemnych wydawnictw, jak też wokół nich. Dzięki swoim osobowym źródłom informacji bezpieka nie tylko wiedziała o funkcjonowaniu poszczególnych struktur i pionów wydawniczych, znała nazwiska osób, które je tworzą, miejsca druku, składowania papieru i przechowywania książek, ale mogła też realizować rozmaite kombinacje i inicjować działania dezintegrujące. Wykorzystując kontakty pomiędzy podziemnymi wydawcami, zacieśnione po utworzeniu w 1985 r. Funduszu Wydawnictw Niezależnych, esbecka agentura ulokowana w jednym wydawnictwie mogła być użyta do infiltracji kolejnej oficyny[121].

Działania osobowych źródeł informacji SB miały istotny wpływ na funkcjonowanie wydawnictw drugoobiegowych. Tak było w wypadku Wydawnictwa im. Konstytucji 3 Maja, którego współtwórca, Paweł Mikłasz[122], okazał się tajnym współpracownikiem SB o pseudonimach „Jan Lewandowski"/„Stanisław Wysocki"/„Rybak"/„Zaniewski", podobnie w wypadku krakowskiej Oficyny Literackiej, kierowanej przez Henryka Karkoszę, który pracował dla SB pod pseudonimami „Monika" i „Waldek", a także Wydawnictwa im. gen. Nila

Fieldorfa, w którym ważną funkcję pełnił Maciej Kuncewicz, esbecki współpracownik noszący pseudonim „Joanna”[123].

Bezpieka zdawała sobie sprawę z tego, że ze względu na obowiązujące w podziemiu wydawniczym zasady konspiracji *pełnej wiedzy o organizacji druku i kolportażu nielegalnej propagandy pisanej osobowe źródła* [informacji][124] *nie są w stanie uzyskać przeważnie nigdy*[125]. Niemniej przy pomocy agentury, która odgrywała kluczową rolę w pracy operacyjnej, SB próbowała wpływać na treść materiałów publikowanych na łamach pism drugoobiegowych, podsycać konflikty między członkami redakcji, konfiskować jak największą część kolportowanych tytułów[126]. Nie mogąc całkowicie zlikwidować drugiego obiegu czy objąć kontrolą operacyjną wszystkich punktów poligraficznych i kolportażowych, usiłowała zyskać wpływ na instytucje wspierające jego działalność. Na przykład poprzez Henryka Karkoszę, który był przedstawicielem Oficyny Literackiej w Funduszu Wydawnictw Niezależnych, mogła kontrolować działalność tej struktury. W sprawozdaniu krakowskiego Wydziału III-1 z satysfakcją informowano: *Przynależność do FWN, poza aspektem prestiżowym, oznacza łatwiejszy dostęp do różnych form pomocy oferowanej przez zagranicę. Dzięki zastosowaniu określonych przedsięwzięć operacyjnych udało się osiągnąć możliwości rozpoznawania zamierzeń FWN oraz ograniczonego wpływania na kierunki jego działalności. Pozwala to na preferowanie oficyn wydawniczych, których profil należy do bardziej umiarkowanych*[127].

Opinie uczestników podziemnego ruchu wydawniczego i historyków na temat skali infiltracji przez SB drugiego obiegu są podzielone. Wiele osób zaangażowanych w tworzenie podziemia wydawniczego zapewne nie do końca zdawało sobie wówczas sprawę, w jakim stopniu bezpieka zdołała przeniknąć do struktur konspiracyjnych. Seweryn Blumsztajn[128] twierdził, że *oni* [funkcjonariusze SB] *mało wiedzieli, bo oni naprawdę wiedzą od informatorów. A ponieważ wszystko działo się między przyjaciółmi, to nie mieli w środku informatorów*[129]. Zdaniem Mirosława Chojeckiego, *funkcjonariusze nie potrafili kojarzyć faktów i wyciągać wniosków na ich podstawie. SB wiedziała tylko tyle, ile sami jej powiedzieliśmy albo donieśli nie zawsze rozgarnięci „tajni współpracownicy”.* [...] *Służba Bezpieczeństwa w PRL była tak samo nieudolna, jak cała ówczesna władza*[130]. Inaczej uważał Antoni Macierewicz[131], argumentując: *Powstał cały esbecko-opozycyjny przemysł i różnorodne powiązania.* [...] *Ludzie ze Służby Bezpieczeństwa drukowali książki, za które brali pieniądze i które sprzedawali na rynku wydawniczym. Robili to razem z drukarzami opozycyjnymi*[132]. Historyk Paweł Sowiński sformułował następującą tezę: *Wiedza SB o tych, na ogół skrytych, przedsięwzięciach była mocno ograniczona*[133]. Podobnie na ten problem badawczy patrzył Grzegorz Waligóra: *Dzięki dobranej sieci tajnych współpracowników starano się rozpoznać opozycyjne struktury, tworzące się zazwyczaj wokół kanałów kolportażowych.* […] *Wydaje*

się jednak, że mimo dużych możliwości operacyjnych i technicznych SB nie była w stanie sprawować kontroli nad spontanicznie i dynamicznie rozwijającym się ruchem wydawniczym. Z jednej strony dość szybki postęp rozwoju techniki drukarskiej w środowiskach opozycji i pojawienie się nowych tytułów, a z drugiej stosowanie się przez działaczy opozycji do zasad konspiracyjnych przy druku oraz oparcie się na grupie zaufanych osób sprawiały, że działania SB miały ograniczony zasięg[134].

Ustalenia z ostatnich lat dowodzą jednak, że SB nie tylko wiedziała o funkcjonowaniu drugiego obiegu znacznie więcej, niż przypuszczano, lecz zdołała ponadto przeniknąć do jego struktur. Tworzyła kontrolowane przez siebie wydawnictwa, wykorzystując do tego zarówno agenturę, jak i swoich funkcjonariuszy. Przykładem może być Marian Pękalski, który będąc funkcjonariuszem Departamentu II MSW, pod fikcyjnym nazwiskiem, jako „Marian Kotarski", kierował Oficyną Wydawniczą Rytm[135].

1 J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja*…, s. 61–62.

2 P. Kostikow, B. Roliński, *Widziane z Kremla, Moskwa – Warszawa. Gra o Polskę*, [Warszawa 1992], s. 237, por. s. 244.

3 *Ibidem*, s. 249.

4 *Opozycja demokratyczna w Polsce w świetle akt KC PZPR 1976–1980. Wybór dokumentów*, oprac. Ł. Kamiński, P. Piotrowski, Wrocław 2002, s. 175: *Notatka o działalności antysocjalistycznej w PRL i propozycje jej przeciwdziałania, Warszawa, 6 III 1978 r.*

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*, s. 176.

7 *Ibidem*, s. 178.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*, s. 191–192: *Plan przedsięwzięć zmierzających do przeciwdziałania i zwalczania zorganizowanej działalności antysocjalistycznej, Wydział Administracyjny KC PZPR, Warszawa, 6 III 1978 r.*

10 *Ibidem*, s. 192.

11 P. Sowiński, *Zakazana książka*…, s. 287.

12 C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy*…, s. 303.

13 Dz.U. 1981, nr 29, poz. 154, Dekret z dnia 12 XII 1981 r. o stanie wojennym.

14 Dz.U. 1986, nr 39, poz. 193, Ustawa z dnia 24 X 1986 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o wykroczeniach.

15 Ł. Kamiński, *Władza wobec opozycji 1976–1989*, „PiS" 2003, nr 2, s. 11–18.

16 G. Majchrzak, *Kierunek na nękanie. Działania SB w walce z opozycją w latach siedemdziesiątych* [w:] *Opozycja demokratyczna w PRL w latach 1976–1981*…, s. 349–361.

17 Szerzej zob. J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja*…, s. 63–66.

18 G. Waligóra, *Służba Bezpieczeństwa wobec niezależnego ruchu wydawniczego*…, s. 396.

19 Zob. H. Głębocki, *„Biblia" Służby Bezpieczeństwa: Instrukcja nr 006/70*, „Arcana" 2002, nr 46–47, s. 40–73.

20 Sprawa operacyjnego sprawdzenia (SOS) – jedna z form pracy operacyjnej w latach 1970–1989, prowadzona w celu potwierdzenia informacji o zamiarze podjęcia lub prowadzeniu przez kogoś

działalności antysystemowej albo wyjaśnienia, czy dane wydarzenie, zjawisko lub zajście miało miejsce i czy było efektem działań wrogich. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 242–244.

[21] Sprawa operacyjnego rozpracowania (SOR) – jedna z form pracy operacyjnej występująca w latach 1970–1989, prowadzona w celu poznania form, sposobów, narzędzi, zakresu i kierunku działań danej osoby, grupy czy środowiska, a także uzyskania dowodów ich aktywności antysystemowej lub zapobieżenia jej skutkom, m.in. przez dezinformację, inspirację operacyjną albo dezintegrację. Wszczynano ją również, aby wykryć i ująć sprawców określonego czynu o charakterze antysystemowym. Zob. *ibidem*, s. 244–248.

[22] J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 369–370; G. Waligóra, *Służba Bezpieczeństwa wobec niezależnego ruchu wydawniczego…*, s. 397.

[23] J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 370.

[24] *Ibidem*, s. 412.

[25] AIPN Kr, 056/93/DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej oraz sprawozdania Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie z lat 1977–1982, Analiza zagrożeń i oceny stanu bezpieczeństwa województwa miejskiego krakowskiego w instytucjach nadbudowy, Kraków, 29 XII 1980 r., s. 98.

[26] Figurant – osoba pozostająca w zainteresowaniu operacyjnym SB, wobec której podejmowane były działania operacyjne. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 330.

[27] AIPN Kr, 056/93/DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej oraz sprawozdania Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie z lat 1977–1982, Analiza zagrożeń i oceny stanu bezpieczeństwa województwa miejskiego krakowskiego w instytucjach nadbudowy, Kraków, 29 XII 1980 r., s. 98.

[28] *Ibidem*, s. 130.

[29] AIPN Kr, 192/202, Materiały zarekwirowane przez KWMO w Nowym Sączu, Pismo Prokuratury Generalnej dotyczące zasad ścigania uczestników nielegalnej działalności antysocjalistycznej, Warszawa 30 X 1980 r., k. 9–10.

[30] AIPN Kr, 010/12356/CD, t. 1, SOR „Konspiratorzy", Plan czynności w stosunku do członków grup antysocjalistycznych działających w Krakowie, Kraków, 29 XI 1980 r., s. 48.

[31] G. Wołk, *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu w latach 1980–1990* [w:] *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu…*, s. 416.

[32] AIPN, 1585/201, Protokół spotkania kierownictwa MON i MSW, Warszawa, 13 VI 1981 r., k. 2–3.

[33] AIPN, 1585/1624/pdf, Zwalczanie politycznej opozycji, likwidacja zagrożeń dla ustroju i władzy, eliminacja źródeł napięć i konfliktów społecznych, Realizacja przez resort uchwał Plenum KC PZPR i IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR oraz sejmowego oświadczenia premiera, Dyrektywy, korespondencja, Plan działań MSW w związku z uchwałą XI Plenum KC PZPR z 10 VI 1981 r. i sejmowym wystąpieniem premiera 12 VI 1981 r., Warszawa, 17 VI 1981 r., s. 33.

[34] *Ibidem*, s. 34.

[35] C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy…*, s. 301.

[36] *Jak wojskowe służby rozpracowywały „Solidarność"*, „Głos" 2006, nr 31.

[37] A. Zybertowicz, *Niewidoczna władza: komunistyczne państwo policyjne w Polsce lat osiemdziesiątych* [w:] *Skryte oblicze systemu komunistycznego. U źródeł zła...*, red. R. Bäcker, P. Hübner, Warszawa 1997, s. 153–192; J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja...*, s. 196.

[38] Szerzej zob. Sz. Rudka, *Poza cenzurą…*, 129–131.

[39] AIPN, 0365/112, t. 2, pdf, Materiały Departamentu III MSW dotyczące opozycji antykomunistycznej w kraju, Nowe formy działania MSW, Warszawa, bd., s. 169.

[40] *Ibidem*. Tajny współpracownik (TW) – w latach 1960–1990 jedna z kategorii osobowych źródeł informacji. Osoba celowo zwerbowana do współpracy z SB, wykonująca zlecane jej przez funkcjonariusza prowadzącego zadania, których efektem miało być rozpoznanie, wykrywanie bądź zapobieganie działalności uznanej za wrogą. W latach 1989–1990 mogąca także kierować innymi

OZI. Zob.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 89–155; T. Ruzikowski, *Tajni współpracownicy pionów operacyjnych aparatu bezpieczeństwa 1950–1984*, „PiS" 2003, nr 1 (3), s. 109–131.

[41] Szerzej zob.: J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja...*; C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy…*, s. 249–314; *eadem*, *„Pod kontrolą"…*, s. 266–275.

[42] AIPN, 0365/72, t. 2, Ocena działalności opozycji politycznej w rozpracowanych grupach, Warszawa, 20 X 1983 r., k. 126–127.

[43] AIPN Kr, 056/108/DVD, t. 1, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1983–1986, Wytyczne planistyczne na 1984 r., Warszawa, 31 XII 1983 r., s. 12–13.

[44] K. Dworaczek, *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980*, Wrocław 2011, s. 177–178; M. Kała, *Podaj dalej* [w:] ES, t. 1, s. 354–355.

[45] Szerzej zob. s. 67.

[46] Sz. Rudka, *Poza cenzurą…*, s. 127

[47] *Ibidem*, s. 122–123.

[48] Dezinformacja – jedna z metod pracy operacyjnej, polegająca na przekazywaniu fałszywych informacji osobom lub środowiskom uznanym za wrogie wobec sytemu, w celu wprowadzenia ich w błąd lub spowodowania ich zachowania zgodnego z oczekiwaniami SB. Przyjmując za kryterium prawdziwość informacji przekazywanych w trakcie działań, rozróżniano dezinformację pełną i częściową. Pełna polegała na przekazywaniu osobom uznanym za wrogie wobec PRL wiadomości całkowicie nieprawdziwych. Stosowano ją tylko wówczas, gdy funkcjonariusze SB mieli pewność, że nie ma możliwości ich zweryfikowania. Natomiast dezinformacja częściowa polegała na przekazywaniu informacji w pewnym stopniu nieprawdziwych bądź nieaktualnych. Stosowano ją, kiedy istniała możliwość, że dezinformowany będzie w stanie zweryfikować niektóre z przekazanych mu danych. Informacje prawdziwe miały go utwierdzić w przekonaniu, że pozostałe również mają taki walor. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 216–217.

[49] Cyt. za Sz. Rudka, *Poza cenzurą…*, s. 124.

[50] Szerzej na temat preparowania fałszywek zob.: *ibidem*, s. 121–127; J. Błażejowska, *„Chciałem mieć w ręku broń"…*, s. 236–238; P. Zwiernik, *„Bibuła" SB…*, s. 126–133.

[51] Szerzej zob.: AIPN, 1585/2901, Zasięg wrogiej propagandy pisanej w 1982 r., Warszawa, 1982 r.; AIPN, 1585/2270, Wroga propaganda pisana, Warszawa, 1983 r.; AIPN, 1585/4612, Wroga propaganda pisana w latach 1982–1986, bd.; AIPN, 1585/636, Wroga propaganda pisana, Informacja miesięczna od stycznia 1987 do marca 1989 r. oraz kwartalne i półroczne za okres 1982–1988.

[52] AIPN, 1585/2901, Zasięg wrogiej propagandy pisanej w 1982 r., Warszawa, 1982 r., Informacja o zasięgu wrogiej propagandy pisanej w okresie 16–31 I 1982 r., 3 II 1982 r., k. 2.

[53] *Ibidem.*

[54] *Ibidem*, k. 4, 15.

[55] AIPN, 1585/4612, Wroga propaganda pisana w latach 1982–1985, bd.

[56] AIPN Kr, 056/94/CD, t. 1, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące bieżącej sytuacji polityczno-operacyjnej, Ocena sytuacji operacyjno-politycznej w środowiskach i obiektach ochranianych przez Wydział III, Kraków, 31 XII 1981 r., s. 218.

[57] AIPN Kr, 056/92/DVD, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Sprawozdanie z pracy operacyjnej Wydziału III za pierwsze półrocze 1982 r., Kraków, 28 VII 1982 r., s. 101.

[58] AIPN Kr, 056/98/DVD, t. 2, Sprawozdanie z pracy Wydziału III-1 za 1983 r., Kraków, 30 XII 1983 r., s. 197. Por. *ibidem*, Dane obrazujące działania i uzyskane w 1983 r. wyniki w zwalczaniu przeciwnika politycznego przez Wydział III-1, Kraków, 29 XII 1983 r., s. 190.

[59] AIPN Kr, 056/108/DVD, t. 1, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1983–1986, Analiza zagrożeń i oceny stanu

bezpieczeństwa w środowiskach i obiektach ochranianych przez Wydział III-1 SB WUSW w Krakowie, Kraków, 2 I 1985 r., s. 118–119.

[60] *Ibidem*, s. 147.

[61] Zob.: AIPN, 01305/711, Ocena sytuacji polityczno-operacyjnej za okres styczeń-czerwiec 1983 r.; *ibidem*, Ocena sytuacji polityczno-operacyjnej za okres lipiec-grudzień 1983 r.; *ibidem*, Ocena sytuacji polityczno-operacyjnej za okres czerwiec-lipiec, wrzesień-grudzień 1982 r.; *ibidem*, Ocena sytuacji polityczno-operacyjnej za okres styczeń-czerwiec i listopad 1984 r.; *ibidem*, Ocena sytuacji polityczno-operacyjnej za okres marzec-czerwiec 1982 r.; *ibidem*, Ocena sytuacji polityczno-operacyjnej za okres styczeń-luty, lipiec-grudzień 1985 r.

[62] AIPN, 001708/2136/pdf, Tadeusz Brzost, Specyfika prowadzenia sprawy operacyjnego rozpracowania na wrogą propagandę pisaną, Wyższa Szkoła Oficerska MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego, Legionowo 1985 (praca dyplomowa napisana pod kierunkiem kpt. mgr. Stanisława Głąbińskiego), mps, s. 25.

[63] Szerzej zob. *ibidem*, s. 7–15: Rozdział pierwszy „Teoretyczne ujęcie propagandy pisanej".

[64] *Analiza Departamentu III MSW na temat niezależnego ruchu wydawniczego…*, s. 170–182; J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 369–435. Por. G. Wołk, *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu…*, s. 422.

[65] *Analiza Departamentu III MSW na temat niezależnego ruchu wydawniczego…*, s. 178.

[66] J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 420–424: *Analiza nielegalnego czasopiśmiennictwa (według stanu na dzień 30 VI 1987 r.)*.

[67] *Ibidem*, s. 424.

[68] *Ibidem*, s. 425.

[69] *Ibidem*.

[70] *Ibidem*.

[71] *Ibidem*.

[72] *Ibidem*, s. 426.

[73] *Ibidem*.

[74] *Ibidem*.

[75] Kombinacja operacyjna – jedna z metod pracy operacyjnej będąca elementem szerszych działań, np. inwigilacji, rozpracowania operacyjnego lub gry operacyjnej. Polegała na zastosowaniu złożonych i skoordynowanych przedsięwzięć operacyjnych zmierzających do oddziaływania na przeciwnika w taki sposób, by wprowadzić go w błąd lub wykorzystać jego błąd, zmuszając tym samym do zachowania (działania lub zaniechania) prowadzącego do polepszenia sytuacji operacyjnej SB lub niedopuszczenia do jej pogorszenia. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki..*, s. 229-233.

[76] J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 181–182: *Analiza nielegalnego czasopiśmiennictwa (według stanu na dzień 30 VI 1987 r.)*.

[77] AIPN, 0296/206, t. 6, pdf, Aktualne działania Służby Bezpieczeństwa MSW PRL w nowej sytuacji społeczno-politycznej kraju, Warszawa, 24 VI 1987 r., s. 19.

[78] G. Wołk, *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu…*, s. 423.

[79] W. Bereś, J. Skoczylas, *Generał Kiszczak mówi…*, s. 196.

[80] Dz.U. 1986, nr 39, poz. 193, Ustawa z dnia 24 X 1986 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o wykroczeniach.

[81] G. Wołk, *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu…*, s. 428.

[82] AIPN, 1585/1308, Wystąpienie ministra spraw wewnętrznych na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR, Warszawa, 15 IV 1986 r., k. 128.

[83] C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy….*, s. 305; G. Wołk, *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu…*, s. 429.

[84] AIPN, 0449/53, t. 13, Materiały informacyjne Departamentu I MSW dotyczące X Kongresu ZSL i Międzynarodowej Konferencji Partii i Organizacji Chłopskich w marcu 1988 r., Pismo Podsekretarza Stanu w MSW gen. Henryka Dankowskiego do zastępców Szefów WUSW ds. SB, Warszawa, 17 III 1987 r., k. 13–15.

[85] AIPN, 1585/4589, Charakterystyka zwartych wydawnictw bezdebitowych kolportowanych w 1985 r. w Polsce, Warszawa, grudzień 1985 r., k. 4; AIPN, 1585/1308, Pismo mjr. Wojciecha Garstki do wicedyrektora Gabinetu Ministra płk. Józefa Pechala, kwiecień 1986 r., k. 246.

[86] Zob. AIPN, 1585/3910/CD, Publicystyka opozycji w Polsce 1977, 1981–1986, Recenzje.

[87] AIPN Kr, 065/23/CD, t. 4, Sprawozdania, plany pracy i inne materiały organizacyjne Inspektoratu I SB WUSW w Krakowie z lat 1985–1989, Pismo zastępcy szefa WUSW ds. SB w Krakowie płk. Wiesława Działowskiego do Kierownika Inspektoratu I, Kraków, 25 III 1987 r., s. 259.

[88] *Ibidem*.

[89] AIPN Kr, 065/23, t. 4/CD, Sprawozdania, plany pracy i inne materiały organizacyjne Inspektoratu I SB WUSW w Krakowie z lat 1985–1989, Pismo zastępcy szefa WUSW ds. SB w Krakowie płk. Wiesława Działowskiego do Kierownika Inspektoratu I, Kraków, 25 III 1987 r., s. 260.

[90] *Ibidem*, s. 261.

[91] *Ibidem*, Wykaz nielegalnych pism i wydawnictw pozostających w zainteresowaniu poszczególnych jednostek SB, Kraków, 25 III 1987 r., s. 262.

[92] *Ibidem*, s. 263.

[93] *Ibidem*, s. 264.

[94] AIPN Kr, 056/112/DVD, Informacje, analizy oraz plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie z lat 1986–1987 dotyczące środowiska pracowników naukowych i studentów krakowskich uczelni wyższych, Informacja z realizacji zadań przez Wydział III-1 zawartych w harmonogramie z dnia 23 VII 1986 r., Kraków, 21 XI 1986 r., s. 104.

[95] AIPN, 1585/15035, Wystąpienie ministra spraw wewnętrznych na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR, Warszawa, 27 I 1987 r., k. 14.

[96] J. Olaszek, G. Wołk, *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa…*, s. 426: *Analiza nielegalnego czasopiśmiennictwa (według stanu na dzień 30 VI 1987 r.)*.

[97] AIPN Kr, 010/12351/DVD, SOR „Ośmiornica", Pismo naczelnika Wydziału III WUSW w Krakowie do Dyrektora Biura Studiów SB MSW oraz Naczelnika Wydziału I Departamentu III MSW w Warszawie, Kraków, 24 IV 1987 r., s. 76–79.

[98] *Ibidem*.

[99] AIPN Kr, 050/55, t. 13, Materiały Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie z 1987 r. w sprawie zatrzymań prewencyjnych członków opozycji politycznej w ramach akcji kryptonim „Brzoza III", Pismo zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie por. Kazimierza Ślusarczyka do naczelnika Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW w Warszawie, Kraków, 24 IV 1987 r., k. 7.

[100] Dezintegracja operacyjna – jedna z metod pracy operacyjnej mająca na celu osłabienie, a następnie rozbicie jedności grupy osób prowadzących działalność antysystemową. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 218–219.

[101] AIPN Kr, 056/111/DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie, sprawozdania oraz analizy stanu bezpieczeństwa za 1987 r., Sprawozdanie z realizacji planu pracy Wydziału III-1 w 1987 r., Kraków, 18 XII 1987 r., s. 120.

[102] AIPN, 0296/242/1/pdf, Informacja dotycząca oceny nielegalnego czasopiśmiennictwa, Warszawa, 27 I 1988 r., s. 16.

[103] *Ibidem*, s. 19.

[104] *Ibidem*.

[105] *Ibidem*.

[106] AIPN, 0296/239/CD, t. 1, Ocena działalności i planowanie operacyjne Departamentu III MSW w 1988 r., Kierunki działania pionu III w 1989 r., Warszawa, 18 XI 1988 r., s. 27–28.

[107] *Ibidem*, s. 13.

[108] J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja…*, s. 230.

[109] G. Wołk, *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu…*, s. 430.

[110] H. Piecuch, *Wojciech Jaruzelski tego nigdy nie powie*, Warszawa 1992, s. 259.

[111] W. Bereś, J. Skoczylas, *Generał Kiszczak mówi…*, s. 203.

[112] *Kto jest kim w Polsce inaczej*, cz. 2, oprac. A. Kępiński, współprac. Z. Kilar, Warszawa 1986, s. 265 (rozmowa z Czesławem Kiszczakiem).

[113] Materiały prowadzonych przez Departament I spraw dotyczących rozpracowania kanałów przerzuty sprzętu z zagranicy, np. z rozpracowania operacyjnego „Promy", „Czanel" czy „Pajęczyna", zostały zniszczone na przełomie 1989 i 1990 r. Zob. G. Wołk, *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu…*, s. 432.

[114] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"...*, s. 101.

[115] AIPN Kr, 056/111/DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie, sprawozdania oraz analizy stanu bezpieczeństwa za 1987 r., Sprawozdanie z realizacji planu pracy Wydziału III-1 w 1986 r., Kraków, grudzień 1986 r., s. 79.

[116] Cyt. za J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja…*, s. 231.

[117] *Milewski, czyli tajemnica poliszynela. Wywiad z Ireną Lasotą*, „Nowy Świat", 26 V 1992, s. 2.

[118] *Mieszanka informacyjna: Ubeckie nadajniki do namierzania drukarni*, „Baza" 1985, nr 6 (czerwiec), s. 27.

[119] C. Kuta, *Przypadek TW „Joanna"…*, s. 31.

[120] AIPN Kr, 010/12092, Wytyczne do pracy operacyjnej w zakresie ujawniania, rozpracowywania i likwidacji grup i struktur konspiracyjnych, bmw., 29 VII 1982 r., k. 53–67. Por. E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"…* , s. 95.

[121] C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy….*, s. 310–311; *eadem*, *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec drugiego obiegu w okresie stanu wojennego na przykładzie Wydawnictwa im. gen. Nila Fieldorfa* [w:] *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu…*, s. 445–446.

[122] Paweł Mikłasz (ur. 1946), pracownik Stowarzyszenia Polskich Artystów Teatru i Filmu, członek Zarządu Głównego Polskiego Związku Wędkarskiego, dziennikarz nowojorskiego „Nowego Dziennika", prezes stowarzyszenia Pamięć Diaspory. Działacz ROPCiO i Ruchu Młodej Polski, twórca Wydawnictwa im. Konstytucji 3 Maja oraz Wydawnictwa Myśl. Internowany od 21 XII 1981 do 20 X 1982 r. W latach 1971–1989 zarejestrowany (nr rej. 22916) przez Departament III MSW jako TW „Jan Lewandowski"/„Stanisław Wysocki"/„Rybak"/„Zaniewski". Szerzej zob.: S. Cenckiewicz, *TW „Rybak" – agent artysta. (Trójmiejski Sierpień '80 w raportach konfidenta SB)*, „Arcana" 2005, nr 4–5 (64–65), s. 314–315; *Kryptonim „Klan". Służba Bezpieczeństwa wobec NSZZ „Solidarność" w Gdańsku*, t. 1: *Wrzesień 1980 – wrzesień 1981*, oprac. M. Kruk, R. Żydonik, współprac. S. Cenckiewicz, Warszawa – Gdańsk 2010, wg indeksu; *Marzec 1968 w dokumentach MSW*, t. 2: *Kronika wydarzeń*, cz. 1, oprac. F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasik, C. Wilanowski, P. Byszewski, Warszawa 2009, s. 287–288, przyp. 3.

[123] Maciej Kuncewicz (ur. 1958), działacz NZS w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego – Akademii Rolniczej w Warszawie, redaktor „Serwisu informacyjnego NZS SGGW – AR", a następnie pisma „BOK". Związany z Ruchem Młodej Polski oraz Wydawnictwem im. Konstytucji 3 Maja. Szerzej na ten temat zob.: C. Kuta, *Przypadek TW „Joanna"…*, s. 31–61; *eadem*, *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec drugiego obiegu w okresie stanu wojennego na przykładzie Wydawnictwa im. gen. Nila Fieldorfa…*, s. 441–454.

[124] Osobowe źródła informacji (OZI) – w węższym znaczeniu to synonim osobowych środków pracy operacyjnej obejmujących określone kategorie współpracowników resortu. Natomiast w znaczeniu szerszym to każda osoba, która oddziałując na funkcjonariusza poszerzała jego wiedzę dotyczącą przeszłego, aktualnego bądź przyszłego stanu pracy operacyjnego SB. Zob.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 87–168; *Osobowe źródła informacji – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*,

red. F. Musiał, Kraków 2008; W. Sawicki, *Osobowe źródła informacji organów bezpieczeństwa Polski Ludowej*, „ARwPL" 2007 nr 1 (5), s. 9–18.

[125] AIPN, 001708/2136/pdf, Tadeusz Brzost, Specyfika prowadzenia sprawy operacyjnego rozpracowania na wrogą propagandę pisaną, Wyższa Szkoła Oficerska MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego, Legionowo 1985 (praca dyplomowa napisana pod kierunkiem kpt. mgr. Stanisława Głąbińskiego), mps, s. 36.

[126] G. Waligóra, *Służba Bezpieczeństwa wobec niezależnego ruchu wydawniczego…*, s. 398.

[127] AIPN Kr, 056/11/DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie, sprawozdania oraz analizy stanu bezpieczeństwa za 1987 r., Sprawozdanie z realizacji planu pracy Wydziału III-1 w 1987 r., Kraków, 18 XII 1987 r., s. 122.

[128] Seweryn Blumsztajn (ur. 1946), dziennikarz, działacz opozycji. Aktywny w grupie tzw. komandosów, uczestnik protestów studenckich w marcu 1968 r., aresztowany i skazany na 2 lata więzienia. Współpracownik KOR, członek KSS „KOR". Od 1978 r. uczestnik wykładów Towarzystwa Kursów Naukowych. Od września 1980 r. w NSZZ Solidarność, współtwórca Agencji Prasowej Solidarność. W latach 1981–1989 na emigracji we Francji. Redaktor „Gazety Wyborczej", od 1991 r. w kierownictwie spółki Agora. Od 29 I 1970 r. rozpracowywany przez Wydział III (III-2) KSMO w Warszawie w ramach KE/SOR „Płaz". Zob. M. Łątkowska, A. Borowski, *Seweryn Blumsztajn* [w:] ES, t. 1, s. 50–51.

[129] Cyt. za R. Spałek, *„Gracze" – Komitet Obrony Robotników w propagandzie PRL, stereotypach oraz dokumentach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, „PiS" 2003, nr 2, s. 90.

[130] M. Chojecki, *Moje teczki…*, s. 231.

[131] Antoni Macierewicz (ur. 1948), historyk, działacz opozycji, polityk. W 1976 r. organizował pomoc dla represjonowanych robotników Płocka, Grudziądza, Radomia i zakładów Ursus. 23 IX 1976 r. twórca KOR, następnie KSS „KOR", w okresie 1976–1977 redaktor „Komunikatu". Od października 1977 r. redaktor niezależnego pisma „Głos". Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, twórca i kierownik Ośrodka Badań Społecznych przy MKZ Mazowsze / ZR Mazowsze, członek Zespołu Ekspertów przy Krajowej Komisji Porozumiewawczej, a następnie Komisji Krajowej. Od grudnia 1980 r. wydawca niezależnego dziennika „Wiadomości Dnia". W dniach 13–16 XII 1981 r. uczestnik strajku w Stoczni Gdańskiej, po pacyfikacji zakładu internowany, we wrześniu 1982 r. uciekł z ośrodka odosobnienia w Nowym Łupkowie, ukrywał się do 1984 r. Wydawca i redaktor podziemnych pism „Głos" i „Wiadomości". Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1991–1993, 1997–2005 i od 2007 r.), ministrem spraw wewnętrznych (1991–1992), wiceministrem obrony narodowej i szefem Służby Kontrwywiadu Wojskowego (2006–2007), ministrem obrony narodowej (2015–2018). Od 31 V 1975 do 18 X 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III/III-2 KSMO/SUSW w ramach SOS/ /SOR „Macek", od 23 X 1989 do 1990 r. przez Wydział III-2 SUSW w ramach KE „Macek". Zob. M. Łątkowska, A. Borowski, *Antoni Macierewicz* [w:] ES, t. 1, s. 262.

[132] Cyt. za J. Błażejowska, Stosunek Służby Bezpieczeństwa do drugiego obiegu wydawniczego i podejmowane wobec niego działania operacyjne w latach 70. na przykładzie Wydawnictwa im. Konstytucji 3 Maja, mps (tekst referatu wygłoszonego podczas konferencji „Drugi obieg wydawniczy w PRL na tle historii samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku, Warszawa, 31 V – 1 VI 2012 r.").

[133] P. Sowiński, *Zakazana książka*..., s. 307–308.

[134] G. Waligóra, *Służba Bezpieczeństwa wobec niezależnego ruchu wydawniczego…*, s. 398.

[135] Szerzej zob.: W. Domagalski, *Towarzysz porucznik idzie do podziemia*, „Uważam Rze" 2012, nr 25, s. 27–28; S. Cenckiewicz, *Niejawne szwadrony bezpieki*, *ibidem*, s. 30–33. Marian Pękalski, s. Andrzeja (ur. 1950), funkcjonariusz aparatu represji. Od 21 IX 1989 r. major. Od 1 IV 1974 r. inspektor Wydziału II KWMO w Szczecinie, od 26 VI 1980 r. młodszy inspektor Wydziału IV Departamentu II MSW, od 1 VIII 1981 r. inspektor Wydziału VI Departamentu II MSW, od 1 XI 1982 r. starszy inspektor Wydziału X Departamentu II MSW, od 1 X 1988 r. starszy specjalista Wydziału VI Departamentu II MSW. Zwolniony ze służby 15 VI 1990 r. Zob. AIPN, 0604/1840, t. 1–2, Akta osobowe Mariana Pękalskiego.

ROZDZIAŁ JEDENASTY

Działania wobec poszczególnych redakcji i struktur wydawniczych w latach 1976–1980

Zwalczanie poligrafii Studenckich Komitetów Solidarności

Od chwili powstania krakowskiego SKS bezpieka interesowała się działalnością poligraficzną prowadzoną przez to środowisko. Z informacji pojawiających się w materiałach administracyjnych wynika, że początkowo intencją SB było ograniczanie zasięgu niezależnego obiegu wydawniczego. W sprawozdaniu z pracy operacyjnej Wydziału III w 1977 r. informowano: *W celu ograniczenia zasięgu kolportażu wrogich opracowań i tekstów, zwłaszcza w środowisku akademickim, wykorzystywano osobowe źródła informacji do przechwytywania tych opracowań, uniemożliwiając i ograniczając tym samym planowaną akcję propagandową przez grupy opozycyjne* […] *przechwytywano także wrogie opracowania i materiały podczas przewozu na przykład z Warszawy do Krakowa, w tym celu organizowano zalegendowane akcje, w wyniku których pozbawiano tutejsze grupy opozycyjne wrogich materiałów przygotowanych przez KOR bądź ROPCiO z przeznaczeniem do kolportażu w środowiskach. Działania te poza tym, że chwilowo paraliżowały działania opozycji, to dezintegrowały je, wprowadzały zniechęcenie i elementy podejrzliwości,*

i obawy, dając w efekcie spadek aktywności szkodliwej działalności politycznej; w wyniku uzyskania wyprzedzających informacji i zastosowania kombinacji operacyjnych zlikwidowano także przygotowywane środki poligraficzne[1].

W sprawozdaniu z 1978 r. również podkreślono znaczenie agentury: *Osobowymi źródłami informacji staraliśmy się manewrować tak, aby opanować wszystkie zagrożone obiekty i grupy społeczne, nie pozostawiając obszarów i zjawisk nierozpoznanymi. Uzyskaliśmy wskutek aktywnego i wielopłaszczyznowego wykorzystania sieci tajnych współpracowników i kontaktów operacyjnych w miarę pełne rozpoznanie sytuacji i nastrojów w interesujących nas środowiskach. Z wyprzedzeniem uzyskiwaliśmy informacje o zamierzeniach i inicjatywach grup i osób o nastawieniu antysocjalistycznym, co pozwalało na podejmowanie działań natury zapobiegawczej, paraliżujących wiele planowanych akcji i poczynań przez elementy antysocjalistyczne. Należy to dodać, że wielu z uzyskanych wyprzedzających informacji nie można było wykorzystać, mając na uwadze zasadę tajności współpracy z TW, sprowadzającą się do koniecznej ochrony tych jednostek przed dekonspiracją. Dobre rozpoznanie sytuacji w kręgach antysocjalistycznych grup, jak i rozpoznanie ich planów i inicjatyw, pozwalało wyprzedzająco informować instancję partyjną i władze administracyjne, które podejmowały stosowne decyzje polityczne i przeciwdziałania*[2]. Przy pomocy agentury przechwytywano publikacje przeznaczone do kolportażu, tym samym ograniczając jego zasięg. W sprawozdaniu podkreślono, że w ten sposób w 1978 r. *przejęto około dwóch tysięcy pozycji wrogich opracowań i ulotek.* Odnotowano również, że dzięki tak zwanym informacjom wyprzedzającym uzyskanym od swojej agentury SB przejęła dziesięć maszyn do pisania, jeden powielacz, pięć ramek do sitodruku oraz dwieście matryc. Zaznaczono, że przy współpracy z Wydziałem Śledczym przeszukano osiemdziesiąt jeden osób i sześćdziesiąt mieszkań oraz zatrzymano trzydzieści pięć osób. Ponadto zarekwirowano około dziesięciu tysięcy różnych publikacji i ulotek przeznaczonych do kolportażu[3].

Po przeanalizowaniu w lipcu 1979 r. dotychczasowej działalności SKS w Krakowie, SB stwierdzała, że w okresie od maja 1977 do września 1978 r. jedną z istotnych form aktywności niezależnej organizacji studenckiej było w tym czasie między innymi dążenie do zorganizowania własnej bazy poligraficznej, utworzenie biblioteki SKS, wydanie pierwszego numeru „Sygnału", a także kolportaż ulotek i innych opracowań[4]. Charakteryzując z kolei działalność krakowskiego SKS w okresie od września 1978 do lipca 1979 r., bezpieka skonstatowała z niepokojem: *Odnotowaliśmy, pomimo stosowania różnego rodzaju przeciwdziałań, znaczne udoskonalenie i operatywniejsze funkcjonowanie poligrafii przy zastosowaniu głębokiej konspiracji osób zaangażowanych w poligrafii i punktów poligraficznych.* Do najistotniejszych przejawów działalności uznanej przez funkcjonariuszy SB za inkryminowaną zaliczono między innymi kolportaż ulotek, opracowań i rozmaitych materiałów, a także

wydanie opracowań *Odrodzenie Rzeczypospolitej* Leszka Moczulskiego i *Sprawa Kazimierza Moczarskiego* oraz pism „Sygnał" i „Indeks"[5].

W 1978 r., w związku z kolportażem na terenie Krakowa pisma „Robotnik", represjonowani przez SB byli Leszek Batko, Adam Bednarz, Stanisław Leśmian i Józef Salawa. Zatrzymano ich w lutym, po przeprowadzeniu przez funkcjonariuszy bezpieki rewizji szafek pracowniczych w HiL i Budostalu, a także pokoi w hotelu pracowniczym na osiedlu Jagiellońskim. 4 lipca 1978 r., w trakcie rozdawania „Robotnika" przed bramą główną HiL, zatrzymani zostali Wojciech Sikora i Łukasz Świerz[6]. 16 grudnia tegoż roku, po rewizji w domu, gdzie znajdował się punkt kolportażowy, na dwanaście godzin zatrzymana została Teresa Passakas. Funkcjonariusze SB zabrali wówczas część nakładu numeru 24 „Robotnika" i inne niezależne publikacje[7]. Ponadto kontrolowanie kanałów przerzutowych „Sygnału" ułatwiło bezpiece konfiskatę nakładu numeru 1 i numeru 9 tego pisma[8].

Od 8 listopada 1977 do 19 grudnia 1979 r. Wydział III KWMO w Krakowie, w ramach SOR „Mirafiori"[9] (numer rejestracyjny sprawy Kr 19556), prowadzonej przeciwko działaczowi SKS Jakubowi Meissnerowi, śledził również jego działalność w ramach drugiego obiegu[10]. Z zachowanych, niestety, szczątkowych materiałów tej sprawy wynika, że przy wykorzystaniu swoich tajnych współpracowników o pseudonimach „Kazik"[11], „Kazimierz"[12], „Leo"[13] i „Return", a także techniki operacyjnej, bezpieka dowiedziała się między innymi, że mieszkanie Meissnera *wykorzystywane było do przechowywania literatury bezdebitowej*[14]. Podczas przeszukania mieszkania 26 czerwca 1978 r. zabrano dwieście pięćdziesiąt trzy egzemplarze numeru 3 pisma „Sygnał". Odnotowano przy tym, że *Jakub Meissner aktywnie angażował się w działalność antysocjalistycznej grupy krakowskiego SKS, między innymi brał czynny udział w powielaniu „Sygnału" nr 3, zajmował się kolportażem różnych pism o treści antysocjalistycznej, a także przewożeniem tych materiałów do Krakowa z innych ośrodków w kraju, szczególnie z Warszawy*[15].

Zaangażowanie się Pawła Witkowskiego w prace krakowskiego SKS, w tym w niezależną działalność wydawniczą, stało się powodem założenia 7 listopada 1979 r. przez Wydział III KWMO w Krakowie SOS „Krzykacz" (numer rejestracyjny sprawy 22506)[16]. Zadaniem bezpieki realizowanym w ramach tej sprawy było *rozpoznanie powiązań Pawła Witkowskiego z SKS*, a także *jego zaangażowania w działalności antysocjalistycznej* oraz *objęcie go kontrolą operacyjną i przeciwdziałanie podejmowanym przez niego negatywnym inicjatywom na rzecz SKS i KSS „KOR"*[17].

Od 1980 r. Witkowski inwigilowany był przez SB również ze względu na swoją działalność w Międzyzakładowym Komitecie Założycielskim NSZZ Solidarność Małopolska, współpracę z Krakowską Oficyną Studentów, a następnie kierowanie Wydawnictwem Alfa. W meldunku operacyjnym z 17 lipca 1981 r. pisano: *Z informacji operacyjnych uzyskanych od TW ps. „Monika"*

wynika, że figurant niniejszej sprawy, P[aweł] *Witkowski, prowadzi nielegalne wydawnictwo pod tytułem Alfa. P*[aweł] *Witkowski powyższe wydawnictwo drukuje w CeBeA (Biuro Studiów i Projektów Chemicznych) w Krakowie, ulica Dzierżyńskiego. Dotychczas w ramach wydawnictwa Alfa wydrukował fragmenty „Zniewolonego umysłu" Miłosza, pod tytułem „Ketman", oraz dokonał przedruku z „Aneksu" między innymi Amalrika i Szałamowa.* Na podstawie tych informacji Wydział III podjął kroki zmierzające do *ujawnienia kanałów, którymi figurant wszedł na teren zakładu państwowego i znajdującej się tam powielarni.* Z osobami z kierownictwa CeBeA przeprowadzono tak zwane rozmowy operacyjno-profilaktyczne, *celem zaostrzenia kontroli podległych im środków poligraficznych*[18]. Ponadto wykorzystując osobowe źródła informacji, zamierzano doprowadzić do *zlokalizowania miejsca magazynowania wyżej wymienionego wydawnictwa i w miarę operacyjnych możliwości do jego przejęcia*[19]. Na podstawie zachowanych, niestety, szczątkowych materiałów nie można ustalić, jak zakończyły się te działania. Nie ulega jednak wątpliwości, że aktywność wydawnicza Bożeny i Pawła Witkowskich ściągała uwagę SB. 23 listopada 1984 r. SOS „Krzykacz" przekształcona została w SOR „Krzykacz". W jej ramach od 26 lutego 1985 r. kontrolą operacyjną bezpieka objęła również Bożenę Witkowską[20], która wspólnie z mężem prowadziła Wydawnictwo Alfa, a następnie Bibliotekę Wolnej Myśli. Sprawę zakończono z powodu wyjazdu Witkowskich za granicę, a materiały złożono w archiwum Wydziału „C" WUSW w Krakowie 6 lutego 1989 r.[21]

Sprawę operacyjnego rozpracowania „KOS", prowadzoną przeciwko Krakowskiej Oficynie Studentów, a następnie Wydawnictwu KOS, Wydział III KWMO w Krakowie założył 12 lipca 1980 r.[22] Z dostępnych materiałów wynika jednak, że działania operacyjne przeciwko osobom związanym z poligrafią SKS bezpieka prowadziła już wcześniej. W lipcu 1979 r. funkcjonariusze informowali, że *zlikwidowano punkt poligraficzny A*[ndrzeja] *Mietkowskiego i G*[rzegorza] *Małkiewicza, zaskakując ich na gorącym uczynku drukowania znacznej ilości tak zwanych „Dzienników węgierskich" Woroszylskiego; materiały te zakwestionowano.* Za sukces uznali również *zakwestionowanie i niedopuszczenie do kolportażu około siedmiuset sztuk „Robotnika" przez B*[ogusława] *Sonika* oraz *zakwestionowanie, w wyniku przeszukań, całego nakładu ulotek w sprawie samorządów studenckich*, a także zlikwidowanie punktu poligraficznego przy ulicy Cegielnianej[23]. Służba Bezpieczeństwa zamierzała poznać nazwiska osób wchodzących w skład poszczególnych zespołów poligraficznych, głównie z grupy Mietkowskiego i Małkiewicza. Planowano zatem *wytypowane osoby poddać aktywnemu rozpoznaniu operacyjnemu, celem poszerzenia informacji o ich kontaktach, adresach, częstotliwości spotkań, warunkach mieszkaniowych, rodzinach itd.* Zalecano, aby *z chwilą uzyskania informacji o przystąpieniu do produkcji antysocjalistycznych materiałów poddać ścisłej obserwacji przez Wydział „B"*[24] *głównych organizatorów poligrafii,*

a przede wszystkim A[ndrzeja] *Mietkowskiego, G*[rzegorza] *Małkiewicza, celem umiejscowienia i zlikwidowania w wyniku przeszukań punktów poligraficznych*, wobec zaś osób rozpoznanych w trakcie tych procedur operacyjnych *podejmować działania nękające, między innymi wywiady środowiskowe w miejscu zamieszkania u sąsiadów, dozorcy, okresową kontrolę zewnętrzną, rozmowy z rodzicami itp., celem wytworzenia przekonania u tych osób, że znajdują się pod stałą kontrolą, co w konsekwencji winno doprowadzić do ich rezygnacji i wycofania się*. Zwracano również uwagę, aby w wypadku *ujawnienia faktów produkcji materiałów w Domach Studenckich informować o tym administrację poszczególnych akademików, z sugestią częstych kontroli wytypowanych pokoi*, argumentując, że *systematyczne działanie w tym kierunku powinno doprowadzić do zaniechania organizowania punktów poligraficznych w akademikach*. Dlatego też polecano, aby *w szczególnie dogodnych sytuacjach występować z propozycją przeszukań w wytypowanych pomieszczeniach*[25].

Z zachowanych dokumentów wynika, że SB zamierzała doprowadzić do utraty wiarygodności przez grupę Andrzeja Mietkowskiego i wyeliminowania go z działalności Wydawnictwa KOS. W tym celu zainicjowano grę operacyjną[26], w której pewną rolę miał do odegrania TW „Monika". W cytowanym wyżej dokumencie z lipca 1979 r. polecano: *Wykorzystując sprawy ambicjonalne między H*[enrykiem] *Karkoszą a A*[ndrzejem] *Mietkowskim w aspekcie kierowania działalnością poligrafii, podejmować działania podrywające zaufanie do A*[ndrzeja] *Mietkowskiego, aż do jego odsunięcia od poligrafii włącznie. Aktualne rozpoznanie jego kilku punktów poligraficznych, poszerzone o informacje od TW „Wojtek"*[27]*, „Jurek"*[28]*, „Michał"*[29]*, doprowadzi do zaskoczenia A*[ndrzeja] *Mietkowskiego w trakcie wykonywania materiałów na punktach i ich likwidację w wyniku przeszukań. Pozwoli to na wysuwanie zarzutów w kręgu SKS w stosunku do A*[ndrzeja] *Mietkowskiego o jego nieostrożności, lekkomyślności, złej organizacji itp. Zarzuty te będą między innymi podsycane przez TW ps. „Monika"*[30]. Planowano również, aby *poprzez posiadane źródła wpływać na obniżenie poziomu poligrafii, preferowanie tematów niechwytliwych, mało interesujących i atrakcyjnych, jak również na obniżenie jakości graficznej materiałów. Do pogłębiania dezintegracji i zniechęcenia wykorzystywać poprzez TW „Tomek", „Alex"*[31]*, „Monika" podejmowanie w ich materiałach tematyki pozornie krytycznej, z jednej strony, z drugiej natomiast zniechęcającej do działania, podejmowanie spreparowanych informacji z powołaniem się na autorytatywne źródło ich pochodzenia, wprowadzających wewnątrz zamęt, dezorientację itp.*[32]

Wydaje się, że opisana gra operacyjna SB zakończyła się powodzeniem. Od 1980 r. kierownictwo w Krakowskiej Oficynie Studentów przejął jej agent o pseudonimie „Monika", czyli Henryk Karkosza. Razem z Lesławem Maleszką, który współpracował z SB pod pseudonimami „Ketman", „Tomek", „Return" i „Zbyszek", odegrali oni kluczową rolę w kontrolowaniu przez

bezpiekę krakowskiego drugiego obiegu. Relacje Karkoszy i Maleszki z tajnymi służbami PRL zostały zbadane i szczegółowo opisane przez Ewę Zając i Henryka Głębockiego[33], a także przez Ryszarda Terleckiego[34]. Odwołując się do rezultatów dotychczasowych badań, warto pokrótce przypomnieć chociażby niektóre aspekty działalności tych dwóch agentów SB, bez czego naświetlenie tematu zwalczania przez aparat represji krakowskiego drugiego obiegu byłoby niepełne.

Oprócz bieżącej kontroli operacyjnej Krakowskiej Oficyny Studentów, a następnie Wydawnictwa KOS, celem bezpieki było także *rozpracowanie grup poligraficznych wchodzących w skład Wydawnictwa KOS, ustalenie osób wspierających finansowo działalność nielegalnego wydawnictwa, ustalenie kontaktów zagranicznych tej grupy oraz kanałów przerzutowych środków poligraficznych z Zachodu, ustalenie punktów poligraficznych i ich likwidowanie, ustalenie autorów wrogich opracowań i osób współpracujących z tym wydawnictwem*[35]. Jak z tego wynika, intencją SB nie była likwidacja wydawnictwa, ale objęcie go kontrolą. Zasadniczą rolę mieli w tym odegrać TW „Monika" i TW „Tomek". Znamienne jest to, że Karkosza, który był szefem Krakowskiej Oficyny Studentów, nie został zarejestrowany w ramach SOR „KOS", ale nazywany jest tam, podobnie jak Maleszka, *figurantem*. Dzięki swoim konfidentom bezpieka wiedziała o strukturze organizacyjnej wydawnictwa, wydanych publikacjach, planach wydawniczych, kontaktach z innymi oficynami. Mogła przeprowadzać kombinacje operacyjne, podsycać konflikty, eliminować lub ograniczać działalność niektórych osób. W meldunku z lipca 1980 r., dotyczącym podjęcia rozpracowania Krakowskiej Oficyny Studentów, ówczesny naczelnik Wydziału III KWMO w Krakowie, podpułkownik Jan Bill, relacjonował: *W czerwcu br. Wydział III tutejszej Komendy uzyskał informację operacyjną, z której wynika, że SKS krakowski rozpoczął kolportaż książki M. Hłaski pt. „Następny do raju", wydanej przez nielegalne wydawnictwo pod nazwą Krakowska Oficyna Studentów (KOS). Pod nazwą tą kryją się dwie grupy poligraficzne kierowane przez figurantów prowadzonych przez tutejszy Wydział Spraw Operacyjnych, a to: A*[ndrzeja] *Mietkowskiego i H*[enryka] *Karkoszy, którzy działają oddzielnie, jednak ściśle ze sobą współpracują. Grupa poligraficzna H*[enryka] *Karkoszy zajmuje się głównie drukowaniem wydawnictw książkowych, natomiast grupa A*[ndrzeja] *Mietkowskiego powielaniem różnego rodzaju oświadczeń, ulotek, petycji itp. W dotychczasowej działalności grupy te, występujące pod nazwą KOS, wydały kilkanaście różnych broszur i oświadczeń.* W dalszej części Bill podkreślał: *Kilkakrotnie podejmowane działania operacyjne w stosunku do KOS częściowo ograniczyły działalność tych grup, sparaliżowały kolportaż i różne podejmowane akcje, jednak nie doprowadziły do ich likwidacji, z uwagi na duże rozczłonkowanie i stałe wspieranie dostarczanymi z Zachodu środkami poligraficznymi, a także kwotami pieniężnymi anonimowych ofiarodawców*[36].

Kilka miesięcy później, 23 października 1980 r., naczelnik Wydziału III KWMO w Krakowie, składając meldunek do centrali MSW na temat planów Wydawnictwa KOS, informował: *W dniu 20 października 1980 r. od TW ps. „Tomek" i „Monika" uzyskano informacje operacyjne, z których wynikało, że w dniu 17 października 1980 r. w mieszkaniu Henryka Karkoszy* […] *odbyło się zebranie osób wchodzących w skład Zespołu Redakcyjnego Krakowskiej Oficyny Studentów. W zebraniu tym wzięli udział figuranci prowadzonych przez tutejszy Wydział III spraw operacyjnych, a to: H*[enryk] *Karkosza, J*[an] *Polkowski, B*[ogusław] *Sonik, L*[esław] *Maleszka i J*[acek] *Rakowiecki. W trakcie zebrania omawiano program wydawniczy KOS na najbliższy okres*[37]. Naczelnik Bill wymieniał konkretne tytuły planowanych publikacji i zapewniał centralę MSW: *Z naszej strony podjęte zostaną działania operacyjne zmierzające do ograniczenia możliwości wydawniczych KOS i ewentualnego przejęcia wydanych przez tę oficynę pozycji*[38].

Pomocne przy spełnieniu tych obietnic były informacje dostarczone przez TW „Monika". Pod koniec lutego 1981 r. Karkosza poinformował bezpiekę, że w mieszkaniu Marcina Prokopa przy ulicy Krowoderskiej będą przedrukowywane teksty z paryskiej „Kultury"[39]. Kilka dni później, w nocy z 6 na 7 marca, drukarze z Wydawnictwa KOS, Marian Piątek[40] i Marcin Prokop, zostali zatrzymani przez SB z transportem książki *Po sierpniu*. Dwa dni później Karkosza potwierdził bezpiece, że książka ta wydrukowana została w mieszkaniu Prokopa przy ulicy Krowoderskiej i że jest tam jeszcze powielacz oraz około tysiąca egzemplarzy tej publikacji[41]. O dokonanej na podstawie informacji TW „Monika" konfiskacie wydawnictw drugoobiegowych meldował centrali MSW naczelnik Wydziału III KWMO w Krakowie: *W nocy z 6 na 7 bm. funkcjonariusze MO zatrzymali przed siedzibą MKZ Małopolska w Krakowie, aleja Krasińskiego, figuranta niniejszej sprawy Marcina Prokopa oraz M*[ariana] *Piątka. M*[arcin] *Prokop samochodem swojej matki, Urszuli Prokop-Dąmbskiej*[42] [sic], *fiat 126p, nr rej. KRD 63–05, przewoził nielegalne wydawnictwo pod tytułem „Po sierpniu", składające się z przedruków „Kultury" paryskiej traktujących o aktualnej sytuacji w kraju. Powyższe teksty w sposób agresywny atakują aktualną linię PZPR oraz sojusz z ZSRR i innymi państwami socjalistycznymi. W samochodzie figuranta zakwestionowano około dwustu egzemplarzy wyżej wymienionego wydawnictwa.* […] *Z informacji operacyjnych uzyskanych od TW ps. „Monika" wynika, że wydawnictwo pod tytułem „Po sierpniu" było drukowane na powielaczu w mieszkaniu figuranta M*[arcina] *Prokopa* […] *gdzie aktualnie znajduje się powielacz oraz prawdopodobnie wyżej wymienione wydawnictwa. W związku z powyższym tutejszy Wydział III, poprzez osobowe źródła informacji, podjął działania zmierzające do przejęcia i zakwestionowania znajdujących się w mieszkaniu M*[arcina] *Prokopa środków poligraficznych oraz wyżej wymienionego wydawnictwa*[43].

Kiedy po rozłamie w Wydawnictwie KOS grupa drukarzy usiłowała latem 1981 r. stworzyć własne wydawnictwo, bezpieka dzięki TW „Monika" udaremniła to. Karkosza nie tylko poinformował SB o miejscu i terminie przewożenia dużej ilości publikacji, ale również zaproponował ich konfiskatę. Doradzał esbekom: *Można to zrealizować poprzez funkcjonariuszy W*[ydziału] *R*[uchu] *D*[rogowego] *na zasadzie normalnej kontroli drogowej, przy skrzyżowaniu 29 Listopada z Opolską. Sprawa ta będzie pilotowana przeze mnie*[44].

Karkosza informował bezpiekę nie tylko o działalności Wydawnictwa KOS, ale również innych grup i struktur funkcjonujących w ramach krakowskiego drugiego obiegu wydawniczego. Przykładowo, pod koniec sierpnia 1980 r. donosił SB, że KPN *wydała kolejny numer pisma pod tytułem „Opinia Krakowska", nr 20–21, marzec, kwiecień, maj i czerwiec 1980 r. Drukował ją prawdopodobnie K*[rzysztof] *Bzdyl wraz ze swoją grupą poza Krakowem*[45]. Świadczy to o tym, że TW „Monika" miał bezpośredni dostęp do większości ówczesnych środowisk opozycyjnych, co, jak trafnie zauważyli Ewa Zając i Henryk Głębocki, w połączeniu z treścią informacji przez niego przekazywanych i zadaniami, jakie wykonywał, uprawnia do wniosku, że był dla SB agentem niezwykle cennym[46].

Dzięki TW „Monika" bezpieka dowiadywała się również o miejscach druku *na dojściach*. W czerwcu 1981 r. zastępca naczelnika krakowskiego Wydziału III proponował przeprowadzenie tak zwanych rozmów profilaktyczno-inspiracyjnych z kierownictwem państwowych drukarni, co miało przyczynić się do zablokowania możliwości korzystania z urządzeń poligraficznych przez wydawnictwa drugiego obiegu. W swoim wniosku wyjaśniał przełożonym: *W ostatnim okresie Wydział III tutejszej Komendy uzyskał informacje operacyjne, z których wynikało, że nielegalne wydawnictwa działające na terenie Krakowa (KOS, ABC, NOS, Krzyż Nowohucki) wykorzystują do prowadzenia swej działalności przedsiębiorstwa uspołecznione i instytucje państwowe, takie jak:*

– Drukarnia Wydawnicza przy ulicy Wadowickiej,
– Drukarnia AGH przy ulicy Manifestu Lipcowego,
– Drukarnia Spółdzielni Żaczek przy ulicy Garbarskiej,
– Powielarnia PTTK przy ulicy Ziai,
– Powielarnia WSS Społem przy ulicy Krótkiej,
– Powielarnia CBA przy ulicy Dzierżyńskiego,
– Powielarnia ASP,
– Powielarnia AE przy ulicy Sienkiewicza,
– IOS [Instytut Obróbki Skrawaniem].

W jednostkach tych drukowane są nielegalnie na tak zwane fuchy publikacje w większości o charakterze antysocjalistycznym bądź pozbawione debitu komunikacyjnego na terenie PRL[47].

Jak wynika z ustaleń Zając i Głębockiego, w latach osiemdziesiątych Karkosza nie tylko kontrolował krakowski i małopolski drugi obieg, lecz także

wykorzystywany był, podobnie jak Maleszka, do rozpracowywania struktur opozycyjnych[48].

Donosy TW „Zbyszek" na temat drugiego obiegu stanowiły uzupełnienie informacji uzyskiwanych przez SB od TW „Monika". Przykładowo, we wrześniu 1981 r. Maleszka złożył bezpiece szczegółową relację o funkcjonowaniu Wydawnictwa KOS i konflikcie między Henrykiem Karkoszą a Janem Polkowskim. Porównując działalność Wydawnictwa KOS z działalnością powstałego z inicjatywy Polkowskiego w wyniku rozłamu wydawnictwa ABC, stwierdził: *Styl Karkoszy jest taki, że lubi za jednym zamachem wypuszczać dwa, trzy tytuły równocześnie na rynek i robić duże przerwy. Natomiast Polkowski wypuszcza równomiernie po jednym tytule i jego regularna praca jest łatwiejsza do inwigilacji*[49].

Zarówno TW „Zbyszek", jak i TW „Monika" byli też wykorzystywani przez bezpiekę do rozpracowywania środowisk wspierających z zagranicy krajową niezależną działalność wydawniczą, a także osób przekazujących tę pomoc[50]. Jak stwierdzili Ewa Zając i Henryk Głębocki, współpraca obu agentów z SB miała podobny charakter. Nie tylko donosili na środowiska opozycyjne i uczestniczyli w wyreżyserowanych przez SB kombinacjach operacyjnych, lecz często próbowali także podpowiadać funkcjonariuszom, w jaki sposób można skuteczniej prowadzić działania[51]. Dzięki fikcyjnym rewizjom u Karkoszy i Maleszki oraz ich internowaniu 13 grudnia 1981 r. SB umacniała pozycję swoich konfidentów w inwigilowanych środowiskach. Internowanie tajnych współpracowników było elementem ich uwiarygodnienia wobec opozycji[52].

Z opublikowanego przez Zając i Głębockiego meldunku do centrali MSW o zakończeniu SOR „KOS" wynikałoby, że sprawę zamknięto w 1983 r.[53] Niemniej z zapisów ewidencyjnych, a także z innych dokumentów, wynika, że sprawa prowadzona była do 15 stycznia 1985 r., a dwa miesiące później, 15 marca, złożono ją w archiwum[54].

Służba Bezpieczeństwa wobec „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego"

Grupa osób skupionych wokół pisma „Merkuryusz Krakowski i Światowy" od początku swojej działalności znalazła się w polu zainteresowania SB. Pierwsze informacje o pojawieniu się pisma przekazał bezpiece w lutym 1979 r. TW „Tomek". Jako głównych inicjatorów i redaktorów wskazał Roberta Kaczmarka, a także Agnieszkę Gramatykę i Lenę Migałę[55]. Maleszka informował, że pismo jest *skrajnie prawicowe, konserwatywne, mające własną bazę poligraficzną, wydawane w małym formacie*[56]. Innym razem dodał: *„Merkuryusz" tym różnił się od innych pism niecenzurowanych, że prowadził zażartą*

kampanię popierającą kapitalistyczne rozwiązania ustrojowe i ekonomiczne. Na jego łamach głoszono więc hasła reprywatyzacji gospodarki, funkcjonowania systemu akcji giełdowych, co za tym idzie – pewnej akceptacji takich zdobyczy kapitalizmu, jak bezrobocie i wysokie różnice w dochodach różnych grup ludności[57]. W kolejnych donosach TW „Tomek" informował SB o ukazywaniu się następnych numerów pisma i ich zawartości. Meldując o wydaniu numeru 5, scharakteryzował jego treść, doniósł również, że czasopismo było kolportowane w niewielkiej liczbie w styczniu 1980 r. podczas zebrań krakowskiego SKS. Przekazał też SB egzemplarz tego numeru[58]. Podobnie postąpił po ukazaniu się numeru 6.

Donosy TW „Tomek", mimo że niekiedy zawierały informacje nie w pełni ścisłe, w pewnym stopniu dekonspirowały środowisko Kaczmarka i ułatwiały SB jego inwigilację. W związku z redagowaniem „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego" oraz działalnością wydawniczą Kaczmarek był kilkakrotnie zatrzymywany na czterdzieści osiem godzin. Starano się też wpłynąć na zwolnienie go z pracy za działalność wydawniczo-kolportażową[59]. Jak informowano w numerze 7 pisma, 19 marca 1980 r. w mieszkaniu Kaczmarka przy ulicy Augustiańskiej przeprowadzono rewizję, podczas której esbecy zabrali kilkadziesiąt egzemplarzy wydawnictw podziemnych. Na dwadzieścia cztery godziny zatrzymano też Lenę Migałę. Redakcja „Merkuryusza Krakowskiego i Światowego" protestowała przeciwko tym działaniom SB. W imieniu zespołu głos zabrał Kaczmarek: *Zwracam się o nierekwirowanie pojedynczych egzemplarzy publicystycznych i literackich, na co brak uzasadnienia w polskim prawodawstwie oraz o nieprzywłaszczanie całych nakładów bez udowodnienia zarzutów z inkryminowanego paragrafu. Zwracam się o nieprzetrzymywanie w areszcie ludzi, którzy nie stanowią przestępczego zagrożenia spokoju publicznego, bo właśnie takie postępowanie władz go zakłóca*[60].

Poza ogólnymi informacjami uzyskanymi od TW „Zbyszek" bezpieka nie miała, jak wynika z zachowanych materiałów, szczegółowych danych na temat struktur organizacyjnych Prywatnej Inicjatywy Krakowskiej ani też sposobów jej funkcjonowania. W artykule *Pożytek z konfidenta*, opublikowanym w 2007 r. na łamach „Gazety Wyborczej", Robert Kaczmarek, kwestionując wagę donosów Maleszki, stwierdzał: *Operacyjna nieprzydatność raportów to nie tylko sprawa bylejakości pracy. To również następstwo nieuchwytnej policyjnymi metodami natury moralnego oporu, owoc programowej jawności wszelkich, z wyjątkiem druku i organizacji, poczynań opozycji demokratycznej*[61].

W ramach SOR „Rzecznicy", którą Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie prowadził od 8 marca 1978 do 11 grudnia 1989 r., SB interesowała się głównie działalnością opozycyjną Mirosława Dzielskiego, niemniej w kilku dokumentach pojawiają się również informacje na temat prowadzonej przez niego niezależnej działalności wydawniczej.

W meldunku operacyjnym z 9 lipca 1981 r. kapitan Jan Krawczyk informował: *W trakcie prowadzenia sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rzecznicy" ujawniono w kwietniu 1980 r. nowe zagrożenie, polegające na tym, że figurant Mirosław Dzielski, używając pseudonimów „Adam Dzik" i „Adolf Romański", pisał artykuły o negatywnych treściach politycznych i zamieszczał je w nielegalnym wydawnictwie „Merkuryusz Krakowski i Światowy", redagowanym przez figuranta tutejszego Wydziału R*[oberta] *Kaczmarka. W artykułach tych Dzielski w sposób zdecydowanie agresywny i zarazem ironiczny atakował podstawy ustroju socjalistycznego, odmawiając mu wszelkich wartości. Uważa, iż jest to system niereformowalny, gdyż wszelkie próby zmian na lepsze będą skutecznie blokowane przez aparat partyjny i dogmatycznie stosowaną metodę społecznej własności środków produkcji. Z jego wywodów wynikało, że dopiero po ograniczeniu, czy wręcz zniesieniu, tych czynników można liczyć na poprawę sytuacji w kraju.* […] *Ostatni artykuł Dzielskiego ukazał się w numerze 8/9 „Merkuryusza" z czerwca 1980 r. Od tego czasu wydawnictwo to nie ukazuje się, a z posiadanych informacji wynika, iż nie były podejmowane próby jego reaktywowania*[62].

Bezpieka odnotowała również, że po wprowadzeniu stanu wojennego Dzielski związał się z pismem „13 grudnia", a następnie nim kierował[63]. W piśmie wysłanym do centrali MSW w czerwcu 1986 r. naczelnik Wydziału III-1 WUSW w Krakowie major Wiesław Hryniewicz meldował: *Z uzyskanych informacji operacyjnych wynika, że trwają starania o dotację na rozwój tak zwanych niezależnych wydawnictw. Figurant* ([zarejestrowany pod numerem] *020027) Mirosław Dzielski również przekazał informację w maszynopisie o swojej działalności wydawniczej, twierdząc, że od 1982 r. ukazało się pięćdziesiąt numerów „13-tki", zawierających od trzydziestu do sześćdziesięciu stron, czyli razem około dwóch tysięcy stron znormalizowanych. Ponadto wydał w formie broszurowej Miltona Friedmana „Wolni wobec wyboru" oraz Andrzeja Wasilewskiego „Tradycje polskiego patriotyzmu"*[64].

Inne działania Służby Bezpieczeństwa przed sierpniem 1980 roku

Jak wynika z zapisów ewidencyjnych oraz zachowanych szczątkowo materiałów, 25 maja 1976 r. Wydział III KWMO w Krakowie wszczął przeciwko Pawłowi Kłoczowskiemu SOS „Łącznik" (numer rejestracyjny sprawy Kr 17216)[65]. W przyjętym tego samego dnia *Planie przedsięwzięć operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Łącznik"* podano, że *z posiadanych materiałów wynika, że wyżej wymieniony kolportował literaturę bezdebitową, którą stanowiły książki Cz. Miłosza oraz Sacharowa, a także*

egzemplarze „Kultury" paryskiej[66]. Rozpracowanie miało *ustalić ilość i jakość posiadanej literatury bezdebitowej, jej źródło i zasięg kolportażu*, a także *wyjaśnić charakter i treść kontaktów z komandosami warszawskimi*[67].

W lipcu 1979 r., po informacjach uzyskanych od TW „Tomek", bezpieka przekształciła SOS „Łącznik" w SOR „Łącznik", w związku *z nasileniem aktywności figuranta o wrogim wydźwięku politycznym*[68]. Dowiedziano się wówczas, że Kłoczowski jest krakowskim redaktorem pisma „Res publica". Według funkcjonariuszy SB, *wzrost aktywności P*[awła] *Kłoczowskiego w działalności antysocjalistycznej* przejawiał się również tym, że w pierwszym numerze wspomnianego pisma opublikował recenzję wydanej w Londynie książki Aleksandra Wata *Mój wiek*, a ponadto miał zająć się kolportażem pisma na terenie Krakowa. Za kolejny przejaw *wrogiej działalności* uznano to, że *kilkakrotnie brał udział w spotkaniach delegacji przywódców Akademickiego Związku Studentów Uniwersytetu w Sztokholmie z przedstawicielami działających w Krakowie ugrupowań antysocjalistycznych (m.in. E*[wa] *Kulik, L*[iliana] *Batko, B*[ogusław] *Sonik,* [Stanisław] *Krasnowolski)*. Bezpieka odnotowała, że w trakcie tych spotkań *przedstawiono szeroko Szwedom program i efekty dotychczasowej działalności ugrupowań antysocjalistycznych, a także uzgodniono możliwości pomocy z ich strony.* Oprócz tego *Kłoczowski na spotkaniu 3 lipca 1979 r. wygłosił referat na temat TKN i działalności cenzury w Polsce. Szwedzi przeprowadzili wywiad z Kłoczowskim, którego tekst zostanie opublikowany w szwedzkim piśmie liberalnym*[69].

W ramach SOS „Łącznik" bezpieka przeprowadziła z Pawłem Kłoczowskim kilka tak zwanych rozmów operacyjnych. 24 lipca 1976 r. funkcjonariusze SB skontaktowali się z nim, *wykorzystując fakt ubiegania się przez niego o wyjazd do Anglii.* Kłoczowski miał wyjaśnić, że celem wyjazdu jest zebranie materiałów do pracy magisterskiej oraz że *zapraszającym jest obywatel angielski – John Geolge, asystent Instytutu Filologii Angielskiej UJ, którego Kłoczowski poznał w trakcie studiów i pracy społecznej w teatrze anglistów UJ*[70]. Według bezpieki, Kłoczowski miał wówczas zadeklarować, że po powrocie *złoży dokładną relację z pobytu i dokładnie wyjaśni różne zagadnienia*[71]. Niemniej *pomimo wcześniejszych deklaracji nie zgłaszał się na wezwania* [i] *dopiero w wyniku zastosowania kombinacji operacyjnej przeprowadzono z nim rozmowę w I Komisariacie MO Kraków Śródmieście*[72], która odbyła się 6 grudnia 1977 r.[73] Jej efekt był jednoznaczny: *W rezultacie przeprowadzonej rozmowy odmówił wszelkich wyjaśnień na okoliczność swego pobytu za granicą, a ewentualne wyjaśnienia może złożyć w formie protokolarnej i w przypadku zaistnienia podstaw prawnych.* W związku z tym, *mając na uwadze aktywność polityczną i wrogi stosunek figuranta do naszego aparatu, zastrzeżono wyjazdy wyżej wymienionemu do KK* [krajów kapitalistycznych] *na okres dwóch lat i powiadomiono o jego działalności KK* [Komitet Krakowski] *PZPR*[74].

28 kwietnia 1982 r. doszło do kolejnej tak zwanej rozmowy profilaktyczno-ostrzegawczej. W jej trakcie, jak odnotowali esbecy, Paweł Kłoczowski *oświadczył, że nie brał udziału w ogłoszonym 13 grudnia 1981 r. na UJ strajku, 15 grudnia wyjechał do rodziców, a powrócił stamtąd w lutym, gdy rozpoczęły się zajęcia na uczelni. Oświadczył, iż nie był żadnym działaczem Solidarności, a tylko szarym członkiem*[75].

Także później bezpieka odnotowała, że w trakcie tak zwanej rozmowy profilaktyczno-ostrzegawczej przeprowadzonej 3 listopada 1982 r. Kłoczowski poinformował, że nie brał udziału w żadnych manifestacjach, strajkach czy rocznicach, gdyż jest przeciwny takim formom wystąpień[76].

W końcu w lutym 1985 r. funkcjonariusze SB uznali, że *w toku prowadzonej nad figurantem kontroli operacyjnej nie stwierdzono, by angażował się on w działalność antysocjalistyczną. W trakcie prowadzenia z nim ostatniej rozmowy w czerwcu 1984 r. oświadczył, że nie będzie podejmował żadnej działalności sprzecznej z prawem, nie zamierza uczestniczyć w demonstracjach ulicznych. Faktycznie, nie ujawniono jego obecności w akcjach o charakterze politycznym inspirowanych przez były NSZZ Solidarność. W kontaktach z pracownikami naukowymi i studentami nie uzewnętrzniał antysocjalistycznej postawy. Wolny czas Kłoczowski przeznacza na pisanie pracy doktorskiej.* […] *Dotychczasowa działalność Kłoczowskiego świadczy, że nie jest on osobą przejawiającą niebezpieczne inicjatywy polityczne, aczkolwiek jego poglądy polityczne nie akceptują współczesnej rzeczywistości społeczno-politycznej PRL. Ze względu na duży zasób wiadomości, dobrą znajomość języka angielskiego (mgr anglistyki), wspierał on intelektualnie działalność osób prowadzących szkodliwą działalność polityczną. Przeprowadzone z nim rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze odnosiły pewne efekty, wpływając hamująco na jego postawę.* […] *Mając powyższe* [na uwadze] *proponuję SOR „Łącznik" zakończyć, a figuranta objąć dalszą planową kontrolą operacyjną w ramach kwestionariusza ewidencyjnego*[77]. Od 17 sierpnia 1985 r. Paweł Kłoczowski inwigilowany był przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach KE „Brytyjczyk", który prowadzono do października 1989 r.[78]

1 AIPN Kr, 056/97/CD, Kierunkowe plany pracy oraz sprawozdania z pracy operacyjnej Wydziału III SB KWMO w Krakowie z lat 1975–1980, Sprawozdanie z pracy operacyjnej Wydziału III za 1977 r., Kraków, 15 XII 1977 r., s. 92.

2 *Ibidem*, Sprawozdanie z pracy operacyjnej Wydziału III za 1978 r., Kraków, 17 XII 1978 r., s. 116–117.

3 *Ibidem*, s. 118–119.

4 AIPN Kr, 010/12075/DVD, SOR „Alfa", Analiza form i metod działalności SKS w Krakowie, Kraków, 17 VII 1979 r., s. 92–93.

5 *Ibidem*, s. 94.

6 Łukasz Świerz (1956–2013), student filologii polskiej na UJ, działacz krakowskiego SKS, następnie NZS. Internowany od 13 XII 1981 do 5 III 1982 r. Działacz struktur podziemnych, drukarz i kolporter

publikacji drugiego obiegu. Od 15 IX 1977 do 29 I 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Padalec". Zob. AIPN Kr, 0101/83/D (mf), SOS „Padalec". Zob. też FCDCN, sygn. K 21 III, A. Starościk, Opozycja w Krakowie w II połowie lat 70., Kraków 1993 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Andrzeja Pilcha w Instytucie Historii UJ), mps, s. 55–57.

[7] R. Terlecki, *Opozycja demokratyczna w Krakowie*…, s. 92.

[8] *Ibidem*, s. 86; H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności*..., s. 243.

[9] Kryptonim nadany sprawie został zapewne zainspirowany marką samochodu, którym jeździł Jakub Meissner, tj. fiatem mirafiori, którego właścicielem był jego ojciec. Zob. J. Ruszar, *Czerwone pająki (Dziennik żołnierza LWP)*, Warszawa 2017, s. 29.

[10] AIPN Kr, 010/12024/DVD, Materiały z SOS „Mirafiori" dotyczące Jakuba Meissnera, Meldunek operacyjny, Kraków, 17 IV 1979 r., s. 9; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Meissnera na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[11] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

[12] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

[13] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

[14] AIPN Kr, 010/12024/DVD, Materiały z SOS „Mirafiori" dotyczące Jakuba Meissnera, Meldunek operacyjny, Kraków, 17 IV 1979 r., s. 9.

[15] *Ibidem*.

[16] Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Witkowskiej na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00201/1.

[17] AIPN Kr, 0101/429/DVD, SOS „Krzykacz", Meldunek operacyjny, Kraków, 7 XI 1979 r., s. 24.

[18] *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 17 VII 1981 r., s. 40. Na marginesie warto zaznaczyć, że jest to jeden z trzech dokumentów, których brakuje we wspomnianych wyżej materiałach aktowych AIPN Kr, 010/12270, co może świadczyć o usunięciu ich przez bezpiekę.

[19] *Ibidem*.

[20] Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Witkowskiej na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00201/1.

[21] AIPN Kr, 0101/429/DVD, SOS „Krzykacz", Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Krzykacz", Kraków, 11 I 1989 r., s. 21; *ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 27/89, Kraków, 17 I 1989 r., s. 49; Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Witkowskiej na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00201/1.

[22] AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „KOS", Meldunek operacyjny, Kraków, 15 I 1983 r., s. 190.

[23] AIPN Kr, 010/12075/DVD, SOR „Alfa", Analiza form i metod działalności SKS w Krakowie, Kraków, 17 VII 1979 r., s. 96–97.

[24] Pion obserwacji zewnętrznej SB – w ministerstwie był to departament (Biuro „B"), w KWMO (od 1983 r. WUSW) wydziały. Zajmował się jawną i tajną obserwacją osób rozpracowywanych, miejsc *zagrożonych* itp. Zob.: Ł. Kamiński, *Lingua securitatis. Minisłownik terminologii SB*, „PiS" 2003, nr 1 (3), s. 210; M. Komaniecka, *Pod obserwacją i na podsłuchu. Rzeczowe środki pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1945–1990*, Kraków 2014.

[25] AIPN Kr, 010/12075/DVD, SOR „Alfa", Analiza form i metod działalności SKS w Krakowie, Kraków, 17 VII 1979 r., s. 104.

[26] Gra operacyjna – metoda pracy operacyjnej polegająca na nawiązywaniu przez SB bezpośredniego kontaktu z figurantem w celu wywarcia określonego wpływu na podejmowane przez niego decyzje dotyczące działalności antysystemowej, odpowiadające interesom resortu. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki*…, s. 233–238.

[27] TW „Wojtek", czyli Piotr Mężyk (ur. 1960), od października 1980 r. student socjologii na UJ i działacz NZS. 17 XI 1978 r. został zarejestrowany (nr rej. 21147) przez Wydział III KWMO w Krakowie jako osoba rozpracowywana w ramach SOS „Delta", 18 II 1980 r. pozyskany do współpracy przez Wydział III KWMO jako kontakt operacyjny o pseudonimie „Wojtek" (nr rej. 23402), 17 kwietnia

przekwalifikowany na TW „Wojtek", 29 X 1987 r. przekazany do Wydziału VI i zarejestrowany 2 grudnia (nr rej. 34150) w ramach SO „Dąb". Służba Bezpieczeństwa zainteresowała się nim, kiedy był jeszcze uczniem krakowskiego liceum. Działając we władzach NZS UJ, przekazywał SB wiele ważnych informacji na temat stosunków wewnątrz NZS oraz relacji z NSZZ Solidarność. W NZS zajmował się serwisem fotograficznym, kopie zdjęć przekazywał SB. W 1986 r. inwigilował krakowski Klub Ekologiczny, którego został sekretarzem. Zob.: AIPN Kr, 009/10099, t. 1–3, Teczki pracy TW „Wojtek"; AIPN Kr, 309/382, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Piotra Mężyka (TW „Wojtek", nr rej. Kr 23402 i nr rej. Kr 34150); P. Franaszek, *„Jagiellończyk"*…, s. 130–131.

[28] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

[29] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

[30] AIPN Kr, 010/12075/DVD, SOR „Alfa", Analiza form i metod działalności SKS w Krakowie, Kraków, 17 VII 1979 r., s. 105.

[31] Prawdopodobnie chodzi o Marka Kucię (ur. 1957), członka SKS, następnie pracownika ZR Małopolska. Internowany w dniach 20–24 XII 1981 r. Podczas studiów na Wydziale Prawa UJ działał w młodzieżowej organizacji opozycyjnej Akcja na rzecz Niepodległości. Według zapisów ewidencyjnych, 27 XI 1978 r. zarejestrowany przez Wydział III KWMO w Krakowie jako TW „Alex" (nr rej. Kr 21117), następnie jako TW „Bart". Ponieważ materiały zostały zniszczone 30 I 1990 r., nie ma możliwości poznania rzeczywistego zakresu i przebiegu współpracy z SB. Zob.: P. Franaszek, *„Jagiellończyk"*…, s. 131; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w latach 1980–1990*…, s. 250–251, przyp. 6.

[32] AIPN Kr, 010/12075/DVD, SOR „Alfa", Analiza form i metod działalności SKS w Krakowie, Kraków, 17 VII 1979 r., s. 105.

[33] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"*…, s. 73–362.

[34] R. Terlecki, *„Monika"*…, s. 55–67.

[35] AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „KOS", Meldunek operacyjny, Kraków, 12 VII 1980 r., s. 9–10.

[36] *Ibidem*.

[37] *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 23 X 1980 r., s. 18–19.

[38] *Ibidem*.

[39] *Ibidem*, Informacja operacyjna spisana ze słów TW ps. „Monika" w dniu 26 II 1981 r., Kraków, 26 II 1981 r., s. 129–132.

[40] Marian Piątek (ur. 1954), student UJ, współpracownik krakowskiego SKS, działacz Akademickiego Ruchu Odnowy. Drukarz wydawnictwa KOS. Według zapisów ewidencyjnych, 11 IV 1978 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 20165) przez Wydział III KWMO w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika, 8 września przekwalifikowany na TW „Michał", 28 II 1983 r. współpracę zakończono *z powodu nieprzydatności TW*, a materiały złożono 17 marca w Wydziale „C". Obecnie nie ma możliwości przedstawienia rzeczywistego zakresu kontaktów z SB, nie zachowała się bowiem ani teczka personalna, ani teczka pracy. Zob.: *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 680, przyp. 1; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Piątka na kartach z kartotek AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr, 00201/1.

[41] AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „KOS", Informacja operacyjna, Kraków, 9 III 1981 r., s. 207–208.

[42] Urszula Dąmbska-Prokop (ur. 1930), profesor, dyrektor Instytutu Filologii Romańskiej UJ. Była członkiem Komisji Oddziałowej NSZZ Solidarność Wydziału Filologicznego UJ, w styczniu 1981 r. została delegatem Wydziału Filologicznego na Walne Zebranie NSZZ Solidarność, od 10 stycznia była członkiem Komisji Uczelnianej NSZZ Solidarność UJ oraz Zespołu ds. Lokalowych i Kontaktów ze Studentami. Ze względu na działalność opozycyjną była kontrolowana operacyjnie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego (nr rej. Kr 10063), zarejestrowana 3 III 1971 r. przez Wydział III KWMO w Krakowie. Rozpracowanie zakończono, materiały z kwestionariusza ewidencyjnego złożono 10 III 1976 r. w archiwum Wydziału „C" KWMO w Krakowie (sygn. 13585/II). Zniszczono je we wrześniu 1989 r. Zob.: *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*…, s. 719; Katalog osób rozpracowywanych, Urszula Dąmbska-Prokop, https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/128944 [odczyt: 5.02.2018].

[43] AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „KOS", Meldunek operacyjny, Kraków, 13 III 1981 r., k. 181.

[44] AIPN Kr, 08/302, t. 2, Wyciąg z informacji operacyjnej, bm., 10 VII 1981 r., k. 11.

[45] AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „KOS", Informacja operacyjna, Kraków, 31 VIII 1980 r., s. 66.

[46] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"*..., s. 86.

[47] AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „KOS", Wniosek o przeprowadzenie rozmów profilaktyczno-inspiracyjnych, Kraków, 23 VI 1981 r., s. 136.

[48] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"*..., s. 73–362; R. Terlecki, *„Monika"*..., s. 55–67.

[49] AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „KOS", Informacja TW (odtworzona z taśmy magnetofonowej), Kraków, 22 X 1981 r., k. 159.

[50] Szerzej zob. E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"*..., s. 121–123.

[51] *Ibidem*, s. 77.

[52] Tak było m.in. w wypadku Henryka Karkoszy, Lesława Maleszki i Pawła Mikłasza. Zob. C. Kuta, *Przypadek TW „Joanna"*..., s. 34.

[53] E. Zając, H. Głębocki, *„Ketman" i „Monika"*..., s. 349–350: *Meldunek naczelnika Wydziału III-1 w Krakowie mjr. Wiesława Hryniewicza do centrali MSW o zakończeniu SOR „KOS"*.

[54] Zob.: AIPN Kr, 0101/178/D (mf), SOR „Łącznik", Pismo zastępcy Naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie kpt. Jana Krawczyka do Naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW, Kraków, 16 VIII 1983 r., J3D6; Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „KOS" na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 089/1.

[55] AIPN, 0222/1700/CD, t. 1, SOR „Asystent", Meldunek operacyjny, Kraków, 21 II 1979 r., s. 21.

[56] *Ibidem*, Wyciąg z informacji operacyjnej źródła „Tomek" z dnia 10 III 1979 r., Kraków, 10 III 1979 r., s. 404.

[57] *Ibidem*, Informacja operacyjna opracowana przez TW ps. „Tomek" w dniu 4 VII 1981 r., s. 583.

[58] *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 5 II 1980 r, s. 29.

[59] K. Knoch, *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce*..., s. 96.

[60] „Merkuryusz Krakowski i Światowy" 1980, nr 7 (kwiecień), s. 7.

[61] R. Kaczmarek, *Pożytek z konfidenta*, „Gazeta Wyborcza", 16 III 2007.

[62] AIPN Kr, 010/12333/CD, SOR „Rzecznicy", Meldunek operacyjny, Kraków, 9 VII 1981 r., s. 42.

[63] *Ibidem*, Charakterystyka dotycząca figuranta sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Rzecznicy" nr ewidencyjny 20027/78, Kraków, 30 XII 1986 r., s. 133.

[64] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 125/86 do sprawy operacyjnego rozpracowania nr rejestracyjny 020027 kryptonim „Rzecznicy", Kraków, czerwiec 1986 r., s. 47.

[65] AIPN Kr, 0101/178/D (mf), SOR „Łącznik", Arkusz informacyjny dotyczący Pawła Kłoczowskiego, J1A10; Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Kłoczowskiego na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[66] AIPN Kr, 0101/178/D (mf), SOR „Łącznik", Plan przedsięwzięć operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Łącznik", Kraków, 25 V 1976 r., J1B7.

[67] *Ibidem*, J1B8.

[68] AIPN Kr, 010/12134/K, SOR „Łącznik", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Łącznik", Kraków, 18 II 1985 r., k. 8.

[69] AIPN Kr, 0101/178/D (mf), SOR „Łącznik", Meldunek operacyjny, Kraków, 11 VII 1979 r., J1E6.

[70] AIPN Kr, 010/12134/K, SOR „Łącznik", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Łącznik", Kraków, 18 II 1985 r., k. 6.

[71] *Ibidem*.

[72] *Ibidem*, k. 7.

[73] AIPN Kr, 0101/178/D (mf), SOR „Łącznik", Raport z przeprowadzenia drugiej rozmowy operacyjnej z figurantem sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Łącznik" prowadzonej przez Sekcję III-A tutejszego Wydziału III, Kraków, 7 XII 1977 r., J2D9.

[74] AIPN Kr, 010/12134/K, SOR „Łącznik", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Łącznik", Kraków, 18 II 1985 r., k. 7.

[75] *Ibidem*, k. 9.

[76] *Ibidem*, k. 10.

[77] *Ibidem*, k. 11. Kwestionariusz ewidencyjny – jedna z form pracy operacyjnej funkcjonująca w latach 1970–1989. Prowadzony był w celu systematycznego bądź sporadycznego kontrolowania zachowania i działalności osób, które w określonych warunkach mogły podjąć działania antysystemowe, aby z wyprzedzeniem poznać ich zamierzenia. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki*…, s. 249–250.

[78] AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska), Uzupełnienie meldunku nr 355/89 do kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 031343 kryptonim „Brytyjczyk", Kraków, 31 X 1989 r., s. 34.

ROZDZIAŁ DWUNASTY

Działania wobec poszczególnych redakcji i struktur wydawniczych w latach 1980–1990

Działania Służby Bezpieczeństwa wobec poligrafii Konfederacji Polski Niepodległej

Działalnością poligraficzną prowadzoną przez KPN bezpieka interesowała się już przed sierpniem 1980 r., między innymi w ramach SOR „Epsilon" (numer rejestracyjny sprawy Kr 21652), którą Wydział III-1 KWMO w Krakowie prowadził przeciwko Krzysztofowi Bzdylowi od 5 września 1980 do 7 czerwca 1982 r.[1] Funkcjonariusze SB odnotowali, że w lutym 1980 r. Bzdyl *przystąpił do organizowania punktu poligraficznego i powielania biuletynu Konfederacji Polski Niepodległej pod nazwą „Opinia Krakowska"*[2]. 19 marca przeszukano jego mieszkanie, zabierając *około osiemdziesięciu różnego rodzaju antysocjalistycznych opracowań KSS „KOR", KPN, ROPCiO, SKS i ulotki antywyborcze KPN*[3]. Już 3 kwietnia SB zlikwidowała punkt poligraficzny, który Bzdyl zorganizował w krakowskim mieszkaniu Jerzego Kawińskiego. Zarekwirowano wówczas trzydzieści różnych broszur, a także ramkę do sitodruku, wałek i farbę drukarską. 20 sierpnia po raz kolejny zrobiono u Bzdyla rewizję, zabierając dwieście pięćdziesiąt dwa egzemplarze różnych wydawnictw, w tym

apel adresowany do mieszkańców Krakowa w sprawie poparcia strajków robotników na Wybrzeżu[4]. W związku z prowadzaną działalnością poligraficzną Krzysztof Bzdyl był kilkakrotnie zatrzymywany przez peerelowskie służby na czterdzieści osiem godzin.

Istotną rolę w rozpracowaniu drugiego obiegu odegrał tajny współpracownik SB o pseudonimie „Rawicz", czyli Krzysztof Gąsiorowski, wykorzystywany przez bezpiekę do inwigilacji krakowskiej KPN. Funkcjonariusze bardzo go chwalili: *Przy jego współudziale przejęto w sposób operacyjny szereg wydawnictw poligraficznych, nie dopuszczając do ich rozpowszechnienia. W tym okresie* [od września 1979 do października 1980 r.] *TW ps. „Rawicz" niejednokrotnie wykazywał szereg inicjatyw, które nie zawsze były realizowane w porozumieniu z naszą Służbą, co w efekcie przyczyniło się do rejestracji różnych faktów zagrożeń, w szczególności na odcinku poligrafii*[5].

Po 13 grudnia 1981 r. redakcja i grupa poligraficzna wydająca kapeenowskie pismo „Niepodległość" rozpracowywana była w ramach SOR „Konspiratorzy", którą Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie prowadził przeciwko krakowskiej KPN[6]. Jeszcze w sierpniu 1981 r., podsumowując dotychczasowe działania, funkcjonariusze bezpieki stwierdzali: *Kontrola operacyjna krakowskiej filii KPN z reguły jest prawidłowa, przy pełnym wykorzystaniu źródeł osobowych i środków technicznych. Poprzez źródło osobowe posiadamy dotarcie do głównych działaczy KPN, przy pomocy których możemy skutecznie torpedować poszczególne akcje, względnie ograniczać je do minimum, w razie ich podjęcia przez KPN.* I podkreślali z dumą: *O skuteczności działań naszych w tym środowisku świadczą fakty: – systematycznego przejmowania operacyjnego części wydawnictw KPN* […] *– konsultowanie treści niemal wszystkich wydawnictw wychodzących w Krakowie* […] *– poprzez posiadaną agenturę posiadamy dostęp do wszystkich ośrodków KPN w kraju w tym do Centralnego KAB – przeprowadzenie rozmów ostrzegawczych, które na pewien okres dają efekty pozytywne*[7]. Służba Bezpieczeństwa dowiedziała się, że w ramach KPN działa między innymi sekcja kolportażu, której szefem był Ryszard Pyzik[8], a także kierowana przez Ryszarda Bociana sekcja poligrafii[9].

W związku z przygotowywaniem i kolportażem podziemnych wydawnictw sygnowanych przez KPN, Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w okresie od 5 kwietnia 1982 do 24 września 1984 r. prowadził przeciwko Bogdanowi Głowackiemu[10], Wiesławowi Grudniewiczowi[11] oraz Ewie Tukałło[12] SOS „Kawiarze"[13] (numer rejestracyjny sprawy Kr 26136). Bezpieka zamierzała całkowicie rozpracować i rozbić grupę kolportażową[14]. W maju 1982 r. aresztowano Tukałło, Głowackiego i Grudniewicza. Ten ostatni oskarżony został o to, że *jako członek nielegalnej organizacji występującej pod nazwą Konfederacja Polski Niepodległej, działając w celu obalenia przemocą ustroju PRL, wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami podjął i prowadził działalność antypaństwową, zmierzającą do urzeczywistnienia tego celu, w ramach której*

między innymi sporządzał i rozpowszechniał ulotki zawierające fałszywe wiadomości, których treść zmierzała do osłabienia mocy obronnej Państwa oraz mogła wywołać niepokój publiczny lub rozruchy[15]. W czerwcu został skazany na cztery lata więzienia, dwa lata pozbawienia praw publicznych i obciążony kosztami postępowania sądowego[16]. Zwolniono go warunkowo w styczniu 1983 r. Bogdana Głowackiego oskarżono o to, że *działając w celu obalenia przemocą ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w ramach nielegalnej organizacji występującej pod nazwą Konfederacja Polski Niepodległej, wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami podjął czynności przygotowawcze dla urzeczywistnienia tego celu – w ramach których między innymi sporządzał, gromadził i przechowywał w celu rozpowszechniania i rozpowszechniał ulotki zawierające fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*[17]. W sierpniu 1982 r. skazano go na trzy lata więzienia, dwa lata pozbawienia praw publicznych i obciążono kosztami postępowania sądowego[18]. Zwolniony został warunkowo w maju 1983 r. Ewę Tukałło oskarżono o to, że *działając w celu obalenia przemocą ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w ramach nielegalnej organizacji występującej pod nazwą Konfederacji Polski Niepodległej, wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami podjęła czynności przygotowawcze dla urzeczywistnienia tego celu – w ramach których między innymi gromadziła i przechowywała, a następnie przekazywała do rozpowszechniania ulotki zawierające wiadomości mogące osłabić gotowość obronną Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*[19]. Została za to skazana na półtora roku więzienia, ale z uwagi na stan zdrowia sąd zawiesił warunkowo wykonanie kary na okres czterech lat. Ponadto zasądzono jej grzywnę w wysokości dwudziestu tysięcy złotych, na poczet której zaliczono okres tymczasowego aresztowania od 14 maja do 3 lipca 1982 r., przyjmując przy tym jeden dzień aresztu za równoważny kwocie czterystu złotych, tym samym uznając grzywnę za skwitowaną. Natomiast na poczet orzeczonej kary więzienia sąd zaliczył okres tymczasowego aresztowania od 3 lipca do 27 sierpnia 1982 r.[20]

14 sierpnia 1984 r. *z uwagi na zapadłe wyroki* oraz *zaniechanie kontunuowania wrogiej działalności* Wydział III WUSW w Krakowie zakończył prowadzenie SOS „Kawiarze"[21], a 24 września sprawę wyrejestrowano z ewidencji[22].

19 czerwca 1982 r. SB dowiedziała się, że *w piwnicy posesji nr 8 przy ulicy Pawła Findera w Krakowie nieznani sprawcy posiadają nielegalną drukarnię, gdzie wykonują ulotki firmowane przez KPN. Na potwierdzenie swej informacji KO* [kontakt operacyjny] *przekazał cztery egzemplarze ulotek, sporządzonych na papierze formatu A4, o różnej treści*[23]. Stwierdzono, że właścicielką piwnicy jest Aleksandra Aleksandrowicz, i pomieszczenie przeszukano. Funkcjonariusze ustalili, że syn właścicielki, Wojciech Aleksandrowicz[24], a także Stanisław Papież[25] należeli do *zakonspirowanej grupy KPN w Krakowie, która dysponowała między innymi punktem poligraficznym w piwnicy posesji przy ulicy Pawła Findera 8. Grupa ta wydaje tak zwany Tygodnik Sekcji Informacji i Propagandy,*

sygnowany przez KPN pod tytułem „Niepodległość”. Meldowano zatem, że *w związku z powyższym tutejszy Wydział postanowił założyć sprawę operacyjnego rozpracowania kryptonim „Konspiratorzy”. W ramach tej sprawy będą prowadzone dalsze czynności operacyjne zmierzające do ustalenia dotychczas nierozpoznanych członków wymienionej grupy, celu jej powstania, struktury organizacyjnej, terenu działania oraz form działalności. Równolegle z czynnościami operacyjnymi będą kontynuowane czynności śledcze, mające na celu procesowe dokumentowanie faktów ich wrogiej działalności*[26].

19 czerwca 1982 r. aresztowano Wojciecha Aleksandrowicza i Stanisława Papieża, przeszukując także ich mieszkania. Podczas rewizji u Papieża znaleziono i zabrano pojedyncze egzemplarze kapeenowskiej „Niepodległości”, ulotki oraz ryzę papieru[27]. Dwa dni później Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Krakowie wszczęła śledztwo[28]. Podczas przesłuchania Stanisław Papież przyznał się do drukowania od połowy czerwca pisma „Niepodległość” w piwnicy Wojciecha Aleksandrowicza, odrzucił natomiast zarzut, że robił to w celu rozpowszechniania tego tytułu[29]. Przesłuchującym go starał się tłumaczyć, że pod koniec maja 1982 r. na śmietniku przy ulicy Bałuckiego znalazł pudełko z pieczątką z napisem *Niepodległość* oraz kilka ulotek, na których była odbita[30]. I opowiadał dalej: *Przez kilka dni zastanawiałem się, jak robi się takie ulotki, po czym ze zwykłej ciekawości sporządziłem swoim domowym systemem mieszankę farby drukarskiej, używając do tego pokostu oraz sadzy – wiadomość o ty, jak robi się taką farbę, wyczytałem z książki* […] *„Z chemią na ty”. Poza tym we własnym zakresie kombinowałem i wykonałem jedną sztukę drewnianych ramek, na które naciągnąłem płótno, poza tym dwa pędzle miałem u siebie w domu, zaś wałek gumowy miałem poprzednio jeszcze w domu – do tego wałka dorobiłem uchwyt. Następnie na kawałku folii niebieskiej napisałem sobie na własnej maszynie do pisania matrycę – na tej matrycy przepisałem wiernie całą treść ulotek, jakie znalazłem ze wspomnianą wyżej pieczątką na śmietniku w pudełku. Było to już wszystko, co wystarczyło do produkcji ulotek. Nadmieniam, iż ja wykonywałem tylko i wyłącznie takie ulotki, jakie znalazłem w pudełku z pieczątką, innych ulotek, o innej treści, nie wykonywałem w ogóle. Mając powyższe przedmioty już przygotowane – zważywszy na to, że nie miałem w domu warunków do takich doświadczeń – zwróciłem się z końcem miesiąca maja 1982 r.* […] *do kolegi Wojciecha Aleksandrowicza – którego znałem już wcześniej – o to, by on zezwolił wykonać moje doświadczenia z produkcją ulotek w piwnicy jego mieszkania, ponieważ posiada on obszerną piwnicę. On wyraził na to zgodę – ja przyniosłem do jego piwnicy wymieniony wyżej sprzęt, a to ramki, farbę, wałek, pieczątkę, matrycę z folii, przyniosłem także papier gładki formatu A4*[31].

Zeznania Papieża pokryły się z zeznaniami Aleksandrowicza, które były jednak bardziej szczegółowe i obciążające Papieża. Aleksandrowicz powiedział bowiem, że Papież drukował u niego trzykrotnie przez kilka dni. Dodał

również, że wydrukowane wspólnie z Papieżem egzemplarze „Niepodległości" zawozili na osiedle Piaski Wielkie[32].

Podczas kolejnego przesłuchania Papież przyznał, że wiosną 1982 r. za pośrednictwem jakiegoś mężczyzny poznał Marka Bika. Ten sam anonimowy mężczyzna miał zaproponować mu pod koniec marca lub na początku kwietnia 1982 r. drukowanie ulotek KPN i ewentualnie pomoc w druku Bikowi, od którego Papież miał dostać sprzęt drukarski, czyli ramki do powielania, zapisane matryce, papier i farby. Wyznał także, że w maju 1982 r. wraz z Bikiem drukowali pismo „Niepodległość" w mieszkaniu Grzegorza Szatana[33] na osiedlu Na Kozłówce, a ten ostatni był przy tym obecny. Drukował również sam. *Materiały drukarskie, jak farba, papier, matryce, zawsze dostarczał mi Marek Bik. Materiały te dawał mi u siebie w domu, w czasie naszych spotkań, które były kilka razy w miesiącu. Zawsze spotykaliśmy się u niego w mieszkaniu i za każdym razem umawialiśmy się na następne spotkanie, wyznaczając godzinę* – zeznał przesłuchującym go Papież[34].

Stanisława Papieża oskarżono o to, że *działając w celu obalenia przemocą ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w ramach nielegalnej organizacji występującej pod nazwą Konfederacja Polski Niepodległej, wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami podjął czynności przygotowawcze dla urzeczywistnienia tego celu – w ramach których między innymi gromadził i przechowywał oraz działając przy użyciu farby drukarskiej metodą sitodruku w pomieszczeniach piwnicznych należących do Wojciecha Aleksandrowicza i mieszkaniu obywatela Grzegorza Szatana w Krakowie, wykonał w celu rozpowszechnienia kilkaset sztuk ulotek i pism o treści zawierającej fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*[35]. 4 października 1982 r. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego uznał go za winnego i skazał na rok więzienia, co warunkowo zawieszono na pięć lat. Na poczet kary zaliczono mu tymczasowy areszt od 19 czerwca do 4 października 1982 r. Ponadto w pięcioletnim okresie próby zobowiązano do *kontynuowania nauki lub podjęcia stałej pracy zarobkowej oraz powstrzymania się od kontaktowania z członkami lub sympatykami Konfederacji Polski Niepodległej*, a także oddano pod dozór kuratora sądowego. Sąd zadecydował również o przepadku dowodów rzeczowych, zasądził wpłacenie kwoty tysiąca ośmiuset złotych na rzecz Skarbu Państwa, obciążył także Papieża kosztami postępowania w sprawie[36].

15 września 1983 r. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego wydał decyzję o zastosowaniu amnestii. Darował Stanisławowi Papieżowi wymierzoną karę więzienia, uchylił dozór kuratora, anulował nieściągnięte opłaty i koszty sądowe[37].

W dokumencie z marca 1984 r. funkcjonariusze SB odnotowali, że w wyniku działań operacyjnych wykryto kolejny kapeenowski punkt poligraficzny, tym razem zlokalizowany w mieszkaniu Bogusława Kwiatkowskiego przy ulicy Kraszewskiego. O podziemnych drukarzach meldowali swoim przełożonym:

Dysponują jedynie sitoramką, w związku z czym wysokość nakładów wydawanych materiałów propagandowych jest niewielka i waha się w granicach od pięciuset do siedmiuset egzemplarzy. Punkt ten znajduje się pod kontrolą operacyjną, przez co posiadamy możliwości wpływania na wysokość wydawanych materiałów propagandowych, jak również przejmowania ich znacznej części. Ponadto jesteśmy w posiadaniu informacji, że tak zwane Kierownictwo czyni starania, aby przed zbliżającymi się wyborami do Rad Narodowych zintensyfikować swoje działania propagandowe. W związku z tym usiłują nabyć do tego celu powielacz offsetowy o większej wydajności. Powielacz ten planują umieścić w zapasowym punkcie poligraficznym, który prawdopodobnie ma być zorganizowany na terenie Tymbarku w grupie Jana Mielnickiego[38] *i Jana Ubika*[39]*. W wypadku trudności powielacz ten ma być umieszczony w znanym nam punkcie poligraficznym na terenie Krakowa. Działania te są aktualnie kontrolowane przez nasze źródła informacji* [i] *zmierzają do pełnego rozpracowania zespołu redakcyjnego, sekcji kolportażu oraz ustalenia miejsca zainstalowania ewentualnie uzyskanego powielacza offsetowego. Po pełnym i całkowitym rozpracowaniu istniejących struktur tutejszy Wydział III podejmie działania zmierzające do ich całkowitego i skutecznego rozbicia*[40].

Dzięki swojej agenturze, usytuowanej wokół krakowskiej KPN, bezpieka nie tylko wiedziała o redaktorach, drukarzach i miejscach powielania publikacji kapeenowskich, ale znała też struktury sekcji poligrafii i sekcji kolportażu, a także mogła przechwytywać część nakładów i wpływać na ich wysokość. W marcu 1984 r. funkcjonariusze SB meldowali: *W toku podjętych czynności operacyjnych, wykorzystując w tym celu TW „Krzysztof"*[41]*, „Waga"*[42]*, „Rak"*[43]*, „Młody"*[44]*, uzyskano informację, że na terenie Krakowa ukształtowały się nowe struktury KPN, na czele z tak zwanym Kierownictwem. Dysponują one w tej chwili punktem poligraficznym, w którym wydawany jest biuletyn pod nazwą „Niepodległość", jak również zespołem redakcyjnym i kolportażowym. Punkt poligraficzny jest usytuowany w mieszkaniu Bogusława Kwiatkowskiego i był on obsługiwany przez wyżej wymienionego oraz Annę Jazgar. W późniejszym okresie czasu dokooptowany został Krzysztof Kwiatkowski i Agata Michałek. Na punkcie tym znajduje się jedynie sitoramka, w związku z czym nakład wydawanych materiałów propagandowych jest niewielki. Aktualnie posiadamy możliwości operacyjne bezpośredniej kontroli wydawanych na tym punkcie materiałów propagandowych, jak również wpływania na wysokości nakładów i przejmowania ich znacznej części drogą operacyjną. W dniu 7 marca TW „Krzysztof" przejął trzysta egzemplarzy „Niepodległości" z ogólnego nakładu pięciuset sztuk*[45].

14 maja 1984 r., zgodnie z przyjętym planem, funkcjonariusze SB ruszyli do akcji likwidowania bazy poligraficznej KPN, przejęcia drukowanych materiałów i rozbicia sieci kolportażowej. W związku z tym meldowano: *Wykorzystując informację operacyjną o tym, że w dniach 14–15 maja br. w godzinach popołudniowych, w ustalonym przez nas punkcie poligraficznym*

znajdującym się w dyspozycji KPN, będzie drukowany kolejny, piąty numer pod nazwą „Niepodległość", 15 maja br. grupa operacyjno-śledcza dokonała wejścia na wyżej wymieniony punkt poligraficzny, mieszczący się w mieszkaniu Bogusława Kwiatkowskiego zamieszkałego w Krakowie przy ulicy Kraszewskiego. Oprócz właściciela SB aresztowała wówczas jego brata, Krzysztofa Kwiatkowskiego, a także Annę Jazgar i Agatę Michałek. Zarekwirowano między innymi matrycę pisma „Niepodległość", numer 5 (35) wydany z datą 15 kwietnia 1984 r., wydrukowane egzemplarze pisma, farbę, papier oraz inne materiały drukarskie, a także wydawnictwa KPN[46]. W wyniku dalszych działań operacyjnych SB i prowadzonego śledztwa sprawą objęto osiem osób. Oprócz wymienionych byli to Jacek Gil[47], Wiesław Kukla, Józefa Pierzynka[48] i Bożena Szydłowska[49]. 10 lipca 1984 r. postawiono im zarzut prowadzenia nielegalnej działalność poligraficznej, ale zostali zwolnieni na mocy ustawy o amnestii z 21 lipca tegoż roku[50].

Choć bezpieka rozbiła drukarnię KPN i aresztowała kilka osób, to kapeenowskiej poligrafii nie udało się jej zlikwidować. W *Analizie sytuacji operacyjnej w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Konspiratorzy" prowadzonej na KPN Obszar II Kraków* funkcjonariusze SB konstatowali: *Do maja 1984 r. działalność krakowskiej KPN ograniczała się właściwie do działalności propagandowej poprzez wydawanie biuletynu pod tytułem „Niepodległość" oraz okolicznościowych ulotek.* […] *Celem przecięcia tej działalności w maju 1984 r., w wyniku działań operacyjno-śledczych, zlikwidowano dwa punkty poligraficzne będące w dyspozycji KPN oraz punkt, na którym nanoszono teksty wydawnictw na matryce, ujawniono także kilku nowych członków KPN*[51]. […] *Biorąc pod uwagę fakt, że struktury KPN były przez nas wielokrotnie rozbijane, w ich łonie nastąpił omawiany wyżej proces dezintegracji, część osób wyłączyła się z działalności.* […] *W wyniku prowadzonych w ubiegłym roku czynności operacyjno-śledczych krakowska KPN pozbawiona została praktycznie bazy poligraficznej będącej w jego bezpośredniej dyspozycji. Sporadycznie ukazujące się materiały sygnowane przez krakowską KPN powielane są przy pomocy urządzeń i na punktach innych organizacji podziemnych*[52]. Tak więc jednym z głównych zadań bezpieki w tym zakresie pozostawało *kontynuowanie procesu rozbicia nielegalnej poligrafii w celu ograniczenia możliwości propagandowych KPN*[53].

Także analizując sytuację w czerwcu 1985 r., zauważono: *Z zebranych przez nas informacji operacyjnych wynika, że mimo likwidacji bazy poligraficznej KPN w 1984 r. wydawane są w niewielkich nakładach materiały bezdebitowe drukowane w punktach poligraficznych innych organizacji. W związku z czym nasze działania w okresie poprzedzającym Święto Odrodzenia Polski prowadzone będą w dwóch kierunkach*[54]*:*

1. Procesowa likwidacja punktów poligraficznych, co powinno uniemożliwić lub w znacznym stopniu ograniczyć działalność propagandową Konfederacji Polski Niepodległej.

2. *Działania operacyjne zmierzające do dezintegracji struktur, co w efekcie powinno doprowadzić do dalszego ich rozkładu i ograniczenia działalności*[55].

18 czerwca 1985 r. SB zlikwidowała drukarnię KPN przy ulicy Skalica. W trakcie drukowania aresztowano właściciela mieszkania, Edwarda Postawę[56]. Według Ryszarda Bociana, o interwencji milicji zadecydował tu przypadek: *Drukarz Edward Postawa kupił sobie psa, który okazał się niesłychanie ostry i wszystkich atakował. Nabył go, żeby utrudniał dojście i zbudził go, jak przyjdzie SB. Niestety, ugryzł jakieś dziecko z sąsiedztwa. Był to czas, kiedy Postawa drukował naraz ogromną ilość rzeczy: „Materiały II Krajowego Kongresu KPN", statut i uchwałę. Jednocześnie „Biuletyn", jakieś ulotki. Wszędzie było pełno papieru. Rodzice dziecka przyszli po zaświadczenie, że pies jest szczepiony. Był szczepiony, ale w tej ogromnej masie materiałów* [Postawa] *nie mógł tego zaświadczenia znaleźć. Poszli na milicję*[57].

18 czerwca naczelnik Wydziału III WUSW w Krakowie, kapitan Andrzej Więckowski, w piśmie do naczelników Wydziału I i II Departamentu III MSW raportował: *W wyniku realizacji przez milicyjny pion Dzielnicowego Urzędu Spraw Wewnętrznych Kraków Podgórze czynności stwierdzono fakt druku bliżej nieokreślonego materiału na powielaczu elektrycznym. W związku z powyższym pod wskazany przez MO adres* […] *udała się grupa operacyjno-śledcza, która stwierdziła, iż zamieszkały tam: Postawa Edward* […] *zatrudniony: Spółdzielnia Pracy Tęcza w Krakowie, dokonywał druku nielegalnych wydawnictw KPN*[58].

Funkcjonariusze SB znaleźli u Edwarda Postawy między innymi powielacz elektryczny cyklos, powielacz spirytusowy, ramkę do sitodruku i cztery wałki, maszynę do pisania, około sześćdziesięciu matryc, około dwudziestu tysięcy wydrukowanych egzemplarzy wydawnictw kapeenowskich (*Stanowisko KPN wobec akcji strajkowych przeciwko podwyżkom cen żywności*, *Oświadczenie KPN*, w którym wzywano Tymczasową Komisję Koordynacyjną do strajku ostrzegawczego, *Statut KPN*, *Materiały II Krajowego Kongresu KPN*, tekst Leszka Moczulskiego zatytułowany *Sytuacja*), pojedyncze egzemplarze pism „Promieniści" i „Niepodległość", trzydzieści dziewięć ryz papieru, około osiemdziesięciu sztuk czcionek drukarskich, dziewięć pojemników z farbą oraz inne akcesoria drukarskie[59].

Przez dwa tygodnie milicjanci bezskutecznie czekali w mieszkaniu przy ulicy Skalica na przybycie kolejnych osób. Danuta Jakubowska, która przygotowywała matryce do druku, dostarczyła je dzień przed interwencją SB. Natomiast innych działaczy KPN, w tym Ryszarda Bociana, przed aresztowaniem uchronił Marian Banaś. Bocian wyjaśnił, że Banaś *obok kupił domek i był sąsiadem Postawy. Nie wiedział, że tam była drukarnia. Zobaczył, jak milicjanci wynoszą papier w koszach. Zadzwonił do Zygmunta Łenyka*[60]*, ten dał cynk Mirkowi Lewandowskiemu*[61]*, który wiedział, gdzie jestem, uzyskał w jakiś sposób adres i wysłał telegram*[62].

Edwardowi Postawie zarzucono powielanie oświadczeń KPN wzywających do ogólnokrajowego strajku. Przyznał się do tego. Powiedział, że mężczyzna, który przekazał mu powielacz i materiały drukarskie, a także odbierał ulotki, miał na imię Lech[63]. Funkcjonariusze Wydziału Śledczego podejrzewali, że chodzi o Wiesława Kuklę. Przeszukali więc jego mieszkanie przy ulicy Racławickiej, natrafiając na pojedyncze egzemplarze pism podziemnych[64]. Przesłuchanie Marii i Wiesława Kuklów 22 czerwca 1985 r. nie przyniosło żadnych nowych informacji[65]. Podczas kolejnego przesłuchania Postawy nie dowiedziano się też, jak wygląda Lech i skąd pochodzą powielacze. Postawa zaprzeczył także, że zna Wiesława Kuklę[66].

24 lipca 1985 r. śledztwo zakończono. Następnego dnia wiceprokurator Romuald Kowalski skierował do sądu akt oskarżenia, w którym zarzucił Edwardowi Postawie, że *w okresie od daty bliżej nieustalonej 1984 r. do 18 czerwca 1985 r. w Krakowie, w celu wywołania niepokoju publicznego, podejmował działania polegające na powielaniu, a następnie rozpowszechnianiu ulotek zawierających oświadczenia nielegalnej organizacji pod nazwą Konfederacja Polski Niepodległej, nawołujących do ogólnokrajowego strajku*[67]. W konkluzji domagał się kary półtora roku więzienia. 27 sierpnia Sąd Rejonowy dla Krakowa Podgórza skazał Edwarda Postawę na dwa lata więzienia z zawieszeniem na trzy lata, a także na karę grzywny w wysokości stu tysięcy złotych (z zaliczeniem tymczasowego aresztu na równowartość siedemdziesięciu tysięcy złotych), ponadto obciążył kosztami sądowymi[68].

W marcu 1987 r. do SOR „Konspiratorzy" włączono materiały SOS „Desperat", którą Wydział III WUSW w Krakowie prowadził od 2 sierpnia 1985 do 13 marca 1987 r. przeciwko Maciejowi Gawlikowskiemu. Powodem rozpracowywania Gawlikowskiego była jego działalność w KPN, a także druk i kolportaż wydawnictw KPN, NZS i NSZZ Solidarność[69].

Działania wobec struktur poligraficzno-kolportażowych Solidarności

Z materiałów ewidencyjno-kartotecznych SB wynika, że od 25 stycznia 1982 r. Wydział III-1 KWMO w Krakowie prowadził przeciwko osobom biorącym udział w drukowaniu pierwszego numeru „Biuletynu Małopolskiego" SOR „Niespokojni" (numer rejestracyjny sprawy Kr 25879)[70]. Choć zapisy ewidencyjne wskazują, że materiały tej sprawy zostały zniszczone, to informacje o niej znajdują się również w jednym z dokumentów odnalezionych w materiałach SOR „Peleton"[71] (numer rejestracyjny sprawy Kr 26767). W dokumencie *Analiza materiałów operacyjnego rozpracowania kryptonim „Niespokojni"* pisano: *Sprawę operacyjnego rozpracowania kryptonim „Niespokojni" założono*

w dniu 25 stycznia 1982 r. na podstawie telefonicznej informacji otrzymanej od emerytowanego funkcjonariusza MO, który zgłosił do tutejszej Komendy, że w Krakowie, przy ulicy Długiej […] *zbierają się podejrzani ludzie, a w godzinach nocnych dochodzą z tego mieszkania odgłosy charakterystyczne dla pracy powielacza i składania druku. Z wyżej wymienionym byłym pracownikiem MO skontaktował się Zastępca Naczelnika Wydziału III-1 – Kpt. A*[ndrzej] *Więckowski, i wspólnie, przy odpowiedniej kombinacji, dokonali lustracji wspomnianego mieszkania. Stwierdzono, że znajdują się tam nielegalne wydawnictwa o treści wrogiej PRL pod tytułem „Biuletyn Małopolski" nr 1, przygotowane do kolportażu. Ponieważ w czasie lustracji mieszkanie było puste, postanowiono, że likwidacji tego punktu poligraficznego dokona grupa operacyjno-śledcza i nastąpi to wówczas, gdy właściciel tego mieszkania będzie obecny*[72].

Tego samego dnia po południu do mieszkania przy ulicy Długiej, gdzie znajdował się punkt kolportażowy „Biuletynu Małopolskiego", wkroczyła esbecka grupa operacyjno-śledcza, zastając tam Tadeusza Świdzińskiego[73]. Na pytanie, czy jest właścicielem mieszkania, odpowiedział, że nie. Dodał, że klucze dał mu właściciel, z którym był umówiony *w sprawie lekarstwa dla jego chorego psa*[74]. Podczas przeszukania znaleziono czterysta trzydzieści cztery egzemplarze numeru 1 „Biuletynu Małopolskiego"[75]. Według funkcjonariuszy SB, *sposób ułożenia (rozłożenie w pięciu oddzielnych partiach) nakładu wrogiego wydawnictwa wskazywał na jego przygotowanie do zabrania przez osoby kolportujące to wydawnictwo*[76]. Zorganizowali więc w mieszkaniu zasadzkę, w wyniku której zatrzymano Grzegorza Jakubowskiego[77], Andrzeja Komorowskiego (właściciela mieszkania), Adama Kramarczyka, Edwarda Kubisiowskiego[78], Cecylię Permuz[79] i Ewę Swobodę-Lubowiecką[80]. Zatrzymanych przewieziono do KWMO w Krakowie[81]. Następnego dnia przeszukano mieszkanie Tadeusza Świdzińskiego, w którym znaleziono jeden egzemplarz numeru 1 „Biuletynu Małopolskiego" oraz kilka różnych druków i maszynopisów[82].

Prokuratura Garnizonowa w Krakowie wszczęła śledztwo i zastosowała tymczasowy areszt wobec Jakubowskiego, Kramarczyka, Kubisiowskiego i Świdzińskiego. Pozostałe osoby zostały zwolnione po czterdziestu ośmiu godzinach[83].

W trakcie przesłuchania Andrzej Komorowski zaprzeczył, że był umówiony w swoim mieszkaniu z Tadeuszem Świdzińskim albo przekazał mu do niego klucze. Stwierdził, że nie wiedział, do jakich celów wykorzystywano lokal, gdyż nie mieszkał w nim ze względu na prowadzony tam remont. Podczas konfrontacji Świdzińskiego z Komorowskim ten pierwszy zmienił swoje zeznania, przyznając, że nie był umówiony z właścicielem i nie otrzymał od niego kluczy. Dodał, że Komorowski nie wiedział o tym, co robiono w jego mieszkaniu, a klucze do niego, bez wiedzy właściciela, przekazał mu Jerzy Simon[84].

Śledztwo zakończono 25 marca 1982 r. Akta sprawy wraz z aktem oskarżenia przekazano do postępowania w trybie doraźnym Sądowi Wojskowemu

w Krakowie[85]. Grzegorz Jakubowski, Adam Kramarczyk, Edward Kubisiowski i Tadeusz Świdziński zostali oskarżeni o to, że *w okresie czasu od 13 grudnia 1981 r. do 25 stycznia 1982 r. w Krakowie, jako członkowie NSZZ Solidarność, wbrew postanowieniom dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym, nie poniechali działalności związkowej, w ramach której brali udział w różnego rodzaju spotkaniach mających na celu reaktywowanie zakazanej działalności, zwłaszcza w zakresie inspirowania oporu wobec władzy państwowej* [a ponadto] *w dniu 25 stycznia 1982 r., działając w celu rozpowszechniania fałszywych wiadomości mogących wywołać niepokój publiczny lub rozruchy, usiłowali podjąć z nielegalnego punktu kolportażu tak zwany „Biuletyn Małopolski", jednak zamierzonego skutku nie osiągnęli, z uwagi na ich zatrzymanie przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa KWMO w Krakowie*[86].

14 kwietnia 1982 r., wyrokiem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego, skazano ich na karę trzech lat więzienia, utratę praw publicznych na okres dwóch lat oraz grzywnę. W uzasadnieniu wyroku argumentowano: *Wina oskarżonych nie ulega wątpliwości. Wymierzając karę, Sąd poczytał wszystkim oskarżonym za okoliczność obciążającą szczególnie wysoki stopień społecznego niebezpieczeństwa popełnionego czynu, polegający na konspiracyjnym działaniu w wykraczającym podmiotowo poza oskarżonych gronie osób oraz podjęcie działań zmierzających do rozpowszechnienia aż czterystu trzydziestu czterech egzemplarzy nielegalnego wydawnictwa*[87].

Proces wywołał reakcję społeczną. Wiesław Zabłocki w książce *Stan wojenny w Małopolsce*, dokumentującej jego bezprawie, relacjonował: *Przed Wojskową Prokuraturą Garnizonową przy Rakowickiej dwukrotnie zbierał się tłum młodych ludzi usiłujących na własne oczy zobaczyć, jak działa system sprawiedliwości podczas wojny, którą rządzący wydali narodowi. Widzowie nie zawiedli się: przebieg rozprawy, zeznania oskarżonych, wystąpienia obrońców (*[Kazimierza] *Ostrowskiego,* [Stefana] *Kosińskiego,* [Mariana] *Owcy i* [Andrzeja] *Buczkowskiego) jednoznacznie potwierdziły niejasność, naciąganie argumentów oraz kompromitujący poziom aktu oskarżenia płk. Jerzego Drabika z Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Krakowie. Sąd orzekał w składzie: przewodniczący por. Roman Dryk, sędziowie* – [major Edward] *Jastrzębski i* [podporucznik Leszek] *Piętniewicz. Oskarżał prokurator* [kapitan Marek] *Gąciarz. W toku przewodu nie interesowały ich sprawy społeczne, obywatelskie, polityka, mówiono za to wiele o „dowodach"* [...]. *Ale na zapleczu i tak czaił się nieproporcjonalnie wysoki wyrok... Dla wszystkich, którzy sforsowali kordon milicji przed salą rozpraw, proces stanowił prawdziwą lekcję pokazową tak zwanej specjalistycznej praworządności.* [...] *Kruchość materiału dowodowego ugruntowała wśród młodzieżowej publiczności przekonanie, że polski sąd jednak się nie zhańbi i rozprawa zakończy się uniewinnieniem, tym bardziej że obrońcy bezspornie wykazali kompletną niespójność aktu oskarżenia. Sąd udał się na naradę. Prawomocny wyrok zapadł szybko, ponieważ zbliżała się*

pora obiadowa. Świdziński, Kramarczyk, Kubisiowski i Jakubowski zostali skazani na karę po trzy lata więzienia, dwuletnią utratę praw publicznych oraz grzywny. Rodzinie i znajomym pozwolono się jeszcze naprędce pożegnać, pod warunkiem że nie będą płakać, co sprawdzała milicja. Z tej sali i z tego gmachu nasi skazani koledzy zabrali w pamięci znak wiktorii, jakim ich żegnaliśmy. W uszach dźwięczało Miłoszowskie „...nie bądź bezpieczny – poeta pamięta. Spisane będą czyny i rozmowy"[88].

Sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Niespokojni" zakończono 7 maja 1982 r. z racji skierowania jej do sądu. Kilka dni później, 12 maja, materiały złożono w archiwum. 3 sierpnia 1983 r., na mocy ustawy o amnestii z 21 lipca tegoż roku, czterem skazanym darowano karę[89].

Podczas pobytu Tadeusza Świdzińskiego w zakładzie karnym w Kłodzku, w lutym 1983 r. SB spróbowała go zwerbować. Widząc w nim kandydata na tajnego współpracownika, uzasadniano, że celem pozyskania *będzie zabezpieczenie dopływu informacji ze środowiska naukowego i pracowników administracji AWF*, a także *zabezpieczenie operacyjne zjawisk i osób o negatywnych postawach oraz w celu wcześniejszego ujawnienia zagrożeń mających swoje źródło w tym środowisku*[90].

Funkcjonariusz SB mający dokonać werbunku, inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie podporucznik Zygmunt Chrobak, na polecenie przełożonych pojechał do Kłodzka i 13 lutego 1983 r. przeprowadził ze Świdzińskim tak zwaną rozmowę sondażową. Następnie meldował: *Rozmowę przeprowadziłem w miejscu odbywania kary – w Kłodzku. Rozmówca zachowywał się spokojnie, był dość rozmowny, wspominał o występowaniu prób buntu w ośrodku w Strzelcach Opolskich, natomiast w zakładzie karnym w Kłodzku odbywanie kary przebiega pozytywnie, bez konfliktów (co z drugiej strony stwierdziło kierownictwo zakładu karnego). Obywatel Świdziński wyjaśnił, że przemyślał wszystko, uznając, iż popełnił błąd i chciałby wrócić do pracy na uczelni, z postanowieniem nieangażowania się w sprawy polityki. Swój udział w kolportażu pism tłumaczył emocjami, a nie motywacją polityczną, uznając za błędne swoje postępowanie, kiedy dawał niejasne i niepełne odpowiedzi pracownikom SB, myśląc o swojej obronie (i „niewkopywaniu" kolegów). Rozmówca wyraził zrozumienie dla spraw wykrywania, zabezpieczenia środowisk przed destrukcyjnym działaniem niektórych ludzi i na zasadzie „umowy dżentelmeńskiej" słownie zobowiązał się do udzielania pomocy służbie bezpieczeństwa w następujących kwestiach:*

– nadużyć ekonomiczno-gospodarczych,

– wyjaśniać jednoznacznie negatywne postawy pracowników naukowych i administracji,

– negatywne pod kątem kryminalnym, kadrowym, ekonomicznym zjawiska lub ich oznaki.

O swoich kolegach zaangażowanych w działalność polityczną nie chciałby rozmawiać, gdyż postanowił nie zajmować się polityką. Na zakończenie rozmowy wyżej wymieniony jeszcze raz potwierdził gotowość niesienia pomocy SB w wyżej wymienionych sprawach[91].

Służba Bezpieczeństwa liczyła na to, że Świdziński – mając szerokie kontakty w środowisku uczelnianym, *a w szczególności wśród byłych działaczy Solidarności – będzie posiadał duże możliwości zdobywania informacji. Będzie on wykorzystywany do informowania o szkodliwych i negatywnych zjawiskach oraz osobach ze środowiska AWF Kraków*[92].

Tadeusz Świdziński został warunkowo zwolniony z więzienia 23 maja 1983 r. Kilka dni później funkcjonariusz SB przeprowadził z nim kolejną tak zwaną rozmowę operacyjną. Do werbunku nie doszło. Świdziński zrezygnował z powrotu do pracy na AWF i wraz z rodziną wiosną 1984 r. wyjechał do Stanów Zjednoczonych[93]. W notatce służbowej z 20 września 1984 r. funkcjonariusz Chrobak meldował: [Świdziński] *od momentu wyjścia z Zakładu do czasu wyjazdu za granicę nie czynił większych starań o podjęcie pracy. Motywował to tym, iż zamierza na początku 1984 r. wyjechać wraz z żoną i teściową na pobyt stały do USA jako emigrant polityczny. W tym też okresie unikał kontaktów z SB, kierując wszystkie swoje wysiłki na przygotowania do wyjazdu. Po załatwieniu wszystkich formalności związanych z wyjazdem i uzyskaniu zgody wyrażonej przez Zastępcę Szefa WUSW, T*[adeusz] *Świdziński wraz z żoną i teściową opuścił w marcu br. kraj, udając się do USA. W związku z wyjazdem na stałe do USA T*[adeusza] *Świdzińskiego i jego rodziny postanowiono zaniechać dalszego opracowania kandydata na TW i przekazać jego teczkę personalną do tutejszego Wydziału „C”*[94].

Sprawa operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Niespokojni” wpisywała się w prowadzone w tym czasie działania SB zmierzające do rozbicia regionalnych struktur podziemnej Solidarności. Od sierpnia do października 1982 r. w jej ramach SB aresztowała kilka osób. 29 sierpnia zatrzymano Henryka Kowala, Józefa Polaka[95] i Władysława Smagałę[96], 13 września Janusza Barańskiego[97] i Zbigniewa Fijaka, 15 września Jerzego Petlickiego, 16 września Aleksandrę Gumułę[98], 29 września Jana Paculę, 25 października Jaromira Grąckiego, 28 października Waldemara Gołąba, Leszka Kuzaja i Tadeusza Piekarza.

W samochodzie Leszka Kuzaja znaleziono między innymi jego legitymację członkowską NSZZ Solidarność, broszurę *Materiały dla delegatów na Walne Zebranie Delegatów NSZZ Solidarność Region Małopolska*, taśmę magnetofonową z nagraną audycją Radia Solidarność oraz kopertę zawierającą zaszyfrowane numery skrzynek kontaktowych[99]. Natomiast podczas przeszukania jego mieszkania zabrano notatnik z zapiskami oraz czternaście kartek zawierających oświadczenia i rozliczenia za zużytą farbę[100]. W trakcie przesłuchania Kuzaj, a także Tadeusz Piekarz nie przyznali się do zarzutów.

Kuzaja aresztowano tymczasowo na trzy miesiące[101], a kilka dni później, 9 listopada 1982 r., również na trzy miesiące aresztowany został Piekarz[102].

17 lutego 1983 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie skazał Zbigniewa Fijaka, Aleksandrę Gumułę i Jerzego Petlickiego na dwa lata więzienia, Jana Paculę na półtora roku, Waldemara Gołąba, Jaromira Grąckiego i Józefa Polaka na rok, a Janusza Barańskiego na sześć miesięcy. Prawie wszystkie orzeczone kary zawieszono na okres dwóch, trzech lat. W wyniku rewizji prokuratora Sąd Najwyższy wyrokiem z 29 kwietnia 1983 r. podwyższył wyrok Paculi do dwóch i pół roku więzienia i uchylił warunkowe zawieszenie kary wobec Barańskiego, Fijaka, Gumuły, Petlickiego i Polaka. Na niektóre osoby nałożono również sankcje finansowe. W końcu orzeczone wyroki darowano na mocy ustawy o amnestii z 21 lipca 1983 r.[103]

28 marca 1983 r. wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie Zbigniew Kołtoński postanowił warunkowo umorzyć postępowanie karne wobec Lesława Kuzaja i Tadeusza Piekarza, ustalając dwunastomiesięczny okres próby i zobowiązując ich do wpłacenia tysiąca złotych na konto Polskiego Czerwonego Krzyża[104].

Działania SB wobec Lesława Kuzaja podejmowane były w ramach SOS „Szakal" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26059), prowadzonej przeciwko niemu od 26 lutego 1982 r. przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie. Jednym z powodów rozpracowania było to, że Kuzaj był współzałożycielem i członkiem redakcji pisma „Universitas", wydawanego przez Komisję Zakładową NSZZ Solidarność UJ, na którego łamach, według bezpieki, *publikowano artykuły szkalujące władze PRL, PZPR oraz podważające wiarygodność linii odnowy realizowanej przez władze*[105]. Kolejnym powodem było sprawowanie przez niego funkcji wiceprzewodniczącego Zarządu Regionu Małopolska NSZZ Solidarność.

Celem funkcjonariuszy SB było *rozpoznanie działalności figuranta i jego zamierzeń w inspirowaniu antysocjalistycznych działań wśród pracowników i studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego* [a także] *wyjaśnienie charakteru aktualnych kontaktów wyżej wymienionego z byłymi aktywistami NSZZ Solidarność UJ oraz Zarządu Regionu Małopolska* [i] *rozpoznanie kontaktów figuranta pod kątem typowania ewentualnych źródeł informacji do informowania o jego działalności.* Zwrócono też uwagę na *dokumentowanie pod kątem procesowym wszelkich faktów działalności figuranta posiadających znamiona wrogiej postawy politycznej* [a] *w przypadku stwierdzenia, iż figurant kontynuuje szkodliwą działalność polityczną, podjąć odpowiednie przedsięwzięcia zmierzające do zaniechania jej prowadzenia*[106].

Doradzano też, aby w trakcie tak zwanych rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych z Kuzajem wykorzystać fakt, że w latach 1974–1977 był zarejestrowany przez Wydział III KWMO w Krakowie jako TW „Andrzej", choć, jak zauważono, *przekazywane przez niego informacje miały niewielką wartość operacyjną*[107].

W wyniku zabiegów SB opozycyjna aktywność Lesława Kuzaja nieco osłabła. W czerwcu 1985 r. funkcjonariusze bezpieki stwierdzili, że w wyniku kontroli operacyjnej, której poddano Kuzaja, *unika on podejmowania czynnej nielegalnej działalności, jest bardzo podejrzliwy, powściągliwy w wyrażaniu własnych poglądów oraz nie uzyskano dowodów wskazujących na to, by angażował się w nielegalną działalność, poza stwierdzeniem, że nadal utrzymuje on sporadycznie towarzyskie kontakty z byłymi działaczami*[108].

27 czerwca 1985 r. postanowiono zakończyć SOS „Szakal" i objąć Kuzaja kontrolą operacyjną w ramach kwestionariusza ewidencyjnego[109]. Prowadzono go od 28 sierpnia 1985 do połowy lipca 1987 r., kiedy to uznano, że *w toku przeprowadzonych z figurantem rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych zaczął się wycofywać ze związków z nielegalną działalnością. Z uzyskanych aktualnie materiałów źródłowych wynika, że wymieniony zaniechał wrogiej działalności politycznej*[110]. Zadecydowano zatem, że nie wymaga dalszej kontroli operacyjnej.

W ramach wspomnianej wyżej SOR „Peleton", prowadzonej od grudnia 1982 do października 1987 r., początkowo przez Wydział V, a następnie Wydział III-1, przeciwko pracownikom naukowym Polskiej Akademii Nauk w Krakowie i działaczom Solidarności Teresie Passakas, Jerzemu Petlickiemu i Elżbiecie Turnau, bezpieka podejmowała działania zmierzające do rozpracowania struktur poligraficznych Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ Solidarność Małopolska[111]. W *Planie czynności i przedsięwzięć operacyjnych zmierzających do rozpracowania poligrafii RKW Okręg Południe*, opracowanym prawdopodobnie w połowie 1982 r., pisano: *Na podstawie ukazujących się druków ulotnych stwierdzono, iż podziemne struktury Solidarności dysponują szeroką i urozmaiconą bazą poligraficzną. Wskazuje na to różnorodność form oraz technik drukarskich. Stwierdzono, że dysponują oni między innymi powielaczem kserograficznym białkowym, wykorzystują również technikę tak zwanego sitodruku. Analizując poszczególne teksty, ustalono, że poligrafią zajmuje się kilka oddzielnych grup. W większości poligrafia oparta jest o środki i bazę byłego NZS oraz komórki Solidarności działające przed 13 grudnia 1981 r.* Funkcjonariusze SB ustalili też, że Władysław Kucharz *nawiązał kontakt z bliżej nieokreśloną grupą osób, której dostarcza kradzioną w macierzystym zakładzie farbę drukarską oraz udziela instruktażu w zakresie technik drukarskich*[112].

Zaplanowano czynności operacyjne, które realizować miała specjalna grupa funkcjonariuszy nosząca kryptonim „Czołówka": *Na podstawie aktualnych danych odnośnie* [do] *podziemnej poligrafii opracować jej schemat organizacyjny. Następnie w oparciu o ten schemat przedsięwziąć działania zmierzające do objęcia pracą operacyjną wybrane grupy poligraficzne, a w konsekwencji dążyć do nawiązania dialogu operacyjnego.* Planowano też *przeprowadzenie kombinacji operacyjnej, której celem będzie uzyskanie informacji (od osoby pracującej w drukarni ASP przy ulicy Smoleńsk) o mającej się odbyć akcji wynoszenia materiałów bezdebitowych drukowanych w wyżej wymienionym*

miejscu. Zamierzano dowiedzieć się, komu Władysław Kucharz dostarczał materiały poligraficzne, i *wykorzystać posiadane źródła informacji z terenu HiL, będące na kontakcie pracowników grupy „Czołówka"* [aby] *ustalić osoby odpowiedzialne oraz wykorzystywane przez nich kanały, którymi urządzenia poligraficzne opuściły po 16 grudnia 1981 r. teren Kombinatu. Równocześnie ujawnić wykorzystywane środki poligraficzne do produkcji pism ulotnych znajdujące się aktualnie na terenie Kombinatu*[113].

Z zachowanych materiałów wiadomo, że w ramach SOR „Peleton" śledzono działalność i rozpracowywano kontakty Teresy Passakas. W listopadzie 1983 r. przeszukano jej mieszkanie[114]. W czerwcu tegoż roku bezpieka uzyskała informację, że Passakas kontaktowała się z nauczycielką historii ze szkoły podstawowej w Libertowie, Małgorzatą Bazarnik[115], w sprawie zorganizowania poligrafii i punktów kolportażu w ramach działalności niezależnej oświaty. Na tej podstawie przeciwko Małgorzacie Bazarnik Wydział III-1 założył SOR „Trabant" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27688)[116], z której jednak materiały się nie zachowały. Z dostępnych dokumentów oraz zapisów ewidencyjnych można jedynie wnioskować, że jednym z motywów wszczęcia sprawy była podziemna działalność wydawnicza i oświatowa. W ramach SOR „Trabant", prowadzonej od 6 lipca 1983 do 31 lipca 1984 r., oprócz Małgorzaty Bazarnik rozpracowywano też Wandę Żychowską[117].

W czerwcu 1985 r. funkcjonariusze SB odnotowali: *Dotychczas posiadane informacje wskazują, że Teresa Passakas nie działa w pionie kolportażowym, lecz organizującym tę wrogą działalność. Wybitnie dba o swoją konspirację i wobec kontaktujących się z nią niektórych osób występuje w roli „zwierzchnika"*[118]. Ustalono również, że Passakas organizowała kolportaż wspólnie z Piotrem Błońskim, Wandą Drabik, Ireną Jordan i Janem Środoniem[119].

Co do innych osób rozpracowywanych w tej sprawie SB wyśledziła, że Elżbieta Turnau oprócz spotkań z Teresą Passakas kontaktuje się z innymi przedstawicielami podziemnych struktur Solidarności. W jej mieszkaniu również dokonano przeszukania.

Pod koniec września 1987 r., podsumowując działania prowadzone w ramach SOR „Peleton", funkcjonariusze meldowali: *W 1983 r. zarejestrowano do sprawy operacyjnego rozpracowania „Peleton" trzeciego figuranta (*[pod numerem] *28884), Jerzego Petlickiego* […] *aresztowanego i skazanego za działalność w „S" wyrokiem dwóch lat pozbawienia wolności, który po ośmiu miesiącach skorzystał z amnestii.* […] *Po wyjściu z aresztu J*[erzy] *Petlicki zaprzestał wrogiej działalności. Podobnie od 1984 r. uczyniła to Elżbieta Turnau. Od 1985 r. osłabiła swoją działalność T*[eresa] *Passakas.* […] *W 1986 r. T*[eresa] *Passakas wyszła za mąż i w czerwcu 1987 r. urodziła dziecko. Fakty te spowodowały, że zaprzestała ona działań związanych z nielegalną działalnością*[120]. Sprawę postanowiono więc zamknąć[121]. 27 października 1987 r. materiały trafiły do archiwum.

Z zapisów ewidencyjnych i akt administracyjnych wynika, że w ramach SOS „Łącznik" (numer rejestracyjny sprawy Kr 28145), prowadzonej przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie od 12 grudnia 1983 r., rozpracowywano działalność poligraficzno-kolportażową Bożeny Błachut[122], Wandy Drabik, Zofii Dziedzic[123] i Ewy Fryś-Pietraszek[124]. 30 sierpnia 1985 r. SOS „Łącznik" przekształcona została w SOR „Łącznik". Jak informują zapisy, 30 stycznia 1990 r. materiały zniszczono w jednostce operacyjnej[125].

Informacje na temat *grupy poligraficznej rozpracowywanej w SOS „Łącznik"* znajdują się w dokumencie *Analiza stanu rozpracowania nielegalnej działalności poligraficzno-kolportażowej w środowiskach i obiektach ochranianych przez Wydział III-1* z 18 lipca 1985 r. Funkcjonariusze SB pisali w nim: *Czołową postacią w grupie jest nauczycielka Szkoły Podstawowej nr 66 w Krakowie, Zofia Dziedzic, zajmująca się drukiem i kolportażem pism i wydawnictw. Mieszkanie, w którym wynajmuje pokój, przy ulicy Sowińskiego* […] *pełni rolę punktu kontaktowego dla osób prowadzących wrogą działalność.* […] *Z danych wynika, że wyżej wymieniona grupa osób uczestniczy w druku i kolportażu nielegalnych pism, między innymi „Serwisu Informacyjnego", a punkt poligraficzny mieści się w mieszkaniu Wandy Drabik, zamieszkałej Kraków, ulica Lotnicza* […] *względnie u jej rodziców w miejscowości Gaj gmina Mogilany.* […] *Zofia Dziedzic osobiście utrzymuje kontakt z działaczami warszawskich struktur byłej „S", skąd przywozi znaczne ilości nielegalnych pism i wydawnictw.* […] *Wspomniana grupa poligraficzna dokonuje przedruku, druku i kolportażu dwudziestu dwóch tytułów*[126].

W kwietniu 1986 r., charakteryzując rozpracowywane przez Wydział III-1 grupy poligraficzno-wydawnicze oraz kolporterskie, esbecy dodawali: *W środowisku krakowskiej oświaty i O/PAN działa grupa posiadająca luźny kontakt ze strukturami „S", bezimienna, o zasięgu międzyregionalnym, zajmująca się przede wszystkim działalnością kolportażową. Przedmiotem kolportażu są nielegalne wydawnictwa poruszające problemy środowiska oświaty i naukowego. Działalność grupy należy ocenić jako bardzo szkodliwą, z uwagi na charakter kolportowanej literatury i treści w niej zawarte. Zasięg kolportażu jest jednak ograniczony ze względu na przestrzeganie przez członków grupy zasad konspiracji i ograniczenie działalności do kręgu zaufanych osób. Kierownikiem grupy jest nauczycielka szkoły podstawowej Zofia Dziedzic. Pełni ona rolę łącznika grupy z innymi strukturami na terenie kraju (do chwili obecnej brak bliższych danych). Systematycznie dostarcza do Krakowa literaturę z innych regionów kraju – ostatnio głównie z Warszawy. Z posiadanych informacji wynika, że wyżej wymieniona grupa posiada kontakty ze strukturą zajmującą się wydawaniem pisma „Promieniści". Wydaje jednakże własny organ prasowy pod nazwą „Serwis Informacyjny". W druk zaangażowane są przypuszczalnie bezpośrednio Zofia Dziedzic i Wanda Drabik, zatrudnione w O/PAN.* […] *W chwili obecnej grupa jest kontrolowana operacyjnie przez jednego TW, jeden PT i jeden PP.*

Brak jednak możliwości sterowania działalnością grupy. W najbliższym czasie planowane są przedsięwzięcia operacyjne[127] *mające na celu potwierdzenie lokalizacji punktu poligraficznego. W przypadku pozytywnych efektów przewiduje się realizację sprawy. Grupa rozpracowywana jest w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Łącznik" przez ppor. J*[erzego] *Pikusę z Sekcji III-C*[128].

Nie sposób stwierdzić, czy SB osiągnęła swoje cele, bowiem nie zachowały się, jak wspomniano, materiały tej sprawy.

Zamierzając rozpracować struktury poligraficzno-kolportażowe podziemnej Solidarności, krakowska SB podejmowała również działania i zakładała sprawy przeciwko osobom, które podejrzewała o związki z tymi strukturami. 10 sierpnia 1983 r. Wydział III-1 wszczął przeciwko Pawłowi Turnauowi SOS „Kolonista" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27748). Powodem jej założenia były uzyskane przez SB informacje, że od początku 1982 r. Turnau był związany z działalnością poligraficzną podziemnej Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ Solidarność Małopolska i między innymi brał udział w drukowaniu pierwszych numerów „Biuletynu Małopolskiego", a ponadto kontaktował się z szefem kolportażu RKW Jerzym Petlickim. Według ustaleń funkcjonariuszy SB, w mieszkaniu przy ulicy Ludwika Swobody, należącym do Jolanty Zarzyckiej, która wyjechała do Francji, w styczniu 1982 r. Turnau drukował dwa pierwsze numery „Biuletynu Małopolskiego", a *w wyniku operacyjnego sprawdzenia powyższego faktu ustalono, iż pod powyższym adresem figurant nie drukował już więcej*[129]. Argumentowano, że *objęcie Pawła Turnaua kontrolą operacyjną było spowodowane także tym, iż rodzina wyżej wymienionego była zaangażowana w działalność opozycyjną*[130]. Jego ciotka, Elżbieta Turnau, była podejrzewana przez SB o kontaktowanie się z członkiem Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej Eugeniuszem Szumiejką i rozpracowywana w ramach SOR „Peleton", a *inna ciotka – Maria Czyż, zatrudniona na UJ, wiosną 1982 r. organizowała pomoc dla ukrywających się członków RKW Małopolska*[131] i działała w Arcybiskupim Komitecie Pomocy Więzionym[132]. Podkreślono również, że Paweł Turnau kontaktował się z Marią Oberc, *przechodzącą w materiałach tutejszego Wydziału jako osoba znana z prosolidarnościowych wystąpień w Technikum Kolejowym w Krakowie, gdzie była nauczycielką języka polskiego*[133]. Esbecy uznali zatem, że *kontakty z osobami znanymi z antysocjalistycznych poglądów uzasadniały podjęcie* […] *szeregu czynności operacyjnych mających na celu sprawdzenie, jaki jest aktualny status P*[awła] *Turnaua, czy rzeczywiście prowadzi nielegalną działalność*[134]. W trakcie prowadzonej do 21 sierpnia 1985 r. SOS „Kolonista" dowiedziano się, że Turnau kontaktuje się także z działaczami NZS, ale, jak pisali funkcjonariusze, *nie stwierdzono faktów bezpośredniego angażowania się figuranta w podejmowanych przez to środowisko inicjatywach*, choć nie wykluczali, że jego działanie *ogranicza się do inspirowania innych*[135]. W związku z tym postanowiono nadal kontrolować operacyjnie Pawła Turnaua, ale w ramach kwestionariusza ewidencyjnego.

W styczniu 1989 r. SB uznała, że kontrola operacyjna *nie wykazała faktów wskazujących na angażowanie się przez niego we wrogą działalność*[136], postanowiono zatem zakończyć sprawę. Wyrejestrowano ją 2 marca 1989 r.[137]

28 grudnia 1981 r. Wydział V KWMO w Krakowie założył przeciwko Piotrowi Zawiślakowi SOS „Czak" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26214). Bezpieka chciała się dowiedzieć, czy Piotr Zawiślak, który przed wprowadzeniem stanu wojennego był drukarzem w Sekcji Informacji Zarządu Regionu NSZZ Solidarność Małopolska, nadal angażuje się w działalność związkową[138]. Ponieważ od początku 1982 r. rozpoczął on pracę w AGH, Wydział V przekazał sprawę Wydziałowi III-1, który zajmował się inwigilacją między innymi tej uczelni[139]. Esbecy ustalili, że Piotr Zawiślak *systematycznie brał udział w akcjach protestacyjnych organizowanych na terenie uczelni i miasta*, a ponadto *udzielał pomocy technicznej osobom prowadzącym nielegalną działalność wydawniczą, wykonując między innymi ramki, a także brał udział w drukowaniu i kolportażu nielegalnego wydawnictwa „Kronika Małopolska"*[140].

25 marca 1983 r., *z uwagi na fakt zajmowania się nielegalną poligrafią, podobnie jak Zawiślak*, SOS „Czak" objęto kolejne osoby[141], wśród nich pracowników AGH Ksawerego Bogacza, Tadeusza Rudkowskiego, Annę Wierzbicką i Mieczysława Zaniewskiego[142]. Funkcjonariusze SB dowiedzieli się również, że od momentu wprowadzenia stanu wojennego wspomniane osoby brały udział w różnego rodzaju akcjach protestacyjnych[143].

10 października 1982 r. przeprowadzono tak zwaną rozmowę ostrzegawczą z Anną Wierzbicką, która *nie wyjaśniła żadnych faktów związanych z jej działalnością, jednocześnie zaprzeczając wszystkiemu*[144]. 31 sierpnia 1983 r. Wierzbicką, a także Ksawerego Bogacza i Tadeusza Rudkowskiego zatrzymano podczas manifestacji w Nowej Hucie. W trakcie przesłuchania nie powiedzieli nic ani o manifestacji, ani o swojej działalności w strukturach podziemnych. Zostali ukarani przez Kolegium ds. Wykroczeń[145].

5 marca 1984 r. funkcjonariusze przeszukali mieszkanie Ksawerego Bogacza, ale nie znaleźli niczego, co potwierdzałoby prowadzenie przez niego działalności poligraficznej[146]. 15 maja przeszukano mieszkanie Anny Wierzbickiej, z podobnym skutkiem, jak w wypadku rewizji u Bogacza[147].

7 marca 1984 r. Wydział V WUSW w Krakowie założył przeciwko Piotrowi Zawiślakowi SOS „Siodło". Podstawą do założenia sprawy była informacja przekazana przez tajnego współpracownika SB o pseudonimie „Michał", do którego Zawiślak miał zgłosić się w sprawie wynajęcia mieszkania i zorganizowania w nim podziemnej drukarni[148]. Z analizy materiałów sprawy „Siodło", akt śledztwa przeciwko Piotrowi Zawiślakowi oraz zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że jako TW „Michał" zarejestrowany był Mieczysław Bawer[149].

Choć Piotr Zawiślak przedstawił się TW „Michał" jako *Henryk Jabłoński*, to swoje prawdziwe dane osobowe nieopatrznie podał przy spisywaniu umowy wynajmu mieszkania[150]. 12 marca 1984 r., kiedy TW „Michał" doniósł SB, że

cztery dni wcześniej Zawiślak przywiózł do wynajmowanego mieszkania przy ulicy Sielskiej powielacz, papier i farby, SOS „Siodło" przekształcono w SOR „Siodło", której celem było *ustalenie wszelkich okoliczności związanych z drukowaniem nielegalnych wydawnictw, ustalenie osób dostarczających materiały do druku, drukarzy i kolporterów*, a także likwidacja drukarni i *procesowe udokumentowanie przestępczej działalności*[151].

W wyniku podjętych działań operacyjnych esbecy potwierdzili, że w mieszkaniu przy ulicy Sielskiej znajduje się powielacz produkcji szwedzkiej Roneto RV 3100, farba i papier do druku, i meldowali: *Z wypowiedzi figuranta Piotra Zawiślaka wynika, że instalacja powielacza w wyżej wymienionym obiekcie przewidziana jest do miesiąca sierpnia 1984 r. Nie można jednak wykluczyć, iż zostanie on przewieziony w inne miejsce z uwagi na nieznajomość jego obsługi*[152]. Tak więc w celu *zapewnienia dopływu informacji o fakcie wykorzystywania powielacza do produkcji wydawnictw przez okres dłuższy bądź ewentualnym jego przewiezieniu na inny adres* zaplanowano szereg posunięć operacyjnych. *Od 9 marca 1984 r., godz. 18.00, wprowadza się do obiektu pracownika Wydziału „B", dysponującego dokumentami legalizacyjnymi, legendą oraz radiostacją*[153], którego zadaniem było *natychmiastowe przekazywanie do stanowiska dowodzenia umówionego sygnału dotyczącego każdorazowej zmiany sytuacji operacyjnej*, a także *niezwłoczne przekazywanie informacji dotyczących zamiaru przewiezienia powielacza w inne miejsce* oraz *prowadzenie obserwacji terenu posesji, zwłaszcza w okresach pobytu w obiekcie figuranta*[154]. Zorganizowana przez Wydział „B" grupa obserwacyjna miała pracować całą dobę. Aby ułatwić sobie działania operacyjne, funkcjonariusze brali pod uwagę możliwość *wyprowadzenia właścicielki domu do szpitala w Kielcach*. Zamierzano więc wysłać do matki TW „Michał" współpracującego z SB lekarza, który miał jej zasugerować konieczność pilnego leczenia szpitalnego, wykorzystując fakt, że miała już skierowanie do szpitala w Kielcach[155].

Ustalono sposób postępowania w trzech wariantach: podjęcia próby przewiezienia powielacza w inne miejsce, rozpoczęcia druku, a w końcu likwidacji drukarni. W pierwszym wypadku w celu *właściwej realizacji zatrzymania figuranta* Wydział Ruchu Drogowego zapewnić miał całodobowy patrol radiowozów. Zakładano, że *załogi radiowozów kierowane będą w region obiektu po każdorazowym uzyskaniu informacji o jego obecności. Wykonywać będą normalne czynności służbowe do momentu przekazania polecenia o zatrzymaniu samochodu, którym przewożony będzie powielacz*[156]. Planowano, że zatrzymanie Zawiślaka *legendowane będzie niesprawnością techniczną samochodu, na przykład złe ustawienie świateł, nieczytelne tablice rejestracyjne itp. Da to pretekst do gruntowanej lustracji samochodu i ujawnienia powielacza*[157].

Gdyby Piotr Zawiślak w mieszkaniu na ulicy Sielskiej zaczął drukować, założono, że *po opuszczeniu obiektu przez figuranta i przenoszeniu przez niego nielegalnej literatury grupa obserwacyjna Wydział V podejmie za nim*

obserwację z zadaniem ustalenia adresu, na którym zostaną złożone, przy czym *w razie stosowania przez figuranta samokontroli bądź wystąpienia sytuacji grożących dekonspiracją grupa obserwacyjna odstąpi od zleconych zadań*[158]. Po wykryciu *miejsca dystrybucji nielegalnych wydawnictw* Wydział „B" miał go obserwować, aby rozpoznać kolporterów[159]. Tymczasem TW „Michał" razem z funkcjonariuszem z Wydziału „B" mieli wejść do mieszkania pod nieobecność Zawiślaka i spróbować zidentyfikować drukowane przez niego publikacje, a odczytując stan licznika, ustalić nakład[160].

Planując likwidację drukarni, zakładano, że po rozpoczęciu przez Zawiślaka druku do mieszkania wejdzie grupa funkcjonariuszy MO, która go zatrzyma i przeszuka lokal. Do tak zwanego zalegendowania tych czynności zamierzano wykorzystać fakt, że, jak wyjaśniali esbecy, *w sąsiedztwie obiektu mieszka znana nam kobieta, która wykazuje duże zainteresowanie otoczeniem i z tej racji ma wiadomości o odwiedzaniu wskazanego adresu przez NN osoby i przenoszeniu przez nich pakunków. Z uwagi na bliskość zamieszkania i możliwość obserwacji mogła odpisać numer rejestracyjny samochodu figuranta, którym w dniu 8 marca 1984 r. przywiózł on powielacz. Mając powyższe na uwadze, zostanie przygotowany anonim, sugerujący potrzebę zainteresowania się obiektem przez organa MO.* Zamierzano też *użyć psa tropiącego, z uwagi na fakt, że poprzednie obserwacje pozwoliły na ustalenie rejonu, w jakim przebywa figurant. Dla autentyczności prowadzonych działań TW ps. „Michał" przekaże przedmiot, z którym zetknął się figurant (np. szmatę, w którą wycierał ręce)*[161]. Planowano również, że *równolegle z likwidacją nielegalnej drukarni dokonane zostaną przeszukania u kontaktów figuranta oraz w ewentualnie ustalonym miejscu dystrybucji nielegalnych wydawnictw. W uzasadnionych przypadkach zorganizowane zostaną zasadzki*[162].

Scenariusz likwidacji drukarni przez SB zakładał, że kiedy Zawiślak będzie przebywał w wynajmowanym mieszkaniu, odszukany zostanie jego samochód, a żeby uniemożliwić mu odjazd, funkcjonariusze podejmą *działania specjalne uniemożliwiające jego poruszanie się*. Wymyślono następujący bieg wypadków: *Po przybyciu figuranta do samochodu z nakładem wydrukowanych wydawnictw zacznie on rozważać przyczyny postoju samochodu. Wówczas skierowany zostanie w ten rejon radiowóz Wydziału Ruchu Drogowego, który ze względu na nocną porę zatrzyma się przy unieruchomionym pojeździe. Jeden z funkcjonariuszy po wyjściu z samochodu zapyta o przyczyny awarii, natomiast drugi wypowie się, że „czuć farbę drukarską". Wówczas sprowadza rozmowę na okoliczności farby, otwiera samochód i sprawdza jego zawartość. Po ujawnieniu ulotek i zatrzymaniu właściciela pojazdu oraz przeprowadzeniu go do radiowozu jeden z funkcjonariuszy powiadamia dyżurnego o zaistniałej sytuacji. Podczas składania meldunku poprosi dyżurnego, aby przysłano psa tropiącego, gdyż zatrzymany człowiek najprawdopodobniej był obecny w nielegalnej powielarni i być może pies podejmie ślad celem ustalenia adresu,*

skąd pochodzą nielegalne wydawnictwa. Funkcjonariusze Ruchu Drogowego otrzymują sygnał udania się w dany rejon od dyżurnego Wydziału „B”[163].

Funkcjonariusze SB opracowali również plan wyprowadzenia z całej sprawy TW „Michał”, aby uniknął on odpowiedzialności karnej i żeby nie zdekonspirować swojego źródła informacji[164]. W porozumieniu z Wydziałem Śledczym zamierzano przeszkolić go odnośnie do zachowania się i składania zeznań, a także wymyślono mu legendę na potrzeby jego środowiska. Kładziono nacisk na to, że sfinalizowanie sprawy *musi zapewnić uzyskanie niepodważalnych dowodów świadczących przeciwko Zawiślakowi*[165].

12 kwietnia 1984 r. funkcjonariusze wtargnęli do mieszkania przy ulicy Sielskiej. Piotra Zawiślaka zatrzymano w trakcie drukowania ulotek wzywających do bojkotu wyborów. Zarekwirowano między innymi szwedzki powielacz elektryczny, czterdzieści osiem ryz papieru formatu A4, około pięciuset ulotek, około trzydziestu litrów farby drukarskiej i trzy matryce[166]. Następnie przeszukano miejsce zamieszkania Zawiślaka, zrobiono rewizję u jego rodziców i u osób kontaktujących się z nim. Przełożonym zameldowano: *Ogółem przeprowadzono dwanaście przeszukań. Ich wynikiem było zakwestionowanie w miejscu zamieszkania figuranta pojedynczych nielegalnych broszur, czterech ryz papieru formatu A-4, maszyny do pisania Robotron 202, podzespołów radiotechnicznych nieznanego przeznaczenia i deski z ramką do sitoramki*[167].

Zanim SB osiągnęła zamierzony cel, wykorzystano wszelkie możliwe środki[168] i metody pracy operacyjnej[169]. Dokumentując działania podjęte w ramach SOR „Siodło”, podsumowywano: *W toku realizacji sprawy zorganizowano dwa zakryte punkty obserwacyjne „Sęp” i „Sokół”, na które wprowadzono pracowników Wydziału „B” oraz w wyniku podjętej kombinacji operacyjnej wprowadzono do budynku, w którym figurant wynajął pomieszczenie, pracownika Wydziału „B”. Dokonano tajnego przeszukania pomieszczenia i stwierdzono, że rzeczywiście znajduje się tam nowy powielacz elektryczny, co udokumentowano fotograficznie. Ustalono, że figurant systematycznie dowozi do pomieszczenia farbę i inne materiały drukarskie. Przy współdziałaniu TW „Michał” i wykorzystaniu ZPO oraz zabezpieczeniu* […] *Wydziału „B” poddano kontroli otoczenie pomieszczenia i poruszania się figuranta. Podjęto również z Wydziałem „T”*[170] *czynności mające na celu zainstalowanie PP. W późniejszym terminie zainstalowano PP w pomieszczeniu figuranta. W wyniku podjętej gry operacyjnej opracowano wielowariantowy plan realizacji sprawy z uwzględnieniem wszelkich okoliczności z tym związanych, powołując jednocześnie grupę operacyjną gotową do natychmiastowego działania. W dniu 12 kwietnia 1984 r. otrzymano informację, że figurant sprawy po kilku próbach rozpoczął druk nielegalnych wydawnictw, w związku z powyższym podjęto decyzję o likwidacji drukarni. Piotra Zawiślaka zatrzymano w trakcie druku nielegalnych wydawnictw.* […] *Do celów procesowych wykonano pełną dokumentację fotograficzną*

i kryminalistyczną oraz utrwalono na taśmie magnetofonowej te czynności. Materiał ten wykorzystano dla celów propagandowych w prasie i RTV[171].

13 kwietnia 1984 r. wszczęto dochodzenie. Piotr Zawiślak został tymczasowo aresztowany na okres trzech miesięcy jako podejrzany o popełnienie przestępstwa z artykułu dwieście osiemdziesiątego „a" paragraf pierwszy kodeksu karnego, w związku z podjęciem *działań zmierzających do wywołania niepokojów publicznych lub rozruchów*[172]. Wprawdzie przyznał się do zarzucanego mu czynu, ale odmówił składania wyjaśnień[173].

W akcie oskarżenia z 18 czerwca 1984 r. oskarżano Piotra Zawiślaka o to, że *od bliżej nieustalonego dnia miesiąca marca 1984 r. do 12 kwietnia 1984 r. w Krakowie podjął działania zmierzające do wywołania niepokoju publicznego lub rozruchów poprzez drukowanie plakatów-ulotek o treści nawołującej do bojkotu wyborów do Rad Narodowych w dniu 17 czerwca 1984 r.*[174] Miesiąc później, na wniosek obrońcy, decyzją Sądu Rejonowego dla Krakowa Podgórza został zwolniony z aresztu tymczasowego. Rozprawa odbyła się 27 lipca 1984 r. Sąd umorzył postępowanie na mocy amnestii[175].

W analizie działań operacyjnych dotyczących opisywanych wydarzeń funkcjonariusze SB zauważyli: *W trakcie prowadzenia sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Czak" jednoznacznie potwierdzono, że figuranci tej sprawy są zaangażowani w nielegalną działalność poligraficzną.* […] *Potwierdzono również fakt wykonywania w miejscu pracy figurantów matryc do drukowania „Aktualności" i „Hutnika". Przez pewien okres czasu miejsce pracy figurantów było punktem kolportażu nielegalnej literatury, a także niektórzy z nich zajmowali się rozprowadzaniem tej literatury. W trakcie prowadzenia sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Czak" dokonano kilkunastu przeszukań u figurantów i ich kontaktów, jednak w wyniku tych działań nie ujawniono materiałów świadczących o prowadzeniu przez nich nielegalnej działalności poligraficznej*[176]. Zwrócono uwagę, że *pozyskano osobowe źródło informacji w miejscu pracy figurantów w celu kontroli ich zachowania, wypowiedzi i planowanych zamiarów. W trakcie prowadzenia powyższej sprawy wykorzystano Wydziały „B", „T" oraz agenturę celną, jednak nie uzyskano istotnych informacji o ich aktualnej działalności*[177]. Dlatego stawiano na tajnych współpracowników: *Ponieważ figuranci w swojej działalności wykorzystują tylko osoby kilkakrotnie wcześniej sprawdzone, a także prowadzą działalność w głębokiej konspiracji, w odizolowaniu od środowiska, jedynym sposobem uzyskiwania informacji o ich działalności jest oparcie pracy o osobowe źródła informacji*[178]. Odnotowano z zainteresowaniem, że wśród papierów zarekwirowanych podczas rewizji u Piotra Zawiślaka znaleziono wizytówkę funkcjonariusza WUSW w Krakowie Mieczysława Kolbera. Postanowiono *przeprowadzić z nim rozmowę wyjaśniającą charakter ich kontaktów*[179].

W sprawie Mieczysława Kolbera, funkcjonariusza z Pracowni Poligraficznej Wydziału Ogólnego, postępowanie sprawdzające wszczął Inspektorat

Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie[180]. Jego kierownik, major Andrzej Antosch, w meldunku z października 1985 r. informował: *Podstawą do takiej decyzji była informacja uzyskana z tutejszego Wydziału III-1. Z jej treści wynika, że w toku realizacji przedsięwzięć w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" dokonano w dniu 12 kwietnia 1984 r. przeszukania u figuranta sprawy – Piotra Zawiślaka* […]. *W trakcie przeszukania zakwestionowano materiały, wśród których znajdował się bilet wizytowy Mieczysława Kolbera* […]. *W kwietniu 1984 r. M*[ieczysław] *Kolber został objęty kontrolą operacyjną przez Wydział „B". Z analizy materiałów uzyskanych z Wydziału „B" wynika, że M*[ieczysław] *Kolber utrzymuje kontakty z wieloma osobami zamieszkałymi w Krakowie. Nie stwierdzono natomiast, aby utrzymywał on kontakt z P*[iotrem] *Zawiślakiem oraz jego rodziną. Nie stwierdzono również żadnych faktów świadczących o wspomaganiu przez niego nielegalnej poligrafii drogą świadczenia usług bądź wyprowadzania materiałów poligraficznych z terenu WUSW*[181].

Szukając odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób wizytówka milicjanta znalazła się w rękach Piotra Zawiślaka, uznano, że *nie można jednoznacznie stwierdzić, iż bilet wizytowy M*[ieczysława] *Kolbera należy do P*[iotra] *Zawiślaka*. Podejrzewano, że dostał go od swojej matki, Hanny Gorazd-Zawiślak, która była redaktorem „Głosu Nowej Huty": *Prawdopodobnie w pewnym okresie czasu pracowała ona razem z M*[ieczysławem] *Kolberem, który był zatrudniony w drukarni pisma „Głos Nowej Huty". Dlatego też sprawdzenia idą w kierunku potwierdzenia lub eliminacji powyższego. Ponieważ bilet wizytowy jest jedynym śladem wskazującym na ewentualny kontakt M*[ieczysława] *Kolbera z P*[iotrem] *Zawiślakiem, podjęte zostaną czynności zmierzające do wyjaśnienia faktu posiadania przez P*[iotra] *Zawiślaka wspomnianego biletu wizytowego. Ponadto podjęte zostaną działania zmierzające do ustalenia ewentualnie innych kontaktów rodziny Zawiślaków z funkcjonariuszami lub pracownikami MO*[182].

W meldunku z 18 grudnia 1985 r. Antosch informował zwierzchników o rezultatach wewnętrznego dochodzenia. W jego trakcie ustalono, że znajomość Kolbera z Piotrem Zawiślakiem datuje się od 1973 r., kiedy obaj rozpoczęli naukę w IX Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie: *Kontakty te były dość luźne, a stały się jeszcze rzadsze od momentu, gdy M*[ieczysław] *Kolber zrezygnował z nauki w IX LO (od 1974 r. M*[ieczysław] *Kolber podejmuje pracę w Drukarni Narodowej i jednocześnie uczy się w systemie zaocznym w Technikum Poligraficznym w Krakowie). Ograniczały się one w zasadzie do spotkań we wspólnym gronie kolegów i koleżanek z IX LO, czasami spotykali się „na mieście". Prawdopodobnie podczas któregoś z tych spotkań (mogło ono mieć miejsce na przełomie 1980 i 1981 r.) P*[iotr] *Zawiślak chwalił się M*[ieczysławowi] *Kolberowi, że pracuje w Drukarni MKZ NSZZ Solidarność w Krakowie. M*[ieczysław] *Kolber, chcąc zaimponować P*[iotrowi] *Zawiślakowi,*

podarował mu wtedy swoją wizytówkę, przez co jednocześnie chciał dać mu do zrozumienia, że także pracuje w branży drukarskiej. Było to prawdopodobnie ich ostatnie spotkanie. Od tego czasu P[iotr] *Zawiślak, ani też on sam* [czyli Mieczysław Kolber], *nie podejmowali żadnych prób skontaktowania się ze sobą (co potwierdzone zostało między innymi przez Wydział „B" i osobowe środki pracy operacyjnej*[183] *– informacja na ten temat znajduje się w poprzednim „Meldunku")*[184]. Antosch poinformował też przełożonych, że Kolber nie znał osobiście matki Piotra Zawiślaka i nigdy z nią nie pracował. Tym samym nie potwierdziło się pierwotne podejrzenie o ich kontaktach zawodowych. Ponadto *nie uzyskano żadnych sygnałów wskazujących na kontakty rodziny Zawiślaków z innymi funkcjonariuszami lub pracownikami MO*[185]. Sam Kolber podczas rozmowy złożył szczegółowe wyjaśnienia i zobowiązał się donieść SB o każdej próbie nawiązania z nim kontaktu przez Piotra Zawiślaka. Po przeanalizowaniu całości materiału sprawę wizytówki uznano za ostatecznie wyjaśnioną[186].

W styczniu 1985 r. SB zorientowała się, że Piotr Zawiślak nie kontaktuje się z innymi osobami rozpracowywanymi w sprawie „Czak", a *zarejestrowanie ich do sprawy wynikało z faktu zatrudnienia ich w tym samym obiekcie*[187]. W związku z tym postanowiono *Piotra Zawiślaka przerejestrować ze sprawy kryptonim „Czak" do SOR „Siodło"*, przy czym zaznaczono, że także dotyczące go materiały *zostaną ze sprawy „Czak" wyłączone i włączone do SOR kryptonim „Siodło", w której to zostanie poddany dalszej aktywnej kontroli operacyjnej*[188].

W wyniku działań operacyjnych prowadzonych w ramach SOR „Siodło", 8 lutego 1985 r. Piotr Zawiślak został zatrzymany przez SB ponownie. Doszło do tego na ulicy, w drodze do punktu poligraficznego. Znaleziono przy nim między innymi dwie ramki do sitodruku, farbę drukarską, pastę Komfort, biel cynkową i odczynniki chemiczne[189]. Bezpieka ustaliła *domniemane miejsce, do którego szedł figurant, którym okazał się niezamieszkany, w stanie nieukończonym dom jednorodzinny, będący własnością ojca P*[iotra] *Zawiślaka*[190]. Dom przeszukano, znajdując sześć ryz papieru formatu A5, dziewiętnaście ryz papieru formatu A4, sześć paczek matryc czystych i dodatkowo dwanaście sztuk takich matryc, a także cztery słoiki farby drukarskiej. Piotr Zawiślak został tymczasowo aresztowany na trzy miesiące[191].

W akcie oskarżenia z 29 marca 1985 r. wiceprokurator krakowskiej Prokuratury Wojewódzkiej Józef Burzymowski oskarżył Piotra Zawiślaka o to, że *28 lutego 1985 r. w Zielonkach przenosił farby, papier, matryce drukarskie i inne środki techniczne przeznaczone do drukowania nielegalnych wydawnictw o treści wzywającej do strajku w dniu 28 lutego 1985 r., podejmując w ten sposób działanie zmierzające do wywołania niepokoju publicznego lub* rozruchów, oraz że *usiłował wręczyć funkcjonariuszom Milicji Obywatelskiej, Jerzemu Sitarzowi, Ryszardowi Wybrańcowi oraz członkom Ochotniczej Rezerwy Milicji*

Obywatelskiej, Władysławowi Krzywdzie i Kazimierzowi Krawczykowi, korzyść majątkową w wysokości pięciu tysięcy złotych, w zamian za odstąpienie od jego zatrzymania[192].

16 maja 1985 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa Krowodrzy skazał Piotra Zawiślaka na rok więzienia z zawieszeniem na trzy lata oraz na sześćdziesiąt tysięcy złotych grzywny. Orzeczono też przepadek zarekwirowanych podczas rewizji przedmiotów oraz zasądzono na rzecz Skarbu Państwa trzy tysiące osiemset złotych tytułem kosztów postępowania[193].

W czerwcu 1987 r. SOR „Siodło" przekształcona została w kwestionariusz ewidencyjny. Prowadzono go do lutego 1989 r., kiedy funkcjonariusze SB przyznali, że nie zauważyli, aby *figurant podejmował nielegalną działalność*[194]. 21 lutego tegoż roku materiały złożono w archiwum[195].

W SOS „Czak" natomiast SB, prowadząc dalsze działania, stwierdziła, że osoby objęte tą sprawą *uaktywniają swoją działalność w sytuacji napięć politycznych i przy okazji różnych rocznic historycznych. Z okazji tych rocznic podejmują okresowo działalność poligraficzną i kolportażową. Osoby te są wrogo nastawione do władz, partii i resortu MSW*[196]. Informacje te bezpieka otrzymywała od swoich tajnych współpracowników o pseudonimach „Wacek" (zarejestrowany pod numerem Kr 25410)[197] oraz „Andrzej" (zarejestrowany pod numerem Kr 28240)[198], a także od kontaktów operacyjnych o pseudonimach „Prus"[199] i „MR"[200]. W ramach SOS „Czak" SB wykorzystała również jeden podsłuch telefoniczny[201].

W meldunku z 20 lipca 1985 r. informowano o przeprowadzeniu kilkunastu tak zwanych rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych, podczas których Ksawery Bogacz, Tadeusz Rudkowski, Anna Wierzbicka i Mieczysław Zaniewski oświadczyli funkcjonariuszom SB, że *nie prowadzą wrogiej działalności*. Przeprowadzono też rewizje w miejscach ich zamieszkania i u osób utrzymujących z nimi kontakt, nie znajdując żadnych *materiałów obciążających*. Również *od osobowych źródeł mających kontakt z wyżej wymienionymi nie uzyskano informacji świadczących o prowadzeniu przez nich wrogiej działalności*. Postanowiono zatem SOS „Czak" zakończyć. Ale SB uznała, że rozpracowywane w tej sprawie osoby *w sprzyjających warunkach mogą* […] *podjąć ponownie wrogą działalność*. Postanowiono więc Ksawerego Bogacza, Tadeusza Rudkowskiego i Annę Wierzbicką kontrolować operacyjnie w ramach kwestionariuszy ewidencyjnych, natomiast Mieczysława Zaniewskiego w ramach sprawy obiektowej „Górnik", prowadzonej przeciwko pracownikom i studentom AGH[202].

Sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Czak" zakończono 16 sierpnia 1985 r., a materiały złożono w archiwum Wydziału „C" WUSW w Krakowie. Trzy dni później, 19 sierpnia, Wydział III-1 założył przeciwko Annie Wierzbickiej kwestionariusz ewidencyjny o kryptonimie „Wanda"[203] (numer rejestracyjny kwestionariusza Kr 31351), przeciwko Ksaweremu

Bogaczowi kwestionariusz ewidencyjny o kryptonimie „Ugo”[204] (numer rejestracyjny kwestionariusza Kr 31352), a przeciwko Tadeuszowi Rudkowskiemu kwestionariusz ewidencyjny o kryptonimie „Szwed”[205] (numer rejestracyjny kwestionariusza Kr 26059).

Spośród wspomnianych kwestionariuszy zachowały się jedynie szczątkowe materiały z KE „Wanda”. Wynika z nich, że SB nadal inwigilowała działalność Bogacza, Rudkowskiego i Wierzbickiej. Funkcjonariusze bezpieki wiedzieli o ich podróży do Szwecji, Danii i Republiki Federalnej Niemiec we wrześniu 1985 r.: *Wyżej wymieniona trójka wyjechała na zaproszenie tej samej osoby – Małgorzaty Reubell-Filhoud-Lavergne (Grosz), obywatelki duńskiej pochodzenia polskiego. Według jednoźródłowej informacji, wyżej wymieniona trójka wwiozła do Polski literaturę bezdebitową w formie ulotek samoprzylepnych o treści antywyborczej. Ulotki te kolportowano między innymi na terenie Akademii Górniczo-Hutniczej*[206].

Na początku października 1985 r. funkcjonariusze SB przeprowadzili z Anną Wierzbicką tak zwaną rozmowę profilaktyczno-ostrzegawczą, ale *nie uzyskano informacji pozostających w zainteresowaniu tutejszego Wydziału*[207]. Tajny współpracownik „Wacek” doniósł SB, że Wierzbicka razem z Bogaczem kolportowali na terenie AGH między innymi pisma „Dzień…”, „Barykada”, „Hutnik”, „Kos”, „Nasz Głos”, „Przegląd Akademicki”, „Serwis Informacyjny” i „Solidarność Hutników”[208]. Po rozeznaniu operacyjnym funkcjonariusze stwierdzili, że podziemna działalność Wierzbickiej i Bogacza polega na *kolportażu małej ilości literatury bezdebitowej wśród osób najbardziej zaufanych* oraz kontaktowaniu się z działaczami podziemnych struktur Solidarności[209].

Z zachowanych materiałów SOS „Czak” oraz KE „Wanda” wynika, że choć SB wiedziała o działalności poligraficznej osób rozpracowywanych w tych sprawach, to nie znała jej szczegółów, nie wiedziała, co drukują, gdzie i w jakim nakładzie, nie widziała także tego, że działają w ramach wydawnictwa Rota.

Kwestionariusz ewidencyjny o kryptonimie „Wanda” zakończono 22 lutego 1989 r. Stwierdzono, że *figurantka KE kryptonim „Wanda” przebywa aktualnie na urlopie wychowawczym oraz na hospitalizacji z uwagi na stan zdrowia. Aktualnie A*[nna] *Wierzbicka nie posiada bezpośredniego kontaktu ze środowiskiem akademickim AGH. Aktywność, zaangażowanie wyżej wymienionej z okresu legalnej „S” oraz stanu wojennego obecnie nie występuje, ograniczając się jedynie do kontaktowania niektórych działaczy nielegalnych struktur „S” oraz kolportażu literatury bezdebitowej w małej ilości wśród osób znajomych i zaufanych, to jest do biernej aktywności. Nie włączyła się także w działalność na rzecz reaktywowania „S” pracowników AGH*[210]. W dniu zakończenia kwestionariusza materiały przekazano do archiwum Wydziału „C” WUSW w Krakowie[211]. Kwestionariusze ewidencyjne „Ugo” i „Szwed” zakończono i złożono w archiwum 24 listopada 1989 r.[212]

Działania represyjne wobec pisma „Hutnik”

21 sierpnia 1982 r. przeciwko Jerzemu Ostałowskiemu, inicjatorowi i drukarzowi „Hutnika”, a także Tadeuszowi Szczypczyńskiemu, działaczowi struktur podziemnych, Wydział V KWMO w Krakowie wszczął SOR „Hutnik” (numer rejestracyjny sprawy Kr 26481), którą następnie do lipca 1984 r. prowadził Pion V DUSW w Nowej Hucie. Bezpieka dowiedziała się, że Ostałowski i Szczypczyński *od wprowadzenia stanu wojennego aktywnie uczestniczą w kolportażu nielegalnego wydawnictwa „Hutnik” na teren kombinatu HiL. Równocześnie kolegium redakcyjnemu przekazują aktualne informacje z terenu HiL do wykorzystania w nielegalnych publikacji.* Esbecy informowali, że *mimo zastosowania do wyżej wymienionych represji nie zaprzestali nielegalnej działalności*, a ponieważ obaj *mają bezpośredni dostęp do redakcji „Hutnika”*, zainicjowano działania zakładające *dotarcie przez osobowe źródła (TW ps. „Karel II” i „Kałamarz”[213]) bezpośrednio do redakcji „Hutnika”*[214].

Pod koniec sierpnia 1982 r. pod zarzutem udziału w redagowaniu „Hutnika” SB aresztowała Ostałowskiego, o czym nie powiadomiono jego rodziny. Przez dziesięć dni przetrzymywany był w Areszcie Śledczym przy ulicy Mogilskiej. Funkcjonariusze żądali od niego spisania wszystkiego, co wie na temat „Hutnika”. Ponieważ odmówił, na początku września 1982 r. został internowany i zamknięty w obozie w Uhercach[215]. Zwolniono go 24 listopada po interwencji kardynała Franciszka Macharskiego[216]. W dalszym ciągu jednak był nękany przez SB. Wielokrotnie wyzywano go na przesłuchania i tak zwane rozmowy ostrzegawcze, a jego mieszkanie przeszukiwano[217].

23 listopada 1982 r., w związku z emisją audycji podziemnego Radia Hutnik, bezpieka przeszukała mieszkanie Wojciecha Marchewczyka przy ulicy Łokietka, gdzie znalazła znaczną liczbę podziemnych druków. Marchewczyka aresztowano, a po kilku dniach wręczono mu decyzję o internowaniu[218]. W dniu rewizji u Wojciecha Marchewczyka, podczas dyżuru w Klinice Ortopedycznej, funkcjonariusze zatrzymali też jego brata, Jacka Marchewczyka. Aresztowano również współpracowników pisma „Hutnik” Pawła Gizberta-Studnickiego[219] i Jana Środonia. Podprokurator porucznik Jan Madeja oskarżył ich o redagowanie podziemnego pisma oraz *udział w procesie organizacji kolportażu nielegalnie drukowanych wydawnictw zawierających treści fałszywe, mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*[220]. Materiałem dowodowym miały być zabrane z ich mieszkań i miejsc pracy wydawnictwa podziemne oraz kasety magnetofonowe z nagranymi audycjami Radia Solidarność. Zatrzymania te miały związek z opisaną wyżej dekonspiracją struktur kolportażowych prasy regionalnej i obciążającymi zeznaniami Jaromira Grąckiego. Aresztowani nie przyznawali się do zarzucanych im przez SB czynów i odmówili składania zeznań. 29 grudnia 1982 r. Paweł Gizbert-Studnicki i Jan Środoń zostali zwolnieni z braku dowodów, umorzono też wobec nich śledztwo i uchylono

sankcję. W swoim uzasadnieniu podprokurator Madeja napisał: *Pomimo szczególnej wnikliwości w prowadzeniu śledztwa i wyczerpaniu wszystkich możliwości dowodowych, nie zdołano zebrać nowych dowodów popełnienia przestępstwa przez wyżej wymienionych podejrzanych. Zweryfikowano natomiast dotychczasowe ustalenia śledztwa poprzez szczegółowe wyjaśnienia wspomnianych innych podejrzanych, a także konfrontacje procesowe między podejrzanymi. W efekcie tych czynności stwierdzono, iż nie sposób jest bliżej określić przestępczego charakteru tak zwanej grupy pomocniczej NSZZ Solidarność, a także udowodnić jej istnienia, w szczególności wobec niemożności ustalenia jej składu osobowego lub przesłuchania tych osób znanych z nazwiska, które do dnia dzisiejszego pozostają w ukryciu. Nadto podejrzany* [chodzi o Jaromira Grąckiego], *który swoimi wyjaśnieniami obciążał Jana Środonia i Pawła Gizberta-Studnickiego, w trakcie konfrontacji procesowej z wymienionymi zmienił swe uprzednie wyjaśnienia, stwierdzając, iż nie może podać nic konkretnego o ich ewentualnej działalności konspiracyjnej, natomiast fakty, o których uprzednio wyjaśniał, były przezeń zasłyszane od innych osób, których nazwisk nie jest w stanie sobie przypomnieć ani też w inny sposób ustalić ich tożsamości. W szczególności podejrzany ten stwierdził, iż nie był w bezpośrednim kontakcie z wymienionymi podejrzanymi w swej działalności konspiracyjnej, polegającej na drukowaniu i kolportowaniu nielegalnych wydawnictw sygnowanych przez RKW NSZZ Solidarność, nie otrzymywał od nich żadnych nielegalnych materiałów*[221].

W dniu 23 listopada 1982 r. przeszukano również mieszkanie Jacka Marchewczyka, a ponadto jego miejsce pracy, gdzie znaleziono podziemne druki[222]. Został więc aresztowany. Prokuratura Wojskowa zarzuciła mu, że po wprowadzeniu stanu wojennego *nie zaprzestał działalności w podziemnych strukturach „S", organizując druk i kolportaż wydawnictw nielegalnych*[223]. Ale w toku śledztwa nie zebrano więcej dowodów przeciwko Jackowi Marchewczykowi i 29 grudnia zostało ono umorzone, a Marchewczyk zwolniony z aresztu[224]. Objęto go kontrolą operacyjną w ramach SOS „Dyletant" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26954). Została ona wszczęta przez Wydział III KWMO w Krakowie 28 stycznia 1983 r. Ze szczątkowych materiałów, zachowanych w formie mikrofilmu, wynika, że celem bezpieki było *operacyjne sprawdzenie, czy J*[acek] *Marchewczyk wraz z innymi osobami tworzy lub wchodzi w skład grup nieformalnych*, a także rozpracowanie jego kontaktów i działalności oraz *podjęcie działań operacyjnych zmierzających do wyeliminowania negatywnej działalności J*[acka] *Marchewczyka*[225].

Choć bezpieka poznała nazwiska osób pracujących w Klinice Ortopedycznej, w której zatrudniony był Jacek Marchewczyk, to, jak odnotowano w grudniu 1984 r., *ze względu na hermetyczność tej kliniki nie udało się do tej pory pozyskać osobowego środka pracy operacyjnej*[226]. Podkreślano przy tym, że niewiele wiedziano o aktywności Marchewczyka poza miejscem pracy.

Potwierdzono jedynie, że brał udział w wydawaniu podziemnego pisma „Hutnik". Sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Dyletant" zakończono 24 września 1987 r., uznając, że dalsze jej prowadzenie jest bezprzedmiotowe, ponieważ Jacek Marchewczyk od września 1986 r. przebywał we Francji[227].

O redagowanie pisma „Hutnik" podejrzewano początkowo zatrudnionego w HiL Jana Gwiżdża[228], przeciwko któremu od 4 marca 1983 do 18 marca 1986 r. Wydział V KWMO w Krakowie, a następnie Pion V DUSW w Nowej Hucie, prowadził SOS/SOR „Garnitur II" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27120). Rozpracowaniem w tej spawie SB objęła także Stanisława Darę[229], Franciszka Popiela[230] i Zbigniewa Wojnarowicza[231], pracowników kombinatu hutniczego, którzy na jego terenie kolportowali wydawnictwa podziemne i zorganizowali Społeczny Fundusz Pomocy Pracowniczej[232]. Od swojej agentury (między innymi od TW „Górnik"[233]) bezpieka uzyskała informacje o osobach zajmujących się kolportażem oraz o czterech punktach składowania wydawnictw drugoobiegowych na terenie HiL[234]. Ponadto funkcjonariusze przeprowadzili dwie kombinacje operacyjne, w wyniku których zatrzymano osiem osób i zlikwidowano jeden punkt kolportażowy[235].

W kwietniu 1983 r. SB zlikwidowała drukarnię „Hutnika" działającą przy ulicy Dolnych Młynów. Na jej trop wpadli funkcjonariusze Komendy Stołecznej MO w Warszawie prowadzący sprawę przeciwko Teodorowi Klincewiczowi[236] i innym warszawskim działaczom podziemia. 5 kwietnia poinformowali krakowską KWMO, że *przy ulicy Dolnych Młynów* […] *w Krakowie, w mieszkaniu tymczasowo wynajmowanym od Stanisławy Gaczorek*[237] *przez Jana Zygmunta, znajdują się pracujące urządzenia drukarskie oraz materiały i środki do druku nielegalnych wydawnictw antypaństwowych*[238]. Następnego dnia do wspomnianego mieszkania, w czasie gdy drukowano tam kolejny numer „Hutnika", weszli funkcjonariusze Wydziału III KSMO (Krzysztof Strzałkowski[239] i Andrzej Roznerski) oraz Wydziału Śledczego KSMO (M. Buczkowski). Przeszukali lokal, a następnie urządzili w nim zasadzkę. Aresztowano wówczas podziemnych drukarzy Józefa Palucha, Aleksandra Piecucha i Jana Zygmunta, natomiast Wojciechowi Marchewczykowi udało się uciec[240]. Interwencja SB nastąpiła w wyniku denuncjacji warszawskiego drukarza Piotra Skazy[241], który kilka dni wcześniej (prawdopodobnie 15 marca) w drukarni na Dolnych Młynów naprawiał powielacz offsetowy otrzymany przez redakcję „Hutnika" od podziemnej Solidarności z PAN[242]. Józef Paluch, przesłuchiwany 11 maja 1983 r. przez kapitana Piotra Falkowskiego, zeznał: [Wojciech] *Marchewczyk przyszedł do mojego mieszkania i powiedział, bym 15 marca przyszedł na ulicę Dolnych Młynów* […] *gdzie będzie fachowiec, który naprawi maszynę drukarską i że jeszcze tego samego dnia będziemy drukować „Hutnika". Istotnie, 15 marca 1983 r. poszedłem na ulicę Dolnych Młynów* […] *i w mieszkaniu tym zastałem* [Jana] *Zygmunta oraz nieznanego mi mężczyznę, który naprawiał maszynę drukarską. Był to mężczyzna w wieku około*

trzydziestu ośmiu lat, średniego wzrostu, krępej budowy ciała, o ciemnoblond włosach, do którego pozostali zwracali się Piotr. Właśnie ten Piotr naprawiał wówczas maszynę drukarską[243].

Wojciech Marchewczyk dodawał: *Nie chcieliśmy sprowadzać do naprawy* [powielacza] *nikogo z Krakowa, gdyż zwiększało to ryzyko. Darek Piecuch*[244] *miał też kontakty ze środowiskiem wydającym „Wolę" w Warszawie, skąd przyjechał specjalista od romayorów. Dotarł z zawiązanymi oczami, wcześniej wożony w kółko po całym Krakowie. Nie było mnie tam, a po naprawie chłopcy postawili pół litra i zaczęli się bratać, i opowiadać, jak to u nas wszystko jest dobrze zorganizowane. Po tych opowieściach trafiłby z powrotem w środku nocy, nawet z zawiązanymi oczami*[245].

W odkryciu drukarni „Hutnika" przy ulicy Dolnych Młynów bezpiece pomógł przypadek. Funkcjonariusze nie zwrócili uwagi, że obok siebie są tam trzy mieszkania oznaczone odpowiednio numerami 1, 1B i 1C. Zamiast pod numerem 1, chcieli zrobić rewizję w mieszkaniu 1C. Córka właścicielki tego mieszkania, Agata Gaczorek[246], zeznała później podczas przesłuchania: *W dniu 6 kwietnia 1983 r., około godziny 16.00, kiedy to przebywałam sama w swoim mieszkaniu, zadzwonił dzwonek do drzwi. Kiedy otworzyłam, to zobaczyłam czterech mężczyzn ubranych po cywilnemu, którzy przedstawili się, że są funkcjonariuszami MO i okazali mi nakaz przeszukania. Nakaz przeszukania był wystawiony na nazwisko mojej matki, z tym że numer mieszkania był określony jako 1, a nie 1C. Ponieważ byłam sama, a funkcjonariusze ci powiedzieli mi, że mogę sobie przybrać jakiegoś świadka, to jest sąsiada, więc zadzwoniłam do drzwi Jaroszewskiej Janiny, by poprosić wspomnianego studenta na świadka. Drzwi otworzył ten student, więc ja powiedziałam mu, by wziął swój dowód i przyszedł do mego mieszkania. Student wrócił do swego pokoju, a ponieważ długo nie wracał, więc oczekujący funkcjonariusze weszli do jego pokoju. Po chwili jeden z tych funkcjonariuszy wszedł ze mną do mojego mieszkania, gdzie oczekiwaliśmy, natomiast pozostali funkcjonariusze weszli do pokoju studenta. Po jakiejś chwili przyszedł jeden z funkcjonariuszy, którzy przebywali w pokoju studenta i powiedział, bym wzięła swój dowód osobisty i przeszła z nim do mieszkania wspomnianego studenta i uczestniczyła jako świadek w przeszukaniu mieszkania właśnie tego studenta*[247]. Potwierdzają to słowa Jana Zygmunta[248].

Ze zlikwidowanej drukarni zabrano niemiecki powielacz offsetowy typu OC-1 marki AB-Dick, gilotynę stołową do papieru, matrycę offsetową z tekstem, trzy tysiące egzemplarzy „Hutnika" numer 10 (50) z 28 marca 1983 r., kilkadziesiąt ryz papieru, około stu egzemplarzy metalowych matryc, pięćdziesiąt arkuszy kalek hektograficznych, papier fotograficzny, różne środki używane przy druku, a także notatki, dokumenty, pieniądze oraz wydane w drugim obiegu pisma i książki[249].

Po likwidacji drukarni „Hutnika" na ulicy Dolnych Młynów funkcjonariusze KWMO w Krakowie przeszukali mieszkania Marii Paluch, Aleksandra

Piecucha i Bogdana Wojnara, a także ponad czterdziestu osób, które podejrzewali o ukrywanie Wojciecha Marchewczyka[250].

Sukces SB nagłośniła peerelowska propaganda w programie *Hutnik – show*, wyemitowanym w telewizji 7 kwietnia 1983 r. Na stosowny komentarz redakcji „Hutnika" nie czekano długo: *7 kwietnia, w nieocenionej we wciskaniu ciemnoty TV, odbył się show pod tytułem „O czym się marzy esbecji". A marzy im się likwidacja naszego pisma. W swojej głupocie posłużyli się starym, ogranym chwytem, pokazując sfilmowany na Mogilskiej offset w tak zwanej „dyżurnej drukarni", z jednym numerem „Hutnika" położonym na stercie papieru. Aby być w zgodzie z faktami, trzeba powiedzieć, że ta wysokowydajna maszyna była naprawdę produkcji zachodniej, bo rodzimi komuniści potrafią co najwyżej skonstruować pałę zomowską (choć podobno i to za trudne, bo kupują w Szwecji). Powyższą informację podajemy dla uśmierzenia ewentualnych niepokojów społecznych, które mogła wywołać fałszywa informacja kolportowana przez TV, za co grozi kara pozbawienia wolności w myśl postanowień Dekretu...itd. A to by dopiero była heca, jakby TV wylądowała w kryminale na parę lat (bez paczek od Reagana)*[251].

11 kwietnia 1983 r. w Prokuraturze Wojewódzkiej zorganizowano konferencję prasową z udziałem prokuratora wojewódzkiego Henryka Sołgi, który poinformował opinię publiczną, że zatrzymani w mieszkaniu na ulicy Dolnych Młynów *studenci byli tylko wykonawcami cudzych poleceń i cudzej gry politycznej*, a śledztwo zmierzać będzie do wykrycia inspiratorów, *bezpiecznie ukrywających swą działalność za plecami młodych, wykorzystujących ich brak doświadczenia życiowego*[252].

Postępowanie przeciwko Józefowi Paluchowi, Aleksandrowi Piecuchowi i Janowi Zygmuntowi zostało umorzone przez Sąd Rejonowy dla Krakowa Śródmieścia w dniu 27 września 1983 r., na mocy ustawy o amnestii z 21 lipca tegoż roku[253]. Ukrywający się Wojciech Marchewczyk był nadal poszukiwany listem gończym.

Tuż przed interwencją SB na ulicy Dolnych Młynów, 5 kwietnia 1983 r., a więc tego samego dnia, kiedy z KSMO w Warszawie dotarła do Krakowa informacja o podziemnej drukarni, w Wydziale III-1 KWMO przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi założono SOR „Bojownik" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27270). W uzasadnieniu przystąpienia do rozpracowania podano, że Wojciech Marchewczyk *jest jednym z głównych organizatorów poligrafii i kolportażu „Hutnika". W zakresie tym współdziała ściśle ze swoim bratem, Jackiem Marchewczykiem* [...] *i Krystyną Ryczaj. Posiadają oni szereg kontaktów w środowisku naukowym, studenckim i robotniczym, wykorzystywanych w organizowaniu punktów poligraficznych i kanałów kolportażowych*. Podkreślono, że *prowadzone działania w wyżej wymienionej sprawie są ukierunkowane na ujęcie figuranta*[254]. Oprócz Wojciecha Marchewczyka w ramach SOR „Bojownik" esbecy rozpracowywali także inne osoby zaangażowane

w przygotowywanie „Hutnika", między innymi Wojciecha Haslingera, Barbarę Inasińską[255], Rafała Marchewczyka, Władysława Radlińskiego[256], Annę Simsak[257], Wojciecha W. Wiśniewskiego, Andrzeja Zielińskiego[258], Barbarę Zientarską i Krzysztofa Zientarskiego[259]. Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że 14 grudnia 1984 r. materiały dotyczące niektórych osób przekazano Wydziałowi V WUSW w Krakowie. 12 lutego 1985 r. ze sprawy wyłączono materiały dotyczące Barbary Anyżek[260], Urszuli Chmielowskiej[261], Katarzyny Dittmar[262], Aleksandry Grabowskiej, Czesława Marchewczyka[263], Wojciecha Marchewczyka, Wojciecha Podrzuckiego, Anny Walochy[264] i Kazimierza Walochy[265] i zarejestrowano w Wydziale III-1 jako SOR „Bojownik" (numer rejestracyjny sprawy Kr 30416). Sprawę prowadzono do 31 grudnia 1989 r.[266]

W dniu 11 kwietnia 1983 r. Wydział III-1 KWMO w Krakowie założył SOR „Młodzi" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27287). Służba Bezpieczeństwa prowadziła ją przeciwko osobom, które podejrzewała o drukowanie i kolportaż podziemnych pism „Aktualności", „Barykada", „Hutnik" i „Obserwator Wojenny". W większości byli to studenci AGH, a ponadto kilku z Akademii Wychowania Fizycznego. W ramach SOR „Młodzi" kontrolą operacyjną esbecy objęli Marka Domagałę, Unę Gurawską, Ewę Kasperek, Jerzego Mielniczuka, Annę Moskal, Ilonę Ośko[267], Krzysztofa Pałkę, Martę Piróg, Dariusza Piekłę, Jerzego Ruska, Piotra Semkowicza, Konrada Sobola, Ryszarda Spałkowskiego[268], Teresę Urygę, Dariusza Warpasa i Magdalenę Żółczyńską[269]. Ponadto w wyniku przeprowadzonego rozpoznania poznano adresy trzech drukarni[270].

Wiosną 1983 r. Wydział III-1 KWMO w Krakowie zintensyfikował swoje działania wobec drugiego obiegu w związku z pielgrzymką Jana Pawła II do Polski, w tym z wizytą papieża w Krakowie. 10 czerwca 1983 r., prowadząc rozpracowanie w ramach SOR „Młodzi", zlikwidowano podziemną drukarnię na osiedlu Kazimierzowskim. Funkcjonariusze SB raportowali: *Ujawniono i zlikwidowano nielegalny punkt poligraficzno-kolportażowy, kwestionując ponad pięć tysięcy nielegalnych wydawnictw, materiały służące do produkcji i reprodukcji zdjęć fotograficznych, maszynę do pisania, kasety z nagraniami piosenek i wystąpień na nielegalnych zebraniach audycji RWE i radia NZS. Ponadto zakwestionowano przygotowane środki do produkcji ulotek, jak matryce sitodrukowe, ramki, farby do powielaczy, odczynniki, matryce aluminiowe oraz środki pieniężne na kwotę około pięćdziesięciu pięciu tysięcy złotych. W trakcie realizacji sprawy zatrzymano jedenaście osób, z których pięć tymczasowo aresztowano, przedstawiając zarzut z artykułu 48 ustępy 2, 3 i 4 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym*[271].

W mieszkaniu na osiedlu Kazimierzowskim, wynajętym od przebywającego za granicą Marka Różyckiego, SB aresztowała Jerzego Mielniczuka, Annę Moskal i Martę Piróg. Znaleziono przy nich egzemplarze pism „Aktualności", „Barykada", „Biuletyn Akademicki", „Biuletyn Małopolski", „Dzień…",

„Hutnik", „Kronika Małopolska", „Obserwator Wojenny", „Solidarność Grzegórzecka", „Sygnał", „Tygodnik Mazowsze", „Tygodnik Wojenny" i „Tymczasem", a także wydane w drugim obiegu książki, w tym *Z dwóch stron drzwi* Mariana Brandysa, *Najlepszy sojusznik Hitlera* Aleksandra Bregmana, *Jedność czy konflikty* Zbigniewa Brzezińskiego, *Na skrzyżowaniu Azji i Europy* Tomasza Jastruna, *Stan Polski* Józefa Kuśmierka, *Kardynał Wyszyński – prymas i mąż stanu* Andrzeja Micewskiego, *Zniewolony umysł* Czesława Miłosza, *Archipelag Gułag* Aleksandra Sołżenicyna i *Dziennik internowania* Wiktora Woroszylskiego. Ponadto zarekwirowano kasety magnetofonowe z piosenkami internowanych, zdjęcia i druki ulotne, a także matryce, maszynę do pisania, klisze, sitoramki, sprzęt fotograficzny do sporządzania diapozytywów (w tym powiększalnik marki Krakus-Color), farby oraz prawie pięćdziesiąt pięć tysięcy złotych[272]. W zorganizowaną w mieszkaniu zasadzkę SB wpadło łącznie dziewięć osób, wśród nich Konrad Sobol i Teresa Uryga, którzy przynieśli ze sobą około czterech tysięcy egzemplarzy świeżo wydrukowanego „Hutnika", a także Marek Domagała i Jerzy Rusek[273].

W ramach prowadzonych w tej sprawie działań esbecy dokonali licznych przeszukań, w tym między innymi mieszkania przy ulicy Siemaszki, gdzie zameldowana była Anna Moskal (właścicielką mieszkania była jej ciotka, Maria Kraszewska; u rodziców Moskal w Stalowej Woli nie przeprowadzono przeszukania, bowiem, jak raportowano, funkcjonariusze nie zastali nikogo w domu), pokojów Konrada Sobola oraz Teresy Urygi w akademiku AWF przy ówczesnej alei Planu 6-letniego, a ponadto domu rodzinnego tej ostatniej w Strzeszycach (w ówczesnym województwie nowosądeckim), mieszkania matki Jerzego Mielniczuka, Janiny Mielniczuk, w Tomaszowie Lubelskim, mieszkania Ilony Ośko na osiedlu Kolorowym, mieszkania Uny Gurawskiej na ulicy Budryka oraz mieszkania jej matki, Janiny Gurawskiej, w Bielsku-Białej, pokoju w akademiku Akropol, w którym mieszkał Dariusz Warpas, a także pokoju, w którym mieszkał Dariusz Piekło[274]. Nie przeszukano mieszkania wynajmowanego przez Jerzego Mielniczuka przy ulicy Darwina, bowiem funkcjonariusze bezpieki byli przekonani, że mieszkał on w zlikwidowanej drukarni, gdyż przyznał się do posiadania zarekwirowanych tam przedmiotów[275].

Również likwidację przez SB drukarni na osiedlu Kazimierzowskim, podobnie jak na ulicy Dolnych Młynów, starała się zdyskontować peerelowska propaganda. W telewizji pokazano mieszkanie, w którym drukowano podziemne wydawnictwa, a „Dziennik Polski" niedwuznacznie informował, że wiele elementów wyposażenia drukarni było *produkcji zagranicznej*. Wskazanie źródła pochodzenia miało w intencji dziennikarzy kompromitować drugi obieg wydawniczy: *Przykładem są skoncentrowane farby drukarskie, których część znajdowała się w oryginalnych, zamykanych jakby fabrycznie, puszkach ze skondensowanym mlekiem produkcji koncernu Nestle. Ci, którzy pakowali tę przesyłkę dla polskiego podziemia, starannie zabezpieczyli owe farby warstwą*

wosku i opakowali je w foliowe szczelne woreczki[276]. Tak też było na łamach „Gazety Krakowskiej"[277], w podobnym tonie brzmiał „Głos Nowej Huty": *Kolejny raz ujawniło się ponad wszelką wątpliwość, kto wspiera tę działalność propagandową, zarówno w niezbędne środki, jak i uzupełniającą do treści przekazu literaturę. Kolejny raz ujawniają się ideolodzy z paryskiej „Kultury" (wiele bardzo różnorodnych publikacji z Instytutu Wydawniczego tego ośrodka znaleziono u podziemnych poligrafów). Kolejny raz wsparciem legitymują się ośrodki wyspecjalizowane w dywersji, zasilające podziemne drukarnie w wysokogatunkowy koncentrat farby, sprytnie ukryty w fabrycznie zamkniętych puszkach kondensowanego mleka produkcji firmy Nestle (Francja). Pomijając już inne elementy wyposażenia, szczególnie drukarń, inspiratorzy ich działalności, dostawcy niezbędnego sprzętu i materiału zdekonspirowali swoje adresy. Mamy do czynienia z zachodnimi ośrodkami dywersji najbardziej wrogimi Polsce i porządkom ustrojowo-społecznym w naszym kraju. Rzadkiej to doskonałości koligacje ideowe...*[278]

Jerzego Mielniczuka, Annę Moskal, Martę Piróg, Konrada Sobola i Teresę Urygę oskarżono o zorganizowanie nielegalnej drukarni i punktu kolportażowego, a także sporządzanie, przechowywanie i rozpowszechnianie różnych ulotek i pism (w tym „Hutnika"). Nikt nie przyznał się do zarzucanych czynów, a Jerzy Mielniczuk w ogóle odmówił składania zeznań. W trakcie śledztwa prokuratura uznała, że *szereg okoliczności wskazuje na ścisłe powiązanie osób działających w mieszkaniu na osiedlu Kazimierzowskim z osobami, które zajmowały się nielegalnym drukiem „Hutnika" w mieszkaniu przy ulicy Dolnych Młynów* […] *(to jest A*[leksandrem] *Piecuchem, W*[ojciechem] *Marchewczykiem, J*[ózefem] *Paluchem, J*[anem] *Zygmuntem i innymi)*[279].

W obronie aresztowanych studentów AWF, Konrada Sobola i Teresy Urygi, rektor Adam Klimek skierował do Wydziału Śledczego Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie pismo z prośbą o zwolnienie ich za poręczeniem władz uczelni. Motywował to następująco: *Prośba nasza wynika z faktu, że obie wyżej wymienione osoby w sposób należyty wypełniały swoje obowiązki w zakresie nauki, o czym świadczą załączone do wniosku wyciągi ocen egzaminacyjnych. Nie stwarzały też one żadnych trudności natury wychowawczej, przez co traktowane były przez bezpośrednich przełożonych z uznaniem. Nigdy też ani K*[onrad] *Sobol, ani też T*[eresa] *Uryga nie byli karani dyscyplinarnie. Uważani byli raczej za studentów wyróżniających się aktywnością społeczną w dobrym tego słowa znaczeniu.* […] *Szkoda, że między organami śledczymi a kierownictwami uczelni nie funkcjonuje porozumienie o wcześniejszym sygnalizowaniu wykrywania niewłaściwych postaw młodzieży w odniesieniu do poszczególnych osób. Rozmowy prewencyjne i oddziaływania wychowawcze kadry nauczającej pozwoliłyby na uniknięcie tragedii, skrzywienia charakterów i łamania całej kariery życiowej. Pozostawienie na polu więzionego i złamanego życiowo młodego człowieka nie jest bowiem niczyim celem i nie służy*

rozwojowi zdrowego społeczeństwa, natomiast przyczynia się do mnożenia ludzi sfrustrowanych i zdeterminowanych wrogów ustroju. Ten akapit, odzwierciedlający moje poglądy na działalność własną jako nauczyciela akademickiego i urzędnika państwowego sprawującego urząd rektora, uzasadniają intencje, jakimi się kieruję, wnosząc prośbę o uwolnienie studentów K[onrada] *Sobola i T*[eresy] *Urygi oraz oddanie ich pod naszą dalszą opiekę wychowawczą. Zobowiązuję się przy tym na bliższy osobisty kontakt z obu studentami, stanowiący gwarancję, że nie wrócą oni na drogę sprzeczną z prawem*[280].

Interwencja władz uczelni była skuteczna. 21 lipca 1983 r. wiceprokurator wojewódzki Zbigniew Kołtoński przyjął poręczenie rektora AWF w sprawie Konrada Sobola oraz Teresy Urygi i uchylił wobec nich tymczasowe aresztowanie[281]. Kilka dni później, 25 lipca, Prokuratura Wojewódzka w Krakowie, na mocy ustawy o amnestii z 21 lipca 1983 r., uchyliła także areszt wobec Jerzego Mielniczuka[282], Anny Moskal[283] i Marty Piróg[284].

Postępowanie w sprawie wspomnianych osób zakończono 10 sierpnia 1983 r. Składając meldunek z jego przebiegu, naczelnik Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie, major Jan Nogieć, raportował: *Podejrzani Jerzy Mielniczuk, Anna Moskal i Marta Piróg, działając wspólnie i w porozumieniu, w nielegalnie zajmowanym mieszkaniu w Krakowie na osiedlu Kazimierzowskim* […] *(właściciel mieszkania w 1977 r. wyjechał do Austrii) zorganizowali nielegalny punkt poligraficzny. W mieszkaniu tym wykonywali urządzenia poligraficzne, tak zwane sitoramki, przy pomocy których sporządzali nielegalne pisma pod tytułem „Hutnik", „Obserwator Wojenny" i szereg innych, sygnowanych przez były NSZZ Solidarność. Nadto w mieszkaniu tym przyjmowali poszczególne nakłady nielegalnych pism drukowanych w innych punktach poligraficznych z terenu całego Krakowa, by następnie po dokonaniu ilościowego podziału przekazywać bezpośrednio bądź przy pomocy kolporterów na punkty kolportażowe. Podejrzani Konrad Sobol i Teresa Uryga tworzyli parę łączników pomiędzy wyżej wymienionymi podejrzanymi a innymi punktami poligraficznymi.* […] *Przedmiotowa sprawa podlega umorzeniu na mocy ustawy o amnestii, dlatego też akta sprawy skierowano do Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie z wnioskiem o przekazanie do Sądu na umorzenie*[285]. 20 września 1983 r. Wydział II Karny Sądu Rejonowego dla Krakowa Nowej Huty, na mocy ustawy o amnestii z 21 lipca 1983 r., umorzył postępowanie karne wobec wszystkich osób.

Łącznie w trakcie śledztwa postawiono zarzuty pięciu osobom. Ponadto przesłuchano pięciu świadków, dokonano dwudziestu przeszukań i tyluż oględzin miejsc. Winę za dekonspirację drukarni na osiedlu Kazimierzowskim, której konsekwencje oprócz osób rozpracowywanych w ramach SOR „Młodzi" dotknęły także kilkadziesiąt osób z innych grup wydawniczych, ponosił Artur Bieszczad[286]. Wiosną 1983 r. SB przeprowadziła rewizję w akademiku Babilon, gdzie mieszkał, a także u jego rodziców. Nie wiadomo, czy znaleziono

wówczas jakieś inkryminowane materiały, ale można przypuszczać, że tak, skoro w efekcie działań bezpieki Bieszczad otrzymał trzymiesięczną sankcję prokuratorską[287]. Szantażowany podczas przesłuchań, zaczął opowiadać o działalności różnych osób. 30 czerwca 1983 r. został zwolniony na mocy amnestii, a jego sprawę umorzono.

Zeznania Artura Bieszczada w śledztwie dotyczącym drukarni na osiedlu Kazimierzowskim obciążyły Unę Gurawską, Jerzego Mielniczuka, Annę Moskal i Martę Piróg. Bieszczad przyznał, że z tymi osobami spotykał się w mieszkaniu na osiedlu Kazimierzowskim, gdzie czasowo mieszkali Mielniczuk, Moskal i Piróg, a które, jak powiedział, *stanowiło coś w rodzaju centrum rozdziału prasy podziemnej*[288].

Sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Młodzi" zamknięto 12 grudnia 1989 r. W trakcie jej prowadzenia stopniowo wyłączano z niej kolejne osoby, które kończyły studia albo zmieniały miejsce zamieszkania, z czym wiązało się zaprzestanie działalności opozycyjnej lub zaangażowanie się w nią w ramach innych struktur. Tak więc w styczniu 1988 r. naczelnik Wydziału III-1 WUSW w Krakowie, podpułkownik Wiesław Hryniewicz, meldował centrali w Warszawie, że w związku z ukończeniem przez Teresę Urygę studiów na AWF i podjęciem przez nią pracy nauczycielki w szkole podstawowej w Tęgoborzu jej materiały zostały wyłączone z SOR „Młodzi"[289]. Informował ponadto o wyłączeniu z tej sprawy materiałów innych osób, które ukończyły studia i zmieniły miejsce zamieszkania, w tym Marka Domagały, Mariana Gołębiowskiego, Anny Moskal, Marty Piróg i Ryszarda Spałkowskiego[290].

14 lutego 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie, kapitan Andrzej Miklasiński, meldował Wydziałowi I Departamentu III MSW, że Dariusz Piekło, rozpracowywany w ramach SOR „Młodzi", *w ostatnim okresie czasu podjął intensywną działalność w ramach NZS. Nawiązał kontakt z osobami prowadzącymi działalność w ramach NZS i głównie na tym forum aktywizuje się. W związku z powyższym materiały dotyczące wyżej wymienionego wyłączono z niniejszej sprawy i poprzez Wydział „C" wyżej wymienionego przekazano do SOR kryptonim „Ren"*[291]. Dalej Miklasiński informował, że z kolei Jerzy Mielniczuk, także rozpracowywany w ramach SOR „Młodzi", *przestał być widoczny w kręgach NZS, natomiast związał się z osobami zajmującymi się drukiem i kolportażem nielegalnych wydawnictw w zakładach pracy. W związku z powyższym materiały dotyczące wyżej wymienionego wyłączono z niniejszej sprawy i przekazano do Wydziału V w miejscu, gdzie jest rozpracowywany w ramach SOR kryptonim „Pracownia"*[292]. O Unie Gurawskiej pisał, że *nadal prowadzi intensywną działalność polityczną związaną z drukiem i kolportażem dużych ilości nielegalnych wydawnictw. Utrzymuje kontakty z innymi ośrodkami w kraju, z ośrodkami duszpasterskimi i osobami prowadzącymi nielegalną działalność na terenie zakładów pracy*[293]. *W związku z powyższym materiały dotyczące*

wyżej wymienionej zostały wyłączone z niniejszej sprawy i przekazane do Wydziału V w miejscu, gdzie jest rozpracowywana w ramach SOR kryptonim „Pracownia"[294].

Pod koniec kwietnia 1984 r. funkcjonariusze milicji zatrzymali Wojciecha Marchewczyka. Oskarżano go o druk i kolportaż podziemnych pism i ulotek, a także posługiwanie się podrobionym dowodem osobistym[295]. Materiałem dowodowym miały być zeznania Józefa Palucha, Aleksandra Piecucha i Jana Zygmunta. Podczas przesłuchania Bogdan Wojnar powiedział, że *jego były szwagier, W*[ojciech] *Marchewczyk, zaproponował mu pomoc w uruchomieniu nielegalnego punktu poligraficznego.* On z kolei skontaktował się z Józefem Paluchem, który był drukarzem pism wydawanych w 1981 r. przez NSZZ Solidarność w PAN[296]. Przesłuchano także Agatę Gaczorek, Stanisławę Gaczorek, Andrzeja Firka, Urszulę Łuszczek, Barbarę Patułę, Wojciecha Podrzuckiego i Annę Walochę, których SB podejrzewała o pomaganie Wojciechowi Marchewczykowi w ukrywaniu się i kolportażu wydawnictw drugoobiegowych. Sam Marchewczyk odmówił składania wyjaśnień.

W dniach 8–22 maja 1984 r. funkcjonariusze przeszukali mieszkania Michała Bednarskiego, Tomasza Chwastka, Urszuli Łuszczek, Barbary Patuły, Wojciecha Podrzuckiego, Jacentego Rapacza i Anny Walochy, rekwirując pojedyncze egzemplarze podziemnych wydawnictw[297].

Służba Bezpieczeństwa zamierzała skompromitować Wojciecha Marchewczyka w oczach podziemia, podejmując działania, które miały wskazać, że składa on zeznania obciążające innych. Służyć temu miało między innymi przeszukanie 28 maja 1984 r. mieszkania Krzysztofa Głuszczyka[298] przy ulicy Przegon, a także jego miejsca pracy w Zarządzie Inwestycji Szkół Wyższych przy ulicy Reymonta[299]. W uzasadnieniu tej decyzji funkcjonariusze SB wyjaśniali: *Z posiadanych dotychczas informacji operacyjnych wynika, że inżynier Krzysztof Głuszczyk w ramach nielegalnej redakcji „Hutnika" rozprowadza pisma ulotne, które otrzymuje bezpośrednio od jednego z działaczy, Macieja Macha ps. „Maciek". Działalność tę prowadzi już od około dwóch lat, wcześniej na terenie Krakowskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Ogólnego nr 2, a obecnie w WISzW* [Wydziale Inwestycji Szkół Wyższych]. *Jest przekonany, że o jego działalności nic nie wiemy, gdyż nie stosowaliśmy żadnych represji wobec jego osoby. Przeszukanie u Krzysztofa Głuszczyka należy przeprowadzić w najbliższy wtorek o godzinie 6.00 rano, gdyż prawie w każdy poniedziałek w godzinach wieczornych odbiera nielegalną prasę od „Maćka"*[300].

Od wyników przeszukania u Krzysztofa Głuszczyka bezpieka uzależniała dalsze czynności operacyjno-śledcze. Przeszukanie przeprowadzono 29 maja, rekwirując sto osiemdziesiąt ulotek wzywających do bojkotu wyborów oraz pojedyncze egzemplarze pism „Hutnik", „Solidarność zwycięży", „Tygodnik Mazowsze" i „Zomorządność". Głuszczyka aresztowano. Podczas przesłuchania zaprzeczył, że zna Wojciecha Marchewczyka, a o zabranych z jego domu

podziemnych pismach powiedział, że znajdował je na ławce na Cichym Kąciku albo kupował pod Halą Targową na Grzegórzkach[301].

20 czerwca 1984 r. wiceprokurator Mieczysław Kloch skierował do sądu akt oskarżenia przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi. Kloch oskarżał go o to, że *w okresie od grudnia 1981 r. do 8 kwietnia 1983 r. w Krakowie, działając przestępstwem ciągłym, wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami, brał udział w sporządzaniu i rozpowszechnianiu pism i ulotek zawierających fałszywe wiadomości mogące wywołać poważną szkodę interesom PRL i wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*, a ponadto, że *od bliżej nieustalonego czasu do dnia 28 kwietnia 1984 r. w Krakowie posługiwał się jako autentycznym podrobionym dowodem osobistym na nazwisko Artura Kudłacika*[302]. Kilka dni później obrońca Wojciecha Marchewczyka wystąpił z wnioskiem o uchylenie tymczasowego aresztu. Sąd Rejonowy dla Krakowa Śródmieścia przychylił się do tej prośby, uwzględniając sytuację rodzinną Marchewczyka, między innymi konieczność zapewnienia opieki kilkumiesięcznemu dziecku. Jednocześnie wydał decyzję o zastosowaniu dozoru milicyjnego i zobowiązał *do stawiennictwa w każdy piątek w godzinach popołudniowych w Rejonowym Urzędzie Spraw Wewnętrznych Kraków Krowodrza*[303]. Choć prokurator zaskarżył te decyzje, to Sąd Wojewódzki utrzymał je w mocy 27 lipca 1984 r.[304] Cztery dni później, 31 lipca, postępowanie wobec Wojciech Marchewczyka zostało umorzone na mocy ustawy o amnestii[305].

Na początku czerwca 1987 r. SB zlikwidowała drukarnię „Hutnika" przy ulicy Stachiewicza. Przepadło wówczas archiwum redakcyjne i cały zapas papieru. Informację, że w domu Zientarskich przy ulicy Stachiewicza funkcjonuje podziemna drukarnia esbecy uzyskali w wyniku działań operacyjnych prowadzonych w ramach SOR „Bojownik"[306]. Celem bezpieki stało się *kompleksowe rozbicie nielegalnej oficyny wydawniczej kierowanej przez W*[ojciecha] *Marchewczyka* oraz *wprowadzenie wśród poszczególnych członków struktury elementów wzajemnej podejrzliwości i nieufności*[307].

Rankiem 2 czerwca 1987 r. funkcjonariusze Józef Kozioł, Marek Krupa, Stanisław Maślanka, Jerzy Osetuk i Ryszard Strączek wkroczyli do domu jednorodzinnego, w którym mieszkały Barbara Zientarska i Maria Zientarska. Esbecy przeszukali dom i garaż, w tym znajdujący się tam samochód. Zarekwirowali znaczną liczbę wydrukowanych pism, między innymi około pięciu tysięcy egzemplarzy „Hutnika" (numer 9 z 2 czerwca 1987 r.) i trzy tysiące egzemplarzy „Solidarności Hutników" (numer 12 z 3 czerwca 1987 r.), a ponadto ramki do druku, gilotynę do papieru, powiększalnik, trzy maszyny do pisania, około dwustu ryz papieru i sto czterdzieści czystych matryc[308]. Zabrali również tysiąc sto egzemplarzy książki *Przebacz mi, Nataszo* Siergieja Kurdakowa, kilkaset egzemplarzy *Pism wybranych* Józefa Piłsudskiego oraz ponad tysiąc innych broszur, książek i pism drugoobiegowych[309]. Do domu Zientarskich przybył osobiście szef krakowskiego WUSW, generał Jerzy Gruba.

Wspomniano o tym w kolejnym numerze „Hutnika": *Gospodynię lokalu miast tradycyjnym: „Ręce do góry!", powitał słowami: „Proszę szefowi przekazać moje a kuku!". Nasze „a kuku!" przesłaliśmy generałowi na jubileusz „Hutnika", z życzeniami dla dzielnych tropicieli z Mogilskiej. Gratulacje dla generała za poczucie humoru, jak na milicjanta no, no! Punkt („nielegalny, poligraficzny") dla pana, ale póki piłka w grze, gramy dalej, generale. A więc: a kuku*[310]*!* Słowa Gruby skierowane do Barbary Zientarskiej nawiązywały do artykułu w „Hutniku", który ukazał się w piątą rocznicę istnienia pisma. Jego autor, Jerzy Surdykowski, pisał: *No i dziękujemy esbekom z ulicy Mogilskiej za ich opieszałość i nieudolność, przecież parę razy byli już na naszym tropie, mieliśmy przecież wpadki, raz nawet ogłoszono nasz smętny koniec w „Gazecie Krakowskiej", no i jakoś ukazujemy się dalej, ludzie nas czytają. A kuku, towarzyszu generale Gruba*[311].

Podczas interwencji SB przy ulicy Stachiewicza zatrzymano Barbarę Zientarską i Wojciecha Marchewczyka. Pomimo sygnału ostrzegawczego w esbecką zasadzkę wpadł także Jerzy Rusek. Trzech funkcjonariuszy pozostało w budynku, licząc na to, że uda się im zatrzymać jeszcze inne osoby. Bez powodzenia. Andrzeja Łaptasia ostrzegła przez okno kuchenne Maria Zientarska, a Maciej Mach, widząc zgaszone światło przy wejściu, nie wszedł do środka[312].

Esbecy przeszukali samochód i posesję Jerzego Ruska[313] przy ulicy Kołobrzeskiej oraz mieszkanie Krzysztofa Zientarskiego na osiedlu Piastów, nie znajdując niczego[314]. Przeszukali też dom Leokadii Szostak, sąsiadki Zientarskich, gdzie zarekwirowali osiem tysięcy siedemset arkuszy formatu A4 zadrukowanych różnymi tekstami[315].

Jeszcze tego samego dnia, kilka godzin później, funkcjonariusze SB i MO rozbili drukarnię „Hutnika" działającą w domu Janiny Kosiek[316] przy ulicy Żaków Krakowskich na osiedlu Kliny[317]. Zarekwirowano dwa i pół tysiąca egzemplarzy tego samego numeru „Hutnika" (numer 9), powielacz i maszynę offsetową Roneo RV 3000 (ze śladami świeżej farby drukarskiej i z założoną matrycą), chemikalia i farby, a także egzemplarze innych numerów „Hutnika" oraz pism „Bez dekretu", „Opinia Krakowska" i „Solidarność Hutników", sześć ryz papieru i dziewięćdziesiąt siedem matryc metalowych[318]. Służba Bezpieczeństwa zatrzymała córkę właścicielki mieszkania Dorotę Kosiek oraz Aleksego Leszka Śledzia.

Podczas przesłuchania Barbara Zientarska odmówiła składania jakichkolwiek zeznań[319]. Również Wojciech Marchewczyk nie przyznał się do niczego i odmówił wyjaśnień[320]. Podobnie zrobili Dorota Kosiek[321] i Aleksy Leszek Śledź[322]. Krzysztof Zientarski powiedział jedynie, że nic nie wiedział o działalności siostry[323]. Jedynymi świadkami oskarżenia byli uczestniczący w przeszukaniu funkcjonariusze, Grzegorz Jabłoński[324] i Marek Kłosowski[325].

Zarzut przygotowywania podziemnych wydawnictw postawiono Dorocie Kosiek, Wojciechowi Marchewczykowi i Aleksemu Leszkowi Śledziowi.

Barbarę Zientarską oskarżono o udzielanie *pomocy Wojciechowi Marchewczykowi i innym w sporządzaniu bez wymaganego zezwolenia wydawnictw pod tytułem „Hutnik", „Solidarność Hutników", „Bez dekretu" i innych, w ten sposób, że użyczyła im swego mieszkania przy ulicy Stachiewicza* […] *do sporządzania tych wydawnictw*[326].

1 lipca 1987 r. Kolegium ds. Wykroczeń, uznając Jerzego Ruska i Wojciecha Marchewczyka za winnych przygotowywania i wydawania podziemnych pism „Bez dekretu", „Hutnik", „Przegląd Akademicki", „Przegląd Wiadomości Agencyjnych" oraz „Solidarność Hutników", ukarało ich grzywną w wysokości pięćdziesięciu tysięcy złotych. Wina Barbary Zientarskiej miała polegać na pomaganiu im, za co również miała zapłacić grzywnę w wysokości pięćdziesięciu tysięcy złotych[327].

Jesienią 1988 r. funkcjonariusze Wydziału III-1 WUSW w Krakowie przeprowadzili w ramach SOR „Bojownik" tak zwane rozmowy ostrzegawcze z osobami rozpracowywanymi w tej sprawie. Miało to doprowadzić do *dezintegracji grupy poligraficzno-kolportażowej*[328]. Opracowując *Założenia do rozmów ostrzegawczych z figurantami SOR „Bojownik"*, brano pod uwagę rezultaty przeszukań przeprowadzonych 2 czerwca 1987 r.[329] Podczas rozmowy z Wojciechem Marchewczykiem esbecy zamierzali poinformować go, że wartość wprowadzonych przez niego do obrotu książek oraz innych wydawnictw oszacowano na osiemnaście milionów złotych. Kalkulowali, że *w przypadku gdyby Wojciech Marchewczyk nie był skłony do składania jakichkolwiek wyjaśnień, można go spytać o osobę Macieja Prusa i okazać jego zdjęcie, stwarzając przekonanie, iż przed wyjazdem do USA w czerwcu 1987 r. był przez nas przesłuchiwany i złożył oświadczenie dotyczącego rozliczeń z Wojciechem Marchewczykiem na tle wydawania pisma „Bez dekretu"*. Proponowali też spytać *o osoby Tomasza Gugały i Władysława Krzeka* [Krzeka-Lubowieckiego], *sugerując, iż w prowadzonym przeciwko nim postępowaniu przez Izbę Skarbową złożyli wyjaśnienia ujawniające ich powiązania finansowe i współdziałanie z Wojciechem Marchewczykiem. Dla uprawdopodobnienia tego faktu można okazać Marchewczykowi numer 3 (133) „Hutnika" z dnia 23 lutego 1987 r., zawierający podziękowanie odbioru kwoty przez Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej: „WMN dziękuje A-SUFI za 20"*. Poza tym sugerowali, aby *podjąć z Marchewczykiem dyskusję na temat dotacji i potwierdzeń faktu ich odbioru w poszczególnych egzemplarzach „Hutnika"*. Z dokumentu wynika, że rozmowę z Marchewczykiem zamierzano poprowadzić w ten sposób, aby wywrzeć na nim wrażenie, że bezpieka wie bardzo dużo na ten temat od innych osób. W ten sposób chciano je również przed nim zdyskredytować[330].

Podobnie chciano postąpić podczas rozmowy z Barbarą Zientarską. Ponadto zamierzano poinformować ją, że *badania zakwestionowanej u niej gilotyny wykazały, iż była ona wykorzystywana do cięcia niektórych zakwestionowanych wydawnictw*[331]. Od Marii Zientarskiej zamierzano się dowiedzieć, jaką

rolę miała odgrywać *w procesie produkcyjnym nielegalnych wydawnictw*[332], a od Leokadii Szostak, jaką funkcję pełniła w wydawnictwie Biblioteka Obserwatora Wojennego, a także wypytać o znalezione u niej wydawnictwa i materiały poligraficznych[333].

Zasadniczym celem wszystkich planowanych rozmów było *wytworzenie u figurantów przeświadczenia, iż dysponujemy obszernym i starannie zweryfikowanym materiałem dowodowym, uzasadniającym wszczęcie przez Izbę Skarbową postępowania z artykułu 92 uks* [ustawy karno-skarbowej]. *Jednakże ze względu na sytuację polityczną, a zwłaszcza rozpoczynające się obrady okrągłego stołu, skłonni bylibyśmy nie podejmować tych spraw.* Funkcjonariusze podkreślali, że *należy dążyć do wykazania figurantom, iż przyznanie przez nich, że faktycznie wprowadzili do obiegu znaczne ilości wydawnictw o określonej wartości materialnej, a zarazem ponosili duże koszty własne, umożliwi podjęcie korzystnej dla nich decyzji o niewszczynaniu postępowania.* I sugerowali: *Można nawet dać do zrozumienia figurantom, iż jesteśmy przekonani, że w ramach samofinansowania nie byliby w stanie samodzielnie prowadzić tak szerokiej działalności wydawniczej i często korzystali z dotacji mających charakter społeczny. Z tego też względu nie jesteśmy zainteresowani, aby powyższym sprawom nadać szerszy rozgłos, zwłaszcza w aspekcie represyjnym. Uzyskanie od nich wyjaśnień popartych konkretnymi rozliczeniami, iż działalność ich nie miała charakteru dochodowego, stanowiłoby bardzo istotną okoliczność przemawiającą za podjęciem korzystnej dla nich decyzji. Równocześnie można wskazać, iż oczekujemy, że w okresie obrad okrągłego stołu nie będą podejmować działań zmierzających do zakłócenia toku tych obrad. W stosunku do Wojciecha Marchewczyka można ponadto wyraźnie zaznaczyć, że ostateczne rozliczenie finansowych aspektów jego działalności będzie rzutować pozytywnie na sprawę jego wyjazdu do USA*[334].

Wszystkie rozmowy funkcjonariusze SB przeprowadzili 26 października 1988 r. Barbara Zientarska odmówiła odpowiedzi na zadawane przez nich pytania[335]. Wojciech Marchewczyk oświadczył im, że nie miał nic wspólnego z działalnością wydawniczą i nic o niej nie wie. Dodał, że w mieszkaniu Barbary Zientarskiej znalazł się przypadkowo, a na temat sposobów finansowania wydawnictw podziemnych nic nie wie[336]. Maria Zientarska powiedziała esbekom, że Wojciecha Marchewczyka nie zna i że nie mieszkał on w jej domu. *Nie jest mi nic wiadomo na temat jakiejkolwiek działalności polegającej na drukowaniu czy też przechowywaniu w moim domu bezdebitowych wydawnictw, jak również akcesoriów poligraficznych. Nie wiem nic o tym, aby moja córka się tym zajmowała* – wyjaśniła. Na koniec stwierdziła, że nie potrafi odpowiedzieć na zadawane jej przez funkcjonariuszy pytania, tłumacząc to podeszłym wiekiem i stanem zdrowia[337]. Leokadia Szostak opowiedziała o znalezionych u niej drukach, a także o swoich relacjach z sąsiadkami: *W zeszłym roku, dnia w tej chwili już nie pamiętam, ale było to dzień wcześniej, zanim przyszła do mnie*

Milicja, ja zamiatałam ulicę przed moim domem i w pewnej chwili usłyszałam warkot silnika samochodowego. Odwróciłam się i zauważyłam samochód pchany przez dwóch ludzi. Kierowca tego samochodu wysiadł i zwrócił się do mnie z prośbą, abym przechowała mu ładunek, jaki miał w tym samochodzie, ponieważ musi odstawić ten samochód do stacji Polmozbytu znajdującej się niedaleko. Ten ładunek to były paczki, o ile pamiętam to były trzy paczki. Jedna z tych paczek była rozerwana i ja zauważyłam, że znajduje się w niej zadrukowany papier. Część papieru była poskładana. Ja później odczytałam fragment tekstu widniejący na tym papierze i zorientowałam się, że chodzi prawdopodobnie o jakąś książkę, ale jaką i o czym, to tego nie wiem. W każdym razie na następny dzień po tym zdarzeniu przyszła do mnie Milicja na przeszukanie i zabrała nielegalne wydawnictwa. Prostuję, kiedy funkcjonariusz spisywał protokół przeszukania, to poinformował mnie, że w tych paczkach znajdują się nielegalne wydawnictwa. Ja nigdy nie rozmawiałam z [Barbarą] *Zientarską na temat nielegalnych wydawnictw. Ja nie wiem o żadnym związku między znalezionymi u mnie wydawnictwami a nielegalną drukarnią znajdującą się u pani Zientarskiej.* […] *Ja nigdy nie przechowywałam wcześniej żadnych paczek, nigdy nie przechowywałam żadnych wydawnictw, ulotek, papieru ani farby drukarskiej. Nigdy nie przechowywałam żadnych paczek powierzonych mi przez Barbarę Zientarską. Nie znam osoby o nazwisku Wojciech Marchewczyk, nie znam żadnych osób utrzymujących stosunki towarzyskie z Barbarą Zientarską. Nigdy nie gościłam u siebie w domu żadnych znajomych Barbary Zientarskiej*[338]. Zaplanowane przez SB rozmowy operacyjne nie przyniosły jej żadnych korzyści. Nie uzyskano nowych, istotnych informacji odnośnie do druku czy kolportażu „Hutnika".

Osoby objęte SOR „Bojownik" inwigilowane były także w ramach innych spraw indywidualnych lub grupowych. 14 listopada 1983 r. Wydział III WUSW w Krakowie wszczął SOS „Płaz" (numer rejestracyjny sprawy Kr 28006). Prowadzono ją przeciwko Konradowi Sobolowi i grupie studentów AWF zaangażowanych w działalność podziemną, w tym również w druk i kolportaż pism drugiego obiegu. We wniosku o założenie sprawy funkcjonariusze SB argumentowali: *Z informacji uzyskanych od TW „Kamil"*[339] *wynika, że bliżej nieokreślona grupa studentów Akademii Wychowania Fizycznego oraz innych uczelni Krakowa przystąpiła do inspirowania i prowadzenia nielegalnej działalności w tym środowisku. W skład wyżej wymienionej grupy młodych ludzi wchodzą byli aktywni działacze NZS, skupieni aktualnie w tak zwanym Komitecie Obrony Demokracji NZS uczelni Krakowa. Według informacji źródłowych grupa ta zajmuje się drukiem i kolportażem materiałów bezdebitowych, jak: „Z ukrycia", „Barykada". Ponadto członkowie nielegalnej organizacji aktywnie uczestniczyli w nielegalnych zgromadzeniach i manifestacjach ulicznych oraz wykonywaniu wrogich i szkodliwych napisów na terenie Krakowa*[340].

Służba Bezpieczeństwa ustaliła, że inwigilowaną grupę tworzą studenci AWF Janusz Krajewski, Konrad Sobol i Teresa Uryga, a ponadto odgrywające nieco mniejszą rolę Barbara Sularz[341], Barbara Świątek[342], Dorota Włodarczyk[343] i Irena Zdąbłasz[344]. Funkcjonariusze zwracali uwagę, że *w przeszłości osoby te były zaangażowane bezpośrednio w druk i kolportaż nielegalnych materiałów (biuletyn „Hutnik", „SKOS AWF"[345]) oraz inspirowanie i uczestniczenie we wszystkich akcjach protestacyjnych itp.* Bezpieka dowiedział się, że powielacz, na którym drukowano między innymi „Hutnika", miał być ukryty w Domu Studenckim nr 2, na jednym z wyższych pięter, w skrzynce hydrantowej znajdującej się na korytarzu. Funkcjonariusze uznali, że *w związku z brakiem dowodów świadczących o obecnej wrogiej działalności powyższej grupy studentów nie wydaje się korzystne z operacyjnego punktu widzenia dokonanie przeszukań pokoi wyżej wymienionych osób. Niemniej jednak w celu potwierdzenia informacji o powielaczu postanowiono zainspirować kontrolę przeciwpożarową na AWF, przeprowadzoną przez pracowników Straży Pożarnej oraz pracownika operacyjnego tutejszego Wydziału III*[346].

Zgodnie z tym planem 15 grudnia 1983 r. przeprowadzono kontrolę przeciwpożarową, podczas której w Domu Studenckim nr 2 w skrzynce bezpiecznikowej na dwunastym piętrze znaleziono trzydzieści dwie czyste matryce papierowe. *Gabaryty skrzynek hydrantowych czy bezpiecznikowych nie zezwalają na umieszczenie w nich powielacza o standardowych wymiarach* – zauważono. Uzyskana informacja o ukryciu w nich powielacza mogła dotyczyć tylko matryc. W podsumowaniu efektów działań na AWF pisano: *Należy stwierdzić, że w wyniku kontroli przeciwpożarowych w pozostałych budynkach AWF nie ujawniono żadnych śladów świadczących o przechowywaniu urządzeń czy materiałów poligraficznych*[347].

Kilka miesięcy później, na początku marca 1984 r., funkcjonariusze przeszukali pokoje w akademikach AWF, w których mieszkały osoby objęte SOS „Płaz". Znaleziono tylko kilka egzemplarzy ulotek i broszur. W tej sytuacji bezpieka stwierdziła, że grupa studentów AWF *znacznie osłabiła swoje negatywne odziaływanie w tym środowisku*, a *jedną z zasadniczych przyczyn zmniejszenia źródła zagrożenia na terenie uczelni* było ukończenie studiów i powrót do rodzinnych miejscowości *głównych inicjatorów i inspiratorów*[348]. Podjęto zatem decyzję, że *w związku z zaniechaniem wrogiej działalności przez najbardziej aktywnych członków nielegalnej organizacji i opuszczeniem* [przez nich] *terenu Krakowa* należy zamknąć SOS „Płaz", przy czym Konrad Sobol miał być nadal kontrolowany operacyjnie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego[349]. Sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Płaz" zakończono 2 lutego 1985 r., a 22 marca skreślona została z ewidencji[350].

Na podstawie informacji operacyjnych wskazujących, że Krystyna Ryczaj-Ryczek *kieruje na terenie Krakowa nielegalną strukturą poligraficzno-kolportażową*, 10 grudnia 1987 r. Wydział III-1 WUSW w Krakowie wszczął

przeciwko niej SOS „Greta”[351]. Służba Bezpieczeństwa zakładała *wszechstronne rozpoznanie nielegalnej działalności figuranta, ustalenie posiadanych kontaktów i powiązań konspiracyjnych oraz uzyskanie naprowadzenia na miejsca druku i kolportażu, a następnie stworzenie formalnych i faktycznych podstaw do przecięcia prowadzonej działalności i objęcia sprawców postępowaniem karnym*[352].

Z ustaleń SB z czerwca 1987 r. wynikało, że *po likwidacji dwóch punktów poligraficznych nielegalnej oficyny wydawniczej pod nazwą Biblioteka Obserwatora Wojennego – Krystyna Ryczaj nawiązała ścisłe kontakty konspiracyjne z szefem tej oficyny (bratem Jacka Marchewczyka) Wojciechem Marchewczykiem w celu odbudowania zdezorganizowanej struktury*[353].

Funkcjonariusze stwierdzali, że Krystyna Ryczaj po wprowadzeniu stanu wojennego *prowadziła nielegalną działalność poligraficzną*[354]. Miała ona polegać na tym, że *na zlecenie RKW Małopolska współodpowiadała za ukazywanie się pism „Aktualności” i „Serwisu Informacyjnego”, gdzie między innymi redagowała materiały i gromadziła informacje z terenu. Za jej pośrednictwem przechodziły znaczne kanały informacji konspiracyjnych. Koordynowała także kolportaż innych nielegalnych wydawnictw*[355]. Z biegiem czasu jej kontakt z Wojciechem Marchewczykiem i innymi osobami z jego grupy stał się bardziej luźny. Analizując w marcu 1989 r. materiały zebrane w ramach SOS „Greta”, esbecy oceniali: *W tej chwili praktycznie nie prowadzi ona nielegalnej działalności politycznej, poświęciła się pracy zawodowej i wychowaniu swoich dwojga dzieci. Fakt wycofania się jej z działalności politycznej potwierdzają także informacje, iż nie udziela się ostatnio na rzecz reaktywowania „S” na terenie UJ, nie kandydowała też do władz*[356]. W związku z tym 21 marca postanowiono zaniechać dalszego rozpracowywania Krystyny Ryczaj-Ryczek w ramach SOS „Greta”. 12 kwietnia 1989 r. sprawę wyrejestrowano, a materiały złożono w archiwum[357].

Chociaż materiały wielu spraw operacyjnych SB prowadzonych przeciwko krakowskiemu drugiemu obiegowi i opozycji nie zachowały się, to informacje o nich znaleźć można w dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej, a także w materiałach administracyjnych.

26 sierpnia 1981 r. Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOS „Niedźwiadek” (numer rejestracyjny sprawy Kr 24981) rozpoczął rozpracowywanie Józefa Miśka ze względu na redagowanie przez niego pisma „Universitas” oraz organizowanie kolportażu między innymi pism „13 grudnia”, „Aktualności”, „Hutnik” i „Zomorządność”. 9 lipca 1982 r. sprawę przekształcono w SOR „Niedźwiadek”. Prowadzono ją do 23 lipca 1984 r. W jej ramach rozpracowaniem SB objęci byli również Paweł Gizbert-Studnicki, Joanna Greszta i Zbigniew Fijak[358].

Na podstawie zapisów ewidencyjnych można wnioskować, że wobec osób związanych z pismem „Aktualności”, czyli Zbigniewa Hobrzyka (obecnie

Kruka-Strzebońskiego), Doroty Stec-Fus i Małgorzaty Żłobińskiej-Fugiel, Wydział V KWMO w Krakowie od 5 stycznia 1982 do 31 maja 1983 r. prowadził SOR „Drukarnia" (numer rejestracyjny sprawy Kr 25544)[359].

Z kolei pismo „Solidarność Grzegórzecka" rozpracowywane było w ramach SOS „Krety" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26208). Z materiałów administracyjnych i dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej wynika, że sprawa prowadzona była między innymi przeciwko współzałożycielowi pisma, Januszowi Kutybie, przez funkcjonariuszy Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie od 28 kwietnia 1982 r., a 20 sierpnia 1986 r. przekształcono ją w SOR „Krety", którą zakończono 30 stycznia 1990 r.[360]

Z materiałów administracyjnych, informacji pojawiających się w dokumentach innych spraw operacyjnych oraz z zapisów ewidencyjno-kartotecznych można też wnioskować, że przeciwko osobom związanym z pismem „Kronika Małopolska" Wydział V WUSW w Krakowie prowadził od 6 czerwca 1984 r. SOS „Aktorka" (numer rejestracyjny sprawy Kr 28899). 12 czerwca 1985 r. przekształcono ją w sprawę operacyjnego rozpracowania i prowadzono do 14 grudnia 1988 r. W ramach tej sprawy rozpracowywani przez SB byli Henryk Brancewicz[361], Piotr Radwan[362], Dorota Stec-Fus, Piotr Such, Bożena Szydłowska i Maria Tyblewska[363].

Ponadto z dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej wynika, że SOS „Stanisław" (numer rejestracyjny sprawy Kr 33037), prowadzona przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie od 26 listopada 1986 r., obejmowała osoby związane z wydawaniem pisma „Solidarność Nauczycielska", w tym Tomasza Czaplińskiego[364], Mariusza Graniczkę[365], Czesławę Łach[366], Zbigniewa Mazurka[367], Marię Oberc, Janusza Olesińskiego, Marka Partykę[368], Barbarę Powroźnik[369], Lucjana Tocha[370], Zdzisława Woźniaka[371], Jana Wszołka[372], Elżbietę Zych[373], Wandę Żychowską, Andrzeja Żychowskiego[374], Henryka Żychowskiego[375] i Zenona Żychowskiego[376]. 2 lutego 1988 r. SOS „Stanisław" przekształcono w sprawę operacyjnego rozpracowania, którą prowadzono do 13 grudnia 1989 r.[377]

Rozpracowanie struktur kolportażowych

Kolportaż pism drugoobiegowych na terenie HiL rozpracowywany był przez Wydział V KWMO w Krakowie, a następnie przez Pion V DUSW w Nowej Hucie, w ramach SOR „Centrum", SOS „Aster" i SOR „Siłacze".

Sprawa operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Centrum" (numer rejestracyjny sprawy Kr 25083), prowadzona od 8 października 1981 do 7 maja 1984 r., początkowo przez Wydział III-A KWMO w Krakowie, a następnie przez Pion V DUSW w Nowej Hucie, obejmowała osoby zaangażowane w kolportaż pisma „Tymczasem"[378]. Wśród nich byli Edward Chaber[379], Adam

Kurzydło[380], Jerzy Marcinkowski, Krzysztof Partyka[381], Wiesława Stabrawa[382], Alicja Szczupak[383] i Leopold Waltoś[384].

W sprawie operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Aster" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27138), prowadzonej od 4 marca 1983 do 7 grudnia 1984 r., rozpracowywano Władysława Blicharza i Wiesława Sidzinę[385]. Pod zarzutem kontynuowania działalności związkowej w ramach Społecznego Funduszu Pomocy Pracowniczej oraz przygotowywania i kolportowania podziemnych pism, 12 kwietnia 1983 r. SB aresztowała Wiesława Sidzinę[386]. Podobne zarzuty postawiono Jackowi Sikorskiemu[387] i Wiesławowi Zaniewskiemu[388], których bezpieka aresztowała 30 kwietnia 1983 r.[389] Niemniej decyzją wiceprokuratora Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie areszt wobec Sidziny, Sikorskiego i Zaniewskiego został uchylony 18 lipca 1983 r. W wypadku pierwszego z nich uwzględniono poręczenie Krakowskiej Komendy Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego[390], odnośnie do Zaniewskiego wzięto pod uwagę opinię kierownictwa Oddziału Elektrycznego Zakładu Siłowni HiL[391], a za Sikorskim wstawili się działacze hutniczego PRON oraz Komitet Zakładowy PZPR przy Walcowni Gorących Kęsisk, Profili i Taśm[392].

W ramach SOR „Siłacze" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27441), prowadzonej od 9 maja 1983 do 10 sierpnia 1984 r., rozpracowywano pracowników nowohuckiego kombinatu metalurgicznego Jana Aksamita[393], Andrzeja Antosiewicza[394], Alfreda Gazdowicza[395], Ryszarda Kajzera[396], Ryszarda Kowalczyka, Zbigniewa Kurka[397], Eugeniusza Topolskiego[398] i Wiesława Zaniewskiego.

Ponadto Wydział V KWMO w Krakowie, a następnie Pion V DUSW w Nowej Hucie, prowadził w okresie od 18 października 1982 do 31 sierpnia 1984 r. SOR „Łączność" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26630)[399]. Sprawę założyła SB przeciwko redaktorom i drukarzom „Biuletynu Informacyjnego Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie". 14 października 1982 r. w ramach SOR „Łączność" funkcjonariusze aresztowali Piotra Chrupczalskiego[400], Tadeusza Góreckiego[401], Krzysztofa Grotyńskiego[402] i Andrzeja Wleciała[403]. Ponadto przeszukano mieszkanie Krzysztofa Nosala[404], u którego znaleziono dwa egzemplarze „Biuletynu NSZZ Solidarność – Wiadomości" (numer 28 z 18 kwietnia 1982 r. i numer 29 z 6 maja 1982 r.)[405], mieszkanie Andrzeja Wleciała, gdzie zarekwirowano dwieście pięćdziesiąt kartek formatu A4 oraz jeden egzemplarz „Biuletynu Informacyjnego Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie" (numer 4 z 7 października 1982 r.)[406], mieszkanie Andrzeja Czernichowskiego, który miał u siebie pojedyncze numery pism „Aktualności", „Biuletyn Informacyjny Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie" i „Biuletyn Małopolski", a także ulotki[407], mieszkanie Tadeusza Góreckiego, któremu zabrano między innymi trzy egzemplarze numeru 3 i dziewięć egzemplarzy numeru 4 „Biuletynu Informacyjnego Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie", dwa egzemplarze

numeru 17 i dwa egzemplarze numeru 18 „Biuletynu Małopolskiego", a także pojedyncze numery pisma „Aktualności"[408], mieszkanie Wiesława Antasa[409], gdzie zarekwirowano między innymi kilka drugoobiegowych książek i broszur oraz pięćdziesiąt cztery egzemplarze komunikatów prezydium Komisji Robotniczej Hutników, dwadzieścia egzemplarzy „Biuletynu Informacyjnego Hutników", pojedyncze numery pism „Aktualności", „Hutnik", „Montinowiec" i „Zomorządność", a także ulotki i maszynę do pisania[410], mieszkanie Piotra Chrupczalskiego, u którego znaleziono między innymi ramkę do sitodruku, dwadzieścia cztery matryce białkowe, pięćset arkuszy papieru przebitkowego formatu A4, pięćdziesiąt sztuk kalki hektograficznej, kilka książek wydanych w drugim obiegu i egzemplarze pism „Aktualności", „Biuletyn Informacyjny Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie", „Biuletyn Małopolski" i „Kronika Małopolska", a ponadto ulotki[411].

W dniu aresztowania, czyli 14 października 1982 r., prokurator Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Krakowie, podporucznik Stanisław Zieliński, wszczął śledztwo przeciwko Chrupczalskiemu, Góreckiemu, Grotyńskiemu i Wleciałowi. W uzasadnieniu podał, że są oni podejrzani o *popełnienie przestępstwa z artykułu 48 ustęp 4 w związku z ustępami 3 i 2 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym, a polegającego na tym, że w okresie od lipca do 12 października 1982 r. w Krakowie, działając wspólnie i w porozumieniu, drukowali w celu rozpowszechniania nielegalne pismo „Biuletyn Informacyjny MPK", który w swej treści zawierał fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*[412].

Podczas przesłuchania 13 października 1982 r. Piotr Chrupczalski przyznał się do *popełnienia przestępstwa określonego w zarzucie.* Opowiedział przesłuchującym, w jaki sposób odbywało się przygotowywanie matryc do pierwszych trzech numerów „Biuletynu Informacyjnego Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie". Zeznał, że na początku października 1982 r. pożyczył od Wiesława Antasa maszynę do pisania i przygotował na niej matryce do numeru 4 pisma, a następnie maszynę oddał[413]. Dodał, że numer ten powielano w mieszkaniu Andrzeja Wleciała: *Chcąc szybko powielić czwarty numer, razem z A*[ndrzejem] *Wleciałem zaproponowaliśmy podległym mi pracownikom, Tadeuszowi Góreckiemu i Krzysztofowi Grotyńskiemu, by pomogli nam w powielaniu tego numeru. Tym samym, oczywiście, wtajemniczyliśmy ich w to, co robimy*[414]. Chrupczalski zeznał ponadto, że numer 4 pisma oraz materiały potrzebne do jego powielania ukrył w piwnicy warsztatu swego znajomego[415].

Wersję tę potwierdził zeznający tego samego dnia Andrzej Wleciał, który również przyznał się do zarzutów[416]. Do powielania numeru 4 „Biuletynu Informacyjnego Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK w Krakowie" przyznali się także Tadeusz Górecki[417] i Krzysztof Grotyński[418].

10 grudnia 1982 r. postępowanie zostało zakończone. W sumie przedstawiono zarzuty czterem osobom, przesłuchano ośmiu świadków, dokonano dziewięciu przeszukań, raz przeprowadzono oględziny miejsca. 28 grudnia 1982 r. odstąpiono od prowadzenia śledztwa w trybie doraźnym, ale nie uchylono aresztu tymczasowego wobec zatrzymanych mężczyzn[419]. Stwierdzono, że *w okresie od lipca 1982 r. do 12 października br. w Krakowie, działając wspólnie i w porozumieniu, czterech pracowników MPK w Krakowie: Piotr Chrupczalski, Andrzej Wleciał, Tadeusz Górecki i Krzysztof Grotyński, drukowali w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwo pod tytułem „Biuletyn Informacyjny Zakładowej Komisji Wykonawczej NSZZ »Solidarność« MPK Kraków", które w swej treści zawierało wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy. Ustalono, że w sumie ukazały się cztery numery wyżej wymienionego biuletynu, przy wydawaniu którego od początku do końca uczestniczyli Piotr Chrupczalski i Andrzej Wleciał. Natomiast Tadeusz Górecki i Krzysztof Grotyński uczestniczyli przy wydaniu tylko numeru 4 tego biuletynu.* Oprócz tego Górecki i Grotyński *uczestniczyli w kolportażu „Biuletynu MPK" na terenie różnych jednostek organizacyjnych MPK w Krakowie*[420]. Sporządzony 10 stycznia 1983 r. akt oskarżenia zawierał szczegółową charakterystykę działalności uznawanej przez peerelowskie prawo za przestępczą[421].

26 stycznia 1983 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie skazał Piotra Chrupczalskiego i Andrzeja Wleciała na półtora roku więzienia, a Tadeusza Góreckiego i Krzysztofa Grotyńskiego na rok z zawieszeniem na trzy lata oraz na pięćdziesiąt tysięcy grzywny[422]. Obrońcy Chrupczalskiego i Wleciała wnieśli rewizję, jednak 30 marca Izba Wojskowa Sądu Najwyższego utrzymała w mocy wydany wyrok[423]. W dniu 8 sierpnia Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie na mocy ustawy o amnestii z 21 lipca 1983 r. postanowił uniewinnić Chrupczalskiego i Wleciała[424]. Rok później, 31 sierpnia 1984 r., SB zakończyła SOR „Łączność".

W ramach SOS/SOR „Automaty" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27297), prowadzonej od 12 kwietnia 1983 do 9 marca 1985 r., najpierw przez Wydział V KWMO w Krakowie, a następnie przez Pion V DUSW w Nowej Hucie, rozpracowywano nie tylko kolportaż „Hutnika", ale również innych krakowskich wydawnictw podziemnych. W tej sprawie bezpieka interesowała się głównie działalnością Wiesława Antasa, Tomasza Bazeli[425], Waldemara Brzezińskiego[426], Kazimiery Budzyń-Lurskiej, Macieja Macha i Marka Nobisa[427].

Sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Automaty" SB założyła po uzyskaniu informacji, że w Pionie Głównego Automatyka w HiL *działa grupa nieformalna, propagująca idee zdelegalizowanego związku Solidarność,* [która] *prowadzi akcję kolportażową nielegalnych wydawnictw, jak i zbiórki na SFPP* [Społeczny Fundusz Pomocy Pracowniczej][428]. Kilka dni wcześniej, 6 kwietnia 1983 r., przy bramie głównej kombinatu funkcjonariusze zatrzymali pracownika tego pionu, Tomasza Bazelę, który miał przy sobie *przygotowane*

do powielania w nielegalnych wydawnictwach grafiki obrazujące wkroczenie sił zwartych na teren Kombinatu HiL w dniu 16 grudnia 1981 r. Podczas przeszukania jego mieszkania znaleźli ponadto szereg wydawnictw podziemnych[429]. W wyniku działań prowadzonych w ramach SOS „Automaty", do czerwca 1983 r. bezpieka ustaliła, że Tomasz Bazela kontaktował się z punktem kolportażowym w Warszawie, mieszczącym się w mieszkaniu Urszuli Gołębiowskiej przy ulicy Długiej: *Punkt ten dla „kurierów" z Krakowa funkcjonuje we wtorki 14.00 – 16.00 i czwartki 14.00 – 15.00*[430].

O Wiesławie Antasie esbecy dowiedzieli się, że utrzymuje bliski kontakt z Waldemarem Pelcem, a w kwietniu 1983 r. *otrzymał od NN mężczyzny, narodowości holenderskiej, powielacz offsetowy*, przy czym bezpieka przypuszczała, że chodziło o męża Ewy van Gurp[431]. Ponadto funkcjonariusze stwierdzili, że Wiesław Antas *aktywnie uczestniczy w produkcji i kolportażu nielegalnych wydawnictw*, a także *posiada dotarcie co najmniej do dwóch punktów kolportażowych na terenie Warszawy*[432]. Zarówno Wiesławowi Antasowi, jak i Tomaszowi Bazeli zarzucano zorganizowanie *nieformalnej grupy zajmującej się produkcją i kolportażem nielegalnych wydawnictw*[433].

Mniej informacji uzyskała SB o innych osobach objętych tą sprawą. Funkcjonariusze odnotowali, że Waldemar Brzeziński *w dniu 19 maja 1983 r. był na punkcie kontaktowym w Warszawie* oraz *aktywnie uczestniczy w produkcji nielegalnych wydawnictw wraz z Jolantą Antas.* Dowiedzieli się także, że w mieszkaniu Kazimiery Budzyń-Lurskiej na ówczesnym osiedlu XX-lecia *znajduje się „magazyn" nielegalnych wydawnictw*, gdzie dostarczane są również publikacje z Warszawy[434].

W ramach kompleksowych działań SB podejmowanych wobec opozycji oraz podziemnej poligrafii tuż przed drugą pielgrzymką papieża do Polski, 10 czerwca 1983 r. funkcjonariusze przeprowadzili przeszukania u osób rozpracowywanych w SOR „Automaty". W efekcie tych działań aresztowano Wiesława Antasa, który dwa miesiące wcześniej był już zatrzymany w związku z SOR „Łączność". Wypuszczono go 26 lipca 1983 r. na mocy amnestii[435].

Naczelnik Wydziału V KWMO w Krakowie w meldunku operacyjnym przesłanym 11 czerwca 1983 r. do naczelnika Wydziału I Departamentu V MSW w Warszawie informował, że u Wiesława Antasa znaleziono maszynę do pisania, powielacz marki Roneo 250, sto dziewięćdziesiąt egzemplarzy książki Wieniedikta Jerofiejewa *Moskwa – Pietuszki*, około dwustu egzemplarzy różnych pism i książek drugoobiegowych, a także znaczną ilość papieru, matryc, farb i innych akcesoriów drukarskich. Natomiast podczas przeszukania u Tomasza Bazeli zarekwirowano między innymi egzemplarze pism „13 grudnia" i „Aktualności", a także broszury. U Waldemara Brzezińskiego nie znaleziono żadnych inkryminowanych materiałów[436].

Wiele faktów w tej sprawie poznano dzięki współpracy z Wydziałem II Departamentu III MSW w Warszawie[437]. Na początku września 1983 r. do

SB dotarła informacja, że w dniu 8 września do punktu kolportażowego w mieszkaniu Marii Chmielewskiej przy ulicy Krępowieckiego w Warszawie *udaje się po odbiór nielegalnych wydawnictw kurier podziemnych struktur „S" z terenu Krakowa, obywatel Nobis Marek* […] *posługujący się pseudonimem „Marek Długi"*. Poinformowano o tym Wydział II Departamentu III MSW, z którym, jak zaznaczono, *na bieżąco konsultowane są działania mające na celu rozpracowanie nielegalnych kanałów kolportażowych na terenie Warszawa – Kraków.* Esbecy ustalili, że *w zależności od sytuacji operacyjnej podjęte zostaną stosowne przedsięwzięcia*[438]. W szyfrogramie z 8 września major Piotr Kościelniak, zwracając się po raz kolejny o pomoc do naczelnika Wydziału II epartamentu III MSW, pisał: *W nawiązaniu do naszego pisma numer HN-002800/83 z dnia 6 września 1983 r., jak również rozmowy telefonicznej z Tow. Kupczyk w dniu 8 września 1983 r., prosimy o zatrzymanie na Waszym terenie Marka Nobisa – kuriera nielegalnych struktur podziemia „S" z terenu Krakowa, w trakcie odbioru lub przewożenia powielacza offsetowego. Jednocześnie prosimy o natychmiastowe poinformowanie Wydziału V WUSW w Krakowie o fakcie zatrzymania wyżej wymienionego, celem umożliwienia podjęcia dalszych działań operacyjnych na naszym terenie*[439]. Z zachowanych materiałów wynika, że w tym czasie do zatrzymania Marka Nobisa nie doszło. W dalszym ciągu SB zbierała o nim informacje i obserwowała jego relacje z kolporterami warszawskimi. W listopadzie 1983 r. naczelnik Wydziału II Departamentu III MSW, pułkownik Wacław Król, w piśmie skierowanym do DUSW w Nowej Hucie, który wówczas prowadził SOR „Automaty", informował, że jak wynikało z ustaleń podległych mu funkcjonariuszy, Marek Nobis *przyjeżdża do Warszawy średnio raz w tygodniu.* Dalej Król pisał: *Ostatnio miał przyjechać 15 listopada 1983 r., lecz ze względu na chorobę (angina ropna) pozostał w Krakowie. Marek Nobis na terenie Warszawy jest w znacznym stopniu kontrolowany operacyjnie. Z naszego rozeznania wynika również, że utrzymuje on kontakty z Dariuszem Olejnikiem*[440]*, ale mają one charakter doraźny, to znaczy na zamówienie D*[ariusz] *Olejnik dostarcza pozycje książkowe powielone na kserografie. Przypuszczalnie przekazywał on do Krakowa między innymi kilkaset egzemplarzy Pobóg-Malinowskiego „Najnowsza historia Polski" oraz kilkaset egzemplarzy „Terror i rewolucja" B*[orysa] *Lewickiego. Charakterystyczne jest to, że pozycje książkowe D*[ariusza] *Olejnika nie są sygnowane żadnym nielegalnym wydawnictwem. Znacznej pomocy na polu nielegalnej poligrafii Dariuszowi udziela jego brat, Sławomir Olejnik*[441]*, zameldowany na pobyt stały w Koszalinie. Miejscem, gdzie warszawscy kolporterzy nielegalnych wydawnictw kontaktują się z krakowskimi kolporterami, jest jarmark przy ulicy Grzegórzeckiej w Krakowie. Jednakże poważniejsze transakcje handlowe odbywają się już na dworcu głównym we wczesnych godzinach rannych.* […] *W prowadzonej przez tutejszy Wydział sprawie będziemy chcieli głębiej rozpoznać wspomnianą grupę podziemnej „S"*

i rozpracować kanały łączności z Krakowem i innymi miastami. Ze względu na możliwość dekonspiracji naszych źródeł, uprzejmie proszę informować nas o nowych ustaleniach w rozpracowywaniu kanałów łączności i konsultować działania represyjne wobec osób przewijających się w sprawie[442].

Z zachowanych materiałów wynika, że uzyskane przez SB informacje pochodziły od jej agentury (tajnego współpracownika o pseudonimie „Kuźma"[443] i tajnego współpracownika o pseudonimie „HT"[444]), a także z podsłuchów telefonicznych zainstalowanych w mieszkaniach osób objętych SOR „Automaty"[445].

W październiku 1983 r. TW „HT" donosił bezpiece, że na terenie Krakowa opracowany został nowy system kolportażowy dotyczący zakładów pracy: *Centralny Kolportaż posiada kryptonim „Kazik" i przynależny jest do RKW Małopolska. Jest czołówka kolportażowa, składająca się z kilku osób. Każdy zakład pracy i jej odbiorca, do którego dochodzi „bibuła" z Centralnego Kolportażu, ma ściśle określony symbol, na przykład reprezentant zakładu X, Wydziału, Biura posiada swoją numerację, na przykład A-0001. Litera A oznacza, do jakiej dzielnicy jest przydział, liczby są kryptonimem kolportera. Natomiast korespondencja odwrotna, od zakładu pracy do Centralnego Kolportażu RKW, TKK* [Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej]*, ułożona jest za pomocą haseł, a nie poprzednią, omówioną symboliką. Każdy kolporter zakładowy ma swoje hasła* […] *i przekazuje korespondencję przez ludzi Centralnego Kolportażu. Pod pseudonimem „Kazik" kolportowane są komunikaty o treści poufnej, mówiącej o zachowaniu się członków „S" w aktualnej sytuacji na zakładach pracy*[446].

Z dostępnych dokumentów wiadomo, że w rozpracowywaniu kolportażu, w tym kontaktów krakowskich kurierów z Warszawą, SB wykorzystywała też Wydział „B" (obserwację). W notatce z 10 stycznia 1984 r., dotyczącej Marka Nobisa, porucznik Zbigniew Michalski pisał: *Z posiadanych informacji operacyjnych wynika, iż wyżej wymieniony pełni rolę głównego kuriera podziemnych struktur „S" na trasie Kraków – Warszawa. W dniu 13 stycznia br. ma udać się do Warszawy pociągiem (prawdopodobnie około godziny 18.00), dostarczając na punkt kolportażowy w Warszawie nielegalne wydawnictwa z terenu miasta Krakowa. Jednocześnie z terenu miasta Warszawy ma przerzucić na teren Krakowa nielegalne wydawnictwa, które dostarczy na znany nam punkt kolportażowy. W związku z powyższym należy dokonać przejęcia wyżej wymienionego z mieszkania w Krakowie celem doprowadzania go do Dworca Centralnego w Warszawie, gdzie nastąpi przekazanie wyżej wymienionego pod dalszą obserwację pracownikom Wydziału „B" Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych*[447].

Pod koniec 1983 r. bezpieka wiedziała już dość dużo o działalności pozostałych osób rozpracowywanych w ramach SOR „Automaty". Waldemar Brzeziński miał odgrywać *rolę głównego organizatora siatki kolportażowej na terenie Kombinatu HiL. Do jego zadań należy organizacja punktów kontaktowych,*

kolporterów i nadzór nad rozliczeniami finansowymi prowadzonej sprzedaży broszurowych wydawnictw podziemia „S". Jest najbardziej aktywny w grupie, posiada bardzo liczne kontakty na terenie biur projektowych i uczelni krakowskich (UJ i PK). Ma bezpośredni kontakt z ukrywającym się W[ojciechem] *Marchewczykiem. Utrzymują bezpośredni kontakt z punktami kolportażowymi na terenie Warszawy, z których przerzucane są nielegalne wydawnictwa na teren Krakowa. Poprzez A*[linę] *Suchoń*[448] *– pracownicę biblioteki pracowniczej UJ, otrzymują nielegalne wydawnictwa celem ich dalszego kolportażu na terenie Kombinatu HiL.* […] *Wraz z R*[yszardem] *Kusiem*[449] *organizował przerzut krakowskich nielegalnych wydawnictw do bliżej nieokreślonego państwa zachodniego. Odbiera z punktu kolportażowego u NN Hanki, pracownicy UJ (znajoma A*[liny] *Suchoń), regularnie ulotki, takie jak „Solidarność zwycięży", „Aktualności", „Biuletyn Małopolski". Działa w centralnym systemie kolportażowym pseudonim „Kazik" i według operacyjnego rozeznania pełni rolę „koordynatora" na terenie dzielnicy Nowa Huta i zakładów pracy tu zlokalizowanych*[450].

Funkcjonariusze ustalili, że w mieszkaniu Kazimiery Budzyń-Lurskiej znajduje się główny punkt kolportażowy, z którego *korzystają wszyscy kurierzy z Warszawy, dostarczający nielegalne wydawnictwa do Krakowa. Przerzuty nielegalnych wydawnictw są magazynowane u wyżej wymienionej, skąd odbierane są przez kolporterów zarówno zatrudnionych w HiL, jak też pracowników UJ i PK*[451].

O Macieju Machu wiedziano, że *porusza się samochodem marki fiat 125p, numer rejestracyjny KRD-29-13. W maju 1983 r. wraz z M*[arkiem] *Nobisem i R*[yszardem] *Kusiem nawiązali kontakt jako przedstawiciele MKS Nowa Huta z działaczami nielegalnych wydawnictw na terenie Warszawy. Od tej pory regularnie z Warszawy dostarczane są nielegalne wydawnictwa. Zorganizował własną siatkę kolportażową na Walcowni Zimnej Blach, która w nielegalne wydawnictwa zaopatruje się między innymi z wyżej wymienionego punktu*[452].

Ryszard Kuś miał być *związany z grupą Solidarności Walczącej, utrzymujący bezpośredni kontakt z W*[aldemarem] *Brzezińskim, pseudonim „Kiszczak", od którego odbiera nielegalne wydawnictwa, równocześnie dostarczając tytuły, do których wyżej wymieniony ma dotarcie*[453].

Funkcjonariusze SB wiedzieli też, że Alina Suchoń ma bezpośredni kontakt z Wojciechem Marchewczykiem, a ponadto *posiada również dotarcie do nielegalnych drukarni, skąd odbiera materiały dla W*[aldemara] *Brzezińskiego do kolportażu na terenie HiL. Uczestniczy w spotkaniach u Lurskiej* [Kazimiery Budzyń-Lurskiej]. *Posiada zorganizowaną własną siatkę kolportażową „obsługującą" UJ.* […] *Posiada bezpośrednie dotarcie do „Hutnika". Uzyskano informację, że zajmuje się organizacją siatki informatorów na terenie Kombinatu HiL, których materiały wykorzystywane są w nielegalnych wydawnictwach*[454].

Marek Nobis był postrzegany przez SB jako *główny kurier na terenie Kraków – Warszawa. Przerzucane przez niego nielegalne wydawnictwa zawsze dostarczane są na punkt kolportażowy u „Pani Kazi"*[455].

Ponadto do grupy osób rozpracowywanych w ramach SOR „Automaty" bezpieka zaliczała Marka Bartoszka[456], Waldemara Fortunę[457], Piotra Gajdarskiego[458], Piotra Kuderskiego[459], Joannę Majcher[460], Jerzego Nabożnego[461], Marka Nowickiego[462], Grzegorza Pawlaka[463], Jerzego Sładka[464] i Janusza Zabdyrskiego[465]. Według funkcjonariuszy osoby te, za pośrednictwem Marka Nobisa i Waldemara Brzezińskiego, miały kontakt z punktami kolportażowymi na terenie Warszawy. Wymieniano następujące punkty:

1. Maria Chmielewska[466]*, pseudonim „Pani Kierowniczka", zamieszkała Warszawa, ulica Krępowieckiego* […] *– figurantka Wydziału II Departamentu III MSW.*

2. Dariusz Olejnik, pseudonim „Darek", zamieszkały Warszawa, ulica Szymanowskiego […]. *Z punktu tego, poprzez brata wyżej wymienionego, Sławomira Olejnika, grupa posiada kontakt z Koszalinem. Z punktu tego odbierane są wydawnictwa broszurowe powielane na kserografie.*

3. Urszula Gołębiowska, zamieszkała Warszawa, ulica Długa […]. *Wyżej wymieniony punkt został „spalony" i aktualnie nie jest wykorzystywany.*

4. Punkt kolportażowy zlokalizowany w Warszawie, a określany jako „u Harcerza". Punkt ten kontrolowany jest przez Wydział II Departamentu II MSW.

5. Katarzyna Chmielewska (bez powiązań rodzinnych z punktem 1), studentka I roku prawa Uniwersytetu Warszawskiego,

6. Punkt zlokalizowany u figuranta Wydziału II Departamentu III MSW w Warszawie – Władysława Hrabowskiego.

7. Punkt zlokalizowany u NN Zbyszka na terenie Warszawy[467].

Z punktów tych kurierzy mieli odbierać i przywozić do Krakowa między innymi takie pisma, jak „CDN", „Tygodnik Mazowsze", „Kos", „Krąg" i „Wolna Trybuna", a ponadto książki i broszury. Informowano również, że *z punktu u M*[arii] *Chmielewskiej „grupa krakowska", przez kurierów W*[aldemara] *Brzezińskiego i M*[arka] *Nobisa, ma przewieźć na teren Nowej Huty powielacz offsetowy. Według posiadanych informacji powielacz ten ma kosztować sto tysięcy złotych i był przez wyżej wymienionych oglądany w Warszawie*[468].

Zgromadzone materiały nie były wystarczające do wszczęcia śledztwa i skierowania sprawy do sądu. W styczniu 1984 r., analizując stan dotychczasowych działań w ramach SOR „Automaty", esbecy stwierdzili, że na ich podstawie *nie można w sposób precyzyjny i przejrzysty ustalić stanu faktycznego*, gdyż, jak argumentowano, w sprawie tej *przewija się ponad dwadzieścia różnych osób, których wzajemne powiązania wynikają raczej z domysłów, aniżeli z faktycznie zebranych materiałów.* Choć zaznaczono, że część z tych osób *występowała już, w różnym charakterze, w kilku prowadzonych przez tutejszy Wydział Śledczy*

postępowaniach przygotowawczych, to, jak dodawano, *z przedłożonych do analizy materiałów jasno nie wynika, że przynależą one do zorganizowanej nieformalnej grupy zajmującej się produkcją i kolportowaniem nielegalnych wydawnictw.* Z związku z tym funkcjonariusze uznali, że posiadane przez nich materiały mogą stanowić podstawę do wszczęcia postępowania przygotowawczego, jeśli zostaną podjęte odpowiednie czynności, w tym: *– ustalenie, gdzie, kiedy, przy użyciu jakiego sprzętu drukarskiego oraz jakie publikacje były powielane; – dokonanie wcześniejszej analizy wydrukowanych tekstów pod kątem naruszenia przepisów prawnych; – ustalenie, kto uczestniczył w powielaniu, a także kto prowadził kolportaż i w jaki sposób; – oraz wskazanie, jakie osoby przesłuchane w charakterze świadka potwierdzą powyższe fakty*[469].

Ponadto sugerowali, że *najbardziej korzystnym momentem z punktu widzenia psychologicznego i procesowego do zrealizowania powyższej sprawy byłoby podjęcie działań w chwili powielania względnie kolportażu nielegalnych wydawnictw, dzięki czemu uzyskalibyśmy materiały procesowe, jak i możliwość zlikwidowania punktów poligraficznych, a także zakwestionowania środków drukarskich*[470].

Wkrótce przystąpiono do realizacji tego planu. 5 marca 1984 r. przeszukano mieszkanie Kazimiery Budzyń-Lurskiej, rekwirując między innymi sześćdziesiąt egzemplarzy pisma „Aktualności" (numer 5 z 28 lutego 1984 r.), czterdzieści egzemplarzy pisma „Hutnik" (numer 4 z 29 lutego 1984 r.), cztery książki (*Archipelag Guług* Aleksandra Sołżenicyna, *Zbrodnię Katyńską* – wydanie legalne, *Dramatyczny rok 1945* Tadeusza Żenczykowskiego oraz album wydany w Szwecji), osiemdziesiąt jeden broszur i kilka kalendarzy[471]. Tego samego dnia wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie, Zbigniew Włodarczyk, wydał nakaz tymczasowego aresztowania Kazimiery Budzyń-Lurskiej, oskarżając ją o to, że *od bliżej nieustalonego dnia do dnia 5 marca 1984 r. w Krakowie Nowej Hucie przechowywała i przenosiła w celu rozpowszechniania nielegalne pisma „Aktualności" i „Hutnik", zawierające fałszywe wiadomości mogące wyrządzić poważną szkodę interesom PRL i wywołać niepokój publiczny lub rozruchy, to jest o przestępstwo z artykułów 273 paragraf 2 kk i 271 paragraf 1 kk*[472]. Podczas przesłuchania Kazimiera Budzyń-Lurska odmówiła składania zeznań[473]. 6 kwietnia Włodarczyk uchylił wobec niej areszt na podstawie orzeczenia lekarskiego o konieczności leczenia szpitalnego[474]. 30 lipca Sąd Rejonowy dla Krakowa Nowej Huty, na podstawie artykułu drugiego ustęp drugi ustawy o amnestii z 21 lipca 1984 r., umorzył postępowanie karne wobec Kazimiery Budzyń-Lurskiej[475].

Pod koniec marca 1984 r. SB opracowała kolejny *Plan czynności operacyjnych w ramach SOR kryptonim „Automaty"*. W efekcie jego realizacji przewidywano: *– ujawnienie wszystkich osób działających w zorganizowanej grupie nieformalnej na terenie dzielnicy Nowa Huta; – ujawnienie punktów kontaktowych na terenie miasta Krakowa, w których przechowywane są*

nielegalne wydawnictwa i materiały służące do ich produkcji; – ujawnienie punktów kolportażowych na terenie Warszawy, z których kurierzy grupy odbierają nielegalne wydawnictwa przeznaczone do kolportażu na terenie Krakowa; – ujawnienie źródeł zaopatrywania się w materiały służące do produkcji nielegalnych wydawnictw[476].

8 sierpnia 1984 r. w dokumencie podsumowującym osiągnięcie planowanych celów funkcjonariusze SB stwierdzali: *W wyniku prowadzonych w ramach SOR kryptonim „Automaty" działań operacyjnych, profilaktycznych i procesowo-śledczych ustalono prawie w całości skład działającej nieformalnej grupy. Przeprowadzone działania procesowo-śledcze doprowadziły do dwóch tymczasowych aresztowań: Wiesława Antasa i Kazimiery Budzyń-Lurskiej. Postępowania karne w stosunku do wyżej wymienionych figurantów zostały umorzone w wyniku kolejnych amnestii. Prowadzone działania doprowadziły również do przejęcia jednego powielacza, dużej ilości materiałów poligraficznych (farb, papieru), jak też wielkiej ilości nielegalnych wydawnictw, zarówno w formie pism ulotnych, jak też wydawnictw typu broszurowego*[477]. I dalej chwalili się: *Ustalono również, że figuranci utrzymują bezpośredni i ścisły kontakt z osobami pozostającymi w zainteresowaniu Wydziału III i III-1 WUSW w Krakowie. Z tych źródeł w przeważającej większości otrzymywali oni nielegalne wydawnictwa celem dalszego kolportażu wśród załóg obiektów ochranianych przez Wydział V DUSW Nowa Huta.* Niemniej zwrócono uwagę, że chociaż zainicjowane działania operacyjne *doprowadziły do rozbicia spójności grupy*, to jednak nie zmusiły rozpracowywanych osób do porzucenia podziemia. Zaproponowano zatem, aby SOR „Automaty" zakończyć, a wobec poszczególnych osób podjąć następujące działania:

– w stosunku do figuranta Tomasza Bazeli, który praktycznie wyłączył się całkowicie z działalności w nieformalnej grupie – zaprzestać systematycznej kontroli operacyjnej, a okresowo sprawdzać zachowania wyżej wymienionego w ramach sprawy obiektowej kryptonim „Stal";

– w stosunku do figurantki Kazimiery Budzyń-Lurskiej, która w wyniku tymczasowego aresztowania wyłączyła się z działalności w grupie i praktycznie przebywa poza terenem miasta Krakowa – zaniechać aktywnej bieżącej kontroli operacyjnej, a okresowo sprawdzać zachowanie wyżej wymienionej w ramach sprawy obiektowej kryptonim „Stal";

– w stosunku do figuranta Waldemara Brzezińskiego – nadal aktywnie kontrolować go w ramach nowo założonego kwestionariusza ewidencyjnego;

– w stosunku do figuranta Macieja Macha – kontrolować na bieżąco w ramach nowo założonego kwestionariusza ewidencyjnego;

– w stosunku do figuranta Wiesława Antasa, który w wyniku tymczasowego aresztowania i prowadzonych rozmów profilaktycznych częściowo wyłączył się z działalności w nieformalnej grupie – nadal kontrolować w ramach SOR kryptonim „Nowotwór"[478].

Sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Automaty" zakończono formalnie 9 marca 1985 r., a materiały złożono w archiwum Wydziału „C" WUSW w Krakowie.

Jedną z osób rozpracowywanych przez bezpiekę w SOR „Automaty" była Alina Suchoń. 15 listopada 1983 r. Wydział III-1 WUSW w Krakowie wszczął przeciwko niej SOR „Bibliotekarz"[479]. Ale już wcześniej, od 24 marca 1982 r., ze względu na to, że pełniła funkcję bibliotekarza-dokumentalisty w Sekcji Informacji Zarządu Regionu Małopolska NSZZ Solidarność, a po wprowadzeniu stanu wojennego *kategorycznie odmówiła podpisania oświadczenia o lojalności*, funkcjonariusze SB inwigilowali ją w ramach kwestionariusza ewidencyjnego[480].

Opracowując plan działań operacyjnych w SOR „Bibliotekarz", odnotowano: *Z posiadanych przez tutejszy Wydział III-1 materiałów operacyjnych wynika, że w Wydziałowej Bibliotece Prawniczej UJ przy ulicy Olszewskiego 2 znajduje się punkt przerzutowy nielegalnej literatury. Organizatorem tego punktu jest: Suchoń Alina* […]. *Wyżej wymieniona przekazywała nielegalne wydawnictwa dla konspiracyjnej grupy działającej na terenie Kombinatu Huta im. Lenina. Między innymi w tym celu kontaktował się z nią Waldemar Brzeziński pseudonim „Kiszczak" – figurant sprawy operacyjnego rozpracowania prowadzonej przez Dzielnicowy Urząd Spraw Wewnętrznych w Nowej Hucie*[481].

Zamiarem SB było *ustalenie punktów nielegalnej poligrafii oraz punktów rozdziału nielegalnych materiałów* […] *rozpracowanie personalne osób wchodzących w skład nielegalnej grupy*, a także *ustalenie miejsc spotkań oraz zlokalizowanie punktów poligraficznych i przerzutowych*[482]. Funkcjonariusze dążyć mieli do zebrania *dowodów przestępczej działalności, które dałyby podstawę do wszczęcia postępowania przygotowawczego*[483]. Aby osiągnąć zakładane cele, SB rozważała podejmowanie rozmaitych przedsięwzięć operacyjnych, między innymi zbieranie szczegółowych danych o sytuacji rodzinnej i materialnej Aliny Suchoń, a także o jej kontaktach i relacjach w miejscu pracy. Planowano również zastosowanie kombinacji operacyjnej oraz wykorzystanie techniki operacyjnej i perlustracji korespondencji[484].

Według ustaleń funkcjonariuszy SB, Alina Suchoń w latach 1982–1983 prowadziła aktywną działalność kolportażową[485]. W opracowanym pod koniec 1984 r. *Planie przedsięwzięć i czynności operacyjnych w sprawie kryptonim „Bibliotekarz"* stwierdzono jednak, że w 1984 r. wycofała się z niej. Postulowano zatem: *Posiadane rozpoznanie operacyjne wskazuje na to, że Alina Suchoń dysponuje szeroką gamą informacji z zakresu nielegalnego kolportażu. Niezależnie od tego, czy zaniechała nielegalnej działalności, czy też ją chwilowo zawiesiła, interes operacyjny przemawia za tym, by działania nasze skoncentrować na: – przygotowaniu warunków do podjęcia rozmów operacyjno-wyjaśniających z Aliną Suchoń, – pozyskania jej do współpracy z nami lub wprowadzenia dezintegracji w środowisku osób działających nielegalnie*[486].

Na podstawie zachowanych w postaci mikrofilmu szczątkowych materiałów SOR „Bibliotekarz" nie sposób określić szczegółowych działań prowadzonych przez SB wobec Aliny Suchoń. W meldunku operacyjnym z 25 lipca 1985 r. funkcjonariusze informowali, że ponieważ kontaktuje się z Waldemarem Brzezińskim i Kazimierą Budzyń-Lurską, również u niej, w ramach działań prowadzonych w SOR „Automaty", należy przeprowadzić przeszukanie. Nie zrobiono tego jednak, ponieważ w tym czasie była poza Krakowem. Następnie, jak odnotowali esbecy, *zlikwidowała swoje konspiracyjne kontakty i zmieniła miejsce zamieszkania, gdzie przez około dziesięć miesięcy przebywała bez zameldowania*. Prowadzona w tym czasie kontrola operacyjna nie wskazywała, aby *podjęła nielegalną działalność*. [Alina Suchoń] *prowadzi ustabilizowany tryb życia i poza rodziną nie odwiedzają jej obce osoby. W grudniu 1984 r. przeprowadzono bez jej wiedzy lustrację zajmowanego przez nią mieszkania, a w okresie od stycznia do czerwca 1985 r. cztery tajne przeszukania*[487]*, które dały wynik negatywny. Nasze rozpoznanie potwierdziły informacje z DUSW Nowa Huta, z których wynikało, iż A*[lina] *Suchoń nie utrzymuje kontaktów z figurantami prowadzonych spraw* – ocenili funkcjonariusze SB[488].

Sprawę zakończono 25 lipca 1985 r. *z powodu zaniechania wrogiej działalności*. Kilka dni później, 1 sierpnia, SOR „Bibliotekarz" została wyrejestrowana[489].

W związku z podejrzeniem o kolportaż publikacji drugiego obiegu, a także o kontakty z podziemnymi strukturami Solidarności, 13 sierpnia 1984 r. Wydział III-1 WUSW w Krakowie wszczął przeciwko pracownikom UJ Michałowi Bednarskiemu[490] i Januszowi Mydlarzowi[491] SOS „Klasyk" (numer rejestracyjny sprawy Kr 29227). Sprawę założono po tym, jak milicja zatrzymała Michała Bednarskiego, który kierował samochodem w stanie nietrzeźwym. Znaleziono wówczas przy nim pięć podziemnych druków, w tym pisma „Kronika Małopolska", „Promieniści" i „Zomorządność". Według ustaleń funkcjonariuszy SB, Michał Bednarski otrzymywał publikacje do kolportażu od Janusza Mydlarza. Ponadto w wyniku zastosowania kombinacji operacyjnej dowiedziano się, że zna Wojciecha Marchewczyka, z którym bezpośredni kontakt miał utrzymywać Janusz Mydlarz[492]. Celem bezpieki w ramach SOS „Klasyk" było rozpoznanie wszystkich osób wchodzących w skład grupy oraz jej powiązań z podziemnymi strukturami Solidarności, ponadto poznanie miejsc spotkań i lokalizacji punktów poligraficznych i skrzynek kontaktowych, a także *dokumentowanie operacyjno-procesowe, zmierzające do likwidacji grupy w najkorzystniejszym momencie operacyjno-procesowym*[493].

W grudniu 1986 r., w ramach akcji „Brzoza II", bezpieka przeprowadziła tak zwaną rozmowę operacyjną z Michałem Bednarskim, który powiedział wówczas, że *nie prowadzi, w sensie organizacyjnym, nielegalnej działalności i nie ma powiązań z podziemnymi strukturami Solidarności*[494]. Funkcjonariusze nie znaleźli też dowodów kontaktowania się Janusza Mydlarza z Wojciechem

Marchewczykiem. W związku z tym w styczniu 1988 r. postanowiono SOS „Klasyk" zakończyć[495] i 23 marca materiały złożono w archiwum[496].

Na podstawie materiałów operacyjnych, pochodzących głównie od tajnego współpracownika SB o pseudonimie „Alex", 14 listopada 1984 r. Wydział III-1 WUSW w Krakowie założył *na fakt kolportażu nielegalnych pism ulotnych, wrogich wydawnictw i emblematów* sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Ukryty" (numer rejestracyjny sprawy Kr 29899), którą bezpieka prowadziła przeciwko Krzysztofowi Głuszczykowi[497]. Opracowując *Plan przedsięwzięć i czynności operacyjnych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ukryty"*, esbecy wyjaśniali: *Z dotychczas uzyskanych materiałów wynika, że inżynier Krzysztof Głuszczyk zajmuje się kolportażem nielegalnej literatury. Jego działalność staje się tym bardziej niebezpieczna, gdyż jest coraz bardziej aktywną, zatacza coraz szerszy zakres. W nielegalną literaturę zaopatruje się u Macieja Macha, pracownika HiL, zamieszkałego na terenie Nowej Huty, powiązanego z nielegalną redakcją „Hutnika"*[498]. Dzięki donosom TW „Alex" bezpieka wiedziała, że przygotowane wcześniej przez Macieja Macha lub jego żonę paczki z publikacjami podziemnymi przekazywane są kolporterom w określonym miejscu i czasie. *Jeżeli chodzi o czas, to są to przeważnie poniedziałki, późne godziny popołudniowe. Miejsce spotkań stanowi ławeczka znajdująca się w pobliżu miejsca zamieszkania Macieja Macha. Są też przypadki, że paczki z literaturą odbierane są w mieszkaniu Macha. Wchodzący do mieszkania kierują się wówczas ustalonym hasłem – w mieszkaniu Macha, na widocznym z ulicy telewizorze, świeci się lampka – to znak, że wszystko jest w porządku, w przeciwnym wypadku nie wchodzą. Kolportowane przez Krzysztofa Głuszczyka pisma ulotne to przeważnie „Hutnik", „Aktualności", „Solidarność" i inne pojedyncze egzemplarze, jak: „Barykada", „Wolna Trybuna", a także okolicznościowe wrogie hasła* – informowali funkcjonariusze[499].

Bezpieka zamierzała udokumentować działalność Krzysztofa Głuszczyka pod kątem procesu karnego, dzięki aresztowaniu przerwać ją, zarekwirować kolportowane publikacje, a ponadto jej celem było uzyskanie *wyjść operacyjnych na nielegalną redakcję „Hutnika" i innych ewentualnie pism ulotnych*[500].

29 maja 1984 r. funkcjonariusze przeszukali mieszkanie Krzysztofa Głuszczyka, konfiskując kilkanaście książek wydanych w drugim obiegu oraz ulotki wzywające do bojkotowania wyborów do rad narodowych. Głuszczyka zatrzymano. Podczas przesłuchania nie przyznał się do kolportażu ulotek, o książkach zaś powiedział, że znalazł je dzień wcześniej. Z braku dowodów po czterdziestu ośmiu godzinach został zwolniony, składając pisemne oświadczenie, że *nigdy nie brał udziału w nielegalnym kolportażu*[501].

Niebawem z kolejnych doniesień agenturalnych SB dowiedziała się, że Krzysztof Głuszczyk wciąż działał jako podziemny kolporter i *w dalszym ciągu zaopatrywał się w nielegalne wydawnictwa u A*[nny] *i M*[acieja] *Machów. Odbiór materiałów następował w każdą środę tygodnia, w godzinach 17.00–19.00,*

przed Teatrem Ludowym w Nowej Hucie. Następnie K[rzysztof] *Głuszczyk wyżej wymienione materiały rozprowadzał dalej wśród swoich czterech kolporterów oraz znajomych*[502]. Funkcjonariusze Wydziału III-1 wspólnie z funkcjonariuszami Wydziału V opracowali plan czynności operacyjno-śledczych, które miały być podjęte w ramach spraw o kryptonimach „Ukryty" i „Automaty". Zamierzano zrealizować go 20 lutego 1985 r. *W trakcie przejęcia – przekazywania nielegalnych materiałów zatrzymany zostanie Krzysztof Głuszczyk i Anna Mach* – zakładali esbecy. Wyznaczono do tego porucznika Radosława Gutkowskiego, podporucznika Ryszarda Korczyńskiego, młodszego chorążego Mieczysława Maja i starszego kaprala Mariusza Maksurisa. Gutkowski z Korczyńskim mieli zatrzymać Krzysztofa Głuszczyka, zaś Maj i Maksuris Annę Mach. Następnym zadaniem funkcjonariuszy miało być *zabezpieczenie nielegalnych materiałów i notatek przed ewentualnymi próbami zniszczenia lub usunięcia, dostarczenie zatrzymanych do DUSW w Nowej Hucie w celu sporządzenia przez oficera śledczego dokumentacji z przeszukania i wstępnego przesłuchania, dokonanie przeszukania w mieszkaniu Krzysztofa Głuszczyka*[503]. Planowano, że po zatrzymaniu Anny Mach i Krzysztofa Głuszczyka dwie inne grupy funkcjonariuszy SB, *oczekujące w samochodach w pobliżu, przystąpią do przeszukań w mieszkaniu Macieja Macha i Józefa Nowaka.* Ich zadaniem miała być *konfiskata nielegalnych materiałów i ewentualnie urządzeń poligraficznych* oraz *zwrócenie uwagi na wszelkiego rodzaju zapiski, notatki, zdjęcia fotograficzne mające związek z nielegalną działalnością*[504]. Bezpieka przewidywała również zorganizowanie zasadzki, zarówno w mieszkaniu Macieja Macha, jaki i Józefa Nowaka. W pierwszym wypadku miało to prowadzić do *rozpoznania pod kątem ustaleń, kto będzie ewentualnie odwiedzał Macha Macieja, i przygotowania warunków do zainstalowania techniki operacyjnej.* Zasadzka w mieszkaniu Józefa Nowaka miała mieć *charakter blokujący*[505].

Ostatecznie do realizacji tych planów nie doszło, bowiem dzień wcześniej, 19 lutego 1985 r., funkcjonariusze Wydziału V, nie informując o tym Wydziału III-1, zatrzymali w ramach SOR „Automaty" Macieja Macha. W tej sytuacji Wydział III-1 ocenił chłodno, że *zniknęły warunki do realizacji SOR „Ukryty"*[506].

Prowadząc jednak dalsze działania w tej sprawie, funkcjonariusze jeszcze kilkakrotnie przeprowadzali tak zwane rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze z Krzysztofem Głuszczykiem. W lutym 1988 r. odnotowano, że *od 1986 r. działalność K*[rzysztofa] *Głuszczyka poważnie zmalała*[507]. Esbecy z satysfakcją stwierdzili, że *w wyniku naszej kontroli operacyjnej, działań profilaktycznych i kilkakrotnych rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych spowodowano, że figurant sprawy zaniechał dalszej działalności w nielegalnych strukturach „S"*[508]. W związku z tym SOR „Ukryty" postanowiono zakończyć. Wykreślono ją z ewidencji 9 marca 1988 r.[509]

Na podstawie donosów tajnego współpracownika SB o pseudonimie „Monika", czyli Henryka Karkoszy, Wydział III-1 KWMO w Krakowie wszczął 28 kwietnia 1983 r. SOR „Mimoza" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27409). Sprawa prowadzona była przeciwko grupie kilku osób zaangażowanych w druk i kolportaż publikacji drugiego obiegu[510]. W ramach SOR „Mimoza" bezpieka rozpracowywała Jolantę Antas, Stanisława Balbusa[511], Barbarę Blok-Grochal[512], Stefana Bocheńskiego[513], Marię Cieślę[514], Wojciecha Gajewicza[515], Tomasza Gąsowskiego, Jacka Gindę[516], Ewę van Gurp, Marię Indyk, Ewę Madoń[517], Krystynę Nalepę[518], Henryka Piecha[519], Annę Pulchny[520], Andrzeja Romanowskiego, Barbarę Siniarską[521] i Małgorzatę Sugierę[522]. Zachowała się, niestety, jedynie część materiałów z tej sprawy, z których wynika, że w efekcie działań represyjnych i operacyjnych SB niektóre z wymienionych osób wycofały się z działalności w podziemiu wydawniczym[523]. Celem SOR „Mimoza" było *doprowadzenie do likwidacji punktów poligraficzno-kolportażowych. Ustalenie powiązań figurantów z nielegalnymi strukturami Solidarności i nielegalnym radiem oraz wrogim ośrodkiem na terenie Holandii*[524].

W ramach działań bezpieki prowadzonych w opisywanej sprawie, 10 czerwca 1983 r. aresztowano Jolantę Antas, Wojciecha Gajewicza i Annę Pulchny. Funkcjonariusze SB zatrzymali ich podczas drukowania podziemnych publikacji w mieszkaniu Marii Indyk przy ulicy Lelewela. Podczas przeszukania zarekwirowano między innymi kilkanaście książek i pism wydanych w drugim obiegu, ramki do sitodruku, dziewięćdziesiąt trzy matryce powielaczowe, kilkanaście ryz papieru i farbę drukarską[525]. W tym samym czasie aresztowano też Wiesława Antasa, brata Jolanty Antas. Przeszukano również jego mieszkanie na osiedlu Piastów, skąd oprócz wydawnictw drugoobiegowych, kilkunastu paczek papieru i materiałów do druku esbecy zabrali także powielacz offsetowy i maszynę do pisania[526].

Podczas przesłuchania Jolanta Antas[527], Wiesław Antas[528], Maria Indyk[529] i Anna Pulchny[530] odmówili składania zeznań, zaś Wojciech Gajewicz nie przyznał się do niczego i złożył ogólne wyjaśnienia, bez podawania jakichkolwiek nazwisk czy obciążania innych[531].

Jolancie Antas zarzucono, że *brała udział w drukowaniu, przechowywaniu i roznoszeniu nielegalnych wydawnictw zawierających w swej treści wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*. O to samo oskarżono jej brata. Z kolei wina Anny Pulchny miała polegać na tym, że *sporządzała druki zawierające fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*. Podobnie było w wypadku Wojciecha Gajewicza. Marii Indyk zarzucono z kolei, że *brała udział w drukowaniu, udostępniając do tego celu swoje mieszkanie, przechowywaniu w tym mieszkaniu oraz roznoszeniu nielegalnych wydawnictw zawierających w swej treści wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*[532].

W dniu 18 sierpnia 1983 r. wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie, na mocy ustawy o amnestii z 21 lipca 1983 r., wniósł o umorzenie postępowania wobec wymienionych osób. 27 września Sąd Rejonowy dla Krakowa Śródmieścia przychylił się do tego, a kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa[533].

Prowadzenia SOR „Mimoza" bezpieka jednak nie zaniechała. Niestety, nie można odtworzyć dalszych jej działań wobec poszczególnych osób, zachowały się bowiem tylko szczątkowe materiały wyłączone z tej sprawy. W pewnym zakresie ich uzupełnieniem może być meldunek do centrali w Warszawie z 14 listopada 1987 r. Funkcjonariusze SB informowali w nim między innymi, że Maria Indyk *kieruje kolportażem na terenie krakowskich uczelni* oraz *sprzedaje też wydawnictwa ukazujące się poza zasięgiem cenzury*[534]. Pisali również, że wspólnie z nią kolportażem zajmuje się Jolanta Antas. *W toku rozpracowania okazało się, że obok działalności kolportażowej wyżej wymienione stworzyły własną grupę poligraficzną. W tworzeniu tej grupy korzystały z pomocy Ewy van Gurp z domu Grzesiak, która za pośrednictwem znajomych Holendrów przyjeżdżających do Krakowa przekazywała środki poligraficzne* – meldowali krakowscy esbecy[535]. Jako skrzynka kolportażowa miało być wykorzystywane mieszkanie Anny Pulchny[536]. *W niedługim czasie po wyjściu z aresztu te same osoby ponownie pojęły nielegalną działalność, która sprowadzała się do kolportowania na szeroką skalę nielegalnych wydawnictw* – stwierdzali funkcjonariusze[537]. Oprócz działalności kolporterskiej wspomniane kobiety miały kontaktować się też z niektórymi działaczami podziemnych struktur Solidarności oraz z emigracyjnymi ośrodkami związku. *Stąd zachodzi przypuszczenie, że jest to ich zasadniczy kierunek działania, kamuflowany rozprowadzaniem nielegalnej literatury* – domyślała się SB[538]. Odnotowano ponadto, że w wyniku podjętych wobec Marii Indyk i Jolanty Antas działań represyjnych i operacyjnych *część osób z ich grupy* […] *zaprzestała działalności w nielegalnych strukturach „S" oraz zaprzestała kolportażu nielegalnych wydawnictw*[539]. W związku z tym w listopadzie 1987 r. z SOR „Mimoza" wyłączone zostały materiały dotyczące Barbary Blok-Grochal, Marii Cieśli, Tomasza Gąsowskiego, Jacka Gindy, Ewy Madoń, Krystyny Nalepy, Henryka Piecha, Barbary Siniarskiej i Małgorzaty Sugiery. Jednocześnie zaznaczono, że osoby te będą nadal kontrolowane operacyjnie w ramach sprawy obiektowej o kryptonimie „Jagiellończyk"[540].

Z powodu wyjazdu na pobyt stały do Holandii Ewy van Gurp i Anny Pulchny zarzucono ich kontrolę operacyjną w ramach SOR „Mimoza"[541]. Nie zrobiono tego wobec pozostałych rozpracowywanych osób[542]. Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że sprawę prowadzono do 31 grudnia 1989 r.[543]

12 listopada 1983 r. w Wydziale III-1 WUSW w Krakowie wszczęto SOS „Średnica 2" (numer rejestracyjny sprawy Kr 28004), przemianowaną następnie na SOR „Średnica 2". Dotyczyła ona członków Niezależnego Związku

Młodzieży, a także kolportażu pism podziemnych „Zew" i „Promieniści" wśród uczniów szkół ponadpodstawowych. Rozpracowaniem SB objęci zostali Waldemar Babiuch[544], Andrzej Długosz, Piotr Gawlik, Wiesław Janik[545], Jacek Lichoń, Piotr Krzyżowski[546], Robert Kurzydło[547], Paweł Ślusarczyk i Marek Walencik[548].

Z zachowanych materiałów archiwalnych wynika[549], że SOR „Średnica 2" założona została w związku z *informacjami o działalności wśród młodzieży szkół średnich na terenie Krakowa organizacji pod nazwą Niezależny Związek Młodzieży.* W związku z tym bezpieka ustaliła, że *od listopada 1982 r. na terenie Krakowa, a przede wszystkim szkół średnich, mają miejsce fakty kolportowania nielegalnych pism pod tytułem „Zew" i „Promieniści", adresowanych do młodzieży szkół ponadpodstawowych, z tym że pismo „Zew" jest sygnowane przez Niezależny Związek Młodzieży (NZM)*[550]. Według funkcjonariuszy, wspomniane pisma dostarczali do kolportażu Piotr Gawlik (posługujący się pseudonimem „Damian") i Piotr Krzyżowski (noszący pseudonim „Hektor")[551]. Oceniono, że działalność poszczególnych członków młodzieżowej organizacji *jest sprzeczna z obowiązującymi przepisami*. Chodziło o wykonywanie graffiti, rozklejanie ulotek, organizowanie wieców i akcji protestacyjnych na terenie szkół oraz *sprzedawanie różnego rodzaju druków, ulotek i broszur bezdebitowych*[552]. W wyniku działań operacyjnych SB rozpoznała kilkuosobową grupę uczniów, którzy zajmowali się głównie kolportażem pism „Promieniści" i „Zew" oraz ulotek[553].

Z uwagi na brak materiałów źródłowych nie sposób prześledzić szczegółowo działań bezpieki prowadzonych w ramach SOR „Średnica 2" ani też powodów jej zakończenia 18 września 1985 r.[554]

W wypadku SOS „Koala" (numer rejestracyjny sprawy Kr 28883) z zachowanych materiałów wiadomo, że Wydział III-1 WUSW w Krakowie wszczął ją w czerwcu 1984 r. na podstawie informacji uzyskanych od tajnego współpracownika SB o pseudonimie „Herbert"[555]. Sprawę prowadzono przeciwko Barbarze Syc[556], która kolportowała publikacje drugoobiegowe. Funkcjonariusze odnotowali, że Barbara Syc była zaangażowana *w nielegalną działalność polityczną od 1982 r.*[557] Od TW „Herbert" dowiedzieli się, że prowadziła punkt kolportażowy w akademiku Piast, rozprowadzając za jego pośrednictwem między innymi pisma „13 grudnia", „Mała Polska", „Promieniści", „Tygodnik Mazowsze" i „Zomorządność". W dokumencie z 27 lipca 1984 r. esbecy pisali: *Według informacji TW ps. „Herbert", nielegalne materiały wydawane były przez B*[arbarę] *Syc innym kolporterom, przede wszystkim z DS Piast, czasem na terenie dzielnicy Śródmieście (parking pod Wawelem u wylotu ulicy Grodzkiej i ulica Stolarska na wysokości Ośrodka Kulturalnego NRD). TW „Herbert" poinformował, że w dniu 1 czerwca 1984 r. B*[arbara] *Syc spotkała się z NN mężczyzną w kawiarni Senacka przy ulicy Grodzkiej, od którego otrzymała duże ilości nielegalnych materiałów, w tym około dwustu*

egzemplarzy [pisma] *„Promieniści" numery 34 i 36/37. Materiały te B*[arbara] *Syc przeniosła do DS Piast w celu dalszego kolportażu*[558].

15 czerwca 1984 r. Barbara Syc została zatrzymana przez funkcjonariuszy DUSW Kraków Śródmieście podczas rozlepiania ulotek *Bądź solidarny, nie idź na wybory*. W trakcie przesłuchania nie wspomniała o swojej konspiracyjnej działalności i nie zgodziła się z tym, że rozlepiane przez nią ulotki miały wymowę antypaństwową. Podpisała następnie oświadczenie o *niepodejmowaniu szkodliwej politycznie działalności i zobowiązała się przestrzegać obowiązującego porządku prawnego*[559]. Następnego dnia została zwolniona z aresztu. Jak donosił bezpiece TW „Herbert", *wyłączyła się z działalności kolportażowej tylko na pewien czas i wkrótce ponownie do niej przystąpiła*[560]. W związku z tym Wydział III-1 KWMO w Krakowie zamierzał podjąć czynności operacyjne zmierzające do rozpracowania działalności kolportażowej Barbary Syc i osób kontaktujących się z nią. W planach SB zakładano: *Dążyć się będzie do pozyskania tajnych współpracowników zdolnych do informowania o działalności prowadzonej przez figurantkę; ustalona zostanie rola B*[arbary] *Syc w funkcjonowaniu nielegalnych struktur kolportażowych*. Działania te zmierzać miały także do *rozpracowania całej struktury kolportażowej nielegalnych materiałów, punktów centralnego rozdziału i miejsc druku*[561].

Na podstawie zachowanych, niestety, szczątkowych materiałów źródłowych trudno stwierdzić, czy plany te zrealizowano. Po ukończeniu studiów w 1985 r. Barbara Syc podjęła pracę nauczycielki w Suchej Beskidzkiej. W listopadzie 1986 r. bezpieka zaniechała dalszego prowadzenia SOS „Koala"[562], a 10 grudnia sprawę skreślono z ewidencji[563]. W późniejszym czasie Barbara Syc była kontrolowana operacyjnie przez RUSW w Suchej Beskidzkiej. Jak wynika z zapisów ewidencyjnych, 19 stycznia 1987 r. zarejestrowany został kwestionariusz ewidencyjny o kryptonimie „Koala" (numer BB 12287). Prowadzono go do 10 kwietnia 1989 r., do czasu wyjazdu Barbary Syc za granicę[564].

1 lipca 1985 r. Pion V DUSW w Nowej Hucie przystąpił do rozpracowania kolporterów wydawnictw podziemnych, Stefana Niedźwiedzia[565] i Adama Słupka[566], zakładając przeciwko nim SOS „Dekadent" (numer rejestracyjny sprawy Kr 31115)[567]. Podstawą do jej wszczęcia było zatrzymanie obu mężczyzn przez patrol milicji w nocy 28 czerwca 1985 r. W samochodzie, którym jechali, milicjanci znaleźli kilkaset egzemplarzy wydawnictw drugoobiegowych[568]. W ramach prowadzonej sprawy SB chodziło o *ustalenie pochodzenia zakwestionowanych nielegalnych wydawnictw, ustalenie powiązań zatrzymanych z nielegalnymi strukturami „S", ustalenie charakteru kontaktów zatrzymanych z parafią Mistrzejowice* [oraz] *ustalenie wpływu wymienionych na załogę* [ich zakładu pracy] *i ograniczenie go do minimum*[569].

Bezpieka zamierzała przeprowadzić przeszukania w hotelu robotniczym, w którym tymczasowo mieszkali Stefan Niedźwiedź i Adam Słupek, na terenie

ich zakładu pracy, w miejscu stałego zamieszkania oraz u najbliższej rodziny. Ponadto chciano poznać inne miejsca, gdzie mogły być przygotowywane podziemne publikacje, a także nazwiska osób kontaktujących się z Niedźwiedziem i Słupkiem. Planowano również skierowanie sprawy do prokuratury[570].

Podczas przeszukania w hotelu robotniczym na osiedlu Na Wzgórzach funkcjonariusze SB znaleźli znaczną liczbę literatury drugoobiegowej, ulotek i znaczków poczty podziemnej[571]. W domu rodzinnym Adama Słupka w Imbramowicach zarekwirowano ponad czterysta książek oraz pojedyncze egzemplarze pism bezdebitowych[572]. W wyniku tych działań Adam Słupek i Stefan Niedźwiedź zostali aresztowani[573]. Po pierwszych przesłuchaniach Niedźwiedzia zwolniono, natomiast Słupek pozostał w areszcie. Wykorzystując zabrany mu notatnik, gdzie zapisane były numery rejestracyjne samochodów, telefony i kilka adresów, SB dokonała sześciu kolejnych przeszukań. Kontrolą operacyjną objęła ponadto osoby, które podejrzewano o kontaktowanie się ze Słupkiem, w tym Mieczysława Chmiela, Krzysztofa Gajdę, Kazimierza Jałoszyńskiego, Romana Jałoszyńskiego, Kazimierza Janickiego, Szymona Mrozka, Zbigniewa Romanowskiego, Witolda Tukałłę i Mariana Walczyka[574].

W działania prowadzone w ramach SOS „Dekadent" zaangażowani byli tajni współpracownicy SB o pseudonimach „Czesiek", „Dorota" i „Ksawery", a także kontakty obywatelskie o pseudonimach „JC", „JN", „SG" i „SK"[575]. Wszystkie czynności Pion V DUSW w Nowej Hucie podejmował wspólnie z Wydziałem Śledczym DUSW. O wynikach działań informowany był Wydział VII Departamentu V MSW, który nadzorował całą sprawę.

28 czerwca 1985 r. Wydział Śledczy WUSW w Krakowie wszczął dochodzenie przeciwko Stefanowi Niedźwiedziowi i Adamowi Słupkowi. Podczas kolejnych przesłuchań Słupek, mimo brutalnych nacisków i gróźb[576], nie przyznawał się do zarzucanego mu czynu i nie powiedział, skąd otrzymywał podziemną prasę[577]. Zastraszany Stefan Niedźwiedź zeznał natomiast, że wszystkie znalezione przez SB w hotelu robotniczym wydawnictwa drugoobiegowe należały do Adama Słupka, który zajmował się ich rozprowadzaniem[578]. 17 sierpnia 1985 r. wiceprokurator Bogusław Sulej postanowił częściowo umorzyć postępowanie przeciwko Niedźwiedziowi, stwierdzając, że zebrany w toku śledztwa materiał dowodowy *nie daje podstaw do przyjęcia, że Stefan Niedźwiedź faktycznie współdziałał z Adamem Słupkiem w gromadzeniu nielegalnych wydawnictw nawołujących do niepokoju publicznego*[579].

Naciski na Adama Słupka ponowiono. Wezwani w charakterze świadków funkcjonariusze milicji Edward Staf i Henryk Świątek zeznali, że podczas rewizji samochodu miał im obiecywać łapówkę[580]. 2 września 1985 r. przedstawiono zatem Adamowi Słupkowi kolejny zarzut, na podstawie artykułu dwieście czterdziestego pierwszego kodeksu karnego, to jest *udokumentowany fakt próby przekupienia funkcjonariuszy MO w zamian za odstąpienie*

od wykonywania czynności[581]. Bezzasadność tego wykazał podczas rozprawy sądowej adwokat Andrzej Rozmarynowicz, wskazując na różnice w zeznaniach obu funkcjonariuszy co do wysokości proponowanej im sumy pieniędzy, co ewidentnie potwierdziły słowa skierowane przez jednego z nich do sędziego: *To co ja mam teraz mówić*[582]*?*

10 stycznia 1986 r. Sąd Rejonowy dla Nowej Huty uznał Adama Słupka za winnego. W uzasadnieniu wyroku podano, że *od bliżej nieokreślonego czasu do 27 czerwca 1985 r. w Krakowie gromadził w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwa, w tym odezwę TKK* [Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej] *NSZZ Solidarność z dnia 7 maja 1985 r. nawołującą do ogólnopolskiego strajku w dniu wprowadzenia podwyżek cen na mięso i jego przetwory, celem wywołania niepokoju społecznego*. Postanowiono oskarżyć go również o to, że *w nocy z 27 na 28 czerwca 1985 r. w Krakowie, po zatrzymaniu do kontroli prowadzonego przez siebie pojazdu marki fiat 125p numer rejestracyjny KRO-6936 i ujawnieniu w samochodzie nielegalnych wydawnictw, namawiał funkcjonariuszy MO Edwarda Stafa i Henryka Świątka do zaniechania dalszych czynności służbowych, obiecując im w zamian wręczenie pieniędzy*[583]. Sąd skazał Adama Słupka na karę dwóch lat więzienia z zawieszeniem na trzy lata oraz na karę grzywny w wysokości stu tysięcy złotych[584]. Wyrok ten zaskarżył mecenas Andrzej Rozmarynowicz[585]. Sprawę rozpatrzono ponownie, niemniej sąd odwoławczy rewizję obrońcy odrzucił, utrzymując w mocy orzeczony wyrok więzienia. Uchylił jedynie karę grzywny[586].

Skazanie wyrokiem sądowym Adama Słupka spowodowało, że w czerwcu 1986 r. SB zaniechała dalszego prowadzenia SOS „Dekadent"[587].

Na podstawie donosów tajnego współpracownika SB o pseudonimie „Fotograf"[588], wskazujących, że kolportażem publikacji drugiego obiegu zajmuje się Janusz Dzięgiel[589], 9 sierpnia 1985 r. Wydział III-1 WUSW w Krakowie wszczął przeciw niemu SOS „Pociąg" (numer rejestracyjny sprawy Kr 31322). Opracowując *Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Pociąg"*, odnotowano, że Janusz Dzięgiel *często wyjeżdża do Wrocławia, skąd przywozi znaczne ilości bezdebitowej literatury (do Wrocławia wozi niewielkie ilości wydawnictw)*. […] *J*[anusz] *Dzięgiel posiada na terenie Bieżanowa sieć lokali kolportażowych, nie można wykluczyć, że ma też bezpośrednio dostęp do punktów poligraficznych*[590].

Zamiarem bezpieki było potwierdzenie *wrogiej działalności* Janusza Dzięgiela, poznanie nazwisk osób, z którymi współpracował, a także *zlokalizowanie skrzynek kolportażowych i ustalenie kontaktów, którymi przekazywana jest literatura poza Kraków* […] *ustalenie źródeł bezdebitowej literatury na terenie Krakowa i Wrocławia i w oparciu o nie likwidacja punktów poligraficznych*. Ponadto celem rozpracowania było *zebranie materiału obciążającego, umożliwiającego pozyskanie figuranta do współpracy lub wszczęcie postępowania przygotowawczego*[591].

W listopadzie 1985 r. naczelnik Wydziału III-1 WUSW, major Wiesław Hryniewicz, meldował swoim zwierzchnikom: *W efekcie podjętych czynności operacyjnych ustalono, że Janusz Dzięgiel obsługuje sieć lokali kolportażowych zlokalizowanych głównie na terenie Bieżanowa. Istnieją podstawy, aby przypuszczać, iż pełni funkcję w tak zwanym Centralnym Kolportażu, rozprowadzając partiami literaturę z głównych punktów kolportażowych na poszczególne skrzynki lub też dostarczając ją bezpośrednio do odbiorców będących kolejnymi ogniwami w dystrybucji (przekazywał między innymi „Hutnika" i „Aktualności" oraz wydawnictwa wrocławskie w partiach liczących pięćdziesiąt, sto egzemplarzy). Do lipca br. w towarzystwie Ryszarda Musiała*[592]*, zamieszkałego Kraków, ulica Teligi* […] *średnio co dwa tygodnie wyjeżdżał do Wrocławia, skąd przywoził bezdebitową literaturę wydawaną na terenie Dolnego Śląska*[593]. Według informacji uzyskanych przez krakowską bezpiekę z Wydziału Śledczego WUSW we Wrocławiu, Janusz Dzięgiel w związku z kolportażem podziemnych publikacji kontaktował się na terenie Wrocławia z Jadwigą Hoffman i Piotrem Szlachtą[594].

Służba Bezpieczeństwa dowiedziała się, że Dzięgiel znał lokalizację co najmniej dwóch punktów poligraficznych, z których jeden znajdował się w Zabierzowie Bocheńskim. Odnotowano również, że wiedział o trzech maszynach offsetowych przewiezionych do Krakowa z Warszawy[595].

9 października 1985 r. przeszukano mieszkanie Janusza Dzięgiela. Funkcjonariusze znaleźli wiele wydawnictw podziemnych, znaczną ilość papieru oraz farbę drukarską. Zabrano też luźne zapiski z nazwiskami i adresami, które, jak odnotowała SB, *potwierdziły informacje uzyskane drogą operacyjną*[596]. Dzięgiela zatrzymano na czterdzieści osiem godzin. Podczas przesłuchania w areszcie utrzymywał początkowo, że znalezione u niego materiały dostał od nieznanych mu osób podczas mszy w kościele w Mistrzejowicach, a jego kontakty z ludźmi z Wrocławia miały wyłącznie charakter towarzyski[597]. Podczas kolejnego przesłuchania przyznał się jednak do *przewozu większej ilości bezdebitowej literatury (dwa, dwa i pół tysiąca egzemplarzy jednorazowo) z Wrocławia do Krakowa, co robił na polecenie poznanego w Mistrzejowicach działacza nielegalnych struktur – Zenona Rosy*[598], *zamieszkałego Kraków, osiedle Kolorowe* […]. *Dużą cześć tej literatury przekazywał Eugeniuszowi Witkowi*[599]*, zamieszkałemu Kraków, osiedle Złotego Wieku*[600].

Miesiąc później, 8 listopada 1985 r., *w związku z podejrzeniem o kolportaż nielegalnych wydawnictw*, Janusz Dzięgiel został ponownie zatrzymany wraz z Ryszardem Musiałem. Znaleziono przy nich kilka egzemplarzy pisma „Aktualności". Obu zatrzymano na czterdzieści osiem godzin. Przesłuchującym powiedzieli, że pisma i ulotki dał im nieznany mężczyzna pod kościołem w Bieżanowie. Zaprzeczyli, jakoby mieli je kolportować[601].

Funkcjonariusze SB prowadzący sprawę starali się pozyskać dowody, które pozwoliłyby na wszczęcie przeciwko Januszowi Dzięgielowi postępowania

karnego przed sądem. Po zasięgnięciu opinii Wydziału Śledczego uznano jednak, że zgromadzony materiał jest niewystarczający. W związku z tym sprawę kontynuowano[602].

Wykorzystywany w SOS „Pociąg" tajny współpracownik SB o pseudonimie „Fotograf", *posiadający dobre dotarcie do figuranta (J*[anusza] *Dzięgiela), pod koniec 1985 r. utracił możliwości operacyjne na skutek dekonspiracji*[603]. Bezpieka przejęła bowiem powielacz, który Dzięgiel ukrył w lokalu będącym w dyspozycji TW „Fotograf", co *zachwiało jego zaufanie do TW*. Ponadto funkcjonariusze zorientowali się, że *w czasie prowadzonych rozmów z J*[anuszem] *Dzięgielem i R*[yszardem] *Musiałem okazywane im były zdjęcia, wykonywane przez TW „Fotograf" uczestnikom imienin u Janusza Dzięgiela, w tym A*[gacie] *Michałek, D*[anucie] *Kowackiej, J*[anuszowi] *Dzięgielowi i nieustalonemu Ryszardowi z Wieliczki. Według oświadczenia tow.* [Antoniego] *Krzyszkowskiego, zdjęcia te miały pochodzić z przeszukania, a faktycznie przekazał je obsługującemu go pracownikowi (J*[erzy] *Pikusa) TW ps. „Fotograf". A zatem okazanie zdjęć w czasie rozmowy z figurantem skłoniło niewątpliwie J*[anusza] *Dzięgiela do wniosku, że organom SB przekazał je TW „Fotograf", obecny na tych imieninach*[604].

W lipcu 1985 r. TW „Fotograf" razem z Januszem Dzięgielem odwiedzili Danutę Kowacką w Zabierzowie Bocheńskim. Jak doniósł bezpiece jej tajny współpracownik, Kowacka zaprowadziła ich wówczas do domu, gdzie, jak twierdziła, mieścił się *jeden z punktów poligraficzno-kolportażowych drukarni „Puszcza Niepołomicka"*, a ponadto *pokazała TW pomieszczenie w tak zwanej półsuterynie, w którym składowane było pismo „Hutnik", w ilości pięciu tysięcy egzemplarzy, farba drukarska oraz papier*[605]. Na podstawie tych informacji SB przeszukała budynek, niczego jednak nie znajdując. Konsekwencją tego była odmowa dalszej współpracy ze strony TW „Fotograf" oraz jego całkowita dekonspiracja[606]. Cała sprawa stała się dla bezpieki jasna: *Analizując powyższą sytuację operacyjną, nasuwa się hipoteza, iż po operacyjnym przejęciu przez nas powielacza przekazanego przez M*[arię] *Kuklę J*[anuszowi] *Dzięgielowi, a w istocie będącego w dyspozycji TW „Fotograf", niewątpliwie musiał być on podejrzewany przez J*[anusza] *Dzięgiela o współpracę z SB, czego potwierdzeniem kolejnym było okazanie zdjęć wykonywanych przez niego w czasie imienin. Dla uzyskania ostatecznych dowodów współpracy przygotowano dla niego pułapkę, w postaci wprowadzenia go do uprzednio „przygotowanej" rzekomej drukarni „Puszcza Niepołomicka", a następnie oczekiwanie na efekt w postaci przeszukania (które nastąpiło!), mającego jednoznacznie potwierdzić jego współpracę z organami SB*[607].

Ponieważ od końca 1985 r. SB utraciła możliwość kontroli operacyjnej Janusza Dzięgiela, wiosną 1986 r. Wydział III-1 przy pomocy WSW podjął starania o powołanie go do odbycia zasadniczej służby wojskowej. W przewidzianym terminie Janusz Dzięgiel nie stawił się jednak do jednostki w Toruniu.

Ponadto, jak odnotowano, *w czasie wręczania mu karty poborowej do pracownika WKU Kraków oświadczył, że „nie będzie przysięgał na sztandar obcym armiom"*. Wezwany po raz kolejny do WKU przedstawił zaświadczenie lekarskie, że jest niezdolny do służby wojskowej. W konsekwencji pobór odroczono mu o rok[608].

24 kwietnia 1987 r. po raz kolejny SB przeszukała mieszkanie Janusza Dzięgiela, rekwirując znaczną liczbę podziemnych publikacji oraz matryce. Miał posiadać *kilkanaście tytułów nielegalnych wydawnictw z różnych regionów kraju (głównie Kraków i Wrocław) z lat 1985–1987, w ilości od kilkunastu do kilkudziesięciu egzemplarzy każdego z tytułów (między innymi „Solidarność Walcząca" wydana Wrocław – trzynaście egzemplarzy z lat 1985–1987, „Hutnik" z lat 1985–1987 – czterdzieści jeden egzemplarzy, „Solidarność zwycięży" – czternaście egzemplarzy, „Zomorządność" – czterdzieści egzemplarzy, „Tygodnik Mazowsze" – dwadzieścia dwa egzemplarze). Zakwestionowano ponadto czterysta sztuk druków ulotnych, stanowiących protest przeciwko podwyżkom cen*[609]. W związku z tym 22 czerwca 1987 r. Kolegium ds. Wykroczeń ukarało Dzięgiela grzywną w wysokości pięćdziesięciu tysięcy złotych[610]. Niezależnie od czynności procesowych podjęto z nim również tak zwany dialog operacyjny[611], który prowadził funkcjonariusz Wydziału III WUSW w Krakowie, kapitan Ryszard Caba.

W czerwcu 1987 r., analizując materiały zgromadzone przeciwko Januszowi Dzięgielowi, informowano: *W toku rozmów operacyjnych przeprowadzonych z J*[anuszem] *Dzięgielem w dniach 25 kwietnia, 8 maja, 18 maja, 4 czerwca oraz 9 czerwca 1987 r. odebrano od niego szereg informacji dotyczących jego osoby oraz osób z nim współpracujących, co zostało udokumentowane w stosownych notatkach służbowych*[612].

W pierwszej z tych notatek, datowanej 25 kwietnia, Caba relacjonował, że podczas rozmowy z Januszem Dzięgielem starał się go przekonać, że prowadzenie działalności podziemnej jest bezsensowne[613]. I proponował: *Jak się zorientowałem, J*[anusz] *Dzięgiel zamierza w najbliższym czasie zawrzeć związek małżeński. Niezależnie od tego aktualnie jest w okresie poborowym, w związku z czym występuje korzystna sytuacja w kierunku prowadzenia dialogu zmierzającego w kierunku pozyskania go w charakterze TW. W tej sytuacji uważam, że w wypadku gdyby podjął z nami rozmowy, należy je kontynuować, jednak w czasie tych rozmów należy dążyć najpierw do uzyskania od niego pełnej informacji, a dopiero po jej odebraniu możliwe będzie poczynienie mu jakichś obietnic zmierzających do ułatwienia mu sytuacji osobistej*[614].

Do spotkania 8 maja doszło z inicjatywy Dzięgiela. Podsumowując je, Caba informował: *Z przekroju rozmowy odniosłem wrażenie, że J*[anusz] *Dzięgiel zainteresowany jest współpracą, ale występują tu jakieś opory bądź zamierza on postawić jakieś warunki, ale jak na razie z ich postawieniem waha się. Należy się spodziewać, że wątpliwości te wyjaśnione zostaną w kolejnej rozmowie*[615].

Odbyła się ona 18 maja. Ponownie o spotkanie poprosił Dzięgiel. Tak jak kilka dni wcześniej, rozmowa *przeprowadzona została w samochodzie, z zachowaniem warunków konspiracji*[616]. Caba meldował, że Dzięgiel podjął decyzję w kwestii współpracy z SB oraz *zadeklarował się poinformować* […] *o swojej dotychczasowej działalności*. Esbek tłumaczył: *Ponieważ z uwagi na brak warunków odebrania informacji pisemnej możliwe było jedynie zadanie mu kilkunastu pytań, ograniczyłem się jedynie do odebrania od niego bardziej ogólnych informacji*[617]. Dzięgiel powiedział, że *aktualnie jego działalność ma charakter tak zwanego wolnego strzelca* i że utrzymywał kontakt z grupą związaną z Ryszardem Majdzikiem, od którego odbierał materiały do kolportażu[618]. *Z następnej części rozmowy J*[anusza] *Dzięgiela ze mną można wysnuć wniosek, że byłby skłonny dalej prowadzić działalność w strukturach opozycyjnych, przy zachowaniu własnego bezpieczeństwa zarówno ze strony opozycji, jak i SB. Następnie zapytał, czy byłoby możliwe udzielenie mu pomocy w przyspieszeniu ustalenia terminu rozprawy w Sądzie w celu uzyskania zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego. Wyjaśnił, że chciałby zawrzeć ślub w dniu 11 lipca br. i do tego czasu zależy mu na załatwieniu wymaganych formalności. Pytał w Sądzie, jakie są terminy i odpowiedziano mu, że około trzech miesięcy, a zatem w tej sytuacji zawarcie ślubu nie byłoby możliwe. Nie udzieliłem mu konkretnej odpowiedzi na jego pytanie, ale obiecałem, że zapytam swoich przełożonych, czy sprawa ta będzie możliwa do załatwienia* – raportował Caba[619]. W podsumowaniu formułował wnioski: *Z przekroju dotychczasowych rozmów wynika, że J*[anusz] *Dzięgiel jest zainteresowany współpracą i, jak dotychczas, właściwie jedynym warunkiem z jego strony jest prośba o przyspieszenie mu rozprawy w Sądzie. Przekazane przez niego informacje, jak dotychczas, nie przedstawiają większej wartości, ale są zbieżne z dotychczas zebraną przez nas wiedzą. W związku z powyższym proponuję następujący tok postępowania. Odebrać od niego wyczerpującą informację na temat jego działalności i współdziałania z innymi osobami. Informacja winna być na piśmie bądź co najmniej nagrana na taśmę. Równolegle niejako, w formie zachęty, korzystne byłoby udzielenie mu pomocy w uzyskaniu terminu w Sądzie. Jeżeli powyższe przedsięwzięcia spełnią nasze oczekiwania, możliwe będzie dopiero wystąpienie z raportem o jego pozyskanie w charakterze TW*[620].

Podczas kolejnego spotkania Janusz Dzięgiel opowiedział Cabie, jak od 1985 r. wydawał pismo „Wolność". W początkowym okresie pomagał mu w tym Edward Banaszek[621]. Teksty pisał Dzięgiel, a na matryce nanosiła je Jadwiga Lenczorska[622]. Następnie razem z Banaszkiem *odbijali pisemko przy pomocy matrycy i ramki z filcem*. W czasie protestu głodowego w Bieżanowie poznał Mariana Szczepkowskiego[623], mieszkającego w Żorach, który podjął się druku pisma na maszynie offsetowej. Wspólnie z Banaszkiem przygotowywali dla niego projekty, a on dostarczał im gotowy nakład. Zamówili u niego również druk kalendarzy na 1987 r., aby pokryć koszty dotychczasowej

działalności, gdyż „Wolność" kolportowana była bezpłatnie. Szczepkowskiego miała jednak zatrzymać SB i kalendarze przepadły. Sprawa z kalendarzami wydała mu się niejasna, dlatego też zerwał kontakt ze Szczepkowskim, podejrzewając, że może on współpracować z SB albo go oszukuje. W tym czasie wycofał się też Banaszek. W tej sytuacji zacieśnił kontakt z grupą Ryszarda Majdzika i w Skawinie drukował kolejne numery „Wolności"[624]. Nakład pisma wynosił średnio pięćset egzemplarzy, a kolportowane było w kościołach skawińskich i na krakowskim Podgórzu. Dalej Caba meldował, że Dzięgiel *z kontaktów z Majdzikiem jest zorientowany, że dysponuje on powielaczem i ramkami. Przed 1 maja Majdzik drukował ulotki u siebie w domu, a powielacz przechowywał w piwnicy. Po kolportażu powielacz gdzieś ukrył, ponieważ liczył się, że może być u niego przeprowadzone przeszukanie. Widzi pewną możliwość dotarcia do tego powielacza, ponieważ Majdzik mówił kiedyś do niego, że powinien nauczyć się pracy na powielaczu i swoje pisemko drukować sam. Myśli, że gdyby wydał kolejny numer, to mógłby to zrobić na powielaczu Majdzika, to znaczy Majdzik udostępniłby mu w tym celu powielacz, którym dysponuje. Jednak na przeszkodzie stoi brak matryc. Gdyby je otrzymał, to sprawa byłaby realna. Odnośnie* [do] *swoich możliwości wyjaśnił, że byłby w stanie, współdziałając z Majdzikiem, rozeznać dokładnie jego grupę*[625]. Dzięgiel poinformował też esbeka, że mógłby dowiedzieć się, gdzie jest drukowane pismo „6 sierpnia", przygotowywane przez Wojciecha Pęgiela. Caba kończył z satysfakcją: *Odnośnie* [do] *naszej współpracy poinformowałem go, że na kolejnym spotkaniu konieczne będzie sporządzenie własnoręcznie napisanego zobowiązania oraz wybranie sobie pseudonimu. Wyraził na to zgodę, stwierdzając, że na następnym spotkaniu powie mi, jaki sobie pseudonim obierze*[626].

W podsumowaniu odbytych rozmów oficer SB starał się rozszyfrować motywację Dzięgiela skłaniającą go do podjęcia tajnej współpracy: *Z przebiegu dotychczasowych rozmów wynika, że J*[anusz] *D*[zięgiel] *ostatecznie jest zdecydowany na kontynuowanie współpracy. Z jego wypowiedzi wyłania się także obraz motywów, jakie nim kierują. Na konkretne pytanie w tym względzie nie był w stanie udzielić jakiejś jasnej odpowiedzi, ale można domyślać się, że zainteresowany jest jakimiś działaniami w konspiracji. Ponieważ działania takie w opozycji stanowiły dla niego pewną dolegliwość z naszej strony, a ponadto stwarzały ryzyko na przyszłość, chciałby działać dalej, ale niejako pod naszym „parasolem ochronnym". Ten parasol pozwoliłby mu z jednej strony na „bycie kimś" w kręgach opozycyjnych, a równocześnie zabezpieczenie się przed represjami z naszej strony. Wydaje się, że zaczyna mu także imponować możliwość stania się kimś w rodzaju „wywiadowcy" działającego na rzecz SB. A zatem u motywów jego ewentualnej współpracy leży zainteresowanie działalnością konspiracyjną jako taką*[627]. Caba dostrzegał w tym pewien potencjał: *Biorąc pod uwagę jego możliwości i chęć współpracy, możliwe byłoby wykorzystanie go jako agenta manewrowego do rozpoznawania struktur opozycyjnych,*

z którymi ma kontakty. Możliwe byłoby na przykład umożliwienie mu wydawania pisemka „Wolność", a nawet udzielania mu w tym pomocy, celem rozpoznawania nielegalnej poligrafii. W najbliższym okresie przy opracowaniu odpowiedniej kombinacji operacyjnej istniałaby taka perspektywa w stosunku do grupy skawińskiej Majdzika oraz do poligrafii KPN[628].

Nie wiadomo, czy do sformalizowania współpracy doszło. Brakuje bowiem w tym wypadku zarówno teczki personalnej, jak i teczki pracy. W *Analizie materiałów operacyjnych zgromadzonych na Janusza Dzięgiela*, sporządzonej 26 czerwca 1987 r., Caba wyjaśniał: *Efektem prowadzonych rozmów było skłonienie J*[anusza] *Dzięgiela do wyrażenia zgody na podjęcie współpracy z organami SB, w związku z czym wystąpiłem do Naczelnika Wydziału III z raportem o wyrażenie zgodny na przejęcie z Wydziału III-1 sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Pociąg" oraz pozyskania figuranta w charakterze TW*[629].

Półtora miesiąca wcześniej, 12 maja 1987 r., Wydział III-1 przekazał SOS „Pociąg" do dalszego prowadzenia Pionowi V DUSW w Nowej Hucie. Tłumaczono to tym, że od stycznia 1986 r. Janusz Dzięgiel był pracownikiem HiL[630]. Sprawę zamknięto 5 października 1987 r. *z uwagi na pozyskanie do współpracy*, jak podano we *Wniosku o zakończenie sprawy*[631]. Z kolei w kartotece ogólnoinformacyjnej (odtworzeniowej) byłego Biura „C" MSW odnotowano, że w latach 1985–1987 Janusz Dzięgiel był kontrolowany operacyjnie przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Pociąg" *jako podejrzany o wrogą działalność polityczną (druk i kolportaż nielegalnych wydawnictw, wrogie inicjatywy, głodówki itp.). Dnia 12 maja 1987 r. materiały przekazano do DUSW SB Kraków Nowa Huta, a następnie do Wydziału III SB WUSW Kraków. Materiałów nie podjęto i dnia 2 października 1987 r. zakończono z powodu: inne (przekwalifikowanie na inną kategorię zainteresowania – wykorzystanie operacyjne). Dnia 9 października 1987 r. materiały sfilmowano i złożono do archiwum Wydziału „C" WUSW Kraków*[632]. Również w dzienniku archiwalnym KWMO/WUSW w Krakowie znajduje się zapis, że powodem zakończenia sprawy była *zmiana kategorii zainteresowania operacyjnego*[633]. W zasobach archiwalnych oraz materiałach ewidencyjno-kartotecznych brakuje jakichkolwiek innych informacji dotyczących ewentualnego podjęcia przez Janusza Dzięgiela współpracy z SB.

Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych oraz dzienników rejestracyjnych wynika, że przeciwko Andrzejowi Długoszowi, który zajmował się kolportażem podziemnych publikacji, Wydział III-1 WUSW w Krakowie prowadził od 10 czerwca 1988 do 30 stycznia 1989 r. SOS „Kronikarz"[634] (numer rejestracyjny sprawy Kr 34763).

W meldunku z 6 września 1988 r., wysłanym przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie do centrali w Warszawie, informowano, że Andrzej Długosz był wcześniej rozpracowywany przez SB w ramach SOS „Średnica 2", bowiem podczas nauki w szkole średniej zajmował się działalnością kolporterską.

Meldowano także, że ponieważ w wyniku czynności operacyjnych *zaniechał destrukcji, w 1985 r. materiały zostały zdeponowane w tutejszym Wydziale „C”*. Po kilku latach funkcjonariusze Wydziału III-1 dowiedzieli się, że Andrzej Długosz, już jako student UJ, *powrócił do wrogiej działalności*, która polegać miała na tym, że *na bazie dawnych znajomości zajął się nielegalną poligrafią i kolportażem, biorąc również udział jako jeden z aktywniejszych uczestników w organizowanych przez środowisko studenckie z inspiracji WiP, którego jest członkiem, nielegalnych wiecach i demonstracjach*[635]. Dlatego bezpieka ponownie objęła Andrzeja Długosza kontrolą operacyjną. W ramach SOS „Kronikarz” zamierzano rozpracować jego działalność, kontakty i poznać rolę, jaką odgrywał w środowisku opozycyjnym[636].

Sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Dawid” (numer rejestracyjny sprawy Kr 33758) Wydział III-1 WUSW w Krakowie prowadził od 28 lipca 1987 do 29 grudnia 1989 r. Osobami inwigilowanymi w ramach tej sprawy byli Krzysztof Krzysztofiak i Krzysztof Moskal, którzy zaangażowani byli w kolportaż wydawnictw drugoobiegowych. Informacje na temat SOR „Dawid” pochodzą jedynie z zapisów ewidencyjno-kartotecznych[637].

Służba Bezpieczeństwa prowadziła również sprawy operacyjne przeciwko osobom angażującym się w zakup urządzeń czy materiałów drukarskich. 18 kwietnia 1983 r. Wydział III KWMO w Krakowie założył SOS „Klienci” (numer rejestracyjny sprawy Kr 27362)[638]. Powodem jej wszczęcia było sprzedanie przez sklep papierniczy przy ulicy Łazowskiego stu pięćdziesięciu paczek papieru formatu A4. Papier ten kupił Leszek Folga[639] wraz z trzema towarzyszącymi mu osobami. Celem funkcjonariuszy prowadzących sprawę było *wyjaśnienie i udokumentowanie szkodliwej działalności prowadzonej przez wyżej wymienione osoby, a w konsekwencji niedopuszczenie do dalszych negatywnych działań*[640]. Zaplanowali zatem następujące przedsięwzięcia: *1. W porozumieniu z Wydziałem „B” dokonać ustaleń osób uczestniczących przy zakupie i transporcie papieru kserograficznego; 2. Ustalenie miejsca kontaktów wyżej wymienionych osób i środowiska, z jakiego się wywodzą; 3. Rozpoznanie ich wrogiej działalności; 4. Zorganizowanie osobowych źródeł informacji do sprawy; 5. Ewentualne zastosowanie środków techniki operacyjnej w stosunku do figurantów sprawy; 6. Pobranie kilku ryz papieru ze sklepu przed zakupem wyżej wymienionych celem poddania czynnościom kryminalistycznym; 7. Dokumentowanie działalności figurantów pod względem procesowym*[641].

W wyniku działań operacyjnych SB dowiedziała się, że w sklepie papierniczym przy ulicy Łazowskiego kupiono łącznie dwieście czternaście paczek papieru kserograficznego, po pięćset kartek formatu A3 w każdej. Zamówienie skierowało Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej Kraków Podgórze, Region Obsługi Mieszkańców Borek Fałęcki, z imienną pieczątką kierownik Wandy Nowak. Potwierdzono także, że trzykrotnie papier odbierał ze sklepu Leszek Folga, któremu towarzyszyło dwóch mężczyzn i kobieta. Zakupiony

papier *przewożony był do dwóch mieszkań: 1. ulica Bosacka* […] *(mieszkanie Folgi); 2. plac Matejki* […] *(w którym zamieszkuje Ewa Gasińska-Nawara, lat 24, z zawodu technik poligrafii).* Esbecy informowali również, że *jak wynika z ustaleń, wyżej wymienione osoby nie są związane z PGM Podgórze i bezprawnie posługują się firmowymi drukami, jak też fałszują podpisy na dokumentach*[642].

Podsumowując spostrzeżenia, pisano: *Tak duża ilość papieru, fakt fałszowania zamówień, składowanie papieru w prywatnych mieszkaniach oraz kontakty L*[eszka] *Folgi z drukarzami pozwalają wysunąć wniosek, że powyższy papier wykorzystywany jest do druku nielegalnych pism. Ostatnia chęć L*[eszka] *Folgi zakupu kartonu wskazuje na wykorzystanie tego rodzaju papieru na okładki pism*[643]. Na tej postawie 30 sierpnia 1983 r. SOS „Klienci" przekształcona została w SOR „Klienci"[644].

W toku dalszych działań podejmowanych w tej sprawie *ustalono osoby zajmujące się drukiem i kolportażem różnych pozycji książkowych, jak i materiałów bezdebitowych – wykonywanych techniką kserograficzną.* Według SB, miały one kontaktować się *ze środowiskiem spekulantów, którzy zwykle handlują książkami na placu przy Hali Targowej w Krakowie.* Informowano, że Leszek Folga *dokonał zakupu, posługując się bezprawnie firmowymi drukami i pieczątkami, papieru kserograficznego na łączną kwotę około stu tysięcy, następnie papier złożył w swoim mieszkaniu oraz w mieszkaniu Ewy Gasińskiej-Nawary – technika poligrafii, posługując się przy transporcie powyższego towaru swoimi samochodami: fiat 131 mirafiori: KRH 6018, i syrena 105: NSWE 5083.* Leszek Folga miał też kontaktować się z Waldemarem Głodkiem[645], pracownikiem drukarni Akademii Medycznej przy ulicy Lubicz. Funkcjonariusze spekulowali, że Folga *spełnia zapewne rolę kolportera – załatwia możliwości, zakupuje i rozprowadza papier, używając do tego swoich samochodów oraz swoich kolegów.* […] *Natomiast Ewa Gasińska i Waldemar Głodek, z racji wykonywanych zawodów i umiejętności, dokonują druku materiałów.* Bezpieka dysponowała również fotografiami, na których Leszek Folga widnieje *ze spekulującymi książkami osobami, które wykorzystują samochód fiat 131 KRH 6018 (własność L*[eszka] *Folgi) do przewozu książek z mieszkania na ulicy Brogi* […] *na plac przy Hali Targowej. Jedną z tych osób jest Włodzimierz Czop, który bezpośrednio oferuje wspomniane książki*[646]. W związku z tym oświadczano: *Wykorzystując zaplanowaną na dzień 6 bm.* [6 listopada 1983 r.] *przez Wydział ds. PG* [Przestępczości Gospodarczej] *akcję antyspekulacyjną na giełdzie książki przy Hali Targowej, tutejszy Wydział III postanowił zrealizować przedsięwzięcia operacyjne w ramach SOR „Klienci". W sporządzonym przez Wydział III i Wydział ds. PG planie działań profilaktyczno-represyjnych kryptonim „Giełda" Wydział nasz postawił cel – ujawnienie osób drukujących i sprzedających pozycje książkowe wykonane techniką kserograficzną i wykrycie miejsca ich druku i przygotowanych do rozpowszechniania materiałów*[647].

Działania o kryptonimie „Giełda", zaplanowane przez Wydział III i Wydział ds. Przestępczości Gospodarczej WUSW w Krakowie na dzień 6 listopada 1983 r., dotyczyły kontroli placów targowych i bazarów, a zwłaszcza krakowskiej Hali Targowej jako *miejsca wydzielonego do sprzedaży książek, w celu ujawnienia i ścigania osób trudniących się spekulacją*, a także *ujawnienia osób drukujących i sprzedających wykonane tą techniką* [to jest kserograficzną] *książki i materiały bezdebitowe, w celu odnalezienia nielegalnych punktów poligraficznych i przygotowanych do rozpowszechniania materiałów*[648].

W ramach akcji „Giełda" przewidywano też między innymi przeszukanie mieszkania Leszka Folgi oraz mieszkań Ewy Gasińskiej-Nawary i Waldemara Głodka, a także lokalu na ulicy Brogi. Funkcjonariusze zamierzali zatrzymać Włodzimierza Czopa i inne osoby sprzedające książki na giełdzie oraz przeszukać ich mieszkania[649].

W meldunku z 16 listopada 1983 r., w którym podsumowywano przebieg akcji „Giełda", informowano, że *z zatrzymanymi na giełdzie książek osobami zostały przeprowadzone rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze, podczas których osoby te złożyły pisemne wyjaśnienia dotyczące ich obecności na giełdzie, po czym zostały zwolnione*. Włodzimierz Czop wyjaśnił, że samochód fiat 131 kupił od Leszka Folgi i więcej się z nim nie kontaktował. Samochodem tym przywoził książki z giełdy warszawskiej, sprzedając je później w Krakowie. Z kolei Leszek Folga tłumaczył, że papier kupowany w sklepach papierniczych przeznaczał na horoskopy, które sprzedawał w Warszawie. Niemniej podczas przeszukania u niego znaleziono tylko piętnaście takich horoskopów, które według ustaleń bezpieki *odbito w drukarni BT* [Biura Turystycznego] *Wawel – Turist (przy ulicy Szpitalnej) w Krakowie*[650].

W późniejszym meldunku, z 18 lutego 1985 r., pisano, że rozpracowanie Leszka Folgi *pozwoliło na stwierdzenie faktu składowania części zakupionego papieru kserograficznego w pomieszczeniu administracji Ośrodka Sportu i Rekreacji Krakowianka, natomiast sam L*[eszek] *Folga odwiedzał często lodowisko Krakowianki przy ulicy Siedleckiego, gdzie, jak nam wiadomo, znaczna część załogi była członkami byłej Solidarności.* W związku z tym, *sprawdzając wszystkie kontakty L*[eszka] *Folgi, postanowiono rozpracować środowisko Krakowianki przy użyciu tajnego współpracownika pseudonim „Papuga"*[651]. Od TW „Papuga" dowiedziano się, że lodowisko przy ulicy Siedleckiego odwiedzane było przez wiele osób, które *wcale nie korzystały z rekreacyjnych walorów obiektu, natomiast spędzały czas w pomieszczeniach służbowych pracowników lodowiska, głównie zaś u kierownika – Mieczysława Karskiego*. Jedną z nich miał być były konsul Stanów Zjednoczonych, Karl Bastiani[652]. 10 listopada 1983 r. do SOR „Klienci" dodano zatem nowe zagrożenie, jak określano to w esbeckiej nomenklaturze, czyli *Utrzymywanie kontaktów o niewyjaśnionym charakterze przez obywateli PRL zatrudnionych*

w ochranianych obiektach z obywatelami KK [krajów kapitalistycznych]. Choć funkcjonariusze bezpieki nie znaleźli żadnych dowodów, które potwierdzałyby kontaktowanie się Leszka Folgi z Mieczysławem Karskim, to uznali, że zarówno przeszukanie mieszkania Folgi, jak i przeprowadzenie z nim tak zwanej rozmowy profilaktyczno-ostrzegawczej pozwoliło poznać cel zakupu papieru kserograficznego. Na koniec stwierdzano krótko: *Rozmowa ostrzegawcza z L*[eszkiem] *Folgą, wyjaśnienie naszych podejrzeń, konkretne korzyści operacyjne wynikłe z rozpracowania pozwoliły na zakończenie zagrożenia nr 01039 w dniu 16 listopada 1983 r.*[653] Tak więc ze sprawy wyłączono Leszka Folgę i prowadzono ją dalej przeciwko Mieczysławowi Karskiemu. W wyniku rozpracowania SB potwierdziła kontakty Karskiego z byłym konsulem amerykańskim, przy czym oceniono je jako *przygodne i towarzyskie*[654]. 18 lutego 1985 r., po przeprowadzeniu tak zwanej rozmowy ostrzegawczej z Mieczysławem Karskim, SOR „Klienci" postanowiono zakończyć[655]. Miesiąc później, 22 marca, sprawę wyrejestrowano[656].

Zwalczanie poligrafii Niezależnego Zrzeszenia Studentów i innych struktur studenckich oraz środowisk młodzieżowych

Działalność poligraficzną krakowskiego NZS funkcjonariusze bezpieki kontrolowali operacyjnie w ramach SOR „Intruzi" (numer rejestracyjny sprawy Kr 25069). Sprawę prowadził Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie od 25 września 1981 do 8 września 1989 r.[657] Niestety, jej materiały się nie zachowały, dlatego nie można prześledzić szczegółowo działań SB. Z niewielu zachowanych dokumentów (w postaci mikrofilmów), które zostały wyłączone z SOR „Intruzi"[658], wynika, że na temat NZS, w tym również działalności poligraficznej, donosił bezpiece jej tajny współpracownik o pseudonimie „Marco"[659]. W lipcu 1981 r. informował funkcjonariuszy między innymi o tym, że w działalność Niezależnej Oficyny Studentów najbardziej angażowali się Ewa Brol, Krzysztof Budziakowski, Zdzisław Jurkowski, Mariusz Kalinowski, Marcin Lembas, Wojciech Modelski, Krystyna Sadowska, Lech Sadowski, Bartłomiej Sienkiewicz, Marek Szczur-Sadowski, Aleksy Leszek Śledź, Artur Wroński i Katarzyna Zimmerer[660].

5 lipca 1982 r. przeciwko osobom związanym z podziemnymi strukturami NZS, które zaangażowane były w druk i kolportaż wydawnictw bezdebitowych, Wydział III-1 KWMO w Krakowie wszczął SOR „Ważny"[661] (numer rejestracyjny sprawy Kr 26340). Rozpracowaniem SB objęci zostali Barbara Barczyńska[662], Maria Bąk[663], Tadeusz Górecki[664], Franciszek Hennel[665], Adam Kalita, Jarosław Krawczyk[666], Wojciech S. Magdziarz, Ryszard Małusecki[667], Mirosław Mamoń[668], Michał Niezabitowski[669], Małgorzata Wilkosz[670] i Paweł

Zechenter. Z zachowanych materiałów wynika, że SOR „Ważny" założona została na podstawie donosu tajnego współpracownika SB o pseudonimie „Witek"[671], który poinformował funkcjonariuszy, że student UJ i działacz NZS Jarosław Krawczyk *po 12 grudnia 1981 r. nie zaprzestał działalności antysocjalistycznej.* Dla SB oznaczała ona kontaktowanie się z działaczami NZS UJ oraz z Niezależną Oficyną Studencką. Tak więc Jarosław Krawczyk *intensywnie włączył się w działalność podziemnych struktur NZS oraz innych nielegalnych organizacji studenckich, preferując propagandę pisaną, wykorzystując w tym celu środki poligraficzne byłego NZS UJ i NZS WSP*[672]. Funkcjonariusze dowiedzieli się, że Krawczyk *zorganizował magazyn wydawnictw antysocjalistycznych w Krakowie przy ulicy Karmelickiej*, a ponadto do pomocy w przygotowywaniu mieszkań konspiracyjnych i skrzynek kontaktowych angażował członków podziemnych struktur NZS[673]. Esbecy opracowali zatem plan działania w celu *ustalenia miejsc druku i powielania, magazynowania materiałów wrogich oraz zatrzymania wykonawców i inspiratorów*[674]. Liczyli na to, że potwierdzą się pozyskane przez nich wcześniej informacje i możliwe będzie *uzyskanie pełnych danych o figurantach*, a także *ustalenie miejsca składowania i magazynowania materiałów wrogich*[675]. Dla zapewnienia stałego dopływu tak zwanych informacji wyprzedzających ze środowiska podziemnego NZS i grupy Jarosława Krawczyka należało wykorzystać wszelkie dostępne środki pracy operacyjnej[676]. Bezpieka planowała również *stosowanie kombinacji operacyjnych, które w swych założeniach będą prowokować lub inspirować figurantów do podejmowania określonych czynności, w tym: przemieszczania się, ujawniania miejsca składowania i magazynowania wobec większej liczby kontaktów, zorganizowania fikcyjnych zebrań, wykorzystania informacji telefonicznych lub listów, osłabienia ich pozycji, autorytetu w środowisku*[677].

Zmierzano także zebrać materiał dowodowy, który stanowiłby podstawę do wszczęcia postępowania przygotowawczego w kwestii naruszenia przepisów karnych zawartych w dekrecie o wprowadzeniu stanu wojennego[678].

Przy realizacji zaplanowanych czynności SB zamierzała wykorzystać swoje osobowe źródła informacji, w tym tajnego współpracownika o pseudonimie „Witek", tajnego współpracownika o pseudonimie „4436"[679] i tajnego współpracownika o pseudonimie „Andrzej". Zadaniem TW „Witek" miało być zdobycie informacji o lokalizacji magazynów i punktów poligraficznych, rozpoznanie systemu kolportażu i skrzynek kontaktowych, a ponadto struktury Krakowskiej Komisji Wykonawczej NZS i włączenie się w jej prace. Oprócz tego zlecono mu *rozpoznanie sposobu przekazywania poszczególnych wydawnictw od punktu poligraficznego do centralnego magazynu, poprzez który następuje kolportaż* oraz *przejęcie części materiałów przeznaczonych do kolportażu, poprzez wytworzenie przekonania o posiadaniu własnych kanałów, na przykład do HiL i uczelni krakowskich*, a ponadto *przygotowanie artykułu do pisma „Mimo wszystko" i przygotowanie kontroli jego obiegu*

w celu ustalenia lokalizacji punktu poligraficznego. Przy pomocy TW „Witek" bezpieka planowała także *przeprowadzenie kombinacji operacyjnej mającej na celu wprowadzenie TW ps. „Andrzej" do grona osób zajmujących się drukowaniem materiałów KKW* [NZS][680].

Poprzez kombinację operacyjną, którą chciano zrealizować również za pośrednictwem TW „Witek", SB zamierzała wprowadzić do podziemnych struktur enzetesowskich TW „4436" i sprawić, aby został zastępcą szefa kolportażu. Zadaniem zleconym przez bezpiekę TW „4436" miało być rozpoznanie struktur i składu osobowego Krakowskiej Komisji Wykonawczej NZS, poznanie kanałów kolportażu, rozmieszczenia punktów poligraficznych i miejsc magazynowania materiałów przygotowanych do dystrybucji. Podobnie jak TW „Witek", miał też *wytworzyć przekonanie o posiadaniu własnej siatki kolporterów, celem przejmowania części materiałów przeznaczonych do kolportażu*[681].

Z kolei zadaniem TW „Andrzej", w wypadku powodzenia wspomnianej kombinacji operacyjnej i wprowadzenia go za pośrednictwem TW „Witek" do grupy zajmującej się drukiem, miało być *ustalenie punktów magazynowania sprzętu poligraficznego oraz punktów drukowania wrogich materiałów, rozpoznanie składu osobowego siatki zajmującej się poligrafią, rozpoznanie w zakresie uzyskiwania środków poligraficznych, rozpoznanie sposobu przekazywania wydrukowanych materiałów do kolportażu*[682].

Oprócz osobowych źródeł informacji bezpieka zamierzała wykorzystać również technikę operacyjną, w tym podsłuch telefoniczny, obserwację oraz perlustrację korespondencji[683].

W październiku 1982 r. dzięki TW „Witek" funkcjonariusze SB przejęli dwieście egzemplarzy numeru 11 „Serwisu Informacyjnego PAPSS" oraz pięćset ulotek sygnowanych przez KKW NZS[684]. W dokumencie z 3 listopada 1982 r. informowano: *Na KKW NZS i jego organ wydawniczy, Podziemną Agencję Prasową Studentów i Solidarności, Wydział III prowadzi sprawę operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny". W ramach sprawy rozpracowano całą siatkę kolportażową PAPSS, nie docierając jednak do struktur zajmujących się tworzeniem i drukowaniem „Serwisu Informacyjnego", ze względu na stosowaną tam głęboką konspirację (system dwójkowy). W sumie rozpoznano około dwunastu osób, stanowiących prawie całą siatkę kolportażu. W drodze realizowanych działań i kombinacji operacyjnych w sprawie „Ważny" sukcesywnie z każdego nakładu „Serwisu Informacyjnego" przejmowano około trzystu, czterystu sztuk, co daje w sumie ponad trzy tysiące sztuk przejętego pisma*[685].

W styczniu 1983 r. opracowano kolejny *Plan przedsięwzięć operacyjnych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny"*. W wyniku dotychczas prowadzonych działań potwierdzono, że poligrafią NZS zajmuje się głównie Jarosław Krawczyk, któremu pomaga rodzeństwo Maria Bąk i Jarosław Bąk[686]. *Funkcję „szefa" poszczególnych grup kolporterskich Jarosław*

Krawczyk powierzył naszemu TW „Witek". Odcinek ten kontrolujemy na bieżąco. W związku z tym, że głównym naszym celem jest dotarcie do punktu poligraficznego, poddaliśmy Jarosława Krawczyka kilkudniowej obserwacji Wydziału „B". Ustalone zostało, że Jarosław Krawczyk i Jarosław Bąk przenieśli coś ciężkiego w torbie turystycznej spod adresu: Karmelicka […] *(mieszka tam znana kolporterka Maria Wilkosz*[687]*) na adres: Miechowska* […] *(dotychczas adres nam nieznany). Po czerech dniach tę samą torbę turystyczną, wypełnioną i obciążoną, obydwaj zanieśli pod adres: ulica Garbarska* […] *(mieszka tu znany nam kolporter Michał Niezabitowski). Ponieważ J*[arosław] *Krawczyk stosował samokontrolę, dalszą obserwację za nim przerwano* – informowali esbecy[688]. Analizując aktualną sytuację, uznali, że należy podjąć *ograniczone działania operacyjne, które być może pozwolą na uzyskanie takich wyników i podstaw, by można było poszerzyć* […] *działania likwidacyjne*[689]. Planowali zatem, aby *w dniach 18–19 stycznia 1983 r. w godzinach rannych sprowadzić do Komendy Wojewódzkiej na rozmowę Marię i Jarosława Bąków, dokonując równocześnie lustracji ich mieszkania*[690]. Funkcjonariusze wiedzieli, że Maria Bąk i Jarosław Krawczyk zamierzają 29 stycznia 1983 r. wziąć ślub i starali się to wykorzystać. *W rozmowie z Marią Bąk zostaną wykorzystane między innymi takie elementy psychologiczne, jak to, że jest w przeddzień zawarcia związku małżeńskiego, że jest nauczycielką i spoczywa na niej obowiązek wychowawczy, jej perspektywy życiowe itp. W rozmowie zaś z Jarosławem Bąkiem liczymy na jego słabą psychikę z uwagi na młody wiek. Posłużymy się tu częściowo materiałami z obserwacji, na przykład zdjęcia razem z Krawczykiem, odwiedzane przez nich adresy. Jeżeli rozmowy z wyżej wymienionymi w pierwszej fazie dadzą wynik negatywny, przewiduje się zatrzymanie ich na czterdzieści osiem godzin. Czas ten zostanie wykorzystany do prowadzenia intensywnych rozmów* – planowali esbecy[691]. I spekulowali dalej: *Należy przypuszczać, że Jarosław Krawczyk z chwilą, kiedy dowie się o naszych działaniach w stosunku do rodzeństwa Bąków, może czynić próby zabezpieczające punkt poligraficzny. Dlatego też zostanie poddany obserwacji Wydziału „B" i w dogodnej dla nas sytuacji zatrzymany i poddany intensywnemu przesłuchaniu*[692].

Niebawem SB odnotowała z satysfakcją: *W wyniku realizacji przedsięwzięć operacyjnych ujętych w planie z dnia 12 stycznia 1983 r. uzyskano szereg pozytywnych efektów, które pozwoliły nie tylko na rozszerzenie naszych działań operacyjnych, ale również i włączenie się do sprawy Wydziału Śledczego.* 18 stycznia 1983 r. przesłuchano Marię Bąk i Jarosława Bąka i *uzyskano potwierdzenie wcześniej posiadanych materiałów operacyjnych odnoszących się do ich udziału w nielegalnej grupie osób, których działalność sprowadzała się do sporządzania i kolportowania ulotek wrogiej treści.* Ponadto *wyjaśnili oni dodatkowo, że wspólnie z Jarosławem Krawczykiem i Małgorzatą Wilkosz w mieszkaniu tej ostatniej przy ulicy Karmelickiej* […] *drukowali na powielaczu ulotki, a następnie rozpowszechniali je przez grupę kolporterów*[693]. Dwa

dni później młodszy chorąży Mieczysław Maj meldował w notatce służbowej: *W dniu 18 stycznia 1983 r. przeprowadziłem rozmowę z Jarosławem Bąkiem, zamieszkałym Kraków* […] *w trakcie której dowiedziałem się od niego, że posiada w domu zewidencjonowaną i posegregowaną literaturę pozbawioną debitu komunikacyjnego, wydaną w okresie stanu wojennego. J*[arosław] *Bąk zgodził się wydać dobrowolnie wspomnianą literaturę i tego samego dnia udałem się wraz z wyżej wymienionym do jego mieszkania* […] *gdzie przekazał mi te materiały wraz z wyszczególnieniem. Równocześnie stwierdził, że wydaje wspomnianą literaturę dobrowolnie*[694].

Na podstawie informacji uzyskanych przez SB od rodzeństwa Bąków, 19 stycznia wieczorem zatrzymano Małgorzatę Wilkosz i przeszukano jej mieszkanie. Podczas zatrzymania znaleziono przy niej dwieście pięćdziesiąt egzemplarzy pisma „Aktualności" numer 51 oraz kilka świeżo wykorzystanych matryc, z mieszkania zaś zabrano maszynę do pisania, wałek drukarski, jedenaście ryz czystego papieru, a także kilkadziesiąt różnych ulotek i wydawnictw drugoobiegowych[695].

20 stycznia 1983 r. przeciwko Marii Bąk, Jarosławowi Bąkowi, Jarosławowi Krawczykowi i Małgorzacie Wilkosz wszczęto śledztwo[696]. Podczas przesłuchania Małgorzata Wilkosz opowiedziała, w jakich okolicznościach poznała rodzeństwo Bąków oraz Jarosława Krawczyka. Mówiła, że początkowo w jej mieszkaniu przechowywano papier do druku, a następnie od czerwca do listopada 1982 r. wykorzystywano jako drukarnię. Powielacz przyniósł do niej Jarosław Krawczyk, któremu pomagał Franciszek Hennel. W powielaniu materiałów dostarczanych przez Krawczyka brali też udział Maria Bąk i Jarosław Bąk. Drukowano u niej między innymi „Aktualności", „Serwis Informacyjny PAPSS", „Sygnał" i „Zew", a także okazjonalnie różne materiały w nakładach od pięciuset do dwóch i pół tysiąca egzemplarzy. Gotowe pisma przekazywano do kolportażu na przystanku tramwajowym pod Teatrem Bagatela albo pod księgarnią Pegaz. Kilka razy odbierał je od niej Jacek Tomaszewski. W listopadzie 1982 r. powielacz zabrano po interwencji sąsiada, któremu przeszkadzał. Uznano wówczas, że mieszkanie na ulicy Karmelickiej nie jest bezpieczne. Przeniesiono zatem wydrukowane egzemplarze pism do Bąków. Jarosław Krawczyk i Jarosław Bąk zabrali również farby i matryce[697].

Jarosław Krawczyk odmówił składania jakichkolwiek wyjaśnień[698]. Zarówno on, jak i Małgorzata Wilkosz zostali tymczasowo aresztowani[699], natomiast rodzeństwo Bąków po przesłuchaniu i przedstawieniu im zarzutów zwolniono[700].

W tej sytuacji SB zamierzała między innymi *podjąć ponownie rozmowę z Jarosławem Krawczykiem, której celem jest zorientowanie się, czy wyżej wymieniony skłonny będzie złożyć wyjaśnienia na temat, jak dalece sięgają jego kontakty.* Esbecy zakładali przy tym, że *punktem przełomowym w psychice Jarosława Krawczyka do przekazania nam informacji o jego nielegalnej*

działalności powinien być fakt, że w dniu 29 stycznia 1983 r. ma zawrzeć związek małżeński z Marią Bąk, a także jego oświadczenie, iż skłonny jest do złożenia wyjaśnień w przypadku przekonania go przez Marię Bąk o celowości takiej decyzji dla ich wspólnego dobra[701]. Zamierzali też *dokonać ustaleń i rozpoznania operacyjnego osób, których nazwiska i telefony znaleziono u aresztowanej Małgorzaty Wilkosz.* Ponadto planowali wykorzystać TW „Witek" *do zastosowania hasła otrzymanego swego czasu od Jarosława Krawczyka, które miał zrealizować w przypadku zatrzymania wyżej wymienionego*[702].

Podczas przesłuchania 25 stycznia 1983 r. Maria Bąk przyznała się do drukowania i kolportażu pism podziemnych, a także do znajomości z Małgorzatą Wilkosz i Jarosławem Krawczykiem. Jej zeznania w większości pokrywały się z zeznaniami Małgorzaty Wilkosz. Ponadto przyznała, że papier do druku kupowała od syna profesora Jana Błońskiego, Krzysztofa: *Było tego chyba sześć ryz. Nie mam pojęcia, czy profesor wiedział o tym, że jego syn sprzedał mi ten papier. Od tego czasu wyprodukowaliśmy na powielaczu u Wilkosz parę tysięcy ulotek – dokładnie nie umiem tego określić.* O usuniętym z mieszkania na ulicy Karmelickiej powielaczu nic nie wiedziała, gdyż, jak wyjaśniła, *nic na ten temat nie chciałam wiedzieć*[703]. Przesłuchiwany tego samego dnia Jarosław Bąk potwierdził zeznania zarówno siostry, jak i Małgorzaty Wilkosz. Powiedział, że Jarosława Krawczyka znał z liceum, zaś Małgorzatę Wilkosz poznał dzięki siostrze[704].

Do 2 lutego 1983 r., w trakcie kolejnych przesłuchań, Jarosław Krawczyk konsekwentnie odmawiał składania jakichkolwiek wyjaśnień. Tego dnia zaczął zeznawać. Opowiedział o swojej znajomości z Jarosławem Bąkiem, jego siostrą Marią, a także z Małgorzatą Wilkosz. Przyznał się do przeniesienia powielacza do mieszkania Małgorzaty Wilkosz. Pierwszą pozycją, którą na nim wydrukowano, miał być numer 2 pisma „Polak", powielony w nakładzie tysiąca, półtora tysiąca egzemplarzy[705]. Podczas kolejnego przesłuchania przyznał się do drukowania „Mimo wszystko" i „Serwisu Informacyjnego PAPSS", a także odezw i ulotek NZS i Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ Solidarność Małopolska[706]. Stopniowo jego zeznania były coraz obszerniejsze. Obciążył w nich wiele osób, w tym Lucjana Barana, Annę Galicką, Michała Garapicha, Franciszka Hennela, Adama Kalitę, Dorotę Koczwańską[707], Marka Lasotę, Mirosława Mamonia, Lucynę Marszałek[708], Ryszarda Małuseckiego, Michała Niezabitowskiego, Bogdana Sułkowskiego, Tomasza Szewczyka, Jacka Tomaszewskiego, Małgorzatę Wilkosz i Pawła Zechentera[709].

Także w zeznaniach Małgorzaty Wilkosz złożonych podczas przesłuchania 29 marca 1983 r. pojawiły się nowe informacje. Wyjaśniła, że w czerwcu 1982 r. Ryszard Małusecki *został sprowadzony przez Krawczyka po to, aby służyć nam pomocą techniczną.* Przyznała, że razem z nim, Krawczykiem i rodzeństwem Bąków powielała pisma „Mimo wszystko" (numer 3) i „Polak" (numer 2) oraz różne oświadczenia Krakowskiej Komisji Wykonawczej NZS,

w tym między innymi *List internowanych z Załęża o strajku głodowym*. Jej zeznania obciążyły również Tomasza Szewczyka, o którym powiedziała, że w lipcu 1982 r. co tydzień odbierała od niego matryce „Serwisu Informacyjnego PAPSS". Tłumaczyła przesłuchującym: *Ponieważ J*[arosław] *Krawczyk, M*[aria] *Bąk i J*[arosław] *Bąk mieli wyjechać na wakacje w miesiącu sierpniu, J*[arosław] *Krawczyk zakomunikował mi, że powielacz „reks" z mojego mieszkania zostanie przewieziony gdzie indziej. W tym czasie nie wiedziałam gdzie. Po wywiezieniu tegoż powielacza J*[arosław] *Krawczyk przywiózł do mojego mieszkania powielacz marki „standard", który nie był sprawny. W parę dni po wywiezieniu powielacza „reks" J*[arosław] *Krawczyk poznał mnie z Michałem Garapichem, jako tym, który w razie potrzeby zawiezie mnie do mieszkania, gdzie znajduje się powielacz marki „reks". W kilka dni po tym, jak poznałam M*[ichała] *Garapicha, ten zaprowadził mnie do mieszkania, gdzie znajdował się powielacz, a było to mieszkanie dziewczyny o imieniu Małgorzata* [Rzeszut[710]]. *Mieszkanie to mieściło się na ulicy róg Emaus i Słonecznej lub Słonecznikowej. Przed wyjazdem J*[arosław] *Krawczyk dał mi adresy Adama Kality, Marka Lasoty i Tadeusza Marandy*[711]*, którzy pod jego nieobecność mieli mi udzielić w razie potrzeby pomocy technicznej przy powielaniu ewentualnie przekazywać jakieś materiały do powielania. Krawczyk nie mówił mi wyraźnie, kim są wyżej wymienieni, lecz ja przypuszczałam, że są to działacze KKW NZS.* W czasie nieobecności Jarosława Krawczyka i rodzeństwa Bąków kontaktowała się tylko z Tadeuszem Marandą. Otrzymany od niego obiektyw do aparatu fotograficznego, a także maskownicę i płytę do suszenia zdjęć fotograficznych, przekazała Piotrowi Mężykowi. *W sierpniu i na początku września w mieszkaniu Małgorzaty* [Rzeszut] *wspólnie z nią i Mirkiem Gaczołem drukowaliśmy, a raczej powielaliśmy, pismo pod tytułem „Sygnał"* – wyjaśniała. Matryce „Sygnału" otrzymała od Wiesława Wazla, z którym skontaktował ją Mirosław Gaczoł. Ten ostatni był bratem jej koleżanki z pracy, Ewy Gaczoł. Poznała go, kiedy przynosił siostrze egzemplarze pojedynczych numerów pism drugoobiegowych. Powielanie „Sygnału" miał jej zaproponować Wiesław Wazl. Wydrukowane pismo przekazywała albo bezpośrednio jemu, albo zanosiła do jego biura na pętli tramwajowej na Cichym Kąciku. Około połowy września, po powrocie z wakacji, Jarosław Krawczyk ponownie przyniósł do jej mieszkania powielacz marki Rex, natomiast *do mieszkania Małgorzaty* [Rzeszut] *Wiesław Wazl przywiózł maszynę offsetową.* W jej mieszkaniu na ulicy Karmelickiej w tym czasie powielano pisma „Nihil novi", „Serwis Informacyjny PAPSS" oraz „Zew", ponadto ulotki NZS, a także sygnowane przez Solidarność „Aktualności". *Powielone materiały przekazywałam w większości Jackowi Tomaszewskiemu, a część z nich Bogdanowi* [Sułkowskiemu][712] *w większości przypadków – które zanosiłam do domu studenckiego Olimp, w sporadycznych wypadkach Luckowi*[713] *– pod nieobecność Bogdana. Natomiast „Aktualności" przekazywałam w całości W*[iesławowi] *Wazlowi. Matryce do powielania*

„Serwisu Informacyjnego PAPSS", „Zew" i luźne ulotki otrzymywałam od T[omasza] *Szewczyka, matryce do „Nihil novi" przyniósł R*[yszard] *Małusecki, zaś do „Aktualności" matryce otrzymywałam od Wazla* – zeznała. Na koniec Małgorzata Wilkosz wyznała: *Najogólniej rzecz biorąc, podejmując się tej działalności, którą przedstawiłam we wszystkich swoich dotychczas złożonych wyjaśnieniach, zamiarem moim było uzupełnienie informacji, które nie były przekazywane przez środki masowego przekazu oraz prasę, a nadto chciałam wyrazić swój sprzeciw wobec sytuacji, jaka zaistniała w Polsce po wprowadzeniu stanu wojennego, którą uważam za złą. Wszystkie wyjaśnienia dotychczas złożone w toku śledztwa były składane w warunkach pełnej swobody. Przesłuchujący mnie nie stosowali żadnych form nacisku fizycznego ani psychicznego. Przesłuchania w toku śledztwa odbywały się w taki sam sposób, jak to miało miejsce w dniu dzisiejszym i w takiej samej atmosferze. Gdyby mi dzisiaj okazano Bogdana i Lucka, to nie miałabym żadnych trudności w ich rozpoznaniu*[714].

W trakcie prowadzonego śledztwa zatrzymywano i przesłuchiwano kolejne osoby. Funkcjonariusze przeszukali mieszkania Jakuba Bodzionego[715], Anny Galickiej[716], Michała Garapicha[717], Franciszka Hennela[718], Adama Kality[719], Jarosława Krawczyka[720], Marka Lasoty[721], Ryszarda Małuseckiego[722], Michała Niezabitowskiego[723], Jakuba Rzeszuta[724], Tomasza Szewczyka[725], Jacka Tomaszewskiego[726], Wiesława Wazla[727] i Pawła Zechentera[728]. Przesłuchano również Lucjana Barana[729], Mirosława Gaczoła[730], Lucynę Marszałek[731] i Bogdana Sułkowskiego[732].

W Wydziale III-1 oraz Wydziale Śledczym KWMO podjęto decyzję o aresztowaniu kolejnych osób związanych z podziemną poligrafią NZS, w tym Jakuba Bodzionego, Michała Garapicha, Adama Kality, Tomasza Szewczyka i Wiesława Wazla. Nie aresztowano Marka Lasoty, Jakuba Rzeszuta i Pawła Zechentera, ale prokurator postawił im zarzuty na podstawie artykułu czterdziestego ósmego ustęp drugi i trzeci dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. w związku z artykułem pięćdziesiątym ósmym kodeksu karnego[733].

W sumie aktem oskarżenia objęci zostali Lucjan Baran, Jarosław Bąk, Maria Bąk, Mirosław Gaczoł, Anna Galicka, Michał Garapich, Adam Kalita, Dorota Koczwańska, Jarosław Krawczyk, Ryszard Małusecki, Lucyna Marszałek, Jakub Rzeszut, Bogdan Sułkowski, Tomasz Szewczyk, Jacek Tomaszewski, Wiesław Wazl, Małgorzata Wilkosz i Paweł Zechenter. Peerelowska prokuratura oskarżała ich o to, że *w okresie od stycznia 1982 do 14 lutego 1983 r. w Krakowie, działając przestępstwem ciągłym, wspólnie i w porozumieniu, w różnych układach osobowych oraz w różnym czasie, w zamiarze rozpowszechniania drukowali, przechowywali, przenosili, przesyłali podziemne pisma, druki, ulotki, odezwy, apele i inne publikacje sygnowane przez podziemne struktury Niezależnego Zrzeszenia Studentów o nazwie Krakowska Komisja Wykonawcza, Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Solidarność*

Małopolska o nazwie Regionalna Komisja Wykonawcza, Niezależnego Związku Młodzieży oraz Koła Oporu Społecznego, zawierające fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy, które następnie rozdawali względnie sprzedawali w różnych środowiskach, w szczególności studenckich[734]. 18 sierpnia 1983 r. Sąd Wojewódzki w Krakowie umorzył postępowanie na mocy ustawy o amnestii.

Kiedy sprawa trafiła do sądu, SB zakończyła SOR „Ważny". Wyrejestrowano ją 21 marca 1985 r.[735]

W związku z *nasilającym się kolportażem nielegalnych materiałów i ulotek wśród studentów AGH, w szczególności na terenie miasteczka akademickiego, sygnowanych przez Akademicki Ruch Samoobrony*, 1 czerwca 1982 r. Wydział III-1 założył SOS „Drukarze" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26275)[736]. Dotyczyła ona kolportażu pism podziemnych i ulotek Akademickiego Ruchu Samoobrony, a następnie Ruchu Oporu NZS. Głównymi osobami rozpracowywanymi przez SB w ramach tej sprawy byli Maciej Dudek, Stanisław Dudek[737], Józef Jurecki, Stanisław Nowak, Robert Rychlicki, Krzysztof Smolarski[738] i Barbara Steczko[739], a ponadto Adam Charkiewicz[740], Leszek Gubernat, Krzysztof Moskal i Adam Paździor[741], którzy później zostali jednak z SOS „Drukarze" wyłączeni.

Służba Bezpieczeństwa zamierzała objąć kontrolą operacyjną osoby podejrzewane o związki z Akademickim Ruchem Samoobrony, dążąc do *ustalenia osób układających teksty do ulotek i biuletynów, ustalenia osób drukujących teksty, ustalenia kolporterów i ich metod kolportażu, wyjaśnienia, skąd pochodzą urządzenia powielające, papier itp.* Funkcjonariusze chcieli ponadto poznać relacje łączące Akademicki Ruch Samoobrony z duszpasterstwem akademickim działającym przy kościele pod wezwaniem Matki Bożej z Lourdes (zwanym popularnie duszpasterstwem akademickim u misjonarzy na miasteczku), a także z działaczami podziemnej Solidarności[742].

W lipcu 1983 r. bezpieka stwierdziła, że *uzyskane materiały wskazują na systematyczność kolportażu* i wyciągała z tego wnioski: *W treści z reguły zawierały one informacje mogące wywołać niepokój społeczny bądź też nawoływały do organizowania i uczestnictwa w akcjach protestacyjnych. Biorąc pod uwagę szkodliwość społeczną wymienionych nielegalnych materiałów, postanowiono podjąć przedsięwzięcia zmierzające do likwidacji tej grupy*[743].

W grudniu 1984 r., w wyniku przeprowadzonej kombinacji operacyjnej, SB poznała treść zapisek z notesu Leszka Gubernata, w tym adresy punktów kolportażowych przy ulicy Rękawka oraz ulicy Friedleina, a także, jak odnotowano, *adresy rodziny Suchorowskich – znanej z działalności opozycyjnej i kolportażowej.* Funkcjonariusze przypuszczali, że *prawdopodobnie był to wykaz punktów kolportażu „Kroniki Małopolskiej"*[744]. Aby to potwierdzić, należało podjąć odpowiednie działania operacyjno-sprawdzające. W lipcu 1985 r. SOS „Drukarze" przekształcono zatem w SOR „Drukarze".

10 października 1985 r. podczas naklejania na tablicy ogłoszeń pod filharmonią krakowską ulotki wzywającej do bojkotu wyborów zatrzymano Roberta Rychlickiego. Znaleziono przy nim ulotki oraz pisma podziemne, w tym osiem egzemplarzy „Hutnika" i cztery egzemplarze „Kroniki Małopolskiej"[745]. Został więc tymczasowo aresztowany. 5 listopada Sąd Rejonowy dla Krakowa Śródmieścia skazał go na trzy miesiące więzienia i zobowiązał do wykonania nieodpłatnej pracy społecznej w wymiarze trzydziestu godzin, przy czym na poczet kary zaliczono mu pobyt w areszcie od 10 października do 5 listopada. Ponadto zasądzono nawiązkę w kwocie trzydziestu tysięcy złotych na rzecz krakowskiego oddziału Polskiego Związku Niewidomych i pokrycie kosztów postępowania w wysokości tysiąca stu pięćdziesięciu złotych[746]. Równocześnie postanowiono zwolnić go z kary aresztu[747].

Krzysztof Moskal, który był także rozpracowywany w ramach SOR „Drukarze", został zatrzymany 22 marca 1986 r. podczas kontroli drogowej. W jego samochodzie znaleziono osiem paczek z sześciuset pięćdziesięcioma siedmioma książkami wydanymi w drugim obiegu[748]. Były to egzemplarze *Tamtych brzegów* Vladimira Nabokova, wydanych przez Oficynę Literacką w 1986 r.[749] Prokurator rejonowy dla Krakowa Krowodrzy zadecydował 21 kwietnia 1987 r., że książki mają trafić na makulaturę[750].

W dniu zatrzymania przeszukano też mieszkanie Krzysztofa Moskala, skąd funkcjonariusze zabrali między innymi szesnaście egzemplarzy książki George'a Orwella *W hołdzie Katalonii*, kilkadziesiąt egzemplarzy książki Michała Komara *Zmęczenie* (w tym kilka z nierozciętymi jeszcze stronami i trzydzieści okładek tekturowych do tej książki), siedem egzemplarzy pisma „Arka" numer 12 z 1985 r., pojedyncze egzemplarze różnych książek i pism drugoobiegowych, a ponadto piętnaście paczek papieru formatu A3 i dwie ryzy papieru formatu A4[751].

Tego samego dnia SB przeszukała również mieszkanie Macieja Dudka, gdzie znaleziono pojedyncze numery pism „Biuletyn Podhalański", „Dzień…", „Hutnik" i „Kronika Małopolska"[752].

15 lipca 1986 r. naczelnik Wydziału Śledczego Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie, Andrzej Paśniewski, w piśmie skierowanym do krakowskiego Wydziału Śledczego WUSW stwierdził, że przekazany mu materiał dowodowy *nie pozwala na przypisanie Krzysztofowi Moskalowi zamiaru rozpowszechniania znalezionych u niego wydawnictw.* Ponadto *nie można także przypisać K*[rzysztofowi] *Moskalowi przestępstwa z artykułu 45 prawa prasowego, albowiem: 1. brak dowodów* […] *na istnienie zamiaru rozpowszechniania, 2. zabezpieczone publikacje nie stanowią „dziennika, czasopisma" czy też „innej publikacji prasowej"*. Wnioski prokuratora były jasne: *Skoro brak dowodów na istnienie po stronie Krzysztofa Moskala lub innych osób zamiaru rozpowszechniania zabezpieczonych wydawnictw,* [to] *w konsekwencji brak też dowodów „podejmowania działań w celu*

wywołania niepokoju publicznego lub rozruchów" w rozumieniu artykułu 282a paragraf 1 kk[753].

Dziesięć dni później Wydział Śledczy WUSW, po konsultacjach z Wydziałem Śledczym Prokuratury Wojewódzkiej i Wydziałem Społeczno-Administracyjnym Urzędu miasta Krakowa, wszczął przeciwko Krzysztofowi Moskalowi dochodzenie[754]. 1 sierpnia 1986 r. oskarżono go *o spekulacyjne posiadanie książek i kartonu kredowego, to jest o przestępstwo z artykułu 222 kk.* Kilka miesięcy później, 8 października, zarzut zmieniono, tym razem oskarżając Krzysztofa Moskala o to, że *nabył nielegalne wydawnictwa i karton kredowy, podczas gdy mógł i powinien przewidywać, że uzyskano je drogą czynu zabronionego, to jest o przestępstwo z artykułu 216 kk*[755].

11 października 1986 r. dochodzenie zamknięto. Akta sprawy przekazano Prokuraturze Rejonowej dla Krakowa Krowodrzy z wnioskiem o umorzenie postępowania na podstawie *Ustawy o szczególnym postępowaniu wobec sprawców niektórych przestępstw* z 17 lipca 1986 r. Ponadto zwrócono się do sądu, aby wydał orzeczenie o przepadku publikacji i materiałów zabranych Krzysztofowi Moskalowi[756]. 29 października 1986 r. prokurator rejonowy umorzył postępowanie[757].

Sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Drukarze" zakończono w marcu 1989 r. We wniosku o zakończenie sprawy stwierdzono, że wobec rozpracowywanych osób podjęto *czynności profilaktyczno-zapobiegawcze*, które spowodowały, że *figuranci stopniowo tracili swe pozycje w środowiskach i zniechęcali się do działalności politycznej, której aktualnie zaniechali*[758]. Kilka miesięcy później, 12 lipca, SOR „Drukarze" została wykreślona z ewidencji[759].

12 lipca 1983 r. Wydział III-1 KWMO w Krakowie wszczął przeciwko studentom UJ prowadzącym podziemną działalność wydawniczą sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Historyk" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27706). Rozpracowaniem SB objęci zostali Artur Dmochowski, Jan Gwizdała[760], Jacek Ruszczewski[761] i Marian Wroniewski[762]. Działania bezpieki podejmowane w ramach SOR „Historyk" miały pozwolić na *zlokalizowanie miejsc, w których znajduje się nielegalna radiostacja oraz urządzenia poligraficzne*, a także *rozpoznanie osób wchodzących w skład nielegalnej grupy i jej powiązań z innymi podziemnymi strukturami NZS*[763].

Funkcjonariusze planowali zebrać wszelkie informacje o osobach objętych tą sprawą, o ich kontaktach, sytuacji rodzinnej i materialnej. *W celu uzyskania wyprzedzających informacji o planowanych przedsięwzięciach figurantów, zmianach adresu punktów kontaktowych, kolportażowych, poligraficznych i mieszkań konspiracyjnych* esbecy rozważali *możliwość wykorzystania dotychczasowej agentury Wydziału, to jest TW ps. „Witek", „4436", „Andrzej", „Wojtek".* Zamierzano wytypować co najmniej dwie osoby i spróbować skaptować je w charakterze tajnych współpracowników. Brano również pod uwagę zastosowanie kombinacji operacyjnej oraz *wykorzystanie możliwości*

Wydziału „B" i „T" w zakresie obserwacji, organizowania rotacyjnych PZ[764] *oraz instalowania PT na numerach telefonów figurantów i osób, które mają z nimi powiązania*[765].

Opisane działania operacyjne pozwoliły bezpiece poznać nazwiska dziesięciu osób tworzących grupę kolporterów zorganizowanych przez Jacka Ruszczewskiego i Mariana Wroniewskiego, a także osób drukujących na terenie akademika Piast[766]. Służba Bezpieczeństwa dowiedziała się również, że magazyny i punkty przerzutowe grupy Mariana Wroniewskiego znajdowały się w pokojach 405 i 419 domu studenckiego Olimp[767]. Wiedziano także, że kontaktuje się on z Anną Pikulską[768] (noszącą pseudonim „Babcia"), mieszkającą na osiedlu Szklane Domy, która przepisywała dla niego artykuły na maszynie i przekazywała mu książki oraz prasę podziemną. Funkcjonariusze wyśledzili też, że część publikacji do dalszego rozprowadzania otrzymywał Artur Dmochowski, który przekazywał je swoim kolporterom. O aktywności Jana Gwizdały meldowali: *Początkowo J*[an] *Gwizdała wraz ze swoją grupą drukował „Biuletyn Medyczny"*[769] *w mieszkaniu przy ulicy Litewskiej (adres w trakcie ustalania), a następnie sprzęt został przeniesiony do DS-7 pokój 117, gdzie kontynuowano ich dalszy druk*[770]. W pokoju tym mieszkali studenci prawa Waldemar Abramczyk, Marcin Dulian i Zbigniew Radwan. Według ustaleń SB, punkt poligraficzny na ulicy Litewskiej został zorganizowany przez Jacka Marchewczyka, a zlecenia druku Janowi Gwizdale przekazywała Krystyna Ryczaj. *Nadto na zlecenie K*[rystyny] *Ryczaj grupy M*[ariana] *Wroniewskiego i J*[ana] *Gwizdały drukowały „Serwis Informacyjny" (między innymi numery 33 i 35) oraz pisemka „Hutnik" i „Kablowiec"* – informowali esbecy[771].

Prowadząc działania w ramach SOR „Historyk", bezpieka zorientowała się, że Jacek Ruszczewski był synem długoletniego funkcjonariusza SB z Opola[772]. W związku z tym zamierzano podjąć działania idące w dwóch kierunkach. Po pierwsze, *uchronienia kapitana A*[dama] *Ruszczewskiego przed przykrymi następstwami, gdyby syn jego nadal tkwił i działał w podziemiu*, po drugie, *profilaktycznego przecięcia nielegalnej działalności Jacka Ruszczewskiego* i tym samym uzyskania *szerszego rozpoznania operacyjnego w sprawie*. Plan krakowskich esbeków był następujący: *Po uprzednim poinformowaniu kierownictwa Służby Bezpieczeństwa w Opolu przeprowadzić z kapitanem Adamem Ruszczewskim rozmowę pod kątem uzyskiwania jego własnej opinii o synu, jakie istnieją między nimi stosunki, czy ma wpływ na syna i w jakim stopniu, czy możemy liczyć na uzyskanie interesujących nas wyjaśnień ze strony syna itp. Oprócz tego w rozmowie tej uzgodnimy z kapitanem Ruszczewskim rozmowę z synem*. Zakładano przy tym, że jeśli rozmowy zarówno z oficerem SB, jak i z jego synem przebiegną zgodnie z planem, to wówczas trzeba będzie od Jacka Ruszczewskiego uzyskać jak najwięcej wyjaśnień w interesującej bezpiekę sprawie, a następnie utrzymać z nim kontakt. Brano również pod uwagę taką możliwość, że *gdyby okazało się, że Jacek Ruszczewski wymknął*

się spod kontroli rodziców i nie mają z nim wspólnego języka, zostanie z nim przeprowadzona rozmowa ostrzegawcza. W takiej rozmowie będą uczestniczyć rodzice[773]. Ostatnia ewentualność przewidywała, że od Jacka Ruszczewskiego nie uzyska się *żadnych wyjaśnień, zaś informacje o jego udziale w nielegalnej działalności są li tylko pomówieniem i pewnego rodzaju zemstą za pracę ojca w aparacie milicji*[774].

4 października 1983 r. kapitan Jan Krawczyk z Wydziału III-1 KWMO w Krakowie spotkał się z Jackiem Ruszczewskim, który na rozmowę przyszedł wraz z ojcem. *W momencie rozpoczęcia rozmowy J*[acek] *Ruszczewski był niesłychanie spięty i zdenerwowany, nie reagując zupełnie na kierowane do niego pytanie. Dopiero po chwili nieco się uspokoił. Odpowiadając na pytanie, stwierdził, że nie chce, aby ojciec był obecny przy rozmowie. W trakcie rozmowy nie udało się przełamać nieufności i niechęci, jaką cały czas prezentował J*[acek] *Ruszczewski. Był on niesłychanie ostrożny i wstrzemięźliwy w swoich wypowiedziach, zarówno dotyczących sytuacji sprzed stanu wojennego, jak i późniejszych* – relacjonował przełożonym Krawczyk. Jacek Ruszczewski w rozmowie z esbekiem wyjaśnił, że nie był członkiem NZS, ale brał udział w strajkach organizowanych przez NSZ UJ jesienią 1981 r. Niewiele mówił o swojej działalności po wprowadzeniu stanu wojennego i nie przyznał się do zaangażowania w drugi obieg wydawniczy. Krawczyk zauważył, że kiedy wypytywał o ten okres, Jacek Ruszczewski *był jeszcze bardziej ostrożny, nie udzielając odpowiedzi na niektóre pytania, względnie zasłaniając się brakiem pamięci lub niewiedzą. Na przykład odpowiadając na pytanie dotyczące studentów z jego kierunku objętych postępowaniem karnym, wymienił tylko Jarosława Krawczyka. Dopiero po kolejnym pytaniu przyznał, że zna L*[ucynę] *Marszałek, wiedział, że miała przedstawiony zarzut*[775]. Na koniec Krawczyk przestrzegł Ruszczewskiego przed ponownym podjęciem działalności podziemnej oraz namawiał do skorzystania z amnestii. Później o przebiegu rozmowy poinformowano Adama Ruszczewskiego, który, jak pisano, *zobowiązał się do oddziaływania na syna i informowania nas* [SB] *o uzyskanych rezultatach*[776].

Krakowska bezpieka kilka razy kontaktowała się z Jackiem Ruszczewskim, próbując nakłonić go do ujawnienia działalności. W notatce służbowej z 12 grudnia 1983 r. podporucznik Radosław Gutkowski meldował: *W dniu 7 grudnia 1983 r. przeprowadziłem telefoniczną rozmowę z kapitanem A*[damem] *Ruszczewskiem z Wydziału II WUSW w Opolu, który podał mi adres syna. Mieszka on na ulicy Lubelskiej* […] *w Krakowie. Wspominał mi, że prowadzi z synem rozmowy w celu przekonania go o konieczności ujawnienia swojej działalności. J*[acek] *Ruszczewski nadal nie zmienił swego stanowiska. Ojciec zauważył, że jest on pod presją środowiska i panicznie boi się przecieków z naszej strony.* […] *W dniu 12 grudnia br. kapitan Ruszczewski skontaktował się ze mną osobiście. Ustaliliśmy, że Jacek skontaktuje się ze mną telefonicznie po to, aby ukryć przed środowiskiem fakt wzywania go do WUSW*[777]. Gutkowski

spotkał się z Jackiem Ruszczewskim 12 grudnia 1983 r. Nie namówił go, aby ujawnił swoją działalność. *Poprosił o tydzień zwłoki* – informował funkcjonariusz. *Skłania się do ujawnienia w prokuraturze, ponieważ nie chce obciążać swoich kolegów. W trakcie rozmowy starałem się uświadomić mu fakt, że takie ujawnienie w świetle naszych zamierzeń, które planujemy zrealizować po zakończeniu amnestii, może postawić go w niekorzystnej sytuacji w jego środowisku. W zależności od jego postawy postaramy się mu pomóc, tak aby nie był narażony na szykany środowiska. Jednocześnie ostrzegłem J*[acka] *Ruszczewskiego, że po 1 stycznia przystępujemy do finalizacji sprawy, w związku z czym ujawnienie się będzie dla niego najlepszym rozwiązaniem. J*[acek] *Ruszczewski stwierdził, że 20 grudnia skontaktuje się ze mną, ponieważ musi tę sprawę jeszcze przemyśleć* – wyjaśniał esbek[778].

19 grudnia 1983 r. Jacek Ruszczewski zgłosił się do Prokuratury Wojewódzkiej w Opolu, ujawniając swą działalność. Odnotowano, że *przed składaniem wyjaśnień zastrzegł sobie, aby w trakcie tych czynności nie był obecny żaden funkcjonariusz SB i MO. Złożone przez niego wyjaśnienia były lakoniczne i niezawierające istotnych informacji*[779].

Nieco wcześniej, pod koniec października 1983 r., Artur Dmochowski, słuchając rady adwokata Andrzeja Rozmarynowicza, ujawnił swoją działalność w związku z amnestią z lipca 1983 r. Podobnie postąpili Ryszard Kawęski i Hanna Woźniakowska[780].

Sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Historyk" zakończono 11 stycznia 1989 r. We wniosku o zakończenie sprawy stwierdzono, że Jacek Ruszczewski i Jan Gwizdała ukończyli studia i zmienili miejsce zamieszkania, zaprzestając działalności w podziemiu wydawniczym. Pod koniec stycznia sprawa została wyrejestrowana i złożona w archiwum[781].

Działalnością Artura Dmochowskiego bezpieka interesowała się również w ramach SOS „Aerozol"[782] oraz SOS/SOR „Plastycy", prowadzonych niemal w tym samym czasie co SOR „Historyk". Sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Aerozol" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27730) prowadził Wydział III-1 WUSW w Krakowie od 27 lipca 1983 do 19 grudnia 1987 r. przeciwko grupie młodzieży zaangażowanej w druk i kolportaż wydawnictw drugiego obiegu, w tym między innymi pisma „Zomorządność". Niestety, zachowały się jedynie szczątkowe materiały tej sprawy w postaci mikrofilmu. Na ich podstawie można jednak prześledzić niektóre działania SB. Sprawę wszczęto, kiedy funkcjonariusze dowiedzieli się, że na terenie Krakowa działa grupa młodzieży szkół ponadpodstawowych, która zajmuje się drukiem i kolportażem podziemnych wydawnictw. Początkowo stwierdzono, że do grupy tej należą między innymi Katarzyna Hajda[783] i Ryszard Kawęski. W opracowanym w sierpniu 1983 r. *Planie przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Aerozol"* wyjaśniano: *Z posiadanych informacji wynika, że wyżej wymieniona grupa miała dostęp do kanałów kolportażowych*

nielegalnego czasopisma „Zomorządność". Zabezpieczała ona także stronę techniczną ulicznych akcji kolportażowych, dostarczając klej w aerozolu. Członkowie tej grupy utrzymywali kontakt z działaczami KR RO [Krakowskiej Rady Ruchu Oporu] *NZS, prowadząc wymianę i udzielając pomocy w druku i kolportażu wydawnictw bezdebitowych*[784]. Zadaniem funkcjonariuszy SB w ramach SOS „Aerozol" było *rozpoznanie środowiska młodzieży mogącej podejmować negatywne akcje polityczne* oraz *przedsięwzięcie konkretnych działań neutralizujących to środowisko poprzez rozmowy sondażowo-ostrzegawcze, powiadamianie szkół i władz oświatowych*[785].

Z zachowanych dokumentów wynika, że dzięki czynnościom operacyjnym bezpieka ustaliła, że Ryszard Kawęski swoją działalność kolporterską oraz powielanie pism podziemnych rozpoczął we wrześniu 1982 r., kiedy podczas wykładów organizowanych przez NZS w ramach Wolnego Uniwersytetu poznał Artura Dmochowskiego. Kawęski miał otrzymywać od niego do kolportażu między innymi takie pisma, jak „Barykada", „Hutnik", „Kronika Małopolska", „Tygodnik Mazowsze" i „Zomorządność", w liczbie od trzydziestu do pięćdziesięciu egzemplarzy jednorazowo. W tym czasie Ryszard Kawęski zajmował się także drukowaniem pisma „Zomorządność"[786]. W opinii SB, jego *wroga działalność* polegała również na tym, że *oferował usługi w zakresie dostarczania części zamiennych do powielaczy i xero dla NZS, podjął próby zorganizowania seminarium dla licealistów w ramach tak zwanego latającego uniwersytetu*, a ponadto dostarczał NZS papier, klej w aerozolu i pismo „Zomorządność" oraz był współzałożycielem Komitetu Samoobrony Młodzieży. Mimo że w październiku 1983 r. ujawnił swoją działalność w Prokuraturze Wojewódzkiej, to nadal pozostawał aktywny w ramach drugiego obiegu[787]. Wraz z Arturem Dmochowskim wydał *Pisma polityczne* Zygmunta Krasińskiego, które ukazały się w 1983 r. w założonym przez Dmochowskiego wydawnictwie podziemnym Niezależna Inicjatywa Edytorska.

Zdaniem funkcjonariuszy SB, działalność Katarzyny Hajdy sprowadzała się do drukowania w akademiku Piast pisma „Biuletyn Dębicki", a ponadto ulotek i publikacji NZS, przy czym dodawali, że Hajda *od 1984 r. zaniechała nielegalnej działalności*[788]. Z kolei odnośnie do Hanny Woźniakowskiej, kolejnej osoby rozpracowywanej przez SB w ramach SOS „Aerozol", podano, że prowadziła działalność analogiczną jak Ryszard Kawęski[789]. I podobnie jak on ujawniła swą działalność w Prokuraturze Wojewódzkiej w październiku 1983 r. Kilka miesięcy później, 19 stycznia 1984 r., w WUSW w Krakowie przeprowadzono z nią tak zwaną rozmowę ostrzegawczą, podczas której, jak odnotowano, *napisała własnoręcznie oświadczenie o nieprowadzeniu działalności niezgodnej z aktualnie obowiązującym porządkiem prawnym*[790].

W sprawie operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Aerozol" bezpieka inwigilowała również inne osoby ze środowiska młodzieży szkół średnich, które współpracowały w zakresie podziemnej poligrafii z osobami

rozpracowywanymi w tej sprawie. Dotyczyło to Macieja Chłopickiego[791], Pawła Czerwińskiego[792], Zbigniewa Gadziały[793], Macieja Gawlikowskiego, Macieja Kusia, Marka Mikosia[794], Zbigniewa Sikory i Katarzyny Szymańskiej[795].

W listopadzie 1987 r. SB postanowiła zakończyć SOS „Aerozol". Podkreślano, że dzięki niej udało się doprowadzić do ujawnienia w Prokuraturze Wojewódzkiej działalności przez Ryszarda Kawęskiego i Hannę Woźniakowską. *Dalsza kontrola wyżej wymienionych osób nie potwierdziła, by nadal prowadziły one nielegalną działalność* – dodawano[796]. Dlatego też kilka dni później, 19 listopada, zgromadzony materiał przekazano do archiwum Wydziału „C"[797], a miesiąc później sprawę wykreślono z ewidencji.

Ze sprawą o kryptonimie „Aerozol" związana była SOS/SOR „Plastycy", prowadzona przeciwko osobom zaangażowanym w drukowanie i kolportaż pism „Aktualności", „Hutnik", „Niezależność" i „Zomorządność".

Sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Plastycy" (numer rejestracyjny sprawy Kr 28129) wszczął w grudniu 1983 r. Pion V DUSW w Nowej Hucie na podstawie donosu tajnego współpracownika SB o pseudonimie „Żuk"[798], który poinformował bezpiekę, że na terenie Walcowni Zimnej Blach w HiL kolportowane są podziemne pisma „Aktualności" i „Zomorządność". Początkowo w ramach SOS „Plastycy" rozpracowywani byli Grzegorz Katez[799], Bogusław Polak[800] i Ryszard Sojka[801], a następnie rozpracowaniem objęto też Macieja Gawlikowskiego, Jacka Gronusia[802], Stanisława Hanusiaka[803], Ryszarda Kawęskiego, Stanisława Panasiuka[804], Ryszarda Pauka[805], Piotra Semkowicza i Zbigniewa Sikorę[806]. We wniosku o założenie sprawy wyjaśniano, że celem działań SB będzie sprawdzenie posiadanych informacji, określenie zasięgu kolportażu i rozpoznanie członków siatki kolportażowej, ustalenie miejsc druku i nazwisk osób, które przygotowują wspomniane pisma, a ponadto udokumentowanie ich *wrogiej działalności*[807].

Dzięki donosom TW „Żuk" bezpieka dowiedziała się, że siatka kolportażowa, którą się interesuje, składa się z uczniów szkół średnich, a głównym koordynatorem jej działań jest Maciej Gawlikowski[808]. Pozyskano też informację, że Piotr Semkowicz, drukarz „Hutnika", często odwiedza mieszkanie Marka Rożynka i Magdaleny Żółczyńskiej przy ulicy Dietla[809]. Początkowo SB nie orientowała się, że w mieszkaniu tym znajduje się drukarnia „Hutnika", wiedziała jedynie, że Piotr Semkowicz w ramach struktur solidarnościowego podziemia odpowiedzialny jest za zaopatrywanie drukarni „Hutnika" w papier i materiały poligraficzne, a także za organizację siatki kolportażowej i mieszkań kontaktowych[810].

Tajny współpracownik bezpieki „Żuk" i Piotr Semkowicz nawiązali z sobą kontakt i kilkakrotnie się spotkali. Funkcjonariusze SB mogli zatem meldować: *W okresie 5–20 grudnia 1983 r. TW ps. „Żuk" przebywał poza Krakowem. W tym czasie mieszkanie jego odwiedził trzykrotnie P*[iotr] *Semkowicz, który starał się pilnie nawiązać z nim kontakt. W rozmowie z synem TW – uczniem*

XIV LO, zaproponował, aby on dostarczył na wskazany przez niego adres kilkanaście ryz papieru. Syn TW „Żuk" podjął się zadania i dwa razy na adres ulica Dietla […] *przeniósł paczki. Paczki z papierem odbierała zawsze młoda kobieta zamieszkała pod wyżej wymienionym adresem.* […] *W trakcie ostatniego spotkania TW z P*[iotrem] *Semkowiczem ten ostatni zapytał go, czy nie zna dobrego fachowca elektronika, który potrzebny jest do naprawy zepsutej maszyny drukarskiej nielegalnych wydawnictw*[811]. Dalej zaś informowali: *W dniu 22 grudnia 1983 r. TW ps. „Żuk", wykonując przydzielone zadania, nawiązał kontakt z P*[iotrem] *Semkowiczem* […]. *P*[iotr] *Semkowicz odwiedził TW w domu i w trakcie rozmowy, kiedy dowiedział się, że TW ps. „Żuk" dnia 3 stycznia 1984 r. będzie przebywał w Przemyślu, zaproponował, aby podjął się przerzucić do tego miasta większą ilość nielegalnych wydawnictw. TW na propozycję wyraził zgodę*[812].

Funkcjonariusze SB stwierdzili, że rola Grzegorza Kateza, Bogusława Polaka i Ryszarda Sojki ograniczała się tylko do kolportażu wydawnictw na terenie HiL[813]. W związku z tym przewidywano następujące kierunki działań operacyjnych: – *pogłębić posiadane informacje, ze szczególnym ukierunkowaniem na ustalenie osób zajmujących się bezpośrednio produkcją nielegalnych wydawnictw, z lokalizacją miejsc, w których ukryte są maszyny drukarskie; – ustalić sposoby zaopatrywania się w materiały do produkcji nielegalnych wydawnictw i miejsca lokalizacji „magazynów" materiałów poligraficznych nielegalnych drukarni podziemia „S"; – ustalić pełny skład siatki kolportażowej i sposoby przekazywania wydawnictw do kolportażu na zakładach pracy; – wrogą działalność ustalonych osób udokumentować w postaci materiałów procesowych*[814]. Aby zrealizować te zamierzenia, należało poznać nazwiska wszystkich osób działających w siatce kolportażowej[815].

W odniesieniu do Piotra Semkowicza planowano *nawiązać współpracę z Wydziałem III-1, którego wyżej wymieniony jest figurantem, celem ustalenia możliwie wszelkich jego kontaktów.* Brano pod uwagę wykorzystanie obserwacji oraz założenie podsłuchu telefonicznego. Zamierzano *ukierunkować TW ps. „Żuk" na działania mające na celu zdobycie jak największego zaufania u P*[iotra] *Semkowicza, celem bezpośredniego uzyskania informacji dotyczących miejsc lokalizacji nielegalnych drukarni*[816]. Chciano ponadto *w najbliższej okolicy lokalu* [na] *ulicy Dietla* […] *podjąć działania zmierzające do zorganizowania PZ, celem pełnej kontroli działalności prowadzonej w tym lokalu*[817]. W końcu dzięki TW „Żuk" miał być zlokalizowany w jego mieszkaniu *magazyn* materiałów poligraficznych podziemnej drukarni, przeniesiony następnie do *udostępnionego TW mieszkania będącego w dyspozycji SB WUSW*[818].

Dostarczenie przez TW „Żuk" podziemnych wydawnictw do Przemyśla bezpieka zamierzała zdyskontować operacyjnie: *Z chwilą otrzymania przez TW „Żuk" nielegalnych wydawnictw dla działaczy podziemia „S" w Przemyślu nawiązać kontakt z WUSW w Przemyślu i doprowadzić do przekazania*

tych materiałów (wyjazd 3 stycznia 1984 r.). Pozwoli to na uzyskanie przez TW ps. „Żuk" większej wiarygodności u P[iotra] *Semkowicza. TW ps. „Żuk" będzie kontrolowany na całej trasie przejazdu przez zastosowanie obserwacji zewnętrznej i w Przemyślu przekazany do dalszej kontroli siłami WUSW w Przemyślu. Ewentualne przejęcie materiałów przez SB WUSW w Przemyślu musi zyskać pełne bezpieczeństwo dla dalszej działalności TW ps. „Żuk" na terenie Krakowa*[819].

Zgodnie z intencjami bezpieki, do naprawy maszyny drukarskiej TW „Żuk" miałby polecić Piotrowi Semkowiczowi odpowiednią osobę, czyli innego tajnego współpracownika SB. W związku z tym należało *dokonać sprawdzeń w Wydziale „C" MSW, celem wytypowania w pełni sprawdzonego tajnego współpracownika, z zawodu elektronika, do ewentualnej ponowionej prośby znalezienia takiego człowieka przez P*[iotra] *Semkowicza do naprawy maszyny drukarskiej nielegalnego wydawnictwa „Hutnik"*[820].

Funkcjonariusze podkreślali, że *należy w trybie pilnym przejąć tymczasowo na kontakt SB TW ps. „Żuk" z DUSW Kraków Nowa Huta, celem pełnej konspiracji naszych form i metod pracy, jak również pozwoli to na bezpośrednie kontakty z TW i zadaniowanie*[821] *go natychmiast w zmieniającej się sytuacji operacyjnej*[822].

W wyniku działań prowadzonych w ramach SOS „Plastycy" bezpieka poznała miejsca druku pism „Aktualności" i „Zomorządność". Zastępca szefa DUSW ds. SB w Nowej Hucie, major Jan Nogieć, w meldunku do naczelnika Wydziału I Departamentu V MSW z 5 stycznia 1984 r. informował, że dzień wcześniej, 4 stycznia, funkcjonariusze zlikwidowali drukarnie, w których powielano między innymi „Aktualności", „Hutnika" i „Zomorządność", a także pismo „Niezależność"[823].

W ramach skoordynowanych czynności podejmowanych przez SB w sprawach „Aerozol" i „Plastycy", w dniach 4–5 stycznia 1984 r. przeszukano mieszkania rozpracowywanych w nich osób, czyli Marii Cichoń[824] (w Myślenicach), Artura Dmochowskiego, Macieja Gawlikowskiego, Stanisława Hanusiaka, Ryszarda Kawęskiego, Stanisława Panasiuka, Piotra Semkowicza i Zbigniewa Sikory[825], a także osób z nimi związanych, w tym Danuty Gronuś[826], Stanisławy Gronuś[827], Jana Kosowskiego[828] i Magdaleny Żółczyńskiej[829]. Przeszukanie przeprowadzono również u babki Macieja Gawlikowskiego, Emilii Klęczek[830]. W wyniku tych działań funkcjonariusze zarekwirowali między innymi powielacz elektryczny cyklos, papier, matryce i farbę drukarską, a ponadto książki, pisma i ulotki wydane w drugim obiegu. Zatrzymano Marię Cichoń, Zbigniewa Gadziałę, Macieja Gawlikowskiego, Stanisława Hanusiaka, Ryszarda Kawęskiego, Jana Kosowskiego[831], Macieja Kusia, Stanisława Panasiuka, Piotra Semkowicza, Zbigniewa Sikorę, Teresę Starzec[832], Stefana Trzepielę i Magdalenę Żółczyńską. W efekcie przeprowadzonych przeszukań i aresztowań bezpieka zdecydowała się przekwalifikować SOS „Plastycy" na SOR „Plastycy"[833].

Jako pierwszy presji śledztwa nie wytrzymał Zbigniew Sikora. W czasie przesłuchania powiedział o trzech punktach poligraficzno-kolportażowych, które działać miały przy ulicy Dietla i przy ówczesnej ulicy Dzierżyńskiego, a także w Myślenicach. Jego zeznania obciążały Pawła Czerwińskiego, Artura Dmochowskiego, Macieja Gawlikowskiego, Zygmunta Janysa[834], Ryszarda Kawęskiego, Macieja Kusia, Jacka Lichonia, Stanisława Panasiuka i Piotra Semkowicza[835].

Stanisław Panasiuk przyznał się do przyniesienia powielacza do Marii Cichoń i próby jego naprawy, wyparł się natomiast działalności w podziemiu wydawniczym[836]. Podobnie postąpił Stanisław Hanusiak[837], a ich wyjaśnienia potwierdziła Maria Cichoń[838]. Po miesięcznym śledztwie zmuszono do zeznań Ryszarda Kawęskiego. Obciążały one Artura Dmochowskiego, Macieja Gawlikowskiego i Zbigniewa Sikorę[839]. Również Zygmunt Janys zdecydował się w końcu zeznawać. Jego słowa funkcjonariusze wykorzystali przeciwko Arturowi Dmochowskiemu, Maciejowi Gawlikowskiemu, Stanisławowi Panasiukowi i Zbigniewowi Sikorze[840]. Magdalena Żółczyńska potwierdziła jedynie, że użyczyła Piotrowi Semkowiczowi swoje mieszkanie, w którym drukował on „Hutnika"[841]. Ewa Gawlikowska przyznała, że zna Danutę Maryjowską[842], z którą również jej syn, Maciej, kontaktował się kilka razy[843].

Piotr Semkowicz nie przyznał się do zarzucanych czynów i odmówił jakichkolwiek wyjaśnień[844]. Składania zeznań konsekwentnie odmawiali również Maciej Gawlikowski i Jacek Gronuś[845].

21 maja 1984 r. Prokuratura Wojewódzka w Krakowie skierowała do sądu akt oskarżenia przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze, zarzucając im, że *działając przestępstwem ciągłym, w różnych układach osobowych, a także i w różnych przedziałach czasowych, wspólnie i w porozumieniu zajmowali się organizowaniem bazy poligraficznej, a następnie powielali i rozpowszechniali nielegalne wydawnictwa, takie jak: „Aktualności", „Hutnik", „Hutnik" – edycja myślenicka, sygnowane przez podziemne struktury Solidarności, i inne, zawierające fałszywe wiadomości mogące wyrządzić poważną szkodę interesom Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, polegającą na możliwości wywołania niepokoju publicznego lub rozruchów*[846]. Sprawy Macieja Gawlikowskiego i Macieja Kusia rozpatrywał sąd dla nieletnich.

Ponadto Zbigniew Sikora oskarżony został o to, że *nie posiadając wymaganego zezwolenia, wyrabiał materiał wybuchowy z azotanu srebra, otrzymanego od Ryszarda Pauka wraz z recepturą, sprowadzając w ten sposób powszechne niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia ludzkiego, albowiem w trackie przygotowania tegoż materiału wybuchowego nastąpił wybuch, w wyniku którego doznał on oparzeń rąk i twarzy*[847]. A Ryszard Pauk o to, że *nie posiadając wymaganego zezwolenia, udzielił Zbigniewowi Sikorze pomocy do wytworzenia*

materiału wybuchowego, dostarczając mu do tego celu surowiec w postaci azotanu srebra oraz recepturę do jego wytworzenia, narażając go w ten sposób na bezpośrednie niebezpieczeństwo ciężkiego rozstroju zdrowia, albowiem w czasie przygotowania przez Zbigniewa Sikorę przedmiotowego materiału wybuchowego nastąpił wybuch, w wyniku którego Zbigniew Sikora doznał oparzeń rąk i twarzy, pozostając w leczeniu przez siedem dni[848].

Wnoszący oskarżenie wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie, Józef Burzynowski, w uzasadnieniu napisał: *W sumie na przestrzeni od października do 16 listopada 1983 r. Zbigniew Sikora wydrukował osiem kolejnych numerów „Aktualności". Łącznie Zbigniew Sikora w okresie od października do 16 grudnia 1983 r. powielił około czterdziestu tysięcy sztuk nakładu „Aktualności",* [które] *w całości przekazał Piotrowi Semkowiczowi*[849].

Śledztwo umorzone zostało 25 lipca 1984 r. na mocy ustawy o amnestii. Już wcześniej, 15 marca, wypuszczono Ryszarda Kawęskiego, za którego poręczył podpułkownik Wojska Polskiego Zbigniew Kozenko[850].

Sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Plastycy" zakończono w lutym 1985 r., w związku ze skierowaniem sprawy do sądu i umorzeniem na podstawie amnestii[851]. Z ewidencji SB skreślono ją 3 maja 1985 r.

22 listopada 1983 r. Wydział III-1 WUSW wszczął sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Fanatyk" (numer rejestracyjny sprawy Kr 28035). We wniosku o jej założenie funkcjonariusze informowali: *W ostatnim czasie na terenie Krakowa kolportowano wydawnictwo pod tytułem „Z ukrycia", sygnowane przez NZS. Z treści zawartych w tym wydawnictwie wynika, że może mieć ono powiązanie z Akademią Rolniczą w Krakowie, względnie z innymi jednostkami czy też instytucjami związanymi z rolnictwem. W wydawnictwie tym szkaluje się osoby wchodzące w skład Komitetu Założycielskiego związków zawodowych AR.* […] *Z uwagi na program zawarty w tym wydawnictwie, mogący doprowadzić w konsekwencji do destabilizacji życia studenckiego, a także występowania niepokojów w środowisku Akademii Rolniczej, postanowiono założyć SOS kryptonim „Fanatyk"*[852]. Rozpracowaniem SB objęci zostali studenci Akademii Rolniczej, Grzegorz Fimowicz, Tadeusz Iskra[853], Jan Kubiak[854], Bartłomiej Szczypuła[855] i Marek Ziemba[856], których bezpieka podejrzewała o udział w redagowaniu i kolportowaniu pisma „Z ukrycia".

Prowadząc sprawę, funkcjonariusze zamierzali potwierdzić uzyskane informacje dotyczące pisma „Z ukrycia", poznać nazwiska kolporterów, ich związki z innymi środowiskami studenckimi na terenie Krakowa, miejsca druku i redagowania pisma. Przy współpracy z Wydziałem Śledczym chcieli następnie udokumentować zebrane fakty pod kątem procesowym. Poprzez rozpracowanie operacyjne[857] miała nastąpić likwidacja tytułu[858].

Służba Bezpieczeństwa przeprowadziła szczegółową kontrolę urządzeń poligraficznych na Akademii Rolniczej i przeszukała domy studenckie, ale *nie stwierdzono materiałów nielegalnych bądź innych przedmiotów, które*

potwierdzałyby działalność związaną z pismem nielegalnym „Z ukrycia”[859]. Podczas przeszukań znaleziono tylko pojedyncze egzemplarze wydawnictw podziemnych. Z osobami rozpracowywanymi w tej sprawie funkcjonariusze przeprowadzili również tak zwane rozmowy ostrzegawcze, ale i w tym wypadku *nie uzyskano potwierdzenia działalności negatywnej figurantów.* Ponieważ od marca 1984 r. *nie stwierdzono, aby figuranci prowadzili działania niezgodne z prawem lub świadczące o wydawaniu wydawnictwa „Z ukrycia”*, postanowiono sprawę zakończyć, a osoby nią objęte poddać okresowej kontroli operacyjnej w ramach sprawy obiektowej o kryptonimie „Rolnik”, którą SB prowadziła przeciwko pracownikom naukowym i studentom krakowskiej Akademii Rolniczej[860]. Ostatecznie SOS „Fanatyk” została wyrejestrowana 5 września 1985 r.

Przeciwko grupie studentów AGH kolportujących literaturę drugiego obiegu Wydział III-1 WUSW założył 12 kwietnia 1985 r. SOS „Cyklos” (numer rejestracyjny sprawy Kr 30736). W jej ramach SB interesowała się działalnością Jacka Franczaka[861], Tadeusza Górczyka, Piotra Jasiona, Jadwigi Mrowiec[862], Aleksandra Piecucha, Jerzego Szmida, Rafała Szuckiego[863] i Przemysława Wojtkiewicza[864].

Choć materiały tej sprawy nie zachowały się, to informacje o niej można znaleźć w meldunkach wysyłanych przez Wydział III-1 do centrali w Warszawie oraz w zapisach ewidencyjno-kartotecznych. 7 kwietnia 1986 r. krakowscy esbecy meldowali, że w trakcie prowadzenia SOS „Cyklos” *uzyskano informację, że figurant niniejszej sprawy, Jacek Franczak, dostarczył dla potrzeb działającej na Podhalu nielegalnej grupy poligraficznej kompletną sitoramkę i puszkę farby drukarskiej. Materiały te miał ukryte poza terenem Krakowa i w przeszłości wykorzystywał je do odręcznego druku ulotek.* Funkcjonariusze *zabezpieczyli operacyjnie* wspomniane przedmioty, *blokując tym samym możliwość dalszego ich wykorzystania.* Informowano też, że Piotr Jasion przechowywał u siebie około dwustu egzemplarzy numeru 3 pisma „Paragraf ”, które przeznaczone były do kolportażu. *Prawdopodobnie uczestniczy on również w drukowaniu tych materiałów, a co najmniej posiada dotarcie do nielegalnego punktu poligraficznego* – dodawano. Służba Bezpieczeństwa dowiedziała się, że *dostarczył on również dwieście sztuk nielegalnego pisma pod tytułem „Hutnik” numer 6 (120) dla wyżej wymienionej nielegalnej grupy podhalańskiej*[865].

Więcej danych o osobach rozpracowywanych przez SB w SOS „Cyklos” zawierał meldunek z 12 stycznia 1988 r. Funkcjonariusze informowali w nim, że Przemysław Wojtkiewicz po ukończeniu studiów w AGH wrócił do Sopotu i podjął pracę na Politechnice Gdańskiej, w związku z czym materiały zgromadzone na jego temat wyłączono ze sprawy „Cyklos” i przesłano do Wydziału III WUSW w Gdańsku. O Piotrze Jasionie pisali, że *nadal prowadzi kolportaż nielegalnych wydawnictw, około siedmiu tytułów, oraz zajmuje się sprzedażą książek bezdebitowych. Otrzymuje systematycznie dostawy tych*

materiałów. Z kolei Rafał Szucki *przechowuje u siebie duże ilości wydawnictw bezdebitowych oraz wydawnictwa pochodzące z Francji*, zaś Jacek Franczak ukończył studia i podjął pracę w Instytucie Odlewnictwa AGH, ale *współdziała z P*[iotrem] *Jasionem w sprawie kupna i sprzedaży nielegalnych wydawnictw. Dostarczył trzy kilogramy farby powielaczowej dla celów nielegalnej poligrafii.* Natomiast Tadeusz Górczyk *dostarczył siatki powielaczowe oraz farbę powielaczową do celów nielegalnej poligrafii. Uczestniczył we mszach w intencjach wrogich politycznie. Kolportuje nielegalne wydawnictwa oraz rozprowadza na terenie akademika ulotki. Współdziała z działaczami NZS oraz z działaczami nielegalnych struktur z UJ.* Aleksander Piecuch *koncentruje się na działalności w duszpasterstwie hutników.* Esbecy meldowali, że przeprowadzono z nim dwie nieudane rozmowy, w których chciano skłonić go do ujawnienia działalności podziemnej[866].

Po roku w meldunku z 9 marca 1989 r. krakowska SB informowała, że Piotr Jasion i Jacek Franczak nadal angażują się w *negatywne inicjatywy polityczne*. Ponieważ obaj włączyli się w prace Komitetu Organizacyjnego NSZZ Solidarność w AGH, postanowiono wyrejestrować ich z SOS „Cyklos" i *celem dalszej kontroli operacyjnej* zarejestrować do SOR „Unia", którą bezpieka prowadziła przeciwko Solidarności w AGH. Natomiast wyłączone ze sprawy materiały dotyczące Rafała Szuckiego przekazano do SOR „Ren", uzasadniając to tym, że nadal *zajmuje się obrotem nielegalnymi wydawnictwami bezdebitowymi.* Materiały gromadzone na temat Tadeusza Górczyka wyłączono ze sprawy, ponieważ ukończył on studia w AGH i wyjechał z Krakowa. O innych osobach inwigilowanych w ramach SOS „Cyklos", w tym Jadwidze Mrowiec, Aleksandrze Piecuchu i Jerzym Szmidzie, stwierdzono, że *zaniechali nielegalnej działalności*. Sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Cyklos" postanowiono więc zakończyć[867]. 22 marca 1989 r. materiały złożono w archiwum[868].

Represjonowanie Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej

Od 14 sierpnia 1985 r. Wydział III WUSW w Krakowie prowadził przeciwko Wydawnictwu Myśli Nieinternowanej sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Sygnał" (numer rejestracyjny sprawy Kr 31335). Rozpracowaniem SB objęty był początkowo Tomasz Gugała, a później również inne osoby związane z wydawnictwem, w tym Lech Kołodziejczyk, Władysław Krzek-Lubowiecki, Leszek Lipnicki, Jadwiga Salij, Jolanta Szywała[869] i Andrzej Tatkowski. 6 grudnia 1985 r. SOS „Sygnał" przekształcono w SOR „Sygnał", którą SB prowadziła do 21 grudnia 1989 r.[870] Ponadto w ramach SOR „Matematyk" (numer rejestracyjny sprawy Kr 31699), prowadzonej przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie od 23 października 1985

do 10 listopada 1989 r., rozpracowywani byli inni członkowie Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej, czyli Irena Molasy, Piotr Semkowicz i Barbara Skąpska[871]. Materiały wspomnianych spraw nie zachowały się, dlatego nie można prześledzić wszystkich działań SB, niemniej niektóre z nich można odtworzyć na podstawie materiałów administracyjnych bądź dokumentów znajdujących się w aktach kontrolno-śledczych.

Na początku 1983 r. SB aresztowała kilka osób związanych z Wydawnictwem Myśli Nieinternowanej, w tym Michała Garapicha, Wiesława Wazla i Małgorzatę Wilkosz. Nie miało to jednak nic wspólnego z działalnością wydawnictwa, ale z podziemną aktywnością NZS UJ[872].

Pierwsze działania wobec Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej bezpieka podjęła w 1985 r. Zdaniem Tomasza Gugały, podziemne wydawnictwo znalazło się w polu zainteresowania funkcjonariuszy SB podczas głodówki protestacyjnej w Bieżanowie[873]. Wówczas to drukarz Lech Kołodziejczyk, odwiedzając parafię pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny, miał złamać podstawowe zasady konspiracji i powiedzieć osobie postronnej, Romanowi Pyrczakowi, o swoich powiązaniach z WMN, przy czym przekazał mu pierwszy numer „Myśli Głodujących". Temu ostatniemu umożliwiło to uwiarygodnienie się wobec proboszcza parafii, księdza Adolfa Chojnackiego, któremu Pyrczak już wcześniej przestawił się jako szef WMN, o czym w wydawnictwie nikt nie wiedział[874].

Dekonspiracja WMN mogła też nastąpić w wyniku przeszukania w maju 1985 r. mieszkania Ireny Molasy i Władysława Masłowskiego przy ulicy Borsuczej. Według Tomasza Gugały, do przeszukania doszło w wyniku kontaktów Molasy z podziemnymi strukturami Solidarności. Prawdopodobnie w mieszkaniu założono wówczas podsłuch pokojowy, co mogło przyczynić się do ujawnienia działalności WMN i wszczęcia SOS „Sygnał"[875].

Kilka miesięcy później, 26 stycznia 1986 r., czynności operacyjne wobec krakowskiego WMN podjęła wrocławska SB. Esbecy z Wrocławia zamierzali rozpracować kontakty wydawnictwa z Solidarnością Walczącą. Podjęto wówczas około dziesięciogodzinną obserwację przebywającego we Wrocławiu Tomasza Gugały. Bezpieka niewiele się dowiedziała, ale ludzie z WMN stali się bardziej ostrożni[876].

W opinii Tomasza Gugały, kolejnym dowodem działań SB wymierzonych w kierownictwo WMN było poluzowanie w nocy z 15 na 16 marca 1986 r. śrub w kołach jego samochodu, którym wraz z Ireną Molasy i Władysławem Krzekiem-Lubowieckim wracali z Wrocławia. Podczas jazdy odpadło przednie prawe koło, ale, na szczęcie, nikomu nic się nie stało[877].

Dwa miesiące później, 16 maja 1986 r., bezpieka rozbiła drukarnię WMN w Wieliczce. Aresztowani zostali Bogusław Goleń, Lech Kołodziejczyk i Leszek Lipnicki. Funkcjonariusze zabrali maszynę offsetową Łakomiec (jeden z kolejnych modeli), nakład *Wspomnień karpatczyka* (dodruk), częściowo

wydrukowany nakład „Myśli Nieinternowanych", pisma „Sygnał" i „Krecik", a także dużą ilość papieru, odczynniki chemiczne i inne akcesoria drukarskie. Przeszukanie zakończono nad ranem[878]. Następnie przeszukano mieszkania Golenia, Kołodziejczyka i Lipnickiego, a także mieszkanie matki tego ostatniego, Mieczysławy Lipnickiej. Rewizję przeprowadzono także u Ireny Molasy.

17 maja 1986 r. wobec Bogusława Golenia, Lecha Kołodziejczyka i Leszka Lipnickiego wszczęto dochodzenie[879]. Zarzucono im, że *od bliżej nieustalonego czasu do dnia 16 maja 1986 r. w Wieliczce drukowali bez wymaganego zezwolenia oraz gromadzili w celu rozpowszechniania i rozpowszechniali nielegalne wydawnictwa w postaci książek, czasopism i druków ulotnych, w celu wywołania niepokoju publicznego i rozruchów*[880].

Podczas przesłuchania Lech Kołodziejczyk i Leszek Lipnicki nie przyznali się do niczego i odmówili składania wyjaśnień, Bogusław Goleń zaś zeznał, że *z pozostałymi podejrzanymi od lutego 1985 r. zajmował się drukowaniem wymienionych tekstów i opisał podział pracy w drukarni*[881]. Kontaktował się z Tomaszem Gugałą i Ireną Molasy, choć ich nazwisk nie wymienił, nie znając ich, ale dokładnie opisał wygląd obojga i podał adres zamieszkania Ireny Molasy[882]. *Miałem płacone 30 groszy za jedną odbitkę sporządzoną na powielaczu. Średnio byłem dwa razy w miesiącu w Wieliczce, czyli drukowałem w sumie około dwudziestu sześciu, dwudziestu ośmiu razy, za każdym razem w takim składzie, w jakim byłem zatrzymany w dniu wczorajszym. Za jeden wieczór mogliśmy zadrukować średnio tysiąc pięćset, dwa i pół tysiąca stron* – wyjaśniał przesłuchującym[883]. *Treść przedstawionego mi zarzutu zrozumiałem i do popełnionego zarzucanego mi czynu i winy przyznaję się częściowo. Przyznaję się jedynie do drukowania niektórych numerów gazetki „Myśli Nieinternowane", „Sygnał", pisemka „Krecik" oraz książki „Wspomnienia karpatczyka". Ponadto przyznaję się do gromadzenia u siebie w domu książek, broszur i ulotek, lecz bez zamiaru ich kolportowania. Przyznaję, że kilka pozycji posiadałem w kilku egzemplarzach, lecz miałem je u siebie w celu ich ewentualnej zamiany na inne.* […] *Literaturą tak zwanego drugiego obiegu zacząłem się interesować po sierpniu 1980 r., czyli pod koniec 1980 r. Wtedy po raz pierwszy wpadły mi w ręce wydawnictwa tego rodzaju. Za literaturę tak zwanego drugiego obiegu uważam pamiętniki, opracowania historiograficzne oraz takie pisma, jak „Myśli Nieinternowane", „Krecik". Raczej uważam to za wydawnictwa tak zwanego drugiego obiegu, mam tu na myśli gazetki, broszurki czy jednokartkowe wydania. Uważam to wszystko za nieudolną próbę propagandy* – dodawał Goleń[884]. Następnie opowiedział, w jaki sposób poznał Irenę Molasy, która skontaktowała go z kolei z Władysławem Masłowskim. Z zeznań wynika, że nie znał prawdziwego imienia Masłowskiego, gdyż mówił o nim Mieczysław. Nie znał również prawdziwego imienia Kołodziejczyka, którego nazywał Wojtkiem. Bogusław Goleń wyjaśnił, że to Masłowski zaproponował mu

w lutym 1985 r. udział w powielaniu wydawnictw podziemnych. Opowiadał też o wspólnym drukowaniu w Wieliczce z Kołodziejczykiem i Lipnickim[885].

23 maja 1986 r. Goleń podtrzymał swoje zeznania i zapewniał: *Do dnia dzisiejszego nie wiem, jak naprawdę na imię miał Kołodziejczyk*[886]. Podczas kolejnego przesłuchania, 27 maja, tłumaczył: *Nawiązując do swoich dotychczasowych wyjaśnień, chciałbym zmienić je w następującej części: po pierwsze, nie jestem w stanie podać imienia i nazwiska osoby, którą dotychczas określałem w swoich zeznaniach jako Mieczysław Masłowski. Po drugie, stwierdzam, że Irena Molasy w żaden sposób nie brała udziału w zapoznaniu mnie z kimś, kogo do tej pory określałem jako Mieczysław Masłowski*[887].

20 czerwca Bogusław Goleń opowiedział przesłuchującym, w jaki sposób poznał Jerzego Pałosza, a potem Stanisława Nowaka z AGH, z którym od mniej więcej połowy 1982 r. drukował pismo „Dzień…". Zeznał, że w jego mieszkaniu przy ulicy Żytniej zorganizowany był punkt poligraficzny. Według Golenia, punkt ten funkcjonował od jesieni 1982 do lata 1983 r., a drukowano tam pisma „Dokumenty i Analizy" oraz „Dzień…", a prawdopodobnie także „Kronikę Małopolską"[888].

Przesłuchiwany 25 czerwca, Bogusław Goleń wspominał, że jesienią 1984 r. wydrukował kilka numerów pisma „Mała Polska". *Matryce otrzymałem od mężczyzny, z którym skontaktował mnie Władysław Masłowski – prostuję – matryce najpierw otrzymałem bezpośrednio od Masłowskiego, następnie od mężczyzny, z którym mnie skontaktował.* […] *Jeżeli chodzi o Władysława Masłowskiego, to nie mam całkowitej pewności, ale wydaje mi się, iż poznałem go równolegle z Ireną Molasy. W początkowym okresie znajomości Władysława Masłowskiego, spotkałem go przy okazji wizyt u Ireny Molasy na ulicy Borsuczej* […]. *Następnie poznałem jego miejsce pracy, nie pamiętam dokładnie okoliczności ani czasu, kiedy to nastąpiło. Moje kontakty z W*[ładysławem] *Masłowskim polegały na tym, że w różnym okresie czasu nabywałem od niego, z reguły w pojedynczych egzemplarzach, nielegalne wydawnictwa* – zeznawał Goleń[889].

Podczas kolejnego przesłuchania opowiedział o swojej działalności kolporterskiej, do której zaangażował go Jerzy Pałosz. *Pierwszą propozycją, jaką otrzymałem od Jerzego Pałosza, było, abym starał się zorganizować siatkę kolporterów dla rozpowszechniania wydawnictwa „Póki my żyjemy". Fakt ten miał miejsce na pewno po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego, dokładnie nie jestem w stanie określić czasu. Ja podjąłem się takiej działalności i, tak jak sobie dzisiaj przypominam, znalazłem następujących odbiorców tego wydawnictwa: Andrzej Przewoźnik – był to mój sąsiad, z okresu gdy zamieszkiwałem razem z rodzicami przy ulicy Warmińskiej* […] *w Krakowie. Nie pamiętam dokładnego adresu, mieszkał przy ulicy Warmińskiej* […] *numeru mieszkania nie pamiętam.* […] *Za pośrednictwem Andrzeja Przewoźnika nawiązałem kontakt z Janem Romanem Pyrczakiem* – zeznawał Goleń[890]. Dalej opowiadał,

że Andrzej Przewoźnik skontaktował go z dwoma mężczyznami o imionach Waldemar oraz Zbigniew[891]. Wspomniał też, że oprócz Andrzeja Przewoźnika pojedyncze publikacje odbierał od niego Andrzej Dukała[892], którego znał jako pracownika Zakładu Konstrukcji Stalowych Krakowskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego Krakbud, gdzie wcześniej pracował. *Osobom tym dostarczałem w sposób bardzo nieregularny, a następnie wręcz sporadyczny wydawnictwa, o których wspominałem, gdzieś do lata 1985 r. Najczęściej dostarczałem im po jednym egzemplarzu wydawnictwa, sporadycznie po kilka. Wydawnictwa te, zarówno Przewoźnikowi, jak i Dukale, dostarczałem osobiście do domu. Wydawnictwa otrzymywane od Pałosza rozprowadzałem bezpłatnie. Ponieważ efekty mojej działalności jako kolportera były nikłe, w dość szybkim tempie zaniechałem jej i w konsekwencji zająłem się działalnością drukarską w punkcie poligraficznym Stanisława Nowaka, o czym szerzej mówiłem.* […] *Drukowane przez nas wydawnictwa były rozprowadzane moimi kanałami oraz przez Koptasa*[893]*, o czym ja nic nie wiem. Pula wydawnictw rozprowadzana przeze mnie trafiała przede wszystkim do Ireny Molasy, Pałosza, Bogdana Żmudzińskiego* – relacjonował przesłuchującym go Bogusław Goleń[894].

Lech Kołodziejczyk podczas przesłuchań przyznał jedynie, że bez zgody rodziców udostępniał pomieszczenie na podziemną drukarnię. Na inne pytania nie odpowiadał[895]. Przez cały czas powtarzał konsekwentnie: *Korzystając z przysługującego mi prawa, odmawiam składania jakichkolwiek wyjaśnień*[896].

Irena Molasy, przesłuchiwana 17 maja 1986 r. przez podporucznika Jerzego Stachowicza, zeznawała stanowczo: *Nie znam osób o nazwisku Leszek Lipnicki, Lech Kołodziejczyk. Znam natomiast osobę o nazwisku Bogusław Goleń. Poznałam go jakieś dwa lata temu za pośrednictwem pana Gryca, mieszkającego na naszym osiedlu, prezesa spółdzielni imienia 1 maja. B*[ogusław] *Goleń był u mnie w mieszkaniu trzy lub cztery razy w związku z tym, że przerabiał mi instalację elektryczną.* […] *Na stosowne pytanie oświadczam, iż nie poznałam Bogusława Golenia z żadnym mężczyzną o imieniu „Mieczysław". Żaden z moich znajomych nie nosi imienia „Mieczysław". Nie poznałam również w swoim mieszkaniu żadnego mężczyzny z B*[ogusławem] *Goleniem. Nie poznałam go również w innym miejscu z kimkolwiek z moich znajomych, a tym bardziej z osobą zajmującą się rozprowadzaniem nielegalnych wydawnictw. Zdecydowanie stwierdzam, że w jakikolwiek sposób nie kontaktowałam B*[ogusława] *Golenia z osobą zajmującą się rozprowadzeniem nielegalnych wydawnictw*[897].

Mając dwa rozbieżne zeznania, Stachowicz jeszcze tego samego dnia przeprowadził konfrontację Ireny Molasy z Bogusławem Goleniem. Irena Molasy stwierdziła: *Rozpoznaję siedzącego na wprost mnie mężczyznę. Jest to Bogusław Goleń. Jakieś dwa lata temu naprawiał u mnie instalację elektryczną. Po pewnym czasie nasze kontakty urwały się. Widzę go po raz pierwszy od półtora roku. B*[ogusław] *Goleń nie poznał u mnie w domu żadnego mężczyzny, tym bardziej o imieniu Mieczysław. Nie skontaktowałam B*[ogusława] *Golenia*

z jakimkolwiek mężczyzną zajmującym się rozprowadzaniem nielegalnych wydawnictw. Nikogo takiego B[ogusław] *Goleń nie mógł poznać w moim mieszkaniu*[898]. Bogusław Goleń z kolei wyjaśniał: *Rozpoznaję siedzącą na wprost mnie kobietę. Jest to Irena Molasy. Poznałem ją około 1981 r. w jednym z krakowskich lokali. Bywałem u niej w domu kilka razy. Odmawiam odpowiedzi na pytanie, w jakim celu tam bywałem. W jej mieszkaniu poznałem mężczyznę o imieniu Mieczysław, o nazwisku Masłowski lub Masławski. Mężczyzna ten sprzedawał mi pojedyncze egzemplarze różnych nielegalnych wydawnictw, a później, po rozwinięciu się naszej znajomości, zaproponował mi udział w ich drukowaniu. Było to około początków 1985 r.*[899]

Pod koniec lipca 1986 r. sprawę umorzono na mocy ustawy o amnestii[900]. W *Meldunku o zakończeniu postępowania*, podsumowującym prowadzone działania, odnotowano, że zarzuty postawiono trzem osobom, które zostały aresztowane, przesłuchano pięciu świadków i przeprowadzono dziewięć przeszukań[901].

Z ustaleń Tomasza Gugały wynika, że do likwidacji przez SB drukarni w Wieliczce przyczyniła się pozyskana przez funkcjonariuszy informacja o zamiarze odłączenia się od WMN czterech drukarzy. Choć rozbicie wielickiej drukarni skłoniło kierownictwo WMN do zaostrzenia procedur konspiracyjnych[902], to kilka miesięcy później, w grudniu 1986 r., nastąpiła kolejna dekonspiracja.

20 grudnia 1986 r. bezpieka zlikwidowała drukarnię WMN znajdującą się w mieszkaniu przy ulicy Strzelców, należącym do Kazimierza Pałosza, a udostępnionym na potrzeby podziemnej poligrafii przez jego syna, Jerzego. W trakcie drukowania funkcjonariusze SB zatrzymali Tomasza Gugałę, Władysława Krzeka-Lubowieckiego i Wojciecha Pięciaka. Esbecy zabrali maszynę drukarską, matryce, około czterech tysięcy egzemplarzy pism „Sygnał" i „Myśli Nieinternowane", siedem ryz papieru maszynowego, a także farby, wałki i inne materiały drukarskie[903]. Przejęto też dokumentację WMN, w tym tabele stawek autorskich i rozliczenia wpływów z kolportażu, które prowadził Tomasz Gugała[904]. Ponadto przy Gugale znaleziono maszynopis z fragmentem zeznań złożonych w maju 1986 r. przez Bogusława Golenia, co spowodowało, że sprawą zainteresował się Inspektorat Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie, który wszczął postępowanie wyjaśniające, podejrzewając, że osoby działające w ramach WMN, a rozpracowywane w ramach SOR „Matematyk" i SOR „Sygnał", *utrzymują kontakt z NN pracownikiem WUSW*[905]. Zaangażowano czterdziestu funkcjonariuszy z Wydziału III i Wydziału III-1 WUSW w Krakowie oraz cały Wydział Śledczy[906]. W wyniku dochodzenia stwierdzono, że *przeciek informacji nie nastąpił z winy funkcjonariuszy* zaangażowanych w sprawy operacyjne „Matematyk" i „Sygnał", zaś *postać NN kapitana jest fikcyjna* i, jak argumentowano, wymyślili ją ludzie z WMN *dla dodania sobie prestiżu*. Zakładano, że przeciek mógł pochodzić z Prokuratury Wojewódzkiej

lub *mogło być tak, że podejrzani podczas zapoznawania się z materiałami postępowania przygotowawczego sporządzili notatki, na podstawie których zostało odtworzone zeznanie B*[ogusława] *Golenia*. Przypuszczano, że *zrobiła to Irena Molasy, jako biegła w stenografii*[907].

Likwidację drukarni przy ulicy Strzelców bezpieka przeprowadziła zgodnie z przyjętym 19 grudnia 1986 r. planem opracowanym w ramach SOR „Sygnał". Dzięki informacjom uzyskanym operacyjnie funkcjonariusze wiedzieli, że 20 grudnia w mieszkaniu będą drukować Tomasz Gugała, Władysław Krzek-Lubowiecki i Wojciech Pięciak. Rozpoznanie było dokładne, przewidywano między innymi przeszukanie samochodu, *którym przyjadą osoby drukujące*. Tomasz Gugała zwrócił uwagę, że *jest to o tyle charakterystyczne, że wcześniej drukarze przychodzili oddzielnie* i nikt nie przyjeżdżał samochodem. Na podstawie dostępnych materiałów można jedynie przypuszczać, że bezpieka wykorzystywała podsłuchy o kryptonimach „Strzelec" i „Agrest"[908].

Służba Bezpieczeństwa zamierzała zlikwidować drukarnię i miejsce wykonywania diapozytywów oraz przechwycić materiały i akcesoria drukarskie. Ponadto jej celem było *wprowadzenie elementów niepewności i podejrzliwości wobec osób związanych z Wydawnictwem Myśli Nieinternowanej* oraz skierowanie wniosków do Kolegium ds. Wykroczeń przeciwko wszystkim zatrzymanym[909]. Zakładano, że zrealizowanie tych planów *powinno doprowadzić do zaniechania przez figurantów działalności poligraficznej na dłuższy okres czasu*[910].

Tomasz Gugała, Władysław Krzek-Lubowiecki i Wojciech Pięciak zostali zatrzymani na czterdzieści osiem godzin. Podobnie było w wypadku Ryszarda Kęska i Jerzego Pałosza. Zarządzono przeszukanie w dziesięciu mieszkaniach, co pozwoliło SB między innymi przejąć archiwum blach i materiałów redakcyjnych przechowywanych przez Grażynę Marczuk na ulicy Młyńskiej[911].

Gugała, Krzek-Lubowiecki i Pięciak odmawiali składania zeznań. 3 lutego 1987 r. sześć osób ukaranych zostało przez kolegium do spraw wykroczeń karą grzywny w wysokości od trzydziestu do pięćdziesięciu tysięcy złotych.

Mimo udanej akcji bezpieka nie doprowadziła do zarzucenia przez WMN podziemnej działalności. Natomiast podczas przesłuchania 20 grudnia funkcjonariusze skaptowali Jerzego Pałosza. Posłużyli się przy tym szantażem, grożąc, że uwikłają go w aferę gospodarczą. 17 stycznia 1987 r. Pałosz został formalnie zarejestrowany przez Wydział V WUSW w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika, a kilka miesięcy później, 28 sierpnia, zarejestrowano go jako tajnego współpracownika o pseudonimie „Paweł" (numer rejestracyjny Kr 33276)[912]. Nie zachowała się ani jego teczka personalna, ani teczka pracy. O okolicznościach podjęcia współpracy z SB oraz jej przebiegu opowiedział po latach Tomaszowi Gugale[913]. Podczas rozmów z oficerem prowadzącym, podporucznikiem Adamem Wolnickim[914], wyjawił, że Irena Molasy była maszynistką i przepisywała teksty dla WMN, opisywał również

działalność Tomasza Gugały. Bezpieka wykorzystywała go do rozpracowywania WMN, miał utrzymywać kontakt z Gugałą[915]. Współpracę zakończono jesienią 1989 r., a z ewidencji agentury wykreślono go 30 stycznia 1990 r.[916]

W tym samym czasie SB zwerbowała do tajnej współpracy również Grażynę Marczuk. 14 stycznia 1987 r. Wydział III WUSW w Krakowie zarejestrował ją jako kandydata na tajnego współpracownika, a 11 marca 1988 r. jako tajnego współpracownika o pseudonimie „Krystyna" (numer rejestracyjny Kr 33186). Z ewidencji agentury skreślono ją tego samego dniu, co TW „Paweł", czyli 30 stycznia 1990 r. Także w tym wypadku nie zachowały się materiały pozwalające określić zakres współpracy z SB[917].

Z inicjatywy Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie jesienią 1987 r. krakowska Izba Skarbowa wszczęła przeciwko Tomaszowi Gugale postępowanie podatkowe i karno-skarbowe[918]. 1 czerwca 1988 r. II Urząd Skarbowy dla Krakowa Śródmieścia nałożył na niego podatek obrotowy w wysokości stu osiemdziesięciu trzech tysięcy trzystu złotych[919]. Zwolniono go też z pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim[920].

Inne działania operacyjne Służby Bezpieczeństwa wobec podziemia wydawniczego

20 marca 1982 r. w trakcie drukowania w piwnicy budynku przy ulicy Kazimierza Wielkiego wydawnictw bezdebitowych funkcjonariusze zatrzymali licealistów Andrzeja Fischera i Tomasza Strutyńskiego[921]. Esbecy zarekwirowali między innymi ramkę do sitodruku z wałkiem, nowe sito do druku, matryce, ulotki, trzynaście ryz papieru i farbę drukarską[922]. Znaleziono też pudła kartonowe, w którym spakowano między innymi kilkaset egzemplarzy publikacji *Grudzień, który zrodził Sierpień*, pięćdziesiąt broszur *Abyś ty był wolny*, sygnowanych przez Oficynę Wydawniczą Młodych Ślad, a także ulotki, plakaty oraz pisma „Goniec Małopolski", „Wiadomości Krakowskie" i „Wyzwolenie"[923].

Tydzień później SB przeszukała mieszkanie rodziców Tomasza Strutyńskiego, zabierając im maszynę do pisania[924]. 30 marca przeszukano mieszkanie Andrzeja Fischera, gdzie zarekwirowano między innymi pojedyncze egzemplarze książek, pism i ulotek wydanych w podziemiu[925].

Tomasz Strutyński podczas przesłuchania 21 marca 1982 r. przez podporucznika Marka Dwuraźnego odmówił odpowiedzi na jego pytania oraz podpisania notatki z rozmowy[926]. Z kolei Andrzej Fischer, przesłuchiwany tego samego dnia, wyjaśnił Dwuraźnemu, że dom przy ulicy Kazimierza Wielkiego, łącznie z piwnicą, był własnością jego matki, ale odmówił odpowiedzi na pytanie, co robił tam dzień wcześniej[927].

22 marca 1982 r. prokurator Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Krakowie, podporucznik Eugeniusz Wolnik, wszczął śledztwo przeciwko Fischerowi i Strutyńskiemu, zarzucając im, że *w marcu 1982 r. w Krakowie* […] *gromadzili, przechowywali i sporządzali drukiem, celem rozpowszechniania, materiały zawierające fałszywe wiadomości mogące wywołać rozruchy lub niepokój publiczny*[928]. Także podczas przesłuchania w prokuraturze Andrzej Fischer i Tomasz Strutyński odmówili odpowiedzi na jakiekolwiek pytania[929].

Podczas śledztwa w charakterze świadka 30 marca przesłuchano Barbarę Gębik, wychowawczynię Tomasza Strutyńskiego i nauczycielkę chemii w II Liceum Ogólnokształcącym im. Jana III Sobieskiego w Krakowie, której zeznania obciążyły jej ucznia. Opowiedziała o jego działalności w Oficynie Wydawniczej Młodych Ślad, dodając, że próbowała nakłonić go do zaprzestania tych działań: *Powiedziałam mu, że wiem od dyrektora, iż działa w Oficynie Młodych – Ślad. Tomasz Strutyński potwierdził to. Byłam tym faktem zmartwiona i starałam się go nakłonić do zaprzestania tej działalności.* […] *Prosiłam matkę Tomasza Strutyńskiego, by porozmawiała z nim na temat jego działalności w wydawnictwie Ślad i w jakiś sposób spróbowała mu wyperswadować taką działalność*[930].

Można przypuszczać, że zeznania nauczycielki w jakiś sposób pomogły bezpiece. Następnego dnia, 1 kwietnia, Tomasz Strutyński, przesłuchiwany przez Dwuraźnego, zaczął bowiem zeznawać. Mówił o przystąpieniu pod koniec 1980 r. do Ruchu Odnowy Szkolnictwa Średniego, ale *ponieważ działalność tego Ruchu ograniczała się jedynie do organizowania zebrań, co mi nie odpowiadało, postanowiłem zaprzestać działalności w ramach tego Ruchu. Stało się to w lutym 1981 r.* Powiedział także, że w styczniu 1981 r. zgłosił się do powielarni Solidarności Wiejskiej przy ulicy Karmelickiej, gdzie poznał Andrzeja Fischera, z którym przez pewien czas tam pracował. *Doszliśmy do wniosku, wspólnie z Andrzejem Fischerem, by utworzyć Oficynę Wydawniczą Młodych – Ślad. Było to w marcu 1981 r. Wówczas to zdecydowaliśmy się zrezygnować z pracy w Solidarności Wiejskiej. Od tej chwili zaczęliśmy prowadzić własną działalność wydawniczą. W tym też celu zgromadziliśmy sprzęt poligraficzny w postaci sitoramy, papieru i farby drukarskiej. Nie wiem, skąd sprzęt poligraficzny pochodził i kto go zrobił. Papier i farby kupiliśmy z Andrzejem Fischerem z naszych oszczędności. Środki drukarskie i sprzęt poligraficzny zgromadziliśmy w piwnicy domu przy ulicy Kazimierza Wielkiego* […] *w Krakowie. Wydawaliśmy publikacje w postaci plakatów, ulotek i drobnych pozycji książkowych, które następnie wspólnie z Andrzejem Fischerem sprzedawaliśmy naszym szkolnym koleżankom i kolegom. Teksty naszych pozycji książkowych, jak na przykład „Grudzień, który zrodził Sierpień", „Abyś ty był wolny", pochodziły z dostępnych dla nas publikacji wydawanych przez niezależne wydawnictwa, które były wówczas ogólnie dostępne. Działalność Oficyny Wydawniczej Młodych – Ślad postanowiliśmy z Andrzejem Fischerem*

zakończyć z dniem 13 grudnia 1981 r. – relacjonował Tomasz Strutyński[931]. Dalej zeznał, że w styczniu 1982 r. postanowili jednak wydawać biuletyn zatytułowany „Niepodległość". Chcieli w nim publikować informacje NSZZ Solidarność i grup opozycyjnych działających w warunkach stanu wojennego[932]: [To] *ten biuletyn, który znaleziono w trakcie przeszukania piwnicy domu przy ulicy Kazimierza Wielkiego* […] *w Krakowie. W dniu 20 marca 1982 r. był drugim z kolei. Pierwszy ukazał się pod koniec lutego br. Nakład pierwszego biuletynu, składającego się z sześciu lub siedmiu stron, liczył około dwustu egzemplarzy. Zawierał on podobne w charakterze informacje co numer drugi. Kto i w jaki sposób kolportował biuletyn, nie wiem. Ja zajmowałem się tylko jego drukowaniem. Pomagał mi w tym Andrzej Fischer. W dniu 20 marca br., w piwnicy domu przy ulicy Kazimierza Wielkiego* […] *w Krakowie, wspólnie z Andrzejem Fischerem, około godziny 10.00, rozpoczęliśmy druk drugiego numeru „Niepodległości". Matryce z wykonanymi na nich tekstami przeznaczonymi do drugiego numeru biuletynu „Niepodległość" przyniósł 20 marca br. Andrzej Fischer. Nie wiem, gdzie, kto i na jakiej maszynie do pisania je wykonywał. Ja matryc nigdy nie wykonywałem, to znaczy nie nanosiłem na nie tekstu. Tyle, co mam do wyjaśnienia w tej sprawie. Zaznaczam, że złożyłem je dobrowolnie. Oświadczam, że nigdy w przyszłości nie będę prowadził jakiejkolwiek działalności politycznej*[933].

Andrzej Fischer odmówił składania wyjaśnień[934]. W akcie oskarżenia z 13 maja 1982 r. zarzucono mu, że *w lutym i w marcu 1982 r. w Krakowie, wspólnie z Tomaszem Strutyńskim, gromadził, przechowywał i sporządzał drukiem, celem dalszego rozpowszechniania, materiały zawierające fałszywe wiadomości, mogące wywołać rozruchy lub niepokój publiczny*[935]. O to samo oskarżono Strutyńskiego[936].

Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie wyrokiem z 26 maja 1982 r. uznał Andrzeja Fischera za winnego popełnienia *przestępstwa*, polegającego na tym, że *w marcu 1982 r. w piwnicy domu przy ulicy Kazimierza Wielkiego* […] *w Krakowie wspólnie z Tomaszem Strutyńskim gromadził i przechowywał pisma stanowiące matryce zawierające teksty zatytułowane „Do robotników – członków NSZZ »Solidarność«", „Eskalacja represji" i „Twierdza nadziei", które to teksty zawierały fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*. Skazano go za to na rok więzienia z zawieszeniem na trzy lata, przy czym na poczet kary zaliczono okres tymczasowego aresztowania od dnia 20 marca do 26 maja 1982 r. Ponadto na rzecz Skarbu Państwa zasądzono kwotę tysiąca ośmiuset złotych i obciążono kosztami postępowania w sprawie. Sąd oddał też Andrzeja Fischera pod nadzór kuratora sądowego i zobowiązał do kontynuowania nauki[937].

Tomasza Strutyńskiego skazano na półtora roku więzienia z zawieszeniem na trzy lata, oddano pod dozór kuratora sądowego i zobowiązano do kontynuowania nauki lub podjęcia pracy. Na poczet kary sąd zaliczył okres

tymczasowego aresztowania od dnia 20 marca do 26 maja 1982 r. Zasądził również na rzecz Skarbu Państwa kwotę trzech tysięcy złotych i obciążył kosztami postępowania sądowego[938]. 14 września 1983 r. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego, po rozpoznaniu sprawy Tomasza Strutyńskiego, wydał decyzję o zastosowaniu amnestii, darowaniu kary więzienia i uchyleniu dozoru kuratora[939].

13 kwietnia 1982 r. Wydział III-1 KWMO w Krakowie, w związku z podejrzeniem o wydawanie i kolportaż podziemnych czasopism, wszczął przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu[940] i Wojciechowi Ornatowi[941] sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Drukarz" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26168). Rok później, 13 kwietnia 1983 r., przekwalifikowano ją na SOR „Drukarz".

Wojciech Ornat i Grzegorz Ciepły od marca 1982 r. drukowali w mieszkaniu tego drugiego na ulicy Stradom pismo „Wolny Głos", w nakładzie około tysiąca pięciuset egzemplarzy[942]. Pomagał im w tym brat Wojciecha Ornata, Bolesław[943]. 17 kwietnia 1982 r., podczas interwencji SB, funkcjonariusze zastali obu mężczyzn oraz przygotowane do kolportażu egzemplarze „Wolnego Głosu". W trakcie przeszukania zarekwirowano między innymi ramkę do sitodruku, farbę, matryce, ryzę papieru, a także dziewięćdziesiąt egzemplarzy złożonego pisma „Wolny Głos" i około trzech tysięcy zadrukowanych luźnych stron[944]. Grzegorz Ciepły i Wojciech Ornat zostali aresztowani. Tego samego dnia wszczęto przeciwko nim sprawę karną. Na podstawie adresów zapisanych w notatniku znalezionym podczas przeszukania bezpieka zatrzymywała kolejne osoby. Aresztowano i przesłuchiwano kilkunastu licealistów. Prowadzący sprawę funkcjonariusze SB, Kazimierz Ślusarczyk i Marek Dwuraźny, obchodzili się z nimi wyjątkowo brutalnie. Siedemnastoletnią Elżbietę Szymczyk rozebrano do naga. Była zamykana w celi z prostytutkami. Zmuszono ją tam do czyszczenia kubła z nieczystościami. Wspominała: *Przesłuchiwał mnie porucznik Ślusarczyk, wyjątkowy cham. Nagle do pokoju wkroczył dwumetrowy dryblas z pałą. – „Stasiu, jeszcze nie teraz. Zawołam cię, jak będzie trzeba" – powiedział Ślusarczyk*[945].

13 maja 1982 r. do odrębnego postępowania wyłączono materiały dotyczące Grzegorza Ciepłego[946]. Presja wywierana na niego podczas śledztwa spowodowała, że 19 kwietnia zeznał podczas przesłuchania: *Przyznaję się do tego, że w okresie od marca 1982 r. przechowywałem, sporządzałem i gromadziłem czasopismo o nazwie „Wolny Głos". Natomiast nie przyznaję się, abym „Wolny Głos" rozpowszechniał.* […] *Poza tym gromadziłem i przechowywałem, natomiast nie sporządzałem, inne druki bezdebitowe w ilości po jednym egzemplarzu, takie jak „Biuletyn Małopolski" – jeden egzemplarz, „Komunikat PAN" numer 15 – jeden egzemplarz, oraz inne pisma, których tytułów nie pamiętam, niemniej druki te były w ilości jeden egzemplarz każdy. Dodaję, że druków tych nie przekazywałem ani też nie dawałem do czytania*[947].

Podczas przesłuchania 28 kwietnia Grzegorz Ciepły powiedział, że powielanie pisma zaproponowała mu dziewczyna o imieniu Ela[948]. 29 kwietnia wyjaśniał: *Ela, o której wczoraj mówiłem, to Elżbieta Karkosza*[949]*, mieszkająca w Krakowie na Wzgórzach Krzesławickich w jednym z ostatnich bloków. Dokładnego jej adresu nie znam. Poznałem ją przez koleżankę z klasy I LO w Krakowie, Elżbietę Szymczyk, pod koniec stycznia br. Wtedy to pojechałem razem z Elą Szymczyk do Karkoszy. Ela Szymczyk mówiła mi, że jeśli pojadę z nią, będę mógł wziąć od Karkoszy nielegalne wydawnictwa – książki, i sprzedać je. Od samej Karkoszy dowiedziałem się, że jest ona jednym z założycieli wydawnictwa KOS. Od Karkoszy otrzymałem wtedy do sprzedania około dziesięciu egzemplarzy książki Herling-Grudzińskiego pod tytułem „Książę Niezłomny". Książki te sprzedawałem swoim kolegom, między innymi Wojtkowi Ornatowi i Markowi Miętce*[950]*.* […] *To właśnie z Elą Karkoszą przygotowałem druk „Wolnego Głosu".* […] *Od Eli Karkoszy, jak już wcześniej mówiłem, otrzymałem do druku nielegalnego wydawnictwa matryce, klej Ago, płótno, zszywki, zszywacz, część papieru*[951]. Dodał również, że na początku kwietnia 1982 r. „Wolny Głos" powielał wspólnie z Elżbietą Karkoszą i Markiem Miętką w mieszkaniu tego ostatniego na ulicy Batorego[952].

Podczas konfrontacji przeprowadzonej 7 czerwca Elżbieta Karkosza wyparła się znajomości z Grzegorzem Ciepłym. Ten zaś powtórzył, że poznał ją za pośrednictwem Elżbiety Szymczyk, ale przyznał, że nie brała udziału w powielaniu „Wolnego Głosu" i nie dostarczała żadnych materiałów drukarskich[953].

Elżbietę Karkoszę przesłuchano 8 czerwca. Powiedziała, że *w czasie dokonanej w dniu wczorajszym konfrontacji między mną a mężczyzną o nazwisku Grzegorz Ciepły stwierdziłam, że „… siedzącego obok mnie mężczyzny nie znam bliżej…". Faktycznie, nie znałam wcześniej mężczyzny o takim imieniu i nazwisku, lecz siedzącego wczoraj obok mnie mężczyznę poznałam jako znanego mi z wyglądu kolegę Eli Szymczyk, znajomej, którą poznałam w grudniu ubiegłego roku podczas wizyty w kurii. Tego właśnie mężczyznę poznałam poprzez Elżbietę Szymczyk w styczniu br., kiedy to Ela razem z nim przyszła do mojego mieszkania na Wzgórzach Krzeszławickich.* […] *I od tego momentu mogę powiedzieć, że poznałam Grzegorza Ciepłego, z tym że, jak już zaznaczyłam, nie znałam jego imienia ani nazwiska.* […] *Ja nie bywałam w mieszkaniu Grzegorza Ciepłego. Nie sprzedawałam mu żadnych książek wydawanych poza oficjalnymi państwowymi wydawnictwami i nie uczestniczyłam w przygotowaniach, organizowaniu powielania, jak i w samym powielaniu nielegalnego wydawnictwa „Wolny Głos". Nic o wydawaniu takiego wydawnictwa mi nie wiadomo. Nie spotykałam się w tym celu z Grzegorzem Ciepłym lub kimkolwiek innym*[954].

11 czerwca Grzegorz Ciepły, potwierdzając po raz kolejny znajomość z Elżbietą Karkoszą, doprecyzował swoje zeznania: *Tu chcę stwierdzić, że Elżbieta Karkosza nie jest tą osobą, która uczestniczyła w powielaniu „Wolnego Głosu".*

Również nie uczestniczył w tym mój kolega ze szkoły, Marek Miętka. Ja powiedziałem podczas przesłuchania mnie w charakterze świadka w dniu 17 maja br. o nich, gdyż byłem wtedy bardzo zdenerwowany i nie bardzo wiedziałem, co mówię. Wydawało mi się, że mówię o innej Eli, nie o Karkoszy. Natomiast o Marku Miętce mówiłem, gdyż sądziłem, że zmieni się tryb postępowania. Nie miałem żadnych podstaw, by te dwie osoby obciążać[955].

Prokurator Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Krakowie, podporucznik Marek Zamorski, 18 czerwca 1982 r. wydał postanowienie o uzupełnieniu zarzutów przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu i dodatkowo oskarżył go o to, że *w czasie składania wyjaśnień przed funkcjonariuszem KWMO w Krakowie w dniach 28 i 29 kwietnia 1982 r. fałszywie oskarżył Elżbietę Karkoszę i Marka Miętkę o wspólne wraz z nim popełnienie przestępstwa z artykułu 48 ustępy 2, 3 i 4 z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym*[956].

Wojciech Ornat, przesłuchiwany 19 kwietnia 1982 r., zeznał: *Przyznaję się do tego, że drukowałem, ale nie sporządzałem, to znaczy nie byłem autorem tekstów zamieszczanych w „Wolnym Głosie". Natomiast gromadziłem i przechowywałem pismo „Wolny Głos", jak również je drukowałem. Natomiast autorem treści zawartych w tym piśmie ja nie byłem*[957]. Kilka dni później, 23 kwietnia, tłumaczył, że wszystkie wydawnictwa, które miał w domu, traktował *jako pamiątkę obecnych czasów.* I wyjaśniał: *Nie pożyczałem ich nikomu, nie dawałem do czytania. Miałem je dla siebie*[958].

Elżbietę Karkoszę i Marka Miętkę przesłuchano w charakterze świadków. 27 maja 1982 r. wszczęto przeciwko nim odrębne śledztwo, odstępując od prowadzenia sprawy w trybie doraźnym[959]. 16 czerwca śledztwo umorzono z braku dowodów winy. Postanowiono również uchylić areszt tymczasowy wobec Marka Miętki i dozór milicyjny wobec Elżbiety Karkoszy, gdyż *ustały przyczyny, wskutek których został on zastosowany*[960].

Wojciech Ornat oskarżony został przez peerelowską prokuraturę o to, że *w okresie od marca 1982 r. w Krakowie, działając wspólnie i w porozumieniu z Grzegorzem Ciepłym i posługując się techniką „sitodruku", sporządzał, gromadził i przechowywał w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwo „Wolny Głos" i inne druki zawierające fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy oraz rozpowszechniał te wiadomości, udostępniając przedmiotowe wydawnictwa osobom trzecim*[961]. O to samo oskarżono Grzegorza Ciepłego, któremu ponadto zarzucono składanie fałszywych zeznań dotyczących Elżbiety Karkoszy i Marka Miętki[962].

28 czerwca 1982 r. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego skazał Wojciecha Ornata na rok więzienia z zawieszeniem na trzy lata, zaliczając w poczet kary tymczasowy areszt od 17 kwietnia. Ponadto zobowiązał go do kontynuowania nauki lub podjęcia stałej pracy zarobkowej i oddał pod dozór kuratora sądowego. Obciążono go też kosztami sądowymi w wysokości tysiąca ośmiuset złotych. Sąd orzekł również przepadek dowodów rzeczowych[963].

Kilka dni później, 5 lipca 1982 r., Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie skazał Grzegorza Ciepłego na karę łączną pięciu miesięcy więzienia oraz obciążył kosztami postępowania w wysokości tysiąca dwustu złotych[964]. Rewizji wyroku domagała się Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Krakowie, *w części dotyczącej orzeczenia o karze, przez wymierzenie oskarżonemu odpowiednio surowszej kary dwóch lat pozbawienia wolności*[965]. Izba Wojskowa Sądu Najwyższego 27 sierpnia 1982 r. nie uwzględniła rewizji prokuratora, natomiast na prośbę obrońcy zmieniła wyrok, uniewinniając Grzegorza Ciepłego i warunkowo zawieszając wykonanie zasądzonej mu kary[966].

Z powodu skierowania sprawy na drogę sądową, 25 kwietnia 1983 r. SB zakończyła prowadzenie SOR „Drukarz". 13 czerwca materiały złożono w archiwum, a w styczniu 1990 r. zostały zniszczone[967].

13 kwietnia 1982 r., po mszy odprawionej na Rynku Głównym, bezpieka zatrzymała Andrzeja Załuskiego z „Zomorządności". W zasadzkę, którą funkcjonariusze zorganizowali dzień później w jego mieszkaniu, wpadli Waldemar Czyż i Witold Tukałło. Wszyscy zostali aresztowani i 16 kwietnia Wojskowa Prokuratura Garnizonowa wszczęła przeciwko nim śledztwo. Andrzejowi Załuskiemu zarzucono, że *w okresie od 13 grudnia 1981 r. w Krakowie, działając przestępstwem ciągłym, celem rozpowszechniania sporządzał przy użyciu maszyny do pisania i powielacza, a następnie rozpowszechniał i przekazywał do rozpowszechniania, pisma o treści skierowanej na osłabienie gotowości obronnej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz pisma zawierające fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*[968]. Z kolei Waldemar Czyż i Witold Tukałło oskarżeni zostali o to, że *w czasie trwania stanu wojennego posiadali i przechowywali pisma zawierające fałszywe wiadomości mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy*[969].

Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Krakowie postanowiła 9 czerwca 1982 r. umorzyć śledztwo wobec Waldemara Czyża i Witolda Tukałły z uwagi na brak dowodów winy i uchylić wobec nich areszt tymczasowy[970]. Natomiast Andrzej Załuski został uniewinniony 11 sierpnia 1982 r. przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego[971].

Jak wynika z zapisów ewidencyjnych, od 9 lipca 1982 do 19 stycznia 1984 r. Wydział V KWMO w Krakowie, a następnie Pion V DUSW w Nowej Hucie, prowadził przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Pająk" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26366). Została ona założona przez SB w związku z drukiem i kolportażem pisma „Montinowiec"[972].

Drukarnię „Montinowca" funkcjonariusze bezpieki zlokalizowali na początku kwietnia 1983 r. W dniach 6–7 kwietnia zatrzymano Stanisława Piecha, Józefa Pilcha[973], Bronisława Srogę[974] i Czesława Woźniaka, a także ukrywającego się redaktora pisma, Jerzego Karpińczyka. Przeszukano mieszkanie Stanisława Piecha na osiedlu Złotej Jesieni, znajdując kilka egzemplarzy prasy

podziemnej, a także mieszkanie Edwarda Gwazdacza na osiedlu Sportowym, skąd SB zabrała komplet do druku „Montinowca", czyli ramkę do sitodruku, wałki drukarskie, farby, papier, a ponadto różne wydawnictwa podziemne[975].

Wiceprokurator wojewódzki Romuald Kowalski nałożył na Jerzego Karpińczyka sankcję, motywując to tym, że od grudnia 1981 do końca marca 1983 r. *w celu osłabienia gotowości obronnej PRL drukował, a następnie przenosił w umówione miejsce lub pozostawiał w środkach masowej komunikacji produkowane przez siebie nielegalne wydawnictwo*[976]. Podobny zarzut postawiono Stanisławowi Piechowi, który został tymczasowo aresztowany. Pozostałe osoby po przesłuchaniu zwolniono, przy czym Józefa Pilcha objęto dozorem milicyjnym.

15 kwietnia 1983 r., dzięki staraniom adwokata Andrzeja Rozmarynowicza, Sąd Rejonowy dla Nowej Huty uchylił areszt tymczasowy wobec Jerzego Karpińczyka, niemniej musiał on stawić się raz w tygodniu w KDMO. W uzasadnieniu, którego treść jest dość zaskakująca, wyjaśniano: *Jerzy Karpińczyk, prowadzący nielegalną działalność, z inspiracji adwokata Andrzeja Rozmarynowicza postanowił ujawnić się. W dniu 6 kwietnia 1983 roku, kiedy w towarzystwie Stanisława Piecha,* [Bronisława] *Srogi i* [Józefa] *Pilcha samochodem podjechał pod dom adwokata Andrzeja Rozmarynowicza, z którym zamierzał uzgodnić szczegóły zgłoszenia się w Prokuraturze, został zatrzymany przez MO. Zamiar ujawnienia się Jerzego Karpińczyka wynika nie tylko z jego wyjaśnień, ale okoliczność ta została jednoznacznie potwierdzona zeznaniami Stanisława Piecha*[977].

W trakcie śledztwa Jerzy Karpińczyk przekazywał przesłuchującym jedynie informacje o sobie. Zeznał, że wydawaniem i kolportażem pisma zajmował się sam, a ulotki, papier, farbę i pieniądze otrzymywał za pośrednictwem skrzynki kontaktowej znajdującej przy śmietniku na osiedlu Tysiąclecia. Odmówił ujawnienia nazwisk osób, u których się ukrywał, a także miejsc, gdzie drukowane było pismo. Wydrukowane egzemplarze miał zostawiać w autobusach, tramwajach i na ławkach, a część nakładu trafiała do skrzynki kontaktowej. Na podstawie analizy treści „Montinowca" Wydział Śledczy WUSW doszedł jednak do wniosku, że zamieszczane w piśmie informacje nie mogły pochodzić z jednego źródła.

7 kwietnia 1983 r. bezpieka odkryła drukarnię na osiedlu Sportowym. Znaleziono tam ramki do sitodruku, wałki drukarskie, broszury, egzemplarze różnych pism, taśmy magnetofonowe, jedenaście ryz papieru, farbę, a także matryce do powielania „Montinowca" (numer 50 z 7 kwietnia 1983 r.). Właściciel mieszkania, Edward Gwazdacz, został objęty dozorem milicyjnym. Ponieważ nie przyznawał się do udziału w podziemnej działalności poligraficznej[978], 11 kwietnia wiceprokurator Kowalski podjął decyzję, aby go tymczasowo aresztować. Sprawy nie prowadzono w trybie doraźnym, przekazując ją nowohuckiemu Sądowi Rejonowemu. 10 maja 1983 r. Edwardowi Gwazdaczowi przedłużono areszt o dwa miesiące.

Trzeci z oskarżonych, Stanisław Piech, podczas śledztwa wyjawił nazwiska osób przekazujących mu prasę podziemną. Jego zeznania obciążały Jerzego Karpińczyka[979].

14 czerwca 1983 r. przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi skierowany został akt oskarżenia. Peerelowska prokuratura oskarżyła Jerzego Karpińczyka o to, że od grudnia 1981 do końca marca 1983 r. *drukował, a następnie przenosił w umówione miejsce lub pozostawiał w środkach masowej komunikacji produkowane przez siebie nielegalne wydawnictwo pod tytułem „Montinowiec"*[980]. Stanisławowi Piechowi zarzuciła, że od marca 1982 do końca marca 1983 r. *przenosił w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwo pod tytułem „Montinowiec"*[981], zaś Edwardowi Gwazdaczowi, że w tym samym czasie *udzielał pomocy Jerzemu Karpińczykowi w sporządzaniu nielegalnego wydawnictwa pod tytułem „Montinowiec", poprzez użyczanie mu do tego celu swego mieszkania, jak również godził się na przechowywanie w tym mieszkaniu innych nielegalnych druków, pism i wydawnictw*[982].

20 lipca 1983 r. Wydział IV Karny Rewizyjny Sądu Wojewódzkiego w Krakowie uwzględnił piąte z kolei zażalenie obrońcy i uchylił areszt tymczasowy wobec Edwarda Gwazdacza, uzasadniając, że *nie można innego kryterium szkodliwości społecznej czynu stosować do oskarżonego, a innego do pozostałych współoskarżonych*[983]. Kilka dni później, po wejściu w życie ustawy o amnestii, postępowanie wobec Edwarda Gwazdacza, Jerzego Karpińczyka, Stanisława Piecha i Józefa Pilcha zostało umorzone.

Wydział III-1 KWMO w Krakowie od 21 sierpnia 1982 r. prowadził przeciwko członkom redakcji pisma „Tymczasem", czyli Waldemarowi Pelcowi i Andrzejowi Sabatowskiemu, sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Koc" (numer rejestracyjny sprawy Kr 26479). Niestety, zachowały się jedynie szczątkowe materiały tej sprawy w postaci mikrofilmu, a ponadto ze względu na jego jakość trudno prześledzić wszystkie działania SB prowadzone w ramach SOR „Koc"[984]. Z dokumentów, które można odczytać, wynika, że bezpieka dążyła do rozpoznania działalności rozpracowywanych osób, poznania miejsc, w których spotykała się redakcja, gdzie drukowano pismo, a także jak funkcjonował kolportaż. Oprócz techniki operacyjnej istotną rolę w tej sprawie odegrali tajni współpracownicy SB o pseudonimach „Monika" (Henryk Karkosza) i „Tomek" (Lesław Maleszka). Dzięki swojej agenturze bezpieka jeszcze przed powstaniem pisma „Tymczasem" znała plan jego utworzenia.

W sierpniu 1982 r. TW „Monika" donosił bezpiece: *Od kilku tygodni utrzymuję kontakt z osobnikiem o nazwisku Pelc, który posiada samochód marki fiat 126p* […] *kolor żółty z czarnymi pasami z boku. Pelc jest prawdopodobnie studentem Politechniki Krakowskiej.* Następnie donosiciel szczegółowo opisał wygląd Waldemara Pelca i informował dalej: *Zapoznał mnie z nim NN Andrzej z Polskiej Akademii Nauk, którego przyprowadził Terlecki. Pelc zainteresowany był kolportażem książek wydrukowanych przez KOS jeszcze przed*

stanem wojennym i otrzymywał do sprzedaży po kilkadziesiąt egzemplarzy „Słowiańskiego sporu" Karpińskiego[985] *oraz „Szkiców o wolności" również Karpińskiego*[986]. […] *Pelc zorientowany jest w różnych sprawach wydawniczych i mówił mi, że w kręgu Politechniki ma być wydany „Kompleks polski" Konwickiego. W toku kolejnych rozmów z Pelcem okazało się, że ma on kontakt z RKW i dla RKW usiłuje załatwić druk legitymacji Solidarności. Zamówienie przewiduje wydrukowanie około pół miliona egzemplarzy tych legitymacji i najprawdopodobniej byłoby wykonywane potencjałem poligraficznym KOS.* […] *Zamówienie planuje on realizować partiami, przy czym pierwsza partia około stu tysięcy sztuk. Według relacji Pelca, ma on w dniu dzisiejszym, o godzinie 20.00, spotkać się z człowiekiem z KOS w Krzysztoforach i przejąć od niego projekt wspomnianej legitymacji. Projekt ten ma być zatwierdzony przez RKW na posiedzeniu we wtorek lub środę, to jest 24 lub 25 bm.*[987]

Kilka dni później TW „Monika" meldował funkcjonariuszowi bezpieki: *Spotkanie przedstawiciela RKW Solidarność Małopolska – Pelca z reprezentantem Krakowskiej Oficyny Studentów odbyło się zgodnie z planem w kawiarni Krzysztofory o godzinie 20.00 23 sierpnia. Pelc przyszedł sam i po krótkiej rozmowie przyjął projekt legitymacji Solidarności i zapowiedział przekazanie informacji o stanowisku RKW w piątek, to jest dnia 27 sierpnia 1982 r. Podczas kolejnego spotkania w dniu 27 sierpnia Pelc poinformował, że brak jest dotąd decyzji RKW w sprawie legitymacji, co sugerowałoby, że od wtorku do piątku, to jest od 24 sierpnia* [do] *27 sierpnia, nie było posiedzenia kierownictwa RKW bądź sprawę przesunięto na dalszy plan. W rozmowie Pelc interesował się stanowiskiem przedstawiciela KOS, w przypadku gdyby RKW zaproponowała podporządkowanie KOS kierownictwu podziemnej Solidarności.* […] *Interesował się planem wydawniczym KOS, przy czym zainteresowanie to motywował chęcią lokowania w prasie Solidarności zapowiedzi KOS. Deklarował też chęć przejęcia przez RKW całego kolportażu Krakowskiej Oficyny Studentów, co, oczywiście, zdaniem przedstawiciela KOS jest nie do przyjęcia*[988].

Tajny współpracownik SB o pseudonimie „Monika" jeszcze kilkakrotnie spotykał się z Waldemarem Pelcem, składając później bezpiece szczegółowe raporty. Na początku listopada 1982 r. poinformował funkcjonariuszy o planach Waldemara Pelca dotyczących wydawania pisma „Tymczasem". Stwierdził, że z rozmowy z nim można wnosić, że zamierza *odciąć się od tak zwanej pracy alarmowej RKW, czyli łatania dziur, bowiem taką pracę zlecał mu z reguły* [Jan] *Pacula, z którym współpracował. Obecnie Pelc chce robić pismo Solidarności o charakterze populistycznym, coś w rodzaju „Hutnika". Oczekuje jednak pomocy w zakresie dostaw papieru, matryc i farby. Pierwsze numery tego pisma chce wydać na białku, a następnie na offsecie. Wszystko wskazuje na to, że aktualnie ma on możliwości poligraficzne*[989].

Podsumowując doniesienia swojego agenta, 13 kwietnia 1983 r. esbecy meldowali: *Z uzyskanych informacji od TW ps. „Monika" wynika, że figurant*

sprawy, Pelc Waldemar, prowadzi aktywną działalność wydawniczą pism niezależnych o charakterze antysocjalistycznym. Ma być on jednym z współodpowiedzialnych za druk pisma pod tytułem „Tymczasem", jak również inicjatorem utworzenia kolegium redakcyjnego tego wydawnictwa. Z posiadanych przez nasz wydział informacji wynika, że w dniu 14 kwietnia br., w godzinach popołudniowych, ma się odbyć spotkanie grupy redakcyjnej pisma „Tymczasem". Prowadzone są w związku z tym działania operacyjne zmierzające do ustalenia miejsca planowanego zebrania, jak również zabezpieczenia agenturalnego, a w miarę potrzeb i możliwości [także] *zabezpieczenia technicznego. Waldemar Pelc poza działalnością w redakcji pisma „Tymczasem" utrzymywał kontakt z redakcją „Hutnika". Wynika to między innymi z faktu załatwienia przez figuranta matryc offsetowych dla potrzeb „Hutnika"*[990].

Z kolei TW „Tomek" donosił SB, że 14 kwietnia 1983 r. w mieszkaniu na ulicy Kołłątaja odbyło się zebranie redakcyjne pisma „Tymczasem". Informował, że uczestniczyły w nim *osoby posługujące się pseudonimami „Józek", „Wojtek", „Ludwik" oraz „Marek"*[991]. Trzy z nich opisał dokładne i scharakteryzował ich rolę w przygotowaniu pisma, a także zrelacjonował przebieg zebrania. Dzięki donosom TW „Monika" i TW „Tomek" bezpieka ustaliła skład redakcji powstającego pisma. Odnotowano, że pod podanymi przez TW „Tomek" konspiracyjnymi imionami kryli się Jerzy Marcinkowski („Ludwik"), Waldemar Pelc („Wojtek") i Andrzej Sabatowski („Józek"). Jako „Marek" występował sam Lesław Maleszka[992]. Funkcjonariusze poznali również miejsca spotkań członków redakcji oraz sposób, w jaki mieli się kontaktować.

Układając w lipcu 1983 r. plan dalszych działań operacyjnych w ramach SOR „Koc", esbecy informowali: *W toku rozpracowania operacyjnego kryptonim „Koc" ustalono, że figurant Waldemar Pelc, student IV roku PK* [Politechniki Krakowskiej], *zamieszkały w Nowej Hucie* […] *zorganizował grupę redakcyjno-poligraficzną wydającą nielegalne pismo pod tytułem „Tymczasem", ukazujące się w odstępach dwutygodniowych. Wydanie poszczególnych numerów pisma poprzedzają zebrania grupy redakcyjnej, odbywające się w specjalnie dobieranych do tego celu mieszkaniach na terenie Krakowa. Grupa ta liczy pięć znanych nam osób. Zasięg oddziaływania pisma jest stosunkowo duży, gdyż obejmuje kilka większych zakładów pracy z terenu województwa krakowskiego, w tym HiL, a także wychodzi na teren województwa nowosądeckiego.* Dalej zaś podkreślali: *Zrealizowane dotychczas przedsięwzięcia i kombinacje operacyjne pozwoliły na usytuowanie dwóch tajnych współpracowników kontrolujących odcinek wstępnej organizacji oraz redakcji poszczególnych numerów pisma.* Jednocześnie tłumaczyli się, że nie dotarto jeszcze do poligrafii: *Podejmowane w tym celu przedsięwzięcia wspólnie z Wydziałem „B", mimo wielodniowego cyklu zabezpieczania figuranta, nie dały oczekiwanego efektu. Figurant stosował samokontrolę i wymykał się spod obserwacji. Także nie pozwoliło na ujawnienie miejsc druku stosowanie PT*[993].

W związku z tym SB uważała, że *zachodzi pilna potrzeba przecięcia wrogiej działalności organizowanej przez Waldemara Pelca*. Argumentowano, że jest on *człowiekiem niezwykle sprytnym i nieufnym, mającym dar nawiązywania kontaktów z ludźmi, posiadającym cechy organizatorskie*. Esbecy oceniali, że ze względu na te cechy, w wypadku pozyskania go do współpracy, byłby *cenną jednostką sieci tajnych współpracowników*, i podkreślali, że *takie rozwiązanie sprawy pozwoliłoby jednocześnie na ochronę uczestniczących w rozpracowaniu dwóch innych źródeł informacji, a mianowicie TW ps. „Tomek" i „Monika"*[994].

Wykorzystując to, że Waldemar Pelc za wykroczenie drogowe utracił na pewien czas prawo jazdy, wezwano go na rozmowę do WUSW. Nie przyniosła ona SB żadnych korzyści[995]. Latem 1983 r. Waldemar Pelc ożenił się, a następnie zarzucił działalność opozycyjną. Bezpieka odnotowała, że *przed otoczeniem tłumaczył odstąpienie od działalności ustawiczną kontrolą ze stron Służby Bezpieczeństwa*[996].

W listopadzie 1983 r., po konsultacji z mecenasem Andrzejem Rozmarynowiczem, Waldemar Pelc ujawnił się w Prokuraturze Wojewódzkiej w Krakowie. *W zeznaniu podał on, iż w okresie* [od] *13 grudnia 1981 do 15 lipca 1983 r. w Krakowie pełnił funkcję kuriera dostarczającego kolporterom nielegalne wydawnictwa i ulotki w ramach nielegalnych struktur NSZZ Solidarność. Nadto przekazywał instrukcje i materiały dla organizacji nielegalnej gazety zatytułowanej „Tymczasem"* – dowiedzieli się esbecy i podkreślali, że *nie ujawnił jednak żadnych istotnych szczegółów dotyczących osób z nim współpracujących, lokalizacji punktu poligraficznego, jak też miejsca składowania kolportowanych przez niego nielegalnych wydawnictw w ostatnim okresie*[997].

5 marca 1984 r. bezpieka przeszukała mieszkanie Waldemara Pelca oraz mieszkania jego rodziców. Znaleziono pojedyncze egzemplarze pisma „Tymczasem" oraz jedenaście ryz papieru. Pelca zatrzymano na czterdzieści osiem godzin. Przeprowadzono z nim wówczas cztery tak zwane rozmowy ostrzegawcze, jak odnotowano, *wszystkie z wynikiem negatywnym*[998]. Pelc oświadczył, że z chwilą ujawnienia się zaniechał dawnej działalności. Dzień później, 6 marca, funkcjonariusze przeszukali mieszkania Andrzeja Sabatowskiego oraz Andrzeja Kępińskiego, współpracującego z osobami rozpracowywanymi w tej sprawie. Nie znaleziono żadnych materiałów obciążających ani dowodów *wskazujących na wykorzystywanie tych mieszkań do druku*. Andrzej Sabatowski w trakcie przeprowadzonej z nim tak zwanej rozmowy profilaktyczno-ostrzegawczej zaprzeczył, że brał udział w jakiejkolwiek działalności podziemnej czy redagowaniu pisma „Tymczasem"[999].

Służba Bezpieczeństwa postanowiła zatem zintensyfikować działania operacyjne: *W toku dalszego prowadzenia sprawy rozpracowania „Koc" zlecono do rejonowych jednostek, na terenie działalności* [których] *zamieszkują figuranci, jak też osoby przechodzące w sprawie, działania nękające i lustracyjne.*

W porozumieniu z Wydziałem Ruchu Drogowego prowadzone są wyrywkowe kontrole pojazdów osób posiadających te środki [czyli materiały poligraficzne][1000].

Skutki tych działań nie są w pełni znane. Można jednak przypuszczać, że wpłynęły ostatecznie na zaprzestanie wydawania „Tymczasem". Numer 23 pisma, ostatni, ukazał się w czerwcu 1984 r. Przez pewien czas bezpieka czekała na pojawienie się kolejnego. Kiedy uznano, że pismo nie będzie już wychodzić, postanowiono zakończyć SOR „Koc". Nastąpiło to 11 kwietnia 1985 r., a rok później, 10 kwietnia 1986 r., materiały złożono w archiwum[1001]. Waldemar Pelc był jednak nadal kontrolowany operacyjnie przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie, tym razem w ramach kwestionariusza ewidencyjnego o kryptonimie „Blady", który prowadzony był przez SB od 16 kwietnia 1985 r. Bezpieka obawiała się bowiem, że Pelc *w okresach większych napięć politycznych w kraju może podjąć działalność niezgodną z prawem*[1002]. W marcu 1986 r. zaniechano dalszego prowadzenia KE „Blady". Kontrola operacyjna nie potwierdziła, żeby Waldemar Pelc kontynuował działalność konspiracyjną[1003].

Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że 21 września 1983 r. Wydział III KWMO w Krakowie wszczął przeciwko pismu „Arka" sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Arka" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27840). 13 lutego 1985 r. sprawa została przekazana Wydziałowi III-1 (w ewidencji tegoż Wydziału zarejestrowano ją 11 kwietnia pod numerem Kr 30732)[1004]. Rozpracowaniem SB objęci zostali Bronisław Maj, Łukasz Plesnar, Jan Polkowski, Andrzej Sulikowski i Ryszard Terlecki.

23 maja 1985 r. esbecy z Wydziału III-1 informowali: *Wydawnictwo „Arka" funkcjonuje od 1983 r. Do chwili obecnej w oficynie tej wydano dziesięć numerów pisma społeczno-politycznego „Arka" (ukazuje się nieregularnie), siedem numerów „Zeszytów Literackich" (przedruki emigracyjnego wydawnictwa) oraz kilka pozycji książkowych (między innymi G. Herling-Grudziński „Dziennik pisany nocą", J. Mackiewicz „Nie wolno głośno mówić"). Program wydawnictwa nie został określony w jednolitym dokumencie. Można go oceniać na podstawie dotychczasowych publikacji i informacji w kręgu osób uczestniczących w redagowaniu.* Zwrócili ponadto uwagę, że *pismo adresowane jest do wyrobionego czytelnika, posiadającego przygotowanie w przedstawionej problematyce, stąd kolportowane jest głównie w środowiskach akademickim i twórczym. Nakład jednego numeru w granicach tysiąca egzemplarzy.* W dalszej części dokumentu scharakteryzowano skład redakcji. Zaznaczono, że publikacje zamieszczane na łamach „Arki" są często podpisywane pseudonimami albo pojawiają się adnotacje, że redakcja korzysta z materiału bez wiedzy i zgody autora. *W toku dotychczasowych działań pod względem formalnym najpełniej udokumentowany jest okres działalności J*[ana] *Polkowskiego jako szefa tak zwanego wydawnictwa ABC, funkcjonującego w latach 1980–1981, przy czym kolportaż prowadzony był do końca 1982 r. (między innymi podczas przeszukania w mieszkaniu figuranta w marcu 1984 r. zakwestionowano*

rękopis jego opracowania na ten temat). Uzasadnia to objęcie figuranta dolegliwościami z ustawy o podatku obrotowym. […] *W prowadzonych sprawach SOR „Arka" i SOS „Polonista" zgromadzono wydanych dotychczas dziesięć numerów „Arki"* – meldowali funkcjonariusze[1005].

Rok później, w kwietniu 1986 r., charakteryzując grupy poligraficzno-wydawnicze oraz kolporterskie rozpracowywane przez Wydział III-1, SB zwracała uwagę, że „Arka" *nie zajmuje się „rocznicowymi" wydarzeniami w kraju, nie podejmuje inspiracji w kierunku wezwań społeczeństwa do organizacji akcji protestacyjnych czy manifestacji pierwszomajowych.* Dodano też, że *grupa rozpracowywana jest w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Arka" przez kapitana F*[ranciszka] *Waśkę z Sekcji III-a*[1006].

W ramach SOR „Arka" bezpieka zainteresowała się początkowo także działalnością Krzysztofa Budziakowskiego[1007]. Wydrukował on bowiem i rozprowadzał pierwszy numer „Arki"[1008]. W wyniku podejmowanych działań operacyjnych SB kilkakrotnie aresztowała drukarzy i kolporterów prowadzonego przez Krzysztofa Budziakowskiego Krakowskiego Towarzystwa Wydawniczego, konfiskując im część lub całość nakładów. Latem 1983 r. funkcjonariusze zatrzymali drukarzy współpracujących z Budziakowskim, którzy podczas przesłuchań powiedzieli o jego działalności. Krzysztof Budziakowski wspominał: *No i w końcu wpadłem – zaczęło się od wpadki mojego pierwszego drukarza, pana Stefana Magielskiego. Był on też jednym z moich najważniejszych koordynatorów. Miał swoich drukarzy, których ja nie znałem. Dawałem mu zlecenia, które on na swoich kontaktach realizował. Wpadliśmy na „Dzienniku pisanym nocą" Herlinga-Grudzińskiego, który był drukowany w zakładzie małej poligrafii NOT. Był tam drukarz o nazwisku Bigos, którego złapali. A jak go złapali, to zeznał wszystko – postraszyli, przycisnęli, to i powiedział, co wiedział. Sypnął Magielskiego i pośrednio mnie – wiedział tylko ogólnie, że jakiś student, jakiś Krzysztof. Kiedy aresztowali Magielskiego i zrobili mu rewizję, to znaleźli u niego magazyn papieru, książki, blachy. Nie wiedziałem o nim jednej ważnej rzeczy, Magielski był nałogowym alkoholikiem. SB aresztowała go, gdy był w „ciągu", więc powiedział wszystko, gdy tylko nalali mu szklankę wódki. Na drugi dzień go wypuścili. Byłem w kontakcie z jego żoną, która powiedziała, kiedy wyjdzie. Około godziny 15.00 czekałem na ulicy Dietla, kiedy zauważyłem, że idzie trochę przymroczony. „Panie Krzyśku, wszystko powiedziałem". Mnie włosy na głowie dęba stanęły, kiedy to usłyszałem. „Wszystko, od początku" – dopowiedział, kiedy zapytałem go o to „wszystko". Jeśli powiedział wszystko, to o roku 1981, 1982 i 1983*[1009].

W tej sytuacji Krzysztof Budziakowski, po trzydniowym ukrywaniu się, wiedząc, że z zeznań drukarzy bezpieka zna szczegóły jego działalności, postanowił po odbytych konsultacjach ujawnić się, wykorzystując przepisy o amnestii[1010]. *Nie byłem przygotowany na taką sytuację. Sądziłem wcześniej, że jeżeli będzie wpadka, to natychmiast zostanę aresztowany. Rzeczywistość okazała się inna.*

Wiedziałem, że mnie szukają, stałem na ulicy i nie wiedziałem, co mam zrobić. Od momentu wprowadzenia stanu wojennego wyobrażałem sobie, oczywiście, że mogę zostać zgarnięty. Zastanawiałem się też, ile wytrzymam. Policje polityczne całego świata stosują często niezwykle drastyczne metody przesłuchań. Co zastosuje wobec mnie SB? Jakie bicie czy tortury wytrzymam? Czy złamie mnie na przykład podłączenie jąder do prądu? Czy rzeczywiście jestem taki twardy, jak mi się wydaje? Nie byłem pewny w stu procentach odpowiedzi na te pytania, ale byłem pewny, że jeżeli zostanę złamany i sypnę moich ludzi, to natychmiast popełnię samobójstwo. W tym momencie pracowało dla mnie około trzydziestu osób. Kiedy zadzwoniłem do domu, okazało się, że SB już tam była. Zdecydowałem się pójść do mecenasa Andrzeja Rozmarynowicza. Mimo że się nie znaliśmy, to gdy do niego zadzwoniłem, pozwolił mi przyjechać do siebie do domu. On czuł, o co chodzi, podczas tej rozmowy telefonicznej, kiedy coś bełkotałem bez sensu do słuchawki. Już w jego domu pytałem, co ma zrobić osoba, która jest w takiej sytuacji. W końcu jednak przestałem kręcić i powiedziałem, że chodzi o mnie. Wtedy pan Rozmarynowicz ściągnął do siebie Krzysztofa Kozłowskiego i naradzaliśmy się w trójkę. W tym czasie był okres amnestii – dlatego w wyniku dyskusji zdecydowałem się na tak zwane ujawnienie. Postanowiliśmy, że Rozmarynowicz przechowa mnie u siebie w domu przez sobotę i niedzielę, a w poniedziałek rano zawiezie do prokuratury. Tam, zgodnie z obowiązującymi przepisami, złożę wyjaśnienia. Ustawa nie wymagała „sypania", a jedynie złożenia oświadczenia, że się już będzie „grzecznym", czyli że będzie się postępowało zgodnie z prawem. Wprawdzie prokurator Burzymowski próbował mnie przekonywać, że można podawać nazwiska kolegów, że nie ma przeszkód, co brzmiało bardzo zabawnie, ale powiedziałem, że nie znam żadnych nazwisk – relacjonował Krzysztof Budziakowski[1011].

Następnie podjął on starania zmierzające do utworzenia legalnie działającego wydawnictwa pod nazwą Oficyna. Służba Bezpieczeństwa, po przeanalizowaniu dotychczasowej działalności Krzysztofa Budziakowskiego, uznała jednak, że *ewentualne uzyskanie przez niego zgody na prowadzenie oficjalnej działalności wydawniczej* stanowić może *zagrożenie*. Postanowiono zatem dotyczące go materiały z SOR „Arka" wyłączyć i przekazać do SOR „Noe"[1012]. *Oficjalne otwarcie przez K*[rzysztofa] *Budziakowskiego zakładu poligraficznego oraz uzyskanie w ten sposób środków potrzebnych do prowadzenia działalności wydawniczej stworzy mu możliwość „cichego" wspomagania nielegalnej poligrafii* – oceniali esbecy[1013]. Sprawę o kryptonimie „Noe" prowadzono od 11 kwietnia 1985 do 25 stycznia 1989 r. Materiały złożono w archiwum 3 lutego 1989 r.[1014]

27 kwietnia 1984 r. SB odkryła drukarnię znajdującą się w domu Romana Graczyka przy ulicy Krzywda. Andrzej Margasiński[1015] (piszący pod pseudonimem „Jan Skowron") oraz Sylwester Szefer[1016] powielali tam redagowane przez siebie pismo „Odmowa". Ukazywało się ono w latach 1982–1984, a w sumie wydano pięć numerów. W numerze 3, aby zmylić funkcjonariuszy

SB, w stopce redakcyjnej jako miejsce wydania podano Warszawę[1017]. Likwidacja drukarni wpłynęła na ograniczenie, a następnie zaprzestanie wydawania pisma.

Podczas interwencji SB na ulicy Krzywda funkcjonariusze zabrali między innymi powielacz elektryczny cyklos, maszynę do pisania, siedemdziesiąt cztery matryce, osiem ryz papieru, czterdzieści sztuk kalki maszynowej, pojedyncze książki i pisma drugoobiegowe, a także notatnik, korespondencję i różne akcesoria drukarskie (słoik z farbą, butelki z rozpuszczalnikiem, gumowe rękawice)[1018].

Roman Graczyk został zatrzymany na czterdzieści osiem godzin i postawiony w stan oskarżenia. Jeszcze tego samego dnia, 27 kwietnia, wszczęto dochodzenie w sprawie *uchylania się od kontroli Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Krakowie do dnia 27 kwietnia 1984 r. przez Romana Graczyka, który nie dopełnił obowiązku rejestracji posiadanego powielacza marki Cyklos*. Sprawa była nietypowa. Zwykle bowiem w takich wypadkach oskarżano o druk *nielegalnych publikacji*, tym razem zaś zarzut dotyczył niezarejestrowania powielacza, przy czym argumentowano, że *obowiązek rejestracji powielacza wynika z przepisów wydanych na podstawie dekretu z dnia 5 lipca 1946 r. (Dz.U. nr 34 z późniejszymi zmianami), to jest Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 1975 r. w sprawie zakresu i trybu sprawowania kontroli i nadzoru przez Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (Dz.U. nr 13 z 1975 r.) i paragrafu 13 Zarządzenia Prezesa Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk z dnia 16 czerwca 1975 r.*[1019] Ponieważ Okręgowy Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Krakowie stwierdził, że Roman Graczyk nie zarejestrował u nich powielacza, uznano, że zachodzi *uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa i istnieje podstawa do wszczęcia w tej sprawie dochodzenia*[1020].

Podczas przesłuchania 28 kwietnia Roman Graczyk nie przyznał się do zarzutów i nie wyjawił, skąd miał powielacz. Wyjaśnił, że znaleziony podczas przeszukania papier był wykorzystywany przez niego i jego żonę w ramach obowiązków zawodowych[1021]. W akcie oskarżenia z 5 czerwca 1984 r. zarzucono mu, że *w bliżej nieustalonym okresie czasu, do dnia 27 kwietnia 1984 r. w Krakowie, uchylał się od kontroli Okręgowego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, nie dopełniając obowiązku rejestracji posiadanego powielacza marki Cyklos*[1022]. Jako świadkowie w sprawie zeznawali funkcjonariusze Ryszard Korczyński, Marek Krupa i Janusz Polański.

2 września 1985 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa Podgórza uniewinnił Romana Graczyka od zarzutu zawartego w akcie oskarżenia[1023]. Od wyroku prokuratura złożyła rewizję[1024]. 13 lutego 1987 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa Podgórza umorzył sprawę na podstawie ustawy o amnestii z 21 lipca 1984 r., orzekając jednocześnie przepadek zarekwirowanego powielacza oraz *innych dowodów rzeczowych*[1025].

Książki i prasę podziemną zabrane z domu Romana Graczyka Wydział Śledczy WUSW w Krakowie przekazał do Biblioteki Jagiellońskiej w październiku 1987 r. W dołączonym piśmie naczelnik Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie, major Maciej Wójcik, zalecał: *Jednocześnie ze względu na charakter wydawnictw, proszę o ujęcie ich w rejestrze wydawnictw specjalnych o ograniczonym zakresie wykorzystania*[1026]. Romanowi Graczykowi bezpieka zwróciła maszynę do pisania, matryce, osiem ryz papieru, kalkę, notatnik, korespondencję, a ponadto słoik z farbą, butelki z rozpuszczalnikiem i gumowe rękawice…[1027]

Osoby związane z pismem „Promieniści" rozpracowywane były przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Cień" (numer rejestracyjny sprawy Kr 30046), którą SB prowadziła od 7 grudnia 1984 do 28 grudnia 1989 r. Materiały sprawy nie zachowały się. Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że rozpracowaniem objęci byli Witold Bereś, Andrzej Edmund Grabowski, Wanda Klominek[1028], Sławomir Kołodziej, Jerzy Skoczylas, Janusz Szumski[1029] i Irena Winkler[1030], a w późniejszym okresie również Marek Walencik[1031].

Pewne cząstkowe informacje o zainteresowaniu operacyjnym ze strony bezpieki grupą „Promienistych" i podejmowanych wobec niej działań znajdują się w materiałach administracyjnych, meldunkach kierowanych do centrali w Warszawie, a także w zachowanych materiałach dotyczących Janusza Szumskiego, które wyłączono z SOR „Cień"[1032].

W przygotowanej 23 maja 1985 r. przez Wydział III-1 *Informacji dotyczącej nielegalnych grup działających w środowisku akademickim Krakowa* meldowano: *Z początkiem 1983 r. z inicjatywy grupy opozycyjnej wywodzącej się ze środowisk naukowego i oświaty powstała nielegalna oficyna wydawnicza „Promieniści". Głównym celem działalności wydawniczej jest oddziaływanie na światopogląd środowiska oświaty (w tym uczniów szkół średnich) i akademickiego w kierunku pogłębiania wrogości do ustroju PRL i innych państw naszego obozu. Biorąc za podstawę nakład wydawanych nielegalnych pism pod tytułem „Promieniści", zasięg oddziaływania tej grupy ogranicza się do około trzech tysięcy osób. Grupa pozostaje w konspiracji i działa na zasadzie pionowego podporządkowania, tak zwane kierownictwo koordynujące całość cyklu wydawniczego, łącznicy, kolporterzy. Główny punkt poligraficzny (dotychczas nieustalony) znajduje się w jednej z podkrakowskich miejscowości*[1033]. Z dokumentu tego wynika, że bezpieka miała szczegółowe informacje na temat „Promienistych". Znała między innymi skład redakcji. W dalszej części *Informacji…* pisano, że jeden z punktów kolportażowych „Promienistych" znajduje się na ulicy Wróblewskiego, a obsługują go Sławomir Kołodziej i Andrzej Opaliński[1034]. *Z mieszkania tego 30 października 1984 r. wydawane były nierozcięte egzemplarze „Promienistych" numer 43 z 29 października 1984 r., a w dniu 12 listopada 1984 r. również nierozcięte egzemplarze tego pisma*

numer 44 z 12 listopada 1984 r. – informowali funkcjonariusze Wydziału III-1. Meldowali ponadto, że jeden z punktów poligraficznych tej grupy znajduje się na osiedlu Stalowym, w mieszkaniu Romana Marcinka. Podkreślali przy tym, że *w trakcie rozpracowania jest główny punkt poligraficzny oraz osoby o imionach: Maciek, Jasiu, Leszek, Józef, Romek, Piotr i Rakowiecki oraz NN łącznik z Gdańska. Jednocześnie prowadzone są czynności zmierzające do ustalenia mieszkań przy ulicach Dekerta, Mazurskiej i Szczecińskiej, gdzie przechowywane są akcesoria poligraficzne*. Esbecy doszli do wniosku, że choć *działalność osób zaangażowanych w druk i kolportaż „Promienistych" wyczerpuje dyspozycje artykułu 273 paragraf 2 kk oraz artykułu 45 ustawy z 26 stycznia 1984 r. o prawie prasowym*, to *likwidacja grupy będzie możliwa po pełnym rozpracowaniu struktury organizacyjnej punktów druku oraz wszystkich jej członków*[1035]. Plan SB nie powiódł się. Zarówno ze względu na dobre zakonspirowanie grupy, jak i z racji tego, że w miarę kończenia nauki i opuszczania Krakowa z działalności wycofywały się kolejne osoby.

Charakteryzując w kwietniu 1986 r. rozpracowywane przez Wydział III-1 grupy poligraficzno-wydawnicze oraz kolporterskie, o „Promienistych" pisano: *W środowisku krakowskiej oświaty i akademickim działa grupa poligraficzno-kolportażowa powstała z początkiem 1983 r. jako nielegalna oficyna wydawnicza „Promieniści"*. […] *Grupa pozostaje w konspiracji i działa na zasadzie pionowego podporządkowania. Grupa rozpracowywana jest w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Cień" przez podporucznika M*[ariana] *Chećkę z Sekcji III-a*[1036].

W materiałach dotyczących Janusza Szumskiego, pochodzących z lipca 1987 r., odnotowano, że był aktywny w podziemiu na terenie Krakowa do czerwca 1986 r., kiedy to po ukończeniu studiów wyjechał i podjął pracę w Nowym Sączu[1037]. W związku z tym został wyłączony z SOR „Cień", a materiały na jego temat przekazano do WUSW w Nowym Sączu[1038]. Pozostałych nadal rozpracowywano w ramach SOR „Cień", przy czym we wrześniu 1988 r. SB wyeliminowała z niej kolejne osoby[1039].

W *Analizie stanu rozpracowania nielegalnej działalności poligraficzno-kolportażowej w środowiskach i obiektach ochranianych przez Wydział III-1*, sporządzonej 18 lipca 1985 r., pojawiają się informacje o *grupie poligraficznej rozpracowywanej w SOR „Siostra"*. Wynika z nich, że w ramach tej sprawy SB interesowała się działalnością Janiny[1040] i Andrzeja Kręciochów, o których wiedziano, że *zajmują się organizowaniem druku i kolportażem pisma „Mała Polska"*. Wspomniano też, że zorganizowana przez nich grupa miała kolportować siedem tytułów, przy tym zaznaczono, że *aktualny stan rozpracowania nie gwarantuje w pełni prawidłowej realizacji sprawy*[1041].

Materiały SOS/SOR „Siostra" (numer rejestracyjny sprawy Kr 29085) nie zachowały się. Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że prowadzona była przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie od 6 lipca 1984 r., a 1 listopada

tegoż roku przekształcono ją w sprawę operacyjnego rozpracowania. W jej ramach SB inwigilowała małżeństwo Kręciochów. Sprawę prowadzono do 26 września 1989 r., kończąc ją z powodu *zaprzestania działalności*. 6 grudnia 1989 r. materiały *komisyjnie zniszczono*[1042].

Z dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej wynika również, że redaktorzy i osoby zaangażowane w wydawanie pisma „Mała Polska", czyli Tomasz Masłowski, Maciej Pawłowski, Ewa Ryłko, Adam Świda i Władysław Tyrański, rozpracowywani byli przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Badacze" (numer rejestracyjny sprawy Kr 32858), prowadzoną przez SB od 18 września 1986 do 29 grudnia 1989 r.[1043]

Działalność wydawniczą krakowskiego oddziału Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość bezpieka kontrolowała operacyjnie w ramach SOR „Liberał", którą Wydział III WUSW w Krakowie prowadził od 21 listopada 1985 do 12 czerwca 1990 r. We wniosku o wszczęcie sprawy esbecy argumentowali: *W okresie poprzedzającym wybory do Sejmu PRL na terenie kraju pojawiły się wydawnictwa i ulotki sygnowane przez Liberalno-Demokratyczną Partię Niepodległość Oddział Małopolski. Z prezentowanego w ulotkach programu wynika, że LDPN dąży do obalenia ustroju socjalistycznego, nie wykluczając przemocy i wprowadzenia liberalnego kapitalizmu.* Zamierzano rozpoznać struktury i program działania LDPN, a także ustalić miejsca druku i kolportażu publikacji wydawanych przez to ugrupowanie[1044].

Dzięki podjętym czynnościom operacyjnym funkcjonariusze poznali nazwiska osób tworzących redakcję pisma „Mury"[1045]. Ponadto w wyniku działań operacyjnych, a także na podstawie zeznań działaczy LDPN Zygmunta Grzesiaka[1046] i Rafała Stósa[1047], przesłuchiwanych w sierpniu 1986 r., a aresztowanych w lipcu w związku z zablokowaną przez SB próbą zakłócenia obchodów pierwszomajowych przez rozrzucenie ulotek i pojemników z gazem łzawiącym, które miały być wystrzelone za pomocą specjalnej wyrzutni umieszczonej na dachu jednej z kamienicy w Rynku Głównym, poznano skład redakcji pisma „Niepodległość", a także miejsca druku i punkty kolportażowe oraz nazwiska drukarzy i kolporterów[1048].

Działalność wydawnicza LDPN Oddział Małopolska rozpracowywana była również w ramach SOR „Libra", którą w latach 1985–1990 prowadził Wydział II Departamentu III MSW. W wyniku zainicjowanych działań operacyjnych SB uzyskała informacje o pismach „Krakus", „Mury" i „Niepodległość", w tym o osobach tworzących redakcje i angażujących się w kolportaż[1049]. Ale nie udało się jej zlokalizować drukarni. W *Notatce informacyjnej dotyczącej Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość Oddział Małopolski* z 20 lipca 1986 r., oceniając działalność wydawniczą LDPN, esbecy meldowali: *Z materiałów operacyjnych wynika, że Małopolski Oddział LDPN posiada na terenie Krakowa dobrze wyposażoną drukarnię, jak też, że jest u nich osoba, która sporządza mikrofilmy z dokumentów, które są następnie przesyłane na*

Zachód. Do tej pory nie natrafiono na ślad tej drukarni i bardziej prawdopodobnym jest, iż Oddział Małopolski korzysta z bazy poligraficznej TKRH [Tajnej Komisji Robotniczej Hutników] *i PPSZ*[1050].

Odkrycie przez miejscową bezpiekę, że w Krakowie kolportowane są wydawnictwa Solidarności Walczącej, stało się podstawą do założenia 14 stycznia 1986 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie sprawy operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Ośmiornica"[1051]. We wniosku o wszczęcie sprawy funkcjonariusze argumentowali: *Z uzyskanych informacji operacyjnych wynika, że na terenie Krakowa prowadzony jest sporadycznie kolportaż nielegalnych wydawnictw wrocławskiej Solidarności Walczącej. W dniu 30 czerwca 1985 r. w trzech klatkach schodowych osiedla Podwawelskiego rozrzucono między innymi cztery egzemplarze „Solidarności Walczącej" numer 1, maj 1985 r., oraz dziewięć egzemplarzy „Z dnia na dzień", sygnowanych przez RKS NSZZ Solidarność Dolny Śląsk. Niezależnie od tego sporadycznie przedostają na teren Krakowa pojedyncze egzemplarze biuletynu Solidarności Walczącej*[1052]. Bezpieka chciała się dowiedzieć, czy w Krakowie pojawiły się struktury Solidarności Walczącej.

W lutym 1987 r., na podstawie decyzji zastępcy dyrektora Biura Studiów i Analiz SB MSW w Warszawie, SOS „Ośmiornica" zastała przekwalifikowana na SOR „Ośmiornica"[1053]. Kontrolą operacyjną bezpieka objęła punkt kolportażowy działający w mieszkaniu Szymona Mirera[1054] na Rynku Podgórskim, a także Jerzego Dobrowolskiego, który został zatrzymany 20 stycznia 1986 r. podczas kolportażu wydawnictw. Po przeszukaniu jego mieszkania na osiedlu Dywizjonu 303 funkcjonariusze zarekwirowali około pięciuset publikacji drugiego obiegu, w tym ponad sto egzemplarzy wydawnictw Solidarności Walczącej, a także sprzęt drukarski. Podjęte działania operacyjne nie wskazały na jakieś związki z Solidarnością Walczącą[1055]. Nie stwierdzono też, *by na terenie Krakowa rozwijały swoją działalność samodzielne grupy (zorganizowane) konspiracyjne Solidarności Walczącej*[1056]. Potwierdzono jedynie, że w Krakowie działają punkty przerzutowe i kolportażowe wydawnictw podziemnych, w tym wydawnictw Solidarności Walczącej, *funkcjonujące na bazie istniejących opozycyjnych struktur konspiracyjnych wywodzących się z byłej „S" (Krzysztof i Bogdan Wróbel*[1057] *– zatrudnieni HiL – Wydział Mechaniczny, Włodzimierz Jazgar – właściciel samochodu osobowego taxi – członkowie nielegalnego pisma „Homo homini" wydawanego przy kościele w Mistrzejowicach). Przykładem tego są sporadyczne przypadki kolportażu wydawnictw wrocławskiej i katowickiej SW* [Solidarności Walczącej] *na naszym terenie, prowadzonego przez wyżej wymienione osoby tkwiące w tak zwanym Centralnym Kolportażu „S"*[1058].

W opracowanej we wrześniu 1989 r. *Informacji operacyjnej dotyczącej stanu rozpoznania organizacji Solidarność Walcząca w Krakowie oraz realizowanych w ramach SOR „Ośmiornica" przedsięwzięć operacyjnych* funkcjonariusze meldowali, że Solidarność Walcząca *nie jest w środowisku krakowskiej opozycji organizacją popularną i nie zajmuje wiele miejsca w dyskusjach prowadzonych*

w łonie Solidarności lub innych ugrupowań[1059]. Sprawa operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Ośmiornica" zakończona została w marcu 1990 r.

Z informacji pochodzących z materiałów administracyjnych oraz ze sprawozdań Wydziału III-1 i jego raportów wysyłanych do centrali w Warszawie wynika, że bezpieka prowadziła działania zmierzające do rozpracowania pisma „Dzień…", które wydawała Akademicka Komisja Porozumiewawcza NSZZ Solidarność. W lipcu 1987 r. zastępca naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie, kapitan Andrzej Miklasiński, meldował warszawskiej centrali: *W toku podjętych czynności sprawdzających w ramach prowadzonych spraw SOS kryptonim „Nowi" i SOS kryptonim „Opiekun" oraz w wyniku działań operacyjnych w ramach spraw SOR kryptonim „Drukarze" i SOR kryptonim „Sygnał" ustalono, że druk i kolportaż nielegalnego pisma „Dzień…", wydawanego przez Akademicką Komisję Porozumiewawczą NSZZ „S" pracowników AGH, organizują między innymi: Krzysztof Kułakowski – figurant SOS kryptonim „Opiekun", Stanisław Nowak – figurant SOR kryptonim „Drukarze", Jerzy Pałosz – figurant SOR kryptonim „Aktorka". O wynikach podjętych działań operacyjnych w stosunku do wyżej wymienionych informowaliśmy meldunkami do SOR kryptonim „Drukarze" i SOR kryptonim „Sygnał" oraz do SOS kryptonim „Opiekun"*[1060].

Pół roku później, w styczniu 1988 r., naczelnik Wydziału III-1 WUSW w Krakowie, podpułkownik Wiesław Hryniewicz, informował centralę, że odnośnie do druku i kolportażu pisma „Dzień…" jego funkcjonariusze poczynili istotne ustalenia: *W toku prowadzonych działań operacyjnych uzyskano wiarygodne informacje mówiące, iż jednym z głównych animatorów ukazującego się pisma „Dzień…" jest figurant SOS „Opiekun" (*[numer rejestracyjny sprawy Kr] *32418) Krzysztof Kułakowski. W związku z powyższym postanowiono zakończyć sprawę operacyjnego sprawdzenia „Nowi", a materiały operacyjne znajdujące się w sprawie włączyć do SOS „Opiekun"*[1061].

Z materiałów ewidencyjnych wynika, że SOS „Nowi" (numer rejestracyjny sprawy Kr 32024) została wszczęta przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie 16 stycznia 1986 r., następnie materiały z tej sprawy włączono 27 stycznia 1988 r. do SOS „Opiekun" (numer rejestracyjny Kr 32418), prowadzonej przeciwko Krzysztofowi Kułakowskiemu od 18 kwietnia 1986 do 26 października 1989 r.[1062]

Przeciwko Aleksandrowi Herzogowi, w związku z kierowaniem przez niego grupą poligraficzną wydającą pismo „Paragraf", Wydział III KWMO w Krakowie założył 7 marca 1986 r. sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Heros" (numer rejestracyjny sprawy Kr 32216)[1063]. Niemniej działalnością Aleksandra Herzoga bezpieka interesowała się już wcześniej, w ramach prowadzonej od marca 1983 do lipca 1985 r. SOR „Hiena", której celem było rozpracowanie grupy technicznej i kolportażowej nadającej audycje Radia Solidarność za pomocą radiostacji NSZZ Solidarność Małopolska[1064].

Niestety, zachowały się jedynie szczątkowe materiały SOR „Heros". Na ich podstawie trudno prześledzić działania SB. Można jedynie dowiedzieć się, jakie informacje pozyskali funkcjonariusze na temat Aleksandra Herzoga, pisma „Paragraf" i przygotowującego je Wydawnictwa Kraków. W pochodzącym z marca 1986 r. *Planie przedsięwzięć operacyjnych do SOR „Heros"* esbecy chwalili się, że dzięki podjętym czynnościom operacyjnym udało im się przechwycić pięć pozycji opublikowanych przez Wydawnictwo Kraków. *Najnowszą z przejętych przez nas pozycji wydanych przez Wydawnictwo Kraków jest „Opozycja – możliwości, ograniczenia i błędy". Stanowi ona przedruk jedenastu artykułów z „Aneksu", numery 35, 36 i 37, takich autorów, jak: K. Pomian, J. J. Lipski, S. Kisielewski czy też L. Kołakowski. Celem redakcji – jak sami określają – jest „wyrobienie polityczne społeczeństwa", wyczulenie na obłudę i fałsz „komunistycznej propagandy", przedstawienie „prawdziwego obrazu sytuacji panującej w kraju"* – informowali funkcjonariusze[1065]. Dodawali ponadto, że *zdołano również przejąć kalendarz na 1986 r., którego treść przestawia w sposób tendencyjny najnowszą historię Polski, począwszy od 1918 r.*, a także, że *w toku czynności operacyjnych zabezpieczono u jednego z kolporterów z terenu Krakowa książkę pod tytułem „Pięć miesięcy zawieszenia stanu wojennego w Małopolsce", sygnowaną przez Wydawnictwo Kraków, oraz „Tygodnik Mazowsze" numer 89*[1066].

Bezpieka dowiedziała się również, że Wydawnictwo Kraków przygotowuje pismo „Paragraf". W dokumencie z maja 1986 r. szczegółowo je scharakteryzowano: *W styczniu 1986 r. ukazało się pismo pod tytułem „Paragraf", które w miarę systematycznie ukazuje się do dnia dzisiejszego. Operacyjnie zdobyto numery 2, 3, 4, odpowiednio ze stycznia, lutego i marca br. Pismo to zajmuje się problematyką prawną, poradnictwem w tej dziedzinie, sprawozdaniami z toczących się lub zakończonych procesów działaczy podziemia. Zamieszczane są również informacje z bieżących wydarzeń, dotyczących, w rozumieniu wydawców, aktów łamania przez władzę praworządności w szerokim tego słowa znaczeniu. Treść przeznaczona jest, szczególnie w zakresie bogatego i wielokierunkowego poradnictwa, dla szerokiego kręgu odbiorców, natomiast niektóre artykuły adresowane są do wąskiej grupy osób specjalizującej się w zagadnieniu prawa. Pismo zawiera zwykle informacje dotyczące regionu krakowskiego i najbliższych okolic, jak samo określa, „tylko takie, których wiarygodność można sprawdzić u źródła". Drugim czynnikiem, który ogranicza informacje do zasięgu regionu, jest czas, który spowodowałby dezaktualizację wiadomości pochodzących z terenu kraju. Treści zawarte w „Paragrafie" mają charakter jątrzący, przesycone są nienawiścią i złośliwością do wszystkiego, co związane jest z komunistyczną władzą. Analizując treści i informacje zagadnień prawniczych oraz sprawozdania z wcześniej wspomnianych procesów, stwierdza się, że redaktorzy pisma bardzo dobrze orientują się w temacie, a sprawozdawczość w tym zakresie jest bogata i systematyczna. Publikowane są nazwiska biegłych,*

sędziów, lekarzy, funkcjonariuszy, którzy w różny sposób otarli się o niektóre sprawy w ramach wykonywania swoich czynności służbowych bądź zawodowych. Podano też, jakie pozycje zostały opublikowane przez Wydawnictwo Kraków oraz informowano, że ich egzemplarze *są w posiadaniu Wydziału III i załączone są do SOR „Heros"*. W opinii funkcjonariuszy bezpieki pisma i publikacje Wydawnictwa Kraków *stwarzały zagrożenie poprzez wywoływanie niepokoju w społeczeństwie, ogłupianie czytelnika*[1067]. Oceniali, że *podawanie faktów w sposób tendencyjny, w większości prezentowanych w fałszywym świetle, ma ugruntować w społeczeństwie pogląd, że wszystko, co związane jest z władzą, jest złe, nieprawdziwe, że prawo jest gwałcone systematycznie i we wszystkich okolicznościach, że wszelkie postępowanie procesowe jest manipulowane i animowane przez komunistów lub ludzi im sprzyjających*[1068].

Chociaż bezpiece udało się przejąć niektóre publikacje Wydawnictwa Kraków, to nie potrafiła poznać nazwisk członków grupy wydawniczej, ustalić zasięgu kolportażu oraz wysokości nakładów. Wiedziano jedynie, że *kierownikiem grupy jest: Herzog Aleksander.* W wyniku działań operacyjnych jego miejsce pracy i zamieszkania *rozpoznano pod kątem zastosowania techniki operacyjnej. Analizie w Wydziale Kryminalistyki tutejszego WUSW poddane zostały pisma sygnowane przez Wydawnictwo Kraków, nawiązano współpracę z Wydziałami Operacyjnymi, które prowadzą SOR na figurantów mających lub mogących mieć kontakt z Herzogiem*[1069].

Sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Heros" prowadzono do 29 października 1989 r. Usunięto ją z rejestru 5 grudnia tegoż roku i, jak odnotowano w zapisach kartotecznych, *zniszczono w jednostce operacyjnej*[1070].

Przeciwko krakowskiemu drugiemu obiegowi wydawniczemu SB prowadziła szereg innych spraw operacyjnych, z których materiały nie zachowały się. Opierając się na zapisach ewidencyjno-kartotecznych, wiadomo, że w okresie od 22 marca do 23 listopada 1985 r. Pion V DUSW w Nowej Hucie prowadził SOS „Dąb" (numer rejestracyjny sprawy Kr 30650). Rozpracowaniem bezpieki w ramach tej sprawy objęci byli Paweł Czerwiński, Krzysztof Dymanus[1071], Maciej Gargul[1072], Piotr Garlacz[1073], Tomasz Helner[1074] i Adam Litwicki[1075]. 23 listopada 1985 r. sprawę przekazano Wydziałowi III-1 WUSW w Krakowie[1076]. Jak odnotowano w kartotece odtworzeniowej kryptonimów WUSW w Krakowie, *z osobami przechodzącymi w sprawie przeprowadzono rozmowy ostrzegawcze*. 15 kwietnia 1986 r. sprawę zakończono z powodu *niestwierdzenia wrogiej działalności*[1077].

Ze względu na udział w druku i kolportażu wydawnictw podziemnych, w tym pisma „Jesteśmy – będziemy", sygnowanego przez Robotniczy Komitet Obrony WSK w Krakowie, rozpracowywaniem w ramach SOS „Bibułki" (numer rejestracyjny sprawy Kr 27484) funkcjonariusze bezpieki objęli Leszka Jaranowskiego i Bogumiła Kanię. Sprawę prowadził Wydział V KWMO/ /WUSW w Krakowie od 11 maja 1983 do 22 stycznia 1988 r.[1078]

Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że uczestnictwo w druku i kolportażu wydawnictw podziemnych, w tym między innymi „Bez dekretu", „Hutnika" i „Solidarności Hutników", było przyczyną rozpracowywania przez Wydział III-1, a następnie Inspektorat II WUSW w Krakowie, w ramach SOR „Majster" (numer rejestracyjny sprawy Kr 33858) Aleksandry Grabowskiej, Leszka Jaranowskiego, Marcelego Marklowskiego i Władysława Radlińskiego. Sprawa była prowadzona przez SB od 7 września 1987 do 31 stycznia 1990 r.[1079]

Nie zachowały się, niestety, materiały SOR „Redaktorzy" (numer rejestracyjny sprawy Kr 32212), prowadzonej od 6 marca 1986 do 2 listopada 1989 r. przez Wydział IV WUSW w Krakowie przeciwko pismu „Bez dekretu"[1080], a także materiały SOR „Ren" (numer rejestracyjny sprawy Kr 33522), w ramach której Wydział III-1 WUSW w Krakowie od 14 kwietnia 1987 do 10 stycznia 1990 r. rozpracowywał struktury studenckie w AGH zajmujące się drukowaniem i kolportażem publikacji drugiego obiegu, w tym między innymi Piotra Hertiga[1081], Artura Jarosza, Agatę Kaczor-Kubas, Piotra Krzywca, Roberta Maja, Tadeusza Malkiewicza, Jacka Mądrego, Dariusza Leśniaka, Beatę Łętochę, Sławomira Onyszkę, Wojciecha Orawca, Dariusza Piekłę, Wojciecha Pięciaka, Mieczysława Pyzia, Martę Siewierę-Pięciak, Ireneusza Skupienia, Rafała Szczuckiego[1082], Pawła Wasilewskiego, Małgorzatę Witczak[1083] i Piotra Woickiego[1084].

Zwalczając krakowskie podziemie wydawnicze, bezpieka wykorzystywała wszystkie dostępne metody i środki operacyjne. Wiele działań podejmowano we współpracy kilku wydziałów. Istotną rolę odegrały piony pomocnicze. Ze źródeł wynika, że sporo informacji pozyskano z podsłuchów, przy czym wykorzystywano je między innymi do weryfikowania informacji zdobywanych w inny sposób. W dokumencie *Wykaz zastosowanych źródeł PT i PP wraz z wynikami eksploatacji według stanu na dzień 22 marca 1985 r.* wskazywano na korzyści operacyjne, jakie Wydział III WUSW w Krakowie odniósł dzięki wykorzystywaniu podsłuchów. *Zastosowanie PT kryptonim „Czak", w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło", w okresie od 22 września 1984 r. w pełni potwierdziło zasadność tej formy techniki operacyjnej. W czasie dotychczasowej eksploatacji uzyskano szereg istotnych danych dotyczących figuranta, jak i jego matki, będącej w zainteresowaniu Wydziału III tutejszego WUSW. Ujawniono wiele kontaktów, jak też osoby pomagające figurantom w prowadzeniu wrogiej działalności* – pisano z satysfakcją. Dalej podkreślano, że podsłuch telefoniczny o kryptonimie „Bojownik", który wykorzystywany był od 6 kwietnia 1984 r. w ramach SOR „Bojownik", *w pełni spełnia wymogi zastosowania tej formy techniki operacyjnej*, ponieważ *w czasie eksploatacji uzyskano wiele istotnych danych dotyczących figuranta, jego planów, kontaktów, zamierzeń. Uzyskane informacje stały się pomocne w ujęciu ukrywającego się jednego z figurantów sprawy.* O wykorzystywanym od 31 sierpnia 1984 r. podsłuchu telefonicznym o kryptonimie „Miś" informowano, że *dostarcza wyprzedzające informacje dotyczące figurantów sprawy operacyjnego rozpracowania*

kryptonim „Cień" – członków studenckiej grupy kolportażowej rozpowszechniającej nielegalnie drukowane materiały. Oczekiwania SB spełnił też podsłuch telefoniczny o kryptonimie „Mimoza", wykorzystywany z przerwami od 12 lutego 1984 r. w ramach SOR „Mimoza", który dostarczył, jak odnotowano, *wyprzedzających informacji dotyczących figurantów powyższej sprawy.* Zasadna z punktu widzenie SB okazała się również eksploatacja podsłuchów telefonicznych o kryptonimach „Klasyk" i „Krzykacz". Pierwszy, wykorzystywany od 4 stycznia 1985 r. w sprawie o tym samym kryptonimie, dostarczył *wyprzedzających informacji dotyczących nielegalnej kolportażowej działalności prowadzonej przez figurantów sprawy.* Chwalono też drugi, wykorzystywany od 10 marca 1985 r. w ramach SOR „Krzykacz"[1085].

Z dostępnych materiałów wynika, że SB wykorzystywała podsłuchy również w SOS „Greta". Jednak w tym wypadku informacje uzyskane w ten sposób konspirowano jako pochodzące od kontaktu operacyjnego o pseudonimie „Topola", kontaktu operacyjnego o pseudonimie „Kombi" lub kontaktu operacyjnego o pseudonimie „Renata". O tym, że nie chodziło tu o kontakty operacyjne, ale zakonspirowane podsłuchy, świadczy adnotacja w wykazie osobowych źródeł informacji wykorzystywanych w SOS „Greta", gdzie obok wymienionych wyżej KO w rubryce *Uwagi* wpisano: *nierejestrowany*[1086]. Wynika to także z treści informacji przypisywanych rzekomym kontaktom operacyjnym. Należy tu wyjaśnić, że niekiedy informacje uzyskane za pomocą środków technicznych można znaleźć w aktach w przetworzonej postaci jako donos fikcyjnego osobowego źródła informacji. W takich wypadkach pod postacią fikcyjnego osobowego źródła informacji (TW lub KO) starano się ukryć na przykład istnienie podsłuchu pokojowego czy przeprowadzenie tajnego przeszukania. Konstrukcja formalna takiej notatki różni się jednak od prawdziwego donosu. Ponadto opis sytuacji czy zdarzenia w niej zawarty sugeruje, że informacja nie mogła pochodzić od TW. Fikcyjne osobowe źródło informacji nie było też powiązane z konkretną osobą ani zarejestrowane w KOI. Należy wykluczyć sytuacje, w których informacje z podsłuchu były przypisywane rzeczywistym TW. Sfalsyfikowanie fikcyjnego OZI jest możliwe poprzez sprawdzenie, czy jest rejestrowane w ewidencji i czy pojawia się w funduszu operacyjnym, pobierając wynagrodzenie za współpracę. Należy również pamiętać, że informacje uzyskane za pomocą środków techniki operacyjnej miały podlegać ścisłej konspiracji[1087]. Mogły być wykorzystywane jedynie w celu sprawdzenia i uzupełnienia danych pozyskiwanych w ramach rozpracowań operacyjnych. Dokumentacja pionu techniki operacyjnej nie podlegała rejestracji w Wydziale „C"[1088], co oznaczało, że nośniki informacji, które uzyskano środkami technicznymi, jak również dokumentacja własna pionu technicznego, przechowywane były w archiwum Wydziału „T" przez czas określony przepisami archiwalnymi i po jego upływie niszczono je, a zgodnie z *Zarządzeniem nr 0068/68* taśmy magnetofonowe z podsłuchów pokojowych przechowywane były przez dziesięć dni, natomiast z podsłuchów telefonicznych

przez pięć dni. W 1979 r. zadecydowano, że wydruki z podsłuchów telegraficznych można przechowywać przez pięć dni, zaś taśmy magnetowidowe z podglądu (obserwacji) przez miesiąc[1089]. Instrukcja resortowa z 1985 r. określiła, że materiały uzyskane za pomocą środków technicznych mogły być przekazane prokuraturze wyłącznie na mocy decyzji ministra spraw wewnętrznych[1090].

Jak wspomniano, do inwigilowania osób działających w krakowskim podziemiu wydawniczym wykorzystywano również zakryte punkty obserwacyjne. W opracowanym w sierpniu 1982 r. *Planie wykorzystania zakrytych punktów obserwacyjnych* informowano, że zgodnie z poleceniem zastępcy komendanta do spraw Służby Bezpieczeństwa KWMO w Krakowie, pułkownika Wiesława Działowskiego, wytypowano trzydzieści osiem adresów ukrywających się działaczy podziemnej Solidarności oraz osób zaangażowanych w działalność konspiracyjną[1091].

Na obecnym etapie badań można stwierdzić, że kontrola większości podziemnych struktur wydawniczych była skuteczniejsza dzięki synergicznemu wykorzystaniu agentury i techniki operacyjnej. Osobowe źródła informacji odgrywały wprawdzie rolę zasadniczą, ale były też wypadki, że o przebiegu sprawy decydowała technika operacyjna. W przygotowanym w styczniu 1987 r. *Wykazie figurantów spraw operacyjnych prowadzonych przez Wydział III-1 kontynuujących wrogą działalność* odnotowano, że Wojciech Marchewczyk, rozpracowywany w ramach SOR „Bojownik", *kontrolowany jest głównie poprzez techniczne źródła informacji. Informacje od osobowych źródeł informacji mają charakter ogólnikowy i dotyczą przede wszystkim kontaktów figuranta.* Ponadto funkcjonariusze informowali, że Mirosław Dzielski, rozpracowywany w ramach SOR „Rzecznicy", jest kontrolowany przy pomocy agentury, natomiast Jan Polkowski, rozpracowywany w SOS „Polonista", Anna Wierzbicka, inwigilowana w ramach KE „Wanda", a także Henryk Żychowski, rozpracowywany w SOS „Stanisław", kontrolowani są operacyjnie zarówno przez agenturę, jak i przy wykorzystaniu techniki operacyjnej[1092].

Wspomniane działania operacyjne SB prowadzone przeciwko krakowskiemu niezależnemu obiegowi wydawniczemu pokazują, jak wiele uwagi, sił i środków wiązało się z jego inwigilacją. Funkcjonariusze nie bagatelizowali żadnej informacji, którą mogli wykorzystać operacyjnie. Pozyskiwali je z każdego dostępnego im źródła.

Z uwagi na duże braki w dokumentacji źródłowej trudno precyzyjnie określić skalę inwigilacji krakowskiego drugiego obiegu przez bezpiekę. Jak wynika z dotychczasowych ustaleń, prawie każda osoba czy grupa angażująca się w redagowanie wydawnictw, ich druk czy kolportaż stawała się obiektem zainteresowania operacyjnego peerelowskich tajnych służb. Z analizy dokumentów wynika jednak, że ich wiedza na ten temat była zróżnicowana. Często bezpiece udawało się rozpracować podziemne redakcje, drukarnie czy kanały kolportażowe i w rezultacie aresztować niepokornych.

(33) Tabela: Wykaz spraw prowadzonych przeciwko osobom zaangażowanym w niezależną i podziemną działalność wydawniczą.

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOS „Aerozol” (nr rej. Kr 27730)	Maciej Gawlikowski Katarzyna Hajda Ryszard Kawęski Hanna Woźniakowska	27 VII 1983 – 19 XII 1987	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/367/pdf, SOS „Aerozol”
SOS/SOR „Aktorka” (nr rej. Kr 28899)	Henryk Brancewicz Piotr Radwan Dorota Stec-Fus Piotr Such Bożena Szydłowska Maria Tyblewska	6 VI 1984 – 14 XII 1988	Wydział V WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Arka” (nr rej. Kr 27840 oraz nr rej. Kr 30732)	Krzysztof Budziakowski Jan Polkowski Bronisław Maj Łukasz Plesnar Andrzej Sulikowski Ryszard Terlecki	21 IX 1983 / 11 IV 1985 – 31 XII 1989	Wydział III KWMO w Krakowie / Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS „Aster” (nr rej. Kr 27138)	Władysław Blicharz Wiesław Sidzina	4 III 1983 – 7 XII 1984	Wydział V / Pion V DUSW w Nowej Hucie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOS/SOR „Automaty” (nr rej. Kr 27297)	Wiesław Antas Tomasz Bazela Waldemar Brzeziński Kazimiera Budzyń-Lurska Maciej Mach Marek Nobis	12 IV 1983 – 9 III 1985	Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie	AIPN Kr, 04/61, t. 1–2/ /DVD, SOR „Automaty”; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty”
SOR „Badacze” (nr rej. Kr 32858)	Tomasz Masłowski Maciej Pawłowski Ewa Ryłko Adam Świda Władysław Tyrański	18 IX 1986 – 29 XII 1989	Wydział III WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Bibliotekarz” (nr rej. Kr 26129)	Alina Suchoń	15 XI 1983 – 1 VIII 1985	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/170/D (mf), SOR „Bibliotekarz”
SOS „Bibułki” (nr rej. Kr 27484)	Leszek Jaranowski Bogumił Kania	11 V 1983 – 22 I 1988	Wydział V KWMO / WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)

SOR „Bojownik” (nr rej. Kr 27270 / Kr 30416)	Barbara Anyżek Urszula Chmielowska Katarzyna Dittmar Aleksandra Grabowska Wojciech Haslinger Barbara Inasińska Czesław Marchewczyk Rafał Marchewczyk Wojciech Marchewczyk Wojciech Podrzucki Anna Simsak Anna Walocha Kazimierz Walocha Wojciech W. Wiśniewski Barbara Zientarska	5 IV 1983 r.; 14 XII 1984 część materiałów przekazano Wydziałowi V; od 12 II 1985 do 31 XII 1989 prowadzona pod nr. 30416	Wydział III-1 KWMO / Inspektorat II WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Centrum” (nr rej. Kr 25083)	Edward Chaber Kazimierz Gwiżdż Adam Kurzydło Jerzy Marcinkowski Krzysztof Partyka Wiesława Stabrawa Alicja Szczupak Leopold Waltoś	8 X 1981 – 7 V 1984	Wydział III A KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Cień” (nr rej. Kr 30046)	Witold Bereś Andrzej Edmund Grabowski Wanda Klominek Sławomir Kołodziej Jerzy Skoczylas Janusz Szumski Marek Walencik Irena Winkler	7 XII 1984 – 28 XII 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOS „Cyklos” (nr rej. Kr 30736)	Jacek Franczak Tadeusz Górczyk Piotr Jasion Jadwiga Mrowiec Aleksander Piecuch Jerzy Szmid Rafał Szucki Przemysław Wojtkiewicz	12 IV 1985 – 22 III 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS „Czak” (nr rej. Kr 26214)	Ksawery Bogacz Tadeusz Rudkowski Anna Wierzbicka-Bogacz Mieczysław Zaniewski Piotr Zawiślak	28 XII 1981 – 16 VIII 1985	Wydział V / Wydział III KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/179/DVD (mf), SOS „Czak”
SOR „Dawid” (nr rej. Kr 33758)	Krzysztof Krzysztofiak Krzysztof Moskal	28 VII 1987 – 29 XII 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS „Dąb” (nr rej. Kr 30650)	Paweł Czerwiński Krzysztof Dymanus Maciej Gargul Piotr Garlacz Tomasz Helner Adam Litwicki	22 III – 23 XI 1985	Pion V DUSW w Nowej Hucie / Wydział III-1 WUSW	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)

SOS „Dekadent” (nr rej. Kr 31115)	Stefan Niedźwiedź Adam Słupek	1 VII 1985 – 5 VI 1986	Pion V DUSW w Nowej Hucie	AIPN Kr, 0101/274/K, (mf) SOS „Dekadent”
SOS „Desperat” (nr rej. Kr 31290)	Maciej Gawlikowski	2 VIII 1985 – 13 III 1987	Wydział III WUSW w Krakowie	akta włączono do SOR „Konspiratorzy” – AIPN Kr, 010/12356 t. 1–17; AIPN Kr, 076/147, t. 1–3 (17567/II); AIPN Kr, 0192/1, t. 1–56 (mf)
SOR „Drukarnia” (nr rej. Kr 25544)	Zbigniew Hobrzyk Dorota Stec-Fus Małgorzata Żłobińska-Fugiel	5 I 1982 – 31 V 1983	Wydział V KWMO w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS/SOR „Drukarz” (nr. rej. Kr 26168)	Grzegorz Ciepły Wojciech Ornat	13 IV 1982 – 13 VI 1983	Wydział III-1 KWMO w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Drukarze” (nr rej. Kr 26275)	Adam Charkiewicz Maciej Dudek Stanisław Dudek Leszek Gubernat Józef Jurecki Krzysztof Moskal Stanisław Nowak Adam Paździor Robert Rychlicki Krzysztof Smolarski Barbara Steczko	1 VI 1982 – 12 VII 1989	Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 010/12314/CD, t. 1–2, SOR „Drukarze”; AIPN Kr, 0101/460 (mf), SOR „Drukarze”

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOS „Dyletant” (nr rej. Kr 26954)	Jacek Marchewczyk	28 I 1983 – 24 IX 1987	Wydział III KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/351/D (mf), SOS „Dyletant”
SOR „Epsilon” (nr rej. Kr 21652)	Krzysztof Bzdyl	5 IX 1980 – 7 VI 1982	Wydział III-1 KWMO w Krakowie	AIPN Kr, 010/11564, t. 1–2, SOR „Epsilon”
SOS „Fanatyk” (nr rej. Kr 28035)	Grzegorz Fimowicz Tadeusz Iskra Jan Kubiak Bartłomiej Szczypuła Marek Ziemba	22 XI 1983 – 5 IX 1985	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk”
SOS/SOR „Garnitur II” (nr rej. Kr 27120)	Stanisław Dara Jan Gwiżdż Franciszek Popiel Zbigniew Wojnarowicz	4 III 1983 – 18 III 1986	Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie	AIPN Kr, 0101/257/D/DV, SOR „Garnitur II”
SOS „Greta” (nr rej. Kr 34211/34212)	Krystyna Ryczaj-Ryczek	10 XII 1987 – 12 IV 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 010/12298/ /DVD, SOS „Greta”; AIPN Kr, 0101/452/D (mf), SOS „Greta”
SOR „Heros” (nr rej. Kr 32216)	Aleksander Herzog	7 III 1986 – 5 XII 1989	Wydział III WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 010/12401, SOR „Heros”

SOR „Historyk” (nr rej. Kr 27706)	Artur Dmochowski Jan Gwizdała Jacek Ruszczewski Marian Wroniewski	12 VII 1983 – 30 I 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/425/DVD, SOR „Historyk”
SOR „Hutnik” (nr rej. Kr 26481)	Jerzy Ostałowski	21 VIII 1982 – 31 VII 1984	Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS „Kawiarze” (nr rej. Kr 26136)	Bogdan Głowacki Wiesław Grudniewicz Ewa Tukałło	5 IV 1982 – 24 IX 1984	Wydział III KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 04/56, DVD, SOS „Kawiarze”
SOS „Klasyk” (nr rej. Kr 29227)	Michał Bednarski Janusz Mydlarz	13 VIII 1984 – 23 III 1988	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/386/D (mf), SOS „Klasyk”
SOS/SOR „Klienci” (nr rej. Kr 27362)	Leszek Folga Mieczysław Karski (Kapusta)	18 IV 1983 – 22 III 1985	Wydział III KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/106/D (mf), SOR „Klienci”
SOS „Koala” (nr rej Kr 28883)	Barbara Syc	4 VI 1984 – 10 XII 1986	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/295/D (mf), SOS „Koala”
SOR „Koc” (nr rej. Kr 26479)	Waldemar Pelc Andrzej Sabatowski	21 VIII 1982 – 10 IV 1986	Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/118/D (mf), SOR „Koc”

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOS/KE „Kolonista” (nr rej. Kr 27748)	Paweł Turnau	10 VIII 1983 – 2 III 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 010/12287/ /DVD, Materiały z KE „Kolonista”
SOR „KOS” (nr rej. Kr 23774)	osoby związane z Wydawnictwem KOS / Oficyną Literacką	12 VII 1980 – 15 III 1985	Wydział III KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „Kos”
SOS/SOR „Krety” (nr rej. Kr 26208)	Janusz Kutyba	28 IV 1982 – 30 I 1990	Wydział III KWMO / WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS „Kronikarz” (nr rej. Kr 34763)	Andrzej Długosz	10 VI 1988 – 30 I 1990	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS/SOR „Krzykacz” (nr rej. Kr 22506)	Bożena Witkowska Paweł Witkowski	7 XI 1979 – 6 II 1989	Wydział III KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/429/DVD, SOS „Krzykacz”
SOS/SOR „Łącznik” (nr rej Kr 17216)	Paweł Kłoczowski	25 V 1976 – 16 VIII 1985	Wydział III / / Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/178/D (mf), SOR „Łącznik”
SOS/SOR „Łącznik” (nr rej. Kr 28145)	Bożena Błachut Wanda Drabik Zofia Dziedzic Ewa Fryś-Pietraszek	12 XII 1983 – 30 I 1990	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)

SOR „Łączność” (nr rej. Kr 26630)	Piotr Chrupczalski Tadeusz Górecki Krzysztof Grotyński Andrzej Wleciał	18 X 1982 – 31 VIII 1984	Wydział V KWMO / Pion V DUSW w Nowej Hucie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Majster” (nr rej. Kr 33858)	Aleksandra Grabowska Leszek Jaranowski Marceli Marklowski Władysław Radliński	7 IX 1987 – 31 I 1990	Wydział III-1 / Inspektorat II WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Matematyk” (nr rej. Kr 31699)	Irena Molasy Piotr Semkowicz Barbara Skąpska	23 X 1985 – 10 XI 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Mimoza” (nr rej. Kr 27409)	Jolanta Antas Stanisław Balbus Barbara Blok-Grochal Stefan Bocheński Maria Cieśla Wojciech Gajewicz Tomasz Gąsowski Jacek Ginda Ewa Grzesiak van Gurp Maria Indyk Ewa Madoń Krystyna Nalepa Henryk Piech Anna Pulchny Andrzej Romanowski Barbara Siniarska Małgorzata Sugiera	28 IV 1983 – 31 XII 1989	Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/361/pdf (mf), Materiały wyłączone z SOR „Mimoza”

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOR „Mirafiori” (nr rej. Kr 19556)	Jakub Meissner	8 XI 1977 – 19 XII 1979	Wydział III KWMO w Krakowie	AIPN Kr, 010/12024/ /DVD, Materiały z SOS „Mirafiori” – dotyczy Jakuba Meissnera
SOR „Młodzi” (nr rej. Kr 27287)	Marek Domagała Una Gurawska Ewa Kasperek Jerzy Mielniczuk Anna Moskal Ilona Paluch-Ośko Krzysztof Pałka Dariusz Piekło Marta Piróg Jerzy Rusek Piotr Semkowicz Konrad Sobol Ryszard Spałkowski Teresa Uryga Dariusz Warpas Magdalena Żółczyńska	11 IV 1983 – 12 XII 1989	Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/371/D (mf) – dotyczy Marty Piróg
SOS/SOR „Niedźwiadek” (nr rej. Kr 24981)	Paweł Gizbert-Studnicki Joanna Greszta Zbigniew Fijak Józef Misiek	26 VIII 1981 – 23 VII 1984	Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)

SOR „Niespokojni” (nr rej. Kr 25879)	Grzegorz Jakubowski Andrzej Komorowski Adam Kramarczyk Edward Kubisiowski Cecylia Permuz Ewa Swoboda-Lubowiecka Tadeusz Świdziński	25 I 1982 – 12 V 1982	Wydział III-1 / Wydział V KWMO w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Noe”	Krzysztof Budziakowski	11 IV 1985 – 3 II 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 010/12269, SOR „Noe”
SOS „Nowi” (nr rej. Kr 32024)	sprawa grupowa prowadzona przeciwko osobom wydającym pismo „Dzień…”	16 I 1986 – 27 I 1988	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS „Opiekun” (nr rej. Kr 32418)	Krzysztof Kułakowski	18 IV 1986 – 26 X 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS „Pająk” (nr rej. Kr 26366)	Edward Gwazdacz Jerzy Karpińczyk Stanisław Piech	9 VII 1982 – 19 I 1984	Wydział V KWMO w Krakowie / / Pion V DUSW w Nowej Hucie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Peleton” (nr rej. Kr 26767)	Teresa Passakas Jerzy Petlicki Elżbieta Turnau	11 XII 1982 – 27 X 1987	Wydział V / / Wydział III-1 KWMO w Krakowie	AIPN Kr, 0101/356/DVD (mf), SOR „Peleton”

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOS/SOR „Plastycy” (nr rej. Kr 28129)	Maciej Gawlikowski Jacek Gronuś Stanisław Hanusiak Grzegorz Katez Ryszard Kawęski Stanisław Panasiuk Ryszard Pauk Bogusław Polak Piotr Semkowicz Zbigniew Sikora Ryszard Sojka	8 XII 1983 – 3 V 1985	Pion V DUSW w Nowej Hucie	AIPN Kr, 0101/126/DVD (mf), SOR „Plastycy”
SOS „Płaz” (nr rej. Kr 28006)	Konrad Sobol	14 XI 1983 – 22 III 1985	Wydział III WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/103/DVD (mf), SOS „Płaz”
SOS „Pociąg” (nr rej. Kr 31322)	Janusz Dzięgiel	9 VIII 1985 – 9 X 1987	Wydział III-1 WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie	AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg”
SOR „Pracownia” (nr rej. Kr 34405)	Una Gurawska-Mach Renata Jabłońska Jerzy Mielniczuk	17 II 1988 – 31 I 1990	Wydział III-1 / Wydział V / Inspektorat II WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)

SOR „Redaktorzy” (nr rej Kr 32212)	sprawa grupowa prowadzona przeciwko pismu „Bez dekretu”	6 III 1986 – 2 XI 1989	Wydział IV WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Ren” (nr rej. Kr 33522).	Piotr Hertig Artur Jarosz Agata Kaczor-Kubas Piotr Krzywiec Robert Maj Tadeusz Malkiewicz Jacek Mądry Dariusz Leśniak Beata Łętocha Sławomir Onyszko Wojciech Orawiec Dariusz Piekło Wojciech Pięciak Mieczysław Pyzio Marta Siewiera-Pięciak Ireneusz Skupień Rafał Szczucki Paweł Wasilewski Małgorzata Witczak Piotr Woicki	14 IV 1987 – 10 I 1990	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Rzecznicy” (nr rej. Kr 20027)	Grażyna Czermak Maria Dzielska Mirosław Dzielski Hanna Szymańska-Wasylewska	8 III 1978 – 11 XII 1989	Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 010/12333/CD, SOR „Rzecznicy”; AIPN Kr, 0101/479 (mf), SOR „Rzecznicy”

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOS/SOR „Siłacze” (nr rej. Kr 27441)	Jan Akasamit Andrzej Antosiewicz Alfred Gazdowicz Eugeniusz Topolski Ryszard Kajzer Ryszard Kowalczyk Zbigniew Kurek Wiesław Zaniewski	9 V 1983 – 10 VIII 1984	Wydział V / Pion V DUSW w Nowej Hucie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS/SOR „Siodło” (nr rej. Kr 30241) / KE „Siodło” (nr rej. Kr 33682)	Piotr Zawiślak	7 III 1984 – 21 II 1989	Wydział V / Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/340/D/ /DVD (mf), SOR „Siodło”
SOS/SOR „Siostra” (nr rej. Kr 29085)	Andrzej Kręcioch Janina Kręcioch	6 VII 1984 – 6 XII 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS/SOR „Stanisław” (nr rej. Kr 33037)	Tomasz Czapliński Mariusz Graniczka Czesława Łach Zbigniew Mazurek Maria Oberc Janusz Olesiński Marek Partyka Barbara Powroźnik Lucjan Toch Zdzisław Woźniak	26 XI 1986 – 13 XII 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)

	Jan Wszołek Elżbieta Zych Wanda Zychowska Andrzej Zychowski Henryk Zychowski Zenon Zychowski			
SOS/SOR „Sygnał” (nr rej. Kr 31335)	Andrzej Dzięga Tomasz Gugała Lech Kołodziejczyk Władysław Krzek-Lubowiecki Leszek Lipnicki Jadwiga Salij Jolanta Szywała Andrzej Tatkowski	14 VIII 1985 – 21 XII 1989	Wydział III WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS „Szakal” (nr rej. Kr 26059)	Lesław Kuzaj	26 II 1982 – 27 VI 1985	Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/180/D (mf), SOS „Szakal”
KE „Szwed” (nr rej. Kr 31350)	Tadeusz Rudkowski	19 VIII 1985 – 24 XI 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOS/SOR „Średnica 2” (nr rej. Kr 28004)	Waldemar Babiuch Andrzej Długosz Piotr Gawlik Wiesław Janik Piotr Krzyżowski Robert Kurzydło Jacek Lichoń Paweł Ślusarczyk Marek Walencik	12 XI 1983 – 18 IX 1985	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/193/DVD (mf), SOR „Średnica 2”

Sprawa	Osoby rozpracowywane	Okres prowadzenia (data zamknięcia)	Jednostka prowadząca	Uwagi źródłowe
SOR „Trabant” (nr rej. Kr 27688)	Małgorzata Bazarnik Wanda Żychowska	6 VII 1983 – 31 VII 1984	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
KE „Ugo” (nr rej. Kr 31352)	Ksawery Bogacz	19 VIII 1985 – 24 XI 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	materiały nie zachowały się (informacje na podstawie dokumentacji ewidencyjno-kartotecznej)
SOR „Ukryty” (nr rej. Kr 29899)	Krzysztof Głuszczyk	14 XI 1984 – 9 III 1988	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/385/D (mf), SOR „Ukryty”
KE „Wanda” (nr rej. Kr 31351)	Anna Wierzbicka	19 VIII 1985 – 22 II 1989	Wydział III-1 WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 010/12277, Materiały z KE „Wanda”; AIPN Kr, 0101/435/D (mf), Materiały z KE „Wanda”
SOR „Ważny” (nr rej. Kr 26340)	Barbara Barczyńska Maria Barbara Bąk Tadeusz Górecki Franciszek Hennel Adam Kalita Jarosław Krawczyk Wojciech S. Magdziarz Ryszard Małusecki Mirosław Mamoń Michał Niezabitowski Małgorzata Wilkosz Paweł Zechenter	5 VII 1982 – 21 III 1985	Wydział III-1 KWMO / WUSW w Krakowie	AIPN Kr, 0101/102/DVD (mf), SOR „Ważny”

Źródło: Opracowanie własne.

W zwalczanie krakowskiego drugiego obiegu, jego inwigilację, prowadzenie różnego rodzaju działań operacyjnych, rewizje, przeszukania, przesłuchania, a także w pracę z agenturą, angażowano wielu funkcjonariuszy Wydziału III, Wydziału III-1, Wydziału III-A, Wydziału V, urzędów dzielnicowych, Wydziału Śledczego oraz pionów pomocniczych KWMO/WUSW w Krakowie. Poznano nazwiska niektórych z nich (zobacz tabela 34), choć, niestety, nie udało się odnaleźć wszystkich akt personalnych. Niektórzy esbecy, na przykład kapitan Ślusarczyk, o którym siedemnastoletnia Elżbieta Szymczyk po przesłuchaniu powiedziała, że to *wyjątkowy cham*, zostali w 1990 r. pozytywnie zweryfikowani, a niekiedy w III RP nawet awansowani[1093].

(34) Tabela: Wykaz wybranych funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa zwalczających krakowski drugi obieg wydawniczy w latach 1976–1989/1990.

Funkcjonariusz Służby Bezpieczeństwa	**Jednostka i funkcje pełnione w latach 1976–1990**	**Rodzaj działalności**
kpr. Bogusław Baranowski (ur. 29 IV 1951)	• 16 IX 1984 – 31 XII 1986 inspektor Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie (od 1 I 1987 w MO)[1094]	• rewizje • przesłuchania • prowadzenie czynności operacyjnych
kpt. Artur Bulka (ur. 18 II 1952)	• od 1 IV 1977 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 starszy inspektor Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału OKPP WUSW w Krakowie[1095]	• praca z agenturą
mł. chor. Mieczysław Bytnar (ur. 15 III 1961)	• od 1 IX 1982 młodszy inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie • 1 XII 1983 – 16 X 1985 młodszy inspektor Wydziału III WUSW w Krakowie[1096]	• zatrzymania • prowadzenie czynności operacyjnych
kpt. Zdzisław Celban (ur. 12 V 1949)	• od 1 VII 1980 starszy inspektor Wydziału III-1 KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 starszy inspektor Wydziału III WUSW w Krakowie • od 6 X 1987 starszy inspektor Grupy III DUSW Kraków Śródmieście	• rewizje

	• 1 XI 1989 – 15 I 1990 starszy inspektor Sekcji SB DUSW Kraków Śródmieście[1097]	
szer. Jan Damulewicz (ur. 29 III 1958)	• 16 VI 1983 – 31 V 1985 inspektor Wydziału Śledczego KWMO/WUSW w Krakowie[1098]	• rewizje
kpt. Henryk Dąbrowski (ur. 22 VI 1950)	• od 1 VII 1980 inspektor Wydziału „B" KWMO w Krakowie • od 16 VIII 1982 inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 I 1983 inspektor Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie • 16 V 1986 – 15 XII 1988 starszy inspektor Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie[1099]	• rewizje
kpt. Marek Dwuraźny (ur. 23 X 1949)	• od 16 II 1979 młodszy inspektor, następnie inspektor Wydziału II KWMO w Krakowie • 1 II 1981 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO/WUSW w Krakowie[1100]	• rewizje • przesłuchania
kpt. Jan Dziech (ur. 4 II 1944)	• od 1 VI 1977 kolejno młodszy inspektor, inspektor i starszy inspektor Wydziału III-A KWMO w Krakowie • od 7 XII 1981 starszy inspektor Wydziału V KWMO w Krakowie • od 1 VIII 1983 starszy inspektor Wydziału V DUSW w Nowej Hucie • 1 XI 1989 – 15 I 1990 starszy inspektor Wydziału SB DUSW w Nowej Hucie[1101]	• nadzorowanie czynności operacyjnych
kpt. Piotr Falkowski (ur. 1 XII 1942)	• 1 VI 1982 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO/WUSW w Krakowie[1102]	• przesłuchania • prowadzenie czynności operacyjnych
kpt. Stefan Gajewski (ur. 30 VII 1949)	• od 1 IV 1978 starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie • od 1 VI 1984 p.o. kierownika Sekcji Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie • 30 XI 1987 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie[1103]	• rewizje • przesłuchania

ppor. Wojciech Grzęda (ur. 5 III 1959)	• od 1 VI 1984 inspektor Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie • 16 III 1989 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie[1104]	• przesłuchania
kpt. Józef Harańczyk (ur. 6 XII 1957)	• od 16 VIII 1980 kolejno młodszy inspektor, inspektor i starszy inspektor Wydziału III KWMO/WUSW w Krakowie • od 1 XII 1983 starszy inspektor Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • od 1 VIII 1984 kierownik Sekcji Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 15 III 1990 kierownik Sekcji Wydziału OKPP WUSW w Krakowie[1105]	• rewizje
ppłk Wiesław Hryniewicz /Heretyk/ (ur. 1 III 1943 r.)	• od 1 VII 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 VIII 1981 p.o. naczelnika Wydziału III KWMO w Krakowie • od 16 I 1982 naczelnik Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 naczelnik Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • 16 XI 1989 – 5 VI 1990 kierownik Inspektoratu I WUSW w Krakowie[1106]	• nadzorowanie czynności operacyjnych
mjr Kazimierz Kasprzyk (ur. 17 IX 1941)	• od 16 XI 1976 zastępca naczelnika Wydziału III-A Grupy Operacyjnej w Nowej Hucie KMMO/ KWMO w Krakowie • od 7 XII 1981 zastępca naczelnika Wydziału V KWMO/WUSW w Krakowie • 1 III 1985 – 30 IV 1990 zastępca szefa ds. SB DUSW w Nowej Hucie[1107]	• nadzorowanie pracy z agenturą
kpt. Tadeusz Katolik (ur. 1 II 1944)	• 1 VII 1979 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO/ /WUSW w Krakowie[1108]	• rewizje
kpt. Zbigniew Klimek (ur. 14 V 1950)	• od 1 V 1976 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 starszy inspektor Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału OKPP WUSW w Krakowie[1109]	• praca z agenturą

kpt. Marek Kłosowski (ur. 2 VI 1956)	• od 16 XI 1979 młodszy inspektor, następnie inspektor Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie • 1 VI 1984 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie[1110]	• rewizje • przesłuchania
chor. Jan Kozłowski (ur. 28 XI 1945)	• od 16 IV 1986 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału V DUSW w Nowej Hucie • 1 XI 1989 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału SB DUSW w Nowej Hucie[1111]	• rewizje
st. chor. Marek Krupa (ur. 1 I 1943)	• 1 IX 1982 – 5 IV 1990 starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO/WUSW w Krakowie[1112]	• rewizje • przesłuchania
kpt. Antoni Krzyszkowski (ur. 6 IX 1947)	• od 1 IX 1982 starszy inspektor Wydziału III-1 KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 starszy inspektor Wydziału III WUSW w Krakowie • od 1 VIII 1987 kierownik Sekcji II Wydziału III WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 31 VII 1990 kierownik Sekcji Wydziału OKPP WUSW w Krakowie[1113]	• rewizje
st. sierż. Andrzej Kubas (ur. 9 X 1947)	• od 1 II 1983 młodszy inspektor Wydziału III-1 KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 młodszy inspektor Wydziału III WUSW w Krakowie • 1 VIII 1985 – 31 VII 1990 starszy inspektor Grupy III RUSW w Słomnikach[1114]	• rewizje
ppor. Bogdan Marendowski (ur. 30 III 1957)	• 1 VI 1984 – 31 VII 1990 inspektor Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie[1115]	• przesłuchania
kpt. Zbigniew Michalski (ur. 20 II 1951)	• przed 12 XI 1984 zastępca naczelnika Wydziału V DUSW w Nowej Hucie • 1 I 1987 – 1 X 1989 kierownik Sekcji ds. Wywiadów i Ustaleń Wydziału „B” WUSW w Krakowie[1116]	• rewizje

mjr Sylwester Michnowski (ur. 4 IX 1951)	• od 1 X 1978 starszy inspektor Wydziału III-A KWMO w Krakowie • od 7 XII 1981 starszy inspektor Wydziału V KWMO w Krakowie • od 1 IV 1982 kierownik Sekcji Wydziału V KWMO w Krakowie • od 1 V 1983 naczelnik Wydziału V KDMO w Nowej Hucie • od 1 XI 1989 zastępca szefa ds. SB RUSW w Słomnikach • 1 II 1990 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału Inspekcji Zespołu ds. SB WUSW w Krakowie[1117]	• czynności administracyjne
por. Witold Nawrot (ur. 23 I 1957)	• od 16 I 1984 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału V WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 4 IV 1990 starszy inspektor Wydziału Ochrony Gospodarki WUSW w Krakowie[1118]	• rewizje
chor. Tadeusz Oleszak (ur. 1 X 1938)	• od 1 VIII 1982 inspektor Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie • 16 X 1985 – 15 IX 1988 inspektor Wydziału VI WUSW w Krakowie[1119]	• rewizje
por. Jerzy Partyła (ur. 10 IV 1952)	• od 16 V 1980 inspektor Wydziału III-A KWMO w Krakowie • od 7 XII 1981 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału V KWMO w Krakowie • 16 V 1984 – 15 IV 1988 kierownik Sekcji I Wydziału V WUSW w Krakowie[1120]	• czynności administracyjne
por. Jerzy Pikusa (ur. 15 IX 1958)	• od 1 VI 1983 młodszy inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 młodszy inspektor, następnie inspektor Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • od 1 V 1987 kierownik Sekcji I Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • od 1 XI 1989 starszy inspektor Sekcji ds. SB DUSW Kraków Podgórze • 16 I 1990 – 31 VII 1990 starszy inspektor Inspektoratu I WUSW w Krakowie[1121]	• rewizje

por. Stefan Podsiadło (ur. 17 IV 1931)	• 1 VII 1982 – 15 X 1983 starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie[1122]	• rewizje
por. Tadeusz Rusek (ur. 3 XI 1956)	• od 1 VI 1983 młodszy inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 kolejno młodszy inspektor, inspektor i starszy inspektor Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału OKPP WUSW w Krakowie[1123]	• prowadzenie czynności operacyjnych
kpr. Wojciech Satoła (ur. 5 III 1963)	• 1 VI 1987 – 31 III 1989 inspektor Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie[1124]	• przesłuchania
st. chor. Józef Serafin (ur. 29 VIII 1958)	• od 1 IX 1982 młodszy inspektor Sekcji III Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 młodszy inspektor, następnie inspektor Sekcji III Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydziału OKPP WUSW w Krakowie[1125]	• rewizje
kpt. Sławomir Sienniak (ur. 29 VIII 1954)	• od 16 IX 1978 inspektor Wydziału III-A KWMO w Krakowie • od 7 XII 1981 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału V KWMO w Krakowie • od 1 V 1983 starszy inspektor Wydziału V KDMO w Nowej Hucie • od 1 VII 1986 starszy inspektor Wydziału V WUSW w Krakowie • od 1 V 1987 zastępca naczelnika Wydziału V DUSW w Nowej Hucie • 1 XI 1989 – 31 VII 1990 kierownik Sekcji Wydziału Ochrony Gospodarki WUSW w Krakowie[1126]	• praca z agenturą

por. Andrzej Soja (ur. 21 X 1952)	• od 16 X 1979 inspektor Wydziału III-A KWMO w Krakowie • od 7 XII 1981 inspektor Wydziału V KWMO w Krakowie • 1 V 1983 – 28 II 1987 starszy inspektor Wydziału V KDMO/DUSW w Nowej Hucie[1127]	• rewizje
por. Jerzy Stachowicz (ur. 12 VIII 1956)	• od 1 V 1980 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie • od 1 VIII 1984 p.o. kierownika Sekcji Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie • 30 XI 1987 – 31 VII 1990 starszy inspektor Wydział Śledczego WUSW w Krakowie[1128]	• przesłuchania
por. Wiesław Stasielak (ur. 15 XII 1946)	• od 1 XII 1978 starszy inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie • 16 V 1984 – 31 VIII 1986 starszy inspektor Grupy III RUSW w Skawinie[1129]	• czynności administracyjne
kpt. Ryszard Strączek (ur. 18 VII 1946)	• od 1 VI 1978 inspektor Wydziału III KWMO w Krakowie • od 1 XII 1983 starszy inspektor Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • od 1 VIII 1984 starszy inspektor Wydziału V DUSW w Nowej Hucie • od 1 XI 1989 starszy inspektor Wydziału SB DUSW w Nowej Hucie • 16 I 1990 – 31 VII 1990 inspektor Wydziału „B” WUSW w Krakowie[1130]	• rewizje
kpt. Leszek Szczepkowicz (ur. 21 II 1952)	• od 1 VI 1977 inspektor Wydziału IV KWMO w Krakowie • od 16 IV 1981 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie • od 16 III 1987 starszy inspektor Wydziału IV WUSW w Krakowie • od 1 VIII 1987 starszy inspektor Grupy IV DUSW Kraków Podgórze • 1 XI 1989 – 15 I 1990 starszy inspektor Sekcji SB DUSW Kraków Podgórze[1131]	• rewizje • przesłuchania

kpt. Kazimierz Ślusarczyk (ur. 14 VIII 1954)	• od 1 II 1980 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie • od 16 IV 1981 kierownik Sekcji Wydziału Śledczego KWMO/WUSW w Krakowie • od 1 VI 1984 zastępca naczelnika Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie[1132]	• przesłuchania
por. Wiesław Tęczyński (ur. 13 I 1951)	• od 16 X 1980 starszy wywiadowca Sekcji III Wydziału „B" KWMO w Krakowie • od 1 VII 1984 starszy inspektor Wydziału V WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 3 IV 1990 starszy inspektor Wydziału Ochrony Gospodarki WUSW w Krakowie[1133]	• rewizje
por. Tomasz Wachowiak (ur. 22 IV 1958)	• od 1 VI 1983 młodszy inspektor Wydziału V KWMO w Krakowie • 1 VII 1983 – 30 VI 1987 inspektor Wydziału V KDMO w Nowej Hucie[1134]	• rewizje
kpt. Franciszek Waśko (ur. 27 IV 1944)	• od 1 VII 1978 kierownik Sekcji Wydziału III-A KWMO w Krakowie • od 1 V 1981 kierownik Sekcji Wydziału II KWMO w Krakowie • od 1 I 1984 kierownik Sekcji Wydziału V WUSW w Krakowie • od 10 IV 1985 starszy inspektor Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • od 16 VI 1989 kierownik Sekcji III „B" Wydziału III-1 WUSW w Krakowie • 1 XI 1989 – 5 IV 1990 starszy inspektor Wydziału OKPP WUSW w Krakowie[1135]	• rewizje
mjr Maciej Wójcik (ur. 20 IX 1951)	• od 1 IX 1975 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału Śledczego KM / KWMO w Krakowie • od 16 IX 1980 zastępca naczelnika Wydziału Śledczego KWMO/WUSW w Krakowie • 1 I 1984 – 31 VII 1990 naczelnik Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie[1136]	• prowadzenie prac operacyjnych

por. Antoni Zasada (ur. 14 VIII 1956)	• 1 XII 1980 – 15 IV 1990 inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału Śledczego KWMO/WUSW w Krakowie[1137]	• przesłuchania

Źródło: Opracowanie własne.

Podziemna działalność wydawnicza była tropiona i zwalczana przez peerelowskie tajne służby aż do końca. Z informacji dziennych Departamentu III MSW wynika, że bezpieka rozpracowywała drugi obieg jeszcze wiosną 1989 r., już po zakończeniu rozmów okrągłostołowych[1138]. Potwierdzają to także opisane wyżej działania krakowskiej SB, która szereg spraw operacyjnych w tym zakresie prowadziła do końca 1989 r., a niektóre z nich wyrejestrowano dopiero w 1990 r.

Analiza działań tajnych służ prowadzonych w celu ograniczenia oddziaływania drugiego obiegu wydawniczego pozwala również prześledzić zmianę oceny i taktyki władz peerelowskich wobec całej opozycji.

1 AIPN Kr, 010/11564, t. 1–2, SOR „Epsilon" dotycząca Krzysztofa Bzdyla.

2 AIPN Kr, 010/12356, t. 2, CD, SOR „Konspiratorzy", Notatka urzędowa dotycząca ob. Krzysztofa Bzdyla, Kraków, 25 XI 1982 r., s. 237.

3 *Ibidem*, s. 238.

4 *Ibidem*.

5 AIPN Kr, 009/9018/K, cz. 3/3, Teczka personalna TW „Rawicz"/„Mikołaj Ataman", Kierunkowy plan wykorzystania TW „Rawicz", Kraków, 15 X 1980 r., k. 371.

6 AIPN Kr, 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 55.

7 AIPN Kr, 010/12356, t. 1, CD, SOR „Konspiratorzy", Konfederacja Polski Niepodległej, Kraków, 26 VIII 1981 r., s. 351.

8 Ryszard Pyzik (ur. 1960), student Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Od września 1980 r. zaprzysiężony członek KPN, początkowo zaangażowany w druk i kolportaż materiałów kapeenowskich. Po wprowadzeniu stanu wojennego organizator Tajnego Tymczasowego KAB KPN, kierował Sekcją Kolportażu (używał pseudonimów „Swarożyc" i „Igła"). Zatrzymany 31 VIII 1982 r. podczas manifestacji w Nowej Hucie, w dniach 3–22 września internowany, po wyjściu powrócił do redagowania i kolportażu pism „Niepodległość" i „Opinia Krakowska", a od 1985 r. pisma Wydziału Robotniczego KPN „Robotnik Polski". W 1985 r. wszedł w skład Niepodległościowej Grupy Polskich Socjalistów. W latach 1984–1989 uczestnik Konfraterni Ludzi Pracy, kierowanej przez ks. Kazimierza Jancarza. Rozpracowywany przez SB w ramach SOR „Konspiratorzy". Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 2–3, SOR „Konspiratorzy"; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 332, przyp. 20.

9 AIPN Kr, 010/12356, t. 2, CD, SOR „Konspiratorzy", Aktualny stan organizacyjny KPN Obszar II Kraków, Kraków, 28 IX 1982 r., s. 55–56.

[10] Bogdan Głowacki (ur. 1957), monter konstrukcji stalowych, zatrudniony w HiL na Wydziale ZK-K2. Od 1980 r. członek KPN, zaangażowany w kolportaż jej wydawnictw. W kwietniu 1980 r. objęty kontrolą operacyjną SB w ramach KE „Koksiarz". Po wprowadzeniu stanu wojennego ukrywał się. 15 V 1982 r. został aresztowany, a 2 sierpnia skazany przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego na 3 lata więzienia oraz 2 lata pozbawienia praw publicznych. Zwolniony warunkowo z więzienia w maju 1983 r., we wrześniu objęty amnestią. Ponownie zaangażował się w działalność KPN, członek Wydziału Robotniczego. Od 5 IV 1982 do 24 IX 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Kawiarze". Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 1–2, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 04/5, SOS „Kawiarze"; AIPN, 1357/450, Akta w sprawie karnej przeciwko Bogdanowi Głowackiemu; AIPN, 1357/451, Akta w sprawie karnej przeciwko Bogdanowi Głowackiemu; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 253, przyp. 2.

[11] Wiesław Grudniewicz (ur. 1956), żołnierz zawodowy 6. Pomorskiej Dywizji Powietrznodesantowej w Krakowie, od 1982 r. członek KPN. Aresztowany 13 V 1982 r. za przynależność do KPN, skazany 29 czerwca przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Krakowie na karę 4 lat więzienia oraz 2 lata pozbawienia praw publicznych, zwolniony warunkowo w styczniu 1983 r., w październiku objęty amnestią. Od 5 IV 1982 do 24 IX 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/ /WUSW w Krakowie w ramach SOS „Kawiarze", od 5 II 1982 r. przez Wydział Wojskowej Służby Wewnętrznej 6. PDPD w Krakowie w ramach sprawy operacyjnego wyjaśnienia, a od 10 V 1982 r. w SOR „Kotwica". Zarejestrowany 17 III 1985 r. jako TW „Tadek" (nr rej. 68673) przez Wydział WSW 6. PDPD w Krakowie do rozpracowania podziemnych struktur (prowadzony był przez ppłk. Bronisława Ryczka z 6. PDPD), współpracę zakończono 14 VIII 1988 r. W dniu 11 IV 1989 r. zarejestrowany jako kandydat na tajnego współpracownika przez DUSW w Nowej Hucie (nr rej. 35513). Materiały zniszczono 29 I 1990 r. Zob.: AIPN Kr, 04/56, SOS „Kawiarze"; AIPN Kr, 010/12356, t. 1–3, SOR „Konspiratorzy"; AIPN, 1357/382, t. 1–2, Akta w sprawie karnej przeciwko Wiesławowi Grudniewiczowi; AIPN, 1357/383, Akta w sprawie karnej przeciwko Wiesławowi Grudniewiczowi; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 297, przyp. 3.

[12] Ewa Tukałło (ur. 1951), zatrudniona na stanowisku referenta do spraw zaopatrzenia w Krakowskiej Centrali Materiałów Budowlanych. Była członkiem KPN i NSZZ Solidarność, a także Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego. Aresztowana 14 V 1982 r. i skazana na 1,5 roku więzienia z zawieszeniem na 4 lata (ze względu na stan zdrowia). Od 5 IV 1982 do 24 IX 1984 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Kawiarze". Zob.: AIPN Kr, 04/56, SOS „Kawiarze"; AIPN, 1357/469, Akta w sprawie karnej przeciwko Ewie Tukałło; AIPN, 1357/470, Akta w sprawie karnej przeciwko Ewie Tukałło; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 311, przyp. 3.

[13] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Kawiarze" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[14] AIPN Kr, 04/56/DVD, SOS „Kawiarze", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Kawiarze", Kraków, bd., s. 14.

[15] AIPN Kr, 97/817, Akta nadzoru w sprawie Wiesława Grudniewicza, Akt oskarżenie przeciwko plut. zaw. Wiesławowi Grudniewiczowi, Kraków, 7 VI 1982 r., k. 12–13.

[16] *Ibidem*, Wyrok Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, Kraków, 29 VI 1982 r., k. 45–46.

[17] AIPN Kr, 97/1034, Akta nadzoru w sprawie Bogdana Głowackiego, Akt oskarżenia przeciwko Bogdanowi Głowackiemu, Kraków, 15 VII 1982 r., k. 9–10.

[18] *Ibidem*, Wyrok Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, Kraków, 2 VIII 1982 r., k. 65.

[19] AIPN Kr, 97/1033, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Ewie Tukałło, Akt oskarżenia przeciwko Ewie Tukałło, Kraków, 28 VII 1982 r., k. 39.

[20] *Ibidem*, Wyrok Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, Kraków, 8 IX 1982 r., k. 62.

[21] AIPN Kr, 04/56/DVD, SOS „Kawiarze", Kwestionariusz, Kraków, bd., s. 20.

[22] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Kawiarze" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[23] AIPN Kr, 010/12356, t. 2, CD, SOR „Konspiratorzy", Meldunek operacyjny, Kraków, 28 VI 1982 r., s. 24.

[24] Wojciech Aleksandrowicz (ur. 1964), zatrudniony jako mleczarz w Krakowskiej Spółdzielni Mleczarskiej. Zob.: AIPN Kr, 07/5207, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Stanisławowi Papieżowi; AIPN Kr, 0101/172, Materiały wyłączone z SOR „Konspiratorzy".

[25] Stanisław Papież (ur. 1965), uczeń I klasy liceum pijarów w Krakowie. Członek KPN, zaangażowany w prace Sekcji Informacji i Propagandy, zajmował się m.in. drukiem wydawnictw kapeenowskich. W czerwcu 1982 r. został zatrzymany i 4 października skazany przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego na rok więzienia z zawieszeniem na 5 lat. Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (2001–2007) i dziennikarzem. Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 2, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 07/5207, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Stanisławowi Papieżowi; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 321, przyp. 4.

[26] AIPN Kr, 010/12356, t. 2, CD, SOR „Konspiratorzy", Meldunek operacyjny, Kraków, 28 VI 1982 r., s. 26.

[27] AIPN Kr, 07/5207, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Stanisławowi Papieżowi, Wykaz dowodów rzeczowych nr 082/82/76, Kraków, 19 VI 1982 r., k. 7. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 096/954/D (mf), Akta w sprawie Stanisława Papieża, Wykaz dowodów rzeczowych nr 082/82/76, Kraków, 19 VI 1982 r., J1B2–B3.

[28] AIPN Kr, 07/5207, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Stanisławowi Papieżowi, Meldunek o przedstawieniu zarzutów i zastosowaniu środka zapobiegawczego, Kraków, 21 VI 1982 r., k. 28. Zob. też AIPN Kr, 97/1087, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Stanisławowi Papieżowi, Postanowienie o wszczęciu śledztwa przeciwko Stanisławowi Papieżowi, Kraków, 21 VI 1982 r., k. 14.

[29] AIPN Kr, 07/5207, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Stanisławowi Papieżowi, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Papieża, Kraków, 21 VI 1982 r., k. 32v.

[30] *Ibidem*.

[31] *Ibidem*, k. 33.

[32] *Ibidem*, k. 36–40.

[33] Grzegorz Szatan (ur. 1965), uczeń XV LO w Krakowie, wiosną 1982 r. w jego mieszkaniu drukowane były wydawnictwa KPN. Zob.: AIPN Kr, 0101/172, Materiały wyłączone z SOR „Konspiratorzy"; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 370, przyp. 43.

[34] AIPN Kr, 07/5207, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Stanisławowi Papieżowi, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Papieża, Kraków, 22 VI 1982 r., k. 42.

[35] AIPN Kr, 97/1087, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Stanisławowi Papieżowi, Akt oskarżenia przeciwko cyw. Stanisławowi Papieżowi, Kraków, 17 IX 1982 r., k. 35–40.

[36] *Ibidem*, Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Kraków, 4 X 1982 r., k. 51–52.

[37] *Ibidem*, Postanowienie Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, Warszawa, 15 IX 1983 r., k. 59.

[38] Jan Mielnicki (ur. 1928), działacz NSZZ Solidarność i NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych w Tymbarku, członek MKZ Małopolska. Utrzymywał kontakt z krakowskimi działaczami KPN. Zob. *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 276, przyp. 5.

[39] Jan Ubik (ur. 1950), rolnik z Tymbarku, działacz NSZZ Solidarność i NSZZ Solidarność Rolników Indywidulanych. Utrzymywał kontakt z członkami KPN z Krakowa. Zob. *ibidem*, s. 393, przyp. 8.

[40] AIPN Kr, 010/12356, t. 2, CD, SOR „Konspiratorzy", Relacja ze sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Konspiratorzy", „Dama", „Gniazdo", Kraków, 26 III 1984 r., s. 137–138.

[41] Według zapisów ewidencyjnych, pod pseudonimem tym występował Krzysztof Stolarczyk (ur. 1962), w tym czasie pracownik centrali telefonicznej w szpitalu psychiatrycznym. Był członkiem KPN, wchodził w skład Sekcji Informacji i Propagandy (używał pseudonimu „Damian"), kierował nią po rezygnacji Witolda Tosia. Internowany w dniach 1 IX – 15 X 1982 r. Pozyskany 30 VIII 1982 r.

przez Wydział III-1 WUSW i zarejestrowany 18 września jako TW „Krzysztof" (nr rej. 26559), 14 XII 1987 r. przerejestrowany przez DUSW Kraków Śródmieście (nr rej. 34238). Materiały zniszczono 23 I 1990 r. Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 2–3, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 0101/172, Materiały wyłączone z SOR „Konspiratorzy"; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 332, przyp. 14; *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*…, s. 424.

[42] Według zapisów ewidencyjnych, pod pseudonimem tym występował Jerzy Krawczyk (ur. 1952), w tym czasie zatrudniony w spółdzielni inwalidów w Krakowie (wcześniej pracował jako mechanik w zajezdni MPK w Czyżynach). Był członkiem KPN od początku 1980, od 1981 r. w Krajowej Radzie Wydawniczej KPN, której zadaniem było koordynowanie działalności wydawniczej oraz współpraca z innymi podziemnymi wydawnictwami. 11 X 1983 r. ujawnił swoją działalność konspiracyjną przed Prokuraturą Wojewódzką w Krakowie, powołując się na ustawę o amnestii. Zwerbowany 25 I 1984 r. przez Wydział III WUSW i zarejestrowany 9 lutego jako TW „Waga" (nr rej. 28336) do SOR „Dama" i SOR „Konspiratorzy". Materiały zniszczono 31 XII 1989 r. Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 2–3, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 303/242, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Krawczykowi; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 384, przyp. 2.

[43] Według zapisów ewidencyjnych, pod pseudonimem tym występował Marian Gut (1947–2008), geolog, członek KPN od sierpnia 1980 r. Po wprowadzeniu stanu wojennego kierował Tajnym Tymczasowym KAB (używał pseudonimu „Korczyński"). Od lata 1982 r. wchodził w skład CKAB i kierował krakowskim okręgiem KPN. 28 X 1983 r. ujawnił przed Prokuraturą Wojewódzką w Krakowie swoje członkostwo w podziemnej KPN, powołując się na ustawę o amnestii. 20 VI 1983 r. zarejestrowany przez Wydział III KWMO w Krakowie jako TW „Rak" (nr rej. 27659), 28 VII 1988 r. przekazany *na łączność* DUSW Kraków Śródmieście i przerejestrowany jako TW „Skorpion" (nr rej. 34894). Materiały zniszczono 24 I 1990 r. Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 1–4, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 303/256, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marianowi Gutowi; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 350, przyp. 1.

[44] Według materiałów ewidencyjnych oraz zachowanego mikrofilmu, pod pseudonimem tym występował Arkadiusz Fularski (ur. 1962), z wykształcenia mechanik samochodowy, w tym czasie zatrudniony w Przedsiębiorstwie Transporotowo-Spedycyjnym Budownictwa Transbud, uczeń technikum samochodowego dla pracujących w Nowej Hucie, członek aeroklubu krakowskiego. Pozyskany został do współpracy 11 II 1982 r. przez ppor. Ryszarda Burzawę i zarejestrowany 15 lutego przez Wydział III-1 WUSW jako TW „Młody" (nr rej. 26004). Prawdopodobnie w połowie 1983 r. (brak dokładnej daty) przekazany *na kontakt* DUSW w Nowej Hucie (z zachowaniem numeru rejestracyjnego), gdzie według zapisów w funduszu operacyjnym spotykał się z tym samym oficerem prowadzącym. 2 III 1988 r. współpracę zakończono *z powodu braku możliwości* (Fularski starał się o przyjęcie do pracy w MO), a 17 I 1989 r. materiały skreślono z ewidencji. Zgodnie z planem kierunkowym, TW „Młody" miał być wykorzystywany przy rozpracowywaniu nowohuckiego środowiska młodzieżowego zajmującego się kolportażem wydawnictw drugoobiegowych oraz ewentualnie środowiska KPN, a także do kontroli operacyjnej aeroklubu krakowskiego. Zob.: AIPN Kr, 00100/1775/J, Teczka personalna TW „Młody"; Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Fularskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 085/1; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 384–385, przyp. 3.

[45] AIPN Kr, 010/12356, t. 1, CD, SOR „Konspiratorzy", Plan czynności operacyjnych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Konspiratorzy", Kraków, 13 III 1984 r., s. 168.

[46] *Ibidem*, t. 2, Informacja, Kraków, 17 V 1984 r., s. 142.

[47] Jacek Gil (ur. 1959), technik chemik, zaangażowany w drukowanie publikacji podziemnych. Aresztowany 15 IV 1984 r., zwolniony na mocy amnestii 21 sierpnia. Zob.: AIPN Kr, 07/5386, Akta kontrolno-śledcze w sprawie Jacka Gila i innych; AIPN Kr, 17/202, t. 1–3, Akta w sprawie karnej przeciwko Bogusławowi Kwiatkowskiemu, Krzysztofowi Kwiatkowskiemu, Annie Jazgar, Agacie Michałek, Wiesławowi Kukli, Jackowi Gilowi i Bożenie Szydłowskiej.

[48] Józefa Pierzynka (1938–2000), ekonomistka, zatrudniona w Przedsiębiorstwie Dostaw i Montażu Pieców Tunelowych w Krakowie. Była redaktorem pisma „Niepodległość" (występowała pod pseudonimem „Joanna"). Rozpracowywana przez SB w ramach SOR „Konspiratorzy". Zob.: AIPN

Kr, 010/12356, t. 2, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 07/5386, Akta kontrolno-śledcze w sprawie Jacka Gila i innych; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 418, przyp. 2.

[49] Bożena Szydłowska (ur. 1960), księgowa w Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin. Po wprowadzeniu stanu wojennego zaangażowana w działalność podziemną. W 1984 r. drukowała i kolportowała wydawnictwa drugiego obiegu. W latach 1987–1988 rozpracowywana przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOR „Aktorka". Zob.: AIPN Kr, 010/12356, t. 2, SOR „Konspiratorzy"; AIPN Kr, 17/202, t. 1–3, Akta w sprawie karnej przeciwko Bogusławowi Kwiatkowskiemu, Krzysztofowi Kwiatkowskiemu, Annie Jazgar, Agacie Michałek, Wiesławowi Kukli, Jackowi Gilowi i Bożenie Szydłowskiej; *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 410, przyp. 4.

[50] AIPN Kr, 17/202, t. 1–3, Akta w sprawie karnej przeciwko Bogusławowi Kwiatkowskiemu, Krzysztofowi Kwiatkowskiemu, Annie Jazgar, Agacie Michałek, Wiesławowi Kukli, Jackowi Gilowi, Bożenie Szydłowskiej.

[51] AIPN Kr, 010/12356, t. 2, CD, SOR „Konspiratorzy", Analiza sytuacji operacyjnej w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Konspiratorzy" prowadzonej na KPN Obszar II Kraków, Kraków, 7 V 1985 r., s. 177.

[52] *Ibidem*, s. 184.

[53] *Ibidem*, s. 188.

[54] *Ibidem*, t. 4, Plan czynności operacyjnych w środowisku opozycji politycznej związanej z KPN Obszar II Kraków, Kraków, 18 VI 1985 r., s. 6.

[55] *Ibidem*, s. 7.

[56] AIPN Kr, 07/5340, Akta śledztwa przeciwko Edwardowi Postawie, Meldunek o wszczęciu postępowania, Kraków, 18 VI 1985 r., k. 4.

[57] Cyt. za P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 360.

[58] AIPN Kr, 010/12356, t. 2/CD, SOR „Konspiratorzy", Pismo naczelnika Wydziału III WUSW w Krakowie kpt. Andrzeja Więckowskiego do naczelnika Wydziału I i II Departamentu III MSW, Kraków, 18 VI 1985, s. 472.

[59] AIPN Kr, 010/12356, t. 2, CD, SOR „Konspiratorzy", Pismo naczelnika Wydziału III WUSW w Krakowie kpt. Andrzeja Więckowskiego do naczelnika Wydziału I i II Departamentu III MSW, Kraków, 18 VI 1985, s. 472; AIPN Kr, 07/5340, Akta śledztwa przeciwko Edwardowi Postawie, Wykaz dowodów rzeczowych nr 63/85/37, Kraków, 18 VI 1985 r., k. 22.

[60] Zygmunt Łenyk (ur. 1950), psycholog, w latach 1976–1986 zatrudniony w szpitalu klinicznym im. dr. Józefa Babińskiego w Krakowie. Od 1979 r. działał w krakowskiej strukturze ROPCiO, od 1978 r. członek redakcji „Opinii Krakowskiej", twórca Porozumienia Młodych „Niepodległość i Demokracja", które przystąpiło do KPN jako grupa skonfederowana, redaktor jej pisma „Komunikat". Uczestnik głodówki solidarnościowej ze strajkującymi na Wybrzeżu zorganizowanej w kościele pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach (26–30 VIII 1980 r.). Od 1979 r. członek KPN, w latach 1984–1986 i 1988–1990 kierował Obszarem II Kraków, 1980–1991 członek Rady Politycznej, 1985–1988 szef Centralnego Kierownictwa Akcji Bieżącej. W marcu 1981 r. twórca krakowskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania, członek jego prezydium. Internowany od 13 XII 1981 do 15 III 1982 r. Po 1990 r. był m.in. posłem na Sejm (1991–1993). Od 21 I 1980 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO w Krakowie w ramach SOR „Dama", następnie do 1990 r. w ramach SOR „Konspiratorzy", w latach 1985–1987 w ramach SOR „Fantasta". Zob. *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990…*, s. 57, przyp. 4.

[61] Mirosław Lewandowski (ur. 1961), prawnik, radca prawny, absolwent Wydziału Prawa i Administracji UJ. Od 1982 r. w KPN, kolporter wydawnictw kapeenowskich, członek grupy Ryszarda Bociana. W latach 1991–1993 poseł na Sejm z listy KPN. Zob. *ibidem*, s. 368, przyp. 7.

[62] Cyt. za P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 361.

[63] AIPN Kr, 07/5340, Akta śledztwa przeciwko Edwardowi Postawie, Protokół przesłuchania podejrzanego, Kraków, 18 VI 1985 r., k. 33–34.

[64] *Ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 063/85/38, Kraków, 21 VI 1985 r., k. 50–51.

[65] *Ibidem*, Protokół przesłuchania świadka Wiesława Kukli, Kraków, 22 VI 1985 r., k. 35.

[66] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego, Kraków, 28 VI 1985 r., k. 47–48.

[67] *Ibidem*, Akt oskarżenia przeciwko Edwardowi Postawie, Kraków, 25 VII 1985 r., k. 72.

[68] AIPN Kr, 010/12356, t. 4, CD, SOR „Konspiratorzy", Uzupełnienie meldunku nr 142, Kraków, 12 X 1985 r., s. 24; AIPN Kr, 07/5340, Akta śledztwa przeciwko Edwardowi Postawie, Meldunek o wyroku I instancji, Kraków, 28 VIII 1985 r., k. 77.

[69] AIPN Kr, 010/12356, t. 17, CD, SOR „Konspiratorzy", Meldunek o założeniu sprawy nr 83, Kraków, 5 VIII 1985 r., s. 9–10.

[70] Zapisy ewidencyjne na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[71] O SOR „Peleton" zob. s. 498–499.

[72] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Analiza materiałów operacyjnego rozpracowania kryptonim „Niespokojni", Kraków, bdd., 1982 r., s. 73.

[73] Tadeusz Świdziński (ur. 1945), doktor psychologii, w latach 1975–1981 adiunkt, od 1982 r. prodziekan Wydziału Turystyki i Rekreacji w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność. Po 13 XII 1981 r. kolporter podziemnych pism, od 1982 r. członek redakcji „Biuletynu Małopolskiego". 25 I 1982 r. aresztowany za kontynuowanie działalności związkowej i kolportaż „Biuletynu Małopolskiego", 14 kwietnia skazany na 3 lata więzienia i utratę praw publicznych na 2 lata, zwolniony latem 1983 r. na mocy amnestii. W 1984 r. wyemigrował do Stanów Zjednoczonych (do 2007 r.). W okresie 26 I – 7 V 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-1/V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Niespokojni". Zob. H. Żwirska, E. Pietrzyk, *Tadeusz Świdziński* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[74] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Analiza materiałów operacyjnego rozpracowania kryptonim „Niespokojni", Kraków, bdd., 1982 r., s. 73.

[75] AIPN Kr, 07/5177, Akta w sprawie Grzegorza Jakubowskiego i innych, Protokół przeszukania mieszkania Andrzeja Komorowskiego, Kraków, 25 I 1982 r., k. 8–9; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 014/82/6, Kraków, 25 I 1982 r., k. 12.

[76] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Analiza materiałów operacyjnego rozpracowania kryptonim „Niespokojni", Kraków, bdd., 1982 r., s. 74.

[77] Grzegorz Jakubowski (ur. 1954), kierowca w krakowskim Miejskim Przedsiębiorstwie Oczyszczania. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego przy MPO. Po 13 XII 1981 r. organizował pomoc dla rodzin osób internowanych, kolporter „Biuletynu Małopolskiego". 25 I 1982 aresztowany za kontynuowanie działalności związkowej i kolportaż „Biuletynu Małopolskiego", 14 kwietnia skazany na 3 lata więzienia, 23 V 1983 r. zwolniony warunkowo. W okresie 26 I – 7 V 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-1/V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Niespokojni". Zob. E. Pietrzyk-Dąbrowska, *Grzegorz Jakubowski* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[78] Edward Kubisiowski (1944–2011), w latach 1971–1983 malarz-dekarz w krakowskim Przedsiębiorstwie Gospodarki Mieszkaniowej Śródmieście. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, od lipca 1981 r. członek ZR Małopolska i powołanej przy nim Komisji ds. Wyżywienia i Zaopatrzenia Mieszkańców Krakowa. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w tworzenie RKW Małopolska, kolporter podziemnych pism (pod pseudonimem „Antek"). 25 I 1982 r. aresztowany za kontynuowanie działalności związkowej i rozpowszechnianie „Biuletynu Małopolskiego", 14 kwietnia skazany na karę 3 lat więzienia, utratę praw publicznych na okres 2 lat i grzywnę, 15 VIII 1983 r. zwolniony na mocy amnestii. W okresie 26 I – 7 V 1982 r. rozpracowywany przez Wydział III-1/V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Niespokojni". Zob.: Relacja Edwarda Kubisiowskiego, Kraków, 31 V 2011 r. (nagranie); *Kubisiowski Edward Antoni*, oprac. C. Kuta, „ZHW" 2012, nr 36, s. 259–263; C. Kuta, *Edward Kubisiowski* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[79] Cecylia Permuz (ur. 1939), pracownik administracyjny w krakowskim Przedsiębiorstwie Gospodarki Mieszkaniowej Śródmieście. Była członkiem NSZZ Solidarność. W okresie 26 I – 7 V 1982 r. rozpracowywana przez Wydział III-1/V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Niespokojni".

[80] Ewa Swoboda-Lubowiecka (ur. 1952).

[81] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Analiza materiałów operacyjnego rozpracowania kryptonim „Niespokojni", Kraków, bdd., 1982 r., s. 74.

[82] AIPN Kr, 07/5177, Akta w sprawie Grzegorza Jakubowskiego i innych, Wykaz dowodów rzeczowych nr 014/82/8, Kraków, 26 I 1982 r., k. 18.

[83] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Analiza materiałów operacyjnego rozpracowania kryptonim „Niespokojni", Kraków, bdd., 1982 r., s. 74–75; AIPN Kr, 07/5177, Akta w sprawie Grzegorza Jakubowskiego i innych, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 27 I 1982 r., k. 44–45; AIPN Kr, 97/932, Akta postępowania w sprawie przeciwko Tadeuszowi Świdzińskiemu, Adamowi Kramarczykowi, Edwardowi Kubisiowskiemu i Grzegorzowi Jakubowskiemu, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 27 I 1982 r., k. 10–11.

[84] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Analiza materiałów operacyjnego rozpracowania kryptonim „Niespokojni", Kraków, bdd., 1982 r., s. 75.

[85] *Ibidem*.

[86] AIPN Kr, 07/5177, Akta w sprawie Grzegorza Jakubowskiego i innych, Akt oskarżenia przeciwko Tadeuszowi Świdzińskiemu, Adamowi Kramarczykowi, Edwardowi Kubisiowskiemu, Grzegorzowi Jakubowskiemu, Kraków, 25 III 1982 r., k. 174–175. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 97/932, Akta postępowania w sprawie przeciwko Tadeuszowi Świdzińskiemu, Adamowi Kramarczykowi, Edwardowi Kubisiowskiemu i Grzegorzowi Jakubowskiemu, Kraków, 25 III 1982 r., k. 34–42.

[87] AIPN Kr, 97/932, Akta postępowania w sprawie przeciwko Tadeuszowi Świdzińskiemu, Adamowi Kramarczykowi, Edwardowi Kubisiowskiemu i Grzegorzowi Jakubowskiemu, Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Kraków, 14 IV 1982 r., k. 76.

[88] W. Zabłocki, *Stan wojenny w Małopolsce*…, s. 117.

[89] AIPN Kr, 97/932, Akta postępowania w sprawie przeciwko Tadeuszowi Świdzińskiemu, Adamowi Kramarczykowi, Edwardowi Kubisiowskiemu i Grzegorzowi Jakubowskiemu, Postanowienie Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego, [Kraków, 3 VIII 1983 r.], k. 88–91.

[90] AIPN Kr, 00100/1148/D (mf), Teczka personalna kTW „Tadeusz", Uzasadnienie pozyskania do współpracy, J1B2.

[91] *Ibidem*, Informacja operacyjna, Kraków, 17 XII 1983 r., J1B5.

[92] *Ibidem*, Wniosek o opracowanie kandydata na tajnego współpracownika, Kraków, 24 II 1983 r., J1A4.

[93] *Ibidem*, Postanowienie o okresowym zawieszeniu, przekazaniu lub rozwiązaniu współpracy, bd., J1A10.

[94] *Ibidem*, Notatka służbowa, Kraków, 20 IX 1984 r., J1D2. Pion „C" – pion ewidencyjno-archiwalny SB, w ministerstwie był to departament (Biuro „C", występujące pod oficjalną nazwą Centralne Archiwum MSW), w KWMO (od 1983 r. WUSW) wydziały. Zajmował się przechowywaniem dokumentacji archiwalnej (akt agentury, operacyjnych, administracyjnych itp.) oraz prowadzeniem kartotek ewidencji operacyjnej. Zob.: E. Zając, *Akta operacyjne Służby Bezpieczeństwa – wybrane problemy warsztatowe w świetle przepisów i procedur obowiązujących w pionie „C"*, „ZHW" 2003, nr 19–20, s. 341–360; *eadem*, *Ślad pozostaje w aktach*…, s. 281–300; M. Komaniecka, *Organizacja i funkcjonowanie kartotek*…, s. 231–262; A. Zieliński, *Przykłady dokumentacji wytworzonej przez pion ewidencji operacyjnej SB*…, s. 147–168.

[95] Józef Polak (ur. 1931), maszynista, od 1948 r. zatrudniony w Lokomotywowni PKP Kraków Płaszów. W latach 1973–1976 inicjował wiele akcji w obronie praw pracowniczych. W 1980 r. zakładał w swoim zakładzie NSZZ Solidarność, członek KZ. W dniach 21–26 X 1980 r. uczestnik strajku głodowego Międzyokręgowej Komisji Porozumiewawczej Kolejarzy NSZZ Solidarność we

Wrocławiu. Kolportował pisma Solidarności na trasie Kraków – Wrocław, organizował kolportaż pism z Wrocławia do Krakowa. Zatrzymany 29 VIII 1982 r., dzień później aresztowany i oskarżony o kolportowanie pism drugiego obiegu, 17 II 1983 r. skazany na rok więzienia z zawieszeniem. Po rewizji prokuratora, 29 IV 1983 r. Sąd Najwyższy nakazał wykonanie kary. Po uwolnieniu kontynuował działalność kolporterską do 1989 r., rozprowadzał m.in. „Kolejarza Małopolskiego". W okresie 8 I – 3 XII 1975 r. rozpracowywany przez Wydział IIIA KWMO w Krakowie w ramach SOS „Ankieta" (nr rej. Kr 15663), od 19 X 1982 do 16 VIII 1983 r. przez Wydział V KWMO w Krakowie w ramach SOR „Remus" (nr rej. Kr 26438). Zob.: https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/94978 [odczyt: 8.01.2018]; *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 121.

[96] Władysław Smagała (ur. 1950), pracownik HiL. Po 13 XII 1981 r. zaangażowany w działalność podziemną. Aresztowany w okresie 29 VIII – 3 XII 1982 r. Zob. http://13-grudnia.pl/malopolska-lista-aresztowanych.html [odczyt: 8.01.2018].

[97] Janusz Barański (ur. 1960), profesor, absolwent etnologii na UJ, student filozofii (1984–1989, absolutorium). Od września 1980 r. w NZS, reprezentował Katedrę Etnografii w Konwencie NZS UJ. Od marca 1981 r. członek krakowskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. W latach 1980–1989 kolporter wydawnictw niezależnych i podziemnych (książek, pism, ulotek). Od 13 XII 1981 r. w podziemnych strukturach NZS i NSZZ Solidarność, 1981–1982 drukarz ulotek, w 1982 r. pozyskiwał sprzęt i materiały poligraficznych, a także organizował transport dla „Serwisu Informacyjnego Regionalnej Komisji Wykonawczej »Solidarność« Małopolska" (we współpracy ze Zbigniewem Fijakiem i Janem Paculą). W okresie 1984–1985 drukarz komiksu *Solidarność – 500 pierwszych dni*. Uczestnik manifestacji rocznicowych, akcji ulotkowych i plakatowych. Zbierał informacje o represjonowanych i przekazywał je Arcybiskupiemu Komitetowi Pomocy Więzionym i Internowanym / Arcybiskupiemu Komitetowi Pomocy. 13 V 1982 r. zatrzymany po demonstracji. Ponownie zatrzymany 13 IX 1982 r., następnie aresztowany i przetrzymywany w areszcie KWMO przy ul. Mogilskiej i Areszcie Śledczym przy ul. Montelupich. W grudniu 1982 r. przez trzy tygodnie prowadził głodówkę. 17 II 1983 r. został skazany w trybie doraźnym przez Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie na pół roku więzienia (*za to, że działając w celu rozpowszechniania nielegalnych pism, przewoził matryce z naniesionym tekstem*), tego samego dnia zwolniony po warunkowym zawieszeniu reszty kary. 29 IV 1983 r., po rewizji prokuratora, Sąd Najwyższy – Izba Wojskowa w Warszawie uchylił orzeczenie o warunkowym zawieszeniu, od tego dnia się ukrywał. 3 VIII 1983 r. darowano mu karę na mocy amnestii. W dniach 25–28 VIII 1988 r. uczestnik Międzynarodowej Konferencji Praw Człowieka w parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach. Po 1990 r. był m.in. tłumaczem w wydawnictwie Pascal (1995–1997) i współpracownikiem The Faneuil Group. Zob. S. Chmura, *Janusz Barański*, http://www.encysol.pl/wiki/Janusz_Bara%C5%84ski [odczyt: 29.01.2018].

[98] Aleksandra Gumuła (ur. 1948), absolwentka chemii, zatrudniona w Zakładzie Katalizy PAN. Po 13 XII 1981 r. zaangażowana w działalność podziemną. Aresztowana od 16 XI 1982 do 17 II 1983 r., następnie skazana na 2 lata więzienia z zawieszeniem. Po rewizji w Sądzie Najwyższym 29 IV 1983 r. wyrok wykonano. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 221.

[99] AIPN Kr, 451/1, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Lesławowi Kuzajowi i Tadeuszowi Piekarzowi, Protokół przeszukania samochodu osobowego marki łada, Kraków, 28 X 1982 r., k. 31–32; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 0204/82/148, Kraków, 28 X 1982 r., k. 34. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 096/1004/D (mf), Akta w sprawie Lesława Kuzaja, Protokół przeszukania samochodu osobowego marki łada, Kraków 28 X 1982 r., J1A5–J1A8; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 0204/82/148, Kraków, 28 X 1982 r., J1A9–J1A10.

[100] AIPN Kr, 451/1, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Lesławowi Kuzajowi i Tadeuszowi Piekarzowi, Protokół przeszukania pomieszczeń mieszkalnych Lesława Kuzaja, Kraków 29 X 1982 r., k. 37–38; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 204/82/149, Kraków, 29 X 1982 r., k. 39. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 096/1004/D (mf), Akta w sprawie Lesława Kuzaja, Protokół przeszukania pomieszczeń mieszkalnych Lesława Kuzaja, Kraków, 29 X 1982 r., J1A12–J1B3; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 204/82/149, Kraków, 29 X 1982 r., J1B4–J1B5.

[101] AIPN Kr, 451/1, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Lesławowi Kuzajowi i Tadeuszowi Piekarzowi, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Lesława Kuzaja, Kraków, 28 X 1982 r., k. 26.

[102] *Ibidem*, Kraków, 9 XI 1982 r., k. 83.

[103] AIPN Kr, 97/1102, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Janowi Pacule, Jaromirowi Grąckiemu, Aleksandrowi Gumule, Jerzemu Petlickiemu, Waldemarowi Gołąbowi, Zbigniewowi Fijakowi, Januszowi Barańskiemu i Józefowi Polakowi, Wyrok Wojskowego Sądu Garnizonowego w Krakowie, Kraków, 17 II 1983 r., k. 332–355; *ibidem*, Wyrok Sądu Najwyższego, Warszawa, 29 IV 1983 r., s. 381–387; *ibidem*, Postanowienie Wojskowego Sądu Garnizonowego w Krakowie w przedmiocie zastosowania amnestii wobec Jana Paculi, Jaromira Grąckiego, Aleksandra Gumuły, Jerzego Petlickiego, Waldemara Gołąba, Zbigniewa Fijaka, Janusza Barańskiego i Józefa Polaka, Kraków, 3 VIII 1983 r.; W. Zabłocki, *Stan wojenny...*, s. 83–87; *Wyroki, rewizja*, „Zomorządność" 1983, nr 56, s. 3. Wcześniej, 3 XII 1982 r., na 1,5 roku więzienia skazano Henryka Kowala, a Władysława Smagałę na rok. Wykonanie obydwu kar zawieszono na dwa lata. Również i w tym wypadku zasądzono wysoką grzywnę.

[104] AIPN Kr, 451/1, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Lesławowi Kuzajowi i Tadeuszowi Piekarzowi, Postanowienie o warunkowym umorzeniu postępowania karnego wobec Lesława Kuzaja, Kraków, 28 III 1983 r., k. 183–184; *ibidem*, Postanowienie o warunkowym umorzeniu postępowania karnego wobec Tadeusza Piekarza, Kraków, 28 III 1983 r., k. 185–186.

[105] AIPN Kr, 0101/180/D (mf), SOS „Szakal", Kwestionariusz osoby rozpracowywanej, J1A8.

[106] *Ibidem*, Plan pracy operacyjnej w SOS „Szakal", Kraków, 27 III 1982 r., J1B6.

[107] Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Szakal" na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1; AIPN Kr, 0101/180/D (mf), SOS „Szakal", Plan przedsięwzięć operacyjnych w SOS kryptonim „Szakal", Kraków, 15 VII 1982 r., J1C3; *ibidem*, Analiza materiałów w SOS kryptonim „Szakal", Kraków, 27 VI 1985 r., J1D1.

[108] AIPN Kr, 0101/180/D (mf), SOS „Szakal", Analiza materiałów w SOS kryptonim „Szakal", Kraków, 27 VI 1985 r., J1C12.

[109] *Ibidem*, J1D1.

[110] AIPN Kr, 0101/344/D (mf), Materiały dotyczące Lesława Kuzaja, Wniosek o zaniechanie prowadzenia kwestionariusza ewidencyjnego, Kraków, 14 VII 1987 r., J1D5.

[111] Zachowały się jedynie szczątkowe materiały tej sprawy w postaci mikrofilmu (AIPN Kr, 0101/356/DVD).

[112] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Plan czynności i przedsięwzięć operacyjnych zmierzających do rozpracowania poligrafii RKW Okręg Południe, Kraków, [30.07.?] 1982 r., s. 56.

[113] *Ibidem*, s. 59.

[114] *Ibidem*, Pismo naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie mjr. Wiesława Hryniewicza do Naczelnika Wydziału III Departamentu III MSW, Kraków, 13 XI 1983 r., s. 211–212; *ibidem*, Notatka służbowa, Kraków, 13 XI 1983 r., s. 213–214.

[115] Małgorzata Bazarnik (ur. 1952), nauczycielka historii w szkole podstawowej w Libertowie. Od 6 VII 1983 do 31 VII 1984 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Trabant". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Bazarnik na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[116] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Analiza sytuacji operacyjnej do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Peleton", Kraków, 24 VI 1983 r., k. 181–185.

[117] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Trabant" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1. Wanda Żychowska (1932–2009), polonistka. Od 6 VII 1983 do 31 VII 1984 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Trabant", od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Żychowskiej na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[118] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Uzupełnienie meldunku operacyjnego, Kraków, 3 VI 1985 r., s. 267.

[119] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 188/87, Kraków, 30 IX 1987 r., s. 282.

[120] *Ibidem*, s. 283.

[121] *Ibidem*.

[122] Bożena Błachut (ur. 1961), studentka Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie.

[123] Zofia Dziedzic (ur. 1955), nauczycielka historii w szkole podstawowej nr 66 w Krakowie.

[124] Ewa Fryś-Pietraszek (ur. 1934), etnograf, zatrudniona w krakowskiej PAN.

[125] Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Dziedzic na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 087/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Drabik na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 087/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dziennika rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 28145); Zapisy ewidencyjne dotyczące E. Fryś-Pietraszek na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 087/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Błachut na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 087/1.

[126] AIPN Kr, 056/108, t. 2, DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1985–1986, Analiza stanu rozpoznania nielegalnej działalności poligraficzno-kolportażowej w środowiskach i obiektach ochranianych przez Wydział III-1, Kraków, 18 VII 1985 r., s. 136–137.

[127] Przedsięwzięcie operacyjne – złożone działanie operacyjne wymagające synchronizacji kilku wzajemnie ze sobą powiązanych i warunkujących się czynności oraz wykorzystania środków pracy operacyjnej (np. kombinacja operacyjna lub tajne przeszukanie). Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki*.., s. 341.

[128] AIPN Kr, 056/108, t. 2, DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1985–1986, Informacja dotycząca działalności nielegalnych grup w obiektach i środowiskach ochranianych przez Wydział III-1, Kraków, 21 IV 1986 r., s. 248–249.

[129] AIPN Kr, 010/12287/DVD, Materiały z KE „Kolonista", Meldunek operacyjny, Kraków, 22 VIII 1985 r., s. 97.

[130] *Ibidem*.

[131] *Ibidem*, Analiza materiałów KE „Kolonista", Kraków, 28 I 1989 r., s. 153.

[132] *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 22 VIII 1985 r., s. 97.

[133] *Ibidem*, Analiza materiałów KE „Kolonista", Kraków, 28 I 1989 r., s. 153.

[134] *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 22 VIII 1985 r., s. 97.

[135] *Ibidem*.

[136] *Ibidem*, Wniosek o zaniechanie prowadzenia kwestionariusza ewidencyjnego, Kraków, 11 I 1989 r., s. 101; *ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 20/89, Kraków, 18 I 1989 r., s. 152.

[137] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Kolonista" na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1.

[138] AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak", Meldunek operacyjny, Kraków, 28 XII 1981 r., s. 10; *ibidem*, Analiza materiałów sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Czak", Kraków, 24 VI 1983 r., s. 18.

[139] *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 4 V 1982 r., s. 16; *ibidem*, Kraków, 20 VII 1985 r., s. 57.

[140] *Ibidem*, Analiza materiałów sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Czak", Kraków, 24 VI 1983 r., s. 19.

[141] *Ibidem*, Kraków, 30 V 1984 r., s. 42.

[142] Mieczysław Zaniewski (ur. 1945), inżynier elektronik, pracownik Uczelnianego Centrum Informacyjnego w AGH. W styczniu 1982 r. zakładał punkt kolportażowy na swojej uczelni. W latach 1982–1989 koordynator kolportażu dla HiL oraz szkół średnich na terenie Nowej Huty. Autor tekstów publikowanych w „Hutniku". Współpracownik ks. Kazimierza Jancarza, pomagał rodzinom internowanych, pracował jako konwojent kierowca, przewożąc m.in. Jacka Kuronia, Roberta

Kaczmarka, Andrzeja Gołasia. Internowany od 16 XII 1981 do stycznia 1982 r. Od 4 V 1982 do 16 VIII 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS „Czak" (nr rej. Kr 26214). Zob.: AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak"; http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=Z&klucz=74&s= [odczyt: 29.12.2017].

143 AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak", Analiza materiałów sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Czak", Kraków, 30 V 1984 r., s. 43.

144 *Ibidem*.

145 *Ibidem*, s. 44.

146 *Ibidem*.

147 *Ibidem*.

148 AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Siodło", Kraków, 7 III 1984 r., s. 26.

149 Mieczysław Bawer (ur. 1934), technik mechanik. 30 IV 1983 r. zarejestrowany przez Wydział V KWMO w Krakowie jako TW „Michał" (nr rej. Kr 26411), 9 XI 1987 r. przejęty przez Pion V DUSW w Podgórzu i przerejestrowany (nr rej. Kr 34047). 10 IV 1989 r. materiały przekazano do Wydziału V WUSW w Krakowie. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Bawera na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

150 AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Siodło", Kraków, 7 III 1984 r., s. 26; *ibidem*, Plan wyprowadzenia TW ze sprawy kryptonim „Siodło" (załącznik do planu realizacji sprawy kryptonim „Siodło"), Kraków, 12 III 1984 r., s. 45.

151 *Ibidem*, Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Siodło", Kraków, 7 III 1984 r., s. 27–28; *ibidem*, Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania, Kraków, 12 III 1987 r., s. 29.

152 *Ibidem*, Plan przedsięwzięć operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Siodło", Kraków, 10 III 1984 r., s. 37.

153 *Ibidem*.

154 *Ibidem*, s. 37–38.

155 *Ibidem*, s. 38.

156 *Ibidem*, s. 39.

157 *Ibidem*.

158 *Ibidem*, s. 40.

159 *Ibidem*.

160 *Ibidem*.

161 *Ibidem*, s. 41.

162 *Ibidem*.

163 *Ibidem*, s. 43.

164 *Ibidem*, Kraków, 12 III 1984 r., s. 46.

165 *Ibidem*, s. 47.

166 AIPN Kr, 17/275, t. 2, Akta śledztwa przeciwko Piotrowi Zawiślakowi, Protokół przeszukania pomieszczeń mieszkalnych Józefy i Mieczysława Bawer, Kraków, 12 IV 1984 r., k. 86–87; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 038/84/36, Kraków, 12 IV 1984 r., k. 93–94. Zob. też: AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak", Analiza materiałów sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Czak", Kraków, 30 V 1984 r., s. 44; AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Analiza do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" nr rej. 30241, Kraków, 30 IV 1987 r., s. 15.

167 AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Meldunek operacyjny, Kraków, 13 IV 1984 r., s. 59.

[168] Środki pracy operacyjnej – narzędzia wykorzystywane przez funkcjonariuszy SB podczas pracy operacyjnej. Dzielone je na osobowe środki pracy operacyjnej i rzeczowe środki pracy operacyjnej. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 87–204.

[169] Metody pracy operacyjnej – zespół czynności operacyjnych lub przedsięwzięć operacyjnych (albo jednych i drugich) podejmowanych celowo, planowo i konsekwentnie, w określonych wzajemnie relacjach, nadających się do wielokrotnego powtórzenia, a zmierzających do osiągnięcia wyznaczonych celów i realizacji ustalonych zadań. Zob. *ibidem*, s. 205–239.

[170] Pion „T" – pion techniki operacyjnej SB, w ministerstwie jako departament (Biuro „T", następnie Departament Techniki), w KWMO (od 1983 r. WUSW) wydziały. Zajmował się instalacją i eksploatacją środków techniki operacyjnej (podsłuchy, podglądy), tajnym otwieraniem mieszkań, kopiowaniem dokumentów, produkcją dokumentów niezbędnych do pracy operacyjnej itp. Zob.: M. Komaniecka, *Pod obserwacją i na podsłuchu…*; *eadem*, *Piony pomocnicze SB w Krakowie na przykładzie lat 70. i 80.* [w:] *Strażnicy sowieckiego imperium…*

[171] AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" nr rej. 28446, Kraków, 6 IX 1984 r., s. 76–77.

[172] AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak", Analiza materiałów sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Czak", Kraków, 30 V 1984 r., s. 44.

[173] AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Plan czynności operacyjno-śledczych w postępowaniu przygotowawczym nr RSD-14/D/84 przeciwko Piotrowi Zawiślakowi, Kraków, 19 IV 1984 r., s. 60; AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" nr rej. 28446, Kraków, 6 IX 1984 r., s. 78.

[174] AIPN Kr, 17/275, t. 1, Akta śledztwa przeciwko Piotrowi Zawiślakowi, Kraków, 18 VI 1984 r., k. 8.

[175] AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Analiza do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" nr rej. 30241, Kraków, 30 IV 1987 r., s. 16; AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" nr rej. 28446, Kraków, 6 IX 1984 r., s. 78.

[176] AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak", Analiza materiałów sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Czak", Kraków, 30 V 1984 r., s. 45.

[177] *Ibidem*, s. 46.

[178] *Ibidem*.

[179] *Ibidem*.

[180] Mieczysław Kolber (ur. 1958), plutonowy, w resorcie od kwietnia 1981 r. W tym czasie zatrudniony w Pracowni Poligraficznej Wydziału Ogólnego WUSW w Krakowie. Zob. AIPN Kr 042/5, t. 1, DVD, Sprawozdania i meldunki Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie dla Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW za lata 1985–1986 dotyczące przestępstw i wykroczeń popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB.

[181] AIPN Kr, 042/5, t. 1, DVD, Sprawozdania i meldunki Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie dla Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW za lata 1985–1986 dotyczące przestępstw i wykroczeń popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB, Meldunek nr 15/85, Kraków, 16 X 1985 r., s. 38.

[182] *Ibidem*, s. 39.

[183] Osobowe środki pracy operacyjnej – osoby wykorzystywane w toku pracy operacyjnej SB do zdobywania informacji interesujących resort i/lub wykonywania zlecanych zadań. W różnych latach za podstawowe środki tego rodzaju uznawano: agentów, dysponentów lokali kontaktowych, dysponentów lokali pośrednich, informatorów, konsultantów, kontakty operacyjne, kontakty poufne, kontakty służbowe, oficjalne osobowe źródła informacji, osoby informujące, osoby zaufane, pomoc obywatelską, rezydentów, tajnych współpracowników. Szerzej zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 87–168.

[184] AIPN Kr, 042/5, t. 1, DVD, Sprawozdania i meldunki Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie dla Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW za lata 1985–1986 dotyczące

przestępstw i wykroczeń popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB, Meldunek nr 15/1, Kraków, 18 XII 1985 r., s. 40.

185 *Ibidem*, s. 41.

186 *Ibidem*.

187 AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak", Meldunek operacyjny, Kraków, 9 I 1985 r., s. 48.

188 *Ibidem*.

189 AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Analiza do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" nr rej. 30241, Kraków, 30 IV 1987 r., s. 16–17; AIPN Kr, 17/203, t. 2, Akta w sprawie karnej przeciwko Piotrowi Zawiślakowi, Protokół przeszukania osoby, Kraków, 9 II 1985 r., k. 62–63; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 24/85/11, Kraków, 9 II 1985 r., k. 65.

190 AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Analiza do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" nr rej. 30241, Kraków, 30 IV 1987 r., s. 17.

191 *Ibidem*.

192 AIPN Kr, 17/203, t. 1, Akta w sprawie karnej przeciwko Piotrowi Zawiślakowi, Akt oskarżenia przeciwko Piotrowi Zawiślakowi, Kraków, 29 III 1985 r., k. 4–5.

193 *Ibidem*, t. 2, Wyrok Sądu Rejonowego dla Krakowa Krowodrzy w Wydziale II Karnym, Kraków, 16 V 1985 r., k. 140; AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Analiza do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Siodło" nr rej. 30241, Kraków, 30 IV 1987 r., s. 17.

194 AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło", Wniosek o zaniechanie prowadzenia kwestionariusza ewidencyjnego, Kraków, 8 II 1989 r., s. 204.

195 Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Zawiślaka na kartach z kartotek AIPN 00142/1, AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. 33381).

196 AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak", Ankieta, Kraków, bd., s. 54.

197 AIPN Kr, 309/481, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Witolda Adamusa (TW „Wacek", nr rej. Kr 25410).

198 Nie udało się ustalić personaliów TW „Andrzej" (nr rej. Kr 28240). W tym wypadku wyniki sprawdzeń ewidencyjnych nie dały pozytywnego efektu. Personaliów tajnego współpracownika o powyższym pseudonimie i numerze rejestracyjnym nie odnotowano ani w dziennikach rejestracyjnych, ani w kartotece odtworzeniowej pseudonimów. Z istniejących zapisów wynika jedynie, że 11 I 1984 r. zarejestrowany został przez Wydział III-1 jako kandydat na tajnego współpracownika, a 2 marca jako TW „Andrzej", wyrejestrowany 31 XII 1989 r. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące TW „Andrzej" (nr rej. Kr 28240) na kartach z kartotek AIPN Kr, 30772, AIPN Kr, 00142/1.

199 Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że prawdopodobnie jako KO „Prus" (nr rej. Kr 30772) zarejestrowany został 18 IV 1985 r. przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie Maciej Kostecki (ur. 1947, inżynier elektryk, zatrudniony w dziale transportu w AGH). 27 IV 1987 r. materiały przekazano do Wydziału V WUSW i zarejestrowano pod numerem Kr 33545, zmieniając kategorię na kandydata na tajnego współpracownika, wyrejestrowanego 13 III 1989 r. *z powodu odmowy współpracy*. W materiałach znajdujących się w teczce personalnej odnotowano, że *spotkania odbywały się w lokalach gastronomicznych*. *W sumie odbyto sześć spotkań, w czasie których przekazał istotne dla nas informacje*. Zob.: AIPN Kr, 009/10321, Teczka personalna kTW „Prus"; Zapisy ewidencyjne dotyczące KO/kTW „Prus" (nr rej. Kr 30772, nr rej. Kr 33545) na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1.

200 Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

201 AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak", Ankieta, Kraków, bd., s. 53.

202 *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 20 VII 1985 r., s. 58.

203 AIPN Kr, 010/12277, Materiały z KE „Wanda" dotyczące Anny Wierzbickiej; AIPN Kr, 0101/435/D, Materiały z KE „Wanda"; Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Wierzbickiej na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[204] Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Bogacza na kartach z kartoteki AIPN Kr, 00142/1; Katalog osób rozpracowywanych, Ksawery Bogacz, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Bogacz&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=4&pageNo=1&osobaId=56480& [odczyt: 8 VII 2016].

[205] Zapisy ewidencyjne dotyczące T. Rudkowskiego na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; AIPN, 01232/75/DVD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska), Meldunek nr 57/85 o założeniu kwestionariusza ewidencyjnego nr rej Kr 031350 kryptonim rejestracyjny „Szwed", Kraków, 21 VIII 1985 r., s. 132.

[206] AIPN Kr, 010/12277, Materiały z KE „Wanda" dotyczące Anny Wierzbickiej, Uzupełnienie meldunku nr 127/85 kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 31351 kryptonim „Wanda", Kraków, 25 X 1985 r., k. 8. Ten sam dokument znajduje się na mikrofilmie AIPN Kr, 0101/435/D (mf), Materiały z KE „Wanda", Uzupełnienie meldunku nr 127/85 kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 31351 kryptonim „Wanda", Kraków, 25 X 1985 r., J1A10.

[207] AIPN Kr, 010/12277, Materiały z KE „Wanda" dotyczące Anny Wierzbickiej, Uzupełnienie meldunku nr 127/85 kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 31351 kryptonim „Wanda", Kraków, 25 X 1985 r., k. 8. Ten sam dokument znajduje się na mikrofilmie AIPN Kr, 0101/435/D, Materiały z KE „Wanda", Uzupełnienie meldunku nr 127/85 kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 031351 kryptonim „Wanda", Kraków, 25 X 1985 r., J1A10.

[208] AIPN Kr, 010/12277, Materiały z KE „Wanda" dotyczące Anny Wierzbickiej, Uzupełnienie meldunku nr 189/87 kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 31351 kryptonim „Wanda", Kraków, 2 X 1987 r., k. 12–12v. Ten sam dokument znajduje się na mikrofilmie AIPN Kr, 0101/435/D, Materiały z KE „Wanda", Uzupełnienie meldunku nr 189/87 kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 31351 kryptonim „Wanda", Kraków, 2 X 1987 r., J1B2–J1B3.

[209] AIPN Kr, 010/12277, Materiały z KE „Wanda" dotyczące Anny Wierzbickiej, Uzupełnienie meldunku nr 12/88 kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 31351 kryptonim „Wanda", Kraków, 14 I 1988 r., k. 13. Ten sam dokument znajduje się na mikrofilmie AIPN Kr, 0101/435/D (mf), Materiały z KE „Wanda", Uzupełnienie meldunku nr 12/88 kwestionariusza ewidencyjnego nr rejestracyjny Kr 31351 kryptonim „Wanda", Kraków, 14 I 1988 r., J1B4.

[210] AIPN Kr, 010/12277, Materiały z KE „Wanda" dot. Anny Wierzbickiej, Wniosek o zaniechanie prowadzenia kwestionariusza ewidencyjnego kryptonim „Wanda", Kraków, bdd., luty 1989 r., k. 28. Ten sam dokument znajduje się na mikrofilmie AIPN Kr, 0101/435/D (mf), Materiały z KE „Wanda", Wniosek o zaniechanie prowadzenia kwestionariusza ewidencyjnego kryptonim „Wanda", Kraków, bdd., luty 1989 r., J1B10.

[211] Zapisy ewidencyjne dotyczące KE „Wanda" na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[212] Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Bogacza na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Katalog osób rozpracowywanych, Kasawery Bogacz, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Bogacz&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=4&pageNo=1&osobaId=56480& [odczyt: 8.07.2016].

[213] Pod pseudonimem tym występował Stanisław Filosek (ur. 1941), przewodniczący KZ NSZZ Solidarność Walcowni Zgniatacz HiL. Internowany 16 XII 1981 r. Po wyjściu z internowania na początku 1982 r. był brutalnie szantażowany i zgodził się na współpracę z SB, kontynuował ją do połowy 1988 r. Ujawnił to w styczniu 2006 r. Zob.: D. Stec-Fus, *Łzy „Kałamarza"*, „Dziennik Polski", 20 I 2006, s. 1–2; K. Wordliczek, *Tajny współpracownik „Kałamarz" w sieci SB*, „Głos. Tygodnik Nowohucki" 2006, nr 4; Sz. Babuchowski, *Wyzwolony przez prawdę*, „Gość Niedzielny" 2006, nr 8.

[214] AIPN Kr, 056/98, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 45–46.

[215] Z. Solak, *Internowani z Małopolski 13 XII 1981 – 31 XII 1982*, „Sowiniec" 2002, nr 20, s. 81–108, s. 96; Wywiad z Jerzym Ostałowskim przeprowadzony przez Grzegorza Surdego w ramach projektu „Kalendarium Mówione Opozycji Małopolskiej 1968–1989" realizowanego przez Stowarzyszenie NZS 1980 z Krakowa, https://www.youtube.com/watch?v=P8o-nAreyLc&feature=youtu.be [odczyt: 2.08.2016].

[216] Kard. Franciszek Macharski za pośrednictwem bp. Władysława Miziołka zwrócił się do ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaka z prośbą o zwolnienie Jerzego Ostałowskiego, motywując to pogarszającym się stanem zdrowia internowanego, a także tym, że był on jedynym żywicielem rodziny. Zob.: P. Raina, *Troska o internowanych. Interwencje abp. Dąbrowskiego u gen. Kiszczaka 1982–1989*, Warszawa 1999, s. 151; P. Naleźniak, *Internowani w Uhercach (stan na dzień 23 XI 1982),* „Sowiniec" 2003, nr 21, s. 95.

[217] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 323.

[218] Z. Solak, *Internowani z Małopolski…*, s. 93.

[219] Paweł Gizbert-Studnicki (1946–2007), doktor, adiunkt Instytutu Fizyki UJ. Od 1 X 1980 r. przewodniczący Komitetu Założycielskiego Koła NSZZ Solidarność Wydziału Matematyki i Fizyki UJ, od 2 października członek Uczelnianego Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność UJ, od października także delegat do Krakowskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki, od 10 I 1981 r. członek Komisji Uczelnianej NSZZ Solidarność UJ. Współpracownik RKW Małopolska. Po wprowadzeniu stanu wojennego zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą i poligraficzną oraz kolportaż. 23 XI 1982 r. aresztowany, oskarżony o kontynuowanie działalności związkowej, otrzymał trzymiesięczną sankcję prokuratorską, postępowanie umorzono 29 XII 1982 r. z braku dowodów winy. Od 26 VIII 1981 do 23 VII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Niedźwiadek". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Gizberta-Studnickiego na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989…*, s. 723–724.

[220] AIPN Kr, 081/459, Akta penitencjarne Wojciecha Marchewczyka, s. 9.

[221] *Ibidem*, k. 15–16.

[222] AIPN Kr, 0101/351/D, SOS „Dyletant", Pismo Naczelnika Wydziału III KWMO w Krakowie do Naczelnika Wydziału I Biura Studiów SB MSW w Warszawie, Kraków, 9 VI 1983 r., J1C7.

[223] *Ibidem*, Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dyletant", Kraków, 15 VIII 1987 r., J1B2. Ten sam dokument znajduje się w: AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dyletant" założonej na ob. Jacka Marchewczyka, Kraków, 15 VII 1984 r., s. 18–19 oraz AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dyletant" założonej na ob. Jacka Marchewczyka, Kraków, 15 VII 1984 r., J1B9–J1B10.

[224] AIPN Kr, 0101/351/D, SOS „Dyletant", Postanowienie o częściowym umorzeniu śledztwa, uchyleniu środka zapobiegawczego-tymczasowego aresztowania i dowodach rzeczowych, Kraków, 29 XII 1982 r., J1D2–J1D8.

[225] *Ibidem*, Pismo Naczelnika Wydziału III KWMO w Krakowie do Naczelnika Wydziału I Biura Studiów SB MSW w Warszawie, Kraków, 9 VI 1983 r., J1C9.

[226] *Ibidem*, Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dyletant" założonej na ob. Jacka Marchewczyka, Kraków, 15 XII 1984 r., J1E8. Ten sam dokument znajduje się w: AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dyletant" założonej na ob. Jacka Marchewczyka, Kraków, 15 XII 1984 r., s. 136 oraz AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dyletant" założonej na ob. Jacka Marchewczyka, Kraków, 15 XII 1984 r., J3B2.

[227] AIPN Kr, 0101/351/D, SOS „Dyletant", Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dyletant", Kraków, 7 IX 1987 r.; AIPN Kr, 309/837, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Jacka Marchewczyka.

[228] Jan Gwiżdż (ur. 1950), zatrudniona w HiL. Od 4 III 1983 do 18 III 1986 r. rozpracowywana przez Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/SOR „Garnitur II". Zob. AIPN Kr, 0101/257/D/DVD, SOR „Garnitur II".

[229] Stanisław Dara (ur. 1951), pracownik HiL, członek NSZZ Solidarność. Od 4 III 1983 do 18 III 1986 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/SOR „Garnitur II". Zob. *ibidem*.

[230] Franciszek Popiel (ur. 1945), pracownik HiL, członek NSZZ Solidarność. Od 4 III 1983 do 18 III 1986 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/SOR „Garnitur II". Zob. *ibidem*.

[231] Zbigniew Wojnarowicz (ur. 1947), pracownik HiL, członek NSZZ Solidarność. Od 4 III 1983 do 18 III 1986 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS/SOR „Garnitur II". Zob. *ibidem*.

[232] Zachowały się szczątkowe materiały tej sprawy w postaci mikrofilmu, zob. *ibidem*.

[233] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

[234] AIPN Kr, 056/98, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 46.

[235] AIPN Kr, 0101/257/D/DVD, SOR „Garnitur II", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Garnitur II" nr 27120, Kraków, 16 XI 1985 r., s. 88–89.

[236] Teodor Klincewicz (1955–1991), w latach 1975–1984 student Politechniki Warszawskiej, od 1976 r. współpracownik KOR, następnie KSS „KOR" i SKS, organizator drukarni sitodrukowej w akademiku Mikrus, gdzie drukowano ulotki oraz niezależne pismo „Robotnik". W sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w Stoczni Gdańskiej, odpowiedzialny za poligrafię. We wrześniu 1980 r. zakładał NZS, od 1981 r. wiceprzewodniczący Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS. Po 13 XII 1981 r. ukrywał się, zabezpieczył sprzęt poligraficzny NZS Politechniki Warszawskiej. W latach 1982–1989 szef Grup Oporu Solidarni, organizator akcji ulotkowych, wykonywania graffiti, wywieszania flag i transparentów, audycji Radia Solidarność, transportu sprzętu, papieru i materiałów poligraficznych. Kolporter publikacji drugoobiegowych, redaktor i wydawca podziemnego pisma „Reduta" (biuletynu Zakładów Mechanicznych im. Marcelego Nowotki). 21 III 1983 r. aresztowany, zwolniony w lipcu na mocy amnestii. W latach 1983–1988 prowadził podziemną Oficynę Wydawniczą Rytm (wraz z Marianem Kotarskim). Od 1985 do 1991 r. redaktor naczelny pisma „Kurier Mazowsza" (od 1988 r. był to biuletyn RKW Mazowsze). Od 1989 r. kierownik działu poligrafii i informacji Biura Wyborczego Komitetu Obywatelskiego NSZZ Solidarność, dyrektor wydawnictwa NSZZ Solidarność Region Mazowsze. W okresie 12 I – 3 III 1978 r. rozpracowywany przez Wydział III KSMO w ramach sprawy operacyjnego sprawdzenia, od 27 VII 1978 do 30 XII 1986 r. przez Wydział III/III-2 KSMO/SUSW w ramach SOR „Klimek". Zob. K. Biernacki, *Teodor Klincewicz* [w:] ES, t. 1, s. 197.

[237] Stanisława Gaczorek (ur. 1936), introligatorka, w tym czasie właścicielka prywatnego sklepu meblowego w Proszowicach. Zob. AIPN Kr, 0101/460 (mf), SOS/SOR „Drukarze".

[238] AIPN Kr, 17/294/DVD, Akta postępowania sądowego dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Akt oskarżenia przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi, Kraków, 20 VI 1984 r., k. 7. Por. AIPN Kr, 303/219, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Józefowi Paluchowi i innym, Notatka urzędowa, Warszawa, 5 IV 1983 r., k. 3. W dokumentach tych pojawia się błędna informacja, że Jan Zygmunt wynajmował mieszkanie od Stanisławy Gaczorek, a w rzeczywistości wynajmował je od Janiny Jaroszewskiej (zob. *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Zygmunta, Kraków, 21 IV 1983 r., k. 118v; *ibidem*, Pismo Kierownika Komisariatu MO w Krakowie do Wydziału Śledczego KWMO w Krakowie, Kraków, 5 V 1983 r., k. 125). Pomyłka funkcjonariuszy mogła wziąć się stąd, że w budynku przy ul. Dolnych Młynów były trzy mieszkania oznaczone odpowiednio numerami 1, 1B i 1C.

[239] Krzysztof Strzałkowski, s. Stefana (ur. 1950), funkcjonariusz peerelowskiego aparatu represji, w resorcie od 1975 r. Awanse: kapral – od 17 XII 1975 r., starszy kapral – od 30 IX 1977 r., plutonowy – od 30 IX 1978 r., sierżant – od 30 IX 1981 r., podporucznik – od 19 VII 1982 r., porucznik – od 17 VIII 1985 r., kapitan – od 21 IX 1989 r. Przebieg służby: młodszy inspektor Wydziału III KSMO w Warszawie – od 1 XII 1975 r., inspektor Wydziału III KSMO – od 1 VI 1981 r., starszy inspektor Wydziału III KSMO – od 1 X 1982 r., starszy inspektor-koordynator SB w RUSW w Wołominie – od

1 VIII 1984 r., starszy inspektor Wydziału III SUSW – od 1 III 1986 r., starszy inspektor Wydziału Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa – od 1 XI 1989 r., starszy inspektor Sekcji Zabójstw i Rozbojów Wydziału Kryminalnego SUSW – od 16 I 1990 r. Zob. AIPN, 1756/44, Akta personalne funkcjonariusza SB Krzysztofa Strzałkowskiego.

240 Relacja Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 1 VI 2015 r. (nagranie); Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u": Nagranie 27a/2014, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Wojciechem Marchewczykiem; *Sztandar sprzeciwu…*, s. 17–18; P. Naleźniak, *„Hutnik". Pismo członków NSZZ „Solidarność"…*, s. 55–80; P. Sowiński, *Zakazana książka…*, s. 186–187; AIPN Kr, 081/459, Akta penitencjarne Wojciecha Marchewczyka, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, Kraków, 11 IV 1983 r., k. 5. Likwidacja przez SB drukarni „Hutnika" i ucieczka Wojciecha Marchewczyka wykorzystane zostały przez Dorotę Zańko w *Opowieści z powielacza* (s. 85–86). Powieściowy opis ucieczki bohatera o imieniu Tomek podczas wpadki drukarni jest bardzo bliski relacjom Wojciecha Marchewczyka dotyczącym rzeczywistych wydarzeń.

241 Piotr Skaza (ur. 1945), technik poligraf. W 1981 r. był etatowym pracownikiem Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS i kierował enzetesowską poligrafią. Po 13 XII 1981 r. działał w podziemiu wydawniczym. W marcu 1983 r. został zatrzymany. Podczas pobytu w areszcie śledczym podjął współpracę z SB i przekazał informacje o drukarniach, które następnie zostały przez SB zlikwidowane. Wyszedł na mocy amnestii latem 1983 r. Teodor Klincewicz i Maciej Zalewski przypuszczali, że likwidacja drukarni nastąpiła na skutek donosów Skazy, zorganizowali więc spotkanie, na którym ten ostatni przyznał się do tajnych związków z SB. Później Skaza otworzył legalnie działający zakład poligraficzny przy ul. Meander. Mimo sprawdzonych informacji o jego agenturalnych kontaktach z SB współpraca z nim Klincewicza i Zalewskiego trwała jeszcze przez kilka lat (zob. W. Domagalski, *Czy agent bezpieki może być tolerowany przez podziemie?*, http://nowahistoria.interia.pl/prl/news-czy-agent-bezpieki-moze-byc-tolerowany-przez-podziemie,nId,1073772 [odczyt: 29.01.2016]). 18 XII 1981 r. zarejestrowany jako TW „Jan", następnie TW „Paweł" (nr rej. 32526) przez Wydział III SUSW w Warszawie, wyrejestrowany 16 I 1990 r. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Skazy na kartach z kartoteki AIPN, 2912/1.

242 J. P. Ramotowski, *Sto razy głową w mur. Historia tych, co chcieli robić coś innego niż druk bibuły*, Warszawa 2013, s. 181; Relacja Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 1 VI 2015 r. (nagranie); Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u": Nagranie 27a/2014, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Wojciechem Marchewczykiem.

243 AIPN Kr, 303/219, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Józefowi Paluchowi i innym, Protokół przesłuchania podejrzanego, Kraków, 11 V 1983 r., k. 83–84.

244 Chodzi o Aleksandra Piecucha.

245 *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków…*, s. 100: Relacja Wojciecha Marchewczyka.

246 Agata Gaczorek (ur. 1963), konserwator zabytków, w tym czasie referent w Krakowskim Zarządzie Dróg Oddział Robót Budowlano-Inżynieryjnych. Zob. AIPN Kr, 0101/460 (mf), SOS/SOR „Drukarze".

247 AIPN Kr, 303/219, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Józefowi Paluchowi i innym, Protokół przesłuchania świadka Agaty Gaczorek, Kraków, 20 IV 1983 r., k. 207–208.

248 *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Zygmunta, Kraków, 21 IV 1983 r., k. 120v.

249 *Ibidem*, Protokół przeszukania pomieszczeń mieszkalnych i gospodarczych, Kraków, 6 IV 1983 r., k. 19–22; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 041/83/52, Kraków, 6 IV 1983 r., k. 27–32. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 096/1058/D/DVD, Akta śledztwa przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi, Protokół przeszukania pomieszczeń mieszkalnych i gospodarczych, Kraków, 6 IV 1983 r., s. 8–15; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 041/83/52, Kraków, 6 IV 1983 r., s. 16–27.

250 Protokoły przeszukań zob. AIPN Kr, 303/223, Akta śledztwa w sprawie przeciwko Józefowi Paluchowi.

251 *„Hutnik – show" w TV*, „Hutnik" 1983, nr 11 (51), s. 1.

[252] *Aresztowanie członków trzech nielegalnych grup*, „Gazeta Krakowska" 1983, nr 85, s. 2. Zob. też *Po likwidacji „H*[utnika]*" i „M*[ontinowca]", „Echo Krakowa" 1983, nr 71, s. 2.

[253] AIPN Kr, 17/286, Akta postępowania sądowego w sprawie Józefa Palucha, Aleksandra Piecucha, Jana Zygmunta i Bogdana Wojnara, Protokół posiedzenia Sądu Rejonowego dla Krakowa Śródmieścia, Kraków, 27 IX 1983 r., k. 12–13.

[254] AIPN Kr, 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 50.

[255] Barbara Inasińska-Haslinger (ur. 1931), zatrudniona jako referent w Dziekanacie Wydziału Rolniczego Akademii Rolniczej w Krakowie. Zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. 5 VII 1986 r. zarejestrowana (nr rej. Kr 32663) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Inasińskiej-Haslinger na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[256] Władysław Radliński (ur. 1946), technik mechanik, pracownik Dyrekcji Okręgowej PKP w Krakowie. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. 9 VI 1987 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 33644) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416), a 3 września jako osoba rozpracowywana do SOR „Majster" (nr rej. Kr 33858). Na karcie Mkr-2 odnotowano: *W latach 1987–1989 kontrolowany jako podejrzany o kolportaż nielegalnych wydawnictw politycznych*. 1 I 1989 r. materiały dotyczące Władysława Radlińskiego wyłączono z SOR „Majster" i zamknięto *z powodu niestwierdzenia wrogiej działalności*, 21 czerwca złożono je w archiwum. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Radlińskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[257] Anna Simsak (ur. 1935), w latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. 17 VII 1988 r. zarejestrowana (nr rej. Kr 34793) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Simsak na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[258] Andrzej Zieliński (ur. 1929), nauczyciel akademicki. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. 2 VI 1986 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 32563) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Zielińskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[259] Krzysztof Zientarski (ur. 1945), brat Barbary Zientarskiej. 6 I 1987 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 33136) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Zientarskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[260] Barbara Anyżek (ur. 1946), prawnik, była kierownikiem działu w krakowskim Urzędzie Miasta. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Z tego powodu była inwigilowana przez funkcjonariuszy SB. Według zapisów ewidencyjnych, w dniu 12 II 1985 r. została zarejestrowana (nr rej. Kr 30435) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Materiały tej sprawy nie zachowały się. Na karcie Mkr-2 odnotowano, że w latach 1985–1989 była *kontrolowana z uwagi na kontakt z osobami trudniącymi się drukiem nielegalnych pism*. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Anyżek na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[261] Urszula Chmielowska (ur. 1958), pedagog. 7 I 1986 r. zarejestrowana (nr rej. Kr 31984) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Na karcie Mkr-2 odnotowano, że w latach 1986–1989 była *kontrolowana z uwagi na nielegalną propagandę polityczną*. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące U. Chmielowskiej na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[262] Katarzyna Dittmar (ur. 1957), magister inżynier ogrodnik, zatrudniona w charakterze jubilera-nakładcy w Spółdzielni Pracy Przemysłu Artystycznego Imago – Artis. Zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. 5 VII 1986 r. zarejestrowana (nr rej. Kr 32662) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Zob.: AIPN Kr, 056/107, Materiały operacyjne Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie za 1986 r. dotyczące akcji kryptonim „Brzoza", SOR „Bojownik", Kraków, 2 IX 1986 r., k. 6; Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Dittmar na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[263] Czesław Marchewczyk (1912–2003), inżynier architekt, ojciec Wojciecha i Jacka Marchewczyków, hokeista i piłkarz ręczny (od 1927 r. związany z Klubem Sportowym Cracovia). 26 VI 1985 r.

zarejestrowany (nr rej. Kr 30802) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Na karcie Mkr-2 odnotowano, że w latach 1985–1989 był *kontrolowany z uwagi na redagowanie i wydawanie nielegalnego wydawnictwa „Hutnik"*. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące Cz. Marchewczyka na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[264] Anna Walocha z d. Łukasik (ur. 1929), chemik, w tym czasie na emeryturze. Zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. 12 II 1985 r. zarejestrowana (nr rej. Kr 30418) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Walochy na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[265] Kazimierz Walocha (ur. 1929), inżynier geodeta, dyrektor w Przedsiębiorstwie Geologicznym w Krakowie. 12 II 1985 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 3017) do SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 30416). Na karcie Mkr-2 odnotowano, że w latach 1985–1988 był *kontrolowany z uwagi na kontakt z osobami trudniącymi się drukiem nielegalnych wydawnictw.* Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Walochy na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[266] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Bojownik" (nr rej. Kr 27270 i nr rej. Kr 30416) na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr 00201/1, Zapisy w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27270 i nr rej. Kr 30416).

[267] Ilona Ośko-Paluch (ur. 1961), studentka. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 11 IV 1983 do 12 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Młodzi".

[268] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[269] AIPN Kr, 056/98, t. 2, DVD, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału III-1 KWMO w Krakowie od naczelnika Wydziału V, Kraków, 1 X 1983 r., s. 115–117. Z SOR „Młodzi" zachował się jedynie mikrofilm AIPN Kr, 0101/371/D, Materiały dotyczące Marty Piróg. Ewa Kasperek (ur. 1948), ekspedientka. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 11 IV 1983 do 12 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Młodzi".

[270] *Likwidacja nielegalnej radiostacji i trzech drukarni w Krakowie*, „Gazeta Krakowska", 13 VI 1983.

[271] AIPN Kr, 056/98, t. 2, DVD, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Informacja dotycząca realizacji zadań z akcji „Zorza" przeprowadzonych przez Wydział III-1, Kraków, 24 VI 1983 r., s. 20.

[272] AIPN Kr, 07/5327, Akta śledztwa przeciwko Annie Moksal, Marcie Piróg, Teresie Urydze, Konradowi Sobolowi i Jerzemu Mielniczukowi, Protokół przeszukania mieszkania, Kraków, 10 VI 1983 r., k. 6–10; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 040/83/76, k. 11–21.

[273] *Czarny piątek krakowskiego podziemia*, „Dziennik Polski", 13 VI 1983; *Nielegalna radiostacja i trzy podziemne drukarnie*, „Echo Krakowa", 13 VI 1983.

[274] Wykaz przedmiotów zabranych przez funkcjonariuszy podczas rewizji u wspomnianych osób znajduje się w AIPN Kr, 07/5327, Akta śledztwa przeciwko Annie Moksal, Marcie Piróg, Teresie Urydze, Konradowi Sobolowi i Jerzemu Mielniczukowi.

[275] P. Naleźniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 329.

[276] *Czarny piątek krakowskiego podziemia*...

[277] *Likwidacja nielegalnej radiostacji i trzech drukarni*…

[278] *Refleksje obywatelskie*, „Głos Nowej Huty" 1983, nr 24, s. 1–2.

[279] AIPN Kr, 303/224, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Józefowi Paluchowi, Pismo naczelnika Wydziału Śledczego Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie do Sądu Wojewódzkiego w Krakowie, Wydział III Karny, [Kraków] 22 VI 1983 r., k. 97v.

[280] AIPN Kr, 403/23, Akta w sprawie przeciwko Jerzemu Mielniczukowi i innym, Pismo rektora Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie doc. dr. hab. Adama Klimka do Wydziału Śledczego Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie, Kraków, 21 VI 1983 r., k. 443–445.

[281] *Ibidem*, Postanowienie o uchyleniu i zmianie środka zapobiegawczego w stosunku do Teresy Urygi, Kraków, 21 VII 1983 r., k. 453–454; *ibidem*, Postanowienie o uchyleniu i zmianie środka zapobiegawczego w stosunku do Konrada Sobola, Kraków, 21 VII 1983 r., k. 457–458; AIPN Kr, 07/5327, Akta śledztwa przeciwko Annie Moskal, Marcie Piróg, Teresie Urydze, Konradowi Sobolowi, i Jerzemu Mielniczukowi, Meldunek o zmianie środka zapobiegawczego wobec Teresy Urygi, Kraków, 21 VII 1983 r., k. 111; *ibidem*, Meldunek o zmianie środka zapobiegawczego wobec Konrada Sobola, Kraków, 21 VII 1983 r., k. 104.

[282] AIPN Kr, 07/5327, Akta śledztwa przeciwko Annie Moskal, Marcie Piróg, Teresie Urydze, Konradowi Sobolowi i Jerzemu Mielniczukowi, Meldunek o uchyleniu środka zapobiegawczego wobec Jerzego Mielniczuka, Kraków, 25 VII 1983 r., k. 118.

[283] *Ibidem*, Meldunek o uchyleniu środka zapobiegawczego wobec Anny Moskal, Kraków, 25 VII 1983 r., k. 116.

[284] *Ibidem*, Meldunek o uchyleniu środka zapobiegawczego wobec Marty Piróg, Kraków, 25 VII 1983 r., k. 102.

[285] *Ibidem*, Meldunek o zakończeniu postępowania, Kraków, 10 VIII 1983 r., k. 167.

[286] Artur Bieszczad (ur. 1961), student UJ.

[287] „Aktualności" 1983, nr 9 (59), s. 2; *Represje w Regionie*, „Kronika Małopolska" 1983, nr 33, s. 1.

[288] AIPN Kr, 403/23, Akta w sprawie przeciwko Jerzemu Mielniczukowi i innym, Protokół przesłuchania świadka, Kraków, 28 VII 1983 r., k. 474–479.

[289] AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska), Uzupełnienie meldunku nr 37/88 sprawy operacyjnego rozpracowania nr rejestracyjny Kr 027287 kryptonim „Młodzi", Kraków, 30 I 1988 r., s. 63.

[290] *Ibidem*, s. 63–64.

[291] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 102/89, Kraków, 14 II 1989 r., s. 60.

[292] *Ibidem*.

[293] *Ibidem*.

[294] *Ibidem*, s. 61.

[295] AIPN Kr, 17/294/DVD, Akta postępowania sądowego dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 20 VI 1984 r., s. 6–7; Relacja Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 1 VI 2015 r. (nagranie).

[296] AIPN Kr, 303/277, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi, k. 5.

[297] AIPN Kr, 096/1058/D/DVD, Akta śledztwa przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi, Protokół przeszukania mieszkania Anny Walochy, Kraków, 8 V 1984 r., s. 166–168; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 051/84/58, Kraków, 8 V 1984 r., s. 169–170; *ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Barbary Patuły, Kraków, 8 V 1984 r., s. 171–173; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 051/84/57, Kraków, 8 V 1984 r., s. 174–175; *ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Jacentego Rapacza, Kraków, 18 V 1984 r., s. 176–178; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 051/84/63, Kraków, 18 V 1984 r., s. 179–180; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 051/84/59, Kraków, 22 V 1984 r., s. 183–184.

[298] Krzysztof Głuszczyk (ur. 1951), inżynier, inspektor nadzoru budowlanego w Przedsiębiorstwie Inwestycji i Remontów Szkół Wyższych. Kolporter wydawnictw niezależnych. Od 14 XI 1984 do 9 III 1988 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ukryty". Zob.: AIPN Kr, 0101/385/D (mf), SOR „Ukryty"; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*..., s. 724.

[299] AIPN Kr, 096/1058/D/DVD, Akta śledztwa przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi, Wniosek o dokonanie przeszukania w mieszkaniu inż. Krzysztofa Głuszczyka, Kraków, 28 V 1984 r., s. 187.

[300] *Ibidem*.

[301] *Ibidem*, Protokół przesłuchania świadka, Kraków, 8 VI 1984 r., s. 203–204.

[302] AIPN Kr, 17/294/DVD, Akta postępowania sądowego dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 20 VI 1984 r., s. 6–7.

[303] *Ibidem*, Postanowienie Sądu Rejonowego dla Krakowa Śródmieścia, Kraków, 3 VII 1984 r., s. 21–22.

[304] *Ibidem*, Zażalenie prokuratury, Kraków, 6 VII 1984 r., s. 32–34; *ibidem*, Postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Krakowie, Kraków, 27 VII 1984 r., s. 41.

[305] *Ibidem*, Postanowienie Sądu Rejonowego dla Krakowa Śródmieścia, Kraków, 31 VII 1984 r., s. 47–48.

[306] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Uzasadnienie do planu realizacji sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Bojownik" z dnia 13 XII 1986 r., Kraków, 13 IV 1987 r., s. 14.

[307] *Ibidem*, s. 15.

[308] *Ibidem*, Protokół przeszukania domku jednorodzinnego, garażu i samochodu, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 35–42; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 09/87/6, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 46–54. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przeszukania domku jednorodzinnego, garażu i samochodu, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 30–37; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 09/87/6, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 42–51.

[309] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół komisyjnego otwarcia dwóch worków książek zakwestionowanych u Barbary Zientarskiej w dniu 2 VI 1987 r., s. 69–74.

[310] *A kuku, generale*, „Hutnik" 1987, nr 11 (142), s. 1.

[311] *Pięć lat z „Hutnikiem"*, „Hutnik" 1987, nr 4 (135), s. 2.

[312] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u": Nagranie 13b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Barbarą Zientarską; *Sztandar sprzeciwu…*, s. 12; *25 lat „Hutnika"*, http://www.darpoint.pl/pages/Hutnik/monografia.htm [odczyt: 20.07.2016].

[313] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przeszukania samochodu osobowego Jerzego Ruska, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 134–136.

[314] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Krzysztofa Zientarskiego, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 154–156. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przeszukania mieszkania Krzysztofa Zientarskiego, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 60–63.

[315] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przeszukania domu Leokadii Szostak, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 119–121; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 09/87/5, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 122–123. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przeszukania domu Leokadii Szostak, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 22–25; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 09/87/5, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 26–27.

[316] Janina Kosiek (1921–2015), podczas wojny w ZWZ – AK, łączniczka i kolporterka prasy konspiracyjnej Obwodu AK Jasło. W 1980 r. zaangażowała się w działalność NSZZ Solidarność. Od wprowadzenia stanu wojennego do 1987 r. w jej domu działała zakonspirowana drukarnia Tajnej Komisji Robotniczej Hutników NSZZ Solidarność, gdzie drukowano „Hutnika" i inne pisma podziemne. Zob. http://www.sss.net.pl/aktualnosci/dziekujemy-za-wolnosc-11-listopada-2017-r [odczyt: 29.12.2017].

[317] *Sztandar sprzeciwu…*, s. 23.

[318] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przeszukania domu jednorodzinnego Janiny Kosiek, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 109–112; *ibidem*,

Wykaz dowodów rzeczowych nr 09/87/4, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 113–115. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przeszukania domu jednorodzinnego Janiny Kosiek, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 12–15; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 09/87/4, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 16–19.

[319] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Barbary Zientarskiej, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 75–76. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Barbary Zientarskiej, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 72–73.

[320] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 77. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 74–75.

[321] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Doroty Kosiek, Kraków, 12 VI 11986 r., s. 79–80. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Doroty Kosiek, Kraków, 12 VI 1987 r., s. 76–77.

[322] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Aleksego Leszka Śledzia, Kraków, 16 VI 1987 r., s. 81. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Aleksego Leszka Śledzia, Kraków, 16 VI 1987 r., s. 78–79.

[323] AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przesłuchania świadka Krzysztofa Zientarskiego, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 84–85.

[324] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przesłuchania świadka Grzegorza Jabłońskiego, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 82–83. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przesłuchania świadka Grzegorza Jabłońskiego, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 80–81.

[325] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przesłuchania świadka Marka Kłosowskiego, Kraków, 3 VI 1987 r., s. 84–85. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przesłuchania świadka Marka Kłosowskiego, Kraków, 3 VI 1987 r., s. 82–83.

[326] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Barbary Zientarskiej, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 75. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska, Protokół przesłuchania sprawcy wykroczenia Barbary Zientarskiej, Kraków, 2 VI 1987 r., s. 72.

[327] AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka, Meldunek o ukaraniu sprawcy wykroczenia Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 2 VII 1987 r., s. 100; *ibidem*, Meldunek o ukaraniu sprawcy wykroczenia Jerzego Ruska, Kraków, 2 VII 1987 r., s. 101; *ibidem*, Meldunek o ukaraniu sprawcy wykroczenia Barbary Zientarskiej, Kraków, 2 VII 1987 r., s. 102.

[328] AIPN Kr, 050/55, t. 55, Korespondencja Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie z lat 1988–1989 dotycząca spraw ogólnych i operacyjnych, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie mjr. Jana Krawczyka do Naczelnika Wydziału Śledczego, Kraków, 25 X 1988 r., bp

[329] *Ibidem*, Założenia do rozmów ostrzegawczych z figurantami SOR „Bojownik", Kraków, 24 X 1988 r., bp.

[330] *Ibidem*.

[331] *Ibidem*.

[332] *Ibidem*.

[333] *Ibidem*.

[334] *Ibidem*.

[335] *Ibidem*.

[336] *Ibidem*.

[337] *Ibidem*.

[338] *Ibidem*.

[339] AIPN Kr, 009/9651, t. 1–2, Teczka personalna TW „Kamil" dotycząca Mirosława Klepka.

[340] AIPN Kr, 0101/103/DVD, SOS „Płaz", Wniosek o wszczęcie spawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Płaz", Kraków, 14 XI 1985 r., s. 12.

[341] Barbara Sularz (ur. 1961), studentka Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, działaczka NZS, następnie nauczycielka wychowania fizycznego w szkole podstawowej w Jordanowie. Od 3 XII 1984 do 11 XI 1987 r. rozpracowywana przez Pion III RUSW w Nowym Targu / Pion III RUSW w Rabce w ramach KE „Jordan". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Sularz na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[342] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[343] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[344] AIPN Kr, 0101/103/DVD, SOS „Płaz", Plan przedsięwzięć operacyjnych w SOS „Płaz", Kraków, grudzień 1983 r., s. 27. Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[345] Chodzi o pismo „Solidarność AWF", wydawane w latach 1982–1985 przez TKZ NSZZ Solidarność Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. Od 14 I 1983 r. wydawane jako „Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« i SKOS AWF w Krakowie", od 28 IV 1983 r. „Biuletyn Informacyjny AWF w Krakowie", od 15 I 1985 r. „Biuletyn Informacyjny Pracowników i Studentów AWF. TKZ NSZZ Solidarność – RO NZS AWF Kraków", a później „Solidarność AWF – Biuletyn Informacyjny TKU NSZZ »Solidarność« AWF Kraków".

[346] AIPN Kr, 0101/103/DVD, SOS „Płaz", Plan przedsięwzięć operacyjnych w SOS „Płaz", Kraków, grudzień XII 1983 r., s. 27.

[347] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku operacyjnego, Kraków, 22 XII 1983 r., s. 29.

[348] *Ibidem*, Analiza materiałów zawartych w SOS kryptonim „Płaz", Kraków, 20 XII 1984 r., s. 38.

[349] *Ibidem*, s. 39.

[350] *Ibidem*, Notatka informacyjna, s. 3.

[351] *Ibidem*, Kwestionariusz osoby rozpracowywanej, Kraków, bd., s. 11. Ten sam dokument znajduje się w materiałach zmikrofilmowanych AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Kwestionariusz osoby rozpracowywanej, Kraków, bd., J1A9.

[352] AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 8 XII 1987 r., s. 6. Ten sam dokument znajduje się w materiałach zmikrofilmowanych AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 8 XII 1987 r., J1A4.

[353] AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Wniosek o zaniechanie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 16 III 1989 r., s. 23. Ten sam dokument znajduje się w materiałach zmikrofilmowanych AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Wniosek o zaniechanie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 16 III 1989 r., J1C2.

[354] AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 20 III 1989 r., s. 25. Ten sam dokument znajduje się w materiałach zmikrofilmowanych AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 20 III 1989 r., J1C4.

[355] AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 20 III 1989 r., s. 26. Ten sam dokument znajduje się w materiałach zmikrofilmowanych AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 20 III 1989 r., J1C5.

[356] AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 20 III 1989 r., s. 26. Ten sam dokument znajduje się w materiałach zmikrofilmowanych AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 20 III 1989 r., J1C5.

[357] AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 20 III 1989 r., s. 26; *ibidem*, Meldunek nr 151/89 o zaniechaniu sprawy operacyjnego sprawdzenia nr rej. Kr 34211 kryptonim „Greta", Kraków, 22 III 1989, s. 27. Te same dokumenty znajdują się w materiałach zmikrofilmowanych: AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Greta", Kraków, 20 III 1989 r., J1C5; *ibidem*, Meldunek nr 151/89 o zaniechaniu sprawy operacyjnego sprawdzenia nr rej. Kr 34211 kryptonim „Greta", Kraków, 22 III 1989 r., J1C6.

[358] Materiały tej sprawy nie zachowały się. Informacje o niej znajdują się w AIPN 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 53, a także w zapisach ewidencyjnych na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 47/2.

[359] Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Hobrzyka na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[360] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS/SOR „Krety" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. 26208).

[361] Henryk Kazimierz Brancewicz (ur. 1943), doktor, absolwent Wydziału Astronomii UJ. W latach 1966–1976 pracownik naukowy UJ, 1976–1994 AGH, 1977–1984 Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, miłośnik astronomii (od lat sześćdziesiątych członek polskich i międzynarodowych towarzystw astronomicznych). Od drugiej połowy lat siedemdziesiątych współpracownik KOR, następnie KSS „KOR" i ROPCiO, kolporter wydawnictw niezależnych. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, członek Komitetu Założycielskiego w AGH, od grudnia w prezydium KZ, następnie członek Komisji Wydziałowej na Wydziale Geodezji Górniczej. Od 1980 r. współpracownik biblioteki wydawnictw niezależnych. Od 1980 do 16 XII 1981 r. organizował komitety protestacyjne i strajkowe w AGH, opiekun strajków studenckich. Internowany 16 XII 1981 r., po pacyfikacji strajku w AGH, zwolniony 7 IV 1982 r. Po wyjściu członek Tajnej Komisji Wydziałowej oraz prezydium TKZ NSZZ Solidarność w AGH. Kolporter wydawnictw podziemnych i emigracyjnych, udostępniał mieszkanie na potrzeby działalności konspiracyjnej, uczestnik uroczystości patriotycznych. Od 1983 r. animator kultury niezależnej przy kościele karmelitów, organizował pokazy filmowe przy kościele redemptorystów. Uczestniczył w organizowaniu transportów odzieży z Zachodu. Od 1984 r. twórca i członek Franciszkańskiej Wspólnoty Ekologicznej przy krakowskim klasztorze reformatów. W okresie 1988–1989 członek jawnego Komitetu Założycielskiego NSZZ Solidarność w AGH, od kwietnia 1989 r. w KZ. Po 1990 r. był m.in. twórcą krakowskiego oddziału Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej (1991), przewodniczącym Polskiego Towarzystwa Astronomicznego (1995–2005), prezesem Polskiego Towarzystwa Miłośników Astronomii (2000–2008). Od 28 I 1982 do 22 X 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, od 4 III 1986 do 23 XI 1988 r. przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOR „Aktorka". Zob. A. Kawalec, *Henryk Kazimierz Brancewicz* [w:] ES, t. 1, s. 64.

[362] Piotr Radwan (ur. 1964), student AGH, zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. 4 III 1986 r. zarejestrowany (nr rej. Kr 32200) do SOR „Aktorka" (nr rej. Kr 28899), prowadzoną przez Wydział V WUSW w Krakowie. Na karcie Mkr-2 odnotowano, że był *kontrolowany w latach 1987–1988 jako kontakt podziemnych struktur Solidarności i kolporter pism bezdebitowych*. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Radwana na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[363] Zob. np.: AIPN Kr, 010/12314/CD, t. 1, SOS „Drukarze", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Drukarze", Kraków, 16 VIII 1985 r., s. 40–55; Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS/SOR „Aktorka" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1. Maria Tyblewska (ur. 1922), aktorka, w tym czasie rencistka. W latach osiemdziesiątych wspierała działalność podziemnej Solidarności. Od 6 VI 1984 do 14 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Aktorka". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Tyblewskiej na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 00142/1.

[364] Tomasz Czapliński (ur. 1955), magister inżynier, rolnik. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące T. Czaplińskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[365] Mariusz Graniczka (ur. 1962), w latach 1986–1992 nauczyciel historii i dyrektor w szkołach krakowskich, od 1992 r. dyrektor szkoły podstawowej nr 9, następnie gimnazjum nr 1 i XLIV LO w Krakowie (od 2017 r.). Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Graniczki na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; http://www.cracovia-leopolis.pl/index.php?pokaz=rozmowy&id=495 [odczyt: 8.01.2018].

[366] Czesława Łach (ur. 1936), absolwentka filologii polskiej. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące Cz. Łach na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[367] Zbigniew Mazurek (ur. 1942), absolwent filologii polskiej, nauczyciel. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Mazurka na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[368] Marek Partyka (ur. 1955), absolwent filologii polskiej, nauczyciel. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Partyki na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[369] Barbara Powroźnik (ur. 1951), nauczycielka. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Powroźnik na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[370] Lucjan Toch (ur. 1934), absolwent fizyki. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące L. Tocha na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[371] Zdzisław Woźniak (ur. 1954), inżynier architekt. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Woźniaka na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[372] Jan Wszołek (ur. 1939), absolwent historii. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Wszołka na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[373] Elżbieta Zych (ur. 1960), absolwentka informatyki. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące E. Zych na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[374] Andrzej Żychowski (ur. 1954), w latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Żychowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[375] Henryk Żychowski (ur. 1930), w latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zapisy ewidencyjne dotyczące H. Żychowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[376] Zenon Żychowski (1926–1990), nauczyciel, w latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 26 XI 1986 do 13 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Stanisław". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Żychowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[377] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Stanisław" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 33037).

[378] Materiały tej sprawy nie zachowały się. Informacje o niej znajdują się w AIPN 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 49, a także zapisach ewidencyjnych na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 47/1.

[379] Edward Chaber (ur. 1937), w latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 8 X 1981 do 7 V 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Centrum".

[380] Adam Kurzydło (ur. 1963), elektryk, pracownik HiL. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 8 X 1981 do 7 V 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Centrum".

[381] Krzysztof Partyka (ur. 1943), inżynier mechanik, pracownik HiL. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. 24 XI 1977 r. zarejestrowany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika (nr rej. Kr 19627). Materiały nie zachowały się. Z zapisów ewidencyjnych nie wynika, aby SB udało się pozyskać Krzysztofa Partykę do współpracy, brak bowiem zapisu o rejestracji jako TW. 18 V 1981 r. materiały złożono w archiwum. Następnie rozpracowywany od 8 X 1981 do 7 V 1984 r. przez Wydział III-A KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Centrum". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Partyki na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[382] Wiesława Stabrawa (ur. 1952), zatrudniona w HiL. Zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 8 X 1981 do 7 V 1984 r. rozpracowywana przez Wydział III-A KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Centrum".

[383] Alicja Szczupak (ur. 1949), w latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 8 X 1981 do 7 V 1984 r. rozpracowywana przez Wydział III-A KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Centrum".

[384] Leopold Waltoś (ur. 1918), ekonomista, magazynier w HiL. Według zapisów ewidencyjnych, przed 1939 r. służył w Wojsku Polskim w stopniu kaprala, a w okresie okupacji w policji granatowej w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. 8 X 1981 do 7 V 1984 r. rozpracowywany przez Wydział III-A KWMO w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Centrum". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące L. Waltosia na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[385] Materiały tej sprawy nie zachowały się. Informacje o niej znajdują się w AIPN 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 49, a także zapisach ewidencyjnych na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 47/1.

[386] AIPN Kr, 17/209, Akta śledztwa przeciwko Wiesławowi Sidzinie, Jackowi Sikorskiemu i Wiesławowi Zaniewskiemu, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Wiesława Sidziny, Kraków, 13 IV 1983 r., k. 33.

[387] Jacek Sikorski (ur. 1958), technik mechanik, zatrudniony w HiL. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Aresztowany 30 IV 1983 r., zwolniony 18 lipca.

[388] Wiesław Zaniewski (ur. 1953), elektryk, zatrudniony w HiL. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Aresztowany 30 IV 1983 r., zwolniony 18 lipca. Od 9 V 1983 do 10 VIII

1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Siłacze" (nr rej. Kr 27441). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Zaniewskiego na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

389 AIPN Kr, 17/209, Akta śledztwa przeciwko Wiesławowi Sidzinie, Jackowi Sikorskiemu i Wiesławowi Zaniewskiemu, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Wiesława Zaniewskiego, Kraków, 30 IV 1983 r., k. 101; *ibidem*, Postanowienie o przedstawieniu zarzutów Jackowi Sikorskiemu, Kraków, 30 IV 1983 r., k. 123; *ibidem*, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Jacka Sikorskiego, Kraków, 30 IV 1983 r., k. 127.

390 *Ibidem*, Postanowienie o uchyleniu i zmianie środka zapobiegawczego, Kraków, 18 VII 1983 r., k. 67.

391 *Ibidem*, Postanowienie o uchyleniu i zmianie środka zapobiegawczego Wiesławowi Zaniewskiemu, Kraków, 18 VII 1983 r., k. 109.

392 *Ibidem*, Postanowienie o uchyleniu i zmianie środka zapobiegawczego Jackowi Sikorskiemu, Kraków, 18 VII 1983 r., k. 141.

393 Jan Aksamit, pracownik HiL. Od 9 V 1983 do 10 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Siłacze".

394 Andrzej Antosiewicz (ur. 1957), pracownik HiL. Od 9 V 1983 do 10 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Siłacze"

395 Alfred Gazdowicz, pracownik HiL. Od 9 V 1983 do 10 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Siłacze".

396 Ryszard Kajzer, pracownik HiL. Od 9 V 1983 do 10 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Siłacze".

397 Materiały tej sprawy nie zachowały się. Informacje o niej znajdują się w AIPN Kr, 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 48, a także zapisach ewidencyjnych na kartach z kartotek AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 47/2. Zbigniew Kurek, pracownik HiL. Od 9 V 1983 do 10 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Siłacze".

398 Eugeniusz Topolski (ur. 1934), pracownik HiL. Od 9 V 1983 do 10 VIII 1984 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Siłacze".

399 Materiały tej sprawy nie zachowały się. Informacje o niej znajdują się w AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 21, a także w zapisach na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

400 AIPN Kr, 97/1115, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Piotrowi Chrupczalskiemu, Andrzejowi Wleciałowi, Tadeuszowi Góreckiemu i Krzysztofowi Grotyńskiemu, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Piotra Chrupczalskiego, Kraków, 14 X 1982 r., k. 7.

401 *Ibidem*, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Tadeusza Góreckiego, Kraków, 14 X 1982 r., k. 12.

402 *Ibidem*, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Krzysztofa Grotyńskiego, Kraków, 14 X 1982 r., k. 9.

403 *Ibidem*, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Andrzeja Wleciała, Kraków, 14 X 1982 r., k. 4.

404 Krzysztof Nosal (ur. 1945), inżynier elektryk, do 1986 r. zatrudniony w krakowskim MPK, następnie kierownik Zakładu Rzemieślniczego Łączności w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w kolportaż podziemnych publikacji. Od 10 II 1984 do 23 I 1987 r. rozpracowywany przez Wydział V WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Zwrotnica". Materiały tej sprawy nie zachowały się. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Nosala na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 089/1.

[405] AIPN Kr, 07/5261, Akta w sprawie Piotra Chrupczalskiego i innych, Postanowienie o zatwierdzenie przeszukania, Kraków, 18 X 1982 r., k. 6; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 175/82/93, k. 7.

[406] *Ibidem*, Postanowienie o zatwierdzenie przeszukania, Kraków, 18 X 1982 r., k. 9; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 176/82/93, k. 10.

[407] *Ibidem*, Postanowienie o zatwierdzenie przeszukania, Kraków, 18 X 1982 r., k. 12; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 175/82/92, k. 13.

[408] *Ibidem*, Postanowienie o zatwierdzenie przeszukania, Kraków, 18 X 1982 r., k. 14; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 177/82/96, k. 15.

[409] Wiesław Antas (ur. 1951), elektryk, w latach 1967–1984 zatrudniony w HiL. Od 1980 r. w NSZZ Solidarność, wiceprzewodniczący Komitetu Założycielskiego na Wydziale Aparatury Kontrolno-Pomiarowej, przewodniczący Koła Solidarności na Wydziale Stalowni Konwertorowej, członek Komisji Wydziałowej. Kolporter niezależnych wydawnictw, m.in. wydawnictwa KOS. 13 XII 1981 r. zorganizował strajk pracowników Wydziału Aparatury Kontrolno-Pomiarowej w Stalowni Konwertorowej. W latach 1982–1984 organizator kolportażu wydawnictw podziemnych w swoim zakładzie pracy, akcji plakatowych i wykonywania graffiti. Pozyskiwał współpracowników i lokale dla Oficyny Literackiej. Organizator druku i drukarz podziemnych wydawnictw (wraz z Jolantą Antas, Wojciechem Gajewiczem, Aleksandrem Herzogiem i Marią Indyk). W 1983 r. razem z Anną Pulchny wydrukował dla MKS Kraków numeru 1 „Zeszytów Związkowych". Organizował wymianę drugoobiegowych publikacji z wydawnictwami Nowa, KOS, Krąg, Myśli i Aneks. Uczestnik demonstracji patriotycznych i obchodów rocznicowych, kilkakrotnie zatrzymywany prewencyjnie, karany grzywnami przez kolegia do spraw wykroczeń. W 1983 r. organizator podziemnych audycji Radia Solidarność (wraz z Aleksandrem Herzogiem i Anną Pulchny). Zatrzymany 10 VI 1983 r., aresztowany 11 czerwca, zwolniony na mocy amnestii 21 lipca. Od 1984 r. na emigracji w Holandii. W latach 1984–1989 współpracownik Jana Minkiewicza z Biura Informacyjnego Solidarności w Amsterdamie i Jerzego Milewskiego z Biura Koordynacyjnego Solidarności za Granicą w Brukseli. Zorganizował kanał przerzutowy (za pośrednictwem organizacji Tilburg Pomaga Polsce), którym przemycano literaturę, sprzęt i materiały poligraficzne, a także komputery, z Polski zaś przewożono dla Biura Koordynacyjnego Solidarności za Granicą krajowe wydawnictwa podziemne. W latach 1986–2006 pracował jako elektryk w Machinefabriek Bewo BV w Tilburgu, 2007–2008 w tamtejszych zakładach NedTrain, 2008–2010 w Wärtsilä Netherlands BV w Drunen. W latach 1992–1997 twórca szkoły polskiej w Tilburgu. Od 1983 do 1985 r. rozpracowywany przez Wydział V KWMO/ /WUSW w Krakowie / Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Automaty". Zob. S. Chmura, *Wiesław Antas* [w:] ES, t. 4 (w druku).

[410] AIPN Kr, 07/5261, Akta w sprawie Piotra Chrupczalskiego i innych, Postanowienie o zatwierdzenie przeszukania, Kraków, 18 X 1982 r., k. 22; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 175/82/94, k. 23–25.

[411] *Ibidem*, Postanowienie o zatwierdzenie przeszukania, Kraków, 18 X 1982 r., k. 28; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 175/82/91, k. 29–31.

[412] *Ibidem*, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 14 X 1982 r., k. 5. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 096/990/D/pdf, Akta śledztwa w sprawie Piotra Chrupczalskiego, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 14 X 1982 r., s. 9–10.

[413] AIPN Kr, 07/5261, Akta w sprawie Piotra Chrupczalskiego i innych, Protokół przesłuchania podejrzanego Piotra Chrupczalskiego, Kraków, 13 X 1982 r., k. 41v.

[414] *Ibidem*, k. 42.

[415] *Ibidem*.

[416] *Ibidem*, k. 44–46.

[417] *Ibidem*, k. 47–49.

[418] *Ibidem*, k. 50–52.

[419] AIPN Kr, 97/1115, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Piotrowi Chrupczalskiemu, Andrzejowi Wleciałowi, Tadeuszowi Góreckiemu i Krzysztofowi Grotyńskiemu, Postanowienie o odstąpieniu

od prowadzenia śledztwa w trybie postępowania doraźnego i uchyleniu środka zapobiegawczego tymczasowego aresztowania, Kraków, 28 XII 1982 r., k. 40.

[420] AIPN Kr, 07/5261, Akta w sprawie Piotra Chrupczalskiego i innych, Meldunek o zakończeniu postępowania, Kraków, 11 XII 1982 r., k. 107.

[421] *Ibidem*, Akt oskarżenia, Kraków, 10 I 1982 r., k. 111–113.

[422] *Ibidem*, Meldunek o wyroku sądu I instancji, Kraków, 27 I 1983 r., k. 117; AIPN Kr, 58/10, Akta śledztwa w sprawie Piotra Chrupczalskiego, Andrzeja Wleciała, Tadeusza Góreckiego i Krzysztofa Grotyńskiego, Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Kraków, 26 I 1983 r., k. 65–75.

[423] AIPN Kr, 07/5261, Akta w sprawie Piotra Chrupczalskiego i innych, Meldunek o wyroku II instancji, Kraków, 13 V 1983 r., k. 119; AIPN Kr, 58/10, Akta śledztwa w sprawie Piotra Chrupczalskiego, Andrzeja Wleciała, Tadeusza Góreckiego i Krzysztofa Grotyńskiego, Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa, 30 III 1983 r., k. 112–115.

[424] AIPN Kr, 58/10, Akta śledztwa w sprawie Piotra Chrupczalskiego, Andrzeja Wleciała, Tadeusza Góreckiego i Krzysztofa Grotyńskiego, Postanowienie Wojskowego Sądu Garnizonowego w Krakowie, Kraków, 8 VIII 1983 r., k. 181.

[425] Tomasz Bazela (ur. 1954), magister inżynier elektronik, pracownik Pionu Głównego Automatyka w HiL. W podziemiu wydawniczym używał pseudonimu „Tomek".

[426] Waldemar Brzeziński (ur. 1959), elektrotechnik, zatrudniony w HiL. W podziemiu wydawniczym używał pseudonimu „Kiszczak".

[427] AIPN Kr, 04/61, t. 1–2, DVD, SOR „Automaty". Te same materiały znajdują się na mikrofilmie AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty". Por. AIPN Kr, 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 46–47.

[428] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 12 IV 1983 r., s. 10; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 12 IV 1983 r., s. 9.

[429] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 47; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 21.

[430] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 48; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 22.

[431] Ewa Grzesiak van Gurp (ur. 1953), pracowała na stanowisku bibliotekarza. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 1983 do 1987 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie. Zob.: AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza"; Zapisy ewidencyjne dotyczące E. Grzesiak van Gurp na kartach z kartoteki AIPN, 2911/1.

[432] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 47; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 21.

[433] AIPN Kr, 04/61, t. 1, VD, SOR „Automaty", Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 15 VI 1983 r., s. 52; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, „Automaty", Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 15 VI 1983 r., s. 26.

[434] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 48; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Automaty", Kraków, 10 VI 1983 r., s. 22.

[435] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 78; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 51.

[436] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Meldunek operacyjny naczelnika Wydziału V KWMO w Krakowie do naczelnika Wydziału I Departamentu V MSW, Kraków, 11 VI 1983 r., s. 105–106; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Meldunek operacyjny naczelnika Wydziału V KWMO w Krakowie do naczelnika Wydziału I Departamentu V MSW, Kraków, 11 VI 1983 r., s. 78–79.

[437] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 83; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 56.

[438] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Plan realizacji sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 7 IX 1983 r., s. 75–76; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Plan realizacji sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 7 IX 1983 r., s. 48–49.

[439] AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Szyfrogram Naczelnika Wydziału V WUSW w Krakowie mjr. Piotra Kościelniaka do Naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW w Warszawie, Kraków, 8 IX 1983 r., s. 223.

[440] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[441] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[442] AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Pismo Naczelnika Wydziału II Departamentu III MSW płk. mgr. Wacława Króla do zastępcy szefa DUSW ds. SB Kraków Nowa Huta mjr. J. Nogiecia, Warszawa, 22 XI 1983 r., s. 245–246.

[443] Nie udało się ustalić personaliów TW „Kuźma" na podstawie sprawdzeń ewidencyjnych. Tajny współpracownik SB o tym pseudonimie nie figuruje ani w dziennikach rejestracyjnych, ani w kartotece odtworzeniowej pseudonimów, ani w spisach zdawczo-odbiorczych.

[444] Nie udało się ustalić personaliów TW „HT" na podstawie sprawdzeń ewidencyjnych. Tajny współpracownik SB o tym pseudonimie nie figuruje ani w dziennikach rejestracyjnych, ani w kartotece odtworzeniowej pseudonimów, ani w spisach zdawczo-odbiorczych.

[445] AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Konsultacje dotyczące obiektu kryptonim „Komputer", Kraków, 18 IV 1983 r., s. 134–135; *ibidem*, Konsultacje dotyczące obiektu kryptonim „Kazia", Kraków, 20 VI 1983 r., s. 165–166; *ibidem*, Konsultacje dotyczące obiektu kryptonim „AKP", Kraków, 18 IV 1983 r., s. 191–192.

[446] AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Informacja operacyjna uzyskana od TW ps. „HT" z dnia 22 i 27.09.1983 r., Kraków, 10 X 1983 r., s. 209–210.

[447] *Ibidem*, Konsultacja dotycząca ob. Marka Nobisa, Kraków, 10 I 1984 r., s. 247.

[448] Alina Suchoń (ur. 1958), pracownik UJ.

[449] Ryszard Kuś (ur. 1959), pracownik Wojskowych Zakładów Remontowych w Krakowie. Członek NSZZ Solidarność i KPN. Był dwukrotnie internowany: od 13 XII 1981 do 13 VII 1982 r. i w okresie 23 X – 27 XI 1982 r. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty…*, s. 416.

[450] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 79; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 52.

[451] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 80; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 53.

[452] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 80; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 53.

[453] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 80; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 53.

[454] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 81; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 54.

[455] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 81; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 54.

[456] Marek Bartoszek (ur. 1951), pracownik HiL. Rozpracowywany przez SB w ramach SOR „Automaty".

[457] Waldemar Fortuna (ur. 1951), w podziemiu wydawniczym nosił pseudonim „Wiesiek".

[458] Piotr Gajdarski (ur. 1954), etnograf, instruktor kulturalno-oświatowy w HiL. Członek NSZZ Solidarność. Internowany od 15 XII 1981 do 2 VI 1982 r. Zob. *Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty*…, s. 410.

[459] Piotr Kuderski (ur. 1958), pracownik HiL.

[460] Joanna Majcher, zatrudniona w zakładzie opieki zdrowotnej przy HiL.

[461] Jerzy Nabożny (ur. 1956), pracownik HiL.

[462] Marek Nowicki (ur. 1945), pracownik Politechniki Krakowskiej.

[463] Grzegorz Pawlak (ur. 1958), pracownik HiL. Zaangażowany w drugoobiegową działalność wydawniczą. Zob. AIPN Kr 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty".

[464] Jerzy Sładek (ur. 1954), doktor habilitowany inżynier, absolwent Wydziału Mechanicznego Politechniki Krakowskiej, następnie asystent w Instytucie Technologii Maszyn i Automatyzacji Produkcji PK. Zob. https://mail.pk.edu.pl/~naszapol/archiwum/NR35/TEXT/17_18.htm [odczyt: 18.01.2018].

[465] Janusz Zabdyrski (ur. 1953), pracownik HiL.

[466] Maria Chmielewska (ur. 1944), prowadziła punkt kolportażowy w Warszawie.

[467] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 82–83; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 55–56.

[468] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 82–83; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 27 XII 1983 r., s. 55–56.

[469] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 23 I 1984 r., s. 87; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 23 I 1984 r., s. 60–61.

[470] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 23 I 1984 r., s. 88; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 23 I 1984 r., s. 61.

[471] AIPN Kr, 17/235, Akta śledztwa przeciwko Kazimierze Budzyń-Lurskiej, Protokół przeszukania, Kraków, 6 III 1984 r., k. 4–5; *ibidem*, Notatka urzędowa, Kraków, 5 III 1984 r., k. 8; *ibidem*, Pismo

Kazimiery Budzyń-Lurskiej do Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie w sprawie zwrotu zakwestionowanych materiałów, Kraków, 14 VIII 1984 r., k. 69.

[472] *Ibidem*, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, Kraków, 6 III 1984 r., k. 15.

[473] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanej Kazimiery Budzyń-Lurskiej, Kraków, 12 III 1984 r., k. 29–29v.

[474] *Ibidem*, Postanowienie o uchyleniu i zmianie środka zapobiegawczego, Kraków, 6 IV 1984 r., k. 37.

[475] *Ibidem*, Postanowienie Sądu Rejonowego dla Krakowa Nowej Huty, Kraków, 30 VII 1984 r., k. 67.

[476] AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty", Plan czynności operacyjnych w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 29 III 1984 r., s. 96; AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Plan czynności operacyjnych w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 29 III 1984 r., s. 69.

[477] AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty", Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Automaty", Kraków, 8 VIII 1984 r., s. 96.

[478] *Ibidem*, s. 97.

[479] AIPN Kr, 0101/170/D (mf), SOR „Bibliotekarz", Wniosek o założenie kwestionariusza ewidencyjnego, Kraków, bd., J1C6–J1C7; *ibidem*, Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Bibliotekarz", Kraków, 15 XI 1983 r., J1A5; *ibidem*, Kwestionariusz osoby rozpracowywanej, Kraków, bd., J1A7–J1A11.

[480] *Ibidem*, Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Bibliotekarz", Kraków, 8 XI 1983 r., J1B8; Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Suchoń na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie; AIPN Kr, 00195/6, Zapis w dzienniku archiwalnym KWMO/WUSW w Krakowie, dział II.

[481] AIPN Kr, 0101/170/D (mf), SOR „Bibliotekarz", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Bibliotekarz", Kraków, 8 XI 1983 r., J1B7.

[482] *Ibidem*, Kraków, 15 XI 1983 r., J1A6.

[483] *Ibidem*, Kraków, 8 XI 1983 r., J1B8.

[484] *Ibidem*, J1B9.

[485] *Ibidem*, Kraków, bdd., 1984 r., J1B11.

[486] *Ibidem*, J1B12.

[487] Tajne przeszukanie – wejście funkcjonariuszy SB do pomieszczenia lub samochodu bez wiedzy i zgody jego dysponentów, połączone z przeszukaniem prowadzonym w sposób niepozostawiający śladów oraz wykonaniem planów lub schematów pomieszczenia, skopiowaniem bądź sfotografowaniem odnalezionych w nim dokumentów i przedmiotów lub pozostawieniem określonych dokumentów albo przedmiotów. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 248.

[488] AIPN Kr, 0101/170/D (mf), SOR „Bibliotekarz", Meldunek operacyjny, Kraków, 25 VII 1985 r., J1C3–J1C4.

[489] Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Suchoń na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie; AIPN Kr, 00195/6, Zapis w dzienniku archiwalnym KWMO/WUSW w Krakowie, dział II.

[490] Michał Bednarski (ur. 1944), filolog klasyczny, nauczyciel akademicki, w tym czasie adiunkt Instytutu Filologii Klasycznej UJ.

[491] Janusz Mydlarz (ur. 1942), wówczas lektor w Instytucie Filologii Romańskiej UJ.

[492] AIPN Kr, 0101/386/D, SOS „Klasyk", Meldunek operacyjny, Kraków, 13 VIII 1984 r., J1B6–B7; *ibidem*, Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Klasyk", Kraków, bdd., 1984 r., J1B8–B9; *ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 144/87, Kraków, 15 VIII 1987 r., J1C6–C7; *ibidem*, Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Klasyk", Kraków, 2 I 1988 r., J1C8–C9.

[493] AIPN Kr, 0101/386/D, SOS „Klasyk", Meldunek operacyjny, Kraków, 13 VIII 1984 r., J1B7.

[494] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 239/86, Kraków, 30 XII 1986 r., J1C5.

[495] *Ibidem*, Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Klasyk", Kraków, 2 I 1988 r., J1C9.

[496] Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Bednarskiego na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[497] AIPN Kr, 0101/385/D (mf), SOR „Ukryty", Meldunek operacyjny, Kraków, 14 XI 1984 r., J1B2––J1B4; *ibidem*, Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ukryty", Kraków, 1 X 1986 r., J2A11; AIPN, 01232/75/DVD, Charakterystyka nr 49/85 sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ukryty", Kraków, 15 VIII 1985 r., s. 358–359.

[498] AIPN Kr, 0101/385/D (mf), SOR „Ukryty".

[499] *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 14 XI 1984 r., J1B3.

[500] *Ibidem*, Plan przedsięwzięć i czynności operacyjnych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ukryty", Kraków, 14 XI 1984 r., J1B6.

[501] *Ibidem*, Analiza materiałów zawartych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ukryty", Kraków, 1 II 1988 r., J1C8.

[502] *Ibidem*.

[503] *Ibidem*, Plan realizacji sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ukryty", Kraków, 19 II 1985 r., J1C1-J1C2.

[504] *Ibidem*.

[505] *Ibidem*, J1C3.

[506] *Ibidem*, Analiza materiałów zawartych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ukryty", Kraków, 1 II 1988 r., J1C8.

[507] *Ibidem*, J1C9.

[508] *Ibidem*, J1C6.

[509] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Ukryty" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[510] AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska), Uzupełnienie meldunku nr 237/87 do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Mimoza", Kraków, 14 XI 1987 r., s. 159.

[511] Stanisław Balbus (ur. 1942), profesor, nauczyciel akademicki, teoretyk literatury, eseista, tłumacz, krytyk literacki. Zatrudniony na Wydziale Polonistyki UJ, wykładowca teorii literatury na kierunkach filologii obcych (1969–1977) oraz na polonistyce (1978–2002). Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, red. J. Kapuścik, t. 1, Warszawa 1998, s. 56–57; *Wielki leksykon pisarzy polskich*, red. J. Pieszczachowicz, t. 1, Kraków 2005, s. 99–101; Zapisy ewidencyjne dotyczące S. Balbusa na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[512] Barbara Blok-Grochal (ur. 1932), w latach osiemdziesiątych była pracownikiem UJ. Zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob. AIPN Kr, 0101/361/ /pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza".

[513] Stefan Bocheński (1951–1988), inżynier, informatyk. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące S. Bocheńskiego ma kartach z kartoteki AIPN, 2912/1; AIPN Kr 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27409); AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza".

[514] Maria Korytowska z d. Cieśla (ur. 1947), profesor, polonistka i romanistka. Była twórcą i kierownikiem Katedry Komparatystyki Literackiej UJ, Polskiego Towarzystwa Komparatystycznego oraz Réseau Européen d'Études Comparatistes / European Network of Comparative Studies. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w kolportaż podziemnych publikacji. Od 1984 do 1987 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza"; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Korytowskiej na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 00142/1.

[515] Wojciech Gajewicz (ur. 1961), student filologii polskiej. 10 VI 1983 r. został zatrzymany, 11 czerwca aresztowany, 12 sierpnia areszt uchylono, 27 września postępowanie umorzono na mocy amnestii. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob. AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza".

[516] Jacek Ginda (ur. 1955), pracownik naukowy UJ. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob. AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza".

[517] Ewa Madoń (ur. 1949), pracownik administracyjno-techniczny Instytutu Filologii Polskiej UJ. Po 13 XII 1981 r. działaczka podziemnych struktur NSZZ Solidarność, pracowała w sekretariacie RKW Małopolska. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza"; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*…, s. 738.

[518] Krystyna Nalepa (ur. 1950), pracownik administracyjny Instytutu Filologii Polskiej UJ. Po 13 XII 1981 r. działaczka podziemnych struktur NSZZ Solidarność, pracowała w sekretariacie RKW Małopolska. W styczniu 1989 r. była członkiem prezydium Komitetu Organizacyjnego NSZZ Solidarność UJ. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza"; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*…, s. 741.

[519] Henryk Piech (ur. 1958), w latach osiemdziesiątych pracownik UJ. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob. AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza".

[520] Anna Pulchny (ur. 1956), pracownik administracyjny na UJ. Po 13 XII 1981 r. zaangażowana w działalność podziemną. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza"; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*…, s. 747.

[521] Barbara Siniarska (ur. 1948), pracownik inżynieryjno-techniczny na Wydziale Chemii UJ. W latach 1981–1989 kolporterka pism i książek drugiego obiegu na uczelniach wyższych i w biurach projektowych w Krakowie, w środowisku nauczycieli Chrzanowa i Trzebini oraz na Śląsku Cieszyńskim. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza"; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*…, s. 751; http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/index.php?page=wysyp&sel=S&klucz=139 [odczyt: 29.12.2017].

[522] Małgorzata Sugiera (ur. 1958), profesor, kierownik Katedry Performatyki na Wydziale Polonistyki UJ. Od 28 IV 1983 do 31 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Mimoza". Zob.: AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza"; *„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989*…, s. 753.

[523] AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Mimoza", Kraków, 15 X 1987 r., s. 12.

[524] AIPN Kr, 056/108, t. 1, DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1983–1986, Plan pracy Wydziału III-1 WUSW w Krakowie na 1984 r., Kraków, bd., s. 69.

[525] AIPN Kr, 287/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Wojciechowi Gajewiczowi i innym, Protokół przeszukania mieszkania na ul. Lelewela, Kraków, 10 VI 1983 r., s. 2–6; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 078/83/60, Kraków, 10 VI 1983 r., s. 8–15. Zob. też AIPN Kr, 096/1060/ /DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas, Wykaz dowodów rzeczowych nr 078/83/60, Kraków, 10 VI 1983 r., s. 59–73.

[526] AIPN Kr, 451/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marii Indyk i innym, Wniosek o wszczęcie śledztwa, przedstawienie zarzutów i zastosowanie środka zapobiegawczego, Kraków, 11 VI 1983 r., k. 2; AIPN Kr, 287/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Wojciechowi Gajewiczowi i innym, Protokół przeszukania mieszkania Wiesława Antasa na os. Piastów, Kraków, 10 VI 1983 r., s. 25–28; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 076/83/62, Kraków, 10 VI 1983 r., s. 30–33. Zob. też AIPN Kr, 096/1060/DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas, Wykaz dowodów rzeczowych nr 076/83/62, Kraków, 10 VI 1983 r., s. 13–20.

[527] AIPN Kr, 451/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marii Indyk i innym, Protokół przesłuchania podejrzanej Jolanty Antas, Kraków, 11 VI 1983 r., k. 17–18; AIPN Kr, 096/1060/DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas, Protokół przesłuchania podejrzanego, Kraków, 15 VI 1983 r., s. 144–146; *ibidem*, Kraków, 27 VI 1983 r., s. 147–148; *ibidem*, Kraków 14 VII 1983 r., s. 149–150.

[528] AIPN Kr, 451/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marii Indyk i innym, Protokół przesłuchania podejrzanego Wiesława Antasa, Kraków, 11 VI 1983 r., k. 31–32; AIPN Kr, 096/1060/ /DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas, Protokół przesłuchania podejrzanego Wiesława Antasa, Kraków, 20 VI 1983 r., s. 168–169; *ibidem*, Kraków 13 VII 1983 r., s. 170–171; *ibidem*, Kraków, 20 VII 1983 r., s. 172–173.

[529] AIPN Kr, 451/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marii Indyk i innym, Protokół przesłuchania podejrzanej Marii Indyk, Kraków, 13 VI 1983 r., k. 53–54; AIPN Kr, 096/1060/DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas, Protokół przesłuchania podejrzanej Marii Indyk, Kraków, 15 VI 1983 r., s. 224–226; *ibidem*, Kraków, 27 VI 1983 r., s. 227–228; *ibidem*, Kraków, 14 VII 1983 r., s. 229–230.

[530] AIPN Kr, 451/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marii Indyk i innym, Protokół przesłuchania podejrzanej Anny Pulchny, Kraków, 11 VI 1983 r., k. 7–8; AIPN Kr, 096/1060/DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas, Protokół przesłuchania podejrzanej Anny Pulchny, Kraków, 15 VI 1983 r., s. 155–157; *ibidem*, Kraków, 7 VII 1983 r., s. 158–159; *ibidem*, Kraków, 11 VII 1983 r., s. 160–161; *ibidem*, Kraków, 18 VII 1983 r., s. 162–163.

[531] AIPN Kr, 451/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marii Indyk i innym, Protokół przesłuchania podejrzanego Wojciecha Gajewicza, Kraków, 11 VI 1983 r., k. 39–42; AIPN Kr, 096/1060/DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas, Protokół przesłuchania podejrzanego Wojciecha Gajewicza, Kraków, 20 VI 1983 r., s. 174–177; *ibidem*, Kraków, 4 VII 1983 r., s. 199–210; *ibidem*, Kraków, 5 VII 1983 r., s. 213–216; *ibidem*, Kraków, 8 VII 1983 r., s. 217–220; *ibidem*, Kraków, 13 VII 1983 r., s. 221–222. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 287/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Wojciechowi Gajewiczowi i innym, Protokół przesłuchania podejrzanego Wojciecha Gajewicza, Kraków, 11 VI 1983 r., k. 136–137; *ibidem*, Kraków, 20 VI 1983 r., k. 154–155; *ibidem*, Kraków, 4 VII 1983 r., k. 169–174; *ibidem*, Kraków, 5 VII 1983 r., k. 179–180; *ibidem*, Kraków, 8 VII 1983 r., k. 182–183; *ibidem*, Kraków, 13 VII 1983 r., k. 185.

[532] AIPN Kr, 451/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marii Indyk i innym; AIPN Kr, 096/1060/DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas.

[533] AIPN Kr, 17/287, Akta postępowania sądowego w sprawie Anny Pulchny, Jolanty Antas, Wiesława Antasa, Wojciecha Gajewicza i Marii Indyk.

[534] AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska), Uzupełnienie meldunku nr 237/87 do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Mimoza", Kraków, 14 XI 1987 r., s. 159.

[535] *Ibidem*, s. 159–160.

[536] *Ibidem*, s. 160.

[537] *Ibidem*, s. 161.

[538] *Ibidem*, s. 162.

[539] *Ibidem*, s. 163.

[540] *Ibidem*, s. 164.

[541] *Ibidem*.

[542] *Ibidem*.

[543] Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Nalepy na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27409); Zapisy ewidencyjne dotyczące S. Balbusa AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/ /WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27409); Zapisy ewidencyjne dotyczące S. Bocheńskiego AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27409); Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Pulchny AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/ /WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27409); Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Antas na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27409); Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Siniarskiej AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27409) .

[544] Waldemar Babiuch (ur. 1964), uczeń Zespołu Szkół Budownictwa Wodnego i Drogowego. W związku z działalnością w organizacji Niezależny Związek Młodzieżowy oraz kolportażem pism podziemnych „Zew" i „Promieniści" był rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Średnica 2". Zob. AIPN Kr, 0101/193/DVD, SOR „Średnica 2".

[545] Wiesław Janik (ur. 1965), uczeń Technikum Gospodarki Wodnej i Budownictwa Drogowego w Krakowie. Członek Niezależnego Związku Młodzieżowego, zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 12 XI 1983 do 18 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Średnica 2" (nr rej. Kr 28004). Zob. AIPN Kr, 0101/193/DVD, SOR „Średnica 2".

[546] Piotr Krzyżowski (ur. 1967), od 12 XI 1983 do 18 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Średnica 2" (nr rej. Kr 28004). Zob. AIPN Kr, 0101/193/ /DVD, SOR „Średnica 2".

[547] Robert Kurzydło (ur. 1964), uczeń. Od 12 XI 1983 do 18 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Średnica 2" (nr rej. Kr 28004). Zob. AIPN Kr, 0101/193/DVD, SOR „Średnica 2".

[548] Marek Walencik (ur. 1965), uczeń VII LO w Krakowie. Od 12 XI 1983 do 18 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Średnica 2" (nr rej. Kr 28004). Zob. AIPN Kr, 0101/193/DVD, SOR „Średnica 2".

[549] Akta zniszczono w październiku 1989 r., pozostawiając mikrofilm AIPN Kr, 0101/193/DVD, SOR „Średnica 2".

[550] *Ibidem*, Analiza materiałów sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Średnica 2", Kraków, 28 XI 1983 r., s. 20.

[551] *Ibidem*, s. 21.

[552] *Ibidem*, s. 22.

[553] *Ibidem*, Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Średnica 2", Kraków, 23 I 1984 r., s. 26.

[554] AIPN Kr, 309/186, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Andrzeja Długosza.

[555] Z zapisów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że pod pseudonimem „Herbert" (nr rej. Kr 24889) w dniu 15 VII 1981 r. jako kandydata na tajnego współpracownika, a 16 września tegoż roku jako tajnego współpracownika Wydział III-1 KWMO w Krakowie zarejestrował Zygmunta Zarembę (ur. 1951). Wyrejestrowano go 30 I 1990 r. Nie zachowała się ani teczka personalna, ani teczka pracy. Zob. AIPN Kr, 309/463, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Zygmunta Zaremby.

[556] Barbara Syc (ur. 1960), absolwentka filologii germańskiej na UJ, nauczycielka w Suchej Beskidzkiej. Działała w ramach Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy, w latach osiemdziesiątych zaangażowana w kolportaż publikacji drugiego obiegu. Od 4 VI 1984 do 10 XII 1986 r. rozpracowywana przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOS „Koala". Zob. AIPN Kr, 0101/295/D (mf), SOS „Koala".

[557] *Ibidem*, Plan działań operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Koala", Kraków, 27 VII 1984 r., J1B6.

[558] *Ibidem*, J1B6–J1B7.

[559] *Ibidem*, J1B7.

[560] *Ibidem*.

[561] *Ibidem*, J1B8.

[562] *Ibidem*, Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Koala", Kraków, 17 XI 1986 r., J1C9–J1C10.

[563] Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Syc na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Ka, 00226/2, AIPN Kr, 089/1.

[564] *Ibidem*.

[565] Stefan Niedźwiedź (ur. 1942), mechanik, operator dźwigu w Budostal-1. Od 1 VII 1985 do 5 VI 1986 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Dekadent". Zob. AIPN Kr, 0101/274/K, SOS „Dekadent".

[566] Adam Słupek (1946–2017), działacz NSZZ Solidarność, członek Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego, wielokrotny uczestnik oraz chorąży Marszu Szlakiem I Kompanii Kadrowej. Kolporter wydawnictw podziemnych, aresztowany w czerwcu 1985 r., sądzony i skazany w styczniu 1986 r. na 2 lata więzienia. Zob. Biogramy odznaczonych Krzyżem Wolności i Solidarności, http://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/41459,Uroczystosc-wreczenia-Krzyzy-Wolnosci-i-Solidarnosci--Krakow-4-wrzesnia-2017.html [odczyt: 9.9.2017].

[567] AIPN Kr, 0101/274/K, SOS „Dekadent", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dekadent", Kraków, 20 II 1985 r., k. 5.

[568] *Ibidem*.

[569] *Ibidem*, Plan czynności operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenie kryptonim „Dekadent", Kraków, 9 VII 1985 r., k. 14.

[570] *Ibidem*, k. 15–16.

[571] AIPN Kr, 403/43, Akta w sprawie przeciwko Adamowi Słupkowi, Protokół przeszukania pokoju nr 207 w hotelu robotniczym Nowa Huta os. Na Wzgórzach, Kraków, 28 VI 1985 r., k. 7–10; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 68/85/41, Kraków, 28 VI 1985 r., k. 17–21. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5415, Akta w sprawie Stefana Niedźwiedzia i Adama Słupka, Wykaz dowodów rzeczowych nr 68/85/41, Kraków, 28 VI 1985 r., k. 27–31.

[572] AIPN Kr, 403/43, Akta w sprawie przeciwko Adamowi Słupkowi, Protokół przeszukania domu z zabudowaniami w Imbramowicach, woj. kieleckie, którego współwłaścicielem jest Adam Słupek, Imbramowice, 29 VI 1985 r., k. 13–14.

[573] AIPN Kr, 0101/274/K, SOS „Dekadent", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dekadent", Kraków, 4 IV 1986 r., k. 25.

[574] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby. Zob. też *ibidem*, k. 26.

[575] *Ibidem*, Plan czynności operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenie kryptonim „Dekadent", Kraków, 9 VII 1985 r., k. 16.

[576] Paweł Należniak przytacza relację Adama Słupka, którego podczas przewożenia do Imbramowic funkcjonariusze SB wywieźli do lasu i zmusili do kopania grobu. Grozili też, że upozorują jego samobójstwo, które miałby popełnić, skacząc z wieżowca, z powodu wyjścia na jaw jego kontaktów seksualnych z zamężną kobietą. Zamierzano przy tym wykorzystać którąś ze współpracujących z SB prostytutek: *My weźmiemy sprawę w swoje ręce i ona to potwierdzi. A wiesz, że kur… i milicja jedną drogą chodzi. Nikt cię nie będzie oglądał. Jak cię znajdą pod balkonem, to nawet na pogrzeb nie będzie miał kto iść, bo taką będziesz miał opinię. Lepiej się przyznaj, od kogo miałeś te ulotki. Przyznaj się, bo cię pierdol...* (P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 338, przyp. 1234: Relacja Adama Słupka z 28 II 2006 r.).

[577] AIPN Kr, 403/43, Akta w sprawie przeciwko Adamowi Słupkowi, Protokół przesłuchania podejrzanego Adama Słupka, Kraków, 28 VI 1985 r., k. 42–43; *ibidem*, Kraków, 11 VII 1985 r., k. 50.

[578] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Stefana Niedźwiedzia, Kraków, 28 VI 1985 r., k. 64. Paweł Należniak przypuszcza, że na postawę Niedźwiedzia mógł wpłynąć fakt, że trzy miesiące wcześniej Straż Przemysłowa HiL znalazła przy nim wydawnictwa bezdebitowe. Tłumaczył wówczas, że otrzymał je od kuzyna, którego nazwiska nie podał. Ukarano go obniżeniem pensji do najniższej stawki zaszeregowania. Zob. P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 338, przyp. 1236.

[579] AIPN Kr, 403/43, Akta w sprawie przeciwko Adamowi Słupkowi, Postanowienie o częściowym umorzeniu dochodzenia, Kraków, 17 VIII 1985 r., k. 88–89. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5415, Akta w sprawie Stefana Niedźwiedzia i Adama Słupka, Postanowienie o częściowym umorzeniu dochodzenia, Kraków, 17 VIII 1985 r., k. 77–78.

[580] AIPN Kr, 07/5415, Akta w sprawie Stefana Niedźwiedzia i Adama Słupka, Protokół przesłuchania świadka Edwarda Stafa, Kraków, 28 VI 1985 r., k. 82–83; *ibidem*, Protokół przesłuchania świadka Henryka Świątka, Kraków, 28 VI 1985 r., k. 84–85.

[581] AIPN Kr, 0101/274/K, SOS „Dekadent", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dekadent", Kraków, 4 IV 1986 r., k. 26.

[582] Cyt. za P. Należniak, Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie…, mps, s. 338, przyp. 1239: Relacja Adama Słupka z 28 II 2006 r.

[583] AIPN Kr, 403/43, Akta w sprawie przeciwko Adamowi Słupkowi, Wyrok Sądu Rejonowego dla Krakowa Nowej Huty w Wydziale II Karnym w Krakowie, Kraków, 10 I 1986 r., k. 171. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5415, Akta w sprawie Stefana Niedźwiedzia i Adama Słupka, Wyrok Sądu Rejonowego dla Krakowa Nowej Huty w Wydziale II Karnym w Krakowie, Kraków, 10 I 1986 r., k. 99.

[584] AIPN Kr, 403/43, Akta w sprawie przeciwko Adamowi Słupkowi, Wyrok Sądu Rejonowego dla Krakowa Nowej Huty w Wydziale II Karnym w Krakowie, Kraków, 10 I 1986 r., k. 171. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5415, Akta w sprawie Stefana Niedźwiedzia i Adama Słupka, Wyrok Sądu Rejonowego dla Krakowa Nowej Huty w Wydziale II Karnym w Krakowie, Kraków, 10 I 1986 r., k. 99–99v. Zob. też AIPN Kr, 0101/274/K, SOS „Dekadent", Analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dekadent", Kraków, 4 IV 1986 r., k. 26.

[585] AIPN Kr, 403/42, Akta w sprawie karnej przeciwko Adamowi Słupkowi, Zażalenie do Sądu Wojewódzkiego Wydział IV Karny Rewizyjny w Krakowie, Kraków, 15 II 1986 r., k. 27–28.

[586] *Ibidem*, Wyrok Sądu Wojewódzkiego w Krakowie w Wydziale IV Karnym Rewizyjnym, Kraków, 18 IV 1986 r., k. 27–32.

[587] AIPN Kr, 0101/274/K, SOS „Dekadent", Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Dekadent", Kraków, 22 V 1986 r., k. 10.

[588] Z zapisów ewidencyjnych wynika, że pod tym pseudonimem zarejestrowany został przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie Piotr Sitarz (ur. 1963). 4 III 1982 r. zarejestrowano go jako TW „Modelarz" (nr rej. Kr 26082), a 10 I 1984 r. zmieniono pseudonim na TW „Fotograf". Wyrejestrowany został

29 I 1990 r. Nie zachowała się ani teczka personalna, ani teczka pracy. Zob. AIPN Kr, 309/864, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Piotra Sitarza.

589 Janusz Dzięgiel (ur. 1966), pracownik HiL. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 9 VIII 1985 do 10 X 1987 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Pociąg" (nr rej. Kr 31322). Zob. AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg".

590 *Ibidem*, Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Pociąg", Kraków, 15 VI 1985 r., J1B8.

591 *Ibidem*, J1B8–J1B9.

592 Ryszard Musiał (ur. 1966), w latach 1985–1987 pracownik HiL, uczestnik manifestacji w Nowej Hucie. 31 VIII 1985 r. po raz pierwszy zatrzymany przez milicję po mszy na Wawelu, został pobity i ukarany przez kolegium. Członek Ruchu Odwaga i Prawda im. ks. Jerzego Popiełuszki oraz duszpasterstwa hutników przy parafii na os. Szklane Domy. W 1987 r. założył krakowski Osiedlowy Ruch Oporu Solidarności, w 1988 r. Młodzieżowy Ruch Oporu Solidarności Walczącej. Członek Federacji Młodzieży Walczącej. Od 1989 r. w NSZZ Solidarność. Po 1990 r. został członkiem KPN (1992). Zob. A. Gliksman, *Leksykon…*, t. 2, s. 196.

593 AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg", Uzupełnienie meldunku nr 148/85 do sprawy operacyjnego sprawdzenie kryptonim „Pociąg", Kraków, 15 XI 1985 r., J1B10.

594 *Ibidem*. Piotr Szlachta (ur. 1966), uczeń zespołu szkół zawodowych we Wrocławiu. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Aresztowany 22 VI 1985 r. pod zarzutem *udziału w produkcji i kolportażu nielegalnych wydawnictw*, 27 I 1986 r. skazany na rok więzienia z zawieszeniem na 3 lata oraz dozór kuratora. Szerzej zob.: AIPN Wr, 039/11489, t. 1–3, Akta śledztwa w sprawie przeciwko Markowi Wajdzie i innym; AIPN Wr, 19/19, t. 1–3, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Markowi Wajdzie i innym.

595 AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg", Analiza materiałów sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Pociąg", Kraków, 8 X 1985 r., J1C2.

596 *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 148/85 do sprawy operacyjnego sprawdzenie kryptonim „Pociąg", Kraków, 15 XI 1985 r., J1B10.

597 *Ibidem*, J1B11.

598 Zenon Rosa (ur. 1934), technik mechanik, kierownik Biura ds. Osobowych w HiL. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 15 X 1985 do 15 VII 1987 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Pomnik" (nr rej. Kr 31674). Na karcie Mkr-2 zapisano: *Kontrolowany w latach 1985–1987 jako podejrzany o wrogą działalność w środowisku zakładu pracy (kolportaż pism bezdebitowych)*. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące Z. Rosy na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 089/1.

599 Eugeniusz Witek (ur. 1945), inżynier elektryk, kierownik Wydziału Elektrycznego w Zakładach Naprawczych Sprzętu Medycznego w Krakowie. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 15 X 1985 do 15 VII 1987 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOS „Pomnik" (nr rej. Kr 31674). Na karcie Mkr-2 zapisano: *Kontrolowany w latach 1985–1987 jako podejrzany o wrogą działalność (kolportaż pism bezdebitowych)*. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące E. Witka na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 089/1.

600 AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg", Uzupełnienie meldunku nr 148/85 do sprawy operacyjnego sprawdzenie kryptonim „Pociąg", Kraków, 15 XI 1985 r., J1B11.

601 *Ibidem*.

602 *Ibidem*.

603 *Ibidem*, Analiza materiałów operacyjnych zgromadzonych na Janusza Dzięgiela, Kraków, 26 VI 1987 r., J1C12.

604 *Ibidem*, J1D1.

605 *Ibidem*.

606 *Ibidem*, J1D2.

[607] *Ibidem*.

[608] *Ibidem*; *ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 35/87 do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Pociąg", Kraków, 11 III 1987 r., J1C6.

[609] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 97/87 do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Pociąg", Kraków, 8 V 1987 r., J1C7; AIPN Kr, 07/5428, Akta kontrolno-administracyjne w sprawie przeciwko Januszowi Dzięgielowi, Protokół przeszukania mieszkania Janusza Dzięgiela, Kraków, 24 IV 1987 r., k. 1–3; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 2/87/2, Kraków, 24 IV 1987 r., k. 6–8. Zob. też: AIPN Kr, 096/1161/J, Akta w sprawie Janusza Dzięgiela, Protokół przeszukania mieszkania Janusza Dzięgiela, Kraków, 24 IV 1987 r., J1A3–J1A7; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 2/87/2, Kraków, 24 IV 1987 r., J1A12–J1B4.

[610] AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg", Uzupełnienie meldunku nr 272, Kraków, 5 X 1987 r., J1D4.

[611] Dialog operacyjny – nawiązanie przez funkcjonariusza SB bliższego kontaktu z figurantem sprawy, osobą podejrzaną, funkcjonariuszem obcej służby itp. w formie bezpośredniej (najczęściej rozmowa) lub pośredniej (np. listownie) w celu osiągnięcia określonych korzyści. Zob. Ł. Kamiński, *Lingua securitatis*…, s. 211.

[612] AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg", Analiza materiałów operacyjnych zgromadzonych na Janusza Dzięgiela, Kraków, 26 VI 1987 r., J1D3.

[613] *Ibidem*, Notatka służbowa, Kraków 25 IV 1987 r., J2A10.

[614] *Ibidem*, J2A11.

[615] *Ibidem*, Kraków, 9 V 1987 r., J2B2.

[616] *Ibidem*, J2B3.

[617] *Ibidem*.

[618] *Ibidem*.

[619] *Ibidem*, J2B4.

[620] *Ibidem*.

[621] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[622] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[623] Marian Szczepkowski (1954–1989; do 4 II 1977 r. nosił nazwisko Piwowarczyk, które zmienił na nazwisko żony po zawarciu związku małżeńskiego), w latach 1974–1981 pracownik KWK XXX-lecia PRL w Jastrzębiu Zdroju, działacz NSZZ Solidarność, członek prezydium KZ, redaktor pisma „Głośno". Po 13 XII 1981 r. zorganizował w kopalni strajk i został członkiem Komitetu Strajkowego. Zatrzymany 18 XII 1981 r., następnie internowany. 23 II 1982 r. skazany na rok więzienia z zawieszeniem na 4 lata. W okresie 5 I – 28 V 1982 r. rozpracowywany przez Wydział V-2 KWMO w Katowicach w ramach SOR „Paweł". Od 24 III 1983 do 9 XII 1989 r. TW „Twarogowski" (nr rej. Ka 51647), skreślony z ewidencji po śmierci. Zob. AIPN Ka, 0040/1270, t. 1–2, Teczka personalna i teczka pracy TW „Twarogowski".

[624] AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg", Notatka służbowa, Kraków, 25 V 1987 r., J2B5.

[625] *Ibidem*, J2B6.

[626] *Ibidem*.

[627] *Ibidem*, J2B7.

[628] *Ibidem*.

[629] *Ibidem*, Analiza materiałów operacyjnych zgromadzonych na Janusza Dzięgiela, Kraków, 26 VI 1987 r., J1D3.

[630] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 97/87 do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Pociąg", Kraków, 8 V 1987 r., J1C7; *ibidem*, Pismo Zastępcy Szefa DUSW ds. Służby Bezpieczeństwa

Kraków Nowa Huta mjr. Kazimierza Kasprzyka do Naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie, J2B9; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Dzięgiela na kartach z kartotek AIPN 2912/1, AIPN Kr 089/1.

631 AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg", Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Pociąg", Kraków, 2 X 1987 r., J1B5.

632 Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Dzięgiela na kartach z kartotek AIPN 2912/1, AIPN Kr 089/1.

633 *Ibidem*.

634 AIPN Kr, 309/186, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Andrzeja Długosza.

635 AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska), Meldunek nr 292/88 o założeniu sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Kronikarz", Kraków, 6 IX 1988 r., s. 419.

636 *Ibidem*, s. 420.

637 Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Krzysztofiaka na kartach z kartotek AIPN 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Moskala na kartach z kartotek AIPN 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

638 AIPN Kr, 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych, Plan czynności operacyjno-śledczych w zakresie likwidacji nielegalnej działalności poligraficznej i radiowej, Kraków, 20 VIII 1983 r., s. 55; Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Klienci" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27362); AIPN Kr, 00195/6, Zapis w dzienniku archiwalnym Wydziału „C" KWMO/WUSW w Krakowie, dział II.

639 Leszek Folga (ur. 1960), od sierpnia do grudnia 1982 r. kierownik drużyny hokeja na lodzie w Klubie Sportowym Cracovia. Od 18 IV 1983 do 22 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Klienci" (nr rej. Kr 27362). Zob. AIPN Kr, 0101/106/D (mf), SOR „Klienci".

640 *Ibidem*, Plan przedsięwzięć operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Klienci", Kraków, 13 IV 1983 r., J1B12.

641 *Ibidem*.

642 *Ibidem*, Kraków, 8 VII 1983 r., J1C1.

643 *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 30 VIII 1983 r., J1C6–C7.

644 *Ibidem*; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27362).

645 Waldemar Głodek (ur. 1955), zecer w Drukarni Kolejowej w Krakowie, następnie kserografista w pracowni poligraficznej krakowskiej Akademii Medycznej. Zob. AIPN Kr, 37/66389, Akta paszportowe Waldemara Głodka.

646 AIPN Kr, 0101/106/D (mf), SOR „Klienci", Plan realizacji przedsięwzięć operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Klienci", Kraków, 4 XI 1983 r., J1D11.

647 *Ibidem*, J1D12.

648 *Ibidem*, Plan działań profilaktyczno-represyjnych kryptonim „Giełda" organizowanych przez Wydział III i Wydział ds. Przestępczości Gospodarczej WUSW w Krakowie w dniu 6 XI 1983 r. na terenie miasta Krakowa, Kraków, 6 XI 1983 r., J1D9.

649 *Ibidem*, Plan realizacji przedsięwzięć operacyjnych w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Klienci", Kraków, 4 XI 1983 r., J1D12–J1E1.

650 *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 16 XI 1983 r., J1E2–J1E3.

651 Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

652 *Ibidem*, Kraków, 18 II 1985 r., J3B1.

[653] *Ibidem*, J3B2.

[654] *Ibidem*, Kwestionariusz osoby rozpracowywanej, Kraków, bd., J2E2.

[655] *Ibidem*, J2E3.

[656] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Klienci" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 27362); AIPN Kr, 00195/6, Zapis w dzienniku archiwalnym Wydziału „C" KWMO/WUSW w Krakowie, dział II.

[657] AIPN Kr, 309/84, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Zdzisława Jurkowskiego.

[658] AIPN Kr, 0101/221/DVD, Materiały dotyczące Wojciecha Modelskiego; AIPN Kr, 0101/97/CD, Materiały wyłączone z SOR „Intruzi".

[659] Z materiałów ewidencyjno-kartotecznych wynika, że pod pseudonimem „Marco" (nr rej. Kr 22409) Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie zarejestrował 20 X 1979 r. jako kontakt operacyjny, a następnie 20 XI 1980 r. jako tajnego współpracownika Marka Płaszewskiego (ur. 1960). Wyrejestrowano go 30 VIII 1990 r. Zob. AIPN Kr, 309/311, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Marka Płaszewskiego. Zob. też AIPN Kr, 309/388, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Marka Płaszewskiego – TW „Marco" nr rejestracyjny Kr 22409.

[660] AIPN Kr, 0101/221/DVD, Materiały dotyczące Wojciecha Modelskiego, Wyciąg z informacji operacyjnej uzyskanej w dniu 20 VII 1981 r. od TW ps. „Marco" pozostającego na kontakcie starszego inspektora Adama Wolickiego [Kraków, 20 VII 1981 r.], s. 28.

[661] AIPN Kr, 309/230, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Jarosława Krawczyka; AIPN Kr, 309/234, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Lucyny Marszałek; AIPN Kr, 309/239, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Artura Bieszczada.

[662] Barbara Barczyńska (ur. 1961), studentka filologii polskiej na UJ. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob.: AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny"; AIPN Kr, 309/238, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Barbary Barczyńskiej.

[663] Maria Barbara Bąk (ur. 1957), polonistka, nauczycielka w IX LO w Krakowie. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob. AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny".

[664] Tadeusz Górecki (ur. 1960), student UJ, działacz NZS. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob.: AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny"; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 249, przyp. 2.

[665] Franciszek Hennel (ur. 1962), student UJ, działacz NZS. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob. AIPN Kr, 309/235, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Franciszka Hennela.

[666] Jarosław Krawczyk (ur. 1961), student historii na UJ.

[667] Ryszard Małusecki (ur. 1960), student Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob. AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny".

[668] Mirosław Mamoń (ur. 1960), student Politechniki Krakowskiej, działacz NZS. Po 13 XII 1981 r. działał w konspiracyjnych strukturach NZS. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob.: AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny"; *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990*…, s. 905, przyp. 1.

[669] Michał Niezabitowski (ur. 1962), historyk, muzealnik. W latach osiemdziesiątych działacz podziemnych struktur NZS, brał udział w druku i kolportażu wydawnictw drugoobiegowych. Od 1985 r. zatrudniony w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, jego dyrektor (od 2004 r.). Od 1998 r. członek Stowarzyszenia Muzealników Polskich, od 2012 r. jego prezes, w latach 2012–2015 członek Rady ds. Muzeów przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob.: AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny"; http://www.muzealnicy.org/o-nas/zarzad-glowny/prezes [odczyt: 27.12.2017].

[670] Małgorzata Wilkosz (ur. 1957), absolwentka archeologii, od 1982 r. pracownik Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Aresztowana w okresie 18 I – 13 IV 1983 r. Od 5 VII 1982 do 21 III 1985 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ważny". Zob. AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny".

[671] Zob. przyp. s. 139, przyp. 137.

[672] AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny", Kraków, 17 VII 1982 r., s. 21.

[673] *Ibidem*.

[674] *Ibidem*, s. 22.

[675] *Ibidem*.

[676] *Ibidem*. Środki pracy operacyjnej – narzędzia wykorzystywane przez funkcjonariuszy SB podczas pracy operacyjnej, dzielone były na osobowe środki pracy operacyjnej i rzeczowe środki pracy operacyjnej. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 87–204.

[677] AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny", Kraków 17 VII 1982 r., s. 23.

[678] *Ibidem*.

[679] Zob. s. 138–139, przyp. 136.

[680] AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny", Kraków, 17 VII 1982 r., s. 24.

[681] *Ibidem*, s. 25.

[682] *Ibidem*.

[683] *Ibidem*, s. 26. Perlustracja korespondencji – tajne otwieranie listów, przesyłek pocztowych lub paczek i kontrolowanie ich zawartości. Szerzej zob. M. Komaniecka, *Pod obserwacją i na podsłuchu…*, s. 390–459.

[684] AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny", Uzupełnienie meldunku operacyjnego, Kraków, 6 X 1982 r., s. 28.

[685] AIPN Kr, 056/94, t. 2, CD, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 SB KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące sytuacji polityczno-operacyjnej na krakowskich uczelniach wyższych, Informacja dotycząca nielegalnych struktur studenckich w obiektach ochranianych przez Wydział III, Kraków, 3 XI 1982 r., s.178–179.

[686] Jarosław Bąk (ur. 1963), student UJ.

[687] Chodzi o Małgorzatę Wilkosz.

[688] AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny", Kraków, 12 I 1983 r., s. 33.

[689] *Ibidem*.

[690] *Ibidem*, s. 34.

[691] *Ibidem*.

[692] *Ibidem*, s. 35.

[693] *Ibidem*, Plan czynności operacyjno-śledczych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny", Kraków, 19 I 1983 r., s. 36; AIPN Kr, 303/218, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Małgorzacie Wilkosz i innym, Protokół przesłuchania Małgorzaty Wilkosz, Kraków, 20 I 1983 r., k. 8.

[694] AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Notatka urzędowa, Kraków, 20 I 1983 r., s. 95. Por. *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 09/83/4 i przejęcia przedmiotów od Jarosława Bąka, Kraków, 19 I 1983 r., s. 100–101.

[695] AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny", Plan czynności operacyjno-śledczych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny", Kraków, 19 I 1983 r., s. 36; AIPN Kr, 303/218, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Małgorzacie Wilkosz i innym, Protokół przesłuchania

Małgorzaty Wilkosz, Kraków, 20 I 1983 r., k. 8; AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przeszukania mieszkania Małgorzaty Wilkosz, Kraków, 19 I 1983, s. 18–23; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 06/83/2, Kraków, 19 I 1983 r., s. 30–33.

[696] AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 20 I 1983 r., s. 128–129.

[697] AIPN Kr, 303/218, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Małgorzacie Wilkosz i innym, Protokół przesłuchania Małgorzaty Wilkosz, Kraków, 20 I 1983 r., k. 6–8. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przesłuchania Małgorzaty Wilkosz, Kraków, 20 I 1983 r., s. 165–170.

[698] AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przesłuchania podejrzanego Jarosława Krawczyka, Kraków, 20 I 1983 r., s. 124–125.

[699] *Ibidem*, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Małgorzaty Wilkosz, Kraków, 20 I 1983 r., s. 133–134; *ibidem*, Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Jarosława Krawczyka, Kraków, 21 I 1983 r., s. 239–240.

[700] AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny", Plan czynności operacyjno-śledczych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ważny", Kraków, 19 I 1983 r., s. 37.

[701] *Ibidem*, s. 38.

[702] *Ibidem*, s. 39.

[703] AIPN Kr, 303/218, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Małgorzacie Wilkosz i innym, Protokół przesłuchania podejrzanej Marii Barbary Bąk, Kraków, 25 I 1983 r., k. 31–33; AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przesłuchania podejrzanej Marii Barbary Bąk, Kraków, 25 I 1983 r., s. 452–456.

[704] AIPN Kr, 303/218, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Małgorzacie Wilkosz i innym, Protokół przesłuchania podejrzanego Jarosława Bąka, Kraków, 25 I 1983 r., k. 35–37; AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przesłuchania podejrzanego Jarosława Bąka, Kraków, 25 I 1983 r., s. 489–493.

[705] AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przesłuchania podejrzanego Jarosława Krawczyka, Kraków, 2 II 1983 r., s. 276–283.

[706] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Jarosława Krawczyka, Kraków, 4 II 1983 r., s. 294–297.

[707] Dorota Koczwańska-Kalita (ur. 1960), doktor, w tamtym czasie studentka filologii polskiej na UJ, działaczka NZS. Po 13 XII 1981 r. w Komisji Wykonawczej NZS, zaangażowana w kolportaż podziemnych publikacji. Po 1990 r. była m.in. dziennikarką Radia Kraków i Oddziału TVP w Krakowie, asystentem prasowym w Oddziale IPN w Krakowie (2000–2005), dyrektorem Biura Prezesa i Wydziału Informacji i Komunikacji Społecznej IPN (2005–2011), naczelnikiem Delegatury IPN w Kielcach (od 2015 r.).

[708] Lucyna Marszałek (ur. 1961), absolwentka historii na UJ oraz Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie, nauczyciel akademicki. W lutym 1981 r. (w związku z odmową rejestracji NZS) oraz w listopadzie i grudniu tegoż roku uczestniczka studenckich strajków okupacyjnych na UJ. W latach 1981–1988 kolporterka podziemnych wydawnictw w środowisku akademickim, głównie publikacji oficyny CDN i Biblioteki Promienistych oraz „Zeszytów Historycznych", a także pism „Naprzód", „Kronika Małopolska", „Indeks. Pismo NZS AR, PK, WSP", „Dzień…", „Tygodnik Mazowsze", „Promieniści". W dniach 13–15 XII 1981 r. działała w punkcie informacyjnym Solidarności w Collegium Novum UJ, była łączniczką ze strajkującą Fabryką Kabli i Maszyn Kablowych Kabel, następnie w podziemnych strukturach NZS. Uczestniczka manifestacji, m.in. 17 XII 1981 r. na Rynku Głównym przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego, a także akcji ulotkowych. W 1983 r., w związku z likwidacją przez SB siatki kolportażowej m.in. Podziemnej Agencji Prasowej Studentów i Solidarności oraz zatrzymaniem działaczy KKW NZS, wielokrotnie przesłuchiwana i objęta aktem oskarżenia. Postępowanie wobec niej umorzono na mocy amnestii, odmówiła jednak jej przyjęcia, zaskarżając postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Krakowie z 26 VIII

1983 r. w tej sprawie. Sąd Najwyższy odrzucił zażalenie. W okresie 1984–1985 była sekretarzem Rady Samorządu Studentów UJ, reprezentowała studentów w Radzie Instytutu Historii i Radzie Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ. W 1985 r. była członkiem komitetu organizacyjnego pierwszego Przeglądu Kabaretów Amatorskich PaKA, w okresie 1985–1986 w ramach tego przeglądu organizowała w parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach niezależne koncerty. W latach 1986–1987 była instruktorem do spraw kulturalno-oświatowych w Klubie Osiedlowym Spółdzielni Mieszkaniowej Podgórze w Krakowie, od 1987 do 2000 r. była kierownikiem, następnie dyrektorem Domu Kultury Ruczaj (do 2009 r.) i kierownikiem Centrum Kultury Ruczaj (od 2009 r.). W 1995 r. założyła Stowarzyszenie Twórców Kabaretu i Satyry PAKA, do 2001 r. w nim działała. Od 2005 r. w Stowarzyszeniu Podgórskim, od 2007 r. w Inicjatywie Małopolskiej im. Króla Władysława Łokietka, założyła Stowarzyszenie Promocji Sztuki Kabaretowej PAKA. Od 2009 r. nauczyciel akademicki w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum / Akademii Ignatianum w Krakowie. Zob. M. Konczal, S. Chmura, *Lucyna Marszałek* [w:] ES, t. 3 (w druku).

[709] AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przesłuchania podejrzanego Jarosława Krawczyka, Kraków, 14 II 1983 r., s. 298–305; *ibidem*, Kraków, 17 II 1983 r., s. 306–312; *ibidem*, Kraków, 21 II 1983 r., s. 314–320; *ibidem*, Kraków, 22 II 1983 r., s. 322–328; *ibidem*, Kraków, 25 II 1983 r., s. 340–345; *ibidem*, Kraków, 28 II 1983 r., s. 346–359; *ibidem*, Kraków, 1 III 1983 r., s. 360–368; *ibidem*, Kraków, 18 III 1983 r., s. 382–391; *ibidem*, Kraków, 29 III 1983 r., s. 392–397; *ibidem*, Kraków, 30 III 1983 r., s. 414–421.

[710] Zob. s. 260–261, przyp. 369.

[711] Tadeusz Maranda (1957–1997), filmoznawca, polonista, nauczyciel, w tym czasie student. W latach 1980–1981 członek NZS, twórca i redaktor pisma literackiego NZS Instytutu Filologii Polskiej UJ „Gołębnik". W latach 1982–1984 założył i był członkiem kierownictwa KKW NZS. Zob. http://nzs1980.pl/index.php/tadeusz-maranda/ [odczyt: 8.01.2018].

[712] Bogdan Sułkowski (ur. 1958), student Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie.

[713] Lucjan Baran (ur. 1960), student Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie.

[714] AIPN Kr, 303/218, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Małgorzacie Wilkosz i innym, Protokół przesłuchania Małgorzaty Wilkosz, Kraków 29 III 1983 r., k. 120–123. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 17/2, t. 1, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przesłuchania Małgorzaty Wilkosz, Kraków, 29 III 1983 r., s. 227–233.

[715] AIPN Kr, 17/2, t. 2, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Protokół przeszukania mieszkania Jakuba Bodzionego, Kraków, 4 III 1983 r., s. 268–269.

[716] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Anny Galickiej, Kraków, 4 III 1983 r., s. 142–143.

[717] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Michała Garapicha, Kraków, 4 III 1983 r., s. 394–395; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 025/83/12, Kraków, 4 III 1983 r., s. 400.

[718] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Franciszka Hennela, Kraków, 20 I 1983 r., s. 175–178; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 07/83/3, Kraków, 20 I 1983 r., s. 181–185.

[719] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Adama Kality, Kraków, 4 III 1983 r., s. 15–16.

[720] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Jarosława Krawczyka, Kraków, 19 I 1983 r., s. 69–72; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 07/83/1, Kraków 19 I 1983 r., s. 77–78.

[721] *Ibidem*, t. 3, Protokół przeszukania mieszkania Marka Lasoty, Kraków, 4 III 1983 r., s. 206–207.

[722] *Ibidem*, t. 2, Protokół przeszukania mieszkania Ryszarda Małuseckiego, Kraków, 4 III 1983 r., s. 218–219.

[723] *Ibidem*, t. 1, Protokół przeszukania mieszkania Michała Niezabitowskiego, Kraków, 19 I 1983 r., s. 62–65.

[724] *Ibidem*, t. 2, Protokół przeszukania mieszkania Małgorzaty Rzeszut, Kraków, 4 III 1983 r., s. 332–334; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 026/83/11, Kraków, 4 III 1983 r., s. 338–339.

[725] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Tomasza Szewczyka, Kraków, 4 III 1983 r., s. 88–89.

[726] *Ibidem*, t. 1, Protokół przeszukania mieszkania Jacka Tomaszewskiego, Kraków, 21 I 1983 r., s. 516–517.

[727] *Ibidem*, t. 2, Protokół przeszukania mieszkania Wiesława Wazla, Kraków, 4 III 1983 r., s. 173–175.

[728] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Pawła Zechentera, Kraków, 4 III 1983 r., s. 558–559.

[729] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Lucjana Barana, Kraków, 16 III 1983 r., s. 463–464; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Lucjana Barana, Kraków, 29 III 1983 r., s. 467–468; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Lucjana Barana, Kraków, 20 IV 1983 r., s. 473–474.

[730] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Mirosława Gaczoła, Kraków, 17 III 1983 r., s. 516–517; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Mirosława Gaczoła, Kraków, 31 III 1983 r., s. 520–522; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Mirosława Gaczoła, Kraków, 20 IV 1983 r., s. 526–527.

[731] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanej Lucyny Marszałek, Kraków, 17 III 1983 r., s. 539–541; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanej Lucyny Marszałek, Kraków, 30 III 1983 r., s. 543––544; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanej Lucyny Marszałek, Kraków, 14 IV 1983 r., s. 547–548; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanej Lucyny Marszałek, Kraków, 20 IV 1983 r., s. 553–554.

[732] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Bogdana Sułkowskiego, Kraków, 16 III 1983 r., s. 495–496; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Bogdana Sułkowskiego, Kraków, 29 III 1983 r., s. 499–500; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Bogdana Sułkowskiego, Kraków, 20 IV 1983 r., s. 505–506.

[733] AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny", Uzupełnienie meldunku operacyjnego, Kraków, 18 III 1983 r., s. 57.

[734] AIPN Kr, 17/2, t. 4, DVD, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych, Akt oskarżenia przeciwko Jarosławowi Krawczykowi, Małgorzacie Wilkosz, Marii Barbarze Bąk, Jarosławowi Bąkowi, Jackowi Tomaszewskiemu, Adamowi Kalicie, Dorocie Koczwańskiej, Tomaszowi Szewczykowi, Annie Galickiej, Wiesławowi Wazlowi, Ryszardowi Małuseckiemu, Jakubowi Rzeszutowi, Michałowi Garapichowi, Lucjanowi Baranowi, Bogdanowi Sułkowskiemu, Mirosławowi Gaczołowi, Lucynie Marszałek, Pawłowi Zechenterowi, Kraków, 28 V 1983 r., s. 13–14.

[735] AIPN Kr, 309/239, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Artura Bieszczada.

[736] AIPN Kr, 010/12314/CD, t. 1, SOS „Drukarze", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Drukarze", Kraków, 9 IV 1984 r., s. 38. Zob. też Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS/SOR „Drukarze" (nr rej. 26275) na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[737] Stanisław Dudek (ur. 1959), student AGH, działacz NZS. Od 1 VI 1982 do 12 VII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Drukarze". Zob. AIPN Kr, 010/12314/CD, t. 1–2, SOR „Drukarze".

[738] Krzysztof Smolarski (ur. 1956), student AGH, działacz NZS. Od 1 VI 1982 do 12 VII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Drukarze". Zob. *ibidem*.

[739] Barbara Steczko (ur. 1959), studentka Wydziału Zootechnicznego Akademii Rolniczej w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 1 VI 1982 do 12 VII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Drukarze". Zob. *ibidem*.

[740] Adam Charkiewicz (ur. 1960), student AGH, działacz NZS. Po 13 XII 1981 r. działał w konspiracyjnych strukturach NZS. Od 1 VI 1982 do 12 VII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Drukarze". Zob. *ibidem*.

[741] Adam Paździor (ur. 1961), student AGH, działacz NZS. Od 1 VI 1982 do 12 VII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Drukarze". Zob. *ibidem*.

[742] *Ibidem*, Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Drukarze, Kraków, 4 VI 1982 r., s. 23.

[743] *Ibidem*, t. 1, Analiza materiałów do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Drukarze", Kraków, 7 VII 1983 r., s. 26.

[744] *Ibidem*, Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Drukarze", Kraków, 16 VIII 1985 r., s. 49.

[745] AIPN Kr, 17/319, Akta śledztwa w sprawie przeciwko Robertowi Rychlickiemu, Notatka urzędowa, Kraków, 10 X 1985 r., k. 12; *ibidem*, Protokół przeszukania osoby, Kraków, 10 X 1985 r., k. 14.

[746] *Ibidem*, Wyrok w sprawie Roberta Rychlickiego, Kraków, 5 XI 1985 r., k. 30.

[747] *Ibidem*, Postanowienie zwolnienia z odbywanej kary aresztu, Kraków, 5 XI 1985 r., k. 32.

[748] AIPN Kr, 07/5426, Akta dochodzenia przeciwko Krzysztofowi Moskalowi, Raport o zatrzymaniu osoby, Balice, 22 III 1986 r., k. 1.

[749] *Ibidem*, Protokół przeszukania samochodu osobowego marki fiat 125p, Kraków, 22 III 1986 r., k. 11; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 0141/86/78, Kraków, 22 III 1986 r., k. 14.

[750] *Ibidem*, Protokół zniszczenia dowodu rzeczowego, Kraków, 7 VII 1987 r., k. 14a.

[751] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Krzysztofa Moskala, Kraków, 22 III 1986 r., k. 19–20; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 0141/86/77, k. 23–25.

[752] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Macieja Dudka, Kraków, 22 III 1986 r., k. 27–28; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 0141/86/79, Kraków, 22 III 1986 r., k. 30.

[753] *Ibidem*, Pismo naczelnika Wydziału Śledczego Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie Andrzeja Paśniewskiego do Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie, Kraków, 15 VII 1986 r., k. 62.

[754] *Ibidem*, Meldunek o wszczęciu postępowania, Kraków, 25 VII 1986 r., k. 73.

[755] *Ibidem*, Meldunek o zakończeniu postępowania, Kraków, 11 X 1986 r., k. 117.

[756] *Ibidem*.

[757] *Ibidem*, Meldunek o biegu sprawy – zastosowaniu aktu łaski, Kraków, 27 XI 1986 r., k. 122.

[758] AIPN Kr, 010/12314/CD, t. 1, SOS „Drukarze", Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego rozpracowania, Kraków, 13 III 1989 r., s. 68.

[759] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS/SOR „Drukarze" (nr rej. 26275) na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[760] Jan Gwizdała (ur. 1959), student historii na UJ.

[761] Jacek Ruszczewski (ur. 1961), student historii na UJ.

[762] AIPN Kr, 0101/425/DVD, SOR „Historyk", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Historyk", Kraków, 12 VII 1983 r., s. 9. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 010/12263, Materiały z SOR „Historyk" dotyczące Jacka Ruszczewskiego i innych, Materiały dotyczące grupy studentów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie prowadzących działalność antyreżimową polegającą na produkcji i kolportażu nielegalnych wydawnictw o charakterze antysocjalistycznym, Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Historyk", Kraków, 12 VII 1983 r., k. 4. Zob. AIPN Kr, 309/302, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Jacka Krzysztofa Ruszczewskiego. Marian Wroniewski (ur. 1958), student Wydziału Historii UJ.

[763] AIPN Kr, 0101/425/DVD, SOR „Historyk", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Historyk", Kraków, 12 VII 1983 r., s. 10.

[764] Punkty zakryte (PZ) – ogólna nazwa wszystkich pomieszczeń wykorzystywanych podczas obserwacji, niezależnie od funkcji, jaką pełniły. Dzieliły się na punkty zakryte (w tym punkty sygnalizacyjne, punkty ukrycia wywiadowców oraz punkty specjalne), ruchome punkty zakryte oraz punkty odkryte. Szerzej zob. M. Komaniecka, *Pod obserwacją i na podsłuchu…*, s. 140.

[765] AIPN Kr, 0101/425/DVD, SOR „Historyk", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Historyk", Kraków, 7 VII 1983 r., s. 28.

[766] *Ibidem*, Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Historyk", Kraków, 18 VIII 1983 r., s. 31.

[767] *Ibidem*.

[768] Anna Pikulska (ur. 1922), ekonomistka. Do 1 VIII 1982 r. zatrudniona w HiL na stanowisku inspektora.

[769] Chodzi prawdopodobnie o „Biuletyn Informacyjny NSZZ »Solidarność« AM i PSK".

[770] AIPN Kr, 0101/425/DVD, SOR „Historyk", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Historyk", Kraków, 18 VIII 1983 r., s. 32.

[771] *Ibidem*, s. 33.

[772] *Ibidem*, Wniosek o zezwolenie na wykonywanie czynności operacyjnych w sprawie kryptonim „Historyk", Kraków, 21 VII 1983 r., s. 118.

[773] *Ibidem*, s. 119.

[774] *Ibidem*, s. 120.

[775] *Ibidem*, Informacja operacyjna, Kraków, 6 X 1983 r., s. 121.

[776] *Ibidem*, s. 122.

[777] *Ibidem*, Notatka służbowa, Kraków, 12 XII 1983 r., s. 133.

[778] *Ibidem*, Kraków, 16 XII 1983 r., s. 134.

[779] *Ibidem*, Analiza materiałów znajdujących się w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Historyk", Kraków, styczeń 1988 r., s. 43–44.

[780] *Ibidem*, Notatka służbowa, Kraków, 5 XI 1983 r., s. 127–128. Ryszard Kawęski (ur. 1965), uczeń XIV LO w Krakowie. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 27 VII 1983 do 19 XII 1987 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Aerozol", od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob.: AIPN Kr, 0101/367/pdf, SOS „Aerozol"; AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy".

[781] AIPN Kr, 0101/425/DVD, SOR „Historyk", Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego rozpracowania, Kraków, 11 I 1989 r., s. 16. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 010/12263, Materiały z SOR „Historyk" dotyczące Jacka Ruszczewskiego i innych, Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego rozpracowania, Kraków, 11 I 1989 r., k. 6.

[782] W materiałach SB pisano niekiedy błędnie „Areozol".

[783] Katarzyna Hajda (ur. 1964), uczennica liceum, zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 27 VII 1983 do 19 XII 1987 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Aerozol". Zob. AIPN Kr, 0101/367/pdf, SOS „Aerozol".

[784] *Ibidem*, Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Aerozol", Kraków, 12 VIII 1983 r., s. 13.

[785] *Ibidem*, s. 15.

[786] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku operacyjnego, Kraków, 16 VI 1984 r., s. 80.

[787] *Ibidem*, Analiza materiałów w sprawie operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Aerozol", Kraków, 11 XI 1987 r., s. 86.

[788] *Ibidem*, s. 85–86.

[789] *Ibidem*, s. 87.

[790] *Ibidem*, Okresowa analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Aerozol", Kraków, 20 VII 1984, s. 83.

[791] Maciej Chłopicki (ur. 1965), uczeń II LO w Krakowie, następnie student filologii polskiej na UJ. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą.

[792] Paweł Czerwiński (ur. 1965), uczeń XIV LO w Krakowie. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Był rozpracowywany w ramach SOS „Dąb".

[793] Zbigniew Gadziała (ur. 1965), uczeń XIV LO w Krakowie. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą.

[794] Marek Mikoś (ur. 1965), referent w Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Krakowie. Zob. AIPN Kr, 403/11, Akta w sprawie przeciwko Jackowi

Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze, Protokół przesłuchania świadka Marka Mikosia, Kraków, 13 I 1984 r., k. 290.

[795] AIPN Kr, 0101/367/pdf, SOS „Aerozol", Okresowa analiza sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Aerozol", Kraków, 20 VII 1984, s. 84. Katarzyna Szymańska, uczennica V LO w Krakowie.

[796] *Ibidem*, Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Aerozol", Kraków, 11 XI 1987 r., s. 76.

[797] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 238/87, Kraków, 19 XI 1987 r., s. 89.

[798] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację.

[799] Grzegorz Katez (ur. 1943), pracownik HiL, rachmistrz w Walcowni Karoseryjnej. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob. AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy".

[800] Bogusław Polak (ur. 1955), pracownik Zakładów Przemysłu Tytoniowego Czyżyny. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob. *ibidem*.

[801] Ryszard Sojka (ur. 1946), pracownik HiL, plastyk na Wydziale Walcowni Karoseryjnej. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob. *ibidem*.

[802] Jacek Gronuś (ur. 1945), architekt wnętrz, zatrudniony w Alpinistycznym Zakładzie Usługowym Andrzeja Górnego. W maju 1984 r. oskarżony o udział w drukowaniu i rozpowszechnianiu podziemnych wydawnictw, w lipcu sprawę umorzono. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob.: *ibidem*; AIPN Kr, 07/5335, Drukowanie i kolportowanie nielegalnych wydawnictw.

[803] Stanisław Hanusiak (ur. 1948), kierowca, zatrudniony w Przedsiębiorstwie Produkcji i Montażu Urządzeń Odlewniczych Pemod w Myślenicach. W maju 1984 r. oskarżony o naprawę powielacza i udział w drukowaniu i rozpowszechnianiu podziemnych wydawnictw, w lipcu sprawę umorzono. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob.: AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy"; AIPN Kr, 07/5335, Drukowanie i kolportowanie nielegalnych wydawnictw; Zapisy ewidencyjne dotyczące S. Hanusiaka na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[804] Stanisław Panasiuk (ur. 1947), ślusarz w Przedsiębiorstwie Produkcji i Montażu Urządzeń Odlewniczych Pemod w Myślenicach. W maju 1984 r. oskarżony o udział w drukowaniu i rozpowszechnianiu podziemnych wydawnictw, w lipcu sprawę umorzono. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob.: AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy"; AIPN Kr, 07/5335, Drukowanie i kolportowanie nielegalnych wydawnictw.

[805] Ryszard Pauk (ur. 1948), magister inżynier górnictwa, kierownik budowy wiertni w Zakładzie Poszukiwań Nafty i Gazu w Krakowie. W maju 1984 r. oskarżony o udział w drukowaniu i rozpowszechnianiu podziemnych wydawnictw, w lipcu sprawę umorzono. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywany przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob.: AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy"; AIPN Kr, 07/5335, Drukowanie i kolportowanie nielegalnych wydawnictw.

[806] Zbigniew Sikora (ur. 1965), uczeń liceum.

[807] AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Plastycy", Kraków, 8 XII 1983 r., s. 8.

[808] *Ibidem*, Plan działań w ramach sprawy operacyjnego [sprawdzenia] kryptonim „Plastycy", Kraków, 29 XII 1983 r., s. 17.

[809] *Ibidem*, s. 18.

[810] *Ibidem*, s. 19.

[811] *Ibidem*, s. 18.

[812] *Ibidem*, s. 19.

[813] *Ibidem*, s. 20.

[814] *Ibidem*.

[815] *Ibidem*, s. 21.

[816] *Ibidem*.

[817] *Ibidem*, s. 22.

[818] *Ibidem*.

[819] *Ibidem*.

[820] *Ibidem*.

[821] Zadaniowanie – w znaczeniu węższym to wyznaczenie tajnemu współpracownikowi zadań do wykonania i rozliczanie go z nich, w znaczeniu szerszym to prowadzenie TW. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 89–155.

[822] AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy", Plan działań w ramach sprawy operacyjnego [sprawdzenia] kryptonim „Plastycy", Kraków, 29 XII 1983 r., s. 22–23.

[823] *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 5 I 1984 r., s. 25.

[824] Maria Cichoń (ur. 1937), ekonomistka, zatrudniona w Przedsiębiorstwie Produkcji i Montażu Urządzeń Odlewniczych Pemod w Myślenicach. Zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą, dla tych celów udostępniała swoje mieszkanie. Od 8 XII 1983 do 3 V 1985 r. rozpracowywana przez Pion V DUSW w Nowej Hucie w ramach SOR „Plastycy". Zob. AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy".

[825] *Ibidem*, Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie nr RSD-2/S/84 (plan pisany jest w oparciu o sytuację faktyczną na dzień 6 I 1984 r., godz. 20.00), Kraków, 6 I 1984 r., s. 28.

[826] AIPN Kr, 403/10, Akta w sprawie przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze, Protokół przeszukania mieszkania Danuty Gronuś, Kraków, 4 I 1984 r., k. 28–33. Danuta Gronuś (ur. 1938), matka Zbigniewa Sikory, zatrudniona na stanowisku referenta technicznego w Zakładzie Poszukiwania Nafty i Gazu w Krakowie. Zob. *ibidem*, Pismo komendanta komisariatu III MO Kraków Krowodrza do Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie, Kraków, 13 II 1984 r., k. 145.

[827] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Stanisławy Gronuś, Kraków, 4 I 1984 r., k. 10–15. Stanisława Gronuś (ur. 1910), nauczycielka, babka Zbigniewa Sikory.

[828] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Jana Kosowskiego, Kraków, 4 I 1984 r., k. 80–83.

[829] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Magdaleny Żółczyńskiej, Kraków, 4 I 1984 r., k. 46–49.

[830] *Ibidem*, Protokół przeszukania domu jednorodzinnego Emilii Klęczek, Kraków, 5 I 1984 r., k. 114–117. Emilia Klęczek (ur. 1904), babka Macieja Gawlikowskiego.

[831] Jan Kosowski (ur. 1940), technik drzewiarz, właściciel zakładu stolarskiego na ul. Miodowej w Krakowie. Zob. *ibidem*, Protokół przesłuchania świadka, Kraków, 5 I 1984 r., k. 181.

[832] Teresa Starzec (ur. 1952), plastyk, zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą.

[833] AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania, Kraków, 9 I 1984 r., s. 7.

[834] Zygmunt Janys (ur. 1964), uczeń zasadniczej szkoły zawodowej przy MPK w Krakowie. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą.

[835] AIPN Kr, 403/10, Akta w sprawie przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze, Protokół przesłuchania podejrzanego Zbigniewa

Sikory, Kraków, 5 I 1984 r., k. 158–163; *ibidem*, Kraków, 6 I 1984 r., k. 164–167; *ibidem*, Kraków, 11 I 1984 r., k. 199–204; *ibidem*, Kraków 12 I 1984 r., k. 205–210; *ibidem*, Kraków, 16 I 1984 r., k. 211–216; *ibidem*, Kraków, 17 I 1984 r., k. 217–220; *ibidem*, Kraków, 19 I 1984 r., k. 221–225; *ibidem*, Kraków, 21 I 1984 r., k. 227–231; *ibidem*, Kraków, 23 I 1984 r., k. 233–235.

836 *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Panasiuka, Kraków, 26 I 1984 r., k. 55–59; *ibidem*, Kraków, 9 II 1984 r., k. 67–69.

837 *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Hanusiaka, Kraków, 7 I 1984, k. 81–82; *ibidem*, Kraków, 26 I 1984, k. 85–86; *ibidem*, Kraków, 9 II 1984, k. 91–93; *ibidem*, Kraków, 22 III 1984, k. 95–97.

838 *Ibidem*, Protokół przesłuchania świadka Marii Cichoń, Kraków, 5 I 1984 r., k. 144–146.

839 *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Ryszarda Kawęskiego, Kraków 4 II 1984 r., k. 347–353; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Ryszarda Kawęskiego, Kraków, 13 III 1984 r., k. 357–359.

840 *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Zygmunta Janysa, Kraków, 28 II 1984 r., k. 165–178; *ibidem*, Kraków, 1 III 1984 r., k. 179–184; *ibidem*, Kraków, 2 III 1984 r., k. 185–191.

841 *Ibidem*, Protokół przesłuchania świadka Magdaleny Żółczyńskiej, Kraków, 6 I 1984 r., k. 249–253.

842 Danuta Maryjowska (1937–1999), artysta plastyk, absolwentka Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Działaczka NSZZ Solidarność w środowisku plastyków. Po 13 XII 1981 r. działała w podziemnych strukturach Solidarności, m.in. współpracowała z Maciejem Gawlikowskim przy wydawaniu publikacji bezdebitowych. Od 1983 do 1985 r. rozpracowywana przez Wydział III KWMO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Działacze" (nr rej. Kr 26135). Zob.: *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990*…, s. 470, przyp. 5; Katalog osób rozpracowywanych, Danuta Maryjowska, https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/162373 [odczyt: 28.12.2017].

843 AIPN Kr, 403/11, Akta w sprawie przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze, Protokół przesłuchania świadka Ewy Gawlikowskiej, Kraków, 6 I 1984 r., k. 259–262.

844 AIPN Kr, 403/10 Akta w sprawie przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze, Protokół przesłuchania podejrzanego Piotra Semkowicza, Kraków, 5 I 1984 r., k. 168–171; AIPN Kr, 403/11, Akta w sprawie przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze, Protokół przesłuchania podejrzanego Piotra Semkowicza, Kraków, 6 I 1984 r., k. 11–12; *ibidem*, Kraków, 9 I 1984 r., k. 24–25; *ibidem*, Kraków, 10 I 1984 r., k. 26–27; *ibidem*, Kraków, 16 I 1984 r., k. 28–29; *ibidem*, Kraków, 19 I 1984 r., k. 30–31; *ibidem*, Kraków, 30 I 1984 r., k. 32–33; *ibidem*, Kraków, 7 II 1984 r., k. 34–35; *ibidem*, Kraków, 27 II 1984 r., k. 36–37.

845 AIPN Kr, 403/11, Akta w sprawie przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze, Protokół przesłuchania podejrzanego Jacka Gronusia, Kraków, 10 II 1984 r., k. 233–234, 254–258.

846 AIPN Kr, 0101/367/pdf, SOS „Aerozol", Akt oskarżenia przeciwko Zbigniewowi Sikorze, Piotrowi Semkowiczowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Panasiukowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Paukowi, Kraków, 21 V 1984 r., s. 103. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy", Akt oskarżenia przeciwko Zbigniewowi Sikorze, Piotrowi Semkowiczowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Panasiukowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Paukowi, Kraków, 21 V 1984 r., s. 53–75.

847 AIPN Kr, 0101/367/pdf, SOS „Aerozol", Akt oskarżenia przeciwko Zbigniewowi Sikorze, Piotrowi Semkowiczowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Panasiukowi,

Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Paukowi, Kraków, 21 V 1984 r., s. 103–104.

[848] *Ibidem*, s. 105.

[849] *Ibidem*, s. 108.

[850] Był zwierzchnikiem jego ojca. Sankcja została uchylona 14 III 1984 r. przez wiceprokuratora Józefa Burzymowskiego.

[851] AIPN Kr, 0101/126/CD, SOR „Plastycy", Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Plastycy", Kraków, 12 II 1985 r., s. 88.

[852] AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Fanatyk", Kraków, 7 XI 1983 r., J1A4.

[853] Tadeusz Iskra (ur. 1959), student Akademii Rolniczej w Krakowie, działacz NZS. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą, m.in. przygotowywał pismo „Z ukrycia". Od 22 XI 1983 do 5 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Fanatyk". Zob. AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk".

[854] Jan Kubiak (ur. 1958), student Wydziału Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie, działacz NZS. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą, m.in. przygotowywał pismo „Z ukrycia". Od 22 XI 1983 do 5 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Fanatyk". Zob.: AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk"; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Kubiaka na kartach z kartoteki AIPN, 2911/1.

[855] Bartłomiej Szczypuła (ur. 1959), student Akademii Rolniczej w Krakowie, członek NZS. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą, m.in. przygotowywał pismo „Z ukrycia". Od 22 XI 1983 do 5 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Fanatyk". Zob. AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk".

[856] Marek Ziemba (ur. 1960), student Akademii Rolniczej w Krakowie, działacz NZS. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą, m.in. przygotowywał pismo „Z ukrycia". Od 22 XI 1983 do 5 IX 1985 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Fanatyk". Zob. AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk".

[857] Rozpracowanie operacyjne – metoda pracy operacyjnej SB polegająca na podejmowaniu zespołu czynności operacyjnych i techniczno-operacyjnych wobec osoby lub grupy osób, które podejrzewano o przygotowywanie lub prowadzenie działalności antysystemowej. Jego celem było szczegółowe rozpoznanie form i metod oraz zakresu i kierunku prowadzenia wrogich działań, ustalenie ich okoliczności oraz motywów, zebranie dowodów, przeciwdziałanie aktywności określonej osoby (grupy osób), a także pociągnięcie figuranta lub figurantów do odpowiedzialności karnej. Po 1960 r., w wymagających tego wypadkach, celem rozpracowania operacyjnego mogło być długofalowe kontrolowanie działalności danej grupy, połączone z realizacją przedsięwzięć ograniczających jej szkodliwe następstwa. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki…*, s. 238–238, 344.

[858] AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Fanatyk", Kraków, 30 VI 1984 r., J1B9–J1B10.

[859] *Ibidem*, J1C5.

[860] *Ibidem*.

[861] Jacek Franczak (ur. 1959), inżynier hutnik, absolwent AGH. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Od 12 IV 1985 do 22 III 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Cyklos" (nr rej. Kr 30736). Zob. AIPN Kr, 37/345245, Akta paszportowe Jacka Franczaka.

[862] Jadwiga Mrowiec (ur. 1958), inżynier ceramik. W latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 12 IV 1985 do 22 III 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Cyklos" (nr rej. Kr 30736). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Mrowiec na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[863] Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

[864] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Cyklos" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 30721); Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Szmida na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1. Przemysław Wojtkiewicz (ur. 1962), student AGH, działacz NZS. Zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą, kolporter publikacji drugoobiegowych. Od 12 IV 1985 do 22 III 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS „Cyklos" (nr rej. Kr 30736). Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Wojtkiewicza na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[865] AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska), Uzupełnienie meldunku nr 68/86 sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Cyklos", Kraków, 7 IV 1986 r., s. 152.

[866] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 14/88 sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Cyklos", Kraków, 12 I 1988 r., s. 155–156.

[867] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 138/89 sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Cyklos", Kraków, 9 III 1989 r., s. 157–158.

[868] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Cyklos" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 30721); Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Szmida na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[869] Jolanta Szywała (ur. 1953), pielęgniarka w zakładzie opieki zdrowotnej nr 1 w Krakowie. 18 XII 1987 r. zarejestrowana (nr rej. Kr 34276) do SOR „Sygnał" (nr rej. Kr 31335) prowadzonej przez Wydział III WUSW w Krakowie. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Szywały na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr.

[870] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS/SOR „Sygnał" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 31335).

[871] Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Semkowicza na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące I. Molasy na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Skąpskiej na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[872] O wspomnianej dekonspiracji NZS UJ zob. s. 559–567.

[873] Głodówka w krakowskim Bieżanowie odbyła się w dniach 19 II – 31 VIII 1985 r. Zorganizowano ją w kościele pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny z inspiracji Radosława Hugeta, jednego z założycieli Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy, a także przy pomocy Anny Walentynowicz. Bezpośrednią przyczyną głodówki było aresztowanie w Gdańsku działaczy Solidarności, m.in. Andrzeja Gwiazdy (16 XII 1984 r.), za próbę złożenia kwiatów pod Pomnikiem Poległych Stoczniowców 1970, a także Władysława Frasyniuka, Bogdana Lisa i Adama Michnika (13 II 1985 r.), pod zarzutem udziału w konspiracyjnym posiedzeniu Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej, ponadto wydalenie z kraju Seweryna Blumsztajna, skazanie Józefa Piniora, ataki propagandowe na księży, w szczególności na ks. Kazimierza Jancarza, ks. Stanisława Małkowskiego i ks. Henryka Jankowskiego. W wydanym na początku głodówki oświadczeniu, skierowanym do władz PRL, żądano wolności słowa, zaprzestania ataków na Kościół katolicki w Polsce i prześladowania jego kapłanów, uwolnienia więźniów politycznych, zaprzestania aresztowania i skazywania za przekonania, bicia zatrzymanych, szykanowania psychicznie, wyrzucania z pracy z powodów politycznych. Głodówka trwała 194 dni, a udział w niej wzięło ponad 370 osób z około 65 miejscowości. Głodówkę prowadzono rotacyjnie, każdy uczestnik brał w niej udział minimum 3 dni, najdłużej, przez 3 tygodnie, głodowała Bronisława Gadek z Nowej Huty. W czasie trwania głodówki opracowano, na podstawie *Testamentu Polski Walczącej* z 1 VII 1945 r., *Zarys programu nowej Polski*, odczytany 1 VII 1985 r. przez ks. Adolfa Chojnackiego podczas mszy w kościele. 21 VII 1985 r. odsłonięto i poświęcono tablicę upamiętniającą ofiary zbrodni katyńskiej, dzień później w uroczystym pochodzie zaniesiono na cmentarz ziemię z pól bitewnych i miejsc straceń (od konfederacji barskiej po ofiary z KWK Wujek i pacyfikacji w Lubinie). Podczas trwania głodówki odbywały się odczyty

poświęcone zakłamywanym przez peerelowską propagandę wydarzeniom z historii Polski, a także patriotyczne przedstawienia poetyckie. Zob. M. Malec, *Głodówka w Krakowie Bieżanowie* [w:] ES, t. 2, s. 117–118.

874 T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 95.

875 *Ibidem*, s. 95–96.

876 *Ibidem*, s. 96.

877 *Ibidem*, s. 96.

878 AIPN Kr, 07/5408, Akta w sprawie Leszka Lipnickiego, Protokół przeszukania, k. 9–14v; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 097/86/50, k. 22–32v.

879 *Ibidem*, Postanowienie o wszczęciu dochodzenia, Kraków, 17 V 1986 r. , k. 37–37v.

880 *Ibidem*, Plan w sprawie przeciwko Leszkowi Lipnickiemu i innym, Kraków, 9 VI 1986 r., k. 42–43.

881 *Ibidem*, k. 43.

882 *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego, Kraków, 17 V 1986 r., k. 91–92.

883 *Ibidem*, k. 92–92v.

884 *Ibidem*, k. 93v–94.

885 *Ibidem*, k. 94–95.

886 *Ibidem*, Kraków, 23 V 1986 r., k. 97v.

887 *Ibidem*, Kraków, 27 V 1986 r., k. 99v.

888 *Ibidem*, Kraków, 20 VI 1986 r., k. 107–111.

889 *Ibidem*, Kraków, 25 VI 1986 r., k. 117v–118.

890 *Ibidem*, Kraków, 27 VI 1986 r., k. 121–121v.

891 *Ibidem*, k. 121v.

892 Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

893 Brak bliższych danych umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby.

894 *Ibidem*, k. 122v.

895 *Ibidem*, Kraków, 23 V 1986 r., k. 163.

896 *Ibidem*, Kraków, 4 VI 1986 r., k. 164; *ibidem*, Kraków, 26 VI 1986 r., k. 165; *ibidem*, Kraków, 24 VII 1986 r., k. 166.

897 *Ibidem*, Kraków 17 V 1986 r., k. 198v.

898 *Ibidem*, k. 199.

899 *Ibidem*.

900 *Ibidem*, Wniosek o umorzenie postępowania przygotowawczego na zasadzie Ustawy z dnia 17 VII 1986 r. o szczególnym postępowaniu wobec sprawców niektórych przestępstw, Kraków, 27 VII 1986 r., k. 208–209.

901 *Ibidem*, Meldunek o zakończeniu postępowania, Kraków, 1 VIII 1986 r., k. 214–214v.

902 T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 100.

903 AIPN Kr, 096/1158/DVD, Akta kontrolno-śledcze w sprawie przeciwko Jerzemu Pałoszowi i innym, Protokół przeszukania mieszkania przy ul. Strzelców w Krakowie, Kraków, 20 XII 1986 r., s. 12–16; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 03/86/2, Kraków, 20 XII 1986 r, s. 17–20. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 07/5424, Akta kontrolno-śledcze w sprawie Haliny Pałosz, Protokół przeszukania mieszkania przy ul. Strzelców w Krakowie, Kraków, 20 XII 1986 r., k. 7–9; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 03/86/2, Kraków, 20 XII 1986 r., k. 10–11. Zob. też AIPN Kr, 120/120, Relacja Wojciecha Pięciaka dotycząca jego działalności opozycyjnej w latach osiemdziesiątych w Krakowie, k. 2.

[904] AIPN Kr, 096/1158/DVD, Akta kontrolno-śledcze w sprawie przeciwko Jerzemu Pałoszowi i innym, Meldunek o biegu sprawy do Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW w Warszawie, Kraków, 10 I 1987 r., s. 184. Por. T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 101.

[905] AIPN Kr, 042/5, t. 4, DVD, Sprawozdania i meldunki Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie dla Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW z lat 1988–1989 dotyczące przestępstw i wykroczeń popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB, Meldunek nr 6/1/88, Kraków, 25 III 1988 r., s. 61. Por. T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 102.

[906] AIPN Kr, 042/5, t. 4, DVD, Sprawozdania i meldunki Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie dla Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW z lat 1988–1989 dotyczące przestępstw i wykroczeń popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB, Meldunek nr 6/2/88, Kraków, 9 I 1989 r., s. 64.

[907] *Ibidem*, Meldunek nr 6/3/88, Kraków, 9 IX 1989 r., s. 65–66.

[908] AIPN Kr, 096/1158/DVD, Akta kontrolno-śledcze w sprawie przeciwko Jerzemu Pałoszowi i innym, Plan częściowej realizacji sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Sygnał", Kraków, 19 XII 1986 r., s. 196.

[909] *Ibidem*, s. 195–196.

[910] *Ibidem*, s. 196.

[911] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 101.

[912] Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Pałosza na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 33276); AIPN Kr 00232/13, Zapis w dzienniku archiwalnym KWMO/WUSW w Krakowie, dział III.

[913] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 30b/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Jerzym Pałoszem.

[914] Adam Wolnicki, s. Walentego (ur. 1944), funkcjonariusz peerelowskiego aparatu represji, w resorcie od 1972 r. Awanse: kapral – od 16 VI 1972 r., starszy kapral – od 22 VII 1974 r., plutonowy MO – od 7 X 1975 r., sierżant MO – od 7 X 1977 r., starszy sierżant MO – od 7 X 1979 r., młodszy chorąży MO – od 24 IX 1981 r., podporucznik MO – od 17 X 1983 r., porucznik MO – od 20 IX 1988 r. Przebieg służby w Krakowie: inspektor Referatu ds. SB KPMO – od 15 VI 1972 r., inspektor Wydziału III KMMO – od 1 VI 1975 r., starszy inspektor Wydziału III KMMO – od 1 III 1978 r., starszy inspektor Wydziału V KWMO – od 1 III 1983 r., starszy inspektor Wydziału V WUSW – od 1 VIII 1983 r., kierownik sekcji Wydziału V WUSW – od 16 V 1984 r., kierownik Sekcji Wydziału Ochrony Gospodarki WUSW – od 1 XI 1989 r. Zwolniony ze służby 3 IV 1990 r. Zob. AIPN Kr, 059/645/K, Akta osobowe Adama Wolnickiego.

[915] Archiwum Myśli Nieinternowanych, „Śledztwo w sprawie PRL-u", Nagranie 30b/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Jerzym Pałoszem; AIPN Kr, 042/5, t. 4, DVD, Sprawozdania i meldunki Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie dla Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW z lat 1988–1989 dotyczące przestępstw i wykroczeń popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB, Meldunek nr 6/2/88, Kraków, 9 I 1989 r., s. 63.

[916] Zob. AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1.

[917] Zapisy ewidencyjne dotyczące G. Marczuk na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1, AIPN Kr, 087/1.

[918] AIPN Kr, 050/55, t. 55, Korespondencja Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie z lat 1988–1989 dotycząca spraw ogólnych i operacyjnych, Pismo Naczelnika Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie mjr. Macieja Wójcika do Naczelnika II Urzędu Skarbowego w Krakowie Śródmieściu, Kraków, 21 V 1988 r., bp.

[919] *Ibidem*, Pismo Zastępcy Naczelnika II Urzędu Skarbowego w Krakowie Mariana Kostora do WUSW w Krakowie, Kraków, 1 VI 1988 r., bp.

[920] T. Gugała, *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej…*, s. 106.

[921] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Raport o zatrzymaniu Andrzeja Fischera, Kraków, 20 III 1982 r., k. 4; *ibidem*, Raport o zatrzymaniu Tomasza Strutyńskiego, Kraków, 20 III 1982 r., k. 5. Te same dokumenty znajdują się w: AIPN Kr, 096/974/D, Akta w sprawie Andrzeja Fischera i innych, Raport o zatrzymaniu Andrzeja Fischera, Kraków, 20 III 1982 r., J1A6, *ibidem*, Raport o zatrzymaniu Tomasza Strutyńskiego, Kraków, 20 III 1982 r., J1A8.

[922] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Wykaz dowodów rzeczowych nr 048/82/85, Kraków, 20 III 1982 r., k. 9–10. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 096/974/D, Akta w sprawie Andrzeja Fischera i innych, Wykaz dowodów rzeczowych, Kraków, 20 III 1982 r., J1B4–J1B7.

[923] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Protokół oględzin przedmiotów zakwestionowanych w czasie przeszukania piwnicy domu w Krakowie przy ul. Kazimierza Wielkiego, Kraków, 20 III 1982 r., k. 12–13. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 096/974/D, Akta w sprawie Andrzeja Fischera i innych, Protokół oględzin przedmiotów zakwestionowanych w czasie przeszukania piwnicy domu w Krakowie przy ul. Kazimierza Wielkiego, Kraków, 20 III 1982 r., J1B8–J1B10.

[924] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Protokół przeszukania mieszkania Janusza Strutyńskiego, Kraków, 27 III 1982 r., k. 65–66; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 48/82/27, Kraków, 27 III 1982 r., k. 69.

[925] *Ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 48/82/28, Kraków, 30 III 1982 r., k. 86–88.

[926] *Ibidem*, Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej w dniu 21 III 1982 r. o godz. 9.30 z ob. Tomaszem Piotrem Strutyńskim, Kraków, 21 III 1982 r., k. 42. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 096/974/D, Akta w sprawie Andrzeja Fischera i innych, Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej w dniu 21 III 1982 r. o godz. 9.30 z ob. Tomaszem Piotrem Strutyńskim, Kraków, 21 III 1982 r., J1E3.

[927] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej w dniu 21 III 1982 r. o godz. 11.00 z ob. Andrzejem Kazimierzem Fischerem, Kraków, 21 III 1982 r., k. 43. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 096/974/D, Akta w sprawie Andrzeja Fischera i innych, Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej w dniu 21 III 1982 r. o godz. 11.00 z ob. Andrzejem Kazimierzem Fischerem, Kraków, 21 III 1982 r., J1E4.

[928] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 22 III 1982 r., k. 47–48; *ibidem*, Postanowienie o przedstawieniu zarzutów, Kraków, 22 III 1982 r., k. 49. Ten sam dokument znajduje się w: AIPN Kr, 096/974/D, Akta w sprawie Andrzeja Fischera i innych, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 22 III 1982 r., J1E10–J1E11; *ibidem*, Postanowienie o przedstawieniu zarzutów, Kraków, 22 III 1982 r., J1E12. Zob. też AIPN Kr, 84/3203, Akta w sprawie przeciwko Andrzejowi Fischerowi, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 22 III 1982 r., k. 15.

[929] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Protokół przesłuchania podejrzanego Tomasza Strutyńskiego, Kraków, 26 III 1982 r., k. 61; *ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Andrzeja Fischera, Kraków, 26 III 1982 r., k. 63.

[930] *Ibidem*, Protokół przesłuchania świadka Barbary Gębik, Kraków, 30 III 1982 r., k. 74.

[931] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Tomasza Strutyńskiego, Kraków, 1 IV 1982 r., k. 100.

[932] *Ibidem*, k. 100v.

[933] *Ibidem*, k. 101.

[934] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Andrzeja Fischera, Kraków, 2 IV 1982 r., k. 102; AIPN Kr, 84/3203, Akta w sprawie przeciwko Andrzejowi Fischerowi, Protokół przesłuchania podejrzanego Andrzeja Fischera, Kraków, 26 III 1982 r., k. 29–30; *ibidem*, Kraków, 2 IV 1982 r., k. 55–56.

[935] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Akt oskarżenia przeciwko Andrzejowi Fischerowi, Kraków, 13 V 1982 r., k. 109. Ten sam dokument znajduje się

w AIPN Kr, 84/3203, Akta w sprawie przeciwko Andrzejowi Fischerowi, Akt oskarżenia przeciwko Andrzejowi Fischerowi, Kraków, 13 V 1982 r., k. 111.

[936] AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Akt oskarżenia przeciwko Tomaszowi Strutyńskiemu, Kraków, 13 V 1982 r., k. 114. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 97/989, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Tomaszowi Strutyńskiemu, Akt oskarżenia przeciwko Tomaszowi Strutyńskiemu, Kraków, 13 V 1982 r., k. 14.

[937] AIPN Kr, 84/3203, Akta w sprawie przeciwko Andrzejowi Fischerowi, Wyrok Wojskowego Sądu Garnizonowego w Krakowie, Kraków, 26 V 1982 r., k. 128–129.

[938] AIPN Kr, 97/989, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Tomaszowi Strutyńskiemu, Wyrok Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, Kraków, 26 V 1982 r., k. 28. Zob. też AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym, Meldunek o wyroku I instancji, Kraków, 27 V 1982 r., k. 118.

[939] AIPN Kr, 97/989, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Tomaszowi Strutyńskiemu, Postanowienie Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, Warszawa, 14 IX 1983 r., k. 42.

[940] Grzegorz Ciepły (ur. 1963), uczeń liceum. Po 1990 r. był m.in. właścicielem krakowskiego wydawnictwa Vis-à-vis Etiuda. Od 13 IV 1982 do 13 VI 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOS/SOR „Drukarz".

[941] Wojciech Ornat (ur. 1963), uczeń liceum. Od 13 IV 1982 do 13 VI 1983 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 KWMO w Krakowie w ramach SOS/SOR „Drukarz".

[942] AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej z Grzegorzem Ciepłym, Kraków, 18 IV 1982 r., s. 33–37; *ibidem*, Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej z Wojciechem Ornatem, Kraków, 18 IV 1982 r., s. 38–41.

[943] *Ibidem*, Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej z Bolesławem Ornatem, Kraków, 18 IV 1982 r., s. 42–43.

[944] *Ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania w Krakowie przy ul. Stradom, Kraków, 17 IV 1982 r., s. 11–14; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 061/82/30, Kraków, 17 IV 1982 r., s. 17–18. Ten sam dokument znajduje się w: AIPN Kr, 07/5215, Akta w sprawie Wojciecha Ornata, Wykaz dowodów rzeczowych nr 061/82/30, Kraków, 17 IV 1982 r., s. 7 oraz na mikrofilmie AIPN Kr, 096/960/D (mf), Akta w sprawie Wojciecha Ornata, Wykaz dowodów rzeczowych nr 061/82/30, Kraków, 17 IV 1982 r., J1A8-A9.

[945] Cyt. za J. Morawski, *Tajemnice zapomnianego śledztwa*, „Rzeczpospolita", 20 VII 2005, s. A5.

[946] AIPN Kr, 096/964/DVD, Akta w sprawie Grzegorza Ciepłego, Meldunek o wszczęciu postępowania, Kraków, 21 V 1982 r., s. 28; AIPN Kr, 07/5219/DVD, Akta w sprawie śledztwa przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Postanowienie o wyłączeniu materiałów do odrębnego postępowania, Kraków, 13 V 1982 r., s. 7.

[947] AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Protokół przesłuchania podejrzanego Grzegorza Ciepłego, Kraków, 19 IV 1982 r., s. 56. Ten sam dokument znajduje się na mikrofilmie AIPN Kr, 096/960/D (mf), Akta w sprawie Wojciecha Ornata, Protokół przesłuchania podejrzanego Grzegorza Ciepłego, Kraków, 19 IV 1982 r., J1D10.

[948] AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Protokół przesłuchania podejrzanego Grzegorza Ciepłego, Kraków, 28 IV 1982 r., s. 97–102.

[949] Elżbieta Karkosza (ur. 1953), ekonomistka. Od 17 VIII 1983 do 24 VIII 1989 r. zarejestrowana przez Wydział V WUSW w Krakowie jako TW „Monika" (nr rej. Kr 27759). Nie zachowała się ani teczka personalna, ani teczka pracy. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące E. Karkoszy na kartach z kartotek AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. 27759); IPN Kr 00195/2, Zapis w dzienniku archiwalnym KWMO/WUSW w Krakowie, dział I.

[950] AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Protokół przesłuchania podejrzanego Grzegorza Ciepłego, Kraków, 29 IV 1982 r., s. 189. Marek Miętka (ur. 1960), wówczas uczeń, w latach osiemdziesiątych zaangażowany w niezależną działalność wydawniczą.

[951] *Ibidem*, s. 190.

[952] *Ibidem*, s. 191.

[953] *Ibidem*, Protokół konfrontacji, Kraków, 7 VI 1982 r., s. 199–200.

[954] AIPN Kr, 07/5219/DVD, Akta w sprawie śledztwa przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Protokół przesłuchania świadka Elżbiety Karkoszy, Kraków, 8 VI 1982 r., s. 27v. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 096/964/DVD, Akta w sprawie Grzegorza Ciepłego, Protokół przesłuchania świadka Elżbiety Karkoszy, Kraków, 8 VI 1982 r., s. 37.

[955] AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Protokół przesłuchania świadka Grzegorza Ciepłego, Kraków, 11 VI 1982 r., s. 202.

[956] *Ibidem*, Postanowienie o uzupełnieniu przedstawionych zarzutów, Kraków, 18 VI 1982 r., s. 193.

[957] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Wojciecha Ornata, Kraków, 19 IV 1982 r., s. 68. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5215, Akta w sprawie Wojciecha Ornata, Protokół przesłuchania podejrzanego Wojciecha Ornata, Kraków, 19 IV 1982 r., k. 39–42.

[958] AIPN Kr, 07/5215, Akta w sprawie Wojciecha Ornata, Protokół przesłuchania podejrzanego Wojciecha Ornata, Kraków, 23 IV 1982 r., k. 60.

[959] AIPN Kr, 07/5218, Akta kontrolne śledztwa przeciwko Markowi Miętce i Elżbiecie Karkoszy, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 27 V 1982 r., k. 6–7. Ten sam dokument znajduje się w: AIPN Kr, 97/1250, Akta śledztwa przeciwko Elżbiecie Karkoszy i Markowi Miętce, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 27 V 1982 r., k. 6–7 oraz na mikrofilmie AIPN Kr, 096/963/J (mf), Akta śledztwa przeciwko Markowi Miętce i Elżbiecie Karkoszy, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 27 V 1982 r., J1A4–A5.

[960] AIPN Kr, 07/5218, Akta kontrolne śledztwa przeciwko Markowi Miętce i Elżbiecie Karkoszy, Postanowienie o umorzeniu śledztwa, Kraków, 16 VI 1982 r., k. 55. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 97/1250, Akta śledztwa przeciwko Elżbiecie Karkoszy i Markowi Miętce, Postanowienie o umorzeniu śledztwa, Kraków, 16 VI 1982 r., k. 120.

[961] AIPN Kr, 97/1004, Akta nadzoru w sprawie Wojciecha Ornata, Akt oskarżenia przeciwko cyw. Wojciechowi Ornatowi, Kraków, 17 VI 1982 r., s. 54.

[962] AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Akt oskarżenia przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Kraków, 22 VI 1982 r., s. 210.

[963] AIPN Kr, 97/1004, Akta nadzoru w sprawie Wojciecha Ornata, Wyrok w sprawie Wojciecha Ornata, Kraków, 28 VI 1982 r., k. 70.

[964] AIPN Kr, 97/1025/DVD, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Wyrok Wojskowego Sądu Garnizonowego w Krakowie, Kraków, 5 VII 1982 r., s. 25–30. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Wyrok Wojskowego Sądu Garnizonowego w Krakowie, Kraków, 5 VII 1982 r., s. 251–256.

[965] AIPN Kr, 97/1025/DVD, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Rewizja Podprokuratora Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Krakowie na niekorzyść Grzegorza Ciepłego, Kraków, 12 VII 1982 r., s. 31–33. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Rewizja Podprokuratora Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Krakowie na niekorzyść Grzegorza Ciepłego, Kraków, 12 VII 1982 r., s. 275–277.

[966] AIPN Kr, 97/1025/DVD, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Wojskowa, Warszawa, 27 VIII 1982 r., s. 47–51. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu, Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Wojskowa, Warszawa, 27 VIII 1982 r., s. 304–307.

[967] Zapisy ewidencyjne dotyczące G. Ciepłego na kartach z kartotek AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1, AIPN Kr, 00142/1.

[968] AIPN Kr, 07/5192, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Andrzejowi Załuskiego i innym, k. 116; AIPN Kr, 97/1001, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Andrzejowi Załuskiemu, Akt oskarżenie przeciwko Andrzejowi Załuskiemu, Kraków, 12 VII 1982 r., k. 45.

[969] AIPN Kr, 97/1001, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Andrzejowi Załuskiemu, Postanowienie o wszczęciu śledztwa, Kraków, 16 IV 1982 r., k. 15.

[970] *Ibidem*, Postanowienie o częściowym umorzeniu śledztwa w sprawie Waldemara Czyża i uchyleniu środka zapobiegawczego – tymczasowego aresztowania, Kraków, 9 VI 1982 r., k. 30–32; *ibidem*, Postanowienie o częściowym umorzeniu śledztwa w sprawie Witolda Tukałły i uchyleniu środka zapobiegawczego – tymczasowego aresztowania, Kraków, 9 VI 1982 r., k. 34–36.

[971] AIPN Kr, 97/1001, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Andrzejowi Załuskiemu, Wyrok Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego, Kraków, 11 VIII 1982 r., k. 58–63.

[972] Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Karpińczyka na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; Katalog osób rozpracowywanych, Jerzy Karpińczyk, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Karpizyk&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=4&pageNo=1&osobaId=66162& [odczyt: 10.08.2016].

[973] Józef Pilch (1949–1994), elektromonter w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin, przewodniczący KZ NSZZ Solidarność. Internowany 23 XII 1981 r., aresztowany 24 grudnia, 18 I 1982 r. skazany na rok więzienia. Według zapisów ewidencyjnych, 15 II 1983 r. zarejestrowany przez Wydział V KWMO w Krakowie jako kandydat na tajnego współpracownika, a 18 kwietnia jako TW „Weteran" (nr rej. Kr 27027). Wyrejestrowano go 16 VII 1984 r. Na karcie Mkr-2 odnotowano, że *został wyeliminowany z powodu odmowy współpracy i dekonspiracji*. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Pilcha na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 085/1; http://13-grudnia.pl/lista-internowanych-malopolska.html [odczyt: 29.12.2017].

[974] Bronisław Sroga (ur. 1946), elektryk, zatrudniony w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych Montin, działacz NSZZ Solidarność w swoim zakładzie pracy. 6 IV 1983 r. został zatrzymany, kiedy wraz ze Stanisławem Piechem i Józefem Pilchem jechał do adwokata Andrzeja Rozmarynowicza. Podczas przesłuchania przez funkcjonariusza Wydziału V KWMO w Krakowie, ppor. Jana Szczepańskiego, był zastraszany, że poniesie karę za nieujawnienie miejsca pobytu ukrywającego się Jerzego Karpińczyka. Pod groźbą szantażu zgodził się na współpracę z SB. Podpisał zobowiązanie do współpracy i został zarejestrowany jako TW „Jacek" (nr rej. Kr 27294). Jego pierwsze zadanie miało dotyczyć ustalenia nazwisk osób redagujących i wydających pismo „Montinowiec". Bezpieka liczyła, że *pozyskanie go do współpracy przyczyni się do rozpoznania tego środowiska* (AIPN Kr, 00100/898/D /mf/, Teczka personalna TW „Jacek", Raport, Kraków, 12 IV 1983 r., J1B4). Do współpracy jednak nie doszło, następnego dnia bowiem Bronisław Sroga powiedział kolegom o podpisaniu zobowiązania. W formularzu *Postanowienie o rozwiązaniu współpracy* esbecy tłumaczyli: *Powodem rozwiązanie współpracy są następujące przyczyny: na drugi dzień po pozyskaniu TW „Jacek" zwierzył się z tego faktu ob.* [Józefowi] *Pilchowi, z którym razem udali się do adwokata dr.* [Andrzeja] *Rozmarynowicza, gdzie TW przedstawił swoją sytuację. Następnie razem z dr. Rozmarynowiczem udali się do prokuratora wojewódzkiego, u którego stwierdzili, że TW „Jacek" nie będzie współpracował z SB. Całą tę sprawę przedstawił TW w trakcie pierwszego skontaktowania się z nim telefonicznie, a następnie w trakcie rozmowy przeprowadzonej w WUSW. Decyzję swoją podtrzymał w napisanym przez siebie oświadczeniu* (*ibidem*, Postanowienie o rozwiązaniu współpracy z TW ps. „Jacek", J1B1). W *Notatce urzędowej* z 6 VI 1983 r. starszy inspektor Wydziału V ppor. Andrzej Zaręba pisał: *W dniu datowania uzyskałem kontakt telefoniczny z TW ps. „Jacek", celem umówienia się na spotkanie. TW „Jacek" oświadczył mi co następuje: „Proszę pana, ja byłem na drugie dzień (dzień po pozyskaniu) u prokuratora wojewódzkiego i wyjaśniłem sprawę mojej z wami współpracy. W związku z tym nie będę umawiał się na żadne spotkanie". Zaznaczam, że TW podczas rozmowy pozyskaniowej został ze mną umówiony na dzień następny, jednakże na wyżej wymienione spotkanie nie przyszedł. Od tego czasu do dnia dzisiejszego kilkanaście razy podejmowałem próby nawiązania z TW kontaktu, z rezultatem negatywnym, ponieważ TW przebywał to na urlopie, to na zwolnieniu bądź nikt nie odbierał telefonu. Dopiero w dniu dzisiejszym udało mi się nawiązać kontakt, z rezultatem jak wyżej* (*ibidem*, Notatka urzędowa dotycząca TW ps. „Jacek", Kraków, 6 VI 1983 r., J1B9). Ten sam funkcjonariusz w *Charakterystyce TW „Jacek"* z 6 XII 1983 r. wyjaśniał: *TW ps. „Jacek" nie podjął z nami współpracy i zaraz na drugi dzień po pozyskaniu z tego faktu zwierzył się mecenasowi Rozmarynowiczowi. Twierdził, że podjął taką decyzję ze względu na skutki psychologiczno-fizjologiczne, jakie nastąpiły po podpisaniu zobowiązania.*

Fakt podpisania zobowiązania wywołał u niego szok psychologiczny i rozstrój fizjologiczny żołądka. Uważam, że jest to człowiek, z którym SB nie powinna nawiązywać żadnych kontaktów (*ibidem*, Charakterystyka TW ps. „Jacek", Kraków, 6 XII 1983 r., J1C1). Tego samego dnia, 6 XII 1983 r., został wyrejestrowany z sieci agenturalnej. Zob.: Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Srogi na kartach z kartoteki AIPN, 2911/1; AIPN Kr, 00100/898/D (mf), Teczka personalna TW „Jacek".

975 AIPN Kr, 303/225, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Karpińczykowi i innym, Akt oskarżenia, Kraków, 14 VI 1983 r., k. 10; AIPN Kr, 403/29, Akta w sprawie przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi, Protokół przeszukania hotelu robotniczego Montin, Kraków Nowa Huta os. Złotej Jesieni, Kraków, 6 IV 1983 r., k. 3–3v; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 043/83/23, Kraków, 6 IV 1983 r., k. 6–6v; *ibidem*, Protokół przeszukania mieszkania Edwarda Gwazdacza, zam. Kraków Nowa Huta os. Sportowe, Kraków, 7 IV 1983 r., k. 7–8.

976 AIPN Kr, 081/367, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Karpińczykowi i innym, Postanowienie, Kraków, 15 IV 1983 r., k. 6.

977 *Ibidem*, k. 7.

978 AIPN Kr, 403/29, Akta w sprawie przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej z Edwardem Gwazdaczem, Kraków, 7 IV 1983 r., k. 36.

979 *Ibidem*, Notatka urzędowa z rozmowy przeprowadzonej ze Stanisławem Piechem, Kraków, 7 IV 1983 r., k. 31–32.

980 AIPN Kr, 303/225, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Karpińczykowi i innym, Akt oskarżenia, Kraków, 14 VI 1983 r., k. 6–7. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 403/31, Akta w sprawie przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi, Akt oskarżenia, Kraków, 14 VI 1983 r., k. 2–3.

981 AIPN Kr, 303/225 Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Karpińczykowi i innym, Akt oskarżenia, Kraków, 14 VI 1983 r., k. 8. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 403/31, Akta w sprawie przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi, Akt oskarżenia, Kraków, 14 VI 1983 r., k. 4–5.

982 AIPN Kr, 303/225, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Karpińczykowi i innym, Akt oskarżenia, Kraków, 14 VI 1983 r., k. 9. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 403/31, Akta w sprawie przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi, Akt oskarżenia, Kraków, 14 VI 1983 r., k. 5–6.

983 AIPN Kr, 403/31, Akta w sprawie przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi, Postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Krakowie w Wydziale IV Karnym Rewizyjnym, Kraków, 20 VII 1983 r., k. 218; FCDCN, sygn. RK 7 III, P. Poniedziałek, Strajki, demonstracje, internowania, aresztowania i procesy w Krakowie w okresie stanu wojennego w Polsce w świetle relacji prasowych, Kraków 1992 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Michała Pułaskiego w Instytucie Historii UJ), mps, s. 134.

984 AIPN Kr, 0101/118/D (mf), SOR „Koc".

985 Chodzi o książkę Wojciecha Karpińskiego *Słowiański spór* (wydawnictwo KOS, Kraków 1981).

986 Chodzi o książkę Wojciech Karpińskiego *Szkice o wolności* (wydawnictwo KOS, Kraków 1981).

987 AIPN Kr, 0101/118/D (mf), SOR „Koc", Wyciąg z raportu ze spotkania z TW ps. „Monika" z dnia 23 VIII 1982 r., Kraków, 23 VIII 1982 r., J2A4.

988 *Ibidem*, Wyciąg z informacji operacyjnej uzyskanej w dniu 28 VIII 1982 r. od TW ps. „Monika", pozostającego na kontakcie kpt. Wiesława Hryniewicza, Kraków, 28 VIII 1982 r., J2B11.

989 *Ibidem*, Wyciąg z informacji operacyjnej uzyskanej od TW ps. „Monika" w dniu 6 XI 1982 r., pozostającego na kontakcie kpt. Wiesława Hryniewicza, Kraków, 6 XI 1982 r., J2B11.

990 *Ibidem*, Meldunek operacyjny, Kraków, 13 IV 1983 r., J1C2.

991 *Ibidem*, Informacja operacyjna od TW „Tomek", Kraków, 20 IV 1983 r., J2D2. Zob. też *ibidem*, Analiza do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Koc", Kraków, 18 V 1983 r., J2D11.

[992] *Ibidem*, Informacja operacyjna od TW „Tomek", Kraków, 20 IV 1983 r., J2D2–D3.

[993] *Ibidem*, Plan realizacji przedsięwzięć operacyjnych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Koc", Kraków, 15 VII 1983 r., J2E4–E5.

[994] *Ibidem*, J2E5.

[995] *Ibidem*, Analiza do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Koc", Kraków, 21 XI 1984 r., J3A11.

[996] *Ibidem*, J3A12.

[997] *Ibidem*, J3B1.

[998] *Ibidem*.

[999] *Ibidem*, J3B2.

[1000] *Ibidem*.

[1001] Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Pelca na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Sabatowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 089/1.

[1002] AIPN Kr, 0101/260/D (mf), Materiały dotyczące Waldemara Pelca, Wniosek o założenie kwestionariusza ewidencyjnego, Kraków, 16 IV 1985 r., J1A5.

[1003] *Ibidem*, Wniosek o zaniechanie prowadzenia kwestionariusza ewidencyjnego, Kraków, 2 III 1986 r., J1A6; *ibidem*, Charakterystyka kwestionariusza ewidencyjnego kryptonim „Blady", J1B9.

[1004] AIPN Kr, 309/692, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Bronisława Maja; Zapisy ewidencyjne dotyczące K. Budziakowskiego na kartach z kartoteki AIPN, 2912/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Arka" (nr rej. Kr 27840) na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Arka" (nr rej. Kr 30732) na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[1005] AIPN Kr, 056/108, t. 2, DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1985–1986, Informacja dotycząca nielegalnych grup działających w środowisku akademickim Krakowa, Kraków, 23 V 1985 r., s. 111–112. Te same informacje *ibidem*, Notatka informacyjna dotycząca nielegalnego wydawnictwa Arka, Kraków, maj 1985 r., s. 129–130.

[1006] *Ibidem*, Informacja dotycząca działalności nielegalnych grup w obiektach i środowiskach ochranianych przez Wydział III-1, Kraków, 21 IV 1986, s. 249–250.

[1007] AIPN Kr, 010/12269, SOR „Noe", Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Noe", Kraków, 25 I 1989, k. 17.

[1008] *Ibidem*; *ibidem*, Analiza stanu rozpoznania nielegalnej oficyny wydawniczej KTW, Kraków, 30 III 1987, k. 54; *ibidem*, Meldunek nr 131/85 o założeniu sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Noe", Kraków, 31 X 1985 r., k. 10.

[1009] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[1010] Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.

[1011] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[1012] AIPN Kr, 010/12269, SOR „Noe", Materiały dotyczące Krzysztofa Budziakowskiego, Meldunek nr 131/85 o założeniu sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Noe", Kraków, 31 X 1985 r., k. 10.

[1013] *Ibidem*, Pismo Naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie mjr. Wiesława Hryniewicza do Naczelnika Wydziału III, Kraków, 12 XI 1985 r., k. 10.

[1014] Zapisy ewidencyjne na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN Kr, 089/1.

[1015] Andrzej Margasiński (ur. 1958), doktor psychologii, nauczyciel akademicki, terapeuta, trener. Absolwent psychologii na UJ, doktorat na KUL. Od 1987 r. asystent, następnie adiunkt Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. W latach osiemdziesiątych działacz NZS, redaktor i autor tekstów

w piśmie „Odmowa". Członek NSZZ Solidarność. Zob. http://www.andrzejmargasinski.com/omnie.php [odczyt: 20.01.2018].

[1016] Sylwester Szefer (ur. 1957), student na Wydziale Leśnym Akademii Rolniczej w Krakowie oraz na Wydziale Filozoficznym i na Wydziale Teologicznym PAT w Krakowie. W latach 1978–1980 organizator spotkań przy kościele pw. św. Anny, poświęconych niezależnej myśli politycznej oraz literaturze i historii Polski. Od 1979 do 1980 r. uczestnik Ruchu Młodej Polski, jeden z jego krakowskich rzeczników. W okresie 1980–1981 członek NZS, uczestnik strajków studenckich w Akademii Rolniczej i na UJ, zaangażowany w redagowanie i kolportaż prasy bezdebitowej, 1980–1981 twórca i redaktor pisma „Wyzwolenie". W stanie wojennym założył i redagował pismo „Odmowa". W latach 1984–1996 twórca i redaktor naczelny katolickiego miesięcznika „List" (pismo zostało zarejestrowane w czerwcu 1990 r.). W latach 1989–1990 działacz Obywatelskiego Komitetu Solidarności w Mogilanach, wydał numeru 1 „Głosu Mogilan". Po 1990 r. był m.in. twórcą i redaktorem naczelnym katolickiego magazynu „Jezus żyje!" (1997–2007), współpracownikiem redakcji programów dokumentalnych TVP (2006–2007), redaktorem prowadzącym TVP Historia, odpowiedzialnym m.in. za cykl programów „U źródeł cywilizacji" i „Papież Tysiąclecia" (2007–2011), autorem serialu „Kryptonim Muzeum – szlak Armii Krajowej" (2017). Zob. Korespondencja elektroniczna z Sylwestrem Szeferem, 14 VI 2016 r.

[1017] Korespondencja elektroniczna z Andrzejem Margasińskim, 19 VIII 2016 r.

[1018] AIPN Kr, 07/5475/DVD, Akta kontrolne dochodzenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Protokół przeszukania domu jednorodzinnego i garażu, Kraków, 27 IV 1984 r., s. 12–15; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 40/D/47, s. 20–25. Te same dokumenty znajdują się w AIPN Kr, 403/60, Akta w sprawie przeciwko Romanowi Graczykowi, Protokół przeszukania domu jednorodzinnego i garażu, Kraków, 27 IV 1984 r., k. 3–4; *ibidem*, Wykaz dowodów rzeczowych nr 40/D/47, k. 6–8.

[1019] AIPN Kr, 07/5475/DVD, Akta kontrolne dochodzenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Postanowienie o wszczęciu dochodzenia, Kraków, 27 IV 1984 r., s. 42. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 403/60, Akta w sprawie przeciwko Romanowi Graczykowi, Postanowienie o wszczęciu dochodzenia, Kraków, 27 IV 1984 r., k. 13.

[1020] AIPN Kr, 07/5475/DVD, Akta kontrolne dochodzenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Postanowienie o wszczęciu dochodzenia, Kraków, 27 IV 1984 r., s. 42. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 403/60, Akta w sprawie przeciwko Romanowi Graczykowi, Postanowienie o wszczęciu dochodzenia, Kraków, 27 IV 1984 r., k. 13.

[1021] AIPN Kr, 07/5475/DVD, Akta kontrolne dochodzenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Protokół przesłuchania podejrzanego Romana Graczyka, Kraków, 28 IV 1984 r., s. 47–49. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 403/60, Akta w sprawie przeciwko Romanowi Graczykowi, Protokół przesłuchania podejrzanego Romana Graczyka, Kraków, 28 IV 1984 r., k. 16–17.

[1022] AIPN Kr, 07/5475/DVD, Akta kontrolne dochodzenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Akt oskarżenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Kraków, 5 VI 1984 r., s. 83–84. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 403/61, Akta w sprawie przeciwko Romanowi Graczykowi, Akt oskarżenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Kraków, 5 VI 1984 r., k. 2–3.

[1023] AIPN Kr, 403/61, Akta w sprawie przeciwko Romanowi Graczykowi, Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Kraków, 2 IX 1985 r., k. 62.

[1024] *Ibidem*, Pismo wiceprokuratora Prokuratury Wojewódzkiej Cecylii Szydłowskiej do Sądu Wojewódzkiego w Krakowie Wydział IV Karny za pośrednictwem Sądu Rejonowego dla Krakowa Podgórza, Kraków, 10 X 1985 r., k. 71–73.

[1025] *Ibidem*, Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Kraków, 13 II 1987 r., k. 144. Ten sam dokument znajduje się w AIPN Kr, 07/5475/DVD, Akta kontrolne dochodzenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Kraków, 13 II 1987 r., s. 119.

[1026] AIPN Kr, 07/5475/DVD, Akta kontrolne dochodzenia przeciwko Romanowi Graczykowi, Pismo Naczelnika Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie mjr. Macieja Wójcika do Dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Kraków, 16 X 1987 r., s. 122–123.

[1027] *Ibidem*, Pokwitowanie, Kraków, 26 XI 1987 r., s. 124.

[1028] Wanda Klominek (ur. 1924), psycholog. W 1963 r. założyła Ośrodek Adopcyjny przy Towarzystwie Przyjaciół Dzieci w Krakowie i prowadziła go przez 20 lat. Od 7 XII 1984 do 28 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Cień". Zob. http://www2.almamater.uj.edu.pl/104/10.pdf.

[1029] Janusz Szumski (ur. 1960), student Politechniki Krakowskiej, później inżynier budownictwa w Przedsiębiorstwie Budownictwa Komunalnego w Nowym Sączu. Od 7 XII 1984 do 28 XII 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Cień". Zob. AIPN Kr, 033/941, Materiały wyłączone z SOR „Cień" dotyczące Janusza Szumskiego.

[1030] Irena Winkler (ur. 1920), w latach osiemdziesiątych zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 7 XII 1984 do 28 XII 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Cień".

[1031] AIPN Kr 309/105, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Marka Walencika.

[1032] AIPN Kr, 033/941, Materiały wyłączone z SOR „Cień" dotyczące Janusza Szumskiego.

[1033] AIPN Kr, 056/108, t. 2, DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1985–1986, Informacja dotycząca nielegalnych grup działających w środowisku akademickim Krakowa, Kraków, 23 V 1985 r., s. 113–114. Ta sama informacja w *ibidem*, Notatka informacyjna dotycząca nielegalnej grupy poligraficzno-wydawniczej „Promieniści", Kraków, maj 1985 r., s. 127–128.

[1034] Andrzej Opaliński (ur. 1961), student Politechniki Krakowskiej.

[1035] *Ibidem*, Informacja dotycząca nielegalnych grup działających w środowisku akademickim Krakowa, Kraków, 23 V 1985 r., s. 113–114. Ta sama informacja w *ibidem*, Notatka informacyjna dotycząca nielegalnej grupy poligraficzno-wydawniczej „Promieniści", Kraków, maj 1985 r., s. 127–128.

[1036] *Ibidem*, Informacja dotycząca działalności nielegalnych grup w obiektach i środowiskach ochranianych przez Wdział III-1, Kraków, 21 IV 1986 r., s. 249.

[1037] AIPN Kr, 033/941, Materiały wyłączone z SOR „Cień" dotyczące Janusza Szumskiego, Informacja operacyjna dotycząca nielegalnej działalności figuranta SOR „Cień", Kraków, 18 VII 1987 r., k. 8.

[1038] *Ibidem*, Pismo Naczelnika Wydziału III-1 WUSW w Krakowie do Naczelnika Wydziału III WUSW w Nowym Sączu, Kraków, 23 VI 1988 r., k. 49.

[1039] AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska), Uzupełnienie meldunku nr 285/88 do sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Cień", Kraków, 6 IX 1988 r., s. 96.

[1040] Janina Kręcioch (ur. 1943), historyk archiwista, zatrudniona na stanowisku starszego asystenta naukowo-badawczego w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Krakowie. Zaangażowana w podziemną działalność wydawniczą. Od 6 VII 1984 do 26 IX 1989 r. rozpracowywana przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR „Siostra". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Kręcioch na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[1041] AIPN Kr, 056/108, t. 2, DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1985–1986, Analiza stanu rozpoznania nielegalnej działalności poligraficzno-kolportażowej w środowiskach i obiektach ochranianych przez Wydział III-1, Kraków, 18 VII 1985 r., s. 138.

[1042] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Siostra" na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1.

[1043] Zapisy ewidencyjne dotyczące E. Ryłko na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Świdy na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące T. Masłowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Pawłowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Tyrańskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[1044] AIPN Kr, 010/12354/DVD, SOR „Liberał", Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Liberał", Kraków, 17 X 1985 r., s. 12.

[1045] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 182, Kraków, 23 VII 1986 r., s. 20.

[1046] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Zygmunta Grzesiaka, Kraków, 18 VIII 1986 r., s. 179–185; *ibidem*, Kraków, 19 VIII 1986 r., s. 186–190; *ibidem*, Kraków, 20 VIII 1986 r., s. 191–198; *ibidem*, Kraków, 21 VIII 1986 r., s. 199–203; *ibidem,* Kraków, 22 VIII 1986 r., s. 204–209; *ibidem*, Kraków, 25 VIII 1986 r., s. 210–216; *ibidem*, Kraków, 26 VIII 1986 r., s. 217–223; *ibidem*, Kraków, 27 VIII 1986 r., s. 224–229; *ibidem*, Kraków, 28 VIII 1986 r., s. 230–239; *ibidem*, Kraków, 29 VIII 1986 r., s. 240–245; *ibidem*, Kraków, 30 VIII 1986 r., s. 246–252.

[1047] *Ibidem*, Protokół przesłuchania podejrzanego Rafała Stósa, Kraków, 26 VIII 1986 r, s. 139–149; *ibidem*, Kraków, 14 VIII 1986 r., s. 150–152; *ibidem*, Kraków, 19 VIII 1986 r., s. 153–158; *ibidem*, Kraków, 25 VIII 1986 r., s. 159–163; *ibidem*, Kraków, 31 VII 1986 r., s. 164–170; *ibidem*, Kraków, 1 VIII 1986 r., s. 171–173.

[1048] *Ibidem*, Uzupełnienie meldunku nr 225, Kraków, 6 X 1986 r., s. 28.

[1049] AIPN, 0248/217, t. 2, DVD, SOR „Libra", Notatka informacyjna dotycząca Liberalno-Demokratycznej Partii Niepodległość Oddział Małopolski, [Warszawa] 20 VII 1986 r., s. 51.

[1050] *Ibidem*, s. 52.

[1051] AIPN Kr, 010/12351/DVD, SOR „Ośmiornica", Meldunek nr 16 o założenie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Ośmiornica", Kraków, 18 I 1986 r., s. 32.

[1052] *Ibidem*, Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Ośmiornica", Kraków, 14 I 1986 r., s. 10.

[1053] *Ibidem*, Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ośmiornica", Kraków, 12 II 1987 r., s. 51–52.

[1054] Szymon Mirer (1941–1989), trener, absolwent Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, od 1966 r. zatrudniony w uczelnianym Zakładzie Gier Sportowych na stanowisku asystenta. Na początku lat siedemdziesiątych był trenerem Śląska Wrocław, od 1975 r. Miejskiego Klubu Sportowego w Jeleniej Górze, następnie Miedzi Legnica. W okresie stanu wojennego działacz opozycji solidarnościowej w Krakowie. Od 16 II 1987 do 15 III 1989 r. rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ośmiornica". Zob. *ibidem*; Zapisy ewidencyjne dotyczące Sz. Mirera na kartach kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[1055] AIPN Kr, 010/12351/DVD, SOR „Ośmiornica", Analiza materiałów operacyjnych zawartych w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ośmiornica", Kraków, 20 I 1989, s. 93–97.

[1056] *Ibidem*, Analiza sytuacji operacyjnej w sprawie operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ośmiornica", Kraków, 25 II 1987 r., s. 66.

[1057] Bogdan Wróbel (ur. 1957), elektryk w HiL. Wiosną 1988 r. aktywny uczestnik strajku w hucie, został zatrzymany i tymczasowo aresztowany. Zarejestrowany 10 VI 1988 r. (nr rej. Kr 34772) jako osoba rozpracowywana w SOR „Strajk" (nr rej. Kr 34632; przekształconej ze sprawy operacyjnego sprawdzenia 12 V 1988 r.) prowadzonej przez Pion V DUSW w Nowej Hucie. W grudniu 1988 r. wyrejestrowany z SOR „Strajk" i zarejestrowany w nowo założonej SOR „Komitet" (nr rej. Kr 35259), którą prowadzono do grudnia 1989 r. Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Wróbla na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1.

[1058] AIPN Kr, 010/12351/DVD, SOR „Ośmiornica", Analiza sytuacji operacyjnej w SOR krypt. „Ośmiornica", Kraków 25 II 1987 r., s. 66.

[1059] AIPN Kr, 010/12351/DVD, SOR „Ośmiornica", Informacja operacyjna dotycząca stanu rozpoznania organizacji Solidarność Walcząca w Krakowie oraz realizowanych w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania kryptonim „Ośmiornica" przedsięwzięć operacyjnych, Kraków, 20 IX 1989 r., s. 164–165.

[1060] AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika

Częstochowska), Uzupełnienie meldunku nr 152/86 do sprawy operacyjnego sprawdzenie kryptonim „Nowi", Kraków, 25 VII 1986 r., s. 31.

[1061] *Ibidem*, Meldunek nr 28/88 o zakończeniu sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Nowi", Kraków, 27 I 1988 r., s. 30.

[1062] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Nowi" i SOS „Opiekun" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; AIPN Kr, 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 32024 oraz nr rej. Kr 32418).

[1063] AIPN Kr, 010/12401, SOR „Heros", Kwestionariusz osoby rozpracowywanej, k. 3.

[1064] Materiały tej sprawy zachowały się jedynie w postaci mikrofilmu AIPN Kr, 0101/165/DVD, SOR „Hiena".

[1065] AIPN Kr, 010/12401, SOR „Heros", Plan przedsięwzięć operacyjnych do sprawy operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Heros", Kraków, 13 III 1986 r., k. 4.

[1066] *Ibidem*, k. 5.

[1067] *Ibidem*, Informacja operacyjna dotycząca zagrożenia nielegalną działalnością stwarzanego przez grupę Małopolskiego Komitetu Walki o Praworządność, na którą prowadzona jest sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Heros", oraz podejmowane w związku z tym przedsięwzięcia, Kraków, 5 V 1986 r., k. 21.

[1068] *Ibidem*, k. 22.

[1069] *Ibidem*.

[1070] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Heros" na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 089/1.

[1071] Krzysztof Dymanus (ur. 1961), student Akademii Ekonomicznej w Krakowie. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Rozpracowywany w ramach SOS „Dąb".

[1072] Maciej Gargul (ur. 1965), uczeń technikum mechanicznego. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Rozpracowywany w ramach SOS „Dąb".

[1073] Piotr Garlacz (ur. 1966), w latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Rozpracowywany w ramach SOS „Dąb".

[1074] Tomasz Helner (ur. 1965), student AGH. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Rozpracowywany w ramach SOS „Dąb".

[1075] Adam Litwicki (ur. 1952), pracownik techniczny w AGH. W latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą. Rozpracowywany w ramach SOS „Dąb".

[1076] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Dąb" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1; IPN Kr 00201/1, Zapis w dzienniku rejestracyjnym KWMO/WUSW w Krakowie (nr rej. Kr 30650); IPN Kr 00195/6, Zapis w dzienniku archiwalnym Wydziału „C" KWMO/WUSW w Krakowie, dział II.

[1077] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOS „Dąb" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[1078] Zapisy ewidencyjne dotyczące L. Jaranowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Kani na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[1079] Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Grabowskiej na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące L. Jaranowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Marklowskiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1.

[1080] Zapisy ewidencyjne dotyczące SOR „Redaktorzy" na kartach z kartoteki AIPN Kr, 089/1.

[1081] Piotr Hertig (ur. 1964), student UJ, działacz NZS UJ, kolporter wydawnictw podziemnych. Od 14 IV 1987 do 10 I 1990 r. rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Krakowie w ramach SOR „Ren". Zob. Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Hertiga na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 087/1, AIPN Kr, 089/1.

[1082] Rafał Szczucki, student AGH, w latach osiemdziesiątych zaangażowany w podziemną działalność wydawniczą, kolporter publikacji drugiego obiegu.

[1083] Małgorzata Witczak (ur. 1966), studentka Wydziału Prawa UJ.

[1084] Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Woickiego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące A. Kaczor-Kubas na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Hertiga na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Orawca na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące S. Onyszki na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące T. Malkiewicza na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące R. Maja na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące J. Mądrego na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące B. Łętochy na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące D. Leśniaka na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące P. Krzywca na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące I. Skupienia na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Siewiery-Pięciak na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Pyzia na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące D. Piekły na kartach z kartotek AIPN, 2911/1, AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące W. Pięciaka na kartach z kartoteki AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1, AIPN Kr, 089/1; Zapisy ewidencyjne dotyczące M. Witczak na kartach z kartotek AIPN, 2912/1, AIPN Kr, 00142/1.

[1085] AIPN Kr, 056/108, t. 2, DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1985–1986, Wykaz zastosowanych źródeł „PT" i „PP" wraz z wynikami eksploatacji według stanu na dzień 22 III 1985 r., Kraków, 22 III 1985 r., s. 69–70.

[1086] AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta", Wykaz osobowych źródeł informacji wykorzystywanych w sprawie, s. 13. Ten sam dokument znajduje się w materiałach zmikrofilmowanych AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta", Wykaz osobowych źródeł informacji wykorzystanych w sprawie, J1A11.

[1087] Zob. *Instrukcje, wytyczne, pisma Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1962–1989. Wybór dokumentów*, oprac. A. Dziurok, F. Musiał, Kraków – Katowice 2017 (seria „Normatywy aparatu represji", t. 5), s. 777: *Instrukcja dyrektora Departamentu IV MSW nr 002/80 o systemie pracy informacyjno-analitycznej w Departamencie IV MSW i jego odpowiednikach terenowych* [17 VIII 1980 r.].

[1088] Zob.: *Instrukcje pracy pionów pomocniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa (1945–1989)*, oprac. M. Komaniecka, Kraków 2010 (seria „Normatywy aparatu represji", t. 1), s. 251: *Instrukcja nr 003/58 o zasadach stosowania i wykorzystywania podsłuchu pokojowego (PP) i telefonicznego (PT) oraz podglądu i dokumentacji fotograficznej (PDF)* [24 III 1958 r.]; *ibidem*, s. 261: *Zarządzenie nr 0068/68 ministra spraw wewnętrznych w sprawie stosowania i wykorzystywania podsłuchu pokojowego (PP), podsłuchu telefonicznego (PT) oraz podglądu i dokumentacji fotograficznej (PDF)* [15 VII 1968 r.]; *ibidem*, s. 270: *Zarządzenie nr 0047/79 ministra spraw wewnętrznych w sprawie stosowania i wykorzystywania techniki operacyjnej* [27 XII 1979 r.].

[1089] Zob.: *ibidem*, 261: *Zarządzenie nr 0068/68…*; *ibidem*, s. 274: *Załącznik do Zarządzenia nr 0047/79 ministra spraw wewnętrznych z dnia 27 XII 1979 r.* Zob. też M. Komaniecka, *Pod obserwacją i na podsłuchu…*, s. 271–272.

[1090] AIPN Kr, 051/8, t. 1, Zarządzenia, decyzje, pisma okólne, obwieszczenia, rozkazy i wytyczne KdsBP, MSW i KGMO oraz inne akty prawne z lat 1955–1990, Niepublikowane wykonawcze akty normatywne do ustawy o urzędzie ministra spraw wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów wraz z komentarzem, Instrukcja z 25 IV 1985 r. o szczegółowych sposobach, trybie i taktyce postępowania przy stosowaniu środków technicznych, s. 101.

[1091] AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton", Plan wykorzystania zakrytych punktów obserwacyjnych, Kraków, 12 VIII 1982 r., s. 46.

[1092] AIPN Kr, 056/112/DVD, Informacje, analizy oraz plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 SB WUSW w Krakowie z lat 1986–1987 dotyczące środowiska pracowników naukowych i studentów krakowskich uczelni wyższych, Wykaz figurantów spraw operacyjnych prowadzonych przez Wydział III-1 kontynuujących wrogą działalność, Kraków, 8 I 1987 r., s. 118–122.

[1093] J. Morawski, *Tajemnice zapomnianego śledztwa…*

[1094] AIPN Kr, 268/9, Akta osobowe Bogusława Baranowskiego.

[1095] AIPN Kr, 0208/107, Akta osobowe Artura Bulki.

[1096] AIPN Kr, 268/314, Materiały wyłączone z akt osobowych Mieczysława Bytnara.

[1097] AIPN Kr, 059/717, Akta osobowe Zdzisława Celbana.

[1098] AIPN Kr, 059/388, Akta osobowe Jana Damulewicza.

[1099] AIPN Kr, 059/540, Akta osobowe Henryka Dąbrowskiego.

[1100] AIPN Kr, 059/737, Akta osobowe Marka Dwuraźnego.

[1101] AIPN Kr, 059/682, Akta osobowe Jana Dziecha.

[1102] AIPN Kr, 059/733, Akta osobowe Piotra Falkowskiego.

[1103] AIPN Kr, 059/890, Akta osobowe Stefana Gajewskiego.

[1104] AIPN Kr, 059/860, Akta osobowe Wojciecha Grzędy.

[1105] AIPN Kr, 059/667, Akta osobowe Józefa Harańczyka.

[1106] AIPN Kr, 059/669, Akta osobowe Wiesława Hryniewicza.

[1107] AIPN Kr, 059/609, Akta osobowe Kazimierza Kasprzyka.

[1108] AIPN Kr, 059/783, Akta osobowe Tadeusza Katolika.

[1109] AIPN Kr, 059/784, Akta osobowe Zbigniewa Klimka.

[1110] AIPN Kr, 059/785, Akta osobowe Marka Kłosowskiego.

[1111] AIPN Kr, 0208/108, t. 1–2, Akta osobowe Jana Kozłowskiego.

[1112] AIPN Kr, 059/613, Akta osobowe Marka Krupy.

[1113] AIPN Kr, 059/789, Akta osobowe Antoniego Krzyszkowskiego.

[1114] AIPN Kr, 0208/56, Akta osobowe Andrzeja Kubasa.

[1115] AIPN Kr, 00297/45, t. 1–2, Akta osobowe Bogdana Marendowskiego.

[1116] W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki*..., s. 418.

[1117] AIPN Kr, 059/802, Akta osobowe Sylwestra Michnowskiego.

[1118] AIPN Kr, 059/624, Akta osobowe Witolda Nawrota.

[1119] AIPN Kr, 270/3, Akta osobowe Tadeusza Oleszka.

[1120] AIPN Kr, 059/514, Akta osobowe Jerzego Partyły.

[1121] AIPN Kr, 059/815, Akta osobowe Jerzego Pikusy.

[1122] AIPN Kr, 059/85, Akta osobowe Stefana Podsiadły.

[1123] AIPN Kr, 059/828, Akta osobowe Tadeusza Ruska.

[1124] AIPN Kr, 059/547, Akta osobowe Wojciecha Satoły.

[1125] AIPN Kr, 059/831, Akta osobowe Józefa Serafina.

[1126] AIPN Kr, 059/833, Akta osobowe Sławomira Sienniaka.

[1127] AIPN Kr, 059/475, Akta osobowe Andrzeja Soi.

[1128] AIPN Kr, 00297/3, t. 1–2, Akta osobowe Jerzego Stachowicza.

[1129] AIPN Kr, 059/450, Akta osobowe Wiesława Stasielaka.

[1130] AIPN Kr, 059/704, Akta osobowe Ryszarda Strączka.

[1131] AIPN Kr, 0208/168, Akta osobowe Leszka Szczepkowicza.

[1132] AIPN Kr, 225/41, Rozkazy personalne dotyczące byłych funkcjonariuszy SB KWMO w Krakowie (1980 r.); AIPN Kr, 225/42, Rozkazy personalne dotyczące byłych funkcjonariuszy SB KWMO w Krakowie (1980 r.); AIPN Kr, 225/43, Rozkazy personalne dotyczące byłych funkcjonariuszy SB KWMO w Krakowie (1981 r.); W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 560.

[1133] AIPN Kr, 059/705, Akta osobowe Wiesława Tęczyńskiego.

[1134] AIPN Kr, 059/488, Akta osobowe Tomasza Wachowiaka.

[1135] AIPN Kr, 0158/5, Akta osobowe Franciszka Waśki.

[1136] AIPN Kr, 059/851, Akta osobowe Macieja Wójcika.

[1137] AIPN Kr, 059/647, Akta osobowe Antoniego Zasady.

[1138] AIPN, 0296/333, t. 1, Informacja dotycząca oceny sytuacji polityczno-społecznej w obszarze działania pionu III, 28 IV 1989 r., k. 411.

ZAKOŃCZENIE

Niezależny obieg wydawniczy, który funkcjonował w Polsce w latach 1976–1990, był zjawiskiem wyjątkowym i odegrał istotną rolę w historii. W jego tworzenie zaangażowani byli przedstawiciele różnych grup społecznych i pokoleń. W drugim obiegu publikowali niemal wszyscy najwybitniejsi polscy literaci, publicyści, historycy, filozofowie, socjologowie i naukowcy. Opozycjoniści i dysydenci przedstawiali tam swoje programy działania, dyskutowali o celach i strategii ruchów i organizacji, które współtworzyli. Skala i odziaływanie drugiego obiegu sprawiły, że określa się go mianem fenomenu. W żadnym innym kraju bloku wschodniego nie miał on porównywalnego zakresu, co często podkreślają w swoich publikacjach współcześni badacze przedmiotu. Już w grudniu 1986 r. zwróciła na to uwagę Społeczna Rada Wydawnictw Niezależnych: *Fenomen niezależnego ruchu wydawniczego jest w Polsce bezprecedensowy, w żadnym z krajów bloku nie osiągnięto nawet w przybliżeniu podobnych efektów. Sądzimy, że ruch ten jest jednym z najważniejszych i mających najbardziej dalekosiężne znaczenie przejawów rosnącej od lat dążności narodu polskiego do odzyskania niepodległości duchowej, intelektualnej, kulturalnej, której usiłowano go pozbawić, do nawiązania tradycyjnych więzi z myślą europejską i światową, które starano się zerwać. Ruch ten, przez swoją różnorodność, przez swą zdolność do upowszechniania myśli niecenzurowanych, do ujawniania prawdy i przeciwstawiania blokadzie informacji uprawianej przez władzę, spełnia wprost nieocenioną rolę w walce narodu o ocalenie i umocnienie swej tożsamości. Szczególnie doniosły jest jego wpływ na kształtowanie świadomości młodego pokolenia*[1]. I podsumowywała: *Niezależny ruch wydawniczy jest naszym największym atutem, najskuteczniejszą formą więzi ze społeczeństwem i oddziaływania na nie, a także największym tytułem do chwały i propagandy w świecie. Póki nie ma mowy o manifestacjach, strajkach, protestach itp. – niezależny ruch wydawniczy stanowi nasz główny front. Wydawnictwa niezależne są najpoważniejszą bronią społeczeństwa w walce o spełnienie jego uzasadnionych aspiracji*[2].

Drugi obieg wydawniczy, łamiąc monopol informacyjny komunistów i blokadę wszelkich treści niezgodnych z obowiązującą ideologią, ujawniał niewygodną dla władzy prawdę i odgrywał istotną rolę w walce o zachowanie tożsamości narodowej Polaków. Udostępniał polskim czytelnikom bogactwo literatury emigracyjnej, przybliżał dzieła światowej klasyki. Miał ważny wpływ na proces kształtowania i przywracania świadomości historycznej oraz upowszechniania wiedzy o historii Polski, a zwłaszcza o tych wydarzeniach, które były zakłamane lub przemilczane przez komunistyczną propagandę. Według Elżbiety Morawiec, *drugi obieg właściwie obudził świadomość Polaków. Pojawiło się mnóstwo znakomitych książek, które nie istniały w świadomości.* […] *Wychodziły fundamentalne dzieła.* […] *To jednak podtrzymywało ducha, nadawało sens. Nie istniało się w biernej wierności, tylko coś się robiło dla idei. Jakieś tam grosze czasem się dostawało za pisanie do podziemnej prasy, ale przecież nie o to chodziło*[3]. Historyk Paweł Wieczorkiewicz zwrócił uwagę, że niezależne wydawnictwa przyczyniły się do *odbudowy zniszczonej czy wypalonej tkanki umysłowej społeczeństwa polskiego. Wypalonej przez cenzurę. Dzięki nim większość z nas perły humanistyki światowej, najlepsze czy najcelniejsze współczesne dzieła literackie polskie, mogła czytać na bieżąco, a nie dopiero po 1989 r. To przyczyniło się do lepszego wyedukowania pokolenia lat osiemdziesiątych. No i dzięki temu to pokolenie, które odgrywa tak ważną rolę we współczesnej historii Polski, nie jest tak jednowymiarowe i może, mówiąc szczerze, tak głupie, jak pokolenia poprzednie*[4]. Dzięki drugoobiegowym pismom reprezentującym różne poglądy i kierunki myślowe widoczne stawały się różnorodne postawy, poglądy i oceny, świadczące o bogactwie życia intelektualnego, które w zasadzie nie istniało w obiegu oficjalnym. Niezależna prasa i książki, które trafiały w ręce społeczeństwa, dawały odpór kulturze oficjalnej, zmuszając do myślenia i zastanowienia się nad przedstawianymi w niej informacjami.

Oferta wydawnicza niezależnych oficyn była szeroka. Książki i broszury o różnorodnej tematyce i w rozmaitych formach literackich, począwszy od poezji i prozy, poprzez eseistykę, publicystykę, reportaże, wywiady i utwory satyryczne, zaspokajały wszelkie gusta i potrzeby czytelnicze. Odegrały również istotną rolę w edukacji. Przemysław Czapliński zauważył, że *na książkach „zakazanych" kształciły się wszystkie roczniki studiów humanistycznych lat 1980–1989*. Przypomniał, że *w drugiej połowie tamtej dekady dochodziło przecież do tego, że w oficjalnych spisach lektur na państwowych studiach (innych jeszcze nie było) znajdowały się książki zakazane przez państwową cenzurę. „Nędza historycyzmu" Karla Raimunda Poppera, „Główne nurty marksizmu" Leszka Kołakowskiego, „Korzenie totalitaryzmu" Hannah Arendt, „Ontologia socjalizmu" Jadwigi Staniszkis, a także dzieła Gombrowicza, Miłosza, Herberta, Orwella, Huxleya i dziesiątków innych pisarzy były istotnym – a na niektórych latach studiów: najważniejszym – składnikiem edukacji. Trudno wyobrazić*

sobie polonistykę lat osiemdziesiątych bez wydawnictw niezależnych. Może także, choć zapewne w mniejszym stopniu, socjologię, filozofię, politologię. Czapliński tłumaczył przy tym, że *taki udział w edukacji możliwy był tylko dzięki temu, że w połowie lat osiemdziesiątych, w szczytowym momencie rozwoju, obieg niezależny był swego rodzaju państwem w państwie*[5].

Trudna i skomplikowana codzienność drugiej połowy lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. nie sprzyjała niezależnej działalności wydawniczej. Mimo to, w warunkach gospodarki permanentnego niedoboru, gdy brakowało podstawowych artykułów, szereg osób, ignorując surowe represje, przełamując lęk i strach, potrafiło się zorganizować, redagować artykuły, tworzyć podziemne drukarnie, zdobywać tony trudno dostępnego papieru i farby, a także stworzyć system kolportażu.

Sieci organizacyjne niezależnego ruchu wydawniczego niejednokrotnie stanowiły podstawowy element struktury ugrupowań opozycyjnych. Na siatkach kolportażu opierała się w dużej mierze działalność solidarnościowego podziemia po wprowadzeniu stanu wojennego. Już wówczas w pełni zdawano sobie sprawę z roli i znaczenia wolnego słowa i niezależnego obiegu informacji. W artykule *Wojna o informację*, zamieszczonym w numerze 2 pisma „Komentarz Bieżący" z 29 grudnia 1981 r., wyjaśniano: *Prasa polska opierająca się na oficjalnych informacjach łże niemal w każdym zdaniu, zwłaszcza jeśli zdanie to mówi o Solidarności, i to wtedy, gdy Związek pozbawiony jest możliwości odpowiedzi, gdy zakneblowano mu usta, a jego działaczy podstępnie aresztowano.* [...] *Trudno ocenić moralną postawę pana Urbana, brak na to określeń w przyzwoitym języku, ale można oceniać zamiary władz. Ta wojna, to przede wszystkim wojna o informację. Przez czterdzieści lat społeczeństwo pozbawione było rzetelnych danych o własnej sytuacji. Gdy dzięki Solidarności powoli zaczęło te dane uzyskiwać, Związek spacyfikowano. Polakom o Polsce zbyt wiele wiedzieć nie wolno. Wiedzą o swym kraju mniej niż wywiad Hondurasu czy Gwatemali, mniej niż najmniejsza gazeta w San Marino. Podstawowym dążeniem junty jest sparaliżowanie i zmiażdżenie systemu niezależnej prasy, która stanowi układ nerwowy Związku. Gdy tego nie będzie, nie będzie również Solidarności. To właśnie niezależna prasa decydowała o niezależności Związku. Ograniczenie cenzury w prasie oficjalnej nie jest dla władz problemem, zamiast redaktorów naczelnych można mianować cenzorów. W prasie związkowej było to niemożliwe. Dlatego dąży się do jej unicestwienia. Tę wojnę musimy wygrać. Społeczeństwo pozbawione informacji o sobie i skazane wyłącznie na dane oficjalne można poddać dowolnym manipulacjom, i to jest głównym celem panów: Jaruzelskiego, Rakowskiego, Górnickiego i Urbana*[6].

Represje wymierzone w społeczeństwo po wprowadzeniu stanu wojennego nie stanowiły przeszkody dla niezależnego obiegu wydawniczego. Tworzyli go bowiem ludzie, którzy poczucie sensu działania czerpali z idei wspólnoty, dającej im siłę moralną. Podziemni wydawcy byli solidarni w praktyce. Nawet

po największej wpadce zawsze znalazł się ktoś, kto wydrukował kolejny numer pisma i udzielił wsparcia technicznego. Pojawiających się na podziemnym rynku wydawniczym nowych tytułów nie traktowano jako konkurencyjnych. Wymieniano się doświadczeniami, udzielano cennych rad, starano się pomagać.

Drugi obieg stanowił zagrożenie dla sytemu opartego na kłamstwie. Dlatego też władze go nie lekceważyły. Funkcjonariusz Jan Golec[7] w jednej z resortowych publikacji pisał: *Zjawisko prasy antykomunistycznej nie jest czymś nowym w Polsce Ludowej, gdyż już główne nurty podziemia kontrrewolucyjnego z lat 1944–1948 miały swoje organa prasowe. Do odrodzenia podziemnego ruchu wydawniczego przyczyniły się antysocjalistyczne ugrupowania powstałe w drugiej połowie lat siedemdziesiątych.* [...] *Po powstaniu w sierpniu 1980 r. NSZZ Solidarność prasa „niezależna" nabrała charakteru masowego, utrzymując go także po wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. Ogromna różnorodność, liczba tytułów i nakłady tej prasy nie mają swojego odpowiednika w żadnym innym państwie socjalistycznym. Szeroko korzystają z tego źródła korespondenci zachodnich gazet akredytowani w Polsce, jak również różnego rodzaju instytucje antykomunistyczne w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych.* [...] *Nielegalne czasopiśmiennictwo jest podstawową formą wrogiej propagandy, uprawianej przez tak zwane podziemie polityczne i inne ugrupowania opozycji politycznej w naszym kraju.* [...] *Ze względu na zasięg oddziaływania i ilość, nielegalna poligrafia jest poważnym zagrożeniem dla stanu świadomości społecznej naszego kraju, a zwłaszcza młodego pokolenia. Celem nielegalnej prasy jest kształtowanie antykomunistycznej świadomości i postaw społecznych niekorzystnych dla władzy, akcentowanie swojej obecności w życiu społeczno-politycznym kraju, sianie fermentu społecznego i przygotowanie na jego gruncie warunków do obalenia władzy komunistycznej w Polsce. Działalność propagandowa została uznana przez różne grupy i ugrupowania antykomunistyczne za najbardziej skuteczny oręż w walce przeciwko władzy. Ukazywanie się nielegalnych gazetek było i jest odzwierciedleniem stanu organizacyjnego opozycji politycznej w kraju*[8].

Nie ulega wątpliwości, że bez drugiego obiegu opozycja nie byłaby w stanie dotrzeć do szerokich rzesz społeczeństwa i pociągnąć ich za sobą. Pomimo inwigilacji, różnych form represji, skazywania przez sądy i kolegia do spraw wykroczeń osób zaangażowanych w niezależną działalność wydawniczą drugi obieg przetrwał do upadku systemu w 1989 r.

Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie w latach 1976–1990 działał podobnie jak w innych ośrodkach. Początkowo, w latach 1976–1980, nie była to szeroka aktywność wydawnicza. Rozwinęła się ona w kolejnym okresie i utrzymywała w następnych. Biorąc pod uwagę druki zwarte i sumując dorobek oficyn podziemnych, Kraków był drugim po Warszawie ośrodkiem wydawniczym. Jeśli zaś chodzi o liczbę wydawanych tytułów, to plasował

się na trzecim miejscu, po Warszawie i Wrocławiu. Rozwojowi niezależnego obiegu wydawniczego w Krakowie sprzyjało wiele czynników. Bastionami niecenzurowanego słowa były przede wszystkim szkoły wyższe, wśród których wiodącą rolę odgrywały Akademia Górniczo-Hutnicza i Uniwersytet Jagielloński, przy czym porównując możliwości i zaplecze intelektualne, UJ nie dorównywał AGH, gdzie znacznie więcej pracowników naukowych, ale też osób zatrudnionych w administracji i pracowników technicznych, a także studentów, zaangażowanych było w podziemną działalność wydawniczą. Również pozostałe krakowskie uczelnie miały sprzyjające warunki do rozwoju drugiego obiegu. Ważnymi jego ośrodkami były także zakłady pracy na terenie Krakowa, w tym w Nowej Hucie. Wielokrotnie stawały się one wręcz centrami kolportażu. Robotnicy wspierali podziemie w każdym wymiarze. Byli redaktorami, drukarzami, kolporterami. Największym wydawcą były ugrupowania opozycyjne, dla których niezależna działalność wydawnicza była najbardziej widocznym i symbolicznym przejawem ich trwania. Należy jednak zaznaczyć, że w Krakowie działalność w ramach drugiego obiegu prowadzili również wydawcy niezwiązani z żadną strukturą opozycyjną. Dzięki kontaktom ogólnopolskim do Krakowa docierały również pisma i książki przygotowywane w innych ośrodkach wydawniczych.

Drugi obieg ewoluował. Zmieniały się techniki powielania, od ręcznego przepisywania i prymitywnych powielaczy po profesjonalny druk. Wraz z udoskonalaniem technik zwiększały się nakłady, powiększał asortyment, rosła liczba odbiorców. Nie zmieniała się natomiast rola wolnego słowa. Trudno dziś zliczyć wszystkie osoby zaangażowane w niezależną działalność wydawniczą, ale bez wątpienia można szacować, że było ich nawet kilka tysięcy. Żaden z krakowskich uczestników podziemnego ruchu wydawniczego, z którym rozmawiano, nie żałował przystąpienia do niego. Są też zgodni w jego ocenie. Henryk Sala wyznał: *Tę działalność, jak mi się wydaje, to historia sama oceni, historycy wyciągną jakieś wnioski. Ci, co w tamtych latach żyli, przeżywali to wszystko. Oni powinni wypowiedzieć się na ten temat, co dał im drugi obieg, czy książki, które w ten sposób trafiały do ich rąk, otwierały im okno na świat, dawały im możliwość poznania literatury, czy dawały siłę do przetrwania, czy dawały siłę do działania? Ciężko powiedzieć. Według mnie, książki wydawane przez wydawnictwa* […] *jakoś mobilizowały społeczeństwo, mobilizowały ludzi, dawały odskocznię. Cieszę się i w sumie dumny jestem, że w tym drugim obiegu działałem, że mogłem swoją cegiełeczkę dołożyć*[9]. Krzysztof Budziakowski dodawał: *Dla mnie wydanie książki poza cenzurą było prawdziwą bitwą. Miałem poczucie, że gdy wyprodukowałem książkę, to już było zwycięstwo. „Wystrzeliłem", czyli książka poszła do ludzi i nie można było jej już zniszczyć ani zatrzymać konsekwencji jej istnienia. Miałem z tego dziką, wewnętrzną satysfakcję, dźwigając paczki i wiedząc, że mam książki, które za chwilę pójdą do ludzi, a czerwony nie jest w stanie nic z tym zrobić, że jakiś procent*

z ludzi czytających je będzie przeżywać to, co ja, gdy pierwszy raz dostałem wydawnictwo niezależne. Biorąc taką książkę, będzie widział, że są ludzie, którzy nie tylko myślą inaczej, nie tylko potrafią sformułować i napisać książkę, ale są też tacy, którzy tu, w tym kraju, w podziemiu, są w stanie ją wyprodukować. Jestem przekonany, że ruch wydawniczy i wydawcy są najbardziej niedocenioną grupą, jeśli chodzi o podziemie. Praca i efekty, które oni w rzeczywistości uzyskiwali w zakresie kształtowania świadomości społecznej, były ogromne. Nie tylko poprzez to, że ludzie czytali. Brali bowiem książkę do ręki i mieli namacalny dowód istnienia oporu i sprzeciwu, dowód, że istnieje coś nieodwracalnego, bo książka jest czymś nieodwracalnym. Miałem poczucie, że moja wojna z komuną na tym właśnie polega. Nie muszę knuć, spotykać się wieczorami i zastanawiać nad tym, jak obalić komunę – na to pomysłu nie miałem. Kelus o tym ładnie śpiewał: „Dochodzimy swoich racji papierową amunicją". Takie miałem poczucie i to było wystarczające. […] *Wydanie książki w nakładzie dwóch tysięcy egzemplarzy było jak wystrzelenie dwóch tysięcy pocisków. Prawda o historii Polski, wolna myśl polityczna i niecenzurowana literatura zmieniły świadomość Polaków ograniczaną przez propagandę komunistyczną.* […] *W 1998 r. Herling-Grudziński powiedział w wywiadzie dla TVP Kultura: „Ja za bohaterów uważam tych, co robili nielegalną prasę i nielegalne książki wydawali, tak zwany drugi obieg. Nie chodzi o to, aby chodzić ze strzelbą po ulicy, chodzi o to, żeby robić rzeczy, które wymagają odwagi i ryzyka, i Polacy to robili.* [...] *To był wyczyn i to jest swego rodzaju bohaterstwo w walce cywilnej".* Budziakowski nie krył, że podziemna działalność wydawnicza była dla niego nie tylko formą walki z systemem, ale też powodem do dumy: *Mówi się, że książki żyją własnym życiem. Nadawanie im tego życia odczuwałem jako kolejne moje osobiste zwycięskie bitwy. W stanie wojennym na comiesięcznych manifestacjach rzucałem kamieniami w zomowców, ale to bycie wydawcą niezależnych, niecenzurowanych książek dawało mi olbrzymią i niezwykłą satysfakcję skutecznego przeciwstawienia się komunistycznemu totalitaryzmowi. Jestem dumny z tego wszystkiego, co robiłem w podziemiu w latach osiemdziesiątych*[10]. Podobnie odczuwał to Krzysztof Pakoński: *Z czasem ludzie coraz mniej angażowali się w podziemie. Malało też zainteresowanie bibułą. Na początku wszyscy zabijali się za „Kurierkiem", aby go przeczytać, później zobojętnieli. Więc to, co pisałem stawało się dla nich jałowe. Pogodziłem się z tym i zrezygnowałem, jednak ani na chwilę nie żałowałem tego, co robiłem. Byłem przekonany, że tak wtedy należało postępować, że to miało sens*[11].

Po przeanalizowaniu działalności aparatu represji skierowanej przeciwko krakowskiemu drugiemu obiegowi wydawniczemu można stwierdzić, że *modus operandi* SB charakteryzowały głównie funkcje informacyjna, represyjna i profilaktyczna (manipulacyjna). Mając znaczną wiedzę o podziemnej działalności wydawniczej, bezpieka zadowalająco wywiązywała się z funkcji informacyjnej.

Dobrze też radziła sobie z funkcją represyjną, chociaż kolejne amnestie znacznie osłabiały jej oddziaływanie. Co do funkcji profilaktycznej (manipulacyjnej), to jest ona problematyczna. Na podstawie zachowanych źródeł nie sposób bowiem ocenić, czy SB udawało się skutecznie neutralizować środowiska opozycyjne odpowiedzialne za publikacje drugoobiegowe. Pewnym przyczynkiem mogą być w tym kontekście badania nad rolą Henryka Karkoszy i Lesława Maleszki, jak również zaprzestanie lub ograniczenie działalności w podziemiu przez niektóre osoby objęte sprawami operacyjnymi prowadzonymi przez SB, na co w wielu wypadkach istotny wpływ miały tak zwane rozmowy operacyjne[12]. Środki represyjne stosowano przeważnie w stosunku do drukarzy, natomiast wobec członków redakcji, wydawców i kolporterów przeważały metody manipulacyjne, czyli dezintegracja i dezinstrumentalizacja[13]. Na tej podstawie część dawnych opozycjonistów formułuje tezę o nieudolności SB, utożsamiając jej skuteczność z represyjnością.

Po zbadaniu znacznej ilości druków drugoobiegowych oraz po analizie istniejących bibliografii tychże druków, a także po porównaniu i skonfrontowaniu dotychczasowych ustaleń i relacji uczestników wydawniczego podziemia z dokumentami SB, krakowski drugi obieg wydawniczy, funkcjonujący w latach 1976–1990, ukazano w nieco innym świetle niż dotychczas. Chociaż niektóre oficyny wydawnicze i periodyki zostały już wcześniej opisane w różnych publikacjach, to dopiero po analizie dokumentów tajnych służb peerelowskich możliwe było pełne zaprezentowanie ich działalności i wyjaśnienie niektórych wpadek czy zagadkowych sytuacji. Wiele krakowskich pism drugoobiegowych, struktur i wydawnictw zostało opisanych po raz pierwszy. Ich działalność mogłaby stać się z pewnością tematem odrębnych monografii czy artykułów. Historię poszczególnych krakowskich pism i oficyn warto też opisywać w szerszym kontekście, zestawiając z lokalnymi uwarunkowaniami, szukając podobieństw i różnic. Niezależne publikacje stanowią część historii kultury. Można zatem analizować je również pod kątem literaturoznawczym i prasoznawczym, a także miejsca, jakie zajmują w kulturze. Funkcjonowanie niezależnej prasy i oficyn wydawniczych może także stanowić przedmiot badań socjologicznych oraz historii społecznej. Ponadto ze względu na specyficzne uwarunkowania podziemnego rynku wydawniczego zagadnienie to może być ciekawym polem badawczym dla ekonomistów.

[1] Ośrodek Karta w Warszawie – Archiwum Opozycji, AO IV/187.3, Kolekcje osobiste, tematyczne i środowiskowe, Niezależny ruch wydawniczy (opracowanie Społecznej Rady Wydawnictw Niezależnych, Warszawa, grudzień 1986).

[2] *Ibidem*.

[3] Relacja Elżbiety Morawiec, Kraków, 13 IV 2016 r. (nagranie).

[4] Wypowiedź Pawła Wieczorkiewicza w audycji z cyklu „Wielkie błędy historii", Program Trzeci Polskiego Radia, 30 III 2006 r. Cyt. za J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja…*, s. 286.

[5] P. Czapliński, *Dziedzictwo niezależności. Krótka historia komunikacyjnego podziemia*, „Słupskie Prace Filologiczne. Seria Filologia Polska" 2007, nr 5, s. 135–136. Zob. też *idem*, *Dziedzictwo niezależności. Krótka historia komunikacyjnego podziemia* [w:] *Literatura II obiegu w Polsce w latach 1976–1989*…, s. 11.

[6] *Wojna o informację*, „Komentarz Bieżący", nr 2 (29 XII 1981 r.).

[7] Jan Golec (ur. 1942), funkcjonariusz peerelowskiego aparatu represji. Od 1 IX 1968 do 31 VII 1979 r. w MO, od 1 VIII 1979 do 31 VII 1990 r. adiunkt Katedry Nauk Społeczno-Politycznych Wydziału Bezpieczeństwa Państwa w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW w Legionowie (w stopniu majora). Zob. Katalog funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa, Jan Golec, http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?lastName=Golec&idx=&katalogId=0&subpageKatalogId=2&pageNo=1&osobaId=32469& [odczyt: 12.03.2015].

[8] AIPN Kr, 0152/157, Jan Golec, *Antykomunistyczny charakter nielegalnej prasy wydawanej w Polsce Ludowej w latach 1981–1987*, „Problemy Ochrony Bezpieczeństwa Państwa. Kwartalnik Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego" 1988, nr 3, s. 43–44.

[9] Relacja Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r. (nagranie).

[10] Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski [odczyt: 10.02.2016].

[11] *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*…, s. 120: Relacja Krzysztofa Pakońskiego.

[12] Rozmowa operacyjna – jedna z metod pracy operacyjnej polegająca na osobistym spotkaniu funkcjonariusza SB z figurantem, pozwalająca na bezpośrednie zbieranie informacji przydatnych operacyjnie bądź oddziaływanie na postawę i zachowanie określonych osób. Zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieki*…, s. 219–228.

[13] Dezinstrumentalizacja – przedsięwzięcie operacyjne, którego celem było pozbawienie danej osoby lub grupy narzędzi działania. Zob. *ibidem*, s. 328.

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

AE	– Akademia Ekonomiczna
AGH	– Akademia Górniczo-Hutnicza
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AIPN Ka	– Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach
AIPN Kr	– Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie
AIPN Wr	– Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu
AK	– Armia Krajowa
AM	– Akademia Medyczna
AR	– Akademia Rolnicza
„ARwPL”	– „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989”
ASP	– Akademia Sztuk Pięknych
BBC	– *British Broadcasting Corporation*
bd.	– brak daty
bdd.	– brak daty dziennej
BHP	– bezpieczeństwo i higiena pracy
BIP	– Biuro Informacji i Propagandy
„BIPN”	– „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”
bmrw.	– bez miejsca i roku wydania
„BMW”	– „Biuletyn Młodzieży Walczącej”
CeBeA	– Centralne Biuro Aparatury Chemicznej
ChWLP	– Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy
CKAB	– Centralne Kierownictwo Akcji Bieżącej
DS	– dom studencki
DUSW	– Dzielnicowy Urząd Spraw Wewnętrznych
Dz.U.	– „Dziennik Ustaw”
ES	– *Encyklopedia Solidarności*

„FBI”	– „Federacyjny Biuletyn Informacyjny”
FCDCN	– Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego
FMW	– Federacja Młodzieży Walczącej
FWN	– Fundusz Wydawnictw Niezależnych
GUKPPiW	– Główny Urząd Kontroli Publikacji, Prasy i Widowisk
HiL	– Huta im. Lenina
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
KAB	– Kierownictwo Akcji Bieżącej
KC	– Komitet Centralny
KDMO	– Komenda Dzielnicowa Milicji Obywatelskiej
KE	– kwestionariusz ewidencyjny
KFAP	– Krakowska Fabryka Aparatury Precyzyjnej
KG	– Komenda Główna
KIK	– Klub Inteligencji Katolickiej
KIP	– Kierownictwo Informacji i Propagandy
kk	– kodeks karny
KKW	– Krajowa Komisja Wykonawcza
KKW NZS	– Krakowska Komisja Wykonawcza Niezależnego Zrzeszenia Studentów
KMMO	– Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej
KO	– kontakt operacyjny
KOI	– kartoteka ogólnoinformacyjna
KOR	– Komitet Obrony Robotników
KOS	– Krakowska Oficyna Studentów
KOS 31	– Koło Oporu Społecznego 31
KOS 241	– Koło Oporu Społecznego 241
KPN	– Konfederacja Polski Niepodległej
KRH	– Komitet Robotniczy Hutników / Komisja Robotnicza Hutników
KS	– Komitet Strajkowy
KSMO	– Komenda Stołeczna Milicji Obywatelskiej
KSS „KOR”	– Komitet Samoobrony Społecznej „KOR”
kTW	– kandydat na tajnego współpracownika
KTW	– Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski
KW	– Komitet Wojewódzki
KWK	– kopalnia węgla kamiennego
KWMO	– Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej
KZ	– Komisja Zakładowa
LDPN	– Liberalno-Demokratyczna Partia Niepodległość

LO	– liceum ogólnokształcące
mf	– mikrofilm
MKK	– Międzyzakładowa Komisja Koordynacyjna
MKS Kraków	– Międzydzielnicowy Komitet Solidarności Kraków
MKS Krowodrza	– Międzydzielnicowy Komitet Solidarności Krowodrza
MKS Nowa Huta	– Międzydzielnicowy Komitet Solidarności Nowa Huta
MKS Podgórze	– Międzydzielnicowy Komitet Solidarności Podgórze
MKZ	– Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ Solidarność
MKZ Kraków/Małopolska	– Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ Solidarność Kraków/Małopolska
MO	– Milicja Obywatelska
MON	– Ministerstwo Obrony Narodowej
MPK	– Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne
mps	– maszynopis
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ	– Ministerstwo Spraw Zagranicznych
NKWD	– *Narodnyj Komissariat Wnutriennych Dieł*
NOS	– Niezależna Oficyna Studentów
NOT	– Naczelna Organizacja Techniczna
Nowa	– Niezależna Oficyna Wydawnicza
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
NSZZ RI Solidarność	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych Solidarność
NSZZ Solidarność	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność
NZS	– Niezależne Zrzeszenie Studentów
OKOR	– Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników
OKPP	– Ochrona Konstytucyjnego Porządku Państwa
ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
O/PAN	– Oddział Polskiej Akademii Nauk
OZI	– osobowe źródło informacji
„PAIPN”	– „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej”
PAN	– Polska Akademia Nauk
PAPPS	– Podziemna Agencja Prasowa Studentów i Solidarności
PAT	– Papieska Akademia Teologiczna

PBP	– Przedsiębiorstwo Budów Przemysłowych
PIK	– Prywatna Inicjatywa Krakowska
„PiS”	– „Pamięć i Sprawiedliwość”
PK	– Politechnika Krakowska
PKO	– Polska Kasa Opieki
PKP	– Polskie Koleje Państwowe
PKS	– Państwowa Komunikacja Samochodowa
PP	– podsłuch pokojowy
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PPSZ	– Porozumienie Prasowe Solidarność Zwycięży
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
PRON	– Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego
PSK	– Państwowy Szpital Kliniczny
PT	– podsłuch telefoniczny
PZ	– punkty zakryte
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
RFN	– Republika Federalna Niemiec
RJN	– Rada Jedności Narodowej
RKS Małopolska	– Regionalny Komitet Solidarności Małopolska
RKW	– Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność
RKW Małopolska	– Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Małopolska
RKO	– Robotniczy Komitet Oporu
RO NZS	– Ruch Oporu Niezależnego Zrzeszenia Studentów
ROPCiO	– Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
RP	– Rzeczpospolita Polska
RPPS	– Ruch Porozumienie Polskich Socjalistów
RSW	– Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza
RTV	– radio i telewizja
RUSW	– Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych
RWE	– Radio Wolna Europa
„S”	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność
SA	– spółka akcyjna
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SD	– Stronnictwo Demokratyczne
SKS	– Studencki Komitet Solidarności
SO	– sprawa obiektowa
SOR	– sprawa operacyjnego rozpracowania

SOS	– sprawa operacyjnego sprawdzenia
SUSW	– Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych
SZSP	– Socjalistyczny Związek Studentów Polskich
TKN	– Towarzystwo Kursów Naukowych
TKZ	– Tajna Komisja Zakładowa
TV	– telewizja
TVP	– Telewizja Polska
TW	– tajny współpracownik
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
UJ	– Uniwersytet Jagielloński
USA	– *United States of America*
WiN	– Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
WiP	– Ruch „Wolność i Pokój”
WKZ	– Wojewódzki Komitet Założycielski
WMN	– Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej
WRN	– Wolność-Równość-Niepodległość
WRON	– Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego
WSK PZK	– Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego Państwowych Zakładów Lotniczych
WSP	– Wyższa Szkoła Pedagogiczna
WSR	– Wojskowy Sąd Rejonowy
WSW	– Wojskowa Służba Wewnętrzna
WUSW	– Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZEK	– Zespół Elektrociepłowni Kraków
„ZHW”	– „Zeszyty Historyczne WiN-u”
ZKS	– Zakład Konstrukcji Stalowych
ZLP	– Związek Literatów Polskich
ZOMO	– Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej
ZPAP	– Związek Polskich Artystów Plastyków
ZPO	– zakryty punkt obserwacyjny
ZR	– Zarząd Regionu
ZR Małopolska	– Zarząd Regionu NSZZ Solidarność Małopolska
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZSRS	– Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich
ZWZ	– Związek Walki Zbrojnej

BIBLIOGRAFIA

1. Materiały źródłowe

1.1. Archiwalia

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

A. Akta administracyjne i operacyjne

AIPN, 01232/75/CD, Meldunki Wydziału III WUSW w Krakowie i Częstochowie przesyłane do Wydziału III Departamentu III MSW dotyczące środowiska akademickiego (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Ekonomiczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska i Politechnika Częstochowska).
AIPN, 01305/711, t. 1–6, Ocena sytuacji polityczno-operacyjnej.
AIPN, 0146/62, Wykaz literatury wydawanej poza cenzurą przez NSZZ „Solidarność" oraz inne wydawnictwa w latach 1980–1981.
AIPN, 1585/1308, Wystąpienie ministra spraw wewnętrznych na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR, Warszawa, 15 IV 1986 r.
AIPN, 1585/15035, Wystąpienie ministra spraw wewnętrznych na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR, Warszawa, 27 I 1987 r.
AIPN, 1585/1624/pdf, Zwalczanie politycznej opozycji, likwidacja zagrożeń dla ustroju i władzy, eliminacja źródeł napięć i konfliktów społecznych.
AIPN, 1585/201, Protokoły spotkania kierownictwa MSW i MON w dniach 13 VI 1981 r. i 3 VIII 1981 r.
AIPN, 1585/2270, Wroga propaganda pisana, Warszawa, 1983 r.
AIPN, 1585/2901, Zasięg wrogiej propagandy pisanej w 1982 r., Warszawa, 1982 r.
AIPN, 1585/3910/CD, Publicystyka opozycji w Polsce 1977, 1981–[19]86, Recenzje.
AIPN, 1585/4589, Charakterystyka zwartych wydawnictw bezdebitowych kolportowanych w 1985 r. w Polsce, Warszawa, grudzień 1985 r.
AIPN, 1585/4612, Wroga propaganda pisana w latach 1982–1985.

AIPN, 1585/636, Wroga propaganda pisana. Informacja miesięczna od stycznia 1987 do marca 1989 r. oraz kwartalne i półroczne za okres 1982–1988.
AIPN, 00200/204, Teczka pracy TW „Jan Mannliher".
AIPN, 02036/60, Materiały dotyczące Wiesława Zabłockiego.
AIPN, 0204/23, t. 1–41, SOR „Turysta".
AIPN, 0222/1700/CD, t. 1–2, SOR „Asystent".
AIPN, 0222/701, SOR „Wasale".
AIPN, 0248/217, t. 2, DVD, SOR „Libra".
AIPN, 2602/27034, Zeszyt kandydata na nielegalnego współpracownika wywiadu (NPW) Pawła Grychowskiego.
AIPN, 0296/206/pdf, t. 6, Aktualne działania Służby Bezpieczeństwa MSW PRL w nowej sytuacji społeczno-politycznej kraju.
AIPN, 0296/239, t. 1, CD, Ocena działalności i planowanie operacyjne Departamentu III MSW w 1988 r.
AIPN, 0296/242/1/pdf, Sytuacja społeczno-polityczna w kraju w 1988 r.
AIPN, 003200/5, Centralny rejestr współpracowników WSW nr 51659–64580.
AIPN, 0365/112, t. 2, pdf, Materiały Departamentu III MSW dotyczące opozycji antykomunistycznej w kraju.
AIPN, 0365/34, t. 2, Dane Departamentu III MSW dotyczące ujawnionych nielegalnych wydawnictw grup antysocjalistycznych w okresie od marca 1978 r. do września 1979 r.
AIPN, 0365/72, t. 2, Informacje Departamentu III MSW dotyczące działalności opozycji antykomunistycznej w kraju.
AIPN, 0397/688, t. 1, Informator bibliograficzny nielegalnych wydawnictw z lat 1980–1982 (z uwzględnieniem propagandy skierowanej na wojsko w latach 1980–1983) opracowany przez mjr. Józefa Kowalczyka i Stefanię Bratkowską w 1984 r. w Oddziale II Zarządu V Wojskowej Służby Wewnętrznej.
AIPN, 0449/53, t. 13, Materiały informacyjne Departamentu I MSW dotyczące X Kongresu ZSL i Międzynarodowej Konferencji Partii i Organizacji Chłopskich w marcu 1988 r.

B. Akta osobowe funkcjonariuszy aparatu represji

AIPN, 0604/1840, t. 1–2, Akta osobowe Mariana Pękalskiego.
AIPN, 1756/44, Akta personalne funkcjonariusza SB Krzysztofa Strzałkowskiego.

C. Akta spraw sądowych

AIPN, 01334/698, Wyrok w sprawie Macieja Kozłowskiego i innych z dnia 24 II 1970 r.
AIPN, 1357/382, t. 1–2, Akta w sprawie karnej przeciwko Wiesławowi Grudniewiczowi.
AIPN, 1357/383, Akta w sprawie karnej przeciwko Wiesławowi Grudniewiczowi.
AIPN, 1357/450, Akta w sprawie karnej przeciwko Bogdanowi Głowackiemu.
AIPN, 1357/451, Akta w sprawie karnej przeciwko Bogdanowi Głowackiemu.

AIPN, 1357/469, Akta w sprawie karnej przeciwko Ewie Tukałło.
AIPN, 1357/470, Akta w sprawie karnej przeciwko Ewie Tukałło.
AIPN, 1357/558, Akta w sprawie karnej przeciwko Witoldowi Tosiowi i Markowi Bikowi.
AIPN, 1357/559, Akta w sprawie karnej przeciwko Witoldowi Tosiowi i Markowi Bikowi.
AIPN, 1666/493, t. 1–3, Akt oskarżenia przeciwko Maciejowi Kozłowskiemu, Marii Tworkowskiej, Krzysztofowi Szymborskiemu, Jakubowi Karpińskiemu, Marii Małgorzacie Szpakowskiej, Warszawa, 1969 r.
AIPN, 0582/20, t. 1–20, Akta śledztwa przeciwko Maciejowi Kozłowskiemu i innym.

D. Kartoteki

AIPN, 2911/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna Biura „C" MSW.
AIPN, 2912/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna [odtworzeniowa] byłego Biura „C" MSW.

E. Materiały szkoleniowe i prace dyplomowe

AIPN, 12/1369, Feliks Bielak, Andrzej Pepłoński, *Polska emigracja polityczna a grupy antysocjalistyczne w Polsce w latach 1976–1984*, Warszawa 1986.
AIPN, 01305/194, Feliks Bielak, Henryk Kopczyk, *Wybrane zagadnienia z genezy i działalności grup antysocjalistycznych w Polsce w latach 1975–1981*, Instytut Kryminalistyki i Kryminologii Akademii Spraw Wewnętrznych, Warszawa 1983.
AIPN, 001708/2136/pdf, Tadeusz Brzost, Specyfika prowadzenia sprawy operacyjnego rozpracowania na wrogą propagandę pisaną, Wyższa Szkoła Oficerska MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego, Legionowo 1985 (praca dyplomowa napisana pod kierunkiem kpt. mgr. Stanisława Głąbińskiego), mps.

Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach

AIPN Ka, 00226/2, Kartoteka rejestracyjna WUSW w Bielsku-Białej.
AIPN Ka, 036/1674, t. 1, KE „Brodacz".
AIPN Ka, 0040/1270, t. 1–2, Teczka personalna i teczka pracy TW „Twarogowski".

Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie

A. Akta administracyjne i operacyjne

AIPN Kr, 010/11564, t. 1–3, SOR „Epsilon" (materiały dotyczące Krzysztofa Bzdyla).
AIPN Kr, 010/11889, Materiały z SOR „Numizmatyk".
AIPN Kr, 010/12024/DVD, Materiały z SOS „Mirafiori" dotyczące Jakuba Meissnera.

AIPN Kr, 010/12044, SOS „Chadecja".
AIPN Kr, 010/12046, KE dotyczący Jerzego Pszona.
AIPN Kr, 010/12065, SOR „Niepoprawni".
AIPN Kr, 010/12066, SOR „Skorpion".
AIPN Kr, 010/12072, Materiały dotyczące Grzegorza Małkiewicza.
AIPN Kr, 010/12074, SOR „Gama I".
AIPN Kr, 010/12075/DVD, SOR „Alfa".
AIPN Kr, 010/12092, SOR „Znicz".
AIPN Kr, 010/12102/DVD, SOR „Świeca".
AIPN Kr, 010/12114, Materiały dotyczące Waldemara Czyża.
AIPN Kr, 010/12116, Materiały wyłączone z SOR „Dama".
AIPN Kr, 010/12134/K, SOR „Łącznik".
AIPN Kr, 010/12195, Materiały dotyczące Wiesława Zabłockiego.
AIPN Kr, 010/12263, Materiały z SOR „Historyk" dotyczące Jacka Ruszczewskiego i innych.
AIPN Kr, 010/12269, SOR „Noe".
AIPN Kr, 010/12277, Materiały z KE „Wanda" dotyczące Anny Wierzbickiej.
AIPN Kr, 010/12287/DVD, Materiały z KE „Kolonista".
AIPN Kr, 010/12298/DVD, SOS „Greta".
AIPN Kr, 010/12314/CD, t. 1–2, SOR „Drukarze".
AIPN Kr, 010/12333/CD, SOR „Rzecznicy".
AIPN Kr, 010/12351/DVD, SOR „Ośmiornica".
AIPN Kr, 010/12353, t. 1–3, SOR „Nowy".
AIPN Kr, 010/12354/DVD, SOR „Liberał".
AIPN Kr, 010/12356, t. 1–17, SOR „Konspiratorzy".
AIPN Kr, 010/12401, SOR „Heros".
AIPN Kr, 010/12406, SOR „Varrus".
AIPN Kr, 010/7086, Sprawa ewidencyjno-obserwacyjna dotycząca Wojciecha Magdziarza.
AIPN Kr, 00100/1148/D (mf), Teczka personalna kTW „Tadeusz".
AIPN Kr, 00100/1433/D (mf), Teczka personalna TW „Zdzisek".
AIPN Kr, 00100/1581/D (mf), Teczka personalna kTW dotycząca Antoniego Dziwisza.
AIPN Kr, 00100/60/D, Teczka personalna informatora pseudonim „Pobug" dotycząca Kornela Filipowicza.
AIPN Kr, 00100/898/D (mf), Teczka personalna TW „Jacek".
AIPN Kr, 00100/899/D, Teczka personalna kTW dotycząca Jana Łapy.
AIPN Kr, 00100/988/D (mf), Teczka personalna kTW „Polonista".
AIPN Kr, 0101/102/DVD, SOR „Ważny".
AIPN Kr, 0101/103/DVD, SOS „Płaz".
AIPN Kr, 0101/106/D (mf), SOR „Klienci".
AIPN Kr, 0101/118/D (mf), SOR „Koc".
AIPN Kr, 0101/126/DVD, SOR „Plastycy".
AIPN Kr, 0101/13 (mf), Materiały dotyczące Jacka Smagowicza.
AIPN Kr, 0101/165/DVD, SOR „Hiena".
AIPN Kr, 0101/170/D (mf), SOR „Bibliotekarz".
AIPN Kr, 0101/172, Materiały wyłączone z SOR „Konspiratorzy".

AIPN Kr, 0101/178/D (mf), SOR „Łącznik”.
AIPN Kr, 0101/179/DVD, SOS „Czak”.
AIPN Kr, 0101/180/D (mf), SOS „Szakal”.
AIPN Kr, 0101/190/D (mf), SOS „Fanatyk”.
AIPN Kr, 0101/193/DVD, SOR „Średnica 2”.
AIPN Kr, 0101/221/DVD, Materiały dotyczące Wojciecha Modelskiego.
AIPN Kr, 0101/257/D/DVD, SOR „Garnitur II”.
AIPN Kr, 0101/260/D (mf), Materiały dotyczące Waldemara Pelca.
AIPN Kr, 0101/274/K, SOS „Dekadent”.
AIPN Kr, 0101/295/D (mf), SOS „Koala”.
AIPN Kr, 0101/333/D, Materiały dotyczące Franciszka Maślanki.
AIPN Kr, 0101/340/D/DVD, SOR „Siodło”.
AIPN Kr, 0101/344/D (mf), Materiały dotyczące Lesława Kuzaja.
AIPN Kr, 0101/351/D, SOS „Dyletant”.
AIPN Kr 0101/352 (mf), Materiały wyłączone z SOR „Kanał”.
AIPN Kr, 0101/354/D (mf), SOS „Pociąg”.
AIPN Kr, 0101/356/DVD, SOR „Peleton”.
AIPN Kr, 0101/361/pdf, Materiały wyłączone z SOR „Mimoza”.
AIPN Kr, 0101/367/pdf, SOS „Aerozol”.
AIPN Kr, 0101/368 (mf), SOR „Fantasta”.
AIPN Kr, 0101/371/D, Materiały dotyczące Marty Piróg.
AIPN Kr, 0101/385/D (mf), SOR „Ukryty”.
AIPN Kr, 0101/386/D, SOS „Klasyk”.
AIPN Kr, 0101/425/DVD, SOR „Historyk”.
AIPN Kr, 0101/429/DVD, SOS „Krzykacz”.
AIPN Kr, 0101/435/D, Materiały z KE „Wanda”.
AIPN Kr, 0101/452/D, SOS „Greta”.
AIPN Kr, 0101/460 (mf), SOR „Drukarze”.
AIPN Kr, 0101/479 (mf), SOR „Rzecznicy”.
AIPN Kr, 0101/83/D (mf), SOS „Padalec”.
AIPN Kr, 0101/89, SOS „Elektronik”.
AIPN Kr, 0101/90/D/pdf, SOR „Automaty”.
AIPN Kr, 0101/97/CD, Materiały wyłączone z SOR „Intruzi”.
AIPN Kr, 0101/98/DVD, SOR „Kos”.
AIPN Kr, 0102/101/D (mf), Materiały dotyczące Janusza Petlickiego.
AIPN Kr, 0102/6 (mf), Materiały dotyczące Edwarda Nowaka.
AIPN Kr, 120/120, Relacja Wojciecha Pięciaka dotycząca jego działalności opozycyjnej w latach osiemdziesiątych w Krakowie.
AIPN Kr, 192/202, Materiały zarekwirowane przez KWMO w Nowym Sączu.
AIPN Kr, 225/41, Rozkazy personalne dotyczące byłych funkcjonariuszy SB KWMO w Krakowie (1980 r.).
AIPN Kr, 225/42, Rozkazy personalne dotyczące byłych funkcjonariuszy SB KWMO w Krakowie (1980 r.).
AIPN Kr, 225/43, Rozkazy personalne dotyczące byłych funkcjonariuszy SB KWMO w Krakowie (1981 r.).
AIPN Kr, 033/1147, KE „Podhalański”.

AIPN Kr, 033/941, Materiały wyłączone z SOR „Cień" dotyczące Janusza Szumskiego.
AIPN Kr, 04/2, t. 1–3, SOR „Artysta".
AIPN Kr, 04/56, SOS „Kawiarze".
AIPN Kr, 04/58, SOR „Gniazdo".
AIPN Kr, 04/61, t. 1, DVD, SOR „Automaty".
AIPN Kr, 042/5, t. 1, DVD, Sprawozdania i meldunki Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Krakowie dla Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW za lata 1985–1986 dotyczące przestępstw i wykroczeń popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB.
AIPN Kr, 050/55, t. 13, Materiały Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie z 1987 r. w sprawie zatrzymań prewencyjnych członków opozycji politycznej w ramach akcji kryptonim „Brzoza III".
AIPN Kr, 050/55, t. 55, Korespondencja Wydziału Śledczego WUSW w Krakowie z lat 1988–1989 dotycząca spraw ogólnych i operacyjnych.
AIPN Kr, 051/8, t. 1, Zarządzenia, decyzje, pisma okólne, obwieszczenia, rozkazy i wytyczne KdsBP, MSW i KGMO oraz inne akty prawne z lat 1955–1990.
AIPN Kr, 056/107, Materiały operacyjne Wydziału III-1 WUSW w Krakowie za 1986 r. dotyczące akcji kryptonim „Brzoza".
AIPN Kr, 056/108/DVD, t. 1–2, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 WUSW w Krakowie oraz analizy stanu bezpieczeństwa z lat 1985–1986.
AIPN Kr, 056/111/DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 WUSW w Krakowie, sprawozdania oraz analizy stanu bezpieczeństwa za 1987 r.
AIPN Kr, 056/112/DVD, Informacje, analizy oraz plany pracy operacyjnej Wydziału III-1 WUSW w Krakowie z lat 1986–1987 dotyczące środowiska pracowników naukowych i studentów krakowskich uczelni wyższych.
AIPN Kr, 056/92/DVD, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych.
AIPN Kr, 056/93/DVD, Kierunkowe plany pracy operacyjnej oraz sprawozdania Wydziału III-1 KWMO w Krakowie z lat 1977–1982.
AIPN Kr, 056/94, t. 1, CD, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące bieżącej sytuacji polityczno-operacyjnej.
AIPN Kr, 056/94, t. 2, CD, Oceny i opracowania analityczne Wydziału III-1 KWMO w Krakowie z lat 1978–1982 dotyczące sytuacji polityczno-operacyjnej na krakowskich uczelniach wyższych.
AIPN Kr, 056/97/CD, Kierunkowe plany pracy oraz sprawozdania z pracy operacyjnej Wydziału III KWMO w Krakowie z lat 1975–1980.
AIPN Kr, 056/98/DVD, t. 2, Plany przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III-1 KWMO w Krakowie za 1983 r. dotyczące zabezpieczenia operacyjnego obiektów i wydarzeń związanych z działalnością środowisk opozycyjnych.
AIPN Kr, 065/23, t. 4, CD, Sprawozdania, plany pracy i inne materiały organizacyjne Inspektoratu I Służby Bezpieczeństwa Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Krakowie z lat 1985–1989.
AIPN Kr, 07/5335, Drukowanie i kolportowanie nielegalnych wydawnictw.
AIPN Kr, 076/97, Teczka internowanego Adama Osiki.

AIPN Kr, 08/292, t. 1, SO „Union".
AIPN Kr, 08/302, t. 2, Materiały operacyjne do SO „Jagiellończyk" dotyczące środowiska Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie – teczka dotycząca Wojciecha Ciuły.
AIPN Kr, 081/367, Akta penitencjarne Jerzego Karpińczyka.
AIPN Kr, 081/459, Akta penitencjarne Wojciecha Marchewczyka.
AIPN Kr, 009/10039, t. 1–3, Teczki pracy TW „Grzegorz".
AIPN Kr, 009/10099, t. 1–3, Teczki pracy TW „Wojtek".
AIPN Kr, 009/10294, Materiały dotyczące Grażyny Kubicy-Klyszcz.
AIPN Kr, 009/10321, Teczka personalna kTW „Prus".
AIPN Kr, 009/10586, t. 1, Teczka personalna TW „Delta".
AIPN Kr, 009/10586, t. 2, Teczka pracy TW „Delta".
AIPN Kr, 009/10602, Teczka personalna TW „Zbigniew".
AIPN Kr, 009/3475, Skomasowane materiały dotyczące byłego informatora ps. „Mechanik".
AIPN Kr, 009/9018, Teczka personalna TW „Rawicz"/„Mikołaj Ataman".
AIPN Kr, 009/9112, t. 1–6, Teczka personalna i teczki pracy TW „Kwaśniewski", „Lotos", „Biecki".
AIPN Kr, 009/9228, Materiały dotyczące Lecha Kołodziejczyka.
AIPN Kr, 009/9336, Teczka personalna kTW Witolda Tosia.
AIPN Kr, 009/9651, t. 1–2, Teczka personalna TW „Kamil" dotycząca Mirosława Klepka.

B. Akta kontrolno-śledcze

AIPN Kr, 07/5177, Akta w sprawie Grzegorza Jakubowskiego i innych.
AIPN Kr, 07/5192, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Andrzejowi Załuskiemu i innym.
AIPN Kr, 07/5207, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Stanisławowi Papieżowi.
AIPN Kr, 07/5215, Akta w sprawie Wojciecha Ornata.
AIPN Kr, 07/5218, Akta kontrolne śledztwa przeciwko Markowi Miętce i Elżbiecie Karkoszy.
AIPN Kr, 07/5219/DVD, Akta w sprawie śledztwa przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu.
AIPN Kr, 07/5238, Akta śledztwa przeciwko Andrzejowi Fischerowi i innym.
AIPN Kr, 07/5261, Akta w sprawie Piotra Chrupczalskiego i innych.
AIPN Kr, 07/5327, Akta śledztwa przeciwko Annie Moskal, Marcie Piróg, Teresie Urydze, Konradowi Sobolowi i Jerzemu Mielniczukowi.
AIPN Kr, 07/5340, Akta śledztwa przeciwko Edwardowi Postawie.
AIPN Kr, 07/5386, Akta kontrolno-śledcze w sprawie Jacka Gila i innych.
AIPN Kr, 07/5408, Akta w sprawie Leszka Lipnickiego.
AIPN Kr, 07/5415, Akta w sprawie Stefana Niedźwiedzia i Adama Słupka.
AIPN Kr, 07/5424, Akta kontrolno-śledcze w sprawie Haliny Pałosz.
AIPN Kr, 07/5426, Akta dochodzenia przeciwko Krzysztofowi Moskalowi.
AIPN Kr, 07/5428, Akta kontrolno-administracyjne w sprawie przeciwko Januszowi Dzięgielowi.
AIPN Kr, 07/5438/DVD, Akta w sprawie Jerzego Ruska.

AIPN Kr, 07/5475/DVD, Akta kontrolne dochodzenia przeciwko Romanowi Graczykowi.
AIPN Kr, 096/1004/D (mf), Akta w sprawie Lesława Kuzaja.
AIPN Kr 096/1058/D/DVD, Akta śledztwa przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi.
AIPN Kr, 096/1060/DVD, Akta śledztwa przeciwko Annie Pulchny, Wojciechowi Gajewiczowi, Marii Indyk, Wiesławowi Antasowi i Jolancie Antas.
AIPN Kr, 096/1158/DVD, Akta kontrolno-śledcze w sprawie przeciwko Jerzemu Pałoszowi i innym.
AIPN Kr, 096/1161/J, Akta w sprawie Janusza Dzięgiela.
AIPN Kr, 096/1168/DVD, Akta kontrolno-śledcze dotyczące Wojciecha Marchewczyka.
AIPN Kr, 096/954/D (mf), Akta w sprawie Stanisława Papieża.
AIPN Kr, 096/960/D (mf), Akta w sprawie Wojciecha Ornata.
AIPN Kr, 096/963/J (mf), Akta śledztwa przeciwko Markowi Miętce i Elżbiecie Karkoszy.
AIPN Kr, 096/964/DVD, Akta w sprawie Grzegorza Ciepłego.
AIPN Kr, 096/974/D, Akta w sprawie Andrzeja Fischera i innych.
AIPN Kr, 096/990/D/pdf, Akta śledztwa w sprawie Piotra Chrupczalskiego.

C. Akta osobowe funkcjonariuszy aparatu represji

AIPN Kr, 268/9, Akta osobowe Bogusława Baranowskiego.
AIPN Kr, 0208/107, Akta osobowe Artura Bulki.
AIPN Kr, 268/314, Materiały wyłączone z akt osobowych Mieczysława Bytnara.
AIPN Kr, 059/717, Akta osobowe Zdzisława Celbana.
AIPN Kr, 059/388, Akta osobowe Jana Damulewicza.
AIPN Kr, 059/540, Akta osobowe Henryka Dąbrowskiego.
AIPN Kr, 059/737, Akta osobowe Marka Dwuraźnego.
AIPN Kr, 059/682, Akta osobowe Jana Dziecha.
AIPN Kr, 059/733, Akta osobowe Piotra Falkowskiego.
AIPN Kr, 059/890, Akta osobowe Stefana Gajewskiego.
AIPN Kr, 059/860, Akta osobowe Wojciecha Grzędy.
AIPN Kr, 059/667, Akta osobowe Józefa Harańczyka.
AIPN Kr, 059/669, Akta osobowe Wiesława Hryniewicza.
AIPN Kr, 059/609, Akta osobowe Kazimierza Kasprzyka.
AIPN Kr, 059/783, Akta osobowe Tadeusza Katolika.
AIPN Kr, 059/784, Akta osobowe Zbigniewa Klimka.
AIPN Kr, 059/785, Akta osobowe Marka Kłosowskiego.
AIPN Kr, 0208/108, t. 1–2, Akta osobowe Jana Kozłowskiego.
AIPN Kr, 059/613, Akta osobowe Marka Krupy.
AIPN Kr, 059/789, Akta osobowe Antoniego Krzyszkowskiego.
AIPN Kr, 0208/56, Akta osobowe Andrzeja Kubasa.
AIPN Kr, 00297/45, t. 1–2, Akta osobowe Bogdana Marendowskiego.
AIPN Kr, 059/802, Akta osobowe Sylwestra Michnowskiego.

AIPN Kr, 059/624, Akta osobowe Witolda Nawrota.
AIPN Kr, 270/3, Akta osobowe Tadeusza Oleszka.
AIPN Kr, 059/514, Akta osobowe Jerzego Partyły.
AIPN Kr, 059/815, Akta osobowe Jerzego Pikusy.
AIPN Kr, 059/85, Akta osobowe Stanisława Podsiadły.
AIPN Kr, 059/828, Akta osobowe Tadeusza Ruska.
AIPN Kr, 059/547, Akta osobowe Wojciecha Satoły.
AIPN Kr, 059/831, Akta osobowe Józefa Serafina.
AIPN Kr, 059/833, Akta osobowe Sławomira Sienniaka.
AIPN Kr, 059/475, Akta osobowe Andrzeja Soi.
AIPN Kr, 00297/3, t. 1–2, Akta osobowe Jerzego Stachowicza.
AIPN Kr, 059/450, Akta osobowe Wiesława Stasielaka.
AIPN Kr, 059/704, Akta osobowe Ryszarda Strączka.
AIPN Kr, 0208/168, Akta osobowe Leszka Szczepkowicza.
AIPN Kr, 059/705, Akta osobowe Wiesława Tęczyńskiego.
AIPN Kr, 059/488, Akta osobowe Tomasza Wachowiaka.
AIPN Kr, 0158/5, Akta osobowe Franciszka Waśki.
AIPN Kr, 059/645/K, Akta osobowe Adama Wolnickiego.
AIPN Kr, 059/851, Akta osobowe Macieja Wójcika.
AIPN Kr, 059/647, Akta osobowe Antoniego Zasady.

D. Akta paszportowe

AIPN Kr, 37/225108, Akta paszportowe Kazimierza Babiaka.
AIPN Kr, 37/97573, Akta paszportowe Alicji Biegun-Szczepańskiej.
AIPN Kr, 37/67567, Akta paszportowe Piotra Chrupczalskiego.
AIPN Kr, 37/59185, Akta paszportowe Leszka Danilczyka.
AIPN Kr, 37/215487, Akta paszportowe Zbigniewa Danilczyka.
AIPN Kr, 37/73638, Akta paszportowe Wandy Drabik.
AIPN Kr, 37/245379, Akta paszportowe Teresy Firlej.
AIPN Kr, 37/66389, Akta paszportowe Waldemara Głodka.
AIPN Kr, 37/367888, Akta paszportowe Jarosława Gocala.
AIPN Kr, 37/152845, Akta paszportowe Jana Gonciarczyka.
AIPN Kr, 37/308404, Akta paszportowe Magdaleny Gramatyki.
AIPN Kr, 37/365876, Akta paszportowe Haliny Gudowskiej.
AIPN Kr, 37/206194, Akta paszportowe Łukasza Guzka.
AIPN Kr, 37/110879, Akta paszportowe Wojciecha Haslingera.
AIPN Kr, 37/365348, Akta paszportowe Ryszarda Hubisza.
AIPN Kr, 37/201851, Akta paszportowe Jolanty Janas.
AIPN Kr, 37/3008, Akta paszportowe Agnieszki Jordan.
AIPN Kr, 37/53788, Akta paszportowe Ireny Jordan.
AIPN Kr, 37/388719, Akta paszportowe Krzysztofa Jurkiewicza.
AIPN Kr, 37/345963, Akta paszportowe Tadeusza Jurkowskiego.
AIPN Kr, 37/219928, Akta paszportowe Joanny Kaiser.
AIPN Kr, 37/220125, Akta paszportowe Adama Kociołka.

AIPN Kr, 37/40345, Akta paszportowe Haliny Korcali.
AIPN Kr, 37/373115, Akta paszportowe Franciszka Kostrzewy.
AIPN Kr, 37/238800, Akta paszportowe Anieli Kotowskiej.
AIPN Kr, 37/197628, Akta paszportowe Krzysztofa Kozaka.
AIPN Kr, 37/292069, Akta paszportowe Jerzego Kurka.
AIPN Kr, 37/161725, Akta paszportowe Ryszarda Lasi.
AIPN Kr, 37/43105, Akta paszportowe Macieja Lewandowskiego.
AIPN Kr, 37/50403, Akta paszportowe Piotra Lutyńskiego.
AIPN Kr, 37/136587, Akta paszportowe Wiesława Łabaja.
AIPN Kr, 37/7724, Akta paszportowe Elżbiety Łysak.
AIPN Kr, 37/198214, Akta paszportowe Janusza Macały-Wrześniowskiego.
AIPN Kr, 37/204242, Akta paszportowe Stanisława Mancewicza.
AIPN Kr, 37/302341, Akta paszportowe Tomasza Masłowskiego.
AIPN Kr, 37/552119, Akta paszportowe Stefana Niedźwieńskiego.
AIPN Kr, 37/281619, Akta paszportowe Katarzyny Nowakowskiej-Meissner.
AIPN Kr, 37/239518, Akta paszportowe Anny Okońskiej-Walkowicz.
AIPN Kr, 37/76156, Akta paszportowe Barbary Oleszczuk.
AIPN Kr, 37/217647, Akta paszportowe Zdzisława Owsianki.
AIPN Kr, 37/62272, Akta paszportowe Ewy Owsiany.
AIPN Kr, 37/43088, Akta paszportowe Stefana Patyka.
AIPN Kr, 37/76836, Akta paszportowe Krystyny Pazdur.
AIPN Kr, 37/77028, Akta paszportowe Celestyny Pudlik-Kołaczkowskiej.
AIPN Kr, 37/28874, Akta paszportowe Jacka Radły.
AIPN Kr, 37/355036, Akta paszportowe Wiesława Romanowskiego.
AIPN Kr, 37/44892, Akta paszportowe Zbigniewa Ringera.
AIPN Kr, 37/533433, Akta paszportowe Jadwigi Salij.
AIPN Kr, 37/446250, Akta paszportowe Józefa Salwińskiego.
AIPN Kr, 37/207268, Akta paszportowe Jerzego Seweryna.
AIPN Kr, 37/208959, Akta paszportowe Jerzego Sidora.
AIPN Kr, 37/152729, Akta paszportowe Sergiusza Ślęzaka.
AIPN Kr, 37/123542, Akta paszportowe Grażyny Śmigielskiej.
AIPN Kr, 37/42575, Akta paszportowe Andrzeja Tatkowskiego.
AIPN Kr, 37/16120, Akta paszportowe Adama Troszoka.
AIPN Kr, 37/484952, Akta paszportowe Dariusza Vasiny.
AIPN Kr, 37/293979, Akta paszportowe Jacka Wcisły.
AIPN Kr, 37/207110, Akta paszportowe Franciszka Zamoyskiego.
AIPN Kr, 37/547650, Akta paszportowe Ryszarda Żupnika.
AIPN Kr, 37/35228, Akta paszportowe Teresy Życzkowskiej.

E. Akta prokuratorskie

AIPN Kr, 287/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Wojciechowi Gajewiczowi i innym.
AIPN Kr, 303/218, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Małgorzacie Wilkosz i innym.

AIPN Kr, 303/219, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Józefowi Paluchowi i innym.
AIPN Kr, 303/224, Akta śledztwa w sprawie przeciwko Józefowi Paluchowi.
AIPN Kr, 303/224, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Józefowi Paluchowi.
AIPN Kr, 303/225, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Karpińczykowi i innym.
AIPN Kr, 303/227, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Krzysztofowi Gąsiorowskiemu.
AIPN Kr, 303/242, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Jerzemu Krawczykowi.
AIPN Kr, 303/256, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marianowi Gutowi.
AIPN Kr, 303/277, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Wojciechowi Marchewczykowi.
AIPN Kr, 303/290, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Edwardowi Postawie.
AIPN Kr, 451/1, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Lesławowi Kuzajowi i Tadeuszowi Piekarzowi.
AIPN Kr, 451/2, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Marii Indyk i innym.
AIPN Kr, 97/1001, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Andrzejowi Załuskiemu.
AIPN Kr, 97/1004, Akta nadzoru w sprawie Wojciecha Ornata.
AIPN Kr, 97/1025/DVD, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu.
AIPN Kr, 97/1033, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Ewie Tukałło.
AIPN Kr, 97/1034, Akta nadzoru w sprawie Bogdana Głowackiego.
AIPN Kr, 97/1087, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Stanisławowi Papieżowi.
AIPN Kr, 97/1102, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Janowi Pacule, Jaromirowi Grąckiemu, Aleksandrowi Gumule, Jerzemu Petlickiemu, Waldemarowi Gołąbowi, Zbigniewowi Fijakowi, Januszowi Barańskiemu i Józefowi Polakowi.
AIPN Kr, 97/1115, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Piotrowi Chrupczalskiemu, Andrzejowi Wleciałowi, Tadeuszowi Góreckiemu i Krzysztofowi Grotyńskiemu.
AIPN Kr, 97/1250, Akta śledztwa przeciwko Elżbiecie Karkoszy i Markowi Miętce.
AIPN Kr, 97/817, Akta nadzoru w sprawie Wiesława Grudniewicza.
AIPN Kr, 97/932, Akta postępowania w sprawie przeciwko Tadeuszowi Świdzińskiemu, Adamowi Kramarczykowi, Edwardowi Kubisiowskiemu i Grzegorzowi Jakubowskiemu.
AIPN Kr, 97/962, Akta postępowania w sprawie Jana Miętki i Wojciecha Ciuły.
AIPN Kr, 97/989, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Tomaszowi Strutyńskiemu.

F. Akta spraw sądowych

AIPN Kr, 17/2/DVD, t. 1–2, Akta śledztwa w sprawie Małgorzaty Wilkosz i innych.
AIPN Kr, 17/202, t. 1–3, Akta w sprawie karnej przeciwko Bogusławowi Kwiatkowskiemu, Krzysztofowi Kwiatkowskiemu, Annie Jazgar, Agacie Michałek, Wiesławowi Kukli, Jackowi Gilowi i Bożenie Szydłowskiej.
AIPN Kr, 17/203, t. 1–2, Akta w sprawie karnej przeciwko Piotrowi Zawiślakowi.

AIPN Kr, 17/209, Akta śledztwa przeciwko Wiesławowi Sidzinie, Jackowi Sikorskiemu i Wiesławowi Zaniewskiemu.
AIPN Kr, 17/235, Akta śledztwa przeciwko Kazimierze Budzyń-Lurskiej.
AIPN Kr, 17/275, t. 1–2, Akta śledztwa przeciwko Piotrowi Zawiślakowi.
AIPN Kr, 17/286, Akta postępowania sądowego w sprawie Józefa Palucha, Aleksandra Piecucha, Jana Zygmunta i Bogdana Wojnara.
AIPN Kr, 17/287, Akta postępowania sądowego w sprawie Anny Pulchny, Jolanty Antas, Wiesława Antasa, Wojciecha Gajewicza i Marii Indyk.
AIPN Kr, 17/294/DVD, Akta postępowania sądowego dotyczące Wojciecha Marchewczyka.
AIPN Kr, 17/319, Akta śledztwa w sprawie przeciwko Robertowi Rychlickiemu.
AIPN Kr, 403/10, Akta w sprawie przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze.
AIPN Kr, 403/11, Akta w sprawie przeciwko Jackowi Gronusiowi, Stanisławowi Hanusiakowi, Zygmuntowi Janysowi, Ryszardowi Kawęskiemu, Stanisławowi Panasiukowi, Ryszardowi Paukowi, Piotrowi Semkowiczowi i Zbigniewowi Sikorze.
AIPN Kr, 403/23, Akta w sprawie przeciwko Jerzemu Mielniczukowi i innym.
AIPN Kr, 403/29, Akta w sprawie przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi.
AIPN Kr, 403/31, Akta w sprawie przeciwko Edwardowi Gwazdaczowi, Jerzemu Karpińczykowi i Stanisławowi Piechowi.
AIPN Kr, 403/42, Akta w sprawie karnej przeciwko Adamowi Słupkowi.
AIPN Kr, 403/43, Akta w sprawie przeciwko Adamowi Słupkowi.
AIPN Kr, 403/60, Akta w sprawie przeciwko Romanowi Graczykowi.
AIPN Kr, 403/61, Akta w sprawie przeciwko Romanowi Graczykowi.
AIPN Kr, 58/10, Akta śledztwa w sprawie Piotra Chrupczalskiego, Andrzeja Wleciała, Tadeusza Góreckiego i Krzysztofa Grotyńskiego.
AIPN Kr, 84/3203, Akta w sprawie przeciwko Andrzejowi Fischerowi.
AIPN Kr, 84/3213/CD, Akta w sprawie przeciwko Grzegorzowi Ciepłemu.

G. Kartoteki

AIPN Kr, 00142/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna byłego WUSW w Krakowie / Nowym Sączu / Tarnowie.
AIPN Kr, 085/1, Kartoteka odtworzeniowa pseudonimów WUSW w Krakowie.
AIPN Kr, 087/1, Kartoteka kart zwróconych z byłego Biura „C" MSW w Warszawie.
AIPN Kr, 089/1, Kartoteka odtworzeniowa kryptonimów WUSW w Krakowie.

H. Materiały szkoleniowe

AIPN Kr, 0152/157, Jan Golec, *Antykomunistyczny charakter nielegalnej prasy wydawanej w Polsce Ludowej w latach 1981–1987*, „Problemy Ochrony Bezpieczeństwa Państwa. Kwartalnik Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego" 1988, nr 3.

AIPN Kr, 0173/226, Roman Szczerbiński, *Wybrane zagadnienia z antysocjalistycznej działalności w kraju*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1980.

I. Wyniki sprawdzeń w pomocach ewidencyjnych

AIPN Kr, 309/104, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Andrzeja Grzywacza.
AIPN Kr, 309/105, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Marka Walencika.
AIPN Kr, 309/182, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Kornela Filipowicza.
AIPN Kr, 309/186, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Andrzeja Długosza.
AIPN Kr, 309/21, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Krzysztofa Ślusarka – TW „4436" i „Jędrek" nr rejestracyjny 26205.
AIPN Kr, 309/230, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Jarosława Krawczyka.
AIPN Kr, 309/234, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Lucyny Marszałek.
AIPN Kr, 309/235, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Franciszka Hennela.
AIPN Kr, 309/238, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Barbary Barczyńskiej.
AIPN Kr, 309/239, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Artura Bieszczada.
AIPN Kr, 309/265, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Jacka Jakuba Tomaszewskiego – TW „Witek" nr rejestracyjny Kr 25888 i Kr 35395.
AIPN Kr, 309/302, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Jacka Krzysztofa Ruszczewskiego.
AIPN Kr, 309/303, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Mariana Wroniewskiego.
AIPN Kr, 309/311, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Marka Płaszewskiego – TW „Marco" nr rejestracyjny Kr 22409.
AIPN Kr, 309/382, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Piotra Wojciecha Mężyka – TW „Wojtek" nr rejestracyjny Kr 23402 i Kr 34150.
AIPN Kr, 309/388, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Marka Płaszewskiego – TW „Marco" nr rejestracyjny Kr 22409.
AIPN Kr, 309/394, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Macieja Słomczyńskiego.
AIPN Kr, 309/433, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Janusza Króla.
AIPN Kr, 309/463, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Zygmunta Zaremby – TW „Herbert" nr rejestracyjny Kr 24889.
AIPN Kr, 309/481, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Witolda Adamusa – TW „Wacek" nr rejestracyjny Kr 25410.

AIPN Kr, 309/495, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Roberta Kaczmarka.
AIPN Kr, 309/598, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Andrzeja Romanowskiego.
AIPN Kr, 309/624, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Tadeusza Nyczka.
AIPN Kr, 309/692, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Bronisława Maja.
AIPN Kr, 309/837, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Jacka Marchewczyka.
AIPN Kr, 309/84, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Zdzisława Jurkowskiego.
AIPN Kr, 309/864, Wyniki sprawdzeń ewidencyjnych dotyczących Piotra Sitarza.

Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu

AIPN Wr, 19/19, t. 1–3, Akta prokuratorskie w sprawie przeciwko Markowi Wajdzie i innym.
AIPN Wr, 00202/12, Kartoteka rejestracyjna WUSW we Wrocławiu.
AIPN Wr, 039/11489, t. 1–3, Akta śledztwa w sprawie przeciwko Markowi Wajdzie i innym.
AIPN Wr, 0076/30, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW we Wrocławiu (Jeleniej Górze, Legnicy, Wałbrzychu).

Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego

FCDCN, sygn. K 21 III, A. Starościk, Opozycja w Krakowie w II połowie lat 70., Kraków 1993 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Andrzeja Pilcha w Instytucie Historii UJ), mps.
FCDCN, sygn. RK 7 III, P. Poniedziałek, Strajki, demonstracje, internowania, aresztowania i procesy w Krakowie w okresie stanu wojennego w Polsce w świetle relacji prasowych, Kraków 1992 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Michała Pułaskiego w Instytucie Historii UJ), mps.
FCDCN, sygn. RK 10 III, A. Kazanecka, Krakowska „Arka" w latach 1983–1989, Kraków 1994 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Marii Kocójowej w Instytucie Filologii Polskiej UJ), mps.
FCDCN, sygn. RK 23 III, I. Patek, Prasa Niezależnego Zrzeszenia Studentów, [Kraków, około 1990 r.], k. 12–13, 76–121 (kserokopia fragmentów pracy magisterskiej), mps.
FCDCN, sygn. US 3057 III, Druki ulotne, Studencki Komitet Solidarności, 1977, Do pracowników naukowych Krakowa, Kraków, 26 XI 1977 r.

Ośrodek Karta w Warszawie – Archiwum Opozycji

AO IV/187.3, Kolekcje osobiste, tematyczne i środowiskowe.

Relacje (pisemne i ustne)

Korespondencja elektroniczna z Ksawerym Bogaczem, 10 V 2016 r.
Korespondencja elektroniczna z Krzysztofem Budziakowskim, 17 XI 2009 r.
Korespondencja elektroniczna z Leszkiem Dulbą, 4 VII 2017 r.
Korespondencja elektroniczna z Janem L. Franczykiem, 14 V 2015 r.
Korespondencja elektroniczna z Anną Galus, 14 VII 2016 r.
Korespondencja elektroniczna z Maciejem Gawlikowskim, 18 IV 2016 r.
Korespondencja elektroniczna z Tomaszem Gugałą, lata 2014–2017.
Korespondencja elektroniczna z Markiem Halberdą, 30 XII 2014 r.
Korespondencja elektroniczna z Robertem Kaczmarkiem, 28 IV 2016 r.
Korespondencja elektroniczna z Andrzejem Margasińskim, 19 VIII 2016 r.
Korespondencja elektroniczna z Andrzejem Ossowskim, 12 I 2018 r.
Korespondencja elektroniczna z Piotrem Pieńkowskim, 1 I 2015 r.
Korespondencja elektroniczna z Wojciechem Pięciakiem, 7 XI 2015 r.
Korespondencja elektroniczna z Łukaszem Plesnarem, 5–7 I 2015 r.
Korespondencja elektroniczna z Bogdanem Rogatką, 30 VIII 2016 r.
Korespondencja elektroniczna z Henrykiem Salą, 6 I 2010 r.
Korespondencja elektroniczna z Sylwestrem Szeferem, 14 VI 2016 r.
Korespondencja elektroniczna z Józefem Śreniowskim, 28 XI – 9 XII 2016 r.
Korespondencja elektroniczna ze Zbigniewem Złonkiewiczem, 19, 24 VI 2017 r.
Nagranie relacji Anny i Ksawerego Bogaczów, Kraków, 20 VI 2011 r.
Nagranie relacji Leszka Dulby, Kraków, 13 I i 2 VI 2011 r.
Nagranie relacji Andrzeja Fischera, Kraków, 2 IX 2016 r.
Nagranie relacji Macieja Gawlikowskiego, Kraków, 15 IV 2016 r.
Nagranie relacji Krzysztofa Görlicha, Kraków, 8 VI 2011 r.
Nagranie relacji Tomasza Gugały, Kraków, 15 VII 2014 r.
Nagranie relacji Krzysztofa Gurby, Kraków, 12 IV 2012 r.
Nagranie relacji Janiny Jackowskiej, Kraków, 19 V 2011 r.
Nagranie relacji Leszka Jaranowskiego, Kraków, 18 IV 2009 r.
Nagranie relacji Zdzisława Jurkowskiego, Kraków, 13 XI 2015 r.
Nagranie relacji Edwarda Kubisiowskiego, Kraków, 31 V 2011 r.
Nagranie relacji Krzysztofa Kułakowskiego, Kraków, 29 VI 2016 r.
Nagranie relacji Romana Laskowskiego, Kraków, 6 IV 2011 r.
Nagranie relacji Wojciecha Marchewczyka, Kraków, 1 VI 2015 r.
Nagranie relacji Tomasza Mianowicza, Kraków, 17 V 2017 r.
Nagranie relacji Elżbiety Morawiec, Kraków, 13 IV 2016 r.
Nagranie relacji Bogdana Niewczasa, Kraków, 22 III 2011 r.
Nagranie relacji Tadeusza Nyczka, Kraków, 2 VII 2009 r.
Nagranie relacji Aleksandry Orman, Kraków, 1 IV 2011 r.
Nagranie relacji Jana Polkowskiego, Kraków, 25 V 2009 r.
Nagranie relacji Jacka Radły, Kraków, 21 II 2011 r.
Nagranie relacji Henryka Sali, Kraków, 15 IX 2009 r.
Nagranie relacji Adama Troszoka, Kraków, 18 V 2011 r.
Nagranie relacji Pawła Witkowskiego, Kraków, 19 IV 2016 r.
Nagranie relacji Jerzego Zdrady, Kraków, 10 V 2011 r.

Nagranie relacji Leszka Zielińskiego, Kraków, 8 X 2015 r.

Zbiory autorki

Błażejowska J., Stosunek Służby Bezpieczeństwa do drugiego obiegu wydawniczego i podejmowane wobec niego działania operacyjne w latach 70. na przykładzie Wydawnictwa im. Konstytucji 3 Maja, mps (tekst referatu wygłoszonego podczas konferencji „Drugi obieg wydawniczy w PRL na tle historii samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku, Warszawa, 31 V – 1 VI 2012 r.").
Kaczmarek R., O „Merkuryuszu Krakowskim i Światowym" (MKiŚ), mps.
Należniak P., Prasa zakładowa drugiego obiegu w Krakowie w okresie od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r., Kraków 2006, mps (praca doktorska).

1.2. Źródła publikowane

Bezdebitowe poradniki drukarskie i konspiracyjne

Anonimowy poradnik drukarza i redaktora [bmrw.].
[Bielecki C., Kelus J. K., Sikorska U.], *Mały konspirator*, Agencja Informacyjna Solidarności Walczącej, Wrocław 1983.
Drukarz doskonały, Wydawnictwo Społeczne, Warszawa 1982.
Drukarz niezależny, Biuletyn Oporu, Warszawa 1982.
Drukarz niezależny, Wydawnictwo Słowo, Warszawa 1982.
Mały poradnik drukarski, Głos, Warszawa 1980.
Poradnik drukarza, Wrocław 1984 (wyd. 2).
Rób to sam. Miniporadnik amatorskiego drukarstwa domowego, Wydawnictwo Stamtąd, Kraków 1982.
Sitodruk. Drukarz niezależny, Gniezno 1984.
Sitodruk. Materiały, obsługa. Poradnik dla zdecydowanych, Mazowsze, [Warszawa] 1986.
Sitodruk – tylko dla amatorów, [bmw.] 1983.

Bibliografie, katalogi, spisy druków drugiego obiegu

Adamczyk M., Dzieniakowska J., *Prasa Kielecczyzny w latach 1811–1989. Bibliografia*, t. 2: *1945–1989*, Kielce 1996.
Adamczyk M., Gmitruk J., *Polska prasa niezależna (1976–1990). Bibliografia. Katalog*, Kielce – Warszawa 2008.
Bibliografia łódzkich wydawnictw niezależnych 1977–1989, oprac. W. Domagalski, A. Jarecki, Łódź 1992.
Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976–1990, red. S. Skwirowska, Warszawa 2001.

Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1976–1989, oprac. G. Fedorowicz, K. Gromadzińska, M. Kaczyńska, Warszawa 1995.
Bibliografia wydawnictw ciągłych nowych, zawieszonych i zmieniających tytuł, oprac. A. Potuszyńska, Warszawa 1996.
Brzeski J., Roliński A., *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką (1944–1949). Katalog zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej" 1996, R. XLVI, nr 1/2.
Brzeski J., Roliński A., *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. Katalog. Wydawnictwa ciągłe, cz. 1: 1976 – VIII 1980*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej" 1995, R. XLV, nr 1/2.
Centralny katalog polskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945, oprac. L. Dobroszycki, Warszawa 1962.
Chojnacki W., *Bibliografia polskich publikacji podziemnych pod rządami komunistycznymi w latach 1939–1941 i 1944–1953. Czasopisma, druki zwarte, druki ulotne*, Warszawa 1996.
Chojnacki W., *Bibliografia zwartych druków konspiracyjnych wydanych pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, Warszawa 1970.
Chojnacki W., *Bibliografia zwartych i ulotnych druków konspiracyjnych wydanych na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, Warszawa 2005.
Chojnacki W., Jastrzębski M., *Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce*, t. 2: *1 I 1986 – 31 XII 1987*, Warszawa 1993.
Choma-Jusińska M., *Środowisko „Spotkań" – działalność wydawnicza i formacyjna* [w:] M. Choma-Jusińska, *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975–1980*, Warszawa – Lublin 2009
Ciećwierz M., *Kształtowanie się państwowego aparatu nadzoru i kontroli prasy w latach 1944–1948*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej" 1983, nr 4.
Czachowska J., Dorosz B., *Literatura i krytyka poza cenzurą 1977–1989. (Bibliografia druków zwartych)*, Wrocław [1992].
Frazik W., *Bibliografia druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury w Krakowie w latach 1978–1990* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie. Materiały z sesji naukowej odbytej 26 czerwca 1992 roku*, Kraków 1993.
Gajewski J. [Marek Jastrzębski], *Materiały do bibliografii druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury 1982–1986*, Kraków 1988.
Guide to the Polish Independent Publications 1976–1990 in the Hoover Institution Archives, oprac. M. Siekierski, Ch. Lazarski, Stanford 1995.
Jan Paweł II poza cenzurą PRL. Bibliografia 1976–1989, oprac. A. Sitarska, S. Skwirowska, Rzym – Warszawa 1996.
Jarowiecki J., *Katalog krakowskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945*, Kraków 1978.
Jarowiecki J., *Katalog krakowskiej prasy konspiracyjnej ukazującej się w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945* [w:] *Konspiracyjna prasa w Krakowie w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, Kraków 1980.
Jastrzębski M., *Materiały do bibliografii druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury 13 XII 1981 – 31 XII 1988*, Warszawa 1994.
Jaśko K., *Bibliografia podziemnych druków zwartych opublikowanych w Krakowie od wprowadzenia stanu wojennego 13 XII 1981 do roku 1990*, Kraków 2004.

Kaczorowski A. W., *Bibliografia prasy chłopskiej drugiego obiegu 1977–1989*, „Pamiętnik Instytutu Macieja Rataja" 1994, z. 1.
Kaczyński Z., *Wykaz tytułów prasy chłopskiej wydawanej poza zasięgiem cenzury w latach 1977–1985*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego" 1992, nr 27.
Kamińska J. [Władysław Chojnacki, Wojciech Chojnacki], *Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce 13 XII 1981 – VI 1986*, Paryż 1988.
Kandziora J., Szymańska Z., Tokarzówna K. (współprac.), *Bez cenzury 1976–1989. Literatura, ruch wydawniczy, teatr. Bibliografia*, red. J. Kandziora, Warszawa 1999.
Kantorosiński Z., *The Independent Press in Poland 1976–1990*, Washington 1991.
Katalog czasopism niezależnych Działu Wydawnictw Periodycznych – 1976–1991, oprac. E. Kowalska, J. Skrzypkowska, Warszawa 1995.
Katalog czasopism niezależnych w Książnicy Pomorskiej wydanych w latach 1980––1989, oprac. E. Kamińska i in., Szczecin 1994.
Katalog czasopism niezależnych wydanych w latach 1976–1990 w zbiorach Archiwum Peerelu, oprac. A. Iwaszkiewicz, współprac. A. Rudzińska, Warszawa 1996.
Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990 ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej, oprac. J. Brzeski, A. Roliński, Kraków 2001.
Katalog druków zwartych wydanych w Polsce poza cenzurą w latach 1976–1990 w zbiorach Ośrodka Karta, Warszawa 1999.
Katalog prasy podziemnej nadesłanej do Biblioteki Polskiej i Komitetu Solidarności w Paryżu w drugim półroczu 1986 roku, „Kontakt" [Paryż] 1987, nr 1/2.
Katalog prasy podziemnej w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Nowe nabytki październik 1987 – maj 1988, „Kontakt" [Paryż] 1988, nr 7/8.
Katalog prasy podziemnej w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Nowe nabytki z 1987 roku, „Kontakt" [Paryż] 1987, nr 10.
Konderak A., *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL do wprowadzenia stanu wojennego*, Lublin 1998.
Konderak A., *Bibliografia prasy Solidarności. 28 VIII 1980 – 12 XII 1981*, Lublin 1990.
Kowalska E., Skrzypkowska J., *Katalog czasopism niezależnych Działu Wydawnictw Periodycznych 1976–1990*, Warszawa 1995.
Książki niezależne '87, Warszawa 1991.
Litwiejko K., *Bibliografia druków niezależnych Białostocczyzny 1980–1990*, Białystok 2001.
Łabędź K., *Wydawnictwa historyczne drugiego obiegu w Polsce. Materiały do bibliografii adnotowanej za lata 1980–1987*, Warszawa 1989.
Monographien im polnischen Zweiten Umlauf. Druki zwarte w polskim drugim obiegu 1976–1990, red. A. Murche-Kikut, Stuttgart 2008.
Murche-Kikut A., *Unabhängige periodika aus Polen 1976–1990*, Bremen 1992.
Niezależna prasa i wydawnictwa w kraju, „Kultura" [Paryż] 1978, nr 5/368.
Niezależna prasa krajowa, „Kultura" [Paryż] 1978, nr 9.
Niezależna prasa polska w okresie stanu wojennego, „Kontakt" [Paryż] 1982, nr 1.
Niezależna prasa w kraju, „Kultura" [Paryż] 1978, nr 7/8.
Pastuszewski S., *Podziemna prasa opozycyjna w Bydgoszczy w latach 1981–1989*, „Kronika Bydgoska" 1991 [1993], t. 13.

Pastuszewski S., *Prasa opozycyjna w woj. bydgoskim 28 VIII 1980 – 28 X 1991 roku* [w:] S. Pastuszewski, D. B. Rudnicki, *Czasopiśmiennictwo w woj. bydgoskim w latach 1980–1992 (zarys bibliograficzny)*, Bydgoszcz 1993.
Pastuszewski S., Rudnicki D. B., *Czasopiśmiennictwo w woj. bydgoskim w latach 1980–1992 (zarys bibliograficzny)*, Bydgoszcz 1993.
Pazura W., *Katalog czasopism niezależnych 1976–1990 w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, Lublin 2002.
Pilecki W. [Wojciech W. Wiśniewski], *Bibliografia*, „Polityka Polska" 1983, nr 2/3.
Pilecki W. [Wojciech W. Wiśniewski], *Bibliografia. Konspiracyjne wydawnictwa zwarte z drugiej części zawieszonego stanu wojennego (1.04. – 22.07.1983)*, „Polityka Polska" 1984, nr 4.
Pilecki W. [Wojciech W. Wiśniewski], *Bibliografia. Okres amnestyjny 23 VII 1983 – 31 XII 1983*, „Polityka Polska" 1984, nr 5.
Pilecki W. [Wojciech W. Wiśniewski], *Bibliografia „drugiego obiegu". Cz. III: Materiały do bibliografii publikacji wydanych po 13 grudnia 1981 – 3200 pozycji. Zeszyt próbny (skrócony). Opracowanie przygotowane na 39. Międzynarodowe Targi Książki we Frankfurcie – październik 1987*, Kraków 1987.
Polish Independent Publications 1976–1990. Guide to the Collection in the Hoover Institution Archives, oprac. M. Siekierski, Ch. Lazarski, Stanford 1999.
Rudka Sz., *Wrocławska prasa bezdebitowa w latach 1973–1989 w ujęciu statystycznym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis" 1995, nr 5.
Rudka Sz., *Wrocławskie pisma bezdebitowe 1973–1989. Bibliografia*, Wrocław 1992.
Rutkowski Z., Zwiernik P., *Wykaz tytułów prasy niezależnej wydawanej w Poznaniu w okresie od 13 XII 1981 do 31 XII 1989*, „Kronika Miasta Poznania" 1994, nr 1–2.
Spis wydawnictw podziemnych, cz. 1, „Kontakt" [Paryż] 1986, nr 11.
Spis wydawnictw podziemnych, cz. 2, „Kontakt" [Paryż] 1987, nr 1/2.
Supruniuk M. A., *Kultura. Materiały źródłowe do dziejów Instytutu Literackiego w Paryżu*, t. 2: *Bibliografia przedruków wydawnictw Instytutu Literackiego w Paryżu w niezależnych oficynach wydawniczych w Polsce w latach 1977–1990*, Warszawa 1995.
Uzupełnienie spisu wydawnictw podziemnych zamieszczonego w numerze 11/86 „Kontaktu", „Kontakt" [Paryż] 1987, nr 3.
Wasiak M., *Wydawnictwo „Solidarność Walcząca", Wydawnictwo Społeczne „Fakt", Łódzki Zespół Oświaty Niezależnej. Materiały bibliograficzne*, Łódź 1991.
Wiśniewski W. W., Roliński A., *Bibliografia prasy drugiego obiegu wydawanej w Krakowie i Regionie Małopolska w okresie od 13 grudnia 1981 do 31 grudnia 1990* [w:] *Solidarność Małopolska w podziemiu. Solidarność Regionu Małopolska w latach 1981–1989*, red. Cz. Brzoza, W. Bukowski, A. Roliński, Z. Solak, W. W. Wiśniewski, Kraków 1991.
Wydawnictwa niezależne 1976–1989 w zbiorach Biblioteki Śląskiej, oprac. J. Pracka, B. Zgryzek, Katowice 1994.
Wydawnictwa niezależne w zbiorach Biblioteki Śląskiej, cz. 1: *Biblioteka Śląska*, oprac. J. Pracka, B. Zgryzek, Katowice 1996.
Zbiory krajowej prasy niezależnej. Lista czasopism, które przybyły z Polski między 1 IV a 31 VII 1986 r., „Kontakt" [Paryż] 1986, nr 9.

Edycje

Analiza Departamentu III MSW na temat niezależnego ruchu wydawniczego w połowie 1987 r., oprac. G. Waligóra [w:] *Studia i materiały z dziejów opozycji i oporu społecznego*, t. 5, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Wrocław 2006.

Dokumenty Komitetu Obrony Robotników i Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR", oprac. A. Jastrzębski, Warszawa – Londyn 1994.

Instrukcje, wytyczne, pisma Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1962–1989. Wybór dokumentów, oprac. A. Dziurok, F. Musiał, Kraków – Katowice 2017 (seria „Normatywy aparatu represji", t. 5).

Instrukcje pracy pionów pomocniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa (1945–1989), oprac. M. Komaniecka, Kraków 2010 (seria „Normatywy aparatu represji", t. 1).

Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990. Wybór dokumentów, oprac. M. Kasprzycki, Kraków 2009 (seria „Bezpieka przeciw Małopolanom", t. 3).

Kryptonim „Gracze". Służba Bezpieczeństwa wobec Komitetu Obrony Robotników i Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR" 1976–1981, oprac. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.

Kryptonim „Klan". Służba Bezpieczeństwa wobec NSZZ „Solidarność" w Gdańsku, t. 1: *Wrzesień 1980 – wrzesień 1981*, oprac. M. Kruk, R. Żydonik, współprac. S. Cenckiewicz, Warszawa – Gdańsk 2010.

Kryptonim „Wasale". Służba Bezpieczeństwa wobec Studenckich Komitetów Solidarności 1977–1980, oprac. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2007.

Ludzie Solidarności. Informator o delegatach na I Krajowy Zjazd NSZZ Solidarność – MSW Biuro „C", oprac. M. Piotrowski, Lublin 2002.

Mała Polska. Krakowski podziemny tygodnik niezależny 1983–1989. Reedycja w 20. rocznicę wydania ostatniego numeru (27 II 1989), oprac. W. Tyrański, Kraków 2009.

Marzec 1968 w dokumentach MSW, t. 2: *Kronika wydarzeń*, cz. 1, oprac. F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasik, C. Wilanowski, P. Byszewski, Warszawa 2009.

Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990. Wybór dokumentów, t. 1: *1980–1981*, Kraków 2014.

NSZZ „Solidarność" Małopolska w materiałach Służby Bezpieczeństwa. Wybór dokumentów, oprac. C. Kuta, wstęp J. Szarek, Kraków 2011.

Okrągły Stół. Dokumenty i materiały, t. 3: *Marzec 1989 – kwiecień 1989*, red. W. Borodziej, A. Garlicki, oprac. J. Galewski, P. Osęka, Warszawa 2004.

Opozycja demokratyczna w Polsce w świetle akt KC PZPR 1976–1980. Wybór dokumentów, oprac. Ł. Kamiński, P. Piotrowski, Wrocław 2002.

Opozycja małopolska w dokumentach 1976–1980, oprac. A. Roliński, współprac. K. Bielawska, M. Orski, wstęp T. Gąsowski, Kraków 2003.

Ruszar J., *Czerwone pająki (Dziennik żołnierza LWP)*, Warszawa 2017.

„Solidarność" Małopolska 1980–1981. Wybór dokumentów, red. M. Orski, A. Roliński, E. Zając, Kraków 2006.

„Solidarność" Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989. Wybór dokumentów, oprac. T. Gąsowski, A. Roliński, Kraków 2010.

Stan wojenny w Małopolsce. Relacje i dokumenty, oprac. Z. Solak, J. Szarek, Kraków 2005.
Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków, oprac. Z. Solak, J. Szarek, współprac. E. Zając, Kraków 2001.
Suchorowska-Śliwińska D., *Dziennik z lat 1981–1985, czyli z zakonspirowanych zapisków solidarnościówki*, oprac. B. Niemiec, D. Stec-Fus, red. nauk. C. Kuta, Kraków 2011.
„Twórczość obca nam klasowo". Aparat represji wobec środowiska literackiego 1956––1990, red. A. Chojnowski, S. Ligarski, Warszawa 2009.
Z księgi zapisów GUKPPiW, Warszawa 1977.

Normatywy

„Dziennik Ustaw" 1981, nr 20, poz. 99, Ustawa o kontroli publikacji i widowisk.
„Dziennik Ustaw" 1981, nr 29, poz. 154, Dekret z dnia 12 XII 1981 r. o stanie wojennym.
„Dziennik Ustaw" 1986, nr 39, poz. 193, Ustawa z dnia 24 X 1986 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o wykroczeniach.
„Dziennik Ustaw" 1990, nr 29, poz. 173, Ustawa o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy Prawo prasowe.

1.3. Źródła audiowizualne

Archiwum Myśli Nieinternowanych – cykl „Śledztwo w sprawie PRL-u"

Nagranie 1/2008, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Małgorzatą Semkowicz, Lechem Kołodziejczykiem i Władysławem Krzekiem-Lubowieckim.
Nagranie 6a/2012, 6b/2012, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim.
Nagranie 8/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Haliną Danilczyk.
Nagranie 9b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Maciejem Machem.
Nagranie 10a/2013, 10b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Ewą Ryłko.
Nagranie 11a/2013, 11b/2013, 12b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Leszkiem Jaranowskim.
Nagranie 13a/2013, 13b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Barbarą Zientarską.
Nagranie 15a/2013, 15b/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Jerzym Ruskiem.
Nagranie 16a/2013, 16b/2013, 19a/2013, 20/2013, CD, Rozmowa Anny Kęszyckiej z Tomaszem Gugałą.
Nagranie 17a/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Adamem Kalitą.
Nagranie 18/2013, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Uną Gurawską-Mach.
Nagranie 21a/2014, 21b/2014, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Anną i Jerzym Mielniczukami.
Nagranie 22a/2014, 22b/2014, 27a/2014, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Wojciechem Marchewczykiem.

Nagranie 30a/2015, 30b/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Jerzym Pałoszem.
Nagranie 31b/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Piotrem Hlebowiczem.
Nagranie 34/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Aleksym Leszkiem Śledziem.
Nagranie 35a/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Markiem Nobisem.
Nagranie 36/2015, CD, Rozmowa Tomasza Gugały z Marianem Stachniukiem.

Filmy dokumentalne

Bibuła (2005), scen. i realizacja D. Walusiak, współprac. M. Orski.
Drukarze (2006), scen. i realizacja H. Urbanek.
Hutnik. Historia pisana powielaczem (2007), scen. i realizacja M. Horodyski.
Mieliśmy tylko wolne słowo... (1996), scen. i realizacja H. Urbanek.
Niewidzialni drukarze (2008), scen. E. Zając, M. Horodyski, realizacja M. Horodyski.
Tygodnik „Mała Polska" (2008), scen. i realizacja D. Walusiak.
Wolne pismo (2009), scen. i realizacja C. Nowicki.

2. Opracowania

Wydawnictwa zwarte

Anusz A., Perzyna Ł., *Konfederacja. Rzecz o KPN*, Warszawa 2009.
Balbus T., *Konspiracja dolnośląska AK – WiN (1945–1948). Leksykon*, Wrocław 2000.
Balbus T., *Major Ludwik Marszałek „Zbroja" (1912–1948) żołnierz Polski Podziemnej*, Wrocław 1999.
Bereś W., Skoczylas J., *Generał Kiszczak mówi... prawie wszystko*, Warszawa 1991.
Bibuła 1976–1989. Od wolnego słowa do wolności, red. W. Borowik, Warszawa 2009.
Bielak M., Pawłowicz J., *Znane – nieznane. Prasa niezależna na Mazowszu 1976––1989*, Warszawa 2010.
Blumsztajn S., *Une Pologne hors censure. Éditions clandestines en Pologne*, *1981––1986*, Paris 1988.
Błażejowska J., *Harcerską drogą do niepodległości. Od „Czarnej Jedynki" do Komitetu Obrony Robotników. Nieznana historia KOR-u i KSS „KOR"*, Kraków 2016.
Błażejowska J., *Papierowa rewolucja. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Polsce 1976–1989/1990*, Warszawa 2010.
„...Całym życiem pełnić służbę...". Nieznana historia Komitetu Obrony Robotników, oprac. J. Błażejowska, Warszawa – Kraków 2011.
Cecuda D., *Leksykon opozycji politycznej 1976–1989*, Warszawa – Toruń 1989.
Choma-Jusińska, *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975–1980*, Warszawa – Lublin 2009.
Cieślak T., *Nowa poezja polska wobec poprzedników. Lektura relacyjna*, Łódź 2011.
Ciupa R., Komaniecka M., *Szpiegowski arsenał bezpieki. Obserwacja, technika operacyjna, kontrola korespondencji jako środki pracy Służby Bezpieczeństwa PRL*, Katowice – Kraków 2011.

Czas bibuły, t. 1–2, red. R. Wróblewski, Wrocław 2013.
Czas bibuły, t. 3: *Studia i materiały*, red. R. Wróblewski, Wrocław 2014.
Czasy „Solidarności" na Uniwersytecie Jagiellońskim 1980–1989 we wspomnieniach, oprac. A. M. Kobos, Kraków 2010.
Czy ktoś przebije ten mur? Sprawa Stanisława Pyjasa, oprac. F. Pyjas, A. Roliński, J. Szarek, Kraków 2001.
Dabert D., *Między wizją a spełnieniem. Profile ideowe i artystyczne czasopism literackich w drugim obiegu wydawniczym 1982–1989*, Poznań 2014.
Derewenda R., *Dzieło wiary. Historia Ruchu Światło – Życie w latach 1950–1985*, Kraków 2010.
Domagalski W., *Biuletyn Łódzki*, Łódź 2006.
Domagalski W., *Między Przystankami*, Łódź 2006.
Drogi do niepodległości. Polska, Podhale, Zakopane 1945–1989, Zakopane 2005.
Drugi obieg. Zbiór referatów wygłoszonych na seminarium poświęconym niezależnemu ruchowi wydawniczemu w Łodzi. Łódź, 6 czerwca 1991 r., Łódź 1991.
Drugi obieg w PRL na tle samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku, red. P. Gasztold-Seń, N. Jarska, J. Olaszek, Warszawa 2016.
Drugi obieg wydawniczy w Polsce w latach 1976–1990 w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. Wystawa w Bibliotece Narodowej im. Mažvydasa w Wilnie, oprac. J. Brzeski, A. Roliński, Kraków – Wilno 1994.
Dworaczek K., *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980*, Wrocław 2011.
Dzieje i przyszłość polskiego ruchu ludowego, t. 2, red. W. Paruch, S. Pastuszka, R. Turkowski, Warszawa 2002.
Dzieje partii i stronnictw chłopskich w Europie, red. J. R. Szaflik i in., t. 2, Pułtusk – Warszawa 2007.
Falkowski M., *Biznes patriotyczny. Historia Wydawnictwa CDN*, Warszawa – Gdańsk 2011.
Franaszek P., *„Jagiellończyk". Działania Służby Bezpieczeństwa wobec Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach osiemdziesiątych XX w.*, Kraków 2012.
Friszke A., Paczkowski A., *Niepokorni. Rozmowy o Komitecie Obrony Robotników*, Kraków 2008.
Głębocki H., *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie 1977–1980. Zarys działalności*, Warszawa 1994.
Główny Urząd Kontroli Prasy 1945–1949, oprac. D. Nałęcz, Warszawa 1994.
Graczyk R., *Cena przetrwania? SB a „Tygodnik Powszechny"*, Warszawa 2011.
Grzesiak A., Grochola W., *Bujajcie się!*, Warszawa 2004.
Herzog A., Mroczek J., Zabłocki W., *Paragraf. Ostatnie lata PRL*, Kraków 1998.
Hlebowicz P., Warisch P., *Wilno – Warszawa wspólna droga do wolności*, Kraków 2010.
Isakowicz-Zaleski T., *Księża wobec bezpieki na przykładzie archidiecezji krakowskiej*, Kraków 2007.
Janeczek Z., *Czasy „Solidarności". Siemianowickie druki niezależne oraz tzw. drugi obieg w latach 1980–1989*, Siemianowice Śląskie 2005.
Jarowiecki J., *Konspiracyjna prasa w Krakowie w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, Kraków 1980.

Kaleta M., *Emigracyjna spółka „Szmugiel". Wspomnienia dostawcy sprzętu poligraficznego przemycanego do Polski dla opozycji antykomunistycznej w latach 1978–1989*, Warszawa 2015.
Karpiński J., *Taternictwo nizinne*, Lublin 2002.
Knoch K., *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce w latach 1979–1990*, Warszawa 2015.
Kolasa W. M., *Prasa krakowska w dekadzie przemian 1989–1998. Rynek – polityka – kultura*, Kraków 2004.
Komaniecka M., *Pod obserwacją i na podsłuchu. Rzeczowe środki pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1945–1990*, Kraków 2014.
Kostikow P., Roliński B., *Widziane z Kremla, Moskwa – Warszawa. Gra o Polskę*, [Warszawa 1992].
Krawczyk M., *Konspiracyjni politycy*, red. J. Biernacki, K. Mijakowski, Warszawa 2015 (seria „Polska walcząca", t. 9).
Kuta C., *„Działacze" i „Pismaki". Aparat bezpieczeństwa wobec organizacji katolików świeckich w Krakowie w latach 1957–1989*, Kraków 2009 (seria „Bezpieka przeciw Małopolanom", t. 2).
Leinwand A., *Tadeusz Szturm de Sztrem*, Warszawa 1987.
Lewandowski M., Gawlikowski M., *Gaz na ulicach. KPN w Krakowie. Stan wojenny 1981–1982*, t. 1–2, Kraków 2011.
Lipski J. J., *KOR. Komitet Obrony Robotników. Komitet Samoobrony Społecznej*, Warszawa 2006.
Literatura II obiegu w Polsce w latach 1976–1989. Ogólnopolska konferencja. Materiały konferencyjne, red. L. Laskowski, Koszalin 2006.
Litwińska M., *WiP kontra PRL. Ruch „Wolność i Pokój" 1985–1989*, Kraków 2015.
Łabędź K., *Koncepcje polityczne w prasie NSZZ „Solidarność" w latach 1980–1981*, Toruń 2003.
Łabędź K., *Spory wokół zagadnień programowych w publikacjach opozycji politycznej w Polsce w latach 1981–89*, Kraków 1997.
Łuczak J., Różycki Ł., Zaleski L., *Historia wydawnictw podziemnych w Regionie Konińskim w latach 1981–1989*, Konin 2000.
Miasta – ludzie – instytucje – znaki. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Bożenie Wyrozumskiej w 75. rocznicę urodzin, red. Z. Piech, Kraków 2008.
Między Sierpniem a Grudniem. „Solidarność" w Krakowie i Małopolsce w latach 1980–1981, red. T. Gąsowski, współprac. B. Klich-Kluczewska, J. Mierzwa, Kraków 2006.
Mikołajczyk M., *Jak się pisało o historii... Problemy polityczne powojennej Polski w publikacjach drugiego obiegu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych*, Kraków 1998.
Musiał F., *Podręcznik bezpieki. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, Kraków 2007.
Musiał F., Lasota M., *Kościół zraniony. Proces księdza Lelity i sprawa kurii krakowskiej*, Kraków 2003.
N jak Nowa. Od wolnego słowa do wolności 1977–1989, red. W. Borowik, T. Kuczborski, Warszawa 2012.

Nawrocki G., *Struktury nadziei*, Warszawa 1988.
NSZZ „Solidarność" 1980–1989, t. 6, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
O wyzwolenie z komunizmu ludzi i narodów przysięgam walczyć! 25. rocznica powstania Solidarności Walczącej, Warszawa 2007.
Obieg NOW-ej, oprac. Ł. Bertram, Warszawa 2013.
Olaszek J., *Rewolucja powielaczy. Niezależny ruch wydawniczy w Polsce 1976–1989*, Warszawa 2015.
Opozycja demokratyczna w PRL w latach 1976–1981, red. W. Polak, J. Kufel, P. Ruchlewski, Gdańsk 2012.
Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 2, Warszawa 2014.
Organizacja Solidarność Walcząca w Wielkopolsce w latach 1983–1990, red. K. Brzechczyn, P. Zwiernik, Poznań 2009.
Osobowe źródła informacji – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze, red. F. Musiał, Kraków 2008.
Ostrołęcka E. [Stefan Niesiołowski], *Ruch przeciw totalizmowi*, Warszawa 1985.
Paluch M., *Zarys historii Ruchu Światło – Życie*, Lublin – Kraków 1998.
Panecki M., *Kazimierz Pużak (1883–1950)*, Warszawa 2010.
Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Papierowa rewolucja. Les éditions clandestines en Pologne communiste 1976–1990, red. C. Fedrigo, J. Sygnarski, Fribourg 1992.
Pawłowicz J., Sasanka P., *Czerwiec 1976 w Płocku i województwie płockim*, Toruń 2003.
Perchel P., Adamczyk R., *Starachowickie wydawnictwa niezależne 1980–1990 na tle innych miast regionu*, Starachowice 2008.
Piecuch H., *Byłem gorylem Jaruzelskiego*, Warszawa 1993.
Piecuch H., *Wojciech Jaruzelski tego nigdy nie powie*, Warszawa 1992.
Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne, t. 1–2, red. J. Kostecki, A. Brodzka, Warszawa 1992.
Podziemne słowo, red. E. Binder, Warszawa 2006.
Polak W., *Czas ludzi niepokornych. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność" i inne ugrupowania niezależne w Toruniu i Regionie Toruńskim (13 XII 1981 – 4 VI 1989)*, Toruń 2003.
Polak W., *Szkice z najnowszej historii Torunia*, Gdańsk 2008.
Polak W., *Wydawnictwo „Alternatywy". Z dziejów gdańskiej poligrafii podziemnej*, Gdańsk – Toruń – Bydgoszcz 2009.
Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży" 1982–1990, red. M. Stachniuk, Kraków 2007.
PPN 1976–1981. Język niepodległości, oprac. Ł. Bertram, Warszawa 2012.
Prace Kongresu Kultury Polskiej na Obczyźnie, Londyn, 14–20 września 1985 r., t. 2: *Bieżące zagadnienia krajowe*, red. J. Drewnowski, Londyn 1986.
Prasa zakładowa NSZZ Solidarność w latach 1980–1989, red. T. Truskawa, Warszawa 2010.
Pruszyńska J., *Kisiel*, [Warszawa, brw.].

„Przegląd Wiadomości Agencyjnych" 1984–1990. Przerwana historia ilustrowanej bibuły, red. J. Bryłowski, J. Doktór, Ossa 2009.
Raina P., *Troska o internowanych. Interwencje abp. Dąbrowskiego u gen. Kiszczaka 1982–1989*, Warszawa 1999.
Ramotowski J. P., *Sto razy głową w mur. Historia tych, co chcieli robić coś innego niż druk bibuły*, Warszawa 2013.
Rolicki J., *Zbigniew Bujak: Przepraszam za „Solidarność"*, Warszawa 1991.
Rudka Sz., *Poza cenzurą. Wrocławska prasa bezdebitowa 1973–1989*, Warszawa – Wrocław 2001.
Rudka Sz., *Wrocławskie pisma bezdebitowe 1973–1989*, Wrocław 1992.
Sadecki J., *Ziarna gniewu*, Paryż 1989.
Sady R., *Kraków i jego dzielnice 1945–2002*, Kraków 2003.
Sasanka P., *Czerwiec 1976. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2006.
Solidarność – Kruszenie muru. Katalog wystawy, red. T. Gąsowski, A. Roliński, W. W. Wiśniewski, Kraków 2000.
Solidarność podziemna 1981–1989, red. A. Friszke, Warszawa 2006.
Sowiński P., *Zakazana książka. Uczestnicy drugiego obiegu 1977–1989*, Warszawa 2011.
Strażnicy sowieckiego imperium. Urząd Bezpieczeństwa i Służba Bezpieczeństwa w Małopolsce 1945–1990, red. F. Musiał, M. Wenklar, Kraków 2009 (seria „Bezpieka przeciw Małopolanom", t. 1).
Suchorowska-Śliwińska D., *Wielka edukacja. Wspomnienia więźniów politycznych PRL*, Warszawa 1990.
Suszko J., *Donosy na Kisiela. Zeznania kandydata na donosiciela*, Warszawa 2006.
Szarek J., *Czarne juwenalia. Opowieść o Studenckim Komitecie Solidarności*, Kraków 2007.
Szaruga L., *„Zapis". Zarys monograficzny, bibliografia zawartości*, Szczecin 1996.
Sztandar sprzeciwu. Podziemne pismo „Hutnik" – 1982–1989, red. J. Surdykowski, Kraków 2007.
Śpiący rycerze. Szeregowi działacze warszawskiego podziemia wydawniczego lat osiemdziesiątych, oprac. A. Mielczarek, A. Domańska, J. Strękowski, P. Swianiewicz, Warszawa 2006.
Świadectwa stanu wojennego, wstęp J. Krupski, oprac. A. Dudek, K. Madej, Warszawa 2001.
Tałuć K., *„Naszą bronią jest wolne słowo". Niezależna produkcja wydawnicza w województwie katowickim w latach 1976–1990*, Katowice 2009.
Tarka K., *Emigranci na celowniku. Władze Polski Ludowej wobec wychodźstwa*, Łomianki 2012.
Tarka K., *Na emigracji i w kraju*, Łomianki 2015.
Urbanek M., *Kisiel*, Wrocław 1997.
Waldorff J., *Słowo o Kisielu*, Warszawa 1995.
Waligóra G., *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977–1981*, Warszawa 2006.
Wbrew partii i cenzurze. Media podziemne w PRL. Studia i artykuły, red. P. Kardela, P. P. Warot, T. Wolsza, Warszawa 2012.
Wiatr A., *Stefan Kisielewski jako krytyk muzyczny*, Wrocław 2006.
Wieczorek M., *BruLion. Instrukcja obsługi*, Kraków 2005.

Wiszniowska M., *Stańczyk Polski Ludowej*, Katowice – Warszawa 2004.
Wokół teczek bezpieki – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze, red. F. Musiał, Kraków 2006.
Wybrane zagadnienia z dziejów prasy warszawskiej. Materiały z sesji zorganizowanej 25 maja 1992 r. w Bibliotece Publicznej w Warszawie, Warszawa 1995.
Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie. Materiały sesji naukowej odbytej 26 czerwca 1992 roku, Kraków 1993.
Zańko D., *Opowieści z powielacza*, Kraków 2008.
Zapamiętane. Z Adamem Macedońskim rozmawia Anna Zechenter, Kraków 2011.
Zuzowski R., *Komitet Samoobrony Społecznej KOR. Studium dysydentyzmu i opozycji politycznej w Polsce*, Wrocław 1996.
Zwiernik P., *Prasa podziemna opozycji politycznej w Poznaniu*, Warszawa – Poznań 2014.
Zygmunt Zaremba (1895–1967). Materiały z ogólnopolskiej sesji naukowej, red. A. F. Grabski, J. Kukulski, Piotrków Trybunalski 1997.
Żurawski K., *„Grot", „Obraz", „Z Podziemia"... szczecińskie wydawnictwa drugiego obiegu*, Szczecin 2005.

Artykuły w pracach zbiorowych

Błażejowska J., *„Chciałem mieć w ręku broń" – zadrukowane kartki papieru. Pisma pozacenzuralne 1980–1989/1990* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, t. 2: *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
Błażejowska J., *„Głos" i wokół „Głosu" – jedno z najważniejszych środowisk politycznych lat 1970 i 1980* [w:] *Głos niepodległości. Wybór publicystyki środowiska Głosu 1976–1989*, oprac. J. Błażejowska, Kraków 2016.
Błażejowska J., *„Ryzykować za ptaszki i kwiatki". Drugoobiegowe pisma literackie i kulturalne* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Błażejowska J., *Zarys dziejów drugiego obiegu wydawniczego* [w:] *Wydawnictwa drugiego obiegu PRL. Papier narzędziem w walce o wolność. Informator wystawy* [Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju], oprac. J. Błażejowska, [Warszawa 2007].
Bp Jan Pietraszko. Świadectwo świętości w aktach SB, oprac. J. Marecki, F. Musiał [w:] *Nigdy przeciw Bogu. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich*, red. J. Marecki, F. Musiał, Kraków 2007 (seria „Niezłomni", t. 2).
Brzostek B., *Tygodnik Wojenny* [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989*, red. A. Friszke, Warszawa 2006.
Byszewski P., *Niepodległościowa organizacja „Ruch" (1965–1970)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1965–1981*, Warszawa 2003.
Chojecki M., *Techniki drukarskie w podziemiu wydawniczym w PRL* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Czapliński P., *Dziedzictwo niezależności. Krótka historia komunikacyjnego podziemia* [w:] *Literatura II obiegu w Polsce w latach 1976–1989. Ogólnopolska konferencja. Materiały konferencyjne*, red. L. Laskowski, Koszalin 2006.

Czasopisma Solidarności Walczącej [w:] *O wyzwolenie z komunizmu ludzi i narodów przysięgam walczyć! 25. rocznica powstania Solidarności Walczącej*, Warszawa 2007.

Dąbrowska D., *Szczecińskie czasopisma drugiego obiegu w latach 1980–1990* [w:] *Kronika Szczecina 1992–1993*, Szczecin 1994.

Dorosz B., *Literatura i krytyka literacka w drugim obiegu (1977–1989). Rekonesans bibliograficzny w zakresie druków zwartych* [w:] *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, t. 2, red. J. Kostecki, A. Brodzka, Warszawa 1992.

Dworaczek K., *Drugi obieg wydawniczy w PRL – uwagi źródłoznawcze* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 1, Warszawa 2011.

Dworaczek K., *Od „Robotnika" do „Robotnika"* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.

Dyrcz R., *Zasób ewidencyjny archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie – gromadzenie, struktura, digitalizacja i udostępnianie* [w:] *Wartość naukowa i stan opracowania zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej*, red. R. Kościański, R. Leśkiewicz, Poznań – Warszawa 2010.

Flis S., *Emigracja a czasopisma niezależne w kraju* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.

Franaszek P., *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie stanu wojennego – sprawa operacyjnego rozpracowania „Ważny"* [w:] *Stłamszona nauka? Inwigilacja środowisk akademickich i naukowych przez aparat bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, Warszawa 2010.

Frazik W., *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie po 13 grudnia 1981 roku* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie. Materiały sesji naukowej odbytej 26 czerwca 1992 roku*, Kraków 1993.

Frazik W., *Struktura organizacyjna Urzędu Bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1945–1956 w świetle aktów normatywnych* [w:] *Strażnicy sowieckiego imperium. Urząd Bezpieczeństwa i Służba Bezpieczeństwa w Małopolsce 1945–1990*, red. F. Musiał, M. Wenklar, Kraków 2009 (seria „Bezpieka przeciw Małopolanom", t. 1).

Friszke A., *Bibuła – sto lat doświadczeń* [w:] *„Przegląd Wiadomości Agencyjnych" 1984–1990. Przerwana historia ilustrowanej bibuły*, red. J. Bryłowski, J. Doktór, Ossa 2009.

Friszke A., *Czasopisma społeczno-kulturalne „drugiego obiegu" wydawniczego* [w:] *Czasopisma społeczno-kulturalne w okresie PRL*, red. U. Jakubowska, Warszawa 2010.

Friszke A., *Zaczęło się od „Robotnika"* [w:] A. Friszke, *Przystosowanie i opór. Studia z dziejów PRL*, Warszawa 2007.

Hlebowicz P., *Tajny bunkier Solidarności Walczącej, czyli Drukarnia Wilno im. Gen. Okulickiego „Niedźwiadka"* [w:] *O wyzwolenie z komunizmu ludzi i narodów przysięgam walczyć! 25. rocznica powstania Solidarności Walczącej*, Warszawa 2007.

Jagodziński Z., *Wydawnictwa niezależne w Polsce* [w:] *Prace Kongresu Kultury Polskiej na Obczyźnie, Londyn, 14–20 września 1985 r.*, t. 2: *Bieżące zagadnienia krajowe*, red. J. Drewnowski, Londyn 1986.

Jakubowska N., *Studenckie pismo bezdebitowe „CDN" (1982–1986/1987)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 1, Warszawa 2011.
Jarowiecki J., *Krakowska prasa konspiracyjna w latach II wojny światowej* [w:] *Polska prasa konspiracyjna lat 1939–1945 i początki prasy w Polsce ludowej*, Kraków – Kielce 1979.
Jastrzębski M., *Stan badań nad drugim obiegiem w Polsce* [w:] *Drugi obieg. Zbiór referatów wygłoszonych na seminarium poświęconym niezależnemu ruchowi wydawniczemu w Łodzi*, Łódź 1991.
Kaczorowski A. W., *Niezależna prasa chłopska (1977–1989)* [w:] *Wbrew partii i cenzurze. Media podziemne w PRL. Studia i artykuły*, red. P. Kardela, P. P. Warot, T. Wolsza, Warszawa 2012.
Kapczyński P., *Drukowanie bibuły uwalniało od poczucia bezsilności* [w:] *Stan wojenny. Wspomnienia i oceny*, Pelplin 1999.
Kłócimy się o tytuły. Rozmowa z przedstawicielami Oficyny Literackiej (Kraków) [w:] G. Nawrocki, *Struktury nadziei*, Warszawa 1988.
Knoch K., *PIK – Prywatna Inicjatywa Krakowska* [w:] *Opozycja demokratyczna w PRL w latach 1976–1981*, red. W. Polak, J. Kufel, P. Ruchlewski, Gdańsk 2012.
Komaniecka M., *Miniprzewodnik po materiałach ewidencyjnych Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Osobowe źródła informacji – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2008.
Komaniecka M., *Organizacja i funkcjonowanie kartotek ogólnoinformacyjnej i zagadnieniowej aparatu bezpieczeństwa* [w:] *Wokół teczek bezpieki – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2006.
Komaniecka M., *Piony pomocnicze SB w Krakowie na przykładzie lat 70. i 80.* [w:] *Strażnicy sowieckiego imperium. Urząd Bezpieczeństwa i Służba Bezpieczeństwa w Małopolsce 1945–1990*, red. F. Musiał, M. Wenklar, Kraków 2009 (seria „Bezpieka przeciw Małopolanom", t. 1).
Kondek S., *Kontrola, nadzór, sterowanie. Budowa państwowego systemu wydawniczego w Polsce w latach 1945–1951* [w:] *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, t. 2, red. J. Kostecki, A. Brodzka, Warszawa 1992.
Kozłowski T., Olaszek J., *Niezależny ruch chłopski w Polsce w latach 1980–1989* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, t. 2: *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
Kuta C., *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec drugiego obiegu w okresie stanu wojennego na przykładzie Wydawnictwa im. gen. Nila Fieldorfa* [w:] *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku*, red. P. Gasztold-Seń, N. Jarska, J. Olaszek, Warszawa 2016.
Kuta C., *Niezależny ruch wydawniczy 1980–1989* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980––1989*, t. 2: *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
Kuta C., *Prasa drugiego obiegu w PRL* [w:] *Wbrew partii i cenzurze. Media podziemne w PRL. Studia i artykuły*, red. P. Kardela, P. P. Warot, T. Wolsza, Warszawa 2012.
Kuta C., *Przypadek TW „Joanna"* [w:] *Osobowe środki pracy operacyjnej – zagadnienia źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2013.

Kuta C., *Siła wolnego słowa z powielacza. Pisma drugiego obiegu w latach 1980–1989/1990* [w:] *Pokolenie '80. Niezależna twórczość młodych w latach 1980–89. Wystawa i katalog według koncepcji Tadeusza Boruty*, Kraków 2010.

Kuta C., *Wolne słowo – „oaza wolności" w czasach zniewolenia. Niezależna działalność wydawnicza w latach 1980–1989/1990* [w:] *Pokolenie '80. Niezależna twórczość młodych w latach 1980–89. Wystawa i katalog według koncepcji Tadeusza Boruty*, Kraków 2010.

Lasota M., *Zawartość dokumentacji tajnego współpracownika o ps. „Delta"* [w:] *Kościół Katolicki w czasach komunistycznej dyktatury. Między bohaterstwem a agenturą. Studia i materiały*, t. 1, red. R. Terlecki, J. Szczepaniak, Kraków 2007.

Lazarowicz R., *Techniki druku* [w:] *O wyzwolenie z komunizmu ludzi i narodów przysięgam walczyć! 25. rocznica powstania Solidarności Walczącej*, Warszawa 2007.

Ligarski S., *Działania Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa wobec prasy niezależnej w latach 1945–1990* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.

Łabędź K., *Bezdebitowa prasa chłopska w latach osiemdziesiątych* [w:] *Dzieje partii i stronnictw chłopskich w Europie*, red. J. R. Szaflik i in., t. 2, Pułtusk – Warszawa 2007.

Majchrowski J. M., *Marek Feliks Sobolewski (1925–1983)* [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, red. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000.

Majchrzak G., *Kierunek na nękanie. Działania SB w walce z opozycją w latach siedemdziesiątych* [w:] *Opozycja demokratyczna w PRL w latach 1976–1981*, red. W. Polak, J. Kufel, P. Ruchlewski, Gdańsk 2012.

Marcinkiewicz M., *Gazetki internowanych* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.

Mielczarek A., *Kto konspirował?* [w:] *Śpiący rycerze. Szeregowi działacze warszawskiego podziemia wydawniczego lat osiemdziesiątych*, oprac. A. Mielczarek, A. Domańska, J. Strękowski, P. Swianiewicz, Warszawa 2006.

Mikołajczyk M., *Problemy wsi i ruchu ludowego w publikacjach drugiego obiegu (1976–1989)* [w:] *Dzieje i przyszłość polskiego ruchu ludowego*, t. 2, red. W. Paruch, S. Pastuszka, R. Turkowski, Warszawa 2002.

Naleźniak P., *Najważniejsze pisma krakowskie drugiego obiegu w latach 1976–1990* [w:] A. Gliksman, *„Solidarność" Małopolska. Kalendarium 1980–2005*, Kraków 2005.

Naleźniak P., *Niezależna prasa związkowa w Krakowie (31 VIII 1980 – 12 XII 1981 roku)* [w:] *Między Sierpniem a Grudniem. „Solidarność" w Krakowie i Małopolsce w latach 1980–1981*, red. T. Gąsowski, współprac. B. Klich-Kluczewska, J. Mierzwa, Kraków 2006.

Niwiński P., *Prasa podziemia niepodległościowego w okresie stalinizmu* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.

Noszczak B., *Bibuła nastolatków. Historia drugoobiegowego pisma „Uczeń Polski" (1979–1989) w świetle relacji jego twórców* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 1, Warszawa 2011.

Nowa czy stara? Rozmowa z szefem Niezależnej Oficyny Wydawniczej [w:] G. Nawrocki, *Struktury nadziei*, Warszawa 1988.
Olaszek J., *Prasa niezależnego ruchu chłopskiego (1977–1989)* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Olaszek J., *Publicystyka polityczna na łamach poznańskiego dwutygodnika „Solidarność Walcząca"* [w:] *Organizacja Solidarność Walcząca w Wielkopolsce w latach 1983–1990*, red. K. Brzechczyn, P. Zwiernik, Poznań 2009.
Olaszek J., *Źródła historyczne do badań nad funkcjonowaniem drugiego obiegu wydawniczego (na przykładzie warszawskiej prasy podziemnej)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 1, Warszawa 2011.
Olaszek J., *Życie w konspiracji? O stylu życia twórców i współpracowników warszawskich pism podziemnych (1982–1989)* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 2, Warszawa 2014.
Pazio-Wlazłowska D., *Wydawnictwa niezależne lat 1976–1989* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 1, Warszawa 2011.
Podemski M., *Publicystyka na łamach prasy poznańskiej Solidarności Walczącej (przykład „Czasu" i „Komentarza")* [w:] *Organizacja Solidarność Walcząca w Wielkopolsce w latach 1983–1990*, red. K. Brzechczyn, P. Zwiernik, Poznań 2009.
Polak W., *Niezależne i podziemne pisma zakładowe w latach 1980–1989* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Polak W., *Od dziecięcej drukarenki do offsetu. Krótka historia technik niezależnej poligrafii w Toruniu* [w:] W. Polak, *Szkice z najnowszej historii Torunia*, Gdańsk 2008.
Polak W., *Środki techniczne poligrafii podziemnej w Polsce w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku* [w:] *Między zniewoleniem a wyzwoleniem 1939–1989*, red. J. Waskan, Toruń 2010.
Pronobis W., *Placówka badań nad polską prasą niezależną w Radiu Wolna Europa* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Roliński A., *Cenzura i „resy"* [w:] *Solidarność – Kruszenie muru. Katalog wystawy*, red. T. Gąsowski, A. Roliński, W. W. Wiśniewski, Kraków 2000.
Roliński A., *Drugi obieg wydawniczy w Polsce powojennej* [w:] *Drugi obieg wydawniczy w Polsce w latach 1976–1990 w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. Wystawa w Bibliotece Narodowej im. Mažvydasa w Wilnie*, oprac. J. Brzeski, A. Roliński, Kraków – Wilno 1994.
Siedziako M., *Prasa niezależna w Szczecinie 1976–1989* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Siekierski S., *Drugi obieg. Uwagi o przyczynach powstania i społecznych funkcjach* [w:] *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, t. 2, red. J. Kostecki, A. Brodzka, Warszawa 1992.
Sowiński P., *Kontrabanda. Na pomoc podziemnym wydawcom w stanie wojennym* [w:] *Bibuła 1976–1989. Od wolnego słowa do wolności*, red. W. Borowik, Warszawa 2009.

Sowiński P., *Siła wolnego słowa – Nowa, Krąg, CDN (1982–1989)* [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989*, red. A. Friszke, Warszawa 2006.
Sowiński P., *Tylko nie obojętność. Autorzy książki zakazanej 1977–1989* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 1, Warszawa 2011.
Sułek R., *Prasa podziemna w Warszawie w czasie stanu wojennego. Charakterystyka, rozwój i funkcje społeczne* [w:] *Wybrane zagadnienia z dziejów prasy warszawskiej. Materiały z sesji zorganizowanej 25 maja 1992 r. w Bibliotece Publicznej w Warszawie*, Warszawa 1995.
Szarek J., *Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy (1979–1980) i jej założyciele w dokumentach Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Nowa Huta – miasto walki i pracy*, red. R. Terlecki, M. Lasota, J. Szarek, Kraków 2002.
Szpytma M., *Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność" w województwie krakowskim 1980–1981* [w:] *Między Sierpniem a Grudniem. „Solidarność" w Krakowie i Małopolsce w latach 1980–1981*, red. T. Gąsowski, współprac. B. Klich-Kluczewska, J. Mierzwa, Kraków 2006.
Szpytma M., *NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność" na Podhalu, Spiszu i Orawie 1980–1981* [w:] *Drogi do niepodległości. Polska – Podhale – Zakopane 1945–1989*, Zakopane 2005.
Terlecki R., *Opozycja demokratyczna w Krakowie w latach 1976–1980* [w:] *Solidarność – Kruszenie muru. Katalog wystawy*, red. T. Gąsowski, A. Roliński, W. W. Wiśniewski, Kraków 2000.
Terlecki R., *Wydawnictwa niezależne w Krakowie w latach 1976–1980* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie. Materiały sesji naukowej odbytej 26 czerwca 1992 roku*, Kraków 1993.
Trwałe wartości kultury. Rozmowa z przedstawicielami Wydawnictwa „Krąg" [w:] G. Nawrocki, *Struktury nadziei*, Warszawa 1988.
Waligóra G., *Niezależna prasa przed powstaniem NSZZ „Solidarność"* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Waligóra G., *Prasa niezależna ugrupowań niepodległościowych w latach 1982–1990* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Waligóra G., *Służba Bezpieczeństwa wobec niezależnego ruchu wydawniczego w latach 1976–1980* [w:] *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku*, red. P. Gasztold-Seń, N. Jarska, J. Olaszek, Warszawa 2016.
Waligóra G., Wołk G., *Konfederacja Polski Niepodległej 1979–1990* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, t. 7: *Wokół „Solidarności"*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
Wasilewski K., *Karnawał „Solidarności" czy rządy „rozwagi i spokoju?". Gorzowska prasa partyjna i niezależna w walce o dusze społeczeństwa* [w:] *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, red. T. Kozłowski, J. Olaszek, t. 1, Warszawa 2011.
Wąsowicz J., *Krótka historia młodzieżowej bibuły (1977–1989)* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.

Wiśniewski W. W., *Niezależny ruch wydawniczy w Krakowie 1977–1980* [w:] *Solidarność – Kruszenie muru. Katalog wystawy*, red. T. Gąsowski, A. Roliński, W. W. Wiśniewski, Kraków 2000.
Wołk G., *Służba Bezpieczeństwa wobec pism i wydawnictw drugiego obiegu w latach 1980–1990* [w:] *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku*, red. P. Gasztold-Seń, N. Jarska, J. Olaszek, Warszawa 2016.
Wróblewski R., *Charakterystyka liczbowa prasy niezależnej z lat 1976–1990* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Wyrozumska B., *Wbrew cenzurze* [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie. Materiały sesji naukowej odbytej 26 czerwca 1992 roku*, Kraków 1993.
Zając E., *NSZZ „Solidarność" Region Małopolska* [w:] *NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, t. 6, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
Zając E., *Ślad pozostaje w aktach. Wybrane zagadnienia dotyczące funkcjonowania ewidencji operacyjnej w latach 1962–1989* [w:] *Wokół teczek bezpieki – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2006.
Zwiernik P., *„Bibuła" SB* [w:] *Papierem w system. Prasa drugoobiegowa w PRL*, red. M. Marcinkiewicz, S. Ligarski, Szczecin 2010.
Zybertowicz A., *Niewidoczna władza: komunistyczne państwo policyjne w Polsce lat osiemdziesiątych* [w:] *Skryte oblicze systemu komunistycznego. U źródeł zła...*, red. R. Bäcker, P. Hübner, Warszawa 1997.

Artykuły w periodykach

Arka nadziei. Z Andrzejem Nowakiem, redaktorem naczelnym dwumiesięcznika „Arka", rozmawia Jerzy Biernacki, „Gazeta Polska" 1994, nr 8.
Babuchowski Sz., *Wyzwolony przez prawdę*, „Gość Niedzielny" 2006, nr 8.
Bednarska-Kolbiarz E., Rubisz L., *Prasa NSZZ „Solidarność" Śląska Opolskiego w latach 1980–1981*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Nauki Społeczno-Polityczne" 1995, nr 11.
Bereś W., *Drugi obieg. Historia, sława, zmierzch*, „Kultura" [Paryż] 1990, nr 11.
Bernacki W., *„Bohater naszych czasów" (list do b. przyjaciela – konfidenta)*, „Arcana" 2006, nr 4–5 (70–71).
Białe kruki z podziemnych drukarni. Rozmowa Justyny Błażejowskiej i Pawła Wieczorkiewicza z Markiem Jastrzębskim, „Newsweek" 2006, nr 47 (dodatek historyczny *PRL. Świadkowie Historii*, z. 9: *Drugi obieg PRL. Polska powielaczowa*).
Biuletyn Wolności. Z Bogdanem Niewczasem i Leszkiem Dulbą rozmawiał Adam Gliksman, „Serwis Informacyjny Solidarność Małopolska" 2015, nr 13–14.
Błażejowska J., *Broń zwana korkowcem. Początki „Komunikatu"*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2011, nr 4.
Błażejowska J., *Drukarnia – duża szpilka, która kłuje. O strajkowej poligrafii na Wybrzeżu podczas wydarzeń Sierpnia '80*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2010, nr 9/10.
Błażejowska J., *„Głos" niepodległości. Wokół narodzin i pierwszych miesięcy istnienia pisma*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2010, nr 32/33.

Błażejowska J., *Pod rękę z Gombrowiczem [relacja Krzysztofa Wyszkowskiego]*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2010, nr 9/10.
Błażejowska J., *Potworne i niebezpieczne słowo – powielacz*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2007, nr 12.
Błażejowska J., *Poza cenzurą. Wokół narodzin „Zapisu"*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2008, nr 8/9.
Błażejowska J., *Prekursorzy z Lublina*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2010, nr 3.
Błażejowska J., *Sprawa werbunku Mirosława Chojeckiego, Radom, 30 IX/1 X 1976 r.*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2009, nr 31.
Błażejowska J., *Strzyżewski – polski Mitrochin*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2009, nr 7.
Błażejowska J., *Surowiec strategiczny. Papier w rękach podziemnych wydawców w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych*, „Rocznik Muzeum Papiernictwa" 2008, t. 2.
Błażejowska J., *Wallenrodyzm cenzury*, „Gazeta Polska" 2009, nr 2.
Błażejowska J., *Zapis na „Zapis"*, „Gazeta Polska" 2009, nr 6.
Błażejowska J., *Zmierzch wydawniczej konspiry*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2011, nr 1–2.
Bober L. [Andrzej Kaczyński], *Obieg wolnego słowa*, „Kultura Niezależna" 1989, nr 51.
Bocheński J., *Potencjał wolności*, „Odra" 1990, nr 5.
Boguta G., *Jak zostać wydawcą. Rozmowa z [...] przedstawicielem Niezależnej Oficyny Wydawniczej*, „Tygodnik Solidarność" 1981, nr 20.
Boguta G., *Na początku była NOWa. O początkach i pierwszych latach istnienia Niezależnej Oficyny Wydawniczej opowiada jeden z jej założycieli i obecny szef*, „Grizzly" 1989, nr 10.
Burnetko K., *Do plecaka i przez Tatry*, „Promieniści" 1989, nr 16.
Burnetko K., *Studenci kontra system*, „Tygodnik Powszechny" 2001, nr 47.
Butkiewicz T., Dzierżanowski M., Jakimczyk J., *Wydział Papież*, „Wprost" 2005, nr 18.
Byszewski P., *Konspiracyjna organizacja „Ruch"*, „Glaukopis" 2003, nr 1.
Byszewski P., *Kryptonim „Rewident". SB na tropie „Ruchu"*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2005, nr 3.
Cenckiewicz S., *Niejawne szwadrony bezpieki*, „Uważam Rze" 2012, nr 25.
Cenckiewicz S., *TW „Rybak" – agent artysta. (Trójmiejski Sierpień '80 w raportach konfidenta SB)*, „Arcana" 2005, nr 4–5(64–65).
Chojecki M., *Moje teczki*, „Zeszyty Historyczne" 2005, z. 152.
Chojecki M., *Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWa*, „Kultura" [Paryż] 1981, nr 1/2.
Chojecki M., *Prywatny rachunek*, „Tygiel Kultury" 2008, nr 1.
Chojnacki K., *„Kwadrat" – pismo Komisji Koordynacyjnej Pracowników Poligrafii NSZZ „Solidarność" (kwiecień–grudzień 1981)*, „Przegląd Zachodniopomorski" 1994, t. 9, z. 4.
Choma-Jusińska M., *Współpraca środowiska „Spotkań" z emigracją na Zachodzie. Przyczynek do badań*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2010, nr 1 (15).

Czapliński P., *Dziedzictwo niezależności. Krótka historia komunikacyjnego podziemia*, „Słupskie Prace Filologiczne. Seria Filologia Polska" 2007, nr 5.
Czarny piątek krakowskiego podziemia, „Dziennik Polski", 13 VI 1983.
Długo się uczę. Z Profesorem Ryszardem Legutką rozmawiają Krzysztof Mazur i Paweł Rojek, „Pressje" 2010, teka 20.
Dni chwały, dni klęski w drugim obiegu. Z Markiem Jastrzębskim rozmawia Grażyna Lewandowicz, „Guliwer" 1992, nr 5.
Do krakowskich drukarzy, „Myśli Nieinternowane" 1982, nr 2–3 (maj-październik).
Dobre pismo, czyli zaproszenie do „Arki", „Almanach Humanistyczny" 1984, nr 1–2.
Domagalski W., *Towarzysz porucznik idzie do podziemia*, „Uważam Rze" 2012, nr 25.
Dotacje pozwalają nam utrzymać się przy życiu, „Brulion" 1987/1988, nr 4.
Drugi obieg. Rozmowa Krzysztofa Czabańskiego z Dawidem Warszawskim, „Vacat" 1989, nr 46.
Dworaczek K., *Analiza porównawcza SKS-ów*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2011, nr 1 (17).
Dybiec J., *Jan Staszel (4 VI 1931 – 10 XI 2007)*, „Studia Historyczne" 2008, R. 51, z. 2.
Dzieje drugiego obiegu. Z historykiem Adamem Rolińskim rozmawia Włodzimierz Knap, „Dziennik Polski", 4 VII 2003.
Dzielski M., *Liberalizm a Chrześcijaństwo*, „13 grudnia" 1983, nr 13.
Dzielski M., *Wobec rzeczywistości*, „13 grudnia" 1984, nr 7.
Fiałkowski K., *Pozostanie na zawsze w naszej pamięci*, „Alma Mater" (grudzień-styczeń) 2010–2011, nr 130–131.
Filolodzy contra komunizm (Rozmowa z redakcją „Arki"), „Kultura" [Paryż] 1987, nr 1–2.
Frazik W., *Marian Kozielski (1958–2011)*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2011, nr 34.
Gąsiorowski T., Kurtyka J., *Andrzej Zagórski (1926–2007)*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2007, nr 26–27.
Głębocki H., *„Biblia" Służby Bezpieczeństwa: Instrukcja nr 006/70*, „Arcana" 2002, nr 46–47.
Grochola W., *Słowo jak dynamit*, „Karta" 2006, nr 49.
Grzesiak A., *Opowieści wolnego drukarza*, „Karta" 2001, nr 33.
Gugała T., *Myśli Nieinternowane*, „Sowiniec" 2006, nr 29.
Gugała T., *Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej. Rys historyczny*, „Sowiniec" 2014, nr 44.
Hernandez-Paluch M. de, *Tumany i fetysze, czyli... zarys historii „Bez dekretu"*, „Sowiniec" 2006, nr 29.
„Hutnik – show" w TV, „Hutnik" 1983, nr 11 (51).
Jak leci? Wywiad redakcji z szeregowym kolporterem, „Baza" 1985, nr 6 (czerwiec).
Jak wojskowe służby rozpracowywały „Solidarność", „Głos" 2006, nr 31.
Jak zdobyć powielacz, „Scriptores" 2009, nr 36.
Kaczmarek R., *Pożytek z konfidenta*, „Gazeta Wyborcza", 16 III 2007.
Kaczmarek R., *System ABC – szansą dla Związku*, „Goniec Małopolski" 1981 (4 III), nr 19.
Kaczorowski A. W., *Bibuła i kolportaż – czasopisma w stanie wojennym*, „Rzeczpospolita", 9 XII 2006.

Kaczorowski A. W., *Chłopska „bibuła" (1977–1989)*, „Gromada – Rolnik Polski" 1993, nr 58.
Kaczorowski A. W., *Niezależna prasa chłopska*, „Tygodnik Rolników Solidarność" 1989, nr 8.
Kaleta M., *Powielacze na szmuglerskim szlaku. Fragmenty wspomnień emigracyjnych*, „Sowiniec" 2005, nr 27.
Kaliski B., *Przerzut od Giedroycia*, „Karta" 2004, nr 40.
Kamiński Ł., *Lingua securitatis. Minisłownik terminologii SB*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2003, nr 1 (3).
Kamiński Ł., *Władza wobec opozycji 1976–1989*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2003, nr 2.
Kasprzycki M., *Sprawa operacyjnego rozpracowania „Instrukcja" (1982)*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2010, nr 32.
Katz Hewetson J., *Krakowska „Arka"*, „Kultura" [Paryż] 1985, nr 11.
Kenar T., *Paleo- i neoendecy. Drugoobiegowa działalność wydawnicza narodowego nurtu opozycji demokratycznej w latach 1976–1989*, „Glaukopis" 2010, nr 19–20.
Kolasa W.M., *Epitafium dla „Czasu Krakowskiego" (1990–1997)*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Partinentia" 2003, nr 2.
Kolasa W. M., *Literatura i kontestacja (krótka historia „bruLionu")*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria" 2002, nr 2.
Kolasa W.M., *Od „Arki" do „Arcanów", czyli prasa krakowskich konserwatystów*, „Sowiniec" 2001, nr 18.
Kolasa W.M., *Prasa krakowskiej „Solidarności" 1989–2000 (Tradycje i rozwój)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum" 2013, nr 7.
Komaniecka M., *Dzienniki korespondencyjne, rejestracyjne, archiwalne i koordynacyjne jako źródło historyczne*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2006, nr 2 (4).
Kostrzewski A., *Lewandowski*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 1994, nr 5.
Kozłowski M., *Pro memoria – dwóch badaczy dziejów Europy Wschodniej: Władysław Andrzej Serczyk (23 VII 1935 – 5 I 2014) i Zbigniew Wójcik (29 X 1922 – 22 III 2014),* „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2015, nr 50, z. 1.
Krzek-Lubowiecki M., *Krakowski drugi obieg druków zwartych w latach 1977–1989 – próba ujęcia statystycznego*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne" 2016, nr 2.
Krzemiński A., *Archipelag samizdatu*, „Polityka" 2000, nr 44.
Kto był kim (biogramy i notatki), „Scriptores" 2009, nr 36.
Kto pamięta o chińskim powielaczu. Rozmowa z Ireną Lasotą, „Rzeczpospolita", 8 III 2008.
Kuta C., *„Arka" – wolne pismo wolnych ludzi*, „Dziennik Polski", 9 VII 2013.
Kuta C., *Biuletyn wolnego słowa*, „Dziennik Polski", 17 VIII 2012.
Kuta C., *„Pod kontrolą" i „z zachowaniem możliwości sterowania"*, „Glaukopis" 2011, nr 21–22.
Kuta C., *„Słowo prawdy na wagę złota". Niezależna działalność wydawnicza w stanie wojennym*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2011, nr 11–12.

Kuta C., *Sprawa Chojeckiego*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2018, nr 1–2.
Kuta C., *Tajny współpracownik „Kwaśniewski"/„Lotos"/„Biecki" – studium przypadku*, „Dzieje Najnowsze" 2013, nr 2.
Kuta C., *Wojna z „Tygodnikiem Powszechnym"*, „Rzeczpospolita", 8 IV 2010 (dodatek historyczny *Ingerencja Prewencja*).
Kuta C., *„Zapis" przeciw cenzurze*, „Dziennik Polski", 20 I 2012.
Ladorucki J., *„Brulion" jako pismo literackie i kulturalne schyłku XX wieku (zarys problematyki)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum" 2002, z. 11.
Legutko P., *Był Czas... Co się stało z dziennikami powołanymi do życia przez opozycję w 1990 roku?*, „Nowe Państwo" 2005, nr 5.
Likwidacja nielegalnej radiostacji i trzech drukarni w Krakowie, „Gazeta Krakowska", 13 VI 1983.
Link-Lenczowski A. K., *Wspomnienie o profesorze Józefie Andrzeju Gierowskim (19 marca 1922 – 17 lutego 2006)*, „Alma Mater" 2006, nr 79.
Lisiak J., *Notatki z codzienności*, „Kultura" [Paryż] 1986, nr 10,
Lityńska-Zając M., Włodarczak P., *Barbara Burchard (28 November 1930 – 9 June 2016)*, „Sprawozdania Archeologiczne" 2016, t. 68.
Machcewicz P., *„Monachijska menażeria". Walka z Radiem Wolna Europa 1950––1989*, Warszawa 2007.
Majchrzak G., *Nagroda za zwalczanie „Solidarności"*, „Rzeczpospolita", 3 I 2007.
Markiewicz M., *Józef Andrzej Gierowski (19 III 1922 – 17 II 2006)*, „Kwartalnik Historyczny" 2006, R. 113, nr 1.
Mazur G., *Zygmunt Kapitaniak (1905–1971)*, „Zeszyty Historyczno-Polityczne SD" 1986, nr 1 (48).
Michalski C., *Kpiny „brulionu"*, „Dziennik", 18–19 VIII 2007.
Mieszanka informacyjna: Ubeckie nadajniki do namierzania drukarni, „Baza" 1985, nr 6 (czerwiec).
Milewski, czyli tajemnica poliszynela. Wywiad z Ireną Lasotą, „Nowy Świat", 26 V 1992.
Młynarczyk S., *Inteligencja ma za złe. Rozmowa z redaktorem „Brulionu" Robertem Tekielim*, „Rzeczpospolita", 26 VII 1993.
Morawski J., *Tajemnice zapomnianego śledztwa*, „Rzeczpospolita", 20 VII 2005.
Morgiewicz E., *Ruch wobec stabilizacji*, „Karta" 1996, nr 20.
Naleziński L., *Od „Posterunku" do „Orła Białego" (Refleksje i wspomnienia) (Cz. II)*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 1993, nr 2.
Naleźniak P., *„Hutnik". Pismo członków NSZZ „Solidarność" Huty im. Lenina*, „Sowiniec" 2006, nr 29.
Naleźniak P., *Internowani w Uhercach (stan na dzień 23 XI 1982)*, „Sowiniec" 2003, nr 21.
Naleźniak P., *Nowohuckie czasopisma „Solidarności" („Solidarność Hutników" i „Nowohucki Biuletyn Solidarności")*, „Sowiniec" 2012, nr 40.
Nasz minijubileusz, „Budostalowiec" 1986, nr 2/10.
Nie robiło się tego dla splendoru, „Scriptores" 2009, nr 36.
Nie wszyscy wiedzieli wszystko o wszystkich, „Scriptores" 2009, nr 36.
Niesiołowski S., *Organizacja „Ruch"*, „Więź" 1990, nr 1.
Niezależny ruch wydawniczy w nowej sytuacji... Rozmowa z przedstawicielami wydawnictwa „Przedświt", „Kontakt" [Paryż] 1989, nr 5.
Nowak L., *Dwie tezy o „drugim obiegu"*, „Obecność" 1984, nr 8.

Nowy M., *Rzeczpospolita i uniwersytet. Wspomnienie o profesorze Józefie A. Gierowskim*, „Dziennik Polski", 24 II 2006.
O wolność słowa, „Kultura Niezależna" 1989, nr 48.
Ocena sytuacji „S" w Małopolsce, „Tygodnik Mazowsze" 1983 (10 III), nr 44.
Olaszek J., *Jak SB grała i przegrała z „Tygodnikiem Wojennym"*, „Gazeta Wyborcza", 26–27 II 2011.
Olaszek J., *Służba Bezpieczeństwa na tropie „Tygodnika Wojennego" (1982–1985)*, „Dzieje Najnowsze" 2010, nr 4.
Olaszek J., *„Tygodnik Mazowsze" – głos podziemnej Solidarności 1982–1989*, „Wolność i Solidarność" 2012, nr 3.
Olaszek J., Wołk G., *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2013, nr 1 (21).
Opinie badanych o prasie niezależnej, „Bez dekretu" 1985, nr 9–10.
Orłowski M., *Prasa niezależna w regionie toruńskim 1980–1989, cz. 1: Od sierpnia 1980 do 13 grudnia 1981*, „Toruński Informator Solidarności" 1993, nr 13.
Ostatnia już koperta poczty podziemnej. Z Leszkiem Jaranowskim, twórcą i wydawcą solidarnościowej poczty obozowej i podziemnej, rozmawiała Elżbieta Tosza, „Czas Krakowski", 31 VIII – 1 IX 1990.
Paczkowski A., *Drugi obieg*, „Scriptores" 2009, nr 36.
Piech Z., *Dwa jubileusze profesor Bożeny Wyrozumskiej*, „Alma Mater" 2010, nr 122–123.
Pięć lat z „Hutnikiem", „Hutnik" 1987, nr 4.
Pilecki W. [Wojciech W. Wiśniewski], *Niezauważona rocznica. Czterdziestolecie prasy konspiracyjnej w PRL*, „Bez dekretu" 1985, nr 3.
Pilecki W. [Wojciech W. Wiśniewski], *O polskich wydawnictwach konspiracyjnych i niezależnych*, „Kontakt" [Paryż] 1985 nr 2.
Pilecki W. [Wojciech W. Wiśniewski], *O polskich wydawnictwach konspiracyjnych i niezależnych*, „Kontakt" [Paryż] 1985, nr 33.
Pilecki W. [Wojciech W. Wiśniewski], *Polska prasa konspiracyjna*, „Miesięcznik Małopolski" 1983, nr 5/6.
Piskor S., *Brulionowcy – ekstrawagancja czy konsekwencja?*, „Twórczość" 1996, nr 2.
Podziemna książka. Zarys historii (do lata 1983), „Nowy Zapis" 1983, nr 6.
Polkowski J., *Ryszard Legutko jako konspirator*, „Pressje" 2010, teka 20.
Proces przeciw książkom, „Kultura" [Paryż] 1971, nr 11.
Proces taterników, „Zeszyty Historyczne" [Paryż] 1997, nr 121.
„Przedświt". Wywiad Vacatu z Wydawnictwem „Przedświt", „Vacat" 1984, nr 15.
Przegorzan P., *Wywiad z NOW-ą*, „Kultura" [Paryż] 1984, nr 9.
Przypadek Henryka Karkoszy. Rozmowa M. Zarzyckiego z B. Wildsteinem i A. Mietkowskim, „Karta" 2004, nr 41.
Refleksje obywatelskie, „Głos Nowej Huty" 1983, nr 24.
Roliński A., *Od „Wenecji" do „Reformacji". Operacyjne zainteresowania krakowskiej Służby Bezpieczeństwa 1962–1989*, „Sowiniec" 2005, nr 27.
Rozmowa z szefem wydawnictw podziemnych, „Punkt Niezależny" 1989, nr 2.
Rutkowski R., *Z historii „Feniksa"*, „Feniks" 1997, nr 7.
Ruzikowski T., *Bezpieka przeciwko „Robotnikowi"*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2008, nr 8/9.

Ruzikowski T., *Tajni współpracownicy pionów operacyjnych aparatu bezpieczeństwa 1950–1984*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2003 nr 1 (3).
Sabat M., *Starzy i młodzi zarazem. Z szefem „Mostu" rozmawia Marek Boruta*, „Pogląd" 1988, nr 12.
Sarzyński P., *Ojczyzny bez adresu. „Drugi obieg"*, „Polityka" 1989, nr 9.
Sawicki W., *Osobowe źródła informacji organów bezpieczeństwa Polski Ludowej*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2007, nr 1 (5).
Siekierski S., *Wydawnictwa drugiego obiegu 1976–1986*, „Przegląd Humanistyczny" 1990, nr 1.
Sikorska-Kelus U., *Bibliotekarstwo z dreszczykiem*, oprac. J. Błażejowska, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2010, nr 3.
Skórzyński J., *„Apel do społeczeństwa polskiego" i geneza ROPCiO*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2008, nr 2.
Skórzyński J., *Wolne słowo z powielacza*, „Scriptores" 2009, nr 36.
Słodkowski W., *Byłem podziemnym drukarzem*, „Kalejdoskop" 1990, nr 12.
Słowniczek terminów drukarskich, „Scriptores" 2009, nr 36.
Smutne, ale prawdziwe. Z rozmowy z kolporterką, „Kultura" [Paryż] 1987, nr 10.
Sokół Z., *Bezdebitowe czasopisma literackie w Polsce Południowo-Wschodniej w latach 1980–1981*, „Fraza" 1995, nr 8.
Solak Z., *Internowani z Małopolski 13 XII 1981 – 31 XII 1982*, „Sowiniec" 2002, nr 20.
Sowiński P., *Ballada o podziemnych kolporterach*, „Wolność i Solidarność" 2012, nr 3.
Sowiński P., *Nie do druku. Migawki z życia drukarzy książki zakazanej 1977–89*, „Konteksty" 2010, nr 4.
Sowiński P., *Przełamać barierę strachu. Drugi obieg wydawniczy w latach osiemdziesiątych*, „Mówią wieki" 2005, nr 8.
Sowiński P., *Szkoła wolności. Prasa niezależna i Okrągły Stół*, „Mówią wieki" 2009, nr 7.
Sowiński P., *„Wola", czyli wolność. MKK, tygodnik, Grupa Polityczna (1982–1989)*, „Więź" 2005, nr 2.
Spałek R., *„Gracze" – Komitet Obrony Robotników w propagandzie PRL, stereotypach oraz dokumentach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2003, nr 2.
Stec-Fus D., *Łzy „Kałamarza"*, „Dziennik Polski", 20 I 2006.
Stec-Fus D., *Wszechstronny donosiciel. Maciej Słomczyński junior, dziennikarz i agent SB w świetle dokumentów IPN*, „Dziennik Polski", 20 IV 2007.
Suchorowska-Śliwińska Danuta, oprac. C. Kuta, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2012, nr 35.
Szczerski Z. [Aleksander Wirpsza], *Dziesięciolecie kultury niezależnej w Polsce* [cz. 1], „Kontakt" 1986, nr 5.
Szczerski Z. [Aleksander Wirpsza], *Dziesięciolecie kultury niezależnej w Polsce* [cz. 2], „Kontakt" 1986, nr 6.
Śreniowska K., *Prasa podziemna stanu wojennego w Łodzi 1982–1987*, „Więź" 1994, nr 12.
Tatarowski K. W., *„Drugi obieg" i kultura polska (1976–1986)*, „Widnokrąg" 1987, nr 5.
Terlecki R., *Moja historia „Arki"*, „Arka" 1990, nr 29.
Terlecki R., *„Monika", czyli „nieprzerwany dopływ informacji"*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej" 2005, nr 3 (50).

Trojan W., *Portret z aniołem stróżem*, „Dziennik Polski", 3–4 VI 2000.
Trud kolporterów, „Scriptores" 2009, nr 36.
Tyrański W., *„Mała Polska"*, „Zeszyty Prasoznawcze" 1995, R. 38, nr 1–2 (141–142).
Tyrański W., *„Mała Polska"*, „Zeszyty Prasoznawcze" 1995, R. 38, nr 3–4 (143–144).
W „karnawale" „Solidarności" bibuła krążyła niemal jawnie, „Scriptores" 2009, nr 36.
Wandycz P. S., *Józef Andrzej Gierowski (1922–2006)*, „Zeszyty Historyczne" 2006, z. 156.
Warszawski D. [Konstanty Gebert], *„Drugi obieg" – plusy i minusy*, „Kultura" [Paryż] 1989, nr 6.
Wieczorek M., *„Brulion" – fenomen skutecznej działalności w kulturze*, „Przegląd Humanistyczny" 1996, nr 3.
Wierzbicki P., *„Tygodnik Mazowsze" – cudowne dziecko drugiego obiegu*, „Dzieje Najnowsze" 2012, nr 4.
Winnicka E., *Plamy na sutannach. Kościół i SB*, „Polityka" 2005, nr 18.
Wirecki A., *Miękkie finansowanie. Rozmowa z wydawcami podziemnymi*, „Pogląd" 1988, nr 9.
Własne życie. O krakowskich wydawnictwach niezależnych rozmawiają Henryk Karkosza, szef Oficyny Literackiej, Lesław Maleszka, redaktor Oficyny Literackiej oraz Bogdan Rogatko, „Tygodnik Solidarność" 1989, nr 22.
Wojna o informację, „Komentarz Bieżący", nr 2 (29 XII 1981 r.).
Wordliczek K., *Tajny współpracownik „Kałamarz" w sieci SB*, „Głos. Tygodnik Nowohucki" 2006, nr 4.
Zając E., *Akta operacyjne Służby Bezpieczeństwa – wybrane problemy warsztatowe w świetle przepisów i procedur obowiązujących w pionie „C"*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2003, nr 19–20.
Zając E., Głębocki H., *„Ketman" i „Monika" – żywoty równoległe*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2005, nr 1.
Zgrzywa S., *„Kos" – łomżyńska gazeta podziemna z okresu stanu wojennego*, „Kolekcjoner Łomżyński" 1993, nr 3.
Zieliński A., *Przykłady dokumentacji wytworzonej przez pion ewidencji operacyjnej SB w latach 1972–1990 i jej wykorzystanie do badań naukowych*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2010, t. 3.
Zwiernik P., *„Biuletyn Informacyjny Studentów" i „Podaj dalej" – czasopisma Niezależnego Zrzeszenia Studentów w Poznaniu*, „Kronika Miasta Poznania" 1994, nr 3–4.
Zwiernik P., *„Obserwator Wielkopolski" – osiem lat w podziemiu*, „Kronika Miasta Poznania" 1994, nr 1–2.

3. Encyklopedie, leksykony, słowniki

Ciborska E., *Leksykon polskiego dziennikarstwa*, Warszawa 2000.
Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989, t. 1, red. M. Łątkowska, A. Borowski, W. Domagalski, A. Dudek, Ł. Kamiński, P. Miśkiewicz, G. Waligóra, Warszawa 2010.

Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989, t. 2, red. G. Waligóra, A. Dudek, Ł. Kamiński, P. Miśkiewicz, Ł. Sołtysik, Warszawa 2012.
Gliksman A., *Leksykon ludzi małopolskiej „Solidarności"*, t. 1, Kraków 2012.
Gliksman A., *Leksykon ludzi małopolskiej „Solidarności"*, t. 2, Kraków 2017.
Kasack W., *Leksykon literatury rosyjskiej XX wieku. Od początku stulecia do roku 1996*, Wrocław 1996.
Kto był kim w drugim obiegu? Słownik pseudonimów pisarzy i dziennikarzy 1976–1989, red. D. Świerczyńska, Warszawa 1995.
Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny, Warszawa 1989.
Kto jest kim w Polsce inaczej, cz. 2, oprac. A. Kępiński, współprac. Z. Kilar, Warszawa 1986.
Kunert A. K., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1945*, t. 1, Warszawa 1987.
Kunert A. K., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1945*, t. 2, Warszawa 1987.
Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956, t. 2, Kraków 1997.
Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89, t. 1, red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa 2000.
Polscy pisarze i badacze literatury przełomu XX i XXI wieku. Słownik biobibliograficzny, t. 1, red. A. Szałagan, Warszawa 2011.
Profesorowie, docenci i doktorzy habilitowani Wyższej Szkoły Rolniczej, Akademii Rolniczej, Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie 1953–2013, t. 2: *Ł–Ż*, red. J. Bieniek, E. Korostyńska, I. Pisiewicz, Kraków 2013.
Tyrański W., *Kto jest kim w Krakowie. Lokalne władze, urzędy, instytucje, środowiska. Edukacja, zatrudnienie, pozycja zawodowa, działalność polityczna i społeczna, sympatie polityczne, rodzina, rozrywki i upodobania (dane z 1999 roku)*, Kraków 2000.
Warszawa walczy 1939–1945. Leksykon, red. K. Komorowski, Warszawa 2014.
Wielki leksykon pisarzy polskich, red. J. Pieszczachowicz, t. 1, Kraków 2005.
Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny, red. J. Czachowska, A. Szałagan, t. 1–10, Warszawa 1994–2007.
Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny, red. J. Kapuścik, t. 1, Warszawa 1998.
Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny, t. 5: *Suplement A–Ż*, Warszawa 2006.
Zblewski Z., *Leksykon PRL-u*, Kraków 2000.

4. Netografia

Bazy danych i bibliografie internetowe

Baza Biblioteki Narodowej, Czasopisma polskie niezależne 1976–1990, http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=22
Baza Biblioteki Narodowej, Książki polskie podziemne (1976–1989), http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=2

Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Karta, Archiwum Opozycji, Czasopisma II obiegu, http://dlibra.karta.org.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=715
Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury ciągłe, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=24&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS
Internetowa baza FCDCN, Polska Solidarna, Druki bez cenzury zwarte, http://sowiniec.com.pl/php/5_p_solidarna.php?ID3=23&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS
Internetowa baza FCDCN, Polska Zniewolona, Druki konspiracyjne ciągłe, http://www.sowiniec.com.pl/php/4_p_zniewolona.php?ID3=333&s=1&li=1&sort=AUT,TYT,PTYT,ODP,OPS
Katalog kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje
Katalog osób rozpracowywanych, https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacj
Muzeum Wolnego Słowa, Polskie wydawnictwa niezależne 1976–1989, http://incipit.home.pl/bibula/index.html
Wirtualna Czytelnia Bibuły, Encyklopedia Solidarności, http://repozytorium.encysol.pl/wiki/WCB_Katalog_alfabetyczny

Inne

25 lat „Hutnika”, http://www.darpoint.pl/pages/Hutnik/monografia.htm
Biogramy odznaczonych Krzyżem Wolności i Solidarności, http://krakow.ipn.gov.pl
Błażejowska J., *Grube ryby i małe rybki*, „Bibuła. Pismo niezależne”, http://www.bibula.com/?p=16506
Chojecki M., *Jak przy pomocy gumki od majtek obaliliśmy komunizm?*, https://ewa-maria2013texts.wordpress.com/2013/01/29/gumka-do-majtek/
Domagalski W., *Czy agent bezpieki może być tolerowany przez podziemie?*, http://nowahistoria.interia.pl/prl/news-czy-agent-bezpieki-moze-byc-tolerowany-przez-podziemie,nId,1073772
Doucette S. K., *Mightier than the Sword: Polish Independent Publishing 1976–1989*, PhD Dissertation, Georgetown University, Washington 2013, https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/559491/Doucette_georgetown_0076D_12356.pdf
Historia NZS – podziemny kolportaż, Rozmowa Grzegorza Surdego z Wojciechem Frazikiem, https://www.youtube.com/watch?v=4jFeX-M3Tng
Hlebowicz P., *Tajny bunkier „Solidarności Walczącej”*, http://ab.inv.pl/index.php/drukarnie/287-drukarnia-solidarnosc-bochnia-2
http://www.cracow-metro-band.pl/jan-gonciarczyk-kontrabas.html
http://katalog.bip.ipn.gov.pl
http://fmw.org.pl/index.php?option=75&action=product_show&cat_id=8&product_id=158
http://myslinieinternowane.pl/home
http://www.malapolska.org
http://www.darpoint.pl/

http://autoportret.pl/author/kowicki/
http://www.uczelnia.pwsz-oswiecim.edu.pl/Prof.-dr-hab-Hanna-Kowalska--Stus-707.html
http://pacnorthjersey.org/3-board-of-officers/wojciech-siemaszkiewicz-bio/
http://www.nzs1980.pl/index.php/czonkowie-nzs-ktorzy-odeszli/128-lech-sadowski
http://www.slownik-niezaleznidlakultury.pl/lodz/index.php?page=wysyp_l&sel=S&klucz=42
http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/kazimierz-prochnik
http://zhwin.pl/zeszyty-historyczne/o-zeszytach/wspolpracownicy-zeszytow/
http://www.muzeum-ak.pl/biogramy/formatka.php?idwyb=60 http://www.us.szc.pl/main.php/Strumiany?xml=load_page&st=6396&ar=1&id=5072&gs=&pid=13192
http://www.akademiapolskiegofilmu.pl/pl/akademia-polskiego-filmu/wykladowcy/prof-dr-hab-lukasz-plesnar/30
http://www.us.edu.pl/uniwersytet/solidarnosc_25/pierwsze.php
http://www.film.uj.edu.pl/dr-hab.-lukasz-plesnar
http://www.ifa.filg.uj.edu.pl/piotr-pienkowski
http://www.wse.krakow.pl/pl/uczelnia/kadra/1345-piotr-pienkowski
http://www.audiohistoria.pl/web/index.php/swiadkowie/osoba/id/570
https://babinski.pl/wp-content/uploads/2015/04/%C5%9Bp.-dr-Andrzej-Kowal.docx
https://etnomuzeum.eu/Aktualnosci,831_zmarl_dr_andrzej_kowal.html
http://www.biogram.eulotka.pl/#
http://www.solidarnosc.krakow.pl/?q=node/938
http://www.wydawnictwoliterackie.pl/autorzy/1061/Bogdan-Rogatko/t-d
http://bip.malopolska.pl/umwm/Article/get/id,73850.html
http://ocalicpamiec.mhk.pl/portfolio/stanislaw-ptak/
http://www.niecale.pl/pl/autor/maria-przelomiec
http://ewasledziewska.inmemoriam.org/
http://www.omp.org.pl/stareomp/index8427.html?module=pagesetter&func=viewpub&tid=12&pid=4
http://rlegutko.pl/polityka-i-zycie/biografia.html
http://www.przedswit.org/1564/3823.html
http://www.sto.org.pl/anna-okonska-walkowicz2
http://www.odeszli-pamietamy.pl/Odeszli/5095
http://www.hdanilczyk.lh.pl/biografia.html
http://www.sss.net.pl/relacje/medale-dla-ludzi-wydawnictw-podziemnych
https://archive.is/bl2U#selection-589.1-677.12 http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,3723919.html
http://www.poniedzialek.eu/omnie_pol.php
http://www.cracovia-leopolis.pl/index.php?pokaz=rozmowy&id=495
http://www.fejkielgallery.com/dariusz-vasina.html
http://www.kabaretelita.pl/kabaret_szelc.php
http://www.bimblog.pl/2015/08/andrzej-tomana-bim-innowacyjna-technologia-w--budownictwie-przedsprzedaz/
https://web.archive.org/web/20151020020211/http://www.prezydent.pl:80/kancelaria/doradcy/doradcy-prezydenta-rp/urszula-doroszewska

http://www.kworum.com.pl/art1384,walka_o_solidarnosc_w_czasach_gdy_inni_stracili_nadzieje.html
http://www.andrzejmargasinski.com/omnie.php
http://www.sss.net.pl/aktualnosci/dziekujemy-za-wolnosc-11-listopada-2017-r
http://www.olimpijski.pl/pl/bio/1416,marchewczyk-czeslaw-karol.html
http://wspomnienia.wyborcza.pl/2,504,,1330,Aneta-+Modelska-Lemke-wspomnienia.html
http://nzs1980.pl/index.php/tadeusz-maranda/
http://www.zbf.wbbib.uj.edu.pl/historia/wspomnienie-prof.-wasylewski
Kuta C., *Pisma drugiego obiegu w PRL*, http://nowahistoria.interia.pl/prl/news-pisma-drugiego-obiegu-w-prl,nId,1484219
Obwieszczenie o wprowadzeniu stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa, http://internowani.xg.pl
Relacja Krzysztofa Budziakowskiego, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00107_Krzysztof_Budziakowski
Relacja Krzysztofa Bzdyla, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title= L00006_Krzysztof_Bzdyl
Relacja Marka Domagały, http://www.encyklopedia- solidarnosci.pl/wiki/index.php?title= L00108_Marek_Domaga%C5%82a
Relacja Adama Kality, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00125_Adam_Kalita
Relacja Józefa Ratajczaka, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=L00117_J%C3%B3zef_Ratajczak
Wywiad z Jerzym Ostałowskim przeprowadzony przez Grzegorza Surdego w ramach projektu „Kalendarium Mówione Opozycji Małopolskiej 1968–1989" realizowanego przez Stowarzyszenie NZS 1980 z Krakowa, https://www.youtube.com/watch?v=P8o-nAreyLc&feature=youtu.be

INDEKS NAZWISK

Abrahamowicz Danuta 148, 152, 211, 220
Abramczyk Waldemar 570
Adamczyk Kazimierz 91
Adamczyk Mieczysław 14, 15, 27, 28
Adamczyk Robert 17, 30
Adamik Lidia 342
Adamik Zdzisław 342
Adamski Artur 228, 408
Ajzner Jan 63, 74
Aksamit Jan 530, 626, 663
Aleksanderek Kazimierz 213
Aleksandrowicz Aleksandra 486
Aleksandrowicz Wojciech 486, 487, 639
Amalrik Andriej 316, 324, 470
Anders Władysław 77, 315, 319
Andrzejewski Jerzy 42
Antas Jolanta 326, 352, 533, 544, 545, 621, 664, 672
Antas Wiesław 531–533, 539, 544, 614, 664
Antosch Andrzej 507, 508
Antosiewicz Andrzej 530, 626, 663
Anusz Andrzej 56
Anyżek Barbara 516, 615, 654
Arendt Hannah 706
Aron Raymond 334
Awtorchanow Abdurachman 340

Babiak Kazimierz 160, 231
Babiuch Waldemar 546, 627, 672
Babuchowski Szymon 650
Bachtin Joanna 300, 301
Bäcker Roman 461
Badowski Zbigniew 159, 230
Bagiński Kazimierz 336
Bańska Anna 139, 223, 252
Balbus Stanisław 544, 621, 669, 672
Balbus Tomasz 51, 52
Balcerek Andrzej 56
Bałka Jerzy 99
Banaszek Edward 553, 554
Banaś Marian 92, 124, 179, 491
Bankowicz Marek 104, 140, 187
Baran Józef 67, 87
Baran Krzysztof 91
Baran Lucjan 564–566, 681

Baran Marcin 190, 271
Baranowski Bogusław 629
Barańczak Stanisław 42, 190, 316, 321, 326, 327, 331, 341, 367
Barański Janusz 496, 497, 644
Barbaro Paweł de 332, 355
Barczyńska Barbara 559, 628, 678
Bartosik Anna 338
Bartoszek Marek 537, 667
Bartoszewski Władysław 335, 341
Basista Jakub 261
Bastiani Karl 558
Batko B. 98
Batko Leszek 165, 238, 469
Batko Liliana 478
Bator Małgorzata 67, 86, 315
Bator Witold 398, 399, 406
Bawer Mieczysław 502, 647
Bazarnik Małgorzata 499, 628, 645
Bazela Tomasz 532, 533, 539, 614, 665
Bąk Jarosław 561–566, 679
Bąk Maria 559, 561–566, 628, 678
Bednarczuk Leszek 171, 244
Bednarczyk Adam 187, 269
Bednarczyk-Widomska Zdzisława 135
Bednarska-Kolbiarz Edyta 30
Bednarski Michał 521, 541, 619, 668
Bednarz Adam 469
Bednarz Grzegorz 149, 155, 213
Bek Bogusław 56, 87
Berdychowska Bogumiła 261
Bereś Mariusz 187, 267
Bereś Witold 56, 187, 267, 278, 293, 298, 406, 409, 463, 465, 603, 615
Berezowska Beata 156
Berger Łucja 94, 128
Bergson Henri 333
Bernacki Włodzimierz 139
Bertram Łukasz 33, 55
Besançon Alain 104, 316, 328, 333, 370
Biegun Alicja
zob. Biegun-Szczepańska Alicja
Biegun-Szczepańska Alicja 424, 429
Biel Jan 213
Bielak Feliks 11, 26, 403, 409
Bielak Monika 18, 32
Bielawska Krystyna 429
Bielawski Piotr 158, 228, 243
Bielczyk Jan 280
Bielecki Czesław 408, 428
Bieniek Józef 241
Bieńkowski Władysław 330
Biernacki Jacek 50
Biernacki Krzysztof 59, 83, 250, 345, 652
Biesiada Marek 171, 244
Bieszczad Artur 519, 520, 656
Bigos 334, 356, 600
Bigoś Piotr 381
Bik Marek 175, 251, 488
Bik Zofia 329
Bill Jan 472, 473
Billik Barbara 92, 124
Binder Elżbieta 17, 30
Blachnicki Franciszek 89
Blicharz Władysław 530, 613
Blok-Grochal Barbara 544, 545, 621, 669
Blumsztajn Seweryn 16, 29, 59, 459, 466, 689

Błachut Bożena 500, 620, 646
Błażejowska Justyna 11, 12, 17, 18, 22, 25, 26, 31, 34, 55–59, 73, 119, 300, 311, 345, 373, 381, 404, 406, 408, 409, 428, 456, 457, 460–462, 465, 466, 711
Błoński Jan 79, 189, 191, 272, 320, 564
Błoński Krzysztof 564
Błoński Piotr 499
Bober Leon zob. *Kaczyński Andrzej*
Bobiec Andrzej 183, 264
Bobiński Witold 103, 137
Bobkowski Andrzej 274, 331
Bochenek Małgorzata 293
Bochenek Marcin 180
Bocheński Innocenty Maria 328
Bocheński Jacek 9, 25, 42
Bocheński Stefan 544, 621, 669, 672
Bocian Ryszard 46, 58, 64, 78, 149, 159, 175, 212, 254, 400, 408, 485, 491, 641
Bockenheim Wojciech 190
Bodnar Izabela 293
Bodnar Robert 182, 263
Bodziony Jakub 173, 248, 566
Bogacz Ksawery 147, 173, 210, 335, 336, 426, 502, 509, 510, 616, 628, 650
Bogdal Mirosław 158
Bogusz Andrzej 342, 360
Boguta Grzegorz 29, 56, 381
Bojadżijewa Jadwiga 151, 218, 317
Bojarska Anna 328
Bolecki Włodzimierz 190
Borek Wojciech 293
Borkowska Barbara
zob. Borkowska-Larysz Barbara
Borkowska-Larysz Barbara 341, 359
Borkowski Jan 159, 230
Borkowski Tadeusz 180
Borodziej Włodzimierz 59
Boroń Jacek 187, 269
Boroń Piotr 67, 87
Borowiec Krzysztof 266
Borowik Wojciech 32, 409
Borowski Adam 31, 57, 74, 75, 405, 413, 429, 466
Bortnowska Halina
zob. Bortnowska-Dąbrowska Halina
Bortnowska-Dąbrowska Halina 91, 92, 95, 122, 123
Borzęcki Andrzej 92, 124
Bór-Komorowski Tadeusz 341
Brancewicz Henryk 529, 613, 660
Brandys Kazimierz 42
Brandys Marian 330, 517
Bratkowska Stefania 16
Bregman Aleksander 319, 370, 517
Brodski Josif 327, 337, 369
Brodzka Alina 25, 29
Brogan Denis William 333
Brol Ewa zob. Brol-Modelska Ewa
Brol-Modelska Ewa 321, 349, 559
Bronowski Krzysztof 16, 362
Bruchnalski Marcin 274
Bryjak Jan 398, 399, 407
Bryjak Joanna 399, 407
Bryłowski Jan 30
Bryniak Jerzy 272
Brzechczyn Krzysztof 31

Brzeski Jan 15, 25, 29, 50–52, 73, 76, 77, 80, 85, 88, 89
Brzeziński Waldemar 532, 533, 535––537, 539–541, 614, 665
Brzeziński Zbigniew 328, 329, 517
Brzezowski Sławomir 165, 238
Brzost Tadeusz 463, 466
Brzostek Błażej 30
Brzoza Czesław 28, 137
Brzoza Leszek 413
Brzozowski Jerzy 148, 211
Buczkowski Andrzej 337, 338, 357, 494
Buczkowski M. 513
Budrewicz Leszek 63, 75, 445
Budyń Jerzy 104, 140
Budziakowski Krzysztof 104, 140, 141, 189, 270, 315, 321, 323, 324, 332, 334, 335, 355, 371, 388, 411, 414, 417, 559, 600, 601, 613, 623, 697, 709, 710
Budzowski Zbigniew 171
Budzyń-Lurska Kazimiera 412, 426, 532, 533, 536, 538, 539, 541, 614
Bugajski Sławomir 174, 249
Bujak Zbigniew 9, 341
Bukowiński Władysław 319
Bukowski Edward 359
Bukowski Waldemar 28, 137
Bukowski Władimir 333, 340, 344
Bulka Artur 629
Buńko Teresa 94, 128, 166
Burchard Barbara 166, 240
Burek Tomasz 105
Burnetko Krzysztof 53, 121, 187, 267, 345
Burzawa Ryszard 640
Burzymowski Józef 508, 578, 601, 688
Burzyński Andrzej 165, 238
Butkiewicz Tomasz 359
Butkiewicz Wojciech 55
Byszewski Piotr 54, 465
Bytnar Mieczysław 629
Bzdyl Krzysztof 64, 65, 77, 175, 314, 351, 474, 484, 485, 618

Caba Ryszard 552–555
Cała Balbina 127, 215, 219, 247, 259
Cecuda Dariusz 16, 29, 348, 349
Celban Zdzisław 629
Celiński Paweł 183, 264
Cenckiewicz Sławomir 19, 33, 465, 466
Chaber Edward 529, 615, 662
Charkiewicz Adam 567, 617, 682
Chećko Marian 604
Chłap Zbigniew 150, 159, 216
Chłopicki Maciej 574, 684
Chmiel Mieczysław 548
Chmielek Kazimierz 158
Chmielewska Katarzyna 537
Chmielewska Maria 244, 413, 534, 537, 667
Chmielewski Stanisław 151, 217
Chmielowska Janina Jadwiga 399, 407
Chmielowska Urszula 516, 615, 654
Chmura Sławomir 76–78, 80, 81, 84––88, 119, 121, 122, 124–131, 133, 139, 142, 145, 210, 212, 214–217, 219, 221, 222, 224, 228, 232, 234, 236, 238–240, 243, 251–253, 255,

257, 258, 262–264, 266–269, 274, 275, 293, 298, 344, 346, 348, 349, 352, 354, 358, 429–431, 644, 664, 681
Chojecki Mirosław 18, 22, 29, 32, 33, 56, 315, 318, 345, 402, 404, 405, 459, 466
Chojnacki Adolf 87, 338, 358, 581, 689
Chojnacki Kazimierz 29
Chojnacki Paweł 187, 267, 425
Chojnacki Władysław 10, 14, 15, 25, 27, 28, 35–37, 49–53, 242, 361, 380
Chojnacki Wojciech 10, 14, 25, 27, 36, 49, 242, 361, 380
Chojnicka Krystyna 174
Chojnowski Andrzej 59, 220
Choma-Jusińska Małgorzata 18, 31, 32, 56
Chorabik Halina 161, 233
Chrabota Bogusław 187, 267
Chrobak Zygmunt 495, 496
Chrupczalski Piotr 164, 235, 530–532, 621
Chrzanowski Tadeusz 152, 328
Churska Kamila 33
Chwalba Andrzej 180, 191, 261, 337
Chwastek Tomasz 521
Ciborska Elżbieta 268
Cichoń Maria 576, 577, 686
Cichoń Teresa 135
Ciećkiewicz Jan 159, 229
Ciećwierz Mieczysław 53
Ciepły Grzegorz 590–593, 617, 693
Ciesielczyk Marek 67, 86
Ciesielski Jan 95, 128, 162, 294
Cieszewski Jacek 330
Cieśla Maria zob. Korytowska Maria
Cieślak Tomasz 272
Cieślawska Maria 170
Cieślik Janusz 182
Ciołkosz Adam 316, 326
Ciuła Wojciech 316, 326, 347
Ciupa Robert 427
Crazulis Bogusław 95
Cunelly Janina L. 293
Czachowska Jadwiga 12, 14, 26, 27, 270, 381
Czapliński Przemysław 706, 712
Czapliński Tomasz 529, 626, 661
Czapski Józef 327, 333
Czarnowski Eugeniusz 37, 52
Czartoryski Stanisław 317
Czermak Grażyna 625
Czerni Krystyna 317, 348
Czernichowski Andrzej 530
Czerski Marek 293
Czerwiński Fryderyk 158, 227
Czerwiński Paweł 574, 577, 609, 616, 684
Czop Włodzimierz 557, 558
Czuchnowski Wojciech 299
Czuma Andrzej 55
Czycz Stanisław 342
Czyż Henryk 427
Czyż Maria 501
Czyż Waldemar 39, 54, 150, 256, 370 593
Czyżewski Tadeusz 187, 267

Ćwięka Tadeusz 342
Ćwikliński Przemysław 298

Dabert Dobrochna 18, 32, 220, 271, 274, 275
Damulewicz Jan 630
Dangel Tomasz 174, 249
Danilczyk Halina 192, 275, 337, 339
Danilczyk Leszek 160, 230
Danilczyk Zbigniew 338, 339, 358
Danilewicz-Zielińska Maria 333
Dankowski Henryk 450, 451
Dańczak Janusz 99, 172, 337, 338
Dańko Andrzej 94, 128
Dara Stanisław 513, 618, 652
Daszyński Ignacy 342
Dawidowicz Krzysztof 63, 75, 316, 326
Dąbrowa Józef 151, 217
Dąbrowa Kazimierz 103, 137
Dąbrowska Danuta 29
Dąbrowski Franciszek 465
Dąbrowski Henryk 630
Dąmbska-Prokop Urszula 473, 481
Dembowski Stanisław 398
Derewenda Robert 68, 89
Deskur Helena 317
Deskur Magdalena 317
Deskur Maria 317
Deskur Marta 317
Dębowska Lucyna 400
Dębowski Teofil 400
Dittmar Katarzyna 516, 615, 654
Długogórski Bogdan 65, 79
Długosz Andrzej 286, 298, 546, 555, 556, 620, 627
Dmochowski Artur 106, 142, 251, 261, 278, 569, 570, 572, 573, 576, 577, 619
Dobosz Krzysztof 320
Dobrodzki Włodzimierz 245
Dobroszycki Lucjan 15, 28
Dobrowolski Jerzy 251, 425, 430, 606
Doktór Jan 30
Domagalski Jerzy 299
Domagalski Włodzimierz 14, 27, 30, 31, 249, 250, 466, 653
Domagała Marek 183, 265, 390, 516, 517, 520, 622
Domańska Aleksandra 31
Dorn Ludwik 63, 74
Dorosz Beata 12, 14, 26, 27, 381
Doroszewska Urszula 63, 74
Doucette Siobhan K. 12, 18, 26, 33
Drabik Jerzy 494
Drabik Wanda 98, 99, 133, 146, 148, 342, 390, 499, 500, 620, 646
Drawicz Andrzej 328
Drewnowski Jan 29
Drohomirecki Krzysztof 105, 141
Drożdżowski Ireneusz 174, 249, 417, 418
Dryk Roman 494
Dubiel Marian 164, 235
Duda Andrzej 74, 237, 272
Duda-Dziewierz Andrzej 180, 338
Dudek Antoni 31, 268
Dudek Maciej 106, 142, 567, 568, 617
Dudek Stanisław 428, 567, 617, 682
Dudek-Chwałek Elżbieta 98, 132
Dukała Andrzej 584

Dulba Leszek (Józef) 149, 211, 213
Dulian Marcin 570
Dürrenmatt Friedrich 316, 342, 369, 370
Dworaczek Kamil 18, 31, 32, 429, 462
Dwuraźny Marek 587, 590, 630
Dybiec Julian 134
Dyk Piotr 55
Dyląg Stanisław 164, 236
Dymanus Krzysztof 609, 616, 701
Dyrcz Rafał 34
Działowski Wiesław 450, 451, 612
Dziech Jan 630
Dziedzic Stanisław 338, 358
Dziedzic Zofia 500, 620, 646
Dzielska Maria 625
Dzielski Mirosław 65, 81, 92, 172, 317, 362, 380, 476, 477, 612, 625
Dzieniakowska Jolanta 15, 28
Dzierżanowski Marcin 359
Dziewanowski Kazimierz 48, 59
Dziewońska Danuta 91, 92
Dzięga Andrzej 180, 259, 337, 627
Dzięgiel Janusz 549–555, 624, 675––677
Dziurok Adam 702
Dziwisz Antoni 149, 212, 213
Dziwisz Stanisław 213
Dźwigaj Mirosław 187, 269

Enzinger Ludwik 338
Enzinger Wiesław 180, 259, 337, 339

Falecki Lesław 329
Falkowski Mateusz 17, 31
Falkowski Piotr 513, 630
Fallaci Oriana 97
Fedorowicz Grażyna 12, 14, 25
Fedrigo Claudio 29
Feldman Wilhelm 331
Fiałkowski Krzysztof 238
Fic L. 98
Fijak Zbigniew 149, 214, 496, 497, 528, 622, 644
Filek Jacek 331
Filipowicz Aleksander 160, 231
Filipowicz Kornel 152, 189, 219, 220, 320, 328
Filosek Stanisław 650
Fimowicz Grzegorz 183, 264, 578, 618
Firek Andrzej 521
Firlej Teresa 94, 128
Fischer Andrzej 325, 351, 352, 587, 589
Fita Maria 191
Flis Jarosław 332, 355
Flis Małgorzata 191, 274, 332
Flis Stanisław 18, 31
Flisowska Katarzyna 342
Florkowska Stanisława
zob. Karpińczyk Stanisława
Folga Leszek 556–559, 619, 677
Fortuna Waldemar 537, 667
Franaszek Piotr 138, 139, 481
Frančić Mirosław 180, 262
Franciszka Salezja 338, 339
Franczak Jacek 579, 580, 616, 688
Franczyk Jan Leszek 66, 85, 92, 318––320
Frank Iwona 106, 142

Frasyniuk Władysław 689
Frazik Wojciech 14, 27, 53, 138, 261, 271, 347–353, 356, 361, 362, 380, 381, 404, 704
Friedman Milton 174, 370, 477
Friedman Róża 370
Friszke Andrzej 17, 30, 55, 404, 405
Fryc Stanisław 265
Fryś-Pietraszek Ewa 500, 620, 646
Fularska Beata 105, 141
Fularski Arkadiusz 640
Furmanek Mariusz 340, 359

Gabrysz Piotr 183, 264
Gach Zbigniew 329
Gaczoł Ewa 337, 339, 565
Gaczoł Mirosław 180, 260, 338, 565, 566
Gaczorek Agata 514, 521, 653
Gaczorek Stanisława 513, 521, 652
Gadek Bronisława 689
Gadziała Zbigniew 574, 576, 684
Gajda Krzysztof 548
Gajdarski Piotr 537, 667
Gajewicz Wojciech 544, 621, 664, 670
Gajewski Józef zob. *Jastrzębski Marek*
Gajewski Stefan 630
Galek Marian 280
Galewski Jacek 59
Galicka Anna 104, 141, 564, 566
Galos Aleksander 321, 349, 414
Galus Anna 99, 135
Gałkowski Bronisław 109
Garapich Michał 180, 260, 337, 338, 564–566, 581
Gargul Maciej 609, 616, 701
Garlacz Piotr 609, 616, 701
Garlicki Andrzej 59
Garliński Józef 336
Gasińska-Nawara Ewa 557, 558
Gasztold-Seń Przemysław 18, 33
Gawlik B. 98
Gawlik Piotr 286, 298, 546, 627
Gawlik Zbigniew 280
Gawlikowska Ewa 283, 296, 577
Gawlikowski Maciej 19, 34, 175, 242, 251, 278, 294, 430, 492, 574, 576, 577, 613, 617, 624, 687
Gawliński Stanisław 95
Gawor Tadeusz 106
Gazdowicz Alfred 530, 626, 663
Gąciarz Marek 494
Gądek Kazimierz 158, 229
Gąsiorowski Krzysztof 64, 76, 77, 485
Gąsiorowski Teodor 79
Gąsowska Krystyna 98, 99
Gąsowski Tomasz 30, 53, 97, 131, 132, 180, 429, 544, 545, 621
Gątkiewicz Małgorzata zob. Gątkiewicz-Kotarba Małgorzata
Gątkiewicz-Kotarba Małgorzata 161, 231
Gebert Konstanty 29, 373
Geolge John 478
Gębik Barbara 588
Gibadło Bronisław 277
Gibski Jan 84
Giedroyć Jerzy 55, 333, 334
Gierek Edward 434
Gierowski Józef Andrzej 324, 335, 351
Gieszczyńska Renata 33

Gil Jacek 490, 640
Gil Mieczysław 91, 95, 120, 294, 298, 299
Ginda Jacek 544, 545, 621, 670
Gizbert-Studnicki Paweł 511, 512, 528, 622, 651
Gizbert-Studnicki Tomasz 148, 212, 245, 385
Glemp Józef 217
Gliksman Adam 54, 89, 121, 141, 211, 212, 218, 221, 223, 224, 234, 240, 243, 244, 248, 264, 269, 276, 357, 407, 427, 430, 675
Glos Konrad 286
Głazkow Nikołaj 25
Głąbiński Stanisław 463
Głębocki Henryk 19, 33, 56, 57, 73, 74, 76, 78, 137, 211, 220, 246, 328, 345–347, 349, 353, 355, 409, 460, 465, 472, 474, 475, 480–482
Głodek Waldemar 557, 558, 677
Głowa Władysław 171, 243
Głowacki Bogdan 485, 486, 619, 638
Głowacki Janusz 335
Głowacki Kazimierz 109, 144
Głuszczyk Krzysztof 521, 542, 543, 628, 656
Gmitruk Janusz 14, 27
Gocal Jarosław 159, 229
Godawa Stanisław 161, 233
Godlewski Jan 161, 232
Godłowski Kazimierz 165, 237
Godyń Mieczysław 56
Gogoliński Wiktor 98
Goldfinger-Kunicki Władysław 105
Golec Jan 311, 708, 712
Goleń Bogusław 158, 174, 180, 227, 338, 581–586
Goleń Paweł 77, 79, 86, 128, 130–135, 137, 138, 140, 142, 144, 216, 219, 227, 228, 230, 231, 234, 237–239, 241, 246, 248, 251, 253, 254, 257, 263–267, 271, 274–276, 296, 430
Gołaś Andrzej 647
Gołąb Waldemar 496, 497
Gołda Stefan 158, 228
Gołębiowska Urszula 533, 537
Gołębiowski Marian 520
Gombrowicz Witold 41, 42, 316, 320, 322, 331, 333, 367, 369–371, 706
Gonciarczyk Jan 149, 213
Gonet Elżbieta 12
Gonet Tomasz 244
Gontarczyk Piotr 465
Gorazd Anna
zob. Gorazd-Zawiślak Anna
Gorazd-Zawiślak Anna (Hanna) 91, 122, 507
Gorczyca Grzegorz 183, 264
Görlich Krzysztof 92, 99, 109, 124, 148, 212
Gościej Janina 92, 124, 425
Górczyk Tadeusz 183, 265, 579, 580, 616
Górecki Tadeusz 164, 235, 530–532, 559, 621, 628, 678
Górnicki Wiesław 707
Grabczyk Franciszek 67, 85, 318
Grabowska Aleksandra 156, 225, 415, 516, 610, 615, 621, 701

Grabowski Andrzej Edmund 187, 268, 298, 603, 615
Grabowski Jerzy 415
Grabski Andrzej F. 50
Grabski Tadeusz 336
Gracz Stanisław 163
Graczyk Franciszek 85
Graczyk Roman 53, 104, 122, 139, 173, 601–603
Grajcarek Anna 150, 216
Gramatyka Agnieszka zob. Gramatyka-Łuczkiewicz Janina Agnieszka
Gramatyka Magdalena 65, 66, 82, 317
Gramatyka-Łuczkiewicz Janina Agnieszka 65, 66, 82, 92, 172, 317, 475
Graniczka Mariusz 529, 626, 661
Grącki Jaromir 149, 215, 496, 497, 511, 512
Grcar Maria 64, 78
Greszta Joanna 528, 622
Gretkowska Manuela 190
Grochola Wiesława 33, 56, 405, 428
Gromadzińska Krystyna 12, 14, 25
Gronuś Danuta 576
Gronuś Jacek 574, 577, 624, 685
Gronuś Stanisława 576
Gross Jan Tomasz 327
Grottger Artur 319
Grotyński Krzysztof 164, 235, 530––532, 621
Gruba Jerzy 522, 523
Grudniewicz Wiesław 485, 619, 638
Grudzińska Magda 214, 430
Grudziński Adam 147, 210, 317, 318
Gryc 584
Grychowska Marta 341, 359
Grychowski Paweł 341, 359
Grynberg Henryk 331
Grzesiak Adam 33
Grzesiak Bogdan 261
Grzesiak Zygmunt 174, 243, 250, 417, 418, 605
Grzesiak van Gurp Ewa 533, 544, 545, 621, 665
Grzęda Wojciech 631
Grzonkowski Stanisław 217, 230
Grzywacz Andrzej 103, 137
Gubernat Leszek 106, 142, 567, 617
Gudowska Halina 335, 356
Gudowski Andrzej 335
Gugała Tomasz 19, 21, 34, 171, 179, 180, 192, 224, 227, 246, 252, 258, 262, 337–340, 357–359, 399, 409, 426, 524, 580–582, 585–587, 627, 690, 691
Gumuła Aleksandra 496, 497, 644
Gunia Sławomira 316, 347
Gurawska Janina 517
Gurawska Una zob. Gurawska-Mach Una
Gurawska-Mach Una 155, 162, 221, 330, 331, 413, 415, 420, 516, 517, 520, 622, 624
Gurba Krzysztof 104, 105, 140, 180, 185, 191, 272, 334
Gurgacz Władysław 58
Gurgul Danuta 87
Gurp Ewa van zob. Grzesiak van Gurp Ewa
Gut Marian 64, 78, 175, 640

Gutkowski Radosław 543, 571
Guzek Łukasz 275
Gwazdacz Edward 159, 229, 593–595, 623
Gwiazda Andrzej 689
Gwizdała Jan 569, 570, 572, 619, 683
Gwiżdż Jan 513, 618, 651
Gwiżdż Kazimierz 615
Gwoździkowski Janusz 42, 57

Hadamik Czesław 340, 359
Hajda Katarzyna 572, 573, 613, 684
Halberda Marek 190, 270, 284, 299
Hall Aleksander 55
Handzlik Stanisław 95, 129
Hanik Marian 275
Hanusiak Stanisław 574, 576, 577, 624, 685
Harańczyk Józef 631
Hardek Władysław 402, 409
Haslinger Wojciech 331, 354, 415, 516, 615
Hauke-Ligowski Aleksander 319
Hayek Friedrich von 174
Hebda Zdzisław 243
Heizer Monika 107
Heller Michaił 329
Helner Tomasz 609, 616, 701
Hennel Franciszek 559, 563, 564, 566, 628, 678
Herbert Zbigniew 42, 91, 327, 706
Herling-Grudziński Gustaw 190, 316, 329, 368, 591, 599, 600, 710
Hernandez-Paluch Maria de 30, 91, 123, 155, 173, 190, 247, 333, 371
Hertig Piotr 610, 625, 701, 702
Hertz Aleksander 328, 333
Herzog Aleksander 179, 257, 336, 607–609, 618, 664
Hlebowicz Anna 156, 224, 398, 399
Hlebowicz Jerzy 156, 398, 399
Hlebowicz Joanna zob. Bryjak Joanna
Hlebowicz Piotr 127, 156, 170, 171, 224, 228, 235, 240, 243–245, 283, 296, 398, 399, 408
Hłasko Marek 41, 315, 316, 321, 367, 472, 706
Hobrzyk Zbigniew zob. Kruk-Strzeboński Zbigniew
Hodak Małgorzata 155
Hoffman Jadwiga 550
Hołda Wojciech 160
Horaczek Maciej 109
Horawski Włodzimierz 293
Horodyski Miłosz 34, 223
Hrabowski Władysław 244, 413, 537
Hryniewicz (Heretyk) Wiesław 417, 477, 520, 550, 607, 631
Hubisz Ryszard 94, 128
Hübner Piotr 461
Hudaszek Andrzej 95, 129
Huget Radosław 65, 79, 689
Hulsz Edmund 88
Hunia Maciej 332, 355
Huxley Aldous 706

Inasińska Barbara zob. Inasińska-Haslinger Barbara
Inasińska-Haslinger Barbara 516, 615, 654

Indyk Maria 326, 352, 422, 544, 621, 664
Isakowicz-Zaleski Tadeusz 86, 318––320, 329, 335, 359, 372
Iskra Stanisław 104, 173, 248
Iskra Tadeusz 578, 618, 688
Iwaszkiewicz Agnieszka 28
Izdebski Andrzej 64, 78

Jabłońska Renata 109, 145, 624
Jabłoński Grzegorz 523
Jabłoński Jerzy 159
Jachacz Bogdan 48, 58
Jachimczak Violetta 103, 138
Jachniak Władysław 330
Jackowska Janina 149, 213
Jackowski Adam 104
Jagodziński Zdzisław 16, 29, 56
Jakacka Barbara 156, 224
Jakimczyk Jarosław 359
Jaksa Piotr 317
Jakubiec Elżbieta
zob. Krzek-Lubowiecka Elżbieta
Jakubowska Danuta 491
Jakubowska Natalia 32
Jakubowska Urszula 30
Jakubowski Grzegorz 493–495, 623, 642
Jałoszyński Kazimierz 548
Jałoszyński Roman 548
Jamróz Andrzej 277
Jamróz Maria 415
Jan Paweł II 66, 87, 95, 150, 178, 213, 316, 329, 335, 368, 516
Janas Jolanta 159, 230
Jancarz Kazimierz 86, 637, 646, 689
Janczarski Jacek 280
Janecki Andrzej 14
Janeczek Zdzisław 17, 30
Janicki Artur 293, 298
Janicki Kazimierz 548
Janik Wiesław 546, 627, 672
Janik-Palczewski Stanisław 64, 77
Janisz Tadeusz 280
Janiszewski Józef 398, 399, 407
Jankowski Henryk 689
Jankowski Stanisław M. 293, 319
Janys Zygmunt 577, 686
Jaranowski Leszek 149, 155–159, 162, 164, 166, 180, 214, 280, 307, 330, 331, 338, 384, 393, 399, 401, 408, 413–415, 425, 609, 610, 614, 621, 701
Jarecki Andrzej 27
Jarnik Borzanna 179
Jarosz Artur 610, 625
Jarosz Jan 357
Jarosz Krystyna 342
Jaroszewska Janina 514, 652
Jarowiecki Jerzy 36, 50
Jarry Alfred 322
Jarska Natalia 18, 33
Jaruzelski Wojciech 59, 78, 283, 707
Jasiak Bożena zob. Witkowska Bożena
Jasieńska Aleksandra 174, 250
Jasińska Bogumiła 318
Jasiński Piotr 65, 82, 92, 317, 318
Jasion Piotr 105, 141, 277, 579, 580, 616
Jastrun Tomasz 330, 372, 517
Jastrzębski Andrzej 57

Jastrzębski Edward 494
Jastrzębski Marek 11, 12, 14, 25–27, 301, 361, 372, 380, 381
Jaśkiewicz-Obydzińska Teresa 416
Jaśko Krzysztof 14, 27
Jaworski Zdzisław 155, 156, 220
Jaxa-Ronikier Bogdan 342, 372
Jazgar Anna 175, 489, 490
Jazgar Włodzimierz 606
Jegliński Piotr 39, 55, 56
Jeleński Konstanty 316
Jerofiejew Wieniedikt 322, 327, 369, 372, 533
Jerwańska Barbara 103
Jędrzejewicz Wacław 342, 371
Johnson Paul 331
Jordan Agnieszka 342, 360
Jordan Helena 342, 360
Jordan Irena 342, 360, 499
Józak Cecylia 317
Jurczak Stefan 92, 124, 147
Jurczenko Agnieszka 278
Jurecki Józef 183, 567, 617
Jurkiewicz Krzysztof 187, 267
Jurkowski Tadeusz 149, 213
Jurkowski Zdzisław 321–323, 331, 332, 349, 414, 559

Kaczmarek Robert 45, 58, 65, 66, 80––84, 91, 92, 96, 109, 147, 317, 318, 348, 426, 475–477, 482, 647
Kaczmarski Jacek 261, 342, 368, 371
Kaczor-Kubas Agata 610, 625, 702
Kaczorowski Andrzej W. 15, 18, 28, 32, 33, 144, 310
Kaczyńska Maria 12, 14, 25
Kaczyński Andrzej 59
Kaczyński Lech 74
Kaczyński Zenon 28
Kadenacy Tadeusz 331, 354
Kahl-Stachniewicz Romana 64, 76
Kaiser Joanna 191, 275
Kajzer Ryszard 530, 626, 663
Kaleta Marian 18, 33, 402, 409
Kalinowski Mariusz 321, 559
Kalinowski Ziemowit 286, 297
Kaliski Bartosz 33, 54
Kalita Adam 185, 266, 559, 564–566, 628
Kalita Tomasz 142, 215, 262, 266, 353
Kalota-Szymańska Maria 329
Kała Monika 462
Kałuża Jarosław 182, 263
Kamińska Elżbieta 12, 26
Kamińska Józefa
zob. *Chojnacki Władysław*
Kamińska Józefa
zob. *Chojnacki Wojciech*
Kamiński Łukasz 27, 31, 33, 55, 56, 74, 133, 460, 480, 676
Kamocka Joanna 293
Kamocki Andrzej 143
Kandziora Jerzy 12, 14, 26, 27, 344
Kania Bogumił 609, 614, 701
Kantor Ryszard 180, 260, 337, 338
Kantorosiński Zbigniew 12, 26
Kapczyński Piotr 31
Kapitaniak Zygmunt 37, 52
Kaplita Jolanta 332
Kaplita Ryszard 332

Kapturkiewicz Marek 105, 106, 141
Kapusta Andrzej 192
Kapuścik Janusz 669
Karabuła Krystyna 159, 229
Kardela Piotr 18, 27, 33
Karkosza Elżbieta 591, 592, 693
Karkosza Henryk 315, 316, 326, 328, 345, 347, 365, 414, 422, 458, 459, 471–475, 482, 544, 595, 596, 598, 711
Karpińczyk Jerzy 158, 228, 412, 593––595, 623, 695
Karpińczyk Stanisława 158
Karpiński Jakub 54, 274, 324, 328
Karpiński Wojciech 316, 326, 368, 596, 696
Karski Jan 328
Karski (Kapusta) Mieczysław 558, 559, 619
Kasack Wolfgang 25
Kasperek Ewa 516, 622, 655
Kasperowicz Agnieszka 243
Kasprzycki Marcin 56, 138
Kasprzyk Kazimierz 631
Kasprzyk Zbigniew 328
Kastora Andrzej 337
Katez Grzegorz 574, 575, 624, 685
Katolik Tadeusz 631
Katz Hewetson Janina 271
Kawa Wiesław 280
Kawalec Anna 82, 87, 119, 128, 131, 132, 136, 222, 226, 250, 360, 660
Kawęski Ryszard 251, 572–574, 576––578, 613, 624, 684
Kawiński Jerzy 484
Kawska Maria 99
Kazanecka Agnieszka 19, 34, 271
Kazański Arkadiusz 33, 123
Kazubowski Jarosław 426
Kądziołka Andrzej 109
Kelus Jan Krzysztof 408, 428, 710
Kenar Tomasz 18, 32
Kensy Tadeusz 42, 57, 65
Kędracka-Krok Sylwia 237
Kępiński Andrzej 100, 598
Kępiński Andrzej 465
Kęsek Ryszard 180, 259, 332, 338, 339, 586
Kiełbasiński Piotr 99
Kilar Zbigniew 465
Kilian Marek 191, 272
Kisielewicz T. 98
Kisielewski Stefan 172, 190, 246, 319, 328, 335, 368, 370, 608
Kister Anna Grażyna 74, 430
Kiszczak Czesław 403, 449, 450, 453, 456, 457, 465, 651
Kita Andrzej 164
Klasa Czesław 332, 388
Klaś Jacek 165, 166, 238
Klemiato Wojciech 293
Klęczek Emilia 576, 686
Klich Bogdan 191, 274, 286, 317, 353
Klich-Kluczewska Barbara 30
Klimek Adam 518
Klimek Zbigniew 631
Klimek Zygmunt 99, 134, 166
Klincewicz Teodor 405, 513, 652, 653
Kloch Mieczysław 522
Klominek Wanda 603, 615, 699

Klyszcz Lucjan 191, 273
Kłoczowski Jan Andrzej 65, 81, 317
Kłoczowski Paweł 172, 326, 477–479, 620
Kłoczowski Piotr 326
Kłosowski Marek 523, 632
Knapp 315
Knoch Konrad 11, 12, 18, 26, 32, 83, 84, 247, 348, 409, 482
Kobos Andrzej M. 220
Kobylańska Monika 249
Kociołek Adam 156, 163, 223
Kocójowa Maria 34
Koczwańska Dorota
zob. Koczwańska-Kalita Dorota
Koczwańska-Kalita Dorota 564, 566, 680
Koehler Krzysztof 190
Kokosiński Adam 159
Kolasa Władysław Marek 30, 137, 210, 220, 247, 271, 272, 293, 294, 299
Kolber Mieczysław 506–508, 648
Kolenda Katarzyna
zob. Kolenda-Zaleska Katarzyna
Kolenda-Zaleska Katarzyna 162, 234
Kołaczkowska Celestyna
zob. Pudlik-Kołaczkowska Celestyna
Kołakowski Leszek 41, 42, 104, 105, 314, 321, 323, 327, 328, 331, 335, 341, 367, 369, 370, 385, 608, 706
Kołakowski Robert 424, 430
Kołodziej Sławomir 187, 267, 603, 615
Kołodziejczyk Lech 99, 134, 180, 338, 580–584, 627
Kołowrocki Marek 280
Kołtoński Zbigniew 497, 519
Komaniecka Monika
zob. *Komaniecka-Łyp Monika*
Komaniecka-Łyp Monika 34, 79, 120, 122, 124, 133, 134, 140, 211, 241, 251, 255, 257, 353, 427, 480, 643, 648, 679, 683, 702
Komar Michał 328, 568
Komorowski Andrzej 493, 623
Komorowski Krzysztof 50
Komorowski Piotr 180, 338
Konarski Leszek 91
Konczal Mateusz 86, 120, 129, 210, 431, 681
Kondek Stanisław 53
Konderak Adam 15, 27, 54, 55, 73, 76, 77, 85, 86, 88, 89, 119, 120, 123, 127, 128, 130–135, 137, 138, 141–145, 294
Konieczny Paweł 183, 264
Konik Tadeusz 158, 228
Konwicki Tadeusz 42, 225
Kopczyk Henryk 11, 26
Kopeczek Jerzy 222, 223
Kopeć Krzysztof 332
Koprowski Janusz 349
Koptas 584
Korboński Stefan 316, 341
Korcala Halina 160, 231
Korczyński Ryszard 543, 602
Kornaś Krzysztof 156, 183, 225, 330, 415
Kornhauser Julian 314, 321, 327, 371, 385
Korostyńska Ewelina 241
Korwin-Mikke Janusz 66, 83, 172, 317

Korytowska Maria 544, 545, 621, 670
Korzeniowska Władysława 150
Kos Zbigniew 98, 99, 133, 134, 166, 241, 390, 405
Kosek Jan 135
Kosiek Dorota 157, 226, 331, 523
Kosiek Janina 354, 523, 657
Kosiek Marek 331, 354
Kosińska Joanna 105, 141
Kosiński Stefan 494
Kosowski Jan 576, 686
Kossak-Szczucka Zofia 274, 331, 372
Kostecki Janusz 25, 29
Kostecki Maciej 649
Kostecki Zbigniew 158
Kostikow Piotr 434, 460
Kostrzewa Franciszek 160, 231
Kostrzewski Andrzej 64, 66, 79, 343
Kościański Rafał 34
Kościelniak Piotr 534
Kotarski Marian 652
Kotowska Aniela 180, 259, 339
Kowacka Danuta 551
Kowal Andrzej 150, 217
Kowal Henryk 415, 427, 496, 645
Kowalczyk Janusz 94
Kowalczyk Józef 16
Kowalczyk Ryszard 530, 626
Kowalik Zbigniew 155, 221, 415
Kowalska Anka 330
Kowalska Hanna
zob. Kowalska-Stus Hanna
Kowalska Elżbieta 12, 26
Kowalska-Stus Hanna 100, 136
Kowalski 416
Kowalski Jacek 280
Kowalski Romuald 492, 594
Kowalski Sergiusz 63, 74
Kowicki Marek 98, 133
Kozak Józef 293
Kozak Krzysztof 156, 225
Kozakiewicz Grzegorz 293
Kozakiewicz Krzysztof 159
Kozenko Zbigniew 578
Kozielski (Marian) Marek 103, 138
Kozioł Artur 318
Kozioł Józef 522
Kozłowski Bolesław 162
Kozłowski Jan 632
Kozłowski Józef 166
Kozłowski Krzysztof 48, 58, 222, 350, 601
Kozłowski Maciej 54, 91, 92, 121, 180, 294
Kozłowski Michał 57
Kozłowski Tomasz 18, 32, 137, 144
Kożuchowski Adam 74
Kraińska-Rogala Ingrid 98, 99
Krajewska Anna 332
Krajewska Mirosława 226
Krajewski Janusz 157, 226, 527
Krakowski Maciej 294
Krall Hanna 327
Kramarczyk Adam 92, 125, 493–495, 623
Kramarz Kazimierz 87
Krasiński Zygmunt 573
Krasnowolski Stanisław 478
Krasucki Piotr 330
Kraszewska Maria 517

Krawczyk Jan 452, 477, 571, 640
Krawczyk Jarosław 103, 107, 138, 559–566, 571, 628, 678
Krawczyk Kazimierz (I) 416, 428
Krawczyk Kazimierz (II) 509
Krawczyk Maciej 50
Kręcioch Andrzej 178, 255, 604, 605, 626
Kręcioch Janina 604, 605, 626, 699
Król Janusz 100, 136
Król Marcin 328
Król Wacław 534
Kruk Marzena 465
Kruk-Strzeboński Zbigniew 528, 529, 617, 660
Krupa Marek 522, 602, 632
Krupski Janusz 31, 56
Kruszyński Stanisław 256
Krynicki Ryszard 316, 321, 341, 368, 371
Krysiak Dominik 33
Krzek-Lubowiecka Elżbieta 180, 258, 259, 337, 339
Krzek-Lubowiecki Marcin 19, 361, 380
Krzek-Lubowiecki Władysław 179, 180, 258, 337, 338, 340, 524, 580, 581, 585, 586, 627
Krzemiński Adam 44, 57
Krzyszkowski Antoni 551, 632
Krzysztofiak Ewa 316
Krzysztofiak Krzysztof 261, 326, 353, 425, 556, 616, 677
Krzysztofowicz Marta 107, 143
Krzywda Władysław 509
Krzywiec Piotr 610, 625, 702
Krzyżowski Piotr 546, 627, 672
Książek Leszek 180, 337, 338
Kubas Andrzej 632
Kubiak Jan 578, 618, 688
Kubica-Klyszcz Grażyna 174, 249
Kubisiowski Edward 493–495, 623, 642
Kucharz Władysław 331, 354, 389, 498, 499
Kucharzyk Kazimierz 166
Kucia Marek 481
Kuczborski Tomasz 32
Kuczyński Waldemar 335
Kuderski Piotr 537, 667
Kudłacik Artur 522
Kufel Jakub 348
Kukiel Marian 333
Kukla Maria 492, 551
Kukla Wiesław 176, 283, 296, 330, 490, 492
Kukliński Ryszard 330, 335, 371
Kukulski Jerzy 50
Kulig Andrzej 277
Kuliga Edward 92, 125
Kulik Ewa zob. Kulik-Bielińska Ewa
Kulik-Bielińska Ewa 63, 74, 424, 478
Kuliński Andrzej 293
Kuliszewicz Piotr 278
Kulka Anna 105
Kułakowski Krzysztof 158, 178, 227, 256, 607, 623
Kumor Andrzej 174, 243, 249
Kuncewicz Maciej 459, 465
Kundera Milan 327
Kunert Andrzej Krzysztof 52, 53

Kuniński Miłowit 172, 247
Kupczyk 534
Kurdakow Siergiej 330, 522
Kurek Jerzy 161, 232
Kurek Zbigniew 530, 626, 663
Kuroń Jacek 96, 341, 646
Kurtyka Janusz 79, 191, 272, 349
Kurzbauer Andrzej 277, 293
Kurzydło Adam 530, 615, 662
Kurzydło Robert 546, 627, 672
Kurzyniec Marek 286
Kusyka Zdzisław 158
Kuś Maciej 170, 241, 574, 576, 577
Kuś Ryszard 536, 666
Kuś Stanisław 92, 125, 170
Kuśmierek Józef 340, 517
Kuta Cecylia 27, 32, 33, 53, 56–58, 75, 82, 83, 124, 125, 140, 145, 211, 214, 221, 224, 231, 233, 246, 260, 261, 270, 271, 276, 311, 345, 347, 359, 380, 381, 405, 426, 460–463, 465, 482, 642
Kutyba Jacek 99
Kutyba Janusz 92, 125, 150, 159, 230, 413, 427, 529, 620
Kuzaj Lesław 92, 100, 125, 496–498, 627
Kwaśniewski Stanisław 337
Kwaśny Gabriel 321
Kwiatkowska Anna 252, 342
Kwiatkowski Bogusław 252, 488–490
Kwiatkowski Krzysztof 175, 252, 489, 490
Kyc Katarzyna 33
Kydryńska Krystyna 46
Lach Marek 415
Ladorucki Jacek 272
Lalak Jacek 278
Langowski Tomasz 55
Lasia Ryszard 171, 244
Laskowski Adam 183
Laskowski Leszek 30
Laskowski Roman 148, 211, 213, 328
Lasota Irena 274, 457
Lasota Marek 85, 230, 277, 293, 359, 564–566
Lassota Józef 92, 126, 161
Lazar Helena 278, 294
Lazarowicz Romuald 404–406
Lazarski Christopher 12
Lebenstein Jan 327
Legutko Piotr 299
Legutko Ryszard 172, 180, 190, 247, 331
Leinwand Artur 50
Lemańska Aurelia 171, 283
Lemański Jerzy 171, 283, 399
Lembas Marcin 103, 107, 138, 321, 559
Lenczorska Jadwiga 553
Lenkiewicz Antoni 329
Lesiak Dariusz 183
Leszczyński Łukasz 212, 255
Leszczyński Włodzimierz 105
Leśkiewicz Rafał 34
Leśmian Stanisław 469
Leśniak Dariusz 610, 625, 702
Lewandowski Maciej 149, 213
Lewandowski Mirosław 19, 34, 242, 491, 641

Lewicki (Ławyćkyj) Borys 534
Lęk Jerzy 160
Liberys Napoleon 341
Librowski Tadeusz 159, 230
Lichoń Jacek 170, 241, 286, 546, 577, 627
Ligarski Sebastian 17, 18, 26, 31, 32, 59, 220
Limburski Tadeusz 294
Link-Lenczowski Andrzej Krzysztof 351
Lipiński Wacław 342
Lipnicka Jadwiga 180, 338
Lipnicka Mieczysława 582
Lipnicki Leszek 180, 259, 338, 580––584, 627
Lipski Jan Józef 55, 341, 368, 608
Lis Bogdan 409, 689
Lisiak Ireneusz 94, 128
Lisiak Józef 428
Lisowski Andrzej 91, 293
Lisowski Józef 156
Liszka Leszek 149, 213
Litwicki Adam 609, 616, 701
Litwiejko Kazimierz 14, 27
Litwińska Monika 123, 125, 126, 129, 219, 227, 248, 275, 298, 345, 350, 409
Lityńska-Zając Maria 240
Losson Beata 74
Lubańska Lucyna 87
Lubańska Stefania 87
Lubińska Grażyna 293
Lubkiewicz Jarosław 278
Lupa Janusz 92, 126, 147, 342
Lutyński Piotr 106, 142
Łabaj Wiesław 104, 140
Łabędź Krzysztof 10, 11, 14, 17, 25, 27, 31, 144
Łach Czesława 529, 626, 661
Łapa Jan 159, 229
Łaptaś Andrzej 155, 221, 331, 415, 416, 523
Łatyszonek Oleg 180
Łazar Fryderyka 170, 243
Łazar Maciej 170, 243
Łazarska I. 98
Łątkowska Mirosława 31, 57, 74, 75, 405, 413, 429, 466
Łenyk Zygmunt 85, 491, 641
Łętocha Beata 610, 625, 702
Łopiński Maciej 329
Łosińska Ewa 299
Łoś Marek 103, 138, 316
Łuczak Grzegorz 182
Łuczak Jan 30
Łuczkiewicz Grzegorz Kajetan 65, 66, 82, 172, 317
Łuczko (Łuczka) Jan 17
Łuczywo Witold 391, 393, 405
Łukawski Włodzimierz 97, 131
Łuszczek Urszula 521
Łysak Elżbieta 178, 257

Macała-Wrześniowski Janusz 339, 358
Macedoński Adam 66, 67, 79, 84, 85, 275, 318, 319, 342, 359
Mach Anna 542, 543
Mach Maciej 95, 130, 155, 156, 162, 223, 415, 416, 419, 428, 521, 523, 532, 536, 539, 542, 614

Machaj Zbigniew 190
Machań Andrzej 99
Macharski Franciszek 511, 651
Machcewicz Paweł 53
Maciąg Rafał 103, 138
Macierewicz Antoni 459, 466
Mackiewicz Józef 190, 331, 332, 367, 408, 599
Madej 322
Madej Krzysztof 31
Madeja Jan 511, 512
Madoń Ewa 544, 545, 621, 670
Magdziarz Wojciech Stanisław 100, 136, 559, 628
Magielski Stefan 323, 332, 334, 600
Maj Bronisław 190, 191, 270, 327, 599, 613
Maj Mieczysław 543, 563
Maj Robert 610, 625, 702
Majcher Joanna 537, 667
Majchrowski Jacek Maria 140
Majchrzak Grzegorz 59, 460
Majdzik Beata 398
Majdzik Mieczysław 85
Majdzik Ryszard 87, 151, 165, 166, 179, 217, 238, 251, 398, 406, 553, 554
Majewski Jacek 157
Maksuris Mariusz 543
Makuch Janusz 261
Makuch Maria 261
Malec Michał 225, 358, 690
Maleszka Lesław 56, 63, 66, 68, 73, 91, 92, 155, 162, 164, 173, 190, 191, 316, 317, 326, 328, 424, 471–473, 475, 476, 482, 595, 597, 598, 711
Maliński Mieczysław 339, 358
Malkiewicz Tadeusz 610, 625, 702
Małagowski Zdzisław 99, 134
Małkiewicz Grzegorz 65, 80, 316, 470, 471
Małkowski Stanisław 689
Małorzewska-Ryba Małgorzata 261
Małusecki Ryszard 248, 422, 423, 559, 564, 566, 628, 678
Mamoń Marcin 286
Mamoń Mirosław 559, 564, 628, 678
Mancewicz Stanisław 187, 267, 286, 298
Maranda Tadeusz 266, 565, 681
Marcak Hanna 183, 265
Marchewczyk Czesław 516, 615, 654, 655
Marchewczyk Jacek 92, 126, 150, 151, 155, 157, 159, 173, 329, 330, 511––513, 515, 528, 570, 618, 654
Marchewczyk Rafał 415, 427, 516, 615
Marchewczyk Wojciech 123, 151, 155–157, 219, 293, 299, 329, 331, 402, 403, 428, 511, 513–516, 518, 521–526, 528, 536, 541, 542, 612, 615, 653, 654
Marcinek Roman 103, 138, 604
Marcinkiewicz Marta 17, 18, 31, 33
Marcinkowski Jerzy 164, 237, 530, 597, 615
Marczuk Grażyna 337, 357, 586, 587, 691
Mardyła Dorota 316, 347
Marecki Józef 358, 359
Marek Krystyna 335, 341

Marendowski Bogdan 632
Margasiński Andrzej 601, 697
Markielowski Piotr 317
Markiewicz Henryk 189
Markiewicz Iwona 187
Markiewicz Mariusz 351
Markiewicz Przemysław 175, 252
Marklowski Marceli 341, 360, 610, 621, 701
Markowski Stanisław 342
Marszałek Lucyna 564, 566, 571, 680
Marszałek Ludwik 37, 52
Martini Dorota 317, 347
Marucha-Poleski Józef 367
Maryjowska Danuta 251, 577, 687
Masłowski Tomasz 179, 257, 605, 614, 699
Masłowski Władysław 178, 254, 255, 339, 424, 581–583, 585
Maślanka Franciszek 109, 145
Maślanka Stanisław 522
Matoga Stanisław 161, 233
Matuszewski Jarosław 174, 249
Mazowiecki Tadeusz 83, 333
Mazur Grzegorz 53
Mazur Paweł 100
Mazur Stefan 36
Mazurek Zbigniew 529, 626, 661
Mądry Jacek 183, 610, 625, 702
Meissner Jakub 91, 119, 147, 148, 469, 480, 622
Meissner Katarzyna 91, 92, 119
Mężyk Piotr 480, 565
Mianowicz Tomasz 67, 88, 316
Micewski Andrzej 323, 328, 517
Michajłow Adam 190
Michalski Cezary 190, 191, 271
Michalski Zbigniew 535, 632
Michałek Agata
zob. Michałek-Budzicz Agata
Michałek-Budzicz Agata 175, 176, 182, 253, 489, 490, 551
Michałowski Jan 319
Michnik Adam 190, 316, 320, 326, 328, 340, 341, 367, 369, 370, 689
Michnowski Sylwester 633
Mielczarek Adam 17, 31, 373, 381
Mielczarski Marek 77, 128, 130, 215, 250, 255, 346, 356
Mielnicki Jan 489, 639
Mielniczuk Anna 156, 223, 226, 330, 331, 415, 516–520, 622
Mielniczuk Janina 517
Mielniczuk Jerzy 155, 156, 162, 183, 221, 226, 330, 331, 415, 516–520, 622, 624
Mielnik Julian 161, 232
Mielnik Wiesław 161
Mieroszewski Juliusz 323, 324, 333
Mierzwa Janusz 30
Mietkowski Andrzej 315, 316, 344, 470–472
Miezian Katarzyna 191
Międzyrzecki Artur 190
Miętka Marek 591, 592, 693
Migała Magdalena
zob. Migała-Kaczmarek Magdalena
Migała-Kaczmarek Magdalena (Lena) 65, 66, 82, 475, 476
Mijakowski Krzysztof 50

Miklasiński Andrzej 520, 607
Mikłasz Paweł 458, 465, 482
Mikołajczyk Magdalena 9, 10, 17, 25, 31, 144
Mikoś Marek 574, 684
Mikuliszyn Zbigniew 165, 166, 238
Milewski Mirosław 443, 664
Miłek Marta 277
Miłosz Czesław 41, 42, 91, 95, 316, 320, 321, 323, 324, 327, 333, 341, 367, 369–371, 470, 477, 517, 706
Minkiewicz Jan 664
Miodowicz Konstanty 91, 123, 144, 215
Miodowicz-Wolf Dobrochna 342
Miranowski Franciszek 160, 231
Mirer Szymon 606, 700
Mirowska Czesława 95
Mirowski Marian 95, 129
Misiek Józef 100, 136, 528, 622
Miśkiewicz Przemysław 31
Miśtak Józef 67, 86
Mitkowska Anna 98
Miziołek Władysław 651
Mleczko Andrzej 91, 293
Mleczko Jacek 243
Młynarczyk Sławomir 271
Moczulski Leszek 41, 43, 315, 316, 368, 469, 491
Modelska Aneta
zob. Modelska-Lemke Aneta
Modelska-Lemke Aneta 332, 355
Modelski Wojciech 144, 321, 349, 559
Molasy Irena 158, 171, 180, 252, 259, 337–339, 581–586, 621, 689
Molicka Ilona 159
Morawiec Elżbieta 91, 122, 152, 220, 284, 706
Morawiecka Władysława 171, 283
Morawiecki Kornel 445, 446
Morawiecki Stefan 243
Morawski Jerzy 693, 703
Morgiewicz Emil 54
Moskal Anna zob. Mielniczuk Anna
Moskal Krzysztof 326, 353, 556, 567––569, 616, 617, 677
Mroczek Józef 156, 179, 224, 243, 257, 336, 398, 399
Mrowiec Jadwiga 579, 580, 616, 688
Mrozek Szymon 548
Mrożek Sławomir 329, 335, 368, 445
Mucha Anna 104
Mucha Janusz 180
Mucha Zbigniew 158
Murawska Elżbieta 159
Murche-Kikut Angela 9, 12, 25, 26
Musiał Filip 32, 34, 53, 230, 272, 358, 359, 380, 427, 429, 461–466, 480, 483, 646, 648, 668, 679, 686, 688, 702, 704, 712
Musiał Ryszard 550, 551, 675
Muzyczka Michał 64, 76
Mydlarz Janusz 541, 619, 668
Mytnik Halina 96, 97, 131

Nabokov Vladimir 327, 568
Nabożny Jerzy 537
Nagórski Zygmunt 333
Najwer Ewa 329
Nalepa Krystyna 544, 545, 621, 670, 672

Naleziński Czesław 36
Naleziński Ludwik 36, 51, 64
Należniak Paweł 19, 30, 34, 54, 55, 68, 79, 86, 88, 89, 119, 120, 123, 125, 127, 128, 130, 131, 133, 135, 143, 223–236, 238, 293, 295, 299, 300, 311, 404, 406, 408, 409, 426–428, 641, 651, 653, 655, 674
Nałęcz Daria 53
Naruszewicz Krzysztof 95, 129
Nawrocki Grzegorz 29, 399, 408
Nawrocki Karol 33
Nawrot Witold 633
Neja Jarosław 407
Niedziałkowski Mieczysław 326
Niedźwiedzka Barbara 159
Niedźwiedź Stefan 547, 548, 617, 673, 674
Niedźwieński Stefan 106, 142
Niekrasow Wiktor 329
Niekricz Aleksander 329
Niemiec Barbara 82, 147, 164, 165, 185, 210, 237, 326, 352
Niemkiewicz Paweł 191, 273
Niesiołowski Stefan 54
Nietzsche Friedrich 333, 368
Niewczas Bogdan 148, 149, 211, 213
Niezabitowski Michał 559, 562, 564, 566, 628, 678
Niwiński Piotr 18, 31
Nobis Marek 171, 244, 321, 413, 532, 534–537, 614
Nocuń Ewa 293
Noga Maria 171
Nogieć Jan 519, 576
Nosal Krzysztof 530, 663
Noskowicz-Bieroń Helena 179
Noszczak Bartłomiej 32
Nowacki Paweł 55
Nowaczek Aldona 42, 57
Nowaczek Jacek 42, 57
Nowak Andrzej 180, 190, 191, 262, 272
Nowak Edward Edmund 95, 130, 243
Nowak Edward Zbigniew 170, 171, 242, 398, 399
Nowak Jan 93, 127
Nowak Janusz Tadeusz 54, 178, 256, 370
Nowak Józef 543
Nowak Leszek 8, 25, 325
Nowak Marian 299
Nowak Radosław 155, 173, 222
Nowak Stanisław 158, 227, 567, 583, 584, 607, 617
Nowak Wanda 556
Nowak-Jeziorański Jan 82, 320, 328, 336, 341, 368, 398
Nowakowska Katarzyna
zob. Meissner Katarzyna
Nowakowski Marek 330, 340
Nowe Cezary 174, 250
Nowek Zbigniew 406
Nowicki Cezary 271
Nowicki Marek 537, 667
Nowok Dorota 77, 130, 143, 215, 221, 224, 226, 241, 259, 263, 264, 346, 352, 429
Nowy Marian 351
Nyczek Tadeusz 189, 191, 270, 284, 314, 320, 371
Nyk Barbara 187

O'Keeffe Denis 249
Oberc Maria 187, 267, 501, 529, 626
Obrochta Władysław 277
Ochel Krzysztof 171, 243
Odojewski Włodzimierz 328
Okońska-Walkowicz Anna 337, 357, 426
Okrzesik Janusz 286
Olaszek Jan 12, 18, 19, 26, 31–33, 56, 144, 380, 405, 429, 461, 463, 464
Olejnik Dariusz 534, 537
Olejnik Sławomir 534, 537
Oleksiński Eugeniusz 277
Olesiński Janusz 529, 626
Oleszak Tadeusz 633
Oleszczuk Barbara 94, 128
Olszówka Wojciech 298
Onyszko Sławomir 183, 225, 263, 610, 625, 702
Opaliński Andrzej 603, 699
Orawiec Wojciech 610, 625, 702
Orłowicz 426
Orłowska Janina 342
Orłowski 426
Orłowski Marcin 29
Orłowski Marek 342
Orman Aleksandra 148, 212, 214
Ornat Bolesław 590
Ornat Wojciech 590–592, 617, 693
Orski Marcin 34, 58, 429
Orwell George 104, 314, 316, 321, 325, 327, 367, 368, 371, 385, 568, 706
Orzeł Jerzy 156, 224, 243
Osetuk Jerzy 522
Osęka Piotr 59
Osika Adam 160, 180, 231, 338
Osmańczyk Edmund Jan 328
Ostafil Jacek 323, 332
Ostafin Jerzy 294
Ostałowski Jerzy 155, 156, 220, 511, 619, 651
Ostasz Grzegorz 52
Ostrołęcka Ewa
zob. *Niesiołowski Stefan*
Ostrowski Kazimierz 494
Osuch Anna 144
Osuchowski Przemysław 293
Ośko Ilona zob. Paluch-Ośko Ilona
Otowska Monika 156
Owca Marian 494
Owczarek Krzysztof 166, 239
Owsianka Zdzisław 149, 180, 214, 338
Owsiany Ewa 91, 123

Pach Henryk A. 91
Pachel Edward 280, 294
Pacula Jan 496, 497, 596, 644
Pacut Paweł 173, 248
Pacyński Tomasz 99
Paczkowski Andrzej 49, 55, 57, 372, 381, 405
Pajda Albin 36, 51
Pajda Czesław 36, 51
Pajda Stefan 36, 51
Pajdak Marian 293
Pakońska Maria 161, 232
Pakoński Krzysztof 92, 126, 161, 232, 710, 712
Paluch Józef 156, 174, 223, 513, 515, 518, 521

Paluch Maria 514
Paluch Maria 89
Paluch-Ośko Ilona 516, 517, 622, 655
Pałka Krzysztof 516, 622
Pałosz Jerzy 158, 174, 180, 227, 293, 338, 339, 583–586, 607
Pałosz Kazimierz 585
Panasiuk Stanisław 574, 576, 577, 624, 685
Panecki Marcin 50
Papaj Ryszard 342
Papierz Maria (Maryla) 148, 212
Papież Stanisław 486–488, 639
Partyka Krzysztof 530, 615, 662
Partyka Marek 529, 626, 661
Partyła Jerzy 633
Paruch Waldemar 144
Pasieka Dariusz 103, 138
Passakas Teresa
zob. Passakas-Szymczak Teresa
Passakas-Szymczak Teresa 98, 99, 133, 146, 148, 342, 390, 469, 498, 499, 623
Pasternak Borys 327, 369
Pasternak-Podleska Zofia 135
Pastuszewski Stefan 15, 28
Pastuszka Stefan 144
Paśniewski Andrzej 568
Patek Izabela 19, 34
Patuła Andrzej 299
Patuła Barbara 155, 156, 222, 521
Patyk Stefan 149, 213
Pauk Ryszard 574, 577, 624, 685
Pawełczyk Aneta 249
Pawełczyk Jerzy 65, 80
Pawlak Antoni 327, 341
Pawlak Grzegorz 537, 667
Pawlak Kazimierz 322
Pawlikowski Maciej 317
Pawłowicz Jacek 18, 32, 55
Pawłowska Barbara 99
Pawłowski Maciej 605, 614, 699
Pawłowski Ryszard 315
Pazdur Alina 12
Pazdur Krystyna 94, 128
Pazio-Wlazłowska Dorota 32
Pazura Wiesława 28
Paździor Adam 567, 617, 682
Paźniewski Włodzimierz 330
Pelc Waldemar 164, 236, 299, 533, 595–599, 619, 697
Pepłoński Andrzej 403, 409
Perchel Paweł 17, 30
Permuz Cecylia 493, 623, 643
Pernach Maria 413
Pernach Waldemar 413
Perzyna Łukasz 56
Petlicki Janusz 149, 215, 414
Petlicki Jerzy 149, 215, 413, 414, 496––499, 501, 623
Pęgiel Wojciech 181, 262, 554
Pękalski Marian 460, 466
Piasecki Sergiusz 274, 331, 368
Piastowski Andrzej 337
Piątek Marian 473, 481
Piątek Wiesław 325, 351
Piątkowski Andrzej 166, 240
Piech Henryk 544, 545, 621, 670
Piech Stanisław 159, 229, 593–595, 623, 695

Piech Zenon 232
Piecuch Aleksander 156, 223, 513, 515, 518, 521, 579, 580, 616, 653
Piecuch Dariusz 514
Piecuch Henryk 406, 465
Piekarski Jerzy 95, 129, 353
Piekarz Tadeusz 92, 127, 496, 497
Piekło Dariusz 162, 183, 233, 415, 516, 517, 520, 610, 622, 625, 702
Piekło Jan 275
Pieńkowski Piotr 190, 271
Pieróg Barbara 183
Pierzchała Janusz 67, 86, 87, 92, 317
Pierzynka Józef 490, 640
Pieszczachowicz Jan 669
Pietrus Włodzimierz 187, 269
Pietrzyk Elżbieta
zob. *Pietrzyk-Dąbrowska Elżbieta*
Pietrzyk-Dąbrowska Elżbieta 77, 81, 83, 120, 123–126, 225, 642
Pięciak Wojciech 180, 187, 260, 278, 338, 425, 585, 586, 610, 625, 702
Piętniewicz Leszek 494
Pikulicki Tadeusz 278, 299
Pikulska Anna 570, 684
Pikusa Jerzy 501, 551, 633
Pilarski Sebastian 33
Pilch Andrzej 480
Pilch Józef 593–595, 695
Pilecki Witold
zob. Wiśniewski Wojciech W.
Piłka Marian 55, 341
Piłsudska Aleksandra 342
Piłsudski Józef 25, 181, 316, 327, 333, 335, 368, 522
Pinior Józef 689
Piotrowski Andrzej 94
Piotrowski Krzysztof 141, 342
Piotrowski Mirosław 129
Piotrowski Paweł 460
Piróg Marta 156, 223, 226, 516, 518––520, 622
Pisiewicz Iwona 241
Piskor Stanisław 272
Pius XI 333
Piwowarczyk Marian
zob. Szczepkowski Marian
Piwowarczyk Witold 100, 136
Placek Tomasz 332, 355
Plaskowski Andrzej 191
Plesnar Łukasz 190, 271, 284, 299, 599, 613
Pleśniak Tadeusz 37, 52
Plewicki Leszek 161, 233
Płaszewski Marek 678
Pławecka Róża 158
Płażyński Maciej 350
Pobóg-Malinowski Władysław 41, 92, 331, 369, 370, 534
Pochitonow Ziemowit 315, 344
Pociecha Zygmunt 99
Podemski Marcin 31
Podgórska Joanna 243
Podrzucki Wojciech 155, 221, 516, 521, 615
Podsiadło Jarosław 248, 269
Podsiadło Stefan 634
Pogoda Witold 156, 163
Polaczek Wojciech 285
Polak Bogusław 574, 575, 624, 685

Polak Józef 496, 497, 643
Polak Wojciech 17, 18, 30, 31, 311, 348, 404–406
Polański Janusz 602
Polat Andrzej 347
Polkowski Jan 65, 80, 189, 191, 247, 270, 284, 299, 316, 317, 320, 321, 327, 341, 453, 473, 475, 599, 612, 613
Pomian Krzysztof 608
Poniedziałek Małgorzata 135, 170, 241
Poniedziałek Piotr 170, 241, 405, 696
Popiel Franciszek 513, 618, 652
Popiel Jan 166
Popiełuszko Jerzy 155, 329, 368
Popper Karl Raimund 706
Porawski Andrzej 91
Porczak-Glanowska Iwona 176, 254
Postawa Edward 175, 254, 491, 492
Potoccy 340
Potocka Maria Anna 191
Potocki Antoni 156
Potuszyńska Anna 299
Powroźnik Barbara 529, 626, 661
Pozowska Danuta 150, 217
Pozowski Seweryn 280
Pożoga Władysław 456
Pracka Joanna 28
Prokop Jan 152, 329
Prokop Marcin 316, 346, 473
Pronobis Witold 18, 31
Próchnik Kazimierz 36, 51
Prus Maciej Piotr 173, 247, 524
Pruszyńska Joanna 246
Przegorzan Piotr 29
Przełomiec Maria 162, 234
Przewoźnik Andrzej 583, 584
Pszon Jerzy 155, 157, 222, 401
Pszon Krystyna 157
Pszon Mieczysław 401
Ptak Stanisław 159, 192, 230
Pudlik-Kołaczkowska Celestyna 166, 239
Pulchny Anna 544, 545, 621, 664, 670, 672
Pułaski Michał 406, 696
Pużak Kazimierz 36, 50, 336
Pyjas Florian 56
Pyjas Stanisław 39, 56, 314, 344
Pyrczak Roman Jan 99, 135, 581, 583
Pyzik Antoni 163
Pyzik Ryszard 485, 637
Pyzio Mieczysław 286, 610, 625, 702

Raczyńska-Maxymowicz Jadwiga 314
Radliński Władysław 516, 610, 621, 654
Radło Jacek 149, 213, 214
Raduchowski Jan 252
Radwan Piotr 529, 613, 660
Radwan Zbigniew 570
Radzikowska Zofia 171, 245
Rafalska Dominika 33
Raina Peter 321, 651
Rajski Wojciech 286
Rakowiecka Ewa 316, 326, 347
Rakowiecki Jacek 63, 75, 187, 316, 326, 347, 473
Rakowski Mieczysław 707
Ramotowski Janusz Przemysław 653

Rapacz Jacenty 521
Ratajczak Józef 173, 248, 278, 414, 422, 424
Ratomska B. 98
Raźny Anna 152, 165, 220
Reagan Ronald 515
Reubell-Filhoud-Lavergne Małgorzata 510
Reyman Andrzej 98
Ringer Zbigniew 299, 339, 358
Ristić Marko 321
Robak Tadeusz 293
Roganowicz Eugeniusz 92, 127
Rogatko Bogdan 152, 220, 293, 328, 329
Rogoda Aleksander 151, 218
Rogóż Jan 91, 121
Rojek Jan 286
Rokita Jan Maria 180, 191, 215, 262, 284, 299, 331
Rokoszowa Jolanta 100, 136, 326
Rolicki Janusz 25
Roliński Adam 9, 12, 15, 25, 27–29, 49–53, 56, 58, 73, 76, 77, 80, 85, 88, 89, 132, 136, 137, 145, 210, 211, 214–217, 219, 220, 227, 228, 230–234, 237–242, 244–248, 251, 253, 254, 257, 261–266, 268–271, 274–276, 293–298, 372, 429
Roliński Bohdan 460
Romanowski Andrzej 284, 296, 319, 544, 621
Romanowski Wiesław 149, 213
Romanowski Zbigniew 176, 254, 548
Romańska Danuta 342
Rosa Zenon 550, 675
Rosset François 191
Rostworowscy 390
Rostworowski Bogusław 342
Rościszewska Janina 150, 217
Rozmarynowicz Andrzej 549, 572, 594, 598, 601, 695
Roznerski Andrzej 513
Rożek Barbara 36, 51
Rożynek Marek 192, 275, 337, 574
Różycki Łukasz 17, 30
Różycki Marek 156, 516
Rubisz Leszek 30
Ruchlewicz Milan 325
Ruchlewski Przemysław 348
Rudka Szczepan 11, 12, 15, 17, 26, 28, 30, 53, 54, 384, 386, 387, 404––406, 408, 409, 445, 461, 462
Rudkowski Tadeusz 335, 336, 356, 502, 509, 510, 616, 627, 650
Rudnicki Daniel Bernard 28
Rudzińska Agnieszka 28
Rupiński Dariusz 156, 223
Rusek Jerzy 155, 221, 331, 414, 415, 516, 517, 523, 524, 622
Rusek Tadeusz 634
Rusek-Saganiak Małgorzata 293
Ruszar Józef 480
Ruszczewski Adam 570, 571
Ruszczewski Jacek 569–572, 619, 683
Ruszczyński Maciej 399, 407
Rutkowski Franciszek 319
Rutkowski Roman 30
Rutkowski Zbigniew 15, 28
Ruzikowski Tadeusz 30, 462

Rybak Marek 415
Rybczyński Aleksander 329
Rybicki Arkadiusz 319
Rychlicki Robert 106, 143, *567*, *568*, 617
Ryczaj Krystyna 91, 120, 155, 414, *515*, *527*, *528*, *570*, 618
Ryczaj-Marchewczyk Krystyna zob. Ryczaj Krystyna
Ryczaj-Ryczek Krystyna zob. Ryczaj Krystyna
Ryczek Bronisław 638
Ryłko Ewa 178, 179, *255*, *605*, *614*, 699
Rymkiewicz Jarosław Marek 190
Rzeszut Jakub 180, 260, 338, *565*, *566*
Rzeszut Małgorzata zob. Rzeszut Jakub
Rzycki Jan 243

Sabat Marian 29
Sabatowski Andrzej 164, 180, 237, 293, 299, *595*, *597*, *598*, 619, 697
Sacharow Andriej 477
Sadecki Jerzy 293, 299, 428
Sadowska Agnieszka 217, 347
Sadowska Krystyna 559
Sadowski Lech 104, 140, 185, 191, *559*
Sady Roman 127
Sajboth Krzysztof 95, 129
Sajdak Leszek 294
Sala Henryk 326, 353, 387, 419, 709
Salawa Józef 469
Salij Jadwiga 180, 259, 339, *580*, *627*
Salwiński Józef 149, 213
Samborski Bogdan 218
Sanocki Jacek 261
Sarnecki Andrzej 151, 218
Sarzyński Piotr 25
Sasanka Paweł 55
Satoła Wojciech 634
Sawicki Wojciech 466
Schoen Tomasz 63, 73, 91, 92
Schopenhauer Arthur 333
Sekunda Janina 163
Semkowicz Małgorzata 65, 82, 180, 192, 317, 318, 337
Semkowicz Piotr 157, 192, 225, 251, 317, 318, 331, 337, 516, 574–578, 581, 621, 622, 624, 689
Seń Jan 243
Serafin Józef 634
Serafin Katarzyna 107
Serczyk Władysław 41, 56
Seweryn Jerzy 166, 239
Siciński Michał 65, 79, 92, 109
Sidor Jerzy 65, 66, 83, 317
Sidorowicz Józef 342
Sidorowicz Maria 342
Sidzina Wiesław 415, 427, 530, 613
Siedziako Michał 18, 32
Siekierski Maciej 12, 26
Siekierski Stanisław 10, 25, 40, 43, 56
Sielewicz Witold 405
Siemaszkiewicz Wojciech 104, 139
Siemieniec Danuta 160
Sienkiewicz Bartłomiej 144, 321, 350, 559
Sienniak Sławomir 634
Sieradzan Jacek 104, 141, 422
Sierant Sławomir 158

Sierotwińska-Rewicka Maria 91, 92, 119
Siewiera-Pięciak Marta 625, 702
Sikora Andrzej 277
Sikora Wacław 166
Sikora Wojciech 137, 469
Sikora Zbigniew 165, 251, 574, 576––578, 624, 685
Sikorska Urszula
zob. *Sikorska-Kelus Urszula*
Sikorska-Kelus Urszula 31, 408, 428
Sikorski Jacek 530, 662
Simon Jerzy 164, 236, 493
Simsak Anna 516, 615, 654
Siniarska Barbara 544, 545, 621, 670, 672
Sitarska Anna 14, 27
Sitarz Jerzy 508
Sitarz Piotr 325, 351, 674
Siudyła Grzegorz 149
Siwiec Sławomir 314
Skałuba Tadeusz 330
Skaza Piotr 513, 514, 653
Skąpska Barbara 581, 621, 689
Skąpski Jerzy 347
Skibiński Jerzy 163
Skoczylas Jerzy 104, 139, 187, 191, 278, 298, 406, 409, 463, 465, 603, 615
Skoczylas Zenon 345
Skorenko Danuta 244
Skowronek Agnieszka 103, 138
Skóra Danuta 65, 80
Skóra Zbigniew 424
Skórzyński Jan 55, 56, 121, 404
Skrzypczak Martyna 75, 122, 129, 231, 257, 293
Skrzypkowska Joanna 12, 26, 28
Skupień Ireneusz 625, 702
Skwarczyńska Stefania 319
Skwarek Zdzisław 277
Skwarnicki Krzysztof 106, 143
Skwarnicki Marek 91
Skwirowska Stefania 12, 14, 26, 27, 300
Słaboń Wojciech 340, 359
Sładek Jerzy 537, 667
Słodkowski Wojciech 29
Słomczyński Maciej Marian 109, 145
Słonimski Antoni 42
Słowik Małgorzata 341, 359
Słupek Adam 547–549, 617, 673, 674
Smaga Józef 100, 136, 180, 337, 337
Smagała Władysław 496, 644, 645
Smagowicz Jacek 155, 222
Smętek Wojciech 278
Smolarczyk Anna zob. Zechenter Anna
Smolarski Krzysztof 567, 617, 682
Smoleń Krzysztof 285, 297
Smykała Jacek 256
Snopek Wiesława 149
Sobol Konrad 155, 157, 222, 226, 415, 516–519, 526, 527, 622, 624
Sobolewski Marek 104, 140, 174, 335
Soja Andrzej 635
Sojka Marek 100, 137
Sojka Ryszard 574, 575, 624, 685
Sokołowski Leszek M. 100
Sokół Zofia 30
Solak Zbigniew 22, 28, 34, 54, 137, 256, 353, 651, 370

Sołga Henryk 515
Sołtysiewicz Józef 245
Sołtysik Łukasz 31
Sołżenicyn Aleksander 315, 328, 329, 331, 362, 367, 369, 370, 517, 538
Sommer Piotr 327
Sonik Bogusław 63, 75, 92, 190, 316, 470, 473, 478
Sorokin Władimir 327
Sotwin Danuta zob. Skóra Danuta
Sotwin Wiesława 324, 351
Sowa Andrzej Leon 180, 262
Sowińska Maria 180, 337
Sowiński Paweł 12, 17, 18, 26, 30, 32, 58, 121, 373, 381, 405, 408, 409, 421, 428, 459, 460, 466, 653
Spałek Robert 466
Spałkowski Ryszard 516, 520, 622
Spodenkiewicz Paweł 63, 74
Sroga Bronisław 159, 593, 594, 695, 696
Sroka Adam 266
Sroka Jacek 323
Stabrawa Wiesława 530, 615, 662
Stach Marian 175, 253
Stachniuk Marian 166, 170, 228, 240, 243, 398, 399, 425
Stachowicz Jerzy 584, 635
Staf Edward 548, 549
Stala Marian 273
Stalmach Jan 91
Stanek Artur Aleksander 103
Stanisławczyk Zdzisław 158, 170
Stanisławski Jacek 105
Stanisz Krystyna 155
Staniszkis Jadwiga 706
Starmach Teresa 155, 222
Starościk A. 480
Starzec Teresa 576, 686
Stasielak Wiesław 635
Stasik Ludwik 104, 141, 185, 189, 191, 324, 342
Staszel Jan 99, 134
Stawiarski Andrzej 299
Stec Bogusław 183
Stec-Fus Dorota 82, 91, 92, 119, 144, 145, 147, 211, 425, 430, 529, 613, 617, 650
Steckiewicz Włodzimierz 67
Steczko Barbara 567, 617, 682
Stefańska Ewa 19, 34
Stefański Jacek 337
Stelmach Jan M. 97, 135
Stelmach Jerzy 140, 171
Stolarczyk Krzysztof 639
Stopa Janusz 286
Stós Rafał 173, 243, 248, 605
Strasz Małgorzata 121
Strączek Ryszard 522, 635
Stręk Michał 55, 273
Strękowski Jan 31
Strutyński Tomasz 325, 352, 587–590
Strzałka Jan 191
Strzałkowski Krzysztof 513, 652
Strzelecka Krystyna 178
Strzyżewski Tomasz 43, 57
Styczeń Andrzej 149, 213
Suberlak Jan 319
Such Piotr 109, 144, 529, 613
Suchanek Lucjan 152, 165, 220

Suchoń Alina 536, 540, 541, 614, 668
Suchorowska-Śliwińska Danuta 65, 82, 83, 92, 147, 151, 218, 230, 317, 318, 330, 347
Sudelska Zofia 149, 213
Sudelski Mieczysław 149, 213
Sugiera Małgorzata 544, 545, 621, 670
Sukiennik Wojciech 67, 85, 86, 318––320
Sularz Barbara 527, 659
Sulikowski Andrzej 189, 190, 270, 320, 599, 613
Sułek Aleksander 161, 232
Sułek Róża 29
Sułek Tadeusz 104
Sułkowski Bogdan 564–566, 681
Supruniuk Mirosław Adam 14, 27
Surdej Aleksander 105
Surdy Grzegorz 286, 298
Surdykowska Stanisława 293
Surdykowski Jerzy 30, 91, 92, 121, 155, 293, 329, 523
Suszko Jerzy 246
Suworow Wiktor 328
Swałtek Jacek 166, 239, 425
Swianiewicz Paweł 31
Swoboda-Lubowiecka Ewa 493, 623, 643
Syc Barbara 546, 547, 619, 673
Sygnarski Jacek 29
Syryjczyk Tadeusz 92, 99, 109, 127, 147, 148, 172
Szaflik Józef Ryszard 144
Szałagan Alicja 270, 271
Szałamow Warłam 324, 335, 369, 470
Szarek Jarosław 22, 34, 56, 57, 75, 79, 85, 429
Szarlitt Witold 341
Szaruga Leszek 30, 191, 316
Szatan Grzegorz 488, 639
Szczawiński Adam 159
Szczepaniak Jan 359
Szczepanik Andrzej 161
Szczepańska Katarzyna 317
Szczepański Jan 695
Szczepański Jan Józef 327, 367
Szczepkowicz Leszek 635
Szczepkowski Marian 553, 554, 676
Szczerba Andrzej 100
Szczerbiński Roman 404
Szczerski Zbigniew
zob. Wirpsza Aleksander
Szczodry Helena 76, 77, 120, 126, 133, 219, 221, 258
Szczucki Rafał 625, 701
Szczupak Alicja 530, 615, 662
Szczupak Marek 157, 226
Szczur-Sadowski Marek 144, 149, 214, 321, 331, 559
Szczygłowski Stefan 277, 293
Szczypczyński Tadeusz 511
Szczypuła Bartłomiej 578, 618, 688
Szefer Sylwester 601, 698
Szelc Stanisław 283, 295
Szeremeta Małgorzata 277, 293
Szeremietiew Romuald 341
Szewczuk Czesław 95, 129
Szewczyk Bożena 165, 238
Szewczyk Henryk 293
Szewczyk Tomasz 185, 266, 564–566

Szklarska-Lohmannowa Alina 51
Szklarzewicz Zdzisław 106, 142
Szlachta Piotr 550, 675
Szmid Jerzy 256, 261, 278, 293, 294, 415, 579, 580, 616, 689
Szostak Leokadia 523, 525
Szostkiewicz Adam 107, 143
Szpakowska Małgorzata 54
Szpar Jacek 187, 268
Szpil Jan 88, 124, 140, 210, 224, 227, 234, 238, 245, 266, 349
Szpotański Janusz 317
Szpytma Mateusz 144, 238, 296, 408, 704
Szturm de Sztrem Tadeusz 36, 37, 50
Szucki Rafał 579, 580, 616
Szulc Paweł 33
Szumańska Ewa 295
Szumiejko Eugeniusz 360, 501
Szumowski Maciej 151, 155, 218, 284, 299, 337
Szumska Barbara 335, 336
Szumski Janusz 603, 604, 615, 699
Szwajcer Piotr Jakub 425, 430
Szwed Anna 63, 75, 92
Szybisty Maciej 270
Szydłowska Bożena 490, 529, 613, 641
Szyfrin Abraham 330, 336
Szyma Tadeusz 91, 123, 191
Szymańska Katarzyna 574
Szymańska Zyta 26, 27, 344
Szymańska-Wasylewska Hanna 625
Szymański Marek 92
Szymański Mirosław 342
Szymborski Krzysztof 54
Szymczyk Elżbieta 590, 591, 629
Szywała Jolanta 580, 627, 689

Śledziewska Ewa 171, 246
Śledź Aleksy Leszek 149, 155, 157, 215, 331, 354, 523, 559
Ślęzak Sergiusz 160, 231
Śliwiński Bolesław 412
Ślusarczyk Kazimierz 454, 590, 629, 636
Ślusarczyk Paweł 546, 627
Ślusarczyk Stanisław 161
Ślusarek Krzysztof 103, 138, 157, 283
Śmigielska Grażyna 105, 141
Śreniowska Krystyna 29
Śreniowski Józef 33, 342, 343
Środoniowie 318
Środoń Jan 65, 81, 98, 99, 210, 317, 389, 405, 415, 416, 427, 428, 499, 511, 512
Świątek Barbara 527
Świątek Henryk 548, 549
Świątek Tadeusz 105
Świątek-Stasik Krystyna 342
Świda Adam 178, 605, 614, 699
Świda Marzena 180, 338
Świdziński Tadeusz 493–496, 623, 642
Świek Henryk 178
Świerczyńska Dobrosława 404
Świerczyński Andrzej 158, 227
Świerz Łukasz 144, 469, 479
Świtoń Kazimierz 445

Talaga Anna 180, 338
Talaga Czesław 164, 236
Tałuć Katarzyna 17, 30

Tarasewicz Mirosław 191, 273
Targalski Jerzy 174, 250
Tarka Krzysztof 53
Tarnawski Andrzej 293
Tarnogórski Jerzy 316
Tatarowski Konrad Witold 8, 25, 26, 29
Tatkowski Andrzej 172, 178, 192, 256, 337, 339, 580, 627
Taylor Jacek 91, 123
Tekieli Robert 190, 271
Terakowska Dorota 299
Terlecka Maria 85, 255
Terlecki Piotr 78
Terlecki Ryszard 19, 29, 33, 50, 51, 54, 76, 77, 80, 81, 84–86, 178, 190, 256, 271, 284, 299, 346, 359, 370, 472, 480–482, 595, 599, 613
Tęczyński Wiesław 636
Tischner Józef 104, 293, 322
Toch Lucjan 529, 626, 661
Toeplitz Krzysztof Teodor 48, 59
Tokarzówna Krystyna 26, 27, 344
Tomana Andrzej 98, 132
Tomasik Paweł 465
Tomaszewska Ewa 413
Tomaszewski Jacek Jakub 103, 139, 563, 564, 566
Tomaszuk Piotr 191
Tomczuk Waldemar 278
Topolski Eugeniusz 530, 626, 663
Tor Stanisław 64, 77, 85
Torańska Teresa 333
Toś Witold 175, 639
Trojan Wanda 79
Troszok Adam 149, 213, 214
Truskawa Tomasz 120
Truszkowski Wojciech 166, 240
Trzepiela Stefan 576
Tuchowicz Jolanta 103, 138
Tukałło Ewa 175, 485, 486, 619, 638
Tukałło Witold 170, 175, 242, 548, 593
Turkowski Romuald 144
Turnau Elżbieta 342, 360, 498, 499, 501, 623
Turnau Paweł 187, 330, 342, 501, 620
Twardzik Wacław 328
Tworkowska Maria 54
Tyblewska Maria 529, 613, 660
Tylka Andrzej 286
Tyrański Władysław 19, 30, 58, 73, 83, 178, 254, 255, 270, 293, 299, 400, 424, 605, 614, 699
Tyrmand Leopold 315
Tyszkiewicz Barbara 271

Ubik Jan 489, 639
Urban Jerzy 59, 707
Urbanek Henryk 34
Urbanek Mariusz 247
Urbańska T. 98
Uruszczak Wacław 140
Uryga Teresa 157, 226, 516–520, 527, 622

Vasina Dariusz 275
Verney Douglas 333
Vetulani Jerzy 99, 134
Vilkas Leonardas 399, 408
Wachowiak Tomasz 636

Wacław Leszek 166
Waksmundzka Katarzyna 335
Walas Teresa 97, 132
Walczyk Marian 548
Waldorff Jerzy 247
Walencik Marek 546, 603, 615, 627, 672
Walentynowicz Anna 689
Waligóra Grzegorz 18, 19, 27, 33, 55, 56, 74, 76, 84, 85, 133, 437, 459––461, 466
Walocha Anna 516, 521, 615, 655
Walocha Kazimierz 516, 615, 655
Waltoś Leopold 530, 615, 662
Walusiak Dariusz 34
Wałęsa Lech 59, 97, 121, 344
Wandycz Piotr Stefan 351
Warisch Piotr 163, 170, 235, 244
Warot Paweł Piotr 18, 27, 33
Warpas Dariusz 162, 226, 234, 415, 516, 517, 622
Warszawski Dawid zob. *Gebert Konstanty*
Wasiak Marek 14, 27
Wasilewski Andrzej 477
Wasilewski Krzysztof 32
Wasilewski Leon 322
Wasilewski Paweł 610, 625
Waskan Jan 404
Wasylewska Anna 165
Wasylewski Zygmunt 165, 237
Wasylikowa Krystyna 166, 240
Waśko Andrzej 191, 272
Waśko Franciszek 600, 636
Wat Aleksander 316, 327, 331, 368, 478
Watson George 324
Wawrzyniak Bronisław 359
Wazl Krystyna 180, 339
Wazl Wiesław 172, 180, 246, 337, 339, 565, 566, 581
Wąsik Andrzej 280
Wąsowicz Jarosław 18, 31
Wątkowski Roman 162, 234
Wątor Adam 180, 338
Wcisło Jacek 91, 122
Weil Simon 334
Weissberg-Cybulski Aleksander 335
Wenklar Michał 53, 704
Wereszycki Henryk 317, 321
Węgrzyn Marta 103
Wiatr Adam 247
Wiatr Antoni 192, 275, 320, 337
Wieczorek Marcin 272
Wieczorkiewicz Paweł 457, 706, 711
Wielhorski Władysław 336
Wierzbicka Anna
zob. Wierzbicka-Bogacz Anna
Wierzbicka-Bogacz Anna 147, 173, 210, 335, 336, 426, 502, 509, 510, 612, 616, 628, 649
Wierzbicki Piotr 30, 316
Wierzyński Kazimierz 41
Więckowski Andrzej 453, 491, 493
Więckowski Piotr 243
Wilanowski Cyprian 465
Wildstein Bronisław 56, 63, 65, 73, 92, 137, 144, 328
Wilk Andrzej 173, 249
Wilk Mariusz 329
Wilkosz Małgorzata 180, 261, 338, 559, 562–564, 566, 581, 628, 679
Windak Beata 166

Windakowie 166
Winkler Irena 603, 615, 699
Winnicka Ewa 359
Wirecki Andrzej 29
Wirpsza Aleksander 25, 321, 327
Wiszniowska Monika 247
Wiśniewska Olimpia 94
Wiśniewski Wojciech W. 14, 15, 27, 28, 37, 49, 53, 54, 64, 76, 80, 86, 91, 122, 137, 145, 210, 211, 214–217, 219, 220, 227, 228, 230–234, 237––242, 244–248, 251, 253, 254, 257, 261–266, 268–271, 274–276, 293––298, 320, 321, 348, 349, 516, 615
Witczak Małgorzata 610, 625, 702
Witek Eugeniusz 550, 675
Witkiewicz Stanisław 327
Witkowska Bożena 149, 215, 324, 340, 346, 470, 620
Witkowski Lechosław 406
Witkowski Paweł 215, 316, 324, 325, 340, 341, 346, 360, 469, 470, 620
Witos Wincenty 43
Wleciał Andrzej 164, 235, 530–532, 621
Włodarczak Piotr 240
Włodarczyk Dorota 527
Włodarczyk Zbigniew 538
Włoszczyk Andrzej 424, 429
Woicki Piotr 610, 625, 702
Wojewoda Zbigniew 278
Wojnar Bogdan 191, 275, 515, 521
Wojnarowicz Zbigniew 513, 618, 652
Wojnarowski Zbigniew 385
Wojtkiewicz Przemysław 579, 616, 689
Wojtowicz Stanisław 286
Wojtowicz Wit 39, 55, 56
Wolnicki Adam 586, 691
Wolnik Eugeniusz 588
Wolsza Tadeusz 18, 27
Wołk Grzegorz 19, 33, 56, 143, 380, 429, 449, 450, 456, 461, 463–465
Wołyński Wacław 337
Wordliczek Katarzyna 650
Woroszylski Wiktor 42, 190, 315, 327, 470, 517
Woydyło Marek 329
Woźniak Czesław 158, 229, 593
Woźniak Piotr 336
Woźniak Zdzisław 529, 626, 661
Woźniakowska Hanna 251, 572–574, 613
Woźniakowska Róża 316, 346
Woźniakowski Henryk 66, 83, 172, 317
Wójcik Jerzy 299
Wójcik Maciej 603, 636
Wójtowicz Bogdan 286
Wójtowicz Przemysław 33
Wręga Antoni 319
Wroniewski Marian 261, 569, 570, 619, 683
Wroński Artur 144, 272, 321–323, 331, 349, 350, 559
Wróbel Bogdan 606, 700
Wróbel Bogusław 149
Wróbel Józef 180, 262
Wróbel Łucja 192
Wróblewska Elżbieta 135
Wróblewski Roman 18, 32, 33, 300, 301, 311
Wszołek Jan 529, 627, 661

Wunsch Krystyna 12
Wybraniec Ryszard 508
Wyrozumska Bożena 12, 26, 49, 53, 56, 161, 232
Wyszyński Stefan 95

Zabdyrski Janusz 537, 667
Zabłocki Wiesław 31, 171, 179, 245, 246, 257, 336, 385, 494, 643
Zaczek Marcin 332, 355
Zadencki Jarosław 137, 191, 215, 273, 323, 333
Zagajewski Adam 42, 190, 191, 315, 316, 327, 368, 371
Zagórski Andrzej 64, 79
Zając Adam 180, 262
Zając Bohdan 105
Zając Ewa 19, 33, 34, 56, 58, 73, 75, 77, 79, 81, 84–87, 122–124, 127, 133, 210, 211, 215, 218, 220, 223, 228, 242, 247, 253, 257, 261, 262, 268, 271, 328, 344–346, 349, 352––356, 409, 426, 465, 472, 474, 475, 481, 482, 643
Zając Seweryn 172, 246
Zając Stanisław 166
Zajęcka M. 98
Zajtz Małgorzata 105, 106, 141
Zaleski Leszek 17, 30
Zaleski Tadeusz 67
Zaleski Zbigniew 144
Zalewski Maciej 653
Zalot Helena 166, 239
Załuska Krystyna 170, 242
Załuski Andrzej 170, 242, 593
Zamojski Stanisław 97, 98, 132, 151, 170, 280
Zamorski Krzysztof 180
Zamorski Marek 592
Zamoyski Franciszek 158, 229
Zan Tomasz 267
Zaniewski Mieczysław 502, 509, 616, 646
Zaniewski Wiesław 530, 626, 662, 663
Zańko Dorota 19, 34, 46, 58, 399, 408, 653
Zapałowski Andrzej 286
Zaremba Marcin 406
Zaremba Zygmunt (I) 36, 50, 322
Zaremba Zygmunt (II) 673
Zaręba Andrzej (I) 187
Zaręba Andrzej (II) 695
Zaręba Janusz 293
Zasada Antoni 637
Zawadzki Przemysław 317, 347
Zawiślak Piotr 91, 120, 147, 502–509, 616, 626, 649
Zblewski Zdzisław 9, 12, 25, 26
Zbylut Ewa 266
Zdąbłasz Irena 527
Zdrada Jerzy 98, 99, 133, 148, 155, 166
Zdziechowski Marian 331
Zechenter Adam 80, 139, 346
Zechenter Anna 424, 429
Zechenter Jadwiga 123, 127, 237, 298, 348
Zechenter Paweł 92, 106, 127, 248, 559, 564, 566, 628
Zembura Marcin 106, 142
Zgoda Leopold 148, 212

Zgórska Joanna 166
Zgórski Andrzej 166, 239
Zgórski Stanisław 166
Zgryzek Barbara 28
Zgrzywa Sławomir 29
Zieleniewska Aleksandra 162
Zieliński Andrzej (I) 405
Zieliński Andrzej (II) 516, 654
Zieliński Antoni 34, 643
Zieliński Leszek 161, 233
Zieliński Marek 99
Zieliński Piotr 173, 422
Zieliński Ryszard 319, 385
Zieliński Stanisław 531
Ziemba Marek 578, 618, 688
Ziemniak Elżbieta 170
Zientara Benedykt 330
Zientarska Barbara 151, 155, 157, 173, 219, 221, 330, 331, 403, 415, 516, 522–526, 615, 654
Zientarska Maria 157, 415, 522–525
Zientarski Krzysztof 516, 523, 654
Zięty Jerzy 187, 268
Zimand Roman 316
Zimmerer Katarzyna 321, 350
Zinowiew Aleksander 330, 341
Zlatkes Gwido 327
Złonkiewicz Izabela 341, 360
Złonkiewicz Zbigniew 341, 360, 413
Zmudziński Bogusław 174, 251
Zoń Lidia 317
Zuzowski Robert 55
Zwiernik Przemysław 15, 18, 28, 30––32, 462
Zybertowicz Andrzej 461
Zych Elżbieta 529, 627, 661
Zygmunt Jan 156, 223, 513–515, 518, 521, 652

Żak Michał 46, 58
Żelazny Marek 225
Żelezik Jan 149
Żenczykowski Tadeusz 36, 50, 190, 335, 538
Żeromski Stefan 321, 322, 368, 371
Żłobińska Małgorzata
zob. Żłobińska-Fugiel Małgorzata
Żłobińska-Fugiel Małgorzata 91, 92, 120, 529, 617
Żmudziński Bogdan 584
Żółczyńska Magdalena
zob. Żółczyńska-Wójcik Magdalena
Żółczyńska-Wójcik Magdalena 157, 225, 516, 574, 576, 577, 622
Żupnik Ryszard 95, 128
Żurawski Krzysztof 17, 30
Żurek Jan 95, 130
Żwirska Halina 642
Żychowska Wanda 499, 529, 627, 628, 645
Żychowski Andrzej 529, 627, 661
Żychowski Henryk 529, 612, 627, 661
Żychowski Zenon 529, 627, 662
Życzkowska Teresa 172, 337, 339, 357
Życzkowski Karol 100
Żydonik Radosław 465

(VI) Pisma drugiego obiegu wydawane w Krakowie w latach 1980–1989

13. GRUDNIA

NR 12
9 września
1982

31 VIII 1980 — 31 VIII 1982
DRUGA ROCZNICA POROZUMIENIA

WYDAJE OFICYNA LIBERUM VETO

SYGNAŁ

Nr.35
16.IX.1982

JANOWI JÓZEFOWI LIPSKIEMU

Jesteśmy ludźmi, którzy cenią odwagę- najczęściej jednak cudzą. Bo sami-na codzień-mamy jej mało. Nam się tylko wydaje, że jesteśmy odważni, gdy siedząc wygadujemy na władzę, w bezpiecznym zaciszu domu. Jak dotąd- wiadomo o jednym tylko proteście wobec zamierzonego procesu działaczy byłego KSS KOR. Aresztowanie ich pod nonsensownymi zarzutami powinno wywołać falę listów protestacyjnych wysłanych do Sejmu. Każdy z członków "S", powinien na takim liście złożyć swój podpis. Więcej-powinien to zrobić każdy Polak. Wszystko,co dotychczas wymyślono na temat KOR-u, wszystko w co każe nam się wierzyć jest po prostu obelgą.
- Dziś w dn.15.IX. wrócił do Polski Jan Józef Lipski. Ten powrót- to najautentyczniejszy akt odwagi. Niech będzie on dla nas-tak niewytrwałych, tak wątpiących, tak zgnębionych drogowskazem postępowania. e KOR- walczył o robotników i nie tylko o robotników. Teraz my,robotnicy,inteligencja i młodzież powinniśmy walczyć o KOR. W hołdzie dla odwagi innych w walce o nasze jutro, a przede wszystkiem o naszą godność- powinniśmy się zdobyć na ten minimalny akt odwagi, jakim jest protest przeciwko bezprawiu.

$$$$$$$$

Z DZIAŁALNOŚCI TKK

Oceniając pozytywnie udział w protestach w dn. 31.VIII. TKK zapowiada, że w najbliższej przyszłości zostaną opracowane programy nowych form walki.TKK zapowiedziała, że w dn. 30.IX należy oddać hołd ofiarom wydarzeń w dn. 31.VIII. W tym dn. należy uczcić ich pamięć minutą milczenia. TKK uważa, że należy szczególnie upamiętnić dzień rejestracji NSZZ "S" tj. 21.X. oraz rocznicę odzyskania niepodległości w dn. 11.XI. TKK zwraca uwagę, że pokojowe demonstracje w dn. 31.VIII. doprowadziły do zamieszek tylko tam, gdzie włączyła się w nie milcja i ZOMO. TKK zobowiązuje się walczyć o uwięzionych działaczy KSS KOR- tak jak KOR walczył o robotników.

K O M P R O M I T A C J A

Subtelne aluzje na temat kto maczał palce w napaści na Ambasadę PRL w Bernie okazały się całkowitym niewypałem. Dotychczas nie wiadomo, kto faktycznie sterował Kruszykiem vel "pułkownikiem Wysockim"- ale nie była to na pewno działalność ani "S" ani KOR-u. Być może szczegóły ujawni proces terrorystów, który odbędzie się w Szwajcarii, gdyż władze tego kraju nie zgodziły się na nalegania władz polskich o ekstradycję.

W R Z E N I E

Wszystkie rocznice i miesięcznice, których obchodzeniem zajmujemy się gorliwie prowadzą do nowych ofiar. Zwraca na to uwagę w swoim liście adresowanym do członków NSZZ "S" Lech Wałęsa. List

Solidarność Grzegórzecka

DWUTYGODNIK
16 - 31 maj 83
Nr 13
Kraków, rok II

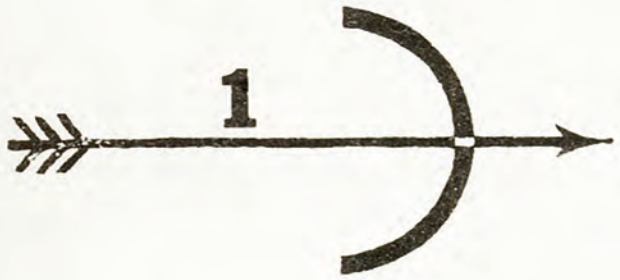
PISMO ZAKŁADÓW PRACY Z DZIELNICY GRZEGÓRZKI-MSZZ "S" REGION MAŁOPOL.

Nerwowisko

Wewnętrzny przeciwnik kotłuje się od dawna, frakcje walczą pomiędzy sobą, chociaż wszyscy razem kurczowo trzymają się żłobu zwanego władzą. Dwardogłowi /np.Olszowski/, liberałowie /np.Kubiak/, umiarkowani /czytaj - bezbarwcowcy/, dogmatycy oświeceni /np.Łomnokularny/, czy dogmatycy istotnie ciemni /jak stwierdził i sam Falconetti/ - tworzą jedno wielkie nerwowisko skrachowanych doktrynerów socjalizmu. Pytania uwierają ich mózgi jak widmo politycznych widok kolczastego drutu kłuje w oczy. Kto zwycięży na nadchodzącym etapie? Kto odpadnie? Czy Rajka-Głormaszewskiej zostanie "pierwszy" /czytaj sekretarzem/ a wolt Andropo-Kuślikowa, jako operetkowy sekretarzyk w mundurku? Wszak mistrz Marks przepowiadał, że każda historyczna formacja kończy się groteskowo... No i w nerwowisku w centrum zaczęły się pierwsze zawały: ofiarą Barańkowski. Przyjaciół Rubiak. Ktoś przymknął, na razie oko Stawarowi. Rada Handlowy w federowskim Berlinie, Grabski, już śledzi, lecz prosze się w tym miejscu nie cieszyć przedwcześnie, bo wallizkach, pogadując z Honekerem jak kumpel z kumplem, czy oficjalny ambasador PRL cierpliwie czeka w sekretariacie. Nie wiadomo co kryje w Moskwie Kociołek. Na spec-spotkaniach reżyserowanych w różnych przedsiębiorstwach a rozdymanych przez warszawską telewizję Rakowski arogancko pokrzykuje na społeczeństwo i szczuje na ekstremę "S" i doradców, przezywając ich absurdalnym określaniem "architektów anarchii". Obodowski i pomniejsi ministrowie bąkają coś o nieistniejącej reformie, równocześnie dociskając śrubę cen i podatków. Czasem jakiś przygłupawy a nadgorliwy publicysta w rodzaju Brunona Jajcy obwieści, że wyleczki zawodowe będą takie, jakich zechcą ludzie pracy, a zomo to "chorągiew" przepisuje pałami na plecach. Przede pluneło narodowi w twarz parowa basiami i zwidało. Tylko Urban, przysadzisty, łysoszkontury, niezmiennie kłamie na konferencjach prasowych jakby żuł kłudy słów wpięte z nowomowy.

Kto w to nerwowisko wsadziła sama Moskwa. Zbliża się przecież plenum KC, podobno kadrowo-kadrowe, niebawem wizyta Papieża, a tu ani "normalizacja" nie udaje się specjalnie generałowi, ani dźwignięcie sparaliżowanej gospodarki, ani wyciszowanie podziemia, ani atrakcyjny Probala nie zyskują powszechniejszego poparcia, związki zawodowe rozwijają się w żółwim tempie, margines społecznego środowiska tworzy trwa w głębokim bojkocie, represje i szykany w niczym nie zastraszają uczonych, społeczeństwo 1-maja dało dowód swojej odwagi i determinacji, w sumie polityczna klapa, blamaż, kompromitacja wzdłuż światowej Moskwa się prawdopodobnie tym stanem rzeczy zdenerwowała, może nawet sam Andropow dał sygnał do rozpoczęcia przygotowań do zmiany ekipy, a kierunku politycznego kursu. Moskiewski gazeta "Nowoje wremja" znakomicie warszawski tygodnik "Polityka", wielokrotnie cytowała Rakowskiego, akcentując pośrednio samego Jaruzelskiego. Rakowski także nie został wyróżniony z nazwiska, jeszcze Andrzej Werblan, były członek politbiura, sekretarz KC i wicemarszałek Sejmu, Daniel Passent-moskiewskie klipy, Mieczysław Górnicki-doradca Jaruzelskiego i szykuj przy dacy Jaruzelskiego na Mazurach. Pierwszy pojechał, kiedy [illegible] "Polityki", w którym mógł ponoć "odważnie" dać [illegible]

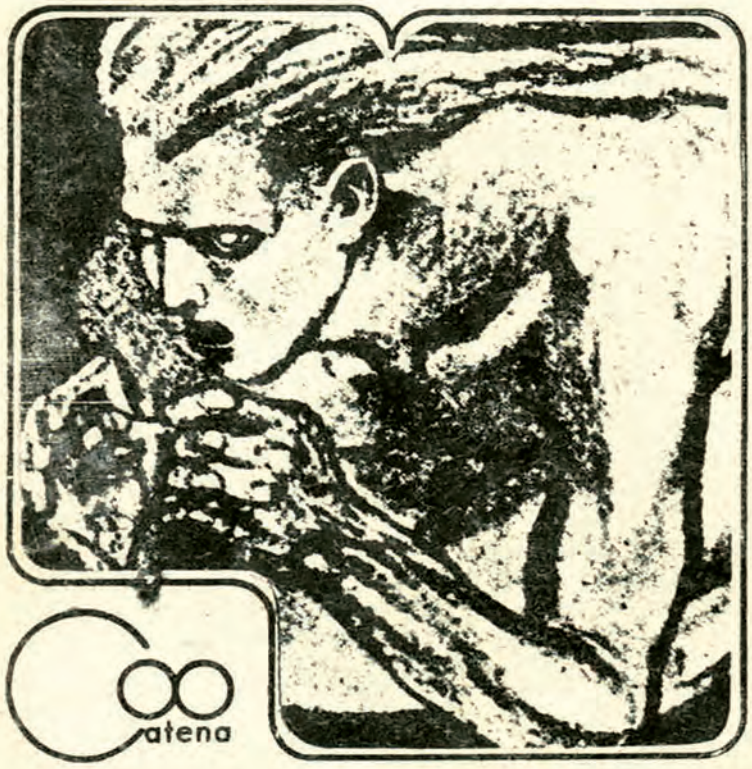
ARKA

KRAKÓW 1983

MIESIĘCZNIK MAŁOPOLSKI

3 * 1984

MYŚLI NIEINTERNOWANE

Nr 20 KRAKÓW XI-XII. 1985 r. 130 zł.

opinia krakowska nr 38

PISMO II OBSZARU KONFEDERACJI POLSKI NIEPODLEGŁEJ

KRAKÓW 1988

NSZZ Solidarność

MAŁY SZTYLECIK PZG

Nr 1 (6)

PISMO DO UŻYTKU WEWNĘTRZNEGO

Szanowni Czytelnicy!

Po ośmiu latach wracamy do Was. Nieco skromniej, stąd i nazwa „Mały Sztylecik". Niemniej – jest to najprostsza i najkrótsza droga upowszechnienia informacji, dlatego w miarę naszych możliwości – będziemy o wielu sprawach informować Załogę. Jeśli ktoś z Państwa uważa, że ma sprawę nadającą się do zamieszczenia na łamach „Małego Sztylecika" – prosimy, aby zgłosił się do kol. E. Pachela.

REDAKCJA

7 bm. odbyło się spotkanie przedstawicieli pracowników PZG z dyr. p. Kazimierzem Skrobaczem. Tematem rozmów była sytuacja płacowa w zakładzie.

Wychodząc na przeciw słusznym żądaniom załogi, NSZZ „Solidarność" wraz ze Zw. Zaw. PPP PRL zaproponowały dyrekcji wzrost płacy zasadniczej (od 1 sierpnia) o 150 proc. dla pracowników produkcyjnych oraz 100-proc. podwyżkę dla nieprodukcyjnych. Dyr. Skrobacz nie udzielił wiążącej odpowiedzi, gdyż taką decyzję może podjąć po dogłębnym przeanalizowaniu sytuacji finansowej zakładu.

Po rozmowach z dyrekcją pojawiło się szereg postulatów dotyczących ujednolicenia procentowych podwyżek dla wszystkich pracowników.

Komisja Zakładowa informuje:

1) Na koncie NSZZ „Solidarność" w grudniu 1981 r. znajdowało się 213 702 zł. Sumę tę przejął NSZZ Pracowników Poligrafii. 01.08.89 r. na spotkaniu KZ i Przewodniczącej NSZZ Prac. Poligr. — p. Jadwigi Pyszny, wziąwszy pod uwagę wydatki pow. Związku na cele socjalne wszystkich Pracowników (bez względu na przynależność związkową) doszło do polubownego porozumienia. NSZZ Prac. Poligr. przekaże w dwóch ratach kwotę 100 000 zł na konto NSZZ „Solidarność".

2) Zmarli dwaj nasi koledzy: **Włodzimierz Klimek** i **Dariusz Sidorczuk**. Oprócz wyrazów żalu — Komisja Zakładowa przyznała Rodzinom zasiłki statutowe po 30 000 zł.

3) KZ jest do dyspozycji załogi we wtorki od 12 do 15 i w piątki od 19 do 21. Oprócz tego w sprawach nagłych — proszę zwracać się do któregokolwiek z członków Komisji, o dowolnej porze. Oczywiście — Komisja załatwia wszelkie sprawy wszystkich Pracowników (w miarę swych możliwości) bez względu na przynależność związkową.

4) Obecnie NSZZ „Solidarność" w naszym Zakładzie liczy 113 członków.

5) W miesiącu czerwcu na konto naszego Związku wpłynęło 143 000 zł. 25 proc. odprowadzono zgodnie ze Statutem „Solidarności" na rzecz RKS Małopolska, 60 000 zł — wypłacono na zasiłki, pozostało 47 000 zł.

6) Komisja Zakładowa przypomina, iż NSZZ „Solidarność" kategorycznie sprzeciwia się pijaństwu w Zakładzie Pracy. Oświadcza, że osoby będące na terenie Zakładu w stanie nietrzeźwym — nie powinny liczyć na pomoc Związku w razie popadnięcia w jakikolwiek konflikt.

7) W KZ działają:

a) sekcja „biuro" (skarbnik, sekretarz i inne) — **Danuta Nowakiewicz;**

b) sekcja interwencyjna i socjalno-bytowa — **Józef Paluch;**

c) sekcja informacji — **Edward Pachel.**

Niezależny Samorządny Związek Zawodowy

Solidarność

REGIONALNY KOMITET MAŁOPOLSKA

31-001 KRAKÓW, ul. SZEWSKA 14

tel. 66-89

Szanowny Pan
Prezydent Miasta Krakowa
mgr T. Salwa

Kraków, 17 lipca 1989

W związku z ogłoszoną przez Prezydenta USA George'a Busha pomocą finansową dla rozwiązania problemów ekologicznych Krakowa w wysokości 15 mln dolarów, oraz oświadczeniem w tej sprawie Urzędu Prezydenta Miasta Krakowa, Regionalny Komitet NSZZ Solidarność Małopolska zobowiązany wystąpieniami Komisji Zakładowych domaga się by cele i tryb wykorzystania ofiarowanych przez USA środków zostały rozstrzygnięte po publicznej specjalistycznej konsultacji.

Zwracamy się zatem do Pana Prezydenta by umożliwiono nam zaprezentowanie naszego stanowiska w sprawach przeznaczenia pomocy amerykańskiej, jak i w sprawie innych problemów Krakowa. Chodzi tu przy tym o dopuszczenie szerokiej reprezentacji obywatelskiej do publicznej dyskusji na łamach prasy lokalnej i telewizji nie zaś tylko o udział naszych przedstawicieli w starych strukturach decyzyjnych.

Oczekujemy przychylnej reakcji Pana Prezydenta.

Stanowisko nasze podajemy do wiadomości Ambasadora USA w Polsce i Konsula Generalnego USA w Krakowie.

Przewodniczący
Rady Programowej
RKM NSZZ Solidarność
Tadeusz Płekarz

Wiceprzewodniczący
RKM NSZZ Solidarność
Janusz Lupa

(VII) Okładki książek wydawanych w krakowskim drugim obiegu w latach 1981–1986

Stanisław Barańczak

KSIĄŻKI NAJGORSZE

kos

KRAKÓW
luty
1981

GEORGE ORWELL

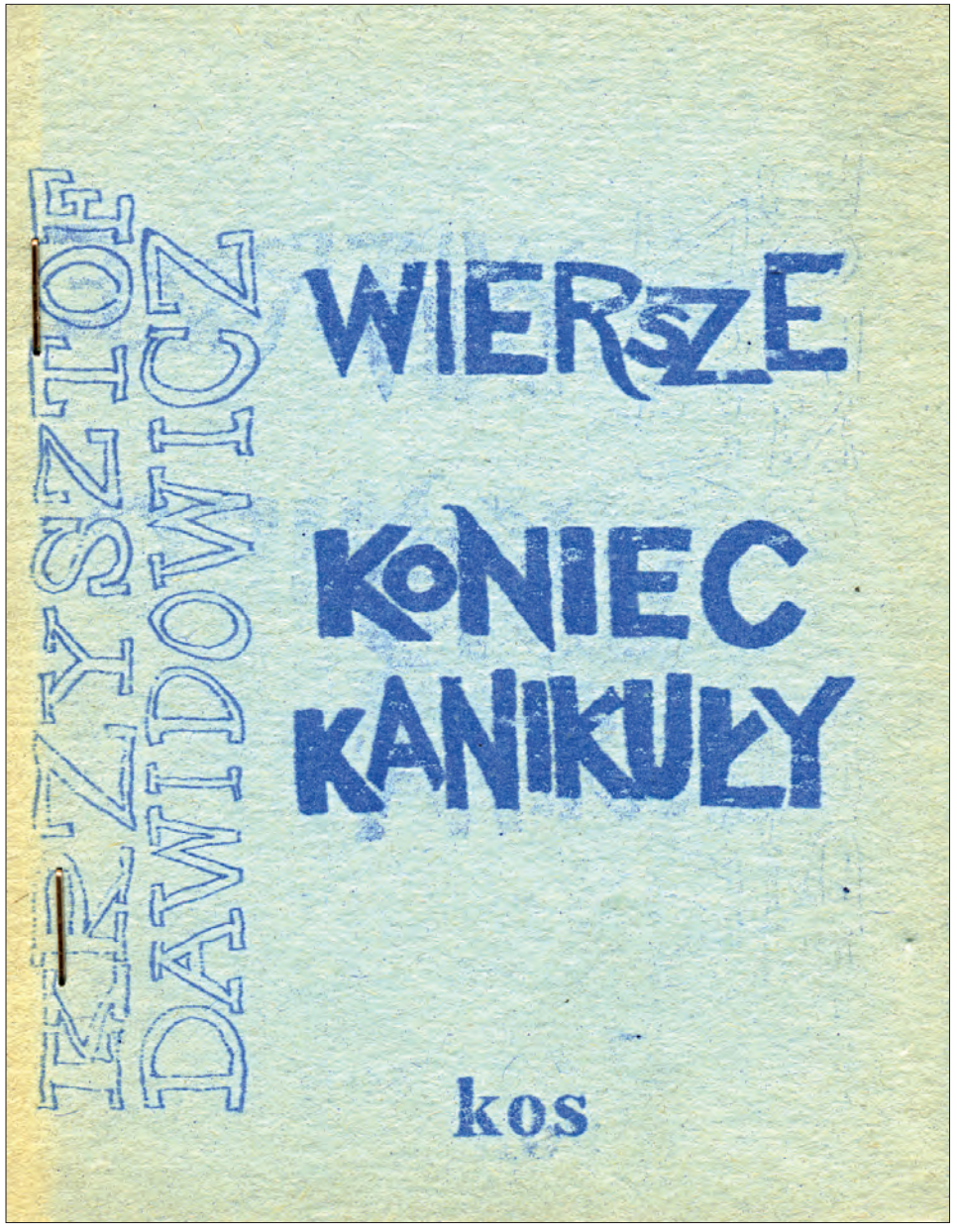
Folwark zwierzęcy

wydawnictwo
po prostu bis

POZYCJA 1

przy współpracy wydawnictwa
im konstytucji 3-go maja

TRZY SZKICE
DAWIDOWICZ
WIERSZE
KONIEC KANIKUŁY
kos

JULIAN

KORNHAUSER

Jan Pałkowski

ODDYCHAJ GŁĘBOKO

ABC

WIERSZE Z OBOZU INTERNOWANYCH

ANKA KOWALSKA

BIBLIOTEKA OBSERWATORA WOJENNEGO

STANISŁAW BARAŃCZAK®

JEDNYM TCHEM

WYD· ŚWIT· KRAKÓW· 1984·

KS. JERZY POPIEŁUSZKO

CENA MIŁOŚCI OJCZYZNY

wydawnictwo

Leszek Kołakowski

Kto z was chciałby rozweselić pechowego nosorożca

OL

(VIII) Sprzęt i akcesoria używane przez podziemnych drukarzy

Maszyna offsetowa
typu Romayor
(fot. FCDCN).

Powielacz elektryczny typu Gestetner. Drukowano na nim między innymi pismo „Homo homini” (fot. FCDCN).

Obcinarka nożna używana w Wydawnictwie Myśli Nieinternowanej (fot. FCDCN).

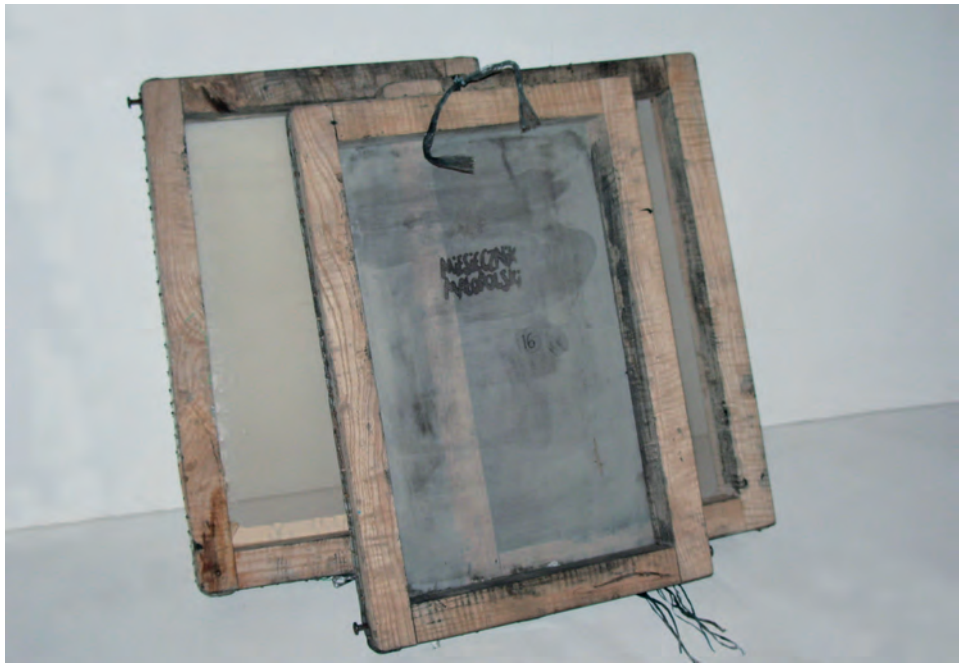

Walizka z przyborami wykorzystywanymi w druku powielaczowym (białkowym), między innymi do powielania pisma „Mała Polska” (fot. FCDCN).

Walizka z płytami offsetowymi wykorzystywanymi przez Oficynę Literacką (fot. FCDCN).

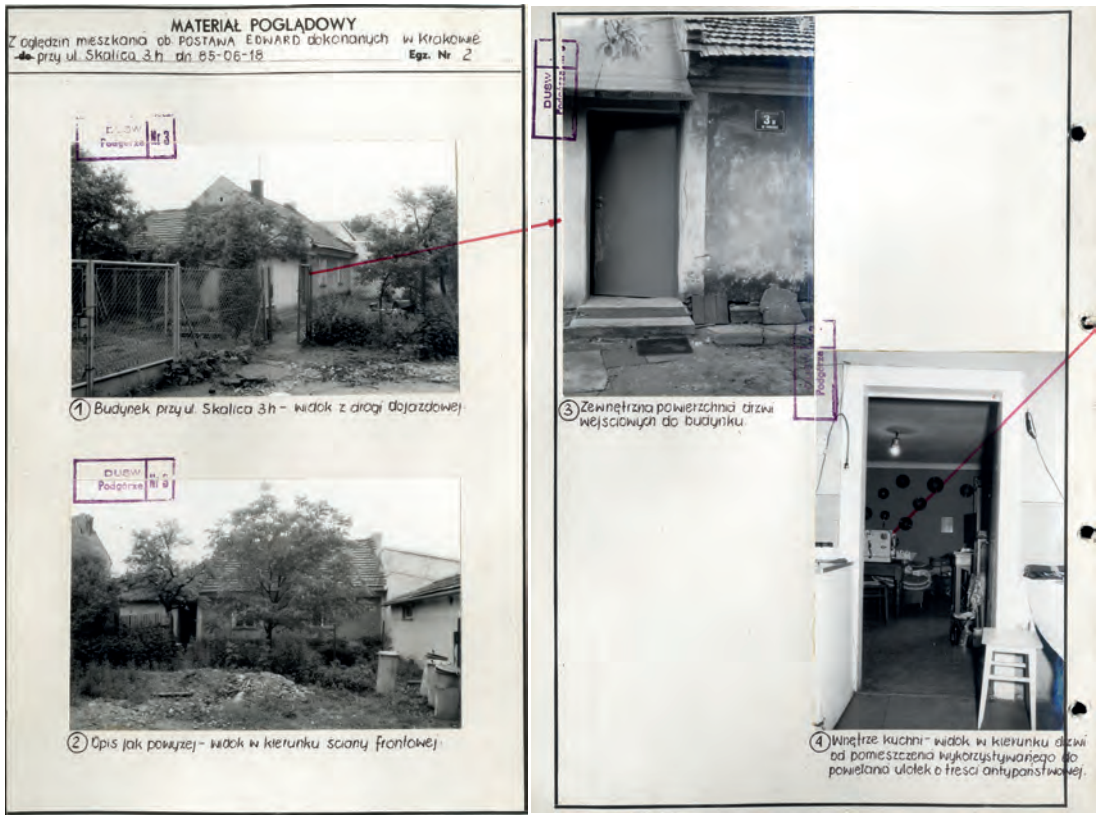
Ramki do sitodruku wykorzystywane przy powielaniu „Miesięcznika Małopolskiego” (fot. FCDCN).

Powielacz białkowy z wałkiem drukarskim (fot. FCDCN).

(IX) Zdjęcia z materiałów śledczych Służby Bezpieczeństwa

A. Dokumentacja z likwidacji drukarni w mieszkaniu Edwarda Postawy (AIPN Kr, 07/5340).

MATERIAŁ POGLĄDOWY
Z oględzin mieszkania ob. POSTAWA EDWARD dokonanych w Krakowie
przy ul. Skałica 3h dn. 85-06-18 Egz. Nr 2
DUBW Kraków Nr 3
1 Budynek przy ul. Skałica 3h – widok z drogi dojazdowej
DUBW Podgórze Nr 8
2 Opis jak powyżej – widok w kierunku ściany frontowej
DUBW Kraków
3 Zewnętrzna powierzchnia drzwi wejściowych do budynku
DUBW Podgórze
4 Wnętrze kuchni – widok w kierunku drzwi od pomieszczenia wykorzystywanego do powielania ulotek o treści antypaństwowej.

DUSW

(5) Wnętrze pomieszczenia - widok od drzwi wejściowych

DUSW

(6) Opis jak powyżej - widok w kierunku ściany tylnej. [patrząc od drzwi wejściowych]

⑦ Wnętrze pomieszczenia - widok w kierunku narożą ścian tylnej a lewej.

⑧ Centralna część ściany lewej - miejsce składowania czystego - białego papieru formatu A-4.

⑨ Wnętrze pomieszczenia - widok w kierunku ściany lewej.

⑩ Wnętrze pomieszczenia - widok w kierunku ściany przedniej.

⑪ Narożę ścian lewej a przedniej - miejsce znalezienia ulotek z nadrukiem KPN.

⑫ Górna część fragmentu segmentu meblowego ustawionego w narożu ścian przedniej a prawej.

⑬ Szyba i wałek zabrudzone farbą drukarską.

⑭ Wnętrze pomieszczenia - widok w kierunku ściany prawej.

⑮ Narożę ścian przedniej a prawej.

⑯ Miejsce znalezienia wózka maszyny do pisania.

⑰ Narożę ścian przedniej a prawej - miejsce składowania gotowych ulotek.

⑱ Maszyna do pisania - widok w zbliżeniu.

⑲ Centralna część ściany prawej - miejsce znalezienia zabrudzonych kalek powielacza.

DUSW Podgórze Nr 3

(20) Wnętrze pomieszczenia - widok w kierunku ścian prawej a tylnej.

DUSW Podgórze Nr 3

(21) Farby drukarskie i rozpuszczalniki.

DUSW

(22) Zdj. ozn. nr. 22, 24, 26, 28 - boczne ściany powielacza

(23) Zdj. ozn. nr. 23 i 27 - stanowisko powielającego - widok z góry.

(25) Stanowisko powielające - widok od drzwi wejścia

DUSW

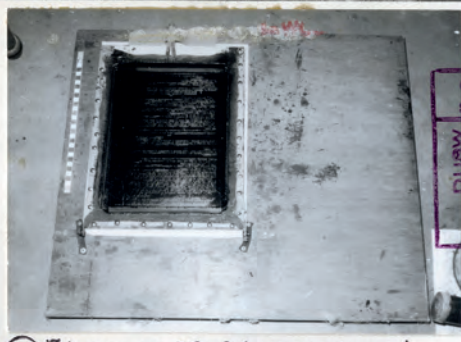
(24)

(26)

27

28

(29) Zdj. ozn. nr 29-31 - urządzenia znalezione podczas przeszukania budynku.

(30)

(31)

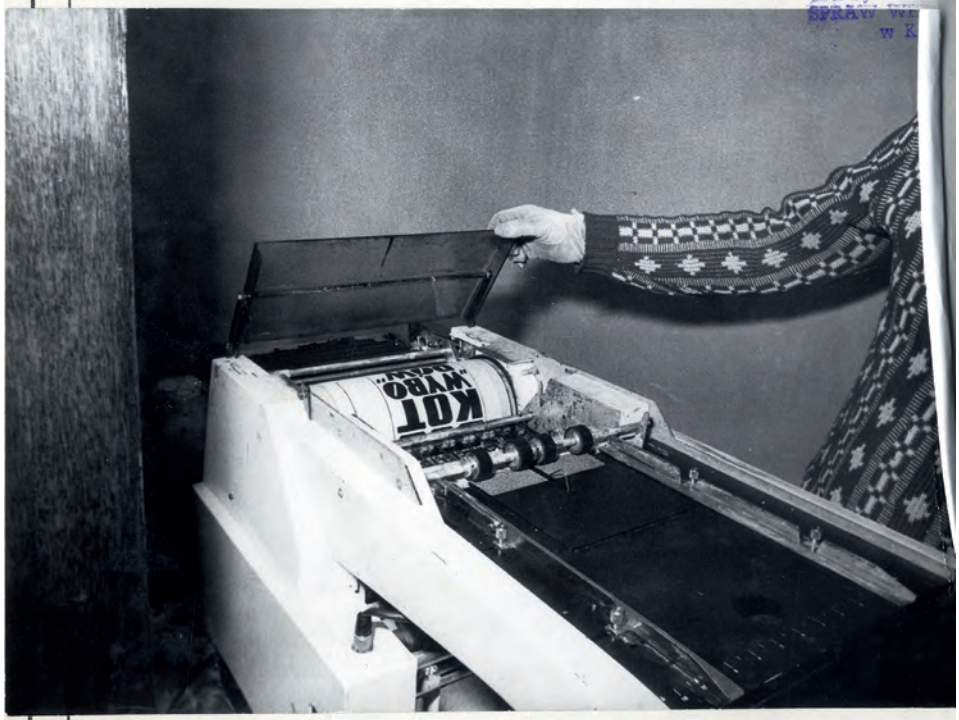
wykonał
mł. chor. J. Świątek

Kraków dn. 85-06-20

B. Dokumentacja z likwidacji drukarni w mieszkaniu wynajmowanym przez Piotra Zawiślaka przy ulicy Sielskiej (AIPN Kr, 17/275, t. 2).

ZESTAWIENIE CECH

Lp.	Pismo dowodowe	Pismo porównawcze

(1) Zdjęcie przedstawia powielacz marki „RONEO 3100"

ZESTAWIENIE CECH

Lp.	Pismo dowodowe	Pismo porównawcze

WOJEWÓDZKI URZĄD SPRAW WEWNĘTRZNYCH w Krakowie

(9) Zdjęcie przedstawia powielacz, obok stoi Piotr Zawiślak.

ZESTAWIENIE CECH

(12)

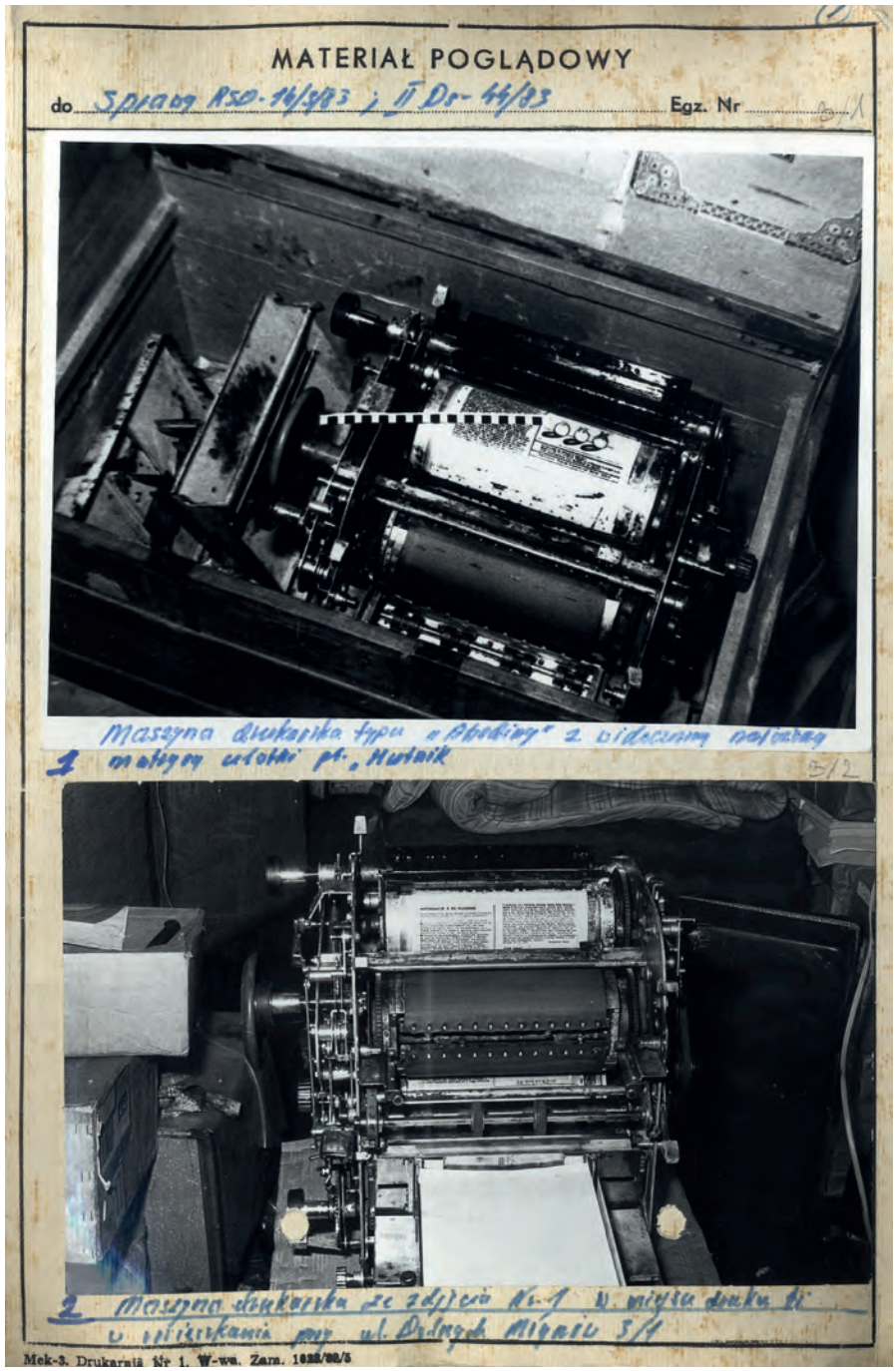
Pismo dowodowe	Pismo porównawcze

WOJEWÓDZKI URZĄD SPRAW WEWNĘTRZNYCH w Krakowie

(10) Zdjęcie przedstawia Piotra Zawiślaka, obok na kozetce rozłożone ulotki.

C. Dokumentacja z likwidacji drukarni „Hutnika” przy ulicy Dolnych Młynów (AIPN Kr, 303/221).

MATERIAŁ POGLĄDOWY

do Sprawy RSD-14/83 i II Dr-44/83 Egz. Nr 1

Maszyna drukarska typu „Rhebiny" z widocznym napędem

1 małego urządzenia pt. „Hutnik"

3/2

2 Maszyna drukarska ze zdjęcia Nr 1 w innym ujęciu

w pomieszczeniu przy ul. Dolnych Młynów 5/1

Mek-3. Drukarnia Nr 1. W-wa. Zam. 1625/82/5

23 Tekturka gadło z różnymi przedmiotami

4/8

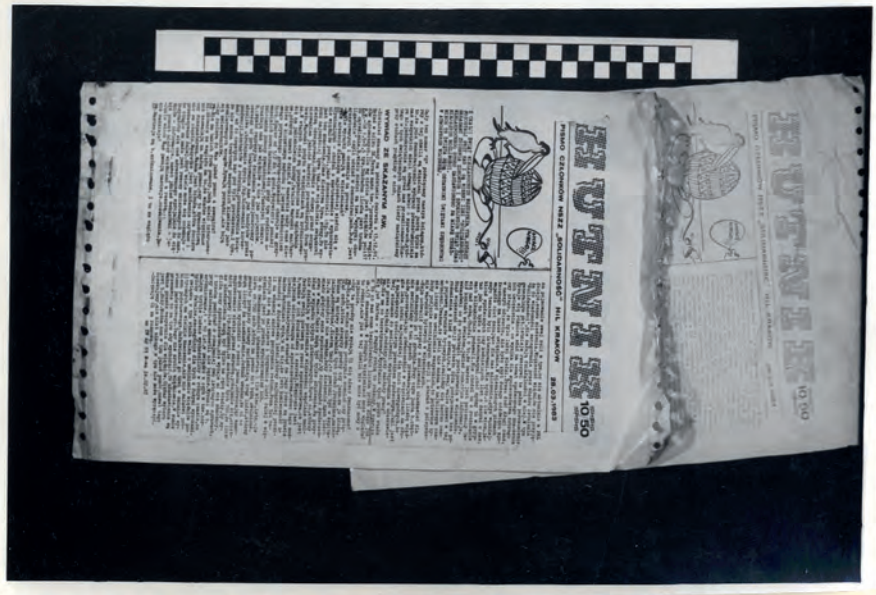
24 Przedmioty wyjęte z pudła na pozycji Nr. 23

5/3

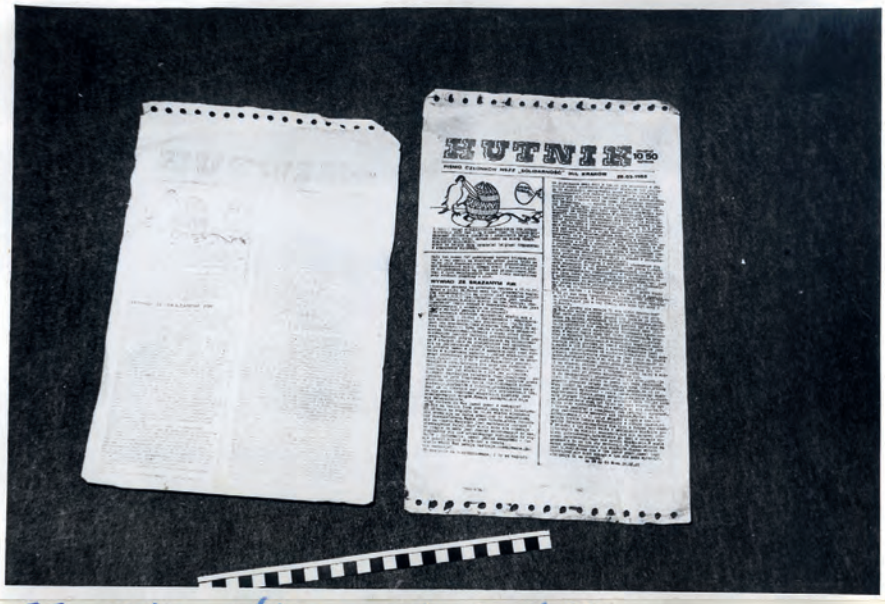

35 Ulotki, kalendarz, flaga i różne znaczki

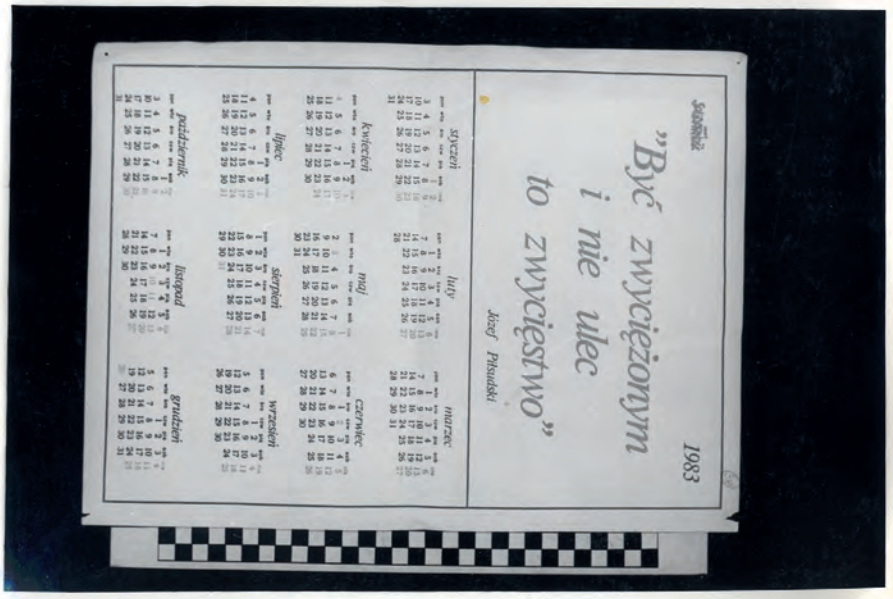
5/4

36 Matryca metalowa ulotki pt. „Hutnik"

37 Wersja wydruku ze zdjęcia Nr. 36

38 Kalendarz w 2 częściach

52 Paczki ze zdjęciu do 50 po rozpakowaniu

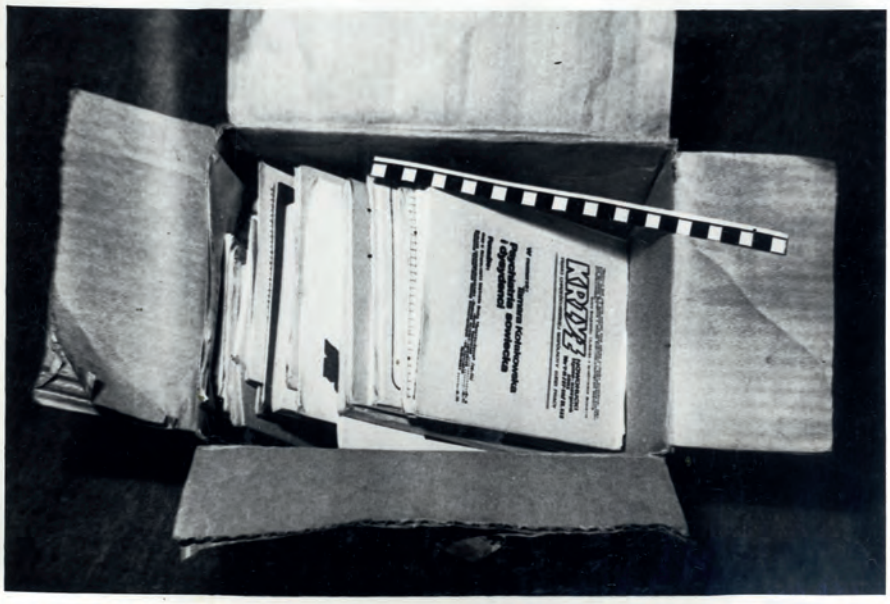

52 Różne broszurki dodatkowe

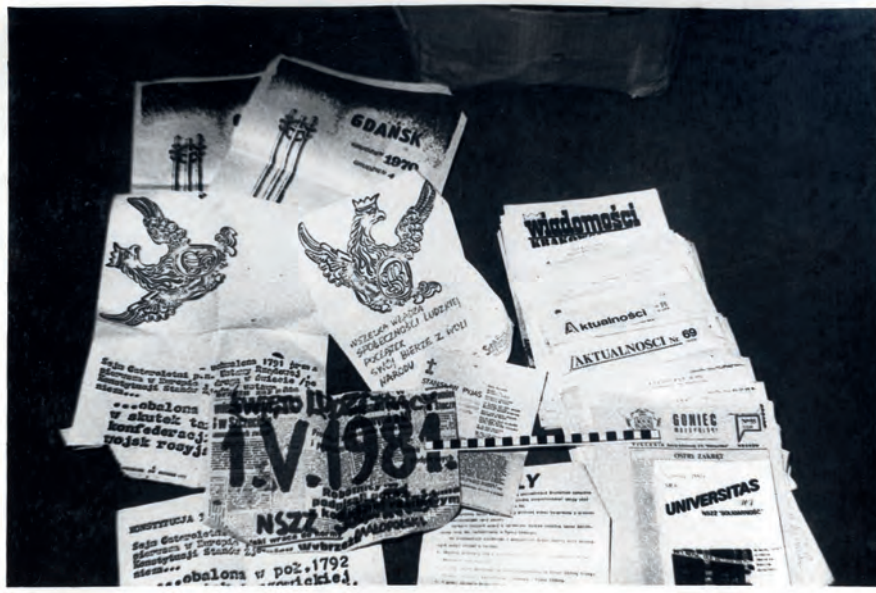

59 Dokumenty wyjęte z skrytki za 2 edycja Nr. 57

G/12

60 Pudło tekturowe z różnymi ulotkami i dramatem

61 Ulotki i broszurki wydane z okazji rocznicy 11.XI.80

62 Jak na zdjęciu nr 61

c. d. MATERIAŁ POGLĄDOWY

do Sprawy RSO-14/83 ; RDs-44/83 Egz. Nr 7/1

65 Różnego rodzaju broszurki, biuletyny i ulotki

7/2

66 Różnego rodzaju broszurki i ulotki.

Mek-3. Drukarnia Nr 1. W-wa. Zam. 1022/83/5

D. Dokumentacja z przeszukania mieszkania Wiesława Antasa w dniu 10 czerwca 1983 r. (AIPN Kr, 287/2).

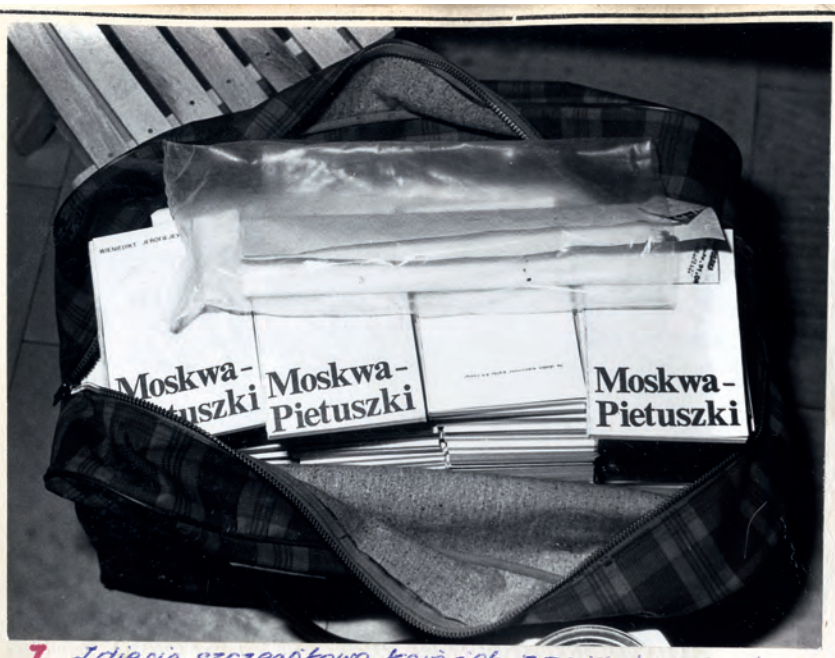
MATERIAŁ POGLĄDOWY Nr 2 246

do sprawy zakwestionowania nielegalnej drukarni u ob. Antas Wiesława Egz. Nr 1

1. Ogólny widok mieszkania w którym ujawniono nielegalną drukarnię.

2. Zdjęcie szczegółowe urządzeń drukarskich.

Mek-3 Drukarnia Nr 1 W-wa Zam. 846/80/5

7. Zdjęcie szczegółowe książek znajdujących się w torbie.

8. Pudełko w którym znajduje się maszyna

3. Zdjęcie szczegółowe przedmiotów znalezionych w mieszkaniu.

4. Zdjęcie szczegółowe powielacza.

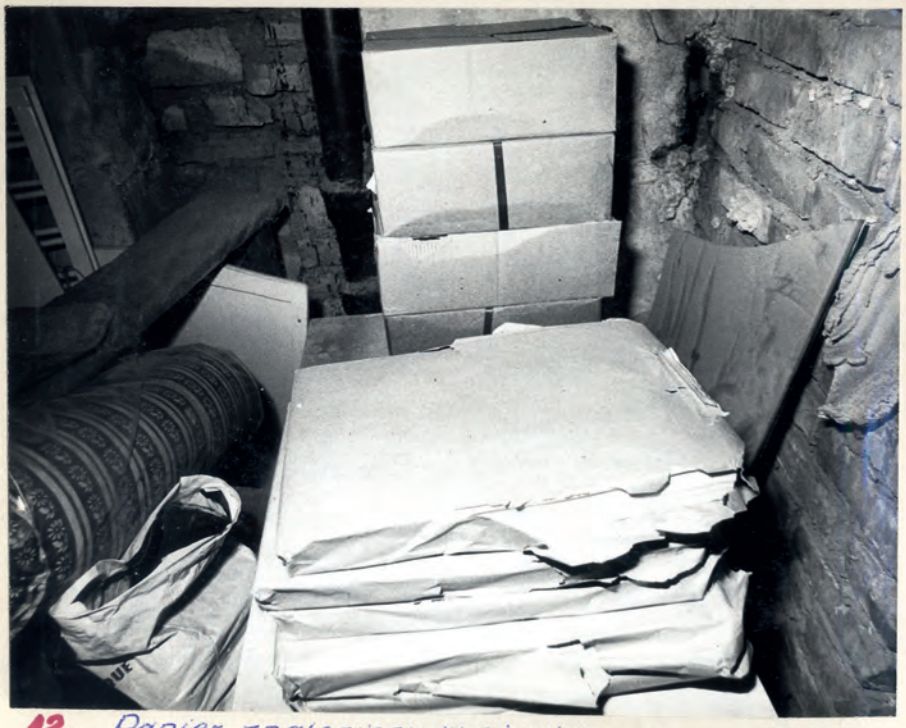
6. Zdjęcie szczegółowe paczek z papierem.

6. Ogólny widok przedmiotów znajdujących się w mieszkaniu.

11. Papier znaleziony w piwnicy.

12. Papier znaleziony w piwnicy.

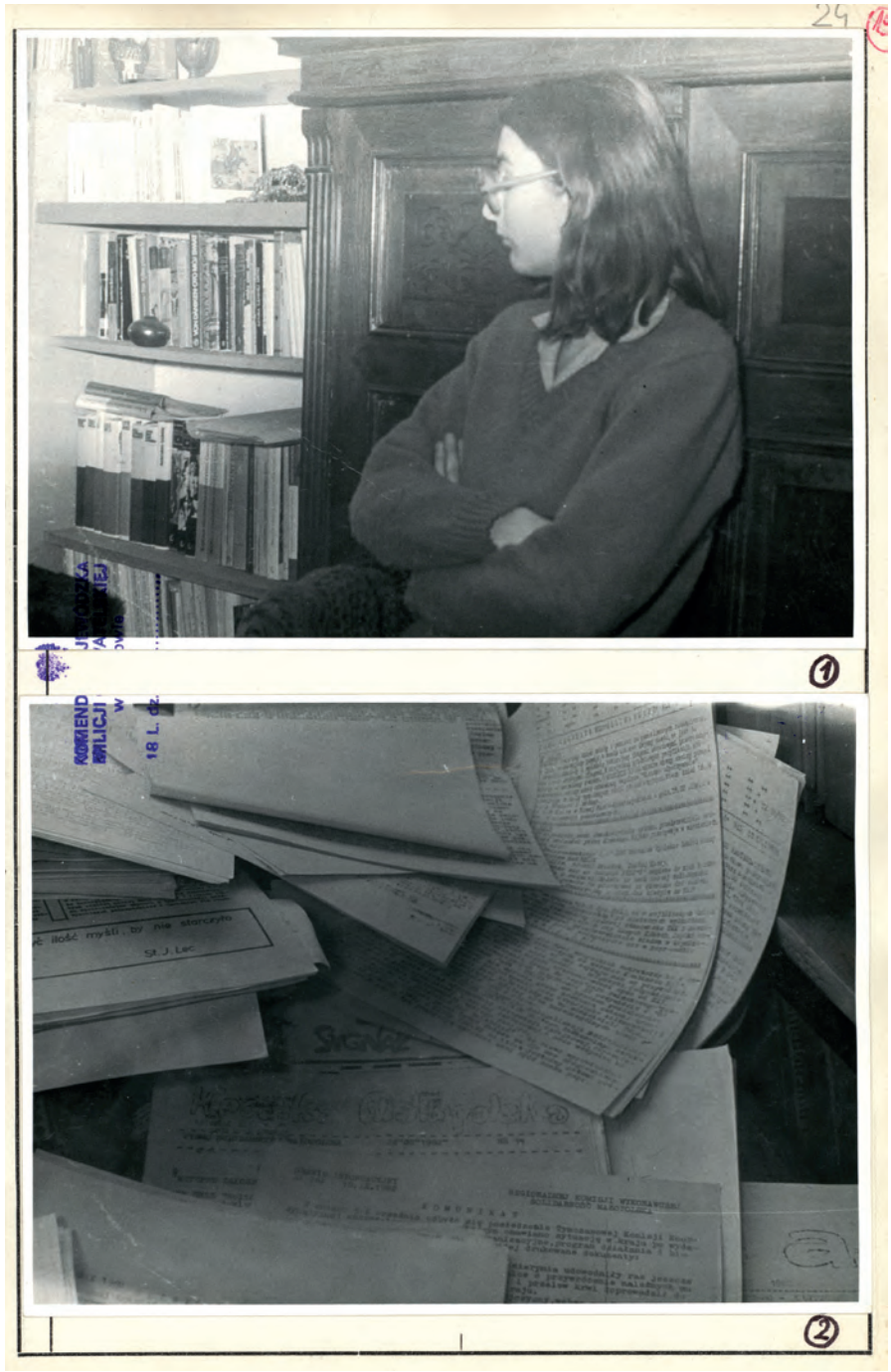

9. Zdjęcie szczegółowe maszyny do pisania.

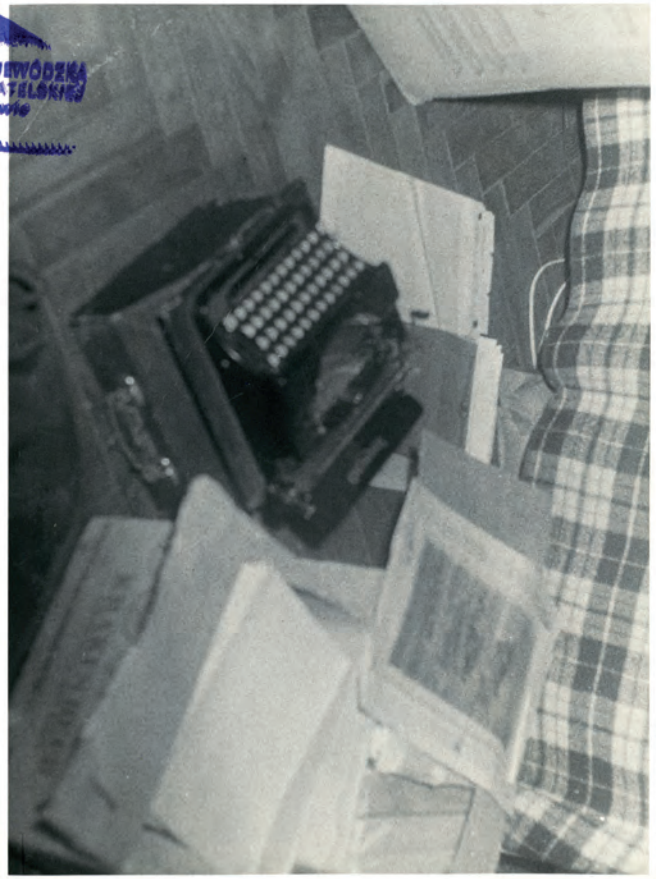

10. Pudełka kartonowe w których znajduje się papier znalezione w piwnicy.

E. Dokumentacja z przeszukania mieszkania Małgorzaty Wilkosz w dniu 19 stycznia 1983 r. (AIPN Kr, 17/2, t. 1).

F. Dokumentacja z likwidacji drukarni Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej w Wieliczce (AIPN Kr, 07/5408).

G. Dokumentacja z likwidacji drukarni Wydawnictwa Myśli Nieinternowanej przy ulicy Strzelców (AIPN Kr, 07/5424).

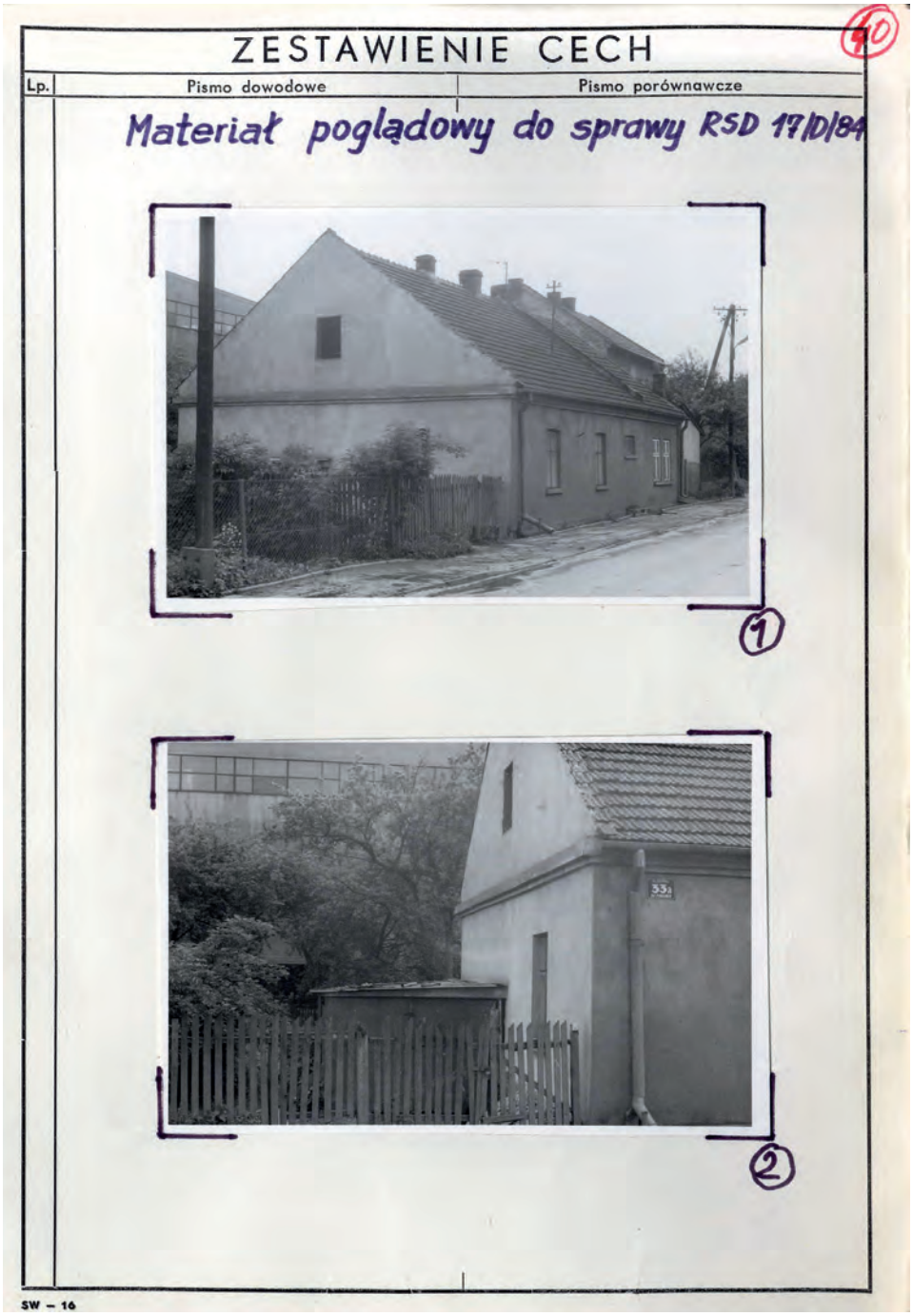

H. Dokumentacja z przeszukania piwnicy budynku przy ulicy Kazimierza Wielkiego, gdzie zatrzymano Andrzeja Fischera i Tomasza Strutyńskiego (AIPN Kr, 07/5238).

I. Dokumentacja z przeszukania mieszkania Romana Graczyka (AIPN Kr, 403/60; AIPN Kr, 07/5475).

ZESTAWIENIE CECH

40

Lp.	Pismo dowodowe	Pismo porównawcze

Materiał poglądowy do sprawy RSD 17/D/84

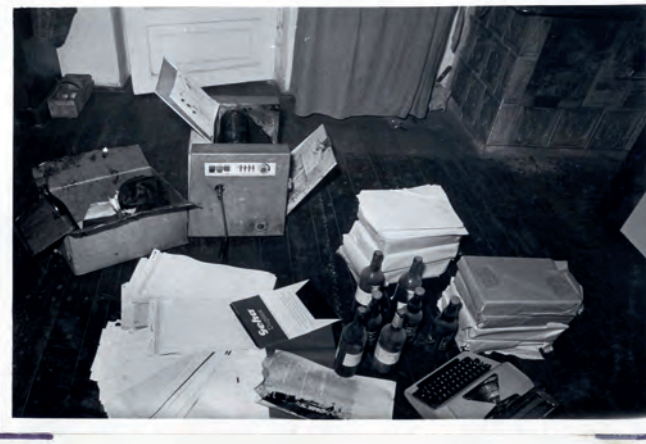
1

2

SW – 16

ZESTAWIENIE CECH

Lp.	Pismo dowodowe	Pismo porównawcze

3

4

ZESTAWIENIE CECH

Lp.	Pismo dowodowe	Pismo porównawcze

5

6

ZESTAWIENIE CECH

Lp.	Pismo dowodowe	Pismo porównawcze

9

Legenda:

Tablica zawiera zdjęcia wykonane w trakcie przeszukania mieszkania Romana GRACZYKA w dniu 27.04.1984r.